

**Джерела з історії Південної України
Том 4**

**ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (1775 – 1781)**

The Zaporizhzhya scholarly society of Y. Novitskyi
The Institute of the Ukrainian archeographical
and primary sources studies of M.S. Hrushevskyi
(National Academy of Sciences of Ukraine). The Zaporizhzhya branch
The Kowalsky Eastern Institute of Ukrainian Studies — the Zaporizhzhya branch
Berdyansk State Pedagogical University

**THE SOURCES FOR THE HISTORY
OF SOUTHERN UKRAINE**

VOLUME 4

**THE ORTHODOX CHURCH
IN THE SOUTH OF UKRAINE (1775 – 1781)**

**Zaporizhzhya
RA “Tandem —U”
2004**

Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М.С. Грушевського НАН України — Запорізьке відділення
Східний інститут українознавства ім. Ковальських — Запорізька філія
Бердянський державний педагогічний університет

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ

ТОМ 4

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (1775 – 1781)

Запоріжжя
РА “Тандем — У”
2004

ББК: Э 372.27
УДК: 26(477.6) “1775 / 1781”

**Редакційна колегія серії
“Джерела з історії Південної України”:**

Андреев В., Бех В., Боряк Г.,
Бойко А. (науковий редактор), Брехуненко В., Кравченко В., Лепявко С.,
Лиман І., Лях С., Маленко Л., Мільчев В. (відповідальний секретар),
Мицик Ю., Сохань П., Текуч В., Швидько Г.

Упорядник: І. Лиман

Науковий редактор тому: А. Бойко

Православна церква на півдні України (1775 – 1781) / Упорядник: І. Лиман.
// Джерела з історії Південної України. Том 4. — Запоріжжя:
РА “Тандем – У”, 2004. — 560 с.
ISBN 966-7482-33-2

В книзі публікуються матеріали щодо православної церкви на півдні України червня 1775 – грудня 1781 рр., які репрезентують широке коло проблем, пов'язаних із історією православ'я в південному краї після ліквідації Вольностей Війська Запорозького. Опублікований документальний комплекс є цінним джерелом у різних галузях гуманітарного циклу і пропонується усім, хто цікавиться історією України XVIII ст., соціальною, релігійною історією, мікроісторією, дослідженням ментальностей тощо.

ISBN 966-7482-33-2

© ЗНГН, 2004
© І. Лиман, 2004
© РА “Тандем – У”, 2004

ВІД УПОРЯДНИКА

Церква та релігія посідають в історії України місце, яке важко переоцінити. Релігійний фактор значною мірою впливав на політичні, економічні, соціальні, культурні процеси, що мали місце на українських теренах, відігравав неабияку роль у формуванні національної самоідентифікації. Церква мала вагомий вплив на свідомість населення, оскільки релігія тривалий час залишалась основною формою світосприймання. З іншого боку, можливості такого впливу широко використовувались для досягнення цілей, що лежали далеко за площиною суто релігійною. Використовувались і духовною, і світською владою. Усе це в більшій чи меншій мірі є справедливим по відношенню як до різних періодів історії, так і до різних регіонів України. Разом із тим, стан церковного устрою, роль, яку відігравали церковні інституції, не залишались сталими ні в часі, ні в просторі: певну специфіку мав не лише кожний історичний момент, але й кожен регіон. Така специфіка визначалась вельми широким спектром факторів, починаючи від історичних традицій і завершуючи загальною геополітичною ситуацією. У цьому плані не є виключенням і південноукраїнський край.

Стосовно історії православ'я на півдні України в історіографії довгий час панували (а в деяких аспектах і продовжують панувати) чисельні кліше, далеко не всі з яких адекватно відбивають реальність. Зокрема з XVIII ст. спочатку в політичних колах, а згодом і в офіційній історіографії набула розвитку теза про те, що православ'я на землі Південної України по-справжньому прийшло лише після ліквідації Вольностей Війська Запорозького, а до того воно знаходилося тут чи не в зародковому стані. Тим самим підкреслювалась цивілізаторська роль, яку відіграли "атакування" Січі і Маніфест від 3 серпня 1775 р. про ліквідацію запорозького козацтва. Давню історіографічну традицію має сприйняття південного краю як конгломерату різних етносів та релігійних конфесій. Причому із акцентом на перебування тут католиків, протестантів, іудеїв, мусульман. Дарма, що цілий ряд етносів був представлений лише кількома сотнями осіб. Певною історіографічною традицією стало твердження про специфічність, а то й унікальність деяких аспектів розвитку півдня України, і, зокрема, церкви в регіоні, так само як і про використання Півдня як своєрідного полігону для експериментів, які проводились можновладцями імперії. Такі твердження мають підстави. Але дуже часто відповідні тези абсолютизуються, приймаються апріорно, або застосовуються без застережень. З іншого боку, цілий ряд дослідників взагалі відмовляє південному краю пост-запорозьких часів у будь-якій специфічності, розглядаючи його як ординарний елемент єдиної, централізованої, такої, що не допускала ніяких ухилів, державної системи Російської імперії.

Втім, при всій різноманітності підходів і неоднозначності оцінок чи не всі дослідники однакові в тому, що 1775 р. став одним із етапних в історії Південної України, зокрема, православної церкви. Рубіжними, знаковими сприймаються вже згаданий Маніфест від 3 серпня та іменний указ від 9 вересня того року. Саме останнім документом передбачались трансформації церковно-адміністративного устрою, пов'язані із об'єднанням південноукраїнських земель під зверхністю одного єпархіального архієрея.

У 1775 р. для Південної України дійсно розпочався якісно новий етап. Зокрема в плані уніфікації політичного, господарського, військового, релігійного устрою регіону до устрою загальноімперського. Саме впродовж перших семи років після ліквідації Вольностей Війська Запорозького устрій Півдня зазнав значних трансформацій, які диктувались інтересами Петербурга і мали перетворити край на міцний плацдарм для реалізації геополітичних планів імперського центру. У цьому контексті розбудова православної церкви стала важливою складовою таких трансформацій.

У світлі сказаного цілком очевидно, що вивчення історії православ'я в південному краї в період після ліквідації Нової Січі є надзвичайно важливим для розуміння не лише тих процесів, що мали місце в інших аспектах розвитку Південної України 1775 – 1781 рр., але й подальшої церковної історії Півдня.

На заваді таким студіям тривалий час стояло традиційне уявлення про недостатність джерельної бази. Єпископ Катеринославський і Таганрозький Феодосій (Макаревський), робота якого "Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії. Церкви та приходи минулого XVIII століття" і до сьогодні вважається найкапітальні-

шим виданням, у якому систематизовано інформацію про православну церкву на півдні України після ліквідації Вольностей Війська Запорозького, розпочав свою розвідку зауваженням, що “У теперішній час скласти докладний, повний і систематичний, цілісний і стрункий історико-статистичний опис Катеринославської єпархії уявляється справою надзвичайно важкою; а розкрити і описати єпархію в первісних її межах рішуче неможливо”¹. Підставами для такого висновку єпископом було названо знищення багатьох документів під час перевезень консисторського архіву, передачу справ із Катеринослава до інших єпархіальних центрів, розкрадання паперів “любителями російської старовини”. Зазначимо, що це писала людина, посадове становище якої давало можливість без перешкод користуватись не лише архівом консисторії, паперами архієрейського будинку та Самарського монастиря, але й матеріалами, які надавало парафіяльне духовенство.

У розвідках А. Скальковського, Гавриїла (Розанова), М. Неводчикова, Феодосія (Макаревського), В. Біднова, інших авторів, праці яких тією чи іншою мірою стосуються південноукраїнського регіону останньої чверті XVIII ст., у більшості випадків подано яскраві, але фрагментарні сюжети з історії церкви 1775 – 1781 рр. Основою для їх написання стали переважно матеріали консисторії, Самарського монастиря, Полтавської (Катеринославської) семінарії. Час не пощадив переважної більшості тих, далеко не повних, комплексів документів, що були використані дослідниками XIX – початку XX ст. Зокрема в роки німецької окупації загинули тисячі справ фондів Слов'янської та Херсонської єпархії, Катеринославської духовної консисторії, Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря, окремих духовних правлінь та церков, що зберігались у Дніпропетровському архіві. Про масштаби втрат можемо судити за описами втрачених справ у фонді Катеринославської губернської архівної комісії (ДАДО, Ф. Р. 1684).

З одного боку, з огляду на лакуни в комплексах архівних документів, сюжети, що містяться в працях авторів XIX – початку XX ст., становлять неабияку цінність для реконструкції церковного устрою Південної України. Але, разом із тим, через стале уявлення про нібито майже повну відсутність документів з релігійної історії південноукраїнського регіону 1775 – 1781 рр. в архівних та музейних зібраннях, дані, наведені в роботах XIX – початку XX ст., стали основними, а в ряді випадків і єдиними, джерелами для наступних генерацій дослідників, які звертались до історії православ'я на Півдні в перші роки існування Слов'янської та Херсонської єпархії. Як наслідок, спостерігається тиражування численних фактологічних помилок, які у свою чергу продукують некоректні концептуальні положення, зокрема щодо світоглядних імперативів. Ще один наслідок — зосередження на більш пізніх і джерельно значно репрезентованіших часах, ніж остання чверть XVIII ст.

Тож постала необхідність проведення суцільної евристичної роботи в архівних та музейних зібраннях, де потенційно могли б зберегтись відповідні документи, здійснення спроби створити узагальнююче археографічне видання щодо православної церкви на півдні України червня 1775 – грудня 1781 рр. і на основі реконструкції фактів створити історичний позитив, залишаючи основу для створення історичного наративу.

Серед комплексів проблем, які потребують особливої уваги, слід назвати, передусім, історичні умови розвитку православної церкви на півдні України. Адже остання, будучи тісно взаємопов'язаною і зі світськими державними інституціями, і з парафіянами, з одного боку, відчувала на собі всі ті процеси, які відбувались у політичному, економічному, соціальному, культурному житті держави та регіону, а з іншого, — сама в тій чи іншій мірі була учасницею цих процесів. Потребують аналізу і реконструкції ті зміни, що відбувались у характері взаємин центральної світської та духовної влади; місце, яке відводилось духовному відомству і державній структурі; геополітичні проекти Петербурга і роль, яку повинна була відігравати у їх реалізації Південна Україна; трансформації, що мали місце в адміністративно-територіальному устрої, системі управління південного краю; доля запорозької спадщини після ліквідації Вольностей;

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії. Церкви та приходи минулого XVIII століття. — Дніпропетровськ: ВАТ “Дніпрокнига”, 2000. — С. 109.

колонізаційні процеси тощо. Особливу увагу слід приділити переселенню до південного регіону кримських греків, оскільки з цим прямо пов'язане влаштування окремої єпархії.

Окремим уявляється комплекс питань, пов'язаний із розбудовою єпархіальної влади. Зокрема має бути дослідженою система підпорядкування південноукраїнських земель до підписання іменного указу від 9 вересня 1775 р., структура управління, що діяла в період між підписанням цього документа і початком функціонування консисторії в Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі. Слід проаналізувати мотивацію рішення про запровадження Слов'янської та Херсонської єпархії і призначення на місце її архієрея Євгенія (Булгаріса), а пізніше — Никифора (Феотокі). Є потреба простежити хід підготовки до відкриття органів влади Слов'янської та Херсонської єпархії, розбудову мережі духовних правлінь і роль у цьому духовної та світської влади; визначити принципи діяльності, фінансування та кадрового забезпечення вертикалі органів єпархіального управління (починаючи від духовних закажчиків і завершуючи консисторію та єпархіальним архієреєм). Необхідно простежити долю органів духовної влади, що діяли в регіоні до створення Слов'янської та Херсонської єпархії. Спеціальної уваги вимагають діяльність митрополита Ігнатія, підготовка до облаштування Готфійської і Кафійської єпархії та її діяльність, пов'язані з цим нереалізовані плани початку 70-х рр. XVIII ст. щодо запровадження нової єпархії в Азові, до якої можна було приписати Таганрог, фортеці Нової Дніпровської Лінії і кримські православні церкви.

Важливим є дослідження змін мережі православних церков. Слід встановити кількість релігійних споруд, які існували тут до облаштування архієрейської кафедри в Полтаві; простежити влаштування нових споруд, перенесення, закриття та знищення храмів, “легалізацію” вже діючих церков єпархіальною владою, передачу споруд до складу інших єпархій, і, навпаки, включення храмів до складу єпархії Слов'янської та Херсонської. Мають бути розглянуті зміни у процедурі отримання дозволу на внесення змін до церковної мережі, пов'язані із місцем, що відводилось Південній Україні в планах Петербурга; фінансування будівництва; архітектурні особливості храмів регіону, їхнє забезпечення необхідним церковним майном. Слід звернути увагу і на те, в чий ім'я зводились храми. Окремо має бути розглянута специфіка влаштування релігійних споруд у Готфійській та Кафійській єпархії.

Спеціального вивчення вимагають монастирі та чорне духовенство. Таке дослідження має включати розгляд мережі обителів Слов'янської та Херсонської єпархії; дій єпархіального керівництва, спрямованих на її розширення; розмірів монастирської власності та заходів монастирського керівництва в господарській сфері; встановлення кількості чернецтва на півдні України, принципів його поповнення; дослідження діяльності чернецтва поза межами монастирів, їхніх взаємин із мирянами; специфіки, яку мав регіон у зв'язку з особливим порядком допуску до нього іноземного чернецтва.

Потребує дослідження і стан білого духовенства. Необхідно визначити кількісний стан священно- та церковнослужителів у південному краї; проаналізувати дію на Півдні системи контролю за змінами чисельності білого духовенства, стан поширеності таких притаманних загальноімперській системі тенденцій, як посилення замкненості духовного відомства, обмеження виборного начала при займанні місць при парафіях і допуску світських осіб до отримання сану, поширення спадковості передачі місць у причтах. Доцільно реконструювати процедури, пов'язані із призначенням, переміщенням та звільненням духовенства, зрозуміти заходи, які застосовувались єпархіальною владою та Петербургом для заповнення вакантних місць за умов нестачі священно- та церковнослужителів у деяких частинах регіону, в тому числі і в населених пунктах, де осіли православні іноземні переселенці. Необхідно визначити специфіку статусу духовенства, яке задовольняло релігійні потреби військових, вивчити систему фінансування священно- та церковнослужителів, характер змін складу духовенства Готфійської та Кафійської єпархії.

Важливе значення має дослідження функцій духовенства в контексті взаємин із парафіянами та державою. Слід розглянути використання світською владою права коригувати і доповнювати канонічне церковне регулювання обов'язків духовних осіб; функцій, які покладались на духовенство як світським, так і церковним керівництвом, особливо сті здійснення таїнств та обрядів, ставлення до них парафіян. Доцільно звернути увагу на

діяльність духовного суду, на проблеми, пов'язані з духовною освітою, взаєминами православних із адептами інших сповідань.

Кращому розумінню трансформацій, що відбувались у православній церкві на півдні України в 1775 – 1781 рр., має допомогти їхній розгляд на тлі загальних процесів, які мали місце в релігійному житті Російської імперії в цілому, звернення до подій історії південного краю другої третини XVIII – середини XIX ст.

* * *

Видання продовжує серійну публікацію “Джерела з історії Південної України”, яку здійснює Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького, Запорізьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України та Запорізька філія Східного інституту українознавства ім. Ковальських. Воно є результатом багаторічної евристичної роботи.

З метою виявлення матеріалів, які стосуються православної церкви на півдні України 1775 – 1781 рр., проведено евристичну роботу в 29 архівних і музейних установах: *AGAD, АСПБІІ РАН, БМК, ВРіЦВ ХОУНБ, ВР РНБ, ДААРК, ДАДонО, ДАДО, ДАЗО, ДАМО, ДАМС, ДАОО, ДАПО, ДАХО, ДІМ, ДКМ, ЗКМ, ІР НБУ, МелКМ, МКМ, НЗХ, НКМ, РДА ВМФ, РДАДА, РДВІА, РДІА, РВ ІРЛІ РАН, ХКМ, ЦДІАК України.*

Виявлені документи склали основу цього видання.

Публікація містить 362 документи червня 1775 – грудня 1781 рр., з них 89 ДАДО, 64 ДАОО, 45 РДІА, 15 РДАДА, 12 ІР НБУ, 12 ДАХО, 12 НКМ, 8 ДАПО, 6 ДІМ, 5 ДААРК, 2 ЦДІАК України, 1 РДВІА, 1 АСПБІІ РАН. Решта 90 документів являє собою републікацію.

Не увійшли до публікації, але використані при розгляді історії православної церкви на півдні України після ліквідації Вольностей Війська Запорозького документи, які були створені пізніше 1781 р.

Серед опублікованих документів представлені: Жалувана грамота; 93 укази (з них 2 іменні, 14 губернських канцелярій, ханський, 25 синодальні, 50 консисторські, відкритий указ на володіння маєтностями); 5 “благословительних грамот” єпархіальних архієреїв (1 — на закладення, 4 — на освячення церков); ставлена грамота; 11 ухвал (1 — єпархіального архієрея, 8 — консисторії, 2 — духовних правлінь); 22 ордери (з них 7 генерал-губернаторів, 1 — губернатора, 12 — духовних правлінь, 2 — закажчиків); наказ духовного правління; наставлення (губернського товариша); 2 оголошення волі імператриці про призначення на посаду єпархіального архієрея і 2 відповіді на такі оголошення; 4 виписки із журналів (по 2 синодських і консисторських); 4 довідки (1 від коменданта, 1 — Синоду, 2 — консисторії); 47 рапортів (з них один від генерал-поручика, 8 від губернаторів, 2 — губернських канцелярій, 1 — губернського товариша, 2 — провінційної канцелярії, 2 — межовиків, 3 — єпархіальних архієреїв, 21 — духовних правлінь, 1 — закажчика, 6 — священників); 46 донесень (1 від генерал-губернатора, 1 — губернатора, 1 — виконуючого обов'язки головного командира Азовської флотилії й Таганрозького порту, 1 — козловського начальника, 2 — поміщиків, 7 — парафіян, 5 — єпархіального архієрея, 1 — архимандрита, 10 — духовних правлінь, 1 — ієромонаха, по 2 — закажчика та протопопа, 11 — парафіяльних священників, 1 — кандидата на отримання сану); 15 листів (по одному — генерал-губернатора, губернатора, 2 — генерал-поручиків, по одному — генерал-майора, полковника, земського комісара, 2 — поміщиків, 1 — селянина, 1 — старообрядця, 3 — єпархіального архієрея, 1 — архимандрита); послання (єпархіального архієрея старообрядцям); писання єпархіального архієрея; 8 повідомлень (1 — від генерал-губернатора, 2 — губернатора, 1 — генерал-цейхмейстера, 3 — окружних правлінь, 1 — духовного правління), 1 відання Сенату; 2 промеморії (губернської канцелярії та провінційної канцелярії); 2 доповіді консисторії; 2 думки (консисторії та духовного правління); 2 пропозиції (губернатора та духовного правління); 7 підписок (по 3 — парафіян і осіб, обвинувачених у незаконних шлюбних стосунках, 1 — священника); “чолобитна” на ім'я імператриці; 2 “заручних прохання” парафіян; прохання поміщика; зобов'язання священника та парафіян; 5 свідоцтв (від правителя намісництва, губернської канцелярії, писаря, консисторії, священника з пара-

фіянами); свідчення та підписка священика; сказка про відсутність перешкод для вінчання; 3 атестати, видані священику; 2 білети, один письмовий вид на проїзд; 16 відомостей; 2 списки (грецьких населених пунктів та осіб, які підлягають допиту); витяг із прибуткової книги духовного правління; 2 реєстри (витрат на албанських митрополитів та грошових прибутків); 8 реєстрів (6 — церковного майна, 1 — отриманих та виданих священиком грошей, 1 — втікачів); витяг зі сповідного розпису; вірчий лист і одне за-свідчення вірчого листа; 17 допитів; екстракт зі справи; 7 описів (4 — церковного майна, 2 — вирішених справ консисторії, 1 — справи про влаштування релігійної споруди); 3 межові книги; розпис змін у розподілі церков.

Щодо походження опублікованих матеріалів, то 3 документи вийшли від імператриці, 1 — Сенату, 9 — Г. Потьомкіна, 1 — П. Рум'янцева, 13 — В. Черткова, 2 — М. Муромцева, 1 — М. Язикова, 1 — правителя намісництва Д. Норова, 11 — Азовської губернської канцелярії, 10 — Новоросійської губернської канцелярії, 2 — Слово'янської провінційної канцелярії, 1 — Катерининської провінційної канцелярії, 2 — О. Суворова, 2 — генерал-цейхмейстера І. Ганнібала, 1 — генерал-майора Г. Дебальмена та генерального писаря В. Тінякова, 1 — генерал-майора Барзова, 1 — хана Шагін-Гірея, 1 — козловського начальника Капіджи-баші Ахмет-агі, 1 — губернського товариша Г. Герсеванова, 1 — губернського товариша Л. Алексєєва, 1 — виконуючого обов'язки головного командира Азовської флотилії й Таганрозького порту П. Каслівцева, 2 — Протовчанського окружного правління, 1 — Ново- та Маловодолазького правління, 1 — коменданта А. Карпова, 1 — полковника В. Зверова, 1 — полковника О. Мартинова, 1 — полковника Я. Лібголта, 1 — полковника Одоєвського, 1 — земського комісара О. Александрова, 1 — межовика С. Іванова, 1 — писаря Ф. Беланова, 3 — поміщика М. Висоцького, 1 — поміщиці А. де Брецинової, 1 — поміщика П. Скаржинського, 5 — від громад, 1 — У. Гончаренко, 2 — М. Котлярева, 1 — С. Гайдарки, 1 — В. Сіноліциної, 1 — І. Пересечанського.

31 документ вийшов від Синоду, 2 — митрополита Ігнатія, 9 — архієпископа Євгенія (Булгаріса), 10 — архієпископа Никифора (Феотокі), 1 — єпископа Іова, 56 — Слово'янської, 13 — Переяславської, 5 — Київської, 2 — Білгородської, 1 — Воронежської духовних консисторій, 2 — архімандрита Гавриїла з братією Києво-Межигірського монастиря, 1 — архімандрита Володимира (Сокальського), 17 — Катерининського, 11 — Самарського, 10 — Єлизаветградського, 8 — Слово'янського, 2 — Старокодацького, 2 — Павлівського, 2 — Новомиргородського, 1 — Крюківського, 1 — Бахмутського, 1 — Катеринославського духовних правлінь, 3 — протопопа Ф. Фомича, 2 — протопопа П. Базилевича, 1 — протопопа Ф. Тисаревського (Писаревського), 1 — ієромонаха Ієремії, 3 — закажчика Д. Варвинського, 2 — закажчика В. Ілліча, 4 — священика І. Гамалєї з парафіянами, 1 — священика Д. Смолодовича з парафіянами, 1 — священика Т. Бібікова з парафіянами, 1 — священика І. Александрова з парафіянами, 1 — священників І. Сороки та В. Лисякова, 1 — священика І. Росенського з дияконом М. Ставицьким, 1 — священика І. Саламацького з дияконом К. Дубиною, 2 — священника А. Кедровського, 2 — священика П. Терлецького (з них 1 складено зі священиком В. Яковенковим), по 1 — священників М. Богуцького, Я. Соколовського, І. Шамраєва, Ф. Михайловського, І. Ковалевського, В. Башинського, В. Левецького, А. Каленовського, Т. Мізюкевича, К. Віхневича, М. Кіпріянова, Д. Триполита, І. Назарієва, 1 — аколита О. Марченка.

При публікації документи розміщені в чотирьох розділах: “Система управління та церковно-адміністративний устрій”, “Церковна та монастирська власність. Зведення релігійних споруд”, “Призначення, переміщення та утримання духовних осіб”, “Функції духовенства. Духовний суд”. Віднесення документу до того чи іншого розділу є умовним: цілий ряд матеріалів містить інформацію, яка відповідає тематиці одразу кількох розділів.

Перший розділ включає 56 документів вересня 1775 – жовтня 1780 рр., більшість з яких стосуються формування органів єпархіальної влади та організації їхньої діяльності, визначення територіальних меж і складу Слово'янської та Херсонської і Готфійської та Кафійської єпархій. Зокрема вперше публікуються відомості із переліком церков, монастирів, духовних правлінь, священно- та церковнослужителів, ченців, які увійшли до складу Слово'янської та Херсонської єпархії при її формуванні. Опубліковано 31 до-

кумент РДІА, 8 ДАДО, 2 РДАДА, 2 ДАОО, 1 РДВІА, 1 ІР НБУ, 1 ДІМ, 1 ДАПО. Крім того, в розділі представлено 9 републікацій: 4 видання М. Дубровіна “Присєднання Криму до Росії. Рескрипти, листи, реляції і донесення”, по 2 — Повного зібрання постанов і розпоряджень по відомству православного сповідання Російської імперії та Повного зібрання законів Російської імперії, 1 — “До історії Степової України” Д. Яворницького.

До другого розділу увійшли 107 документів червня 1775 – грудня 1781 рр., які містять переважно інформацію про монастирське та церковне рухоме і нерухоме майно, відмежування землі, влаштування, перенесення, відновлення функціонування релігійних споруд. На особливу увагу заслуговує повний опис речей колишньої січової Покровської церкви, складений Слов'янським духовним правлінням, який публікується вперше. Серед опублікованих — 22 документи ДАДО, 14 ДАОО, 12 РДІА, 12 ДАХО, 8 ІР НБУ, 4 РДАДА, 2 ДАПО. Решта документів є републікацією: 11 — з видання “До історії Степової України” Д. Яворницького, 9 — “Про будівництво в 1773 – 1775 рр. дерев'яної Преображенської церкви в містечку Аджамці...” В. Машукова, 5 — “Матеріалів для історії церковного устрою на Запорозжжі...” В. Біднова, 3 — “Самарського, Катеринославської єпархії, Пустинно-Миколаївського монастиря” Феодосія (Макаревіського), по 1 — Повного зібрання постанов і розпоряджень по відомству православного сповідання Російської імперії, “Паперів князя Григорія Олександровича Потьомкіна – Таврійського” М. Дубровіна, “Матеріалів для історії колонізації колишніх Запорозьких володінь” В. Біднова, “Літопису Вознесінської церкви села Петрова” Манжеля, “До історії управління Новоросії князем Г.О. Потьомкіним. Ордери 1775 і 1776 року” О. Богуміла.

Третій розділ містить 100 документів липня 1775 – жовтня 1781 рр., які стосуються, головним чином, призначення, переміщення та усунення представників білого та чорного духовенства, отримання сану світськими особами, матеріального утримання чернецтва, священно- та церковнослужителів, розподілу парафіяльних дворів. Публікуються 38 документів ДАОО, 25 ДАДО, 4 ДІМ, 4 РДАДА, 2 ІР НБУ, 2 ДАПО, 2 ЦДІАК України. Републіковано 11 документів видання “До історії Степової України” Д. Яворницького, 4 — Повного зібрання постанов і розпоряджень по відомству православного сповідання Російської імперії, 4 — “До історії колишніх запорозьких старшин і козаків”, 3 — “Матеріалів для історії церковного устрою на Запорозжжі...”, 1 — “Матеріалів для історії колонізації колишніх Запорозьких володінь” В. Біднова.

До четвертого розділу включено 99 документів червня 1775 – грудня 1781 рр. щодо виконання ченцями, священно- та церковнослужителями своїх обов'язків і пов'язаних із цим взаємин світської та духовної влади, духовенства та парафіян. У цьому розділі, зокрема, вміщені матеріали, які стосуються духовного суду, освіти, взаємин православного духовенства із adeptами інших конфесій. Опубліковано 34 документи ДАДО, 12 НКМ, 10 ДАОО, 5 РДАДА, 5 ДААРК, 3 ДАПО, 2 РДІА, 1 ДІМ, 1 АСПБІ РАН, 1 ІР НБУ. Крім того, републіковано 15 документів видання “До історії Степової України” Д. Яворницького, 3 — Повного зібрання постанов і розпоряджень по відомству православного сповідання Російської імперії, 3 — “До історії колишніх запорозьких старшин і козаків”, 1 — “Матеріалів для історії церковного устрою на Запорозжжі...”, 1 — “Двох листів архієпископа Никифора Феотокі до Єлизаветградського протоієрея Димитрія Смолодовича” В. Біднова, 1 — “З церковного літопису” Я. Новицького, 1 — “Церковно-історичного начерку заснування в Херсоні вікаріату і його життєдіяльності”.

Матеріали розміщені за тематично-хронологічним принципом. У межах кожного розділу документи, які входять до одних архівних справ або є фрагментами колись єдиних комплексів, подано переважно окремими блоками. Оскільки більшість справ формувались за предметно-тематичною ознакою, а в разі необхідності за номінально-хронологічною, і комплекс вхідних і вихідних документів відклався у тій послідовності, в якій вони надходили або створювались, публікація за таким принципом дозволяє зберегти динаміку розвитку питання. Тому номінально-хронологічне розміщення матеріалів дотримується не суворо.

Кожен документ забезпечено заголовком і йому присвоєно порядковий номер: нумерація застосована наскрізна. У легенді, вміщеній після тексту документа, вказано назву архіву, номери фонду, опису, справи та аркушів. У разі, коли архівний документ

уже публікувався, після легенди про це робиться примітка. Якщо подається републікація — наводиться бібліографічне посилання.

Документи подані мовою оригіналу. Скорочення під титлами розкриті. Виносні літери і буквосполучення внесені у рядок. Збережено написання чисел і дат словами. Явні описки писарів виправлені, інші наведені без змін, і роз'яснення стосовно них подані в “Коментарях”. Наявність виправлених літер, підчисток та інше, оскільки їх значна кількість, не оговорюється, крім випадків, коли це вплинуло на зміст документа. Старі кириличні літери “ї”, “ъ”, “ѳ” замінені відповідно літерами “и”, “е” та “ф”. Твердий знак наприкінці слів опущено.

Закінчення аркушів позначено двома косими рисками (//) в середині тексту.

Розшифровані слова та фрагменти слів беруться в квадратні дужки. Пошкодження тексту та непрочитані в тексті слова позначені трьома крапками в квадратних дужках. У посторінкових примітках при цьому зазначається, що частина тексту пошкоджена, або скільки саме слів не прочитано. При републікації документів помітки, зроблені в них (три крапки, знак питання, розшифровані і подані в дужках слова тощо), виносяться у посторінкові примітки. При наведенні витягів із документів випущені фрагменти позначаються трьома крапками. Непрочитані підписи позначаються квадратними дужками, в яких курсивом написано слово “підпис”. Пунктуація наближена до норм сучасного правопису.

Науково-довідковий матеріал видання містить коментарі, словник застарілих та рідкоживаних слів, іменний та географічний покажчик, хронологічний перелік документів.

* * *

Упорядник висловлює щирю вдячність за допомогу у здійсненні наукових студій професорам А. Бойку, Ю. Мицику, Г. Швидько, доктору історичних наук В. Брехуненку, ректору БДПУ В. Крижку, всім викладачам та співробітникам кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін ЗДУ, і в першу чергу В. Константиновій, доценту В. Мільчеву, Н. Суревій, С. Білівненку; співробітникам АГАД, АСПБІ РАН, БМК, ВРІЦВ ХОУНБ, ВР РНБ, ДААРК, ДАДонО, ДАДО, ДАЗО, ДАМО, ДАмС, ДАОО, ДАПО, ДАХО, ДІМ, ДКМ, ЗКМ, ІР НБУ, МелКМ, МКМ, НЗХ, НКМ, РДА ВМФ, РДАДА, РДВІА, РДІА, РВ ІРЛІ РАН, ХКМ, ЦДІАК України, в першу чергу С. Абросимовій, І. Анцишкіну, В. Баранюк, Т. Волковій, О. Сороці, О. Стукаловій, М. Шульженко, які сприяли проведенню евристичної роботи, родині та всім тим, хто допомагав у підготовці даного видання.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО

Історичні умови розвитку православної церкви на півдні України

Релігійна історія південноукраїнського регіону не може бути адекватно сприйнята без її розгляду в зв'язку з процесами, що відбувались в інших сферах життя як Півдня, так і Російської імперії в цілому. Хоча дана сентенція є справедливою по відношенню до історії кожної конфесії, для вивчення минулого православної церкви вона має особливе значення. Адже в умовах, коли церква не була відокремлена від держави, коли саме православ'я було визнане за “панівну” віру, церковні інституції не просто розвивались у тісній взаємодії з інституціями світськими, але і знаходились у значній залежності від останніх, мали обслуговувати інтереси, які виходили далеко за межі інтересів суто релігійних.

З огляду на це зрозуміло, що всебічний і докладний аналіз історичних умов розвитку православної церкви на півдні України має бути майже тотожним із створенням узагальнюючої праці з історії регіону. Перед даним оглядом не ставиться такого широкого завдання. Тому звернемо увагу на ті аспекти, що справили найбільший вплив, аспекти, без розуміння і врахування яких процеси, що відбувались всередині православної церкви, можуть здатись позбавленими внутрішньої логіки.

Перебуваючи в складі Російської імперії, Південна Україна не могла не відчути на собі зміни, що відбувались у характері взаємин центральної світської та духовної влади. А цей характер у XVIII ст. зазнав кардинальних трансформацій. Реформами Петра I була значно змінена система управління православною церквою. Нововведення вже не просто діяли (хоча і не в повному обсязі), але і встигли вкорінитись у свідомості більшої частини і духовенства, і мирян. Наскільки повно використовувались можливості, передбачені Духовним регламентом, великою мірою залежало від позиції однієї особи — персони, яка посідала імператорський престол. Абсолютистська форма правління одним із логічних проявів мала те, що підпорядкування церкви державі передбачало безумовний пріоритет монарха в регулюванні духовних питань. Тому для розуміння релігійної політики далеко не останнє значення має врахування ставлення вінценосної особи до православ'я та церкви.

З самого початку свого правління імператриця Катерина II демонструвала відданість православ'ю. Як і Анна Іоаннівна вона не зволікала з коронацією, прагнучи провести обряд якомога скоріше після усунення Петра III, оскільки це мало забезпечити церковне благословення. У самому маніфесті про переміни на престолі зазначалось, що Катерина стає імператрицею в інтересах Бога, церкви та віри святої. Одразу після коронації Катерина здійснила паломництво до Троїцько-Сергіївського монастиря, і протягом всього царювання не втрачала нагоди виказати свою побожність¹. Одним із проявів останньої стали тісні стосунки з деякими представниками церковної ієрархії.

Так би мовити, німкеня намагалась стати більшою росіяркою, ніж самі росіяни. А простішим, і в той же час дієвим шляхом для цього була саме показова відданість православної вірі.

У той же час це не означало, що Катерина бачила себе служницею церкви. Ще в 1761 р. вона досить однозначно сформулювала принцип своїх взаємин із останньою: “Поважати віру, але ніяк не давати їй впливу на державні справи”². Не випадково, що імператриця воліла називатись “chef de l'Eglise grecque” (керівницею грецької церкви) та “chef de son Eglise” (керівницею своєї церкви)³. І це досить об'єктивно відображало реальну ситуацію в державі. Адже, за висловом А. Амманна, “те, що Петро Великий розпочав під впливом світогляду німецьких протестантів, було розвинуте в повній мірі при Катерині”⁴. Це усвідомлювали ті ж православні ієрархи, яких імператриця наблизила до

¹ Смолич І.К. История русской церкви 1700 – 1917. Часть I. — М.: изд. Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1996. — С. 116, 513.

² Карташев А. История Русской Церкви. Т.2. — М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. — С. 638.

³ Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 116.

⁴ Ammann A.M. Church Affairs // Catherine the Great. A profile. — New York: Hilland Wang. — P. 290.

себе. Один з них, Платон (Левшин), так визначив ставлення Катерини II до православ'я: вона втілювала нову світську владу, яка будувалась на розумі та законі, а тому “нас ставлять ні в що і не тільки хочуть підпорядкувати собі, але і вже вважають підпорядкованими”. Певний сенс має твердження Л. Андреевої про те, що на відміну від Петра I, який не любив церковної ієрархії та обрядовості, але залишався віруючою людиною, Катерина, дотримуючись обрядовості, була внутрішньо вільною від соціальної міфології православ'я і, ймовірно, від самого православ'я¹. Разом з тим, на відміну від Петра I, Катерина змогла (у тому числі і завдяки тій самій показовій побожності), діючи в душі просвіченого абсолютизму, налагодити взаємини з православною церквою без такого демонстративно образливого, відверто насильницького втручання в її справи, яке спостерігалось у першій чверті XVIII ст.

Кажучи про погляди Катерини II на місце церкви в державі, необхідно згадати відмічену ще дослідниками XIX ст. тенденцію відсунення імператрицею на задній план українських ієрархів, які традиційно мали в імперії неабиякий вплив, і заміщення їх росіянами, які не так ревно відстоювали принципи невтручання світських інституцій у духовні справи. Ця тенденція означала не лише прихід на місце єпархіальних архієреїв та присутніх Синоду слухняних виконавців намірів світського уряду², але і досить прохолодне ставлення центральної влади до старих українських єпархій, у першу чергу Київської, яка зазнала змін під впливом нової генерації російського освіченого духовенства та світської влади³. Логічною складовою відповідної політики імперської влади до старих українських єпархій стали проведені скорочення їхніх кордонів, внаслідок чого, між іншим, і отримала більшу частину своїх церков нововлаштована Слов'янська та Херсонська єпархія.

Погляди Катерини II на необхідний характер балансу між світською та духовною владою вплинули на діяльність Синоду. Вже маніфестом Петра I від 21 січня 1721 р. визначалось, що цей колегіальний орган був позбавлений самостійності в законодавчій функції: “однак робити це повинна Колегія духовна не без нашого дозволу”. Поставлений з часу заснування в залежне становище Синод не став установою, що концентрувала у своїх руках повноваження, обсяг яких можна було б порівняти з повноваженнями патріаршими. Такого і не могло статися, адже це суперечило інтересам тогочасної абсолютистської держави. Звідси, між іншим, випливала і чітко виражена тенденція бюрократизації системи, формально очолованої Синодом.

Згідно з тим самим маніфестом Петра I від 21 січня 1721 р., Духовним регламентом, пізнішими узаконеннями, які визначали статус Синоду, цей орган центральної влади мав брати участь у призначенні та переміщенні єпархіальних архієреїв, настоятелів і настоятельниць святих обителей, керівників духовних навчальних закладів, позбавленні сану, підвищенні в сані, нагородженні, наданні дозволу на церковне будівництво, розпорядженні рухомим та нерухомим церковним майном, контролі за діяльністю духовних навчальних закладів, органів єпархіальної влади тощо. Важливою сферою діяльності Синоду визнавалось виконання функцій вищої духовної судової влади. Обсяг повноважень, які мав Синод у зазначених сферах, не залишався сталим; ряду трансформацій він зазнав і впродовж 1775 – 1781 рр. І ці трансформації були великою мірою спрямовані на обслуговування інтересів саме світської влади. Тож й ініціатива змін часто виходила не від самого Синоду чи його підлеглих, але від імператриці чи інших світських державців.

Діяльність Синоду як колегіального органу, його стосунки з імператрицею мають розглядатись у тісному зв'язку із функціонуванням синодальних обер-прокурорів — світських осіб, які, згідно з інструкцією від 13 червня 1722 р., представляли інтереси монарха, стежачи за роботою підконтрольного їм органу. Цією інструкцією обер-прокурор, який проголошувався “оком государя” і “стряпчим у справах духовних”, отримав потенційно великі можливості, які могли забезпечити його фактичне верховенство над церквою.

¹ Андреева Л.А. Религия и власть в России. Религиозные и квазирелигиозные доктрины как способ легитимизации политической власти в России. — М.: Ладомир, 2001. — С. 147.

² Знаменский И. Положение духовенства в царствование Екатерины II и Павла I. — М.: тип. М.Н. Лаврова и К°, 1880. — С. 45.

³ Спінул О. Київський митрополичий дім у кінці XVII – XVIII століттях. — Автореф. дис. кандидата історичних наук: 07.00.01. / Київський університет імені Тараса Шевченка. — К., 1998. — С. 13.

вними ієрархами, присутніми Синоду. Але за Катерини II інститут обер-прокурорства ще не розвинувся настільки, щоб реалізувати такий потенціал у повній мірі.

З цього приводу дослідник генези обер-прокурорської влади в XVIII – першій половині XIX ст. Ф. Благовидов писав, що причинами такої ситуації були відсутність чітко встановленого порядку зносин вищого органу духовного управління з верховною владою, збереження практики прямих взаємин Синоду з імператрицею, що було вагомим важелем в руках синодальних архієреїв для небезуспішної протидії обер-прокурорському впливу на хід справ церковного управління¹.

Втім, Ф. Благовидов не дає відповіді на питання, з якої причини була збережена така практика. Адже імператриця чудово розуміла, що це не додає авторитету обер-прокурорам. Відповідь слід шукати в обставинах, які привели Катерину II на російський престол, у шляху, обраному нею для закріплення своєї влади, врешті-решт, у тому самому ставленні імператриці до релігії та церкви, про яке мова велася вище. Заступивши місце Петра III, Катерина могла розраховувати на відсутність серйозної опозиції лише за умови досягнення порозуміння з тими центральними владними структурами, які дістались їй у спадок. Відвертий цинічний волонтаризм, характерний для політики Петра I, Катерині не підходив. Разом з тим імператриця, щоб утримати владу, мала йти в тому самому напрямку, що і Петро — напрямку посилення абсолютизму.

Для цього слід було не лише порозумітися зі світським та духовним відомствами, але і поставити їх у більшу залежність. Тому по відношенню до Сенату імператрицею була застосована тактика відволікання уваги цієї колегіальної установи світської влади від серйозних державних справ шляхом навантаження її величезною кількістю дріб'язкових питань внутрішнього управління, їх розподілом між сенатськими департаментами. У результаті імператриця відібрала в Сенату більшість основних повноважень, якими він володів до того².

Стосовно ж до духовного відомства, очолюваного Синодом, Катерина застосувала метод підриву економічної могутності шляхом проведення секуляризації із збереженням зовнішньо шанобливого ставлення до православних ієрархів і церкви. Приборкавши незадоволення деяких представників духовного відомства, імператриця не стала надалі загострювати ситуацію відвертим підпорядкуванням церкви, наявним проявом чого і стало б виконання в повному обсязі обер-прокурорами тих функцій, які були передбачені даною їм за Петра I інструкцією. Катерину II цілком задовольняла ситуація, коли синодські члени були покірними виконавцями лише її, а не обер-прокурорської, волі. У цьому імператриця залишилась вірною принципу, відміченому в її діях М. Геллером: Катерина намагалась все робити сама, керувати самодержавно, власно³. Самих же православних ієрархів тишило те, що їм вдалось зберігати паритет між своїми правами і реальною компетенцією обер-прокурора.

Саме тому Синод виконував розпорядження С. Акчуріна, який, згідно з указом від 12 травня 1774 р., став виконуючим обов'язки обер-прокурора, а 20 липня 1775 р. був остаточно затверджений на обер-прокурорській посаді, переважно в тих випадках, коли ці розпорядження давались за безпосереднім наказом верховної влади. Якщо ж Акчурін намагався діяти самостійно, у межах компетенції, даної йому обер-прокурорською інструкцією, члени Синоду зберігали можливість ігнорувати його волю⁴.

Характер взаємин Синоду з обер-прокурорами, обсяг реальної влади останніх відбилися, між іншим, у документах центральних органів влади, що стосувались православної церкви на півдні України. Серед 50 законодавчих документів, які були прийняті у червні 1775 – грудні 1781 рр., збереглися у фондах українських архівів та музеїв і частково увійшли до Повного Зібрання законів Російської імперії, стосовно жодного не зазначено, що він переданий обер-прокурором чи складений за ініціативою цього посадовця. І в наступні роки активність обер-прокурорів не була занадто великою.

¹ Благовидов Ф.В. Обер-прокуроры Святейшаго Синода в XVIII и первой половине XIX столетия (Развитие обер-прокурорской власти в синодальном ведомстве). Опыт исторического исследования. — Казань: тип. Императорского Университета, 1899. — С. 259.

² Бойко А. Південна Україна останньої чверті XVIII століття. Аналіз джерел. — К., 2000. — С. 53 – 55.

³ Геллер М. История Российской империи: в 2 т. — М.: изд. "МИК", 2001. — Т. 2. — С. 91.

⁴ Благовидов Ф.В. Обер-прокуроры... — С. 255 – 259.

Серед згаданих 50 законодавчих документів далеко не всі були видані Синодом, хоча вони і регулювали ті чи інші аспекти саме церковного життя. У той час як 30 із 50 документів являли собою синодальні укази, 11 вийшли з Сенату, а решта 9 — від самої імператриці. До того ж, ініціатива стосовно цілої низки указів Синоду виходила не від духовного відомства, а від Катерини II, Сенату, південноукраїнської світської влади.

Невисокий рівень впливу обер-прокурорів відбився і в указах Синоду, які збереглися у фонді канцелярії цієї установи. Жодна з 97 справ, розглянутих Синодом протягом червня 1775 – грудня 1781 рр., що прямо стосувались питань церковного життя переважно Південної України, не була ініційована обер-прокурором¹. У фонді ж канцелярії самого обер-прокурора за цей період збереглося лише 74 справи, причому жодна з них не велася стосовно виключно південноукраїнського регіону².

Щодо уваги, яка приділялась синодальною владою розбудові південноукраїнської єпархії, то її рівень може бути проілюстрований документами того самого фонду синодальної канцелярії. Із 503 справ, що були розглянуті Синодом у 1777 р. і збереглися, регіону стосувались 16. У 1778 р. ці цифри становили відповідно 517 і 19, у 1779 р. — 505 і 24, у 1780 р. — 520 і 15, у 1781 р. — 630 та 16³.

Здавалось би, увага влади до півдня України була незначною. Втім, для оцінки наведеної статистики необхідно враховувати деякі обставини. По-перше, цілий ряд із цих справ включає десятки і навіть сотні документів, що стосуються питань облаштування єпархій на Півдні. По-друге, якщо брати до уваги, що до зазначеної загальної кількості справ, які розглядались Синодом, входило регулювання церковного життя в імперії в цілому і в кожній з її православних єпархій, а також повідомлення по духовному відомству рішень Сенату, то частка південноукраїнських справ вже не здається такою скромною. Більше того. Підрахунок кількості справ, які стосувались інших єпархій, дає підстави стверджувати, що увага до нових єпархій півдня України з боку Синоду була вищою, ніж по відношенню до більшості інших. Але і це ще не все. Треба зважити, що деякі важливі питання церковного життя, як виключення, були виведені з-під того контролю, який Синод зберігав по відношенню до інших єпархій.

Отже, синодальна влада навіть за умов обмеження її повноважень щодо Слов'янської та Херсонської і Готфійської та Кафійської єпархій приділяла досить помітну увагу регіону. У цьому Синод йшов у фарватері політики імператриці.

Саму ж політику Катерини II щодо Півдня доцільно розглядати в контексті реалізації широкомасштабних геополітичних проектів, на які, у свою чергу, значний вплив справило захоплення імператриці ідеями фізіократів (популяціоністів). Такий підхід не є новим, але саме він дає можливість пояснити багато з тих змін, які відбувались у церковному устрої регіону.

Ще до зайняття престолу Катерина перейнялася ідеєю, яка в Західній Європі набула розвитку й у сфері теоретичній, і в площині практичного втілення. Ідеєю, квінтесенція якої була пізніше сформульована імператрицею в наказі Комісії зі складання проекту нового уложення і була доволі простою: оскільки силу держави становлять люди, а не гроші, правитель повинен дбати про розмноження народу, щоб велика кількість людей була в державі⁴.

Н. Полонська-Василенко, яка досить переконливо висвітила вплив реалізації цього кредо на процеси на півдні України, писала: "...Якщо від числа підданців залежить сила держави, то правитель повинен усіма засобами збільшувати число підданців. Головних же шляхів, щоб досягти цієї мети, було двоє: один шлях — охорона тієї людності, що єсть, шляхом природного приросту, звідси піднесення народимості, охорона дитячого життя, а другий шлях — притягнення чужоземних колоністів"⁵. До цих двох шляхів ще повернемося. Зараз же звернемо увагу на те, що існував і третій, досить важливий і ефективний, шлях — приєднання до держави нових територій. Катерина II не просто не випу-

¹ РДІА, ф. 796, оп. 56 – 62.

² Там само, ф. 797, оп. 1.

³ Там само, ф. 796, оп. 56 – 62.

⁴ Полонська-Василенко Н. Запоріжжя XVIII століття та його спадщина. — Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1965. — Т. I. — С. 171.

⁵ Там само. — С. 169.

скала його з поля зору, але зробила одним із пріоритетів у своїй політиці. У цьому російська імператриця не була оригінальною і не стала виключенням. Згідно з М. Геллером, за три століття царювання династії Романових підпорядкована їй держава розширювалась зі швидкістю 140 км² на день. Територіальні придбання, які отримала імперія за Катерини II, перевищили ті, що були зроблені завдяки завоюванням Петра I. Ще суттєвішим був приріст населення¹.

Звичайно, прагненням збільшити кількість підданих зовсім не обмежується той складний комплекс причин, який визначив агресивну політику імперії, спрямовану на приєднання нових земель. Причому захист православних, який офіційно проголошувався аргументом територіальних придбань катерининських часів, був скоріше картою, що розігрувалась у політичній грі, аніж головною спонукальною причиною. Але ця карта була козирною, і саме вона справила істотний вплив на історію церкви на півдні України.

1775–1781 рр. стали часом закріплення Російської імперії на новопрیدбаних південно-західних і західних територіях і одночасної підготовки до чергових розширень кордонів. Завершення в 1774 р. російсько-турецької війни означало для регіону не лише передбачене умовами Кючук-Кайнарджийського договору перенесення кордонів на Південний Буг, до Азовського узбережжя від гирла Берди до гирла Сі (до цієї території С. Дружиніна некоректно вживала термін “Таганрозька затока”²), отримання на Кримському півострові Керчі та Єникале. Завершення війни означало і початок нового етапу, етапу підготовки до нових територіальних придбань. Адже результати російсько-турецької війни не задовольнили апетитів Петербурга. Плани останнього були значно грандіознішими і широко розрекламовані як усунення турків-османів з Європи під гаслом звільнення православних народів з-під влади мусульман. Так званий “грецький проєкт” передбачав створення на території турецьких провінцій Молдавії, Бессарабії та Валахії держави Дакії, яку мав очолити князь-правитель Г. Потьомкін. Кордони Російської держави повинні були відсунутись на захід від гирл Дніпра та Бугу до берегів Дністра. Землі Тракії, Македонії, Болгарії, Албанії та Північної Греції мали увійти до складу імперії онука Катерини II, Костянтина, із столицею в Константинополі, таким чином відродивши Візантійську державу³. Зараз не йде мова про те, чи дійсно Петербург розраховував реалізувати ці плани в повному обсязі, або ж використовував їх як засіб тиску на уряди Західної Європи з метою отримання скромніших, але реальніших придбань — Криму, Кубані та придунайських князівств. В обох випадках Південна Україна мала стратегічне значення для втілення в життя наміченого. Тут мав бути створений надійний плацдарм, на який можна було спиратись. Плацдарм із чисельним населенням, лояльно налаштованим до влади, централізованою системою управління, господарськи освоєною територією, адміністративно-територіальний і церковно-територіальний устрій якої давали б можливість оперативніше вирішувати поставлені завдання. На момент укладення Кючук-Кайнарджийського договору Південна Україна аж ніяк не відповідала таким критеріям. Великою мірою — через існування тут Вольностей Війська Запорозького.

Ще одним напрямком зовнішньополітичної активності Російської імперії, спрямованим на розширення кордонів, який суттєво вплинув на розвиток православної церкви в південноукраїнському регіоні, був напрямок польський. Імперія і тут розігрувала карту захисту православ'я. І знов це робилось у першу чергу для вирішення політичних завдань, тоді як самі конфесійні інтереси не були пріоритетними. Росія не зупинялась перед тим, щоб у разі необхідності жертвувати ними. В. Шереток у результаті дослідження історії православ'я на Правобережній Україні в контексті політичних взаємин Росії та Речі Посполитої прийшов до висновку, що під виглядом боротьби за відновлення прав православного населення Правобережжя російське керівництво, ігноруючи існуючі міжнародно-правові норми, нав'язало Речі Посполитій закони, які фактично підпорядкували

¹ Геллер М. История Российской империи... — С. 111.

² Дружинина Е.И. Северное Причерноморье в 1775–1800 гг. — М.: изд. Академии наук СССР, 1959. — С. 49.

³ Шиян Р.І. Козацтво Південної України в останній чверті XVIII ст. — Запоріжжя: РА “Тандем У”, 1998. — С. 9; Усенко П.Г. Віхи “грецького проєкту” на попелищі козацьких вольностей // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 2–4 жовтня 1997). — Секція III, IV, V. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1997. — С. 129.

її Петербургу. Після того, як не без “допомоги” Росії у 1768 р. польський сейм, зацікавлений у припиненні Коліївщини та в послабленні позицій папства на Правобережжі, скасував ряд дискримінаційних обмежень щодо православних, які тепер формально були зрівняні в правах із католиками, російська влада вдалася до деяких поступок польській стороні, пішовши на нове звуження обсягу прав православного населення Правобережної України з метою стабілізації російсько-польських відносин¹.

Деклароване царською владою невтручання у церковні справи Польщі з одночасним проведенням антиуніатських заходів на включених до складу імперії білоруських землях підштовхнули шляхту та католицьке духовенство до нового наступу на православних, покатоличення та спольщення населення Правобережжя, у першу чергу Київщини та Брацлавщини. Тільки в 1776 р. на Правобережжі було обернуто на унію більше 800 православних парафій.

Не останню роль у цьому відіграла ліквідація запорозького козацтва, яке до того служило стримуючим фактором, знаходячись на сусідніх з Правобережною Україною землях².

Одним із наслідків політичної гри Петербурга стало те, що з 1772 р. у Речі Посполитій були відсутні православні єпископи, а православна церква на її території знаходилась під духовною владою єпископа Переяславського. Саме його єпархія через кілька років стала однією з тих, які були позбавлені частини церков задля формування єпархії Слов'янської та Херсонської. Вона ж стала і одним з основних “постачальників” південноукраїнських земель парафіянами та іноземним православним духовенством: священниками, церковнослужителями, ченцями, які не могли протистояти утискам католиків та уніатів, залишали свої домівки і перебирались до Південної України.

Слід сказати, що допущення Петербургом послаблення позицій православ'я на Правобережжі зовсім не означало, що цей регіон випав із поля зору російської влади. Остання готувала ґрунт для подальшого посилення контролю за Річчю Посполитою. Причому ця підготовка була прямо пов'язана з ім'ям всесильного Новоросійського та Азовського генерал-губернатора Г. Потьомкіна, який починає свою політичну гру з метою поставити Правобережжя під власний контроль³.

Повертаючись до інших, крім приєднання нових територій, шляхів поповнення населення Російської імперії та її південного регіону, а саме до іноземної колонізації та збереження і примноження людності, яка вже знаходилась на цій території, звернемо увагу, що їх слід розглядати у зв'язку з адміністративно-територіальними змінами, які відбувались на півдні України. Саме останні йшли на крок попереду трансформацій церковно-адміністративного устрою і значною мірою обумовлювали їх.

До червня 1775 р. основною перешкодою для поширення уніфікаційних тенденцій на південноукраїнські землі залишалось існування тут Вольностей. Адже вони в адміністративно-територіальному, військовому, господарському, релігійному та цілому ряді інших аспектів зберігали свою окремішність і, м'яко кажучи, не зовсім вписувались у загальноімперську систему.

Разом з тим, протягом періоду Нової Січі (1734 – 1775 рр.) ця окремішність не залишалась незмінною і в умовах тиску з боку імперської влади, який значно посилювався зі сходженням на престол Катерини II, Кошу та підпорядкованому йому козацтву довелося докладати все більше зусиль для її збереження.

Із утворенням Нової Січі запорожці вважали своїми значні площі Південної України, які на півдні межували з татарськими землями, а на півночі закінчувались “Новими Кодаками... і степом по р. Самарі в 25 верстах від її гирла”⁴. У 1740 р. “інструментом”, прийнятим при Великому Інгулі, були визначені кордони Запорозьких Вольностей. Західний

¹ Шеретюк В.М. Православна церква Правобережної України в контексті політичних відносин Росії і Речі Посполитої кінця XVII – XVIII ст. — Дис. кандидата історичних наук: 07.00.01. / К., 2001. — С. 208; Chodkiewicz A. Organizacja Kościoła w chrześcijańskich na ziemiach Ukrainy i Białorusi (1772 – 1945) // Chrześcijaństwo w Świecie. — 1988. — № 8 – 9. — S. 149.

² Крижанівський О.П., Плохій С.М. Історія церкви та релігійної думки в Україні: Навч. посібник: У 3-х книгах. Кн. 3. Кінець XVI – середина XIX століття. — К.: Либідь, 1994. — С. 119 – 120.

³ AGAD, Archiwum Krolestwa Polskiego, K. 357, № 90.

⁴ Яворницький Д.И. Топографический очерк Запорожья. — М., 1877. — С. 9.

рубіж проходив від гирла Синюхи вниз до Ташлика, звідси через ріки Мертві Води і Малий Інгулець до ріки Кам'янки; східний кордон проліг від гирла Кінських Вод до Мокрої Московки, звідси до верхів'я Берди і далі до місця впадіння останньої в Азовське море¹. Такі кордони з татарськими кочів'ями збереглися до 1774 р., коли були внесені корективи у зв'язку із завершенням російсько-турецької війни.

Не такою була ситуація з кордонами Вольностей із прилеглими частинами Російської імперії. У 1751 р. на північно-західній окраїні запорозьких земель оселились серби на чолі з І. Хорватом, які заснували тут Нову Сербію. Тоді ж імператриця наказала утворити на кордоні Запорожжя поселення Слобідського Малоросійського полку, яке мало бути розташоване на 20 верст нижче новосербського кордону. У 1753 р. з Австро-Угорщини до Запорожжя прийшли серби, які зайняли північно-східні землі Вольностей і заснували Слов'яносербію. Таким чином, запорожці втратили територію, що лежала між річками Луганню, Північним Дінцем і Бахмутом.

Ці землі, так само як і Українська лінія з ландміліцейським корпусом, були виключені з-під юрисдикції Коша. 1764 р. знаменував нові адміністративно-територіальні перетворення на півдні України. Була утворена Новоросійська губернія. До її складу входили Нова Сербія, Новослобідське козацьке поселення, Слов'яносербія, Українська лінія, 13 сотень Полтавського і 2 сотні Миргородського полків, Бахмутський повіт. У подальшому кордони губернії зазнали низки змін, найсуттєвішою з яких стало виділення у 1775 р. Азовської губернії. До останньої, згідно з указом від 14 лютого 1775 р., увійшли Азов, фортеця Святого Димитрія, Таганрог, Черкаськ, із населеними пунктами Донського війська, Нова Дніпровська лінія, Керч і Єникале, Кінбурн із межиріччям Дніпра та Бугу, Бахмут із його провінцією та територія Слов'яносербії².

Протягом існування Вольностей Війська Запорозького наступ російської влади на їх територію вівся шляхом формування адміністративних одиниць, не підпорядкованих Кошу, не лише на кордонах, але і в межах самих козацьких земель. Запорожцям доводилось миритись із розташуванням тут російських військ, існуванням Новосіченського ретраншементу, будівництвом тих самих фортець Нової Дніпровської лінії. Російська влада доклала чимало зусиль, аби населення незалежних від Коша територій Півдня зростало якомога швидше.

У період Нової Січі не залишився незмінним і адміністративний устрій самих Вольностей. Після повернення у 1734 р. запорожців на ці землі тут було влаштовано п'ять паланок: Бугогардівська, Інгульська (Перевізька), Кодацька, Самарська і Кальміуська³. У 1768 р. були засновані Орільська та Протовчанська, а трохи пізніше — восьма, Прогноївська паланка. Є відомості, що в останні часи існування Нової Січі були виокремлені ще дві паланки — Барвінківська та Личківська⁴.

Розширення паланкової мережі було обумовлене в першу чергу зростанням населення Запорозьких Вольностей: кошове керівництво в останнє десятиріччя існування Нової Січі ясно усвідомлювало, що широка колонізація запорозьких земель населенням, підпорядкованим Кошу, допоможе протистояти втручанням російської адміністрації. Але така колонізація, яка не просто була невідконтрольна державній владі, але і поповнювала лави негативно до неї налаштованих, яка проходила великою мірою за рахунок втікачів з інших регіонів імперії, не могла задовольнити Петербург. Тут прагнення влади примножувати населення держави зіштовхнулось із не менш важливим пріоритетом — тримати це населення під контролем. Врешті-решт, друге прагнення перемогло. Тим більше, що існувала більш вигідна альтернатива — проведення колонізації за сценарієм, розробленим російською владою.

Наведені короткі відомості про перекреснення адміністративної карти регіону за часів Нової Січі є важливими не лише для кращої орієнтації у тих трансформаціях, яких пізніше зазнав церковно-адміністративний устрій Півдня. Вони дають можливість більш

¹ Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края. — Одесса: тип. Л. Нитче, 1850. — Ч. I. — С. 27 – 31.

² Ден В.Э. Население России по пятой ревизии. Подушная подать в XVIII веке и статистика населения в конце XVIII века. — М.: Университетская типография, 1902. — Т. I. — С. 272.

³ Надхін Г.П. Память о Запорожье и о последних днях Запорожской Сечи. — М., 1877. — С. 45.

⁴ Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. — К.: Наукова думка, 1990. — Т. 1. — С. 160.

глибоко зрозуміти причини опозиційності значної частини запорожців до дій російської влади, і в той же час поступового зникання населення Вольностей до необхідності рахуватись із імперськими структурами. Таке розуміння, у свою чергу, допомагає пояснити історію запорозької спадщини (у тому числі і в духовній сфері) після ліквідації Нової Січі.

З ліквідацією Запорозьких Вольностей, для того щоб успішно реалізовувати плани Петербурга в регіоні, треба було брати в розрахунок настрої колишнього козацтва, у тому числі і релігійні. Самі запорожці у своїх настроях єдиними не були. Мова йде не про те, що частина козацтва негативно ставилась до російської адміністрації а інша частина — позитивно. В умовах, коли держава вже продемонструвала свою силу, набагато важливішим було те, який спосіб буде обраний для існування в нових реаліях. Необхідність вибору постала перед запорожцями вже при оточенні Січі військами П. Текелія. Тоді ж наочно проявились розбіжності, які існували всередині козацтва. Незважаючи на явне чисельне переважання російських військ, частина запорожців наполягала на збройному опорі. Інші ж, представлені переважно старшиною та заможним козацтвом, які побоювались за долю своїх зимівників та іншої власності, не були такими радикальними. Для них слідування заклику січового архимандрита Володимира Сокальського не проливати єдиновірної крові і скоритись було більш прийнятним.

Альтернатива у тепер уже колишніх підлеглих Коша залишалась і після того, як Січ була здана без бою. Навіть не альтернатива, яка передбачає два варіанти дій, а можливість обрати принаймні один з шляхів: еміграція, збройний виступ проти існуючої влади, включення в російські структури або ж намагання ізолюватись від світу, що змінювався, ведучи господарство в зимівниках (причому останній шлях не протиставляється другому: зимівники могли стати центрами опору владі). Ще більш радикальним способом ізоляції міг стати відхід до монастиря.

Одним з найнебажаніших для російської влади шляхів, беззаперечно, було саме переселення запорожців на турецькі землі. Небажаним великою мірою вже через те, що суперечив тому самому прагненню збільшити кількість населення держави. А про те, що ідеї популяціоністів не полишали правлячі круги імперії, свідчить той самий маніфест від 3 серпня 1775 р., у якому серед причин ліквідації Запорозьких Вольностей поряд із запрошенням козацтвом до своїх лав людей “всякої віри” названа безшлюбність запорожців, які діяли “всупереч наміру самого творця в розмноженні роду людського”.

Частина козацтва скористалась можливістю емігрувати. Щоправда, як з'ясувала в процесі свого дослідження С. Каюк, організований вихід п'яти тисяч запорожців одразу після “атакування” Нової Січі був не більше ніж легендою. Тоді за Дунай пішли переважно запорозькі рибалки, які щороку влітку направлялись до Чорного моря і розпоршувались по узбережжю, займаючись звичайними промислами. Дізнавшись про події на Запорозжжі, вони вирішили, що повернення додому вже не можливе. Переселення ж інших козаків відбулось поступово, невеликими загонами¹. Найбільш активно запорожці залишали кордони імперії впродовж 1776 – 1778 рр., внаслідок чого емігрувало від 7 до 10 тисяч осіб².

Не можна погодитись із припущенням, висловленим П. Івановим і частково підтриманим С. Каюк, що до липня 1776 р. жоден із керівників регіону не знав про втечі козаків за межі імперії, а російське командування особливо не турбувалось про долю запорожців³. Проти цього свідчить уже та увага, яка приділялась із червня 1775 р. контролю за населенням запорозьких зимівників⁴. 16 березня 1776 р. Г. Потьомкін в ордері до

¹ Каюк С.М. Задунайська Січ (1775 – 1828 рр.). — Дис. кандидата історичних наук: 07.00.01. — Дніпропетровськ, 1999. — С. 61, 68 – 69.

² Каюк С.М. Задунайська Січ: спроба запорожців продовжити свою історію за межами первісної території // Наукові праці історичного факультету Запорозького державного університету. — Вип. VIII. — Запоріжжя: Тандем-У, 1999. — С. 256.

³ Каюк С.М. Задунайська Січ (1775 – 1828 рр.)... — С. 69.

⁴ Бойко А.В. Напрямки колонізації Південної України в останній чверті XVIII ст. // Український археографічний щорічник. — Вип. 5/6. — К., 2001. — С. 243 – 247; Шиян Р.І. Запорозькі козаки після зруйнування Запорозької Січі (1775 – 1787 рр.) // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури.

Азовського губернатора В. Черткова писав про необхідність як останньому, так і П. Текелію вжити заходів для утримання колишніх запорожців від утечі за кордон. Причому сам цей ордер з'явився як реакція на відповідний рапорт Азовського губернатора¹. Не залишала поза увагою нова адміністрація і пересування колишніх запорожців, яке могло виявитись підготовкою до збройних виступів. У фондах Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького зберігається протокол допиту писаря Р. Ребрикова, затриманого за пересування без потрібних документів. Двома основними питаннями, які цікавили, були чутки стосовно проїзду 25 лютого 1776 р. через Самару Царгородського митрополита, який нібито їхав до Петербурга рятуючись від переслідувань мусульман, а також інформація про концентрацію козаків за Дніпром та Прутом. Причому саме дані про запорожців становили найбільший інтерес для влади². Сама С. Каюк (Могульова) в одній із своїх статей згадує висловлене свого часу Н. Полонською-Василенко припущення, що причиною засудження кошового отамана П. Калнишевського, судді П. Головатого та писаря І. Глоби на довічне ув'язнення в далеких монастирях було те, що російським урядовцям стало відомо про наміри запорожців шукати допомоги в іншій державі. Тому Г. Потьомкін у листі до Катерини II та липневому 1775 р. ордері П. Текелію і казав про провини старшин³.

Що стосується причин про турецької орієнтації частини запорожців, то серед них згадаємо створення Портою умов, аби козацтво не відчувало дискомфорту на землях Османської імперії. У тому числі — дискомфорту релігійного. Ісламський уряд не став на заваді збереженню переселенцями своєї віри. До самої присяги на вірність султану 30 серпня 1778 р. в Очакові козаки були приведені православним волоським священником⁴. Як і за часів Запорозьких Вольностей релігійні потреби частини задунайських козаків задовольняли ченці (але тепер уже з молдавських монастирів). Крім того, козаки мали можливість відвідувати церкви. Одна з них діяла в Очакові вже на час згаданої присяги⁵. Є відомості про те, що в тому ж 1778 р. з дозволу паші козаки збудували в урочищі Кагалее над Дністровським лиманом церкву на честь Покрови. Ця споруда через півтора року була перевезена козаками за Дунай. Згодом її повернули на старе місце⁶.

Те, що на турецьких землях козаки могли задовольняти свої християнські потреби, ставало додатковим аргументом для еміграції і в той же час змушувало російську владу використовувати у своєму арсеналі засобів по боротьбі із переселенням за кордон і розширення мережі релігійних споруд на півдні України.

Доводилось рахуватись російській адміністрації і з загрозою збройного опору частини колишнього козацтва. А така загроза була реальною, хоча і не вилилась у широкомасштабні виступи. Конкретизувалась вона, між іншим, у створенні козацьких роз'їздів для захисту запорозьких зимівників, які підлягали конфіскації, а також у поширенні чуток про похід для відновлення Січі 60-тисячної армії запорожців, донців і калмиків, яких нібито організував такий собі Метелка. До речі, за поширення цих чуток був заарештований колишній писар Опанас Фрідріх, якого прогнали через 1000 шпіцрутнів чотири рази, після цього він і помер під вартою⁷. Йдеться про того самого Фрідріха, який напередодні зруйнування Січі вимагав від священника за межами Вольностей, аби той під час служб згадував запорозьку старшину.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 2 – 4 жовтня 1997). — Секція III, IV, V. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1997. — С. 143 – 144.

¹ Богумил. К истории управления Новороссии князем Г.А. Потемкиным. Ордера 1775 и 1776 года. — Екатеринослав: Типография губернского земства, 1905. — Вып. 2. — С. 45.

² ДІМ КП – 165060 / АФД – 90.

³ Могульова С.М. Перші кроки задунайського козацтва: про причини переходу запорожців до Туреччини // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 2. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1996. — С. 111.

⁴ РДВІА, ф. ВУА, спр. 183, арк. 104.

⁵ Иванов П. К истории Запорозьких козаков после уничтожения сечи // Записки Одесского Общества Истории и Древностей (ЗООИД). — Одесса, 1904. — Т. XXV. — С. 33.

⁶ Архів Зовнішньої Політики Росії, ф. 90, оп. 90 / 1, спр. 882, арк. 12 – 14 зв.

⁷ Бойко А.В. Запорозький зимівник останньої чверті XVIII століття. — Запоріжжя: РВП “Видавець”, 1995. — С. 12 – 14.

Загроза як еміграції, так і збройних виступів спонукала російську адміністрацію створювати умови для обрання козаками, у першу чергу старшиною, третього шляху — співробітництва з новою владою, яка закріплювалась на колишній території Вольностей. Для цього почали складатись іменні списки запорозької старшини, яка була вірною уряду. І це в багатьох випадках спрацьовувало. Представники старшини стали подавати прохання про надання їм російських військових рангів і привілеїв. Вони отримували можливість як покращити власний добробут, ведучи господарську діяльність на закріплених за ними землях, так і отримати російське дворянство¹. Лояльні до влади козаки призначались осадчими, опікувались заселенням колишніх запорозьких маєтностей, десятськими та отаманами, які мали наглядати у селах і доповідати головному командирові колишньої Січі та Новосіченського ретраншементу підполковнику Інгерманландською піхотного полку П. Норову про всі ворожі до уряду дії. Як повідомив О. Рябінин-Скляревський, сам П. Норов був колишнім запорожцем, Самарським полковником².

Досить показовим в оцінці ставлення частини козацтва до старшини, яка почала вислужуватись перед новою адміністрацією, була висловлена все тим же Фрідріхом думка про можливі наслідки походу Метелки на Січ. Колишній писар зауважив, що у випадку, коли до Метелки приєднаються кримські козаки-запорожці, “старшинам нашим серед живих не бути”³.

Для спрямування енергії козаків у потрібне російській владі русло використовувалось формування на теренах Південної України нових військових одиниць. У цьому плані регіон зберігав свою мілітарну спрямованість, і відсоток озброєних осіб у загальному складі населення тут перевищував той, який мала більшість інших складових мілітаризованої Російської імперії. Втім, якщо для земель Новоросійської та Азовської губерній в кордонах, які вони мали до червня 1775 р., докорінних змін у принципах організації збройних формувань не відбулося, то на колишній території Вольностей зміни були значно суттєвішими. Про комплектацію із запорожців нових козацьких військ (до чого прийшли у 1780-х рр.) ще не йшлося. Натомість у доповіді імператриці 31 жовтня 1776 р. Г. Потьомкін зазначав: “З причини знищення колишньої Січі Запорозької слід цих козаків зайняти по схильності їх якою-небудь службою, то замість таких, що були там 4 гусарських і 4 пікінерських, які у досить великому некомплекті знаходяться, по лків, як з тих самих, як і з переведених туди ж на поселення, які залишились після створення 7 польових гусарських полків Сербського, Волозького, також ескадронів Угорських, Грузинських і Московського легіону, запроваджуються тепер поселені 9 гусарських і 6 пікінерських полків”. У складеному тоді ж “Установленні” конкретизувалось, що у регіоні мають знаходитись Слов’янський, Іллірійський, Сербський, Болгарський, Далматський, Волоський, Молдавський, Македонський, Угорський гусарські полки, а також Дніпровський, Єлизаветградський, Луганський, Катеринославський, Полтавський і Херсонський пікінерські полки, причому два останні повинні бути наново сформовані саме з колишніх запорожців⁴. Але, як відмітив дослідник історії козацтва Південної України останньої чверті XVIII ст. Р. Шиян, ці формування не набули популярності серед місцевого, здатного до служби населення. Пасивний спротив колишніх запорожців затягував комплектацію нових бойових одиниць і переведення поселень до складу військових слобод⁵.

Для тих козаків, які не наважувались залишити межі Російської імперії, але й не бажали йти на службу новій адміністрації, певний час зберігалась можливість залишатись у їхніх зимівниках, намагаючись дистанціюватись від змін, які відбувались навколо. До 1779 р. влада мирилась з існуванням цих адміністративно-господарських одиниць, вважаючи за недоцільне застосовувати радикальні заходи для їх знищення або трансформації у більш прийнятні для імперії населені пункти. Вважала за недоцільне через те, що

¹ Шиян Р.І. Запорозькі козаки після зруйнування Запорозької Січі (1775 – 1787 рр.)... — С. 144 – 145.

² Малинова Г.Л., Сапожников И.В. А.А. Рябинин-Скляревский: материалы к биографии. — Одесса – Киев: “Элтон – 2” – “Гратек”, 2000. — С. 176.

³ Бойко А.В. Запорозький зимівник... — С. 13.

⁴ Бумаги князя Григория Александровича Потемкина-Таврического. Академика Н.Ф. Дубровина. Сборник военно-исторических материалов. Выпуск VI-й. — СПб.: Военная типография (в здании Главного Штаба), 1893. — Часть 1. — С. 96 – 101.

⁵ Шиян Р.І. Козацтво Південної України в останній чверті XVIII ст... — С. 14 – 15.

такі дії посилили б опозиційність колишніх запорожців. Але наприкінці 70-х рр., коли внаслідок зовнішньополітичних змін імперія укріпила свої позиції на півдні України, вона почала рішучий наступ на зимівники. Причому цей наступ був комплексним і включав каральні заходи, економічні санкції проти непокірних волі владі і в той же час переконання, заохочення переселятись¹. Серед інших аргументів, які використовувались при переконанні зимівчан перебратись до слобод, називалась і наявність в останніх церков, тоді як залишення у зимівниках обмежувало можливості задовольняти релігійні потреби².

З “атакуванням” Січі і підписанням Катериною II маніфесту від 3 серпня 1775 р. адміністративно-територіальна карта регіону набула нового вигляду. Це було більше ніж чергове перекреслення кордонів. Ліквідація Коша мала відкрити шлях для розбудови і всього регіону в напрямку, що диктувався Петербургом.

Уже 8 вересня 1775 р. головний командир Новоросійської та Азовської губерній Г. Потьомкін зробив подання Сенату з пропозиціями щодо територіального устрою південного краю. В основу документа було покладено думку, складену за розпорядженням Потьомкіна П. Текелієм, Новоросійським губернатором М. Муромцевим і Азовським губернатором В. Чертковим. Важлива деталь: подання зроблене за день до підписання іменного указу про заснування Слов'янської та Херсонської епархії, в якому обумовлено, що нова церковно-адміністративна одиниця влаштовується в Новоросійській і Азовській губерніях.

Кордони ж самих цих губерній, згідно з поданням Г. Потьомкіна, мали зазнати змін. Оскільки саме вони повинні були визначити територіальні межі компетенції південноукраїнського епархіального архієрея, є сенс навести цитату з подання: “Кордони Новоросійської губернії... пропоную я починати від гирла ріки Тясміни, де вона впала в Дніпро, і до гирла Синюхи, по тій черті як тепер Єлизаветградська провінція від Польщі відділяється; від гирла ж Синюхи, де вона впадає в Буг, униз Бугом до гирла, де той впадає в Дніпро, і за Дніпром фортеця Кінбурн з її округом, тому що від гирла Бугу прямо на російську землю, що належить до Кінбурна, проїжджати не можна, отже, і зв'язок її з Новоросійською губернією бути повинен. Якщо ж цій фортеці як такий, що по ліву сторону Дніпра лежить, належати б до Азовської губернії, через те, що комунікацію з нею розділяють татарські землі, ця незручність і перешкоджає їй бути в тій губернії. Від гирла Бугу продовжується кордон Новоросійської губернії уверх Дніпра по лівому березі Лиману, а потім від Дніпра і входить у гирло Кінської і йде до самого Великого Лугу лівим берегом за течією Кінських Вод, як і у минулому колись запорожці володіли і мали по обидва береги Дніпра і Кінської свій перевіз. Від нижнього ж краю, враховуючи за течією Дніпра Великого Лугу, який повинен бути в Азовській губернії, де той Великий Луг згаданим нижнім краєм торкається Дніпра, кордон йде вгору Дніпром, розділяючи острови з лісом між обома губерніями по рівній частині до самого володіння Дніпровського пікінерського полку, де воно примикає до Дніпра, і весь згаданий полк повинен належати до Новоросійської, отже і такі, що входять в середину його містечка Малоросійського Миргородського полку Поток і Омельник з їхніми округами. І оминувши Дніпровський пікінерський полк кордон тієї губернії примикає від Власовки до гирла Тясміни, звідки вона взяла свій початок, і Дніпро з обома вже берегами від початку до кінця, де до нього згаданий Дніпровський пікінерський полк прилягає, входить до Новоросійської губернії, рівно і від гирла Бугу до Великого Лугу. А між ним і Дніпровському пікінерському полку належними місцями, до рибних ловель, користуватись спільно Новоросійській і Азовській губерніям.

В Азовській губернії бути теперішньому Донецькому пікінерському полку, Бахмуту з повітом і з поселеними там Бахмутським гусарським і частково Луганським пікінерським полками, так само і зі всіма тими поселеннями, які поза кордоном того повіту зайняли, землі між Старою та Новою лініями, так само вся Нова лінія від фортеці Олександрівської до річки Кінських Вод і по ній до нижнього краю Великого Лугу, від фортеці ж Петровської по узбережжю Азовського моря до гирла Кальміусу, також фортеці Таган-

¹ Бойко А.В. Напрямки колонізації Південної України в останній чверті XVIII ст... — С. 246 – 248.

² Беднов В. Материали для истории колонизации бывших Запорожских владений. — Екатеринбург: тип. Губернского Земства, 1914. — С. 40.

розька, Святого Димитрія Ростовського, Азов, Керч, Єніколь з їх повітами, та і всі землі Донських козаків. А при тому чи не зволіє Правлячий Сенат рештку Полтавського полку, з якого деяка частина під правом Новоросійської губернії вже перебуває тепер, відділивши від Малоросійської приєднати до цієї губернії, так само і містечко Нові та Старі Водолаги, які з давніх часів Новоросійській губернії належали, залишити за розташуванням їх в Азовській, а не в Слобідській, губернії, також містечко Тор з повітом, який за розташуванням своїм між такими, що відділяються до Азовської губернії, землями знаходиться, якого мешканці майже всі знаходяться і з підпомічником їхнім у Луганському пікінерському полку, маючи поселення своє в тому повіті, зважаючи на що чи не буде ласка і його для зручності з повітом його зі Слобідської губернії приписати до Азовської”¹.

20 жовтня 1775 р. складена за поданням Г. Потьомкіна доповідь Сенату була затверджена імператрицею. Причому затверджена і в тій частині, що стосувалась передачі до складу Азовської губернії рештки території Полтавського полку, містечок Нових і Старих Водолаг і Тору з повітом².

Оскільки маніфестом від 3 серпня 1775 р. було заборонено вживати саму назву запорозьких козаків, Г. Потьомкін в ордері В. Черткову від 13 вересня “радив” не використовувати термін “Запорозька Січ”, а колишні землі козаків називати провінціями. Втім, через відсутність докладних відомостей про ці території до кінця 1775 р. продовжував зберігатись традиційний розподіл колишніх запорозьких земель на паланки. Лише наприкінці року в інструкції секунд-майору П. Горлинському було передбачено, що запорозькі селища по лівому березі Дніпра між Старою Українською лінією та річками Бердою і Конкою, які входили до Самарської, Протовчанської, Личківської, Барвінківської та Кальміуської паланок, відтепер повинні були належати до новостворених повітів. Але таке нововведення носило формальний характер. А вже обумовлювалось, що нові територіальні утворення слід називати Самарським, Протовчанським, Личківським, Барвінківським та Кальміуським повітами³. Мав місце своєрідний компроміс: при дотриманні букви закону (маніфесту від 3 серпня) зберігались звичні для козацтва назви, тим самим сприяючи поступовій адаптації населення колишніх Вольностей до нових умов. Та й на чолі повітів були поставлені представники вчорашньої старшини. Згідно з даними, наведеними О. Рябіним-Скляревським, утвореними на землях Вольностей повітами керували колишні запорозьці: Білий, Бершадський, Шульга, Чернявський, Побігайло⁴.

Адміністративний устрій регіону сталим не залишався. Уже наступного року та частина земель колишніх Запорозьких Вольностей, яка знаходилась по лівому березі Дніпра, була передана зі складу Новоросійської до Азовської губернії. Карта південної України протягом 1776 – 1781 рр. зазнала й інших змін. Змін, які полягали і в перерозподілі кордонів адміністративно-територіальних одиниць, що знаходились у межах Новоросійської та Азовської губерній, і в коригуванні зовнішніх кордонів останніх. Між іншим, у 1780 р. До Новоросійської губернії приписано ряд населених пунктів Ізюмської провінції, а наступного року був чіткіше визначений кордон між цією губернією і так званою Польською Україною⁵. Втім, були визначальними саме внутрішні зміни: кількість адмі-

ністративно-територіальних одиниць у регіоні

збільшувалась у першу чергу за рахунок влаштування нових населених пунктів, а не завдяки їх виключенню зі складу сусідніх губерній. Оскільки ж саме від збільшення чисельності населених пунктів переважно і залежало розширення мережі релігійних спо-

¹ Бумаги князя Григория Александровича Потемкина-Таврического. Академика Н.Ф. Дубровина... — С. 65 – 67.

² Ден В.Э. Население России по пятой ревизии... — С. 272; РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 558; ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 41 – 41 зв.

³ Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття). — Запоріжжя, 1999. — С. П.

⁴ Малинова Г.Л., Сапожников И.В. А.А. Рябинин-Скляревский... — С. 176.

⁵ Ден В.Э. Население России по пятой ревизии... — С. 272.

руд, попередня теза є справедливою і при оцінці значення приєднання нових територій для розвитку церковного устрою Південної України у червні 1775 – грудні 1781 рр.

Разом із розвитком мережі адміністративно-територіальних одиниць відбувалися зміни і в місцевих органах управління Новоросійської та Азовської губерній. Формувалась система, очолювана генерал-губернатором, при якому діяла власна канцелярія. У безпосередній залежності від генерал-губернатора перебували Новоросійський та Азовський губернатори, яким підпорядковувались губернські канцелярії (Новоросійська — у Кременчуці, Азовська — до червня 1778 р. у Білівській фортеці, потім — у Катеринославі І). При губернських канцеляріях діяли, між іншим, Межові експедиції, що було свідченням особливого ставлення Петербурга до регіону (існування таких експедицій суперечило положенням, що регламентували діяльність межових інституцій, і на місцях зазвичай дозволялось засновувати лише контори та канцелярії, але не експедиції, які мали більш широкі повноваження). В Азовській губернії, крім того, діяла й експедиція Дніпровської лінії.

Губернським органам влади були підпорядковані провінційні, воєводські та повітові канцелярії, втім, у деяких малонаселених повітах останні не створювались, а управління здійснювалось земськими комісарами. Формувались органи управління містами¹. Поступово був сформований інститут наглядачів, що діяли як у слободах, так і на рівні округів². Саме наглядачі були особами, на яких уряд міг покласти у керівництві державними слободами. А вже запроваджені в регіоні общини, як орган самоорганізації населення, не стали такими, якими їх воліла бачити російська адміністрація, а тому виявились малопристосованими до виконання функцій, які на них покладалась³.

Окремі відомства будували власну вертикаль влади в регіоні. Серед них — і “відомство” духовне.

При виконанні своїх повноважень вони мали взаємодіяти з інституціями, зазначеними вище. І всі вони, навіть у разі непідпорядкування *de-jure* генерал-губернатору, *de-facto* знаходились у залежності від цього можновладця. Г. Потьомкін, і перебуваючи в Петербурзі, і виїжджаючи з столиці, залишався повновладним правителем Південної України. І не лише її. З 1775 р. Григорій Олександрович був не тільки Новоросійським та Азовським, але й Астраханським, а з 1780 р. — і Самарським генерал-губернатором (саме тоді Астраханська губернія була поділена на дві частини). Діяльність Потьомкіна суттєво вплинула на розвиток православної церкви на півдні України в початковий період функціонування Слов'янської та Херсонської єпархії. Ця особа ще до отримання в управління запорозьких земель була досить близько знайома із специфікою взаємин світської та духовної влади. І мова йде не тільки про навчання в Смоленській семінарії, а потім — у Московському університеті, де молодий Потьомкін неодноразово висловлював товаришам своє бажання стати або архієреєм, або міністром⁴. І. Смолич повідомляє, що невдовзі після входу на престол Катерина II мала намір призначити Потьомкіна до Синоду. Григорій Олександрович отримав “місце за обер-прокурорським столом” із перспективою “дійсного по цьому місцю вправління”⁵.

¹ Циберт В.М. Становлення органів самоврядування міст Південної України останньої чверті XVIII – середини XIX століття // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. — Вип. XVI. — Запоріжжя: “Просвіта”, 2003. — С. 30 – 34; Циберт В.М. Міста в системі державного управління Південної України кінця XVIII – першої половини XIX століття // Ідеологія державотворення і суспільствознавча наука. Тези доповідей на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції, присвяченій 10-річчю незалежності України. 31 травня 2001 року. — Запоріжжя: “Просвіта”, 2001. — С. 188 – 189.

² Савченко І.В. Місцеві органи управління Новоросійської та Азовської губерній // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 6. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 2001. — С. 244 – 249.

³ Бойко А.В. Запровадження общинного устрою на півдні України останньої чверті XVIII століття // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 1. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1996. — С. 72 – 79.

⁴ Бантыш-Каменский Д. Биографии российских генералиссимусов и генерал-фельдмаршалов. В 4-х частях. — М.: Издательское объединение “Культура”, 1991. — Ч. II. — С. 57.

⁵ Смолич И.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 152.

Отримавши під свою юрисдикцію південноукраїнський регіон, Потьомкін допоміг домогтися низки обмежень компетенції Синоду в питаннях управління церквою на цих землях. Великою мірою саме завдяки генерал-губернатору відтепер деякі напрямки церковного будівництва більше залежали від місцевої світської влади та єпархіальних архієреїв. Перша знаходилась у залежності від Потьомкіна згідно з його статусом. Другі, при формальній самостійності від нього, реально також суттєво залежали від улюбленця Катерини II. Між іншим, саме за підтримки Потьомкіна Никифор (Феотокі) отримав посаду єпархіального архієрея, а пізніше через зміну ставлення Григорія Олександровича втратив її.

Для духовенства півдня України, як це не парадоксально, концентрація реальної влади над церквою в руках влади світської, яку й уособлював Г. Потьомкін, не стала новою. У певному сенсі можна навіть стверджувати, що це вже було традиційним для регіону. Адже і за періоду Нової Січі духовні особи, які знаходились на території Вольностей Війська Запорозького, перебували в реальній залежності від світської влади в особі Коша¹. Інше питання, що Кіш являв собою орган демократичної влади, обирався самим запорозьким козацтвом, тоді як генерал-губернатор був поставлений Петербургом.

На розбудову системи адміністративно-територіальних одиниць, формування органів управління, на церковно-адміністративний устрій регіону вплинуло переважання поміщицької колонізації над державною. А. Бойко, розглядаючи три основні джерела (напрямки) утворення категорії поміщицьких підданих у регіоні — вербоване населення Правобережної України, що складалось переважно з поміщицьких селян і втікачів із Росії; втікачі безпосередньо до Південної України; колишнє населення Запорозьких Вольностей, — зазначає, що поселяни більш воліли оселятись саме в поміщицьких маєтках, аніж у державних слободах². Категоричніше висловився В. Кабузан. Згідно з ним, “без греків та вірмен колонізація Новоросії в цей період була вже виключно поміщицькою, відтіснивши пануючу до 60-х рр. державну колонізацію”. Цей же дослідник відмітив нерівномірність темпів заселення різних повітів регіону: для південних повітів, які до цього були найменш освоєними, показники приросту населення значно перевищували ті, що мали місце стосовно більш освоєних до 1775 р. повітів північних³. Серед південних повітів були території колишніх запорозьких паланок — Бугогардівської, Інгульської, Кальміуської, які за часів Вольностей значно поступались за чисельністю населення північнішим територіям, і разом з тим, мали чималу площу.

Переселення греків, про яке В. Кабузан згадував як про один із головних проявів державної колонізації, дійсно займає особливе місце в історії залюднення Південної України. І не лише тому, що воно справило вплив на зміни національного складу населення регіону. Грецькі громади отримали від держави такі права та привілеї, у тому числі і в релігійній сфері, які поставили їх в особливе положення в порівнянні з іншими переселенцями.

Окремо слід зупинитись на переході (переведенні) до регіону греків, оскільки вони сформували тут Готфійську та Кафійську єпархію — церковно-адміністративну одиницю, незалежну від єпархії Слов'янської та Херсонської.

Спрямованість зовнішньополітичної активності Російської імперії на отримання широкого виходу до Чорного моря, яка чітко простежувалась і задовго до приходу на престол Катерини II, і ще в більшій мірі при цій імператриці, значною мірою визначила інтерес російських можновладців до долі православного населення, яке перебувало на землях Османської імперії. Особливо гострим став цей інтерес під час війни 1768 – 1774 рр., коли російські збройні сили перебували на Архіпелазі та Кримському півострові. У цій війні частина архіпелазьких греків воювала на боці Росії і досить непогано себе зарекомендувала. Непогано для Росії. З турецького боку ці герої після укладення Кючук-Кайнарджийського договору не могли розраховувати на доброзичливість. За та-

¹ Лиман І.І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775). — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1998. — С. 77 – 97.

² Бойко А.В. Напрямки колонізації Південної України в останній чверті XVIII ст... — С. 251 – 252.

³ Кабузан В.М. Крестьянская колонизация Северного Причерноморья (Новороссии) в XVIII – первой половине XIX вв. (1719 – 1857) // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы. 1964 год. — Кишинев: “Карта Молдовеняскэ”, 1966. — С. 320 – 321.

ких обставин стало цілком логічним звернення осіб, які служили на російському флоті під команду графа Орлова, перейти під захист православної імператриці. Наслідком цього звернення став іменний указ від 28 березня 1775 р. про дозвіл грекам оселитись у Керчі та Єникале¹. Для самої Російської імперії таке розгортання подій було, що називається, на руку. В умовах нестійкої ситуації в Криму, яка склалась після завершення війни, перебування там греків, вірних Петербургу і отримуючих за це чималі привілеї, могло впливати на грецьке населення, яке знаходилось під зверхністю мусульман, виступаючи додатковим стимулом для поширення проросійських настроїв. Не слід не брати до уваги і ту саму спрямованість політики Катерини II на збільшення кількості населення в кордонах імперії. Саме розташування грецьких збройних переселенців у Керчі та Єникале було потрібне Петербургу і з військових міркувань. Ці фортеці Керченського півострова були зайняті російськими військами в ході бойових дій влітку 1771 р. Стратегічне значення фортець не зменшилось і після укладення Кючук-Кайнарджийського договору, оскільки вони стали єдиними укріпленими пунктами Російської імперії в Криму. Постало завдання зробити фортеці взірцем військових поселень, мешканці яких у разі необхідності були готові організовано виступити зі зброєю в руках, а в мирний час займались би господарською діяльністю. Перевірені в боях греки, для яких звичними були заняття рибальством, садівництвом, виноградарством, торгівлею, цілком підходили для реалізації цього завдання.

Для переселенців до Керчі та Єникале дійсно передбачались значні привілеї. Втім, реалізація положень іменного указу від 28 березня 1775 р. була задовільною далеко не по всіх пунктах, і греки зазнали поневірянь, оселяючись на Керченському півострові. На думку Ю. Пряхіна, причинами цього стали: непідготовленість фортець до прийому переселенців; недоброзичливість татарського населення, яка розпалювалась прихильниками Османської імперії, мусульманським духовенством, агентами турецьких властей, угрупованнями, що змагались за владу; непорозуміння між керівництвом Грецького (Албанського) війська, сформованого з переселенців, і керч-єникальською військовою владою. До того ж, у перші часи мали місце значні складності з отриманням коштів, що виділялись на облаштування. Як наслідок, з'являються скарги греків, починаються втечі з фортець². За таких умов російська адміністрація, у першу чергу в особі самого Г. Потьомкіна, заходила більш активно реалізовувати пункти указу від 28 березня 1775 р., але на цьому відбився й інший фактор — початок здійснення плану генерал-губернатора щодо переселення греків у район Таганрога. Такий захід мав на меті як господарське освоєння цієї частини Північного Приазов'я, так і формування тут нової військової одиниці — Грецького піхотного полку. Ці плани були викладені Г. Потьомкіном у листі Никифору (Феотокі): полк не мав стати регулярним, у мирний час по черзі частина греків повинна була перебувати на службі, а частина — займатись господарством; сотні, з яких складався полк, мали бути названі на честь “славних у давнину народів”; при полку повинні були діяти священник, школа. “Словом, — писав Потьомкін, — Таганрог буде колонія грецька військова і називатиметься Спарта”³.

Бажаючих переселитись виявилось небагато. Поява самого листа генерал-губернатора до Слов'янського та Херсонського архієпископа була викликана повідомленням не просто про небажання мешканців Керчі та Єникале переселятись до Таганрога, але й про їх намір залишити територію Російської імперії і повернутись до Туреччини, щоб не бути примусово записаними до Грецького піхотного полку⁴. Г. Потьомкіну довелося застосувати чимало аргументів, не виключаючи, природно, й аргумент релігійний, аби запобігти такому небажаному для Російської імперії кроку.

Події навколо переселення до Таганрога розгортались на тлі набагато масштабніших переміщень християн з Кримського півострова до Північного Приазов'я і облаштування тут ними нових населених пунктів, з нагоди чого в Російській імперії були навіть викар-

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 101 – 104.

² Пряхін Ю. Поселення архіпелазьких греків у Керч-Єникале (кінець XVIII – середина XIX століття) // Записки Історико-філологічного Товариства Андрія Білецького. — Вип. I. — К., 1997. — С. 107 – 113.

³ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 29 – 30.

⁴ Там само, арк. 19 зв.

бувані спеціальні медалі¹. Тут у деяких рисах повторились обставини переселення архіпелазьких греків до Керчі та Єникале.

Історіографія виходу з Криму християн під проводом митрополита Ігнатія на сьогодні є набагато більш представницькою, ніж історіографія будь-якого іншого аспекту колонізації регіону в 1775–1781 рр. Основними темами, яким присвячено дослідження, є політична ситуація на півострові; причини, ініціатори та цілі переселення; процес підготовки переселення та його хід; питання, добровільно чи під примусом відбувався вихід; обставини зимівки в Новоселиці, заснування Маріуполя та інших населених пунктів в Азовській губернії; господарсько-майнове положення греків; шкода, спричинена виходом, Кримському ханству; інші наслідки переселення; висвітлення ролі окремих осіб².

Більшість дослідників сходиться на такій версії підготовки та реалізації планів переселення. На початку 1778 р. російська влада розпочала неабияку активність у питанні переселення, одним із проявів якої став рескрипт Катерини II від 9 березня 1778 р. командуючому російською армією П. Рум'янцеву та указ від того ж числа Г. Потьомкіну про підготовку переходу християн із викладенням плану подальших заходів. У квітні відбулися переговори між, з одного боку, уповноваженими грецьких общин на чолі з митрополитом Ігнатієм, а з іншого, — російським резидентом при дворі Кримського хана А. Константиновим. Греки сформулювали умови, на яких вони погодилися б залишити кордони ханства. У липні розпочалося саме переселення, яке відбувалось під наглядом російських військ на чолі з О. Суворовим. Умови, висловлені греками, у більшості випадків своєчасно не виконувались. Новоприбулим довелося зазнати значних поневірянь, втративши кілька тисяч осіб під час зимування у різних населених пунктах Азовської губернії. 21 травня 1779 р. Катериною II була підписана Жалувана грамота, якою грекам надавалась ціла низка привілеїв, серед яких помітне місце займала як певна адміністративна, так і духовна автономія. У вересні–жовтні того ж року визначено місце постійного перебування греків: ним повинен стати новостворюваний Маріупольський повіт, який мав бути заселений у 1780 р. Не всі греки бажали йти саме сюди; почали поширюватись настрої щодо повернення під владу хана. І все ж весною–літом 1780 р. більшість православних осіла в повіті, облаштувала тут ряд сіл та місто Маріуполь.

Одним із найбільш дискусійних питань, стосовно якого ламають списи дослідники, є визначення, хто був ініціатором виведення: митрополит Ігнатій, самі грецькі громади, або ж перший крок зроблений російською владою. Розглядаючи епархіальну систему управління, ще повернемося до цієї проблеми. Тут же зауважимо, що набагато важливішим для розуміння ситуації є те, які інтереси мала кожна зі сторін. Зацікавленість російської влади була комплексною. Крім все того ж збільшення чисельності підданих імперії, господарського освоєння південноукраїнського регіону, послаблення Кримського ханства, проглядали й інтереси, пов'язані безпосередньо з релігійною сферою. Утім, ці інтереси не мали самостійного значення і служили реалізації більш прагматичних, у першу чергу зовнішньополітичних, цілей. Гасло захисту православних від мусульман, під яким відбувалося переселення, мало продемонструвати світові готовність православної імперії служити опорою всіх одновірних народів, що в контексті “грецького проекту” було досить прозорим натяком на зазіхання Росії на землі, що знаходились під владою мусульман. Разом із тим має сенс версія, аргументована кримським істориком Ю. Катуніним. Згідно з нею, в разі приєднання Кримського півострова до Росії (що Петербург не лише припускав, але й готував), особливу роль тут мала відіграти російська православна церква. Але вона б була досить обмежена у своїх повноваженнях, адже парафії Готфійської єпархії, що діяла на півострові, підпорядковувались не Синоду, а Константинопольському патріарху. Питання про підпорядкування цих парафій виникло б негайно після приєднання Криму, і це могло викликати ускладнення стосунків “Другого Риму” та Петербурга, що, у свою чергу, підірвало б авторитет Російської імперії як захисниці всіх православних. Виходом із такої ситуації було припинення існування Готфійської єпархії ще під час перебування Криму під ханською владою. Причому єпархія формально мала бути

¹ МелКМ КВ–1912 / МКМ – О – М – 109.

² Араджиони М.А. Греки Крыма и Приазовья: история изучения и историография этнической истории и культуры (80-е гг. XVIII в. – 90-е гг. XX в.) — Симферополь: Издательский Дом “Амена”, 1999. — С. 49 – 55.

ліквідована саме в інтересах захисту православних від іновірців. І очолити процес мало саме керівництво Готфійської єпархії, тобто митрополит Ігнатій¹.

Стосовно мотивації, якою керувались самі кримські православні, то можна погодитись із тими дослідниками, які кажуть про побоювання переслідувань з боку турків і татар, прагнення unikнути лиха військового часу, зберегти свою окремішність. Але звернемо увагу, що самі ці мотиви з'явилися не без "допомоги" Російської імперії. Політика, яка проводилась останньою в Криму, певною мірою і викликала те негативне ставлення з боку мусульман, яке відчували на собі православні. Ще один суттєвий момент. Хоча православ'я на півострові і не було домінуючою релігією, його адепти мали досить широкі можливості задовольняти свої духовні потреби в розгалуженій мережі релігійних споруд, частина з яких не була підпорядкована місцевому ієрарху, маючи ставропігійний статус, тобто залежачи безпосередньо від Константинопольського патріарха. З іншого боку, не було непримиримим протистояння православ'я ісламу у свідомості багатьох мешканців Криму. Сотні років взаємодії з мусульманською культурою суттєво вплинули на греків, які стали давати своїм дітям імена тюркського походження², переймали мову сусідів та їхні звичаї, у тому числі і ті, що суперечать законам православної церкви³. Додамо сюди і той немаловажний фактор, що у греків у Криму склалось досить місце господарство, втрачати яке, переселяючись у надії отримати обіцяну російською владою компенсацію, було досить ризиковано.

Зважаючи на таку ситуацію, зрозуміло, чому багато хто з греків вагався, не бажав переходити з насиджених місць, а деякі приймали іслам, аби залишитись у Криму⁴; чому ті, хто вже вийшли в межі Російської імперії і не побачили тут обіцяного, намагались повернутись до старих домівок.

У певному сенсі ситуація, в якій опинились греки, нагадувала ту, що спостерігалась у середовищі запорозьких козаків після ліквідації Вольностей: вони постали перед необхідністю вибору. Причому російська влада доклала чимало старань, аби, якщо не можна взагалі позбавити можливості вибору, то принаймні підштовхнути в напрямку, вигідному імперії.

Про те, що маніпуляції кримськими греками, які здійснювались російською владою, були спрямовані на досягнення в першу чергу політичних, а не релігійних цілей, свідчать наслідки переселення для православної церкви на півострові. Православ'я в Криму зазнало втрат, які давали ознаки ще десяти років. У приєднаному до Росії Криму станом на 28 грудня 1783 р. було нараховано лише 58 церков, 25 з яких виявились зруйнованими⁵. Протоієрей Лебединцев пізніше так охарактеризував цю ситуацію: "В якому стані знаходилось в Криму християнство під час приєднання цього краю до Росії? Правильніше буде сказати, що 1783 р. ми знайшли тут тільки сумні сліди його"⁶. Більше

того. Після залишення значною частиною греків півострова стан православ'я тут був би ще жахливішим, якби хан не попіклувався про відновлення богослужінь у деяких релігійних спорудах⁷.

При дослідженні розвитку православної церкви на півдні України необхідно враховувати, що велика увага, яка приділялась російською владою іноземній колонізації південноукраїнських земель, зумовила збільшення в регіоні не лише кількості правосла-

¹ Катунин Ю.А. Из истории христианства в Крыму: Таврическая епархия (вторая половина XIX – начало XX века). — Симферополь: Таврия, 1995. — С. 12.

² Чернухін Є., Галенко О. Імена й прізвиська за матеріалами поминальників православних парафій греків Криму першої половини XVIII ст. // Записки Історико-філологічного Товариства Андрія Білецького. — Вип. I. — К., 1997. — С. 35.

³ Джуха І.Г. Одиссея Мариупольских греков: очерки истории. — Вологда: "ЛИС", 1993. — С. 40 – 43.

⁴ Араджиони М.А. Греки Крыма и Приазовья... — С. 51.

⁵ Лашков Ф. Статистические сведения о Крыме, сообщенные каймаканами в 1783 году // ЗООИД. — Одесса, 1886. — Т. XIV. — С. 119.

⁶ Лебединцев А. Столетие церковной жизни Крыма. 1783 – 1883 // ЗООИД. — Одесса, 1883. — Т. XIII. — С. 204.

⁷ Катунин Ю.А. Из истории христианства в Крыму... — С. 13 – 14; Панагия или Успенский скит // Отдел неофициальный Таврических епархиальных ведомостей. — 1890. — № 6. — С. 240 – 241.

них, хоча останні продовжували становити переважну більшість. На колишні землі Вольностей Війська Запорозького був відкритий шлях адептам католицизму, протестантизму, ісламу, іудаїзму, інших сповідань. Між іншим, євреям було дозволено оселитись навіть на місці колишньої Січі, у містечку Покровському. Переселення відбулось згідно зі спеціальним розпорядженням Г. Потьомкіна¹. Керуючись багато в чому тими ж міркуваннями, що і при наданні Жалуваної грамоти кримським православним грекам, 1 листопада 1779 р. Катерина II підписала “Жалувану грамоту таким, що вийшли з Криму в Азовську губернію на поселення християнам римсько-католицького закону” і “Жалувану грамоту таким, що вийшли з Криму християнам вірменського закону”². Остання була дана тим самим вірменам-григоріанам, про яких писав В. Кабузан. Втім, слід відмітити, що оселились вони головним чином в округах фортець Святого Дмитрія та Азовської, а також при урочищі Полуденці, де було засноване місто Нахичевань. Тобто за межами регіону, який за історіографічною традицією прийнято розуміти під Південною Україною.

На завершення зазначимо, що при розгляді умов, у яких відбувався розвиток православної церкви в південноукраїнському краї, увага акцентувалась на тих із них, які справили найбільший вплив на релігійне життя. Але ними далеко не обмежується той широкий спектр факторів, що так чи інакше відбивались на формуванні епархіальних структур влади, церковному будівництві, положенні різних груп православного духовенства, виконання підлеглими духовного відомства своїх функцій, взаєминах духовенства з парафіянами.

Розбудова епархіальної влади

Зміни, які відбувались на півдні України, вимагали, з точки зору Петербурга, трансформації церковно-адміністративної системи регіону. Поширена довгий час версія стосовно причин заснування Слов'янської та Херсонської епархії досить точно відбита в такому формулюванні: “Після завоювання цього краю честь російської зброї вимагала, щоб у завойованому краю російських воїнів Новоросійському краї все було російське: населення, правління, судочинство, мова, освіта, промисловий і торговельний рух. А з російським життям повинна була встановитись тут віра православна”³. Як це не здається нелогічним, але вагомий раціональний елемент у цій сентенції є. Де ж ця логіка? Адже як можна казати про прагнення все зробити російським, коли влада доклала чималих зусиль для колонізації краю іноземцями, представниками яких, між іншим, були і перші південноукраїнські епархіальні архієреї? Логіка в тім, що російською, імперською була церковно-адміністративна система, що тут розвивалась. Російською як у плані чіткого прямого підпорядкування Синоду, явно вираженої спрямованості на обслуговування інтересів імперської влади, так і в методах, які нею використовувались, серед яких одним із провідних залишався метод уніфікації.

Що ж стосується того, що регіон потребував “установлення” православної віри, то тут, звичайно, автор наведеної цитати чи свідомо, чи не усвідомлено, але вдається до практики замовчування, пересмикування та певного перекручення відомих уже на той час фактів. Православна церква станом на 1775 р. мала на півдні України не лише давні традиції, але і досить розгалужену мережу церковно-адміністративних одиниць. Але ці одиниці не були зосереджені під юрисдикцією одного епархіального архієрея.

Запорожжя, яке до переходу козаків на початку XVIII ст. під протекцію кримського хана в духовній сфері підпорядковувалось безпосередньо лише ставропігійному Києво-Межигірському монастирю, а через нього — Московському патріарху, після повернення і заснування Нової Січі у вирішенні низки релігійних питань стало залежати від київсь-

¹ Иванов П.А. “Дело о выходящих из-за границы в Новороссийскую губернию жидях” в Екатеринославском архиве губернского правления // ЗООИД. — Одесса, 1894. — Т. XVII. — Отд. II. — С. 163–164.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 878–879.

³ Е.К. Церковно-исторический очерк основания в Херсоне викариата и его жизнедеятельности (по поводу его пятидесятилетия). 1853–1903. — Одесса: “Славянская” типография Е. Хрисогелос, 1905. — С. 18.

ких єпархіальних архієреїв (в цьому плані помиляється О. Тригуб, пишучи, що Запорозжя “завжди” відносилось до київської митрополії¹).

Київські владики не мали змоги плідно контролювати територію Запорозьких Вольностей, бо якщо в інших частинах Київської єпархії діяли протопопії та намісні правління, які і служили проміжною ланкою між парафіяльним духовенством і єпархіальним керівництвом, то на Запорозжі тривалий час таких установ не існувало. Тільки на початку 60-х рр. було влаштоване Старокодацьке духовне намісне правління, яке деякою мірою і стало посередником у взаєминах Коша і київських архієреїв у питаннях управління частиною запорозьких церков². Саме запровадження правління було викликане спробою запорозьців влаштувати в себе власну архієрейську кафедру, незалежну від київського владики³. Втім, ні київські митрополити, ні Києво-Межигірський монастир, ані Старокодацьке духовне намісне правління не лише не стали фактичними керівниками церковною справою на Запорозжі, але не могли навіть ефективно контролювати її, не маючи докладних відомостей про релігійні споруди і духовенство на території Вольностей⁴. Як зазначив Ю. Мицик, лише з ліквідацією Січі Російською імперією була “вирішена” проблема церковної автономії Вольностей⁵.

З утворенням Нової Сербії частина церков Запорозьких Вольностей, яка опинилась на її території, вийшла із залежності від Коша, але кілька років релігійні споруди Нової Сербії, як і раніше, ще знаходились під юрисдикцією київського єпархіального архієрея. У 1756 р. Нова Сербія з Єлизаветградом відійшла до складу Переяславської та Бориспільської єпархії. На цей час там діяло три протопопії: Новомиргородська, Криловська та Єлизаветградська⁶. 31 травня 1756 р. частина церков Єлизаветградської протопопії була перепідпорядкована спеціально запровадженому Кам'янському намісному правлінню з хрестовим намісником Артемієм Зосимовичем, який з 1758 р. перейшов у безпосередню юрисдикцію консисторії, відтепер не залежачи від Єлизаветграда. Така конфігурація проіснувала в цій частині регіону до середини 70-х рр. Хоча у 1758 р. І. Хорват намагався отримати дозвіл Синоду на влаштування в Новій Сербії самостійної єпархії, цей проєкт реалізований не був⁷.

Чергові зміни відбулись лише після того, як у 1773 р. протопоп Єлизаветградської провінції П. Базилевич, посилаючись на відповідний указ Синоду, звернувся до Переяславського єпископа Іова стосовно залишення в Єлизаветградській провінції лише одного протопопського правління. Єпархіальний архієрей з цього приводу 29 травня того ж року виніс резолюцію, якою інші, крім Єлизаветградського, протопопські правління мали бути ліквідовані, а замість них сформовані намісні правління, прямо підпорядковані правлінню Єлизаветградському. У результаті П. Базилевич отримав під свою юрисдик-

¹ Тригуб О.П. Історія заснування Катеринославської та Херсонської єпархії (1775 – 1837) // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. — Вип. VII. — Запоріжжя: “Тандем-У”, 1999. — С. 107.

² Лиман І.І. Старокодацьке духовне намісне правління // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 467.

³ Лыман И.И. Запорожский иерей Анатолий Мелес // Культурная жизнь Юга России. — 2003. — № 1 (3). — С. 34 – 36; Лиман І. Мелес Анатолий // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 312.

⁴ Лиман І.І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 528.

⁵ Мицик Ю. До питання про особливості церковного устрою Запорозької Січі // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. — Вип. VII. — Запоріжжя: “Тандем-У”, 1999. — С. 73.

⁶ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв., их открытие, состав и пределы. Опыт церковно-исторического, статистического и географического исследования. Т.2. (XVIII-й век). — Казань: Центральная типография, 1913. — С. 494; Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае, из оригинальных источников по черпнутый. Период от основания в Новороссийском крае Новой-Сербии, до учреждения наместничества Екатеринославского с упразднением губерний Новороссийской и Азовской, за коим последовало упразднение и Славянской епархии. С 1751 по 1786 год // ЗООИД. — Одесса, 1853. — Т. III. — С. 87.

⁷ Посулько О.М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1998. — С. 51.

цію призначеного 7 травня 1775 р. для Жовтого гусарського полку намісника В. Скібінського, який став порядкувати справами колишнього Криловського правління, призначеного 30 червня (липня ?) того ж року для Молдавського гусарського полку намісника А. Зеньковського, а також намісника В. Россінського, якому 1 вересня 1775 р. було доручено вести духовні справи Чорного гусарського полку, раніше залежного від Новомиргородської протопопії¹.

До речі, рішення Синоду стосовно залишення в Єлизаветградській провінції лише одного протопопа, на яке посилався П. Базилевич, було прийняте ще в червні 1766 р. Робилось це з огляду на конфірмовані Катериною II у 1765 р. штати Новоросійської губернії, якими і передбачалась наявність саме одного протопопа. Переяславська єпархіальна влада тоді просила Синод залишити існуючу мережу протопопських правлінь, які могли продовжити діяти без фінансування з казни і в яких була потреба з огляду на велику відстань від консисторії. Втім, Синод не став іти всупереч штатам, і підтвердив обов'язковість змін, наполягаючи на затвердженні на протопопській посаді кандидатури С. Сулими. Оскільки ж останній не з'явився до Єлизаветграда, справа зупинилась аж до 1 січня 1773 р., коли замість Сулими був призначений Базилевич. І саме його бажання розширити свою компетенцію стало причиною того, що єпархіальне керівництво все ж розглянуло питання про скасування інших протопопій. До цього Переяславська духовна консисторія не була зацікавлена форсувати виконання рішення Синоду, відсутність же С. Сулими була досить зручним приводом для цього.

І П. Базилевич, і керівництво єпархією чудово усвідомлювали, що без проміжних ланок у системі управління контроль за багатьма віддаленими парафіями ставав проблематичним. Тому і відбулася разом із знищенням протопопських правлінь передача залежних від них парафій під нагляд намісників². Незручність же, пов'язана з відсутністю протягом кількох років у Єлизаветграді протопопа, пом'якшувалась тим, що відповідні обов'язки виконували інші присутні правління. Та й церков у їхньому безпосередньому підпорядкуванні було небагато: після відокремлення Кам'янського намісного правління їх залишилось лише тринадцять.

Збереження довгий час протопопій у Новомиргороді та Крилові а також наявність протопопів у Водолагах та Кобеляках дало головному командирі Новоросійської губернії Ф. Воєйкову підстави звернутись у 1773 р. до Київського митрополита Гавриїла з пропозицією влаштувати протопопію в губернському місті Кременчуці, де на той час уже діяло намісне правління. У травні 1774 р. протопопське місце в Кременчуці отримав Є. Савурський, переведений з посади намісника при Покровській церкві Олександрівської фортеці³.

Частина церков, які колись залежали від Київського єпархіального архієрея, змінила підпорядкування через переведення у 1756 р. Слов'яносербії під юрисдикцію Білгородського єпископа і залишалась залежною від останнього до 1776 р.⁴ (О. Тригуб помилково во вважає, що Слов'яносербія залежала від Воронежського архієрея)⁵.

Коли на запорозьких землях почали будувати фортеці Нової Дніпровської лінії, за відношенням Військової колегії розпорядженням Синоду керівництво церквами та духовенством цих укріплень також було доручено Білгородському єпископу⁶. Йому ж, між іншим, підпорядковувались і церкви фортець Української лінії.

Бахмутські та деякі інші церкви регіону залежали від іншого єпархіального архієрея — Воронежського та Єлецького⁷.

Таким чином, після ліквідації Вольностей Війська Запорозького землі Новоросійської та Азовської губерній, розширені у своїх кордонах, перебуваючи під єдиним світсь-

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 115, 1025 – 1031.

² Там само. — С. 1025 – 1031.

³ Там само. — С. 1031 – 1033.

⁴ Посулько О.М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії... — С. 52; Корольков К. Столетний юбилей Екатеринослава. 9-го мая 1787 г. – 1887. — Екатеринослав: тип. Н. Я. Павловскаго. — С. 26; РДЦА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 358 – 362.

⁵ Тригуб О.П. Історія заснування Катеринославської та Херсонської єпархії... — С. 107.

⁶ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 929 – 930.

⁷ РДЦА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 342 – 352.

ким керівництвом в особі генерал-губернатора Г. Потьомкіна, у духовних питаннях залежали від чотирьох єпархіальних архієреїв російської православної церкви: Київського, Переяславського, Білгородського та Воронежського. Це створювало низку незручностей для світської влади, змушеної зноситись із питань, які стосувались церковного життя регіону в цілому, одразу з чотирма преосвященними. Для повноти картини додамо, що церкви Керчі та Єникале не підпорядковувались жодному з цих архієреїв: для заохочення грецьких переселенців останнім було дозволено обрати свого архієпископа, який мав отримувати жалування з російської казни і перебувати в безпосередньому підпорядкуванні Синоду¹.

За таких умов і було (не без участі все того ж Г. Потьомкіна) вирішене питання про заснування Слов'янської та Херсонської єпархії. В іменному указі від 9 вересня 1775 р. зазначалось, що її утворення має знаменувати розширення кордонів російської держави, яке відбулося в результаті “щасливої війни і славного миру”. Визначався досить високий статус єпархії — вона була піднесена до ступеня першого під Тверською.

Указ мав ще одне дуже важливе положення: ним визначалась особа, яка посідатиме місце Слов'янського та Херсонського архієпископа. Нею мав стати ієромонах Євгеній (Булгаріс)².

Грек з болгарськими коріннями Єлевферій Булгаріс народився на острові Корфу в 1716 р. і до призначення на архієрейську посаду в Російській імперії встиг змінити не одне місце перебування. Корфу, Венеція, Янін, Афон, Константинополь, Лейпциг — ось етапні віхи в біографії майбутнього архієпископа. Присвятивши своє життя Богові та науці, Євгеній (саме це ім'я прийняв Єлевферій при висвяченні в сан) шукав найбільш прийнятний ґрунт для самореалізації. Маючи у вдачі чималу частку авантюризму, чернець залишав насиджене місце, якщо відчував, що його ідеї не сприймаються оточуючими. Саме тому були свого часу залишені посади ректора в Афоні і в Константинополі в якій патріаршій гімназії. На час перебування в Лейпцигу Булгаріс був уже досить відомим у наукових колах. Тоді ж від свого посла в Берліні та від Фрідріха II про Євгенія дізналась російська імператриця Катерина. Вона, захоплена ідеєю реформ у галузі законодавства, доручила вченому ченцю перекласти з французької на новогрецьку “Наказ Комісії зі складання нового уложення”. Євгеній сумлінно виконав це, присвятивши переклад Катерині II, після чого заявив про своє бажання стати її підданим³. Імператриця вислала 1000 крб. на дорожні витрати при переїзді з Лейпцига до Петербурга. З'явившись у Росії, Євгеній звернувся до Катерини з промовою, у якій підкреслив, що він “слов'яно-болгарин за походженням, грек за народженням і росіянин за схильністю”⁴. І чернець був осипаний ласками імператриці. Він працює головним бібліотекарем при Катерині і продовжує займатись наукою. І ось йому доручається керівництво єпархією на Півдні.

Чому ж вибір імператриці був зупинений на особі, яка не тільки не була до цього часу в південному краї (що для тогочасної практики ротації кадрів уже стало нормою), але навіть не володіла російською мовою, до того ж, не мала досвіду керівництва єпархіями, і більше того, кілька разів відмовлялася від запропонованої посади? Євгеній влаштував Катерину II з кількох міркувань.

По-перше, він був особисто відданий імператриці (згадаємо обставини його приїзду до Росії), і вона могла не сумніватись, що жодне прийняте ним рішення не буде йти у розріз з її намірами.

По-друге, захоплена ідеєю переселення до “новоприєднаного” регіону іноземців, і, зокрема, з земель, які знаходились під владою мусульманської Османської Порти, Катерина II мала підстави сподіватись, що очолення єпархії греком стане важливим стимулом для переселення сюди його одновітців-греків, які могли бачити в Євгенії гаранта захисту своїх інтересів у новій батьківщині. Про те, що такий розрахунок мав місце, свідчив уже сам текст іменного указу від 9 вересня 1775 р. Згідно з ним, ієромонах Євгеній при-

¹ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 496.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 206 – 207.

³ Неводчиков Н. Евгений Булгарис, Архиепископ Славенский и Херсонский // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1875. — № 11. — С. 362 – 376; Миляновский Ф. Памятная книжка для духовенства Херсонской епархии. — Одесса: тип. Е.И. Фесенко, 1902. — С. XV.

⁴ РДАДА, ф. 18, оп. 1, спр. 249, арк. 14.

начався з огляду на переселення до півдня багатьох іноземців, які не знали російської мови, але сповідували православ'я. Сам Євгеній чітко усвідомлював цю мотивацію і демонстрував готовність діяти в дусі відповідної політики імператриці: у тому ж 1775 р. він писав про намір переселити греків на землі Південної України.

Ще з однієї точки зору Євгеній був тією людиною, яку потребувала Катерина II. Ліквідація Вольностей Війська Запорозького, включення нових територій до загальноросійських структур і в той же час територіальне зменшення меж юрисдикції старих українських єпархій відбувались під гаслами цивілізаторської, культурницької місії держави в “дикому степу”. Отже, ніхто не міг би дорікнути, що відомий у багатьох країнах вчений чернець не відповідає задекларованій місії.

Стосовно ж відсутності досвіду, незнання мови, то вони не були в очах імператриці нездоланими перешкодами.

Можна припустити, що активна розбудова церковного устрою регіону одразу після проголошення створення тут нової єпархії і не входила до планів Катерини. В умовах ламки структури, що склалась тут за часів Нової Січі, і поширення тут загальноімперського устрою збереження деякий час існування церковної організації могло стати заспокоїливим фактором для незадоволених вчорашніх запорозьких козаків, створити ілюзію збереження певних традицій. У цьому ключі стає зрозумілим той неспіх, який спостерігався у налагодженні діяльності єпархії протягом більш ніж року після офіційного проголошення її створення. Такий неспіх не може бути пояснений суто неповороткістю імперської бюрократичної машини, яка, звичайно ж, мала місце, або ж віддаленістю регіону від Петербурга. Структури світської місцевої влади півдня України формувались оперативніше, ніж структури влади духовної. Є підстави стверджувати, що розбудова церковної організації свідомо йшла на крок позаду розбудови світської організації.

28 вересня 1775 р. воля імператриці і благословення Синоду на призначення його Слов'янським і Херсонським архієпископом були офіційно доведені до відома Булгаріса синодальним обер-секретарем Наумовим (через незнання Євгенієм російської довелося користуватись послугами перекладача). Булгаріс висловив подяку і згоду. 1 жовтня в Московському Миколаївському грецькому монастирі він у присутності Катерини II синодальними членами Московським архієпископом Платоном, Псковським архієпископом Інокентієм і Крутицьким єпископом Самуїлом був хіротонований в архієпископи¹.

Через кілька днів вийшов іменний указ Колегії економії, який мав уладнати питання фінансування організації нової єпархії. Згідно з ним Євгеній мав отримати 2000 крб. на проїзд до єпархії і облаштування архієрейського дому, розміри утримання якого повинні відповідати передбаченому штатами 1764 р. утриманню архієрейських домів старшого класу. Крім того, за Євгенієм зберігалась пенсія в розмірі 1500 крб. на рік, призначена йому ще указом від 23 липня 1771 р.²

Але новопризначений архієпископ не поспішав залишати Москву і відправлятися до своєї єпархії. Його довге перебування в Москві викликало запитання Колегії економії. У березні 1776 р. Синод розглянув її донесення про те, що на перше півріччя після прийняття рішення про влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії Євгеній отримав пенсію, і, крім того, жалування на себе, на економа, священника, протодіякона, двох келійників і на половину передбачених штатом служителів, на церковні потреби і утримання ризниці. Тепер Колегія жадала від Синоду указу, в якому розмірі виплачувати кошти надалі. Надійшла відповідь: гроші на утримання ризниці виділяти в повному обсязі, оскільки вона має формуватись ще під час перебування архієрея в Москві, а суму на церковні потреби і утримання служителів (яких, згідно з штатом, мало бути 58 осіб) видавати в половинному обсязі³.

Булгаріс продовжував займатись науковою діяльністю, у той же час ознайомлюючись із особливостями організації управління російською православною церквою. З цією метою він переклав з латини на грецьку Духовний регламент, плануючи довести його текст і до відома своїх майбутніх підлеглих — грецьких переселенців. У Духовному регламенті, між іншим, містився спеціальний розділ, присвячений “справам єпископів”,

¹ РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 3 – 5.

² Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 11. — С. 375.

³ РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 15 – 15 зв.

що складався з 15 правил, які в загальних рисах визначали порядок управління, принципи взаємин з підлеглим духовенством, основи діяльності єпархіального суду і нагляду за архієрейськими слугами¹.

Втім, синодальна бюрократична система не ризикувала передати повне керівництво єпархією в руки людини, яка лише на такому рівні була знайома з порядком ведення справ, і, до того ж, за кілька років перебування в Російській імперії так і не оволоділа на задовільному рівні російською мовою. Синод звернувся до Катерини II з доповіддю, якою, між іншим, пропонував призначити на допомогу Євгенію адміністратора, який володів російською, латинською та грецькою мовами і мав досвід у вирішенні єпархіальних справ. Була запропонована і кандидатура — архімандрит Ростовського Яковлівського монастиря Феоктист. 12 липня 1776 р. імператриця іменним указом дала на це згоду. Ухвалою від 18 липня Синод наказав Феоктисту передати монастирські справи та майно казначею з братією і відправлятися до Москви, де на той час все ще перебував Булгаріс.

Оскільки згаданим указом від 12 липня передбачалось, що Слов'янський і Херсонський архієпископ має нарешті відбутися до своєї єпархії і тимчасово облаштувати кафедру в Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі, Синод зобов'язував Феоктиста вирушити з Москви разом із преосвященним і по приїзді до Полтави бути присутнім у духовній консисторії і при секретарських доповідях архієпископу, роздумувати останньому «закопи і обряди великоросійські». При цьому сам адміністратор мав дотримуватися указу від 20 січня 1724 р. про слухняність підлеглих по відношенню до своїх керівників. Визначалась і компенсація Феоктисту за втрату архімандритського місця в Ростові: адміністратор отримував у своє підпорядкування той самий Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, настоятелем якого він і призначався. Причому монастирські прибутки повинні були знаходитись у розпорядженні саме Феоктиста, тоді як Євгеній не мав права використовувати їх на утримання себе та своїх служителів. За Феоктистом зберігалось також жалування в тому ж розмірі 300 крб. на рік, що він отримував у Ростовському монастирі².

До початку роботи Слов'янської духовної консисторії Синоду треба було визначитись ще з однією посадою — посадою секретаря. Відмітимо, що в останній чверті XVIII ст. вона ще не мала такого вагомого значення, як у першій половині XIX ст., коли посилення влади обер-прокурорів супроводжувалось перетворенням секретарів на прямих виконавців волі цих світських мововладців, які за їх допомогою мали змогу контролювати дії не лише консисторії, а й самих єпархіальних архієреїв. Не була ще поширена і практика призначення секретарів самим обер-прокурором. Втім, уже практикувалось зайняття цих місць синодальними канцелярськими служителями. Але цього разу не вдалось знайти серед канцеляристів Синоду гідної кандидатури, яка б володіла латинською та грецькою мовами. Тому все тією ж ухвалою від 18 липня 1776 р. синодальному члену Київському митрополиту Гавриїлу доручалось підібрати відповідну особу в своїй єпархії. Запропонований таким чином кандидат мав бути представлений архієпископу Євгенію, а в разі відсутності заперечень з боку останнього проти його кандидатури — і Синоду³.

З Київської єпархії Євгеній секретаря не отримав. У рапорті Синоду митрополит Гавриїл повідомив, що в його підпорядкуванні не знайшлося приказних служителів, які б знали латинську та грецьку мови. Тоді Синод зажадав від своїх регістраторів і канцеляристів відповіді, хто з них згоден зайняти секретарське місце в Слов'янській консисторії. Бажаючий виявився лише один — канцелярист Василій Вербицький. В ухвалі Синоду зазначалось, що Вербицький «природою з малоросіян», священницький син, навчався в семінарії Полтавської єпархії, з 1764 р. працював у Синоді копійстом, у 1771 р. переведений у підканцеляристи, а в 1775 р. — у канцеляристи. В. Вербицький був приведений до присяги і відправлений у Полтаву з відповідним підвищенням у чині⁴.

¹ Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 269.

² Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. 1773 – 1784 гг. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — С. 161 – 162.

³ Там само. — С. 162.

⁴ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 181 – 181 зв.

1 вересня 1776 р. Синодом було розглянуто ще одне питання, пов'язане з новою єпархіальною владою — наказувалось вислати для архієпископа Євгенія по одній архімандритській шапці з Переяславської та Воронежської єпархій, взявши їх із тих монастирів, у яких раніше керували архімандрити, а після запровадження штатів залишилися ігумени¹.

Хоча указ Синоду Булгарісу про необхідність відправлятись до своєї єпархії був датований 28 липня 1776 р., Євгеній вирушив з Москви лише 5 жовтня. До Полтави він прибув 23 числа того ж місяця². Синодальними документами не підтверджуються твердження деяких авторів про прибуття Булгаріса до єпархії і заснування консисторії вже в 1775 р.³

Полтава розглядалась як тимчасове місце перебування єпархіальної адміністрації. Планувалось, що зі влаштуванням на місці колишньої Нової Січі міста Слов'янська архієрейська кафедра буде перенесена туди. Втім, цей план реалізований так і не був, і Полтавський Хрестовоздвиженський монастир залишався місцем знаходження єпархіальних архієреїв протягом решти правління Катерини II, і лише за Павла I, у зв'язку з переведенням Полтави до складу Малоросійської губернії, єпархіальне керівництво перебратося до Новомиргорода.

По прибутті до Полтави дії Євгенія зосередились на організації діяльності консисторії. Для того, щоб архієпископ не виходив за межі правового поля, 28 жовтня того ж 1776 р. йому були направлені з Петербурга копії з усіх синодальних ухвал, якими слід було керуватись, а також перелік звітностей, які мали надсилатись з єпархії до Синоду⁴.

Треба обмовитись, що і в останній чверті XVIII, і в перші чотири десятиріччя XIX ст. не існувало документа, який би чітко визначав статус консисторій, окреслював коло їхніх повноважень. Тому в деякій мірі мав рацію П. Знаменський коли писав, що духовна влада в цей час залишалась патріархально-бюрократичною, із змішанням функцій права і моралі, юридичних і релігійних поглядів; брак законів, які б визначали повноваження влади, був настільки відчутний, що ним обтяжувались і самі архієреї, не маючи норм, за якими могли б спрямовувати діяльність підпорядкованих ним органів, і мали компенсувати цей брак власними інструкціями. Отже, архієреї були не лише правителями і суддями в своїх єпархіях, але і “законодавцями”, так що кожна єпархія при кожному новому архієреї могла мати свій власний, більш-менш новий комплекс “законів”, які запроваджувались за волею архієрея⁵.

Щоправда, наведені тези треба сприймати з суттєвою поправкою: єпархіальні архієреї у визначенні правового поля діяльності консисторій мали були настільки самостійними, наскільки давали можливість для цього центральна духовна і частково світська влада. А Петербург продукував чимало документів, якими мали керуватись і консисторії, і самі єпархіальні архієреї. Разом з тим, до системи ці документи були приведені лише з виданням “Статуту духовних консисторій” у 1841 р. Ним визначались групи тих повноважень, які реально ці колегіальні органи виконували і в 1775 – 1781 рр., а саме: 1) Піклування про захист і поширення православ'я; 2) Нагляд за дотриманням правил богослужіння; 3) Опікування будівництвом і облаштуванням церков; 4) Призначення на церковні посади, постриг у ченці; 5) Нагляд за правильністю ведення парафіяльним духовенством необхідної документації; 6) Піклування про господарчі справи, які стосувались єпархіального відомства; 7) Єпархіальний суд. До цього переліку додамо і функцію опіки за духовною освітою, яка в останній чверті XVIII ст. безпосередньо входила до кола основних обов'язків консисторії. У межах кожної із груп обсяг повноважень консисторії сталим не залишався.

В умовах несистематизованої правової бази імперська влада, як засіб для упередження розвитку окремих єпархій шляхом, відмінним від загальноросійського, розвиває пра-

¹ Там само, арк. 197.

² Там само., арк. 250.

³ Бельский А.В. Единоверчество и единоверческий Корсунский монастырь: возникновение, история и лица // Культура народов Причерноморья. — 1999. — № 6. — С. 76; Горностаев Е.В. По страницам истории православных церквей Херсона. Хронологико-историческое описание. — Херсон, 1998. — С. 11.

⁴ ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

⁵ Знаменский П. Приходское духовенство в России со времени реформы Петра. — Казань: в Университетской типографии, 1873. — С. 627 – 628.

тику ротації єпархіальних архієреїв, яка до кінця XVIII ст. набула вже майже всеосяжного поширення. Переведення до регіону чужинців було надійним засобом уніфікаційної та централізаторської політики, оскільки суттєво обмежувало можливості збереження традицій, притаманних тій чи іншій єпархії.

Для нововлаштованої Слов'янської та Херсонської єпархії роль особи, яка прибула до регіону з досвідом організації ведення справ, мав відіграти не архієпископ, а адміністратор. Саме за безпосередньою участю Феоктиста формується структура єпархіальної влади, в першу чергу — сама духовна консисторія, яка вже на початку грудня 1776 р. видала указ про проголошення імені Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія в усіх церквах єпархії¹.

Кількість та персональний склад присутніх консисторії сталим і не залишались. Крім адміністратора архімандрита Феоктиста присутніми за Євгенія (Булгариса) були протопоп І. Яновський, намісник І. Станіславський, ієромонах Никифор (Феотокі), ключар протопоп І. Світайло.

Для провадження справ при консисторії продовжували перебувати на посаді секретаря В. Вербицький. За Євгенія (Булгариса) йому допомагали канцеляристи М. Павлов, О. Логінов, Г. Богуновський, підканцеляристи І. Величковський, І. Богданович, Г. Саражинович, А. Кедровський, А. Дьяков, М. Тригубов, В. Гамалея, інші канцелярські служителі. Сталим склад не залишався: деякі отримували підвищення, переходячи з підканцеляристів у канцеляристи, інші, пригледівши вакантну посаду при небідній парафії, переходили туди.

Присутні і канцелярські служителі працювали в підрозділах, з яких формувалась консисторія — наказному столі та чотирьох повіттях: Єлисаветградському, Слов'янському, Азовському та Полтавському². М. Неводчиков згадує ще про судний стіл, який входив до складу Слов'янської духовної консисторії, втім, у документах, які вдалось розшукати, прямих вказівок на існування підрозділу з такою назвою немає. Якщо у єпархіальній владі виникала необхідність отримати інформацію про ту чи іншу особу, такі дані збирались саме по наказному столу та чотирьох повіттях. В. Біднов, який опрацював архів Катеринославської духовної консисторії на початку XX ст., також пише про знайдені за 1777 р. справи, які велись наказним столом і повіттями, нічого не згадуючи про наявність матеріалів судного столу³.

Оскільки влада консисторії поширювалась на дуже великий за площею регіон, для ефективної роботи єпархіального керівництва було конче необхідно впорядкувати систему установ, які залежали від Слов'янського та Херсонського архієрея та консисторії і безпосередньо контролювали діяльність духовенства. Фактично робота в цьому напрямку велася ще до сформування консисторії, хоча розпочалася вона далеко не одразу після підписання імператрицею указу від 9 вересня 1775 р.

Питання облаштування духовних правлінь на території Слов'янської та Херсонської єпархії у історіографії має таку кількість невірних трактувань та елементарних помилок, що є необхідність зупинитись на цьому докладніше. Сама неузгодженість викликана не лише неуважним прочитання деякими дослідниками джерел або робіт попередників (що також має місце), не тільки браком документів, але й обставинами створення єпархії, негнучкістю системи діловодства в духовному відомстві.

Незважаючи на формальне проголошення заснування Слов'янської та Херсонської єпархії у вересні 1775 р., стара система підпорядкування парафій регіону певний час ще не змінювалась.

В. Чертков, пишучи 10 травня 1776 р. у рапорті на ім'я Г. Потьомкіна про необхідність призначення передбаченого штатами Азовської губернії протопопа і пропонуючи на цю посаду кандидатуру священика Різдвогородницької церкви Білівської фортеці О. Ханделєєва (Хандалєєва), просив знестись із цього питання з Білгородським єпархіальним керівництвом, оскільки саме останньому продовжувало підпорядковуватись духо-

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 443.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 10 – 11; спр. 14, арк. 9 – 10; Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 385 – 386.

³ Беднов В. Из прошлаго Екатеринославской епархии. — Катеринослав: тип. Губернскаго земства, 1907. — С. 61 – 62.

венство Старої та Нової ліній. За словами Черткова, містечка Царичанка, Китайгород, Нефороща та колишні запорозькі поселення залежали від Київської, а Бахмут — від Воронежської єпархій¹.

Лише після підписання іменного указу від 12 липня 1776 р. почалась підготовка до переведення релігійних споруд регіону під юрисдикцію Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея. Цим указом, зокрема, було обумовлено і деякі зміни меж єпархії в порівнянні з тими, які мали бути встановлені згідно з іменним указом від 9 вересня 1775 р.: якщо в останньому велося про влаштування єпархії на землях Новоросійської та Азовської губерній, то тепер уточнювалось, що сюди включаються ті міста і повіти, які нещодавно приписані до цих двох губерній, але, разом із тим, до володінь архієпископа Євгенія не мають входити землі донських козаків, які повинні залишатись, як і раніше, у Воронежській єпархії².

Недовзі Синод розіслав архієреям Київської, Переяславської, Білгородської та Воронежської єпархій укази з вимогою скласти відомості про релігійні споруди, священно- та церковнослужителів і їхні парафії, духовні правління та їх присутніх і приказних служителів, які повинні були відійти до складу Слов'янської та Херсонської єпархії. Отримання відомостей затягнулось на півроку. У той час як потрібні дані у Переяславській консисторії були зібрані вже 12 вересня, а відомості від Київського митрополита передані Синоду вже 10 жовтня, Воронежський єпископ подав необхідні дані лише 6 грудня, а Білгородський — 1 лютого вже наступного, 1777 року.

Стосовно причини оперативності надання інформації Переяславським єпископом, то вона, вірогідно, полягала не стільки в пунктуальності, скільки в побоюванні за суттєве скорочення меж єпархії. Єпископ негайно звернувся до Синоду з проханням компенсувати втрату церков передачею під його юрисдикцію релігійних споруд Лубенського, Прилуцького та Миргородського полків із складу Київської єпархії³.

Зміни, які відбулись у складі церков і монастирів єпархій у результаті виокремлення релігійних споруд єпархії Слов'янської та Херсонської будуть розглянуті дещо пізніше, зараз же звернемось до установ єпархіального управління, які опинились під зверхністю архієпископа Євгенія.

Згідно з отриманими Синодом відомостями найбільшу кількість таких установ Булгаріс "успадковував" від Київського митрополита. Це — Полтавське духовне протопопське правління, очолюване І. Яновським, Кобеляцьке духовне протопопське правління на чолі з В. Могилевським, Решетилівське духовне протопопське правління, що управлялось А. Романовським, а також Старокодацьке духовне намісне правління, яке продовжував очолювати з часів його заснування Г. Порохня. Загальна кількість присутніх чотирьох правлінь дорівнювала 10, а приказних служителів — 6⁴.

Переяславська єпархія, у якій не так давно було скасовано кілька протопопських правлінь, втратила зараз лише одне — Єлизаветградське, яким продовжував керувати П. Базилевич. При ньому знаходилось ще два присутніх і 3 приказних служителів⁵.

Ще одне духовне протопопське правління отримувала нововлаштована єпархія від Воронежської. Йдеться про правління в Бахмуті, очолюване Н. Александровим, при якому перебували ще один присутній і двоє приказних служителів⁶.

Як повідомлялось, Слов'янський та Херсонський архієпископ не отримав жодного міського духовного правління зі складу Білгородської єпархії⁷.

Таким чином, згідно з інформацією від єпархій, під зверхністю Євгенія (Булгаріса) опинялись 6 духовних правлінь, при яких діяли 15 присутніх і 11 приказних служителів, що і було зафіксовано в довідці, складеній у канцелярії Синоду на підставі надісланих

¹ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 391.

² Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 161.

³ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 325.

⁴ Там само, арк. 334 – 334 зв.

⁵ Там само, арк. 307.

⁶ Там само, арк. 352.

⁷ Там само, арк. 361 зв.

відомостей. Ці ж дані, згідно з ухвалою Синоду від 10 квітня 1777 р., були повідомлені Г. Потьомкіну¹.

Але ця інформація не була цілком коректною. Із складу Білгородської єпархії під зверхність Євгенія було-таки передане одне духовне правління — Катерининське, розташоване в Нових Водолагах. Про те, що воно реально функціонувало в 1775 – 1776 рр., залежачи від Білгородського єпископа, свідчать документи фонду самого правління, що зберігаються в Державному архіві Дніпропетровської області². У тому ж фонді знаходяться адресовані правлінню укази вже Слов'янської духовної консисторії, датовані 15 грудня 1776 р.³ Інформацію про передачу з Білгородської до Слов'янської та Херсонської єпархії Катерининського духовного правління навів і І. Покровський (разом з тим, із загального переліку отриманих Булгарісом правлень він упустив Єлизаветградське)⁴.

Але в поданій Синоду з Білгородської консисторії відомості наявності Катерининського правління не зазначена, хоча там записані церкви, які були йому підпорядковані, так само як записані і Нові Водолаги. Щоправда, вони позначені як слобода, тому формально коректним є запис у відомості, що “міських духовних правлень немає”.

У цьому ж документі не відбито, між іншим, ще одну зміну, яка мала місце в системі управління парафіями, що передавались до складу Слов'янської та Херсонської єпархії. У відомості позначено, що при Різдвогородицькій церкві Білівської фортеці серед священнослужителів є протопоп А. Локошкін, священники О. Ханделєєв (Хандалєєв), І. Горленський та диякон Г. Роговенко. Відомість складалась за сповідними розписами, на момент написання яких О. Ханделєєв (Хандалєєв) дійсно був священником. Але за зверненням В. Черткова цей священник був посвячений Білгородським єпископом Аггеєм у Самарського протопопа⁵. Феодосій (Макаревський) пише, що так у межах Катеринославської єпархії (маються на увазі межі, у яких єпархія перебувала за часів самого Феодосія) був закладений початок першої протопопії, першого Самарського духовного правління, підпорядкованого Слов'янській консисторії⁶. Макаревський додає, що Самарському протопопу були передані під управління всі церкви та парафії по Орелі та Самарі до Дніпра, а також Нова Дніпровська лінія, яка до цього залежала від Катерининського правління. Фактично дослівно відповідні сторінки з роботи єпископа Феодосія були повторені Ю. Скалозубом⁷.

На час надіслання з Білгородської єпархії відомості до Синоду Самарське духовне правління вже активно включилось у посередництво між підлеглими парафіями та Слов'янською консисторією⁸. М. Неводчиков згадує про архівну справу, згідно з якою присутні правління були призначені єпархіальною владою. Щоправда, датування справи не повідомляється⁹. Разом із тим, самі ранні документи, які були адресовані Слов'янському духовному правлінню чи ним складені, датуються січнем 1777 р., і тому першим за хронологією воно може вважатись лише серед тих, які виникли вже під юрисдикцією Євгенія, а не серед правлень, з якими почала взаємодіяти новосформована консисторія.

Якщо внесення змін до розподілу парафій між духовними правліннями Азовської губернії було ініційоване В. Чертковим, то ініціатором трансформації мережі правлень в іншій частині регіону виступило Новоросійське губернське керівництво. І знову підставою для змін була названа необхідність діяти згідно зі штатним положенням. Уже через два тижні після прибуття до Полтави, 7 листопада 1776 р., Євгеній (Булгаріс) отримав промеморію, якою світське губернське керівництво пропонувало підпорядкувати Кре-

¹ Там само, арк. 368, 369.

² ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 21, 22, 23.

³ Там само, спр. 22, арк. 2 – 2 зв., 5 – 9 зв.

⁴ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 508.

⁵ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 391.

⁶ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 118 – 119.

⁷ Скалозуб Ю.Г. Історія Катеринославської єпархії. 1775 – 1917 роки. — Дніпропетровськ: Січ, 2001. — С. 11 – 12.

⁸ Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті “Перекопу”, 1929. — С. 76 – 79, 90.

⁹ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 387.

менчуцький та Крюківський повіти губернському протопопу Є. Савурському, Полтавський повіт — Полтавському ж протопопу І. Яновському, Новосанжарський повіт — Кобеляцькому протопопу В. Могилевському, Єлизаветградський повіт — Єлизаветградському протопопу П. Базилевичу, Катерининський повіт — Новомиргородському протопопу П. Буличу. Крім того, для парафій Слов'янської та Херсонської провінцій пропонувалось влаштувати Слов'янську протопопію із місцем перебування її керівництва в Покровському. Отже, згідно з цією пропозицією замість 4 протопопій, "успадкованих" територією Новоросійської губернії від Київської та Переяславської єпархій (Полтавської, Кобеляцької, Решетилівської та Єлизаветградської), мало бути сформовано 6 протопопій (Решетилівська приєднувалась до Полтавської).

Архієпископ Євгеній не став заперечувати проти волі світської влади, і вже через кілька днів наказав вчинити так, як пропонувалось. Але проект викликав незадоволення присутнього консисторії Полтавського протопопа І. Яновського, з-під юрисдикції якого мали вийти деякі церкви. Тому Євгеній призупинив дію свого розпорядження і звернувся до Синоду із запитом, чи слід запроваджувати нововведення або ж залишити стару мережу духовних правлінь¹.

Ухвалою від 25 січня 1777 р. Синод наказав Євгенію чинити згідно з пропозицією губернської влади, але при цьому стежити, аби не створювалось зайвих правлінь, утримання яких могло бути обтяжливим для священно- та церковнослужителів. Скарга ж І. Яновського хоча і була розглянута Синодом, але рішення виявилось не на користь протопопа, який був обвинувачений у тому, що діяв не в громадських, а в особистих інтересах. Слов'янському та Херсонському архієпископу з цього приводу наказувалось "як у Полтаві, так і в інших містах духовні правління до протопопів так, ніби вони обов'язково до їх правління належали, не прив'язувати, а призначати в ті правління присутніми де є з монастирських настоятелів чи ієромонахів, або ж і з білого духовенства хто гідним ним, преосвященним, визнаний буде, яких по розгляду і по потребі перемінити залишити в його волі"².

Ця ухвала Синоду була відома, до речі, Гавріїлу (Розанову), який, переказавши зміст документа, додав, що "з цього випадку та часу" донесення або доповіді до консисторії стали надходити вже не від протопопів, а від духовних правлінь, так само як на ім'я правлінь стала надсилати укази сама консисторія³. Такий висновок викликає заперечення: Слов'янська консисторія спілкувалась із духовними правліннями, адресуючи їм укази, з самого початку свого функціонування. Ухвала ж Синоду важлива в іншому аспекті: вона дала потенційну можливість для перетворення духовних правлінь на органи, які могли дійсно приймати колегіальні рішення і які залежали в більшій мірі не від місцевого протопопа, але від архієпископа.

Стосовно ухвали Синоду від 25 січня 1777 р. звернемо увагу на ще одну деталь: вже до того, як документ був доведений до відомо керівництва Слов'янської та Херсонської єпархії, Євгеній почав діяти згідно з пропозиціями Новоросійської світської влади.

Губернатор М. Муромцев пропонував запровадити посаду протопопа Слов'янського з метою посилення нагляду з духовної сторони за колишніми запорожцями, які продовжували жити на території Слов'янської та Херсонської провінцій. У своєму донесенні Синоду Булгаріс, між іншим, писав, що доручив тимчасово керувати церквами цих провінцій наміснику Старокодацького духовного правління Г. Порохні. Тобто релігійні споруди зберігали таке ж безпосереднє підпорядкування, яке мали за часів Вольностей Війська Запорозького. Так мало тривати доти, доки не буде обраний гідний кандидат на місце протопопа Слов'янського. Кандидатура була запропонована самим духовенством, парафії якого знаходились на правій стороні Дніпра, а тому були обмежені в можливостях зносин з правлінням, розташованим по інший бік ріки, на території іншої (Азовської) губернії. Духовенством був запропонований священник Ф. Фомич. До консисторії звернувся і Г. Порохня, повідомляючи, що не може тримати під управлінням віддалені від ньо-

¹ РДІА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 1 – 7.

² Там само, арк. 8 – 8 зв.; Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 177.

³ Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 103 – 104.

го місцевості. Після цього архієпископ 28 січня 1777 р. затвердив ухвалу консисторії про висвячення Ф. Фомича в протоієреї, а 30 січня духовна особа вже отримала новий сан¹.

Так було закладено початок Слов'янському духовному правлінню і в той же час ліквідоване правління Старокодацьке — уламок церковного устрою Запорозьких Вольностей.

Чому ж це не зустріло спротиву? Відповіді слід шукати як у політиці, яка проводилась щодо запорозької спадщини, так і в самих дійових особах, які брали в цьому участь. Старокодацьке духовне намісне правління, насаджене свого часу не з волі козацтва, діяло на землях Запорожжя як інородне тіло, з яким Кіш мирився великою мірою через те, що намісник Г. Порохня більшою мірою залежав від нього, ніж від Кисва.

Тепер, коли Січі вже не існувало, із колишньої зв'язки “Кіш — Старокодацьке духовне намісне правління — Київський митрополит” у регіоні продовжував діяти лише середній ланцюг. Кошове керівництво в особах Калнишевського, Головатого та Глоби було заслано, частина старшини поринула в змагання за отримання привілеїв від нової адміністрації, і тому було далеким від проблем Старокодацького правління. Що стосується рядових запорожців, то вони ніколи і не мали особливого пієтету до структури, влаштованої в Самарчику, спілкуючись більше з ченцями та своїми парафіяльними священиками, а не з намісником. Київський митрополит втратив опіку над регіоном, а разом із нею і інтерес до долі намісного правління.

Для нової ж влади навряд чи був сенс у збереженні такого “спадку” Вольностей, який протягом п'ятнадцяти років з багатьох напрямків блокував намагання єпархіальних та центральних структур взяти під контроль духовну справу на Запорожжі. Разом з тим, ще змушена рахуватись із потенційною загрозою заворушень серед колишнього козацтва та його виходу за межі імперії влада зробила справу руками самих священиків колишніх запорозьких церков. Священиків, які не просто в переважній більшості служили тут за часів Вольностей: із 51 особи, які записані у датованій 1772 р. “Відомості хрестової Старокодацької Запорозької наміснії про священно- та церковнослужителів, що дійсно служать при дев'яти парафіяльних церквах, які тепер у наявності перебувають”, 33 вийшли із запорозьких козаків². Сам Ф. Фомич, обраний протопопом, теж колишній запорожець, ще з 1765 р. зайняв ієрейське місце при новокодацькій церкві. Так що для тих, хто мріяв про збереження рис чи хоча б пам'яті про церковний устрій Вольностей, це була кандидатура нічим не гірша аніж Г. Порохня.

Цілком влаштовував Ф. Фомич і місцеву адміністрацію: після “атакування” Січі він виказав неабияку лояльність до нового порядку і отримав не один атестат, що це засвідчував³.

Щодо подання Г. Порохнею прохання про виведення з-під його юрисдикції частини парафій, то можна припустити, що зробив він це не з доброї волі. До того ж Порохня просив про скорочення територіальних меж своєї компетенції, а не про ліквідацію підпорядкованого йому правління.

Практично одночасно з тим, як єпархіальна влада реалізовувала пропозиції керівництва Новоросійської губернії щодо реформування мережі духовних правлінь, ця влада на підставі карти, переданої В. Чертковим, готувала перерозподіл парафій губернії Азовської.

У лютому 1777 р. консисторія повідомляла указами, що доцільно підпорядкувати Самарському духовному правлінню всі церкви від Білівської фортеці до Дніпра; Катерининському — від тієї ж фортеці до Святогорського монастиря, Бахмутському — від цієї обителі до земель Війська Донського. Протопопи цих правлінь зобов'язувались обрати собі в допомогу найздібніших священиків. Священнослужителям же церков Димитрівського, Азовського, Таганрозького та інших повітів, віддалених від Бахмутського духовного правління, доручалось подати до консисторії думку стосовно того, де краще влаштувати правління для них.

¹ Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 11 — 14; Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 119, 138.

² Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 35 — 42.

³ Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков... — С. 9 — 18.

Ще не достатньо впевнено орієнтуючись у географії розміщення підлеглих їй релігійних споруд, консисторія, розіславши у правління списки церков, які відтепер залежали від них, додала, що до Полтави можна подати інформацію про інші храми, які доцільно було б підпорядкувати правлінням¹.

Як виявилось, Слов'янська консисторія не дарма почувалась невпевнено. Катерининське духовне правління повідомило, що в поданому консисторією списку присутні слободи Геєвка та Борова, які знаходились у підпорядкуванні Зміївській протопопії Білгородської єпархії. На підставі цього списку Катерининське правління звернулося про емерією до правління Зміївського з вимогою перепідпорядкувати слободи. Відповідь же отримана така, яку і слід було очікувати: без наказу Білгородської консисторії підпорядковане останній правління відмовлялось щось робити. Як з'ясувалось із довідки, складеної в Азовській губернській канцелярії на вимогу Слов'янської духовної консисторії, Борова знаходилась у відомстві Катерининської провінції, а Геєвка — у складі Ізюмської провінції Слобідської губернії. Слов'янська консисторія з'ясувала також, що слобода Борова присутня в складеному в Білгородській консисторії списку населених пунктів, які відійшли під зверхність архієпископа Євгенія. Тепер Полтава могла вже сміливо наказати Катерининському духовному правлінню зарахувати Борову у своє відомство і повідомити про це Зміївське правління².

Чому ж лютневим 1777 р. указом консисторії духовенству Дмитрівського, Азовського, Таганрозького повітів наказувалось обміркувати питання про місце розташування духовного правління, якому вони будуть підпорядковуватись? Адже релігійні споруди у цих повітах існували вже досить давно. Річ у тім, що до 20 листопада 1775 р. ці землі залежали в церковно-адміністративному відношенні від духовного правління, що діяло у фортеці Святого Дмитрія. У той же день Воронежська консисторія своїм указом ліквідувала установу, передавши її повноваження Черкаському духовному правлінню. Тепер правління залишилось у складі Воронежської єпархії. З огляду на такий стан справ, думка, яку висловило духовенство і з якою погодились своєю ухвалою від 3 травня 1777 р. консисторія, була зрозумілою: відновити діяльність духовного правління у фортеці Святого Дмитрія. Йому ж мали бути передані з Черкаського правління всі документи, які стосувались церков Слов'янської та Херсонської єпархії. Так була вирішена доля Новорословського духовного правління³.

Загалом у 1777 р. Слов'янським та Херсонським архієпископом і його підлеглими була звернута пріоритетна увага на розбудову мережі духовних правлінь. Як зафіксовано у довідці, складеній у 1787 р. Катеринославською духовною консисторією у відповідь на запит Катеринославського ж архієпископа Амвросія, “за повідомленням колишньої Новоросійської губернської канцелярії і Азовського губернатора Черткова і згідно із таким, що мав місце з Святішого Правлячого Синоду 1777 року січня 30 дня до преосвященного архієпископа Євгенія колишнього Слов'янського указу, за складеними у консисторії в 1777 році ухвалами і тим преосвященим апробованими” запроваджені такі духовні правління: Кременчуцьке, Новомиргородське, Катеринославське, Новорословське, Павлівське, Крюківське. Причому зазначено, що ці правління створені додатково до тих, що існували раніше і відійшли до Слов'янської та Херсонської єпархії при її формуванні: Полтавського, Кобеляцького, Кодацького (перейменованого пізніше в Слов'янське), Катерининського, Бахмутського, Єлизаветградського⁴.

Як бачимо, до переліку “старих” духовних правлінь не включено Самарське. Це підтверджує висновок про те, що хоча О. Хандалєєв (Ханделєєв) і був призначений протопопом ще Білгородським єпископом, Самарське духовне правління при ньому почало діяти вже за часів функціонування Слов'янської духовної консисторії, вірогідно — з початку січня 1777 р. Що ж стосується відсутності у складеній в 1787 р. довідці згадки Самарського правління, то це пояснюється зміною назви. У Державному архіві Дніпропетровської області зберігся опис вирішених архівних справ Слов'янської духовної консисторії стосовно ряду повітів за 1778 р. (самі справи, на жаль, не вціліли), у якому поз-

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 1 – 3 зв.

² Там само, арк. 8 – 8 зв.

³ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 119 – 121.

⁴ ІР НБУ, ф. V, оп. 1, спр. 497, арк. 175.

начена справа 4 червня “про припис у відомство Катерининському протопопу Іоанну Сулимі всієї Катерининської провінції і про перейменування Самарського духовного правління Катеринославським”¹. Згідно з Гавриїлом (Розановим), у 1778 р. Самарське правління перемістилось із Білівської фортеці (яку залишив губернатор, перебравшись із канцелярією до Катеринослава I) до Нефорощанського монастиря. У Білівську ж фортецю було переведено Катерининське правління².

Згадане у довідці 1787 р. Павлівське правління було створене в Олександрівській фортеці, яка до того знаходилась у підпорядкуванні правління Самарського і мала свого намісника — Ф. Тисаревського (Писаревського)³. Відтепер від нового правління залежали церкви Олександрівської, Петровської фортець, Єникале, Керчі, похідна церква в Кальміусі, а також ряд парафій, при яких знаходились лише священники, а церков не було⁴. Сама назва правління пояснюється планами будівництва міста на честь наслідника престолу Павла Петровича. Була влаштована Павлівська провінція, до якої увійшли Павлівський та Олександрівський повіти. Оскільки ж Павлівськ ще збудований не був, адміністративний центр провінції розташували саме в Олександрівську⁵. І в цьому випадку духовна влада послідувала за владою світською.

Симптоматично, що і доля підпорядкування церков Нової Дніпровської лінії, Волководського та Кінсьководського повітів також вирішувалась під диктовку світської адміністрації. А вже у березні 1777 р. В. Чертков пропонував тимчасово не влаштовувати тут спеціальне правління, оскільки ця частина регіону мала лише кілька церков, а залишити контроль у руках місцевого намісника. Через 5 місяців той же губернатор написав архієпископу Євгенію, що зростаюча кількість населення вимагає влаштування нового правління. І правління з'явилося.

Так формувалась мережа духовних правлінь, підлеглих Слов'янській і Херсонській консисторії. Результати аналізу документів не підтверджують твердження В. Климова про те, що “Старокодацьке правління проіснувало до 1773 р.”⁶, а “після 1776 р. в єпархії... діяло шість духовних правлінь: Полтавське, Кременчуцьке, Кобеляцьке, Єлизаветградське, Новомиргородське та Слов'янське”⁷, і О. Тригуба, згідно з яким “у 1775 році... було засноване духовне правління Херсонське і Слов'янське”⁸.

Спираючись на розбудовані у 1776–1777 рр. установи духовної влади, Євгеній (Булгаріс) впродовж решти часу свого перебування на посаді Слов'янського та Херсонського архієпископа вже не вніс до їхньої мережі суттєвих змін. Реально пробувши в єпархії менше трьох років, Євгеній попросив в імператриці звільнення, посилавшись на слабкість здоров'я та глибоку старість⁹. Іменним указом від 5 травня 1779 р. це прохання було задоволене. Напевно, зазначені в проханні про відставку обставини були для Євгенія лише приводом аби позбутись тягаря адміністративної посади, до якої він так і не зміг звикнути. У душі залишаючись науковцем, а не функціонером, і в той же час змушений виправдовувати довіру, виказану йому імператрицею, Булгаріс протягом керівництва єпархією не написав скільки-небудь визначної праці. Тепер же він мав можливість зайнятися тим, що йому було більше до вподоби. Ні “слабкість здоров'я”, ні “глибока старість” не завадили йому прожити ще більше чверті століття і написати цілий ряд нау-

¹ ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 7.

² Гавриїл (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 115.

³ ІР НБУ, ф. II, оп. 1, спр. 24161, арк. 2–4; спр. 24162, арк. 3–3 зв.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 933–934.

⁵ Новицький Я.П. История г. Александровска (Екатеринославской губ.) в связи с историей возникновения крепостей Днепровской линии (1770–1806 гг.) // Очерки истории Запорожья (до 1921 года — Александровска). — Запорожье: РИП “Выдавэць”, 1992. — С. 17; Саенко Р.И. Из истории основания города Мариуполя. — 2-е изд., доп. — Мариуполь: Рената, 2002. — С. 10–11.

⁶ Історія релігії в Україні: У 10-ти т. — Т.3 Православ'я в Україні / За ред. А. Колодного, В. Климова. — К.: Український центр духовної культури, 1999. — С. 98.

⁷ Там само. — С. 117.

⁸ Тригуб О.П. Головні напрями діяльності Херсонської єпархії (1775–1918) // Наукові праці. Т. II, III. — Миколаїв: МФНаУКМА, 1999. — С. 11.

⁹ РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 2.

кових праць¹. Євгеній не поспішав залишати регіон. Деякий час він продовжував жити в Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі, а в 1781 р. переїхав до Херсона.

Шукати гідну заміну Булгарісу довго не довелося. Вже сам перший архієпископ Слов'янський та Херсонський при звільненні запропонував кандидатуру, яка мала низку тих самих якостей, які дали свого часу самому Євгенію можливість бути призначеним Катериною на цю посаду. Мова йде про ієромонаха Никифора (Феотокі) — грека, уродженця острова Корфу (того самого, де з'явився на світ і Булгаріс), який прибув до Полтави за запрошенням Євгенія і виконував обов'язки присутнього консисторії². Пропонуючи Феотокі на затвердження імператриці, Синод писав у своїй доповіді: «Оскільки ця єпархія населена немалим числом іноплеменників, які не знають російської мови, але сповідують православну грецьку віру, через що і архієпископ Євгеній у те звання з греків був призначений, для того Синод і тепер за корисне знаходить, щоб у ній архієрею, крім інших відповідних тому званню чеснот, бути такому, який володіє іноземними, і особливо грецькою, мовами»³.

Заслужує на увагу те, що крім Никифора, Синод запропонував на розгляд імператриці і кандидатуру архімандрита Київського Братського училищного монастиря Касіана, який був ректором Київської академії і відповідав зазначеним вище критеріям. Але Катерина II затвердила саме Феотокі. Проти Касіана ж зіграли принаймні дві обставини: те, що в синодській доповіді стосовно нього було зазначено «природою з малоросіян»⁴, і відсутність підтримки Г. Потьомкіна, яку мала кандидатура Никифора.

Феотокі мав деякі переваги і в порівнянні зі своїм попередником: за час перебування на посаді присутнього Слов'янської та Херсонської духовної консисторії Никифор набув певний адміністративний досвід, до того ж він не потребував, як Євгеній, постійних послуг перекладача, намагаючись розглянути російською.

З огляду на це Феоктист, адміністратор і архімандрит Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря, був звільнений з посад. Феоктисту було призначено додатково до отримуваних раніше 300 крб. на рік ще 200, які він одержував, очікуючи вакансії при якому-небудь першокласному монастирі.

Можна припустити, що у справі звільнення Феоктиста не обійшлося без самого Никифора, який не бажав мати при собі цього порадника, що справляв чималий вплив на перші кроки Євгенія як керівника єпархії. Розв'язавши таким чином деякою мірою собі руки, Никифор протягом наступних років неодноразово демонстрував більшу самостійність при прийнятті рішень ніж його попередник. Хоча, звичайно, ця самостійність була умовною, і Никифору час від часу і місцева світська влада, і Синод давали зрозуміти, чого не слід робити. Згадаймо ще про один плюс, який Феотокі отримав у результаті усунення Феоктиста: відтепер Полтавський Хрестовоздвиженський монастир переходив у повне його розпорядження і мав зберігати такий статус до самого зведення архієрейського дому в Слов'янську.

Що ж стосується самого тепер уже колишнього адміністратора, то система не втратила інтересу до такого досвідченого управлінця. У 1781 р. він став настоятелем Тверського Колязіна монастиря, через 3 роки — єпископом Севським, а ще через 3 — Курським архієреєм⁵.

Для посвяти в архієпископи Никифор виїхав до Петербурга, де 26 липня 1779 р. заслухав повідомлення про призначення і дав офіційну відповідь, які фактично дослівно повторювали ті, що кількома роками раніше були записані при проходженні аналогічної процедури Євгенієм (Булгарісом). 6 серпня Никифор склав архієрейську присягу⁶. Сама

¹ ВР РНБ, ф. 588, оп. 3, спр. 329, арк. 1–4; Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 13. — С. 425–445.

² Скворцов В. Никифор Феотокі, второй Архиепископ Славянский и Херсонский // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. — 1878. — № 6. — С. 290–310.

³ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 2 зв.

⁴ Там само.

⁵ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 13. — С. 425–426; О Полтавском Крестовоздвиженском монастыре // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. — 1865. — № 21. — С. 286.

⁶ РДІА, ф. 834, оп. 1, спр. 1101.

посвята Никифора, як раніше посвята Євгенія, відбулась у присутності Катерини II. Але тепер місцем дії стала соборна церква Преображенського полку¹.

По поверненні до Полтави Никифор міг почуватись значно впевненіше, ніж Євгеній, коли він прибув сюди три роки тому. Адже єпархіальна бюрократична машина вже була запущена і не треба було суттєво перебудовувати ланцюги системи “консисторія — духовні правління — намісники — закахчики”.

Консисторія продовжувала діяти в тому ж структурному складі, хоча і відбулись зміни в контингенті присутніх і канцелярських служителів. З виходом у відставку Феоктиста і переміщенням колишнього присутнього Никифора на більш високу посаду, після зміни єпархіального керівника серед консисторських присутніх зустрічаємо, крім намісника І. Станіславського та тепер уже ректора семінарії І. Яновського, які були тут і за Євгенія, імена Нефорощанського ігумена Лукіана та намісника ієромонаха Созонта. Серед осіб, які працювали під безпосереднім керівництвом незмінного секретаря В. Вербицького, були канцеляристи В. Гамалея, Р. Порохневський, підканцеляристи А. Савицький, А. Шаковецький, М. Тригубов, Ф. Карлицький, копїсти М. Волчанецький та І. Грудницький.

Про те, що і Никифор, і місцева світська влада вважали створену за Євгенія мережу духовних правлінь прийнятною, свідчить той факт, що до кінця 1781 р. вона залишалась у тому ж складі, що Никифор “успадкував” від свого попередника. Хоча указом Синоду від 30 квітня 1781 р. і було наказано у всіх єпархіях перенести духовні правління, розташовані у слободах, селах чи інших населених пунктах, крім міст², Никифор запровадив таке нововведення лише ухвалою від 22 листопада 1784 р., яка передбачала перенесення правлінь з містечок Нових Водолаг, Глінська та Кобеляк, фортець Святого Димитрія та Олександрівської³.

Збереження правлінь не означало, що не перерозподілялись територіальні межі їхніх повноважень. Зростаюча кількість населення та релігійних споруд вимагала деяких коригувань. Причому важливішою була не чисельність церков у тому чи іншому правлінні, а відстань від нього до певної релігійної споруди. Єпархіальна влада була зацікавлена, аби її розпорядження доставлялись до парафій якомога оперативніше, так само як і передавались з місць папери до консисторії, тому політика змін підпорядкування релігійних споруд залишалась гнучкою. Типовою можна вважати ситуацію з улаштуванням Миколаївської церкви в селі Тягінці. Власник цього населеного пункту бригадир М. Висоцький звернувся до Никифора з проханням підпорядкувати храм Херсонському протопопу І. Богдановичу, який перебував на відстані сорока верст від Тягінки, а не Слов'янському духовному правлінню, від якого був призначений тягінський священик, оскільки відстань до цього правління сягала триста верст. Реакція консисторії була досить оперативною: Тягінку виключено з-під юрисдикції Слов'янського і передано Єлизаветградському духовному правлінню, якому прямо і підпорядковувався І. Богданович⁴.

Великі відстані між парафіями, що підпорядковувались духовним правлінням, нерозвиненість інфраструктури і обмеженість фінансування змушували шукати оперативного і в той же час дешевого способу передачі документів. За таких умов набула поширення передача паперів правліннями чи закахчиками в одному примірнику за спеціально визначеними дистанціями: від парафії до парафії, з нарочними та запечатуванням, з обов'язковим зняттям копій і відміткою на оригіналі про отримання та передачу. Таким чином, зробивши коло, документ повертався до керівництва⁵. Зрозуміло, що ця система мала цілу низку вад, і затримання документа в будь-якому пункті ставало причиною несвоєчасного надсилання правлінням потрібних відомостей до консисторії, а звідти — до Синоду. Коли такі ситуації виникали, керівництву залишалось лише в черговий раз

¹ Там само, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 35; Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 118 — 119.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XXI. — С. 116 — 117.

³ ІР НБУ, ф. V, оп. 1, спр. 497, арк. 175 зв. — 176.

⁴ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 20 — 23.

⁵ НКМ КП — 25092 / Арх — 8302; КП — 25116 / Арх — 8326.

підтверджувати обов'язковість негайної передачі паперів (така обов'язковість позначалась і на самих документах) і погрожувати покаранням за зволікання¹.

Склад духовних правлінь як Південної України, так і Російської імперії в цілому продовжував залежати не від центральної, а від місцевої єпархіальної влади. Виступаючи в ролі одного з ланцюгів у вертикалі взаємин архієрея і консисторії із парафіяльним духовенством, духовні правління при вирішенні більшості питань не мали самостійного значення і виконували головним чином посередницькі функції. Тож у центральній владі не було великої потреби брати під свій повний безпосередній контроль цю інституцію. Втім, в умовах розбудови державно-бюрократичної системи і духовні правління не могли бути обійдені увагою Петербурга, який визначав загальні принципи формування цих установ. У 1768 р. було визначено, між іншим, що в духовних правліннях має бути представлено не лише чорне, але і парафіяльне духовенство. А в 1778 р. було наказано перевести такі присутні місця з приватних будинків до чоловічих монастирів². Як зазначив П. Знаменський, це автоматично означало, що на чолі правлінь мали стати настоятелі монастирів, а білому духовенству залишалась лише другорядна і маловпливова роль членів цих присутніх місць. У цьому знаходила прояв загальноімперська тенденція адміністративного домінування чорного духовенства над білим³. По відношенню до духовних правлінь Південної України, втім, ця теза коректною не була. Адже нечисленність же тут монастирів стала причиною того, що в керівництві правлінь переважало саме біле духовенство, а не ченці.

Сам порядок формування духовних правлінь не був сталим і варіювався єпархіальним керівництвом: тоді як склад одних правлінь консисторія наказувала обирати самому духовенству, до інших присутні призначались⁴.

Завдяки ухвалі Синоду від 25 січня 1777 р., якою передбачалось «неприв'язування» духовних правлінь Слов'янської та Херсонської єпархії до протопопів, більший вплив на вирішення справ стали мати інші, крім першоприсутніх протопопів, присутні цих установ. Деяке уявлення про організацію їхньої роботи і їхню роль можна скласти завдяки матеріалам 1780 р., які стосуються присутнього Єлизаветградського духовного правління І. Волчанецького. Його діяльність почала перевірятись Слов'янською консисторією через те, що присутній не підписався на ухвалі свого правління по справі про виділення священником І. Карповим частини прибутків на утримання дружини священника Ф. Григор'єва, який перебував під слідством. Посилаючись на відсутність підпису І. Волчанецького, І. Карпов відмовився виконувати ухвалу, не вважаючи її законною. Звернемо увагу, що ще кілька років тому документи правлінь підписувались самими протопопами, і це було нормою. Тепер же не підписання присутнім ухвали викликало розслідування, і консисторією було наказано навести довідки по повиттях та наказному столу стосовно всіх справ і рапортів, які надійшли з Єлизаветградського духовного правління без підпису І. Волчанецького. Варто підкреслити, що таке рішення було прийняте саме через відмову І. Карпова діяти згідно з ухвалою правління. Якби не це, на відсутність підпису Волчанецького навряд чи була б звернута увага. Адже, як з'ясувалось із наведених довідок, з січня по листопад 1780 р. присутній не підписав 34 справи. Звісно, тепер Волчанецький був викликаний до консисторії для дачі пояснень. Як з'ясувалось, присутній сумлінно виконував свої обов'язки, яких, до речі, було чимало: йому, як і іншим присутнім, доводилось поєднувати розгляд справ у правлінні зі служінням при церкві, виконанням доручень тощо. Волчанецький пояснив, що не підписував документи через супроводження преосвященного під час його подорожі, через хворобу, проведення за чергою служб у храмі, виконання за дорученням світських установ обов'язків щодо задоволення духовних потреб в'язнів, хворих, які перебували в лазаретах, головному шпиталі, особового складу батальйонів.

Ухвала ж стосовно І. Карпова не була підписана принципово. Як пояснив Волчанецький, через служіння літургії він зміг прийти до правління, коли там уже завершили розглядати справу І. Карпова. Протопоп П. Базилевич спитав його згоду, щоб Карпов

¹ НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 757.

³ Знаменський П. Приходное духовенство... — С. 626 – 627.

⁴ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 387.

виплатив 40 крб., які вимагає Григор'єва. Оскільки ж складений останньою реєстр прибутків Карпова не був ніким підписаний, Волчанецький висловив свої сумніви щодо справедливості вимог і заявив, що слід отримати точні дані. Але наступного дня, прибувши до правління, присутній побачив, що протопоп уже склав ухвалу щодо виплати Григор'євій навіть не 40, а 60 крб. Причому П. Базилевич сказав: коли Григор'єва подасть реєстр навіть на 1000 крб., він, протопоп, неодмінно накаже Карпову без всякого розгляду виплатити ці гроші. Тоді вже Волчанецький заявив про свою відмову підписувати ухвалу.

Навіть беручи до уваги, що присутній міг, що називається, згустити фарби, аби виправдатись, вірогідно, що описана ним ситуація в загальних рисах відповідала дійсності. Протопоп П. Базилевич, який вже з часу призначення на посаду в 1773 р. виказував прагнення сконцентрувати у своїх руках більше влади (згадаємо обставини ліквідації незалежних від Єлизаветграда протопопій і створення намісних правлінь, залежних саме від Базилевича), не звик зважати на думку присутніх.

Показово, що консисторія не зайняла бік протопопа, не стала карати Волчанецького, а, навпаки, наказала навести докладні відомості про прибутки священика Карпова, щоб правильно визначити розмір виплати, на який мала право претендувати Григор'єва¹.

Діяльність у духовних правліннях накладала на їхніх присутніх додаткові, порівняно з підлеглим їм духовенством, обов'язки, і питання матеріальної компенсації стояла досить гостро. Передбачені штатами губерній протопопи та священнослужителі при них отримували гроші з казни. Той же Базилевич ще з 1773 р. мав одержувати по 120 крб. на рік, двоє священиків — по 60 крб., двоє дяконів — по 30 крб.² Із казни Азовської губернії з самого початку на протопопській посаді отримував жалування О. Ханделєєв (Хандалєєв)³.

Разом із тим цілий ряд інших протопопів і присутніх гроші з казни не отримували. Їхнє головні офіційні джерела утримання залишались ті ж самі, що і в рядових парафіяльних священиків (зараз не йдеться про “неофіційне джерело” — хабарництво, практика використання якого набула широкого розмаху в Російській імперії).

Вирішення питання фінансування правлінь центральна влада переклала на керівників єпархіями, лише іноді згадуючи про нього. Єпархіальна ж влада, сама обмежена в коштах на утримання консисторії, не знаходила кращого виходу ніж утримувати правління за рахунок самих парафіян і парафіяльного духовенства. У 1778 р. на запит Синоду про стан духовних правлінь Слов'янський та Херсонський архієпископ повідомив, що кожне таке присутнє місце на утримання працюючих у ньому та на канцелярські витрати одержує по копійці або по дві з кожного парафіяльного двору⁴. Тоді Євгеній просив Синод розглянути питання, звідки здійснювати фінансування надалі. Яка була дана на це відповідь невідомо, але і за Никифора правління продовжували отримувати такі ж суми з кожного двору. Причому питання не перебувало під суворим контролем консисторії. У своїй довідці остання повідомляла, що не має відомостей ні про суми, отримані кожним правлінням з цього джерела, ні про їх використання. Консисторії навіть не було відомо, чи ведеться запис таких надходжень у відповідній книзі⁵. Але те, що такі гроші дійсно передавались до правлінь, документами зафіксовано⁶.

Не утримувались із державної казни (якщо не були священиками штатних церков) і представники нижньої ланки єпархіального управління, що діяли як посередники між духовними правліннями та парафіянами — закажчики (пізніше — благочинні).

Документи 1775–1781 рр. зафіксували діяльність на території Слов'янської та Херсонської єпархій Старокодацького закажчика В. Ілліча, який підпорядковувався Слов'янському духовному правлінню⁷; залежного від того ж правління Кам'янського

¹ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 8–38 зв.

² Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 1031.

³ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 391–391 зв.

⁴ НКМ КП – 24971 / Арх – 8181; ІР НБУ, ф. V, оп. 1, спр. 497, арк. 177 зв.

⁵ ІР НБУ, ф. V, оп. 1, спр. 497, арк. 177 зв.

⁶ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 95.

⁷ НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

священника В. Григор'єва¹; такого, що перебував у слободі Протопопівці закажчика Д. Варвинського, залежного від Катерининського духовного правління², закажчика в селі Павлівському А. Зенківського, підпорядкованого Новомиргородському духовному правлінню³; Дніпровокам'янського закажчика А. Зосимовича, залежного від Крюківського духовного правління⁴; Царичанського закажчика Слоновського⁵; заказів у Китайгороді, Катеринославі, які підпорядковувались Катеринославському духовному правлінню⁶; вже вже згаданого протопопа І. Богдановича, який йменувався Херсонським закажчиком і діяв під зверхністю Єлизаветградського духовного правління⁷.

Хоча архієпископ Євгеній ще 4 лютого 1777 р. у рапорті Синоду писав про свій намір об'їхати єпархію з метою визначення, де краще влаштувати благочиння⁸, більше згадок ні самого терміна "благочиння", ні "благочинний" у документах 1775 – 1781 рр. не знайдено.

Такою була структура, за допомогою якої здійснював керівництво єпархією архієпископ Слов'янський і Херсонський.

Звернемось тепер до іншої церковно-адміністративної одиниці, яка була сформована на півдні України і знаходилась у безпосередньому підпорядкуванні Синоду. Йдеться про Готфійську та Кафійську єпархію.

Згідно з інформацією з синодального архіву, наведеною І. Покровським, питання про організацію такої одиниці було поставлене ще під час російсько-турецької війни, у 1771 р. Як пише Покровський, приводом для цього стало вбивство в Кафі за три дні до приходу туди російських військ православного єпископа. Призначення його наступника знаходилось у компетенції Константинопольського патріарха, але стан війни на деякий час значно ускладнив можливість спілкування кримських церков з Константинополем.

У таких умовах Катерина II і зробила першу, хоча і невдалу, спробу вивести парафії півострова з-під влади патріарха. Посилаючись на те, що не можна залишати церкви без духовенства, Катерина звернулася із запитом до Синоду і Комісії з церковного майна стосовно вирішення питання, звідки зручніше направляти до Криму священно- та церковнослужителів. Причому імператриця сама запропонувала і відповідь на це питання: влаштування нової єпархії в Азові, до якої можна було приписати Таганрог, фортеці Нової Дніпровської лінії і кримські православні церкви. Залишався й інший варіант — приписати згадані населені пункти та релігійні споруди до однієї з уже існуючих єпархій.

Синод, спільно з Комісією з церковного майна, вивчив обидві можливості і прийшов до висновку, що для влаштування нової єпархії в Азові існують серйозні перешкоди. Серед них і перешкода фінансова. Підраховали, що на жалування архієрею слід було б витратити 1200 крб., а на утримання — ще 1000, на ченців і келійників — 167 крб., служителів — 546 крб., на священнослужителів при соборі, на церковні потреби та ремонт будівель, придбання ризниці — 905 крб., на консисторських приказних служителів та інші витрати — ще 570 крб. Крім того, було зазначено, що в Синода були відсутні відомості про церкви проектованої єпархії, а зібрати їх не було можливості через продовження бойових дій. Тому, на думку Синоду і Комісії з церковного майна, було зручніше підпорядкувати парафії Нової Дніпровської лінії та Криму Воронежській єпархії, тим більше, що церкви Азова і Таганрога вже, згідно зі спеціальним указом 1770 р., належали саме до неї. Оскільки ж Кафа розташовувалась на далекій відстані від Воронежа, там пропонувалось влаштувати духовне правління, очолене архимандритом, що знає грецьку мову, який би прямо підпорядковувався Воронежському архієрею. Для оселення цей архимандрит міг би використати будинок колишнього Кафійського єпископа⁹.

¹ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 393.

² ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 4 зв. — 6, 7, 15.

³ ДАОО, ф. 37, оп. 2 а, спр. 1, арк. 182; оп. 4, спр. 1, арк. 195.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 301.

⁵ ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 7.

⁶ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 95; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 15 – 15 зв.

⁷ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 22 зв.; спр. 103, арк. 8.

⁸ РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 5.

⁹ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 499 – 502.

Тоді справа завершилась нічим, і на деякий час питання про створення окремої єпархії було відкладено. Сам І. Покровський, розмірковуючи над причинами такої ситуації, прийшов до висновку, що ними стали успіхи російської зброї, симпатії до російської влади архіпелазьких та кримських греків і зосередження російської влади на цивільному облаштуванні Новоросійської та Азовської губерній. Такі пояснення можуть бути прийняті лише частково. Так само як і інтерпретація Покровським ситуації, яка склалась у Криму. Річ у тім, що кримські церкви не залишились у 1771 р. без керівництва. Згідно із записками (що денником) священника Трифілія Карацоглу, який служив при митрополиті Готфійському та Кафійському Гедєоні, ще за кілька місяців до входження російських військ у Кафу, 23 квітня 1771 р. до Георгіївського монастиря в Балаклаві прибув Ігнатій (Газадінов), який через кілька днів уже був у Бахчисараї, у передмісті якого і знаходилась митрополіча кафедра¹. Є підстави вважати, що Ігнатій прибув до Криму як митрополит, призначений Константинопольським патріархом, ще раніше, ніж відмічав Карацоглу. У 1781 р. грецький священник Димитрій Триполит свідчив, що він “у [1]770-му році з’явившись до нововисвяченого в архієрея Готфійського та Кафійського митрополита Ігнатія (який нині в Росії), призначений єпархії його на парафію у селище Караюю до церкви Успенської”². І. Ялі також відмічає, що Ігнатій після висвячення з’явився в Криму як митрополит саме в 1770 р. На жаль, джерело цієї інформації дослідником не вказується³.

У всякому разі Петербург не мав підстав після входження військ у Кафу вважати, що до кримських церков нікому призначати духовенство. Тому якщо і можна було скористатись порушенням зв’язку Константинопольського патріарха з Кримом і підпорядкувати релігійні споруди структурам, що знаходились під юрисдикцією Синоду, то не всі, а лише незалежні від Ігнатія. Напевно імператриця зорієнтувалась у цій ситуації, хоча і не одразу, тому і не стала наполягати не тільки на створенні єпархії з центром в Азові, але і на підпорядкуванні кримських церков одній із старих єпархій імперії. Позиція Синоду в цьому питанні з огляду на характер залежності російської духовної влади від імператриці вирішального значення не мала. Спрацювали ті самі міркування стосовно недоречності загострення стосунків із патріархом, які пізніше стали одним із аргументів ліквідації в Криму єпархії формально не силою росіян, але руками самих греків.

Надійніше було тримати під контролем кримського православного архієрея. А те, що це було реально, не викликає сумніву. Як повідомляє І. Ялі, саме завдяки старанням російської дипломатії Ігнатій отримав митрополічий сан⁴. Уже восени 1771 р. Ігнатій склав і направив до Петербурга два листи, у яких цілком чітко сформулював свою позицію щодо ставлення до російської влади. У листі Катерині II митрополит висловлював радість з приводу звільнення греків російськими військами від “агаряньського тирана” і просив прийняти його та інших греків до складу підданих. У другому листі, адресованому Синоду, Ігнатій просив про прийняття його до собору російських архієреїв, надання йому охорони і можливості перебувати під синодальним захистом. 8 грудня 1772 р. митрополит знову писав імператриці, повторюючи від імені греків прохання російського підданства⁵. А підстави для такої наполегливості в Ігнатія були серйозні. Той самий Трифілій Карацоглу, який був висвячений митрополитом 1772 р. у протопопа і знаходився у тісних службових стосунках з Ігнатієм, писав, що у 1771 р. їм доводилось переховуватись від татар (якщо б знайшли, на шматки порізали б”); у 1772 р. прийшлося рятуватись втечею від розбійника Ширин-Мурзи, який мав намір їх вбити; наступного року сам Трифілій, який їхав виконувати доручення митрополита, ледве не загинув від рук п’яних озброєних татар; у 1774 р. татари перебили охорону з донських козаків і напали на буди-

¹ Серафимов С. Заметки из архива Готфийской епархии в Крыму // ЗООИД. — Одесса, 1867. — Т. VI. — С. 592.

² ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 18.

³ Ялі І.А. “К тебе, с тобою и к славе твоея” // Греки Украины: история и современность. Материалы научно-практической конференции “Греки Украины: поиски формирования национальной культуры”. 9 – 19 февраля 1991 г. — Донецк, 1991. — С. 13.

⁴ Там само.

⁵ Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов’я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С. 70.

нок Трифілія, після чого Девлет-Гірей тримав його з митрополитом у себе протягом двох місяців і випустив після уплати 500 червонців; того ж року автор записок знову ледве врятував своє життя¹.

Отже, мотивація проросійських дій Ігнатія зрозуміла. І митрополит був використаний Петербургом як головна рушійна сила переселення православних із Криму. Ігнатій і особисто, і за допомогою ряду відданих йому духовних та світських осіб проводить таємну агітацію серед кримського населення, формулює попередні умови, на яких греки погодилися би вийти до Російської імперії. Природно, що серед цих умов важливе місце посідали ті, що стосувались духовного життя потенційних переселенців і статусу митрополита. Очоливши переселенський рух, Ігнатій хотів бути впевненим, що гра того варта і він та його парафіяни отримають більше, ніж втратять.

З'ясуємо за документами, що складались за участю або з ініціативи Ігнатія, який обсяг прав волів і згодом реально отримав митрополит Готфійський та Кафійський.

У квітні 1778 р. стосовно умов греків Ігнатій писав: "...Селища їх будуть особливі, не змішані з іншими націями, що священники і керівничі над ними будуть з них же самих, що митрополит теперішній, залежачи у всьому від Святішого Синоду, жити буде однак до смерті при цих поселеннях..."². Невдовзі у ході подальшого обговорення були випрацьовані і додаткові умови. Серед них — надання попередньої грошової допомоги найбільш біднішим парафіянам, митрополиту та священникам, а також документальне підтвердження їхніх привілеїв³.

У переданій в липні 1778 р. О. Суворову "Постанові кримських християн", складеній від імені як православних, так і католиків та григоріан, які діяли через Ігнатія, стосовно прав останнього зазначалось: "Митрополиту Ігнатію до смерті своєї бути при цих поселеннях, залежачи безпосередньо від Святішого Синоду, також і теперішнім священникам, залишаючись всім при своїй єпархії виконувати свої обов'язки за власними звичаями, залежачи у всьому від митрополита Ігнатія, і наново він же висвячує священників та інших церковників"⁴.

Передаючи цей документ Суворову, митрополит зажадав підтвердження спеціальною грамотою імператриці готовності росіян виконувати відповідні умови. Проект такої грамоти був складений уже в серпні. Документ мав адресуватись "преосвященному Ігнатію, митрополиту Готфейському та Кафайському, і всій громаді кримських християн грецького та католицького законів, всякого звання, всім взагалі і кожному окремо". Четвертим пунктом проекту передбачалось, що Ігнатію довічно доручаються в паству всі, хто з ним вийшов із Криму. Обумовлювалось, що митрополит має знаходитись під безпосередньою юрисдикцією Синоду, священники ж, які прибули з ним, мали залишатись при своїх парафіях і залежати від митрополита. Ігнатій мав отримати право висвячувати нових священно- та церковнослужителів за власним розсудом⁵.

Остаточний текст грамоти, підписаний Катериною II 21 травня 1779 р., в основних пунктах збігається з текстом проекту. Разом із тим, стосовно визначення статусу Ігнатія, маємо кілька суттєвих розбіжностей.

По-перше, сама грамота адресувалась, крім Ігнатія, вже не громаді кримських православних і католиків, а лише громаді християн грецького сповідання. І це було правомірним, на відміну від некоректно сформульованого адресування проекту грамоти. Адже в проекті мова велася про Ігнатія як про керівника всього духовенства, що вийшло разом із ним з Криму. Втім, православний митрополит міг очолювати переселення кримських католиків, але не їхню церковну організацію. Це і було враховано в остаточному тексті. Самим же католикам, як уже згадувалось, 14 листопада того ж 1779 р. була дана інша грамота, у якій керівником вказувався вже не митрополит Ігнатій, а патер Іаков.

По-друге, у четвертому пункті Жалуваної грамоти від 21 травня передбачалось, що Ігнатію доручалися в паству не лише ті православні, які вийшли з ним із Криму (як це

¹ Серафимов С. Заметки из архива Готфийской епархии в Крыму... — С. 592 – 593.

² Калоеров С.А. Заселение Приазовья греками // Межэтнические культурные связи в Донбассе: история, этнография, культура. — Донецк, 2000. — С. 16 – 17.

³ Там само.

⁴ Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я... — С. 225.

⁵ Там само — С. 147 – 151.

формулювалось у проекті), але і ті, що будуть виходити в майбутньому¹. І ця зміна попереднього тексту цілком зрозуміла. Адже проект був складений на етапі активного виведення православних, навесні ж 1779 р. стало зрозумілим, що значний відсоток греків залишився на півострові. Але можливість їхнього переселення залишалась.

Є ще одна відмінність, на яку варто звернути увагу — відмінність у титулі митрополита. У той час як у проекті читаємо “Готфейський і Кафайський”, у Жалуваній грамоті вже пишеться “Готфійський і Кафійський”. У синодальних документах 1779 – 1781 рр. неодноразово зустрічаємо ще один варіант: “Готфейський і Кефайський”. Варіант, який використовувався і в деяких документах, підписаних самим митрополитом Ігнатієм.

У Жалуваній грамоті від 21 травня 1779 р. пункт, який обумовлював церковний устрій православних переселенців, був важливою, але не єдиною складовою. Решта 4 пункти визначали привілеї членів пастви Ігнатія в інших сферах.

Втім, ще раніше, ніж Жалувана грамота, у Петербурзі був підписаний документ, який цілком присвячено саме врегулюванню релігійного життя переселенців. Йдеться про даний Синоду іменний указ від 14 березня 1779 р., згідно з яким Ігнатій по смерті мав іменуватись митрополитом Готфейським і Кефайським і мати місце під архієпископом Слов'янським і Херсонським. Останнє формулювання не означало, що митрополит Ігнатій мав підпорядковуватись архієпископу Євгенію та його наступникам на Слов'янській та Херсонській архієрейській кафедрі. І в цьому документі спеціально зазначалось, що Ігнатій має довічно залежати безпосередньо від Синоду. Цей пункт іменного указу за формулюванням дуже нагадує відповідний пункт проекту Жалуваної грамоти, складеного в серпні 1778 р. Стосовно ж парафії Ігнатія було записано: “залишивши всіх тих, які виводяться з ним, греків у власній його пастві”. Спеціально обумовлювалось, що на утримання митрополита і його будинку Колегія економії має виділяти 3000 крб. на рік².

На виконання указу Катерини II з'явилися укази Синоду Московській синодальній канторі, Слов'янському та Херсонському архієпископу та самому Ігнатію. У них більш детально розписувались обсяги повноважень митрополита. У загальних рисах вони були стандартними і відповідали тим, що мали інші єпархіальні архієреї Російської імперії. Підкреслювалось, що у своїй діяльності Ігнатій має керуватись соборними та іншими церковними правилами, Духовним регламентом та височайшими указами. Обумовлювався порядок зносин митрополита з Синодом: останній у всіх справах, стосовних Готфійської та Кафійської єпархії, мав надсилати Ігнатію укази, митрополит же зобов'язувався повідомляти про всі сумнівні духовні справи донесеннями, а про стан і поведінку його пастви — рапортами, які мав направляти Синоду через пошту. Окремим пунктом обумовлювалось (і в цьому була відмінність компетенції Ігнатія у порівнянні з іншими єпархіальними архієреями) право митрополита давати дозвіл на зведення релігійних споруд, узгоджуючи це попередньо лише зі світською владою, а священно- та церковнослужителів призначати на власний розсуд.

Разом із указом митрополит Ігнатій отримав і документи, які Синод вважав першочергово необхідними для початку функціонування на території Російської імперії нової православної єпархії. Серед них — Духовний регламент, форма проголошення імен членів імператорської родини, таблиць для відправлення урочистих молебнів, панахидний реєстр померлих височайших осіб, а також копії з двох ухвал Синоду. Перша, 1732 р. — про заборону приймати священно- та церковнослужителів без звільнення їх з інших єпархій і звільняти підлеглих духовного відомства в інші єпархії без вимоги їхніх єпархіальних архієреїв. Друга, 1737 р. — “про стан і поведінку єпархії, або де яке є невіправлення”³. Саме завдяки цим документам архієрей (який хоча і мав неабиякий досвід керівництва, але це не був досвід діяльності під зверхністю Синоду) мав внести в діяльність свою та підлеглого духовенства зміни, пов'язані з переходом з-під юрисдикції Константинопольського патріарха.

Втім, ці документи, звичайно, не були єдиними, якими мав керуватись Ігнатій та його підлеглі. Уже ухвалою Синоду від 18 березня 1779 р. передбачалось, що секретарі зобов'язані спеціально доповідати Синоду про ті укази, які слід направляти митрополи-

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 824 – 825.

² Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 221 – 222.

³ Там само; РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 5 – 6.

ту. А 29 травня того ж року у відповідь на доповідь Московської синодальної контори Синод видав указ, що передбачав направлення копії кожної його, Синоду, ухвали, крім інших архієреїв, ще й митрополиту Готфійському та Кафійському¹.

Згідно з існуючою процедурою після підписання іменного указу від 14 березня про появу в імперії нової єпархії дізнались усі підпорядковані Синоду єпархіяльні архієреї, отримавши відповідні синодальні укази.

Ігнатій заходився облаштувати свою єпархію. Для отримання пристойних ознак архієрейської влади та ризничих речей митрополит звернувся до Г. Потьомкіна. Той знісся з членом Синоду Новгородським і Петербурзьким архієпископом Гавриїлом. У результаті з'явився синодальний указ, якому Гавриїлу наказувалось видати митрополиту Готфійському та Кафійському одну з шапок, які залишились від архімандритів третьокласних монастирів Новгородської єпархії після запровадження нових штатів, а також необхідні Ігнатію ризничі речі² (згадаймо, що кількома роками раніше з таких же джерел отримували речі архієпископ Євгеній).

Але набагато важливішим для митрополита було вирішення інших проблем. Для того, щоб мати повноцінну єпархію, треба було влаштувати церкви. Це, у свою чергу, потребувало визначення з місцем постійного перебування переселенців. Сам Ігнатій із наближеними до нього особами деякий час після переходу до Російської імперії мешкав у Самарському Пустинно-Миколаївському монастирі, зробивши його тимчасовою резиденцією³. Уже як митрополит, підпорядкований Синоду, влітку 1779 р. Ігнатій, згідно з волею імператриці, поїхав із Самарського монастиря до Петербурга, і там з'ясував з Г. Потьомкіним питання влаштування переселенців⁴ (між іншим, під час перебування в столиці Ігнатій був присутнім на хіротонії нового Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора)⁵. У вересні рішення про місце оселення греків було прийняте. У Північному Приазов'ї формувалась Маріупольський повіт, де греки і мали влаштувати місто та селища. 2 жовтня 1779 р. Катериною II була конфірмована карта відповідної частини Азовської губернії⁶.

Після цього Ігнатію довелося ще чимало попрацювати, аби переконати своїх парафіян погодитись на облаштування саме на території Маріупольського повіту, а також аби розбудувати тут мережу населених пунктів, а в них — релігійних споруд. Важлива деталь: після переведення греків до Російської імперії Ігнатій формально залишався лише керівником церковних справ, у той час як інші питання знаходились поза компетенцією духовної влади⁷. З метою ж виконання адміністративних, поліцейських і судових функцій на території Маріупольського повіту був сформований грецький суд⁸.

Обставини розбудови церковної мережі Готфійської та Кафійської єпархії докладніше будуть розглянуті пізніше, тут же звернемо увагу на територіальні межі компетенції єпархіяльної влади. Згідно з Г. Тимошевським «після оселення греків у Маріупольському повіті єпархію Ігнатія склали всі християни, як такі, що переселились із Криму до Росії, так і ті, що залишились у Криму — спочатку в Єникале і Керчі, а після 1783 р. і у всьому Криму. Йому також підпорядковувались і ті греки, які оселились поза Маріупольським повітом, напр. у Таганрозі, Катеринославі та інш.»⁹ Це формулювання було повторено і сучасною дослідницею історії приазовських греків¹⁰.

¹ РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 123.

² Там само, арк. 138.

³ Феодосий (Макаревский). Самарский, Екатеринославской епархии, Пустынно-Николаевский монастырь. — Екатеринослав: тип. Екатеринославскаго губернскаго правления, 1873. — С. 53 – 54.

⁴ Серафимов С. Заметки из архива Готфийской епархии в Крыму... — С. 593.

⁵ Латышев В. К. Начальной истории г. Мариуполя // ЗООИД. — Т. XXXII. — Отд. II. — С. 44.

⁶ МКМ — Д — 3354.

⁷ Гедьо А. До питання про церковний устрій маріупольських греків (80 рр. XVIII – XIX ст.) // Грецьке православ'я в Україні. Збірник наукових статей і матеріалів. — К.: Прайм, 2001. — С. 83.

⁸ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 588, ч. 6, арк. 254 – 255.

⁹ Мариуполь и его окрестности. Отчет об учебных экскурсиях Мариупольской Александровской гимназии. — Мариуполь: типо-литография А.А. Франтова, 1892. — С. 96.

¹⁰ Гедьо А. До питання про церковний устрій маріупольських греків... — С. 80.

Але таке твердження не відповідає фактам. Йдеться навіть не про те, що в підпорядкуванні Ігнатію знаходились не “всі християни”, а лише православні. Як свідчать консисторські документи Слов’янської та Херсонської єпархії, церкви Керчі та Єникале разом із грецькими священиками у 1780 – 1781 рр. залежали від архієрея саме Слов’янського та Херсонського, а не Готфійського та Кафійського¹. Досить чіткою була відповідь стосовно складу пастви митрополита Ігнатія, дана 22 грудня 1781 р. В. Чертковим архієпископу Никифору (Феотокі). Азовський губернатор зазначив, що на території його губернії від митрополита Готфійського та Кафійського залежать лише ті греки, які вийшли з ним із Криму і оселились у Маріуполі та слободах Маріупольського повіту, греки міста Катеринослава, а також ті, хто відпущений тимчасово по паспортах та білетах в інші місця².

У Катеринославі І дійсно діяла грецька церква, яка перебувала у підпорядкуванні митрополита Ігнатія. Саме її зведення викликало незадоволення з боку Никифора (Феотокі), який не бажав допустити, аби в межах Слов’янської та Херсонської єпархії діяли незалежні від нього церкви. У серпні 1781 р. архієпископ надіслав до Синоду скаргу про те, що греки, які вийшли з Ігнатієм із Криму і осіли в Катеринославі, будували там церкву. Обґрунтовуючи свою позицію, Никифор писав: “Якщо та церква буде залежати від преосвященного Ігнатія, то в одному місці два архієреї і дві православні церкви рівнозалежні знаходяться будуть”, що, на думку архієпископа, не відповідало існуючим правилам. Крім того, Никифор зазначав, що з привілеїв, даних грекам імператрицею, і з указу Синоду від 22 березня 1779 р. (того самого, що з’явився внаслідок іменного указу від 14 березня) не впливає, що Ігнатій може мати в Катеринославі церкву³. Але Синод розсудив, що оскільки Жалуваною грамотою Катеринославі призначений місцем оселення колишніх кримських купців і ремісників, греки мають повне право зводити тут для себе релігійну споруду, що не суперечить і церковним правилам⁴. Церква знаходилась у підпорядкуванні Готфійської та Кафійської єпархії до 1786 р., поки не була передана разом із іншими релігійними грецькими спорудами до складу єпархії Слов’янської та Херсонської. Причому, на відміну від церков Маріупольського повіту, вона не поступила в розпорядження Маріупольського благочинного Трифілія Карацоглу⁵.

Небачений для Російської імперії мініатюрний розмір єпархії, підпорядкованої митрополиту Ігнатію (за кількістю і церков, і духовенства вона значно поступалась не те що будь-якій іншій аналогічній за статусом церковно-адміністративній одиниці, підпорядкованій Синоду, але навіть і багатьом духовним правлінням) обумовив відсутність у структурі її управління елементів, обов’язкових для інших єпархій. Ігнатій мав можливість особисто вирішувати всі більш-менш важливі справи, пов’язані з духовним життям підконтрольної йому території. У керівництві йому продовжував допомагати економ Трифілій Карацоглу⁶.

У порівнянні з іншими у Готфійській та Кафійській єпархії не тільки була простішою структура управління, але і скромнішими умови життя єпархіального архієрея. Перші часи після переходу до Маріуполя Ігнатій задовольнявся досить простою, якщо не аскетичною, оселею. До того ж, і вона в 1780 р. була знищена пожежею. З цієї причини, до речі, митрополит не зміг надати генерал-поручику Ігельstromу відомості про кількість населення і розмір маєстностей селищ, залишених християнами в Криму: архів, вивезений з півострова, згорів разом із будинком Ігнатія⁷. Після цієї пожежі для митрополита було відбудовано більш просторе житло (листування стосовно виділення коштів на будинок архієрея велося ще в 1779 р.)⁸.

Готфійська та Кафійська єпархія в структурі російської духовної влади припинила існування у 1786 р. разом із смертю митрополита Ігнатія, великою мірою завдяки зусиллям якого вона тут і з’явилась. Петербург дотримувався букви закону, тобто положень

¹ ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 6 – 31.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 20.

³ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 176 – 176 зв.

⁴ Там само, арк. 177 – 177 зв.

⁵ ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5387, арк. 86 зв. – 87.

⁶ Там само; Латышев В. К. Начальной истории г. Мариуполя... — С. 42 – 43.

⁷ Лашков Ф. Статистическия сведения о Крыме... — С. 136.

⁸ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 1, арк. 89.

іменного указу від 14 березня та Жалуваної грамоти від 21 травня 1779 р., у яких передбачалось довічне перебування єпархії під владою Ігнатія. Але цими документами не обумовлювалась доля грецьких церков після смерті митрополита. І центральна влада не вважала тепер за доцільне збереження цієї церковно-адміністративної одиниці. Адже саме заснування єпархії було виправданим з політичних міркувань, пов'язаних із зацікавленістю російської влади в переселенні кримських греків; для організації ж ефективного управління церквами Північного Приазов'я, за переконанням Петербурга, необхідно-сті в продовженні існування Готфійської та Кафійської єпархії не було.

Так відбувалась розбудова органів єпархіальної влади на південноукраїнських землях. Менш ніж за сім років, які минули після ліквідації Нової Січі, церковний устрій регіону зазнав трансформації, які робили його більш контрольованим з боку центральної влади. Формування Слов'янської та Херсонської єпархії, консисторії, мережі духовних правліль і наказів відповідало інтересам Петербурга, спрямованим на колонізацію Півдня. Ці ж інтереси обумовили створення в регіоні мініатюрної Готфійської та Кафійської єпархії, яка не потребувала розгалуженої мережі органів влади.

Не мала вона і духовних навчальних закладів та монастирів, які І. Смолич також відносить до органів єпархіального управління¹.

Влаштування церков

Важливим показником розвитку церковного устрою південноукраїнського регіону є зміна кількості релігійних споруд, розташованих на його території. Формування органів єпархіальної влади було тісно взаємопов'язане із розбудовою мережі церков: з одного боку, необхідність контролювати і спрямовувати діяльність священно- та церковнослужителів уже діючих релігійних споруд зумовлювала запровадження духовних правліль та наказів, з іншого, — таке запровадження мало забезпечити кращі можливості для зведення нових храмів.

Для оцінки результатів, які принесли для православ'я на півдні України перші роки існування тут Слов'янської та Херсонської єпархії, слід встановити кількість релігійних споруд, які існували тут до влаштування архієрейської кафедри в Полтаві.

В історіографії існують досить суперечливі дані з цього питання.

Суттєві розходження маємо в оцінці кількості релігійних споруд на території Вольностей Війська Запорозького. Козак Корж, який мешкав на Запорожжі за часів існування Нової Січі, згадував, що церкви, крім січової та монастирських, знаходились лише в шести населених пунктах Вольностей². Слідом за Коржем протоієрей К. Оранський писав про 8 церков та одну пустинь³. Згідно із А. Скальковським, на Запорожжі діяли, крім названих Коржем, ще 8 церков і 1 каплиця⁴. Спираючись на повідомлення Скальковського, М. Аркас писав про існування січової, 14 церков по паланках, 2 похідних церков і Самарського монастиря⁵. За даними, наведеними Феодосієм (Макаревським), на території Вольностей знаходилось близько 50 релігійних споруд. Разом з тим єпископ зауважив, що крім описаних ним у XVIII ст. діяли ще кілька церков і парафій⁶.

За підрахунками Д. Яворницького нараховувалось 44 церкви, 13 каплиць, 2 скити і 1 молитовна ікона⁷. Авторитет Дмитра Івановича став причиною того, що саме ці показники на сьогодні є найбільш поширеними в історичній літературі. Повторили їх, між іншим, і автор фундаментальної роботи з історії російських єпархій І. Покровський⁸, і

¹ Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 268.

² Устное повествование бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и уезда, селения Михайловки, Никиты Леонтьевича Коржа. — Днепропетровск, 1991. — С. 55.

³ Оранский К. Новомосковский Свято-Троицкий собор // ЗООИД. — Одесса, 1848. — Т. II. — Отд. II — III. — С. 829.

⁴ Скальковский А.О. История Новой Сечи, або останнього Коша Запорозького. — Дніпропетровськ: Січ, 1994. — С. 116 – 117.

⁵ Аркас М. История України-Русі. — Одеса: Маяк, 1994. — С. 333.

⁶ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису...

⁷ Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 212 – 213.

⁸ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 667.

О. Апанович¹. Втім, наведений Яворницьким перелік не можна назвати коректним: до нього включені церкви, засновані чи освячені на колишніх землях Вольностей уже після їхнього включення до складу інших адміністративно-територіальних одиниць.

Сучасний дослідник В. Климов, посилаючись на роботу М. Закревського, присвячену історії Києва, пише, що у трагічному 1775 р. на Запорозжжі діяло 14 парафій. У наступному ж абзаці науковець каже про кілька десятків православних церков на запорозьких землях².

Незрозумілою є точка зору Н. Буланової. В одній своїй роботі вона, посилаючись на О. Апанович, називає ті ж цифри, що і Д. Яворницький³. В іншому ж дослідженні Н. Буланова, посилаючись на статтю в “Катеринославських єпархіальних відомостях” і “Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії. Церкви та приходи минулого XVIII століття” Феодосія (Макаревського), наводить складену нею таблицю, з якої робить висновок про існування на 1775 р. 126 “козацьких старожитніх церков”. Більше того, вже у наступному реченні пишеться не просто про козацькі, а саме про запорозькі церкви. До таких чомусь зараховані взагалі всі церкви, про які Макаревський пише як про засновані до 1775 р.⁴ З огляду на ті зміни в кордонах, які відбувались із територією Вольностей за часів Нової Січі, і на те, що Макаревський описував церкви в межах сучасної йому Катеринославської єпархії, такий метод підрахунку навряд чи може бути названа коректною.

Співставлення даних, наведених в історичних дослідженнях, з картографічними матеріалами та письмовими джерелами 1734 – 1775 рр., що зберігаються в архівосховищах України і Росії, дозволяє стверджувати, що в період Нової Січі на території Вольностей діяло не менше ніж 35 церков, 19 каплиць. До того ж, запорозьці задовольняли тут релігійні потреби завдяки 2 скитам і 1 молитовній іконі⁵.

Більш однозначними є оцінки чисельності релігійних споруд, які увійшли до складу Слов'янської та Херсонської єпархії. Але “одностайність” ця своєрідна.

Вже давно стало історіографічною традицією посилатись при згадці про перші часи існування єпархії на роботу архієпископа Гавриїла (Розанова)⁶. З неї брали і дані про

кількість храмів. Для кращого розуміння причин помилки багатьох дослідників наведемо дві цитати. Під підзаголовком “Число церков у Слов'янській єпархії, стан їх і кількість всього взагалі духовенства” Гавриїл писав: “...У Новоросійській губернії при заснуванні Слов'янської єпархії церков виявилось у всіх містах, містечках, слободах і селах до 232-х; ...каплиць православних одинадцять, розкольніцьких чотири”⁷. В іншому ж місці цієї роботи після наведення інформації про духовні правління Азовської губернії записано: “У відомстві всіх зазначених духовних правлінь знаходилось церков сто дванадцять... склавши число це церков з числом церков також по Новоросійській губернії отримаємо підсумок загалом церков Слов'янській єпархії — триста сорок п'ять”⁸.

¹ Апанович О.М. Запорозька церква: автономність і демократичність // Урядовий кур'єр. — 1993. — 30 березня. — С. 8.

² Історія релігії в Україні... — С. 102.

³ Буланова Н. Земні силуети віри. Історія церков Кам'янського (Дніпродзержинська). — Дніпропетровськ: “Січ”, 2000. — С. 11.

⁴ Буланова Н.М. Церковно-релігійні процеси на Катеринославщині в останній чверті XVIII ст. // Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія. — Вип. 10. — 2002. — С. 29.

⁵ Лиман І. Церква в духовному світі запорозького козацтва. — Запоріжжя: РА “Гандем-У”, 1997. — С. 54–60.

⁶ Гавриїл (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае...

⁷ Там само. — С. 104.

⁸ Там само. — С. 117.

Невідповідність підзаголовку, у якому йдеться про всю єпархію, і інформації, розміщеної під ним (ці дані стосуються лише Новоросійської, але не Азовської губернії, яка також входила до єпархії), спричинила плутанину в роботах не досить уважних дослідників наступних поколінь. Те, що «єпархія була заснована з 232 церков... Новоросійської та Азовської губерній» читаємо в роботі, яка з'явилась у 1905 р. і була присвячена історії вікаріатства в Херсоні¹. У статті О. Тригуба про історію заснування Катеринославської та Херсонської єпархії написано: «Новостворена єпархія простягнулась з північного заходу від берегів Дніпра... до південного берега Тавриди, а зі сходу до заходу — від Чорномор'я і гирла Дону до берегів Дністра й мала 232 церкви»².

Протоієрей С. Серафимов, який більш уважно прочитав Розанова, з посиланням на нього у своїй статті, присвяченій Булгарису, повідомив, що «при архієпископі Євгенії було 345 церков»³.

Із посиланням на Гавриїла М. Неводчиков записав, що нововлаштована єпархія мала 344 церкви, не враховуючи монастирських, з них 232 припадало на Новоросійську, а решта 112 — на Азовську губернію⁴. Ці ж дані повторив В. Скворцов⁵.

Іншу цифру знаходимо в ювілейній статті у «Катеринославських єпархіальних відомостях», надрукованій з нагоди століття єпархії. Тут позначено: «У рік відкриття єпархії було 245 церков; в 1819 році 719, крім тих церков, які у 1812 році відійшли до нової Кишинівської єпархії»⁶. Отже, йдеться про територію єпархії в межах не 1876 р., а саме 1776 р., оскільки до складу Кишинівської єпархії відійшли (шоправда, не в 1812, а згідно з доповіддю Синоду, височайше затвердженою 21 серпня 1813 р.⁷) землі, які аж ніяк не примикали до єпархії, очолюваної Феодосієм (Макаревським).

Цифра 245 була повторена К. Корольковим у роботі, присвяченій іншому ювілею — тепер уже сторіччю Катеринослава. Причому автор писав, що така кількість церков увійшла до складу Слов'янської та Херсонської єпархії⁸. Н. Буланова також прийняла на віру дані, опубліковані в «Катеринославських єпархіальних відомостях», позначивши, що «в рік заснування єпархії в Новоросії було 245 церков»⁹.

Наведемо ще одну точку зору: священник В. Никифоров із посиланням на опис Полтавської губернії, складений Палатою державного майна, записав, що у Слов'янській єпархії було 682 церкви. Втім, про ступінь достовірності цієї цифри можна судити вже з того, що тут же відмічено: у 1780 р. ієрархи Слов'янські були перейменовані на Катеринославських і Херсонес-Таврійських¹⁰. Це при тому, що зміна назви єпархії відбулася в 1786 р.: в іменному указі від 28 листопада 1786 р. йшлося про переміщення Никифора, архієпископа Слов'янського та Херсонського, і прихід Амвросія на місце архієпископа Катеринославського і Херсонесу-Таврійського¹¹.

Допомагають розібратись документи фонду канцелярії Синоду РДІА, які вже згадувались при розгляді питання про трансформації мережі духовних правлінь. Сама необхідність отримання з Київської, Переяславської, Білгородської та Воронезької єпархій даних про релігійні споруди, духовенство, духовні правління та парафії, які мали відійти

¹ Е.К. Церковно-исторический очерк основания в Херсоне викариата... — С. 20.

² Тригуб О.П. История заснування Катеринославської та Херсонської єпархії... — С. 108.

³ Серафимов С. Евгений Булгарис, архієпископ Херсонский и Славянский // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1863. — № 12. — С. 172.

⁴ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 387.

⁵ Скворцов В. Евгений Булгарис, первый Архієпископ Славянский и Херсонский // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. — 1877. — № 22. — С. 978.

⁶ Столетие Катеринославской епархии // Катеринославские епархиальные ведомости. — 1876. — № 16. — С. 256.

⁷ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XXXII. — С. 613–619.

⁸ Корольков К. Столетний юбилей Катеринослава... — С. 27.

⁹ Буланова Н.М. Церковно-релігійні процеси на Катеринославщині в останній чверті XVIII ст... — С. 29.

¹⁰ Никифоров В. Описание прихода, принадлежащего соборной Успенской церкви уездного города Александрии Херсонской губернии // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1873. — № 18. — С. 520.

¹¹ ДАХО, ф. 207, оп. 1, спр. 84, арк. 1.

до складу Слов'янської та Херсонської єпархії, була викликана відсутністю такої інформації в Синоді. Синодальна канцелярія склала відомість про міста та церкви Новоросійської та Азовської губернії, але вона була далекою від вичерпності. Згідно з нею у Новоросійській губернії знаходилось 115 церков, а в Азовській — 178 (сюди включено і релігійні споруди Черкаська та всього Війська Донського, які входили до складу губернії, але були виключені з-під юрисдикції Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея). У відомості відмічалась відсутність інформації про наявність церков у Кременчуці, фортецях Дніпровської лінії, Керчі, Єникале, Кінбурні та на території Слов'яносербії¹.

Звісно, такими даними Синод задовольнитись не міг. Тому і було наказано скласти докладні відомості на місцях, у духовних консисторіях чотирьох єпархій. Саме вони мали стати офіційними документами, згідно з якими визначались територіальні межі компетенції Слов'янського та Херсонського архієпископа. Як впливає з рапорту Синоду Білгородського єпископа Аггея, при складанні відомостей консисторії взаємодіяли з Новоросійською та Азовською губернськими канцелярями. Звіди були отримані списки населених пунктів, які входили до складу губернії, а тому мали бути відраховані до нової єпархії.

Отже, маємо такі цифри. Згідно з довідкою, складеною в канцелярії Синоду вже на підставі отриманих з консисторій даних, від Київської єпархії відходило 173 парафіяльні церкви, Переяславської — 1 соборна та 80 парафіяльних, Воронежської — 2 соборні та 33 парафіяльні, від Білгородської — 1 соборна та 54 парафіяльні церкви. Загалом нововлаштована єпархія таким чином отримувала 344 церкви². Щоправда, у цій довідці неправильно позначене співвідношення кількості соборних та парафіяльних церков із даними, що містяться у відомостях консисторій: деякі соборні церкви в Синоді порахували як парафіяльні.

Із складеними таким чином списками пізніше зв'язалась Слов'янська та Херсонська консисторія у випадках, коли виникав сумнів стосовно належності певної релігійної споруди³.

Напевно, відповідною справою фонду канцелярії Синоду керувався І. Покровський, пишучи про влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії, оскільки у виданій ним на початку ХХ ст. праці “Російські єпархії XVI – XIX ст...” подано списки населених пунктів у тій же послідовності, що й у відомостях, надісланих до Синоду з єпархій⁴. Співпадає посилання на аркуші архівної справи. Щоправда, ці посилання зроблено на справу 87 за 1775 р. При передачі списків І. Покровський припустився цілої низки помилок та неточностей, які вимагають критичного ставлення до цієї частини його роботи. Зокрема, опустивши всі дані про причти та назви релігійних споруд, професор пропустив і деякі з населених пунктів, у результаті чого названа ним загальна кількість церков не співпадає з кількістю перелічених. Стосовно ж Воронежської єпархії, навпаки, були згадані всі населені пункти, але загальна сума названа не 35, а 39. Річ у тім, що скорочуючи, Покровський записав: “... а всього з бахмутськими 39 церков. Усі вони відалися у Бахмутському духовному правлінні. Крім них у тому ж правлінні відалось 16 церков з інших повітів, які залишились за Воронежським архієреєм”⁵, у той час як у оригіналі позначено: “При тому правлінні знаходилось 39 церков, із них як і вище значено належать до того правління вищезгаданого міста Бахмуту з повітом 23 церкви, а решта, як були інших повітів, залишились у єпархії Воронежській”⁶. Загальну ж кількість церков у Слов'янській та Херсонській єпархії І. Покровський назвав таку ж, як і в довідці канцелярії Синоду — 344⁷.

Вірогідно, матеріали, які були в розпорядженні Гавриїла (Розанова), базувались саме на відомостях, складених у консисторіях на підставі інформації з губернських світських

¹ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 25 – 25 зв.

² Там само, арк. 365 – 368.

³ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 8 зв.

⁴ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 505 – 508.

⁵ Там само. — С. 507.

⁶ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 352 – 352 зв.

⁷ Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв... — С. 505.

установ. Немає можливості простежити, звідки взялось розходження в одну церкву (345, а не 344) та дані про каплиці, оскільки Гавриїл не навів перелік релігійних споруд або населених пунктів. Сам архієпископ згадав, що з Новоросійської губернської канцелярії були надіслані духовним правлінням виписки, скільки кожне з них повинно мати церков у своєму відомстві, після чого духовні правління передали ці дані консисторії¹.

Таким чином, можна вважати цифру 344, названу в довідці канцелярії Синоду такою, що наближена до реальної кількості церков, переданих до складу Слов'янської та Херсонської єпархії. Наближеною, а не точною зокрема тому, що самі відомості, на підставі яких вона була виведена, складались не одночасно, і на момент подання їх Синоду в деяких пунктах інформація вже застаріла. Не точною і тому, що кілька церков (зокрема Успенська села Шульгівки) на час складання відомостей ще не були добудовані². Згадаймо також, що не увійшли до списків релігійні споруди Керчі та Єникале, які перебували в складі Азовської губернії, а отже, мали знаходитись під юрисдикцією Слов'янського та Херсонського архієпископа.

За кількістю церков новостворена Слов'янська та Херсонська єпархія не була серед перших. Згідно із відомістю, складеною в 1779 р. у канцелярії Синоду за наказом обер-прокурора Акчуріна, Слов'янська та Херсонська єпархія із 356 церквами посідала за цим показником 25 місце серед 33 єпархій імперії, залишивши позаду єпархії Переяславську, Устюжську, Псковську, Архангельську, Астраханську, Санкт-Петербурзьку, Могильовську та Іркутську³.

Зміни, яких зазнавала мережа релігійних споруд єпархії з часу її створення і до кінця 1781 р. відбувались через: 1) влаштування нових споруд (у тому числі і на місці споронявілих); 2) перенесення релігійних споруд; 3) закриття храмів або їхнє знищення; 4) передачу церков до складу інших єпархій; 5) розширення кордонів Слов'янської та Херсонської єпархії.

На розбудову церковної системи Південної України суттєво впливала позиція центральної влади, яка, з одного боку, прагнула тримати під контролем цей процес, мала акцентованість на упередженні влаштування надлишкових релігійних споруд, а з іншого, — була зацікавлена в колонізації регіону, чому мало сприяти створення можливостей для задоволення переселенцями своїх релігійних потреб.

Процедура отримання дозволу на церковне будівництво не залишалась сталою і до 1775 р. Етапним у цьому плані можна назвати початок 60-х рр. XVIII ст., коли з утворенням Старокодацького духовного намісного правління з'явився посередник між кошовим керівництвом і Київським архієреєм у вирішенні питання про влаштування релігійної споруди. У 1770 р. вийшов синодальний указ, яким уже коригувались вимоги до самих архієреїв стосовно направлення до Синоду отриманих ними "чолобитних". Остання за часів Нової Січі суттєва зміна в цій процедурі була запроваджена синодальним указом від 14 липня 1772 р., який став відповіддю на неодноразові звернення Київського митрополита. Архієрей просив скасувати необхідність попереднього листування з Петербургом у питаннях влаштування нових храмів на землях Вольностей, вказуючи таке обґрунтування: "Як у володінні Військових Запорозьких Вольностей установи і розпорядження не лише по світській, але і по духовній командам багато в чому від інших відмінні, опіка ж про церкви Божі від них здійснюється сумлінна і утримання священно- та церковнослужителям надається достатнє, та й тамтешньому народу, особливо в теперішній час, знадобиться скільки можливо надання поблажливості і задоволення". Втім, позбавившись необхідності попередньо зноситись із Синодом, митрополит залежав від світської влади, без дозволу якої він не мав права приймати рішення щодо заснування церкви. Збереглася необхідність давати звіт Синоду про вже надане благословення на влаштування храму⁴.

¹ Гавриїл (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 104.

² РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 332 зв.

³ Там само, оп. 60, спр. 162, арк. 1 – 4.

⁴ Лиман І. Церква в духовному світі запорозького козацтва... — С. 47 – 53; Лиман І. Зведення церков на півдні України в 1775 – 1825 роках // Історія релігій в Україні. Праці XII-ї міжнародної наукової конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року). Книга І. — Львів: "Логос", 2002. — С. 232 – 233.

Після ліквідації Нової Січі архієпископ Євгеній, який тільки-но прибув до новоствореної єпархії, не мав права зберегти порядок отримання дозволу, який діяв в останні три роки існування Вольностей. Адже указ від 14 липня 1772 р., по-перше, був даний не йому, а Київському митрополиту, а по-друге, стосувався володінь запорозького козацтва, сама назва якого тепер уже була заборонена. Отже, Євгеній був зобов'язаний дотримуватись положень синодального указу від 10 грудня 1770 р. Так само, як це робили інші його колеги — єпархіальні архієреї.

Згідно з цим документом, спрямованим на запобігання надмірному розширенню мережі церков у імперії (що, у свою чергу, обумовлювалось державною політикою щодо фінансування духовного відомства), підтверджувалась заборона влаштувати релігійні споруди без повідомлення Синоду. У “чолобитних”, які надсилались з місць архієреям, мали бути надані докладні відомості про стан парафії і майбутньої церкви, а саме: на якому місці і на чийй землі планується будівництво, з якого матеріалу, в чис ім'я, з якої причини; які джерела утримання споруди та її причту, і які є підтвердження, що ці джерела дійсно будуть використовуватись; яка кількість дворів буде належати до церкви; в чийй парафіях ці двори перебували на момент подання “чолобитної”, на якій відстані від найближчих церков тощо. Отримавши такий документ, єпархіальний архієрей зобов'язувався проводити слідство по ньому, перевіряючи достовірність наведених даних. Результати такого слідства разом із самою “чолобитною” та донесенням архієрея мали направлятись до Синоду, після чого треба було чекати синодального указу, без якого заборонялось давати дозвіл на початок будівництва. Виключення робилось лише стосовно влаштування нових церков на місці згорілих та спорохнявілих. Але і вони не могли зводитись без попереднього узгодження з Синодом у випадках, якщо їхні парафії були меншими за 40 дворів у селах і 20 у містах¹.

Архієпископ Євгеній пунктуально виконував указ Синоду. 7 грудня 1776 р. архієрей отримав від Азовського губернатора повідомлення про намір мешканців Барвінкової Стінки перенести до себе Миколаївську церкву. Євгеній погодився з ухвалою консисторії і, пославшись на указ Синоду від 10 грудня 1770 р., зажадав дотримання його положень, зокрема докладного слідства².

Але потреба у спрощенні такого порядку була нагальна. Це розуміла в першу чергу світська влада. В. Чертков звернувся до Г. Потьомкіна з проханням виклопотати дозвіл на зведення кількох церков, як того бажали місцеві мешканці (у тому числі і населення Барвінкової Стінки), додавши, що архієпископ Євгеній сам, без спеціального розпорядження Синоду, зробити цього не може. Тоді Новоросійський і Азовський генерал-губернатор направив до Синоду донесення, яким просив уже значно більшого: дозволу і на майбутнє влаштувати релігійні споруди за попередніми зносинами лише з місцевим архієреєм та Азовським губернатором.

Зі свого боку надіслав до Петербурга донесення і Євгеній (Булгаріс). У цьому документі, між іншим, наголошувалось, що регіон заселяється православними різних національностей, відстані між населеними пунктами дуже великі, а осіб, здатних до проведення докладного слідства про кожний населений пункт, він, архієпископ, ще не знає. Тому Євгеній просив зробити для його єпархії виключення і відмінити дію на її території синодального указу 1770 р., дозволивши будувати церкви без попереднього узгодження з Петербургом³.

Справа виходила далеко за межі суто релігійних інтересів. Не дивно, що, розглянувши донесення Новоросійського та Азовського генерал-губернатора і Слов'янського та Херсонського архієпископа, Синод 27 березня 1777 р. видав указ, яким давався потрібний дозвіл. Давався не лише стосовно земель Азовської губернії, але відносно всієї території Слов'янської та Херсонської єпархії. Була лише нагадана необхідність стежити, аби виділялось усе необхідне як для оздоблення церков, так і для утримання священно- і церковнослужителів, і щоб нові церкви не влаштувались без крайньої необхідності⁴.

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XIX. — С. 176 – 177.

² ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 22, арк. 5 – 10.

³ РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 1 – 6.

⁴ Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 181 – 182; РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 41.

Відтепер у загальних рисах процедура влаштування релігійних споруд виглядала таким чином.

У поміщицьких слободах поміщик, а в державних — громада складала клопотання із висловленням свого наміру. Чітко визначеного порядку подання таких клопотань не простежується: вони надходили на адресу губернатора, губернської канцелярії, духовного правління чи єпархіального керівництва. Іноді подання робились одночасно і духовній, і світській владі. У цих документах, як правило, викладалась інформація, яка вимагалась синодальним указом.

Незалежно від того, до якої інстанції направлялось клопотання, обов'язковою складовою процедури були подальші зносини губернського та єпархіального керівництва.

Так само незалежно від повноти інформації, поданої поміщиком чи громадою, консисторія доручала духовному правлінню, на території якого розміщувались парафіяни майбутньої церкви, провести "указне слідство", тобто перевірити дані, які вимагались положеннями синодального указу від 10 грудня 1770 р.

Після зібрання необхідних документів духовне правління передавало їх консисторії і архієрей видавав "благословительну грамоту" на закладення храму. Закладення, як правило, доручалось одному з присутніх правління чи закажчику, хоча іноді і сам архієрей, при нагоді, міг це робити.

По завершенні будівництва правління повідомляло про це консисторії, додаючи опис церковного майна, і архієрей видавав другу грамоту — тепер уже на освячення споруди — яка разом із антимінсом передавалась особі, якій доручалось провести відповідну процедуру. Після освячення храму про це повідомлялось консисторії, а звідти — Синоду.

Втім, ця загальна схема мала низку нюансів, які залежали від того, коли саме в період 1777–1781 рр. розглядалась справа, від складу парафії, ініціатора влаштування релігійної споруди та багатьох інших обставин. Саме ці нюанси і дозволяють краще зрозуміти ситуацію, яка склалась у взаєминах губернської, єпархіальної влади та Синоду, пріоритети, якими вони керувались у своїй діяльності.

Хоча березневий 1777 р. указ Синоду і створював більш сприятливі умови для церковного будівництва на півдні України, Азовському губернатору цього здалось замало. Адже зберігалась необхідність збирання духовними правліннями докладних відомостей, що вимагало чимало часу. Тому, перебуваючи в Петербурзі, В. Чертков 7 липня 1779 р. подав безпосередньо до Синоду донесення, яким жалівся, що консисторія проведенням "указних слідств" перешкоджає справі зведення церков. Наголос знов було зроблено на необхідності сприяти колонізації Південної України. Чертков нагадав, що і українці, і переселенці інших національностей воліють оселятись там, де вже діє церква, навіть всупереч браку землі та іншим негативним факторам. Тому Азовський губернатор пропонував дозволити влаштовувати церкви навіть у тих державних слободах, які ще не мають у своєму складі ста дворів (саме така кількість визнавалась достатньою для влаштування окремої парафії) та поруч з якими вже є населені пункти з церквами. Без цього, пояснював Чертков, успіхи переселення можуть бути зведені нанівець. Для того ж, щоб причти державних слобод не відчували скрути, губернатор зобов'язувався бути гарантом відмежування кожній такій церкві 120 десятин землі, що перевищувало норму, передбачену Межовою інструкцією.

Подібні заходи пропонувались і по відношенню до поміщицьких селищ. Логіка проста: церква мала "приманювати" нових переселенців, тому її слід заводити до того, як у населеному пункті вже буде достатня кількість мешканців. Тут гарантом забезпечення священно- та церковнослужителів мав бути вже поміщик, який зобов'язувався виділяти їм по 120 десятин.

В. Чертков жадав полегшення не лише умов, але й процедури: пропонувалось давати благословення на зведення церков без попереднього слідства.

Напевно, Азовський губернатор був наполегливим, і вже наступного дня після отримання його донесення Синод виніс ухвалу, яка мала демонструвати розуміння центральною духовною владою державних інтересів. Хоча в цілому в Російській імперії за Катерини II чітко тримався курс на обмеження можливостей збільшення кількості релігійних споруд, синодальна ухвала тут зробила виключення. Адже головними мотивами політики

обмеження було запобігання погіршенню матеріального стану парафіяльного духовенства. Оскільки ж Азовський губернатор пропонував компенсувати брак парафіян наданням більших, ніж передбачалось, земельних угідь, духовенство це мало задовольнити. Тому Синод, повторивши аргумент Черткова про найбільшу привабливість для переселенців саме тих населених пунктів, де діють церкви, дозволив запровадити такий порядок: Азовський губернатор мав при своїх повідомленнях подавати єпархіальному архієрею оригінали прохань від державних селян та зобов'язувальні підписки поміщиків. Архієпископ же, спираючись на це, надавав дозвіл, не проводячи додаткового слідства. Але для цього була важлива умова: відведення землі повинно відбуватись ще до того, як архієрей отримував повідомлення губернатора¹.

Сам Синод не волів проявляти ініціативи у поширенні такого виключення на іншу частину Південної України. Тому, оскільки Новоросійський губернатор не звернувся до Петербурга з подібним донесенням, для його губернії порядок влаштування релігійних споруд залишався таким, як його визначали попередні синодальні укази. Лише при створенні Катеринославського намісництва його правитель, Тутолмін, з огляду на те, що територія обох губерній надходила під його контроль, попросив Синод поширити правила, запроваджені для Азовської, і на землі Новоросійської губернії. Указом Синоду від 11 вересня 1783 р. це прохання було задоволене².

Зміни у процедурі надання дозволу на влаштування церков, пов'язані з обов'язковістю відведення підцерковної землі, стають зрозумілими з огляду на загальний контекст подій навколо земельних роздач на півдні України. У перші роки після ліквідації Вольностей Війська Запорозького в очах і місцевої адміністрації, і Петербурга регіон мав необмежені земельні фонди. Звідси — і дуже простий механізм отримання ділянок, і некупість обіцянок відмежувати не менше 120 десятин землі під церкву, звідси ж і довіра єпархіального керівництва до таких обіцянок. Втім, тривало це не довго.

Скоро консисторія побачила, що, отримавши дозвіл на влаштування церкви, деякі переселенці вже не особливо переймаються відмежуванням землі для священно- та церковнослужителів. Адже завдання виконано — церква будується, і невдовзі переселенці могли отримати можливість безперешкодно задовольняти свої релігійні потреби, а поміщики, до того ж, одержували додатковий козир для заманювання до своїх населених пунктів нових мешканців. З приводу невідведення ділянок першими стали бити на сполох самі члени причтів, які опинились без достатніх джерел існування. Консисторія відреагувала на ці скарги і почала гальмувати задоволення деяких клопотань про закладення церкви доти, доки не відмежовувалась земля. Підкреслимо: лише деяких. У інших випадках консисторія задовольнялась або підпискою поміщика в тому, що після закладення церкви земля все ж буде відведена, або ж підпискою громади, що тимчасово священно- та церковнослужителям дозволяється користуватись спільною землею, а пізніше для них буде відмежована указа на пропорція у близькому та зручному місці.

За два роки переважна частина наявних земель у регіоні вже була роздана. Це мало наслідком, з одного боку, посилення контролю губернської влади за роздачами, а з іншого, — акцентування поміщиків на наступній стадії освоєння вже отриманих маєтностей — їх заселенні. Адже по одержанні білета на землю треба було платити податки, інакше можна не тільки втратити отримане, а ще і бути оштрафованим. Спостерігається повернення поміщиками частини земель³.

За таких умов, коли більш актуальною стає не проблема розширення або нескорочення отриманих ділянок, але проблема їх освоєння, коли інтерес до влаштування релігійних споруд з боку поміщиків не просто не згасав, але підвищувався, духовна влада могла фактично не ризикуючи запровадити більш жорсткий порядок, за якого вимагалось обов'язкове відмежування підцерковної землі ще до закладення релігійної споруди.

Зрозумілий і інтерес Азовського губернатора, який запропонував зміни процедури влаштування храмів. Формулювання цієї пропозиції припадає на той час, коли посилювся загальний контроль з боку губернського керівництва за земельною роздачею. Якщо в

¹ РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 41 – 46 зв.

² Там само, арк. 125 – 129.

³ Бойко А. Південна Україна останньої чверті XVIII століття. Частина 1. Аграрні відносини. — Запоріжжя: ПА “Тандем-У”, 1997. — С. 42 – 46.

середині 70-х рр. межовик міг сам наділяти поміщиків землею за їх проханням, то у 1777 – 1778 рр. прирізку землі він уже не мав права робити без наявності відповідного рішення Межової експедиції. Уже у 1778 р. Межові експедиції відводять землю під церкви переважно за вимогою губернських канцелярій. А в 1779 р. з'являються розпорядження губернських канцелярій, якими Межовим експедиціям забороняється роздавати землі без згоди цих установ. Уже невдовзі право земельної роздачі концентрується виключно в руках губернатора¹.

Тож пропозиція Черткова щодо характеру відповідальності за відмежування 120 десятин підцерковної землі цілком логічна. Пріоритет для губернатора мало спрощення та прискорення процедури, а не покращення матеріального стану духовенства. Зобов'язання відмежовувати землю пропонувалось Азовським губернатором саме як компенсація за таке спрощення. Звернемо увагу, що в самій пропозиції нічого не було сказано про те, що земля повинна була відводитись ще до надання дозволу на закладення церкви. Це вже Синоду своїй ухвалі підкреслив таку обов'язковість.

Не менш важливим для В. Черткова було і отримання дозволу влаштувати храми в малонаселених маєтностях. Важливо як для державної людини, так і для поміщика, який і сам, і його родичі були не серед останніх землевласників у регіоні.

Очевидно, що той порядок, який існував раніше, не зовсім задовольняв губернську владу. І для Азовської, і для Новоросійської губерній ординарним був початок справи із влаштуванням церкви в маєтності доктора Полетіки. У 1778 р. цей поміщик надіслав архієрею донесення, на якому Євгеній наклав резолюцію про повідомлення Новоросійського губернатора М. Язикова та Слов'янського духовного правління, яке мало провести слідство. Хоча Язиков негайно відізався, що церква в слободі Полетіки дійсно необхідна, духовне правління доповіло, що слобода не має указної кількості дворів, а земля не відмежована. Тому справа і була відкладена².

Внесення змін 1779 р. припало на час приходу на архієрейське місце Никифора (Феотокі). У самій ухвалі Синоду зазначалось, що Чертков має зноситись з “майбутнім преосвященним Слов'янським”. Тому можна було очікувати, що новий архієрей буде навіть більше залежати від губернатора, ніж його попередник. Втім, такі очікування в повному обсязі не виправдались.

Никифор та підвідомча йому консисторія дійсно стали прискіпливіше стежити за тим, аби земля відводилась задалегідь. Феодосій (Макаревський) навів цілу низку фактів гальмування єпархіальним керівництвом процедури. Виключенням були випадки, коли дозвіл на закладення споруд у поміщицьких маєтностях давався Никифором раніше отримання повідомлення про відмежування.

Феотокі, разом із тим, не дав повністю скасувати слідство, яке проводилось перед наданням “благословительної грамоти” на зведення церкви. І в 1779 – 1781 рр. духовні правління подавали консисторії відомості про стан парафії майбутнього храму. Втім, зміст цих документів впливав на негативне рішення архієрея майже виключно в одному випадку — все того ж невідмежування землі.

Від того, наскільки швидко буде відведена ділянка, значною мірою залежав термін, який проходив з моменту подання поміщиком чи громадою клопотання і до освячення новозбудованої споруди. В умовах, коли межовиків не вистачало і вони мали виконувати великі обсяги робіт, відмежування нерідко доводилось чекати роками. І тут велике значення відігравало те, хто був власником маєтності, де планувалось звести храм.

Стосовно ж терміну безпосередньо будівництва, то із тих церков, які були закладені протягом 1775 – 1781 рр. і час закладення та освячення яких відомий, у рік закладки було освячено близько чверті, через рік — близько 28%, через 2 роки — також близько чверті, зведення ж решти затягнулось на більш тривалий час.

Велике значення мала спроможність парафіян (у тому числі і поміщиків) влаштувати релігійну споруду, а також ступінь, на якій знаходились підготовчі роботи на момент освячення місця під храм. У тих нечисленних випадках, коли церква все ж закладалась до відмежування, освячення вже влаштованої релігійної споруди відкладалось до часу відведення землі, і тоді знову ж таки термін освячення визначався діями межовика.

¹ Там само. — С. 47.

² Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 392 – 394.

Матеріальні можливості парафіян визначали тривалість зведення більшості споруд через те, що держава брала на себе фінансування лише у досить нечисленних випадках. Було визначено, що з казни мають надаватись кошти на влаштування по одній церкві в містах та фортецях, причому мешканці передмість, якщо бажають, повинні самі шукати гроші для будівництва, так само як і поміщики¹.

Пріоритети держави обумовлювали фінансування будівництва церков у першу чергу для військових, деяких категорій іноземних переселенців, а також для мешканців адміністративних центрів. (хоча і в мінімально можливій кількості). То ж з казни мали бути виділені кошти на будівництво храмів у фортецях, у місці оселення греків², на соборну кам'яну церкву в Кременчуці³, церкви в Катеринославі⁴. У кількох населених пунктах будівництво велось спільними внесками парафіян і казни⁵, або ж губерньська канцелярія видавала поселянам цільову позику⁶.

В єпархіальній владі власних коштів на будівництво не було. Архієрей міг надати лише архіпастирську грамоту та зашнурну книгу для збирання пожертв на влаштування храму. Практика збирання таких коштів була поширеною і до 1775 р., і для регіону це новиною не стало.

Не стала новиною і заповзятість у зведенні церков тепер уже колишніх запорожців. Були доведені будівництвом споруди, які почали зводитись за кошти окремих козаків ще до ліквідації Січі. Між іншим, так з'явилась Воскресінська церква в Могильові, фундатор якої, запорозький осавул С. Білий уже невдовзі отримав чин прем'єр-майора⁷; Миколаївська церква в Бабайківці⁸. Були завершені кілька споруд, розпочатих військовим коштом, серед яких найвеличнішим був самарський Троїцький собор.

Добудовані і споруди, що почали влаштовуватись за часів Нової Січі запорозькою старшиною, пізніше заслані до монастирів. Зокрема писар І. Глоба виділив 5000 крб. на влаштування церкви в Гупалівці, після ж арешту за рахунок конфіскованого у нього майна Азовською губерньською канцелярією було виділено 1621 крб. для добудови церкви та дзвіниці⁹. За такою ж схемою вчинили і стосовно започаткованої коштом П. Калнишевського Георгіївської церкви в містечку Петрівці: В. Чертков звернувся до Г. Поцьомкіна з проханням видати за рахунок майна колишнього кошового отамана 500 крб., яких не вистачало для завершення будівлі¹⁰.

Колишніми запорожцями була закладена не одна церква і після ліквідації Вольноштей¹¹. Відзначилось і духовенство, яке колись задовольняло релігійні потреби військового товариства. Колишній "дикий піп" Кирило Тарловський, який користувався великою повагою козаків, влаштував у регіоні після 1775 р. цілий ряд храмів, залучаючи до цього колишніх запорожців¹².

Знаючи небайдужість козаків до питань віри, російська адміністрація використовувала її для реалізації своїх планів у регіоні¹³.

¹ РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 42.

² РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 1, арк. 206 зв.

³ Там само, спр. 796, ч. 4, арк. 269.

⁴ Яворницький Д.И. История города Екатеринослава. — Днепропетровск: "Промінь", 1989. — С. 31.

⁵ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 566.

⁶ Яворницький Д.И. До історії Степової України... — С. 129.

⁷ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 451.

⁸ Там само. — С. 442.

⁹ Там само. — С. 448.

¹⁰ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 305.

¹¹ Мурзакевич Н. Афанасий Федорович Колпак, Новороссийский колонизатор // ЗООИД. — Одесса, 1881. — Т. XII. — С. 463; Ястребов В. Запорожское захолустье // Киевская Старина. — 1885. — Т. 13. — № 12. — С. 728; Манжелей А. Летопись Вознесенской церкви села Петрова // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1861. — № 5. — С. 777.

¹² Лиман І. Тарловський Кирило // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 477.

¹³ Міжконфесійні взаємини на Півдні України XVIII-XX століття. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — С.54.

Для розуміння ситуації зі зведенням храмів слід враховувати, що в останній чверті XVIII ст. вимоги стосовно архітектурних якостей релігійних споруд були досить таки простими та демократичними. Пізніше, за Олександра I та Миколи I, спостерігалась чітка тенденція стандартизації вигляду храмів, посилення прискіпливого контролю за ним з боку і духовної, і світської влади, причому не лише місцевої, а й центральної, введення спеціальних посад архітекторів тощо. Поки ж основна вимога формулювалась у “благословительних грамотах”, що видавались єпархіальними архієреями перед закладенням храмів. Ця вимога — дотримання указу Синоду від 13 вересня 1734 р., який був запроваджений з метою запобігання спорудження непропорційних, занадто високих, престолів, оскільки це могло бути небезпечним для священнослужителів. Указ визначав, якої висини, ширини та довжини мають влаштовуватись престולי у всіх церквах імперії¹.

Отже, всі інші елементи споруди своїми розмірами і матеріалами залежали вже від можливостей парафіян та вміння будівничих. І перші і другі в ряді випадків залишали бажати на краще. Населення, особливо у віддалених частинах регіону, воліло краще мати непоказне місце, де можна задовольняти релігійні потреби, аніж довго зводити величний храм. Лише коли кількість мешканців ставала такою, що стара споруда була вже занадто тісною, якщо споруда спорохнявіла — розпочиналась справа про зведення на її місце іншої. Стосовно архітектурних характеристик таких старих церков деякі відомості знаходимо у Феодосія (Макаревського). Так, у Деріївці парафіяльна церква була споруджена “без плану та симетрії”². Церква села Калинівського влаштована “з хмизу і в малому виді”³; у Таганрозі — похідна, з тонких дощок, “збудована забором в стовпах”⁴.

Втім, не лише “спадок” попередніх часів мав часом непоказний вигляд. Уже в роки існування Слов’янської та Херсонської єпархії зводились подібні ж споруди. І архієреї не особливо вагались перед вибором — дозволити богослужіння у не досить пристосованому для цього приміщенні чи залишати населений пункт без релігійної споруди.

Єпархіальне керівництво йшло і на те, аби “легалізувати” споруди, зведені без його відома. У військовій слободі Михайлівці був влаштований будинок, для якого парафіяни купили похідний іконостас. Усі інші формальності були дотримані — земля відмежована, підписка із зобов’язанням утримувати споруду та її причт дана. Відстань від Михайлівки до найближчої церкви сягала 60 верст, і михайлівці бажали до зведення “коштовнішої церкви” користуватись уже існуючим будинком. Вони звернулись до В. Чертова, той — до Никифора (Феотокі), і в результаті останній дав благословення на закладення (закладення умовне, оскільки реально споруда вже існувала) та освячення будинку “подібного до церкви”. Освячення відбулося вже на наступний день після “закладення”⁵.

Без відома єпархіального керівництва була влаштована Троїцька церква в Збур’ївському ретраншементі, але пізніше вона все ж була освячена присутнім Слов’янського духовного правління⁶.

Ще більш показовими для розуміння пріоритетів влади стали події навколо Миколаївської церкви Новопетровська. Її майбутні парафіяни, козаки нововербованого полку, були переведені до Російської імперії і зайняли землі по Бугу, причому відстань до найближчої церкви складала близько 120 верст. Як пояснювали переселенці, вони, не знаючи, під чийм духовним відомством знаходиться ця територія, звернулись до Новоросійського губернатора, і М. Муромцев дозволив будувати “на перший випадок” церкву. Це було зроблено. Після завершення будівництва в споруді почав проводити служби священник А. Мікевич, який знаходився при полку ще під час російсько-турецької війни. Будівля була зведена всупереч усім правилам, без відома архієрея, без проведення слідства і без дозволу на освячення. Причому духовна влада навіть не підозрювала про існування споруди. А. Мікевич протягом 1776–1779 рр. проводив богослужіння, поки, врешті-решт, Слов’янське духовне правління не з’ясувало обставин зведення споруди і не пові-

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. IX. — С. 407.

² Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 301.

³ Там само. — С. 700.

⁴ Там само. — С. 848–849.

⁵ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 80.

⁶ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 138–139.

домило єпархіальному керівництву, що вона діє без іконостаса, царських воріт, а престол та жертвник прибиті до стовпів. Перша реакція консисторії та архієрея була легко прогнозованою: наказано назавжди припинити богослужіння та заборонити називати споруду церквою. Але через кілька місяців поселяни звернулись до архієпископа з проханням дозволити закласти нову церкву, а до її спорудження відновити служби в старій. Напевно, деякі з осіб, які підписали це клопотання, попередньо мали розмову з архієреєм. Адже той нещодавно відвідав Новопетровськ під час об'їзду єпархії. Тоді Никифор вирішив, що споруда “не така гнусна як представлено”, і з огляду на степову безлісу місцевість та віддаленість від інших релігійних споруд після виправлення може бути освячена. Архієпископ 9 липня 1780 р. дозволив закласти церкву, а після виправлення жертвника та престолу у відповідності з пропорціями, передбаченими синодальним указом від 13 вересня 1734 р., і освятити.

Чи був проведений ремонт у тому обсязі, що наказувалось, невідомо, але порушення послідовності, передбаченої розпорядженнями архієрея, мало місце: 16 серпня того ж року споруда була “закладена” (звичайно, формально), а вже через два дні освячена. Звичайно, за два дні виправлення зробити було не можливо¹.

На загальному тлі влаштування досить скромних церков освячення храмів з кількома престолами було помітною подією в житті єпархії. Таких споруд протягом 1775 – 1781 рр. було закладено небагато. Серед них — Святодухівська церква Катеринослава I з боковим вівтарем в ім'я Казанської Божої Матері, Миколаївська церква села Паньківки (Пески) з другим престолом на честь Преображення Господня, Троїцька церква села Іванівки з престолом Дмитрія Ростовського, Успенська церква слободи Бородаївки з другим престолом в ім'я Варвари, Покровська церква Сторожевої із престолом в ім'я Захарія та Єлизавети на хорах. Була добудована закладена в 1773 р. Преображенська церква Аджамки з Покровським престолом на хорах.

Найвеличнішою спорудою південноукраїнського регіону став трьохпрестольний собор у Самарчику, закладений ще за часів Нової Січі. Перший престол — в ім'я Святої Трійці — був освячений архієпископом Євгенієм у 1778 р., бокові — Петропавлівський та Трьохсвятительський — кількома роками пізніше протопопом Г. Порохнею (колишнім Старокодацьким намісником). Храм був зведений без використання цвяхів і мав 9 бань.

Виключність цієї споруди у порівнянні з іншими церквами регіону неодноразово привертала увагу дослідників, серед яких помітне місце посідають Д. Яворницький, К. Оранський, Г. Надхін. Вони, між іншим, поширили деякі невірні дані, які пізніше були повторені іншими авторами. Зокрема Д. Яворницький писав, що храм закладений за благословенням Київського митрополита Гавриїла (Розанова)², а Г. Надхін³ та К. Оранський⁴ — що собор заклав Слов'янський архієпископ Євгеній. Отже, Д. Яворницький помилково вказав прізвище архієпископа Гавриїла, якому дійсно підпорядковувались південноукраїнські церкви, але значно пізніше — у 1828 – 1848 рр. “Благословительну грамоту” мав давати інший Гавриїл — Кременецький, який і посідав митрополічу кафедру в Києві. Стосовно ж Євгенія (Булгаріса), то, звичайно ж, він не міг закласти храм ні 2 червня 1775 р. (саме цю дату подає єпископ Феодосій), ні в 1773 р. (цей рік вказують Д. Яворницький, К. Оранський і Г. Надхін). Адже тоді ще не існувала сама Слов'янська та Херсонська єпархія і Булгаріса не було в регіоні. Вірогідно, відбулась плутанина з інформацією про закладення та освячення храму.

Для створення більш повного уявлення про влаштування релігійних споруд у регіоні слід враховувати факт продовження функціонування старих та влаштування нових каплиць, які давали можливість населенню віддалених від церков місцевостей задовольняти, хоча і не в повному обсязі, релігійні потреби.

¹ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 1 – 7.

² Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 285.

³ Надхін Г.П. Церковные памятники Запорожья. — Б. м. и г. — С. 7.

⁴ Оранский К. Новомосковский Свято-Троицкий собор... — С. 829.

Не слід забувати і про використання похідних церков, які неодноразово змінювали місце свого перебування і використовувались доки не зводилась стаціонарна релігійна споруда.

Після “атакування” Січі вивезена з Гарду похідна церква була перевезена до Катеринославського шанцю і залишена там за розпорядженням Текелія. Мешканці шанця звернулись до духовного керівництва з проханням залишити церкву в них, обіцяючи протягом шести років влаштувати іншу, капітальну. Яким був вигляд споруди, можна судити з рапорту Єлизаветградського духовного правління Переяславській консисторії від 18 квітня 1776 р.: “похідна церква наметом на пристойному місці розставлена і для захисту від дощу та вітряної негоди кругом новим лісом огорожена і вкрита зверху очеретом”¹. Із старої церкви лише був забраний похідний антимінс, а з консисторії виданий новий.

Довелось “помандрувати” і влаштованій запорозькими козаками похідній кальміуській Миколаївській церкві. Ще за часів Нової Січі вона була розібрана і перевезена на збереження до Самарського монастиря, звідки була тимчасово віддана мешканцям Кам’янки, у яких згоріла церква. Після того, як під час об’їзду В. Чертковим своєї губернії мешканці місцевості біля Кальміусу звернулись до нього з клопотанням повернути похідну церкву, губернатор надіслав відповідне прохання Євгенію (Булгарісу). І церква була повернута до Північного Приазов’я. Але невдовзі ця місцевість була зайнята греками, які були переведені сюди під проводом митрополита Ігнатія. Останній під час перебування в Петербурзі отримав від Г. Потьомкіна дозвіл забрати похідну церкву. Втім, її колишні парафіяни, які змушені були залишити своє старе місце перебування і переселитися, воліли забрати похідну церкву з собою. Митрополит Ігнатій та грецький суд не наполягали на її залишенні, оскільки за церкву вимагались гроші, а великої потреби в ній не було. Адже цінність представляла не сама споруда похідної церкви, а її іконостас, антимінс, ризи, книги. Більшість з цього греки мали в достатній кількості, привізиши з собою із Криму. Тож Миколаївська похідна церква вже вкотре була перенесена, і в 1781 р. облаштована в Павлівську. І там її використання було тимчасовим: уже наступного року в Павлівську заснували стаціонарну споруду².

Маємо повідомлення про те, що існувала практика не лише використання старих похідних церков, але і влаштування нових. Це було виправданою мірою в умовах, коли розширення мережі релігійних споруд не встигало за зростаючою кількістю населення. Механізм був простий: похідна церква влаштовувалась за умови, що після початку функціонування у населеному пункті церкви стаціонарної перша буде перенесена на інше місце, де в ній буде нагальна потреба.

Коли йдеться про колонізаційні процеси, які відбувались після ліквідації Вольностей Війська Запорозького, не варто забувати, що у той час як стрімко зростала кількість мешканців одних населених пунктів, у деяких інших вона суттєво скорочувалась, що тягнуло за собою певні зміни в розташуванні релігійних споруд. Зокрема в наслідок втрати фортецями Української лінії свого оборонного значення, ці укріплення були залишені більшістю мешканців. Отже, відпадала потреба в залишенні у фортецях церков. До того ж, якщо споруди були зведені за казенний кошт для ландміліцейських полків, мались підстави повернути гроші до казни. У 1777 – 1778 рр. розглядалась справа про перенесення Михайлівської церкви з Троїчатицької (Єфремівської) фортеці до слободи Привілля, що належала полковнику Мартинову. Архієпископ Євгеній дав необхідний дозвіл. Поміщик вніс до Азовської губернської канцелярії потрібну суму, після чого церква була за описом отримана його управляючим. Для розібрання та збирання споруди був укладений контракт із майстром, і за посередництвом духовних правлінь перенесення та оформлення відповідних зобов’язань нових парафіян відбулося. Звернемо увагу, що як у цьому випадку, так і при перенесенні деяких інших релігійних споруд практикувалась купі-

¹ Беднов В.А. Матеріали для історії церковного устрою на Запорожжє (Із архива Екатеринославської духовної консисторії) // *Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии*. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 126.

² Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 430 – 432, 569 – 570; Гавриил (Розанов). Очерков повествования о Новороссийском крае... — С. 122 – 124.

вля не всього церковного майна. Так, Мартиновим не були придбані антиміс, який слід було віддати в духовне правління, дзвін, одні ризи, кадило та запасні дари¹.

Були перенесені й церкви деяких інших фортець. Зокрема церкву з Васильківської фортеці спочатку планувалось перенести до Катеринослава, влаштувавши її у наметі. Втім, невдовзі рішення було змінено і церква передана в слободу Михайлівку, яка заселялася прем'єр-майором М. Алимовим, на чий кошт і було здійснене перенесення². Оскільки залишилась без парафіян і священно- та церковнослужителів церква в Тамбовській фортеці, вона була передана мешканцям слободи Григоріївки, яка була перейменована на Рожественську, на честь цієї релігійної споруди³. Крім того, В. Чертков звернувся до Євгенія (Булгаріса) стосовно перенесення релігійних споруд із Маяцької та Бахмутської фортець відповідно до слобод Троїцької та Петропавлівки. Самі ці населені пункти були влаштовані знову ж таки з волі Черткова, який таким чином налагоджував краще сполучення між Бахмутом і Білівською фортецею, де він перебував. Підстави для перенесення були серйозні: до нововлаштованих слобод переселились пікінери, які раніше збудували ці церкви власними зусиллями⁴. На тих же підставах відбулось перенесення Миколаївської церкви з Тора до слободи Никольської⁵. При перенесенні церков єпархіальна влада дозволяла відмежовувати землю вже після того, як видавалась грамота на закладення споруд.

Практика продажу церков діяла не лише в стосунках місцевої влади з громадами та поміщиками, але і у взаєминах між самими громадами. Могли бути продані як цілі церкви (у випадках, коли парафіяни зводили нову релігійну споруду і тому потреба в старій відпадала) і окремі приділи. Визначальною обставиною було те, за чий кошт споруджено храм. Звичайно, діяла ціла низка обмежень, спрямованих на дотримання церковного благочестя: заборона використовувати деревину, яка залишалась після розібрання храму, не на зведення нового, іншої церковної будівлі або, в разі спорохнявіння, для випічки проскур; обов'язковість отримання згоди духовної влади тощо.

Серед причин високого "попиту" на влаштування нових церков слід згадати абсолютне переважання в регіоні дерев'яних релігійних споруд. За кілька десятиліть деревина порохнявіла і ремонт міг уже не допомогти. Крім того, лихом для таких будівель були пожежі. Отож, серед церков, що закладались, помітну долю складали ті, які влаштовувались на місці спорохнявілих чи згорілих. Але в деяких місцевостях не лише каміння, але і деревина була в дефіциті. Тож дерев'яна споруда виявлялась найбільшим, на що могли спромогтись парафіяни. Пізніше, коли в 1801 р. Павло I з метою запобігання пожеж запровадив заборону на будівництво дерев'яних храмів, для Південної України дія такого заходу була припинена досить скоро саме через брак тут каміння та потребу в розбудові мережі церков. Тоді як для південноукраїнської єпархії дерев'яні релігійні споруди дозволили будувати вже з 1806 р., в цілому для території російської імперії подібний дозвіл з'явився лише в 1835 р.

Єпархія втрачала культові споруди не лише внаслідок пожежі чи спорохнявіння, але і в результаті зміни своїх кордонів. Між іншим, 21 квітня 1781 р. архієпископ Никифор отримав синодальний указ про передачу церкви слободи Борової зі складу Слов'янської та Херсонської до Білгородської єпархії, оскільки сама слобода відтепер була прийнята до Харківського намісництва і виключена з Азовської губернії⁶.

Вагомою складовою церковного будівництва було придбання всього необхідного для функціонування релігійних споруд. І тут єпархіальна влада виявилась досить поблажливою. У "благословительних грамотах" на закладення церков обов'язково містилась вимога дотримуватись положень синодального указу від 9 жовтня 1742 р. Згідно з ним, церковні посудини мали бути виготовлені зі срібла або принаймні з широкого олова, вівтарні

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 31, арк. 1 а – 1 а зв.; спр. 24, арк. 21 – 44 зв.

² Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 462 – 464.

³ Там само — С. 597 – 600.

⁴ Там само. — С. 584 – 590.

⁵ Там само. — С. 590 – 593.

⁶ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 13 – 13 зв.; РДА, ф. 796, оп. 62, спр. 71.

шати та священницьке вбрання принаймні з шовку; мали бути в наявності книги всього церковного кола¹.

У принципі, це і всі умови стосовно церковного майна. Не дивно, що в описах, які склались на виконання цього ж указу перед направленням єпархіальному архієрею прохання про освячення церкви, зустрічаємо досить помітні розходження. І при цьому майже неодмінно духовні правління повідомляли, що все необхідне для служіння в церкві виготовлено. Навіть у разі, якщо набір церковного начиння був далеко не повним. Між іншим, не вистачало не лише повного кола книг, але і такої необхідної речі, як купіль для хрещення. На це увага єпархіальної влади не зверталась. Навіть при тому, що в самих деяких проханнях про надання дозволу на зведення церкви підкреслювалось, що споруда потрібна для хрещення немовлят. Такий підхід до оцінки повноти забезпеченості церков необхідним контрастував з тим, що спостерігався пізніше, наприкінці століття, коли архієрейську кафедру зайняв митрополит Гавриїл (Бонулеску-Бодоні). Він призупиняв освячення церкви вже на тій підставі, що в споруді була відсутня купіль².

Головна ж мотивація дій єпархіального керівництва в 1775 – 1781 рр. у цьому питанні була все та ж: сприяння розширенню мережі релігійних споруд. Відсутність деяких речей на момент освячення могла бути ліквідована пізніше, вже під час функціонування храму, завдяки активності церковних старост та пожертвам парафіян.

Із скромністю більшості нових релігійних споруд дисонувало багатство, яким володіли деякі церкви, влаштовані раніше. Протягом років, а то й десятиліть, завдяки жертвувачам тут накопичилось стільки церковних речей, що вони в багато разів перебивали ті мінімальні потреби, що існували для безперешкодного виконання духовенством своїх функцій. Чимало коштовностей було навіть при церкві в Гарді, яка, будучи похідною, в принципі, могла задовольнитись і значно меншою їх кількістю³.

Але беззаперечно першість за багатством майна мала Покровська церква, яка за часів Нової Січі мала статус січової, а отже, головної релігійної споруди Запорозьких Вольностей. Ззовні ця церква мала досить скромний вигляд. Під час її будівництва запорожці, не маючи коштів його завершення, навіть звернулись до імператриці з проханням надати гроші на покриття храму залізом і на платню майстрам. Проте, до 1775 р. тут сконцентрувались уже чималі матеріальні цінності. На початку 70-х рр. запорожці навіть планували звести замість старої дерев'яної кам'яну січову церкву, втім, не встигли цього зробити, оскільки невдовзі припинила існування сама Січ⁴.

Про багатство запорозького храму можна судити з опису церковного майна, що зберігається у фонді канцелярії Синоду РДІА⁵. Сам цей документ було складено майже через два роки після ліквідації Вольностей, 18 травня 1777 р. Пересилаючи опис Синоду, архієпископ Євгеній просив наказати взяти з Покровської церкви потрібну кількість речей для архієрейської ризниці, підкреслюючи, що і після цього в храмі залишаться достатньо і священницького вбрання, і інших речей⁶.

Євгеній не лукавив, коли писав до Петербурга, що через недавнє заснування Слов'янської та Херсонської єпархії домовою архієрейська церква, для якої він і просив речі Покровського храму, перебувала в нестатку. Для її поповнення Булгаріс та його наступник на кафедрі не втрачали нагоди вилучати найкоштовніші речі у залежних від них релігійних споруд. Саме до домової архієрейської церкви, між іншим, була забрана новокодацька ікона Божої Матері, яка вважалась за чудодійну⁷. А запровадженою Никифором (Феотокі) ухвалою консисторії від 4 березня 1781 р. наказувалось вилучити з керченської Іоаннівської церкви і передати для архієрейського служіння срібні ріпиди,

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XI. — С. 668 – 669.

² ДАХО, ф. 207, оп. 1, спр. 300, арк. 8.

³ Беднов В. А. Матеріали для історії церковного устрою на Запорожжя... — С. 124 – 126.

⁴ Сапожников І. В. Запорозька військова церква Покрова Пресвятої Богородиці // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 7. — Запоріжжя: ПА “Тандем-У”, 2003. — С. 183 – 191.

⁵ РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 2 – 7.

⁶ Там само, арк. 1.

⁷ Лиман І. І. Новокодацька ікона Божої Матері // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 351; РДІА, ф. 796, оп. 59, спр. 373, арк. 2 зв.

які присутні консисторії вгледіли в описі церковного майна¹. Таким чином, змінювали місцезнаходження не лише релігійні споруди, але й окремі церковні речі.

Картина трансформацій, які відбувались із церквами південноукраїнського регіону після ліквідації Нової Січі, не буде повною, якщо не звернути увагу на назви релігійних споруд. Особливістю Вольностей Війська Запорозького в цьому плані було надзвичайне поширення тут культу Покрови. Адже цей культ якомога краще відповідав вимогам життя запорожців². С. Плохій свого часу зробив висновок, що пік відкриття Покровських храмів на Запорозжжі припав на 30 – 50-і рр. XVIII ст., після чого церков у таке ім'я з'являлося вже менше³.

Що ж маємо на час заснування Слов'янської та Херсонської єпархій? Співвідношення назв церков, що передавались під юрисдикцію архієпископа Євгенія, визначимо за даними відомостей, надісланих до Синоду з єпархій:

У чисі ім'я названа споруда	Єпархія, з якої передані релігійні споруди			
	Київська	Переяславська	Воронезька	Білгородська
Андрія	2		2	
Архидиякона Стефана	1			1
Архистратига Гавриїла		1		
Архистратига Михаїла	18	8	5	7
Благовіщення	1			
Богородиці	1			1
Богоявлення Господня	2	2		
Варвари	3	1		
Василія	1	1	1	
Введення Пресвятої Богородиці	1			2
Віри, Надії та Любові	1			
Здвиження Хреста	2	1		1
Вознесіння	4	2		1
Володимирської Богоматері		1		
Воскресіння	4			2
Георгія	6	3		1
Димитрія		1	2	
Захарія та Єлизавети	1			
Знамення		1		
Іоанна Богослова, Богословська	5	1		
Іоанна Предтечі	1	2	1	3
Ігнатія Богоносця				1
Казанської Божої Матері			2	
Катерини				2
Косьми та Дем'яна				1
Миколи	25	14	9	11
Парасковії	2			1
Петра і Павла	3	3	2	2
Покрова	20	9	4	5
Спасу (Преображення Господня)	15	6		5
Різдва Богоматері	13	4		2

¹ ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 20.

² Лиман І.І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775)... — С. 111 – 112.

³ Плохій С. Покрова Богородиця в Україні // Пам'ятки України. — 1991. — № 5. — С. 32 – 39; Мищик Ю.А., Моспан Н.В., Плохій С.М. Місто на Самарі. — Дніпропетровськ: вид. ДДУ, 1994. — С. 53 – 54.

Різдва Предтечі	1			
Різдва Христова	3			
Різдва [?]			3	
Сімеона Богоприїмця		2		
Спиридона		1		
Зішестя Святого Духа	2	1		1
Стрігіння	1	2		
Тимофія	1			
Трійці	13	5	2	4
Трьох святих	2	2		
Успіння	18	7	2	1

Як бачимо, культ Покрови ще мав дуже велику популярність на територіях, що передавались до складу Слов'янської та Херсонської з кожної із чотирьох єпархій. На такі показники суттєво вплинули, між іншим, релігійні споруди колишніх Вольностей ("колишніми" одні з них стали після ліквідації Січі, інші ж — у результаті скорочення кордонів Вольностей при влаштуванні Слов'янської, Нової Сербії та інших адміністративно-територіальних утворень, не підпорядкованих Кошу).

І все ж більш поширеним тепер уже був культ Миколи. Саме в ім'я цього святого було побудовано церков більше, ніж на честь Покрови у кожній з чотирьох складових нововлаштованої в регіоні єпархії. Річ у тім, що культ Миколи був значно поширенішим за Покровський і на Україні, і в цілому в Російській імперії. Микола користувався великою повагою і з боку запорозьких козаків.

До трійки найбільш популярних святих входив і архістратиг Михаїл. Для такого мілітаризованого регіону це було цілком логічним. Адже саме Михаїла вважають захисником слави Божої у війні з сатаною. То ж архістратиг був близький до духу не лише запорозьких козаків, які називали його Началоводцем, Предводителем військового товариства, Патроном і заступником війська, але і для військовиків, які знаходились за межами Вольностей.

Після ліквідації Нової Січі культ Покрови деякий час ще мав високу популярність, хоча тепер ця популярність уже не була такою як за часів Вольностей. Протягом червня 1775 – 1781 рр. було закладено та освячено майже вдвічі більше храмів в ім'я Миколи ніж на честь Покрови. Більше ніж Покровських зводилось і Михайлівських церков. Кількість храмів, що зводились в ім'я Святого Георгія стала не меншою, ніж кількість нововлаштованих Покровських церков. Причина не лише в тому, що до регіону приходили переселенці, які воліли називати свої релігійні споруди на честь святих, культ яких для них був ближчий, аніж Покровський. Для самих колишніх запорозьких козаків Покрова, яка шанувалась, між іншим, як символ захисту християн у боротьбі з мусульманами та заступництва Богородиці — непорочної Диви Марії, вже теж деякою мірою втратила свою актуальність в умовах поширення протурецької орієнтації та відходу від безшлюбності, якої колись дотримувалось січове товариство.

Наочніше побачити зміни, які відбулись із церковною мережею на території Слов'янської та Херсонської єпархії після ліквідації Нової Січі дає змогу зведення даних про релігійні споруди, що були закладені чи освячені у 1775 – 1781 рр., у таблицю:

Населений пункт	У числі ім'я названа споруда	Рік закладення	Рік освячення	Джерело інформації	Примітки
1	2	3	4	5	6
Аджамка	Преображенська з Покровською	1773	1775	РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 312; Машуков В. О. Построении в 1773 – 1775 гг. дере-	

1	2	3	4	5	6
	на хорах			вянної Преображенської церкви в местечке Аджамке... // ЛЕУАК. — 1912. — Вып 8. — С. 52 – 64.	
Андріївка (при р. Волнянці)	Успенська з Андріївським боковим вівтарем	1781	1781	Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 944 – 945.	
Андрусівка	Георгіївська	1780		Гавриил. Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврической. — Одеса, 1848. — С. 15.	
Бабайківка	Миколаївська	1773	1777	Макаревський. Матеріали... — С. 441 – 442; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 76 – 77.	
Бандурівка	Покровська	1778	1780	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 57 – 58; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 16.	
Барвінкова Стінка	Георгіївська	1777	1780	ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 22, арк. 5 – 10; спр. 28, арк. 11 – 38 зв.	
Белецьківка	Миколаївська	1781		РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 105 – 106; Гавриил. Хронологико... — С. 17.	
Білівська фортеця	Благовіщенська	1778		ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 7.	На місці старої Різдва Богородиці
Білозерка	Різдва Предтечі	1781	1782	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 121; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 16.	
Бородаївка	Покровська з Варваринським боковим вівтарем	1781	1785	Макаревський. Матеріали... — С. 327 – 328.	На місці старої, Покровської
Бузівка	Димитрія Ростовського	1780	1780	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 73 – 74; Макаревський. Матеріали... — С. 476.	
Васильківка	Вознесіння Господня	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 614 – 615.	
Велика Знам'янка	Знаменська	1780	1780	ІР НБУ, ф. V, спр. 468, арк. 14 – 16 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 60.	Єдиновірська на місці старообрядської каплиці
Велика Михайлівка (Дібрівка)	Преображенська	1781	1782	ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 80, арк. 2 – 5; Макаревський. Матеріали... — С. 989.	
Великі Будища	Покровська	1778	1778 [?]	ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 6 зв.	На місці спорохнявилі
Верблюжка	Успенська	1779		Гавриил. Хронологико-историческое... — С. 15.	
Вергунка	Георгіївська	1776	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 819 – 820.	На місці згорілої
Вершацьке	Богородицька	1777		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 13.	На місці згорілої
Веселогорськ (Весела Гора)	Благовіщенська	1776		Макаревський. Матеріали... — С. 843.	
Вільна	Зішестя Святого Духа	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 486.	

1	2	3	4	5	6
Волоська	Преображенська	1777	1780	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 99; Макаревський. Матеріали... — С. 197 – 198.	
В'язівка	Михайлівська	1780	1782	ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 15 – 15 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 606 – 607.	
Галаганівка	Іоаннівська	1779		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 15.	
Гараганівка	Миколаївська	1779		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Григоріївка (на р. Вовчий)	Георгіївська	1781	1783	Макаревський. Матеріали... — С. 941.	
Григоріївка (маєтність Скавронської)	Миколаївська		1781	Макаревський. Матеріали... — С. 1046.	
Гупалівка	Різдва Предтечі Іоанна	1773	1776	РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 332 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 446 – 447.	
Деріївка	Вознесенська (освячена вже як Хрестовоздвиженська)	1780	1784	Макаревський. Матеріали... — С. 300 – 302.	На місці спорохнявлої, Вознесенської
Диканька	Троїцька	1777		ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 3.	
Дмитрівка	Покровська	1781	1782	ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 47, арк. 3 – 3 зв., 18 зв.	
Дмитрівка (при Самарі)	Димитрія Ростовського	1781	1781	Макаревський. Матеріали... — С. 583; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 129.	
Дніпровський лиман	Знаменська		1778	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 23 – 23 зв.	
Долісва-Кам'янка (Ново-Кам'янка)	Михайлівська	1778	1779	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 37 – 38; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Сійськ	Троїцька		1779	Макаревський. Матеріали... — С. 890.	
Єлизаветградка	Михайлівська	1775		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 12.	
Єникале	Михайлівська			ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 18 – 20; РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 19 – 21 зв., 29 – 30; Макаревський. Матеріали... — С. 119.	Похідна. Включена до Слов'ян-ї та Херсон-ї епархії
Збурівський ретраншемент	Троїцька	1776	1778	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 21 – 22; Макаревський. Матеріали... — С. 138 – 139; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 59.	
Земун (Плахтїївка, Успенське)	Успенська	1775	1776	РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 313; Макаревський. Матеріали... — С. 390.	На місці згорілої
Знам'янка	Богородицька	1776		Гавриил. Хронологико-историческое описание... —	

1	2	3	4	5	6
				С. 13.	
Іванівка	Костянтина та Єлени	1778		РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 97 – 97 зв.; ДАОО, ф. 37, оп. 4, спр. 1, арк. 54 – 60; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Іванівка	Троїцька з боковим вітарем Дмитрія Ростовського	1777		РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 164; Макаревський. Матеріали... — С. 844.	
Кальміуська	Миколаївська		1777	Макаревський. Матеріали... — С. 430 – 432.	Похідна. Повернена з Кам'янки
Камишуваха	Георгіївська	1779	1781	Макаревський. Матеріали... — С. 710.	
Кам'янка	Преображенська	1773	1777	Макаревський. Матеріали... — С. 430.	На місці згорілої
Караванська	Різдва Богородиці	1777	1779	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 3; ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 42, арк. 2 – 4.	
Катерининський шанець (Орлик)	Варваринська		1775	РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 324; Беднов В.А. Матеріали для истории церковного устройства... — С. 119 – 126.	Із Гарду перевезена похідна Покровська
Катеринослав І	Зішестя Святого Духа (у 1781 додався боковий вітар Казанської Божої Матері)	1778	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 421.	На форштадті
Керч	Предтечевська			ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 6 – 6 зв., 18 – 20; РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 19 – 21 зв., 29 – 30; Макаревський. Матеріали... — С. 119.	Введена до складу Слов'янської та Херсонської єпархії
Ковпаківка	Святодухівська	1778	1779	ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 33 – 34 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 467.	
Козирщина	Воскресінська	1780	1780	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 69 – 69 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 480.	
Комісарівка	Миколаївська		1780	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 61 – 61 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 17.	Гавриїл помилково називає 1781 як рік заснування
Консьководівка		1781		Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 389 – 390.	
Коротяк		1780		Ястребов В. В запорожском захолустьє... — С. 728.	Молитовний будинок
Котівка	Преображенська	1774	1776 [?]	РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 332 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 452 – 454.	
Кочережки	Георгіївська	1778	1779 [1778]	Макаревський. Матеріали... — С. 574; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 131.	
Кочубеївка	Павлівська	1778	1779 [?]	РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 315; ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 6.	
Красне Поле	Димитрійвська	1775	1782	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 95 – 96; Гавриил. Хроно-	На місці молитовно-

1	2	3	4	5	6
				логіко-історическое описание... — С. 13.	го будинку
Крилов	Покровська	1777		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 13.	
Кримська Яма (Кримське, Кримський ша-нець)	Архангельська		1779 [?]	Макаревський. Матеріали... — С. 826.	
Крюків	Покровська	1781		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 17.	
Максимівка	Арсеніївська	1778	1780	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 53 – 54 зв.; Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 14.	
Марківка	Предтечевська	1778 [?]		ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 9 зв.	
Мартоноша	Георгіївська	1777		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 13.	
Матвіївка	Матвіївська	1777	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 567.	Похідна
	Покровська	1780	1782	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 100; Макаревський. Матеріали... — С. 568.	
Миколаївка (Монтуліна)	Миколаївська	1780	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 705 – 706.	
Миколаївка (при Таганрозі)	Миколаївська	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 898.	Перевезена з Ростова
Миронівка	Сімеонівська	1780		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 16.	
Михайлівка-Будлянщина	Катерининська		1778	Макаревський. Матеріали... — С. 217.	
Михайлівка на Орелі	Миколаївська	1779	1781	Макаревський. Матеріали... — С. 463 – 464.	Перенесена з Васильківської фортеці
Могильово	Воскресінська	1773	1775	РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 332 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 451.	
Монжерова			1778	РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 229.	
Никольська	Миколаївська	1780	1781	Макаревський. Матеріали... — С. 593.	Перевезена з Тора
Нова Прага	Предтечевська	1781		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 16.	
Новгородка (Куцовка)	Троїцька	1779		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 14.	
Новий Кодак	Зшестя Святого Духа	1780	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 140 – 141.	
Новоархангельськ	Михайлівська	1776		Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 13.	
Новогеоргіївка	Григоріївська	1781	1786	Гавриил. Хронологико-історическое... — С. 17.	
Новомиргород	Різдобогородицька	1776	1776	РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 316 зв.; Гавриил. Хронологико-історическое описание... — С. 13.	

1	2	3	4	5	6
	Михайлівська	1778		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Новопетровськ	Миколаївська	1780	1780	ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 1 – 4, 7.	До 1780 р. діяла без дозволу
Новоселиця (Самарчик)	Троїцька з боковими вітварями Петропавлівським і Трьохсвятительським	1773 [1775 ?]	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 417 – 419; Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 283 – 286.	На місці старої
Новоселка (при р. Підпільній)	Успенська	1780	1780	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 73 – 74; Макаревський. Матеріали... — С. 483.	
Одобашівка	Чесного Хреста	1781		РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 117.	
Орлова Балка	Андріївська	1778	1782	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 87 – 87 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Орловщина	Покровська	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 493.	
Очеретувате	Різдва Богородиці	1781	1781	Макаревський. Матеріали... — С. 489.	
Павлиш	Стрігеньська	1776	1776	РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 313; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 13.	
Павлоград (Павлівка)	Миколаївська		1781	Макаревський. Матеріали... — С. 1047.	
Пантазіївка	Михайлівська	1780	1781	ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 16, арк. 2 – 3; РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 88 – 88 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 15.	
Паньківка (Пески)	Миколаївська з Преображенським боковим вітарем	1778	1778	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 27 – 28; Макаревський. Матеріали... — С. 458.	
Перещепіно	Миколаївська		1778 [?]	РДІА, ф. 796, оп. 59, спр. 510.	
Петриківка	Георгіївська	1777		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 13.	
Петрівка	Вознесенська		1780	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 65 – 65 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 17.	Гавриїл помилково називає 1781 і 1784 як рр. засня і освячення
Петропавлівка	Петра і Павла	1778	1779	Макаревський. Матеріали... — С. 587 – 588.	Перевезена з Бахмута
Піщаний Брід	Предтечевська	1780		ДАОО, ф. 37, оп. 4, спр. 1, арк. 181 – 185; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 15.	
Плосььке				РДІА, ф. 796, оп. 62, спр. 527.	Освячена зі старообрядської каплиці
Покровська (при Гаганрозі)	Покровська	1781	1783	Макаревський. Матеріали... — С. 904.	
Половиця	Петра і Павла	1781	1786	Макаревський. Матеріали...	

1	2	3	4	5	6
				— С. 150 – 151.	
Полтава				РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 1; оп. 59, спр. 373, арк. 2 зв.	Домова архієрейська церква
	Рождественська		1777	ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 4 – 4 зв.	
Привілля	Михайлівська	1778	1778 [?]	ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 40 – 44 зв.; спр. 31, арк. 1 а – 1 а зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 669.	Перевезена з Троїчатицької фортеці
Рождественське (Григоріївка)	Різдвогородицька	1778	1780	Макаревський. Матеріали... — С. 598 – 600.	Перевезена з Тамбовської фортеці
Ростов, 2-й батальйон	Миколаївська	1775	1775	Макаревський. Матеріали... — С. 868.	На місці згорілої
Ростов, 4-й батальйон	Андріївська	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 869 – 870.	На місці згорілої
Ростов	Різдва Богородиці	1778	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 873.	У 1781 р. Перенесена на нове місце
Северинка	Миколаївська	1778		Гавриил. Хронологико-историческое... — С. 14.	
Сокольський Преображенський мон-р		1778 [?]		ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 8 зв.	
Сторожева	Покровська із Захарія та Єлизавети на хорах	1777		ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 1 зв.	
Суботницьке	Стрігеньська	1775	1776 [?]	РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 319; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 12.	На місці згорілої
Таганрог	Миколаївська	1777	1778	Макаревський. Матеріали... — С. 859.	
	Костянтина та Єлени	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 854.	Грецька
Тернівка	Іоаннобogosловська	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 579 – 580.	
Торська Олексіївка (Райська)	Варварівська	1781		Макаревський. Матеріали... — С. 768.	
Трикрат	Михайлівська	1781	1781	РДІА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 89 – 90; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 23, арк. 1; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 16.	
Троїцька	Троїцька	1778	1780	РДІА, ф. 796, оп. 59, спр. 426; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 16, арк. 7 – 7 зв.; Макаревський. Матеріали... — С. 589 – 590.	Перенесена з Маяцької фортеці
Троїцька (при Таганрозі)	Святодухівська		1778	Макаревський. Матеріали... — С. 897 – 898.	Перевезена з Ростова
Тягінка	Миколаївська	1781		ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 2, 18 – 23; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 16.	На місці каплиці
Успенське	Успенська	1777		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 13.	

1	2	3	4	5	6
Херсон	Михайлівська		1779	Юрченко П. Храмы города Херсона // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1881. — № 20. — С. 564.	
	Катерининська	1781		ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 100, арк. 8; Юрченко П. Храмы... — С. 565 – 566.	
	Софіївська	1780	1780	ІР НБУ, ф. V, спр. 466, арк. 10 – 10 зв.; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 62, арк. 4 – 4 зв., 19 – 19 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 15.	Грецька
Хороше (Хороший Яр)	Ігнатія Богоносця	1775	1784	Макаревський. Матеріали... — С. 831.	
Цибульове	Михайлівська	1776		Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 13.	
Черниківка	Миколаївська	1778	1778	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 31 – 32 зв.; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Чорний Ташлик	Михайлівська	1778		ДАОО, ф. 37, оп. 4, спр. 1, арк. 195 – 201; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	Згідно з Гавриїлом — Варваринська
Шульгівка	Успенська	1776	1777	Макаревський. Матеріали... — С. 443 – 444; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 77 – 80.	
Юрївка	Георгіївська	1781	1782	Макаревський. Матеріали... — С. 624 – 625.	
Якимівка	Іоакима та Анни	1778	1779	РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 35 – 36; Гавриил. Хронологико-историческое описание... — С. 14.	
Яски	Георгіївська	1780		Гавриил. Хронологико-историческое... — С. 15.	

Влаштування релігійних споруд в іншій єпархії, що діяла на півдні України — Готфійській та Кафійській — мало певну специфіку. Тут уже не маємо такого строкатого конгломерату переселенців, як у Слов'янській та Херсонській єпархії. Не такі чисельні, але краще організовані греки змогли протягом досить короткого часу розбудувати мережу релігійних споруд.

Згідно з ухвалою Синоду від 18 березня 1779 р. митрополиту Ігнатію було дозволено будувати церкви за умови попередніх зносин зі світською владою. Отже, Ігнатій отримав такий же привілей не зноситись попередньо з Синодом, який кількома роками раніше був наданий архієпископу Слов'янському та Херсонському.

Саме влаштування церков було значно полегшено тим, що греки привезли з Криму чимало цінного церковного майна. Цим було завдано неабиякого удару по православ'ю на півострові, але, разом з тим, було прискорено влаштування церков у Північному Приазов'ї. Між іншим, саме тоді з Балаклавського Георгіївського монастиря була вивезена чудодійна ікона Святого Георгія. Через чверть століття, у 1803 р., ігумен монастиря писав архієпископу Новоросійському та Дніпровському, що свята обитель несе через це відчутні збитки і тому просив повернути ікону з Маріуполя¹. Вивезені з Криму були і 14 іконостасів, церковні книги, інші речі².

¹ ДАМС, ф. 20, оп. 1, спр. 3, арк. 77 – 77 зв.

² Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 569; ДКМ — КБ – 122; КБ – 123.

Таким чином, для підготовки церков до освячення, крім зведення самих будівель, залишалось видати антимінси. З питання їх виготовлення митрополит ще у 1779 р., тобто коли греки ще не осіли на виділених їм землях, звернувся до Синоду¹.

Греки поспішали облаштуватись, тому більшість їхніх культових споруд спочатку була влаштована швидко, аби скоріше отримати можливість у повному обсязі задовольняти релігійні потреби. Г. Потьомкін забарився з виділенням обіцяних грошей, про що йому наприкінці 1781 р. нагадав В. Чертков, але греки і не стали їх чекати, почавши будівництво власними силами². Отож домінували маленькі церкви, причому матеріали, з яких вони виготовлялись, варіювались від землі, лози та хмизу, дощок до дикого каміння та цегли.

12 червня 1781 р. митрополит Ігнатій направив до Синоду рапорт та реєстр церков, зведених у Готфійській та Кафійській єпархії. У ньому була перелічена вже 21 релігійна споруда³. Втім, цей список складався раніше, оскільки в ньому ще фігурувала мариупольська Миколаївська церква — та сама, яка була вже у лютому 1781 р. перенесена до нового місця розташування Павлівська. Крім Миколаївської, згідно з цим же реєстром, у Маріуполі діяла лише церква Марії Магдалини. Але вже у 1780 р. Ігнатієм були закладені мариупольські Харлампіївський собор (освячений у 1782 р.), церква Різдва Пресвятої Богородиці, Успенська та Феодоростратилатівська церкви⁴.

Крім Маріуполя, церкви були влаштовані у Сартані (Георгіївська), Старому Криму (Успенська), Чердаклі (Іоаннівська [за даними Феодосія — Костянтино-Єленівська]), Чермалику (Георгіївська), Карані (Костянтино-Єленівська), Ласпі (Георгіївська), Великій Каракубі (Димитрійська), Бешеве (Георгіївська), Стилї (Кіріаківська), Комарі (на честь Різдва Господня [за даними Феодосія — Марининська]), Богатирі (Преображенська), Константинополі (Феодоростратилатівська), Чембрику (Вознесенська) [у Феодосія даних про неї немає], Великій Янісолі (Іоаннівська [за даними Феодосія — Георгіївська]), Керменчику (Троїцька), Малій Янісолі (Феодоростратилатівська), Мангуші (Феодоростратилатівська), Ялті (на честь Іоанна Златоуста), Урзуфі (Михайлівська), Улаклі (Успенська)⁵.

У 1780 р. була закладена церква і в Гнатівці, заселеній переважно грузинами. Споруда знаходилась у підпорядкуванні митрополиту, на честь якого селище і отримало назву⁶. Під зверхністю митрополита Готфійського і Кафійського, до того ж, влаштовувалась і грецька церква в Катеринославі.

Більшість церков отримала назву на ту ж честь, у яку були названі храми, залишені парафіянами в Криму. Харлампіївської церкви серед них не було, але греки, які натерпілись від хвороб під час переселення, назвали храм у Маріуполі на честь святого, який шанувався ними як охоронець від недуг.

Щодо процедури влаштування церков, слід звернути увагу на ще один момент: через маленькі розміри єпархії і вкрай спрощену структуру її керівних органів митрополит особисто брав участь у закладенні, а через деякий час — і в освяченні релігійних споруд, які знаходились під його юрисдикцією. Таким чином, у справі зведення церков митрополит прямо взаємодіяв із парафіяльними священиками (тими самими, які вийшли разом із паствою з Криму), чого не спостерігалось в інших частинах імперії.

Так виглядала загальна картина трансформацій церковної мережі південноукраїнського регіону в складі Слов'янської та Херсонської і Готфійської та Кафійської єпархій невдовзі після ліквідації Вольностей Війська Запорозького. Зміни були суттєвими, але вони не дають підстави протиставляти “цивілізацію”, яку принесла політика Катерини II, “дикості” цих територій до 1775 р. Розвиток мережі церков відбувався значною мірою на тій базі, яка була сформована за часів, що передували тут створенню єпархії під зверхністю архієпископа Євгенія. Разом з тим, існуючої кількості культових споруд, особливо в

¹ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 428.

² РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 1, арк. 89 – 89 зв.

³ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 159 – 160 зв.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 997 – 1002.

⁵ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 159 – 160 зв.; Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 1007 – 1010.

⁶ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 1011.

українних частинах єпархії, явно не вистачало для задоволення швидко зростаючого населення, тому одночасно із інкорпорацією старих храмів у загальноєпархіальну мережу, намаганням максимально ефективно використовувати їх відбувалось заснування храмів нових. На кінець 1781 р. мережа ще не була достатньою, а тому її активна розбудова продовжилась у наступні роки.

Монастирі та чорне духовенство

Помітну роль у розвитку церковного устрою Південної України відіграло чернецтво, яке продовжувало вважатись привілейованою групою, елітою духовенства, так само як монастирі — оплотами православ'я.

Незважаючи на обмаль монастирів у регіоні, його населення мало давні і досить тісні взаємини з чернецтвом. Ще з XVI ст. козаки вважали своїм релігійним центром Терахтемирівський монастир, розташований біля Дніпра, нижче Трипілля. Саме з нього признались ченці до січової Покровської церкви та до запорозького Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря. Після того, як Терахтемирівський монастир було розорено і він обезлюднів, козаки передали його функції ставропігійному Києво-Межигірському Спасо-Преображенському монастирю. За часів Нової Січі взаємини запорожців із цією обителлю велися за такими напрямками: 1) призначення ченців до січової церкви, деяких інших запорозьких храмів, Самарського монастиря; 2) утримання шпиталю при монастирі для старих та немічних козаків; 3) ходіння запорожців на прощу до Межигір'я; 4) послушество та постриг запорожців; 5) направлення до монастиря козаків, винних у злочинах; 6) обмін інформацією про наміри уряду щодо Запорожжя; 7) збирання милостині межигірськими ченцями; 8) влаштування монастирських будівель коштом і силами запорожців; 9) вирішення господарських питань; 10) приватні стосунки козаків із ченцями. Не забуваємо, що саме завдяки ставропігійному статусу Києво-Межигірського монастиря, який значно залежав від запорожців у матеріальному відношенні, Кошу вдавалось зберігати і формальну і реальну незалежність від Київської кафедри при вирішенні цілої низки питань церковного життя¹.

Перша згадка про обитель, яка діяла на самій території Запорожжя, відноситься ще до XVI ст. Знаходячись у залежності від “ласки військової”, Самарський Пустинно-Миколаївський монастир багато в чому розділив долю козацтва: періоди відносного благополуччя запорожців благодійно впливали на стан монастирського господарства, тоді як пошесті, неврожаї, які спіткали ці землі, політичні та військові обставини, які змушували козаків залишати насиджені місця, болісно відбивались на житті самарського чернецтва. Зв'язки запорожців із Пустинно-Миколаївським монастирем були не менш тісними, ніж із Києво-Межигірським. Більше того, Самарська обитель була важливою ланкою взаємин Коша та Межигір'я. Саме через неї у багатьох випадках і діяло керівництво ставропігії, адже запорозький монастир мав статус приписного.

Тісно спілкувались козаки і з братією Нефорощанського Успенського монастиря на Орелі, який знаходився у підпорядкуванні Київському єпархіальному архієрею. Спілкувались як з духовних, так і з господарських питань².

Прочани із Запорожжя відвідували й інші монастирі, що були розташовані як неподалік від Вольностей (у першу чергу — Святогорський Успенський), так і ті, що знаходились на значно більшій відстані, включаючи не лише українські обителі (Мотронинський, Києво-Печерський, Лебединський, Мошенський та інші), але й молдавські та грецькі. Причому козаки ставали і ченцями цих монастирів. Зокрема, значним був відсоток колишніх запорожців серед братії Молдавської Драгомирнської обителі. З іншого боку, козаки мали можливість спілкуватись із чернецтвом і Російської імперії, і закордонним, яке щороку в чималій кількості приходило до Вольностей з метою збирання пожертв на користь своїх монастирів.

¹ Лиман І.І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775)... — С. 41 – 57; Лиман І. І. Спасо-Преображенський Києво-Межигірський ставропігійний монастир // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 462.

² Мицик Ю. Царичанка козацька. До 400-ліття заснування Царичанки. — К.: “Генеза”, 2004. — С. 51 – 53; Олійник О.Л. Нефорощанський Успенський Орільський монастир // Українське козацтво: Мала енциклопедія. — Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. — С. 343.

При формуванні Слов'янської та Херсонської єпархії в її кордонах опинилось лише кілька обителів. Згідно з відомостями, складеними у Воронежській, Переяславській та Білгородській консисторіях, у підпорядкування архієпископа Євгенія (Булгаріса) з відповідних єпархій не було передано жодного монастиря. Усі святі обителі, що увійшли до складу Слов'янської та Херсонської єпархії, попередньо знаходились у залежності від Київського митрополита. Зокрема під юрисдикцію Євгенія передавались Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, приписні до нього Буланівська та Ольшанська пустині, Нефорощанський Успенський та Сокольський Преображенський чоловічі монастирі, дівочі Святобудиський Преображенський та Пушкарьовський Вознесенський монастирі. Отже, загалом 3 чоловічі та два жіночі. Для порівняння, у самій Київській єпархії після цього залишались 20 чоловічих, 10 жіночих монастирів і 9 пустиней¹.

Перелічений у складеній у Київській консисторії відомості список монастирів був дійсно вичерпним — саме така кількість обителів і була підпорядкована Слов'янському та Херсонському єпархіальному архієрею. Хоча Г. Сорокін і згадує про заснування ще за Хорвата Спасо-Преображенського монастиря при Інгульці, який нібито був знищений лише в 1780 р.², така інформація не відповідає дійсності. Річ у тім, що під час облаштування Нової Сербії дійсно І. Хорватом було зроблене подання про влаштування монастиря, після чого листування з приводу цього проекту тривало аж до 1766 р., поки Комісія з церковного майна не прийняла рішення, що “монастирю в Новій Сербії бути потреби не передбачається”³. Реально влаштоване було тільки монастирське подвір'я. Про нього, між іншим, згадується й у відомості про церкви Переяславської єпархії, які передавались у 1776 р.: “У подвір'ї монастиря, який мав бути при слободі Уховці, церква при двох престолах”⁴.

Що стосується Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря, то він, залишаючись на території Слов'янської та Херсонської єпархії, не підпадав під юрисдикцію її керівництва, продовжуючи знаходитись у прямому підпорядкуванні Києво-Межигірському монастирю.

Хоча в історіографії досить поширеною є інша точка зору. Так, Д. Яворницький, змалювавши кількома реченнями картину монастирського господарства після 1775 р., відзначив: “Але це було останнім торжеством Самарського монастиря: у 1780 році він втратив самостійність і був оголошений приписним до Києво-Межигірського Спасо-Преображенського монастиря”⁵. Г. Надхін сформулював так: “При знищенні Запорожжя Самарський монастир... утримав за собою всі свої землі... Але самостійність його продовжувалась недовго; він був зроблений приписним до Києво-Межигірського Спасо-Преображенського монастиря”⁶. Подібною ж точки зору дотримується С. Плохій, який пише, що після 1775 р. Самарській обителі ще деякий час вдавалось зберегти свої володіння, але в 1780 р. її передали Києво-Межигірському монастирю⁷.

Втім, листування єпархіального керівництва із Синодом і межові документи свідчать про інше. У листопаді 1776 р. Євгеній (Булгаріс) в донесенні Синоду писав про Самарський монастир як про належний до Києво-Межигірського, а в синодальній ухвалі від 25 грудня 1777 р. Самарська обитель названа приписною до ставропігійного Спасо-Преображенського монастиря⁸. У матеріалах межування, складених на півдні України 1778 р., читаємо: “Межові книги Пустинно-Миколаївського Самарського монастиря та сіл Орловщини і Піщанки володіння ставропігійного Києво-Межигірського монастиря”⁹,

¹ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 335, 365 зв.

² Сорокін Г. Исчезнувшие села Новороссийского края // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1900. — № 6. — С. 200.

³ Арсений. Софроний Добрашевич, архимандрит Новой Сербии // Киевская Старина. — 1884. — Т. 10. — № 10. — С. 276 – 304.

⁴ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 315 зв.

⁵ Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 306.

⁶ Надхін Г.П. Церковные памятники Запорожья.... — С. 18.

⁷ Мицик Ю.А., Мосьпан Н.В., Плохій С.М. Місто на Самарі... — С. 49.

⁸ РДА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 2 зв. – 3, 8 зв.

⁹ ІР НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 3.

“Межові книги села Лозового володіння ставропігійного Межигірського монастиря”¹, “Копія з межової книги села Хашовки володіння ставропігійного Києво-Межигірського монастиря”². Свідчать про залежний статус Самарського монастиря і матеріали справи, що була розпочата в Синоді за зверненням Слов’янського та Херсонського архієпископа. У лютому 1778 р. Євгеній донесенням повідомляв, що в його єпархії є лише два, крім Полтавського Хрестовоздвиженського, чоловічих монастиря: Нефорощанський Успенський та Сокольський Преображенський, які знаходяться на далекій відстані і від Полтави, і один від одного. Цієї кількості, за переконанням архієрея, було замало. Для розширення мережі монастирів, які знаходились у підпорядкуванні Булгарісу, можна було заснувати нову обитель. Але архієрей цей шлях не обрав. Політика Катерини II щодо скорочення штатів духовного відомства, секуляризаційні процеси, які проходили в інших регіонах не створювали благодатний ґрунт для подібного започаткування. Набагато реальнішим і простішим, на думку Євгенія, був інший шлях — перепідпорядкування вже діючих обителей. Тому в донесенні Синоду він попросив приписати до Слов’янської та Херсонської єпархії “Самарський, до Києво-Межигірського монастиря приписний [!]” та Святогорський, який знаходився у складі Білгородської єпархії, але на самому кордоні з володіннями Євгенія. Булгаріс сподівався одержати або обидва, або хоча б один із цих монастирів.

Реакцією на таке прохання стало направлення Синодом запитів до Києво-Межигірського монастиря та єпископа Білгородського про статус двох названих у донесенні Булгаріса обителей. Відповіді були прогнозованими: викладені аргументи проти передачі монастирів. У той час як Межигірський архімандрит Гавриїл з братією зробив наголос на тому, що його монастир позбавиться джерел для існування в разі відібрання приписної до нього Самарської обители, Білгородський єпископ Аггей звернув увагу Синоду на географічне розташування Святогорського Успенського монастиря. Останній, як писав пресвященний, знаходився в Ізюмському повіті Слобідської губернії, на відстані від Ізюму в 30 верст, від Білгорода та Білівської фортеці в 210, а від Полтави в 280 верст. Через перебування в межах Слобідської губернії і сам монастир, і його вотчини за всіма справами зносились із світською владою саме цієї адміністративно-територіальної одиниці. До того ж, згідно з указом про влаштування Слов’янської та Херсонської єпархії, до останньої мали увійти лише ті населені пункти, які знаходились у кордонах Азовської та Новоросійської губерній.

Причини небажання Межигірського та Білгородського духовного керівництва віддавати монастирі не менш зрозумілі, ніж прагнення Євгенія (Булгаріса) отримати обитель: якщо для архімандрита Гавриїла дійсно на першому плані стали економічні мотиви, то для обох єпархіальних архієреїв до цього додавалось і розуміння вагомості монастирів у церковно-адміністративній системі.

Справа була вирішена Синодом не на користь архієпископа Євгенія. Зважаючи на наведені у відповідях від Гавриїла та Аггея аргументи, жоден із монастирів не змінив свого підпорядкування. Але спроби розширити мережу монастирів Слов’янської та Херсонської єпархії за рахунок цих обителей Полтава не припинила. У 1783 р. Никифор (Феотокі) звернувся до Синоду з проханням причислити до його єпархії Святогорський монастир, оскільки тепер втратили силу аргументи, наведені у 1778 р. Білгородським єпископом Аггеем: Слов’янський і Херсонський архієпископ отримав від правителя новозапровадженого Катеринославського намісництва Тутолміна повідомлення, що Святогорський Успенський монастир внаслідок зміни кордонів опинився за межами Харківського намісництва й увійшов до складу Торського повіту Азовської губернії. Про те Синод не поспішав змінити підпорядкування монастиря, очікуючи, коли дійсно відкриється Катеринославське намісництво³. Дещо пізніше, після прийняття іменного указу від 10 квітня 1786 р., що за пропозицією Г. Потьомкіна передбачав, між іншим, перенесення Києво-Межигірського монастиря до Таврійської області, Синод дав згоду на те, аби до складу південноукраїнської єпархії відійшла Самарська обитель.

Єпархіальні архієреї, проявляючи активність у напрямку підпорядкування діючих монастирів, у перше семиріччя після ліквідації Вольностей Війська Запорозького на те-

¹ Там само, арк. 11.

² Там само, арк. 17.

³ РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 1 – 60.

риторії Південної України не заснували жодної нової святої обителі. Щоправда, задумка такого влаштування все ж була. Але пов'язана вона не з іменами архієреїв Слов'янської та Херсонської єпархії, а з іменем митрополита Ігнатія. Заклавши в шести верстах від Маріуполя фруктовий сад і побудувавши там кам'яну келію для молитов, він спорудив поруч кам'яний критий черепицею будинок у п'ять вікон. Тут і думав митрополит влаштувати монастир на честь Георгія Побідоносця, якого так шанували греки (згадаймо, яка кількість церков була названа греками в ім'я цього святого). Втім, цим планам не судилося бути втіленими в життя¹.

Фактично єдине важливе започаткування, яке в подальшому вилилось у розміщення на території регіону православного монастиря, було зроблене завдяки активності Г. Потьомкіна: 5 вересня 1781 р. він повідомив архієпископа Никифора, що наказав відвести в Новоросійській губернії землю для Софроніївського монастиря, на якій ігумен Феодосій бажав заснувати пустинь². Значно пізніше, іменним указом від 8 жовтня 1802 р., започаткована таким чином пустинь отримала статус штатного другокласного Бізюкова монастиря³.

Не поспішаючи розширювати мережу обителів, які діяли в регіоні, влада, разом із тим, у перші роки після ліквідації Вольностей не прагнула ні скорочувати її, ані позбавляти монастирі нерухомості. На територію Слов'янської та Херсонської єпархії ще не поширилась секуляризаційна реформа, яка вже була проведена в Центральній Росії, адже для такої реформи на Україні ґрунт ще не був підготовлений⁴.

Отож, Синод і світська влада регіону (в першу чергу в особі Г. Потьомкіна, який уже в середині 80-х рр. стане одним із головних організаторів проведення секуляризації на Лівобережжі) поки що давали монастирям можливість зберігати старі джерела утримання.

Не втратив земельних володінь і монастир, який діяв на землях імперії, що пізніше відійшли до складу Херсонської, Таврійської та Катеринославської губерній в кордонах 1806 р. — Самарський. На момент ліквідації Вольностей ця обитель користувалась чималими земельними площами. Оскільки ж монастир був приписним до Києво-Межигірського, матеріальний статок останнього також значною мірою визначався цими володіннями на Півдні. Наскільки суттєвою для господарства Межигір'я були ці маєтності, підкреслювалось у донесенні архімандрита Гавриїла з братією Синоду від 15 червня 1778 р. У документі повідомлялось, що після знищення Січі Києво-Межигірський монастир втратив те утримання, яке мав завдяки козацтву, і тепер задовольнявся отриманими раніше Самарською обителлю від запорожців угіддями — орними землями та сіножатями, озерами тощо. Зазначалось, що на цих землях Самарський монастир влаштував млини, заселив із дозволу Війська Запорозького слободу (Чернечу) в 50 дворів. Архімандрит із братією писали, що Києво-Межигірський монастир чимало витратив на розбудову господарства Самарської обителі в надії мати від цього прибутки; для управління монастирською економією з Межигір'я призначалися начальники та ченці, які й організовували щорічне постачання ставропігійного монастиря воском, медом, сиром, маслом, шерстю, шкірами, сукном, кіньми, закуповували сіль і рибу⁵.

Зауважимо, що донесення, складене з метою запобігти передачі Самарської обителі до складу Слов'янської та Херсонської єпархії, перебільшувало залежність ставропігійного монастиря від Південної України. Адже монастир володів чималими маєтностями і поза межами регіону⁶. І все ж частка надходжень з Півдня в прибутках монастиря дійсно

¹ Мариуполь и его окрестности... — С. 96 – 97.

² Григорович Н. Обзор учреждения в России православных монастырей, со времени введения штатов по духовному ведомству (1764 – 1869 г.) — СПб.: в Синодальной типографии, 1869. — С. 3.

³ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XXVIII. — С. 140 – 143.

⁴ Крижанівський О.П., Плохій С.М. Історія церкви та релігійної думки в Україні... — С. 209 – 211; Мордвінцев В. Російське самодержавство і українська православна церква в кінці XVII – XVIII ст. Навчальний посібник для студентів історичного факультету. — К.: «Київський університет», 1997. — С. 51 – 53.

⁵ РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 9 – 9 зв.

⁶ Орловский П. Киево-Межигорский ставропигиальный монастырь в 1774 г. во время учреждения архимандритии в Запорожской Сечи // Киевские епархиальные ведомости. — 1895. — № 18. — С. 840 – 855.

була дуже вагомою¹. І отримували цю частку межигірці великою мірою саме завдяки Самарському монастирю.

Про те, що через південноукраїнську обитель ставропігійний монастир одержував сіль, рибу, вовну свідчать, між іншим, документи, виявлені В. Бідновим в архіві Самарського монастиря². Там же були знайдені і папери, які зафіксували допомогу Межигір'я в розбудові південноукраїнської обителі. Ця допомога була розрахована на зиск не лише у віддаленій перспективі, але і в найближчому майбутньому. Направляючи до Пустинно-Миколаївського монастиря 8 діжок смоли та 3 діжки дьогтю, духовний собор Межигірської обителі наказував усе, що виявиться зверх потреби, продати, а гроші відіслати до ставропігії³.

Зміни в складі маєтностей Самарського монастиря стали чи не центральним сюжетом при описі історії обителі в перші роки після ліквідації Вольностей Війська Запорозького у роботі Феодосія (Макаревського)⁴. Ще раніше вони знайшли відображення в праці Гавриїла (Розанова)⁵. Тому, не зупиняючись докладно на описі угідь, звернемо увагу на послідовність розгортання подій, зафіксовану документами Азовської губернської канцелярії.

Оскільки із скасуванням Вольностей їхні землі було передано до губернського складу, керівництво Межигірського монастиря звернулось до Г. Потьомкіна з проханням затвердити всі ті угіддя, що були закріплені за Пустинно-Миколаївським монастирем за козацьких часів. Були подані описи цих угідь. Згідно з ордером Новоросійського та Азовського генерал-губернатора, переданим із Новоросійської до Азовської губернської канцелярії, була перевірена законність прав ченців на зазначені землі. До Самарського монастиря відраджено межовика Миронова, який, спираючись на подані описи та свідчення старожилів, зняв плани монастирських маєтностей. Тоді стало зрозумілим, наскільки розкидані були ці землі. За наказом В. Черткова Азовська губернська канцелярія склала ухвалу, згідно з якою монастирю мали бути відведені угіддя, розташовані компактно, до відмежування яких ченці мали безперешкодно користуватись тією землею, що була свого часу надана Кошем. Г. Потьомкін погодився з такою пропозицією і 15 лютого 1777 р. наказав діяти згідно з нею.

Таким чином, деякий час Самарський монастир ще продовжував володіти ("володіти" умовно — не забуваємо про залежність від Межигір'я) селом Чернечим, хуторами при річках Родиній, Підпільній, Лозовій, Кільчені, пасіками, млинами з монастирськими подвір'ями, озером Солоним, річкою Протовчею, земельними угіддями, що знаходились при них. Коли ж у 1778 р. були відмежовані нові монастирські землі, обитель відмовилась від усіх прав на угіддя попередні.

Від такої переміни монастир багато в чому не лише не програв, але навіть виграв: тепер його володіння були розташовані компактно і неподалік. Вони були зосереджені у трьох відводах, відповідно були складені три межові книги. Земельні угіддя були сконцентровані навколо Самарського монастиря з селами Орловщиною та Піщанкою; села Лозового; села Хашовки. Спеціально обумовлено права монастиря на млини, сади та пасіки. За першим планом монастир отримав 11951 десятину 2350 кв. сажень, за другим — 6534 десятини 150 кв. сажень, за третім — 162 десятини 1200 кв. сажень зручної та незручної землі. Звернемо увагу, що викладаючи на основі головним чином робіт Феодосія (Макаревського) і Гавриїла (Розанова) інформацію про матеріальний стан Самарського монастиря, Д. Яворницький подав її некоректно: перелічивши маєтності, які були у розпорядженні обителі до 1778 р., Дмитро Іванович записав, що на всі названі села, хутори, пасіки, млини, озера та угіддя монастирю були видані три межові книги, і навіть

¹ Лиман І.І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775)... — С. 53.

² Беднов В. Из прошлаго Екатеринославской епархии... — С. 73 – 74.

³ Там само.

⁴ Феодосий (Макаревский). Самарский, Екатеринославской епархии, Пустынно-Николаевский монастырь... — С. 43 – 53.

⁵ Гавриил (Розанов). Историческая записка о Пустынно-Николаевском Самарском монастыре. — Одесса, 1838.

кількість землі та розмір плати за її відведення, що відповідали вже новому межуванню, проведеному в 1778 р.¹

Монастирське керівництво було задоволене відмежуванням, яке проходило за його участі: серед інших при складанні межових книг був присутній начальник Самарського монастиря ієромонах Феофан.

Не можна сказати, щоб дії світської влади при відмежуванні диктувались виключно піклуванням про забезпечення чернецтва. Були і більш меркантильні міркування. Відмова від розпорошеності монастирських володінь давала більшу свободу дій при роздачі земель новим власникам; казна отримала від Києво-Межигірського монастиря по три копійки за відмежування кожної десятини, за виключенням великих шляхів, що склало за три ділянки загальну суму 559 крб. 45 $\frac{3}{4}$ коп. за відведену землю. Крім того, що Києво-Межигірський монастир мав щорічно сплачувати в казну по 2 $\frac{1}{2}$ коп. з десятини, він був зобов'язаний нарівні з іншими власниками протягом десяти років заселити відведену землю з розрахунку на кожну ділянку в 3000 десятин по 25, а на ділянки в 1500 десятин по 12–13 дворів. Звернемо увагу, що на час прийняття рішення про відмежування регіон ще не відчув, що кількість вільних земель не може задовольнити апетити бажаних її отримати².

Для процвітання монастирського господарства принципове значення мало закріплення за обителлю населених пунктів, мешканці яких були зобов'язані виконувати роботи саме на користь монастиря. Тому до 1778 р. Самарська обитель докладала зусиль задля того, аби затвердити за собою Чернече. Між іншим, у 1777 р. начальник монастиря звертався до Азовської губернської канцелярії з проханням заборонити Самарському окружному правлінню залучати селян Чернечого до робіт, включати їх до сотенної ревізії і стягувати з них поземельні гроші. І губернська влада обмежила втручання світських установ у питання розпорядження монастирськими селянами. У тому ж 1777 р. Азовська губернська канцелярія наказала Самарському окружному правлінню “до монастирських людей ніякої справи не мати”, а в разі необхідності звертатись письмово до самого монастиря. Наступного року В. Чертков підтвердив обмеження щодо розпорядження монастирськими підлеглими. Але це не означало, що такі особи повністю опинились поза юрисдикцією світської влади. Залежність духовного відомства від світського давалась взнаки і тут. Втім, залежність ця була не безумовною. У 1780 р. земський комісар О. Александров списувався з начальником Самарського монастиря Феофаном з питання направлення п'ятдесяти піших робітників і десяти підвід для прокладання дороги від Катеринослава до Нефорощі. Як зазначав земський комісар, дорога прокладалась задля загальної користі, а монастирські селяни працюватимуть не задарма, отримуючи щоденну платню³.

Використовуючи працю підлеглих селян, Самарський монастир взявся на власний кошт звести церкву для задоволення їхніх духовних потреб. У 1780 р. ієромонах Феофан заявив В. Черткову про намір спорудити Покровську церкву, до парафії якої мали увійти Орловщина, Піщанка, Лозова та Хащова. Для цього з монастирських угідь відмежовано 120 десятин землі. 16 квітня 1781 р. церква в Орловщині була закладена⁴. У цьому ж році, між іншим, розглядалась і справа про влаштування нової, кам'яної церкви в самому Самарському монастирі (що правда, закладення відбулося вже наступного, 1782 року). У прийнятті рішення про будівництво собору жваву участь взяли колишні запорожці, які оселились у монастирі. За саме спорудження храму взявся знаменитий “дикий піп” К. Тарловський, який заявив про готовність звести будівлю власним коштом, якщо йому дозволять влаштувати в монастирі келію для себе.

Коли йдеться про використання праці монастирських селян, про земельні володіння обителі, слід мати на увазі, що прибутки, які отримував монастир завдяки ним значно перевищували потреби чернецтва регіону, яке було досить нечисленним. Серед осіб, які знаходились у монастирях, переданих зі складу Київської до Слов'янської та Херсонсь-

¹ Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 306.

² ІР НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 1–26; РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 9 зв. — 10.

³ Феодосій (Макаревский). Самарский, Екатеринославской епархии, Пустынно-Николаевский монастырь... — С. 118–121.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 491–493.

кої єпархії, були: 1 архімандрит, 2 ігумени, 23 ієромонахи, 9 ієродияконів, 42 ченці та послушники, 2 ігумені, 2 казначеї та 77 черниць — усього 77 чоловіків та стільки ж жінок. Вони склали тоді лише 9,4% духовних осіб, перепідпорядкованих з Київської, Переяславської, Воронежської та Білгородської єпархій під юрисдикцію Євгенія (Булгаріса)¹.

Чернецтво значно поступалось чисельністю білому духовенству і в Російській імперії в цілому. Але це не означає, що настільки ж меншою була увага до нього. Держава воліла тримати під суворим контролем монастирі та ченців. З часів петровських реформ це набуло неабиякого значення для світської влади, яка створювала умови для домінування над владою духовною. Адже чорне духовенство споконвіку очолювало діяльність церкви.

До 1775 р. у державі була запроваджена вже досить велика кількість законодавчих документів, якими коригувався статус монастирів та чернецтва. Серед них — Духовний регламент 1721 р.² та додаток до нього 1722 р. про правила чину чернецького³; іменний указ від 31 січня 1724 р. про звання чернече та розміщення в монастирі відставних солдатів⁴; синодальний указ від 9 вересня 1732 р. про влаштування ченців⁵; іменний указ від 6 жовтня 1757 р. про новий порядок управління монастирськими та архієрейськими маєтностями⁶; синодальний указ від 25 вересня 1761 р. про постриг у чернече звання згідно з Духовним регламентом, про порядок прийому в ченці і подання до Синоду щорічних відомостей про прийнятих та пострижених у чернечий чин⁷; іменний указ від 21 березня того ж року і прийнятий на його виконання сенатський указ від 6 квітня стосовно нового порядку управління монастирським і архієрейським нерухомим майном⁸; іменний указ від 26 лютого 1764 р. про розподіл духовних маєтностей⁹; іменний указ від 4 вересня того ж року про постриг у чернецтво при світських свідках¹⁰; синодальний указ від 15 лютого 1766 р. про непостриг у ченці і не прийняття в духовний сан нікого з тих, хто знаходиться на подушному окладі¹¹; синодальний указ від 7 червня 1767 р. про невчинення катувань та тілесного покарання священників та ієромонахів¹²; синодальні укази про непостриг у чернецтво без указу Синоду від 13 серпня 1767 р.¹³ та 23 грудня 1771 р.¹⁴

У перші роки існування Слов'янської та Херсонської єпархії побачив світ синодальний указ про підтвердження єпархіальним архієреям, аби вони в поданнях Синоду про бажаних постригтись у ченці зазначали вік послушників та іншу інформацію, яка вимагалась Духовним регламентом¹⁵, а також іменний указ про заборону постригу молодих дівчат і про заходи для збільшення нагляду за благочестям та порядком у жіночих монастирях¹⁶.

За цими документами досить чітко простежується тенденція посилення загального контролю з боку імперського центру не лише за переміщенням і змінами чисельності чорного духовенства з обмеженням можливостей таких змін у бік зростання, але і за станом монастирського майна, що найбільш наочно проявилось у секуляризаційній політиці катерининських часів. Не всі зі згаданих документів прямо стосувались монастирів, які пізніше опинились у межах Слов'янської та Херсонської єпархії. І все ж, знаходячись

¹ РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 335, 365 зв.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. VI. — С. 314 – 346.

³ Там само. — С. 699 – 715.

⁴ Там само. — Т. VII. — С. 226 – 233.

⁵ Там само. — Т. VIII. — С. 916 – 922.

⁶ Там само. — Т. XIV. — С. 796.

⁷ Там само. — Т. XV. — С. 790 – 791.

⁸ Там само. — С. 948 – 953, 969 – 974.

⁹ Там само. — Т. XVI. — С. 549 – 569.

¹⁰ Там само. — С. 894.

¹¹ Там само. — Т. XVII. — С. 583 – 585.

¹² Там само. — Т. XVIII. — С. 141 – 142.

¹³ Там само. — С. 329.

¹⁴ Там само. — С. 406 – 408.

¹⁵ Там само. — Т. XX. — С. 535 – 536.

¹⁶ Там само. — С. 728.

у правовому полі Російської імперії, ці обителі якщо не прямо, то опосередковано відчули на собі зміни, що запроваджувались рішеннями центральних органів влади.

Обмеження кількості чернецтва мало на меті, між іншим, недопущення значного поповнення лав чорного духовенства як привілейованої і невиробничої групи за рахунок податних верств. Це було пов'язане з прагненням скоротити державні витрати на утримання монастирів і разом з тим позбавити обителі можливості користуватись маєтностями в тих обсягах, які мали місце раніше. Хоча після 1764 р. при запровадженні законодавчих норм щодо контролю за чисельністю чорного духовенства Петербург підкреслював необхідність таких заходів для дотримання штатного положення, а на Лівобережжі та півдні України монастирі у штати введені ще не були, це не означало, що обителі регіону випадали з-під контролю центру. Однією з форм такого контролю було обов'язкове направлення єпархіальними архієреями до Синоду справ про постриг. У фонді канцелярії Синоду збереглись, між іншим, донесення Слов'янського та Херсонського єпархіального керівництва стосовно постригу в 1779 р. у ченці 8 осіб¹; постригу в 1780 р. 8 послушників, які перебували в Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі²; отримання в наступному році чернечого сану ще шістьма послушниками у тому ж монастирі³ і сімома ма дівцями в Пушкарівській обителі⁴.

Продовжував зберігатись порядок, згідно з яким особа, яка вирішила жити за монастирським статутом і стати ченцем (черницею), як правило, певний час знаходилась у послушницькому статусі, виконуючи доручені монастирським керівництвом роботи (переважно важкі та брудні). Чернець, ієродиякон, ієромонах, ігумен (архіандрит) виступали як послідовні ступені, які могли бути пройдені послушником.

Що стосується соціального походження осіб, які ставали послушниками, то тут зустрічаємо представників різних верств. Між іншим, досить поширеним було послушенство серед запорозьких козаків. І за часів Нової Січі, і після її ліквідації вихідці як із рядового козацтва, так і зі старшини йшли до монастирів. Послушенство ще не передбачало обов'язковості наступного кроку — постригу, який і тягнув за собою основні зміни соціального статусу особи. Зберігалась можливість відмовитись від наміру постригтись, можливість повернутись до мирського життя, не будучи за це підданим покаранню. Дозвіл на залишення монастиря послушниками мав на меті як неприймання в ченці випадкових людей, недостатньо готових відмовитись від звичного життя, так і регулювання чисельності чорного духовенства: постриг кожного послушника міг призвести до значного зростання кількості ченців, що було небажаним.

І все ж послушенство передбачало відмову від того, що було звичним для мирян. Д. Яворницький навів своєрідний ритуал прощання запорожців, що вирішили залишитись у монастирських стінах, із світським життям, при якому майбутній послушник востаннє (як він гадав, хоча зустрічаємо чимало прикладів залишення запорожцями святих обителей) віддавався тим простим радощам, які скрашували його існування раніше. Запорожець, який направлявся до монастиря “рятуватись”, вбірався у найдорожчий свій одяг, брав із собою найкоштовнішу зброю, набивав кишені великою кількістю грошей. Після цього він наймав музик, купував чимало “п'яного зілля”, повні вози їжі і вирушав до обителі. Попереду їхав на бойовому коні сам “прощальник”, за ним вирушали музики і юрба тих, хто бажав провести козака до монастиря і повеселитись за його кошт. Дорогою запорожець пригощав усіх бажуючих питвом та їжею, а зустрівши вози з глечиками, рибою, бубликами чи іншим крамом перекидав їх і роздавав “трофеї” усій компанії. Коли ж бачив діжку з дьогтем, він стрибав у неї і там танцював. Якщо на шляху такого потенційного ченця зустрічався шинок, то він, зачинивши двері, випускав горілку зі всіх діжок на підлогу і плавав у горілці “немов у водяному озері”. За всі збитки, які “прощальник” спричинив господарям краму, він розплачувався грішми, що розкидав навколо себе⁵.

¹ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 327.

² Там само, оп. 61, спр. 172.

³ Там само, оп. 62, спр. 580.

⁴ Там само, спр. 144.

⁵ Эварницький Д.И. Запорожцы в поэзии Т.Г. Шевченко. — Екатеринбург, 1912. — С. 20–21; 3 української старовини. Альбом. — К.: Мистецтво, 1991. — С. 119–120.

Процедуру отримання дозволу на постриг зафіксували документи, складені в останні роки існування Вольностей Війська Запорозького з приводу деяких осіб, які перебували на послушенстві в Нефорощанському та Києво-Межигірському монастирях. Більшість з них народилась у малоросійських полках, а пізніше певний час жила на Запорожжі. Як випливає з документів, перебування в монастирі послушником могло тривати набагато більше ніж три роки, передбачені указами. Після звернення послушників до монастирського ігумена чи архимандрита той направляв відповідне донесення своєму безпосередньому керівництву — єпархіальному архієрею, або, як у випадку зі ставропігійним монастирем — Синоду. Якщо цього не було зроблено попередньо, керівництво наказувало навести докладні відомості про бажаних постригу. Ці відомості мали включати свідоцтво братії про сумлінне проходження послухів та про поведінку під час перебування в монастирі. Крім того, вимагались біографічні дані про осіб, які бажали стати ченцями, а також свідоцтво від світської влади. Причому Синод визначав, яка саме влада мала надавати таку інформацію. Хоча до подання Києво-Межигірського монастиря і були додані письмові повідомлення Миргородської, Гадяцької, Прилуцької, Київської та Переяславської полкових канцелярій про відсутність перешкод для постригу колишніх їхніх козаків, у Петербурзі цими паперами не задоволились і наказали вимагати довідки від Малоросійської колегії. Тим більше не задовольнився Синод па спортами про звільнення від служби, виданими цим особам Запорозьким Кошем. Монастирське керівництво було змушене звернутись до Малоросійської колегії, а та наказала все тим же полковим канцеляріям повідомити, чи дійсно козаки були народженими у відповідних сотнях, чи мають вони ґрунти, хто цими землями володів під час перебування послушників у монастирі, чи проходиться за них військова служба, ким саме, і чи немає перешкод для звільнення з козачого звання. Під перешкодами мались на увазі дані, “чи не зобов’язані боргами або якими справами, і чи не бігають від служби государевої за якісь злочини і тому подібне”. Полкові канцелярії зажадали відповідну інформацію від сотенних правлінь. Дані, повідомлені останніми, по тих же інстанціях повернулись до духовного керівництва, і в Петербурзі були складені відповідні укази¹.

Цікаво, що поки тривало листування, один із послушників відмовився від свого наміру постригтись і був відпущений з Межигір’я “для пошуку собі іншого де побажає місце”. Це був не перший і не останній козак, який втратив бажання стати ченцем².

Розглянута процедура отримання дозволу на постриг послушників в основних рисах зберігалась, і після 1775 р. Варіювалось світське керівництво, яке мало надавати інформацію стосовно відсутності перешкод. Варіювалось у залежності від того, у чиєму підпорядкуванні знаходились особи до того, як пішли до монастиря.

Більшість осіб, які прийшли до обителів в останні роки існування Нової Січі, входили до складу братії і протягом 1775 – 1781 рр. контингент зазнавав змін головним чином через постриг послушників та смерть представників чорного духовенства. В. Біднов, працюючи з рештками архіву Самарського монастиря, знайшов справу про смерті ченців за період 1777 – 1783 рр. і про призначення на їхнє місце нових. У ній містилось листування між Пустинно-Миколаївським і Межигірським монастирями з приводу смерті того чи іншого члена братії і реєстри речей, що залишались по ньому³. Рідше мали місце втечі з обителів та залишення складу братії за власним бажанням на законних підставах: державою свідомо обмежувались можливості вже пострижених осіб відновлювати свої попередні права. І все ж залишення монастирських стін мало місце. Між іншим, Феодосій (Макаревський) згадає про колишнього козака Ірклівського куреня, І. Голуба, який більше дев’яти років прожив у Самарському монастирі, а в 1784 р. оселився у слободі Кільчені, був там обраний старостою і доклав чимало зусиль для влаштування в цій слободі церкви⁴.

Для розуміння ролі чорного духовенства в розбудові церковної системи на півдні України слід не забувати, що далеко не всі ченці регіону були зосереджені в монастирях. Представники цієї групи духовенства служили і при церквах Півдня. Вже згадувалось,

¹ ІР НБУ, ф. 160, спр. 596, арк. 20 – 21; ф. 160, спр. 249, арк. 1 – 27.

² Там само, ф. II, спр. 20872, арк. 1.

³ Беднов В. Из прошлого Екатеринославской епархии... — С. 75 – 76.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 540.

що формування причтів цілої низки релігійних споруд Запорозжя відбувалось шляхом направлення сюди ченців із Межигір'я. Причому саме до них належали деякі найавторитетніші серед козацтва духовні особи. Такі люди могли впливати на рішення парафіян у кризові моменти, за підтримку цих осіб боролись представники влади, розуміючи важливість освячення своїх дій духовним авторитетом. З іншого боку, самі ці духовні особи в багатьох випадках ставали лише шаховими фігурами у грі представників світської влади, не маючи можливості вийти з цієї гри і діяти за власним розсудом.

Все сказане вище справедливо стосовно Володимира Сокальського — ченця, який тривалий час був начальником запорозьких церков.

Серед духовенства Вольностей Війська Запорозького Сокальський є чи не найпопулярнішим в історіографії. Інтерес до нього можна порівняти лише з увагою, яка приділяється постаті єпископа Анатолія Мелеса — людині, завдяки якій Запорозжя намагалось вийти з-під духовної влади київського митрополита і заснувати власну архієрейську кафедру. Це не дивно, оскільки обидві духовні особи відігравали значну роль в історії Запорозжя, і насамперед, у намаганнях Коша відстояти свою автономію в духовній сфері.

Біографія отця Володимира на сьогодні залишається недостатньо дослідженою, в першу чергу, через брак джерел. Достеменно відомо, що в 1762 р. в “Реєстрі скільки у війську запорозькому низовому при приводі до присяги на вірність Його І. В. Государю Імператору Петру Федоровичу, самодержцю всеросійському, старшин і козаків запорозького війська, також всякого звання людей було” Сокальський був уже записаний як ієромонах Києво-Межигірського монастиря і начальник січової церкви¹. Під час перебування на цій посаді отець Володимир дуже добре прислужився і рядовому козацтву, і тим більше кошовому керівництву.

На Запорозжі, як і в інших регіонах Російської імперії, в період Нової Січі духовні особи підтримували своїм авторитетом представників світської влади, освячуючи їхні дії. При тому, що на керівництво як світською, так і духовною справою на території Запорозьких Вольностей претендували можновладці і Києва, і Петербурга, місцеве духовенство, в тому числі і Володимир Сокальський, пріоритетом бачило підтримку Коша Війська Запорозького. Отець Володимир, продовжуючи існуючу традицію, під час літургії молився за здоров'я кошового отамана, судді, писаря, осавула і всього війська; проводив вдячні молебні з приводу перемог запорозців. Начальник січових церков брав участь у поїздках кошового керівництва територією Вольностей, під час яких здійснювався, зокрема, розгляд судових справ². Причому Сокальський відігравав лише роль почесного супроводу, не втручаючись у вирішення питань судочинства. Сама ж присутність шанованої духовної особи мала додати ще більшої поваги до кошового начальства з боку козацтва. Брав участь Сокальський і у військових походах запорозців³.

Підтримка Сокальським кошового керівництва не обмежувалась лише формальним виконанням обов'язків, які за посадою покладались на начальника січових церков. Як кравим свідченням цього можуть служити події 1768 р., коли на Запорозжі почались заворушення з приводу захоплення гайдамаків російським військом та видача їх полякам. Коли кошовий П. Калнишевський став перед радою і прочитав указ цариці про війну з Туреччиною, запорозці почали його взивати зрадником за те, що лишив Україну під час повстання без допомоги. Кошовий, переодягнений у ченця, втік із деякою старшиною до Кодаку, і тільки Сокальський вгамував розпалених запорозців і умовив їх знову прийняти Калнишевського на уряд⁴.

З огляду на заслуги отця Володимира 12 березня 1774 р. від імені Петра Калнишевського, військової старшини, курінних отаманів і всього Війська йому була дана характеристика, в якій, між іншим, містились і деякі біографічні відомості: “...На себе іночаский образ ще в досить молодих, холостий, прийняв у Києво-Межигірському ставропігійному Святішого Правлячого всеросійського Вашої Імператорської Величності Синоду

¹ Дела, касающиеся запорожцев с 1715 – 1774 г. // ЗООИД. — Т. XIV. — Одесса, 1886. — С. 654 – 655.

² Скальковский А. Как судили ирядили в Сечи Запорожской // Киевская Старина. — 1886. — № 3. — С. 607 – 608.

³ Біднов В. Січовий архимандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел // Записки НТШ. — Львів, 1927. — Т. СХLXII. — С. 97.

⁴ Кашенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове. — Дніпропетровськ: Січ, 1991. — С. 288.

монастирі добровільно. Над всією його братією він перший майже тепер постриженець, добрих справ, корисної науки, смиренної вдачі, скромного життя, запопадливої працюовитості, гарної постійності і чесного поведження — непорочний є образ тепер і в минулому, та й завжди був так монастирю і всьому вірнопідданому Вашої Імператорської Величності Війську Запорозькому Низовому потрібним. І у використаннях швидкий і благослухняний, що кожний і окремих того випадок, хоча те вже для нього і тяжко було, охоче проходив. І за всім же тим і Вольностей Запорозького Війська в Пустинно-Миколаївському Самарському монастирі начальником, а потім і в самому тому ставропігійному Святішого Правлячого Синоду Києво-Межигірському монастирі намісником протягом чималого часу був. Як же цього, щоб йому вже і в Коші над всіма, що в межах його знаходяться, церквами начальником бути досяг, то той монастир і Військо Запорозьке мали ласку вибрати цього ієромонаха, отця Володимира Сокальського. Коли ж був обраний і призначений, ... звання те з крайнім... старанням і чесністю під присутністю вже і самих нас Війська Запорозького Низового знанням продовжує...”¹.

Ця характеристика містилась у проханні до Катерини II про висвячення отця Володимира в сан архімандрита. Цим, між іншим, віддячували Сокальському за ті послуги, що він зробив для Коша. Прохання було задоволене, і 26 червня 1774 р. вийшов указ Синоду Київському митрополитові Гавриїлу про висвячення.

Втім, найбільший інтерес дослідників привертала не згадані вище факти біографії отця Володимира. Значно більша увага приділялась цій постаті у зв'язку з висвітленням подій “атакування Січі” 1775 р. Чи не всі, хто звертався до цього трагічного моменту в історії запорозького козацтва, підкреслювали, що мирна задача Січі відбулася в тому числі і завдяки діям архімандрита. Причому дослідники базувались головним чином на інформації, що містилась у народних піснях і переказах². Дії отця Володимира чи не у всіх роботах характеризуються як звернення до козаків з умовлянням не проливати християнської крові. Оцінка ж значення цього звернення для вирішення долі Січі дещо розрізняється. А. Скальковський, не приділяючи спеціально уваги з'ясуванню причин мирної задачі, просто навів цитату із спогадів М. Коржа, де, між іншим, було сказано, що козаки висловили готовність слухати кошового “після звернення архімандрита й через інші обставини”³. Д. Яворницький, підкреслюючи роль січового архімандрита, зазначав, що ніде з такою повагою не ставились до духовенства, як у Запорозжжі: розумний, освічений і благочестивий архімандрит Володимир у найршучіший момент історичного життя запорозьких козаків, під час “атакування Січі”, своїм впливом і авторитетом подівав на них не піднімати зброї⁴. В. Біднов з цього ж приводу писав, що архімандрит, настоятель січового духовенства, переконав товариство, й козаки не виступили проти московського війська, захоплення Січі обійшлося без крові. Це свідчить про те, що авторитет архімандрита серед запорозьців стояв дуже високо. Розуміється, зазначав Біднов, тут мали значення ще й інші обставини⁵. О. Апанович схилилася до думки, що мирна задача відбулась великою мірою “через багато зусиль”, що доклали кошова старшина і запорозький архімандрит. Причому їхнє прагнення запобігти пролиттю християнської крові дослідниця розглядала не як заклик не вбивати росіян, а як умовляння зберегти життя самих козаків: збройний опір царським військам міг закінчитися фатально для запорозьців, бо сили були надто нерівні. Нависла загроза страшного кровопролиття і повного знищення всіх козаків, що були тоді на Січі⁶.

Вірогідно, що і саме запорозьке козацтво сприйняло звернення отця Володимира як дію в інтересах Війська. В. Біднов, досліджуючи висвітлення “атакування Січі” в народних переказах і піснях, звернув увагу, що ці джерела йдуть проти історичної правди і

¹ Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734 – 1775. — Т. 1. — К., 1998. — С. 155.

² Скальковський А.О. Історія Нової Січі... — С. 557 – 558, 563 – 566; Авдеенко С. Последний атаман. — Мелитополь, 1995. — С. 14; Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. — К.: Дніпро, 1991. — С. 259; Біднов В.А. К истории бывших запорозьких старшин и козаков... — С. 2; Біднов В. Січовий архімандрит Володимир Сокальський... — С. 89 – 94.

³ Скальковський А.О. Історія Нової Січі... — С. 558.

⁴ Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків... — С. 258 – 259.

⁵ Біднов В. Січовий архімандрит Володимир Сокальський... — С. 91.

⁶ Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків... — С. 252.

неодноразово згадують, що архімандрит залишив Січ разом із утікачами. Пояснення, яке знайшов Біднов у такій невідповідності народної пісні реальним фактам, досить логічне: близькість, поєднання Сокальського із запорожцями настільки великі й безпосередні, що народна уява не мириться з тим, що козаки тікають до Туреччини без нього¹.

Втім, аналіз джерел дозволяє стверджувати, що “близькість... із запорожцями” не була для Сокальського такою визначальною, якою її бачили чи хотіли бачити самі козаки. Матеріали архіву Коша ставлять під сумнів логічний ланцюжок, вистроєний В. Бідновим, який писав, що матеріальне становище начальника січової церкви, очевидно, було не кепське, бо в протилежному разі отець Володимир (як й інші ченці, що перебували в Січі) не дорожив би своїм перебуванням тут і знайшов би привід повернутися до Межигірського монастиря². Річ у тім, що в 1773 р. Володимир Сокальський зробив таку спробу залишити назавжди свою посаду на Запорозжжі. Спочатку він отримав від Коша дозвіл і паспорт для виїзду до Києва для вирішення якоїсь справи. Дещо пізніше, прибувши до Києво-Межигірського монастиря, отець Володимир звернувся до архімандрита Іларіона і братії цієї обителі з проханням про звільнення його із Запорозжжя через слабкість здоров'я і тривалість перебування на території Вольностей. Намір Сокальського був більш ніж серйозним, і, отримавши звільнення, чернець від'їхав до Січі за своїми речами. Свої повноваження він передав новому начальнику січових церков отцю Петру, а сам поїхав із Січі до Самарського монастиря для передачі керівництва ним ієромонаху Ієссею. Але на цьому фактично і завершилися рішучі дії отця Володимира, спрямовані на повернення до Межигір'я. Втрутився Кіш, в плани якого не входила заміна особи на посаді начальника січових церков. Певний час Кіш відкладав надання дозволу на залишення Сокальським Запорозжжя, посилаючись на “обставини військового часу”. Згодом і сам отець Володимир, і архімандрит Києво-Межигірського монастиря отримали з Коша дуже прозорі за змістом листи, які не залишили шансів для реалізації бажання начальника ієромонаха Сокальському довелось залишитись на Запорозжжі³. Що насправді змусило шанованого козаками отця Володимира розпочати справу про повернення до Києво-Межигірського монастиря, сказати важко, втім, ці причини мали бути досить важливими, оскільки Сокальський наважився ризикнути, незважаючи на те, що перебуваючи більше десяти років серед запорожців, він не міг не розуміти, з якими складностями доведеться зіштовхнутись, виступивши проти волі Коша.

Доля Сокальського після скасування Запорозьких Вольностей підтверджує думку В. Біднова, що нова адміністрація виявилась прихильною до отця Володимира з огляду на те, що архімандрит, очевидно, належав до тих, що не тільки самі не робили вчинків, ворожих щодо нового положення Запорозького краю, а ще й товаришів своїх приводили до покірності російській цариці⁴. Архімандрит деякий час після розорення Січі продовжував отримувати встановлену раніше платню, а надісланим йому 28 листопада 1775 р. наказом Київської консисторії був переведений до Києва, звідти ж — до Батурина, де став настоятелем Миколаївського Крупицького монастиря. Перед від'їздом із Запорозжжя Сокальський ще й виклопотав у світській адміністрації повернення йому, ієромонаху Варахаїлу та ієродиякону Палладію коней, які знаходились у зимівнику військового судді Головатого і були описані разом з власністю заарештованого старшини⁵. Таким чином, отець Володимир не тільки не був підданий утискам після ліквідації Вольностей, але і був обласканий можновладцями, які віддячили йому за допомогу в мирній задачі Січі⁶.

Після від'їзду Сокальського багато ченців, які знаходились поза монастирськими стінами, продовжили задовольняти духовні потреби і колишніх запорозьких козаків, й

¹ Біднов В. Січовий архімандрит Володимир Сокальський... — С. 94.

² Там само. — С. 95.

³ Архів Коша Нової Запорозької Січі... — С. 144 – 145, 148 – 154.

⁴ Біднов В. Січовий архімандрит Володимир Сокальський... — С. 100.

⁵ Біднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков... — С. 5 – 8; ЦДАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 365, арк. 14.

⁶ Лиман І. Постать начальника запорозьких церков Володимира Сокальського в історіографії та джерелах // Південний архів. Збірник наукових праць. Історичні науки. — Вип. 7. — Херсон: вид. ХДПУ, 2002. — С. 71 – 75.

інших парафій регіону. Направлялись представники чорного духовенства і до нововлаштованих культових споруд, і в місцевості, де церкви зведені ще не були. Так, у 1775 р., після ліквідації Вольностей, запорожець Лисько у своєму зимівнику влаштував каплицю і утримував при ній ієромонаха Самарського монастиря¹. Інший ієромонах того ж монастиря був направлений у 1779 р. до нововлаштованої полковником Полтавського пікінерського полку А. Леванідовим слободи Андріївки, де і служив до освячення Успенської церкви².

За умов, коли в багатьох місцевостях регіону був досить відчутний брак парафіяльного духовенства, який частково міг бути компенсований залученням чернецтва до виконання відповідних функцій, на перший погляд може здатись нелогічним донесення Євгенія (Булгаріса) Синоду, датоване 29 листопада 1776 р. Одним з двох основних питань, піднятих у цьому документі, була відсилка з колишньої Січі шести ієромонахів Києво-Межигірського монастиря, які, вірогідно, перебували на Запорозжжі ще з часів Вольностей. Слов'янський та Херсонський архієпископ писав до Синоду, що ченцям у місті Покровську бути непристойно, а тому їх слід відправити до Межигір'я або ж до Самарського монастиря як до залежного від ставропігії. Напевно, причиною такого звернення стало небажання архієрея мати при парафіях підвідомчої йому єпархії осіб, які знаходились не під його контролем, а під юрисдикцією архимандрита Києво-Межигірського монастиря. Іншим проявом такого небажання було вже згадуване звернення Булгаріса до Синоду з проханням перевести Самарський Пустинно-Миколаївський монастир у залежність від Слов'янського та Херсонського єпархіального керівництва. На відміну від другого, перше прохання Синод задовольнив: ченців із Покровська було наказано відіслати до Самарського монастиря³.

Не таким, як до киево-межигірської братії, було ставлення архієреїв Слов'янської та Херсонської єпархії до перебування в межах регіону осіб, які прибули сюди із-за кордону.

Слід сказати, що допуск до держави представників іноземного чорного духовенства і до 1775 р. тримався під особливим контролем Петербурга. Крім релігійних факторів, тут велике значення мав і фактор політичний: регулюючи в'їзд до імперії православних ченців, російська влада не тільки реагувала на зміни внутрішніх потреб у чорному духовенстві, але і використовувала це в політиці по відношенню до земель з православним населенням, які були під владою неправославних урядів. Розгляд справи кожного іноземного ченця, який висловив намір перебраться до Російської імперії, мав і військове значення: використовуючи представників православного духовенства як розвідників за кордоном, російська влада прагнула запобігти таким же діям іноземних ченців на території імперії. В'їзд до держави іноземних ченців обмежувався і з міркувань економічних: метою багатьох візитерів було збирання пожертв на свої монастирі, і Петербург не міг допустити неконтрольованого вивозу грошей з країни.

Тому і в законодавчих документах, що приймалися у останній чверті XVIII ст., підтверджувалась чинність іменного указу 1718 р., синодальних указів 1723, 1733, 1768 рр., якими визначались обмеження прав іноземних ченців щодо перебування в імперії⁴.

Таке обмеження не означало недопущення. Для півдня України питання набуло особливого значення, й інтереси колонізації регіону православними іноземцями вимагали врахування специфіки нових парафій. Дозвіл вихідцям із-за кордону, які належали до чорного духовенства, служити при парафіях Південної України став важливою складовою заохочення іноземців до переселення.

Ще до заснування Слов'янської та Херсонської єпархії, 28 березня 1775 р. в іменному указі про дозвіл оселитись у Керчі та Єникале грекам, які служили на флоті під керівництвом графа Орлова, серед пільг було назване обрання для цих переселенців грецького архієпископа, який мав бути посвячений Синодом і отримувати жалування з казни⁵.

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 967.

² Там само. — С. 942 – 945.

³ РДА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 1 – 8.

⁴ ДАХО, ф. 207, оп. 1, спр. 199, арк. 11 – 12 зв.

⁵ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 103.

Цим архієпископом не обмежився склад чорного духовенства, яке оселилось у належних Російській імперії фортецях Кримського півострова. За даними на середину жовтня того ж 1775 р., лише при Єникале знаходились такі, які прибули з архіпелагу: 6 митрополитів, архієпископів і єпископів, по одному архімандриту, ієромонаху та диякону¹. За рапортом В. Черткова, Г. Потьомкін наступного року розпорядився виділяти на утримання архієреїв, які знаходились у Керчі та Єникале, кожному по 60 коп. на добу. Але на цьому витрати казни на грецьке чернецтво далеко не обмежились. Останнє, у свою чергу, волило отримувати додаткове фінансування. На початку 1776 р. один із двох митрополитів, які прибули з Криму до Петровської фортеці, з'явився в Азовського губернатора у фортеці Білівській і заявив про свій намір їхати до столиці, для чого просив виділити кошти. Як аргументація було названо розбиття корабля, яке вони пережили, відсутність фінансування з казни осіб, які перебували при архієреях. В. Чертков попросив дозволу Новоросійського та Азовського генерал-губернатора, зважаючи на «іноземство» митрополитів, купити їм кибитку і оплатити прогонні їм та їхнім родичам і служителям². І гроші були видані. З казни оплатили кибитку для проїзду з Петровської до Білівської та ремонт цього транспортного засобу, прогонні від фортеці до фортеці, добові митрополитам і особам, які перебували при них, дрова, закуплені для опалення, одяг митрополитам, купівлю та ремонт двох колясок та однієї кибитки для проїзду до Петербурга, двох коней, куплених для вахмістра, який мав супроводжувати греків під час подорожжя. Загальна сума витрат виявилась чимала — 810 крб. 85 ½ коп.³

9 травня 1776 р. з'явився іменний указ, яким Колегії економії наказувалось виділяти кожному з чотирьох митрополитів, які перебрались з греками до Керчі та Єникале, по 500 крб. щороку, і, до того ж, видати одноразово на одяг для кожного по 200 крб.⁴ Ордером Г. Потьомкіна В. Черткову була передбачена виплата відповідної суми Азовською губернською канцелярією⁵. Не забув Новоросійський та Азовський генерал-губернатор і про інших представників грецького чорного духовенства. На тій підставі, що виділено утримання митрополитам, Г. Потьомкін звернувся до імператриці з доповіддю, якою пропонував визначитись із утриманням таких, які перебували в Єникале, архієпископа Никодима і Неофітоса, єпископів Кирилоса, Калінікоса і Ієремії, архімандрита Миколая та ієромонахів Григорія і Максима⁶.

Розрахунок на залучення іноземного чернецтва до розбудови церковного устрою на півдні України виявився, між іншим, і в призначенні єпархіальним архієреєм грека Євгенія (Булгаріса). Розуміючи пріоритети Петербурга і сам будучи вихідцем із-за кордону, він у тому ж донесенні Синоду від 4 лютого 1777 р., яким пропонував спростити процедуру отримання дозволу на влаштування церков, просив зробити для Слов'янської та Херсонської єпархії виключення і дозволити приймати не лише закордонне біле духовенство, але й ієромонахів. Роблячи ставку на закордонних ченців, архієпископ пояснював, що їм зручніше задовольняти потреби іноземних переселенців до регіону, оскільки вони знають і мову і звичаї останніх⁷. 27 березня того ж року Синод задовольнив прохання Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея і дозволив приймати закордонне духовенство виключно для задоволення духовних потреб іноземців їхньою рідною мовою. Архієпископ отримував право приймати таких осіб по розгляді їхніх документів і зносинах із Новоросійським та Азовським губернаторами на тих самих підставах, на яких приймались у російське підданство світські іноземці⁸. Чинність цього рішення була підтверджена Синодом 25 лютого 1779 р.⁹

Євгеній використовував отримане право. Між іншим, для виконання треб для таганрозьких греків був призначений ієромонах Герасим (Белуш), який вийшов із Константи-

¹ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 5, арк. 48.

² Там само, ч. 6, арк. 110 – 110 зв.

³ Там само, арк. 351 – 352.

⁴ ДІМ КП – 74066 / Арх – 14401.

⁵ ДІМ КП – 74067 / Арх – 14402.

⁶ ДІМ КП – 74254 / Арх – 14547; КП – 74257 / Арх – 14550.

⁷ РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 5 – 5 зв.

⁸ Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 181 – 182.

⁹ Там само. — С. 219 – 220.

нополя. Йому було дозволено служити в місцевій Михайлівській церкві по черзі з місцевими священиками. Коли ж під час відвідання Таганрога в 1778 р. Булгаріс дізнався, що Герасим не відповідає своїй посаді, то згідно з бажанням греків призначив на його місце іншого грецького ієромонаха — Єпифанія. Втім, той пробув при церкві недовго, і одним з його наступників став грек ієромонах Ієремія Грамматикопуло, який до цього служив при Єлизаветградській Володимирській грецькій церкві¹.

Порядок прийняття до єпархії іноземного чернецтва міг змінитись після того, як наступник Євгенія, Никифор, недовзі після зайняття кафедри отримав указ Синоду стосовно того самого Ієремії Грамматикопуло, який вийшов з Афонської гори. Петербургом наказувалось зарахувати Ієремію до числа ченців Полтавського Хресто-воздвиженського монастиря після отримання ним російського підданства і складання відповідної присяги, а на майбутнє заборонити приймати до єпархії закордонних ченців без синодального указу. Тим самим Слов'янська та Херсонська єпархія могла втратити своє виключне право, надане указом Синоду від 27 березня 1777 р.

Проте Никифор зміг переконати Синод відмовитись від такого рішення. Знову працював аргумент необхідності створення сприятливих умов для іноземних переселенців. У донесенні Синоду з приводу того, що Грамматикопуло не бажав йти до Полтавського монастиря і просив дати час на вирішення, чи повернутись за кордон або ж залишитись у Російській імперії, Слов'янський та Херсонський архієпископ звернув увагу на ті незручності, що зустрічають православні іноземці, які не мають можливості бути присутніми на богослужіннях рідною мовою, і на ту турботу про задоволення духовних потреб іноземців, яку проявляв він, Никифор, з першого дня зайняття кафедри. Архієпископ пояснював, що багато хто з іноземних ченців може просто не дочекатись синодального рішення і піти, або ж розійдуться самі переселенці. Як підтвердження було подано копію з повідомлення бригадира Я. Репнінського, який писав, що навіть через направлення ієромонаха до консисторії для зібрання довідок іноземні колоністи збирались піти до інших місць. Писав Никифор і про побоювання, що в разі запровадження обов'язкових попередніх зносин із Синодом не дочекається і грецький ієромонах Анатолій, який прибув у Дмитрівську фортецю до родича і якого Слов'янський та Херсонський єпархіальний архієрей планував використати для служіння при грецьких поселеннях у таганрозьких ротах. Так само ризикували залишитись без можливості задовольняти релігійні потреби іноземці, які мешкали в Ковпаківці, фортеці Святого Дмитрія, Єлизаветграді та інших місцях.

З огляду на це Слов'янський та Херсонський архієпископ просив дозволу зберегти той порядок, який діяв за Євгенія (Булгаріса). Дозвіл був даний. При цьому Синод поставив кілька умов. Ченці мали прийматись до парафій лише в тих випадках, коли не знаходилось представників білого духовенства, які володіли грецькою чи іншою іноземною мовою. Прийняття мало відбуватись після зносин із світською адміністрацією і перевірки відсутності перешкод для виконання священницьких функцій, причому вже після призначення до Синоду мало повідомляти, у який саме населений пункт направлений чернець, скільки там дворів і душ, яка була потреба в такому призначенні тощо. Слов'янський та Херсонський архієпископ зобов'язувався піклуватись, аби до парафій не приймали іноземних ченців у більшій кількості, ніж у них існувала потреба. Разом з тим, Никифору заборонялось призначати таких осіб до парафій греків, підлеглих митрополиту Готфійському та Кафійському. На Слов'янського та Херсонського архієпископа покладався обов'язок опікуватись, аби священиками ставали і особи з середовища світських переселенців з тим, щоб згодом при всіх церквах перебувало лише біле духовенство. Нарешті, цим указом підкреслювалась заборона приймати без відома Синоду іноземних ченців до монастирів².

Таким чином, Никифор отримав право продовжити практику призначення представників чорного духовенства до парафій. Призначення як для тимчасового, так і для постійного служіння. У 1780 р. він наказав тимчасово направити до керченської церкви іє-

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 852 – 855; РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 353.

² Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 259 – 261.

ромонаха Максима, який мав там відправляти треби (за виключенням служіння літургії, оскільки ієромонаху бракувало пальця на руці)¹.

Дозвіл приймати до єпархії іноземних ченців сприяв прибуттю до регіону осіб із авантюрною вдачею, які до того вже змінили не одне місце перебування. З документів постають яскраві типи духовних пастирів, які мали задовольняти потреби осіб, що ризикнули перебраться до регіону.

2 вересня 1780 р. Синод розглядав справу про призначення до Херсона грецького ієромонаха Іоакима (Папахриста), який у 1762 р. був висвячений у Туреччині Гревенським архієпископом в ієродиякони та ієромонахи ставропігійного Успенського монастиря, пізніше втік від переслідування турками, причому при втечі загубив грамоту про посвячення. У 1772 р. Папахрист прибув до російського флоту на архіпелазі, де був призначений графом Орловим до албанського батальйону для богослужіння. Після завершення війни Іоаким перебрався до Єникале, а пізніше — до Ковпаківки². Як впливає з указу Слов'янської духовної консисторії від 7 березня 1786 р., 8 червня 1780 р., тобто ще до розгляду справи Синодом, Папахрист був тимчасово призначений архієпископом Євгенієм до херсонської Софіївської церкви. А вже в грудні наступного, 1781, року за донесенням титарів і парафіян про “непорядне життя та худі вчинки” ієромонаху було заборонено богослужіння і він усунений від парафії. Вже незаконно Іоаким продовжував відправляти служби в Таганрозі, за що був відісланий на три роки до Сокольського Преображенського монастиря. Будучи тимчасово відпущений на лікування, ієромонах не повернувся до обителі своєчасно, попросив відкласти повернення а потім і зовсім зник невідомо куди на довгий час³.

У багатьох рисах біографію Іоакима повторив ієромонах Ананій. Він народився в Туреччині і 1760 р. був посвячений у ієродиякони та ієромонаха до Каркарського Іллінського монастиря. Пізніше Ананій втік, рятуючись від турків, залишивши у монастирі все своє майно і грамоту про посвячення. Прибувши до архіпелагу на російський флот, він служив треби грекам, які знаходились під командою О. Орлова, а в 1775 р. переїхав із парафіянами до Єникале, де, не будучи приведеним до присяги, здійснював богослужіння з дозволу ігумена ієромонаха Іоанна Биковського. У 1781 р. було розглянуте питання про переведення Ананія до Ковпаківки⁴.

Вельми насиченими були біографії і деяких із тих іноземних ченців, які висловлювали намір осісти в монастирях Слов'янської та Херсонської єпархії. У 1778 р. до Євгенія (Булгаріса) прибув чернець Ліверій, який просив направлення до Нефорощанської обителі. Як показав сам шестидесятирічний чернець, він народився в Ніжині, навчався в Київській академії, а в 1756 р., зайшовши в “Польську область”, був пострижений у закордонному Онуфріївському монастирі, що належав до Київської єпархії. У 1768 р., будучи направлений разом з іншими ченцями до Запорозької Січі для збирання милостині, неподалік від Очакова був взятий турками в полон, утримувався чотири роки в різних турецьких містах, поки не був викуплений Царгородським патріархом і не відісланий до Афона. Звідти Ліверій з'явився до російського флоту на острів Парос, а після укладення миру був перевезений до Таганрога, де дочекався паспорта для повернення до Онуфріївського монастиря. Перейшовши кордон і почувши про переслідування, яким піддавались православні з боку католиків та уніатів, чернець не ризикнув іти до обителі і мешкав по різних місцях, повернувся до меж Російської імперії. У 1777 р. Ліверій деякий час знаходився в Новомиргородському шанці, отримав білет для вільного пересування, ходив до Кодака, напевно, для поклоніння іконі Божої Матері, що вважалась за чудодійну, а після проживав у різних місцевостях Азовської губернії⁵.

Ліверій був далеко не єдиним ченцем, який, залишивши свій монастир, вештався на півдні України. Він знаходився у більш вигідному становищі в порівнянні з багатьма своїми “колегами”, які не мали необхідних документів, виданих світськими командами. Прикордонний регіон притягував стільки “мандрівних ченців”, що Малоросійський гене-

¹ ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 6.

² Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 283 – 284.

³ ДАХО, ф. 207, оп. 1, спр. 75, арк. 1 – 3 зв.

⁴ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 2 – 21; РДІА, ф. 796, оп. 62, спр. 499.

⁵ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 17, арк. 1 – 9 зв.

рал-губернатор звернувся до Євгенія (Булгаріса) з секретним листом, яким просив негайно направляти до світських органів влади всіх бродячих представників чорного духовенства, особливо іноземного. Знайомлячись у другій половині XIX ст. з матеріалами архіву Херсонської духовної консисторії, М. Неводчиков знайшов таку велику кількість справ про “мандрівних ченців”, що назвав їх розгляд особливістю місцевого єпархіального справочинства. Приймаючи чернецтво і то й ставши ієромонахами в молдавських чи афонських монастирях, такі особи заходили до Південної України, пробираючись на батьківщину для побачення з ріднею, для збирання милостині або ж “заради охоти до переміни місць”. Неводчиков переказав деякі дані про “одисею” одного з таких мандрівників, Антонія. Цей ієромонах був сином генерал-поручика Толенова, капітаном, який у 1745 р. постригся в Києво-Межигірському монастирі. Будучи посланим у 1753 р. до монастирської пасіки на території Польщі, він самовільно відлучився до волоських земель, де проживав у різних монастирях протягом 13 років. Звідти перейшов до Афону, а після за вимогою адмірала Спиридонова був відсланий до російського флоту на архіпелазі. З флоту через хворобу Антонія відпустили до Італії на лікування. З Італії він переїхав до Константинополя, звідки з паспортом, отриманим від російського резидента, ієромонах переїхав до Сникале, а пізніше — до Таганрога, з Таганрога — до Полтави, неподалік від якої і був заарештований полковим суддею¹.

Таких мандрівників або відправляли до світської влади, яка відсилала їх на батьківщину, або ж посилала до Нефорощанського монастиря, де вони мали перебувати тимчасово, але іноді залишались і до смерті. Траплялись і втечі таких осіб з самого Нефорощанського монастиря, після чого розпочинались тривалі листування та розшук, які, як правило, закінчувались безрезультатно².

Для запобігання таким пересуванням ченців єпархіальному архієрею і підтверджувалась заборона включати представників іноземного чернецтва до складу монастирської братії. І до Петербурга з Полтави йшли повідомлення про цих вихідців із-за кордону³.

Боротьба з “мандрівним чернецтвом” мала на меті, між іншим, підтримання статусу чорного духовенства як своєї еліти верстви. Згадаємо, що саме до чернецтва належали єпархіальні архієреї, деякі присутні консисторії. Єпархіальне керівництво воліло бачити ченців і у складі присутніх духовних правлень. Між іншим, офіційною підставою для звернення до Синоду з проханням причислити до Слов’янської та Херсонської єпархії Самарський та Святогорський монастирі був саме брак ченців у складі духовних правлень регіону.

Таким чином, відіграючи важливу роль у керівництві православною церквою на півдні України, чернецтво становило лише незначний відсоток від загальної кількості духовенства регіону. До того ж, жоден з переданих до складу Слов’янської та Херсонської єпархії монастирів не знаходився в межах, які традиційно вважаються Південною Україною. Керівництво ж Самарського монастиря свідомо було усунуте ставропігією від участі в діяльності єпархіальних органів влади, аби це не відволікало від проблем управління монастирською економією. З-поміж самого чорного духовенства далеко не кожен мав доступ до управління. Державні ж заходи щодо обмеження загальної кількості чернецтва та можливостей іноземного чорного духовенства знаходяться у межах імперії суттєво зменшували можливості такого доступу. І без того нечисленна мережа монастирів недовзі була скорочена внаслідок поширення секуляризаційних процесів. А станом на початок XIX ст., у результаті проведення адміністративно-територіальних і залежних від них церковно-територіальних перерозподілів у єпархії, до якої входили південноукраїнські землі, не залишилось жодного штатного чоловічого монастиря. Лише після цього було вирішене питання про влаштування тут нової обителі.

Біле духовенство

Незважаючи на те, що при формуванні органів єпархіальної влади перевага віддавалась представникам чернецтва, і Синод, і єпархіальні архієреї у своїх діях великою мірою спирались на біле духовенство, яке чисельно в багато разів перевищувало духовенс-

¹ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 409 – 410.

² Там само. — С. 411; ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 395, арк. 65 – 66.

³ РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 265, 484; оп. 59, спр. 425; оп. 60, спр. 10, 101, 149, 309, 332.

тво чорне. Парафіяльне та полкове духовенство виступало головним посередником між церковним керівництвом та мирянами.

В умовах, коли центральна російська влада проводила політику посилення контролю за білим духовенством, обмеження “виборного начала”, чисельності цієї групи духовних осіб, на півдні України відповідні заходи поширювались із значним запізненням, і в регіоні, з огляду на пріоритетне значення його колонізації, були зроблені деякі виключення, які спричинили своєрідні “відставання” у трансформаціях, що вже відбулись у центрально-російських єпархіях. Важливою особливістю Слов'янської і Херсонської єпархії залишались суттєві розбіжності, які спостерігались у стані білого духовенства в північних, значно заселеніших, її частинах і в частинах південних, де зростання чисельності духовних осіб відставало від темпів приросту загальної чисельності населення.

У єпархії до білого духовенства належало більше 90 % духовних осіб. При влаштуванні цієї церковно-адміністративної одиниці до неї були причислені зі складу Київської єпархії 818, Переяславської — 345, Воронежської — 102, Білгородської — 116 священно- та церковнослужителів. Загальна ж кількість представників білого духовенства, зазначених у надісланих з єпархій відомостях стосовно осіб, переведених під юрисдикцію архієпископа Євгенія, склала 1381 особу¹. І. Покровський подав таку ж кількість: згідно з його підрахунками, із Київської, Переяславської, Воронежської та Білгородської єпархій до складу єпархії Слов'янської та Херсонської було переведено “14 протопопів, 538 попів, 68 дияконів, 761 дячок і паламар”².

Гавриїл (Розанов) навів дещо іншу цифру — 1476 осіб. Вірогідно, до цієї кількості включено і духовенство чорне. Уже відмічена припущена Гавриїлом невідповідність між підзаголовком і інформацією, яка наводилась під ним, і в цьому випадку ставить під сумнів коректність формулювання архієпископа: під підзаголовком “Чисельність церков у Слов'янській єпархії, стан їх і кількість всього загалом духовенства” Гавриїл записав, що “у Новоросійській губернії при влаштуванні Слов'янської та Херсонської єпархії... виявилось... духовенства 1476”³. Очевидно, ця цифра відноситься не лише до Новоросійської, але і до Азовської губернії.

Церковно-ієрархічна структура білого духовенства, яке опинилось під зверхністю Слов'янського та Херсонського архієрея, була традиційною для Російської держави: представники групи належали або до священнослужителів, або ж до причетників (церковнослужителів). Перші були представлені священиками (ієреями, архієреями) і дияконами; другі — дячками, паламарями. Разом з тим, як випливає з відомостей, надісланих до Синоду в 1776 – на початку 1777 р., для північної частини нововлаштованої єпархії була характерною наявність серед священнослужителів так званих вікарних священиків, що, як зазначає І. Смолич, було особливістю українських єпархій. Вікарні призначались для допомоги в служінні самими парафіяльними священиками або вдовою священика до досягнення її сином повноліття. У першому випадку вікарій міг розраховувати на третину або чверть прибутків, у другому — на половину⁴. Вже невдовзі подібні посади були заборонені і вікаріїв наказано розмістити на штатні місця, а у тих вікаріїв, які жили при батькові “для допомоги йому в старості”, відібрані ставлені грамоти⁵.

Починаючи з часів петровських реформ, в імперії була запроваджена ціла система заходів контролю за чисельністю білого духовенства. Для цього центральна влада мала кілька аргументів. Запобігання збільшенню кількості священно- та церковнослужителів при церквах мало підняти життєвий рівень самих осіб, які залишились при парафіях, оскільки парафіяни часто не мали можливостей утримувати багато духовних осіб. Виключені з духовного відомства переходили до інших верств, і, таким чином, мали частково задовольняти потреби держави в поповненні складу збройних сил і податного населення. Скорочення кількості “безмісних” осіб було спрямоване проти існування небажаного для держави маргінального елемента, який знаходився поза суворим контролем центру і тому міг сіяти небезпечні для влади погляди і збільшувати статистику злочинів.

¹ РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 365 – 368.

² Покровский И.М. Русские епархии в XVI – XIX вв. — С. 508.

³ Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 104.

⁴ Смолич И.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 320.

⁵ Знаменский П. Приходское духовенство... — С. 277 – 278.

Одним із центральних заходів контролю було встановлення і дотримання штатів. Визначенням штатів окремих церков і встановленням параметрів, яким мала відповідати парафія, центральна влада прагнула привести регулювання чисельності священно- та церковнослужителів у систему. У рішеннях єпархіальних органів влади Південної України містяться посилення на синодальний та іменний укази від 10 серпня 1722 і 4 червня 1768 р., які зберігали чинність до 1778 р. Згідно з першим, там, де через великі розміри парафії було недостатньо двох священників, міг бути призначений і третій, але за умови, щоб в одній парафії налічувалось не більше 300 дворів. Один священник мав діяти в парафії, що складалась зі 100 – 150 дворів, двоє — де налічувалось 200 – 250, троє — 300 дворів. Зазначалось, що при трьох священниках могло перебувати не більше двох дяконів, а кількість причетників повинна бути пропорційною чисельності священників: при кожному священнику могло знаходитись по одному дячку та паламарю. Іменним указом від 4 червня 1768 р. було уточнено, що при трьох священниках мало знаходитись два дякони, при двох — один, так само як і при однопарафіяльних церквах, за якими закріплено не менше 100 дворів¹.

8 жовтня 1778 р. з'явився синодальний указ, який став черговим етапом на шляху реалізації прагнення систематизувати і разом із тим скоротити структуру парафіяльного духовенства. Документом обумовлювалось: 1) При однопарафіяльних церквах, при яких знаходиться до 150 дворів, має бути один священник. 2) Один священник має залишатись і у випадку, якщо при церкві є до 200 дворів, але вони розташовані поблизу релігійної споруди і парафіяни не просять про посвяту другого священника. 3) Другий священник у церкву, при якій знаходиться 200 дворів, може призначатись лише в разі нагальної необхідності. 4) По два священники повинні знаходитись у парафіях, які налічують від 250 до 300 дворів. 5) По три священники мають знаходитись при церквах, причти яких і раніше налічували таку кількість священнослужителів і при яких є не менше 300 дворів². Кількість дяконів, як і раніше, мала визначатись згідно з указами від 10 серпня 1722 і 4 червня 1768 р.³: при трьох священниках могло знаходитись 2 дякони, при двох — по одному, а при одному священнику дякон мав знаходитись лише в “знатних місцях”.

Таким чином, за Катерини II були значно скорочені штати, запроваджені Петром I.

Уже давно стало історіографічною традицією твердження про незаповненість штатів священно- та церковнослужителями при церквах Слов'янської та Херсонської єпархії. Така теза є справедливою лише при досить важливому застереженні: духовних осіб не вистачало в тих місцевостях регіону, які найбільш швидко заселялись, у той час як загальна кількість білого духовенства єпархії не те що була достатньою, але навіть перевищувала штатні норми. 25 лютого 1779 р. з'явився досить показовий указ Синоду, посланий на який не знаходимо у дослідженнях, які стосувались церковної історії регіону. У документі повідомлявся зміст довідки, наведеної в канцелярії Синоду про кількість священно- та церковнослужителів, їхніх дітей у Слов'янській та Херсонській єпархії станом на 1777 р. Як з'ясувалось, згідно зі штатами, кількість протоієреїв та ієреїв мала становити 405, тоді як у наявності було 538, тобто надлишок становив 133 особи. Крім того, загальна кількість дяконів, дячків і паламарів перевищувала штатну на 53 особи. Отже, в цілому єпархія мала надлишок у 186 священно- та церковнослужителів. До того ж, значною була кількість невлаштованих дітей духовенства. По єпархії чисельність таких навчених грамоті осіб віком до 15 років дорівнювала 289, від 15 до 20 років — 143, старших за 20 років — 144. Цих кадрів цілком могло вистачити для заповнення штатів причтів церков, що були закладені та освячені протягом 1775–1781 рр. Логічною була ухвала Синоду, прийнята в результаті ознайомлення з отриманою довідкою: вільні священико- та церковнослужительські місця слід заповнювати, за деякими виключеннями, саме тими духовними особами, які перевищують штат, а також навченими грамоті дітьми священно- та церковнослужителів, які досягли відповідного віку⁴.

Така ухвала Синоду стала проявом, між іншим, ще кількох важливих тенденцій, які спостерігались в Російській імперії — тенденції поступового посилення замкненості

¹ ДАДО, ф. 193, оп. 1, стр. 103, арк. 144 зв.; ф. 104, оп. 1, стр. 23, арк. 6; ДАПО, ф. 706, оп. 1, стр. 1, арк. 26.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 752.

³ Там само. — С. 752 – 753.

⁴ Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 219 – 220.

духовної верстви, її поповнення переважно за рахунок дітей священно- та церковнослужителів, тенденції спадковості займання місць при церквах, обмеження “виборного начала”. Такі тенденції відмічені багатьма авторами. Ті з них, хто базувався на результатах досліджень переважно центральноросійських єпархій, стверджують, що вже у XVIII ст. духовне відомство досягло високого ступеня замкненості. Такої точки зору дотримується, між іншим, один із найавторитетніших закордонних дослідників історії російської церкви XVIII – XIX ст. Г. Фріз¹. Американський вчений пише, що вже в останніх десятиріччях XVIII ст. зникла навіть потенційна можливість мобільності в духовний стан².

У центральноросійських єпархіях простежувалось посилення принципу спадковості займання церковних місць. Спадковості, яка, за формулюванням П. Знаменського, мала як широке значення (спадковість права на духовне служіння), так і значення вузьке (спадковість прав служіння при певній родовій церкві і на певному місці)³. Такий порядок заміщення місць розвився ще в XVII ст., а документами вищих органів влади, прийнятими до 1775 р., він набув підкріплення.

П. Знаменський висловив тезу, повторену пізніше І. Смоличем, про те, що XVIII ст. застало спадковість у широкому значенні “достатньо розвиненою та міцною, так що подальший її розвиток прямо вів уже до усунення від церковного служіння всіх сторонніх кандидатів недуховного походження і до повної замкненості самого духовного зв’язу”⁴. Справедливі для центральноросійських єпархій такі висновки не підтверджуються на матеріалах південноукраїнських парафій.

Що стосується спадковості займання місць при церквах, то на Запорозьких Вольностях вона прижилась у досить обмежених обсягах. Мова йде про спадковість у широкому значенні, тоді як займання сином місця при церкві, де служив батько, взагалі було рідким виключенням. Уже згадувалось про “Відомість хрестової Старокодацької Запорозької намісній про священно- та церковнослужителів, що дійсно служать при дев’яти парафіяльних церквах, які тепер у наявності перебувають” 1772 р. Тоді як із позначеної в ній 51 духовної особи 33 вийшли із запорозьких козаків, лише стосовно 10 було зазначено, що вони є синами духовних осіб із Лівобережної України чи Запорожжя. Стосовно ще 6 зазначалось, що вони вийшли з посполитих; 1 вийшов із Лубенської сотні Чернігівського полку. Походження ще однієї духовної особи залишається невідомим⁵. У перші роки після ліквідації Вольностей Війська Запорозького таке співвідношення для цих церков кардинально не змінилось.

Більш глибоко проникло спадкове начало в порядок заповнення причтів церков, які знаходились в інших частинах регіону, що був переданий під духовне керівництво Слов’янського та Херсонського єпархіального архієрея. У відомостях, складених Переяславською, Воронежською та Білгородською консисторіями, знаходимо чимало “династій” священно- та церковнослужителів, що були передані під управління архієпископа Євгенія (стосовно осіб, переведених із Київської єпархії таких даних не маємо, оскільки у відповідній відомості не подано прізвищ представників парафіяльного духовенства). Через те, що бракує відомостей про характер родинних зв’язків духовних осіб, які носили однакові прізвища, немає можливості скласти точну статистику, але все ж можна констатувати, що “династії” не тільки не переважали, але і становили відносно невеликий відсоток серед загальної кількості духовенства⁶.

Після ліквідації Нової Січі лави духовенства продовжували поповнюватись не лише за рахунок вихідців із самої духовної верстви. Між іншим, поповнювали духовенство і колишні козаки. Лише кілька прикладів. У жовтні 1774 р. (Макаревський помилково пише, що це відбулось у жовтні 1775 р.) за поданням Коша був висвячений у Києві у священники до Михайлівської церкви в Байбаківці, що будувалась, полковий старшина

¹ Лиман І.І. Проблеми історії православного духовенства Південної України в роботах Грегорі Л. Фріза // Наука. Релігія. Суспільство. — 2003. — № 1. — Донецьк: ППШ “Наука і освіта”. — С. 156–160.

² Freeze Gregory L. The Russian Levites. Parish Clergy in the Eighteenth Century. — Cambridge — London: Harvard University Press, 1977. — P. 204.

³ Знаменский П. Приходское духовенство... — С. 81.

⁴ Там само; Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 322.

⁵ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 35–42.

⁶ РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 308–324, 342–352, 358–362.

Нестор Гаврилов. Але оскільки під час перебування в Києві він зник, це місце в жовтні 1775 р. зайняв інший козак — І. Саламахський¹. З 1775 по 1783 р. виконував дяківські обов'язки в селі Талалаївці виходець із козаків А. Басов². Кілька справ про обрання священниками козацьких дітей, які навчались у Київській духовній академії, були знайдені М. Неводчиковим³.

Разом із тим, маємо і приклади спадкового займання місць при парафіях. Між іншим, до спадкового відносилось і займання місця зятем. У 1778 р. підканцелярист Слов'янської духовної консисторії А. Кедровський був посвячений у диякони до елизаветградської подільської Успенської церкви. У “заручному проханні” парафіян повідомлялось, що Кедровський був одружений із донькою померлого священника цієї церкви Лукіана і планувалось, що по досягненні 30-ти річного віку він займе місце свого тестя. У донесенні ж з цього приводу Єлизаветградського духовного правління зазначалось, що саме це місце залишається спадковим⁴. У 1781 р. половинний священник Миколаївської церкви Петриківського шанцю Лука Карлицький, якому через вік було вже складно виконувати свої обов'язки, поступився місцем сину Івану. Останній свого часу покинув духовне відомство і служив вахмістром у штаті Новоросійської губернської канцелярії. У даному випадку мала місце ситуація, коли особа була поновлена в духовному статусі⁵. Д. Яворницький опублікував документи стосовно кадрових змін у причті богородичанської Покровської церкви, що знаходилась у підпорядкуванні Самарському духовному правлінню. Після смерті половинопарафіяльного священника Стефана Ластовицького у 1777 р. його місце зайняв син Феодор, який раніше був дияконом при цьому ж храмі. На дияконську ж посаду, яка стала вакантною, пропонувалась кандидатура рідного брата Феодора, Андрія Ластовицького⁶.

Справа про призначення диякона до богородичанської церкви має досить важливу деталь. Слов'янська духовна консисторія відмовила А. Ластовицькому, посилаючись на положення Духовного регламенту, згідно з яким “родичам при одній церкві бути забороняється”⁷. Посилання на це положення зустрічаємо як обґрунтування деяких інших відмов, які давались південноукраїнськими єпархіальними архієреями і в останній чверті XVIII ст., і в першій половині XIX ст. Отже, чинність цього положення формально зберігалась. Чому ж тоді маємо стільки прикладів одночасного служіння родичів при парафіях? Як зазначив І. Смолич, в імперії і саме парафіяльне духовенство, і єпархіальна влада були зацікавлені в спадковому порядку заміщення вакансій⁸. Для закріплення цього порядку запроваджувалась ціла низка різноманітних заходів. Звідси і порушення на практиці того обмеження, яке було встановлене ще на початку XVIII ст. Причому в цій сфері спостерігалась явна невідповідність самих норм законодавства. За висловом А. Карташова, Петро I “однією рукою підписує Духовний регламент, а іншою видає височайший указ 1722 р.”, яким фактично дозволяє синам священників знаходитись дячками і паламарями при церквах, де служить їхній батько⁹.

Звернемо увагу, що спадковість займання місць при церквах, створення сімейних династій могло відбуватись у місцевостях, де релігійні споруди діяли вже досить довго. На півдні ж України, де відбувалась активна колонізація і внаслідок цього неперервна трансформація мережі церков, умови для глибокого вкорінення принципів спадковості ще не склались. Південноукраїнські єпархіальні архієреї, які постійно мали справу з браком духовних осіб у нововлаштованих населених пунктах, не були так акцентовані у своїх

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 442; Беднов В.А. Матеріали для історії церковного устрою на Запорожжє... — С. 127 – 129.

² Иванов П. Переселение заштатных церковников в Новороссию при Екатерине II // Киевская Старина. — 1891. — Т. 33. — № 5. — С. 291.

³ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 397.

⁴ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 1 – 4.

⁵ Там само, спр. 72, арк. 2 – 20.

⁶ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 67 – 76.

⁷ Там само. — С. 75.

⁸ Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 322.

⁹ Карташев А. История Русской Церкви... — С. 734 – 735.

діях на сприяння закріпленню спадковості як їхні колеги з центральноросійських єпархій.

На жаль, не маємо зведених даних про соціальне походження духовних осіб, які служили при церквах Готфійської та Кафійської єпархії. Можемо лише стверджувати, що через двадцять років після заснування грецьких церков на території Маріупольського повіту тут спадковість займання місць при парафіях ще не стала домінуючою. Серед документів Державного архіву Донецької області зберігається “Список про моральний стан священно- та церковнослужителів, які знаходяться у відомстві Маріупольського духовного правління”. У ньому позначено соціальне походження кожного підлеглого духовного відомства на підконтрольних правлінню землях. Як випливає із “Списку”, серед цих осіб лише 20 були синами священників і 1 – дячка. Отже, з 66 священно- та церковнослужителів менше третини походило з духовної верстви. Ні про яке надходження всього поповнення кліру з духовного відомства мова не може і йти. Не підтверджується і тенденція, помічена Г. Фрізом стосовно центральноросійських єпархій — поповнення лав священників майже виключно за рахунок дітей священнослужителів, із всляким обмеженням можливостей займання цих посад дітьми не тільки світських осіб, але і церковнослужителів. Як свідчать матеріали того ж “Списку”, із усіх 45 осіб, які мали походження не з духовної верстви, лише 5 були церковнослужителями, решта ж 40 — священниками та дяконами. Переважна ж більшість священницьких дітей займали посади дячків та паламарів, тобто церковнослужителів¹.

Звернемось тепер до іншої тенденції, відміченої в центральноросійських єпархіях — обмеження виборного начала при займанні місць.

І для Вольностей Війська Запорозького, і для інших частин Південної України, на території яких пізніше була створена Слов'янська та Херсонська єпархія, виборність священно- та церковнослужителів була глибоко вкоріненою традицією. На початку 70-х рр. XVIII ст. Старокодацький намісник пояснював, що на землях Вольностей і священники, і дякони “не спадкові, а обираються Кошем; жоден дячок чи паламар не пострижений у стихар, оскільки ці особи зазвичай щорічно присилаються від Кошу”².

У період Нової Січі існувала така процедура рукопокладення до козацьких релігійних споруд. У разі потреби в новому священнику парафіїни, при наявності у них придатного кандидата, через паланкового полковника надсилали до Коша “презенту” про бажання прийняти дану особу до своєї церкви. Кіш звертався до духовного правління або до єпархіального керівництва з листом, у якому наводилась інформація про кандидата і стан парафії. Відповідного листа направляли (у разі їхньої наявності) і духовні особи, які служили при тій же церкві.

Якщо справа велася за посередництвом Старокодацького духовного правління, останнє передавало отримані папери Київському митрополиту. Туди ж направляв повідомлення і Кіш. Після завершення попереднього листування до митрополичої кафедри приходив сам кандидат, маючи при собі “презенти” від парафіїн, Коша і, у деяких випадках, від духовного правління. Згідно з резолюцією Київського єпархіального архієрея від 11 серпня 1765 р. за цими “презентами” ніякого провадження не робилось, доки аколіт не направлявся до самого митрополита для перевірки здібностей у читанні, подаючи владиці звіт консисторії по цій справі. У разі, коли кандидат виявлявся здібним, він знову направлявся до кафедральної контори, де давав розписку, що буде задовольнятися прибутками від церкви і не залишить парафію до смерті. Крім того, аколіт підписувався, що при проходженні процедури йому ніхто не перешкоджав “вимаганням та здирством”. Кандидатом подавались відомості про своє ім'я та прізвище, місце народження, участь у бойових діях. З 1772 р. до цього додавались і відомості про батьків, термін перебування на Запорожжі, заняття, сімейний стан, дату народження, відсутність боргів, штрафів і покарань. Давалось письмове зобов'язання надавати консисторії інформацію про наявність при парафії розкольників. Після цього кафедральна контора направляла до митрополита повідомлення, в якому йшлося про хід справи і зазначалось, що кандидату слід проходити наступні етапи процедури. Бажаючий отримати сан йшов до кафедрального духівника на сповідь, потім направлявся для вивчення катехізису до кафедрального про-

¹ДАДонО, ф. 132, оп. 1, спр. 1, арк. 80 – 102.

²Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 27 – 28.

повідника, про що письмово звітувалось митрополиту. Кандидат приводився до присяги і висвячувався в сан, а після напучення в службі направлявся до парафії. До Коша з Києва надсилалось повідомлення про висвячення¹.

Іноді запорозькі парафіяни не обирали до своїх церков кандидатів, а просили прислати священника падаючого керівництво. Тоді, як правило, вже останнє пропонувало, кого саме призначити². Не слід забувати, що в деяких випадках запорожці взагалі не зносились із єпархіальною владою, приймаючи до себе закордонних священників або ж ченців Києво-Межигірського монастиря.

Виборність духовних осіб на Запорожжі не зустрічала заперечень з боку Київських митрополитів, адже такий порядок заповнення вакансій був притаманним і для інших частин єпархії. І. Смолич, кажучи про українські єпархії, зазначив, що Київські митрополити, не маючи змоги скасувати парафіяльні вибори, задовольнялись тим, що вимагали від кандидатів свідоцтва про досягнення ними відповідного віку (30 для священників і 25 для дияконів) і про бездоганну моральність. Крім того, митрополит Арсеній (Могилянський) вимагав від громад представлення йому на вибір кількох кандидатів. На виборах мав бути присутній уповноважений архієрея, який контролював їх проведення і направляв архієрею відомості про кандидатів. Навчання ставлеників мало проводитись спеціальним екзаменатором і тривало, в залежності від здібностей кандидата, місяці три, а то й довше. Кандидат з'являвся до єпархіального керівництва зі складеним із парафіянами договором, а після іспиту отримував від архієрея ставлену грамоту і висвячення. У церквах, які знаходились на поміщицьких землях, вибори духовенства громадою були неможливими, оскільки право заміщення посад там належало землевласнику. Вибори дияконів, утримувати яких мали змогу лише багаті парафії, відбувались значно простіше: якщо кандидат уже мав посвяту, процедура вважалась завершеною без санкції єпархіального керівництва чи навіть парафіяльного священника. Кандидати ж, які не мали посвяти, отримували ставлену грамоту після складання іспиту. Що стосується призначення дьячків, то, згідно з твердженням І. Смолича, в українських єпархіях це було справою парафії, тоді як у єпархіях російських їхні посади включались у штати і заміщались згідно з волею архієреїв³.

Із влаштуванням Слов'янської та Херсонської єпархії процедура призначення парафіяльного духовенства на землях, що увійшли до її складу, в основних рисах співпадала з тією, що існувала в сусідніх українських єпархіях. Важливо, що такий порядок підтримувався й адміністратором Феоктистом, який повинен був допомагати Євгенію (Булгарісу) діяти в межах правового поля Російської імперії.

Якщо населений пункт не знаходився в поміщицькій власності, ініціатива прийняття нової духовної особи до церкви належала парафіянам. Складалось “заручне прохання”, у якому пояснювались причини, через які виникла потреба в духовній особі. Далі повідомлялось про вибір парафіян, давались короткі біографічні відомості про кандидата, про те, чи приведений він до укасної присяги, після чого містилась характеристика, наближена за формою до такої: “стану доброго, не пияк, не вбивця, в домоустрої своєму справний і дбайливий, не наклепник, не сварливий і ні в яких худих справах не викритий, ні в якій худій справі також і розколі не підозрювався, у військову службу ніде не записаний, а зі світського звання, також і з подушного і карбованцевого окладу виключений”. Нижче у “заручному проханні” наводились відомості про кількість дворів і парафіян, що знаходились при храмі, а також про землю, відведену для причту. Повідомлялось, що кандидат підписався, що буде задовольнятися прибуткам і “від тієї церкви до смерті своєї до іншої проситися не буде”. Наприкінці документа писалось, що крім обраного кандидата нікого

¹ Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье... — С. 44 – 50, 56 – 68, 106; Эварницкий Д.И. Очерки из истории запорожских казаков и Новороссийского края. — СПб., 1889. — С. 124; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 30 – 31; Феодосій (Макаревський). Краткия сведения о местно-чтимой иконе Божией Матери, находящейся в Самарском Пустынно-Николаевском монастыре Екатеринославской епархии // Екатеринославские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. — 1872. — № 18. — С. 294; ЦДАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 112, арк. 3 – 4.

² Эварницкий Д.И. Источники для истории запорожских казаков. — Владимир, 1903. — Т. II. — С. 1988 – 1991; Феодосій (Макаревський). Краткия сведения о местно-чтимой иконе Божией Матери... — С. 294.

³ Смолич И.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 319 – 320.

зі священно- та церковнослужителів більш гідного для займання місця при церкві не було і з цього приводу ніяких спорів не відбувалось і не відбуватиметься, тому парафіяни і звертались до архієпископа з проханням висвятити кандидата і видати йому грамоту. “Заручне прохання” підписувалось не всіма парафіянами, а, як правило, 9–20-ма з них. Це були так звані “найпочесніші парафіяни”. Разом із ними підписував документ священник, якщо такий був наявний при храмі.

Але самого бажання парафіян було замало. Світський кандидат повинен був отримати звільнення від того відомства, до якого він належав¹.

Донесення про обставини справи складалось духовним правлінням і передавалось єпархіальному керівництву. Між іншим, у цьому донесенні повідомлялось, що “заручне прохання” парафіяни склали за спільною згодою. Кандидат прибував до консисторії і передавав їй потрібні документи. Консисторія подавала доповідь архієрею, після чого аколіт проходив перевірку знання читання, співу та письма, наставлявся в церковних законах, сповідувався, приводився до указної присяги, проходив посвяту, вивчав відповідне служіння (священницьке чи дияконське), отримував грамоту. Після цього посвяченим давалось свідчення про те, що він не зазнав ніяких образ, утисків і здирств, а також підписувався, що неодмінно буде дотримуватись положень Духовного регламенту і інших документів, які визначають його обов’язки.

Висвячений у сан відправлявся до парафії, а духовному правлінню доручалось об’явити про це через присутніх або закажчиків священно- та церковнослужителям і парафіянам. Про виконання дорученого духовне правління рапортувало консисторії.

Звернемо увагу, що такою в загальних рисах була процедура посвяти священників та дяконів до церков, які не знаходились у поміщицьких населених пунктах. Якщо ж релігійна споруда розміщувалась у приватних маєтностях, початок справі клало не “заручне прохання” парафіян, а донесення, складене саме власником маєтку. Але і тут маємо факти подання поміщиками, разом із іншими документами, підписки громади про бажання мати в себе ту чи іншу духовну особу².

Виборність духовенства була одним із важелів, завдяки якому зберігалась залежність священно- та церковнослужителів від світських осіб. Громади та поміщики мали можливість (при наявності кількох кандидатур) залишати в себе того, хто більше відповідав їхнім інтересам. Інша справа, що в умовах браку бажаних йти у віддалені не освоєні місцевості парафіяни не завжди мали з кого обирати. У випадках, коли громада або поміщик не мали кандидатури для заміщення вакансії, вони просили єпархіальне керівництво направити до них гідну особу.

Виборність розглядалась місцевою владою як невід’ємне право, а тому навіть у разі планування направлення духовної особи до тієї чи іншої релігійної споруди робилось застереження, що це допускається в разі отримання згоди місцевих мешканців³. Навіть у тому випадку, коли місце мало бути передане спадково, вимагалась згода на це парафіян⁴.

Причиною такої пунктуальності в забезпеченні права обирати духовних осіб було не стільки намагання дотримуватись традиції, скільки прагнення створити якомога сприятливіші умови для колонізації регіону і задоволення релігійних потреб його мешканців. До того ж, парафіяльне духовенство мало відіграти доволі важливу роль у впровадженні на місцях політики, що проводилась як світською, так і духовною владою, причому політики не лише в духовній сфері. То ж від того, наскільки парафіяни будуть сприймати духовних осіб як “своїх”, наскільки глибокою буде довіра до них, значною мірою залежала успішність реалізації наміченого. У поміщицьких маєтках духовні особи мали стати одним із важелів впливу власників населених пунктів на їх мешканців, і в цьому плані

¹ Лиман І.І. Призначення священно- та церковнослужителів до храмів півдня України наприкінці XVIII – в першій половині XIX століття // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 7. — Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 2003. — С. 223.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1 а, спр. 11, арк. 1 – 2, оп. 1, спр. 23, арк. 1.

³ Там само, ф. 37, оп. 1, спр. 16, арк. 1.

⁴ Там само, спр. 72, арк. 2; спр. 14, арк. 1 – 4.

обрання найбільш придатного кандидата самим поміщиком також цілковито відповідало інтересам дворянської держави.

Разом з тим, право парафіян визначати, хто буде служити при їхніх церквах, не слід абсолютизувати. Остаточне слово залишалось за єпархіальним архієреєм. Він вирішував, чи погодитись із зробленим парафіянами вибором. Правове поле і стан південноукраїнських парафій залишали єпархіальному архієрею досить широкий спектр можливостей відмовити. Якщо в більшості випадків архієпископ погоджувався з висловленим мирянами наміром, то інколи така згода не давалась. Між іншим, прагнучи позбавитись невідконтрольних йому ченців Києво-Межигірського монастиря, які знаходились у Покровському, Євгеній (Булгаріс) не став враховувати побажання мешканців цього населеного пункту, колишніх запорожців. Коли останні заявили про намір залишити в себе для задоволення релігійних потреб межигірців і не дали “заручне прохання” дякону П. Терпилу та А. Ластовицькому, які з’явилися до них, архієпископ, посилаючись на синодальний указ, зазначив, що ченці переводяться до Самарського монастиря. Оскільки ж, на думку Новоросійського губернатора, у Покровську повинно було знаходитись, крім протопопа, ще два священники і два дякони з причетниками, Євгеній наказав П. Терпилу та А. Ластовицькому з’явитись до консисторії без “заручних прохань” і пройти відповідну процедуру. Так були призначені священник і дякон Покровської церкви¹.

У компетенції єпархіального архієрея знаходилося і вирішення, чи допускати до священства осіб, які до того при церкві не служили, і чи можна призначати священником церковнослужителя, лише формально попередньо висвятивши його в дякони. Серед відміток на справі дячка Ф. Глобачова зазначено, що 27 жовтня 1779 р. він був висвячений у дякони, а вже 31 жовтня — в ієреї².

При всій спрощеності процедури поповнення лав церковнослужителів і тут єпархіальне керівництво зосереджувало у своїх руках важливі повноваження. Зберігся указ Слов’янської духовної консисторії за 1779 р., з якого випливає, що стихарний дячок, як і священнослужителі, отримував від архієпископа ставлену грамоту і направлявся до духовного правління, яке і було зобов’язане об’явити про призначення священно- та церковнослужителям і парафіянам³.

У діях південноукраїнських єпархіальних архієреїв чітко простежується посиленна увага до забезпечення духовенством іноземних переселенців. Задля такого забезпечення архієреї прагнули домогтись від Синоду особливого режиму для Слов’янської та Херсонської єпархії, який би відрізнявся від загальноросійського. Уже згадуваним донесенням Синоду від 4 лютого 1777 р. Євгеній (Булгаріс) просив дозволу на допуск іноземного білого та чорного духовенства до єпархії для задоволення духовних потреб вихідців із-за кордону їхньою рідною мовою. Після того, як синодальним указом від 27 березня 1777 р. такий дозвіл був наданий⁴, архієпископ вирішив просити більшого. У донесенні Синоду він писав про необхідність висвячувати у священнослужителі таких, що виходили до Російської імперії, православних “козацького та посполитого малоросійського звання”, якщо вони мали звільнення від світських команд. Підставою для цього архієпископ називав брак в єпархії священників і гідних посвяти дітей священно- та церковнослужителів, а також побажання парафіян і вимоги губернаторів. Відповіддю на це донесення і стало наведення Синодом довідок стосовно відповідності штатам кількості підлеглих Слов’янському та Херсонському архієпископу духовних осіб. І Петербург знову пішов на поступки, хоча і з’ясувалось, що чисельність священно- та церковнослужителів тут навіть більша за потрібну. Ухвалою від 25 лютого 1779 р. для задоволення духовних потреб іноземців архієпископу було дозволено на власний розсуд висвячувати осіб, які виходили із-за кордону, перевіряючи попередньо їхню конфесійну приналежність, входячи в зносини зі світською владою і з’ясовуючи, чи немає перешкод для отримання сану. Більше того. Було дозволено висвячувати світських персон навіть для так званих “російських церков”, тобто споруд, при парафіях яких не знаходились вихідці із-

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 166 – 168.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 2, арк. 20 зв.

³ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 62.

⁴ Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 181 – 182.

за кордону, у разі браку священнослужителів і відсутності можливостей призначати до них тих “зайвих” осіб духовного звання, які знаходились в інших частинах єпархії¹.

Треба сказати, що допуск до служіння при церквах вихідців із-за кордону в другій половині 70-х рр. XVIII ст. відповідав інтересам не лише Слов'янської та Херсонської, але і Переяславської єпархії, керівництву якої доводилось мати справу зі складною проблемою влаштування духовних осіб, які втратили свої місця внаслідок наступу на православ'я католиків та уніатів. Цією проблемою переймався і Синод, який мав реагувати, між іншим, і з політичних міркувань. 31 травня 1776 р. він видав указ, яким передбачалось влаштування в Київській, Чернігівській та Переяславській єпархіях закордонних священників, які потерпали від переслідувань і вештались у пошуках місць при парафіях. Указом Переяславської консисторії наказувалось допомагати священникам, які втікали від переслідувань, дозволяти їм відправляти богослужіння. У разі смерті парафіяльного священника такі особи мали тимчасово “доглядати” вакантне місце, не будучи постійно закріпленими за ним².

З огляду на те, що Переяславська єпархія мала відносно невелику кількість церков і в той же час саме там знаходилась переважна більшість духовенства, яке рятувалось від утисків католиків і уніатів, Переяславський єпископ став шукати додаткові на прямикі переміщення надлишкових кадрів. Слов'янська та Херсонська єпархія виявилась найбільш прийнятною для цього. Тоді як у єпархію Чернігівську священники відмовлялись переходити через далеку відстань, багато хто просив документів саме на території, які знаходились під зверхністю південноукраїнського архієрея. Адже частина Слов'янської та Херсонської єпархії ще нещодавно перебувала під юрисдикцією Переяславського єпископа, тепер же знаходилась на сусідніх з його єпархією землях. До того ж, було відомо про брак духовенства на новозаселених територіях.

За таких умов Переяславський єпископ Іларіон звернувся до Євгенія (Булгаріса) із запитом, як йому вчинити з духовними особами, які клопотали про переведення до Слов'янської та Херсонської єпархії. Разом з тим, ще не дочекавшись відповіді, Іларіон почав видавати таким священнослужителям документи для пошуку вакансій у церквах, підпорядкованих архієпископу Євгенію. Останній та підлегла йому консисторія не могли не відреагувати на це. Адже такі дії суперечили синодальному указу від 5 травня 1732 р., яким архієреям заборонялось відпускати священників і дяконів до інших єпархій для пошуку місць без вимоги тамтешнього єпархіального керівництва. Такий порядок, у принципі, влаштовував Євгенія (Булгаріса), бо давав можливість саме йому регулювати надходження закордонних духовних осіб до Слов'янської та Херсонської єпархії, у разі потреби зносячись із своїми сусідами. То ж не дивно, що зі Слов'янської духовної консисторії Переяславському єпископу була надіслана вимога дотримуватись положень указу від 5 травня 1732 р. Тоді Іларіон, отримавши чергове прохання від двох намісників і чотирнадцяти священників про переведення до Слов'янської та Херсонської єпархії, звернувся до Петербурга. 5 червня 1779 р. Синод, згадавши скарги архієпископа Євгенія на брак духовних осіб, дозволив Переяславському єпископу давати білети священникам, які були вигнані зі своїх парафій і просились до Слов'янської та Херсонської єпархії. Булгаріс зобов'язувався розглядати клопотання, враховуючи необхідність і поблажливого ставлення до потерпілих від переслідувань, і запобігання необґрунтованому збільшенню кількості священнослужителів при парафіях³.

Таке рішення теж влаштовувало Євгенія. Воно не позбавляло його права відмовляти небажаним “прохачам”, і, у той же час, давало можливість для вибору кандидатів для займання місць при парафіях. Причому відповідальним за пошуки засобів для існування таких осіб архієпископ не ставав: він мав право встановлювати термін пошуку вакансій у його єпархії, по завершенні якого, у випадку невлаштування, священнослужителі повинні були повернутись під юрисдикцію Переяславського єпископа.

І єпархіальна влада використовувала надане їй право. Ще до одержання відкритого указу кандидат мав сповідуватись у єпархіального духівника, бути приведеним до ука-

¹ Там само. — С. 219 – 220.

² Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 396.

³ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 6 – 7; спр. 26, арк. 1 – 4; Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 231 – 232.

ної ставленицької присяги і випробуваній у придатності до виконання обов'язків. Таким чином, духовне керівництво мало можливість упередити пошуки вакансій особами, кандидатури яких не відповідали існуючим вимогам. Як правило, указ консисторії про пошук вакантного місця давався на три місяці або ж на півроку. За цей час духовна особа мала сама знайти парафію і отримати “заручне прохання” (як бачимо, і в цьому випадку принцип виборності мав бути чітко дотриманий). Документ слід було передати духовному правлінню, у відомстві якого знаходилась знайдена парафія, а звітди направити на розгляд єпархіального архієрея.

Підкреслимо, що синодальний указ від 5 червня 1779 р. не вніс принципових змін у порядок влаштування вихідців із інших єпархій: Слов'янська і Херсонська влада і раніше видавала подібні відкриті укази, зокрема молдавським священикам¹.

Якщо особа не знаходила впродовж встановленого терміну місця при церкві, вона зобов'язувалась з'явитись до консисторії, отримати назад білет і повернутись до єпархії, з якої прибула, “щоб бездіяльно в єпархії Слов'янській і Херсонській не вештатись”².

Далеко не всім прибулим із-за кордону доводилось шукати собі місця при парафіях. Практика виходу цілими поселеннями обумовила ситуацію, коли парафіяни з'являлись уже із власними священиками, яких бажали мати при собі і надалі³. У деяких випадках духовних осіб викликали самі поміщики, які шукали священиків, що могли відправляти службу мовою поселян⁴. Єпархіальній владі залишалось лише легалізувати їхнє служіння.

Для іноземних переселенців, які залишали насиджені місця і перебиралися до нової батьківщини, дійсно було важливо не просто мати пастирів, які розмовляли їхньою рідною мовою. Значення мало і те, що такі духовні особи самі багато в чому повторили долю своїх парафіян, а отже, розуміли їхнє становище; саме таким людям було легше довірити свою душу. І нічого, що серед цих священиків був поширений дух авантюризму. Серед іноземних представників білого духовенства, які з'являлись до регіону, зустрічаємо не менше яскравих постатей із невгамовним “бажанням до переміни місць”, ніж серед закордонного “бродячого” чернецтва. Але для мирян, які і самі не були позбавлені авантюризму, відповідна риса вдачі у духовного пастиря була скоріше не перешкодою, але додатковою підставою для порозуміння з ним.

Виведення духовних осіб поміщиками, вихід разом із своїми парафіянами із-за меж Російської імперії, перебування в регіоні закордонних священиків, які, втративши місце при парафії, а часто і майно, були готові скористатись першою-ліпшою нагодою для закріплення, створювало непогані умови для вирішення єпархіальним керівництвом завдання, з яким було б значно складніше впоратись, спираючись виключно на місцеве духовенство. Це завдання — забезпечення умов для задоволення духовних потреб переселенців ще до того, як влаштовувалась релігійна споруда. Той надлишок священно- та церковнослужителів, який мав місце в Слов'янській і Херсонській єпархії завдяки місцевостям, що були заселені раніше, і де розгалужена мережа церков діяла вже досить давно, не давав можливості вирішити проблему, автоматично перевівши таких осіб на нові місця. Багато хто з невлаштованих підлеглих духовного відомства волів залишатись на старих місцях, сподіваючись невдовзі зайняти спадкове місце при церкві або ж якщо і шукати вакансію, то неподалік, а не у віддалених малоосвоєних місцях. До того ж сам цей надлишок переважно з'явився лише після жовтня 1778 р. Прийняті тоді нові штати залишили “за бортом” чимало підлеглих духовного відомства, які раніше мали місця при парафіях.

Отже, опікуватись мешканцями нововлаштованих населених пунктів (які попервах часто відчували чималу матеріальну скруту і не могли забезпечувати духовенство в достатньому обсязі), дбати про найшвидше зведення релігійних споруд були готові в першу чергу особи, яким за великим рахунком було мало що втрачати і які не мали великих сподівань на знайдення кращого місця. Зараз не йдеться про тих, хто свідомо зазнавав

¹ ДАОО, ф. 37, оп. 1 а., спр. 6, арк. 11 – 11 зв.

² Там само, оп. 1, спр. 45, арк. 2 – 2 зв.; спр. 44, арк. 3 – 4.

³ Там само, оп. 1 а, спр. 11, арк. 1 – 2.

⁴ Там само, оп. 1, спр. 23, арк. 1.

злігоднів, переймаючись прагненням нести слово Боже в місцевості, які ще донедавна вважались “дикими”.

Практика призначення священика до того, як влаштувалась церква, була дуже поширеною¹. Зазвичай такі особи мали статус указних, тобто призначались указом, який діяв “до розгляду” і не давав права на довічне перебування при парафії. Не всі такі священики дочікувались, доки буде освячено релігійну споруду. Деякі помирали, інші тікали або ж просились до іншої парафії. Ці прохання не можна розглядати лише як примху. Система, за якою населені пункти влаштувались із незначною кількістю мешканців в надії на те, що в подальшому до них прийдуть нові переселенці, в умовах підвищеного “попиту” на таких людей і в сусідніх маєтностях залишала вірогідність відкладення на невизначений термін завершення будівництва навіть там, де вже було освячене місце під церкву, не кажучи вже про населені пункти, яким ще не було надане право влаштувати храми. Тож маємо випадки, коли священик, нібито відбувши за кордон для вивезення своєї родини, вже не повернувся до слободи Петровської, де служив за відсутності церкви²; коли за посередництвом В. Черткова зі слободи старшого до населеного пункту молодшого сина Азовського губернатора був переведений священик Ф. Захаревич через те, що в першій церкві ще не була збудована, а в другій споруду вже освятили³; коли священицький син І. Хоцинський переселився з Переяславської єпархії до села Олександрівки і одружився там у надії отримати священицьке місце, але через незведення церкви просив дозволу шукати іншого місця⁴.

Разом з тим, коли вже було витрачено чимало часу та енергії на облаштування нового храму, коли стан парафії цілком влаштував і завершення будівництва було справою найближчого часу, священик ладен був боротись за місце. У цьому плані викликає інтерес донесення священика В. Леveckького Никифору (Феотокі) з проханням розпочати слідство стосовно Катеринославського закахника А. Іванова. Леveckький свого часу вийшов із Переяславської єпархії і був призначений до слободи В'язівок. Священик скаржився, що з самого закладення фундаменту церкви у цій слободі він піклувався про її зведення, сам вклав у справу 200 крб. і сприяв жертвам парафіян на будівництво храму, але А. Іванов, маючи намір по освяченні церкви влаштувати туди свого племінника, навмисно викликав його, Леveckького, до Катеринослава і наказав там тимчасово залишитись, а сам поїхав у В'язівок, змовився із наглядцем поручиком Глобою і, виставивши парафіянам чимало гарячого вина, просив їх дати “заручне прохання” на користь свого племінника⁵.

Для кращого розуміння ситуації з призначенням духовних осіб до парафій слід мати на увазі, що сам термін “призначення” використовується через те, що для отримання права служіння священики та диякони мали одержати ставлені грамоти, видані єпархіальним архієреєм, і згода керівництва єпархії була важливою складовою процедури влаштування до парафії. Таке призначення не суперечить і не протиставляється виборному началу. Крім того, воно не означає, що не враховувалась думка самої духовної особи, яка переміщувалась. Священнослужителі мали можливість висловлювати свої побажання щодо місця служіння. І це знаходило втілення не лише у видачі консисторією відкритих указів, які за своєю сутністю передбачали вільний пошук парафії. У разі, коли поміщик просив консисторію призначити до його маєтності певну духовну особу, запитувалась згода останньої; якщо ж консисторія цього не робила, священнослужитель мав можливість, у разі незгоди, просити духовне керівництво про інше призначення⁶.

Звернемо увагу ще на один момент. Хоча священнослужителі і зобов'язувались довіку залишатись при тій парафії, до якої були призначені, це не заважало їм у деяких випадках просити і, головне, отримувати переведення. Феодосій (Макаревський) повідомив, що священик Філіппов за власним проханням був переведений зі слободи Орчика до

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 194 – 195, 199 – 200, 460 – 461, 482, 496, 579, 604 – 605, 956, 992 – 993.

² Там само. — С. 199 – 200.

³ Там само. — С. 460 – 461.

⁴ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 1 – 15.

⁵ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 15 – 15 зв.

⁶ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 87 – 89; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22.

Кальміусу, оскільки орчицька Миколаївська церква спорохнявіла, а парафіяни через свою нечисленність і обмеженість в коштах не могли влаштувати нового храму¹. Писав Феодосій і про переміщення з Покровська до Нікополя П. Терпила, оскільки “двом священникам в м. Покровському жити було нічим” через залишення колишньої Січі більшістю мешканців².

Призначення духовних осіб було тісно пов’язане з протилежною дією — звільненням місць при парафіях. У Російській імперії в цілому проблема перенасиченості духовного відомства вже відчутно давалася взнаки, і держава шукала шляхи її вирішення. Пошук ішов не лише в напрямку обмеження можливостей доступу до священно- та церковно-служительських місць, але і в напрямку залучення дітей духовних осіб до служби у світських відомствах. Час від часу проводились набори на ту чи іншу державну службу. Зокрема у 1779 р. реалізовувалось чергове розпорядження про призначення за узгодженням з єпархіальними архієреями “зайвих” для духовного відомства синів церковнослужителів на канцелярську службу³. Але для Слов’янської та Херсонської єпархії це мало дещо специфічні наслідки. Оскільки передбачалось направлення до канцелярій семінаристів, а відповідний заклад освіти Євгенієм (Булгарісом) лише планувався, то причти єпархії не відчували суттєвих втрат освічених осіб. Навпаки, до Новоросійської та Азовської губерній прийшло чимало семінаристів із Харкова, Переяслава, Києва та Чернігова, які поступили тут на цивільну службу⁴. Разом з тим продовжувало діяти положення, згідно з яким яким заборонялось записувати церковнослужителів до світського відомства без згоди духовної влади. Але в умовах браку контингенту, зокрема деяких військових формувань, така заборона не завжди спрацьовувала. Маємо випадок із стихарним дячком І. Рокитянським, який, побоюючись покарання по обвинуваченню у перелюбі, втік із парафії до Катеринославського пікінерського полку і там був приведений до присяги⁵.

Найбільш дівем засобом скорочення чисельності підлеглих духовного відомства залишалось проведення загальноімперських розборів, тобто виключення заштатних осіб (переважно у військову службу). Але на період 1775 – 1781 рр. розборів не припало (черговий такий захід було розпочато в 1784 р.).

Міри для упередження перебування при церквах надмірної кількості духовних осіб передбачались і синодальним указом від 8 жовтня 1778 р., яким запроваджувались нові штати. Обумовлювалось, що в разі надходження прохання від парафіян про заміщення престарілого чи хворого священно- або церковнослужителя єпархіальний архієрей зобов’язаний особисто перевірити, що його підлеглий дійсно вже нездатний продовжувати служіння. Визначалось, що старими слід вважати осіб не молодших за 60 років. У тих, хто визнавався нездатним через хворобу чи старість, наказувалось відбирати ставлені та інші грамоти; їм заборонялось подальше проведення служб⁶.

Особливу увагу держава приділяла обмеженню можливостей продовжувати службу тими церковнослужителями, які знаходились у подушному окладі. Щоправда, заходи, що запроваджувались, були вкрай непослідовними. Укази, які фактично унеможлилювали таке служіння, чергувались із документами, що давали деякі можливості залишати церковнослужителів на їхніх місцях. У результаті в Слов’янській та Херсонській єпархії налічувалась вкрай незначна кількість церковнослужителів, які знаходились у подушному окладі і залишались у штаті. На початку 80-х рр. нараховувалось лише 5 таких осіб. Причому всі вони перебували при церквах, розташованих за межами території, яку традиційно прийнято вважати Південною Україною. Щодо них Никифор (Феотокі) писав Синоду, що вважає доцільним залишити всіх у церковному причті. Хоча у двох з них, які перебували в Катерининському повіті, і не було “крайньої потреби”, вони були призначені ще єпископом Іоасафом, а тому, на думку Никифора, їх і не слід чіпати. Решта троє осіб служила в Таганрозькому та Новоростовському повітах, де серед дітей священно- та

¹ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 432.

² Там само. — С. 173.

³ Смолич І.К. История русской церкви... Ч. I. — С. 322 – 323.

⁴ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 1021 – 1023.

⁵ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 38, арк. 20 – 23 зв.

⁶ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 752 – 753.

церковнослужителів не було кандидатур для займання цих посад, а з інших місцевостей ніхто не хотів приходити через далеку відстань¹.

Священно- та церковнослужительські місця при парафіях могли звільнитись і в результаті скоєння вчинку, який визнавався несумісним із виконанням відповідних обов'язків. У Слов'янській та Херсонській єпархії кількість випадків звільнення за злочини була вкрай незначною: зіграв свою роль цілий комплекс факторів, починаючи із загальноприйнятої в Російській імперії практики, за якої далеко не кожна справа по обвинуваченню підлеглого духовного відомства завершувалась таким видом покарання, і закінчуючи тією самою нестачею духовних осіб у багатьох місцевостях єпархії. Частіше зустрічались випадки тимчасового усунення від парафії — на час проведення слідства або ж для перебування на виправленні в монастирі.

Природною причиною звільнення місця при парафії була смерть священно- чи церковнослужителя. У таких випадках відповідне повідомлення доводилось до відома місцевого духовного правління, а через нього — консисторії. У повідомленнях обов'язково зазначався стан сім'ї померлого: чи були в нього дружина, діти, і якого саме віку. Це було важливо з огляду на обов'язок духовної влади опікуватись питаннями матеріального забезпечення всіх підлеглих духовного відомства, до яких належали і родини членів причту².

Деяку специфіку мало призначення та переміщення духовенства для задоволення духовних потреб військових.

Річ у тім, що військовоє духовенство до початку XIX ст. ще не виділилось остаточно в окрему групу. Хоча процес такого виокремлення тривав ще з початку XVIII ст., до правління Павла I представники військового духовенства лише у воєнний час не знаходились у підпорядкуванні місцевим єпархіальним архієреям. Мілітаризований південноукраїнський регіон відчував потребу в полковому та флотському духовенстві. Отож військовій владі доводилось взаємодіяти з керівництвом Слов'янської та Херсонської єпархії в питанні переміщення таких осіб.

Строкатість військових формувань, які знаходились на Півдні після ліквідації Вольностей Війська Запорозького, зумовлювала неоднакові умови, в яких опинились духовні особи, що направлялись для задоволення релігійних потреб їхнього особового складу. При деяких військових формуваннях чи об'єктах священники залишались на досить тривалий час, тоді як при інших служили недовго і прагнули якомога скоріше повернутись до цивільних парафій. Безумовно, певну роль тут відігравали і вдача самих священників, їхній психологічний стан, так само як і стан фізичний: не кожен міг витримати перебування в походах, тоді як існувала альтернатива набагато спокійнішого життя в якійнебудь слободі чи поміщицькому маєтку. І все ж бажані знаходились: дух авантюризму і тут давався взнаки.

Зрозуміло, що задоволення духовних потреб військових не обов'язково передбачало переміщення і життя в похідних умовах. Коли військові формування не брали участь у кампаніях, священники могли досить тривалий час залишатись на місці.

Деякі духовні особи перебували у регіоні з часів влаштування тут гусарських полків. Серед таких "довгожителів" — Ф. Владевич. Він брав участь ще в організації в 50-х рр. переселення сербів до Російської імперії, за що півроку провів у турецькій в'язниці, служив при чорногорських ескадронах, у 1760 р. був призначений до Македонського гусарського полку, при переформуванні якого вважався вже священником Жовтого гусарського полку. Разом з ним брав участь у походах російсько-турецької війни, у подіях, пов'язаних із "знищенням колишньої Січі", інших походах, поки полк не був розформований на Македонський і Далмацький. З цього часу Владевич уже знаходився у складі саме Далмацького гусарського полку. Невтомний полковий священник і на початку 90-х рр. брав участь у бойових походах: за участь у штурмі Ізмаїла він був нагороджений хрестом і тисячею крб.³

¹ Дэн В.Э. Податные элементы среди духовенства России в XVIII веке. — Петроград: тип. Российской Академии Наук, 1918. — С. 1526, 1533 – 1534.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 70, арк. 1 – 3 зв.

³ Мурзакевич Н. Священник Филофей Вуколин Владевич // ЗООИД. — Одесса, 1872. — Т. VIII. — С. 272 – 277.

Тривалий час служив при фортецях священник Р. Кошевський. У 1772 р. він, згідно з ухвалою духовного правління, був переведений з Борисо-Глібської до Олександрівської фортеці, де зайняв місце при Покровській церкві. Оскільки правління прийняло рішення без погодження з єпархіальним архієреєм, лише через два роки, згідно з бажанням генерал-майора В. Черткова, Кошевський формально отримав “благословительну перехожу грамоту” Білгородського єпископа на служіння на “новому” місці¹. Кошевський служив при фортецях Олександрівській та Микитинській, виконуючи, між іншим, треби в карантині та польовому шпиталі, для особового складу артилерійської та інженерних команд, за що в 1777 р. був висвячений Євгенієм (Булгарісом) у протоіерея². Надалі Кошевський продовжив служити при олександрівській церкві, причому певний час працював разом із своїм сином Феодором³.

Тоді як Р. Кошевський багато років задовольняв духовні потреби олександрівців, полковий священник П. Малиновський, який служив при шпиталі при цій же фортеці, уже у 1777 р., взявши звільнення на двадцять днів, зник, через що і був оголошений у розшук⁴. Недовго протримався при Олександрівській фортеці Є. Савурський, який у 1772 р. через нестачу священників був переведений із Кременчука і висвячений із диякона в іереї для виконання обов'язків намісника, начальника духовенства всієї Нової Дніпровської лінії. Через кілька років Савурський повернувся до Кременчука, де став служити протопопом при соборній церкві, його ж місце на лінії зайняв священник Ф. Тисаревський (Писаревський), який до того певний час служив у Севському пікінерському полку і перебував у фортеці Святої Єлизавети⁵.

Перебування на посаді полкового священника допомогло просунутись по службі і П. Расевському. У січні 1777 р., згідно з указом Слов'янської духовної консисторії, він був призначений до микитинської Покровської церкви, але вже в травні того ж року з огляду на перебування раніше при Пермському карабінерному полку за повідомленням М. Муромцева був висвячений у протопопи і за власним проханням призначений до Бахмутської соборної Троїцької церкви із займанням місця присутнього духовного правління⁶.

Напевно, найбільш непостійними були кадри, що задовольняли духовні потреби на флоті. Як впливає з донесення Євгенію (Булгарісу) виконуючого обов'язки головного командира Азовської флотилії і Таганрозького порту П. Каслівцева, для участі в кампанії флотилія повинна була мати вісім священників. Раніше, коли Таганрог знаходився у складі Воронежської єпархії, саме звідти поповнювалась ця кількість, якщо хтось із духовних осіб помирав або залишав службу. Після ж влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії деякий час лави флотського духовенства не поповнювались, і на початок 1778 р. духовних осіб залишилось лише чотири. Тому П. Каслівцев просив архієпископа направити до контори Таганрозького полку ще чотирьох представників білого або чорного духовенства.

Дві кандидатури були висунені за власним бажанням. Таким чином, до флоту направились ієромонахи Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря Ісідор і Сакафіїл. Ще одну особу було доручено обрати Бахмутському духовному правлінню, причому священник мав бути доброго стану і переведений від тієї церкви, при якій служили два або три іереї. Цим враховувались інтереси парафіян, які тепер мали задовольнитись послугами “товаришів” переведеного священника. Що ж стосується четвертої кандидатури, то Слов'янська духовна консисторія розпорядилась направити до Таганрога В. Башинського, який раніше був призначений Бахмутським духовним правлінням для служби при полку.

Але священник не бажав такого призначення. Донесенням архієпископу Євгенію він скаржився, що духовне правління зробило свій вибір через підступи його рідного брата,

¹ ІР НБУ, ф. II, спр. 24159, арк. 1 – 1 зв.

² Там само, спр. 24163, арк. 1 – 1 зв.

³ ДАЗО, ф. 119, оп. 1, спр. 1 а, арк. 1 – 146; спр. 1, арк. 1 – 82; Новицкий Я.П. История г. Александровска... — С. 17.

⁴ ІР НБУ, ф. II, спр. 24162, арк. 3.

⁵ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 930 – 932.

⁶ Там само. — С. 172.

присутнього того ж правління А. Башинського, який служив при одній з ображених церков. Тож В. Башинський, посилаючись на синодальний указ від 21 січня 1723 р., згідно з яким в армійські полки мали призначатись лише ті священники, які мали освіту, запропонував направити до флоту саме свого рідного брата, як людину “вчену”¹.

Відсланий Бахмутським духовним правлінням до Азовської флотилії священник слободи Сухаревої П. Алексеев був направлений до Керченського морського шпиталю, але вже наступного, 1779, року попросив звільнення, яке й отримав. Щоправда, повертатись було вже нікуди — місце при сухаревській парафії йому не повернули, бо згідно зі штатами кількість дворів у слободі передбачала залишення при церкві лише одного священника. Тоді консисторія ухвалила перевести Алексеева до слободи Ковпаківки, якщо тамешні поміщик та парафіяни погодяться його прийняти. Але з цим був незгоден сам священник. Він попросив направлення до Серебрянського шанцю, що і було зроблено, знову ж таки за умови, що йому буде надане “заручне прохання” парафіян².

Не був у захваті від виконання обов'язків військового священника і П. Терлецький. Катерининське духовне правління призначило його для займання штатного місця при Катеринославському пікінерському полку, але туди Терлецький не відбув і залишився при маловодолазській Хрестовоздвиженській церкві. Коли ж консисторія указом від 26 січня 1779 р. наказала духовному правлінню вислати священника, видавши йому інструкцію та паспорт для проїзду, Терлецький подав прохання про залишення при парафії, посилаючись, між іншим, на те, що з 1764 р. служив полковим священником, але пізніше був звільнений за станом здоров'я. Змушений таки відбути до Катеринославського пікінерського полку, священник служив там досить своєрідно: з дозволу полковника він більше часу проводив у Малих Водолагах, аніж при військових³.

Бажання чи небажання служити у полковому або флотському духовенстві певною мірою визначалось і тим, чи задовольняло священнослужителів матеріальне забезпечення, яке пропонувалось. Переважна більшість військових знаходилась на утриманні держави, причому це утримання передбачало і оплату праці духовних осіб. У 70 – 80-х рр. XVIII ст. загальнодержавні положення, якими б визначалось матеріальне забезпечення військового духовенства та його родин, ще не сформувалось, як не сформувалось остаточно і саме військово-духовенство, у своєму статусі ще чітко не відокремлене від парафіяльного. Тому не те що для кожного роду військ, але і для кожного бойового з'єднання, а то й для кожної духовної особи, яка в ньому працювала, утримання признавалось диференційовано. Типовою для того часу була формула, яка застосовувалась в Азовській флотилії: “Для кампанії в мореплаванні передбачено мати священників вісім, їм кожному жалування видавати дивлячись на їхню поведінку і послуги від шістдесяти до ста двадцяти карбованців на рік, і крім того видається їм за весь час перебування їх у морі кожному ж порціонів не менше чотирьох карбованців п'ятдесяти копійок, а іноді й більше на місяць”⁴.

Далеко не завжди визначалось утримання дружин і дітей полкового та флотського духовенства. Питання не стояло гостро, якщо родина мешкала разом із священно-чи церковнослужителем у тому ж населеному пункті, де було розташоване військово-формування. В іншому ж випадку утримання сім'ї могло стати серйозною проблемою. Для її вирішення використовувалась практика відрахування частини прибутків від церкви тією духовною особою, яка залишалась при парафії. Але для такого призначення та визначення достатнього відсотка священникам доводилось самим брати ініціативу у свої руки.

Для ілюстрації ситуації розглянемо аргументацію тих самих В. Башинського та П. Терлецького, які просили не відправляти їх до збройних сил.

Перший повідомив архієпископу Євгенію, що не отримав прогонні гроші для проїзду до місця призначення, а тому був змушений продати власне майно і винайти за ці гроші підводи. Дружина ж, яка продовжувала мешкати в Бахмуті, за висловом священника, залишилась без всякого утримання “і не маючи ні звідки надії, змушена буде себе з

¹ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 1, 10 зв., 19 – 20.

² Там само, арк. 33 – 36.

³ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 1 – 1 зв., 7 – 9, 11 – 11 зв.; спр. 40, арк. 2 – 3.

⁴ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 1.

малолітніми дітьми годувати хіба що тільки одним подаянням від добровільних жертвувачів»¹.

П. Терлецький просив архієпископа, в разі відмови в задоволенні клопотання щодо звільнення від направлення до Катеринославського пікінерського полку, призначити на утримання його дружини половину прибутків від малоодолазької Хрестовоздвиженської церкви. Відповіддю стала резолюція Булгаріса виділити чверть таких прибутків. Але священника це не задовольнило і він знов звернувся до архієпископа. Той уже наступного місяця після прийняття попереднього рішення змінив його: замість чверті було наказано видавати дружині Терлецького третину церковних прибутків².

Джерела ж утримання самого парафіяльного духовенства в 1770 – 1780-х рр. суттєво не відрізнялись за видами від тих, які мали місце до XVIII ст.: 1) плата за треби; 2) добровільні пожертви парафіян; 3) прибутки від церковних земель; 4) руга. Дещо змінилось лише співвідношення цих джерел.

До 1801 р. офіційно діяли розцінки за треби, встановлені на користь парафіяльного духовенства указом від 1765 р.: за молитву породіллі — 2 коп., хрещення немовля — 3 коп., вінчання — 10 коп., поховання дорослого — 10 коп., поховання немовлят — 3 коп. Цим же указом передбачалось, що за сповідування та причащення плата не повинна була стягуватись взагалі, а за молитви та поминання батьків парафіяни могли сплачувати суму, яку встановлювали самі. Дозволялося, аби парафіяни давали за власним бажанням більше, ніж визначало законодавство, але за умови, що священнослужителі не будуть їх до цього примушувати³.

Визначені указом суми були занадто малі, про що свідчить, зокрема, їх порівняння з платою за треби, яка визначалась раніше контрактами між священниками та парафіянами⁴. Запорозьке козацтво, яке мало зважало на регламентацію релігійного життя з боку центральної влади, саме визначало норму винагороди, що повинна була сплачуватись на території Вольностей. Згідно з Феодосієм (Макаревським) наступного після появи згаданого указу року на Запорозжі парафіяни давали: за вінчання заможних — 1 крб., середньозаможних — 60 коп., малозаможних — 40 коп.; за хрещення немовля — 5 коп.; за сповідь — 1 коп.; за молитву перед Різдом та Великоднем — 1 коп.; за освячення пасок — 1 коп.; за поховання велике зі службою — 30 коп., без служби — 15 коп., за поховання малюків — 5 коп.; за сорокоуст — 4 крб.; суботник — по 50 коп.; за панахиду та поминання обід — по 20 коп.; за поминання у Великий Піст — по 20 коп.; за молебень — по 10 коп.; за читання акафіста — по 20 коп.; освячення хати — 30 коп.; за запис у метрику — 5 коп.⁵

Після влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії нова духовна влада заходилася забезпечувати виконання на підлеглий території, у тому числі і на колишніх землях Війська Запорозького, положень сенатського указу 1765 р. 21 червня 1777 р. до всіх духовних правлень був направлений указ Слов'янської духовної консисторії про підтвердження всім священно- та церковнослужителям, аби вони не чинили здріств. 15 січня наступного року з'явився черговий указ, яким парафіяльному духовенству єпархії ще раз підтверджувалась заборона стягувати за виконання треб плату, більшу передбаченої указом 1765 р. Порушники зобов'язувались сплатити штраф і повернути незаконно отримані гроші⁶. Але бажаного ефекту такі розпорядження не мали. І в останній чверті XVIII, і на початку XIX ст. єпархіальній владі доводилось знову і знову підтверджувати заборону примушувати парафіян платити більші суми за треби.

Наскільки задовільними чи незадовільними були розцінки, за якими повинні були діяти духовні особи, можна судити, порівнявши їх із деякими витратами духовенства. Згідно з книгами надходжень та видатків Покровської церкви Новогеоргіївська у 1781 р.

¹ Там само, арк. 19.

² ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 7 – 9, 11 – 11 зв.; спр. 40, арк. 2 – 2 зв.

³ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XVII. — С. 117.

⁴ Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 91.

⁵ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 82.

⁶ НКМ КП – 25057 / Арх – 8267.

кінь коштував 2 крб., кожух — 1 крб. 10 коп.¹ Судити про недостатність офіційної плати за треби можна з реєстру грошових прибутків вершинокам'янського священика І. Карпова. Цей документ було складено священиками, які спеціально були направлені для цього до слободи Вершинокам'янки і опитували парафіян. Згідно з реєстром, з серпня 1779 р. по травень 1781 р. священик одержав за хрещення немовлят 2 крб. 15 коп., за поховання 1 крб. 74 коп., а загалом 3 крб. 89 коп. Разом із тим не вдалося з'ясувати, скільки отримано від жертovníка, за водоосвячення, акафісти, молебні перед Різдом та на Різдо, Богоявлення, перед та у Великдень, всенощні, освячення, вінчання, сорокоусти, скільки отримано грошей у карнавку, за свічки та проскури тощо².

З огляду на залежність статків священно- та церковнослужителів від кількості парафіян, релігійні по треби яких вони задовольняли, зрозуміле прагнення духовних осіб мати в парафії більше дворів, якщо тільки вони не розташовані на далекій відстані один від одного. Тож маємо клопотання священиків про більш справедливий розподіл дворів, що знаходились у населених пунктах з кількома церквами, або ж коли релігійна споруда була двох- чи трьохпарафіяльна³. В останньому випадку священиками складалась підписка, що вони не будуть входити до дворів не своєї парафії і відправляти там треби, за виключенням наявності відповідного розпорядження духовного правління або ж у разі загрози життю парафіян⁴.

Боротьбою за прибутки від парафіян головним чином пояснюється і ревне ставлення священиків до влаштування на території їхніх парафій похідних полкових церков⁵.

Важливим джерелом утримання духовних осіб, як і за часів Нової Січі, залишались пожертви. Зважаючи на їх велике значення для забезпечення діяльності церков, духовне керівництво намагалось тримати під контролем збирання таких внесків. Втім, цей контроль ще не став таким суровим, як це мало місце в ХІХ ст.⁶

Для того, аби священно- та церковнослужителі мали гарантоване утримання незалежно від кількості релігійних треб, які ними виконувались, практикувалось складання ще на етапі призначення духовної особи "кондицій", зобов'язань поміщиків або парафіян⁷. У таких зобов'язаннях основним пунктом, як правило, було забезпечення священно- та церковнослужителів землею. Вище вже розглядались проблеми, пов'язані з її відмежуванням. Зараз лише зауважимо, що сільське духовенство здавало таку землю в оренду, наймало робітників або ж саме її обробляло, що, до речі, відволікало від виконання основних службових обов'язків. Але іншого виходу для більшості духовних осіб держава запропонувати ще не була готова. Спроба змінити ситуацію, і то невдала, була зроблена лише Павлом І, який зобов'язав парафіян обробляти церковні землі із щорічним наданням священно- та церковнослужителям врожаю з цих ділянок або ж еквівалентної грошової суми. Що ж до переведення основної маси духовенства на державне утримання, то відповідні заходи почали проводитись лише за Миколи І.

Поки ж, у 70–80-х рр. ХVІІІ ст., державна руга, або жалування, застосовувалась далеко не до кожного церковного причту. Сільське духовенство в цьому плані було обійдене. Влада диференційовано підходила до питання призначення руги кожній церкві, а то й кожному члену причту, не поспішаючи виділяти кошти⁸. Фактично, отримання руги парафіяльною церквою було екстраординарним випадком. Отож, духовенство більшості міських церков не отримувало жалування, але разом з тим воно не мало і земельних ділянок, якими користувалось духовенство сільське. Отут то й робилась основна ставка на

¹ Шахов В. К. Описанию православных приходов заштатного города Новогеоргиевска, Александрийского уезда // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1894. — № 19. — С. 436.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 36–38 зв.

³ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 42, арк. 2–4, 13–14; спр. 23, арк. 2–6.

⁴ Там само, спр. 42, арк. 17.

⁵ ІН РБУ, ф. ІІ, спр. 24161, арк. 2–4.

⁶ Лиман І.І. Організація збирання пожертв на півдні України у першій третині ХІХ століття // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту. Історія. — Бердянськ, 2000. — С. 182–191; Беднов В. Матеріали для історії колонізації бывших Запорозьких владений... — С. 32–33.

⁷ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 43; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 88.

⁸ РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 162, арк. 1, 2 зв.; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 199–201; Шахов В. К. Описанию православных приходов заштатного города Новогеоргиевска... — С. 432–433.

пожертви парафіян, серед яких у нечисленних містах регіону, що служили і адміністративними центрами, зазвичай було більше заможних осіб, ніж серед мешканців інших населених пунктів.

Що стосується білого духовенства Готфійської та Кафійської єпархії, то в його призначенні, переміщенні, звільненні та утриманні до 1782 р. не знаходимо таких широких варіацій, які маємо відносно білого духовенства єпархії Слов'янської та Херсонської. Одна з причин тому — значно більша однорідність контингенту пастви митрополита Ігнатія в порівнянні з паствою Євгенія (Булгаріса), а пізніше — Никифора (Феотокі). Не давали можливостей для широкого різноманіття і самі розміри Готфійської та Кафійської єпархії та невелика кількість духовенства, яке могло знаходитись при її церквах. Ще одна важлива причина — значно коротший час дії в регіоні митрополита Ігнатія при тому, що грецькі духовні особи з'явилися у Північному Приазов'ї разом із своїми парафіянами. Отож, положення Жалуваної грамоти від 21 травня 1779 р. про право митрополита висвячувати на власний розсуд священиків і церковнослужителів почало застосовуватись тоді, коли старі духовні особи йшли з життя або ж залишали парафії з інших причин. Поки ж, згідно з тією ж Жалуваною грамотою, священики, які вийшли з Криму, залишалися при своїх парафіях, і Ігнатій повинен був мати справу саме з ними.

Як випливає з “Книги перепису духовенства Маріупольського повіту Азовської губернії 1782 р.” та “Відомості, складеної в 1795 р. з поданням відомостей про результати четвертої ревізії та розбору 1784 р...” важливі зміни у складі священно- та церковнослужителів, підпорядкованих митрополиту Ігнатію, розпочалися після 1782 р.¹. Ці ж матеріали свідчать, між іншим, про відсутність попервах у складі грецьких причтів диаконів. І це при тому, що штатами передбачалось сім таких осіб.

Ситуація ж, яка склалась навколо білого духовенства Слов'янської та Херсонської єпархії, стала результатом складного компромісу між традиціями населення регіону (яких, хто мешкав на цій території ще до 1775 р., так і новоприбулих переселенців) і порядками, які намагалась вкоренити тут центральна та єпархіальна влада (причому самі ці порядки також деякою мірою мали компромісний характер). Тож маємо поєднання тенденції обмеження кількості підлеглих духовного відомства з розширенням можливостей прийому до регіону закордонного духовенства, загальноросійської тенденції посилення замкненості духовної верстви з наданням Слов'янському та Херсонському архієпископу висвячувати у священиків осіб із “козацького та посполитого звання”, тенденції спадковості займання місць при церквах із збереженням виборного начала, поєднання регуляторних тенденцій у визначенні утримання духовних осіб із відмовою влади взяти на себе фінансування священно- та церковнослужителів.

Функції духовенства в контексті взаємин з парафіянами та державою

Своєрідний компроміс між інтересами держави, парафіян і самих підлеглих духовного відомства мав місце при виконанні духовними особами своїх функцій. Компроміс хиткий, такий, що порушувався в залежності від змін співвідношення можливостей кожного із зазначених суб'єктів у той чи інший історичний момент диктувати саме свої умови. Звичайно, це не означає, що кожного разу духовні особи ставились перед суворим вибором: діяти на благо пастви і тим самим наражати себе на небезпеку, або ж діяти проти парафіян. Система державних заходів була спрямована на те, аби підлеглі усвідомили: держава в особі імператора та центральних органів влади краще розуміє, що відповідає потребам пастви і самого духовенства. Закріпленню такого усвідомлення повинно було сприяти те, що центральна світська влада мала законне право (щоправда, нею самою і взяте) своїми документами коригувати і доповнювати канонічне церковне регулювання обов'язків духовних осіб.

Не в кожній сфері такі коригування та регламентація проявились у рівній мірі. Основна увага імперської влади зосереджувалась на тих питаннях, які більше за інші виходили за межі площини суто релігійної і так чи інакше стосувались пріоритетних напрямків державної політики.

Це проявилось, між іншим, у державному регулюванні та контролі за такою справою церкви, як здійснення таїнств. І. Смолич відмітив, що беручи участь у забезпеченні умов

¹ МКМ Д – 3467; ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5387, арк. 85 зв. – 87.

для прийняття таїнств парафіянами, держава законодавчо предписувала православним приймати хрещення, причастя, сповідь та шлюб¹.

Суто процедури хрещення немовлят до початку ХІХ ст. центральна влада спеціально особливо не регламентувала. При здійсненні цього таїнства священнослужителі мали продовжувати керуватись Святим Писанням, канонами і правилами Святих Апостолів, Вселенських і Помісних соборів². На півдні України, особливо в місцевостях, які лише нещодавно почали активно колонізуватись, здійснення контролю за дотриманням всіх правил цієї процедури було досить проблематичним. Так само, як і саме їхнє точне дотримання в умовах нестачі релігійних споруд. Для самих же парафіян було набагато важливіше аби їхні новонароджені діти найкоріше охрестились і тим самим сприйняли Божу благодать, аніж щоб це відбулось точно згідно з літерою законів, про які більшість з них мала досить приблизне уявлення. Характер цього уявлення певною мірою визначався традиціями тієї місцевості, звідки прибули такі парафіяни, а у випадку із колишніми запорожцями — тими традиціями, які склались в регіоні за козацьких часів. Духовенство ж, зацікавлене в отриманні платні за потребу і в підтриманні добрих стосунків з парафіянами, а в той же час у витраті меншої кількості часу на відповідну процедуру, часто свідомо йшло на порушення, тим більше в умовах, коли через ті ж далекі відстані і ще не чітку налагодженість контролю існувала велика вірогідність, що про таке порушення не дізнається духовне керівництво. Це ж керівництво, коли і отримувало відповідні відомості, в умовах поширеності таких неподобств як головний засіб їх упередження могло використовувати лише чергове підтвердження духовенству неприпустимості робити подібне в подальшому. Серед найбільш поширених порушень у єпархії архієпископом Никифором (Феотокі) називались присутність при хрещенні великої кількості восприємиників (хрещених батьків і матерів), проведення таїнства не в церквах, а в хатах, хрещення не зануренням у воду, але обливанням. Тому в 1780 р. до церков єпархії був розісланий консисторський указ про необхідність припинити таку практику. Але вже на початку 1782 р. архієпископу довелось через духовні правління та закажчиків зобов'язати духовенство, яке знаходилось при парафіях, розшукати в себе указ 1780 р., перечитувати його і неодмінно діяти саме згідно з цим документом, а не так, як вони продовжували вчиняти³. Звернемо увагу, що заборона хрестити обливанням, на якій наполягав Никифор, не була сприйнята багатьма духовними особами через те, що вони звикли вважати саме цей спосіб правильним. До такої ситуації призвела деяка неузгодженість самих норм церковного права. Між іншим, у складеному в ХІХ ст. «Практичному викладенні церковно-цивільних постанов у керівництво священнику на випадки здійснення найважливіших потреб церковних» з посиланням на різні джерела церковного права розписувалось, що хрещення здійснюється зануренням у воду, але можна і не занурювати, а лише обливати, і таке хрещення «церква завжди визнавала дійсним»⁴.

З кінця ХVІІ ст. держава поставила під свій контроль прийняття таїнства каяття (сповіді) та причастя. Слідом за Новгородським митрополитом Корнилієм Петро І видав перші укази про облік осіб, які не були на сповіді зі штрафуванням тих, хто недбало ставився до прийняття таїнства. Священики зобов'язувались щорічно складати повний список парафіян і представляти його копії архієрею та присутнім місцям. До 1775 р. у порядок такого обліку були внесені деякі зміни, але регламентація таїнства центральною владою продовжувала мати на меті не тільки примус до щорічної сповіді задля дотримання благочестя та виявлення розкольників, але і контроль за рухом населення⁵. Причому пріоритетом було саме проведення обліку. На початку 1775 р. побачив світ сенатський указ, який звільняв від штрафів за відсутність на сповіді та причасті тих, хто при-

¹ Смолич І.К. История русской церкви. 1700 – 1917. Часть II. — М.: изд. Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1997. — С. 62.

² Практическое изложение церковно-гражданских постановлений в руководство священнику на случаи совершения важнейших треб церковных. Изд. 4-е. — СПб.: тип. А. Траншеля, 1870. — С. 5–23.

³ НКМ КП – 25111 / Арх – 8321.

⁴ Практическое изложение церковно-гражданских постановлений... — С. 9.

⁵ Миронов Б.Н. Исповедные ведомости — источник о численности и социальной структуре православного населения России XVIII – первой половины XIX в. // Вспомогательные исторические дисциплины. — Т. XX. — Л.: Наука. Ленинградское отделение, 1989. — С. 102 – 106.

йняв таїнства не у своїй парафії¹. А 9 грудня 1780 р. Синод черговим указом посилив контроль за відсилкою з єпархії світським установам списків осіб, які підлягали штрафам за відсутність на сповіді².

Священики, які склали розписи, попереджались про відповідальність за недостовірну інформацію, внесена у ці документи. Наприкінці розписів священики мали зазначати, що у випадку, якщо за чийось доносом з'ясується неправдивість або неповнота записів, вони повинні бути позбавлені сану і піддані покаранню у світському суді³. Священики мали бути заздалегідь попереджені про необхідність отримання форм для розписів і своєчасність їх повернення⁴.

Але навіть така сувора регламентація не ставала запорукою того, що розпорядження центральної влади будуть пунктуально виконуватись на місцях. На півдні України і в цьому плані процес активної колонізації та перекроєння церковно-адміністративних кордонів давався взнаки. У грудні 1777 р. священик каплиці слободи Великі Бучки С. Дараган на допиті в Самарському духовному правлінні показав, що не подавав сповідних розписів, оскільки свого часу просив Водолазьке (Катерининське) духовне правління, під юрисдикцією якого він знаходився, роз'яснити правила складання цих документів, але ні пояснень, ні форм не отримав. Потім же, коли слобода була причислена до відомства Самарського духовного правління, Дараган навіть не знав про своє перепідпорядкування, не отримавши про це ні усного, ані письмового повідомлення, а тому і не міг надіслати новому керівництву сповідних розписів⁵. Не відсилались розписи і з містечка Новопетровська, про існування в якому релігійної споруди духовна влада кілька років взагалі не мала відомостей⁶.

Був ще один дуже важливий для світської влади аспект таїнства сповіді, який у той же час становив небезпеку для самих парафіян і тому відштовхував деяких із них від сповідання. Хоча згідно зі 147 правилом Карфагенського Помісного собору духовник був зобов'язаний зберігати таємницю сповіді, у 1722 р. Синод від імені Петра I видав указ, яким священики під загрозою суворого покарання зобов'язувались доводити зміст сповіді владі в разі, якщо той, хто сповідувався, задумав дії проти держави або монарха. Це було відвертим втручанням у сферу церковних канонів, але відповідний порядок діяв і в останній чверті XVIII ст. Втім, інформації про донесення священиків відносно протиправних намірів парафіян не знайдено. Можна припустити, що причина цьому — не лише фрагментарність джерел, що збереглись. Священики, які великою мірою залежали від парафіян, мали добре подумати, перш ніж повідомляти владі про почуте. А в тому, що в регіоні було чимало людей, які могли бути обвинувачені в “зраді” чи “шкідливих державі” словах, можна не сумніватись. Достатньо згадати опозиційну налаштованість частини колишніх запорожців і їхні переходи на бік Туреччини.

Найбільшій регламентації з боку центральної влади зазнало таїнство шлюбу. На це вплинув цілий комплекс факторів, серед яких немаловажне місце займали міркування упередження неkontrolьованої зміни соціального статусу громадян.

Церковне шлюбне право зазнало на собі великого впливу російського цивільного шлюбного права. Причому цей вплив мав місце у сфері визначення умов і укладення шлюбу, і його розірвання.

Відомості про вінчання, так само як і про хрещення та поховання, мали вноситись до метричних книг, регламентації ведення яких центральна влада приділяла неабияку увагу.

У деяких українських церквах метричні книги велась ще з середини XVII ст., а за петровських часів розпочалося їх масове запровадження. Маючи на меті контроль за громадянським станом підлеглих, світська влада логічно саме духовенству доручила функцію фіксації народжень, шлюбів і смертей. Метрики були визнані основними документами, які містили відомості про осіб. Тому влада прагнула тримати під пильним контролем

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 20 – 21.

² Там само. — С. 1022 – 1023.

³ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 96 – 100.

⁴ НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

⁵ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 90 – 92.

⁶ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 1 – 4.

ведення цих документів, шукала більш оптимальних форм обліку, запроваджувала заходи для змушення священно- та церковнослужителів ретельно вести записи.

Черговий указ Синоду, який стосувався правил ведення метричних книг, побачив світ 5 серпня 1775 р. Ним підтверджувалась необхідність карати священників, які здійснюють вінчання без внесення запису до метричної книги. Обумовлювалось, що ці документи мають розсилатись до всіх священників з консисторій або духовних правлінь за підписом одного з присутніх, а по завершенні кожного року повертатись назад, де вони і повинні зберігатись за печатками, оскільки метрики мали не тільки замінити попередні обшуки та присяги, але на майбутнє служити достовірними довідками про шлюби¹.

25 листопада 1775 р. з'явився ще один синодальний указ стосовно метричних книг. Синод підтвердив обов'язковість дотримання при заповненні цих документів положень Духовного регламенту та пізніших указів. Наголошувалось, що мають зазначатись рік, місяць та число кожного народження вінчання чи смерті. Знов підтверджувалось, що книги мають видаватись з духовних правлінь за підписом одного з присутніх, а на початку наступного року передаватись за підписом священно- та церковнослужителів через духовні правління до консисторій. Там метричні книги мали розподілятись по містах і повітах, кожен рік в окремій оправі. Інший примірник повинен був залишатись у ризниці самої парафіяльної церкви для наведення, в разі потреби, довідок за ним. Для більш ефективного контролю благочинні зобов'язувались під час своїх об'їздів стежити за охайністю ведення метричних записів і наказувати виправляти порушення. Кожен рік, як і раніше, з єпархій мали надходити до Синоду короткі екстракти з метричних книг і рапорти про те, що такі книги зібрані від усіх церков і зберігаються належним чином². Приводом для появи цього указу стали помічені чисельні випадки недбалоного ведення українськими священниками метричних книг, а то й відсутності таких документів у деяких церквах. Про те, що такі порушення мали місце і на півдні України, можна переконатись зі справ, при веденні яких треба було зібрати відомості про певних осіб, але цьому ставала на заваді відсутність метричних записів³. При ревізії у 1789 р. метрик олександрівської Покровської церкви з'ясувалось, що за 1778 та 1779 рр. книги при храмі відсутні, причому за ті роки книги не були передані і до духовного правління⁴.

Норми права, які регулювали порядок укладення шлюбу, станом уже на 1775 р. були настільки заплутаними і в багатьох аспектах неузгодженими, що парафіяльному духовенству орієнтуватись у них було досить важко. Що й казати про сільських священників, коли навіть Катерина II у випадках, які представлялись на її розгляд, не могла розібратись у лабіринті норм шлюбного права і тому звернулась до Синоду з вимогою чітко описати перешкоди для укладення шлюбу. Втім, за її правління цього зроблено так і не було⁵.

І все ж не лише заплутаність законодавства була причиною його порушень. Політика держави щодо підпорядкування духовної влади світській зумовила те, що миряни стали вільніше, ніж у допетровські часи, почувати себе у взаєминах із духовенством. Для Південної України зіграли свою роль і традиція запорозьких козаків, і усталене у свідомості переселенців уявлення про регіон як про вільний край. Як наслідок, парафіяни, які згідно із чинними нормами церковного та цивільного шлюбного права не могли вступати в подружні стосунки з певними особами, вважали за можливе тиснути на парафіяльних священників або ж спокушати їх винагородою за незаконні дії.

Духовна влада неодноразово підтверджувала своїми указами необхідність стежити, аби до вінчання не допускались особи, що не досягли шлюбного віку (зберігався віковий ценз, передбачений ще Стоглавом 1551 р.: для молодого — 15, для нареченої — 13 років). Чергові такі укази з Петербурга були надіслані в 1774, 1775, 1779 рр. Підтверджувалось, що в разі порушення заборони священників слід позбавляти сану, а церковнослужителів, присутніх на незаконному вінчанні, звання без попередніх зносин із Синодом.

¹ ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 198.

² Там само. — С. 883 – 884.

³ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 72, арк. 15 зв.; Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 94 – 95.

⁴ ДАЗО, ф. 119, спр. 1 а, арк. 1 зв.

⁵ Смолич И.К. История русской церкви... Ч. II. — С. 66.

Самі такі шлюби мали розриватись і законними не вважатись¹. Оскільки ж із справ, які надходили до Синоду, з'ясувалось, що в багатьох випадках священнослужителі були змушені проводити незаконне вінчання за наказом поміщиків чи їхніх управляючих, світській владі через Сенат було наказано стежити, аби такого тиску надалі не відбувалось.

Сама поява підтверджень необхідності дотримання правил стосовно заборони шлюбів тих, чий вік не відповідав передбаченому нормами права, свідчить, що ця заборона порушувалась. Показовою в цьому плані є справа священника Слов'янської та Херсонської єпархії І. Татарінова, який у 1777 р. вінчав 9-ти річного хлопця з повнолітньою. Вінчання відбулося після чергового підтвердження центральною владою заборони шлюбів малолітніх. Сам священник під час слідства не заперечував, що відповідна заборона йому відома. На своє виправдання він заявляв, що був переконаний у тому, що молодий є повнолітнім [!], оскільки саме це було позначено в сказці, підписаній односельцями хлопця, присутніми при вінчанні. Як з'ясувалось, батько молодого, І. Беленков, випиваючи в шинку разом із батьком нареченої, О. Богровим, звернувся до останнього з пропозицією видати доньку за його сина. Реально І. Беленков хотів таким чином взяти на законних підставах молодю жінку до своєї хати, оскільки сам був без дружини. Коли ж О. Богров відповів, що священник не стане вінчати неповнолітнього, І. Беленков побився з ним об заклад на два коня, що священник погодиться, але з тим, що О. Богров умовить свою доньку. Коли ж остання відмовилась і Беленков забрав коней, Богров силою примусив доньку скоритися, плануючи повернути собі майно в сподіванні, що священнослужитель не стане-таки здійснювати вінчання. І. Беленков не зміг домовитись із своїм парафіяльним священником, але поїхав в іншу слободу і там, спокусивши І. Татарінова сумою в 7 крб., отримав бажану згоду на вінчання. Напевно, до Беленкова доходили чутки, що Татарінов уже неодноразово порушував існуючі норми, небезкорисливо задовольняючи незаконні прохання парафіян. Під час слідства відкрилось не одне таке порушення².

Показово, що сама справа стосовно І. Татарінова розпочалася за скаргою до духовного правління М. Купріянова, священника церкви, до парафії якої належали незаконно одружені. Ще б пак! Адже порушення полягало не тільки у вінчанні малолітнього, але і в здійсненні таїнства над мирянами, що належали до чужої парафії. Як свідчать єпархіальні справи, духовенство особливо болісно реагувало саме на такі порушення, якими колеги забирали у них "хліб", тобто плату за треби.

У 1775 р. з'явився указ Синоду з підтвердженням обов'язковості оголошення та обшуку перед вінчанням, тобто об'яви у церкві про те, що певні особи мають намір вінчатись, з'ясування священно- та церковнослужителями відсутності перешкод для здійснення таїнства шляхом розпитування самих молодого та нареченої, їхніх родичів і поручителів, вивчення письмових документів. Такі засоби мали на меті, між іншим, упередження шлюбів між особами, які перебували в певних ступенях спорідненості або свояцтва. Але система одно-, дву- трирідної спорідненості та свояцтва, їх ліній висхідних, низхідних, бокових, ступенів тощо, які не давали права брати шлюб, була досить складною, і часто самі молодий і наречена навіть не підозрювали, що вони мають відповідні перешкоди для вінчання. Тому спорідненість або свояцтво іноді з'ясовувалось лише через багато років після самого шлюбу. З'ясувати ж такі обставини заздалегідь, особливо якщо особи, які планували взяти шлюб, приховували їх, священно- та церковнослужителям було важко. Для Південної України періоду її інтенсивної колонізації ця проблема набула ще більшої актуальності, ніж для багатьох інших регіонів, оскільки через новизну населених пунктів і поповнення мешканців новими переселенцями священно- та церковнослужителі в багатьох випадках не були так добре знайомі зі своїми парафіянами, як їхні колеги з центральноросійських єпархій.

Оголошення та обшук мали на меті упередження вінчання і тих осіб, які вже мали законного чоловіка або дружину. Але саме таких порушень на півдні України зустрічаємо найбільше. При вивченні відповідних справ стає очевидною недостатня ефективність навіть тієї суворої системи заходів, які передбачались для утримання від укладання таких шлюбів. Ці ж справи допомагають більш рельєфно уявити характер сімейних відно-

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 24 – 24 зв.

² Там само, спр. 29, 30.

син, які мали місце в регіоні. Через фрагментарність матеріалів, що збереглися, не маємо можливості скласти статистику стосовно причин, які називались священикам у виправданні вінчання таких незаконних шлюбів, і парафіянами для пояснення свого вступу у заборонені зв'язки, стосовно того, за яких обставин з'ясовувались порушення. Ті справи, які збереглися, не можуть, до того ж, дати підстав для узагальнень стосовно ментальності всього населення регіону. І все ж деякі спостереження зробити можна. Для цього коротко викладемо обставини справ.

У 1776 – 1778 рр. велось слідство стосовно Євдокії Кривоносенко. За свідченням жінки, вона на 15-му році життя була видана заміж за козака Грунської сотні І. Кривоносенка, від якого через рік втекла. Причиною стала бійка, яку вчинив чоловік і дружині, і її батькові. Саме останній, за яких обставин з'ясовувались порушення. Ті справи, які збереглися, не можуть, до того ж, дати підстав для узагальнень стосовно ментальності всього населення регіону. І все ж деякі спостереження зробити можна. Для цього коротко викладемо обставини справ.

У 1776 – 1778 рр. велось слідство стосовно Євдокії Кривоносенко. За свідченням жінки, вона на 15-му році життя була видана заміж за козака Грунської сотні І. Кривоносенка, від якого через рік втекла. Причиною стала бійка, яку вчинив чоловік і дружині, і її батькові. Саме останній, за яких обставин з'ясовувались порушення. Ті справи, які збереглися, не можуть, до того ж, дати підстав для узагальнень стосовно ментальності всього населення регіону. І все ж деякі спостереження зробити можна. Для цього коротко викладемо обставини справ.

Народжена в Старих Санжарах Стефанида Гайдарка, за її свідченням, була проти власної волі в 14 років видана заміж за вдівця М. Пікуленка, і, не стерпівши його побоїв, втекла. Називаючи себе вдовою, змінила кілька місць перебування, вийшла за М. Котлярева, з яким переїхала до Нових Водолаг. У 1778 р. М. Пікуленко знайшов Стефаниду і забрав до свого дому, де, за словами жінки, знов почав її бити, через що вона вже через тиждень втекла до М. Котлярева. Після цього за донесенням першого її чоловіка Євгенію (Булгарісу) і було розпочато слідство².

У середині 60-х рр. вперше одружився нововодолазький мешканець А. Кириченко, але через рік після вінчання його дружина втекла. Тому в 1776 р. чоловік звернувся до духовного правління з проханням дати дозвіл одружитись на іншій, але, не дочекавшись відповіді, за порадою батька знайшов у селищі Прасковейському собі наречену, Вассу Сіноліцину, і взяв її заміж. Коли ж, за словам другої дружини, свекор став силувати її до перелюбу, а за відмову бив, вона повернулася до хати свого батька. А. Кириченко перебрався до неї, але пізніше висловив намір повернутись із Сіноліциною до Нових Водолаг. Тоді то Васса, не бажаючи повертатись, і донесла духовному правлінню почуті колись від чоловіка слова про те, що в нього є в живих перша дружина. Священик прасковейської церкви П. Хитровський, який вінчав другий шлюб, на допиті показав, що за три дні до вінчання батьки А. Кириченка та В. Сіноліциної прийшли до нього просити про укладення шлюбу і усно повідомили про відсутність перешкод для вінчання. На присяжному ж листі вони не підписались, а іншого обшуку священик робити не став³.

У 1780 р. 42-річний відставний капрал Т. Некрилов показав на допиті, що будучи рядовим у 1774 р. під час розквартирування полку в Ніжині одружився з Ксенією. Невдовзі подружжя разом із полком перейшло до Єлизаветградської провінції. Але через рік полку було наказано вирушити в похід до Криму, не забираючи з собою жінок, які були залишені під командою прапорщика Басовича. За час відсутності чоловіків багато дружин розбрелось. Серед них — і Ксенія Некрилова. Повернувшись із Криму і отримавши відставку, капрал, не маючи 4 роки ніяких відомостей про дружину, взяв у Мошоринському шанці другий шлюб. Напевно, справа навряд чи відкрилась би, не з'явившись невдовзі Ксенія. Під час слідства Некрилов заявив про відмову жити з першою дружиною, аргументуючи свою позицію тим, що Ксенія “жила непотійно і блудно з солдатами і пиячила”, як доказ повідомляючи, що брав Ксенію заміж вже не дівчиною. Додамо, що Ксенія не стала дочікуватись рішення і знову втекла.

Розглядаючи справу Некрилова не можна не згадати вислів В. Дена, що солдатські дружини являли собою одну з найбільш печальних фігур XVIII ст. Навіть якщо вони слідували за чоловіками, що після 1772 р. було виключенням, а не правилом, їм доводилось розраховувати на убоге жалювання вояка та на власний заробіток. Зазвичай же жін-

¹ Яворницький Д.І. До історії Степової України... — С. 80 – 95.

² ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 7 – 19.

³ Там само, спр. 44, арк. 2 – 14.

ки мали залишатись на місцях і, при нерозвиненості шляхів сполучення та засобів комунікації, не мати відомостей про чоловіків іноді протягом десятків років. Як наслідок — перелюб, поява незаконнонароджених дітей, незаконні шлюби¹.

У випадку з другим шлюбом Некрилова досить цікавою є ситуація з тим, на яких свідченнях базувалось духовенство. Як повідомив сам Некрилов, поручителів при ньому не було, письмових підтверджень він не давав, а лише усно попросив священника С. Мовчана провести вінчання. Імені ж священника, який за наказом Мовчана здійснив таїнство, відставний капрал не знав. Не знала його і друга дружина Некрилова. Жінка підтвердила, що свідчень ні письмових, ні усних перед вінчанням ніяких не було. С. Мовчан на допиті сказав, що вінчання з його дозволу здійснив закордонний священник І. Шумакевич, поручителями були С. Волошин і А. Коваль, які усно засвідчили, що Некрилов не мав живої дружини, а сам капрал дав при поручителях підписку, що не одружений, а якщо дружина з'явиться, то він, Некрилов, буде відповідати за це перед судом сам, не притягуючи до цього священника. Зрозуміло, що після цього були допитані Волошин і Коваль. Вони повідомили, що ні письмових, ані усних засвідчень не давали, а були покликані Мовчаном у його будинок, де священник об'явив, що нібито має від духовного правління лист про вінчання Некрилова, на якому і попросив їх підписатись. Що в дійсності являв собою цей лист Волошин і Коваль сказати не могли через свою неписьменність. Був допитаний і І. Шумакевич. Він показав, що не знає, чи робив С. Мовчан до вінчання необхідне оголошення, хто був свідками. Не знав він і обставин взяття свідчень. Мовчан лише повідомив Шумакевичу, що він має потрібний документ². Зрозуміло, що хтось із фігурантів справи на допиті казав неправду. Мотиви для цього були прості: законодавство передбачало покарання і священників, які здійснили незаконне вінчання, і свідків, і молодих та наречених, які вступали в шлюб, знаючи про перешкоди для його укладання.

І ще одна справа. У 1781 р. Василіса Диміна в Херсонському заказі свідчила, що, народжена в Карасубазарі, у 1778 р. в п'ятнадцятирічному віці була там засватана за грека Ранта, який служив у російському військовому корпусі. Карасубазарський священник засвідчив батькам Василіси, що Рант одружується вперше. Невдовзі священник Єлецького полку, який стояв під Карасубазаром, вночі, без свідків, не в церкві, а в будинку батьків Василіси вінчав дівчину з Рантом. Через два місяці подружжя переїхало до Ковпаківки. У 1780 р. там з'явилась перша дружина грека, Стефанида, але Рант переконав Василісу, що твердження Стефаниди неправдиві, і тому друга дружина продовжила з ним шлюбні стосунки. Невдовзі Рант втік. Пізніше Василіса дізналась, що він повернувся до Карасубазара і “потурчився”, одружився з татаркою. Лише після цього і розпочалась справа, оскільки Василіса звернулася до архієпископа Никифора з клопотанням дозволити їй взяти другий шлюб³.

При всій несхожості наведених випадків у них є спільне. Важливою умовою для вінчання було його проведення не в тому населеному пункті, де мешкав законний чоловік або дружина. І регіон створював для цього досить сприятливі умови. Влаштування нових населених пунктів, переселення сюди із-за кордону та інших частин імперії, внутрішня міграція, не обмежена кріпосним правом, знаходження на Півдні великої кількості військових команд, які змінювали місце своєї дислокації, значно ускладнювали пошук втікачів і в той же час давали досить великий шанс довго жити в незаконних подружніх стосунках, які могли розкритись переважно лише в разі появи першого чоловіка чи дружини. Великий шанс бути непокараними, у свою чергу, мали і священники, тому вони й ризикували, навіть не маючи достатніх підтверджень відсутності перешкод для вінчання. Напевно, деякі з таких осіб зробили незаконні вінчання чи не головним джерелом своїх прибутків, поставивши їх, що називається, “на потік”.

Чутки про таких священників поширювались досить швидко, і до них тягнулись особи з інших парафій, які бажали владнати свої справи в обхід закону. Принаймні 12 пар були незаконно вінчані священником Ф. Стахевичем, який примудрився порушити чи не більшу частину правил укладання шлюбу. Серед інкримінованих йому порушень було він-

¹ Ден В.Э. Население России по пятой ревизии... — С. 127 – 132.

² ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 98, арк. 1 – 5, 36 – 36 зв.

³ Там само, спр. 103, арк. 8 – 8 зв.

чання Є. Аврамової та С. Хаустова, кожен з яких до цього вже тричі перебував у законному шлюбі; вінчання малолітнього І. Філчакова; укладання шлюбу В. Новосильцової з М. Нероновим, який мав першу законну дружину; одруження солдата К. Брежнева з М. Панар'їною, чий чоловік знаходився в полоні; вінчання Л. Юшкова, чия перша дружина після цього повернулася із бігів; одруження К. Середина з А. Крамською, чоловік якої був раніше взятий у полон; вінчання А. Коноваленка та К. Чубенко, яка мала законного чоловіка; одруження малолітнього Т. Кельїна; вінчання І. Погожого та Л. Трофимової, яка була зам'яною за солдатом, що перебував у поході; вінчання малолітнього П. Баштового; одруження Д. Кравця із А. Кумовною, яка мала першого чоловіка; вінчання зам'яною Є. Борозни¹.

Незаконність укладання шлюбу служила однією з основних підстав для його анулювання, розірвання таких подружніх зв'язків. Загалом же кількість підстав була невеликою. Розірвання могло відбутись у разі заслання одного з подружжя на каторгу чи на поселення², при наявності клопотання у випадку безвісної відсутності чоловіка або дружини, а також за позовом про розлучення. Основними підставами для таких позовів визнавались фізична нездатність одного з подружжя до шлюбних стосунків та перелюб.

У той час як влада мала чітку акцентованість на сприяння збільшенню кількості шлюбів у південноукраїнському регіоні, особливо шлюбів колишніх запорозьких козаків (між іншим, на початку 1776 р. губернатор спеціально звітував Г. Потьомкіну, що в Азовській губернії одружилося 238 запорожців, серед них один старшина³), церква та держава були апріорно налаштовані проти розлучень. Тому церковним та цивільним правом передбачалось чимало перешкод для розірвання шлюбних зв'язків. У разі підозри в незаконності шлюбу така налаштованість проявлялась переважно в дотриманні великої обережності, аби випадково не розірвати стосунки, які насправді укладені з дотриманням усіх правил, а в інших випадках із міркувань відновлення попереднього, законного, шлюбу, якщо один з подружжя вступив у шлюб вдруге або втретє при наявності іншого чоловіка або дружини.

У разі втечі або зникнення без вісті отримати розлучення і дозвіл на новий шлюб теж було не так вже й просто. Посилаючись на норми церковного права єпархіальна влада наказувала докладати зусиль для розшуку чоловіка або дружини. Причому не допомагали ні повідомлення, що чоловік покинув дружину і втік сім років тому через "пияцтво і злодійство", ні заяви про те, що чоловік не мав наміру в подальшому жити з дружиною, яка втекла, ні повідомлення, що пошуки протягом півроку не дали результатів⁴. В одних випадках просто наказувалось краще старатись у розшуках, у інших же розписувалось, що в разі знаходження чоловіка або дружини слід забрати їх додому і повідомити духовному керівництву, а в разі незнаходження представити письмові свідчення від адміністрації місцевостей, де вівся розшук⁵.

Лише після використання всіх можливих засобів для відновлення подружніх стосунків дозвіл на розлучення міг таки бути даний. Одним із "щасливців" став С. Лахненко, підданий Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря. У 1777 р. він одружився з Анною Пашенко, яка прожила з ним півроку пиячачи і часто не ночуючи вдома, а потім втекла, з'явилась у Катеринославі. Там Анна взяла собі ім'я Єфросинія і стала жити в служінні у губернського товариша Герсєванова. Останній не віддавав жінку, незважаючи на два звернення Лахненка. Лише в результаті зносин Євгенія (Булгаріса) з В. Чертковим дружину повернули таки до чоловіка. Але історія повторилась: проживши півроку в пияцтві та розгулі, Анна-Єфросинія в 1779 р. знову втекла, після чого С. Лахненко три роки безрезультатно її розшукував. Лише в 1783 р. єпархіальне керівництво на прохання чоловіка про розлучення постановило звільнити його від шлюбних зв'язків, посилаючись на норми церковного права, згідно з якими в разі, коли дружина без дозволу чоловіка проведе ніч не вдома (за виключенням батьківської хати), шлюб можна розірвати⁶.

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 50 – 51.

² РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 174; оп. 62, спр. 522; ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 1.

³ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 184.

⁴ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 26, арк. 10 – 11; ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 98, арк. 1 – 5.

⁵ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 13 – 13 зв.

⁶ ДАХО, ф. 207, оп. 1, спр. 6, арк. 1 – 4 зв.

Ще обачніше приймалось рішення у випадках із розірванням подружніх зв'язків за позовом. Серйозні обмеження існували стосовно права позову на підставі фізичної нездатності до подружніх стосунків. Обмеження, пов'язані як із визначенням терміну подання позову, так і безпосередньо з критеріями “нездатності”.

Не набагато більшими і в 70 – 80-х рр. XVIII ст., і пізніше, були шанси отримати розлучення, подаючи позов із обвинуваченням у перелюбі (тут не йдеться про трактування як перелюбу подружнього життя в новому шлюбі при наявності іншого, законного, чоловіка або дружини). Навіть при очевидних доказах єпархіальна влада пріоритетом вважала збереження родини, створеної в результаті законного шлюбу¹.

При відсутності ж явних доказів отримати розлучення було майже неможливо. Тоді лише втручання монарха могло звільнити від небажаних подружніх стосунків. Драматичне сімейне життя О. Суворова — тому приклад. Видатний полководець виявився безпорадним у стосунках із дружиною. Перебуваючи на півдні України і повністю віддавшись справам служби, він пережив крах міцного “тилу” — сім'ї. Дружина, яку Олександр Васильович залишив у Полтаві, зрадила йому, причому у Суворова були підстави вважати, що зрадила з його власним племінником. У 1779 р. Олександр Васильович подав позов про розлучення, і поки справа знаходилась у Слов'янській духовній консисторії, зробив спробу заручитись підтримкою Г. Потьомкіна, сподіваючись, що останній доведе справу до відома імператриці так, щоб та допомогла йому звільнитись від сімейних уз. Суворов прибув до Петербурга, але там сама Катерина II, Потьомкін і кронштадський протоієрей Григорій доклали зусиль, щоб примирити подружжя. У результаті Олександр Васильович попросив Никифора (Феотокі) тимчасово зупинити справу про розлучення². Але затишного сімейного життя в подружжя вже не було. Пізніше, коли престол зайняв Павло I, Варвара Іванівна Суворова скористалась холодним ставленням імператора до її чоловіка і отримала розлучення, якого вже і сама вельми бажала, причому разом із “свободою” одержала за допомогою Павла I і значну частину майна полководця³.

Зважаючи на всі складності, які зустрічали на своєму шляху позивачі про розлучення, цілком зрозуміло, чому і деякі з таких осіб, й інші мешканці регіону, які розуміли невеликий шанс бути задоволеними в позові і тому не подавали його, обирали набагато ефективніший спосіб позбавлення небажаних зв'язків — утечу.

Справи про перелюб розглядались духовним судом не лише у зв'язку з позовами про розлучення. Перелюб передбачав накладення єпитимії на досить тривалий термін. Справи про перелюб передавались до Петербурга. Зокрема у 1778 р. Євгенієм (Булгарісом) до Синоду були надіслані документи стосовно накладення єпитимії за незаконні зв'язки гусара Григорія Чебарова з невісткою⁴, Матвія Бесараба із дружиною його шурина Іриною⁵. У 1779 р. зі Слов'янської та Херсонської єпархії надійшли справи про перелюб К. Свешникова з І. Бабенко⁶, Ф. Кудашка і А. Кирилової⁷. За 1781 р. збереглася надіслана слана до Синоду справа про перелюб зведених брата і сестри⁸.

Щоб по цих справах була накладена єпитимія, згідно з церковним та цивільним правом мали бути надані беззаперечні докази вини, а зізнання підозрюваних, якщо і мало місце, визнавалось дійсним лише в разі, коли було зроблене в суді.

Законодавство стосовно перелюбу мало ще один важливий аспект. Якщо в таких діях визнавався винним священно- чи церковнослужитель, він підлягав виверженню. Коли ж винною виявлялась дружина духовної особи, то остання ставилась перед альтернативою: продовжити подружні стосунки і бути позбавленими священно- чи церковнослужительсь-

¹ Лиман І.І. Духовний суд у справах про перелюб (кінець XVIII – перша пол. XIX ст.) // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 5. — Запоріжжя: РА “Гандем-У”, 2000. — С. 242 – 248.

² Лопатин В.С. Суворов і Потемкін. — М.: Наука, 1992. — С. 51 – 53.

³ Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века). — СПб.: “Искусство-СПБ”, 1994. — С. 121 – 122.

⁴ РДІА, ф. 796, оп. 59, спр. 142.

⁵ Там само, спр. 157.

⁶ Там само, оп. 60, спр. 206 а.

⁷ Там само, спр. 214.

⁸ Там само, оп. 62, спр. 603.

тва, або ж розлучитися. За таких умов масмо випадок, коли зраджений чоловік, не бажаючи йти ні першим, ні другим шляхом, не те що не наполягав на доказах щодо справи, але і зробив все від нього залежне, аби його дружина була виправдана. Йдеться про діякона І. Рокитянського, чиї двоюрідний брат і дружина зізнались у перелюбі¹.

При розгляді справ про перелюб духовна влада могла діяти своїми засобами, але мала право і звертатись за допомогою до влади світської. У випадку ж, коли перелюб був обтяжений кримінальним злочином, до справи були залучені обидва відомства. Таких випадків, вірогідно, було небагато. Згідно зі складеною в палаті кримінального суду Катеринославського намісництва відомістю про колодників, які утримувались у всіх присутніх місцях станом на листопад 1784 р., продовжували перебувати під вартою лише дві особи, справи про “блудне кровозмішення” яких розпочалися в 1781 р. Не позначено жодної особи, яка б поступила із таким обвинуваченням у 1782 – 1784 рр. Не утримувалось жодного, хто б поступив протягом 1781 – 1783 рр. за обвинувачення у втечі від чоловіка чи дружини і перелюбі; один такий колодник відмічений лише за 1784 р. Загальна ж кількість осіб, які перебували під вартою, становила 175².

Ведучи мову про характер взаємодії південноукраїнських духовних осіб із парафіянами та державною владою не можна обійти питання про використання церкви з метою насадження серед населення віроповіданських почуттів. Досить рельєфно таке насадження проявилось, між іншим, у регламентації проведення служб. Визначались форми проголошення імен членів імператорської родини під час великих ектеній, вечерень, заутрень, літургій. Уже самі ці форми, які систематично слухали парафіяни, служили могутнім засобом впливу на свідомість останніх у дусі виховання переконання, що монархічна влада і влада Божа нерозривні, і тому непокоря першій автоматично означатиме непокору другій.

Духовна влада мала стежити за тим, аби її підлеглі особливо пунктуально виконували свої обов'язки у “високоурочисті” дні і не припускались помилок при проголошенні імен членів імператорської родини. Щоправда, Катерина II дещо пом'якшила суворість відповідальності за незначні порушення у цій сфері. Але відповідальність зберігалась. Між іншим, консисторія проводила слідство по справі про відсутність у “високоурочистий” день на всенощній та молебні протопопа Ф. Фомича. Консисторія навряд чи могла запідозрити в діях священнослужителя неповагу до верховної влади (згадаємо ті документи, які отримав Фомич на підтвердження своєї лояльності до нової адміністрації після ліквідації Нової Січі). Тому, навіть не маючи достатніх свідчень про правдивість слів протопопа стосовно того, що він пропустив службу через геморої, консисторія обмежилась накладенням штрафу в розмірі 10 крб.³ Коли ж Ф. Фомич звернувся до Євгенія (Булгаріса) з проханням звільнити від такого покарання, оскільки його відсутність при церкві не викликала зупинки у відправленні служб і до того протопоп не штрафувався, архієпископ погодився і скасував штраф⁴.

У зв'язку зі справою Ф. Фомича був накладений штраф на новокодацького священника С. Малішевича за те, що він у донесенні до консисторії про порушення протопопа неправильно написав височайший титул⁵.

Звернемо увагу, що згадування під час служб використовувалось для підвищення авторитету не лише членів імператорської родини, але і світської влади більш низьких щаблів. Традиція була давньою і широко використовувалась, зокрема, на землях Запорізьких Вольностей, де під час служб називались імена кошового керівництва. Більше того, мали місце спроби поширити відповідну практику і на території, які вже не знаходились під юрисдикцією Коша. О. Рябінін-Скляревський писав, що священник І. Гамалія викликав обурення ландміліцейського керівництва ектенією за кошового⁶. Згадаймо і про те, що незадовго до ліквідації Січі писар О. Фрідріх примушував священника слободи

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 38, арк. 24 – 28 зв.

² РДАДА, ф. 10, оп. 3, спр. 589, арк. 18 зв.

³ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 15, арк. 27 – 28.

⁴ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 414 – 415.

⁵ ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 15, арк. 27 – 28.

⁶ Малинова Г.Л., Сапожников И.В. А.А. Рябинин-Скляревский... — С. 173.

Зеленої Даниїла Михайлова молитись під час служб за здоров'я запорозької старшини. Це при тому, що Зелена знаходилась за межами Вольностей Війська Запорозького¹.

Як і в інших регіонах імперії, з тією ж метою освячення церквою дій світської влади використовувалась участь духовних осіб в урочистостях, влаштованих з нагоди тієї чи іншої події, яка не мала прямого відношення до релігійного життя. Зафіксоване повідомлення про урочистий молебень, який був відслужений у 1776 р. під час відкриття Слов'янської провінційної канцелярії у Покровську². Населений пункт, де ще нещодавно розташовувалась Січ, і раніше, за часів козацтва, досить часто ставав свідком світських заходів, освячених духовними особами.

Згадаємо і про таку делікатну і в той же час дуже важливу місію духовенства, у першу чергу найавторитетніших його представників, як переконання парафіян прийняти рішення, ризиковані для них самих, але необхідні російській владі. Найбільш яскравим прикладом цього стала участь митрополита Ігнатія в умовлянні християн Криму перейти до Російської імперії. Керівництво Слов'янської та Херсонської єпархії також використовувалось у подібному ключі. Причому, розуміючи свою залежність від світської адміністрації, архієпископи і самі проявляли тут ініціативу, чим прислужились режиму. Достатньо згадати епізод із умовлянням Никифором (Феотокі) греків Керчі та Єникале переселитись до Таганрога і відмовитись від намірів піти за межі Російської імперії.

У релігійно-моральному вихованні населення важливе місце відводилось проповідям і повчанням. Починаючи з петровських часів влада приділяла чимало уваги вкоріненню "живої" проповіді, але справа йшла не так вже просто: перешкодою ставав недостатній рівень підготовленості духовенства. У цьому плані остання чверть XVIII ст. стала в деякій мірі кроком назад, оскільки за часів Нової Січі козацтво віддавало перевагу таким духовним особам, які промовляли "не по писаному". Нехай ці проповіді і йшли що називається "від душі" і не вкладались у рамки, визначені центральною духовною владою. Тепер же був взятий курс на так зване "купночиніє", тобто приведення церковного життя і практики богослужіння до єдиного чину, в основу якого були покладені московсько-візантійські традиції³.

Петербург міг визначати, в залежності від ситуації в державі, тематику проповідей та повчань, які мали читатись у всіх частинах імперії. Одним із приводів була та чи інша політична подія, і тому проповідники виступали в ролі осіб, які доносили до населення ставлення церкви до конкретних дій світської влади. Не дивно, що остання, з одного боку, була зацікавлена в читанні священниками проповідей і повчань, а з іншого, — воліла тримати їхній зміст під контролем. Крім доведення до відома населення новин в опосередкованій формі проповідей та повчань, духовенство подавало таку інформацію і безпосередньо, оприлюднюючи документи органів влади. Якщо такі документи включали формулювання "об'явити всенародно", вони обов'язково мали зачитуватись при храмах.

Для того, щоб духовні особи могли успішно впоратись із завданнями, які ставились центральною владою, важливою умовою було підвищення загального рівня освіченості священно- та церковнослужителів.

Євгеній (Булгаріс), "учений чернець", не міг бути задоволеним тим рівнем підготовки, який виявляли кандидати на отримання місць при церквах під час розгляду їхніх справ у Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі. Та й чи можна було сподіватись на такі знання, якщо регіон не мав духовного навчального закладу? Звичайно, деякі духовні особи з'являлись до парафій, маючи за плечима освіту. Такі люди були і серед прибулих із інших єпархій, і серед представників місцевого населення, які повертались після навчання в духовних закладах освіти (згадаємо про дітей запорожців, що навчались у Київській духовній академії). Деякі священники, які діяли в регіоні, отримали освіту при січовій Покровській школі. Звісно, цей заклад не міг запропонувати глибоких різнобічних знань із багатьох предметів, але таке завдання перед ним і не ставилось. Серед дисциплін, що тут викладались, були читання, грамота та письмо. При школі знаходилось

¹ Беднов В.А. Матеріали для історії церковного устрою на Запорожжє... — С. 114 – 118; Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 348.

² Беднов В. Матеріали для історії колонізації бывших Запорожских владений... — С. 175 – 176.

³ Історія релігії в Україні... — С. 217.

спеціальне відділення для півчих, кероване духовенством. Учні, у міру вивчення відповідних предметів, самі починали викладати своїм молодшим товаришам під керівництвом головного дяка церкви. Навчання в школі було добровільним: ніхто не примушувався йти туди, так само як ніхто і не утримувався без його на те волі. Втім, самі учні були зацікавлені в завершенні курсу навчання, бо це давало реальні перспективи потрапити до причтів запорозьких церков. Про це дбало січове керівництво, яке сприяло направленню таких осіб до парафій. Адже при школі знаходились не лише діти, але й дорослі козаки, які вирішили присвятити себе служінню церкві¹. Показово, що розуміючи значення цієї школи, нова адміністрація, яка після ліквідації Січі заступила місце Коша, не стала знищувати її. Навпаки. Шукались засоби, аби продовжити існування школи в нових умовах. 26 липня 1776 р. губернський товариш Л. Алексєєв наставляв Слов'янську провінційну канцелярію, що оскільки причт Покровської церкви та школа при ній втратили колишні прибутки від зимівників та млинів, доцільно влаштувати карнавки на їхню користь².

І все ж слід було шукати інші способи вирішення проблеми незадовільної освіти осіб, які служили при церквах. Шлях, до якого підштовхувала центральна влада, наголошуючи на необхідності при призначенні до парафій віддавати перевагу особам із духовною освітою, був важко здійсненим в умовах і нестачі самих священно- та церковнослужителів, і відсутності духовних навчальних закладів у Слов'янській та Херсонській єпархії.

Малоефективною виявилась і зроблена спроба примусити підлеглих духовного відомства отримати хоча б мінімум знань, необхідних для служіння. Наприкінці 1777 р. за указом Синоду до консисторії з Московської синодальної типографії був надісланий катехізис. Консисторія наказала: всім виписати його і вчити протягом чотирьох місяців. По завершенні терміну, що відводився, всі священники, диякони та причетники мали скласти своєрідний іспит у протопопях чи духовних правліннях. Як зазначив Феодосій (Макаревський), це спричинило «жахливішу тривогу»³. Але призначення екзамену не дало бажаних результатів. На початку 1781 р. за іншого архієпископа, Никифора, духовні правління отримали черговий указ стосовно екзаменування. Зазначалось, що правління повинні «ще раз» роз'яснити недбалим підлеглим необхідність вчити катехізис. Якщо ті не вивчать протягом чотирьох місяців, інформація про них мала бути передана єпархіальному керівництву. Причому іспит у правліннях мали складати і священники з дияконами, і рукопокладені дячки та паламарі⁴.

Паралельно з такою перевіркою знань єпархіальна влада взялася за значно масштабнішу справу — влаштування духовної семінарії. Початок проекту був скромним. Євгеній (Булгаріс) 24 січня 1777 р., тобто вже через кілька місяців після прибуття до Полтави, наказав влаштувати при Хрестовоздвиженському монастирі з архієрейських півчих шкіл з десятком учнів, які вже володіли читанням та письмом. У школі мали викладатись латина, короткий катехізис, арифметика, географія та історія. Майже одночасно Євгеній зробив ще два важливі кроки — направив до Синоду подання щодо дозволу на влаштування в єпархії семінарії і знісся з колишнім гетьманом К. Розумовським з питання передачі останнім будинку, який йому належав, навчальному закладу. Архієпископ вмів просити. Його лист був переданий Розумовському в день ангела Кирила Григоровича разом із поздоровленнями і принесеною в подарунок іконою. І питання було негайно вирішене. Щоправда, отриманий будинок потребував добудови: були відсутні вікна, двері, пічки, підлоги. Потрібні були кошти. Булгаріс вирішив і цю проблему. 500 крб. позичено у Хрестовоздвиженського монастиря (саме позичено, оскільки єпархіальна влада не мала права розпоряджатись коштами цієї обителі). Євгеній звернувся за пожертвами до дворянства, купецтва та духовенства. На користь училищ були спрямовані і кошти, отримані від штрафування підлеглих Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея.

Через півтора роки після передачі будинку, 27 листопада 1778 р. запроваджена раніше школа була переведена у відремонтоване приміщення і діяла вже як єпархіальне учи-

¹ Нариси з історії Нікопольського району (від найдавніших часів до початку XX століття). — Київ — Нікополь — Запоріжжя: Тандем – У, 2002. — С. 123 – 125.

² Беднов В. Матеріали для історії колонізації бывших Запорожских владений... — С. 32 – 33.

³ Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису... — С. 1021.

⁴ НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

лище. Через консисторію всім духовним правлінням було наказано скласти списки дітей священнослужителів віком від 8 до 14 років, які не мали хвороб і вміли писати і читати. Списки складались на перспективу: поки що училище не могло вмістити всіх, хто відповідав зазначеним критеріям. Обумовлювалось, що пізніше ці діти будуть викликані. Поки ж наказувалось негайно з'явитись лише тим з них, які мали добрі високі голоси і не були старшими за 10 років.

Важливо, що Євгеній не передбачав обмеження контингенту учнів лише підлеглими духовного відомства. Звертаючись до дворянства та купецтва за матеріальною допомогою, архієпископ запропонував представникам цих верств віддавати своїх дітей на навчання до училища. Тут проглядає не лише бажання Євгенія зацікавити світських осіб у пожертвах на духовний заклад. Тісно спілкуючись з місцевим світським керівництвом, архієпископ добре знав про нестачу в освічених кадрах у губернських установах. Отож, Євгеній продовжив традицію попередніх часів, коли духовні заклади освіти готували поповнення контингенту світської бюрократії.

На утримання училища кошти поки що йшли з тих самих джерел, що і на ремонт колишнього будинку К. Розумовського. До того ж, архієпископ виділив гроші від себе. Змушений розраховувати лише на місцеві кошти, архієпископ обумовив, що діти, які раніше мешкали в самій Полтаві, мали продовжувати жити на старих місцях, а приїжджі повинні винаймати житло. Лише не більше сімох найбільш бідних могли мешкати і харчуватись в училищі. Саме на їхнє утримання і мали в першу чергу йти виділені гроші¹.

На чолі училища став присутній духовної консисторії Никифор (Феотокі). Знайшлися і вчителі для навчального закладу: консисторський канцелярист Г. Богуновський і син полтавського намісника П. Станіславський, який перейшов сюди з аналогічної посади в іншій освітній установі. Першим куратором училища став мешканець Полтави, бунчужний товариш П. Паскевич.

Дозвіл на відкриття в Слов'янській та Херсонській єпархії семінарії був отриманий вже наступником архієпископа Євгенія. 22 вересня 1779 р. з'явився іменний указ Колегії економії, яким передбачалось виділення на утримання закладу 2000 крб. на рік². Слід сказати, що коли дослідники, які звертаються до історії семінарії в Полтаві, пишуть про указ від 22 вересня 1779 р., вони не згадують важливу деталь: такі ж суми цим же документом виділялись на утримання семінарій в Іркутській, Тамбовській і Олонецькій єпархіях, а низкою указів 1778 – 1780 рр. по 2000 крб. на рік було призначено для виплати іншим семінаріям. Тому не досить коректним є акцент, зроблений П. Знаменським, коли він писав, що гроші виділені завдяки Никифору (Феотокі), який скористався своїм перебуванням у Петербурзі при посвяті в архієреї³. Указ Синоду від 27 вересня 1779 р., складений на виконання іменного указу, теж стосувався одразу чотирьох семінарій. Обумовлювалось, що єпархіальні архієреї мають на власний розсуд підібрати пристойні місця для влаштування закладів. Для Слов'янської єпархії було зроблене виключення в тому плані, що тоді як Іркутська, Тамбовська та Олонецька семінарії через нестачу “вчених людей” мали постачатись кадрами з інших єпархій, семінарія в Полтаві доручалась відданню місцевого єпархіального архієрея.

Передбачалось, що архієреї мають набирати потрібну кількість учнів із дітей священно- та церковнослужителів, причому утримання самих семінарій, вчителів і бідних учнів повинно здійснюватись із казенної суми, тоді як інші учні мали вчитись на батьківський кошт. Оскільки ж сума в 2000 крб. у перші роки, коли кількість вчителів і учнів буде ще незначною, є завеликою, єпархіальне керівництво зобов'язувалось подбати про облаштування на решту грошей приміщення, достатнього для розміщення вчителів, учнів, бібліотеки тощо, а також на купівлю книжок⁴.

¹ Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 106 – 111; Корольков К. Столетний юбилей Екатеринослава... — С. 42 – 43; Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 401 – 403; Яворницкий Д.И. История города Екатеринослава... — С. 141 – 142.

² ПСЗРИ. — Собр. I. — Т. XX. — С. 868.

³ Знаменский П. Духовные школы в России до реформы 1808 года. — Казань: тип. Императорскаго Университета, 1881. — С. 513.

⁴ Полное собрание постановлений и распоряжений... — С. 242.

Доводячи до духовенства Слов'янської та Херсонської єпархії радісну звістку про дозвіл на влаштування семінарії і виділення на неї коштів, архієпископ Никифор у властивій йому формі зауважив, що священницький обов'язок полягає не лише в богослужінні та виконанні треб, але і в навчанні народу догматам віри, роз'ясненні заповідей, напученні в християнських чеснотах, наставленні парафіян на правильний шлях, викоріненні забобонів. Тому священник має бути освіченим, а інакше церква не те що не може сподіватись на користь від таких осіб, але і має їх боятись, оскільки якщо "сліпець сліпцю вождем буває, то чого іншого чекати, як тільки щоб обидва в яму впали". Отож, Никифор наказав негайно направити дітей священнослужителів єпархії до семінарії, а в перший же недільний день після отримання відповідного консисторського указу відслужити вдячний молебень¹.

Отримавши від К. Розумовського підтвердження передачі його будинку навчальному закладу, Никифор урочисто відкрив семінарію. До складу учнів увійшли як особи, переведені з Київської академії, Харківського колегіуму та Переяславської семінарії, так і направлені сюди на навчання діти священно- та церковнослужителів Слов'янської і Херсонської єпархії, а також діти дворянства та купецтва Новоросійської і Азовської губерній.

Оскільки Никифор тепер очолював єпархію, своє місце у керівництві навчальним закладом він передав присутньому консисторії Полтавському протоієрею І. Яновському. До речі, пізніше останній зайняв архимандритську посаду в першокласному Новгород-Сіверському монастирі. Як бачимо, невдало розпочавши свою діяльність у складі Слов'янської та Херсонської єпархії зі спроби зберегти під своєю юрисдикцією велику кількість церков, у чому Синод розгледів старання не про громадську, а про власну користь, Яновський зміг таки зробити кар'єру в духовному відомстві.

Під керівництвом ректора стали викладати кафедральний ключар І. Світайло (грецька мова), священник Г. Богуновський (риторика та піїтика), француз П. Атон (французька мова), прибулий з Лейпцігського університету професор Шаль (німецька мова та арифметика), відставний поручик фон Роткірх (малювання)².

Щоправда, у статті "Сторіччя Катеринославської єпархії" зазначається, що "у 1780 р. в ній [семінарії] відкриті класи грецької мови, які став читати Гавриїл Бодоні"³. Той самий Бодоні, який пізніше став одним із наступників Никифора на архієрейській кафедрі. Втім, більш обгрунтованою є точка зору, що Гавриїл прибув до Слов'янської та Херсонської єпархії за запрошенням Никифора лише в 1782 р. і тоді став викладати в семінарії грецьку мову⁴.

Контингент учнів поповнювався не так безпроблемно, як було бажано. Наприкінці вересня 1781 р. І. Яновський звернувся до Феотокі, повідомляючи, що в єпархії діти священно- та церковнослужителів перебувають при батьках бездіяльно і не готують себе до отримання священства. Тому ректор просив архієпископа розпорядитись про направлення дітей на навчання. 21 жовтня з'явився відповідний указ консисторії⁵.

І. Яновський і не підозрював, що своїм зверненням почав боротьбу, яка ще десятки років не приносила в повному обсязі потрібних результатів. Боротьбу за те, аби священно- та церковнослужителі не залишали дітей вдома, прагнучи якомога скоріше влаштувати їх до парафії, але йшли на витрати і віддавали їх у навчання⁶.

¹ НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

² Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 120; Яворницкий Д.И. История города Екатеринослава... — С. 142.

³ Столетие Екатеринославской епархии // Екатеринославские епархиальные ведомости. — 1876. — № 18. — С. 284.

⁴ 295 (торжественное) заседание Императорского Одесского Общества Истории и Древностей 2-го Апреля 1896 года // ЗООИД. — Одесса, 1896. — Т. XIX. — С. 68 – 94.

⁵ Новицкий Я. Из церковной летописи // Екатеринославские губернские ведомости. — 1888. — № 21. — С. 3.

⁶ Лиман І.І. Проблеми освіти дітей священно- та церковнослужителів на півдні України наприкінці XVIII – на початку XIX століття // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Історико-філософська серія. — Вип. 1. — Мелітополь, 2001. — С. 69 – 75; Лиман І.І. Іов (Потьомкін), архієпископ Катеринославський, Херсонський і Таврійський, як організатор духовної освіти // Історія і культура Придніпров'я. Невідомі та маловідомі сторінки: Науковий щорічник. Випуск 1. — Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2004. — С. 17 – 23.

Створення семінарії не могло одразу суттєво вплинути на стан освіченості священно-та церковнослужителів. Дані про відсоток серед духовенства регіону осіб, які мали в 1775 – 1781 рр. духовну освіту, не збереглися. Але автор статті “Сторіччя Катеринославської єпархії”, вивчивши формулярні списки 143 священників за 1789 р., підрахував, що 122 особи відмічені такими, які не навчались взагалі, 17 довчилися до риторики, філософії або просто “небагато”, і лише 3-4 були випускниками Київської академії та Харківського колегіуму¹.

Звернемо увагу на ще один аспект проблеми освіти — випускники семінарії мали поповнювати кадри викладачів світських навчальних закладів, мережа яких у Новоросійській та Азовській губерніях з кінця 70-х рр. починає розширюватись². Щоправда, розвиток цієї мережі був повільним і несистематизованим; за імператриці, яка декларувала слідування ідеям просвітництва, не вдалося створити стрункої системи “початкові — середні — вищі навчальні заклади”. Попервах влада обмежилась заходами, які не потребували суттєвих грошових вкладень і в той же час мали сприяти реалізації пріоритетного напрямку державної політики — переселення іноземців. Складовою такої політики стало створення умов для отримання освіти православними переселенцями. Збереглась відомість за 1776 р., згідно з якою двом грецьким священникам було покладено жалування по 80 крб. на рік за викладання у школах для дітей осіб, які служили в албанському війську³. З казни Азовської губернської канцелярії виплачувалось жалування в розмірі 60 крб. ченцю Гофангелову, який навчав малолітніх греків⁴.

Духовні особи, які на відміну від більшості парафіян володіли принаймні початковими знаннями з читання та письма, виконували, між іншим, досить важливу функцію — складання від імені мирян різноманітних документів. Таким чином, тут вони виступали своєрідними посередниками в питаннях, які далеко не завжди стосувались церковного життя. Це було вигідно для обох сторін: неписьменні парафіяни мали до кого звернутись у разі необхідності написати скаргу, клопотання, інші важливі для них папери, а священики та церковнослужителі отримували додаткове джерело прибутків, беручи за свої послуги натуральну або грошову оплату. Разом із тим не можна сказати, що така взаємодія духовенства та мирян у всіх аспектах влаштувала владу. Неосвіченість населення мала для далекої від демократизму імперії свої плюси. Неможливість скласти письмову скаргу може остудити запал незадоволених. Незнання законів породжує сумнів щодо власної правоти. Отож, важливим для влади було контролювати священно-та церковнослужителів у їхній активності щодо задоволення таких потреб парафіян. Особливо дворянська держава не була зацікавлена в непокорі селян поміщикам. З 1767 р. діяв указ Синоду “про не подавання священно-та церковнослужителями приводу для подачі поміщицькими людьми та селянами на своїх власників і про не підписання ними ніяких справ замість них, неписьменних”. Указом духовної консисторії від 14 травня 1781 р. наказувалось знов зобов’язати всіх членів причту підписками, аби вони до тримувались запроваджені раніше заборони⁵.

Значення відповідних попереджувальних заборон було важливим ще в тому сенсі, що духовенство мало можливість не просто складати скарги, але і підбурювати парафіян до небажаних дій. Причому умови для ефективності такого підбурення були сприятливі: слова, сказані священником, тим більше в храмі, немов би освячувались авторитетом церкви. Найбільш масштабною на півдні України стала справа про участь у протизаконному підбиванні населення грецькими священниками, які закликали до повернення до Криму. Духовні особи підтримали віщунку бабу Софію, якій нібито святі уві сні наказали закликати греків повернутися на батьківщину. На слідстві з’ясувалось, що Софія розповіла про свій сон чембрєцькому священнику Федору, і той почав розсилати в місцевості, де перебували греки, листи. Переселенці стали ходити до Софії на поклоніння, подавати їй свічки, а Федір служив молебні і освячував воду. Поміж тих, хто ходив до віщунки, були

¹ Столетие Екатеринославской епархии // Екатеринославския епархиальныя ведомости. — 1876. — № 18. — С. 294.

² Ляликов Ф. Исторический и статистический взгляд на успехи умственного образования в Новороссийском крае // ЗООИД. — Одесса, 1848. — Т. II. — Отд. I. — С. 331.

³РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 8, арк. 251.

⁴ЦДІАК України, ф. 1576, оп. 1, спр. 3, арк. 14 – 14 зв.

⁵ НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

і священники, які після цього написали до губернської канцелярії клопотання про надання дозволу на повернення до кримських населених пунктів. Деякі з цих духовних осіб допомагали священнику Федору в службах, співаючи замість дячків. Зважаючи на державні пріоритети, рішення Азовської губернської канцелярії стосовно таких незаконних було досить м'яким. Усі винні священники залишились непокараними світською владою, але передані на розсуд митрополита Ігнатія. Священник Феодоракі, який перебував із греками в слободі Барвінковій Стінці і закликав парафіян коритись керівництву та перейти на призначені землі, навпаки, був відзначений губернською канцелярією: йому було виділено з казни 100 крб., а митрополиту Ігнатію запропоновано віддати Феодоракі перевагу перед іншими духовними особами. Лише Софія була покарана: її направили з перекладачем до кожної грецької слободи та в Маріуполь для прилюдного каяття, після чого віщунка мала відбутися на довічне заслання до монастиря¹. Вирок Софії про заслання до монастиря не став чимось екстраординарним. Практика застосування подібної міри покарання мала місце і стосовно світських осіб (згадаймо заслання Калнишевського, Глоби та Головатого²), і по відношенню до підлеглих духовного відомства (той самий священник Ф. Стахевич, який обвинувачувався у вінчанні 12 незаконних шлюбів, пропуску через п'яцтво служб був направлений на час слідства до Нефорощанського Успенського монастиря “в труди монастирські”³).

Заслання мирян було ще однією сферою взаємодії світських та духовних осіб. З одного боку, взаємодії в плані подальшого спілкування злочинців із ченцями зі сподіванням на виправлення перших і утримання їх від скоєння злочинів у подальшому. З іншого, — в плані направлення до монастирів рішенням не духовної, а світської влади.

Тут важливо також, що держава зберігала право брати участь у переслідуваннях за злочини, які стосувались і релігійної сфери. Як відзначив І. Смолич, під час правління Катерини II, не дивлячись на толерантність імператриці в релігійних питаннях, мали місце лише незначні відхилення від попередніх оцінок злочинів проти релігії. Її “Наказ” 1767 р. стосувався і злочинів проти закону і віри та злочинів проти моралі. Серед злочинів першого виду Катерина називала святотатство, оскільки воно порушувало спокій та безпеку громадян. Покарання за такі дії — вигнання з церкви, виключення з громади віруючих тимчасово або довіку. Але тут же зазначалось: “звичайним же є використання і цивільних покарань”. Отже, правомірність переслідувань злочинів проти віри з боку держави не заперечувалась. Обов'язки державних установ у питаннях віри були деталізовані в “Статуті благочинія або статуті поліцейському” від 8 квітня 1782 р., де обумовлювалось, що юрисдикції світського суду підлягало богохульство, святотатство, паплюження освячених предметів, які належали церкві, чаклунство, гадання, інші види забобонів⁴.

На півдні України, який потребував робочих рук, вироки подібним злочинцям виносились не без врахування такої потреби. Хоча за святотатство законом передбачалось довічне заслання, Новоросійське губернське керівництво засудило Г. Завадку та С. Перенку, обвинувачених у крадіжках на незначну суму речей із паламарні та церкви, лише до покарання батогами та примусових робіт на місці протягом року⁵.

Поблажливість виявлялась і стосовно інших злочинів. У 1777 р. Катерининському духовному правлінню було повідомлене рішення по справі Ф. Толпекіної, яка обвинувачувалась у вбивстві своєї незаконнонародженої дитини через 6 днів після хрещення. Провінційна канцелярія, посилаючись на статтю Соборного уложення 1649 р., яка передбачала смертну кару жінкам, що вбили своїх позашлюбних дітей, запропонувала замість цього направити злочинницю на довічне заслання до Сибіру. В Азовській же губернській канцелярії було прийняте інше рішення. Там відшукали іншу статтю того ж уложення, згідно з якою у випадку, коли батько чи мати вбиває свою дитину, застосовується річне ув'язнення, після чого винний чи винна має з'являтися у церкві і публічно оголошувати

¹ Калоєров С.А. Заселение Приазовья греками... — С. 27, 29 – 33; ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 21.

² РДА, ф. 796, оп. 57, спр. 234 а, арк. 8 – 9, 23 – 23 зв.; Грибовський В. Кошовий отаман Петро Калнишевський. — Дніпропетровськ: “Пороги”, 2004. — С. 86 – 101.

³ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 51.

⁴ Смолич И.К. История русской церкви... Ч. II. — С. 60 – 61.

⁵ РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 7, арк. 131 – 131 зв.

свій гріх. Тому канцелярія наказала: хоча і слідувало Ф. Толпекіну ув'язнити на рік, але для того, щоб не відстала у веденні домашніх та польових робіт [!] і з огляду на її молодий вік негайно відпустити з підпискою, що надалі такого не робитиме¹.

Важлива сфера взаємодії світських та духовних осіб була пов'язана з функціями, які стосувались церковного майна. У такій взаємодії важливе місце посідали церковні старости (титарі), існування інституту яких було передбачене ще іменним указом від 28 лютого 1721 р. Наслідком запровадження цього документа стало не тільки розширення допомоги світських осіб священно- та церковнослужителям, але і посилення контролю за господарською діяльністю причту. Причому, якщо, згідно з указом 1721 р., функція титарів полягала лише в продажу свічок (“при церквах для продажу свічок запровадити церковних старост, довіри гідних”), то указами Синоду від 1723 і 1747 років вона була доповнена збиранням пожертв під час богослужіння, купівлею речей, необхідних церкві, веденням обліку надходжень і витрат, зберіганням церковних грошей.

Запровадження церковних старост не було для населення України чимось абсолютно надуманим і неприродним. Вже та обставина, що старости не призначались, а обирались, відповідала українській традиції (в тому числі і в релігійній сфері — згадаймо процедуру обрання парафіяльних священників). Крім того, традиційно парафіяни брали активну участь як у будівництві, так і в утриманні релігійних споруд. Інша справа, що відтепер світські особи, обрані на посади церковних старост, були повинні підпорядковуватись і звітувати духовному керівництву.

У 1779 та 1780 рр. з'явилися нові укази, які підтверджували обов'язки титарів. Передбачалась необхідність наявності при кожній церкві по два чи принаймні одному старості, який би видав церковними надходженнями та витратами, маючи для цього спеціально видані з духовного правління зашнурні книги².

Як і ведення інших документів при церквах, заповнення зашнурних книг залишало бажати на краще. Система контролю з боку влади ще не стала достатньо ефективною, а самі парафіяни в багатьох випадках не воліли скрупульозно перевіряти стан церковної економії.

Тоді як плата за треби не реєструвалась, інші прибутки записувались недбало. Як зафіксовано у книзі надходжень та видатків Покровської церкви Новогеоргіївська, у 1779 р. загальні церковні прибутки тут становили 26 крб. 73 коп., у 1780 р. — 34 крб. 25 коп., у 1781 р. — 61 крб. 8 коп. Причому витрати в 1780 р. були записані в розмірі 42 крб. Це дало Крюківському духовному правлінню законні підстави засумніватись у відповідності дійсності поданих даних. Тому причту було наказано на майбутнє записувати прибутки та видатки “за числами, а не уявно”³.

Своєрідно контролювались церковні суми в Керчі. Місцевий священник Димитрій Триполит на два роки дав гроші в позику купцю. Коли про це дізнався комендант генерал-майор Барзов, він наказав титарям взяти у позичальника нову розписку — на рік, а стару розписку знищити. Згодом Барзов розпорядився, аби священник видав позику іншому купцю, тепер уже взагалі без розписки. Дізнавшись про такі операції, Слов'янська духовна консисторія наказала Триполиту протягом місяця стягнути з позичальників гроші назад і передати їх титарям, у протилежному ж випадку священник мав поповнити церковну суму власними коштами. У присутності титарів і парафіян мала бути проведена ревізія всього церковного майна. На майбутнє старости зобов'язувались правильно вести зашнурну книгу. Крім того, наказувалось об'явити парафіянам, аби вони обрали титарями двох “чесних і віри гідних” людей. Але зроблене це не було. Парафіяни вирішили залишити старих церковних старост; книга для запису надходжень та видатків була передана титарями священнику⁴.

Необхідно зупинитись ще на одній дуже важливій стороні взаємин духовенства та мирян, пов'язаній із прагненням єпархіального керівництва, з одного боку, захистити парафіян від небажаних впливів “іновірців”, а з іншого, — розширити за рахунок останніх свою паству.

¹ ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 1 – 1 зв.

² ДАОО, ф. 37, оп. 2 а, спр. 1, арк. 196 зв.

³ Шахов В. К описанию православных приходов заштатного города Новогеоргиевска... — С. 359.

⁴ ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 18 – 33 зв.

Умови для місіонерської діяльності були не особливо сприятливими. До загальноімперської ситуації з обмеженням втручання в справи інших конфесій, заборонаю примусу до переходу в православ'я додалися ще особливості політики Петербурга щодо Півдня, пов'язаної із забезпеченням переселенням якомога зручніших умов. У цій ситуації позитивним для православ'я був факт збереження заборони на пропаганду серед православних інших релігійних вчень. В умовах такого поєднання віротерпимості з обмеженням міжконфесійного взаємвтручання спостерігалось у цілому спокійне співіснування адептів різних вір.

На цьому тлі православне духовенство знаходилося у дещо розгубленому стані. Особливо незручним для нього було врегулювання взаємин із старообрядцями (розкольниками). А вже офіційна церква традиційно підозріло ставилась до останніх, користуючись найменшою нагодою для доведення своєї правоти, причому доведення різними методами. Тепер же таке несприймання не відповідало пріоритетам світської адміністрації, якій належала реальна влада в регіоні.

Досить рельєфно розходження позицій духовної та світської влади відбилось у подіях навколо розкольніцької каплиці в Єлисаветграді. 29 січня 1777 р. Єлисаветградське духовне правління донесенням єпархіальному керівництву передало повідомлення місцевого настоятеля Д. Смолодовича про те, що розкольники збудували в порушення височайших указів каплицю, яка перевищує всі міські церкви, оздобили її хрестами та дзвонами, стали переховувати при цій споруді збіглих священників та ченців, які грошима та іншим заманювали православних. Смолодович просив духовне правління схопити втікачів, а каплицю запечатати. Єлисаветградське духовне правління повідомляло, що знеслося з приводу затримання священників та ченців із місцевою провінційною канцелярією, але відповіді звідти не дочекалося. Не отримало воно відповіді і з Переяславської консисторії, куди писало попередньо (напевно, відповідь не надійшла через те, що події відбувались саме під час перепідпорядкування Єлисаветграда до складу Слов'янської та Херсонської єпархії).

Зібравши необхідні довідки, Слов'янська консисторія доповіла Євгенію (Булгарісу), що в Новоросійській губернії розкольніцькі каплиці знаходяться в Кременчуці, Криловському шанці та двох слободах. Отож, в Єлисаветграді розміщувалась п'ята така споруда. Оскільки ухвалою Синоду від 22 грудня 1765 р. передбачалось, що єпархіальні архієреї не мають права самі вирішувати справи, пов'язані з розкольниками, а повинні зноситись із самим Синодом, Булгаріс так і зробив, передавши папери до Петербурга. Звідти ж надійшли два укази. Один — Г. Потьомкіну. Тон документа був подібним до того, у якому писав Смолодович: заявлялось, що каплиця в Єлисаветграді зведена всупереч закону, а оздоблення її дзвонами принижує православні церкви. Новоросійському та Азовському генерал-губернатору було запропоновано підтвердити заборону приймати втікачів-священників та ченців. Другий указ надійшов із Синоду дещо пізніше Слов'янському та Херсонському архієпископу. У ньому повідомлялось, що Г. Потьомкін ордером передав справу на вирішення М. Муромцеву.

Звичайно, з огляду на переховування втікачів із православного духовенства заходи не могли не бути вжиті. Тут важливе інше: Новоросійська губернська канцелярія після одержання ордеру Потьомкіна промеморією висловила, що православна духовна влада керується не тими указами, якими слід. А вже духовне керівництво посилялось на указ від 16 липня 1722 р. та інші документи, які стосувались розкольників міст великоросійських єпархій. Але старообрядці Єлисаветградської провінції — добровільні вихідці з Польщі та Молдавії, що з'явились тут унаслідок указів 1762 – 1763 рр., які зобов'язували розглядати таких осіб рівними з іншими підданими і давали право вільно сповідувати свою віру. Завдяки цим указам, як зазначила губернська канцелярія, і відбувалось поступове зростання кількості старообрядців-переселенців із-за кордону. Якщо ж виконати вимогу духовної влади, старообрядці будуть вважати це за утиски, через що може не лише призупинитись добровільний вихід іноземців, але і розпочатись повернення за кордон тих, хто вже мешкав у Єлисаветграді¹.

¹ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 403 – 407; Греков В. Начало единоверия в русской церкви, положенное Преосв. Никифором Феотоки в слободе Знаменке, бывшего Екатерино-

Архієпископ Євгеній за посередництвом найбільш ревних підлеглих докладав зусиль для навернення старообрядців до офіційної церкви. Але робив це обережно, побоюючись вступити у суперечність із існуючими правилами. Проявом такої обережності став, зокрема, лист до Новгородського архієпископа Гавриїла, у якому Євгеній запитав, як діяти при наверненні. Отримавши відповідь “вчиняти згідно з чиноположенням, надрукованим при умовлянні розкольників”, Слов’янський та Херсонський архієпископ доручив навернення тому ж Смолодовичу, наказавши вчиняти саме так, як порадив архієпископ Новгородський. Смолодович виправдав довіру: протягом 1777 – 1779 рр. він приєднав близько сотні осіб. У листі до Смолодовича Булгаріс писав про елизаветградського купця О. Рогачева, який приєднався в 1776 р. у Москві до офіційної церкви і перейнявся ідеєю приєднати своїх родичів і знайомих. Причому ентузіазм Рогачева переходив дозволені межі: купець пропонував приєднувати старообрядців уже на другий день після висловлення ними бажання, оскільки в протилежному випадку була велика вірогідність того, що вони змінять своє рішення¹.

Обережність Євгенія проявилась і в справі старообрядців Знам’янки, які звернулись до архієпископа з проханням дозволити їм збудувати церкву, мати священника з власного середовища і використовувати при богослужінні стародруки. Річ у тім, що самі старообрядці не являли собою монолітну групу з тотожними поглядами на характер взаємин із офіційною церквою. У той час як певна частина свідомо ізольовалась від структур, підпорядкованих Синоду, інші докладали зусиль для того, аби старообрядницьких священників визнавали ієрархи офіційної церкви. Ставленик Катерини II не був готовий відійти від офіційної лінії, яка на той час не передбачала подібного компромісу. Архієпископ не вважав за можливе для себе порушити букву указу про заборону вирішувати розкольніцкі справи без попередніх зносин із Синодом. Євгеній зажадав від знам’янців, аби вони попередньо зреклися розколу. Як наслідок, справа “зависла в повітрі”.

Наступник Булгаріса на архієрейській кафедрі виявився більш прозорливим у цьому питанні, зумівши випередити, вгадати наперед політику, яка пізніше почала заохочуватись центральною владою. Феотокі, до якого знам’янські старообрядці звернулись із тим же проханням, що раніше до Булгаріса, розумів, що відмова буде не в інтересах політики залюднення регіону, спричинивши, можливо, не лише повернення знам’янців до Молдавії, але і відлякавши інших переселенців. Впевненості єпархіальному архієрею надало те, що старообрядці подали йому рекомендаційного листа, підписаного Г. Потьомкіним.

На прохання старообрядців 15 лютого 1780 р. Никифор наклав резолюцію, згідно з якою знам’янці мали прийти до найближчої церкви, де б православний протоієрей прочитав молитви і об’явив, що всі вони приєднані до греко-російської церкви. Зазначалось, що ніхто не може на майбутнє ні називати, ні вважати їх розкольникими. Передбачалось, що церква в самій Знам’янці мала бути закладена Д. Смолодовичем.

Останньому судилось не лише закласти церкву, але і провести саме приєднання. Після того, як старообрядці прилюдно зреклися розколу, Никифор дозволив їм використовувати при богослужінні стародруки, видані в Росії, співати за власним звичаєм і обіцяв призначити священником когось із них самих, якщо тільки знайдеться гідний. Щоправда, остання обіцянка виконана не була. В. Греков на підставі листа Никифора до архієпископа Гавриїла зробив висновок, що Слов’янський і Херсонський архієпископ і не думав виконувати це².

Так було покладено початок єдиновір’ю (хоча деякі зародки цього явища з’являлись і раніше, зокрема в Астраханській єпархії³).

3 травня Д. Смолодович заклав єдиновірський храм у Знам’янці на тому місці, де раніше стояла старообрядницька каплиця. На урочисте освячення церкви 16 червня 1780 р. під час об’їзду єпархії прибув сам Никифор. За його розпорядженням, символізуючи об’єднання, під час освячення співало два хори, архієрейський і єдиновірський.

славського наместничества // Екатеринославския епархиальныя ведомости. Отдел неофициальный. — 1895. — № 6. — С. 145 – 147; РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 134, арк. 1 – 14.

¹ Неводчиков Н. Евгений Булгарис... — 1875. — № 12. — С. 407 – 409.

² Греков В. Начало единоверия в русской церкви... — С. 149 – 152.

³ Смолитч И.К. История русской церкви... Ч. II. — С. 136.

Згідно з проханням старообрядців храм був поставлений у безпосереднє підпорядкування єпархіальному архієрею і консисторії. Відправляти служби сюди було призначено православного священика зі слободи Сухаревої росіянина С. Попова. З ентузіазмом приступивши до справи, яку вважав корисною для держави та церкви, Никифор не зупинився на цьому і доклав зусиль для поширення заходів, розпочатих у Знам'янці¹. Свої дії Никифор не узгодив із Синодом, будучи впевненим, що той охоче схвалить його активність. Лише 3 серпня 1780 р. Слов'янський та Херсонський архієпископ листом повідомив Новгородського архієпископа Гавриїла про свої дії і до нього ж направив для передачі Синоду офіційне донесення про розпорядження стосовно знам'янців, не наводячи докладної аргументації мотивам, якими керувався. Петербург не сприйняв такого самоуправства, яке йшло у розріз із політикою контролю з боку центру, і не тільки несхвально зустрів відомості про зроблене в Слов'янській і Херсонській єпархії, але навіть мав намір скасувати рішення Никифора. Щоправда, побоювання хвилювань серед старообрядців зупинило центральну духовну владу від цього кроку. Справа була замовчана.

Для свого виправдання Никифор склав коротку "оповідь" про приєднання розкольників села Знам'янки, у якій уже докладно виклав міркування, якими керувався в цій справі. 18 лютого 1781 р. Феотокі направив написане архієпископу Гавриїлу з проханням передати це на розгляд Синоду. У скороченому вигляді "оповідь" була передана і Г. Потьомкіну. Напевно, це було зроблено вже не для виправдання. Адже генерал-губернатор сам був зацікавлений у таких діях, які створювали сприятливі умови для переселення до регіону старообрядців і невідъду тих, хто вже тут мешкав. Про це свідчить і підтримка Потьомкіним звернення знам'янців, і подальші події навколо влаштування Корсунського монастиря, який мав функціонувати на основі єдиновір'я. Вірогідно, Никифор звернувся до Потьомкіна задля того, аби той підтримав його позицію перед Синодом. Як би там не було, але в подальшому Синод уже прийняв зроблене в Слов'янській та Херсонській єпархії, і коли старообрядцем Никодимом розпочалася справа про приєднання стародубських розкольників за прикладом знам'янців, це вже було зустрінуте схвально².

Розгляд функцій духовенства в контексті взаємин останнього з парафіянами та державною владою дозволяє глибше зрозуміти як ту ситуацію, що склалась у внутрішньоцерковному житті, так і місце, яке відводилось духовному відомству в державній структурі, характер ментальності парафіян. При поширенні загальноімперської тенденції посилення регламентації діяльності духовенства, контролю за виконанням ним своїх функцій (серед яких важливу роль відігравали ті, що виходили далеко за межі суто релігійних) у період після ліквідації Вольностей Війська Запорозького влада все ж була змушена рахуватись із специфікою регіону. Специфікою як у плані традиції, так і в складі духовенства, у характері можливостей контролю за дотриманням норм церковного та цивільного права. Знову давалась взнаки політика поступки деякими інтересами заради забезпечення умов для виконання пріоритетного завдання — колонізації Південної України.

* * *

Характер розвитку православної церкви на півдні України в період після ліквідації Вольностей Війська Запорозького великою мірою був обумовлений не тільки внутрішньоцерковними процесами, але і місцем, яке відводилось духовному відомству в державній структурі Російської імперії, місцем Півдня в планах імперської влади, традиціями, що склались у регіоні до 1775 р.

Південна Україна не могла не відчувати на собі зміни, що відбувались у характері взаємин центральної світської та духовної влади. Катерина II, не проводячи такої відверто зневажливої до духовенства політики, яка мала місце за Петра I, і в той же час діючи в одному з останніх напрямку — посилення залежності церкви від держави, змогла досягти бажаного їй балансу сил між владою монарха, Сенату та Синоду. Останньому відводилась роль слухняного провідника політики центральної світської влади. Отож, у рі-

¹ Греков В. Начало единоверия в русской церкви... — С. 152 – 153; АСПБП РАН, ф. 200, оп. 3, спр. 345, арк. 1 – 4; IP НБУ, ф. V, спр. 468, арк. 14 – 16 зв.

² Овсянников Е. Краткий исторический очерк единоверия (По поводу истекающего столетия со дня его учреждения) // Екатеринославския епархиальныя ведомости. Отдел неофициальный. — 1900. — № 28. — С. 784 – 785.

шеннях Синоду і стосовно Російської імперії в цілому, і відносно південноукраїнського регіону досить чітко проглядало слідування вищого органу духовної влади в фарватері світської політики Петербурга.

Саму ж політику Катерини II щодо Півдня доцільно розглядати в контексті реалізації широкомасштабних геополітичних проєктів, на які, у свою чергу, значний вплив справило захоплення імператриці ідеями фізіократів. Важливою складовою цієї політики стало використання регіону як плацдарму для розширення сфери впливу і кордонів імперії в південному і західному напрямках. Плацдарму, який повинен був мати чисельне населення, лояльно налаштоване до Петербурга і російської адміністрації, міцну економіку, розвинену інфраструктуру, адміністративно-територіальний поділ, найбільш пристосований для забезпечення оперативної та чіткої реалізації рішень центру. Для того, щоб стан регіону відповідав тому, яким його воліла бачити російська влада, до 1775 р. існувала серйозна перешкода — Вольності Війська Запорозького, які в адміністративно-територіальному, військовому, господарському, релігійному та цілій низці інших аспектів зберігали свою окремішність і, м'яко кажучи, не зовсім вписувались у загальноімперську систему. Отож, логічним для Петербурга кроком стала ліквідація Нової Січі.

Для успішної реалізації планів центру в регіоні після червня 1775 р. слід було брати в розрахунок настрої колишнього козацтва, у тому числі і настрої релігійні. В умовах, коли колишні мешканці Запорозжя постали перед вибором одного з таких шляхів: еміграція, збройний виступ проти існуючої влади, включення в російські структури або ж намагання ізолюватись від світу, що змінювався, ведучи господарство в зимівниках чи пішовши до монастиря, держава воліла підштовхнути їх до “правильного” рішення. Для цього використовувався і релігійний аргумент.

У тій чи іншій мірі запорозька спадщина бралась у розрахунок при змінах адміністративно-територіального устрою регіону, розбудові вертикалі управління, проведенні колонізації. Такий розрахунок не передбачав пріоритетом створення умов, які б відповідали в першу чергу інтересам колишнього населення Вольностей. Але держава була вельми зацікавлена, аби останнє вписалось у нові реалії.

Одним же з головних пріоритетів урядової політики стосовно регіону була колонізація. Причому колонізація, у якій важливе місце відводилось іноземним переселенцям. Методи, до яких зверталась влада для реалізації цього пріоритету, досить рельєфно проявились в організації переселення до регіону з Криму. У певному сенсі ситуація, в якій опинились греки, нагадувала ту, що спостерігалась у середовищі запорозьких козаків після ліквідації Вольностей: вони постали перед необхідністю вибору. Причому російська влада доклала чимало старань, аби, якщо не можна взагалі позбавити можливості вибору, то принаймні підштовхнути в напрямку, вигідному імперії.

Важливою складовою змін, які мали місце на Півдні, стала трансформація церковно-адміністративної системи регіону. Саме трансформація, а не створення, оскільки православна церква станом на 1775 р. мала на півдні України не лише давні традиції, але і досить розгалужену мережу церковно-адміністративних одиниць. Але ці одиниці не були зосереджені під юрисдикцією одного єпархіального архієрея. І в перші часи після ліквідації Вольностей Війська Запорозького землі Новоросійської та Азовської губерній, розширені у своїх кордонах, перебуваючи під єдиним світським керівництвом в особі генерал-губернатора Г. Потьомкіна, у духовних питаннях залежали від чотирьох єпархіальних архієреїв російської православної церкви: Київського, Переяславського, Білгородського та Воронезького. Це створювало ряд незручностей для світської влади, змушеної зноситись із питань, які стосувались церковного життя регіону в цілому, одразу з чотирма преосвященними. Тож логічним було прийняття рішення про заснування Слов'янської та Херсонської єпархії, яка мала об'єднати православних Півдня під єдиним духовним керівництвом.

У розбудові нововлаштованої єпархії поєднались прагнення реально підпорядкувати церкву на півдні України єдиному правовому полю імперії та спрямованість на використання релігійного фактора і духовного відомства для забезпечення режиму найбільшого сприяння реалізації урядовим геополітичним планам щодо регіону. Останнє передбачало врахування специфіки населення Південного краю, низки виключень, які були зроблені для Слов'янської та Херсонської єпархії і які не діяли в інших подібних церковно-адміністративних одиницях імперії.

Поєднання цих двох тенденцій, пошук балансу між ними знайшли вираз у призначенні на посаду єпархіального архієрея грека Євгенія (Булгаріса) і надання йому досвідченого в питаннях єпархіального управління адміністратора Феоктиста; в повільності перших кроків по розбудові єпархії і досить високій активності духовного керівництва після його облаштування в Хрестовоздвиженському монастирі; в характері рішень, що приймалися єпархіальною владою і Синодом щодо церковного життя в Південному краї.

Оскільки влада консисторії поширювалась на дуже великий за площею регіон, для ефективної роботи єпархіального керівництва було конче необхідно впорядкувати систему установ, які залежали від Слов'янського та Херсонського архієрея та консисторії і безпосередньо контролювали діяльність духовенства. У 1776 – 1777 рр. була трансформована і розбудована мережа духовних правлінь та інших структурних елементів єпархіальної влади. Протягом решти часу свого перебування на посаді Слов'янського та Херсонського архієпископа Булгаріс вже не вніс до цієї мережі суттєвих змін.

Никифор (Феотокі), який замінив Булгаріса на єпархіальній кафедрі міг почуватись при здійсненні перших кроків на новій посаді значно впевненіше, ніж Євгеній. Адже єпархіальна бюрократична машина вже була запущена і не треба було суттєво перебудувати ланцюги системи “консисторія — духовні правління — намісники — закахчики”. Про те, що і Никифор, і місцева світська влада вважали створену за Євгенія мережу духовних правлінь прийнятною, свідчить той факт, що до кінця 1781 р. вона залишалась у тому ж складі, що Феотокі “успадкував” від свого попередника. Разом з тим, збереження правлінь не означало, що не перерозподілялись територіальні межі їхніх повноважень: зростаюча кількість населення та релігійних споруд вимагала деяких коригувань.

Особливе ставлення центральної влади до регіону, підпорядкованість церковної політики інтересам реалізації планів світського керівництва знайшли вираз у створенні під зверхністю грецького митрополита Ігнатія Готфійської та Кафійської єпархії, яка мала небачений для Російської імперії мініатюрний розмір. За кількістю і церков, і духовенства вона значно поступалась не те що будь якій іншій аналогічній за статусом церковно-адміністративній одиниці, підпорядкованій Синоду, але навіть і багатьом духовним правлінням. У структурі її управління були відсутні елементи, обов'язкові для інших єпархій; Ігнатій мав можливість особисто вирішувати всі більш-менш важливі справи, пов'язані з духовним життям підконтрольної йому території. Саме заснування єпархії було виправдане лише з політичних міркувань, пов'язаних із зацікавленістю російської влади в переселенні кримських греків, але аж ні як не з огляду на необхідність такої церковно-адміністративної одиниці для забезпечення управління релігійним життям у Північному Приазов'ї.

Формування органів єпархіальної влади було тісно взаємопов'язане із розбудовою мережі церков. У Слов'янській та Херсонській єпархії, з одного боку, необхідність контролювати і спрямовувати діяльність священно- та церковнослужителів уже діючих релігійних споруд зумовлювала запровадження духовних правлінь та наказів, з іншого, — таке запровадження мало забезпечити кращі можливості для зведення нових храмів.

Аналіз джерел та літератури дозволяє вважати названу в довідці Синоду цифру 344 такою, що наближена до реальної кількості церков, переданих до складу нововлаштованої Слов'янської та Херсонської єпархії з єпархій Київської, Переяславської, Воронежської та Білгородської. Саме на цю мережу мав спиратись Євгеній (Булгаріс) при подальшому церковному будівництві. Зміни, яких зазнавала мережа релігійних споруд єпархії з часу її створення і до кінця 1781 р. відбувались через влаштування нових церков, каплиць та молитовних будинків (у тому числі і на місці спорохнявілих); перенесення релігійних споруд; закриття храмів або їхнє знищення; передачу церков до складу інших єпархій; розширення кордонів Слов'янської та Херсонської єпархії. На розбудову церковної системи Південної України суттєво впливала позиція центральної влади, яка прагнула тримати цей процес під контролем, мала акцентованість на упередженні влаштування надлишкових релігійних споруд, але в той же час була зацікавлена в колонізації регіону, чому мало сприяти створення можливостей для задоволення переселенцями своїх релігійних потреб. Тож указами Синоду від 27 березня 1777 р. і 12 липня 1779 р. передбачалось спрощення умов та процедури отримання дозволу на влаштування церков у Слов'янській і Херсонській єпархії. Разом із тим останнім указом запроваджені зміни у процедурі надання дозволу на влаштування храмів, пов'язані з обов'язковістю поперед-

нього відведення підцерковної землі, що було виправданим з огляду на загальний контекст подій навколо земельних роздач на Півдні.

Від того, наскільки швидко відводилась ділянка, значною мірою залежав термін, який проходив з моменту подання поміщиком чи громадою клопотання і до освячення новозбудованої споруди. В умовах, коли межовиків не вистачало і вони мали виконувати великі обсяги робіт, відмежування нерідко доводилось чекати роками. І тут велике значення відігравало те, хто був власником маєтності, де планувалось звести храм. Стосовно ж терміну безпосередньо будівництва, то із тих церков, які були закладені протягом 1775 – 1781 рр. і час закладення та освячення яких відомий, у рік закладки було освячено близько чверті, через рік — близько 28%, через 2 роки — також близько чверті, зведення ж решти затягнулось на більш тривалий час. Цей термін визначався, головним чином, уже ступенем, на якому знаходились підготовчі роботи на момент освячення місця під храм, і матеріальною спроможністю парафіян влаштувати споруду. Адже держава брала на себе фінансування лише у досить нечисленних випадках.

Пріоритетом було все те ж створення умов для безперешкодного задоволення населенням регіону духовних потреб. Отож, характерними рисами церковного будівництва залишались загальна невибагливість і духовної влади, і парафіян до архітектурних якостей релігійних споруд; “легалізація” епархіальним керівництвом церков, зведених без його відомої; допущення продовження функціонування старих та влаштування нових каплиць, які давали можливість населенню віддалених від церков місцевостей задовольняти, хоча і не в повному обсязі, релігійні потреби; використання старих і влаштування нових похідних церков; досить поблажливе ставлення духовної влади до релігійних споруд, які мали нестачу деяких необхідних церковних речей.

Зміни в складі населення регіону поряд із змінами політичної ситуації призвели до того, що хоча після ліквідації Нової Січі культ Покрови деякий час ще мав високу популярність, тепер ця популярність уже не була такою як за часів Вольностей. Протягом червня 1775 – 1781 рр. було закладено та освячено майже вдвічі більше храмів в ім'я Миколи ніж на честь Покрови. Більше ніж Покровських зводилось і Михайлівських церков. Кількість храмів, що зводились в ім'я Святого Георгія стала не меншою, ніж кількість нововлаштованих Покровських церков.

Певну специфіку мало влаштування релігійних споруд у Готфійській та Кафійській єпархії. Специфіку, обумовлену тим самим невеликим розміром території, підлеглої митрополиту Ігнатію, нечисленністю тут населення і духовенства, відсутністю такого строкатого конгломерату переселенців, як у Слов'янській та Херсонській єпархії, організованістю греків, вивезенням ними з Кримського півострова церковних речей, необхідних для забезпечення функціонування культових споруд.

На відміну від церков, кількість святих обителів у Південному краї була вкрай малою. При формуванні Слов'янської та Херсонської єпархії в її кордонах опинились лише Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, приписні до нього Буланівська та Ольшанська пустині, Нефорошанський Успенський та Сокольський Преображенський чоловічі монастирі, дівочі Святобудиський Преображенський та Пушкарьовський Вознесенський монастирі. Причому розташовані обителі були за межами регіону, який прийнято розглядати як Південну Україну.

Самарський Пустинно-Миколаївський монастир, залишаючись на території Слов'янської та Херсонської єпархії, не підпадав під юрисдикцію її керівництва, продовжуючи знаходитись у прямому підпорядкуванні Києво-Межигірському монастирю. Відчуваючи потребу в участі ігуменів у керівництві епархіальними справами, Слов'янські та Херсонські архієпископи намагались отримати дозвіл Синоду на підпорядкування Самарського або Святогорського монастиря. Разом із тим, у перше семиріччя після ліквідації Вольностей Війська Запорозького на території Південної України вони не заснували жодної нової святої обителі. Щоправда, задумка такого влаштування все ж була. Але пов'язана вона не з іменами архієреїв Слов'янської та Херсонської єпархії, а з іменем митрополита Ігнатія. Реалізована ця ідея так і не була.

Синод і світська влада регіону поки що давали монастирям можливість зберігати старі джерела утримання. Прибутки, які надходили з цих джерел, значно перебільшували потреби на утримання власне чорного духовенства в монастирях. Адже під час формування єпархії до її складу були переведені лише 154 такі особи. Втім, для розуміння ролі

чорного духовенства в розбудові церковної системи на півдні України слід не забувати, що далеко не всі ченці регіону були зосереджені в монастирях. Представники цієї групи духовенства служили і при церквах, компенсуючи тим самим нестачу парафіяльного духовенства. При тому, що в Російській імперії спостерігалась чітка тенденція обмеження можливостей ченців виконувати обов'язки білого духовенства, дозвіл вихідцям із-за кордону, які належали до чорного духовенства, служити при парафіях Південної України став важливою складовою політики заохочення іноземців до переселення. Дозвіл приймати до єпархії іноземних ченців сприяв прибуттю до регіону осіб із авантюрною вдачею, які до того вже змінили не одне місце перебування.

На час формування Слов'янської та Херсонської єпархії більше 90 % духовних осіб, переведених до її складу, належали до білого духовенства. Теза про незаповненість штатів священно- та церковнослужителями при церквах Слов'янської та Херсонської єпархії є справедливою лише при досить важливому застереженні: духовних осіб не вистачало в тих місцевостях регіону, які найбільш швидко заселялись, у той час як загальна кількість білого духовенства єпархії не те що була достатньою, але навіть перевищувала штатні норми.

Ситуація ж, яка склалась навколо білого духовенства Слов'янської та Херсонської єпархії, стала результатом складного компромісу між традиціями населення регіону (як тих, хто мешкав на цій території ще до 1775 р., так і новоприбулих переселенців) і порядками, які намагалась вкоренити тут центральна та єпархіальна влада.

На південноукраїнських матеріалах не підтверджуються висновки, зроблені дослідниками, що вивчали історію церкви Російської імперії переважно за документами центральноросійських єпархій, про досягнення духовним відомством у XVIII ст. високого ступеня замкненості, поповнення духовенства переважно за рахунок дітей священно- та церковнослужителів, поступове зникнення навіть потенційної можливості мобільності в духовний стан, обмеження "виборного начала". Відповідні тенденції мали місце, але їх поширення в Південному краї значно відставало від загальноімперської ситуації і не може бути назване визначальним для характеристики церковного життя в регіоні. Причому і в межах самої Слов'янської та Херсонської єпархії ці тенденції мали неоднакове поширення: та сама спадковість глибше вкорінилась у північній частині єпархії, аніж на землях Запорозжя. Загалом же спадковість займання місць при церквах, створення сімейних династій могло відбуватись у місцевостях, де релігійні споруди діяли вже досить довго. На півдні ж України, де відбувалась активна колонізація і внаслідок цього неперервна трансформація мережі церков, умови для глибокого вкорінення принципів спадковості ще не склались. Південноукраїнські єпархіальні архієреї, які постійно мали справу з нестачею духовенства у нововлаштованих населених пунктах, не були так ацентовані у своїх діях на сприянні закріпленню спадковості як їхні колеги з центральноросійських єпархій.

У діях південноукраїнських єпархіальних архієреїв чітко простежується посилена увага до забезпечення духовенством іноземних переселенців. Задля такого забезпечення архієреї прагнули домогтись від Синоду особливого режиму для Слов'янської та Херсонської єпархії, який би відрізнявся від загальноросійського. Центральна влада йшла на такі поступки. Виведення духовних осіб поміщиками, вихід разом із своїми парафіянами із-за меж Російської імперії, перебування в регіоні закордонних священників, які, втративши місце при парафії, а часто і майно, були готові скористатись першою-ліпшою нагодою для закріплення, створювало непогані умови для вирішення завдань, з яким було б значно складніше впоратись спираючись виключно на місцеве духовенство.

Деяку специфіку мав статус духовенства, яке задовольняло духовні потреби військових. Військове духовенство до початку XIX ст. ще не виділилось остаточно в окрему групу і лише у воєнний час не знаходилося у підпорядкуванні місцевим єпархіальним архієреям. Мілітаризований південноукраїнський регіон відчував потребу в полковому та флотському духовенстві. Отож, військовій владі доводилось взаємодіяти з керівництвом Слов'янської та Херсонської єпархії в питанні переміщення таких осіб.

У призначенні, переміщенні, звільненні та утриманні білого духовенства Готфійської та Кафійської єпархії до 1782 р. не знаходимо таких широких варіацій, які маємо відносно білого духовенства єпархії Слов'янської та Херсонської. Причина тому — не лише значно більша однорідність контингенту пастви митрополита Ігнатія в порівнянні з пас-

вою архієпископа Євгенія, а пізніше — Никифора, але і переважаюче перебування при церквах єпархії тих грецьких духовних осіб, які з'явилися у Північному Приазов'ї разом із своїми парафіянами.

Хиткий компроміс між інтересами держави, парафіян і самих підлеглих духовного відомства мав місце при здійсненні духовними особами таїнств; проведенні богослужінь; участі духовних осіб в урочистостях, влаштованих з нагоди тієї чи іншої події, яка не мала прямого відношення до релігійного життя; переконанні парафіян прийняти рішення, ризиковані для них самих, але необхідні російській владі; при виконанні цілої низки інших функцій. Спостерігався такий компроміс і в діяльності духовного суду.

Центральна світська влада широко використовувала своє право власними документами коригувати і доповнювати канонічне церковне регулювання обов'язків духовних осіб. Не в кожній сфері такі коригування та регламентація проявились у рівній мірі. Основна увага імперської влади зосереджувалась на тих питаннях, які більше за інші виходили за межі площини суто релігійної і так чи інакше стосувались пріоритетних напрямків державної політики.

Непростою була ситуація з виконанням духовенством функції навернення на православ'я. До загальноімперської ситуації з обмеженням втручання у справи інших конфесій, заборонаю примусу до переходу у православ'я додалися ще особливості політики центральної влади щодо Південного регіону, пов'язаної із забезпеченням переселенням якомога зручніших умов. У цій ситуації позитивним для православ'я був факт збереження заборони на пропаганду серед православних інших релігійних вчень. В умовах такого поєднання віротерпимості з обмеженням міжконфесійного взаємвтручання спостерігалось у цілому спокійне співіснування адептів різних вір. Своєрідний прорив був зроблений у налагодженні взаємин офіційної церкви зі старообрядцями: було покладено початок єдиновір'ю, що відповідало інтересам і самих двох названих сторін, і, що важливо, інтересам світської влади.

Відбувалась трансформація релігійної свідомості парафіян, особливо представників привілейованих верств, на що вплинула, зокрема, політика самої держави щодо підпорядкування духовної влади світській. Вільніше, ніж у допетровські часи, почували себе у взаєминах із духовенством і представники нижніх верств. Для Південної України після ліквідації Нової Січі в цьому зіграла певну роль і традиція запорозьких козаків, які розглядали духовенство як рівне а то й підпорядковане собі. До того ж, усталене у свідомості переселенців уявлення про південноукраїнський регіон як про вільний край давало їм підстави бути більш вільними в питанні дотримання деяких формальностей при здійсненні таїнств. Парафіяни вважали за можливе тиснути на парафіяльних священників або ж спокушати їх винагородою за незаконні дії. В умовах недостатнього матеріального забезпечення духовенства такі спроби мали шанси завершитись вдало.

Важливою умовою для виховання в духовенстві законслухняності, для успішного виконання ним завдань, що ставились владою, було підвищення загального рівня освіченості священно- та церковнослужителів. Єпархіальна влада шукала шляхи для забезпечення цієї умови. Найбільш масштабний і перспективний з них — влаштування духовної семінарії. Втім, створення цього навчального закладу далеко не одразу дало свої плоди, та й кардинально змінити ситуацію воно було не в змозі: переважна більшість підлеглих духовного відомства залишалась малоосвіченою.

Отже, період після ліквідації Запорозьких Вольностей став для православної церкви на півдні України часом трансформацій, пов'язаних із більш тісною інтеграцією в загальноімперську систему. Інтеграцією не беззастережною, такою, що далеко не одразу нівелювала риси, що були притаманні церковному устрою Півдня в попередні часи. Згодом така нівеляція проникла значно глибше, що було пов'язано із загальним поширенням централізаторських та уніфікаційних тенденцій в імперській політиці. Тоді як пік інтересу до розбудови церковного устрою Півдня припав саме на правління Катерини II і цей інтерес великою мірою визначався роллю Південного краю в геополітичних планах імператриці, пізніше розвиток церкви регіону вже не входив у коло пріоритетних завдань, і Петербург час від часу проявляв велику активність щодо регламентації не церковного устрою в регіоні в цілому, але лише стосовно окремих його аспектів або ж певних територіальних складових Південної України.

І. Лиман

РОЗДІЛ 1

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТА ЦЕРКОВНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ

№ 1 1775, вересня 9. — Іменний указ про влаштування в Новоросійській і Азовській губерніях Слов'янської та Херсонської єпархії

Умножив славу и пользу империи Российской силою десницы Всевышняго, поборавшей в бранех с неверными, христолюбивому нашему воинству, обязанными мы себя считаем возвеличить наше в том достождное признание к Богу делом ему угодным и вящше утверждающим благочестие веры.

На сей конец и во славу Его святую, мы учредили вновь епархию в Новороссийской и Азовской губерниях, наименовав оную Славенская и Херсонская, ознаменяя чрез то в том краю приобретения, счастливою войною и славным миром сделанныя, распространявши державы нашей пределы. Опять наречением сим возобновляем мы также и те самыя знаменитыя названия, которыя от глубокой древности сохраняет Российская империя, что наш народ есть единоплеменный и сущая отрасль древних славян, и что Херсон был источник христианства для России, где по восприятии князем Владимиром крещения, свет благодатныя веры и истиннаго богослужения и насажен в России.

По славе и достоинству происшествий времени прошедшаго и настоящаго, и дабы память онаго тем удобнее преподать и грядущим векам, мы сию нареченную Славенская и Херсонская епархия, яко знатнейшую, возвышаем в степень первую под Тверскою, предопределяя архиереям в оной будущим, в служении иметь одежды равныя прочим в России архиереям; но мантию носить им с изображением, на горних поматах, Животворящаго Креста. А как в тот край, кой объемлет сия новая епархия, в течение войны, и по окончании оной многие иноплеменики, не знающие нашего языка, исповедающие однако православную греческую веру, переселились, то при сем их тут в дворении дабы для таковых в духовных делах и в поучении слову Божию не оскудеть церкви, мы объявляем Синоду нашему монаршую волю на посвящение в архиепископа в ту епархию иеромонаха Евгения, яко мужа выотою разума, благочестием и всеми добродетельми для упасения стада Христова отлично одареннаго, всемилоостивейше повелевая на него сей сан, с должным посвящением, ныне возложить.

Полное Собрание законов Российской империи. — СПб., 1830. — Т. XX. — С. 206 – 207.

Опубліковано: Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії. Церкви та приходи минулого XVIII століття. — Дніпропетровськ: ВАТ “Дніпрокнига”, 2000. — С. 103 – 104; Гавриил (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае, из оригинальных источников почерпнутый. Период от основания в Новороссийском крае Новой-Сербии, до учреждения наместничества Екатеринославскаго с упразднением губерний Новороссийской и Азовской, за коим последовало упразднение и Славянской епархии. С 1751 по 1786 год // Записки Одесского общества истории и древностей. — Одесса, 1853. — Т. III. — С. 101 – 102.

№ 2 1775, вересня 28. — Оголошення Євгенію (Булгарісу) волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським

Честный отец иеромонах Евгений.

Всепресветлейшая и самодержавнейшая великая государыня императрица Екатерина Алексиевна самодержица всероссийския имянным своего Величества высочайшим указом повелевает, и Святейший Правительствующий всероссийский Синод благословяют Вашу святыню быть архиепископом Славенским и Херсонским.¹

¹ У тексті оголошення подане також грецькою мовою.

Сей Ея Императорскаго Величества указ сказан на российском языке синодальным обер секретарем Аполлосом Наумовым сентября 28 дня 1775 года. А на греческом пере-
сказан того ж синодальным же переводчиком Лукою Сичкаревым. Протоколист Григорей [Підпис].

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 3.

№ 3 1775, вересня 28. — Відповідь Євгенія (Булгаріса) на оголошення волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським

Понеже всепресветлейшая и самодержавнейшая великая государыня императрица Екатерина Алексиевна самодержица всероссийская повелела произвести, и Святейший Правительствующий всероссийский Синод судили мне достойна быти в таковую службу, благодарю и приемлю, и нимало вопреки глаголю.¹

Сие ответствие иеромонахом Евгением назначенным быть архиепископом Славенским и Херсонским в Святейшем Синоде читано на греческом языке и потом имелось по чиноположению наречени сентября 28 дня 1775 года. Протоколист Григорий [Підпис].

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 4.

№ 4 1775, жовтня 2. — Виписка з журналу Синоду про хіротонію Євгенія (Булгаріса)

В журнале Святейшаго Правительствующаго Синода 1775-го года октября 2-го дня под № 13-м записано.

Синодальные члены объявили, что во исполнение имянного Ея Императорскаго Величества высочайшаго даннаго Святейшему Синоду сентября 9-го дня сего года указа грек иеромонах Евгений во архиепископа Славенскаго и Херсонскаго сего октября 1-го дня при высочайшем Ея Императорскаго Величества присутствии в Московском Николаевском греческом монастыре синодальными членами преосвященными архиепископами Московским Платоном, Псковским Иннокентием и епископом Крутицким Самуилом хиротонисан. Приказали об оном записать в журнал, с коего в повытье дать копию.

Протоколист Григорий [...]².

С подлинным читал подканцелярист Василий Вербицкий.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 5.

№ 5 1776, березня 8. — Указ Синоду Колегії економії про розмір витрат на утримання Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса), штатних служителів, на церковні потреби та утримання ризниці

№ 20. Копия.

1776-го года марта 3-го дня. По указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушав доношение Колегии экономии о выданном преосвященному Евгению архиепископу Славенскому по епархии жалованье, и производимой ему до сего пенсии, так же о выданном жалованьи и находящихся ныне при нем, архиепископе, эконома, священника, протодиакона, двух келейников, и на половинное против штата число служителей в разсуждение пребывания его еще в Москве, а не в епархии, равно как на церковные потребности, на содержание ризницы и пожалованных из особливаго благоволения по зделанному росписанию с состояния именованного указа октября 8-го числа 1775-го года, и на вторую сего года половину, всего трех тысячах осми стах пятнадцати рублях шестидесяти осми копейках, а как по состоявшемуся штату служителей положено пяддесят восемь человек, болшею частию для услуг в доме состояшев в епархии, то оная коллегия и требует от Святейшаго Синода указа: доколе он, архиепископ Евгений, не прибудет в свою епархию отпускат ли впредь на церковныя

¹ У тексті відповідь подана також грецькою мовою.

² У тексті прізвище не прочитане.

потребы и на содержание ризницы положенную по штату сумму, также и на служителей против нынешней ли выдачи только на половинное число жалования производить?

Приказали: Коллегии экономии дать знать указом, что по разсуждению Святейшаго Синода оному архиепископу на содержание ризницы положенную по штату сумму на длежит отпускать сполна потому, что // по новости епархии архиерейская ризница и в бытность онаго преосвященнаго в Москве заготовляема быть должна, а на церковные потребы и на служителей доколе он, преосвященный, не прибудет в свою епархию о тпускать против штатнаго положения половину, как то на служителей оною коллегиею уже и выдано, о чем и ко оному преосвященному Славенскому послать указ.

Подлинной протокол подписали марта 8 1776 года

Гавриил архиепископ Новгородский

Платон архиепископ Московский

Инокентий архиепископ Псковский

Духовник протоиерей Благовещенский Иоанн

Андрей протопоп гвардии Преображенский

Обер секретарь Аполлос Наумов

Секретарь Павел Стражев. С подлинным читал канцелярист Василий Вербицкий.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 15 – 15 зв.

№ 6 1776. — Відомість складена в канцелярії Синоду про кількість міст і церков у Новоросійській та Азовській губерніях

Ведомость учиненная в канцелярии Святейшаго Правительствующаго Синода о Новороссийской и Азовской губерниях, какия в оных города, и сколко в котором с их уздами церквей

В Новороссийской губернии	В тех городах церквей
Город Кременчуг	во оном городе сколка церквей по ведомостям не показано
Елисаветградская провинция	Соборных – 3; Приходских – 75
Екатерининская провинция	Соборная – 1; Приходских – 36
	Итого в Новороссийской губернии церквей – 115
В Азовской губернии	
Город Азов	Ружная – 1; Приходская – 1
Крепость Святаго Димитрия	Соборная – 1; Приходских – 7
Город Таганрог	Ружная – 1
Днепровская линия	О числе церквей в ведомостях не показано
Город Черкасск со всеми жилищами воиска Донскаго	В том городе и Черкасском заказе: Соборная – 1; Приходских – 28 Да сверх того показано приходских церквей в заказах: Деркулском – 30; Мигулинском – 37; Хипорском – 31; Багучарском – 10; Раздовцком – 16. Но к какому городу или к жилищам войска Донскаго они состоят в ведомостях не изьяснено
Лежащие на Крымском полуострове города Керч; Эникуль	Ест ли в оных городах церкви, по ведомостям не явствует //
Кинбурской замок при устье Днепра, где впредь городу быть надлежит	Ест ли в оном церкви, о том неизвестно
Бахмут с уездом	Соборная – 1; Приходских – 13
Славено-Сербия	Во оной церквей особливо по ведомостям не показано
	Итого в Азовской губернии церквей – 178

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 25 – 25 зв.

№ 7 1776, травня 12. — Копія указу Переяславської консисторії Ба-ришівському духовному правлінню з приводу смерті Переяславського єпископа Іова

Указ Ея Императорскаго Величества з духовной епископии Переяславской консистории в духовное Боришовское правление; насланим по которому указу с оного ж правления чрез ордер под номером 96 предложено мне, что де архипастирь наш преосвященный Иов епископ Переяславский и Борисполский от начала своего прибития на епархию часто страдал подагрой, а сего 1776 года генваря от 6 числа во место той болезни неумеренное из носа кровотечение приключилось, и от того числа до ныне почти еще денна продолжаясь в такое изнеможение привело, что при чувствительных всех епархиальных дел отправлении сего мая 2 в десятом часу с полдня его преосвященство скончался, и велено о том всем духовным властям с получения оного указа тот час по всем всякого ведомства в церквах дать знать и везде по монастырам, городам и местечкам соборне, а послать где сколько имеетя священства отправить литургии, а потом панихиды с целодневным звоном, потом на другой и на третьей день [...] ¹ в девятой, полусороковой и сороковой дни отпеть литургии и панихиды, з доволним продолжением звона, и более во всех священослужениях имени его преосвященства не возносить, но поминать между усопшими. Того ради // оного духовной консистории указа всечестно священослужителям вашим строго предлагается [...] ² дабы ви с получения сего зараз всяк каждой в своей приходской церкви по вишенанписанному рачительное исполнение учинили и от себя порознь для видения команде всяк обязательну подписку должен о исполнении дать непременно, 1776 года мая 12 дня.

На подлинном тако
Наместник Березанский Иоан Турчиновский.
ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 44 – 44 зв.

№ 8 1776, липня 18. — Указ Синоду про призначення адміністратора в допомогу Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) та секретаря Слов'янської духовної консисторії

1776-го года, июля 13-го дня, Святейший Правительствующий Синод, во исполнение именного Ея Императорскаго Величества высочайшаго указа, состоявшаго сего июля во 12-й день, на поднесенном от Синода всеподданнейшем докладе, коим представлено было о определении к новоучрежденной в Новороссийской и Азовской губерниях епархии, с наименованием Словенскою и Херсонскою, состоящих в помянутых двух губерниях и вновь приписанных к ним городов с уездами, всех без изъятно, кроме одних донских казаков, кои по особливо учрежденному о Донском войске правлению, имеют остаться в прежней Воронежской епархии и что Святейший Синод рассуждает посвященному в ту епархию из греков Евгению архиепископу Словенскому и Херсонскому (который находится в Москве) отправиться ныне в ту свою епархию и до будущаго разсмотрения и определения ему кафедры пребывание иметь в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре; но как по той Словенской епархии дела должны производиться на российском языке, а оный архиепископ Словенской, по новости своей, здешних обрядов и о порядке и течении дел прямого сведения иметь еще не может, то Синод за нужное почитал при нем, архиепископе, быть знающему российский, латинский и греческий языки и правление епаршеских дел администратору, к чему и находит способным Ростовскаго Яковлевскаго монастыря архимандрита Феокиста с тем, чтоб ему, Феокисту, быть в означенном Полтавском Крестовоздвиженском монастыре архимандритом же, а за излишний его по должности администраторской труд производить бы ему из Коллегии экономии такое же жалованье, какое он, будучи ныне в Яковлевском монастыре, получает, по триста рублей на год, на что все и прошено высочайшаго Ея Императорскаго Величества указа, а на оном докладе 12-го июля сего 1776-го году собственною Ея Императорскаго Величества рукою подписано тако: быть по сему. *Приказа-*

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті слово не прочитане.

ли: 1-е: о надлежащем оному высочайшему Ея Императорскаго Величества указу исполнению, с прописанием прежняго Святейшаго Синода июня 3-го дня сего года определения, к пресвященному Словенскому и к прочим преосвященным архиереям, в чьих епархиях означенныя Новороссийская и Азовская губернии с находящимися в них городами и уездами состояли, о чем куда надлежит, а для ведома и во все подчиненныя Святейшему Синоду места, также и в Коллегию экономии послать указы, а в Правительствующий Сенат сообщить ведение; 2-е: Ростовскаго же Яковлевскаго монастыря архимандриту Феоктисту, для отправления администраторской должности по здаче монастыря со всем имуществом того монастыря казначею с братиею, отправиться в Москву к означенному преосвященному Словенскому и с ним вместе следовать в Словенскую епархию и по прибытии присутствовать в имеемой быть Словенской духовной консистории, и при секретарских докладах самому преосвященному быть, и о законах и обрядах великороссийских ему, преосвященному, благопристойным образом изъяснять и во всем ему, администратору, поступать по силе состоявшихся 724-го года января 20-го дня о бытии подчиненным в послушании у своих командиров и других указов непременно; 3-е: Полтавский Крестовоздвиженский монастырь и братию того монастыря с подлежащими к тому монастырю доходами, иметь ему, архимандриту, яко настоятелю, в своем смотрении и управлении, а преосвященному Словенскому содержать себя со всеми при нем имеющими быть духовными и светскими служителями на определенном по штату жаловании, не требуя от монастыря ничего; 4-е: что же касается по вышеобъявленному синодальному определению до избрания в Словенскую епархию секретаря, знающаго латинский, а буде можно и греческий языки, то в разсуждении того, что из синодальных канцелярских служителей, особливо знающих греческий язык, ныне не находится, избрать достойнаго к тому секретарскому званию синодальному члену, преосвященному Гавриилу митрополиту Киевскому епархии своей из приказных, знающаго латинский, и ежели можно и греческой языки, и отправить от себя к преосвященному Словенскому при письменном сообщении, а ему, преосвященному Словенскому, о произведении его в секретаря по усмотрению достоинства его, представить Святейшему Синоду, о чем оным преосвященным в посылаемых указах и предписать; 5-е: находящагося в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре игумена Амфилохия синодальному члену преосвященному Гавриилу митрополиту Киевскому произвесть в Ростовской Яковлевской монастырь во архимандрита, и по сдаче онаго Крестовоздвиженскаго монастыря, отправить его в тот Яковлевской монастырь по надлежащему, коему, по прибытии, в том Яковлевском монастыре всякия церковныя и монастырския вещи и денежную казну по прежним описным и по приходным и расходным книгам, с братиею того монастыря, освидетельствовать и учинить вновь всему описныя двою книги, из коих одни оставить в монастыре, а другия прислать в Святейший Синод, о чем, куда надлежит, послать указы.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православнаго исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 161 – 162.

№ 9 1776, серпня 23. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову щодо розпорядження подати дані про кількість в Азовській губернії церков, священно- та церковнослужителів

№ 1378. Получен октября 6 дня 1776 году.

Ордер.

Господину генерал маиору Азовскому губернатору и кавалеру Черткову.

В ведомости о числе всякаго рода людей, состоящих в Азовской губернии, прикажите, Ваше Превосходительство, особым перечнем показать число церквей и при них как священнослужителей, так и причетников.

Князь Потемкин.

Августа 23 дня
1776 года.
№ 2429.

ДІМ КП – 74186 / Арх – 14512.

Ордеръ

Восподицу Генералъ Матору Азовскому Губернатору
и Кавалеру Черткову.

Въ ведомости означенъ всякаго рода людей состоящихъ
въ Азовской губернии принадлежатъ вамъ превосходитель-
ство особымъ перекладамъ поименовать число церквей и при-
числъ псалмъ священнослужителей, тамъ и прилетимъ

Генералъ Потемкинъ

Ордер Г. Потемкина Азовському губернатору В. Черткову

№ 10 1776, вересня 12. — Витяг з відомості, складеної в Переяславській духовній консисторії про духовні правління, їхніх присутніх та приказних служителів, які мають бути переведені до складу Слов'янської та Херсонської спархії

Ведомость

сколко в имеющей отойтить з епархии Переяславской в Славенскую Новороссийской губернии монастырей, в них монашествующих, також духовных правлений, в них присутствующих и приказных служителей, сочинена по указу Святейшаго Правительствующаго Синода 1776 года сентября 12 дня.

В городе Елисавете	Число		
	Духовных правлений	Присутствующих	Приказных служителей
Духовное протопопское правление	1		
В нем присутствующие			
Протопоп Елисаветградской провинции Павел Базилович		1	
Соборный священник Феодор Цинтилович		2	
Соборный священник Иоанн Волчанецкий		3	
он же и писарь			
Приказные служители			
Канцелярист Данило Бачевский			1
Писец Косма Андреев			1
Писец Иван Ожинский			1
Итого			
Духовное правление	1		
Присутствующих		3	
Приказных служителей			3

Монастырей в Новороссийской губернии до епархии Переяславской принадлежащих не было и ныне не имеется...

РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 307.

№ 11 1776, вересня 12. — Відомість про церкви та парафіяльне духовенство, які мають бути переведені зі складу Переяславської єпархії до єпархії Слов'янської та Херсонської, складена в Переяславській духовній консисторії

Ведомость

Коликое число в имеющей отойтить з єпархії Переяславської в Херсонскую протопопии Елисаветградской городов с уездами, в них по званиям церквей, тако ж священно и церковнослужителей и приходских дворов, сочинена по указу Святейшаго Правительствующаго Синода 1776 года сентября 12 дня.

	Число		
	Церквей	Священно и церковнослужителей	Приходских дворов
1	2	3	4
Город Елисавет в нем церквей 5			
<i>Внутре крепосте в храме Святыя Живоначалныя Троицы соборная</i>	1		
При ней по штату священно и церковнослужителей			
Протопоп Елисаветградской провинции Павел Базилевич		1	
Священник Феодор Цинтилович		2	
Священник Иоанн Волчанецкий		3	
Священник Михаил Макаровский		4	
Диакон Иоанн Кучеровский		1	
Диакон Николай Ставецкий		2	
Дячок Иван Бабаков		1	
Дячок Павел Голубов		2	
Приходских дворов			13
<i>На подоле в храме Успения Пресвятыя Богоматере</i>	2		
При ней			
Священник Димитрий Смолодович цело парахиалный настоятель		1	
Священник Михаил Моисеев векарный		2	
Диакон Иоаким Федоров Ковалевский		1	//
Дячок Василь Иванов		1	
Дячок Иван Лукианов		2	
Дячок Стефан Лукианов		3	
Пономарь Федор Василиев		1	
Пономарь Иван Василиев		2	
Ктитор Федор Булюк		1	
Приходских дворов			255
<i>На форштате в храме Знаменія Пресвятыя Богородицы</i>	3		
При ней			
Священник Симеон Кушакевич цело парахиалный настоятель		1	
Диакон Максим Кушакевич		1	
Дячок Фома Харитонов		1	
Приходских дворов			104
<i>На форштате греческая в храме Владимирския Богоматере</i>	4		
При ней			
Священник Стефан Германовский цело парахиалный настоятель		1	
Диакон Даниил Теплов		1	

1	2	3	4
Дячок Петр Теплов		1	
Ктитор Савва Теплов		1	
Пономарь Влас Теплов		1	
Приходских дворов			66
<i>За городом кладбищная святых первоверховных апостолов Петра и Павла</i>	5		
При ней причту нет			
<i>Елисаветградского пикинерного полку</i>			
<i>1 роты в слободе Мурзинке</i>			
<i>Церковь Святителя Христова Николая</i>	6		
При ней			//
Священник Антоний Сеперович уступивший приходское место зятю своему священнику Герасиму		1	
Священник Герасим Стефанов половинопарахиальный		2	
Священник Лука Карлецкий половинопарахиальный		3	
Священник Роман Боханик третинный		4	
Дячок Михайло Дячевский		1	
Дячок Димитрий Дячевский		2	
Дячок Прокоп Антоньев		3	
Пономарь Иван Сеперович		1	
Ктитор Данило Кай		1	
Приходских дворов			124
<i>2-й роты в слободе Бешке</i>			
<i>церковь Святыя Живоначалныя Троицы</i>	7		
При ней			
Священник Роман Логвинов целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Корнилий Божевский		1	
Пономарь Семен Самойлов		1	
Ктитор Лукиан Журавко		1	
Приходских дворов			98
<i>3-й роты в слободе Овнянке</i>			
<i>церковь Трех Святителей</i>	8		
При ней			
Священник Григорий Мойсеев половинопарахиальный настоятель		1	
Священник Григорий Романов половинопарахиальный второнастоятель		2	
Дячок Петр Демиденков		1	
Пономарь Герасим Токаренко		1	//
Ктитор Корнилий Горкуша		1	
Приходских дворов			54
<i>4-й роты в слободе Куколовке</i>			
<i>церковь Святаго архистратига Христова Михайла</i>	9		
При ней			
Священник Михайл Максимов целопарахиальный настоятель		1	
Пономарь Мартин		1	
Ктитор Стефан Резник		1	
Приходских дворов			71
<i>5-й роты в слободе Краснокамьянке</i>			
<i>церковь Рождество Пресвятыя Богоматере</i>	10		
При ней			
Священник целопарахиальный Иаков Димитриев		1	
Дячок Иван Петров		1	

1	2	3	4
Пономарь Гаврило Седейко		1	
Ктитор Леонтий Петров		1	
Дворов приходских			31
6-й роты в слободе Попелнастой			
<i>церковь Святаго Иоанна Богослова</i>	11		
При ней			
Целопарахиальный священник Дионисий Демянов		1	
Дячок Алексей Иванов		1	
Пономарь Антон Квета		1	
Ктитор Илия Рудик		1	
Приходских дворов			35 //
7-й роты в слободе Дереевке			
<i>церковь Вознесения Господня</i>	12		
При ней			
Священник половинопарахиальный Симеон Федоров		1	
Священник половинопарахиальный Феодор Кущев		2	
Дячок Диомид Павлов		1	
Пономарь Андрей Иванов		1	
Ктитор Андрей Афанасиев		1	
Приходских дворов			103
8-й роты шанце Мишуринорожском			
<i>Церковь Святаго и Праведнаго Симеона Богоприимца и Анны Пророчицы</i>	13		
При ней			
Священник Александр Потапов целопарахиальный настоятель		1	
Священник Иоанн Григориев бывший тоя церкви целопарахиальный постоятель		2	
Диакон Матфей Ковалевский		1	
Пономарь Лукьян		1	
Ктитор Мина Раденко		1	
Дворов приходских			90
<i>В той же роте церковь Преображения Господня</i>	14		
При ней			
Священник Василий Попелнецкий целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Иосиф Шапаревский		1	
Пономарь Григорий Серый		1	
Ктитор Иван Мизерный		1	
Дворов приходских			129
9-й роты в слободе Днепровокамнянской			
<i>церковь Святителя Христова Николая</i>	15		
При ней			
Крестовый поместник иерей Артемий Зосимович половинопарахиальный настоятель		1	//
Священник половинопарахиальный Иоанн Маркевич второнастоятель		2	
Подьяк Иван Мединовский в должности пономарской		1	
Дячок Михайло Тимиревский		1	
Ктитор Василь Часник		1	
Приходских дворов			105

1	2	3	4
<i>Той же роти в слободе Калужине</i>			
<i>церковь Успения пресвятыя Богоматере</i>	16		
При ней			
Священник Феодор Ильин половинопарахиалный первонастоятель, и духовник бывшей наместнии Камянской		1	
Священник половинопарахиалный Мойсей Зосимович		2	
Дячок Федор Чорный		1	
Пономарь Назар Белошапка		1	
Ктитор Иосиф Ткач		1	
Приходских дворов			71
<i>10-й роты в слободе Бородаевской</i>			
<i>церковь Покрова Пресвятыя Богоматере</i>	17		
При ней			
Священник Павел Часников половинопарахиалный первонастоятель		1	
Священник половинопарахиалный Гавриил Щасливцев второнастоятель		2	
Дячок Федор Данилов		1	
Дячок Лаврентий Иванов		2	
Дворов приходских			170
<i>11-й роты в слободе Дометканской</i>			
<i>Церковь Святаго архистратига Христова Михайла</i>	18		
При ней			//
Священник Стефан Шпаковский целопарахиалный настоятель		1	
Дячок Иван Василиев		1	
Пономарь Илия Школа		1	
Ктитор Данило Машгалер		1	
Приходских дворов			182
<i>Той же роты в слободе Пушкаревке</i>			
<i>церковь Святителя Христова Николая</i>	19		
При ней			
Священник Филипп Стефанов половинопарахиалный первонастоятель		1	
Священник Игнатий Вороновский половинопарахиалный второнастоятель		2	
Дячок Стефан Ковалевский		1	
Пономарь Стефан Топиков		1	
Ктитор Димитрий			
Приходских дворов			105
<i>12-й роты в слободе Омелницкой</i>			
<i>церковь Святыя Живоначалныя Троицы</i>	20		
При ней			
Священник половинопарахиалный настоятель Ефим Вороновский		1	
Священник половинопарахиалный Иоанн Федоров		2	
Диакон Иоанн Писаревский		1	
Подьяк Иван Ляшевский		1	
Дячок Федор Исаев		1	
Дворов приходских			96
<i>15-й роты в слободе Зеленой</i>			
<i>Церковь Святых Первоверховных Апостол Петра и Павла</i>	21		
При ней			//
Священник целопарахиалный Даниил Михайлов		1	
Дячок Павел Григориев		1	
Пономарь Никифор Федоров		1	

1	2	3	4
Ктитор Феодосій Васько		1	
Дворов приходський			34
16-й роти в слободі Верблужке			
<i>церква Покрова Пресвятої Богоматері</i>			
	22		
При ній			
Священник Дмитрій Йосифов целопарахиальний настоятель		1	
Дячок Іван Афанасієв		1	
Пономарь Савва Трушенко		1	
Дворов приходський			32
17-й роти в слободі Спасовій			
<i>церква Святого Архистратига Михайла</i>			
	23		
При ній			
Священник целопарахиальний Феодор Васи́лев		1	
Дячок Павел Шарков		1	
Пономарь Федор Куроид		1	
Ктитор Яков Федоров		1	
Приходських дворів			49
18-й роти в слободі Вершинокам'янці			
<i>церква Святителя Христова Николая</i>			
	24		
При ній			
Священник Феодор Григор'єв целопарахиальний настоятель		1	
Дячок Василь		1	
Дячок Іван		1	
Пономарь Онисим		1	//
Ктитор Лукиан		1	
Дворов приходських			128
19-й роти в слободі Новоаджамці церкви нет, а жителі оної реферуються до 20 роти ко храму Покрова Присвятої Богоматері на хорах сооруженому			
Священник половинопарахиальний Василь Петров первонастоятель		1	
Священник половинопарахиальний Іосиф Лиханський второнастоятель		2	
Дячок Василь Іосифов		1	
Ктитор Петр		1	
Дворов приходських			73
20-й роти в слободі Аджамці			
<i>церква о двох престолах, внизу Преображення Господня, а на хорах Покрова Пресвятої Богородиці</i>			
	25		
При ній			
Священник Онуфрій Улевич целопарахиальний настоятель		1	
Дячок Дионисій Красовський		1	
Дворов приходських			71
В слободі Куцоловці			
<i>церква Святителя Христова Николая</i>			
	26		
При ній			
Священник целопарахиальний Іаков Попелнецький		1	
Дячок Леонтий Писаревський		1	
Пономарь Яков Андреев		1	
Ктитор Яков Андреев		1	
Приходських дворів			77 //

1	2	3	4
Жолтого гусарского полку			
в шанце Крюковском			
<i>церковь Покрова Пресвятыя Богоматере</i>	27		
При ней			
Священник целопарахиальный Иаков Ефимович		1	
Дячок Данило Федоров		1	
Пономарь Семен Шинкаренко		1	
Ктитор Яков Павленко		1	
Приходских дворов			177
В шанце Табуринском			
<i>церковь Архистратига Христаго Михайла</i>	28		
При ней			
Священник Лев Федоров целопарахиальный настоятель		1	
Священник векарный Андрей Матфеев		2	
Дячок Петр Яковлев		1	
Пономарь Яков Данилов		1	
Ктитор Петр Радионов		1	
Приходских дворов			94
В местечке Крылове			
<i>церковь Успения Пресвятыя Богоматере соборная</i>	29		
При ней			
Священник Димитрий Петров половинопарахиальный первонастоятель		1	
Священник половинопарахиальный Михаил Димитриев второнастоятель		2	
Дячок Федор Тимофеев		1	
Пономарь Матфей		1	
Ктитор Давид		1	
Приходских дворов			100 //
В том же местечке			
<i>церковь Покрова Пресвятыя Богородицы</i>	30		
При ней			
За умертвием настоящего священника нет, а досматривает прихода векарный священник Дометий Иллеин		1	
Дячок Петр Демианов		1	
Пономарь Трохим Лутенко		1	
Ктитор Григорий Иосифов		1	
Приходских дворов			105
В шанце Камянском			
<i>церковь Преображения Господня</i>	31		
При ней			
Священник целопарахиальный Прохор Горонович		1	
Дячок Михайло Василиев		1	
Пономарь Иван Подтиканий		1	
Ктитор Алексей Кива		1	
Приходских дворов			83
В шанце Земуне			
<i>Церковь Успения Пресвятыя Богоматере</i>	32		
При ней			
Священник Василий Яблунковский целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Иеремий Григориев		1	
Пономарь Яков Иванов		1	
Ктитор Данило Никитин		1	

1	2	3	4
Приходских дворов			73
В шанце Павлише			
<i>церковь Стретения Господня</i>	33		
При ней			//
Священника настоящего нет, а досматривает прихода определенный на время священник Иосиф Марков		1	
Дячок Кирило Алексиев		1	
Пономарь Яков Сахаровский		1	
Ктитор Андрей Руденко		1	
Приходских дворов			76
В шанце Андрусевском			
<i>Церковь Святого Великомученика и Победоносца Георгия</i>	34		
При ней			
Священник половинопарахиальный Яков Григориев первонастоятель		1	
Священник половинопарахиальный Феодор Волчанецкий второнастоятель		2	
Дячок Евстафий Лазарев		1	
Пономарь Илия Крикун		1	
Ктитор Захарий Шабарын		1	
Приходских дворов			145
В шанце Вершаце			
<i>Церковь Рождества Пресвятыя Богородицы</i>	35		
При ней			
Священник Иоанн Пахолович целопарахиальный настоятель		1	
Священник вакансовый Кирилл Сахневич находится в векарійской должности		2	
Дячок Василий Пригара		1	
Пономарь Мойсей Нецеренко		1	
Ктитор Мойсей Волошин		1	
Приходских дворов			119 //
В шанце Глинском			
<i>церковь Святого Архистратига Михайла</i>	36		
При ней			
Наместник Жолтого гусарского полку иерей Василий Жибенский целопарахиальный настоятель		1	
Дякон Алексей Прокопиев		1	
Дячок Зеновий Пашалак		1	
Пономарь Мартин Поддубный		1	
Ктитор Леонтий Бондаренко		1	
Дворов приходских			187
В шанце Самборе			
<i>церковь Богоявления Господня</i>	37		
При ней			
Священник половинопарахиальный Филофей Владевич первонастоятель		1	
Священник половинопарахиальный Иаков Ромодан второнастоятель		2	
Дячок Федор Чернявский		1	
Дячок Климент Стояновский		2	
Пономарь Иаков Иванов		1	
Пономарь Стефан Кирилов		2	
Ктитор Иван Исааков		1	
Дворов приходский			243

1	2	3	4
В шанце Дмитровском			
<i>Церковь Успения Пресвятыя Богоматере</i>	38		
При ней			
Священник Иоанн Матвеевский полов инопарахиалный первонастоятель		1	
Священник Андрей Леветский половинопарахиалный второнастоятель		2	
Дячок Данило Андреев		1	
Пономарь Данило Григорьев		1	//
Ктитор Прокоп Шерстюк		1	
Приходских дворов			289
В шанце Бечий			
<i>церковь Святителя Христова Николая</i>	39		
При ней			
Священник Стефан Назариев целопарахиалный настоятель		1	
Дячок Василий Кирилов		1	
Пономарь Давид Литвин		1	
Ктитор Мойсей Заворотной		1	
Приходских дворов			95
В шанце Вараждине			
<i>церковь Святыя Живоначалныя Троицы</i>	40		
При ней			
Священник целопарахиалный Василий Грушевой		1	
Священник векарный Феодор Яковлев		2	
Дячок Аврам Синявский		1	
Пономарь Василий		1	
Приходских дворов			155
В шанце Глоговаце			
<i>Церковь Святителя Христова Николая</i>	41		
При ней			
За умертвием священника целопарохиалнаго Феодора Петрова настоящего еще нет, а досматривает прихода шанца Вараждина векарный свяще нник Феодор Яковлев			
Дячок Федор Максимов		1	
Пономарь Еремий Лукианов		1	
Ктитор Игнат Власов		1	
Приходских дворов			123 //
В шанце Янове			
<i>церковь Рождество Святаго Предтечи и Крестителя Господня Иоанна</i>	42		
При ней			
Священник Герасим Куделенский целопарахиалный настоятель		1	
Священник Косма Синецкий векарный		2	
Дячок Василий Комаровский		1	
Пономарь Федор Трыгуб		1	
Ктитор Естафий Кругляк		1	
Дворов приходских			142
В шанце Шолмоше			
<i>церковь Святителя Христова Николая</i>	43		
При ней			
Настоящаго священника нет, а досматривает прихода определенный на время с Полской области православный свяще нник Иоанн Жеребецкий		1	

1	2	3	4
Священник вакансовый Иоанн Гекалович в должности векарийской		2	
Дячок Иван Гудим		1	
Дячок Федор Могущий		2	
Ктитор Максим Косенко		1	
Дворов приходских			111
В государевой слободе Калантаевой			
<i>церковь Покрова Пресвятыя Богоматере</i>			
	44		
При ней			
Священник целопарахиальный Георгий Рускевич		1	
Дячок Григорий Иванов		1	
Пономарь Семен Яковлев		1	
Приходских дворов			61 //
В государевой слободе Онофреевке			
<i>Церковь Преподобнаго Спиридона</i>			
	45		
При ней			
Священник целопарахиальный Даниил Репчинский		1	
Дячок Пантелеймон Андреевич		1	
Пономарь Алексей Иванов		1	
Ктитор Стефан		1	
Приходских дворов			50
В подворье имевшего быть монастыря при слободе Уховке			
<i>церковь о двоих престолах, настоящий в честь Преображения Господня, а в приделе по левую сторону в храме Святителя Николая, в коем и служение продолжается</i>			
	46		
При ней			
Настоящего священника нет, а досматривает вакансовый священник Иоанн Угрынович			
Дячок Кирилл Петров		1	
Дячок Ефим Тимофиев		2	
Пономарь Андрей		1	
Ктитор Николай Назаренко		1	
Приходских дворов			55
В слободе Богоявленской помещицей			
<i>Церковь в честь Богоявления Господня</i>			
	47		
При ней			
Священник целопарахиальный Кондрат Федоров		1	
Дячок Иван Козмин		1	
Пономарь Павел Михайлов		1	
Ктитор Харитон Швец		1	
Приходских дворов			49
В слободе Васильевке помещицей			
<i>церковь Святаго Преподобноисповедника Василия Епископа Парижскаго</i>			
	48		
При ней			
Священник Нестор Павловский целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Василий Кодратов		1	
Пономарь Яким Тиква		1	
Ктитор Сем Тищенко		1	
Дворов приходских			110
В государевой слободе Веселом Куте церкви еще не имеется, о устоении же оной следственное дело отослано под рассмотрение в Святейший Синод			

1	2	3	4
В одной слободе приходские требы исправляет вакансовый священник Иаков Курковский		1	
Дячок Григорий Федоров		1	
Ктитор Данило Ткач		1	
Приходских дворов			129
В государевой слободе Иванецкой			
<i>церковь Покрова Пресвятыя Богородицы</i>			
	49		
При ней			
Священник Самуил Костенский цело парахиальный настоятель		1	
Священник Василий Костенский векарный		2	
Дячок Димитрий Савич Борейко		1	
Дячок Игнат Иванов		2	
Пономарь Мартин Стефанов		1	
Ктитор Василь Остапенко		1	
Дворов приходских			128
В слободе Семеновке помещичьей церкви еще нет, а толко приуготовление на оную делается и следствие производится, священника не имеется			
Дячок Павел Несторов		1	
Дворов приходских			125 //
Чорного гусарского полку			
в городе Новомиргороде			
<i>Церковь соборная Святителя Христова Николая каменная</i>			
	50		
При ней			
Протоиерей Петр Булич цело парахиальный настоятель		1	
Векарный священник Лукиан Козловский		2	
Дячок Иван Верченковский		1	
Пономарь Никифор Чмелик		1	
Приходских дворов			80
<i>Церковь в честь Рождества Пресвятыя Богоматере</i>			
	51		
При ней			
Наместник иерей Василий Росенский цело парахиальный настоятель		1	
Священник вакансовый Савва Маренкович в должности векарной		2	
Дячок Нестор Марков		1	
Пономарь Иван Михайлов		1	
Приходских дворов			178
<i>Церковь в тамошнем гарнизоне в храме Святаго Архистратига Михайла</i>			
	52		
При ней			
Священник Симеон Паскаленко цело парахиальный настоятель		1	
Священник вакансовый Григорий Марнецкий в должности векарной		2	
Дячок Яков Слюсарев		1	
Пономарь Тимофей		1	
Ктитор Степан Василиев		1	
Приходских дворов			125
В шанце Печке			
<i>церковь в честь Успения Пресвятыя Богоматере</i>			
	53		
При ней			
Священник половинный Василий Константинов первонастоятель		1	
Священник половинный Петр Лобачевский второнастоятель		2	
Дячок Мойсей Чернявский		1	
Пономарь Петр		1	

1	2	3	4
Ктитор Никита Лишняк		1	
Приходских дворов			321
В шанце Петроостровском			
<i>церковь в честь Преображения Господня</i>	54		
При ней			
Священник целопарахиальный Григорей Федоров		1	
Священник вакансовый Иоанн Ножинский в должности векарыйской		2	
Пономарь Федор Климов		1	
Ктитор Иван Оришич		1	
Ктитор Константин Степанов		2	
Приходских дворов			157
В шанце Надлаке			
<i>Церковь Святителя Николая</i>	55		
При ней			
Священник Петр Верченковский половинопарахиальный настоятель		1	
Священник вакансовый Феодор Куликовский в должности векарыйской		2	
Дячок Диомид Яковлев		1	
Пономарь Семен		1	
Приходских дворов			167
В шанце Калниболотском			
<i>Церковь в честь Вознесения Господня</i>	56		
При ней			
Священник половинопарахиальный Иоанн Лаленков		1	
Священник вакансовый Фома Лаленков в должности векарыйской		2	
Дячок Матфей Николаев		1	
Пономарь Роман Федоров		1	
Ктитор Лупун		1	
Приходских дворов			187
В шанце Семлеке			
<i>Церковь во имя Архистрати́га Христова Гаври́ла</i>	57		
При ней			
Священник Симеон Зеленской половинопарахиальный настоятель		1	
Священник Стефан Венецкий половинопарахиальный настоятель		2	
Дячок Иван Семенов		1	
Дячок Алексей		2	
Пономарь Григорий Иванов		1	
Ктитор Иван Момот		1	
Приходских дворов			175
В шанце Архангелском			
<i>церковь во имя Архистрати́га Христова Миха́йла</i>	58		
При ней			
Священник целопарахиальный настоятель Феодор Садоцкий		1	
Священник векарный Георгий Гуровский		2	
Дячок Степан Гордеев		1	
Пономарь Григорий Иванов		1	
Ктитор Ефем Николаев		1	
Приходских дворов			196 //
В шанце Мартоноше			
<i>Церковь во имя Святаго Великомученика и Победоносца Георгия</i>	59		
При ней			
Священник Леонтий Саббин целопарахиальный настоятель		1	

1	2	3	4
Священник векарный Иоанн Хмелнецкий		2	
Дячок Михайло Новоселицкой		1	
Пономарь Иван		1	
Ктитор Евстратий Ефодиев		1	
Дворов приходских			225
В шанце Панчеве			
<i>церковь во имя Святителя Христова Николая</i>	60		
При ней			
Священник Иоанн Березовский половинопарахиалный настоятель		1	
Священник Яков Матковский половино парахиалный настоятель		2	
Дячок Василь Василюв		1	
Дячок Семен Василюв		2	
Пономарь Иван Афанасиев		1	
Ктитор Ефрем Ешак		1	
Дворов приходских			265
В шанце Каниже			
<i>Церковь в честь Трех Святителей</i>	61		
При ней			
Священник Симеон Богославский целопарахиалный настоятель		1	
Священник вакансовый Георгий Урсолович в должности век арийской		2	
Дячок Мирон Гаврилов		1	
Приходских дворов			228 //
В шанце Сентовском			
<i>Церковь в честь Сошества Святаго Духа</i>	62		
При ней			
Священник Иоанн Балецкий цело парахиалный настоятель		1	
Дячок Андрей Степанов		1	
Пономарь Федор		1	
Ктитор Евтих		1	
Дворов приходских			282
В шанце Вуковарском			
<i>Церковь во имя Святаго Великомученика Димитрия</i>	63		
При ней			
Священник Демиан Василюв, он же и духовник священства означенного Чорного гусарского полку, а место приходское уступил сыну своему Якову		1	
Священник половинопарахиалный Афанасий Яковлев		2	
Священник Иаков Подолский также половино парахиалный		3	
Дячок Петр Оснецкий		1	
Пономарь Яким Мороз		1	
Ктитор Иван Фуркало		1	
Ктитор Василь Белоус		2	
Дворов приходских			178
В шанце Федварском			
<i>Церковь в честь Святых Первоверховных Апостол Петра и Павла</i>	64		
При ней			
Священник Иаков Орловский целопарахиалный настоятель		1	
Священник векарный Симеон Неяковский находящийся в походе з Сербским полком //		2	
Дячок Андрей Матвеев		1	
Пономарь Никифор Иванов		1	

1	2	3	4
Ктитор Иван Лукашевский		1	
Приходских дворов			187
В шанце Суботицком			
<i>Церковь в честь Стретенія Господня</i>			
	65		
При ней			
Священник Иоанн Росенский половино парахиалный настоятель		1	
Дячок Филипп Могилевский		1	
Пономарь Каленик		1	
Ктитор Марко		1	
Дворов приходских			167
В шанце Цибулевском			
<i>церковь в честь Покрова Пресвятыя Богоматере</i>			
	66		
При ней			
Священник Иоанн Нестеровский половино парахиалный		1	
Дячок Антон Попелнецкий		1	
Пономарь Афанасий Капля		1	
Ктитор Семен Чухно		1	
Ктитор Данило Харченко		2	
Дворов приходских			212
В шанце Мошорине			
<i>Церковь в честь Воздвижения Честнаго и Животворящаго Креста Господня</i>			
	67		
При ней			
Священник Симеон Мовчан целопарахиалный настоятель		1	
Векарный священник Прокопий Афанасиев		2	//
Дячок Марко Григориев		1	
Пономарь Савва		1	
Ктитор Федор Яковлев		1	
Приходских дворов			185
В слободѣ полковника князя Баратова Красном Поле			
<i>церковь во имя Святаго и Праведнаго Симеона Богоприимца</i>			
	68		
При ней			
Священник Симеон Плуговский целопарахиалный настоятель		1	
Дьякон Василий Новояжевский		1	
Дячок Максим Яковлев		1	
Дячок Сергей Данилов		2	
Пономарь Кодрат		1	
Ктитор Никита Воскобойников		1	
Приходских дворов			107
В слободѣ Михайловке пример маиора Димитрия Михайловича			
<i>церковь во имя Святаго Архистратига Михайла</i>			
	69		
При ней			
Священник Савва Кушакевич целопарахиалный настоятель		1	
Дячок Семен Максимов		1	
Пономарь Максим Яровенко		1	
Ктитор Иван Рудь		1	
Приходских дворов			136
В слободѣ Елисаветградскаго пикиернаго полку полковника Увалова Северинке, до которой в приход имеет надлежать и другая слобода капитана Алексея Вышнякова Максимовка, церкви еще не имеется, а толко приуготовление, //			
на оную и следствие о устроении делается. Жителям озна-			

1	2	3	4
ченных слобод требы приходские исправляет вакансовый священник Корнилий Василюв		1	
В слободе пример майора Василюва Оситняжке <i>Церковь во имя Святого Христова Николая</i>	70		
При ней			
Священник Михайл Глижинский целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Петро Лобачевский		1	
Пономарь Никита Хоченко		1	
Ктитор Федор Волошин		1	
Приходских дворов			80
В слободе майора Алтипармака прозвимаемой Алтипармаковой церкви еще не имеется, а исправляет жителям оной слободы приходские требы определенный священник Стефан Карлашевич		1	
Дячок Герасим Тесовский		1	
Ктитор Иван Коломиец		1	
Приходских дворов			170
В слободе отставного капитана Михайла Андреева сына Доне прозвимаемой Новой Камянке церкви не имеется, а толко приугодование на оную и о устройении следствие делается, жителям тамошным приходские требы исправляет вакансовый священник Федор Залужский		1	
При нем			
Дячок Федор Романов		1	
Пономарь Емелиан		1	
Ктитор Леонтий		1	
Приходских дворов			109 //
В слободе помещичой Диковке церкви не имеется, а исправляет приходские требы жителям тамошным определенный священник Кодрат Павлов		1	
При нем			
Дячок Степан Авраамов		1	
Пономарь Данило Рябченко		1	
Приходских дворов			60
В слободе помещичой Лозоватке церкви не имеется, а исправляет приходские требы жителям оной слободы определенный священник Иаков Леветский		1	
При нем			
Дячок Яков Андреевский		1	
Пономарь Иван Чапала		1	
Приходских дворов			70
В государевой слободе Хорватовской <i>церковь в честь Рождества Святого Славнаго Пророка Предтечи и Крестителя Иоанна</i>	71		
При ней			
Священник Иоанн Зубковский целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Федор Алексеев		1	
Пономарь Федор Петров		1	
Ктитор Иоаким		1	
Дворов приходских			80
В слободе секунд майора и валтмейстера Петра Максимова прозвимаемой Максимовке, до которой в приход имеют принадлежать и другие слободы, една государственная Гончарская, а			

1	2	3	4
другая порутчика Кушнерева именуемая Кушнеревка церкви не имеется, о устроении же оной следственное дело отослано под резолюцию в Святейший Правительствующий Синод, жителям тамошным приходские треба исправляет //			
Священник вакансовый Трохим Григориев		1	
При нем			
Дячок Михайло Лукианов		1	
Ктитор Иван Шибелный		1	
Приходских дворов			144
В слободе капитана Якимова церкви не имеется, а исправляет жителям оной слободы приходские надобности вакансовый священник Исая Чеховский		1	
При нем			
Дячок Алексей Шпак		1	
Приходских дворов			62
В слободе помещичой майора Живановича церкви не имеется, а исправляет приходские требы жителям вакансовый священник Василий Неделский		1	
При нем			
Дячок Яков Званов		1	
Пономарь Григорий Чайковский		1	
Приходских дворов			70
В слободе отставного капитана Василия Николаевича Радойчина, называемой Лозоватке, церкви не имеется, а исправляет приходские требы жителям вакансовый священник Савва Выдев		1	
При нем			
Дячок Димитрий Григориев		1	
Приходских дворов			52
В слободе секунд майора Черникова церкви не имеется, а исправляет приходские требы жителям вакансовый священник Андрей Головки		1	
При нем			
Дячок Иван Иванов		1	
Пономарь Андрей		1	
Ктитор Иосиф Павленко		1	//
Приходских дворов			100
В слободе помещичой называемой Микловои церкви не имеется, требы приходские тамошным жителям исправляет вакансовый священник Савва Симоновский		1	
При нем			
Дячок Никифор		1	
Ктитор Григорий Стрелцев		1	
Приходских дворов			55
<i>Молдавского гусарского полку</i>			
<i>1-й роты в шанце Павловском</i>			
<i>церковь во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия</i>	72		
При ней			
Наместник иерей Андрей Зенковский целопарахиальный настоятель		1	
Дячок Иван Писаренко		1	
Пономарь Григорий Мойсенко		1	
Ктитор Павел Кадкул		1	
Приходских дворов			154

1	2	3	4
В 2-й роті Виске			
<i>церковь в честь Преображения Господня</i>	73		
При ней			
Священник Даниил Евстратиевич целопарахиалний настоятель		1	
Дячок Григорий Павлов		1	
Пономарь Еремий		1	
Ктитор Павел Даренко		1	
Приходских дворов			102
В 3-й роті Пещанобротської церкви еще не выстроено, жителям тамошным приходские требы исправляет // тоя роты священник Захарий Кисляченко		1	
При нем			
Дячок Андрей Диченко		1	
Пономарь Яков Цувцура		1	
Ктитор Стефан Чабар		1	
Приходских дворов			113
В 4-й роті Черногашлицкої церкви еще не выстроено, жителям тамошным приходские требы исправляет тоя роты священник Тимофей Лукианов		1	
При нем			
Дячок Савва		1	
Пономарь Семен Гордеев		1	
Ктитор Василь Рыбак		1	
Дворов приходский			56
В 5-й роті Терновке			
<i>церковь во имя Святителя Христова Николая</i>	74		
При ней			
Священник Андрей Угорчич векарный		1	
Дячок Алексей Маркович		1	
Пономарь Лукиан		1	
Ктитор Илия Серенко		1	
Дворов приходских			150
В 6-й роті Ингулської			
<i>церковь в честь Святителя Живоначальныя Троицы</i>	75		
При ней			
Священник Поликарп Лебедь целопарахиалний настоятель		1	
Дячок Иван Тимофеев		1	
Пономарь Михайло Крыша		1	//
Ктитор Андрей Догрык		1	
Дворов приходских			166
В 7-й роті Добрянке			
<i>церковь в честь Рождества Пресвятыя Богоматере</i>	76		
При ней			
Священник Иоанн Леветский целопарахиалний настоятель		1	
Дячок Федор Андреев		1	
Пономарь Павел		1	
Ктитор Андрей Шумило		1	
Дворов приходских			220
В 8-й роті Синюхинобротської церкви еще не выстроено, жителям тамошным приходские требы исправляет тоя роты священник Симен Александров		1	
Дячок Яков Леветский		1	

1	2	3	4
Пономарь Иван Динда		1	
Ктитор Петр		1	
Дворов приходских			114
В 9-й роте Липняжке			
<i>церковь в честь Успения Пресвятыя Богоматере</i>			
	77		
При ней			
Священник Иоанн Улевич цело парахиалный настоятель		1	
Дячок Нестер Дмитриев		1	
Пономарь Степан Степанов		1	
Ктитор Андрей Иванов		1	
Приходский дворов			82 //
В 10-й роте Плетенотаилицкой			
<i>церковь во имя Святителя Христова Николая</i>			
	78		
При ней			
Священник Феодор Методовский цело парахиалный настоятель		1	
Дячок Антон Василиев		1	
Пономарь Иван		1	
Ктитор Григорий Солкул		1	
Приходских дворов			107
В 11-й роте Лисогорской церкви еще не выстроено. Жителям тамошным приходские требы исправляет тоя роты священник цело парахиалный Петр Зубрецкий			
		1	
При нем			
Дячок Яков Крутинский		1	
Пономарь Семен		1	
Приходских дворов			126
В 12-й роте Сухоташлицкой церкви не имеется, в оной священник цело парахиалный настоятель Стефан Леветский			
Дячок Иван Леветский		1	
Ктитор Иван Велга		1	
Приходских дворов			91
В 13-й роте Тишювке			
<i>Церковь в честь Покрова Пресвятыя Богородицы</i>			
	79		
При ней			
Священник Ирадион Зеновеев цело парахиалный настоятель		1	
Дячок Федор Федоров		1	
Пономарь Яков		1	
Ктитор Андрей		1	
Приходских дворов			108 //
В 14-й роте Грузкой			
<i>церковь в честь Покрова Пресвятыя Богоматере</i>			
	80		
При ней			
Священник Василий Данилов половинопарахиалный настоятель		1	
Священник половинопарахиалный настоятель Иоанн Ксенович		2	
Дячок Матфей Могилев		1	
Ктитор Иван Глива		1	
Ктитор Софроний Григориев		2	
Приходских дворов			189
В 15-й роте Масловой церкви еще не выстроено. Жителям тамошным приходские требы исправляет тоя роты священник Феодосий Якубович			
		1	

1		2	3	4
При нем				
Дячок Алексей Стефанов			1	
Приходских дворов				160
В шанце Екатеринском				
<i>Церковь походная в честь Святыя Великомученицы Варвары</i>		81		
При ней				
Священник Григорий Михайлов Лабенский определен за целопарахиалнаго настоятеля			1	
Дячок Мартин Иванов			1	
Дячок Федор Михайлов			2	
Пономарь Константин Федоров			1	
Ктитор Василий Александров			1	
Приходских дворов				102
Итого	Церквей	81		
	Протопопов, попов, дияконов и церковнослужителей		428	
	Приходских дворов			12387

Консисторист Успенск. Переяславс. протопоп [Підпис].
 Консисторист Воскресенский Переяславский настоятель Стефан.
 Ризничий иеромонах Климент.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 308 – 324.

№ 12 1776, жовтня 10. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковнослужителів, парафії, що передані зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії

Ведомость о отшедших из Киевской епархии в Славенскую и Херсонскую городах, местечках, селах, церквах, священно и церковнослужителях, приходских дворах и так называемых бездворных хатах

Города, местечка и села	В них церкви	Протопопы	Попы	Дьяконы	Церковнослужители	Дворы	Бездворные хаты	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Город Полтава	1	Соборная Успенская	1	1	1	10	128	48
	2	Николаевская	—	2	2	9	210	68
	3	Воскресенская	—	2	1	8	104	50
	4	Преображенская	1	2	1	9	87	18
	5	Сретенская	—	5	1	10	200	47
	6	Рождества Богородицы	—	1	—	2	51	16
Село Диканька	1	Рождества Христова	—	2	—	4	132	—
	2	Иоанна Златоустаго	—	2	—	3	132	—
	3	Рождества Богородицы	—	2	—	3	93	—
Село Брусей	1	Михайловская	—	2	—	1	60	18
Село Стасовцы	1	Покровская	—	1	1	5	100	17
Село Камянка	1	Васильевская	—	1	—	3	35	11
Село Гавронцы	1	Предтечевская	—	1	—	3	109	11
Село Петровка	1	Михайловская	—	2	—	4	118	35
Село Семяновка	1	Успенская	—	3	—	6	102	3
Село Тахтаулов	1	Троицкая	—	2	—	3	63	6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Село Осмачки	1	Николаевская	—	1	—	3	75	5
Село Жуки	1	Покровская	—	1	—	2	62	6
	2	Георгиевская	—	2	—	1	60	—
Село Надежда	1	Вери, Надежды и Любви	—	1	—	4	81	—
Село Иванчивцы	1	Михайловская	—	1	—	2	60	40
Село Малие Будища	1	Троицкая	—	1	—	1	28	7
Село Павленки	1	Покровская	—	1	—	3	40	21
Село Яковцы	1	Собор Богородицы	—	3	—	2	62	—
Село Крутой Берег	1	Петропавловская	—	1	—	2	55	40
Село Ковалевка	1	Николаевская	—	2	1	5	80	12
Деревня Трибы	1	Златоустовская	—	1	—	1	12	39
Село Искровка	1	Богословская	—	1	—	2	42	22
Село Нижние Млины	1	Михайловская	—	2	—	4	142	67
Село Локощина	1	Николаевская	—	1	—	3	58	17
Село Тагамлик	1	Троицкая	—	1	—	2	30	—
Село Головач	1	Вознесенская	—	1	—	2	14	7 //
Село Писаревка	1	Воскресенская	—	1	—	3	40	24
Село Малиши	1	Тресьвятителская	—	1	—	2	30	8
Село Козело Олшаное	1	Архидиакона Стефана	—	1	—	3	59	8
Село Федорки	1	Рождества Богородицы	—	1	—	2	71	4
Село Мачухи	1	Богословская	—	2	—	2	71	13
	2	Покровская	—	1	—	2	78	39
Село Куклинцы	1	Николаевская	—	1	—	3	27	—
Село Млинцы	1	Троецкая	—	1	—	1	119	14
Село Горбановка	1	Рождества Богородицы	—	1	—	1	40	—
Село Пушкаровка	1	Георгиевская	—	1	—	4	37	4
Село Грибы	1	Михайловская	—	1	—	3	80	16
Село Дужули	1	Рождества Христова	—	2	—	6	92	14
Село Шостаки	1	Параскевьевская	—	1	—	1	15	16
Село Супруновка	1	Богоявленская	—	1	—	4	80	4
Село Ивашки	1	Покровская	—	1	—	4	116	15
Местечко Великия Будища	1	Николаевская	—	1	—	4	50	23
	2	Троицкая	—	1	—	3	60	17
	3	Рождества Богородицы	—	1	—	3	68	25
	4	Вознесенская	—	2	—	3	66	20
	5	Покровская	—	2	—	3	93	30
Село Старья Млины	1	Воздвиженская	—	1	—	4	107	80
Село Новья Млины	1	Петропавловская	—	1	—	2	58	—
Местечко Старые Сенжары	1	Троицкая	—	1	1	2	50	7
	2	Покровская	—	2	1	3	66	18
	3	Преображенская	—	1	—	3	57	18
	4	Михайловская	—	1	—	3	46	—
	5	Николаевская	—	1	—	2	50	13
	6	Успенская	—	2	1	3	43	21
	7	Рождества Христова	—	1	—	1	35	6
Местечко Новые Сенжары	1	Михайловская	—	3	—	2	54	40
	2	Покровская	—	2	—	2	60	40
	3	Преображенская	—	1	—	2	57	35
	4	Успенская	—	1	—	2	50	16
	5	Троицкая	—	1	—	2	47	—
	6	Николаевская	—	2	—	3	60	35
Села Лелеховка	1	Георгиевская	—	2	—	2	68	34
Местечка Белики	1	Успенская	—	1	—	3	80	20

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	2	Николаевская	—	2	—	5	60	24 //
	3	Георгиевская	—	2	—	2	50	—
	4	Преображенская	—	1	—	4	64	37
	5	Покровская	—	1	1	4	50	38
	6	Рождества Богородицы	—	1	—	3	67	—
Села Комаровка	1	Михайловская	—	1	—	2	55	—
Местечко Нефороща	1	Преображенская	—	1	—	2	39	38
	2	Николаевская	—	2	1	4	70	23
	3	Михайловская	—	1	—	2	47	42
Местечко Маячка	1	Михайловская	—	1	—	2	50	14
	2	Николаевская	—	1	—	2	48	16
Слобода Андреевка	1	Андрея Первозванного	—	1	—	2	21	11
Местечко Царичанка	1	Покровская	—	2	—	2	43	17
	2	Успенская	—	2	—	3	89	—
	3	Николаевская	—	1	—	2	27	15
	4	Михайловская	—	2	—	3	34	60
Местечко Китай Город	1	Успенская	—	1	1	3	56	22
	2	Николаевская	—	2	—	2	70	24
	3	Духовская	—	2	—	4	77	37
Местечко Орел	1	Николаевская	—	1	—	3	34	11
	2	Преображенская	—	—	—	1	25	9
	3	Михайловская	—	2	—	1	41	10
	4	Успенская	—	1	—	3	44	9
Местечко Карловка	1	Успенская	—	2	1	4	230	16
Село Федоровка	1	Андреевская	—	1	—	6	50	—
Село Варваровка	1	Варваровская	—	1	—	1	53	12
Село Скелка	1	Покровская	—	1	—	5	42	—
Село Черняковка	1	Варваровская	—	2	—	4	160	—
Село Искровка	1	Благовещенская	—	1	—	2	100	—
Село Орчик	1	Покровская	—	1	—	3	77	7
Село Чутовка	1	Тресьвятителская	—	2	—	3	133	—
Село Сторожева	1	Захария и Елисаветы	—	2	—	3	87	7
Местечко Кобеляк	1	Покровская	1	1	—	3	45	22
	2	Михайловская	—	2	1	2	32	17
	3	Георгиевская	—	2	—	4	45	60
	4	Преображенская	—	1	—	4	56	33 //
	5	Параскевьевская	—	1	—	3	29	—
	6	Успенская	—	3	—	4	40	29
	7	Рождества Богородицы	—	1	—	2	29	11
	8	Николаевская	—	1	—	3	15	14
	9	Троицкая	—	1	—	2	48	18
Село Горешные Млины	1	Вознесенская	—	1	—	2	11	—
Местечко Соколка	1	Покровская	—	2	—	3	42	18
	2	Рождества Богородицы	—	2	—	3	32	11
	3	Николаевская	—	2	—	3	63	20
	4	Богоявленская	—	2	1	3	50	98
	5	Богословская	—	1	1	2	22	—
Село Лучки	1	Крестовоздвиженская	—	1	—	2	31	5
Местечко Кишенка	1	Михайловская	—	1	—	2	40	25
	2	Успенская	—	1	—	2	29	13
	3	Преображенская	—	1	—	2	20	—
	4	Николаевская	—	2	—	4	52	42
Местечко Перволочна	1	Воскресенская	—	1	—	1	14	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	2	Преображенская	—	1	—	2	27	—
	3	Николаевская	—	1	—	2	24	—
	4	Рождества Богородицы	—	1	—	3	31	12
Село Ханделевка	1	Покровская	—	1	—	3	26	36
Местечко Келеберда	1	Преображенская	—	2	—	3	39	14
	2	Николаевская	—	1	1	3	58	18
	3	Покровская	—	1	—	2	42	11
	4	Троицкая	—	3	—	3	57	9
	5	Рождества Богородицы	—	1	—	3	60	9
	6	Михайловская	—	1	—	3	42	8
Село Пришибы	1	Вознесенская	—	1	—	2	55	15
Село Григоровка	1	Святого Тимофея	1	2	—	2	26	—
Местечка Решетилівка	1	Успенская	—	1	1	6	92	40
	2	Введенская	—	2	—	4	89	—
	3	Преображенская	1	—	—	3	77	17
	4	Покровская	—	1	—	3	52	45 //
	5	Михайловская	—	1	—	3	80	41
	6	Николаевская	—	1	—	4	66	30
Село Демидовка	1	Троицкая	—	1	—	2	30	46
Город Кременчуг	1	Преображенская	1	2	2	2	111	71
	2	Успенская	—	3	—	4	70	60
Местечко Власовка	1	Преображенская	—	1	—	1	29	6
	2	Рождества Богородицы	—	2	—	2	33	—
Село Недогарки	1	Троицкая	—	1	—	3	44	60
Село Рублевка	1	Успенская	—	2	—	4	50	—
Село Богомолівка	1	Троицкая	—	2	—	2	44	17
Местечко Омелник	1	Рождества Богородицы	—	1	—	—	54	46
	2	Николаевская	—	1	—	3	36	43
	3	Петропавловская	—	1	1	2	44	98
Местечко Манжелея	1	Михайловская	—	2	1	3	95	97
Село Пески	1	Успенская	—	1	—	1	68	25
Село Демидовка	1	Духовская	—	1	—	1	4	40
Село Николаевка	1	Николаевская	—	1	—	2	47	47
Местечко Поток	1	Успенская	—	2	—	—	72	46
	2	Николаевская	—	1	1	3	50	37
Село Дмитровка	1	Покровская	—	1	—	2	47	56
Село Новоселица	1	Троецкая	—	8	3	5	483	278
Местечко Старой Самарь	1	Покровская	—	1	1	2	54	44
Село Старый Кодак	1	Михайловская	—	3	1	3	80	83
Село Новой Кодак	1	Николаевская	—	6	4	11	234	57
Село Карнауховка	1	Варваровская	—	2	—	3	38	32
Село Камянка	1	Рождества Богородицы	—	2	—	3	51	17
Село Романовка	1	Успенская	—	3	—	2	69	12
Село Камянка	1	Преображенская	—	2	1	4	58	32
Слобода Петриківка	1	Георгиевская	—	3	—	3	203	110//
Село Могилев	1	Воскресенская	—	2	1	2	95	69
Слобода Байбаковка	1	Николаевская	—	1	1	2	103	26
Село Гупалівка	1	Рождества Предтечевская	—	1	1	2	59	24
Село Котовка	1	Преображенская	—	1	—	2	73	11
Село Личков	1	Покровская	—	4	1	2	84	66
Село Шульговка	1	Вновь строится Успенская	—	1	—	—	71	—
Итого	173	При оных церквах	6	261	38	506	11369	4198

1	2	3	4	5	6	7	8	9
При монастырях								
При мужском Нефорошанском для живущих близ онаго людей			—	1	—	—	79	—
При приписных к Полтавскому монастырю Булановской и Олшанской пустынях для таковых же людей			—	1	—	2	32	8
При девичьем Великобудиском			—	2	—	—	167	14
При девичьем же Пушкарском			—	1	—	—	2	—
Итого			—	5	—	2	280	22
А всего			6	266	38	508	11649	4220

[...] ¹ архимандрит Михайловский
 Киевоподольской Притиско-Никольской протоиерей Иаков Биелявский
 кафедральный писарь иеромонах [Підпис]
 РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 330 – 332 зв.

№ 13 1776, жовтня 10. — Відомість про духовні правління, їхніх присутніх та приказних служителів, що переведені зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії

Ведомость о отшедших из Киевской епархии в Славенскую и Херсонскую духовных правлений, о присутствующих в оных, и о приказных служителях.

1. В городе Полтаве духовное протопопское правление.

В оном правлении присутствующие:

Полтавский протопоп и тамошней соборной Успенской церкви настоятель Иоаким Яновский.

Полтавский же наместник Сретенской церкви священник Матфей Колосовский.

Писарь Григорий Иванов сын Яновский.

Находящийся у письменных дел:

Евстафий Василиев сын Щитинский.

Трофим Петров сын Петровский.

Александр Иванов сын Чигировский.

2. В городе Кобеляке духовное протопопское правление.

В нем присутствующие:

Кобеляцкой протопоп и тамошней Покровской церкви настоятель Василей Могилевский.

Кобеляцкой же наместник Михайловской церкви священник Гавриил Назариев.

Находящийся у письменных дел

Иван Василиев.

3. В местечке Решетиловке духовно протопопское правление.

В оном присутствующие:

Решетиловской протопоп и тамошней Преображенской церкви настоятель Андрей Романовской. //

Решетиловской же Введенской церкви священник Леонтий Маленский.

Села Димидовки Троицкой церкви священник Михаил Горгута.

Находящийся у письменных дел

Яков Трофимов.

4. В селе Старом Кодаке духовное наместничье правление.

В оном присутствующие:

Наместник новоселицкой Троицкой церкви священник Григорий Порохня.

¹ У тексті слово не прочитане.

Оной же новоселицкой церкви священник Иаков Соколовский.

[...] ¹ архимандрит Михайловский
 катедральный наместник игумен [Підпис]
 Киевоподольской Притиско-Николский протоиерей Иаков Биелявский
 кафедральный писарь иеромонах [Підпис]

РДА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 334 – 334 зв.

№ 14 1776, жовтня 10. — Відомість про монастирі, що передані зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії

Монастири	Архимандритов	Игуменов	Наместников	Экономов	Экспедиторов	Иеромонахов	Иеродиаконов	Монахов, служебных и прочих рядовых	Итого
Мужеские									
Полтавский Крестовоздвиженской									
В нем:	1	—	—	1	1	9	6	25 на монашеских порциях в надежду пострижения белцов 6	49
Приписные к оному пустыни									
Булановская									
В ней:	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Олшанская									
В ней:	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Успенской Нефороощанской									
В нем:	—	1	1	1	1	5	2	4	16
Сокольской Преображенской									
В нем:	—	1	1	—	—	3	1	2 на монашеских порциях в надежду пострижения белцов 3	8
Итого монастырей три, в них:	1	2	2	2	2	17	9	31 на монашеских порциях в надежду пострижения белцов 9	
Пустынь две, в них:	—	—	—	—	—	—	—	2	2

Девичьи	Игуменний	Казначей	Прочих монахинь	Итого
Святобудиской Преображенской				
В нем:	1	1	37	39
Пушкарговской Вознесенской				
В нем:	1	1	36	38
Итого монастырей девичьих два, в них:	2	2	73	77 //

В вышеозначенных монастырях:

В Полтавском Крестовоздвиженском архимандрит и администратор Феохтист.

В Нефороощанском Успенском игумен Лукиан.

В Соколом Преображенском игумен Иринарх.

¹ У тексті слово не прочитане.

В Великобудиском Преображенском игуменья Марфа.
В Пушкарковском Вознесенском игуменья Сарра.

[...] ¹ архимандрит Михайловский
катедральный наместник [Лідпис]

Киевоподолский Притиско-Николский протоиерей Иаков Биелявский
кафедраальный писарь иеромонах [Лідпис]

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 335 – 335 зв.

№ 15 1776, грудня 6. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковнослужителів, парафії, духовні правління, їхніх прибутків та приказних служителів, що переведені зі складу Воронежської до Слово'янської та Херсонської єпархії, складена у Воронежській духовній консисторії

Ведомости учиненныя в Воронежской духовной консистории по силе присланного Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода к преосвященному Тихону епископу Воронежскому и Елецкому указа, колико в принадлежащих к Славенской епархии крепостях и городе Бахмуте с уездом церквей состоит, и при них приходских дворов и священно и церковнослужителей и их детей, и протчих церковников находится, духовных правлений и в них присутствующих и приказных служителей обретается

Число церквей	І-я О церквах, приходских дворах и священно и церковнослужителях	Лета людей	
1	2	3	4
	Города Бахмата		
1-я	<i>Соборная Троицкая церковь</i>		
	При ней: Приходских 242 двора Священно и церковнослужители		
	Протопоп Никифор Александров	57	
	Священники		
	1-й. Леонтий Матвеев	30	
	2-й. Даниил Тимофеев	36	
	Диакон		
	Стефан Михайлов	40	
	Дьячки		
	1-й. Матвей Казмин	22	
	2-й. Стефан Боев	24	
	Пономари		
	1-й. Тимофей Инаков	22	
	2-й. Гавриил Соболев	45	
	У него сын Петр	5 //	
	Сторож		
	Моисей Игнатов	55	
	У него дети		
	Алексей	23	Писать не умеет
	Леон	13	Обучен часослов
	Федор	Полугоду	
	Оставшие за старостию и болезням		

¹ У тексті слово не прочитане.

1	2	3	4
	Пономарь Анисим Семенов	58	
	Сторож Игнат Попов	27	Определен в гофшпиталь
	Умершаго сторожа Стефана сын Филип	52	Грамоте не умеет
	У него дети		
	Кирил	21	Грамоте не умеет
	Сергей	13	Обучен псалтырь
2-я	<i>Покровская церковь</i>		
	При ней		
	Приходских 123 двора		
	Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Василей Башинский	31	
	У него сын Василей	9	Обучает псалтырь
	2-й. Андрей Башинский	28	
	У него сын Николай	Году	
	3-й. Ефим Уманской	29	
	У него дети		
	Стефан	7	Обучают
	Иаков	5	Часослов
	Дмитрей	3	
	Дьячек Федор Кровченков	29	
	Пономари		
	1-й. Тимофей Леонтьев	55	
	У него дети		
	Филип	13	Грамоте обучен
	Федор	11	Обучает часослов //
	2-й. Иван Уманской	16	
	Умерших священников		
	Андрея Уманскаго сын Михаил	12	
	Семена Башинскаго [...] ¹		
	Иван	19	Читать обучен
	Семен	13	Читати писать обучен
3-я	<i>Рождественская церковь</i>		
	При ней		
	Приходских 144 двора		
	Священно и церковнослужители		
	Священник		
	Тимофей Апошнянский	58	
	У него дети		
	Петр	15	Определен пономарем
	Матфей	10	Обучает псалтырь
	Диакон		
	Григорий Иванов	31	
	У него сын Василей	Полу- году	
4-я	<i>Петропавловская церковь</i>		
	При ней		
	Приходских 67 дворов		
	Священно и церковнослужители		
	Священники		

¹ У тексті слово не прочитане.

1	2	3	4
	1-й. Григорей Поповский	46	
	2-й. Даниил Гонтаревский	34	
	У него дети		
	Алексей	2	
	Родион	Полу- году //	
	Диакон Василей Федоров	45	
	Пономарь Иван Григорьев	19	
5-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 93 двора Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Андрей Григоренко	42	
	2-й. Тимофей Авсеенко	40	
	Диакон Федор Насулин	30	
	Дьячек Гаврила Славак	30	
	Умершаго дьячка Тимофея Михайлова сын Василей	15	Читая и писать умеет
	Умершаго пономаря Кириллы Леонтиева дети Трофим	10	Писать обучается
	Алексей	3	
	<i>Бахмутскаго уезда в слободах</i>		
	<i>В Сухоревой</i>		
6-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 181 двор Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Козма Вышневецкой	50 //	
	У него дети		
	Иван	14	Где находится неизвестно
	Андрей	14	Обучает часослов
	2-й. Павел Резников	35	
	У него дети		
	Федор	5	
	Тимофей	3	
	Иван	Полгоду	
	Дьячек написанной по разбору Афанасей Матвеев	50	
	У него дети		
	Григорей	20	Читая и писать умеет
	Лаврентей	16	Читая и писать умеет
	Ефим	6	
	Умершаго священника Романа Иванова сын Даниил	18	Читая и писать умеет
	Умершаго священника Трафима дети		
	Василем	13	Читая и писать умеет
	Григорей	11	Обучает часослов
	Умершаго пономаря Никифора дети		
	Феодор	19	Читая и писать умеют
	Петр	16	

1	2	3	4
	<i>В Кременской</i>		
7-я	<i>Архангелская церковь</i>		
	При ней Приходских 248 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Иаков Коталевский	40 //	
	Сын ево пономарь Иван	19	
	2-й. Висилей Комаревский	36	
	Диакон		
	Иван Кудлин	29	
	У него брат Михаил	17	Грамоте обучен, писать обучается
	Дьячек Стефан Афонасьев	31	
	У него дети		
	Андрей	9	Обучает псалтырь
	Иван	8	
	Иван	8 недель	
	Умершаго попа Афонасья дети		
	Михаил	25	Грамоте
	Иван	21	обучены
	У Михайлы сын		
	Никита	2	
	<i>В Краснянской</i>		
8-я	<i>Архангелская церковь</i>		
	При ней Приходских 84 двора Священно и церковнослужители		
	Священник		
	Прокопий Степанов	52	
	У него дети		
	Алексій	20	Читать и писать умеет
	Степан	11	Обучает псалтырь
	Антон	2	
	Дьячек Афонасий Прокопиев	21	
	Умершаго дьячка Степана дети		
	Лев	46	Грамоте
	Феодор	37	не
	Даниил	29	обучены //
	У Льва дети		
	Григорей	14	Обучает псалтырь
	Иван	7	
	У Федора сын Павел	3	
	<i>В Боровенках</i>		
9-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 327 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Федор Степанов	31	
	У него сын Павел	8	Писать обучается
	2-й. Даниил Филипов	41	

1	2	3	4
	У него сын Василей 3-й. Михай Давидович	4 30	
	Диакон Никифор Никитин У него сын Максим	27 2	
	Умершаго попа Ивана сын Николай	7	Обучает азбуку
	В Мостках		
10-я	<i>Троицкая церковь</i>		
	При ней Приходских 328 дворов Священно и церковнослужители		
	Священник Федор Михайлов У него дети Василей Кирил	26 // 7 2	Обучает псалтырь
	Диакон Георгий Андреев У него сын Иаков	28 4	
	Дьячек Никифор Рудялко У него сын Ефим	30 Полу- году	
	Пономарь Федор Дудников	18	
	Вышепрописаннаго диакона Георгия браг родной Иван Квевковский	24	Был в семинарии
	В Шулгинки		
11-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 275 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники 1-й. Тимофей Мартинов У него сын Иаков	47 14	В семинарии, и о считании за ним диаконскаго места с получением жребия дан указ
	2-й. Иаков Коханов У него дети Емельян Иван	35 10 4	Обучает часослов Обучает букварь
	Умершаго диакона Алексея Маринова дети Дьячек Антон Стефан	14 12	Обучает псалтырь, хром
	В Штурмовой		
12-я	<i>Рождественская церковь</i>		
	При ней Приходских 126 дворов // Священно и церковнослужители		
	Священник Иван Кузменко У него дети Дьячек Иван Пономарь Иосиф	50 21 19	

1	2	3	4
	<i>В Новоайдарской</i>		
13-я	<i>Архангелская церковь</i>		
	При ней Приходских 246 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Григорей Говоров	47	
	У него дети		
	Иван	18	Читает и писать умеет
	Федор	16	В семинарии, и считается за ним при одной церкви дьячковское место
	Филип	6	
	Георгий	Году	
	2-й. Петр Ляцкой	35	
	У него дети		
	Василем	15	В семинарии, и считается за ним при одной церкви дьячковское место
	Стефан	9	Обучает часослов
	Илья	7	Обучает часослов
	Захарій	5	
	Филип	Полугоду	
	Пономарь Георгий Яковлев	22	
	Церковник Яков Ляцкой	50	
	У него сын Гавриил	4	
	Умершаго священника Петра Говорова		
	Сын Петр	31	Грамоте неучен //
	Умершаго понамаря Артема		
	Сын Авраам	40	Грамоте не
	У него сын Ефим	14	учены
	<i>В Дмитриевской</i>		
14-я	<i>Димитриевская церковь</i>		
	При ней Приходских 248 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Мартин Калинин	51	
	2-й. Константин Пантелеймонов	35	
	У него дети		
	Иван	10	Обучают
	Даниил	9	актоих
	Матфей	6	Обучает часослов
	<i>В Петровской</i>		
15-я	<i>Петропавловская церковь</i>		
	При ней Приходских 247 дворов Священно и церковнослужители		
	Священник		
	Василий Касьяманов	35	

1	2	3	4
	У него дети Андрей Федосей	5 Году	Обучает часослов
	Диакон Иван Стаценков У него сын Григорей	31 2 //	
	Дьячек Максим Барышполской Пономарь Василей Васильев	22 14	
	Умершаго священника Герасима дети Дьячек Дмитрий Мираполской Иван Андрей	15 8 Году	Обучает псалтырь
	<i>В Старойдарской</i>		
16-я	<i>Архангелская церковь</i>		
	При ней Приходских 171 двор Священно и церковнослужители		
	Священник Стефан Воскобойников У него сын Андрей	47 18	В семинарии, иза ним считается в слободе Петровской поповское место
	Дьячек Филип Осипов У него сын Дмитрий	35 11	Находятся в бегах
	Пономарь Иван Осипов У него сын Иван	29 Году	
	<i>В Трехизбенской</i>		
17-я	<i>Покровская церковь</i>		
	При ней Приходских 131 двор Священно и церковнослужители		
	Священник Тимофей Павлов У него сын Петр	30 Году	
	Дьячек написанной по разбору Иван Алексеев	45 //	
	Умершаго священника Георгия Логинова дети Иван Большой	29	Грамоте обучен, писать не учен, глазами мало видит
	Иван Меншой	26	Грамоте обучен, писать не умеет
	Петр	22	Читает и писать умеет
	Иван У Ивана Большаго сын Карп	12 Году	Читает и писать умеет
	Умершаго церковника Логина Попова сын Пантелеимон	46	Грамоте не умеет
	У него дети Степан	20 17	Читает и писать обучен Грамоте не учен
	Петр	16	Грамоте не учен
	Федот	14	Грамоте не учен
	Кирил		

1	2	3	4
	Умершаго дьячка Леонтия сын Петр	38	Руками и ногами разслаблен, левую ногу от болезни свело, грамоте не учен
	В Муратовой		
18-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 192 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Марка Коробчевской У него дети	40	
	Пономарь Стефан Петр	16	
		10	Писать обучается и имеет левую ногу сведеную
	Яков Василей	9	Обучает часослов
		5	
	Диакон Иван Алексеев	25 //	
	Умершаго попа Алексея Жомина Сын Федор	10	Обучает псалтырь
	Умершаго попа Игнатия сын Иван У него дети	55	Грамоте не учен
	Роман	23	Читать и писать умеют
	Никифор	15	
	Иван	9	Обучают
	Максим	7	Часослов
	Гавриил	4	
	Анисим	Году	
	В Боровской		
19-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 164 двора Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Кирилл Литовченко	31	
	2-й. Иван Петров	33	
	Умершаго священника Петра Говорова сын Николай	15	Писать обучается
	Умершаго церковника Ивана Попова сын Василей	20	В бегах
	В Воеводовки, она ж Гендриковка		
20-я	<i>Предтечевская церковь</i>		
	При ней Приходских 142 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Иван Скибин	31 //	
	У него дети		
	Иван	6	Обучает часослов
	Василей	2	
	Пономарь Степан Лукин	21	

1	2	3	4
	В Безгиновки		
21-я	<i>Казанская церковь</i>		
	При ней Приходских 156 дворов		
	Священник Федор Григорьев	33	
	В Райгородской		
22-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 148 дворов Священно и церковнослужители		
	Священник Роман Анисимов У него сын Матфей	30 2	
	Пономарь Никифор Моисеев	20	
	В Епифановки		
23-я	<i>Васильевская церковь</i>		
	При ней Приходских 123 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Лукиан Федоров У него дети Василей Николай	32 4 Году //	
	В крепости Святого Димитрия Ростовского		
1-я	<i>Соборная Покровская церковь</i>		
	При ней Приходских 4 двора и за тем содержится как церковь, так и священно и церковнослужители положенною по указу ругою		
	Священно и церковнослужители Протопоп Иван Васильев У него сын Петр	26 3	
	Умершаго протопопа Василия Андреева дети Андрей Стефан	12 5	Обучает часослов
	Неопределенно й церковник Петр Дмитриев	25	Грамоте и писать не умеет
	В первом пограничном баталионе		
2-я	<i>Казанская церковь</i>		
	При ней Приходских 33 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Федор Иванов У него сын Михаил	32 3	
	Пономарь Алексей Алексеев	20	
	Во втором пограничном баталионе		
3-я	<i>Николаевская церковь</i>		
	При ней Приходских 60 дворов //		

1	2	3	4
	Священно и церковнослужители		
	Священник Евдоким Евдокимов	58	
	У него дети Александр Микита	44	Грамотеиписатьнеумеет
	У Александра дети Микита	25	Бежал, и ныне где находится неизвестно
	Иван	3	
	Дьячек Иван Евдокимов	Полу- году	
		20	Бежал, и ныне где находится неизвестно
	В третьем пограничном батальоне		
4-я	<i>Успенская церковь</i>		
	При ней Приходских 88 дворов Священно и церковнослужители		
	Священник Стефан Иванов	30	
	У него сын Василей	3	
	В четвертом пограничном батальоне		
5-я	<i>Святого Апостола Андрея Первозванного церковь</i>		
	При ней Приходских 84 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Александр Федоров	57	
	У него дети Андрей	11	Обучается нот- ному пению
	Семен	8	Обучает часослов //
	Инженерной команды в Темерниковской портовой таможни		
6-я	<i>Димитриевская церковь</i>		
	При ней Приходских 122 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Сергий Григорьев	49	
	У него дети Евдоким Леонтий	18	Читай и писать умеет
	Умершего священника Григория Хрещетинского дети Степан	13	Обучает псалтырь
	Петр	12	
	Василей	10	
		7	
	В конном казацком полку		
7-я	<i>Архангелская церковь</i>		
	При ней Приходских 348 дворов		

1	2	3	4
	Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Иван Нестеров	40	
	У него дети		
	Алексей	16	Читать и писать умеет
	Гавриил	10	Писать обучается
	Федор	Полу- году //	
	2-й. Иван Иванов	26	
	Диакон		
	Дмитрей Петров	65	
	У него сын Иван	30	Читать и писать умеет
	У него дети		
	Николай	3	
	Михайла	4 месяца	
	Дьячек Иван Иванов	20	
	Пономарь Василей Иванов	18	
	Умершаго священника Евстафия Андреева дети		
	Иван	19	
	Василей	10	
	Алексій	8	
	В Купеческой слободе		
8-я	<i>Рождественская церковь</i>		
	При ней		
	Приходских 78 дворов		
	Священно и церковнослужители		
	Священник		
	Петр Степанов	30	
	У него сын Василей	7	Грамоте обучается
	В Азовской крепости		
1-я	<i>Городовая Святаго Апостола Андрея Первозванного церковь</i>		
	При ней		
	Приходских 52 двора		
	Священно и церковнослужители		
	Протопоп Петр Вертеловский	63	
	Священник		
	Филип Фаддеев	41	
	У него дети		
	Дмитрей	6	
	Иван	12 дней //	
	Диакон		
	Иаков Тарановский	38	
	Дьячки		
	1-й. Лукьян Черевков	37	
	2-й. Артем Ковалевский	26	
	Понамари		
	1-й. Василей Филиппов	23	
	2-й. Александр Яковлев	14	

1	2	3	4
	Вышеписанного священника Филипа брат родной, лишенный иеромонашеского чина за сумозбродство и протчия непорядки Иван Фаддеев сын Митусов	55	
	<i>В первом баталионе</i>		
	<i>Успенская церковь</i>		
2-я	При ней Приходских 104 двора		
	Священники		
	1-й. Еремей Яковлев	48	
	2-й. Престарелый и к должности за болезнями неспособный Даниил Тимофеев	67	
	<i>В конном Азовском казацком полку</i>		
	<i>Николаевская церковь</i>		
3-я	При ней Приходских 363 двора Священно и церковнослужители		
	Священник Павел Яковлев	49	
	Умершаго священника Павла Григорьева дети		
	Иван	9	Обучает псалтырь
	Андрей	4 //	
	<i>В Таганрогской крепости</i>		
	<i>Городовая Покровская церковь</i>		
4-я	При ней Приходских 249 дворов Священно и церковнослужители		
	Священники		
	1-й. Тихон Кирилов	38	
	2-й. Никифор Федоров	30	
	Диакон Матвей Кондратов	26	
	Правящий дьячковскую должность диакон Алексей Тихонов	24	
	Понамари		
	1-й. Степан Леонтиев	21	Оных при оной церкви не имеется //
	2-й. Никифор Иванов	14	
	II.		
	Духовных правлениях.		
	<i>Духовное правление в городе Бахмуте</i>		
	В том правлении присутствующие		
	Тамошняго Троицкаго собора протопоп Никифор Александров		
	Градской Покровской церкви священник Андрей Башинский		
	Приказные служители		
	Канцелярист Савва Подосинной	30	
	Копеист Александр Инаков	23	
	Сторожа, определенные из церковников		
	Иван Егоров	26	
	Григорей Афонасьев	21	
	Приставы		
	Михаила Афонасьев	23	
	У него сын Никита	2	

1	2	3	4
	Степан Попов	22	
	При оном правлении состояло 39 церквей, из них как и выше значить принадлежат к тому правлению вышеписанного города Бахмута с уездом 23 церкви, // а протчия, как были других уездов, остались в епархии Воронежской		
	Что ж касается до крепостных и пограничных церквей, оные находились в ведомстве Черкаскаго духовнаго правления, которое правление по указу Святейшаго Синода осталось в Воронежской епархии		

III. Перечневая.		
В помянутых городе Бахмуте с уездом и крепостях всех тридцать пять церквей		
При них действительных	Число людей	
Протопопов	3	
Священников	48	
Диаконов	12	
Дьячков	18	
Понамарей	20	В том числе самовольно отлучившихся от церкви два
Недействительной		
Священник	1	
Означенных действительных протопопов, священников и их детей и недействительных церковников детей же	159	
Итого	261	

Федор [Підпис]

РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 342 – 353.

№ 16 1777. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковнослужителів, парафії, що переведені зі складу Білгородської до Слов'янської та Херсонської епархії, складена у Білгородській духовній консисторії

Ведомость, ученная в духовной преосвященнаго Аггея епископа Белоградскаго и Обоянскаго консистории в силе присланнаго Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода к его преосвященству прошлаго 1776 года августа 21 дня указа, колико находилось в Белоградской епархии ныне принадлежащих в учрежденную вновь епархию в Новороссийской и Азовской губерниях с наименованием оной Славенскою и Херсонскою, и по справке со исповедными имянным и на прошлой 1776 год поданными от священно и церковнослужителей расписми селений явилось, по названиям и сколько в них числом церквей, и при них священно и церковнослужителей, тож приходских дворов, о том значит ниже сего.

Екатерининской провинции, то есть крепость Белевская;

ко оной принадлежащая Донецкаго пикиернаго полку ротныя правления

1. Белевская крепость: Рождества Пресвятыя Богородицы, при оной протопоп Андрей Локошкин, священники Алексей Хандалеев, Иван Горленской, диакон Григорий Роговенко, приходских триста осмнатцать дворов.

2. Васильевская: Николаевская церковь, при оной священник Василий Захаржевской, приходских тридцать девять дворов.

Петровская: оная крепость показана в присланном из Озовской губернской канцелярии при промемории // реэстре, а по исповедным имянным в Белоградской духовной

консистории росписям не значится и в Белоградской епархии она крепость состоит виду не имеется.

3. Ряская: церковь Преображения Господня, при оной священники Корнилий Безлипецкий, Артемий Мищенко, приходских двести двадцать шесть дворов.

4. Праскевиевская: церковь Казанская Пресвятыя Богородицы, при оной священник Петр Хитровский, приходских семдесят восемь дворов.

5. Казловская: церковь Воскресения Господня, при оной протопоп Дамиан Алексеенков, священник Иосиф Юхновский, приходских сто девяносто семь дворов.

6. Березкой Вершины: церковь Николая Чудотворца, при оной священники Петр Киприянов, Федор Новицкий, диакон Константин Павловский, дьячки Михаил Киприянов, Петр Козлитинов, приходских четыреста двадцать дворов.

7. Алексеевская: церковь Николая Чудотворца, при оной священники Петр Мартасевич, Паликарп Пересыпкин, приходских сто девяносто восемь дворов.

8. Новаго Бишкуня: церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, при оной священник Василий Кривоносов, приходских сто осмнадцать дворов. //

9. Михайловская: церковь Живоначалныя Троицы, при оной священник Иоанн Лукин, приходских семдесят шесть дворов.

10. Миловая: церковь Николая Чудотворца, при оной священники Иван Горенков, Михаил Монаховский, дьячек Максим Илковский, понамарь Терентий Попов, приходских двести семдесят пять дворов.

11. Веревкина: церковь Николая Чудотворца, при оной священник Афанасий Гнилов, приходских сто три двора.

12. Орчиковская: церковь Николая Чудотворца, при оной священник Иоанн Филипов, приходских сто двадцать два двора.

13. Староверовка: церковь Архангела Михаила, при оной священники Алексей Даев, Иван Колядинский, дьячки Иван Даев, Семен Хандогой, понамарь Харитон Попов, приходских триста одинацать дворов.

14. Ефремовская: церковь Архангела Михаила, при оной священник Иоанн Шамраев, приходских пяддесят шесть дворов.

15. Боровая: церковь Рождества Пресвятыя Богородицы, при оной священник Савва Погребной, приходских двадцать семь дворов.

16. Бишкунския Вершины: церковь Архангела Михаила, при оной священники Михаил Федотов, Филип Федотов, Иоанн Семейкин, понамари Петр Федотов, Иван Семейкин, приходских двести девяносто четыре двора. //

17. Шебелинка: церковь Архангела Михаила, при оной священники Иоанн Татаринов, Василий и Макарий Булгаковы, приходских двести девятнадцать дворов.

18. Лазовенка: церковь Космодемьянская, при оной священники Евдоким Лявровский, Андрей Макрицкий, понамарь Герасим Мухин, приходских пяддесят дворов.

19. Протопоповка: церковь Святыя Великомученицы Екатерины, при оной священники Михаил Тонканогов, Даниил Черновский, определенной указом дьячек Лука Кудрявцов, приходских двести семдесят два двора.

20. Петровская: церковь Преображения Господня, при оной священники Михаил Бугуцкий, Моисей Набоков, определенной указом дьячек Иван Бутовский, приходских сто семдесят четыре двора.

21. Охочая: Троицкая церковь, при ней священники Иосиф Яковенков, Иаков Раенков, дьячек Даниил Татаринов, приходских сто шездесят один двор.

22. Берестовенка: церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, при оной священник Григорий Тарасиевич, приходских сто двадцать семь дворов.

23. Ленивка: церковь Николая Чудотворца, при оной священник Федор Стахевич, приходских сто двадцать дворов.

Состоящая на Днепровской линии крепости:

24. Александровская: церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, при оной священники наместник Федор Тисаревский, Роман Кошевской, приходский тридцать восемь дворов. // Кириловская: церкви не имеется, во оной священник Иаков Грибовской, приходских двадцать один двор.
25. Петровская: церковь Святыя Великомученицы Екатерины, при оной священник Андрей Кондратович, определенной указом дьячек Петр Иваницкий, а дворов не показано.
26. Город Тор: церковь Николая Чудотворца, при оной священники Илия Иляшев, Стефан Квасовский, диаконы Иаков Погорелой, Иван Мухин, понамарь Василей Погорелой, приходских триста восемьдесят дворов.
27. Там же: церковь Введения Пресвятыя Богородицы, при оной священники наместник Алексей Костич, Стефан Башинский, Демьян Леварев, дьячек Иосиф Погорелой, что ныне диакон, приходских триста три двора.
Ко оному приписныя слободы
28. Маяки: церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, при оной священник Николай Григоревский, дьячек Матвей Ковалев, приходских сто двадцать семь дворов.
29. Там же: церковь Живоначалныя Троицы, при оной священник Григорий Воронцов, приходских сто тридцать три двора.
30. Райгородок: церковь Архангела Михаила, при оной священники Евстафий Тригубов, Захарий Гаплевской, приходских сто тридцать дворов.
31. Слобода Новая Водолага с принадлежащими хуторами: соборная Воскресенская церковь, при оной протопоп Симеон Сулима, священники Иоанн Сулима, Иоанн Александров, Григорий Антонов, диакон Иван Александров, дьячек Карп Курбакин, приходских четыреста сорок восемь дворов. //
32. Там же: церковь Николая Чудотворца, при оной священники Иоанн Курдиманов, Матвей Кордовский, Демьян Сердечный, дьячки Артем Цыбулников, Федор Цыбулников, приходских триста девять дворов.
33. Там же: церковь Преображения Господня, при оной священник Федор Михайловский, приходских восемьдесят один двор.
34. Слобода Малая Водолага: церковь Воздвижения Честнаго Креста, при оной священники Василий Яковенков, Павел Терлецкой, приходских триста шестнадцать дворов.
35. Петровка: церковь Сошествия Святаго Духа, при оной священник Иоанн Понамарев, приходских сто пятьдесят семь дворов.
36. Комышеваха: церковь Богородицкая, при оной священники Иоанн Савинов, Антоний Порошенков, приходских двести девяносто дворов.
Изюмского ведомства Бахмутского гусарского полку:
37. Первой роты, шанца Сребрянского: церковь Преображения Господня, при оной священники Гавриил Костянтинов, Матвей Кисленков, Аким Стефанов, диакон Даниил Петруновский, приходских триста двадцать дворов.
38. Шанца Асесоровского: церковь Вознесения Господня, при оной священник Василий Высочин, приходских сто сорок восемь дворов.
39. Шанца Вышней Беленки: церковь Иоанна Предтечи, при оной священник Гавриил Григорев, диакон Илия Чумаков, приходских сто тридцать четыре двора. //
40. Шанца Нижней Беленки: церковь Петра и Павла, при оной священник Моисей Федосеев, диакон Иоанн Вероцкий, приходских двести тридцать восемь дворов.
41. Шанца Крымской Ямы: церковь архистратига Михаила, при оной священно и церковнослужителей не имеется, приходских сто пять дворов.
42. Шанца Подгороднего: церковь Первомученика Архидиакона Стефана, при оной священники Стефан Григорьев, Андрей Григорович, приходских сто десять дворов.
43. Слобода Суходол: церковь Успения Пресвятыя Богородицы, при оной священник Феодосий Фелипович, приходских семдесят восемь дворов.
44. Шанца Каменнаго Броду: церковь Петра и Павла, при оной священник Василий Пованицкой, приходских двести семдесят четыре двора.

45. Первой на десять роты, шанца Черкаскаго Броду: церковь Николая Чудотворца, при оной священник Феодор Вероцкой, приходских девяносто дворов.

46. Шанца Хорошего Яру: церковь Игнатия Богоносца, при оной священник Григорий Славгородской, приходских сто девять дворов.

47. Третьей на десять роты: церковь Иоанна Предтечи, при оной священник Илия Сенявской, приходских семдесят шесть дворов.

48. Пятая и шестая на десять роты: церковь Николая Чудотворца, при оной священник Андрей Данилов, приходских сто сорок четыре дворов. //

49. Четвертой на десять роты: новоотроющаяся церковь Живоначальныя Троицы, при оной священно и церковнослужителей не имеется, приходских сто тридцать дворов.

50. Шанца Вергунскаго: церковь Великомученика Георгия, при оной священно и церковнослужителей не имеется, приходских сто один двор.

51. Четвертой роты: церковь Иоанна Предтечи, при оной священник Петр Попов, приходских двесте шездесят восемь дворов.

А принадлежащих к Славенской епархии монастырей, градских духовных правлений и во оных присутствующих, то ж и приказных служителей никого не имеется.

Да сверх присланного при промемории в Азовской губернской канцелярии реэстра по исповедным именованным росписям, поданным за прошлой 1776 год, в консистории оказалось:

52. Крепости Борисоглебской, слободы Заочепской: Преображенская церковь, при ней священник Симеон Павловский, приходских пятдесят четыре двора.

53. Донецкаго пекинернаго полку, крепости Ливенской: церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, при оной священники Иоанн Андреев, Моисей Нагаев, дьячек Максим Чернявский, приходских восемьдесят два двора.

54. Крепости Федоровской: церковь Воведенская, при оной священник Андрей Иванов, приходских шездесят семь дворов. //

55. Слобода Березовка: церковь Троицкая, при оной священники Иоанн Мокренский да Павел Роговенко, приходских сорок четыре двора.

Днепровской же линии в крепости Никитинской церкви не имеется, при оной священник Стефан Малинский, приходских оиднатцать дворов.

Белоградскаго Святоиколаевскаго монастыря игумен и дому архиерейскаго эконома

Александр
кафедрального Свято-Троицкаго собора протоиерей Иоанн Ильинский
Белогорода Жиловскаго Успенскаго собора протопоп Иоанн Федоров.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 358 – 362.

№ 17 1777. — Довідка про зміни в Київській, Переяславській, Воронежській і Білгородській єпархіях кількості монастирів, церков, білого та чорного духовенства, парафій, духовних правлiнь, їхніх присутніх та приказних служителів, що відбулися після влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в канцелярії Синоду

В канцелярии Святейшаго Правительствующаго Синода по справке по присланным за 1775 год ведомостям по казану

В Киевской епархии	
Монастырей	
Мужеских	23
Приписных к монастырям пустынь	11
Девичих	12
Итого монастырей	46

Церквей	
Соборных	47
Ружных	12
Приходских	1165
Домовых, при которых особливаго причта быть не положено	9
Праздных	27
Итого церквей	1260
Из оной епархии в Славенскую отошло	
Монастырей мужеских	3
Пустынь	2
В них	
Архимандритов	1
Игуменов	2
Иеромонахов	23
Иеродиаконов	9
Монахов и белцов на монашеской порции в надежде пострижения	42
Итого монашествующих	77 //
Девичих монастырей	2
В них	
Игумений	2
Казначей	2
Монахинь	73
Итого монахинь	77
Церквей приходских	173
При них протопопов	6
Попов	266
Диаконов	38
Церковнослужителей	508
Итого священно и церковнослужителей	818
При означенных церквах приходских дворов	11649
Бездворных хат	4220
Духовных правлений	4
В них присутствующих	10
У писменных дел находящихся	6
За тем в Киевской епархии ныне осталось	
Монастырей мужеских	20
Пустынь	9
Девичьих	10
Церквей	1087
А за отдачею в Переяславскую епархию ста дватцати шести церквей останется в Киевской	961
А в Переяславской будет	331 //
В Переяславской епархии в 775 году состояло	
Монастырей мужеских	6
В том числе в Полше состоящих три	
Девичей	1
Церквей	
Соборных	13
Приходских	255

Праздных	12
Кладбищных	6
Итого церквей	286
Из оных церквей в Славенскую отошло	
Соборная	1
Приходских	80
При них протопопов	2
Попов	139
Диаконов	9
Дьячков и пономарей	195
Итого священно и церковнослужителей	345
При означенных церквах приходских дворов	12387
Духовное правление	1
В нем присутствующих	3
Приказных служителей	3
А монастырей в Переяславской епархии принадлежащих до Новороссийско й губернии не имеется	
За исключением же означенных отошедших в Славенскую епархию церквей в Переяславской оных ныне осталось	205 //
В Воронежской епархии в 775 го ду состояло Штатных монастырей мужеских	
Второго класса	1
Третьяго класса	2
На своем содержании	5
На Малороссийской земле и правах состоящих	1
В Войске Донском и на военной земле	3
Итого монастырей	12
Девичих	
Третьяго класса	1
На Малороссийской земле и правах	1
Следующей к упразднению	1
Итого	3
Церквей	
Соборных, кроме архиерейскаго дому	21
Ружных, соборных же городских и при девичих монастырях	7
Приходских и безприходных	943
Домовых, при которых особливаго причта быть не положено	4
Праздных	5
Итого церквей	980
Из оных в Славенскую епархию отошло	
Церквей соборных	2
Приходских	33
Итого	35
В них протопопов	3
Попов	48
Диаконов	12
Дьячков и пономарей	38
Недействителнослужащий священник	1
Итого священно и церковнослужителей	102
При означенных церквах приходских дворов	5791 //
Духовное правление	1

В нем присутствующих	2
Приказных служителей	2
Сторожей определенных из церковников	2
Приставов	2
А монастырей принадлежащих до Славенской епархии ни одного не имеется	
За исключением же отошедших в Славенскую епархию тридцати пяти церквей в Воронежской епархии осталось	945
Духовных правлений	14
В Белогородской епархии в 775 году состояло Монастырей мужеских штатных	
Второго класса	1
Третьяго класса	1
На своем содержании состоящих	5
На Малороссийском основании оставленных	9
Итого	16
Девичих	
Третьяго класса	2
Заштатных	4
Итого	6
Церквей	
Соборных	41
Ружных и при девичих монастырях	9
Приходских	1126
Домовых, при которых особливаго причта быть не положено	2
Праздных	14
Итого церквей	1192 //
В Славенскую епархию церквей	
Соборных	1
Приходских	54
Итого	55
При них	
Протопопов	3
Попов	84
Диаконов	9
Дьячков и пономарей	20
Итого священно и церковнослужителей	116
При означенных церквах приходских дворов	9394
А принадлежащих к Славенской епархии монастырей, также градских духовных правлений и во оных присутствующих и приказных служителей не имеется	
За исключением отошедших в Славенскую епархию вышеозначенных пятидесяти пяти церквей в Белогородской епархии оных осталось	1137
А духовных правлений в Белогородской епархии имеется	30
А всего из четырех вышеписанных епархий Киевской, Переяславской, Воронежской и Белогородской в Славенскую епархию отошло	
Монастырей мужеских и пустынь	5
Монастырских настоятелей и монашествующих с белцами	77
Девичих монастырей	2
Игуменей, казначей и монахинь	77
Церквей соборных и приходских	344
Священно и церковнослужителей	1381

Приходских дворов	39221
Бездворных хат	4220
Духовных правлений	6
В них присутствующих	15
Приказных служителей	11
Сторожей и приставов	4

РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 365 – 368.

№ 18 1777, квітня 10. — Витяг із копії указу Синоду про доведення до відома Г. Потьомкіна кількості монастирів, церков, білого та чорного духовенства в Слов'янській та Херсонській єпархії

№ 22. Копия
1777 года марта 21 дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушав учиненной в канцелярии Святейшаго Синода справки из присланных от преосвященных Киевскаго, Переяславскаго, Воронежскаго и Белогородскаго ведомостей о отшедших из их епархий в Славенскую монастырях и церквах, по которой значится... Приказали: о числе состоящих в Славенской епархии по городам и уездам церквей и при них священно и церковнослужителей, так же и монастырей с монашествующими Новороссийской и Азовской губернии господину генерал губернатору князь Григорию Александровичу Потемкину для ведома дать знать указом.

Подлинной подписан 10 апреля 1777 года...

РДІА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 369.

№ 19 1776, жовтня 19. — Копія указу Синоду про призначення синодального канцеляриста В. Вербицького секретарем Слов'янської духовної консисторії

№ 47. Копия.
1776 года октября 17 дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушав репорта синодального члена преосвященного Гавриила митрополита Киевскаго, коим на указ Святейшаго Синода представляет, что к правлению в Славенской епархии секретарской должности Киевской епархии приказных служителей знающих латинской и греческой языки не имеется. А как в оную епархию к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому определен администратором знающий латинской и греческой языки архимандрит Феоктист, которому и при докладах по делам велено быть и подлежащее о законах изъяснение чинить определено, то с приказания Святейшаго Синода истребовано было от синодальных регистратора и канцеляристов, желает ли кто из них в той Славенской консистории быть секретарем, известие, а по оному объявил желание канцелярист Василей Вербицкий, кой природою из малороссіян священнической сын, и по обучении российской граммате обучался на последок Переяславской епархии в семинарии, и начав с нижних классов слушав риторику один год, а в 764 году 16 февраля по прошению ево определен // в канцелярию Святейшаго Синода копейстом, в 771 декабря 21 произведен подканцеляристом, а в 775 годех декабря 9 числе канцеляристом. Синодальный же обер секретарь и секретари засвидетельствовали, что он, Вербицкий, обращался при делах добропорядочно и в епархии секретарскую должность исправлять может. Того ради *приказали*: оному канцеляристу Василию Вербицкому быть в Славенской духовной консистории секретарем, о чем ему сказав указ привести к присяге и отправить в Славенскую епархию, где и за повышение чина из окладнаго жалованья указной вычет учинить и отослать куда по указам надлежит. О чем к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому послать указ. А о даче ему, Вербицкому, на оной секретарской чин патента в Правительствующий Сенат сообщить ведение. Ему, Вербицкому, по здаче дел до города Полтавы дать пашпорт.

Подлинной подписали 19 октября

Гавриил архиепископ Новгородський, Платон архиепископ Московський, Иннокентий архиепископ Псковський, Духовник протоиерей Благовещенский Іоанн, Андрей протопоп гвардии Преображенский, Обер секретарь Аполлос Наумов Секретарь Павел Стражев. С подлинным читал подканцелярист Антон Архипов.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 181 – 181 зв.

№ 20 1776, жовтня 24. — Рапорт Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду про прибуття з Москви до Полтави

№ 1842. Получен 14-го ноября 1776 года, записав сообщить к делу. В Святейший Правительствующий Синод от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго Репорт.

Во исполнение Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода от 28 июля сего 1776 года под № 1730-м отпущеннаго ко мне указа, отправился я из Москвы в епархию октября 5 и прибыл в Полтавской Крестовоздвиженский монастырь того ж октября 23 числа. О чем Святейшему Правительствующему Синоду благопочтенно репортую.

Вашего святейшества послушник Евгений архиепископ Славенский и Херсонский. 1776 года октября 24 № 50.

РДИА, ф. 796, оп. 56, спр. 436, арк. 250.

№ 21 1776, жовтня 28. — Копія указу Синоду Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про направлення йому копій із синодальних документів, якими слід керуватись при веденні єпархіальних справ

Копия. Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Святейшаго Правительствующаго Синода преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому. Указом из Святейшаго Правительствующаго Синода от 28 июля 1776 года Вашему Преосвященству знать дано о посылке к Вашему Преосвященству по новости той епархии со всех синодалных определений, служащих к повседневному исполнению, также о присылке в оной ежегодных третних и полугодовых и прочих ведомостей копии, которые ныне при сем к Вашему Преосвященству и посылается, октября 28 дня 1776 года.

На подленном тако обер секретарь Аполлос Наумов, секретарь Павел Стражев, регистратор Василий [Підпис]

ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

№ 22 1776, листопада 29. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду стосовно розподілу церков між протопопями і переведення ієромонахів Києво-Межигірського монастиря з Покровська

№ 2071. Получено 26 декабря 1776 года. Записав доложить. Святейшему Правительствующему Синоду от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго Доношение.

В присланной сего 1776 года ноября 7 дня из Новороссийской губернии в кон историю мою промемории между прочаго написано: означенная де канцелярия за долг почтая для лучшаго между духовенством управления и порядка соответственно протчих губерний учреждениям полагает мнение таково: сообразуясь де штатному губернии положению за полезнее признается в Новороссийской губернии подчинить духовенство,

а именно: здешнего губернского Кременчугского, так же Елисаветградской провинции Крюковского уездов губернскому протопопу Евфимию Савурскому, которой для того и в штате губернском состоит; Полтавской же провинции самой провинциальной уезд протопопу Полтавскому Иоакиму Яновскому, а Новосанжаровский уезд Кобеляцкому протопопу Василию Могилянскому, Елисаветградской же провинции уезд провинциальной Елисаветградскому // протопопу Павлу Базилевичу, а Екатерининской уезд протопопу Новомиргородскому Петру Буличу; за тем же касательно до Славенской и Херсонской провинции, где теперь протопоп, кроме иеромонахов пяти человек и четырнадцати рядовых священников, не находится, да и церквей не более пяти состоит, напротив же того в краю том в разных местах зимовниками, а по правую сторону Днепра и слободами, так же и в Покровском, где была Сечь, жителей составляет количество немалое, то для управления, особливо что там жители в новой вид жизни превращаются и нужно иметь в разсуждении духовной власти надзирание, почему и во оных двух провинциях следует быть протопопу, наименовав его Славянским, а между тем пока город Славянск построен будет, житье его в помянутом Покровском, на что все и требовано решительного положения. И по вышеписанному во всем учинить ноября 12 дня мною определено было. Но того ж ноября 13 дня присутствующий в консистории моей протопоп Полтавский Иоаким Яновский поданным мне доношением, которое // в оригинале при сем прилагаю, представляет имеющую последовать ему, протопопу, обиду от разделения протопопии по промемории Новороссийской губернии. Того ради Святейшему Правительствующему Синоду о вышеписанном на благоразсмотрение благопочтеннейше представляя покорнейше прошу в резолюцию указа, оставить ли правлению духовных епархий моей в Новороссийской губернии на прежнем основании, или распределить по вышеписанному ноября 12 числа мною учиненному в сходство промемории Новороссийской губернии определения. Сколько ж прежде церквей к протопопиям Полтавской, Кобеляцкой, Решетилловской и Елисаветградской принадлежало, и сколько принадлежать следует по расположению Новороссийской губернии росписание при сем прилагаю. Касательно ж до 18 церквей, кои до Сорочинского духовного правления будучи в Киевской епархии принадлежали, а ныне ни к какому правлению не принадлежат, поелику Сорочинское духовное правление в Киевской епархии осталось, оные 18 церквей губернскому Кременчугскому протопопу Евфимию Савурскому поручены до резолюции Святейшаго Правительствующаго // Синода, а что касается до правления духовного в Славенском и Херсонском уездах Новороссийской губернии требуемого, то до избрания достойного в протопопы Славенского и Херсонского находящиеся в Славенском и Херсонском уездах церкви препоручены в надлежащее смотрение и управление Старокодацкому наместнику иерею Григорию Порохне. При том, как в вышеозначенной Новороссийской губернской канцелярии промемории значится, что в городе Покровском, где была Сечь, находится пять иеромонахов, а во вторичной сего ноября 27 из Новороссийской губернии промемории полученной написано: в Славянской провинции церквей семь, священников тридцать девять, иеромонахов шесть, иеродиаконов два, кои монашествующие по справке явились ставропигиального Киево-Межигорского монастыря, то яко ныне монашествующим в том Покровском городе быть неприлично, поелику в том городе следует быть белым священникам и духовному правлению, по вышеозначенному Новороссийской губернии расположению и по моему мнению, о переведении означенных монашествующих // из оного Покровского города в Киево-Межигорский монастырь или в состоящий в епархии моей монастырь Самарский Киево-Межигорскому монастырю принадлежащий, указом повелеть Святейшаго Правительствующаго Синода покорнейше прошу.

Вашего святейшества
послушник Евгений архиепископ
Славенский и Херсонский.

1776 года
ноября 29 дня.
№ 89.

РДА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 1 – 3.

№ 23 1776, листопада 29. — Розпис змін у розподілі церков між протопопями, складений згідно з промеморією керівництва Новоросійської губернії

Росписание

Сколько церквей прежде к протопопиям, в Новороссийской губернии состоящим, принадлежало и сколько принадлежат следует по распоряжению Новороссийской губернии

Прежде принадлежало	Число церквей
К Полтавской протопопии	104
К Кобеляцкой протопопии	33
К Решетилловской протопопии	7
К Елисаветградской протопопии	81
Ныне принадлежат следует по распоряжению Новороссийской губернии	
К Полтавской протопопии	64
К Кобеляцкой	40
Решетилловская протопопия по распоряжению Новороссийской губернии присоединена к Полтавской	
К Елисаветградской	23
К Новомиргородской	19
К Кременчугской	80
К Славенской	7

У доклада дел канцелярист Григорий Богуновской.

РДІА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 7.

№ 24 1777, січня 25. — Копія указу Синоду про порядок влаштування духовних правлiнь у Новоросійській губернії і про переведення межигірських ієромонахів із Покровська до Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря

№ 69. Копия.

1777-го года генваря 20-го дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушал доношение преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго, коим по прописанному в промемории Новороссийской губернии мнению о подчинении в Славенской епархии духовенства Кременчугскаго, Крюковскаго, Полтавскаго, Новосанжаровскаго, Елисаветградскаго и Екатерининскаго уездов пяти протопопам, в том доношении назначенным, и о бытии в Славенской и Херсонской провинциях протопопу, наименовав его Славенским, представляет, что оное учинить и им, преосвященным, было определено, но Полтавский протопоп Яновский по данным ему, преосвященному, и при оном доношении в оригинале приложенным доношением представлял о следующей ему от такого разделения протопопии обиде, а на прежнем ли основании Славенской епархии духовныя правления оставить, или по тому мнению распределить, так же и находящихся в городе Покровску монашествующих ставропигиального Киево-межигорскаго монастыря, коим там быть ныне уже неприлично, в оной ли Киево-межигорской или в приписной к нему Самарской монастырь перевести, просит он, преосвященный, от Святейшаго Синода указа; сколько ж при прежних протопопиях церквей было и по новому расположению быть следует приложено при оном доношении росписание; *приказали*: оному преосвященному Славенскому предписать указом, дабы в учреждении духовных правлений поступил он, преосвященный, до усмотрения впредь лутчей удобности, // по мнению той Новороссийской губернии, как то им, преосвященным, учинить определено было, но при всем том наблюдать, чтоб от учреждения духовных правлений при таких местах, где церквей малое число, не понесли священно и церковнослужители каковой либо тягости, для чего на первой случай можно и при двух уездах, где способно, одно духовное правление оставить, а когда впредь умножится церквей, тогда и другое учредить; что ж касается до показуемой Полтавским протопопом Яновским от разделения протопопий обиды, то из онаго усматривается, что он ста-

рание имеет наиболее о собственной своей, а не общественной, ползе, почему как в Полтаве, так и при других городах духовныя правления к протопопам так, как бы они непременно к их правлению принадлежали, не привязывать, а определять в те правления присутствующими, где есть из монастырских настоятелей или иеромонахов, или же и из белого духовенства кто достойным их преосвященным усмотрен будет, которых по рассмотрению и надобности переменять оставить в его воле, монашествующих же из Покровского перевести в приписной к Киево-Межигорскому Самарской монастырь.

Подлинной по дписали 25 генваря 1777 году
Гавриил архиепископ Новгородский
Иннокентий архиепископ Псковский
духовник протоиерей Благовещенский Иоанн
Андрей протопоп гвардии Преображенский
овер секретарь Аполлос Наумов
секретарь Павел Стражев
С подлинным читал подканцелярист Иван Архипов.

РДА, ф. 796, оп. 57, спр. 472, арк. 8 – 8 зв.

Опубликовано: Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православнаго исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 177.

№ 25 1777, лютого 17. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про перерозподіл церков Азовської губернії між духовними правліннями

Получен марта 31 дня 1777 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Поданным преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому Самарскаго духовнаго правления десятона-чальник Андрей Иванов доношением с приложением о церквах Самарскому и Екатерининскому духовным правлениям принадлежащим ведомости просил, чтоб значащие в той ведомости ведомства Екатерининскаго духовнаго правления церкви по способности близкаго разстояния и по согласию тех церквей священников определить к Самарскому духовному правлению. А как из присланной к его преосвященству от Азовскаго господина губернатора генерал майора и кавалера Черткова об Азовской губернии карты консисториею усмотрено, что к духовным правлениям подчинить впредь до рассмотрения можно: Самарскому все церкви от Белевской крепости до Днепра; Екатерининскому от Белевской же крепости до Святогорскаго монастыря, Бахмутскому от Святогорскаго же монастыря до донских селений, а состоящим в Дмитриевском, в Азовском и Таганрогском уездах, а буде есть и в протчих ближайших к тем уездах, а отдаленным от Бахмутскаго правления священнослужителям согласясь, а где по их усмотрению способнее будет, назнача духовное // правление, представить о учреждении с мнением в Славенскую консисторию, о чем к Азовскому протопопу Петру Вертеловскому с приложением к священнослужителям указа послать, и послан, для надлежащаго и скорейшаго по нему исполнению указ, а вышеписанных духовных правлений протопопам избрав к себе в помощь в присутствии из священства и по способности достойнейших в консисторию репортовать, и о том во все вышеписанные духовные правления послать из консистории указы, при коих и имянные реестры, принадлежащим к тем духовным правлениям церквам приложить, из коих о принадлежащих к оному Екатерининскому правлению церквах реестр и прилагается при сем, и Екатерининскому духовному правлению о том ведать и учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, а в протчие духовныя правления об оном же указы посланы, 1777 года февраля 17 дня.

Феокист архимандрит Полтавскаго монастыря.
Наместник Полтавский иерей Иоанн Станиславский.
Подканцелярист Иван Богданович.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 1 – 1 зв.

№ 26 1777, лютого 17. — Відомість про церкви, що належать до Катерининського духовного правління, складена в Слов'янській духовній консисторії

Ведомость

определенным к Екатерининскому духовному правлению от Белевской крепости по Донцу по Святогорской монастырь состоящим церквам.

А именно:

- В Новых Водолагах — 3: Воскресенская, Преображенская и Николаевская.
- В Малой Водолажке — 1: Воздвиженская.
- В слободе Староверовке — 1: Михайловская.
- В Берестовеньке — 1: Покровская.
- В слободе Петровке — 1: Духовская.
- В Березовке — 1.
- В крепости Параскевьевской — 1: Казанския Богоматери.
- В слободе Ленивке — 1: Николаевская.
- В Охочей — 1: Троицкая.
- В слободе Ефремовской — 1: Михайловская.
- В Верхнем Бишкине — 1: Михайловская.
- В Нижнем Бишкине — 1: Покровская.
- В крепости Алексеевской — 1: Николаевская.
- В слободе Шибелинке — 1: Михайловская.
- В слободе Миловой — 1: Николаевская.
- В Вершине Борецкой — 1: Николаевская.
- В крепости Михайловской — 1: Троицкая.
- В слободе Лозовеньке — 1: Козмодемьяновская. //
- В слободе Протопоповке — 1: Екатерининская.
- В слободе Веревкиной — 1: Николаевская.
- В крепости Петровской — 1: Преображенская.
- В слободе Петровской — 1.
- В Барвинкиной Стенке — доношение послано в Святейший Синод о дозволении строить церковь.
- В Геевке — 1.
- В Боровой — 1: Рождественская.
- Итого 26.

А естли и еще церкви окажутся такие, которые к Екатерининскому духовному правлению принадлежать по способности могут, то справясь достоверно в каком оне разстоянии от Екатерининскаго правления, и ближе ли к нему или к другому правлению, прислать в Славенскую духовную консисторию обстоятельное известие.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 2 – 2 зв.

№ 27 1777, лютого 17. — Відомість про церкви, що належать до Самарського духовного правління, складена в Слов'янській духовній консисторії

Ведомость

определенным к Самарскому духовному правлению от Белевской крепости до Днепра состоящим церквам.

А именно:

- В Белевской — 1: Рождественская.
- В Козловской — 1: Воскресенская.
- В Федоровской — 1: Введенская.
- В Орсику — 1: Николаевская.
- В Ряской — 1: Преображенская.
- В Васильевской — 1: Николаевская.
- В Ливинской — 1: Покровская.

В Очине Борисоглебской — 1: Преображенская.
 В Новоселице — 1: Троицкая.
 В Богородичном — 1: Покровская.
 В Петровке — 1: Георгиевская.
 В Шулговке — 1: Успенская.
 В Могилеве — 1: Воскресенская.
 В Бабайкове — 1: Николаевская.
 В Гупаловке — 1: Рождества Иоанна Предтечи.
 В Личковке — 1: Покровская.
 В крепости Александровской — 1: Покровская. //
 В крепости Кириловской церкви не имеется,
 священник Иоан Грибовский имеется.
 В крепости Петровской на Новой линии — 1: Екатерининская.
 Итого 19 церквей.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 3 – 3 зв.

№ 28 1777, липня 10. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню стосовно визначення, до яких єпархій належать слободи Геївка та Борова

№ 84. Июля 19 дня 1777 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Минувшаго майя 3-го дня в здешнюю консисторию репортом из онога Екатерининского правления между прочаго представлено, что в присланной из Славенской консистории о церквах, каким быть в Екатерининской протопопии, ведомости между прочими церквами написаны в слободах Геевки одна, в Боровой она Рождественская, а как де по справке в оног правлении оказалось, что оные слободы Геевка и Боровая находятся поныне Белогородской епархии в Змиевской протопопии, то посланною в то правление промемориею требовано о причислении предписанных слобод к Екатерининскому духовному правлению с требованием о присылке ведомости, какие во оных слободах находятся священно и церковнослужители, которая де промемория минувшаго апреля 20 дня обратно прислана с надписью, что Змиевское духовное правление означенных слобод из своего ведомства без указа Белогородской консистории исключить резону не имеет. По которому Екатерининскаго духовнаго правления репорту с определения Славенской духовной консистории сего года майя от 20 дня посланною в Азовскую губернскую канцелярию промемориею требовано уведомления в какой именно губернии оные слободы Боровая и Геевка состоят, на что оная Азовская губернская канцелярия июня 22 дня промемориею сообщила, что де по справке в оной Азовской губернской канцелярии из вышепоказанных // слобод Боровая однодворческакая состоит в ведомстве Екатерининской провинции, а слобода Геевка, она ж и Бурлей, состоит в ведомстве Слободской губернии в Изюмской провинции, а как и в Славенской духовной консистории по справке с присланною из Белогородской духовной консистории о отшедших из Белогородской в Славенскую епархию местах ведомостью явилось, что оная слобода Боровая показана в той ведомости отшедшою в Славенскую епархию, того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено*: о причислении означенной слободы Боровой в ведомство Екатерининскаго духовнаго правления в оног правление послать указ, и посылается, с предписанием, чтоб об оног и в Змиевское духовное правление от онога Екатерининскаго правления дано было по подлежащему знать, и Екатерининскому духовному правлению учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, июля 10 дня 1777 года.

Наместник Полтавский иерей Иоанн Станиславский.

Секретарь Василий Вербицкий.

Канцелярист Иван Величковский.

№ 928.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 8 – 8 зв.

№ 29 1781, квітня 30. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про виключення слободи Борової з церквою Різдва Богородиці зі складу Слов'янської та Херсонської до Білгородської єпархії

Мая 11 дня 1781 году.

Указ Ея Императорскаго Величества из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Указом Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода к преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому сего года апреля 21 дня присланным, на посланное от его преосвященства по сообщению Азовскаго господина губернатора и ковалера Василия Алексеевича Черткова доношению велено: состоящую в слободе Боровой Рождественскую церковь с священнослужителями в разсуждении о том, что та слобода причислена в ведомство Мерефянскаго камисарства, состоящаго в Харьковском наместничестве, а из ведомства Азовской губернии изключена, и находится от Полтавы в отдалении, из Славенской в Белоградскую епархию изключить, о чем де и к преосвященному Аггею епископу Белоградскому указ из Синода послан. На котором указе резолюциею его преосвященства велено: о исключении слободы Боровой Рождественской церкви с священно и церковнослужителями из Славенской в Белоградскую епархию в Белоградскую духовную консисторию сообщить из консистории промеморию, а в Екатерининское // духовное правление послать указ, каков и посылается, а в Белоградскую духовную консисторию промемория сообщена, к господам же губернаторам Азовскому и Харьковскому от его преосвященства сообщено ж, 1781 года апреля 30 дня.

Наместник Полтавского монастыря иеромонах Созонт.
Секретарь Василий Вербицкий. Подканцелярист Федор Карлицкий.

№ 444.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 25, арк. 13 – 13 зв.

№ 30 1777, серпня 26. — Витяг з відомості про кількість населення Новоросійської губернії із зазначенням чисельності священно- та церковнослужителів, складеної в Новоросійській губернській канцелярії

Ведомость, учиненная в Новороссийской губернской канцелярии о числе состоящих здешней губернии в провинциях и в уездах по нациям обоюга пола душ, яко то отставных, ранговых, государственных и владельческих поселян, равно купечества, мещан и цеховых, попов и церковников за 1776 год... // ...

Звание		Каких наций					
		Российской				Малороссийской	
		Православных		Раскольников		мужеска	женска
мужеска	женска	мужеска	женска				
Попов	В Кременчуцком уезде					65	65
	В Новосенжаровском уезде					63	64
	В Елисаветградской провинции					146	145
	В Славенской провинции					18	18
	Итого					292	292
Церковников	В Кременчуцком уезде					146	146
	В Новосенжаровском уезде					100	98
	В Елисаветградской провинции					325	298
	В Славенской провинции					184	189
	Итого					755	731

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 796, ч. 3, арк. 502, 503 зв.

№ 31 Без дати. — Опис вирішених справ Слов'янської та Херсонської духовної консисторії по деяких повітах за 1777 рік

Опись делам архивным решенным за 1777 год, находящимся в Екатеринославской, что ныне Новороссийская, духовной консистории уездов Полтавского, Градижского, Алексопольского, частью Константиноградского, и о принадлежности их к Черниговской епархии:

№	Ч.	Содержание дел
1	2	3
	Генваря	
1	12	Дело о дозволеннии принять вышедшую из заграницы монахиню Варвару в Пушкаровской монастырь.
2	13	Дело о увольнении от платежа священника села Тагамлика церкви Троицкой Тимофея Щитинского в год по пяти рублей священнику Петру Иванову и о прочем.
3	24	Дело о дозволеннии Днепроовского пикинерного полку пикинеру Науму Куталу за вечную жены его ссылкой на другой женится.
	Февраля	
4	8	Дело по дополнению Соколского монастыря игумена Иринарха з братиею о пострижении находящихся в том монастыре послушников шести человек в монашеской чин.
5	10	Дело об отправе обратно в Черниговскую епархию монахиню Мастридию, вышедшую из заграницы и находившуюсь Черниговской епархии в девичом Успенском [...] монастыре.
6	18	Дело по указу синодалному об отправлении Полтавского Крестовоздвиженского монастыря иеродиакона Ливерия из Ростовского монастыря по прежнему в Полтавский. //
	Марта	
7	1	Дело о выдаче на испрошение от добротных жителей чрез три года в Пушкаревский монастырь шнурозапечатной книги.
8	6	Дело по указу синодалному о учинении надлежащего рассмотрения о природе и о пострижении в монашество монаха С[...] Руденка, вышедшаго из Афанской горы.
9	10	Дело о выдаче для испрошения на починку рыбчинской Михайловской церкви грамоты и книги.
10	11	Дело о щете книги подолской полтавской Рожественской церкви.
11	19	Дело по доношению села Петлаевки жителки Вассы Левицкой о приведении разоренного братом ея священником Яковом Светайлом дома в прежнее состояние.
12	22	Дело о рукоположении местечка Кобеляка священника Петра Якимова сына его, Ивана, к церкви Георгиевской во диакона.
13	—	Дело о выдаче на заложение в селе Старожевой близ старой тамошней церкви во именованне Покрова Пресвятыя Богородицы с храмом на хорах Святых Праведных Захария и Елисаветы благословителной грамоты.
14	—	Дело о произведении диакона Андрея Олховского к полтавской Николаевской церкви в священника. //
	Апреля	
15	3	Доношение протопопы Василия Могилевского о рукоположении зятя священника Гаврила Гординского Демяна Иванова местечка Кишенки к церкви Святителя Христова Николая во диакона.
16	6	Дело о принесенной в стасовскую Святопокровскую церковь жителем диканским иконе.

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті ім'я не прочитане.

1	2	3
17	7	Дело по доношению Полтавского духовного правления о причислении урочищ прозываемых Безручок и Ватажкового обывателей к лоцанскому Николаевскому приходу.
18	—	Дело о освящении протопопии Полтавской местечка Великих Будищ в церкви Николаевской вновь зделанного жертвенника и горнего седалища.
19	25	Дело о бытии кобеляцкой Николаевской церкви священнику Ивану Могилевскому до выздоровления его в Соколском Преображенском монастыре.
20	26	Дело по доношению канцеляриста Григория Богуновского о дозволении ему жениться и по женидбе иметь промоцию в штате соборян.
21	27	Дело по доношению Полтавского уезда подписанных на оном помещиков и поселян о дозволении на построения в селе Нижемлинском цер кви спрашивать от добротных дателей подаяние и о выдаче шну розапечатанной книги. //
	Маия	
22	3	Доношение священника Ивана Стефанова о произведении его в протоиерея.
23	5	Дело по доношению Полтавского духовного правления о причинении побоев и ругательств старосенжаровскому священнику Семену Иосифовову и жене ево смотрителем старосенжаровским Григорием Афанасьевым.
24	—	Дело о выдаче грамоты и шну розапечатанной книги на испрошение милостинного подаяния для подчинки старосенжаровской Преображенской церкви по невозможности приходских людей.
25	11	Доношение росошенского жителя Ивана Руденка о дозволении ему за побегом первой его жены вступить во второй брак.
26	—	Дело о выдаче великобудиской Вознесенской церкви половинному священнику Василию Яновскому усыновлительной на весь тот приход грамоты.
27	16	Дело о рукоположении священнического сына Петра Левицкого к мачуской Богоявленной церкви в стыхарного дьячка и диакона.
28	—	Дело по доношению Полтавского монастыря писаря и поверенного Павла Кузминского о выдаче ему выписе как пишется архимандрит Феоктист. //
29	19	Дело о дозволении решетиловскую соборную Успенскую каменную церковь и при ней каменную ж колокольню [...] ¹ подмазать.
30	24	Дело по доношению подстыхарного дьячка Назария Грудницкого о дозволении ему за умертвием первой своей жены вступить во второй брак.
31	29	Дело о выдачи на заложение в слободе Диканке камянной во имя Святыя и Живоначалныя Троицы церкви благословителной грамоты.
	Июня	
32	9	Дело о выдаче шну розапечатанной книги с грамотою на испрошение для подчинки Великобудиского девичего монастыря обветшалой церкви.
33	14	Дело о посылки бежавшаго из Полтавского монастыря монаха Ореста в Соколской Преображенской монастырь.
34	15	О выдачи бывшему в Рязском пехотном полку священнику Григорию Тополницкому для проискания в епархии Славенской праздного священнического места открытого указа.
35	18	Дело по промемории Киевской духовной консистории о высылки жительствоющего Азовской губернии в местечке Царичанке канцеляриста Григория Биглисыявского.
36	19	Дело о выдачи на испрошение села Скелки на церковь Покровскую на два года грамоты благословителной и шну розапечатанной книги. //
	Июля	
37	4	Дело о нежелании Павлом Юхном жить с женою своею Евдокиєю Федоровою.
38	5	Дело о выдаче диакону местечка Старого Сенжарова церкви Успенской Василию Середи для проискания священнического места.
39	12	Дело о выдаче шну розапечатанной книги с грамотою на испрошение мичус-

¹ У тексті слово не прочитане.

1	2	3
		кой Покровской церкви для обмалевания нового иконостаса милостинного подаяния.
40	14	Прошение копейста Григория Бодянского о повелении кому следует, чтобы зять его, местечка Великой Будище священник Василий Яновский, давал ему третью часть с прихода дохода в разсуждении его, Бодянского, убожества.
41	26	Дело о выдачи Полтавской протопопии села Семяновки церкви Успенской священнику Елисею Терпилу для проискания священнического места указа.
	Августа	
42	17	Дело по доношению новосенжаровской церкви наместника Павла Сачавца о произведении его в протоиерея и о поручении ему в ведомство непосредственное прихода новосенжаровского.
	Сентября	
43	7	Дело об обвенчании нижеглинским священником Федором Лаврентьевым Стретенского прихода Кветчишиной невестки с гусаром, имевшей в себя первого мужа и о прочем. //
44	11	Дело по доношению полтавской церкви священника Николая Любича о рукоположении сына его Федора во диакона.
45	11	Дело о отобрании Сапаевой лошади опознанной в полтавского жителя Ивана Трушенка священником кобеляцкой Михайловской церкви Иваном Ламиревским.
	Октября	
46	2	Дело о учиненном кровосмешении жителем старосенжаровским Яковом Могилою с его невесткою Дарьей Могиленковою
47	4	Дело о рукоположении священника Емельяна Лесницкого наместнии Карловской в слободу Федоровку к церкви Андрея Первозванного во священника.
48	6	Доношение значкового товарища Данила Горуна о освящении полтавской церкви, сооруженной прихожанами.
49	10	Дело о принятии в Великобудиской девичей монастырь монахини Марианны по прежнему явившейся с побегу.
50	26	Дело о обворовании решетиловской Преображенской церкви.
	Ноября	
51	6	Дело о обвенчании полтавоподольским священником Николаем Любичем полтавского Воскресенского прихода прихожанки малолетней девки с бурлакою имеющем от роду 50 лет. //
52	17	Дело по репорту Полтавского монастыря архимандрита Феоктиста о подданном монастырском Федоре Бабанском.
53	28	Дело о произведении Полтавской протопопии в местечко Карловку к церкви Успенской наместничего сына Ивана Королева во диакона.
	Декабря	
54	28	Дело о освящении новопостроенной полтавоподольской Рождественской церкви и о выдачи святого антимиаса.

ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 1 – 4 зв.

№ 32 Без дати. — Опис вирішених справ Слов'янської та Херсонської духовної консисторії по деяких повітах за 1778 рік

Опись архивным решенным делам за 1778 год, находящимся в Екатеринославской, что ныне Новороссийская, духовной консистории уездов Полтавского, Градижского, Алексополского и частию Константиноградского, и о принадлежности их к Черниговской епархии.

№	Ч.	Содержание дел
		Генваря
1	21	Дело по доношению находящагось в Соколском Преображенском монастыре на пребывании монаха Дамиана о причинении ему того монастыря наместником иеромонахом Антонием и бывшим казначеем иеромонахом Иувинилием разных обид.

2	—	Дело по доношению местечка Манжелеевки приходских людей о желаниии ими к приходской их Михайловской церкви в помощь священнику Михаелу Василиеву другого во иерея тояж церкви диакона Павла Степанова.
3	24	Дело по репорту администратора Полтавского монастыря архимандрита Феоктиста об отсылке в Полтавскую полковую канцелярию колодника Мамованника.
		Февраля
4	1	Дело по доношению наместника Городиского богомолловского священника Андрея Петрановского о предписании Кременчугскому духовному правлению, чтобы на случай отлучки с прихода его Петра Новского не препятствовало рублевским священникам досматривать оногo.
5	3	Дело о рукоположении местечка Новых Сенжар к Преображенской церкви Алексея Гамалею во священника. //
6	3	Дело о похищении якобы церковных денег и о чинении драк и ругательств священником старо сенжаровской Троицкой церкви Симеоном Иосифовым.
7	4	Дело о подчинке углубывшагoся в землю китайгородской Святыя Великомученицы церкви престола.
8	13	Дело по репорту Кременчугского духовного правления о учинении с Новороссийскою губернскою канцеляриєю достоверной справки, подлинно ли село Василиевка в ведомстве той губернии состоит.
9	15	Дело о рукоположении в село Мировку к Благовещенской церкви дьячка Ивана Тарановского во священника.
10	23	Дело по репорту Кременчугского духовного правления о неотдачи Омелницким наместником Никитою Щербинским Козелскому жителю Ивану Сибирцову за горелку и за унесенной плащ пяти рублей денег.
		Марта
11	8	Дело о рукоположении села Тахтагулова к церкви Троицкой священнического сына Стефана Мойсеева во диакона.
12	19	Дело о произведении царичанской Николаевской церкви священника Иоанна Стефанова в наместника Царичанского на место Иоанна Слоновского.
13	21	Дело по доношению Кременчугского духовного правления с приложением расположения о церквах, священно и церковнослужителях, о повелении от вышеозначенных священно и церковнослужителей // на постройку духовного правления и на содержание приказных служителей денег по рассмотрению оногo правления.
14	21	Дело по доношению Келебердянского наместника вдового священника Прокопия Ревуцкого о определении его в Сокольский монастырь на искуск пострижению его в монашество.
15	30	Дело о произведении протопопии Полтавской в село Чутов к церкви Тресвятителской Романа Житниского во диакона.
15	—	Дело о устройении ведомства Полтавской протопопии в слободе господина коллежского советника и дворянского предводителя Павла Кочубея Кочубеевке вновь каменной во имянование Преподобного Павла иже монастыре церкви.
		Апреля
16	1	Дело о погребении младенца неживаго блудно рожденного под столом от жены Христины Блошихи, жившей крепости Ливенской у священника Моисея Нагаева.
17	13	Дело о посвящении Полтавской протопопии села Семеновки к Успенской церкви кандидата Трофима Петровского во диакона.
18	18	Дело по доношению штата его преосвященства иерея Григория Бугоновского о выдаче ему пашпорта для приискания в епархии праздного священнического места.
19	20	Дело о распубликовании о поворованных в жуковских Покровской и Георгиевской церквах разных церковных вещах. //
20	25	Дело по доношению Кременчугской протопопии келебердянской Николаевской церкви священника Герасима Фидровского о изследовании мимо Кременчугского духовного правления произведенной в том правлении по поданному на него келебердянской Троицкой церкви от священников Андрея и Павла Гордиинских делах.
21	26	Дело о рукоположении Преображенской церкви дьячка Евфрема Кияшкина во диакона к той же церкви.

Маія		
22	1	Дело по доношению Кременчугского духовного правления о утверждении священника Тимофея Гординского при келебердянской Рождествобогородицкой церкви половын-ным настоятелем.
22	—	Дело о присутствовании протопопу Якова и протчих в консистории.
23	—	Дело о причинном местечка Орлика Преображенской церкви протопопом Петром Павловым подпорутчика Павла Антонова матери бои и сестре его безчестья.
24	—	Копия доношения капитана Михайлы Милорадивича о высылке протопопа решетиловского Злотаржевского жены Феодосии в Полтавский земский суд к заступлению ево от начатого сынами ея иску.
25	2	Дело о выдачи на заложение в местечке Великих Будищах на место обветшалою Покровской церкви построить вновь в тож именованіе благословытельной грамоты для испрошения на оную милостыни и о освящении оной. //
26	12	Дело о заложении в крепости Белевской вместо обветшалою деревянной Рождествобогородицкой вновь двупрестольной каменной Благовещенской церкви.
27	—	Дело по доношению местечка Царичанки наместника священника Слоновского о увольении его от закащичьей должности по старости его лет.
28	24	Дело по доношению келебердянской Рождествобогородицкой церкви священника Ивана Иванецкого о повелении Кременчугскому духовному правлению, чтобы производимое в том правлении между Иванецким и Троицкой церкви священниками Андреем и Павлом Гординскими за обвенчание не своего прихода Иванецким девки Татьяны к решению следственного в консисторию дела.
29	—	Дело по репорту Соколского Преображенского монастыря о увозе монастырского пищика Андрея Иванова Кушнеренка Полтавского монастыря иеромонахом Антонием.
Іюня		
30	2	Дело по доношению кременчугской Успенской церкви священника Иоанна Василюва о увольнении за слабостию от приходской его церкви и о посвящении на место его Александра Буринского во священника.
31	4	Дело о причислении в ведомство Екатеринбургскому протопопу Иоанну Сулиме всей Екатеринбургской провинции и о переименовании Самарского духовного правления Екатеринбургским. //
32	11	Дело о выдачи грамоты и книги для испрошения от добродетельных дателей милостинного подаяния на постройку в Полтавском монастыре каменной колоколне.
33	19	Дело по промемории Черниговской духовной консистории о сыску и поимке бежавшаго Черниговского монастыря Феофана.
34	25	Дело по доношению Соколского монастыря игумена Иринарха и братиею о побеге с того монастыря иеромонаха Филофея в местечко Соколку и о прочем.
Іюля		
35	23	Дело по доношению маяцкой Николаевской церкви прихожан о нежелании ими священнического сына Андрея Молохоновского к их церкви дьячком.
Август		
36	3	Дело о бытии священнику протопопии Кобеляцкой села Ленгоховки Иакову Фидровскому в ведомстве наместника Белицкого Федора Петрова.
37	9	Дело о дозволении женке Агафии Поповичевой по причине ссылки перваго ея мужа Семена Поповича за смертное убийство вечно на каторгу выйти за другаго.
38	14	Дело по доношению Кременчугского духовного правления о произведении местечка Потока Николаевской церкви диакона Григория Слухаевского к той же церкви во второго священника. //
39	21	Дело по доношению великобудиской Николаевской церкви священника Трипольского о выдачи братьям его малолетным Григорию и Петру Трипольскому для приезда до города Пскова для обучения в тамошней семинарии.
40	26	Дело о дозволении малороссианину полтавскому жителю Герасиму Курищенку вступить во второй брак по причине первой его впадшей в прелюбодеяние.
41	28	Дело по доношению бывшего в еврейском законе Ивана Самоохотова с прошением о

		дозволені йому вступити в законний брак з вільною правоземною женою.
42	—	Дело о обвенчании священником решетилковским Покровской церкви Игнатием Тисаревским жёнки Марьи Волченковой с жителем решетилковским Романом Михайленком от живаго мужа.
43	—	Дело по доношению Кременчугского наместника Алексея Савича с прошением, чтоб сообщено было от его преосвященства к господину Новороссийскому губернатору Языкову о дачи ему жалованья.
44	31	Дело о небытии августа 30 числа священником полтавской Николаевской церкви Андреем Волховским на всенощной литургии и молебствии.
45	—	Дело по доношению Великобудиского монастыря игуменьи Марфы о выдачи ей с присланной 777 года о монахиня х ведомости выписи.
		Сентября
46	3	Дело о выдаче переходной грамоты священнику Стефану Триполскому и об определении его в Великобудиский девичий монастырь. //
47	3	Дело о обворовании и побое священника слободы Трибов Николая Григорьева сотенным атаманом Фиринькою с другими тремя козаками.
48	12	Дело о рукоположении села Ивашек к Покровской церкви канцеляриста Ивана Величковского во священника.
49	13	Дело о построении в Соколом Преображенском монастыре вновь церкви.
50	17	Дело по доношению местечка Кишенки Николаевской церкви священника Гординского с прихожанами с прошением о выдачи им для испрошения милостинного подаяния на перестройку вышеписанной церкви благословительной грамоты и книги.
51	21	Дело о выдачи на испрошение от добрых дателей милостинного подаяния на сооружение в новосенжаровскую Преображенскую церковь новаго иконостаса грамоты и книги на год.
		Октября
52	9	Дело о дозволении диакону Дамиану Васильеву к Преображенской Великобудиского девичьего монастыря церкви иметь промощию во священника.
53	10	Дело о определении в слободу Михайловку священника Тимофея Быбикова для преподавания тамошным обывателям христианских треб.
54	12	Дело по доношению второго Московского пехотного полку священника Гавриила Черткова // о увольнении его от оного полку и о определении не место его другого священника Федора Сокологорского.
55	17	Дело о рукоположении Полтавской протопопии села Стасовец Покровской церкви диакона Николая Панкратова к той же церкви во священника.
56	19	Дело по репорту Полтавского духовного правления с присылкою шатаючагося без письменного вида Андрея Ляскоронского.
57	26	Дело по доношению Села Лучек Воздвиженской церкви священника Пантелимона Усенка о нерукоположении оной церкви диакона Михайла Яновского к оной же церкви во священника.
58	31	Дело о возвращении жены Стефаниды первому ея мужу старосенжаровскому жителю Марку Пикуленку от второго по прежнему в сожительство.
		Ноября
59	7	Дело о Федоре Горенке, убывшем неумышленно свою жену.
60	—	Дело по доношению местечка Манжелевки жительки Евфимии Крамаренковой о обвенчании ея манжелевской церкви священником Евфимием Журманом с двуженцом Павлом Гулим.
61	9	Дело о приключившемся в воровстве полтавском жителе Ильи Дроботуненке.
62	16	Копия определения по доношению помещика села Лучек ротмистра Качановского о чинимом священником Усенком ежеагом пянстве и о прочем. //
63	20	Дело о построении в слободе Херсонского пикиерного полку полковника Ивана Маркова Марковке вновь во имянование Святаго Иоанна Предтечи церкви и о оставлении белицкой Георгиевской церкви на прежнем ея местах и о при оной священников Петра Васильева и Григория Петрова.
64	23	Дело о выдаче села Петровки Святомихайловской церкви священнику Василию Оран-

		ному настоятельной грамоты.
65	26	Дело о рукоположении священнического сына прапорщика Стефана Гординского к кобеляцкой Пятницкой церкви на место отца ево Иакова Гординского во священника и о разрешении оному Иакову священнослужения.
66	—	Дело о рукоположении в крепость Белевскую к Рождество Богородицкой церкви Семена Хандогаго во диакона.
67	29	Дело о нежелании женкою Евдокиєю жить своим мужем кобеляцким жителем Семеном Котовкою по причине тиранского с нею поступка.
		Декабря
68	8	Дело по челобытию на всевысочайшее имя Ея Императорскаго Величества наместника Омельницкого священника Никиты Щербинского на кременчугского протопопа Евфимия Савурского // о причинении ему, Щербинскому, им, Савурским, разных обид и о прочем.
69	13	Дело о произведении священнического сына Максима Оранского в село Петровку к Михайловской церкви во диакона.

ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 3, арк. 5 – 10.

№ 33 1778, лютого 14. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду з проханням збільшити кількість приписаних до його єпархії монастирів

№ 747. Получено 18 апреля 1778 го да, записав доложить.
В Святейший Правительствующий Синод
от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонского
Доношение.

В епархии моей два токмо, кроме Полтавскаго Крестовоздвиженскаго, монашеские монастыри: Нефороцанский Успенский и Соколский Преображенский, и оба не в далеком от Полтавы и между собою разстоянии, а по пространству епархии моей, особливо же в Азовской губернии, для случающихся епаршеских дел, присутствия в духовных правлениях, чинения следствий и прочих надобностей необходимо нужны монастырские настоятели; имеются же монастыри в нутре епархии моей Самарский к Киевомежигорскому монастырю приписный, да Святогорский на самой границе епархии моей с Белоградскою, к Белоградской епархии принадлежащи; того ради Святейшаго Правительствующаго Синода всепокорно прошу означенные монастыри Святогорский и Самарский, или хотя один из оных приписать к епархии моей.

Вашего святейшества послушник
смиранный Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.
Слушано 18 апреля 1778 года.

1778 го да февраля 14 дня.

РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 1.

№ 34 1778, червня 15. — Донесення архімандрита Кисво-Межигірського монастиря Гавриїла з братією Синоду з обгрунтуванням недоцільності передачі Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря та його начальника під юрисдикцію Слов'янського та Херсонського єпархіального керівництва

№ 1217. Получено 15 июля 1778 года, записав доложить.
Святейшему Правительствующему Синоду
ставропигиального Киевомежигорского монастыря от архимандрита Гавриила с братиею
Нижайшее доношение.

Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския указом из Святейшаго Правительствующаго Синода прошедшаго апреля от 30 дня сего 1778 года под № 612-м отпущенным, прошедшаго мая 21 дня в ставропигиальном Киевомежигорском монастыре мною с братиею полученным, по доношению преосвященного Евгения архиепископа

Славянскаго, которым он представлял об приписки в Славянскую епархию для случающихся по пространству оной епаршеских дел, присутствия в духовных правлениях, чинения следствий и прочих надобностей по необходимой нужде в настоятелях монастырских состоящего внутри оной епархии приписного к Киево-Межигорскому монастырю Самарского монастыря, велено прислать в Святейший Синод к разсмотрению извещения, буде приписного к Киево-Межигорскому монастырю Самарского монастыря настоятелю порученно будет Славянской епархии духовное правление, то не будет ли какого от того по хозяйству в правлении экономии Самарскому и Киево-Межигорскому монастырям помешательства и затруднения. Во исполнение которого Святейшему Правительствующему Синоду всенижайше доношу, прошедшего 1776 года марта 8 дня Святейшему Правительствующему Синоду представлено от меня доношением чрез поверенного иеромонаха Аркадия, что сей Киево-Межигорский монастырь по уничтожении Сечи Запорожской, с которой получал нужное к содержанию, вся уже оного лишается, и лишился довольствуясь из одних только угодий при монастыре Самарском оставшихся, к которому Пустинно-Николаевскому Самарскому монастырю по состоянию его ведомим до сего Киево-Межигорского монастыря испросив сей монастырь в разных годах от бывшего запорожского войска довольные земле пахотные и сенокосные с озерами, собственным своим иждивением выстроил фютора, завел в оных довольное число скота рогатого, лошадей и овец, иные покупая за денги, а другие испрашивая у козаков, умножил пасеки для пчел, построил мельницы // вновь, а иные испросил же у разных козаков, и населил при том монастыре по дозволению Войска Запорожского слободу в 50 дворах, и какое не есть при том монастыре и внутри оного строения все происходило от монастыря Киево-Межигорского, доставляя на оное строение с сего ж монастыря Межигорского строевой лес и прочее с того надеждою, чтоб с оной экономии на будущи времена иметь приобретение к содержанию сего Межигорского монастыря, для управления которою экономию определяют от сего монастыря начальник с мошествовыми, и с той экономии сей Межигорский монастырь получает ежегодно воск, мед, сир и масло коровье, шерсть овечью, кожи, сукно, и лошаде для поездки, да с той же экономии за денги доставляется покупкою соль и рыба; ради какой выгоды сей Межигорский монастырь по уничтожении оной Сечи Запорожской, как вышеписанные все грунта и мельницы поступили в ведомство Азовской губернии, просил его светлости господина генерал-аншефа, сенатора, Военной коллегии вице-президента, трех губерний государева наместника, всех российских и разных орденов кавалера князя Григория Александровича Потемкина всех тех грунтов и дворов монастырю Межигорскому и Самарскому навсегда утверждения, а потому по ордеру его светлости от Азовской губернской канцелярии по разсмотрению крепостей чрез межевщика оная земля отведена и отмежеванна, по размеру которой земле досталось 15 тысяч десятин, на которой земле ныне и столбы межевые утверждены, и то все стоит монастырю с немалым трудом и иждивением, ибо дохода того из 1776 года по ныне немалой сей монастырь понес урон денгами и прочим на содержание поверенного и на другие надобности. А по учреждению Новороссийской и Азовской губерний надлежит еще уплачивать в казну каждого года от десятины по 2 ½ копеек, а сверх того за выдачу сему монастырю выписе и планов на владение от десятины ж по 3 копейки уплатить пошлины, что составит немалое количество суммы, почему и надлежит быть верному и прилежному наблюдению той экономии, чтоб с оной не только вышеписанная сумма в казну была уплачивана, но и монастырю сему все утраченное было б возвращенно и впредь сему и Самарскому монастырям доставляемо надлежащее с пользою и приобретением. Сия ж экономия возложена вся на начальника Самарского монастыря, которому и отлучатся от оной всячески невозможно, тем еще более, что как слобода монастырская за // селенная было прежде людьми и фютора монастырские некоторые остались в дачах казенных, которые переносить в сие место повеленно на отведенную ныне монастырю землю, на построение чего и на починку монастырских мельниц от монастыря сего отправлен лес и все с оным надобное к строению на немалые денги, а при том обязаны еще все владельцы, в том числе и монастырь Межигорский, чтоб чрез десять лет была отведенная земля заселенна людьми на каждой в трех тысячах десятин дачь по 25, а на полтора тысячной от 12 до 13 дворов, считая в дворе по четыре мужеска полу душ. Следовательно, и в сем оной начальник должен иметь наиприлежнейшее тщание, сискивая как людей из незапрещенных

указами мест на жителство, так чтоб и строение сие происходило по плану. И потому естли обязан будет начальник Самарского монастыря от епархии порученным каковым другим делом либо присутствием в духовном правлении, то во всем вышеписанном и в экономии последовать может во всем упущение, и вместо чаемой пользы причинится невозвратной убыток в издержанной сим монастырем на оную экономию сумме, ибо оному начальнику оставатимется уже болше должности своей определенной наблюдать чтоб не последовало в оной упущения, а до экономий и времени мало будет, и тако тогда и в требованиях монастырских по экономии ожидать нечего будет, более бо по оному начальнику и экономия подверженна может быть епархии. Того ради Святейшаго Правительствующаго Синода всеиужайше прошу по вышепрописанным обстоятельствам от присутствия в духовном правлении и от других комисий начальника Самарского монастыря, котрыи единственно занят экономиею, свободить, а последователно ему и прописанный Самарский монастырь оставить ведомим быть одному сему Межигорскому монастырю во всегда так как оной прежде был и ныне состоит, поелику сей Межигорский монастырь останется без оного уже в крайней бедности, ибо при сем Межигорском монастыре никаких зоводов иметь невозможно по неимению удобной земле кроме одного леса, в чем и предаю в высокое Вашего Святейшества благоразсмотрение// и покровительство. Какое ж последовало о тех грунтах в Азовской губернской канцелярии утверждение со всего того дела справочную копию ко благоусмотрению Святейшаго Правительствующаго Синода при сем прилагаю. А когда получит монастырь сей на оную всю землю выпись за поставкою межевых столбов, которые уже утверждены, то и оную отправить долг имею без умедления, и чтоб о сем же Самарском монастыре не было какова Святейшему Правительствующему Синоду и впредь затруднения, для того иужайше прошу по первому моему доношению и сему не оставить на оной монастырь сему Межигорскому монастырю указом.

Вашего святейшества иужайший послушник
ставропигиального Киевомежигорского монастыря
архимандрит Гавриил з братиею.
3. июля 15-го ч. 778 года.

1778 года июня 15.
№ 375.

РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 9 – 10 зв.

№ 35 1778, липня 25. — Витяг з копії указу Синоду про незалучення начальника Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря до участі в діяльності установ Слов'янської та Херсонської єпархії

№ 59. Копия.

1778-го года июля 18-го дня. По указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушав доношения ставропигиального Киевомежигорскаго монастыря архимандрита Гавриила... // ...приказали: онаго Самарскаго монастыря настоятеля, в разсуждении прописанных в доношении архимандрита Гавриила с братиею резонов, что оной Самарской состоит приписным к ставропигиальному Киевомежигорскому монастырю, которой ныне единственно от того Самарского монастыря за неимением других доходов заведенною при том Самарском монастыре // экономиею и довольствие свое имеет, а оную экономию управляет того Самарскаго монастыря начальник, без котораго и вся экономия в упадок притйти, а Межигорской монастырь нужнаго содержания лишиться легко может, от присутствия в духовном правлении и от других епаршеских комиссий уволить, по недостатку ж в Славенской епархии монастырских настоятелей могут по разсмотрению его, преосвященнаго, к присутствию определяемых быть и из белых священнослужителей к тому способных и достойных. И о том к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и к Киевомежигорскому архимандриту послать указы.

Подлинной под писали 25 июля 1778-го года
Гавриил архиепископ Новгородский.

Платон архиепископ Московский.
 Иннокентий архиепископ Псковский.
 Духовник протоиерей Благовещенский Иоанн.
 Андрей протопоп гвардии Преображенский.
 Обер секретарь Аполлос Наумов. Секретарь Павел Стрежев. Протоколист Демид Волков.
 С по длинным читал канцелярист Иван Архипов.
РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 35 – 36.

№ 36 1778, серпня 20. — Копія указу Синоду про незадоволення прохання Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Бугаріса) щодо переведення Святогорського Успенського монастиря до складу його єпархії

№ 35. Копия.
 1778-го года августа 17-го дня. По указу Ея Императорскаго Величества Светейший Правительствующий Синод слушав репорта преосвященнаго Аггея епископа Белогордскаго на указ Святейшаго Синода о Святогорском Успенском монастыре, которой находится Слободской Украинской губернии Изюмском уезде и состоит от уезднаго города Изюма в тридцати, от Бела города и от Белевской крепости, где ныне Азовская губерния, в двухстах десяти, а от Полтавы в двухстах осмидесяти верстах, и принадлежащая к тому монастырю в разных внутри Белогордской епархии местах вотчины, как и самой оной монастырь и другия владения, по всяким случающимся делам подсудственны ведомства оной же Слободской губернии Изюмской провинции Сватолуцкому комисарскому правлению, почему и в причислении сего монастыря к Славенской епархии последовать могут прописанныя в том репорте препятствия, а сверх того и именным Ея Императорскаго Величества высочайшим указом о учреждении Славенской // епархии велено оную составить из самых тех селений, кои к Азовской и Новороссийской губерниям принадлежат; но Святогорской монастырь со всеми принадлежащими к нему вотчинами как положением, так судом и расправою состоит означенной Слободской губернии по Изюмской провинции. *Приказали:* преосвященному Евгению архиепископу Славенскому о том, что означеннаго Святогорскаго монастыря за имянным Ея Императорскаго Величества о учреждении Славенской епархии указом из Слободской губернии в другую причислить и во оную Славенскую епархию определить невозможно, дать знать указом. А для ведома и к преосвященному Белогордскому послать указ.

Подлинной подписали 20-го августа 1778-го года
 Гавриил архиепископ Новгородской
 Иннокентий архиепископ Псковский
 Духовник протоиерей Благовещенский Иоанн
 Андрей протопоп гвардии Преображенский
 Обер секретарь Аполлос Наумов. Секретарь Павел Стрежев
 Протоколист Демид Волков. С по длинным читал канцелярист Иван Архипов.

РДА, ф. 796, оп. 59, спр. 153, арк. 43 – 43 зв.

№ 37 1778, липня 18. — Указ хана Шагін-Гірея грецьким та вірменським священикам, старшинам та іншим особам, які перебувають у Бахчисараї щодо упередження їхнього переходу до Російської імперії

Указ в Бахчисарае находящимся греческим и армянским попам, старшинам и прочим подданным нашим народам.

Услышав, что некоторые из вас движимое и недвижимое имение и к отъезду колесницы приуготовили, сказывая, что российский двор от светлейшаго хана татарских подданных потребовал и светлейший хан будто уступил их российскому двору, которое известие нарочно нагнали г. генералу и г. резиденту, что будто от них происходило и народ чрез это возмутили и беспокойствовали. Ради чего, кто сему причиною и кто вы-

думал налгать такія слова, безпокоить бедный народ и в такой страх привестъ, повелеваем немедленно начальников сей выдумки нам представить.

Дубровин Н. Присоединение Крыма к России. Рескрипты, письма, реляции и донесения. — СПб., 1885. — Т. 2: 1778 г. — С. 562.

№ 38 1778, липень. — Донесення козловського начальника Капіджи-баші Ахмет-агі кримському хану щодо ситуації з виведенням християн із Криму

Живущие в Козлове все поданные греки и армяне, явясь у меня, показали следующее: “Пред сим греческий архиерей объявил князю Прозоровскому, что вся рая желают идти в Россию. Князь по сим словам донес фельдмаршалу, а ныне потому от фельдмаршала последовало повеление, чтоб всех подданных отсель вывезть и поселить на места Запорожской Сечи, и чтоб архиерей повестил всем здесь находящимся христіанам, чтоб приготовлялись к переселению, причем продолжали, подданные мы его светлостью довольны и отчизною своею довольны и от предков наших платим дань свою государю, хоть саблями рубить нас станут, то не думаем мы и куда либо идти”. По окончании того, просят Вашей Светлости об уничтожении того преднамерения, в разсуждении чего осмеливаюсь повергнуть сие донесение и себя во власть Вашей Светлости.

Дубровин Н. Присоединение Крыма к России. Рескрипты, письма, реляции и донесения. — СПб., 1885. — Т. 2: 1778 г. — С. 579 – 580.

№ 39 1778, серпня 5. — Ордер графа П. Рум'янцева-Задунайського генерал-поручику О. Суворову із повідомленням кримському духовенству про необхідність бути обережними при переселенні до Російської імперії

Из рапорта Вашего Превосходительства от 26-го и с письма г. резидента Константинова от 27-го числа минувшаго июля с приложеній усмотрел я крайнее неудовольствие и самую уже остуду хана к вам и к г. резиденту, и в разсуждении вызова христіан в Россию на поселение уныние его, а между правительством и татарам волнение. В таких особливо обстоятельствах, каковы ныне настоят, должны Ваше Превосходительство в первом не подавать отнюдь и малейшей причины хану к огорчению, но обходиться с ним ласкательно и почтительно и иметь к нему крайнее уважение для держания его у татар в высокопочитании, и потому стараться всячески успокоить его и правительство до времени и пока исчезнет удобность туркам на посobie татарам. В другом сообразовать пользу, могущую быть от переселения христіан с следствиями, каковы из того могут произойти, а особливо при сближении турков к берегам Крымским, и чтоб сим не подать им больше повода к возмущению татар и к низвержению или совращению хана. Внушайте хану и правительству со всякими уверениями и сходственно тому кажите виды, что христіане переселяются отнюдь не по нашему побуждению, но страха ради, угрожающаго им мщением от турков, просили в России убежища, в котором мы им по единоверию отказать не можем, видя, что турки не только единоверных своих, но и подданных наших христіан и именно ушедших запорожцев охотно приемлют. И следственно учреждайте вы так, и чрез г. резидента дайте знать духовенству под рукою, чтоб христіане нечувствительно и частями одни уезжали, а другие готовились, чтоб сим способом с одной стороны укрыть хана, с другой избегнуть нам от татарскаго негодования.

Дубровин Н. Присоединение Крыма к России. Рескрипты, письма, реляции и донесения. — СПб., 1885. — Т. 2: 1778 г. — С. 618 – 619.

№ 40 1778, вересня 18. — Рапорт генерал-поручика О.Суворова графу П.Рум'янцеву-Задунайському про завершення переселення кримських християн

Вывод крымских христіан кончен! Обоего пола отправилось в Азовскую губернию 31098 душ. О чем Вашему Сиятельству ведомость прилагаю. Осталось зимовать в Ениколе и Черкасе 288 душ. Преосвященный митрополит греческий, преподобный архимандрит армянский выехали за христіанами сего числа, в то же время и католический

патер Яков. Примерно вышло денег на вывод сей здесь до 130000 рублей, паче на перегоны. По собрании не вступивших еще из разных мест о том ведомостей Вашему Сиятельству вернее донести не укусно.

Генерал-поручик Александр Суворов.

РДВИА, ф. ВУА, спр. 208, арк. 276.

Опубликовано: Дубровин Н. Присоединение Крыма к России. Рескрипты, письма, реляции и донесения. — СПб., 1885. — Т. 2: 1778 г. — С. 710; Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С. 222.

№ 41 1779, березня 18. — Указ Синоду про прийняття в російське підданство Готфійського та Кафійського митрополита Ігнатія

1779-го года марта 18-го дня Святейший Правительствующий Синод, во исполнение имянного Ея Императорскаго Величества, за собственноручным Ея Величества подписанием, даннаго Святейшему Синоду сего ж марта 14-го дня высочайшаго указа, в котором объявлено: “Игнатий, митрополит Готфейский и Кефайский подвигом усердия своего к нам, вышед из Крыма в вечное подданство России, находится теперь с знатным числом обоего пола людей паствы своея в Азовской губернии, на назначенных для поселения местах, в разсуждении чего и повелеваем нашему Синоду: 1-е) согласно со всемилостивейше жалуюмо сему поселяемому там греческому обществу привиллегию, оставя всех выводимых им греков в собственной его пастве, состоять ему по смерть его непосредственно под Синодом, священникам же, вышедшим ныне, оставаясь каждому при своем приходе, зависеть от него, коих он и впредь по разсмотрению своему и по мере надобности в пастве своей рукополагать имеет. 2-е) именоваться ему по смерть его митрополитом Готфейским и Кефайским и иметь место под архиепископом Херсонским и Славянским. 3-е) на содержание его со всем домом указали мы Коллегии экономии производить ему по три тысячи рублей на год, на основании чего и имеет наш Синод учинить надлежащее по всемо оному исполнению”. *Приказали:* об оном всемилостивейшем Ея Императорскаго Величества повелении Московской Святейшаго Синода конторе, преосвященным Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому и Игнатию митрополиту Готфейскому и Кефайскому дать знать указами с таким при том предписанием: 1-е) чтоб оной митрополит Игнатий с вышепомянутою своею паствою, состоя в непосредственном ведомстве Святейшаго Синода, поступал во всем и свяшенно и церковнослужителей содержал по силе Соборных и других святых отец правил, Духовнаго регламента и высочайших Ея Императорскаго Величества указов. 2-е) о всех, касающихся до ведомства его архиерейскаго делах, указы из Святейшаго Синода отправлять к оному преосвященному Игнатию, именуя его митрополитом Готфейским и Кефайским, а ему, преосвященному, о случающихся у него и о сумнительных духовных делах доношения, а о состоянии и поведении ввереной ему паствы репорты представлять прямо Святейшему Синоду и отправлять оные чрез учрежденныя почты, когда ж какие указы получаемы им будут, чинить исполнение по точной их силе. 3-е) есть-ли в пастве его, где церкви необходимо надобны, оныя строить дозволять не инако, как по сношению с светскою командою и к тем церквам свяшенно и церковнослужителей определять и производить ему, преосвященному, по своему разсмотрению и по мере надобности, не умножая однако ж сверх потребности излишними. 4-е) для ведома о том, с прописанием вышеупомяннаго Ея Императорскаго Величества высочайшаго указа, Правительствующему Сенату сообщить ведение, а к синодальным членам и епархиальным архиереям и в прочия подчиненныя Святейшему Синоду места послать указы, из которых при посылаемом к преосвященному Игнатию митрополиту указе послать Духовный регламент, о возношении в церковных священнослужениях Ея Императорскаго Величества и их Императорских Высочеств форму, а для отправления в высокаторжественные и викториальные дни молебнов табель, а о представившихся высочайших персонах панихид пинихидной реэстр и с определений Святейшаго Синода: 1-го, 1732-го г. о неприеме свяшенно и церковнослужителей без увольнения и о увольнении в другия епархии без требования епархиальных архиереев и 2-го, 1737-го года о состоянии и поведении епархии, или где какое есть неисправление, копии. 5-е) когда ж из Святейшаго Синода отправляемы будут во все епархии по генеральным

нарядам указы, об оных, какие ко оному преосвященному Игнатию митрополиту посылать будет разсуждено, докладывать Святейшему Синоду секретарям особо.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 221 – 222.

№ 42 1779, березня 22. — Витяг з указу Синоду Готфійському та Кафійському митрополиту Ігнатію з роз'ясненням його юрисдикції та переліком документів, якими слід керуватись в архієрейській діяльності

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Святейшаго Правительствующаго Синода преосвященному Игнатию митрополиту Готфейскому и Кефайскому. В имянном Ея Императорскаго Величества высочайшем указе, данном Святейшему Синоду сего марта 14-го дня за собственноручным Ея Величества подписанием написано ...

И во исполнение означенного имянного Ея Императорскаго Величества высочайшаго // указа Святейший Правительствующий Синод *приказали* об оном всемилостивейшем Ея Императорскаго Величества повелении Московской Святейшаго Синода конторе, преосвященным: Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому и Вашему Преосвященству дать знать указами с таковым при том предписанием: 1-е, чтоб Ваше Преосвященство с вышепомянутою своею паствою, состоя в непосредственном ведомстве Святейшаго Синода, поступали во всем и священо и церковнослужителей содержали по силе Соборных и других Святых Отец правил, Духовнаго регламента и высочайших Ея Императорскаго Величества указов; 2-е, о всех касающихся до ведомства вашего делах указы из Святейшаго Синода отправлять к Вашему Преосвященству, именую вас митрополитом Готфейским и Кефийским, а Вашему Преосвященству о случающихся у вас и о сумнительных духовных делах доношении, и о состоянии и поведении вверенной вам паствы репорты представлять прямо Святейшему Синоду, и отправлять оные чрез учрежденные почты, когда ж какие указы получаемы вами будут, чинить исполнение по точной их силе; 3-е, естли в пастве Вашего Преосвященства где церкви необходимо надобны, оные строить дозволять не иначе как по сношению с светскою командою, и к тем церквам священо и церковнослужителей определять и производить Вашему Преосвященству по своему разсмотрению и по мере надобности, // не умножая однакож сверх потреб излишними; 4-е, для ведома о том с прописанием вышеупомянутого Ея Императорскаго Величества высочайшаго указа Правительствующему Сенату сообщить ведение, а к синодальным членам и епархиальным архиереям, и в протчия подчиненныя Святейшему Синоду места послать указы, из которых посылаемом к Вашему Преосвященству указе послать Духовный регламент, о возношении в церквах священо служениях Ея Императорскаго Величества и их Императорских Высочеств форму, а для отправления в высокаторжественныя и викториальныя дни молебнов табель, а о преставшихся высочайших персонах панихид панихидной реэстр, и с определений Святейшаго Синода 1-го 1732 года о неприеме священо и церковнослужителей без увольнения, и о увольнении в другия епархии без требованія епархиальных архиереев, 2-го 1737-го года о состоянии и поведении епархии или где какое есть неисправление, копии (которые при сем и посылаются) марта 22 дня 1779 года.

Подлинной за скрепами обер секретаря Аполлоса Наумова, секретаря Андрея Орлова, за справою канцеляриста Петра Кузмина. Взят в регистратуру для отправки того ж числа.

РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 5 – 6.

№ 43 1779, травня 2. — Лист О. Суворова Г. Потьомкіну із наведенням екстракту з листа митрополита Ігнатія резиденту А. Константинову щодо поневірян, яких зазнали християни під час переселення з Криму

Светлейший князь, милостивый государь! Вашей Светлости осмеливаюсь представить в экстракте письмо, дошедшее ко мне от г. резидента Константинова, писанное к нему от преосвященного митрополита греческого Игнатия. Удостоите, светлейший князь, оное высокога Вашей Светлости внимания.

Экстракт из письма греческого митрополита Игнатия г. резиденту Константинову.

Духовный мой сын! Слава Богу, по приезде сюда благополучно с православными христианами я в Новоселице с Василием Алексеевичем виделся, который меня очень хорошо принял и угостил. Дорогою великое беспокойство претерпел, а наипаче бедные христиане, которые после приезда сюда еще большую имели нужду от ненастья, и не имея где жить в своих кибитках кочевали, из которых некоторые простудивши себя от холоду померли. Из бакчисарайских жителей некоторых с трудностию в Новоселице поместили, а иных в монастырских двух деревнях по две и по три семьи в одной избе, то-ж некоторую часть в Александровской крепости и в дальних деревнях, хотя с превеликою нуждою. Протчии-ж все на открытом воздухе остались, коим позволили всякому для себя, но без помощи, землянки делать; сии лишились всего своего скота и сами с печали не знают что делать. Что мне делать? Мой духовный сын! О чем вы говорили и обнадеживали, ничего еще того нет. Помыслите, что и вы в сем деле участник, и за них все мы будем отвечать Богу. Дорогою и по приезде сюда, что я от них слышал, единому Богу известно. Заткнув уши свои, уклоняюсь от слуха речей их, ибо ежели бы на их требования ответствовал, то бы давно уже меня лишили жизни. Все то я терпеливо сношу, но Бог праведен! Вы меня ввергнули в глубину огня и в нем страдать оставили; я вас оставляю Божиему правосудию, который воздаст вам по делам вашим; ибо по вашим словам я попался в сию пасть. Прошу вас, духовнаго сына моего, меня не оставить; также и Александра Васильевича, чтоб о нашем состоянии к Ея Величеству донести и нам по возможности помочь по своим обещаниям не обленился; паки вас прошу сжалась на старость мою меня не оставит безпомощна.

Дубровин Н. Присоединение Крыма к России. Рескрипты, письма, реляции и донесения. — СПб., 1887. — Т. 3: 1779 – 1780 гг. — С. 171 – 172;

Републіковано: Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С. 226 – 227.

№ 44 1779, травня 21. — Жалувана грамота християнам грецького закону, які вийшли з Криму до Азовської губернії на поселення

Божию поспешествующею милостию мы, Екатерина Вторая, императрица и самодержица всероссийская и проч., проч., и проч.

Вернолюбезному нам преосвященному Игнатию митрополиту Готфийскому и Кафийскому и всему обществу крымских христиан греческого закона всякаго звания, всем вообще и каждому особо наше императорское милостивое слово.

Благонамеренное всеобщее предприятие ваше да благословит десница Вышняго. Мы, разсмотрев посланное к нам от вас из Бахчисарая от 16 июля прошедшаго года общее и на доброй воле основанное прошение, о избавлении всех вас от угрожаемаго ига и бедствия, принятием в вечное подданство Всероссийской империи, соизволяем мы не токмо принять всех вас под всемилостивейший наш покров, и яко любезнейших чад успокоив под оным, доставить жизнь толико благоденственную, колико желание смертных и безпрестанное наше о том попечение простираться могут.

Следуя сему, и соизволяем пользоваться вам в государстве нашем не токмо всеми теми правами и преимуществами, каковыми все подданные наши от нас и предков наших издревле наслаждаются; но сверх того указали мы:

При настоящем переселении вашем в Азовскую губернию перевезть из Крыма на иждивении нашем все то имущество ваше, которое только перевезено быть может, а

особливо бедных и состоящих в долгах хану и тамошняго правительства искупить из казны нашей, что из определенной от нас суммы уже и исполнено.

Для удобнейшаго поселения вашего, отвесь в Азовской губернии особенную от прочих селений достаточную часть земли по Солоной и другим рекам и по берегу Азовскаго моря, с тем, что тамошнее изобильное рыболовство в дачах селения вашего всемиловнейше жалует вечно в пользу и выгоды всего общества, без всяких в казну нашу податей. Для купечества же, мастеровых и промышленников назначаем к обитанию их той губернии города Екатеринослав и Мариуполь, как выгоднейшия для торговли места.

По разделении государственных жителей на классы, всемиловнейше увольняем всех от государственных податей и служб, какого бы звания оныя ни были, на десять лет; а по прошествии онаго времени имеют платить в казну нашу ежегодно: купечество с капиталов с рубля по одному проценту, цеховые, также и мещанство с двора по два рубли, а уездные поселяне, именно, земледельцы не с душ, но с земли, полагаемой для каждого по тридцати десятин, будут вносить с каждой десятины в год по пяти копеек; неимущие же поселяне снабдены будут из казны нашей не токмо продовольствием на первый год, но и на посев земли всякаго звания хлебными семенами, скотом и всем к заведению домоводства принадлежащим, с возвратом за все оное в казну чрез десять лет, равным образом и дома их построены будут казенным иждивением; имущество ные же, на отведенных им землях имеют строить дома, лавки, анбары, фабрики и все, что сами пожелают, из собственного своего иждивения, пользуясь все вообще навсегда от всяких постоев свободою, кроме тех случаев, когда воинския команды мимо селений ваших проходить должны; от отдачи же на войско рекрут увольняетесь вы вечно, разве кто сам в службу нашу пожелает.

Преосвященному митрополиту Игнатию по смерть его всемиловнейше препоручаем паству всех сих с ним вышедших и впредь выходящих из Крыма поселян, которому и состоять непосредственно под нашим Святейшим Синодом; священникам, вышедшим ныне, оставаясь всякому при своей парохии, зависеть от него, которому и впредь, по рассмотрению своему и по мере надобности рукополагать в пастве своей священников и других церковников.

Суд и расправу и всю внутреннюю полицию иметь, на основании генеральных в государстве нашем узаконений, выбираемыми из вас же по вольным голосам начальниками, коим и пользоваться чинами и жалованьем по штату Азовской губернии и быть под апелляциею наместническаго правления; в селах же и деревнях для защиты во всех нужных случаях определятся особые урядники из российских, коим в судопроизводство сих поселян и ни во что не вмешаясь, быть токмо охранителями и их заступать.

Впрочем, по вступлении каждого в избираемый им род государственных жителей, позволяем пользоваться вечно и потомственно всем тем, чем по общим нашим узаконениям каждый род государственных жителей пользуется, как то, свободною торговлею вне и внутри государства, и для вашшей выгоды оныя позволяется строить из собственного вашего капитала купеческия мореходныя суда, разводить нужныя и полезныя фабрики, заводы и фруктовые сады, по разведении которых, всякия виноградныя вина в селениях ваших малыми мерами, вывозимыя ж во внутренние России города бочками продавать можете, словом, всякаго звания промыслы распространять по собственной воле и достатку каждого, и всем тем под самодержавным нашим скипетром и защитою законов наслаждаться.

Все сии преимущества жалуя мы торжественно и потомственно всему обществу на вечныя времена; для вашшей силы своеручно подписали и государственною нашею печатью укрепить повелели.

Полное Собрание законов Российской империи. — СПб., 1830. — Т. XX. — С. 824 – 825.

Републіковано: Джуха І. Одиссея мариупольських греків. Очерки історії. — Вологда: ЛіС, 1993. — С. 153 – 154; Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С. 147 – 151.

№ 45 1779, жовтня 2. — Указ Синоду Новгородському й Санкт-Петербурзькому архієпископу Гаврилу про дозвіл передати Готфійському та Кафійському митрополиту Ігнатію ризничі речі

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Святейшаго Правительствующаго Синода синодальному члену преосвященному Гавриилу архиепископу Новгородскому и Санктпетербургскому, и архимандриту Троицкаго Александроневскаго монастыря. Минувшаго сентября 25 дня Святейшему Правительствующему Синоду Ваше Преосвященство словесно предложили, что господин генерал аншеф, генерал одьютант, Военной коллегии вице президент и кавалер князь Григорей Александрович Потемкин требовал о снабдении Готфейскаго и Кефайскаго митрополита шапкою и другими ризничными к случаю архиерейскому потребными вещами, почему Ваше Преосвященство согласны тому митрополиту дать шапку из оставших после бывших до состояния штатов в третьекласных Новгородской епархии монастырях архимандритов, и прочими к служению архиерейскому принадлежащими ризничными вещами снабдить его, митрополита, из Новгородской епархии; и по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод *приказали*: означенного Готфейскаго митрополита шапкою и другими ризничными к служению архиерейскому принадлежащими вещами из Новгородской епархии, чем по усмотрению Вашего Преосвященства возможно, снабдить с надлежащею в расход записью дозволить.

№ 1638. Октября 2 дня 1779-го года.

Подлинной за крепками обер секретаря Аполлоса Наумова, секретаря Андрея Орлова, за справою регистратора Петра Кузмина. И взят в регистратуру того ж числа.
РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 138.

№ 46 1779, жовтня 29. — Білет, виданий Готфійським та Кафійським митрополитом Ігнатієм грецькому протопопу Трифілію та особам, які його супроводжували, на проїзд до Катеринослава

Билет

Явытелю сего греческому протопопе отцу Трифилию с иеродияконом Ливерием и двумя вожжиками перваго Московскаго полку отправленному на трех повозках и четвертой каляске в Азовскую губернию в маю епархию в город Екатеринослав, коим чинить свободной пропуск на учрежденных караулах, во уверенье чего дан сей билет за подписанием моей руки в Санктпетербурге октября 29 д[ня] 1779 года.

Митрополит Ігнатій
Готфейський и Кефайський
[Підпис]

ІР НБУ, ф. V, спр. 998, арк. 1.

№ 47 1780, серпня 19. — Витяг з рапорту губернського товариша Герсєванова Азовському губернатору В.Черткову з повідомленням про проведення в Маріуполі митрополитом Ігнатієм вдячного молебня

У Азовского моря по правой стороне устья р. Кальмиус г. Мариуполь по повелению Вашего Высокопревосходительства расположен для поселения в оном владении из Крыма греков купцов и мещан...

А 15 числа сего года митрополит Ігнатій с духовенством и сего города греки до 3 тысяч душ вошли в город и посередине оногo в назначенной им церкви месте отправили молебен. Окропили все места, причем происходила оружейная пальба полков Войска Донского. По окончании молебства весь сей греческий народ благословили Ея Императорское Величество за освобождение от порабощения варварского да пожалование хлеб сей земли и за доставление домостроительства потребность.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 588, ч. 6, арк. 261.

Опубліковано: Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С. 223.

№ 48 1781, червня 12. — Рапорт Готфійського та Кафійського митрополита Ігнатія Синоду із реєстром церков і кількості священників його єпархії

№ 1528. Получен августа 4 дня 1781 года. Записав сообщить к делу и доложить. В Святейший Правительствующий Синод

митрополита Готфейскаго и Кефайскаго Игнатия
Рапорт.

Сколько в епархии моей вновь освящено церквей, во имя котораго святого, равно в каких точно оныя местах построены и при них находится священников Правительствующему Синоду подношу и сего регистра.

[Підпис]

Ч. 12 июня.
1781 год
Екатеринослав.

Слушано 4 августа 1781 года. //

Регистр, сколько где церквей построено и служение производится, и во имя каких святых, и во оных состоит священников.

Сколько где церквей построено	При них состоит священников
В Мариуполе Первая во имя Чудотворца Николая, Вторая во имя Святой Мученицы Марии Магдалины	Протопоп – 1 Наместник – 1 Священников – 7
В слободах	
В Сартане Во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия	Священников – 2
В Старом Крыму Во имя Успения Пресвятыя Богородицы	Священников – 2
В Чардакли Во имя Святого Иоанна Предтечи	Священников – 2
В Чермалике Во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия	Священников – 2
В Каране Во имя Святых Славных государей и равноапостольных Константина и Елены	Священников – 2
В Ласпе Во имя Святого Великомученика и победоносца Георгия	Священников – 2
В Большой Каракубе Во имя Святого Великомученика Димитрия	Священников – 3
В Бешеве Во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия	Священников – 2
В Штиле Во имя Святой Мученицы Кириаки	Священников – 2
В Камаре Во имя Рождества Господня	Священников – 2
	21 //
Сколько где церквей построено	При них состоит священников
В Богатыре Во имя Преображения Господня	Священников – 2
В Константинополе Во имя Святого Феодора	Священник – 1
В Чембреке Во имя Вознесения Господня	Священников – 2
В Большой Генисале	Священников – 2

Во имя Святого Иоанна Предтечи	
В Керменчике Во имя Святой Троицы	Священников – 2
В Малой Янисоле Во имя Святого Феодора Стратилата	Священник – 1
В Мангуше Во имя Святого Феодора Стратилата	Священников – 4
В Ялте Во имя Святого Иоанна Златоуста	Священников – 4
В Гурзове Во имя архистратигов Михаила и Гавриила	Священников – 2

[Підпис]

РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 159 – 160 зв.

№ 49 1781, грудня 22. — Повідомлення Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про склад пастви Готфійського та Кафійського митрополита Ігнатія

№ 604. Получено генваря 3 дня 1782 года, записав сообщить к делу.

Ваше Высокопреосвященство, милостивой государь мой.

На сообщение Вашего Высокопреосвященства под № 1385 даю знать, до ведомства его преосвященства Игнатия митрополита Готфейскаго и Кефайскаго, по всевысочайшей Ея Императорскаго Величества пожалованной грамоте принадлежат по духовенству греки только вышедшие обще с ним из Крымского полуострова и поселившиеся в Мариуполе и в слободах Мариупольского уезда, о коих названию включаю при сем список, да проживающия в здешнем городе Екатеринославе, более ж в веренной мне Азовской губернии греков, кои б, как вышесказано, по духовенству зависели от его преосвященства, в поселении, кроме опускаемых в другая места [...] ¹ по пашпортам и билетам на время, нигде нет; пребываю впрочем с всегдашним повиновением и непременною преданностию,

Вашего Высокопреосвященства
милостиваго государя моего
покорнопослушнейшим слугою
Василий Чертков.

Его Высокопреосвященству
Никифору архієпископу Славенскому и Херсонскому
Ч. 22 декабря 1781 году
Екатеринослав.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 20.

№ 50 1781, грудня 22. — Список грецьких населених пунктів Маріупольського повіту, надісланий при повідомленні Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі)

Список, какие имянно в Мариупольском уезде поселены греческие слободы значить ниже	
Керменчик	Сартана
Салгир Янисола	Чердакли
Камара	Малая Енисала
Богатер	Мангуш
Константинополь	Урзуф
Сембрек	Ялта
Чермалик	Старой Крем

¹ У тексті слово не прочитане.

Каран Стелла Игнат'євка Бешева Ласпа Карикуба	Итого 20
--	----------

Капитан Павел К [Підпис]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 21.

№ 51 1779. — Витяг зі складеної синодальною канцелярією відомості про кількість церков у єпархіях Російської імперії

Ведомость, учиненная в канцелярии Святейшаго Синода о числе имеющихся во всех епархиях соборных, ружных, приходских и домовых церквей //

Звание епархий	Число церквей
В Славенской	Соборных – 19 Ружных и при девичьих монастырях-8 Приходских – 329 Итого – 356

РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 162, арк. 1, 2 зв.

№ 52 1779, травня 10. — Копія указу Синоду з приводу звільнення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) і заміщення вакантної посади єпархіального архієрея

№ 28. Копія.

1779-го года мая 6 дня Святейший Правительствующий Синод во исполнение именного Ея Императорскаго Величества высочайшаго указа, данного Святейшему Синоду сего года мая в 5 день, в котором изображено: “Снисходя на прошение Евгения архиепископа Славянскаго и Херсонскаго, в разсуждении слабаго его здоровья и глубокой старости, всемилостивейше увольняем его от управления вверенной ему паствы, повелевая производить ему по смерти, сверх получаемой им по указу нашему от 1771 года июля 23 дня по тысяче по пятисот рублей на год пенсии, еще по пятисот рублей из доходов нашей Коллегии экономии”. *Приказали:* учинить следующее: 1. О действительном по оному всемилостивейшему Ея Императорскаго Величества указу исполнении ко означенному преосвященному архиепископу Евгению и в Коллегию экономии, а для ведома в Московскую Святейшаго Синода кантору, к синодальным членам и в Славенскую духовную кансистирию из Святейшаго Синода, а в прочия подчиненныя Святейшему Синоду места из оной синодальной канторы послать указы и Правительствующему Сенату сообщить отсюда ведение. 2. О произведении на место ево в Славенскую епархию во архиерея представить Ея Императорскому Величеству от Синода докладом следующего содержания: “Имянным Вашего Императорскаго Величества высочайшим указом данным Синоду сего мая 5 дня Евгений архиепископ Славенский и Херсонский // по прошению ево в разсуждении слабаго его здоровья и глубокой старости от вверенной ему паствы уволен со определеною ему пенсиею, и так Славенская епархия остається праздною, а как сия епархия населена немалым числом иноплеменников незнающих российского языка, однако исповедающими православную греческую веру, почему и означенной архиепископ Евгений в то звание из греков был произведен, того ради Синод и ныне за полезное находит, чтоб во оной архиерею, сверх других соответствующих тому званию достоинств, быть знающему иностраннныи, а особливо греческой, языки, в следствие чего и приемлет смелость Вашему Императорскому Величеству всеподданнейше представить к произведению во оную Славенскую епархию во архиепископы кандидатами: 1-м, обретающагося ныне в Славенской епархии из греков же иеромонаха Никифора, который, как Синоду известно, довольно ученый, и не только греческой но и другия языки знающий и в сказывании проповедей немало трудился, а потому и ныне в Славенской епархии ректором и экзаминатором и в духовной тамошней кансистирии

присудствующим находится; 2-м, Киевского Братского училищного монастыря архимандрита Кассиана, природою из малороссиан, кой латинскому и греческому языкам учился, и сам учение преподавал, и ныне в Киевской академии ректором и в кансистерии присудствует, а которому из них или другому кому в сей епархии быть // архиепископом, о том Синод предает в волю и высочайшее Вашего Императорского Величества соизволения”.

Подлинной подписали мая 10-го дня 1779-го года
Гавриил архиепископ Новгородский
Иннокентий архиепископ Псковский
духовник протоиерей Благовещенский Иоанн
Андрей протопоп гвардии Преображенский
обер секретарь Аполлос Наумов
протоколист Григорий [...] ¹
С подлинным читал канцелярист Михайло Павлов.

РДИА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 2 – 3.

№ 53 1779, липня 17. — Копія повідомлення Г. Потьомкіна Новгородському архієпископу Гавриїлу про місце посвячення Никифора (Феотокі) у Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея

Копия.

Преосвященнейший владыко!
Милостивый мой архипастырь!
Ея Императорское Величество высочайше повелеть мне соизволила уведомить Ваше Преосвященство, что посвящение новому архиепископу Славенскому имеет быть в день Преображения в соборской церкви того полку. А наречение во власти Вашей, ежели бы могло оное быть в субботу, то бы я приехал для сего.

Вашего преосвященства
милостиваго архипастыря
покорнейший слуга
князь Потемкин.

Предложено и слушано
июля 17-го дня 1779-го года.

С подлинным читал протоколист Василей Савицкий.

РДИА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 35.

№ 54 1779, липня 26. — Оголошення Никифору (Феотокі) волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським

Честный отец иеромонах Никифор!
Всепресветлейшая и самодержавнейшая великая государыня императрица Екатерина Алексиевна самодержица всероссийская имянным Своего Величества высочайшим указом повелевает, и Святейший Правительствующий всероссийский Синод благословяют вашу святыню быть архиепископом Славенским и Херсонским. ²

Сей Ея Императорского Величества указ сказан на российском языке синодальным обер секретарем Аполлосом Наумовым июля 26 дня 1779 года, а на греческом переведен того ж синодальным переводчиком Сичкаревым. Протоколист Григорей Рудано [Підпис]

РДИА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 38.

¹ У тексті прізвище не прочитане.

² У тексті оголошення подане також грецькою мовою.

№ 55 1779, липня 26. — Відповідь Никифора (Феотокі) на оголошення волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським

Понеже всемилостивейшая и самодержавнейшая великая государыня императрица Екатерина Алексиевна самодержица всероссийская повелела произвести и Святейший Правительствующий всероссийский Синод судили мене достойна быти в таковую службу, благодарю и приемлю, и нимало вопреки глаголю.¹

Сие ответствие иеромонахом Никифором, назначенным быть архиепископом Славенским и Херсонским, в Святейшем Синоде говорено на греческом языке июля 26 дня 1779 года. Протоколлист Григорий Рудано [*Підпис*]

РДІА, ф. 796, оп. 60, спр. 188, арк. 39.

№ 56 1780, квітень – червень, жовтень. — Витяг з прибуткової книги Катеринославського духовного правління

Сколко прислано ведомства сего духовнаго правления из духовных заказов на содержание онаго правления за сей 780 год апреля с 28 числа денег, значит под сим. Месяц апрель 28 числа. Прислано при репорте из Китайгородского духовнаго заказа за вторую сего года половину на содержание духовнаго правления сем рублей девяносто копеек. Маия 4 числа. Прислано при репорте из Катеринославскаго духовнаго заказа за первую сего года половину на содержание духовнаго правления дватцать три рубли тритцать три копейки с половиною. Июня 6 числа. Прислано из онаго ж духовнаго заказа за первую сего года половину на содержание духовнаго правления сем рублев двенадцать копеек с половиною. Октября 6 числа. Принято местечка Царичанки Покровской церкви от священника Петра Слоновского собранных им того ж местечка при Николаевской церкви за исправление той церкви приходским людем христианских треб денег пять рублев девяносто шесть копеек.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 95.

¹ У тексті відповідь подана грецькою мовою.

РОЗДІЛ 2

ЦЕРКОВНА ТА МОНАСТИРСЬКА ВЛАСНІСТЬ.
ЗВЕДЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ СПОРУД**№ 57 1775, червня 18. — Витяг з ордеру Г. Потьомкіна генералу П. Текелію із включенням перепишу церковного майна до заходів, які слід вжити після зруйнування Нової Січі**

Во исполнение высочайшего Ея Императорскаго Величества даннаго мне повеления, коим благоугодно было сверить в диспозицию мою уничтожение Сечи Запорожской и обращение всего по ныне находящагося в оной в полезнейшее для государства употребление, нахожу я на первый случай Вашему Превосходительству предложить следующее:

Что от ныне по высочайшему Ея Императорскаго Величества повелению уничтожается название Сечи Запорожской, которую именовать во всех случаях Днепровскою провинциею, а потому впредь до высочайшаго об оной повеления и благоволите, Ваше Превосходительство, с возможною поспешностию из состоящих в команде вашей штаб офицеров, разделив их на разныя экспедиции, учинить следующее:

Церковную утварь чрез надлежащих людей описав, как ту опись, так и естли найдутся в ней достойныя примечания надписи, то списав с них копии прислать ко мне. А чтоб таковою описью оной не подать соблазну к роптанию, то производить оное под видом, будто поверяется кто из служителей той церкви, чтоб узнать все ли в целости...

Бумаги князя Григория Александровича Потемкина-Таврическаго. Академика Н.Ф. Дубровина. Сборник военно-исторических материалов. Выпуск VI-й. — СПб.: Военная типография (в здании Главного Штаба), 1893. — Ч. 1. — С. 36-37;

Републіковано: Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття. — Запоріжжя, 1999. — С. 167.

№ 58 1775, липня 6. — Копія реєстру речам гардівської похідної Покровської церкви, взятим після ліквідації Запорозьких Вольностей до Катерининського шанцю

Реєстр привезенним из Гарду церковним вещам, а какие именно явствует под сим.

Каделнеця сребрена 1, патрахилев 4, пояс персидский малой руки 1, сорочок служащих 4, платков шолоковых 6, платок полотна белого 1, нараквиц пар 5, воздухов великих 4, воздухов малих 4, накрывало на престол люструину голубого 1, ручников полотна белого вишиватих 5, покровцов столцовых разных 7, рыз разных 6, келюх 1, еще маленкой дискос 1, звезда 1, стаканчиков серебряных всеночных 2, маленка сребрана чарочка з ушком 1, евангелие под вишневым бархатом бумаги александровской 1, серебром оправлено 1, антими¹ положен в евангелии 1, ложиц серебряных 2, гробница сребрана 1, лихтарей медных 2, кубок сребной 1, килимов 2, круг миней 1, апостол 1, минея аркушева обща 1, акафистник 1, триодей 2, псалтирей старих одна болшая, другая с возследованием 2, ермолой нотной 1, правилныков 2, еще правилник жернцов² (которой при сей церкви бил) 1, еще псалтирь 1, триодей постных 2, светных 1, и того 3, октоихов 2, требник малый 1, сорочка на престол белого штофу 1, сорочок полотняных на престол 2, копей железных 2, на престол сподняя сорочка полотняна 1, паникадило медное 1, сукно зеленое погребенное 1, тестамест книжка 1, евангелие обшито алажею 1, апостол обшитою кожею черной 1, килимец старенкой 1, звонов: один болшенкой, а другой маленкой, и того 2, да из гардовой часовни звон маленкой 1, казанов 4, коряков медных 2,

¹ У тексті дописано: (нс).

² У тексті дописано: (чернцов ?).

сокир ламаних 2, воску чистого весом 19 фунтов, аркан товстой мерою 23 махових сажней 23, свечей ставних уже палених товстих 2, долгая свеча переломная 1, неочень товстих свечей коротких 1, 2, свечей копейных 226, икон наместных 4, архиерей бо лшой одити на полотне 1, царские врата на полотне 1, иерей на полотне 2, корогов 2, крестов деревянных великих 2, икон на полотне 4, икона на дереве Богоматерь 1, икона Миколая на полотне без рямец 1, апостолов на полотне 2, крестов: серебряных 2, кипарисной под серебром оправлений 1, кипарисной под слюдою 1, кипарисной под стеклом 1, гробница деревянная 1, на жертвеник деревянных образов 2, малых образов всех 43, на полотне образов 2, рушников 5, ламп 3, лихтар оловяной 1, налоец 1, полумисок ценою¹ 1, тарелок ценовых 2, блятиков малых на меде то есть образцов 9, гробница ченовая 1, крест ченовой 1, свердел велики 1, плешня 1, воздухов шитих: один серебром, а другой золотим 2, кадивница медная 1, риза зеленая шелковая 1, воздух шолковой старой 1, завеса шолковая полосата 1, завеса люстровая 1, покрывало на престол старое жовтое 1, кришка столцовая каламайковая 1, покрывало на престол вибойчатое 1, зановес люстриная 1, крестов маленьких деревянных 3 малеваних, а один с резьбою, и того 4, патрахель шовковой старой 1, кистей маленьких золотых 2, каламайковое покрывало 1, служебник киевской печати большой 1, малых миной общих 2 и празней 1, и того 3, чесослов киевской 1, каноник с повечерием киевской 1, шестодневник киевской 1, псартерей: новая 1, старих 2,² 2, молебников торжественных 3, книжиц панихидных 2, ламп медных 3, щипце долги 1, маленки 1, и того 2, проскомедия 1, полатка олтаревая малая 1, подсвечник медной жолтой 1, на налоец на покрывало пестрой шматок 1, престол и жертвеник деревянны, сундуков: большой 1, средних, в коих все вишеписанныя вещи положени, 2, и того 3. есть и денги не при церкви но при полку. Да сверх описи найшолся сундучок маленькой замкнут, в коем, видно, медныя денги положены, а толко неизвестно, ибо ключа нет, и по сказкам ктиторовой, что оной состоит козака, что при ченцу был пономарем, по имени Степана, до прибития ж того козака я своею печатю неодмикавши запечатал. Сверх вишеписанных денег состоит ефимков 4, полуефимков 21, серебряных пряжек: большая 1, малая 1. На копии тако: с подлинным свидетельствовал капитан Григорий Марков, с копию свидетельствовал наместник Андрей Зенковский.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 124 – 126.

№ 59 1775, липня 28. — Лист полковника В. Зверева протопопу П. Базилевичу про обставини взяття з Гарду до Катерининського шанцю похідної Покровської церкви

Высокопревелебный отец протопоп, мне в Дусе святе благодетель. Шанца Катерининского священник Григорий Лабинский, являсь у меня обявил, что Ваше Высопревелебие требует сведения, каким образом бывшая в Гарду церковь досталась в Катерининск и ему, Лабинскому, поручена, на что сым Вашему Высокопревелебию во известие даю знать: оная церковь находилась до сего в Гарду во владении бывшего Запорожского Нызового Войска; по высочайшему ж Ея Императорскаго Величества соизволению, даному господину генерал-порутчику и разных ординов кавалеру Петру Аврамовичу Текелию о небытии в империи Ея Величества Сечи и о истреблении оной как вредного скопища для беглых и непослушных людей, сего году в минувшем июне месяце при забратии со оног в деспозиции ввереного мне detachmenta состояющего места Гарду бывших запорожцов и оная церковь взята в Катерининск; послѣ того представил я его высокопревосходителству Петру Аврамовичу, чтоб сию церковь повелено было установить в шанце Катерининском, на что и получил соответствующей моему представлению в резолюцию ордер об оставлении ее тамо, а затем и велел я правящему во оном шанце должность коменданта господину секунд маюру Караказову, коему оная церковь под смотрение была вручена, по описе всю отдать означенному священнику

¹ У тексті дописано: (ценовий ?).

² У примітці до документа написано: Написанное не прочтено.

Лабинскому, которая ему и отдана, что объявив с моим почтением пребуду Вашего Высокопревелебиа, мне в Дусе святе надежного благодителя покорный слуга Василей Зверов полковник. Июля 28 д[ня]. 1775 году ш¹ Павловской. Его Высокопревелеб. Базилевичу.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 120 – 121.

№ 60 1775, серпня 30. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії стосовно прохання поставити в Катерининському шанці вивезену з Гарду похідну Покровську церкву

Где она церковь имеет быть поставлена, в палатке ли, или в в каком строении деревянном и на коликое время, и какая в оной церкви необходимость, и нет ли каких церквей там в близости? И ежели почему следует быть церкви в Екатерининском шанце, для чего доселе не было? Сентября 16 дня 1775 года. Иов епископ Переяславский.

В духовную епископии Переяславской консисторию из духовного Елисаветградской провинции правления репорт. Екатерининского шанца священник Григорий Лабенский присланным в сие правление прошедшаго июля 20 дня репортом представляя, просил о порученной ему ведения бывшей Сечи Запорожской в Гарду церкви походной в разставивании и продолжения в ней священнослужения, по которому отказано, а велено, как она церковь, когда и ким и для чего ему поручена в обстоятельстве репортовать, почему он, Лабенский, за явкою своею в господина Молдавского гусарского полку полковника Василя Степановича Зверова на то просил писменного сюда объяснения, которое при своем репорте и представил, какое оригиналом на благоразсмотрение духовной Переяславской консистории при сем Елисаветградское духовное правление приобща просит о прописанной, находящейся в Екатерининском шанце походной во имя Покрова Богоматере церкви к продолжению по неимению тамо церкви для общенародной ползы священнослужения в резолюцию повелительного указа. Елисаветградской провинции протопоп Павел Базилевич. № 166, 1775 года, августа 30 д[ня].

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 119 – 120.

№ 61 1775, листопада 3. — Донесення мешканців Катерининського шанцю наміснику А. Зенківському з проханням дозволити до зведення постійної церкви користуватись вивезеною з Гарду похідною Покровською церквою

В духовное наместное правление Молдавского гусарского полку отцу наместнику Андрею Зенковскому шанца Екатерининского от купечества и обывателей покорное доношеные. Сего 775 году ноября 3 за прибытием Вашего Превелебиа к нам с ордером, в котором велено учинить верную справку для отсылки в консисторию о взятой з Гарду во время атаки бывшей Запорожской Сечи походную в храм Покрова Богоматере церковь, которая ныне здесь в шанце Екатерининском по повелению его высокопревосходительства господина генерал-порутчика Текелия оставленна, оной же церкви со всею утварью опис при сем прилагаетца, что ж касаетца о необходимости здесь безпереривно в ретражаменте двуротная команда содержится; как команде, так и нам, новоселящимся купцам и обывателям, без церкви трудно, ибо от нас другой по близости церкви не имеетца, кроме за сорок верст в Добранкы, того рады духовного наместного правления ныжайше просым, даби оною вышпрописанною церквою впред хотя чрез шесть год бы ползовалис, ибо чрез шесть год церковь неподвижную обовязуемось соорудить, для того из дерева заготовленного близ до двох сот имем, денег в приходе имеетца триста семдесят девять рублей, с того чысла в расходе на разные церковные вещи употреблен-

¹ У тексті дописано: (анец).

но сто дев'яносто один рубль, а в остатки на лицо имеетца восемьдесят восемь руб., с книг евангелие, триодей две постная и цветная, часослов, шестодневник, минея обща, ирмо-лой печатной, риз двое, едны парчевы, другие материяльные, кадилница медная, крест, короков две, звон, дворов имеетца числом семдесят, а впред сколько сылы нашей одо-лажаемся старанья приложить, чтоб и ближай срока обовязанные свое исполнить, и о том учинить мылостывое рассмотрение. Бургомистр Григорей Ракол, ктитор Василий Александров, Хома Корсунский, Матвей Павлов, Григорий Щербина, Клиим Кокул, Василий Рошка, Иван Макидон, Ефим Безрукавий, атаман Данило Головка з громадою, Василь Горкуша, Федор Кадабаш.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 122 – 123.

№ 62 1775, листопада 5. — Підписка мешканців Катерининського шанцю із зобов'язанням збудувати протягом шести років постійну церкву

1775 года ноября 5 числа ми, ниже подписавшиеся шанца Екатерининского купечество и обиватели за священником дали сию Молдавского гусарского полку в наместное духовное правление отцу наместнику Андрею Зенковскому подписку в том, что обовязуемся чрез шесть год неподвижимую в шанце Екатерининском церковь соорудить, в том и подписуемось — шанца Екатерининского купци и обиватели: бургомистр Григорий Ракул, ктитор Василий Александров, Матфей Павлов, Григорий Щербина, Клиим Кокол, Василий Рошка, Иван Македон, Евхим Безрукавий, атаман Даныло Головка из громадою, Василь Горкуша, Федор Кадабас, Хома Корсунский.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 123.

№ 63 1775. — Опис справи про освячення аджамської церкви

Описание дела

о освящении Елисаветградского пикинерного полку двадцатой Аджамской роты вновь выстроенной о двух престолах на место сожженной татарами церкви.

1. Доношение от протопопа Елисаветградского Павла Базилевича с прошением на освящение означенной вновь выстроенной церкви благословения на двоих страницах листа, а на четвертой определение архиерейское.

2. Ведомость на целом листу о имеющихся в оной аджамской новой церкви церковных вещах.

3. План означенной вновь выстроенной церкви на двоих листах.

4. Выписка из журнала о выдачи на освящение прописанной церкви благословительной в надлежащих обстоятельствах граммати на одной странице листа, а три чистия.

5. Перемена граммати благословительной на освящение оной церкви за подписом преосвященного Иова, данной на двоих страницах листа.

6. Доношение от оногж протопопа Базилевича с прошением отдачи в прописанную в новь выстроенную церковь святых антиминсов на одной странице листа, а на другой росписка тамошних священников о приеме оных святых антиминсов.

7. Перемена указа в духовное Елисаветградское правление в заизвестие о выдачи оных святых антиминсов.

8. Репорт от протопопа Елисаветградского Павла Базилевича о получении оной благословительной граммати и освящении оной вновь выстроенной церкви на одной странице листа.

9. Репорт от оног протопопа Базилевича о получении вышеозначенного указа на одной странице листа, а три чистые.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 53 – 54.

№ 64 1775, вересня 19. — Відомість про речі двохпрестольної аджамської церкви, складена священиком І. Росенським і дияконом М. Ставицьким

Ведомость

о имеющихся Елисаветградского пикинерного полку роты двадцатой Аджамской в церкви в новь состроенной в два храма, состоящей в низу Преображения Господня, а на хорах Покрова Богоматере, всех утвари церковной вещах 1775 года сентября 19 сочинена, и во первых о вещах храма Преображения Господня.

- Рыза парчевая голубая жолтою тафтою подбита 1.
 Рыза штофу жолтого, на ней камя парчи зеленой, окладена серебряным позументом 1.
 Рыза черного винецкого камлоту обложена белым мишурным позументом 1.
 Эпатрахиль парчевой голубой жолтою тафтою подшит 1.
 Эпатрахиль на зеленой парчи золотом¹ тованый 1.
 Эпатрахиль штофу жолтого обложен серебряным позументом 1.
 Эпатрахиль зеленого грезету обложен мишурным позументом 1.
 Подризник венецкой голубой тафты, в полах битым золотым позументом обложен, а подшит выбойкою греческою 1.
 Подризник холстяной красною заполочю шитый.
 Подризник холстяной разными шелками с золотом шитый 1.
 Подризник холстяной вышитый белю 1.
 Поручи парчевые голубые желтою тафтою подшиты 1.
 Поручи штофу жолтого 1.
 Поручи тафты блакитной обложены белым мишурным позументом 1.
 Поручи парчи зеленой 1.
 Пояс красный шалевый 1.
 Пояс ветхий полушалевый пестрый 1.
 Пояс² пестрый 1.
 Воздушков новых парчевых подшитых жолтою тафтою 3.
 Воздух больший на зеленой парчи золото гантованный 1.
 Воздушков парчи зеленой 2.
 Воздушок четверокрилной на зеленой парчи 1.
 Воздух болший штофу жолтого 1.
 Напрестольное покрывало люстрины красной мишурным позументом обложено 1.
 Пелена на стол под евангелие³ голубой обложена лентою красною 1.
 Катапетасма грезету красного 1.
 Платок италянскый пестрый на тафте венецкой 1.
 Платок шолковый алый 1.
 Крест серебряный позолоченый 1.
 Крест деревянный 1.
 Гробница серебряная 1.
 Чаша серебряная вызолочена 1.
 Дискос с⁴ серебряный 1.
 Звезда серебряная 1.
 Лжица серебряная вызолочена 1.
 Кадило сребренное 1.

¹ У тексті позначка:

² У тексті позначка:

³ У тексті позначка:

⁴ У тексті позначка:

Кадило желтой меди 2.
Лямпа¹ желтой меди 4.
Евангелие московской печати под серебро оправленное 1.
Миня праздничная московской печати 1.
Миня общая киевской печати 1.
Псалтирь толкована киевской печати 1.
Октоих пятого гласа московской печати 1.
Тестамент киевской печати 1.
Служебник киевской печати 1.
 Вещи храма Покрова Богоматере.
Рыза штофу жолтого обложена сребряным позументом 1.
Рыза люстрины красной, на ней камя люстрины зеленой, обложена белым мишурным позументом 1.
Рыза ветхая тафти алыи, на ней камя зеленой тафти, обложена белым мишурным позументом 1.
Подрызник холсту тонкого разными шолками вышит 1.
Подрызников простого полотна заполочю вышитых 2.
Подрызник набойчатый полотна простого 1.
Пояс шалевый красный 1.
Пояс полушалевый красный 1.
Воздух² жолтого, на нем крест³ позументу.
Воздух зеленой тафти, на нем з сребряного позументу 1.
Воздух тафты красной, обложен золотою сеткою 1.
Воздух грезету зеленого обложен малым золотым пузументом 1.
Поручей разных материй три пари 3.
Катапетасма тафты фиалковой 1.
Пелена на стол под евангелие тафты красной 1.
Платок полушелковый пестрый малой руки 1.
Платок бумажный красный 1.
Утиралников простого холсту заполочю шитых 5.
Чаша серебряная вызолочена 1.
Дискос серебряной вызолоченый 1.
Звезда серебряная вызолочена 1.
Чаш ценовых 2.
Дискосов ценовых 2.
Звезд ценовых 2.
Лжица ценова 1.

Священник Иоанн Росенский.
Соборный диакон Николай Ставицкий.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 56 – 59.

¹ У тексті позначка: (?).

² У тексті позначка:

³ У тексті позначка:

№ 65 1775, вересня 30. — Донесення протопопа П. Базилевича Переяславському та Бориспільському єпископу Іову з проханням видати два антими́нси

Подано октября 28 дня 1775 года; выдать антими́нсы. Иов епископ Переяславский в¹ 1775 году октября и записав доложить.

Ясне в Богу преосвященнейшему господину Иову епископу Переяславскому и Борисполскому
высокомилоствому архипастиреву

Нижайшее доношение.

Промеморию от Елисаветградского пикинерного полку сего года сентября 14 дня по репорту двадцатой роты Аджамской в сие правление сообщено с прошением о внов зделанной в той роте в два престола, внизу в храм Преображения Господня, а на хорах Покрова Богоматере, церкви, для состоящей в одной смежности поселением девятой на десят роты Новоаджамской, к Вашему Преосвященству учинить представление; для того духовное правление Вашего Преосвященства нижайше просит на освящение помянутой церкви об двоих престолах о выдачи святых антими́нсов учинить милостивое архипастирское о пределеение.

Вашего Преосвященства
нижайший послушник протопоп Павел Базилевич.

1775 года сентября 30 д[ня]. № 172.

В силе его преосвященства определения выдана мною два святых антими́нсов с губами священникам Онуфрию Улевичу и Иосифу Лиханскому протопопии Елисаветградской пикинерного полку роты двадцатой Аджамской октября 31 дня 1775 года, ризничей иеромонах Климент.

1775 года октября 31 дня прописание два святых антими́нсов с губами от иеромонаха Климента приняты прописуется, священник Онуфрий Улевич, священник Иосиф Лиханский.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 61 – 62.

№ 66 1775, вересня 30. — Донесення протопопа П. Базилевича Переяславському та Бориспільському єпископу Іову з проханням дати дозвіл на освячення аджамської церкви

Ясне в Богу преосвященнейшему господину Иову епископу Переяславскому и Борисполскому
высокомилоствому архипастыреву

Нижайшее доношение.

Сего 1775 года сентября 14 дня сей Елисаветградской провинции от Елисаветградского пикинерного полку промеморию по репорту 20-й Аджамской роты в сие правление сообщено с прошением о учинении представления, куда подлежит к посвящению состоящей того полку в роте двадцатой Аджамской церкви, которая по благословению Вашего Преосвященства прошлаго 1773 года июля 2 дня на место сожженной татарами в бывшее на здешнюю провинцию нападение вновь на том же месте в показанной роте церковь о двух престолах, в низу в храм Преображения Господня, а на хорах в храм Покрова Богоматере, заложена. А ныне уже совершенно окончена и на первой случай, пока иконописным художеством в нов зделанние слесарскою работою и коностансы отделаются, приличными старими иконами украшена, на что и опись учиня о налично состоящих вещах и зделанной церкви план приобща прошено к Вашему Преосвященству о посвящении в два престола предписаной церкви взнести представление, по которой от

¹ У тексті позначка:

духовнаго правления нарочно определенными двумя, священником и диаконом, освидетельствование и чинено, и понеже в сходство их показания и прозбы все к посвящению в поговности имеется. Для того духовное правление сим Вашему Преосвященству представляя, нижайше просит на освящение в показанной Аджамской нововыстроенной в два престола Преображения Господня и Покрова Богоматере церкви благословительной грамматы и милостиваго архипастырскаго определения, о имеющих же при той церкви вещах имянная ведомость за подписом свидетельствовавших рук и от зделанной церкви план к благоусмотрению Вашему Преосвященству при сем прилагаются; Вашего Преосвященства нижайший послушник протопоп Павел Базилевич.

1775 года сентября 30. № 173.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 54 – 55.

№ 67 1775, жовтня 29. — Выписка з журналу Переяславської духовної консисторії про дозвіл освятити церкву в Аджамці

Копия.

Выписка из журнала

1775 года октября 29 д[ня] в четверток.

По доношению духовнаго Елисаветградской протопопии правления с прошением выдачи на освящение в прошлом 1773 году июля 2 дня по благословиению его преосвященства Елисаветградского пикинерного полку в двадцатой Аджамской роте на место сожженной татарами в нов о двух престолах, в низу в храм Преображения Господня, а на хорах Покрова Богоматере, заложенной, ныне же совершенно строением конченной церкви благословительной грамматы, и с приложением учиненной нарочно из онаго правления определенными священниками всем церковным вещам описи и самой церкви плана, в силу его преосвященства определения, коим велено выдать на освящение прописанной церкви благословительную граммату, приказали: заготовить граммату от его преосвященства в надлежащих обстоятельствах.

Подлинной подписали

Консисториста иерей Иоанн.

Консисториста иерей Стефан.

Ризничей иеромонах Касиян.

С подлинным читал канцелярист Иван Рошкевич.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 59 – 60.

№ 68 1775, жовтня 31. — Копія виданої Переяславським та Бориспільським єпископом Іовом благословительної грамоти на освячення церкви в Аджамці

Божиєю милостию

Смиренный Иов, епископ Переяславский и Борисполский, честному Елисаветградской провинции протопопу Павлу Базилевичу Божие благословение препосылая, пастырски предлагаем; сего октября 28 д[ня] присланным вы к нам доношением по промемории Елисаветградского пикинерного полку представили, что де по благословиению нашему прошлого 1773 году июля 2 на место сожженной оногo полку в двадцатой роте Аджаме татарами заложенная внов на том же месте о двух престолах в храмы Преображения Господня и Покрова Богоматере церковь ныне совершенно строением окончена, и пока иконописным художеством в нов зделанные слесарною работою иконостасы отделаны будут на первой случай приличными старыми иконами украшена, священными сосудами, одежаниями, книгами и протчим к священнослужению потребным снабдена,

как де и по освидетельствованию нарочно из духовнаго нашего правления определенным священством в точность явилось и в приложенной при том описе явствует, и просили на освящение той церкви нашего благословения; для того¹ в означенную Аджамскую роту и прописанную нововыстроенную церковь по церковному чиноположению на нововыданных от нас святых антиминсах освятить благословляем и по освящении в консисторию нашу репортовать; дана в катедре нашей Святовознесенской Переяславской 1775 года октября 31 дня.

Белую подписал преосвященный в горе тако
Смиренный Иов епископ Переяславский и Борисполский.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 60 – 61.

№ 69 1775, листопада 12. — Копія указу Переяславської духовної консисторії протопопу П. Базилевичу із присутніми Єлисаветградського духовного правління про видачу антимінсів для освячення церкви в Аджамці

Указ Ея Им[ператорскаго] [Величест]ва само[держлицы] все[российския] из духовной епископии Переяславской консистории Елисаветградской провинции протопопу Павлу Базилевичу с присутствующими в духовном правлении.

По доношению вашему сего года октября 28 преосвященному господину Иову епископу Переяславскому и Борисполскому архипастиреве нашему присланному с прошением выдачи новостроенную Елисаветградского пикинерного полку в двадцатой роте Аджамской на место сожженной татарами в два престола в храмы Преображения Господня и Покрова Богоматере церквей святых антиминсов определением его преосвященства велено: выдать антиминсы, и выданные чрез тамошних священников Онуфрия Улевича и Иосифа Лиханского, о чем вам сим Ея Им[ператорскаго] [Величест]ва указом предлагается, 1775 года ноября 12 дня.

Белый подписали консисториста Успенский настоятель Иоанн, консисториста Воскресенский настоятель Стефан, канцелярист Иван². № 779.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 62 – 63.

№ 70 1775, грудня 3. — Рапорт Єлисаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії про виконання указу стосовно освячення церкви в Аджамці

В духовную епископии Переяславской консисторию
из духовнаго Елисаветградской провинции правления
Репорт

В силу последовавшей от его преосвященства прошедшаго ноября 13 благословительной грамоты Елисаветградского пикинерного полку в роте 20 Аджамской церковь нововыстроенная в два престола прошедшаго же ноября 26 д[ня] в храм Преображения Господня, а на хорах Покрова Богоматере 27 д[ня] числ мною по церковному чиноположению освящены, о чем духовной Переяславской консистории сим в покорности моей репортую;

Елисаветградской провинции протопоп Павел Базилевич.
1775 года декабря 3 д[ня], № 221.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 63.

¹ У тексті позначка:

² У тексті позначка:

№ 71 1775, грудня 3. — Рапорт Єлисаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії про отримання указу стосовно освячення церкви в Аджамці

В духовную епископии Переяславской консисторию
из духовнаго Елисаветградской провинции правления
Репорт.

Указ Ея Императорскаго Величества от духовной Переяславской консистории под № 779 о выдачи святых антиминсов в нововыстроенную Елисаветградского пикинерного полку в дватцатой роте Аджамской в два престола в храмы Преображения Господня и Покрова Богоматере церков сего 775 года ноября 30 в сем правлении получен, на получение котораго духовной Переяславской консистории от духовнаго Елисаветградскаго правления в покорности и репортуется.

Елисаветградской провинции протопоп Павел Базилевич. 1775 года декабря 3 д[ня]. № 222.

Машуков В. О построении в 1773 – 1775 гг. деревянной Преображенской церкви в местечке Аджамке (Херсонской губ., Александрийского уезда). (К истории Херсонской епархии) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1912. — Вып. VIII. — С. 63 – 64.

№ 72 1776, лютого 19. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про недоцільність повертати колишнім власникам землі, які були відібрані запорозькими козаками і на яких облаштовані слободи з церквами

№ 90. Получен 9 марта 1776 года.

Его высокографскому сиятельству, высокопревосходительному господину генерал аншефу, государственной Военной коллегии вице президенту, Ея Императорскаго Величества генерал адъютанту, действительному камергеру, лейб гвардии Преображенского полку подполковнику, Азовской, Новороссийской и Астраханской губернии генерал губернатору, войск тамо поселенных главному командиру, генералу от легкой конницы, кирасирского Новотроицкого полку шефу и ординов российских Святых Андрея Первозванного, Александра Невского, великомученика и победоносца Георгия, полских Белого Орла, Святого Станислава, и голстинскаго Святая Анны кавалеру графу Григорию Александровичу Потемкину

от генерал маиора Азовской губернии губернатора и кавалера Черткова
Рапорт.

Разсматривая по ордеру Вашего Высокографскаго Сиятельства о привращении захваченных пред сим бывшими запорожцами земель дела увидел прошения, касающиеся до приведенных бывшими запорожцами как в строении, так и умножении жителями и поступивших ныне в число казенных слобод, которые составляют Лычковской и Протовацкой уезды, и о отдаче тех селений тем самим, кому до захвачения те земли принадлежали, нахожу великие неудобности, о которых Вашему Высокографскому Сиятельству к благоусмотрению сим и доношу. До захвачения земель бывшими запорожцами по реку Орель просители на своих землях, кои присваивают себе болшою частию по заимшицам, а частию по грамотам и крепостям, но и в оных дачах их точныя пределы редко где предписаны, кроме малого числа отводных Екатерининскою провинциальною канцеляриєю дачь, имели почти толко для скотоводства хутора с малыми селениями, а ныне те хутора населением в них от бывшего запорожскаго ведомства составляют великии слободы, куда населился народ частию и казеннаго ведомства из Екатерининской // провинции, а к тому и из свободных людей с разных сторон, и везде по тем слободам еще поселились и бывшие запорожцы не малым числом, и выстроили себе порядочные дворы, а в некоторых сооружили не малым иждивением церкви и зделали от набегов татарских не болшие укрепления.

И потому ежели обратить те слободы тем самим, кому до захвачения запорожцами земли принадлежали, то жители, которые там населились из казеннаго ведомства Екатерининской провинции и бывших запорожских казаков и старшин с их фамилиями

(которых во всякой слободе до немалаго числа состоит, а особливо в Лычкове, Могилеве и других слободах, на кои от прежних владельцев чинится же требования и из оных жителей не толко многия уже переженились, но считая таковыя селения как бы некоторым родом городов более тридцати человек подали прошения о причислении их в мешчанство) отдавать просителям, мнится, не следует, поелику они не самовольно, а с дозволения их тогдашней команды, бывшего Коша, поселились, естли ж всех оных с земель принадлежащих просителям переселить в другие места, то особливо по здешней в разных местах безлесеце не без тягости будет народу, а притом те слободы и церкви обратятся в пустыню и зделаются паки одними разсеянными хуторцами, или не болшиими селениями, в разсуждении чего во исполнение ордера Вашего Высокографского Сиятельства к отдаче таковых слобод просителям точным выполнением приостановился, а к удовлетворению тех истцов требую от них на те земли документов; и о успокоении же на просимых землях живущих поселян, равно и ко удовлетворению просителей полагаю ниже следующее мнение: просителям, // на чьих землях Лычковскаго и Протовчанскаго уездов означенные немалые слободы населены, вместо тех земель не повелено ль будет дать другие способные по собственному их избранию пустыя и ни кем не заселенныя земли, когда похотят, хотя и с прибавкою, а поселян, коих они до захвачения бывшими запорожцами на своих хуторах имели, дозволить переселить на те отведенные им места, однако ж с тем, что ежели те поселяне сами перейтить пожелают, ибо к тому побуждать или их себе присваивать, яко до сего времени свободных и ни за кем и ни по чему не укрепленных людей, никто права не имеет, а чрез то могут селения, следовательно, и казенныя доходы, умножиться, когда оклад будет с земли а не с душ; что все передав благоусмотрению Вашего Высокографскаго Сиятельства имею ожидать решительнаго повеления.

Генерал маиор Василий Чертков.

19 февраля 1776 году.
Крепость Белевская.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 74 – 75.

**№ 73 1776, квітня 24. — Витяг з рапорту Азовського губернатора
В. Черткова Г. Потьомкіну стосовно добудови Георгіївської церкви у містечку Петрівці, розпочатої коштом кошового отамана
П. Калнишевського**

Его светлости
высокопревосходительному господину генерал-аншефу... Потемкину
от генерал-маиора Азовскаго губернатора и кавалера Черткова
Рапорт.

Протовчанскаго уезда командир артиллерии капитан Салков ко мне представляет, что того уезда местечка Петровки священники Логин Петров и Фома Верховгляд поданным к нему доношением просили на достроение новоосуществляющейся в том местечке церкви во имя Святаго Великомученика Георгия (которую начал // строить бывшей кошевой Калнышевский собственным своим коштом) о выдаче из ево, Калнышевскаго, имени недостающаго числа денег пятисот рублей куда надлежит без представления не оставить; а как им, капитаном Салтыковым, усмотрено, что та новоосуществляющаяся церковь действительно состоит в недостройке, и естли оную оставить без окончания, то в короткое время от течи вся придет в разрушение, а что подлинно она церковь и жданием бывшего кошеваго Калнышевскаго строилась, в том имеется данной от него, Калнышевскаго, мастеровым людям контракт; а как и по собственному моему обозрению к достройке оной церкви потребно до пятисот рублей, то и предая оное прошение в благоусмотрение Вашей Светлости ожидаю в резолюцию повеления.

Генерал маиор Василей Чертков.

24 апреля 1776 года.
К. Белевская.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 305 – 305 зв.

№ 74 1776, червня 2. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову стосовно земель Самарського Пустинно-Миколаївського та Києво-Межигірського монастирів

Ставропигиального Києвомежигорського монастиря архимандрит Гавриил представляє ко мне, що ко оному монастирю приписан другою называемою Пустыню-Николаевской Самарский, который состоит бывшего Запорожского владения при сем Новоселице между рекою Самарою и Самарчиком, к обеим сим монастирям принадлежит в тамошнем же месте несколько пахотной земли, сенокосных лугов, лесов и рыбных озер, которые даны были из усердия от бывшего Запорожского Войска, сверх того приписано к ним во владение от того же Войска 50 дворов в слободе называемою Чернечим селом, но как по уничтожении Запорожской Сечи все сии принадлежности поступили в ведомство Новороссийской губернии, то оной архимандрит с братиею и просил, чтоб всю ту землю со всеми угодьями и принадлежностями оставить по прежнему во владении тех монастирей, при чем приложил и описание всем тем угодьям, я оныя препровождаю к Вашему Пр-ву с тем, чтоб вы по персональному вашему там требованию рассмотрели справедливость сего пребывания и прислали бы ко мне свое мнение, следует ли все оныя недвижимости оставить по прежнему во владении за теми монастирями, по которому я и не оставлю исходатайствовать у Ея Императорскаго Величества о владении оных высочайшего утверждения, если же паче чаяния найдете вы и то за полезное, чтоб всем тем землям, угодьям остаться под ведомством государственных слобод, то чем за оныя те монастири удовольствовать.

Богумил А.. К истории управления Новороссии князем Г.А. Потемкиным. Ордера 1775 и 1776 года. — Екатеринослав: Типография губернского земства, 1905. — Вып. 2. — С. 59–60.

№ 75 1777, липня 12. — Указ Азовської губернської канцелярії Самарському окружному правлінню щодо непоширення юрисдикції останнього на монастирських селян Чернечого

Указ Ея Императорскаго Величества самодержцы всероссийской из Азовской губернской канцелярии Самарскому окружному правлению. По указу Ея Императорскаго Величества Азовской губернской канцелярии по доношению Самарскаго монастиря начальника иеромонаха Леонида, в котором написано: в росписании жителей Новосельцы по сотням написаны и монастирский в Чернечом селе жительствующие люди и привлечены во все гражданские, какова токмо они имели преж в монастирь повиновении и ковысканию поземельных за округ Новоселицкой денег, что те как по ревизии написаны, так и на отведенной к Новосельцам земле скот на пастбе имеют и хлеб пашут, причислены и тем оныя подданные приведены в развращение, что немогут знать своего существеннаго владельца, и монастирь чрез то в обиде и разорении состоит, неимея кем в экономии монастирских надобностей исправить и лишен спокойнаго владения, в котором данными из Азовской губернской канцелярии оному монастирю двумя указами предписано всеми теми землями, лесами и людьми, какие до сего времени во владении онаго монастиря состояли, владеть, итем доношением просит о исключении оных монастирских подданных из сотенной Новоселицкой ревизии, равно и от взыскания поземельных денег, поелику из тех подданных хлебопашцев состоит токмо пятнадцать человек, взыскание тех поземельных денег утвердить монастирям Киево-Межигорскому и приписному Самарскому, которым токмо и земля полагается. Определено: в Самарское окружное правление послать указ и велеть оному правлению да и ни кому довышеписанных монастирских людей никакова дела не иметь. А когда в случае какая надобность будет, то требовать писменно от реченнаго монастиря; взысканием же с тех монастирских людей поземельных денег обождать до настоящего размежевания земель и Самарскому окружному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу. Июля 12 дня 1777 году.

Подлинный подписал Георгий Герсеванов.
В должности секретаря поручик Петр Осипов.

Феодосий Макаревский. Самарский, Екатеринославской епархии, Пустынно-Николаевский монастирь. — Екатеринослав: тип. Екатеринославскаго Губернскаго Правления, 1873. — С. 118–120.

№ 76 1778, січня 10. — Копія відкритого указу, виданого Азовською губернською канцелярією Самарському Пустинно-Миколаївському монастирю на володіння млинами, пасіками та садами з їхньою землею

Копія. № 48.

По указу Ея Величества государыни императрицы Екатерины Алексеевны самодержицы всероссийской и прочая, и прочая, и прочая, ставропигиального Киево Межигорского монастыря иеромонах Феофан поданными в Азовскую губернскую канцелярию двумя доношениями объявил, в 1-м: известился он, что по поданному в сию канцелярию от него доношению, коим просил об отводе к владеемым издавна оным монастырем в урочище Хашовом на реке Самаре на одной плотине двум мелницам для выпуска помолщиковаго скота и содержания поселенных четырех дворов в людей земли по положению о Новороссийской губернии ста двадцати десятинах, учиненным в сей губернской канцелярии определением посланным к господину подполковнику Афонасьеву указом велено ко оным мелницам отвести толко в силу межевой инструкции 25 главы 17 пункта для выпуска помолщиковаго скота; почему за неотводом вышеписанного числа десятинах по малости земли и без людей оных мелниц содержать никак невозможно, и тем доношением просил об отводе ко оным мелницам вышеписанного просимаго числа десятинах земли, так как и прежним доношением прошено, и о даче на спокойное теми мелницами и землею владение открытого указа учинить рассмотрение; во 2-м: имеются при оном монастыре Самарской округи в лесных дачах издавна заведенныя для пчел в двух местах пасеки, 1-я в урочище // Гришине над Самарою по течению по левую сторону с одним садом, 2-я в урочище Пристене по течению в правую сторону с двумя небольшими садами; и тем доношением просил о утверждении оных пасеки с садами за оным монастырем не для заводу скота, а единственно для содержания одной пчелы, и о даче на спокойное владение, дабы иногда от кого какого препятствия чинено не было, открытого указа учинить рассмотрение; и по тем доношениям, учиненными в Азовской губернской канцелярии определениями и посланными к подполковнику Афонасьеву указами, велено под вышеписанные мелницы в силу положения о Новороссийской губернии плана земли сто двадцать десятинах по правой стороне реки Самари отвести, а под имеющиеся под пасеками и садами места освидетельствовать в какой оные точно округе состоят, и по освидетельствовании измерив сколько числом десятинах земли будет, и по исполнении онаго в сию губернскую канцелярию рапортовать; на которые указы означенной подполковник Афонасьев рапортует, что при означенных урочищах землю под хоцеватские мелницы сто двадцать десятинах в урочище Пристене под два сада с пасеками пять с половиною десятинах, да в урочище Гришином под сад и пасеку две десятины, кои места прапорщиком Раичевичем в отвод межами обойдены и отданы онаго монастыря иеромонаху Феофану; того ради в Азовской губернской канцелярии определено: онаго ставропигиального Киево Межигорского монастыря // приписному Самарскому Пустинно Николаевскому монастырю на безпрепятственное теми мелницами, пасеками, садами принадлежащею ко оным землею владение со взятъем указных пошлин дать сей Ея Императорскаго Величества открытой указ, во верность чего за подписанием и с приложением печати и дан из Азовской губернской канцелярии при крепости Белевской генваря 10 д[ня] 1778 года.

На подлинном указе подписано тако: Губернаторской товарищ Георгий Гарсеванов. Порутчик Петр Осипов. Регистратор Ефим Наваселов

Печать Азовской губернии на красном сургуче и против оной надписано:

У сего Ея Императорскаго Величества указа печать

Азовской губернской канцелярии красного сургуча.

Печатных пошлин 75 ½ коп. Взысканы. Вверху листа подписал

в Азовской губернской канцелярии в должности секретаря порутчик Петр Осипов

Оной подлинной указ писан на гербовой бумаге. В должности секретаря коллежский регистратор Евдоким Туменов. Читал подканцелярист Филип Мухин.

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 25 – 26.

**№ 77 1778, березня 1. — Пропозиція Азовського губернатора
В. Черткова Самарському наглядному правлінню стосовно селян
та служителів Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря**

От генерала-поручика Азовскаго губернатора и кавалера
в Самарское смотрительское правление

Предложение.

Дошло ко мне сведение, что Самарскаго Пустынно-Николаевскаго монастыря гос-подином Маиером и земским комиссаром Сухановым не только и с проживающих под тем монастырем поселян, но и из служителей некоторые записаны в пикинерную службу, а как все таковыя состоящие за монастырем на равном положении быть должны с прочими таковыми подвладельцами проживающими жителями, то в разсуждение того оное Самарское смотрительское правление имеет до тех проживающих под Самарским монастырем поселян и служителей, кои наняты из тех же за монастырем числящихся поселян, так как и до прочих владельческих, кроме исполнения по указам Азовской губернии и прочих вышних мест дела неиметь, а тех, кои вошли в дачи монастырские, хутора казачьи, употреблять на равне с прочими государственным и поселянами, сходно с данным о том особым положением.

Подлинный подписал
Василий Чертков.

Ч. 1 марта
1778 года.
№ 286.

Феодосий Макаревский. Самарский, Екатеринославской епархии, Пустынно-Николаевский монастырь. — Екатеринослав: тип. Екатеринославскаго Губернскаго Правления, 1873. — С. 120.

№ 78 1778, серпень. — Копія межової книги Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря і сіл Орловщини та Піщанки володіння Києво-Межигірського монастиря

Копия

Межевыя книги Пустынно Николаевскаго Самарскаго монастыря и деревень Орловщины и Пещанки владения ставропигиального Киево Межигорскаго монастыря. Межеванья учиненного в 778 году августа д[ня] межевщиком прапорщиком Емельяном Тимофеевым. //

Копия

1778 году августа д[ня]. По указу Ея Величества государыни императрицы Екатерины Алексеевны самодержицы всероссийской, и прочая, и прочая, учинена межа Азовской губернии Екатеринославскаго уезду Пустынно Николаевскаго Самарскаго монастыря и деревень Орловщины и Пещанки с их пашенными землями, с санными покосами, лесными и протчим и угодыми, которые состоят во владении ставропигиального Киево Межигорскаго монастыря, от всех смежных посторонних земель, как следует, начало межи з смежным селом Новоселкою, которое состоит во владении капитана Николая Васильева сына Черткова от угла прежде учиненной прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году при обмежевании местечка Новоселицы, которое состоит во владении государственных воинских поселян, межи и от прежде поставленно на повороте межеваго столба с межевыми признаками и вырытой пред оным в сажени межевой яме шириною во все стороны по полторы, а в глубину одна сажень, в коей кладено уголье и камни, с того места взять починной пункте, как на специальном плане видно, и от помянутого столба продолжена линия, а пред столбом в сажени вырыта другая таковой же пропорции как выше показано межевая яма, в ней положено уголье и межевых, так как в починную, пять камней, возле сказанного ж столба ставлена была астролябия, и та линия склонение свое имеет на ромб от зюида и весту семдесят два градуса, идучи тою линиею до повороту, перешед авраг, впадающей в речку Подполную, и две дороги, лежащие первую из деревни Алексеевки Хорошей в село Матвеевку, а вторую из деревни

Лозовой в хутор Подполной, на праве степь и хлебопашеству способная, и сенные покосы Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины // и Пещанки, а на леве те ж уголья села Новоселки капитана Николая Васильева сына Черткова; при продолжении ж той линии поставлено по меже чрез каждые двести пятьдесят сажень семь межевых столбов с надлежащими признаками, пред коими в сажени вырыты показанной меры межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня, и дошед до повороту длина той линии тысяча девять сот пятьдесят сажень, с того места линия поворотилась вправо на ромб от норда и весту восемнатцать градусов, и в самом том месте где стояла астролябия поставлен межевой столб с межевими признаками, пред оным в сажени вырыта показанной меры межевая яма, в ней положено уголье и три камня; идучи тою межею до повороту, перешедь три оврага, впадающие в овраг Атарку, проток называемой Солоненку, дорогу, лежащую из села Новоселки в село Матвеевку, и чрез реку Подполную и дорогу, лежащую из деревни Лозовой в деревню Пещанку, два небольшие озера и дорогу, лежащую из села Новоселки в село Матвеевку, и чрез два озера, из коих первое называется Орлово, на праве и на леве пашенная земля, степь к хлебопашеству способная, сенные покосы и песок прописанных дачь и владельцов; при продолжении ж той линии поставлено по меже чрез каждые двести пятьдесят сажень дватцать один межевой столб с надлежащими признаками, пред оными в сажени вырыты показанной меры межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня; и дошед до реки Самары и до преждепоставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году при обмежевании местечка Новоселицы на повороте межевого столба с межевими признаками, пред коими в сажени в левой стороне вырыта сказанной пропорции // межевая яма, в ней кладено уголье и камни, где с левой стороны земля села Новоселки кончилась, длина той линии пять тысяч пять сот сажень; с того места и от состоящагося на левом берегу реки Самары межевого столба продолжена линия на тот же ромб и градусы вверх по реке Самарчику, которая составляет между дачь Пустынно Николаевского Самарского монастыря деревень Орловщины и Пещанки и воинского местечка Новоселицы живую и непременною межу, и шед тою линиею чрез реку Самар, болото, излучину речки Самарчика, и дошед до поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году межевого столба, при коем состояла той же меры яма, в ней кладено уголье и три камня, на праве по течению речки Самарчика дровяной лес и болото местечка Новоселицы воинских поселян, а на леве те ж уголья Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пещанки; при продолжении ж оной линии браны были влево к речке Самарчику перпендикуляры, первой раз чрез сто шестдесят пять, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видны, и дошед до состоящаго на левой стороне речки Самарчика межевого столба с межевими признаками и вырытой при оном положенной пропорции межевой яме, в коей кладено уголье и камни, длина той линии пять сот шестдесят пять сажень; с того места линия поворотилась вправо, в верх же по живому урочищу, речке Самарчику на ромб от норда и оста дватцать один градус, остролябической угол сто сорок один градус, и продолжая оную линию перешед речку Самарчик семь раз, к которой вправо и лево браны были перпендикуляры первый раз сто дватцать пять, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видны, на праве по течению речки Самарчика селения местечка Новоселицы, а на леве дровяной лес, болота и пещанные места Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пещанки, и дошед до состоящаго на берегу речки Самарчика по течению с левой // стороны межевого столба с надлежащими признаками, при котором состояла прежняя межевая яма, в ней положено уголье и камни, длина оной линии тысяча четыреста дватцать пять сажень; с того места линия поворотилась вправо вниз по реке Самаре, которая составляет между владением Пустынно Николаевского Самарского монастыря деревень Орловщины и Пещанки и деревни ж Удалой секунд майора Дмитрия Васильева сына Черткова живую и непременною межу, на ромб от зюйда к осту семдесят девять градусов, астролябической угол сто градусов, и продолжая оную линию браны были к реке Самаре вправо перпендикуляры, первой чрез девяносто, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видны, на праве по течению реки Самары дровяной лес Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пещанки, а налево таковыя ж уголья, то ж мельница и деревня Удалая секунд майора Дмитрия Васильева сына Черткова, и дошед до меже-

ваго столба, поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году, при коем состояло две межевые ямы, в них покладено уголье и камни, где владение деревни Удалой кончилось, длина линее триста девяносто сажень; с того места линия поворотилась вправо вверх по речке Родину, которая составляет живую и непрямую межу, ромб от зюида к осту семдесят два градуса, астролябической угол сто семдесят три градуса, и продолжая оную линию перешед речку Родин два раза, направо по течению той речки дровяной лес местечка Новоселицы воинских поселян, а налево те ж уголья Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пещанки, в сей же речке Родину рыбными ловлями доволствоватся одному монастырю с их деревнями, а новоселицким жителям никакого участия в рыбных ловлях не иметь, однако ж в воде не препятствовать, и дошед до межеваго столба, поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году, при коем состояла той же пропорции яма, в ней кладено уголье и камни, // длина оной линее четыреста пятнадцать сажень; с того места линия поворотилась влево на ромб от норда к осту шестдесят градусовов тридцать минут, астролябический угол сто тридцать два градуса тридцать минут, откуда речка Родин осталась совсем назади, и продолжая оную линию напротив учиненной прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году межи, на праве дровяной лес Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пещанки, а на леве ж уголья местечка Новоселицы воинских поселян, и дошед до поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым на берегу озера Олховатаго межеваго столба, при котором состояла прежняя межевая яма, в ней кладено уголье и камни, длина оной линее триста тридцать сажень; откуда линея поворотилась влево понад озером Олховатым, которое составляет живую и непрямую межу, на ромб от норда к осту шесть градусовов, астролябической угол сто дватцать шесть градусовов и тридцать минут, и продолжая оную линию перешед озеро Олховое три раза, браны были ко оному вправо перпендикуляры, первой раз сто шестдесят, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видны, на праве за озером дровяной лес и селение деревни Орловщины, а на леве дровяной же лес вышеписанных владениев, и дошед до межеваго столба, поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым на левом берегу реки Самары, при котором состояла той же пропорции межевая яма, в ней положено уголье и камни, длина оной линии семьсот шестдесят сажень; с того места линия поворотилась вправо вверх по реке Самаре, которая составляет между вышепомянутых дачь живую и непрямую межу, на ромб от норда к осту сорок семь градусовов, астролябической угол сто тридцать девять градусовов, идучи тою линиею до повороту и перешед два раза реку Самарь направо и налево по течению // той реки Самары лес дровяной и болото показанных дачь и владелцов, при продолжении ж той линии браны были к помянутой реки Самары вправо и лево перпендикуляры, первой чрез сто восемьдесят, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видны, и дошед до состоящего на левом берегу реки Самары межеваго столба с межевими признаками, поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым при отмежевании упомянутого местечка Новоселицы на повороте межеваго столба, назади коего стояла положенной пропорции межевая яма, в ней положено уголье и камни, длина той линее семьсот восемьдесят сажень; с того места линия поворотилась вправо, вверх же по реке Самаре на ромб от зюида к осту пятьдесят шесть градусовов, астролябической угол сто три градуса, идучи тою линиею перешед реку Самарь два раза направо и налево по течению реки Самары лес дровяной, песок и болота вышеупомянутых дачь и владелцов, при продолжении той линее браны были к реке Самаре вправо и лево перпендикуляры, первой чрез сорок пять, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видно, и дошед до состоящего на берегу реки Самары по течению оной с левой стороны межеваго столба с межевими признаками и вырытой при оном в сажени межевой ямы, длина той линии восемь сот сорок пять сажень; с того места линия поворотилась влево, вверх же по реке Самаре, на ромб от норда к осту тридцать три градуса, астролябической угол восемьдесят девять градусовов, идучи тою линиею до повороту на праве и налево по течению реки Самары дровяной лес, // озера, болота, песок и сенные покосы вышепрописанных дачь и владелцов, при продолжении той линии браны были к показанной реки Самары влево перпендикуляры, первой чрез сто семдесят, а последние чрез каждые сто сажень, кои на специальном плане видно, и дошед до состоящего на левой стороне реки Самары межеваго столба с межевими признаками, поставленного

в сем же году прапорщиком Емельяном Тимофеевым при обмежевании вышепоказанного местечка Новоселицы, на повороте назад того столба в сажени состояла сказанной пропорции межевая яма, в коей кладено уголье и камни, длина той линии семь сот семдесят сажень; с того места линия поворотилась вправо, напротив учиненной в сем же году прапорщиком Емельяном Тимофеевым при обмежевании местечка Новоселицы межи, на ромб от зюйда к осту восемнатцать градусов, астролябической угол пятьдесят один градус, идучи оною межею до поворота, перешед речку Хашовку, то ж озеро, а от оною то ж речка Хашовка два раза перейдена, чрез две дороги лежащие из местечка Новоселицы, первая в Самарский лес, вторая в деревню Знаменскую, потом чрез речку Солоненку и четыре дороги лежащая первая из села Новоселки в Самарский лес, вторая из села ж Новоселки, третья из деревни Алексеевской Хорошей в село Матвеевку, четвертая из местечка Новоселицы в деревню Краснополье, и овраг Подполной, на праве и налеве пашенная земля, санные покосы, болотистые и солонцоватые места вышереченных дачь и владельцов, при продолжении ж той линии состояло по меже поставленной прапорщиком Емельяном Тимофеевым тридцать межевых // столбов с надлежащими признаками, первой чрез сто семдесят пять, а последние чрез каждые двести пятьдесят сажень, позади коих в сажени вырыты положенной пропорции межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня, и дошел до поворота и до состоящего межевого столба с межевными признаками и вырытой позади оною в сажени подлежащей меры межевой ямы, в коей кладено уголье и камни, длина той линии семь тысяч шесть сот семдесят пять сажень; с того места линия поворотилась вправо напротив же учиненной прапорщиком Емельяном Тимофеевым при обмежевании вышепоказанного местечка Новоселицы межи прямо на починной пункт, на ромб от зюйда к весту семдесят два градуса, астролябической угол девяносто градусов, идучи тою линиею чрез дорогу полевую и два оврага впадающие в речку Подполну на праве и налеве степь к хлебопашеству способная вышепоказанных дачь и владельцов, при продолжении ж той линии состояло по меже первой в трех стах, а прочие чрез пятьдесят сажень семь межевых столбов с межевными признаками, в позади коих вырыты положенной пропорции межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня, и дошел до починного пункта, где первой межевой столб уже поставлен, длина той линии две тысячи пятьдесят сажень, и таким образом межа Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пешанки кончилась, в том монастыре Пустынно Николаевском и деревнях Орловщине и Пешанке обмежеванных от всех смежных владельцов одною окружною межею по ныне шней меже состоит пашенной // земли и степи к хлебопашеству способной девять тысяч двести девять десятин пять сот квадратных сажень, санных покосов пять сот семдесят сем десятин, лесу дровяного шесть сот сорок шесть десятин тысяча шесть сот квадратных сажень, под поселением монастырским, двумя деревнями и двумя хуторами, огородами, гуменниками и коноплянниками пятьдесят семь десятин триста квадратных сажень, под проселочными дорогами пятьдесят десятин четыреста квадратных сажень, да под половиною реки Самары, речек Самарчика, Родина и озера Олховатаго, то ж под рекою Самарью и речками Родином, Солоненкою и Подполною, озерами и болотами триста семнатцать десятин две тысячи пятьдесят квадратных сажень, под песками и солонцами тысяча семдесят три десятины две тысячи триста квадратных сажень, всего одинатцать тысяч девять сот пятьдесят одна десятина две тысячи триста пятьдесят квадратных сажень, а за исключением проселочных дорог, рек, озер, болот, песков и солонцов во владении Пустынно Николаевского Самарского монастыря и деревень Орловщины и Пешанки осталось удобной земли десять тысяч пять сот десятин, да состоящие оною ж монастыря на речке Самарчику две мельницы, которым прикосновение к правому той речки берегу в силу межевой инструкции иметь безпрепятственно, на сем числе во время межевания земли внутри окружной межи, коя описана выше, состояли Пустынно Николаевской Самарской монастырь и деревни Орловщина и Пешанка во владении ставропигиального // Киевомежигорского монастыря, в них подданных малороссиян мужеска пола четыре ста шесть десят девять, женска четыре ста сорок четыре души; при сем межевании были Пустынно Николаевского Самарского монастыря начальник иеромонах Феофан, смежные владельцы села Новоселки капитан Николай Васильев сын Чертков, деревни Удалой секунд майор Дмитрий Васильев сын Чертков, на подлинной подписано тако, к сим межевым книгам Пустынно Николаевского Самарского монастыря

началник иеромонах Феофан руку приложил, к сим межевым книгам деревни Удалой помещик секунд маиор Дмитрий Васильев сын Чертков руку приложил, к сим межевым книгам села Новоселки помещик капитан Николай Васильев сын Чертков руку приложил, а по листам и во окончании межевал и сочинял межевщик прапорщик Емельян Тимофеев; в сих межевых книгах при освидетелстве оказалось первого листа на обороте в сорок второй строке по чищеному написано “села”, третьего листа в пятой строке по чищеному написано “два”, тово ж листа на обороте в трицать третьей строке по чищеному написано “до состоящего”, четвертого листа на обороте “с первой в трех стах а протчие”, да тово ж листа в трицать четвертой строке приправлено, а более сего чишенья, приправок и на поле выносок не имеется,

на подленной межевой книге написано тако:

по листам с подлинною свидетелствовал примьер маиор Алексей Писемской.

Под тем на средине печать государственного герба чернильная, и округи герба означено тако:

попечением и милостию императрицы Екатерины II.

А в середине герба: каждой при своем;

между оною печатью по обеим сторонам подписались генерал поруччик губернатор и кавалер Василей Чертков, губернаторской товарищ Ларион Алексеев, губернаторской товарищ

Георгий Гарсеванов.

После того еще в той книге написано нижеследующее: //

Копия

Со отмежеванной при нынешнем межевании к показанному Пустынно Николаевскому Самарскому монастырю и деревень Орловщины и Пешанки земли с оиднатцати тысячь девяти сот пятидесяти одной десятины двух тысячь трех сот пятидесяти квадратных сажен в силу межевой инструкции 29 главы 8 пункта за приложение к сей межевой книге государственной печати за каждую десятину по три копейки, итого триста пятдесят восемь рублей пятьдесят шесть копеек, в Азовской губернской канцелярии ставропигиального Киевомежигорского монастыря от поверенного иеромонаха Феофана приняты и в приходскую книгу под № 3 записаны, мая 6 д[ня] 1780 году.

На подленной подписано тако:

секунд маиор казначей Влас Ходыревской.

Вышеписанная книга писана на простой бумаге.

Регистратор Евдоким Туменков.

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 3 – 9.

№ 79 1778, серпень. — Копія межевої книги села Лозового володіння Києво-Межигірського монастиря

Копия

Межевыя книги деревни Лозовой владения ставропигиального Киево Межигорского монастыря межеванья, учиненного в 1778 году августа дня межевщиком прапорщиком Емельяном Тимофеевым. //

Копия.

1778-го года августа д[ня]. По указу Ея Величества государыни императрицы Екатерины Алексеевны самодержицы всероссийской, и прочая, и прочая, и прочая, учинена межа Азовской губернии Екатеринославского уезда деревни Лозовой с ея пашенными землями, сенными покосами, лесными и протчими угодыями, которые состоят во владении ставропигиального Киевомежигорского монастыря, от всех смежных посторонних земель, как следует начало межи смежною деревнею Алексеевской Хорошею, которая состоит во владении надворного советника Алексея Карнилова сына Шалыгина, от угла прежде учиненного прапорщиком Емельяном Тимофеевым в сем же году при обмежевании села Новоселки, которое состоит во владении капитана Николая Васильева сына Черткова, межи, и от прежде поставленного на повороте межевого столба с межевными признаками и вырытой пред оным в сажени межевой яме шириною во все стороны по полторы, а в глубину одна сажень, в коей кладено уголье и камни, с того места взят

починний пункт, как на специальном плане видно, и от помянутого столба продолжена линия, а пред столбом в сажени вырыта другая таковой же пропорции как вышепоказано межевая яма, в ней положено уголье и межевых так как в починную пять камней, возле ж сказанного столба ставлена была астролябия, и та линия склонение свое имеет на ромб от зюйда к весту семдесят два градуса, идучи тою линейю до повороту, перешед два оврага, впадающия в овраг Лозоватой, овраг Кунпановой, дорогу, лежащую из села Новоселки в деревню Петровскую, направе степь и сенные покосы деревни Лозовой ставропигиального Киево Межигорского монастыря, а налеве теж уголья деревни Алексеевской Хорошей надворного советника Алексея Карнилова сына Шалыгина, при продолжении ж той линии поставлено // по меже чрез каждые двесте пятьдесят сажень девять межевых столбов с надлежащими признаками, пред коими в сажени вырыты вышесказанной пропорции межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня, и дошед до повороту длина той линии две тысячи пять сот сажень, с того места линия поворотилась вправо, на ромб от норда к весту девятнадцать градусов, астролябической угол девяноста один градус, и в самом том, где стояла астролябия, поставлен межевой столб с надлежащими признаками, пред оным в сажени вырыта показанной пропорции межевая яма, в ней положено уголье и три камня, идучи тою линейю, перешед два раза дорогу лежащую из села Новоселки в деревню Петровку, вершину оврага Береснеговатого, на праве степь деревни Лозовой ставропигиального Киево Межигорского монастыря, а налеве те ж уголья деревни Скотоватой прапорщика Степана Иванова сына Иванова, и дошед влево до земли деревни Адынковки, где смежность с той же стороны деревни Скотоватой кончилась, поставлен для смежства межевой столб с межевими признаками, пред коим в сажени вырыта прописанной меры межевая яма, в ней положено уголье и три камня, длина той линии две тысячи шестьдесят сажень, при продолжении той линии поставлено по меже чрез каждые двесте пятьдесят сажень семь межевых столбов с надлежащими признаками, пред оными в сажени вырыты вышесказанной пропорции межевые ямы, в них кладено уголье и по три камня, с того места и от поставленного для смежства межеваго столба продолжена линия на том же ромбе и градусе, идучи тою линейю чрез дорогу, лежащую из крепости Александровской в крепость Белевскую, три вершины оврагов, и чрез овраг Скотоватой, направе степь и сенные покосы деревни Лозовой ставропигиального Киево Межигорского монастыря, а налеве теж уголья деревни Адынковки действительного статского советника Александра Дмитриева сына Симичева, и дошед до повороту и до состоящего межеваго столба, поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым // в сем же году для смежства при обмежевании села Новоселки капитана Николая Васильева сына Черткова, пред коим в сажени в левой стороне вырыта прописанной меры межевая яма, в ней положено уголье и три камня, длина той линии четыре тысячи двесте десять сажень, при продолжении той линии поставлено по меже чрез каждые двесте пятьдесят сажень шестнадцать межевых столбов с межевими признаками, пред оными в сажени вырыты сказанной пропорции межевые ямы, в них положено уголье и по три камня; с того места линия поворотилась вправо напротив учиненной прапорщиком Емельяном Тимофеевым при обмежевании упомянутого села Новоселки межи, на ромб от норда к осту семдесят два градуса, астролябической угол во всех десять девять градусов, идучи тою межою до повороту, перешед овраг Скотоватой, три дороги, лежащие: первую из города Екатинослава в деревню Лозовую, вторую из села Новоселки в деревню Петровку, а третью из крепости Белевской в крепость же Александровскую, а от оной чрез овраг Лозоватой, направе степь деревни Лозовой ставропигиального Киево Межигорского монастыря, а налеве теж уголья села Новоселки капитана Николая Васильева сына Черткова, и дошед до повороту и до поставленного прапорщиком Емельяном Тимофеевым при обмежевании упомянутого села Новоселки на повороте межеваго столба с надлежащими признаками и вырытой позади онаго в сажени межевой ямы, в коей положено уголье и камни, длина той линии две тысячи шесть сот сажень, при продолжении оной состояло по меже первой в трех стах пятидесяти, а протчие чрез каждые двесте пятьдесят сажень девять межевых столбов с межевими признаками и вырытые позади оных в вышесказанной пропорции межевые ямы, в коих кладено уголье и камни; с того места и от состоящего на повороте столба линия поворотилась вправо напротив же учиненной прапорщиком Емельяном Тимофеевым // межи и пошла прямо на починной пункт, на ромб от зюйда к осту восемнадцать граду-

сов, астролябической угол девяноста градусов, идучи тою межою до починного пункта, перешед две дороги, лежащие: первую из деревни Лозовой в хутор Подполной, вторую из местечка Новоселицы в хутор Терсянский, могилу круглую, четыре вершины оврагов, впадающих в овраг Лозовой, направо и налево степь и сенные покосы показанных дачь и владельцев, и при продолжении той линии состояло по меже, первой в двух стах семидесяти, а протчие чрез каждья двесте пятьдесят сажень дватцать четыре межевых столба с надлежащими признаками, позади коих вырыты положенной пропорции межевые ямы, в коих кладено уголье и по три камня, и дошед до починного пункта, где первой межевой столб уже поставлен, длина той линии шесть тысяч двесте семдесят сажень, в сем углу по снятию тригонометрическим правилом без повреждения одного столба нашлось девяноста градусов, и таким образом межа деревни Лозовой кончилась. В той деревне Лозовой, обмежованной от всех смежных посторонних земель одною окружною межою, по нынешней мере состоит пашенной земли и степи к хлебопашеству способной шесть тысяч сто три десятины тысяча пять сот пятьдесят квадратных сажень, сенных покосов триста восемьдесят семь десятин тысяча двесте квадратных сажень, дровяного лесу шесть десятин шесть сот квадратных сажень, под поселением, огородами, гуменниками и коноплянниками две десятины тысяча четыреста пятьдесят квадратных сажень, под [...] ¹ дорогою, лежащою из крепости Белевской в крепость Александровскую пятьдесят десятин, под проселочными десять десятин две тысячи сто квадратных сажень, под озером и водароинами пятнатцать десятин тысяча шесть сот квадратных сажень, глинистой семь десятин тысяча двесте пятьдесят квадратных сажень, // всего шесть тысяч пять сот восемьдесят четыре десятины сто пятьдесят квадратных сажень, а за исключением дорог, озер и глинистой земли во владении деревни Лозовой осталось удобной земли шесть тысяч пять сот десятин; на сем числе во время межевания земли внутри окружной межи, коя описана выше, деревня Лозовая состояла во владении ставропигиального Киево Межигорского монастыря; в ней подданных малороссиян мужеска пола девятнатцать, женска пятнатцать душ; при сем межевании были Пустынно Николаевского Самарского монастыря начальник иеромонах Феофан, смежные владельцы деревни Алексеевской Хорошей надворной советник Алексей Карнилов сын Шалыгин, деревни Скотоватой прапорщик Степан Иванов сын Иванов, деревни Адынковки действительного статского советника Александра Дмитриева сына Семичева по доверенности от ево Луганского пикинерного полку секунд маиор Дмитрий Васильев сын Чертков, села Новоселки капитан Николай Васильев сын Чертков; на подлинной подписано тако, к сим межевым книгам Пустынно Николаевского Самарского монастыря начальник иеромонах Феофан руку приложил, к сим межевым книгам деревни Алексеевской Хорошей помещик надворный советник Алексей Карнильев сын Шалыгин руку приложил, к сим межевым книгам деревни Скотоватой помещик прапорщик Степан Иванов сын Иванов руку приложил, к сим межевым книгам деревни Адынковки по доверенности помещика действительного статского советника Александра Дмитриева сына Семичева Луганского пикинерного полку секунд маиор Дмитрий Васильев сын Чертков руку приложил, к сим межевым книгам села Новоселки помещик капитан Николай Васильев сын Чертков руку // приложил, а по листам и во окончании межевал и сочинял межевщик прапорщик Емельян Тимофеев; в сих межевых книгах при освидетельстве оказалось втораго листа в седмой строке по чищеному написано *десять сажень*, с тридцать шестой строки на поле вынесено *первой в трех стах пятидесяти*, а протчие, в тридцать девятой строке по чищеному написано *позади оных*, тово ж листа на обороте с одинадцатой строки на поле вынесено *первой в двух стах семидесяти*, а протчие, в сорок первой по чищеному написано *семь*, в сорок второй строках *тысяча двесте пятьдесят*, третьего листа по чищеному написано в первой строке *пять*, во второй *восемьдесят четыре*, в той же строке приправлено “ы” и по чищеному написано *сто пядьде*, в третьей *сят*, а более сего чишенья, переправо к и на поле выносов не имеется.

На подлинной межевой книге подписано тако:
 по листам с подлинною свидетелствовал пример маиор Алексей Писемской.
 Под тем на средине печать государственного герба чернильная и округи герба означено тако:

¹ У документі слово не прочитане.

попечением и милостию императрицы Екатерины II.
 А в середине герба: каждой при своем.
 Между оною печатью по обеим сторонам подписались:
 генерал поручик губернатор и кавалер Василий Чертков
 губернаторский товарищ Ларион Алексеев
 губернаторский товарищ Георгий Гарсеванов.

После того еще в той книге написано нижеследующее, //

Со отмежеванной при нынешнем межевании к показанной деревни Лозовой земли шести тысяч пяти сот тридцати четырех десятин ста пятидесят квадратных сажень в силу межевой инструкции 29 главы 8-го пункта за приложение к сей межевой книге и плану государственной печати за каждую десятину по три копейки, итого сто девяносто шесть рублей две копейки с четью в Азовской губернской канцелярии ставропигиального Киево Межигорского монастыря от поверенного иеромонаха Феофана приняты и в приходную книгу под № 3 записаны, мая 6 дня 1780 году.

На подлинной подписано тако
 секунд майор казначей Влас Ходыревский.
 Вышеписанная книга написана на простой бумаге.
 Регистратор Евдоким Туменков.
 Подканцелярист Филип Мухин.

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 11 – 15.

№ 80 1778, вересень. — Витяг із копії межевої книги села Хашовки володіння Києво-Межигірського монастиря

Копия

С межевой книги деревни Хашовки владения ставропигиального Киево Межигорского монастыря межевань, учиненного в 1778-м году сентября дня межевщиком прапорщиком Емельяном Тимофеевым. //

Копия.

1778 году сентября д[ня]. По указу Ея Величества государыни императрицы Екатерины Алексеевны самодержицы всероссийской, и прочая, и прочая, учинена межа Азовской губернии Екатеринославского уезда деревни Хашевки с ея пашенными землями, санными покосами, лесными и прочими угодыями, которые состоят во владении ставропигиального Киево Межигорского монастыря... //

В той деревни Хашовки, обмежеванной от всех смежных владельцев одною окружною межею, по нынешней мере состоит пашенной земли и степи к хлебопашеству способной восемьдесят девять десятин, лесу дровяного шесть десятин две тысячи пятьдесят квадратных сажень, санных покосов двадцать одна десятина триста пятьдесят квадратных сажень, под поселением, огородами и гуменниками три десятины, под дорогами одна десятина тысяча триста пятьдесят квадратных сажень, под озерами пять десятин, под песками тридцать пять десятин две тысячи двести пятьдесят квадратных сажень, всего сто шестьдесят две десятины тысяча сто пятьдесят квадратных сажень, за исключением дорог, половины реки Самары, озер и песок во владении деревни Хашовки осталось удобной земли сто двадцать десятин да состоящая на реке Самаре оною ж монастыря мельница, которой прикосновение к левому той реки берегу в силе межевой инструкции иметь безпрепятственно; на сем числе во время межевания земли внутри окружной межи, коя описана выше, состояла деревня Хашовка во владении ставропигиального Киево Межигорского монастыря, в ней подданных малороссиян мужеска пола одиннадцать, женска пятнадцать душ...

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 17 – 18 зв.

№ 81 1780, травня 8. — Указ Азовської губернської канцелярії Києво-Межигірському та Самарському Пустинно–Миколаївському монастирям про відмежування землі

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Азовской губернской канцелярии ставропигиальному Киево Межигорскому и приписному ко оному Самарскому монастырям. По указу Ея Императорскаго Величества Азовская губернская канцелярия слушав сей губернской межевой экспедиции рапорта, в коем написано, по дпорутчик де Емельян Тимофеев на отмежеванные им в прошлом 1778-м году три дачи Екатеринославского уезда Пустынно Николаевскому Самарскому монастырю з деревнями Арловщиной, Пещанской, Лозовой и Хащевской, которые состоят во владении ставропигиального Киево Межигорского монастыря, данные по указу сей губернской канцелярии в замену чрезполосных земель, лежащих в разных казенных и владельческих округах, специальные планы на каждую дачу по одному эксемпляру с межевыми книгами, краткими выметками и с надлежащим рукоприкладством при рапорте в ту межевую экспедицию представил, кои по свидетельству пример майора Алексея Писемскаго оказались исправными, то скопировал таковых же на каждую дачу по два плана с межевыми книгами для подписки, утверждения государственною печатью, а так равно и для отдачи владельцу и рассылки в прочие места, всего девять планов с межевыми книгами в сию канцелярию представлены, а по справке в сей губернской канцелярии оказалось, что прошлаго 1776 году августа 17 дня // присланным в сию канцелярию генерал порутчик сей губернии губернатор и кавалер Чертков с приложением в копии полученного при сообщении от господина генерал майора Новороссийскаго губернатора и кавалера Муромцева его светлости господина генерал аншефа четырех губерний государева наместника всех российских и разных орденов кавалера князя Григорья Александровича Потемкина ордера предложением предписал о оставлении во владении Киевомежигорскому Пустыннониколаевскому Самарскому монастырю принадлежащих земель в сходстве его светлости ордера зделав надлежащее рассмотрение прислать мнение, и по тому его светлости ордеру учиненным в Азовской губернской канцелярии определением и посланным к межевщику подпорутчику Миронову с приложением с представленных от того Самарского Пустынно Николаевского монастыря в копиях документов и с описанием копии указом велено по оным документам, по их показанию, так же и старожилых людей ис прикосновенных селений все те земли снять, и наложив на план с описанием каждой порознь земли с показанием в чьих оных округах и к каким селениям прикосновенны, и не потребны ли из оных какия земли к казенным слободам, на что оной подпорутчик Миронов рапортом объявил, что по тем документам и по собственному их показанию, равно и по показанию ж старожилых людей ис прикосновенных селений все сняты и наложены на план, ис которых как окружность // около самага монастыря, так же и протвчанская рыбныя ловли ограниченныя урочищами положены нисчислением десятин, протчие ж как то сенокосныя балки, хутора, пасики, дворы и мельницы состоят одне только в их точно владении, блискую ж окружность леса и степи владели вообще з другими, а которых хотя и особо за неимением особливых границ исчисления десятин положить не можно, а с окружною ситуациею план с описанием представил на рассмотрение, по которому посланным в Самарской Пустынно Николаевской монастырь указом велено, чтоб оной монастырь всеми теми землями, лесами и людами, какия до сего времени во владении его состояли, владел без всякого препятствия, впредь до размежевания состоящих около тех мест округ, а присланным от генерал порутчика Азовского губернатора и кавалера Черткова от 29 ноября 1776 года предложением с препровождением в копии его светлости господина генерал аншефа четырех губерний государева наместника всех российских и разных орденов кавалера князя Григория Александровича Потемкина ордера повелено вознестъ ему, генерал порутчику губернатору и кавалеру, со мнением меморию, следует ли остаться за ставропигиальным Киево Межигорским монастырем данные от бывшаго Запорожского Коша вклад к оному угоди, которыя по уничтожении Сечи все поступили в ведомство губернии, равно и данныя от онога войска в тот монастырь пятьдесят дворов, состоящие в слободе, называемой Чернечье, оставит ли по прежнему за ним во владении, в сходствие чего в сей губернской канцелярии

определением заключено, как владеемая монастырем земли описаны и планы сняты, поелику ж оной монастырь имеет земли малыми // частями, и в разных казенных округах, то и полагала сия канцелярия, чтоб на место тех их малых частей отмежевать монастырю по способности в двух местах на Солонинкой и Лозоватой, но до отмежевания казенных округ оставить их при прежнем владении, а следует ли оному монастырю теми землями владеть как оныя даны от бывшего Коша, а другим от того утеснения нет, об оном внесена губернатору на рассмотрение мемория, на которую присланным 15 апреля 1777 года предложением, приложя при оном с полученнаго от его светлости государева наместника от 15 февраля того же года в копии ордер, велено Киево-Межигорскому монастырю вместо владеемых им земель, лежащих малыми частями в округах казенных селений, достаточное количество по способности в выше прописанных сею губернской канцеляриею в своем мнении урочищах отвести, до отмежевания же в оных местах дозволить безпрепятственно пользоваться оному теми землями, которыми до сего владели, и в силе оного предложения, посланным к межевщику прапорщику (что ныне подпоручик) Тимофееву указом велено оному Киево-Межигорскому монастырю о вышеписанных урочищах земли отмежевать, и сколько десятин отмежевано будет рапортовать, а о причислении оставшей малыми частями оного монастыря земле в казенное ведомство в межевую экспедицию указ послан; в присланном же 5-го февраля 1778 года от губернатора сей губернии генерала поручика и кавалера Черткова в сию губернскую канцелярию // предложении написано, его светлость господин генерал аншеф сенатор государственной Военной коллегии вице президент государев наместник всех российских и разных орденов кавалер князь Григорий Александрович Потемкин 777 года декабря от 26 числа ордером предложить изволил для удобнейшаго и скорейшаго в пустых местах заведения селений назначенныя владельцам в отвод казенные земли утверждать за ними вечно 3 десяти летнею лготою на основании положения о сем в штатах, для того приказали представленные от губернской межевой экспедиции девять планов с межевыми книгами, кои по свидетельству пример майора Алексея Писемского оказались исправными, в силу межевой инструкции 29 главы 4-го пункта приложя государственныя печати, подписав как оригинальныя планы, межевыя книги, так и копии присутствующими сей губернской канцелярии отослать при указах 1-е, оригинальныя сей губернии в межевую экспедицию, 2-е, копии Екатеринославскаго уезда земскому камисару майору Суханову для хранения в архивах, 3-е, владеющему теми землями ставропигиальному Киево-Межигорскому монастырю, взыскав с оного прежде по сходству той же главу 8-го пункта за приложение государственной печати для спокойнаго всеми по плану землями владения в сумму межевания по три копейки за каждую десятину, исключая толко болших дорог, всего как по планам явствует, по перво Пустынно Николаевского Самарского монастыря деревень Орловщины — Пещанки, за одинацать тысячь девять сот пятьдесят одну десятину две тысячь триста пятьдесят квадратных сажень триста пятьдесят // восемь рублей пятьдесят шесть копеек, по второму деревни Лозовой, за шесть тысячь пять сот трицать четыре десятины сто пятьдесят квадратных сажень сто девяносто шесть рублей две копейки одна четвь, по третему деревни Хошовки за сто шестьдесят две десятины тысяча двесте квадратных сажень четыре рубли восемьдесят семь копеек одна половина, а всего пять сот пятьдесят девять рублей сорок пять копеек три четверти, 4-е, те денги губернскому казначею майору Ходыревскому предписать указом, и предписано, приняв, записать в приход в особу зделанную за отмежевание земли книгу в сию губернскую канцелярию рапортовать, подписав особым как на планах, так и межевых книгах, при даче ж монастырю плана по содержанию так же межевой инструкции 7 главы 9-го пункта о бережении межевых признаков обязать подпискою с тем, естли будут на межах просеки заростать то б расчищали повсегодно, а когда ямы зароняются и столбы выгниют о том объявляли б в ближних присутственных местах, от которых в место прежних таковыя ж вновь ставить и по меже сохами или плугами проезжать, оному ж монастырю предписать сим, чтоб он за всю оказавшуюся владеемую удобную землю за семнатцать тысячь сто дватцать десятин по две копейки с денгою за десятину, всего по четьреста дватцать восемь рублей, вносил в сию губернскую канцелярию ежегодно // бездоимочно, 5-е, протчие ж владеемыя ими в разных местах земли как оныя уже сами с превосходностию заменены ни в какое время и ни под какими образы вступатца не должен, а быть тем землям у тех кому оныя отошли безпрепятственно

но, в чем и взять от поверенного монастырского подписку с указным подтверждением, которую и хранить при том деле, мая 8 дня 1780 году.

На подлинном указе подписано тако

Георгий Гарсеванов

в должности секретаря подпоруччик Иван Зеновьев, канцелярист Семен Федотов

На листах вверху написано: Азовской губернской канцелярии оной указ писан на гербовой бумаге. Секретари коллежский регистратор Евдоким Туменков. Филип Мухин [...] ¹

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 21 – 24.

№ 82 1780, жовтня 2. — Лист земського комісара О. Александрова начальнику Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря ієромонаху Феофану стосовно участі монастирських підлеглих у будівництві шляху з Катеринослава до Новоселиці

Екатеринославського уезду от земського комісара капітана Александрова пречестному ієромонаху отцю Феофану Пустинно-Самарського-Николаєвського монастиря начальнику.

Его высокопревосходительство господин генерал поручик, Азовский губернатор и кавалер Василий Алексеевич Чертков насланным мне ордером между прочим предписать изволил: вновь положенную от Екатеринослава до Новоселицы дорогу нынешнюю осенью подлежащим порядком сделать, к сделанию которой слободы Новосельцы поселения и жительствующие под ведением купеческого правления разного звания люди равно уже отправились, а как сие дело для всех вообще полезностию принадлежит, то не оставте к скорейшему окончанию той дороги кому надлежит приказать наряды с поданных Самарского монастыря пятьдесят человек пеших рабочих людей и сверх оных десять пароволовых подвод с подвочки с принадлежащими к работе припасы, как то: лопатами, заступами и мешками с двунедельною харчею при письменном виде приложить оных именной список сего октября к числу ко мне в Новоселицу прислать, а при выходе двух недель другими оных переменить, уверив их при том, что им за всякой день заработочия деньги по плакату производимы быть имеются. Земский комиссар капитан Алексей Александров.

1780 году октября 2-го дня.

№ 1356.

Феодосий Макаревский. Самарский, Екатеринославской епархии, Пустинно-Николаевский монастырь. — Екатеринослав: тип. Екатеринославского Губернского Правления, 1873. — С. 121.

№ 83 1781, лютого 21. — Чолобитна ставропігійного Києво-Межигірського монастиря архімандрита Гавріїла з братією на ім'я імператриці про зняття копій з указів і межових книг

Подана 23 февраля 1781 года.

Всепресветлейшая державнейшая великая государыня императрица Екатерина Алексеевна, самодержица всероссийская, государыня всемилостивейшая.

Бьет челом ставропигиального Киево-Межигорского монастыря архимандрит Гавриил с братиею, а в чем наше прошение тому следуют пункта.

1.

Вместо владемой прежде ставропигиальным Киевомежигорским и приписным к оному Пустинно-Николаевским Самарским монастырями земли, положение имеющей Азовской губернии в Екатеринославской провинции в разных местах, но поступившей уже в казенное ведомство, по ордеру его светлости господина генерал-аншефа сенатора государева наместника и разных ординов кавалера князя Григория Александровича Потемкина отмежеванно и отданно во владение сему Межигорскому и приписному Самарскому монастырям по способности в других местах в той же Екатеринославской

¹ У документі слово не прочитане.

провинции земли семнадцать тысяч сто двадцать десятин, и на владение оною землею выданны из Азовской губернской канцелярии при указе Киево Межигорскому монастырю межовые книги и планы, с подписом и с приложением государственной печати прошедшаго 1780 года мая 8 дня, а особливо на беспрепятственное владение в казенной лесной округи в урочищах в Пристене в двух, да в Гришине в одном садах, монастырскими пасаками, которыми и прежде монастырь сей владел, и в урочище Хашовом на реке Самаре на одной плотине двома мелницами с обмежованною к ним и к вышешисанным садам землею, дан из оной же губернской канцелярии откритый указ 1778 года генваря 10 дня, с которых межовых книг и указов монастырю Киево Межигорскому надобны справочные копии для отправки их Святейшему Правительствующему Синоду.

И дабы высочайшим Вашего Императорскаго Величества указом повелено было сию нашу челобитную принять и ис подленных указов двух и межовых книг трех (которые // при сем прилагаются) списав копии за подписанием Киевской губернской канцелярии и печатью для объявленной надобности Киевомежигорскому монастырю с теми же подленными выдать, которые и поверяем принять того ж монастыря иеродиакону Виктору.

Всемилоливейшая государыня, просим Вашего Императорскаго Величества о сем нашем челобити решение учинить. Февраля 21 дня 1781 года, к поданью надлежит в Киевскую губернскую канцелярию. Сию челобитную писал Киевомежигорскаго ставропигиального монастыря иеродиакон Аарон.

К сей челобитной руку приложил ставропигиального Киевомежигорского монастыря архимандрит Гавриил с братиею.

Слушана 24 д[ня] февраля 1781 году.

IP НБУ, ф. 160, спр. 250, арк. 1 – 1 зв.

№ 84 1776, серпень. — Копія реєстрів речей, вкрадених із лелеківської та плетеноташлицької церков

Реєстр, коликое число поворованой церкви леляковской церковних вещей 1776 года августа против 6 дня.

№		Вещей
1	Хитон алой большой руки	1
2	Одеяло с престола матеряное, сверху зелена люстрина, по краям голубая материя прозываемая море	1
3	Покривало престолоное полотна тонкого аршин десять	1
4	3 жертвеника лижицю сребраную сверху визолоченую	1
5	Копия держак сребраный	1
6	Воздухов болших с малим темноглубие, по них разние квети, ясмою сребраною обложены	2
7	Воздух большой матерялний парчевой, обложен по краям люстриною алою	1
8	Воздухов болших с малим грезетние, смуг [...] ¹ в круг голубою материею обложены, с лентою красною	2
9	Ризи атласовие с белим кветом, поле темно красное, [...] ² камя штофу красного, пузументом в три ряди обложени, крест на камне пузументовой	1 //
10	Ризи грезетние желтие с камяю грезетною зеленою да монком мешурним обложение	1
11	Ризи стофние блакитние, квете на них желтой, камя грезетна красная, мишуром обложени	1
12	Стихарь московского полотна, в долу шолком и золотом шитие	1
13	Стихарь полотняной, поли зашитой бумагою	1
14	Епатрахиль отласной белоквечастий, в круг да монком золотим обложений, и золотих крестов на нем два	1
15	Епатрахиль грезетний желтий, в конду грезетом голубим и дамонком мишурним обложен	1

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі слово не прочитане.

16	Епатрахиль пасестой грезетовий	1
17	Епатрахиль красний грезетний мишуром обложений	1
18	Епатрахиль глинястий грезетний мишуром обложений	1
19	Платок илтилянской болшой руки светловишневой	1
20	Платков полу галиянских красних два	
21	Пояс каламайковий красний кветчатий	1
22	Пояс шелковый красний	1
23	Подсвещников медних тры	3
24	Полумисок оловяной	1
25	Тарелок оловяних	3
26	Полумисок медний	1
27	Глек медний с кришкою	1
28	Дискосов ценованых два	2
29	Свечок восковых за чотири рубле	
30	Чайник медний с кришкою	1
31	Нож складаний з жертвенника	1
32	Чашечок ценовых две	2
Реест поворованих вещей з церкви плетеноташлицкой		
1	Антиминс с хитоном и платок бумажный с под того ж	1 //
2	Одеяние престолное [...] ¹ запрестолной	1
3	Подсвещников мосенжных	2
4	Катапетасма от царских врат бумажная пестрая	1
5	Ризи грезету краснаго, у круг обнесени голубим грезетом же, мало притертие	1
6	Стихарей полотняных три	3
7	Епитрахили два грезетные, едне зеленой, другий красний	2
8	Пояс камлютных	1
9	Рушников холстяных пять, по краях зашития золотом один	5
10	Коверг новий один	
11	Денег церковных из сундуком пятнадцать рублей и тридцять восемь копеек	15 р. 38 к.

ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 52 – 53.

№ 85 1776, вересня 18. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про розшук речей, вкрадених із лелеківської та плетеноташлицької церков

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийски я из духовной епископии Переяславской консистории протопопу баришовскому Парфению Пясецькому с присутствующими в духовном правлении. Сего сентября 3 дня присланным в духовную консисторию из духовного Елисаветградского правления репортом с приложением Молдавского гусарского полку шанца Павловскаго от наместника Андрея Зенковского и того ж полку роты Лелековской от священника Поликарпа Лебеда репорт о обворовании неведомо ким минувшаго августа 6 лелековской Троицкой, а десятого числа плетеноташлицкой Святоникалаевской церкви и при них о ворованных церковных вещах реестров, прошено учинить о том по указам распубликование. Того ради по указу Ея Императорскаго Величества в духовной консистории *приказы*: сняв с тех реестров справочные копии послать во все внутренних и заграничных мест монастыре и духовные правления при указах, и посылается, с тем, не будет ли кто с значающихся по реестрам поворованных вещей по ярмарках, торгам или без того где небудь продавать либо на какой товар переводить, или в заставу кому давать, либо хвалится, чинено б везде всевозможнейшее примечание, и в случаи оказавшаго в таких вещах сомнения поступано б с теми людьми по высочайшим законам неотменно, о чем и в полковую Переяславскую канцелярию

¹ У документі слово не прочитане.

сообщить про меморию, и сообщено, с требованием распубликования во всем и по мирской команде, и протопопу баришовскому Парфению Пясецкому с присутствующими в духовном правлении // ведать и учинить по сему Ея Императорского Величества указу, а в прочие места таких копий при указах посланни, 1776 года сентября 18 дня.

Ризничий иеромонах Климент.

Канцелярист Иван Гошкевич.

№ 584.

ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 51 зв. – 52.

№ 86 1776, грудня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню щодо справи про зведення барвінковостінківської Георгіївської церкви із викладенням змісту законодавчих документів стосовно регламентації порядку та умов отримання дозволу на влаштування церков

Получен декабра 22 дня 1776 года.

Указ Ея Императорского Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Сего 776 года декабря 7 дня присланными к пресвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от его превосходительства господина генерал майора Азовскаго губернатора и кавалера Василия Алексеевича Черткова сообщением, в котором написано, что в Барвинкиной Стенке состоит построенных обывательских дворов двести, а во оных одного мужеска полу восемь сот девяносто душ, а по неимению де тамо церкви жители в требах христианских без оной претерпевают крайнюю нужду, к построению де церкви и для мастеров с прихожан собрано денег семь сот рублей, а как де преосвященный Белогордский епископ Аггей по прошению Екатерининской провинции слободы Алексеевской однодворцов грамматою дозволил состоящую в слободской крепости, поелику там за остаюю на Старой линии прежде бывших латмилицких полков и никакова нет жительства, впусе Николаевскую церковь к употреблению на вновь строящуюся во оной // слободе церковь сломать и туда перевезти, но что де в той Алексеевской слободе уж вновь церковь без разобраня той Николаевской церкви построением приходит к окончанию, то от его превосходительства господина губернатора и предложено Азовской губернской канцелярии, чтоб означенную церковь, не давая ея алексеевским однодворцам, отдать по оценке барвинкиностенским жителям, да и из Ивановской крепости иконостас пред сим взять в пикинерную слободу Петровку к постановлению в тамошнюю церковь, однако де оной и ныне находятся без подстражно в той церкви в пристойном месте в сохранении, а поставлен де там иконостас вместо онаго из той вышеписанной пустой слободской крепости церкви; препровождая он, господин губернатор, при том находящагося в Барвинкиной Стенке священника Иоанна Денисевича его преосвященства как о заложении и о построении в вышеописанной Барвинкиной Стенке церкви во имя Святаго великомученика и Победоносца Георгия просит не оставить барвинкиностенских прихожан благословительною грамматою, там иконостаса учинить его преосвященства // архипастырское благословение. А прописанного местечка Барвенкиной Стенки от началника Степана Ромянскаго с обывателми его ж преосвященству доношением представили, что вышеозначенное местечко началось с 742 года и распространилось до сего более двух сот дворов, но и поныне не имеет молитвеннаго дому, чрез что лишается приношений от священника без кровной жертвы, а в случае и приобщения божественных тайн, как де в близосте их селения нет приходоу; а хотя в некоторых жилищах, яко то в Комишевахе, земскаго комисара капитана Александра Тору, и есть, толко в немалом от их разстоянии, более тридцати верст, в бывшей же де слободской крепости по выводе из оной находящихся тамо бывших латмилицких попов и полковых служителей церковь осталась ныне в пусте, коя уже в тое местечко приговорена, и потому его преосвященству донеся и о позволении перевезть ту церковь в селении их, а равно и о закладе храма Великомученика и победоносца Георгия, яко и бытия при их приходе священнику Иоанну Денисевичу, которой де // определен по указу Азовской губернской канцелярии от Водолажской протопопии для исправления мирских треб, и состояния

хорошого, просили его преосвященства не лишать благословением. А по справке оказалось, что указами в Святейшем Правительствующем Синоде состоявшимся повелено: 1722 года июня 22 дня о построении церквей в котором месте явится какое сумнение, и таковых церквей без позволения Святейшаго Синода застроенных не достраивать, и вновь не строить, а присылать о том в Святейший Синод доношении. 2-м, того же 722 года октября 30 дня именной Его Императорскаго Величества блаженный и вечнодостойный памяти государя императора Петра Великаго собственноручный указ, всем архиереям и прочим чином объявив писменно подтвердить, чтобы как архиереи, так и по монастырям и прочим местам церквей где наперед сего не бывало, или хотя и бывало, но за умалением прихода и за скудостью потребных и за другими необходимостями быть [...] ¹, вновь без указа из Синода не делали, понеже всякому здраворазсудному // известно, какое то небрежение славе Божией в лишнних церквах и множестве попов; и потому онаго Его Императорскаго Величества собственноручнаго указа объявление предать такое синодалное определение, что ежели которые храня тот Его Величества указ церквей вновь без получения из Синода указу строить не дерзнут, но понудятся о том в Святейшем Синоде подавать, или в епархиях архиереям предлагати, или доношениями их до Синода присылать челобитие, и тем людям в таких челобитных вси до церкви касаются обстоятелствы по обыкновению объявить, а именно: на каком месте и на чьей земле, каменную или деревянную церковь построить кто пожелает, и во чье имя, и какая ево нужда к тому новой церкви строению ведет, и чем он священно и церковнослужителей доволствовать будет, и откуда оная церковь будет ко всегдашнему священнослужению потребная получать, и какое на то он положит утверждение, и не сумнительная ль в том будет надежда // и при каких какова звания приходских дворах быть имеет, и те дворы до того времени в которых приходах и в коликом разстоянии от онаго места обретаются, так же и прочие какие ко оному строению важности и необходимые нужды находятся, о чем по подаваемым в епархиях челобитным исследованием по тем челобитным правдиво чинить, которые и в Святейший Синод с оными челобитными при доношениях архиереям присылать и ожидать решительных из Синода указов, без которых отнюдь никому церковного строения не позволять и не строить, под тяжким штрафованием; а в которых местах построенные издавна деревянные церкви от огненаго запаления (чего сохрани Боже) згорят или весьма обветшают, и вместо тех о строения вновь на прежних местах церквей по челообытью требователей чинить как выше сего изображено. 3-м, 770 года декабря 10 дня в подтверждение оных высочайших указов вновь церквей, где не бывало, без представления // Святейшему Синоду отнюдь нигде не строить, а естли где необходимая в построении вновь церкви нужда окажется, о том представлять Святейшему Синоду на основании высочайшаго Святейшаго Синода определения, где же прежде до сего церкви были, но после обветшают или згорят, таковых хотя на основании же помянутаго Святейшаго Синода определения вновь строить епархиальным преосвященным архиереям и позволять, но с таковым при том дополнением, что ежели где в приходе будет в селах менее сорока, а в городах менее двадцати дворов, и при них на пред сего церкви были, но оныя обветшают или згорят, то и таковых к построению не представляя Святейшему Синоду и не получа указа позволения не давать, а представлением о том Святейшему Синоду чинить на точном основании помянутаго определения. А естли к построению таковых при малих приходах церквей резонов не усмотрится, в таком случае те приходские дворы приписывать по способности к другим церквам, // и впредь церквей уже тут не строить, дабы таковым благоустройением церкви Божия и духовенство можно было привести в лучшее состояние. И понеже как в сообщении господина губернатора Черткова, так и в доношении барвинкиностенских обивателей не изъяснено, 1-е, на каком месте намерение положено в местечке Барвинкиной Стенке церковь строить, и за устройением церкви чем именно священно и церковнослужители имеют доволствоватись, и откуда оная церковь книги церковныя, облачения, сосуды и прочии церковныя утвари получит, так же ко всегдашнему священнослужению потребная получать будет, и барвинкиностенские обиватели к которой именно церкви ныне приходом принадлежат, и за устройением в оном местечку церкви сколько при церкви, к которой они ныне приходом принадлежат, в приходе оставатся будет дворов, и чрез то

¹ У документі слово не прочитане.

оная церковь и священно и церковнослужители не будут ли иметь какова в содержании своем оскудения. 2-е, церковь в пугте // ныне находящаясь Николаевская не обветшалась, и способна ль еще к перестройки и поставке на ином месте, равно и иконостас не обветшал ли и в разсуждении иконописнаго художества способен ли к бытию в новосоруженной церкви.

Того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено* и его преосвященством подтверждено учинить нижеследующее: 1-е, из духовной консистории послать указ в Екатерининское правление, и посылается, коим оному правлению велеть на основании вышепрописаннаго синодальнаго определения востребовать от барвиностенских обывателей челобитной, и по оной учинить виизследование во всех тамо показанных обстоятельствах, ничего не упущая к делу касающагося. 2-е, оному ж правлению требовать от кого подлежит, чтоб в силу вышепрописанных указов в будущем при той церкви священно и церковнослужителям, то есть священнику, дьячку и понамарю под усадьбу // пашенная и сенокосная земля писменно формою крепости надана была со означением сколько оной земли мерою, особо для священника, особо для дьячка и особо для понамаря, и с тем, что она вся земля вечно останется при действительных священно и церковнослужителях той барвинкостенской церкви, которую на дачу по истверждении в надлежащем светском присутственном месте духовному правлению освидетельствовать, те назначенные священнику, дьячку, и понамарю как под усадьбу места, так пашенную и сенокосную для них же землю, и как оную крепость о земли под селидбу, пахатной и сенокосной всем на дачу, так и все о том дело от духовнаго правления прислать к его преосвященству с выражением и от себя о земли // засвидетельствования, и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу. 1776 года декабря 15 дня.

Феоктист архимандрит Полтавскаго монастыря.

Протопоп Полтавский Иоаким Иановский.

У доклада дел канцелярист Григорий Богуновский.

Подканцелярист Василий Гамалия.

№ 114.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 22, арк. 5 – 10.

№ 87 1777, травня 11. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про влаштування церкви в слободі Барвінковій Стінці

№ 56. Мая 13 дня 1777 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода прошлого марта от 27 дня к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому по доношениям 1-му, господину генерал аншефа, Астраханскаго, Новороссийскаго и Азовскаго государева наместника и кавалера князя Григория Александровича Потемкина, 2-му, его преосвященства состоявшася указа, коим между прочаго повелено: дабы выходящие иностранцы при первоначальном их поселении в получении христианских треб нужды не имели, как во означенных по приложенной при том указе с ведомости Азовскаго господина губернатора и кавалера Черткова копии местах церкви ныне построить, так и впредь где за необходимо нужно усмотрится в их селениях строение оных его преосвященству не инако как по сношениям с тамошными господами губернаторами дозволить, наблюдая однако же при всем том, чтоб оное было производимо на основании законов с надлежащим тех церквей всем потребным, тако же и к содержанию будущих при них священно и церковнослужителей удовольствием, // и без крайней бы надобности умножаемо оных отнюдь не было. А по справке в Славенской духовной консистории оказалось, что по присланным к его преосвященству от вышеупомянутого господина Азовскаго губернатора Черткова сообщению и слободы Барвинкиной Стенки от обывателей прошению о построении вновь во оной слободе во имя Святаго Великомученика и Победоносца Гео-

ргия церкви (которая слобода показала и в выше упомянутой приложенной при указе ведомости) посланным по определению здешней консистории прошлого 776 года декабря от 15-го дня в Екатерининское духовное правление указом велено учинить на основании прописанных во оном указе синодалных указов исследование во всех обстоятельствах, касающихся к построению вновь в оной слободе Барвенковой Стенки церкви и о присылке онаго к его преосвященству, на которой указ присланным минувшаго апреля 27 дня к его преосвященству из выше упомянутого Екатерининского духовного правления доношением представлено, что де по поданной от означенных барвенкиностенских обывателей на имя его преосвященства в оное Екатерининское правление челобитной надлежашее исследование учинено, и по оному явилось: упомянутая слобода Барвенкова Стенка населена малороссиянами при речки Сухом Торце на казенных // землях, дворов двесте пятьдесят, в них мужска восемьсот пятьдесят семь, женска восемьсот шесть, обоюго пола тысяча шестьсот шестьдесят три души, в близу оной слободы селений, где церкви есть, никаких не имеется, кроме в двадцати пяти верстах состоит слобода Комишеваха, к которой и поныне они приходом принадлежат, за отдаленностию и во время вешнее за разлитием вод как церковного славословия лишаются, так и в получении христианских треб претерпевают немалую нужду, определенная в слободу Барвенкову Стенку господином Азовским губернатором Чертковым состоящая ныне в пусте при крепости Слободской Николаевская церковь по освидетельствованию явилась крепкая, к перестройке и поставке на ином месте способная, и никакова препятствия к разобранию ее не имеется, принадлежащий к ней иконостас ни в чем не поврежден, в разсуждении иконописного художества к бытию в новоосвещаемой церкви способен, в добавок строевого удобного лесу выготовленного и на место, где церкви быть, свезенного явилось сорок кубов, ис коих многие на трое распиливаются, гонты приуготовлено пять тысяч, денег наличных в зборе состоит семьсот рублей, мастер приговорен и контрактом // обязался церковь соорудить в один год, место под церковь назначено среди слободы способное и от пожарных случаев удаленное, что же касается до церковных утварей, то обыватели обще согласно обязались как серебро, позлащенные сосуды, шелковые облачения, так книги, колокола и прочие подлежащие утвари по заложении церкви все искупить, а ко всегдашнему священнослужению по требная производить из продаж церковных свечей, кошелкового збору и от народных подаяний, в чем письменное дали от себя утверждение с засвидетельствованием их командующаго, и на нем по прожиточеству людей несумнительно утвердится можно; священно и церковнослужители имеют довольствоваться обыкновенными за мирские требы доходами, при том же пахатной и сенокосной земли для их отведено подлежащее число десятин от слободы в четырех верстах с половиною по речки Торце, а именно для двоих священников по тридцати десятин, для двух дячков и двух пономарей по толикому ж числу, и того всех сто двадцать десятин, то же и под усадьбы землю в пристойных местах назначили, на что и письменную дали запись, которая в Барвенкиностенском // уездном правлении засвидетельствована, и оная земля в находящихся ныне священно и церковнослужителей в настоящее состоит владении, и на отведенных усадбах они поселились, в чем духовное правление свидетельствует; в слободе Комишевахе, к которой приходом барвенкиностенские обыватели доныне принадлежат, за отчислением упоминаемой Барвенкиностенской слободы приходских дворов остается двесте восемьдесят девять, в них мужска тысяча одна, женска восемьсот семьдесят три, обоюго пола тысяча восемьсот семьдесят четыре души; и что по числу тех дворов как церковь Божия так священно и церковнослужители не могут иметь никакова в содержании своем оскудения, и что церковь их во всем полном удовольствии как внутреннем, так и наружном, в том оной слободы обыватели и священники за своими руками подписку дали; вышеписанная ж поданная от барвенкиностенских жителей челобитная о утверждении под церковной земли запись, о содержании во всяком удовольствии церкви обязательство, и слободы Комишеватой священников и обывателей данная подписка при том доношении в подлиннике приложены. *Определили*, что и его преосвященством подтверждено://

Как из вышепрописанных обстоятельств к построению в означенной слободе Барвенковой Стенке вновь церкви никаких препятствий не усматривается, а сверх того и вышеупомянутым из Святейшаго Синода указом в оной Барвенковой Стенки вновь церковь дозволено построить, для того послать в Екатерининское духовное правление указ,

и посылается, которым велеть в показанной Барвенковой Стенке вновь церковь во имя Святаго Великомученика и Победоносца Георгия по подобию протчих святых церквей по чиноположению церковному Екатерининскому протопопу Иоанну Сулиме соборне заложить, и по заложении оной в духовную консисторию отрепортовать, а при том наблюдать, чтоб в той церкви как престол по силе указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1734 года сентября 13 дня состоявагося в вышину аршина шести вершков и содского, в длину аршина осми вершков, в вышину аршина четырех вершков, так и жертвенник в пропорцию престола и олтаря были зделаны, по состроении ж оной церкви и к освящению приличное все по силе ж указа в Святейшем Правительствующем // Синоде октября 9 дня 1742 года состоявагося изготовить, чтоб церковные сосуды были серебрянные, а по самой необходимой нужде оловянные из чистого олова, и олтарные одежды и священно служительские облачения имелися хотя б шолковые, а когда та церковь построится и приличествующее к освящению со всем изготовлено будет, тогда оное все от духовного Екатерининского правления описав с достоверным свидетелством, ту опись прислать к его преосвященству при доношении, коим и о освящении оной новой церкви тогда ж просить его преосвященства благословения, а по снесении из крепости Слободской в Барвенкину Стенку Николаевской церкви то место, где был престол, оградить, и естли останется от той церкви дерево к строению не способное, то оное употребить на ограду около церкви или на печение просфор, и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, маиа 11 дня 1777 года.

Протопоп Полтавский Иоаким Иановский.
Наместник Полтавский иерей Иоанн [*Підпис*].

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 11 – 14.

№ 88 1779, березня 13. — Підписка мешканців слободи Барвінкової Стінки про вільний дозвіл священно- та церковнослужителям користуватись їхніми земельними угіддями до відмежування підцерковної землі

1779-го году марта 13-го дня мы, нижеподписавшиесь Азовской губернии Торскаго уезда слободы Барвенкиной Стенки обиватели даем сие по требованию слободы Камышеватой священника Григория Кохановского в духовное Екатерининское правление подписку в том, что хотя еще точно положенного на слободу Барвенкову Стенку чи сла земли не отмежевано, почему и находячимся и имеющим быть при новосооружающей в слободе нашей Георгиевской церкви священно и церковнослужителям подцерковной земли отвесть или отведенную нами в прошлом 777-м году марта 13-го дня написанную в имеющейся в духовном Екатерининском правлении подписки утвердить, поелику оная отошла помещикам, отнюдь не можем, позволяем как ныне находящимся так и впредь будущим священно и церковно служителям сенокосною и пахатною землею обще с нами сколько им загодно будет // без всякаго от нас прикословия до главного размежевания ползоваться землею, а за воследованием отмежевания подлежащаго числа на слободу Барвенкину Стенку земли должны непременно сенокосную, пахотную то ж усадебную подцерковную землю отвесть и писменным записом утвердить, которая навсегда должна будет почитаться и бить подцерковною землею; в чем и подписуемся.

К сей подписки слободы Барвенкиной атаман Данило Бобох и казенние обиватели Василь Джежеря, Григорий Тагамлицкий, Кость Овраменко, Осип Капля, Иван Осадчий, Иван Полща саморучно крестами подписались, а вместо их неграмотных по их прошению громадской писарь Влас Чернев руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 18 – 18 зв.

№ 89 1779, березня 13. — Опис майна Георгіївської церкви слободи Барвінкової Стінки

Опись

Учиненная ведомства Екатерининской протопопии слободы Барвенкиной Стенки вновь построенной Святаго Великомученика и Победоносца Георгия церкви, сколько в ней имеется порознь церковной утвари значит под сим, 1779 года марта 13 дня.

Оная Георгиевская церковь построена на удобном месте по чину восточных церкви, иконостасом и святыми иконами убрана как святые правила и уставы церковные повелевают по подобию других грекороссийских церквей, о пяти главах, на них крести железные вызолоченные без полумесячия.

Иконостас из старой церкви в поврежденных местах обновлен и как в высоту, так и в широту пришел в меру. На нем все иконы писаны добрым и искусным изографом по греческому обыкновению, и в сложении перстов как благословящих, так и молящихся все изображено по преданию грекороссийских церкви а не по расколнически.

В оной церкви резных и медных отливных икон не имеется.

Сосуды церковные

Потир серебряной внутри и вне позолоченый.

Дискос серебряный.

Звезда серебряная.

Ложница серебряная.

Копие стальное.

Губа потырная.

Кадилница серебряная.

Другая кадилница медная.

Дарохранительной киот серебряной внутри вызолоченой.

В оном два ковчежца серебряны вызолочены.

Дароносица оловянная в указной сумке. //

Крест напрестольный кипарисной резной обложенный серебром и на подножии серебряном же.

Другой крест медной.

Подсвечников медных три.

Подсвечник большой белого железа один.

Панекадило медное о дватцать одной свече одно.

Лампад медных три.

Рызы

1. Штофные желтые обложены золотою сеткою, оплечье парче голубой, подшиты крашениною желтою.

2. Грезетовые зеленые, оплечье грезетовое красное, обложены белым мышуром, подшиты крашениною черною.

3. Грезетовые голубые, оплечья перевели красной, обложены золотым бузументом, подшиты крашениною черною.

4. Голевые красные, обложены белым мышуром, оплечья грезетовое зеленое, обложено петрозолотою узкою сеткою, подшиты крашениною желтою.

Подрызник

полутабеновой голубой, подшит крашениною белою.

Епа трахили

1. Штофной желтой подшит крашениною желтою.

2. Штофной голубой обложен мишуром.

3. Полу табеновой голубой.

4. Штофной голубой старой.

Поручи

1. Вышити золотом, обложены сеткою петрозолотою.
2. Штофные желтые, подшиты красным кумачем. //

Поясы

1. Шалевый красный, концы серебрянные.
2. Такой же.

Платки

1. Красной большой.
2. Полоса той меншой.
3. Полоса той же.
4. Бумажный, по краям нашити золотом цветки небольшие; утиралников полотняных шитих красною бумагою пять.

Воздухи

1. Парчевый голубой, обложен сеткою пестрозолотою, подшит полу табеном красным.
2. Плисовой темногубой, обложен бузументом серебрянным, подшит красным кумачем.
3. Голевый красный, на нем крест сетки петрозолотой, подшит крашениною желтою.

Покровцы

Парчевых голубых пара, обложены сеткою петрозолотою, подшити полутабеном красным, плисовых темногубых пара, обложены бузументом серебрянным, подшити кумачем красным. Престол построен по указной мере, а именно: в вышину содмою аршина шести вершков, в длину аршина осми вершков, в ширину аршина четырех вершков, на нем индится полутабеновая красная, новая [...] ¹ белая полотняная.

Покрывало полутабеновое голубое, подшито крашениною белою.

Каптапезма полутабеновая желтая, округ обложена набойкою красною.

Жертвенник в угле левом олтарном, одет набойкою красною. //

Книги

Евангелие [...] ² московской печати, обложено трипом красным, оклад медной.

Апостол московской печати.

Устав московской печати.

Осмогласник в двух переплетах.

Триод постная московской печати.

Триод цветная московской печати.

Цветослов московской печати.

Миния общая московской печати.

Ирмологей нотный московской печати.

Псалтырь с возследованием московской печати.

Псалтырь старая киевской печати.

Правилник киевской печати.

Книжица молебных пений московской печати.

Служебник московской печати.

Требник малой московской печати.

Книжица чин исповедания.

Панихидная книжица о убиенных воинах на брани.

Реестр госу дарственных помяновений.

Книжица молебная о возшествии на престол и коронации.

Табель высоко торжественных дней.

Форма.

Книга собрание проповедей киевской печати.

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі слово не прочитане.

Все те книги по листам подписаны на имя Георгиевской церкви.
Крест большой выносной деревянной, написанный изрядным художеством.
Плещаница на голубом полутабене.
Столец покрытой набойкою вышневою.
Колокольчик маленькой.
Печка устроена в олгаре на приличном месте для жаровни.
Мешечок для розводу огня.
Ложка железная большая.
Кушинчик медной с крышкою для теплоты. //
Чашка для вливания теплоты.
Налоец по критой полотном один.
Блодо антидорное медное.
Тарелка оловянная.
Блода оловянное для благословения хлебов.
Чашки для благословения вина и елея хрустальные две.
Мирница з двумя скляницами и ножницами и губою.
Кладезь в паперти при угле для вливания воды по крещении младенцов.
Колокольна устроена с затвором.
На ней колокола два.
В первом весу три пуда.
В другом весу полпуда.
Церковь обнесена земляным валом.
Кладбище окопано рвом.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 26 – 28.

№ 90 1779, березня 31. — Рапорт священника М. Богуцького Водолазькому (Катерининському) духовному правлінню про результати огляду стану підготовки до влаштування церкви в слободі Барвінковій Стінці

Апреля 2 числа 1777 году.

Екатерининской провинции в Водолазкое духовное правление

от священника Михайла Богуцького.

В полученном мною из онаго духовнаго правления предложении марта 20 дня предлагаетца, чтоб мне ехать в Барвенкову Стенку, куда приехавши учинить справку, имеетца ли в заготовлении для постройки в той Барвенковой Стенки церква, виведен ли лес, приговорен ли майстер и другие материалы, которые надобные к постройки той церкви; по которому предложению я и ездил, и по освидетельствованию моему явилось: 1-е, вивденного дерева дубов тридцать сем мерою должною саженой четырех и трех, а короче нет, да осиних многие годятца чтоб их распилить. 2-е, майстер проговорен, а на каком основании при сем копия с контракту прилагается. 3-е, священники камишеватские оставленной в их белой репорт с подписанием их рук ко мне прислали, которой мною отправлен // в духовное правление з [...] ¹ священником при репортах. 4-е, землеуказное число на двух священников, дячков и понамарей отведено будет, в чем при сем и подписка представляетца. 5-е, гонты сколько понужно будет по объявлению господина комисара имеет быть искуплена в тое время, когда оная надобна будет, а может и прежде. О чем сим в духовное правление репортую. 1777 году марта 31 дня.

Священник Михаил Богуцкий.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 20 – 20 зв.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 91 1779, квітня 13. — Чернетка донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про готовність зведеної в слободі Барвінківій Стінці церкви до освячення

Великому господину преосвященному Євгенію архієпископу Славянському и Херсонському

из Екатер[ининскаго] д[уховнаго] пр[авления]

Доношение

Прошлого 1777 году майя 11 дня по прошению ведомства сего слободы Барвенкиной Стенки прихожан, а по резолюции Вашего Высокопреосвященства присланным в означенное д[уховное] пр[авление] из сеи духовной консистории Е[я] И[м]ператорскаго В[еличества] указом дозволено в оной слободе Барвенкиной Стенке вновь церковь построить во имя Святаго Великомученика и Победоносца Георгия велено Катерининскому протопопу Иоанну Сулиме оную там заложить; в силе которого указа оным протопопом Иоанном того ж 777 года июня 11 дня по чиноположению церковному оная церковь заложена и ныне как внешним, так и наружным строением совсем совершена, иконостасом и святыми иконами и прочим церковным благолепием убрана как святяга правила, церковной устав и указы по велевают на подобие других грекороссийских церквей, и на основании указов имеющимся в ней церковным наличным утварям подробная опись учинена, которая при сем прилагается, // и яко предпоянутаая вновь построенная Архангелская церковь ко освящению совсем состоит в готовности. Того ради д[уховное] пр[авление] Вашему Высокопреосвященству о том нижайше представляя просит о выдаче святаго антиминса и освящении оной церкви учинить архипастырское благоразсмотрение. Апреля 13 дня 1779 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 25 – 25 зв.

№ 92 1779, квітня 19. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про неможливість освятити церкву через невідмежування до неї землі

№ 43. Апреля 26 дня 1779 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Катерининское духовное правление; сего 779 года апреля 17 дня присланным к преосвященному Євгенію архієпископу Славянскому и Херсонскому оное духовное правление доношением представляло, что прошлого 1777 года майя 11 дня по прошению ведомства оного правления слободы Барвенковой Стенки прихожан, а по резолюции его преосвященства насланным в оное духовное правление из консистории указом дозволено в оной слободе Барвенковой Стенки вновь церковь построить во имя Святаго Великомученика и Победоносца Георгия, которая того ж 777-го года июня 11 дня по чиноположению церковному и заложена, и ныне как внешним, так и наружным строением совсем совершена, причем приложа имеющимся в ней церковным наличным утварям опись, просило его преосвященства о выдаче святаго антиминса на освящение оной церкви разсмотрения. А по справке в консистории, что хотя запись от обывателей барвенкиностенских об отводе для священно и церковнослужителей по силе межевой инструкции пашенной и сенокосной земли и дана, которая в Барвенкиностенском уездном правлении засвидетельствована, но чтоб оная земля точно была отведена и укреплена, в поданном от Катерининскаго духовнаго правления доношении не упомянуто, зачем и оную церковь освятить не можно. //

Того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено* и его преосвященством подтверждено: оную запись отослать из консистории при промемории в Азовскую губернскую канцелярию, коею требовать, дабы оная канцелярия благоволила кому надлежит приказать, по означенной данной от барвенкиностенских обывателей записи, для священно и церковнослужителей отвести землю в удобном месте, и на оную крепость прислать в консисторию, или оную запись на указном основании утвердить, и потому ж доставить в консисторию; о чем из конси-

рии и в Екатерининское духовное правление послать указ, каков и посылается; а в Азовскую губернскую канцелярию промемория из консистории сообщена, 1779-го года апреля 19 дня.

Иеромонах Никифор Фео токий.

Секретарь Василий Вербицкий. Подканцелярист Григорей Саражинович.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 29 – 29 зв.

№ 93 1779, квітня 28. — Чернетка промеморії Азовської губернської канцелярії Слов'янській духовній консисторії про наказ межовику відвести підцерковну землю

Промемория

из Азовской губернской канцелярии в Славянскую духовную консисторию; сего апреля 25 числа присланною из оной консистории с приложением данной от барвенкино-стенских жителей записи промемориею требовано кому надлежит приказать под вновь строящуюсь в слободе Барвенковой Стенке во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия церковь для священно и церковнослужителей землю в удобном месте отвести, и на оную крепость прислать во оную консисторию; в Азовской губернской канцелярии *определено*: к межевщику прапорщику Прилуцкому с приложением с той записи копии послать указ и велеть значащуюсь по той записи землю полным числом отмежевать формально, и по отмежевании сочиня план с показанием во оном числа десятин прислать в губернскую канцелярию при рапорте непромедлительно и не ожидая вторичного о том подтверждения, и Славянская духовная консистория об оном благоволит быть известна; апреля 28 дня 1779 года.

Сия промемория в черне представлена от барвинковского попа Ивана Александрова.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 34.

№ 94 1780, січня 23. — Указ Слов'янській духовній консисторії Катерининському духовному правлінню про дозвіл освятити Георгіївську церкву

№ 27. Генваря 27 дня 1780 году. Записав доложить.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; сего генваря 22 дня по резолюции преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго, состоявшейся на поданной его преосвященству ведомства онаго Екатерининскаго правления от священника слободы Барвенкиной Стенки Иоанна Александрова прошении, выданы оному священнику Александрову на освящение новопостроенной в показанной слободе Барвенкиной Стенки во имя Святого Великомученика и Победоносца Георгия церкви святыи антиминс и грамота. Генваря 23 дня 1780 года.

Нефорощанский игумен Лукиан.

Секретарь Василий Вербицкий. Канцелярист Василей Гамалея.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 35.

№ 95 1780, січня 23. — Копія благословительної грамоти, виданої Слов'янським та Херсонським архієпископом Никифором (Фео-токі) на освячення Георгіївської церкви в слободі Барвінківій Стінці

Копия.

Божию милостиню смиренный Никифор архиепископ Славенский и Херсонский По благодати, дару и власти всеявшаго и животворящаго Духа данней нам от архiereя великаго прошедшаго небеса Христа Спасителя мира чрез Святыя Апостолы и их наместники и преемники, пастыри и учителя церковные друг друго преемно, а по доношению Екатерининскаго правления слободы Барвенкиной Стенки Георгиевской церкви священника Иоанна Александрова о освящении оной вновь выстроенной Георгиев-

ской церкви о выдачи благословительной грамоты и святого антими́нса, благословили мы означенную новостроенную во имя Святого Великомученника и Победоносца Георгия церковь, буди она по силе указов 734 сентября 13 и 772 годов октября 9-го числа в Святейшем Правительствующем Синоде состоявшихся в готовности имеется, в приличное время по чиноположению церковному // выданным новым святым антими́нсом протопопу Екатерининскому Иоанну Сулиме соборно освятить, и в ней священнослужение совершать, и по освящении нам репортовать, чего в знамение и сия благословительная грамота приходскому тоя церкви священнику с прихожаны за рукою нашею при печати кафедральной дана в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре генваря 23 дня 1780 года.

М.П.

Секретарь Василий Вербицкий.

Таковую в подлиннике грамоту принял и разписался слободы Барвенкиной Стенки священник Иоанн Александров.

№ 56.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 28, арк. 38–38 зв.

№ 96 1777, січня 11. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про порядок дій щодо прохання бригадира Куроїдова

Указ Славенской духовной консистории Самарскому духовному правлению. По силе посланного минуваго августа от 25 дня о прошении онаго господина брегадира Куроэдова о строении в слободе его вновь церкви, не начиная следствия, прежде доложить господину Азовскому губернатору, и когда он, господин губернатор, за нужно признает в прописанной слободе господина брегадира Куроэдова быть церкви, то тогда по силе вышеупомянутого прежде посланного указа в надлежащих обстоятельствах учиня следствие, и к рассмотрению в консисторию прислать, а при том забрать справку с означенным новоселицким священником Иаковом, желает ли он в показанную слободу, и при репорте прислать. Генваря 11 дня 1777 года. Протопоп полтавский Иоаким Иановский, канцелярист Иван Величковский.

№ 1130.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 90.

№ 97 1777, червня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про проведення слідства стосовно влаштування церкви в слободі бригадира Куроїдова

Указ Ея Им-го Вел-ва самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. Присланным минуваго маиа 12 дня брегадир и ковалер Куроедов доношением представляя, что де в Самарском уезде на реке Килчине начинается на отведенных ему Куроедову землях селится слобода и несколько уже семейств поселилось, и те поселенцы за отдалением от церкви лишаются слушания божественной службы. А как де при полку Таганрогском драгунском имеются две полковые церкви, то и просил, чтоб позволить на время впредь до построения церкви в зделанной пристойной хоромине поставить походной олтарь во имя Николая чудотворца для священнодействия повелеть определить из Новоселиц священника Иакова или ково консистория по рассмотрению своему заблагоразсудит. А по справки в Славенской духовной консистории с делом оказалось, что посланными сего 777 года маиа 21 дня из Славенской духовной консистории в силе указа из Святейшаго Правительствующаго Синода во все Славенской епархии духовныя правления, в том числе и в Самарское указами велено, когда случатся в тех правлениях от новонаселяемых о построении вновь церквей прозбы, то в силе 772-го июня 22-го и октября 30-го да 770-го годов декабря 10 числе указав чинить следствия. И по указу Ея Им-го Вел-ва Славенскою духовною консисториею определено: послать в Самарское духовное правление указ, и посылать

лається, котрым велеть о построении в вышепомянутой вновь населяемой госпо дином бригадиром Куроедовым при реке Килчине слободе церкви, на основании онаго посла ного от 21 маиа сего 777 года указа, следствие учиня, прислать в здешнюю консисто рию к рассмотрению и Самарскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Им-го Вел-ва указу. 1777 г. июня 15 дня. Протопоп полтавский Иоаким Иановский, наместник Полтавский иерей Иоанн Станиславский, секретарь Василий Вербицкий, подканцелярист Иван Величковский.

№ 706.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 87 – 88.

№ 98 1777, жовтня 5. — Рапорт новоселівського священника Я. Соколовського Самарському духовному правлінню про неба жання бути призначеним до парафії слободи бригадира Куроїдова

В духовное Самарской протопопии правление Новоселицкого священника Иакова Соколовского рапорт. На последовавшее ко мне с онаго Самарского духовнаго правле ния под № 247-м предложение, коим испрашиваюсь, желателен ли я в слободу госпо ди на бригадира Куроэдова ¹священником, ответственю нижеследующее; как я о слободе, в которую господин бригадир Куроэдов требует мене священником, где оная слобода? Сколко в поселении онай дворов? Тож на какових кондициях он, господин бригадир Куроэдов, священника и другой церковной причет содержать имеет? Никакова свидения не имею, потому и желания моего об определении меня в ту его господина бригадира Куроэдова слободу не подаю, о чем сим покорнеше и репортую. Слободы Новоселовки Троицкой церкви священник Иаков Соколовский, 1777 года октября 5 дня.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 88.

№ 99 1777, жовтня 13. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про визнання Азов ським губернатором В. Чертковим за недоцільне влаштувати церкву в слободі бригадира Куроїдова і про неба жання священни ка Я. Соколовського бути призначеним до парафії цієї слободи

В Словенскую духовную консисторию из Самарскаго духовнаго правления репорт о действительном исполнении. Ея Им-го Вел-ва указом из Славенской духовной конси стории, под № 130-м состоявшимся, в здешнем правлении прошлаго сентября 13 полу че нним, велено в слободе господина бригадира Куроедова о устроении вновь церкви, не начиная следствия, прежде доложить господину Азовскому губернатору, за нужно ли признает в прописанной слободе быть церкви, а притом забрать справку с священником новоселицким Иаковом Соколовским, желает ли он в ту слободу. Во исполнение онаго Ея Им-го Вел-ва по словесному докладу его Высокопревосходительство господин губер натор Василий Алексеевич Чертков объявил, что в слободе господина Куроедова церкви быть не следует по неимению тамо указнаго числа дворов, да и священник новоселов ский Иаков Соколовский сего октября 11 числа репортом в духовное правление присла нным объявил: в слободе господина Куроедова быть не желает ², о чем Славенской духов ной консистории духовное правление благопочтено репортует. 1777 года октября 13.

№ 274.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 88 – 89.

¹ У тексті позначка: (sic).

² У тексті дописано: (сверху написано: не имеет).

№ 100 1777, жовтня 18. — Указ Азовської губернської канцелярії Самарському духовному правлінню про неможливість задовольнити прохання бригадира Куроїдова

Указ Ея Им-го Вел-ва самодержицы всероссийской из Азовской губернской канцелярии в Самарское духовное правление. По указу Ея Им-го Вел-ва в Азовской губернской канцелярии по предложению его Высокопревосходительства господина генерал поручика Азовскаго губернатора и кавалера Василья Алексеевича Черткова, при котором приложена с полученнаго его Высокопревосходительством от его преосвященства Евгения архиепископа Словенскаго и Херсонскаго сообщения копия касателно до уведомления его преосвященства, можно ли господину брегадиру и кавалеру Куроєдову до устройства в ново поселяемой им на речке Килчене слободе церкви дать дозволение о поставлении походной церкви и определить священно и церковнослужителей; и тем предложением велено рассмотреть ту прозбу и со учинением на то своего мнения представить к его Высокопревосходителству; а по справке в Азовской губернской канцелярии оказалось, как оному господину брегадиру Куроєдову дача не отведена и не утверждена, и оная земля состоит в округе губернского города Екатеринослава, а при том и в населении в том вместе до двух сот дворов не состоит, то потому и церкви построить не можно; для того определено к его Высокопреосвященству Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому с прописанием вышеписанной справки сообщить, не собщено, о чем к сведению и во оноє Самарское духовное правление послать указ, октября 18 дня 1777 году. Петр¹. В должности секретаря поручик Петр Осипов, канцелярист Ефим Наваселов².

№ 5119.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 89.

№ 101 1777, січня 24. — Донесення причту Самарському духовному правлінню про готовність збудованої бабайківської Миколаївської церкви до освячення

Получено генваря 27 дня 1777 года.

В духовное протопопии Самарской правление ныжайшее доношение. В слободе Бабаковкы³ храма святителя Христова Николая вновь сооружающ⁴ со всем довершением окон⁵ и в готовности же, во оной⁶ ко освящению и богослужению прыготовлена, для того в оноє духовное правление в разсмотрение представляя, всенижайше просим о посвящении к означенной церкви⁷ святаго антимиуса к его Високопреосвященству Евгению арх⁸ Славенскому и Херсонскому и от духовного правления милостивое представ⁹ реестр¹⁰. Бабайковской¹¹ иерей Иоанникий Саламацкий, тоєй же церкви диакон Константин Дубина. 1777 года генваря 24.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 76 – 77.

¹ У тексті дописано: (подпись не разобрана).

² У тексті позначка: (?).

³ У тексті позначка: ...

⁴ У тексті позначка: ...

⁵ У тексті позначка: ...

⁶ У тексті позначка: ...

⁷ У тексті позначка: ...

⁸ У тексті позначка: ...

⁹ У тексті позначка: ...

¹⁰ У тексті позначка: ...

¹¹ У тексті позначка: ...

№ 102 1777, січня 24. — Реєстр майна бабайківської Миколаївської церкви

Реєстр скільки і яких речей в церкві Святоиколаєвської бабайківської к священнослужению потребних маєється, о том ниже сего явствует 1777 году генваря 24 дня. За серебряную чашу и дискос дано денег в Полтаву 35 руб., чаша ценовая 1, ложка сребрана 1, святых евангелий под серебром 2, гробница ценовая 1, дискос з звездою 1, риз матерячих 3, подрызник новой 1, пояс шелковой 1, нараквиц пар 5, епатрахилей 5, диаконских стихарей матеряних 2, каделниц 2, воздухов матеряних 2, покровцов матеряних 2, Книги месячные минеи дано за оние 24 руб., празнея¹ новая 1, трахволой 1, апостолов 2² октоих их осмигласной 1, псалтырь³ нная 1, часослов 1.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 77.

№ 103 1777, січня 29. — Донесення ієрея І. Назарієва Самарському духовному правлінню про готовність збудованої шульгівської Успенської церкви до освячення

В духовное Самарское правление доношение. Прошлого 776 года, по благославлению преосвященнейшаго митрополита Киевского Гавриила⁴ в Шульговке церковь строением ем деревянная Успения Пресвятыя Богоматере заложена, уже совсем окончена и во оной наместные праздничные иконы поставлены и ко освящению все потребное приготовлено, для того онаго Самарскаго правления к его Высокопреосвященству Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому прошу зделать представление о выдаче в вишеписанную церковь антиминса не оставить решением; какие ж в означенной церкви к священнослужению потребные имеютя вещи, при сем доношении об оних реєстр прилагаю. Иерей церкви Успенской Иоанн Назариев 29 генваря 1777 года.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 77 – 78.

№ 104 1777, січень. — Реєстр майна шульгівської Успенської церкви

Реєстр, каковыє к церкві Шульговской Святоуспенской потребные к священнослужению вещи, ниже сего значить. Чаша серебряная с визолоткою 1, дискос серебряной з звездою и ложецею тож визолоченою 1, евангелие оправкою кожанною на престол без окладу, риз матеряных люстринных 2, подрызников полотняных вышитых шолком 2, поясов шолоковых 2, епатрахилей матеряных люстриновых 3, нараквиц матеряных две пары, каделница медная 1, апостолов 1, часослов 1, октоих осмогласной полной 1, трифолой 1, общая минея 1, триод постная 1, служебник 1, требник 1, правыльни к 1, ирмолой печатной 1, ирмолой нотной писаный 1, панахидный реєстр⁵ 1776 года напечатаной 1.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 78.

№ 105 1777, січень. — Чернетка донесення Самарського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про завершення влаштування церков у Шульгівці та Бабайківці

Великому господину преосвященнейшему Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому из Самарского духовнаго правления доношение. Слободы Шульговки церкви Успения Богородицы, Бабайковки церквы Николаевской священники Иоанн Назарьев да Иоанникий Саламатский поданными в духовное правление в течении сего 777 года генв⁶ доношениями представили, что по дозволению преосвященнейшаго митро-

¹ У тексті позначка: (?).

² У тексті позначка: ...

³ У тексті позначка: ...

⁴ У тексті позначка: ...

⁵ У тексті позначка: (?).

⁶ У тексті дописано: ... (край бумаги оторван).

полита Гавриила и по данным тех церквей священникам благословительным грамматам, оные храмы внешнею и внутреннюю выстройкою, утварьми, облачениями, сосудами, книгами и прочими принадлежащими к священнослужению вещьми снабдени и оконченны; о чем в вышеереченное духовное правление и реестры при доношениях явили, которые реестры Вашему Преосвященству в оригинале правление для рассмотрения теми доно¹ о посвящении помянутых бабайковской Николаевской, шульговской Успенской церквей кому поделжит Вашего архипастирского² равно и о снабдении тех церквей антими́нсами доклада. Того ради Самарское духовное правление³ преосвященству вышепрописанные священников Иоанна Назарьева, Иоанникия Саламатского прошения представляя покорно ожидает Вашего архипастирского решительного повеления. Генваря⁴ дня 1777 года.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 78 – 79.

№ 106 1777, лютого 13. — Благословительна грамота, дана Слов'янським і Херсонським архієпископом Євгенієм (Булгарісом) на видачу антими́нсу та освяту шульгівської Успенської церкви

Божию милостию смиренный Евгений архиепископ Славенский и Херсонский. По благости дару же и власти всесвятаго и животворящего духа, данной нам от архиерея великаго прошедшаго небеса Христа, Спасителя мира, чрез его наместники, преемники, пастыри и учителя церковные, друг от друга преемно, а по доношению от духовнаго Самарскаго правления, благоволили мы Протовчанскаго уезда в селе Шульговки деревянную церковь, во именованіе Успения Пресвятыя Богородицы вновь состроенную, буде она, как представлено, строением совершенно окончена, и все по силе указов 734 сентября 13 и 742 годов октября 9 числ в Святейшем Правительствующем Синоде состоявших, ко освящению в готовности имеетя, а при том для священно и церковно служителей пашенная и сенокосная земля за силу указов определена, выдав святыи антими́нс протопопу Самарскому Алексию Хандалееву соборне в приличное время, по чиноположению церковному оным святым антими́нсом освятить, и в ней священнослужение совершать, и по освящении нам отрепортовать, чего в знамение и сия благославительная граммата вышеупомянутой церкви священнику Иоанну Назариеву и прихожанам от нас дана в Крестовоздвиженском Полтавском монастыри 1777 года февраля 13 дня.

М.П.

Посвящена марта 19 дня въ день субботы 1777 года. Самарский протопоп Алексей Хан^{5]}

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 79 – 80.

№ 107 1777, лютого 4. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду з проханням дати дозвіл на зведення церков без попередніх зносин із Петербургом і на призначення до парафій представників закордонного духовенства

№ 396. Получено 26 февраля 1777 года. Записав доложить.

В Святейший Правительствующий Синод от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго

Доношение.

Вверенная попечению моему епархия состоящая из разных племен исповедающих православную веру из греков, волохов, молдавцов, албанцов, сербов, боснаков и прочих народов в Российскую империю вышедших и выходящих, которые на отводимых им от правительства землях новыя селения населяют, но как они российскаго языка не

¹ У тексті дописано: ... (оторвано)...

² У тексті позначка: ...

³ У тексті позначка: ...

⁴ У тексті позначка: ...

⁵ У тексті дописано: ... (край листа оторван).

знают, российских же духовных для исправления оным разноплеменникам треб христианских и нужд их на их, каждого народа, природном языке в моей епархии по новости оной не находится. Почему и намерен я в удобнейшее время в согласие Духовнаго регламента епархию мою объехать; и состоящие в оной уезды, города и прочия селения посетить с тем, дабы знать что к лучшему и полезнейшему управлению церковью служить может, и подобающия благочиния по рассмотрению мест и населенных в оных народов учредить надлежит. А Святейшаго Правительствующаго Синода всепокорно прошу, в разсуждении новости // моей епархии и многих людей разноплеменных в оной населенных уже, и впредь по разным отдаленным местам имеющих населяться, в некоторых обстоятельствах против других епархий сделать изъятие, а именно: 1-е. О дозволении в моей епархии строить не описываясь в Святейший Правительствующий Синод вновь церкви, и там где прежде и не было, яко в силу указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1770-го года декабря 10-го дня состоявшагося следствии чинить по отдаленности мест и по незнанию еще способных к тому людей в скорости невозможно. Но позволять вновь церкви строить на прошения населенных обывателей к скорейшему просителей, без церквей жительствоющих, удовольствию. 2-е. Выходящих из Греции и других стран духовнаго звания людей не токмо белых священников, но и иеромонахов, имеющих у себя достоверные о посвящении их и доброжителстве их свидетельство, дозволить принимать и определять их к исправлению треб христианских своим единоземцам, кои ведая их язык, свойства, природные обычаи и обхождении исправнее других могут к ползованию душ их служить, на их природном языке исповедовать, литургисать и другие церковные службы исправлять. Паче ж слово Божие проповедовать, чем пользоваться без своего природного духовенства вси разноплеменные народы в Россию выходящие, // православную веру исповедующие отнюдь не могут. И о вышеписанном Святейшему Правительствующему Синоду благопочтенно представляя всепокорно прошу в резолюцию указа.

Вашего святейшества послушник
Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.

1777 года
февраля 4 дня
№ 117.

РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 5 – 6.

№ 108 1777, лютого 7. — Донесення Г. Потьомкіна Синоду з проханням спростити процедуру отримання дозволу на влаштування церков

№ 476. По дано 8-го марта 1777 го да. Записав доложить.
Святейшему Правительствующему Синоду

от генерал-аншефа, Астраханскаго,
Новороссийскаго и Азовскаго государева
наместника и кавалера князя Потемкина

Доношение.

Азовский губернатор господин генерал-майор и кавалер Чертков рапортом представляет ко мне, что новозаводимых оной губернии селений жители желая по усердию своему ко благочестию иметь церкви, о построении оных просили дозволения, на что преосвященный Евгений архиепископ Херсонский и Славенский без особливаго Святейшаго Правительствующаго Синода повеления приступить не осмеливается, почему тот господин губернатор приложя ведомость где оныя церкви нужно иметь, просит о том моего ходатайства. Я споспешествуя сему благочестивому тех жителей усердию Святейший Правительствующий Синод покорнейше прошу о дозволении строить Божия храмы в селениях прописанных в препровождаемой при сем ведомости по желанию тех жителей, а чтоб и впредь в случаях созидания таковых же не было никакого препятствия, то оставить на рассмотрение помянутых того краю начальников преосвященнаго Евгения и Азовскаго господина губернатора с тем, дабы с общаго их разсуждения, где нужно будет по новости селений строить церкви, делать жителям дозволение, и о том снабдить меня в резолюцию Ея Императорскаго Величества указом.

Князь Потемкин.

№ 355.
февраля 7 дня
1777 го да.

Слушано 13 марта
1777 года.

РДИА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 1.

**№ 109 1777. — Відомість, надіслана Азовським губернатором
В. Чертковим Г. Потьомкіну, про населені пункти, у яких є потреба побудувати церкви**

Ведомость

Где именно в Азовской губернии необходимо нужно построить церкви и коликое число в тех местах мужеска и женска полу душ состоит.

Звание	Число душ		
	Мужеска	Женска	
В Барвенкиной Стенке	890	356	222 двора
В слободе Фрашовке	358	321	89 дворов
Таганрогского уезда в 1-м	288	178	57
Малороссийских селениях в 3-х	295	283	73
О переносе церкви Луганского пикинерного полку из города Бахмута в заводимые для онаго полка вновь селения на реку Волчью.			

Да сверх того, как в здешней губернии вновь заявляется немалое число слобод, то и в оных со временем неизбежно будет иметь построение церквей, особливо, что здешний народ сооружение в селениях церквей за главнейшее спасение почитает, и где есть церкви, то туда усиленнее и приумножается.

Василей Чертков.

РДИА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 2.

№ 110 1777, березня 27. — Указ Синоду Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про будівництво в єпархії церков без попереднього узгодження з Синодом і про порядок призначення до церков духовних осіб, які прибувають із-за кордону

1777 года, марта 13 дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав доношений господина генерал-аншефа, Астраханскаго, Новороссийскаго и Азовскаго государства наместника и кавалера, князя Григория Александровича Потемкина и преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго, коими представляли: 1, о построении в новозаводимых Азовской губернии селениях назначенных в приложенной при том доношении ведомости вновь церквей и о дозволении строения оных вперед, где по новости селений нужно будет по разсмотрению и по общему преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго и Азовскаго господина губернатора Черткова разсуждению; 2, о дозволении же в Славенской епархии к скорейшему поселяющимся там иностранцев удовольствию строить церкви вновь, не отписываясь в Святейший Синод, как по отдаленности мест, так и за невозможностию чинить следствия по незнанию еще способных к тому людей, также и о принятии ему, преосвященному, для лучшаго у тех иностранцев на их языке христианских треб исправления, выходящих из Греции и других сторон белых священников и иеромонахов, с достоверными о посвящении их и доброжелательстве свидетельствами. *Приказали:* по всем таковым обстоятельствам и дабы выходящие иностранцы при первоначальном их поселении в получении христианских треб нужды не имели, как в означенных по той ведомости местах церкви ныне построить, так и вперед, где за необходимо нужное усмотрится в их селениях, строение оных преосвященному Славенскому не инако, как по сношениям с тамошними господами губернато-

рами дозволити, наблюдаючи однак ж при всем том, щоб оное було производимо на основанні законів с надлежащим тех церквей всем потребном, также и к содержанию будущих при них священно- и церковнослужителей удовольствием и без крайней бы надобности умножаемо оных отнюдь не было; чтож касается до выходящих из заграницы духовных, то и оных по усматриваемой нужде единственно ко исправлению населяемым иностранцам треб и для исправления на их языке церковной службы с прописанными в доношении означенного пресвященного свидетельствами принимать дозволити, по сношению с тамошними же господами губернаторами и на таком же основании, как и светские иностранцы в подданство приемлются, но в монастыри без указа нико го не принимать, а когда где какия церкви построены будут и кто к ним из выехавших духовных определится, о том ему, преосвященному, за известие репортовать Святейшему Синоду, о чем о всем и поманутому господину генерал-аншефу и кавалеру князю Григорью Александровичу дать знать указом, рекомендуя, добы и от него как о построении для новопоселенцев церквей без излишества, так и о приеме выходящих в Россию из заграницы духовных, с привождением их к надлежащей в верном подданстве присяге, кому надлежит было подтверждение, и о том к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому послать указ.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 181 – 182.

№ 111 1779, липня 7. — Донесення Азовського губернатора В. Черткова Синоду з пропозиціями щодо спрощення процедури та умов надання дозволу на зведення церков

Получено июля 8 1779, записав приложить к докладу.
В Святейший Правительствующий Синод

от генерала порутчика Азовскаго губернатора и кавалера Черткова
Доношение.

Последовавшими Ея Императорскаго Величества из онаго Святейшаго Правительствующаго Синода от 27 марта 1777 года указами между прочими повелено, чтобы в заводимых в Новороссийской и Азовской губерниях селениях строение церквей, где за необходимо нужное признается, преосвященному Славенскому не инако как по сношениям с тамошними губернаторами дозволити; в следствие чего с разных новозаселяемых в Азовской губернии мест несколько церквей уже и сооружено, но при истребовании на таковое построение благословения Славянская духовная консистория чинимими, хотя и указными, средствами наводит различныя препятствия, почему за нужное нахожу Святейшему Правительствующему Синоду представить сколь сопряжено построение церквей с общим благом в успехе заселения необитаемых земель.

Святейшему Правительствующему Синоду, уповаю, не безизвестно, что малороссийской, а паче заграничные христианския народы, отменно прилежат к церковнослужению, и приобькли храмы иметь по всюду близ их жительств, почему выходцы как из Польши малоросияне, так и прочих наций из других заграничных мест хотя вьмещатся туда, где уже есть церковнослужение, не взирая ни на недостаток там земли, ни невзгоды в околных местах; но как всем одномостно селиться невозможно, да и главнейший предмет, чтоб заселить пустыя и не обитаемая места, то и не при полном заселении в государственных слободах ста дворов, каковым числом по большой части те слободы располагать повелено, и с каковых церкви иметь предписано, да и хотя б в близости оных и были церкви, // особливо в местах, где уже есть полное ста дворовое, или из прежде заселившихся и более того количества, оныя сооружать дозволить нужно, дабы средством того выходцы к наполнению и в те вновь заводимыя селении стремились, а без того успех в заселении (особливо, когда выходцы, будучи тем обнадежены, найдут, по невежеству своему, и маловажные препятствия) легко пресечся может, а что должное церковное благолепие сохранено будет, и земля для священно и церковнослужителей превосходнее положения в межевой инструкции, а именно сто дватцать десятин, дастся, в том ответственность обяван я как представляющий надобность построения храма; касательно до помещичьих вновь отводимых селений, с тем, чтоб заселяли они та-

ковия же до сего не обитаемые места выводом людей из заграницы, и они не могут без того обойтись, чтоб для вышеизъясненных причин до заведения полного селения не сооружать церквей, но таковых владельцев следует обязывать по губернии подпискою, чтоб они, по малоимению жителей, в приличном содержании церквей своим иждивением вспомоществовали, и положенную для церковно и священнослужителей землю сто двадцать десятин к церкви отводили.

Если Святейший Правительствующий Синод сие не упустительно исполнению воли Ея Императорскаго Величества в населении пустых и необитаемых вверенной мне губернии земель поспешествующее представление за благо принять изволят, то и прошу, чтоб по сношениям моим к его преосвященству архиепископу Славянскому и Херсонскому в государственных и помещичьих слободах, с приложением оригинально от первых прошений, а от последних обязательных подписок, без изследования // чрез духовныя правления, наносящих чрез разнообразныя переписки единое промедление, а иногда и упущение удобнаго времени, давать благословение, кого следует и меня снабдить Ея Императорскаго Величества указами.

Василей Чертков

№ 224.

Ч. 7 июля 1779 года

С.-Петербург.

РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 41 – 41 зв., 44.

№ 112 1779, липня 12. — Витяг із копії указу Синоду про спрощення процедури та умов надання дозволу на зведення церкв

№ 26. Копия.

1779-го года июля 8-го дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав доношения господина генерала поручика Азовскаго губернатора и ковалера Черткова... // ...Приказали: как из сего представления усматриваетца, что требование ево, господина губернатора, о скорейшем строении в новых селениях церквей состоит поспешествуя неупустительному исполнению воли Ея Императорскаго Величества о населении пустых и необитаемых в той губернии земель выходящими из заграницы христианския веры народами, и что выходящы, не взирая на другие выгоды, стремятся селиться более там, где видят построенные уже церкви, причем он, господин губернатор, обязуетца, что при новопостроенных церквах должно церковное благолепие // сохранено и для священно и церковнослужителей земли превосходнее положения в межевой инструкции, и именно не менее ста двадцати десятин, давано будет, то в разсуждении сих обстоятельств будущему преосвященному Славянскому в показанных вновь заводимых государственных и помещичьих слободах, естли где Азовской господин губернатор к построению церквей усмотрит сходственную с сим его представлением надобность, по чинимым о том от него писменным сношениям с приложением от обывателей от государственных оригинальных о том прошений, а от помещичьих и обязательных подписок вновь церкви строить дозволять, уверяясь на тех губернаторских сообщениях, не чиня сверх того более от духовной стороны изследования, а ему, господину губернатору, о строении церквей требовании чинить не прежде как когда отводимое для священно и церковнослужителей предписанное число земли действительно во владение церковное указным порядком утверждено уже будет, а как при первом случае от той земли прежде надлежащаго ее к хлебопашеству приуготовления священно и церковнослужители пристойнаго пропитания иметь не могут, то и о том, а особливо в малоприходных селениях, дабы оные при вступлении не могли нести недостатка, не оставил бы он, господин губернатор, без своего попечения и распоряжения, о чем к нему, господину губернатору, и в Славянскую консисторию послать указы.

Подлинной подписали июля 12-го дня 1779-го года

Гавриил архиепископ Новгородский

Иннокентий архиепископ Псковский

духовник протоиерей Благовещенский Иоанн

Андрей протопоп гвардии Преображенский

обер секретарь Аполлос Наумов

секретарь Андрей Орлов

С по длинным читал канцелярист Григорей Рыков.

РДДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 45, 46 – 46 зв.

№ 113 1777, квітня 12. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню по справі про незаконне влаштування полковим священником похідної церкви в Олександрівській фортеці, чим спричинені збитки парафіяльній Покровській церкві

Получен апреля 20 дня 1777 года.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. Сего апреля 5 дня присланным в духовную консисторию оное правление репортом прописывая, поданной во оное Днепровской линии крепости Александровской от наместника священника Феодора Тисаревскаго репорт, что господин подполковник Путимцов, при крепости Александровской находящийся главным надзирателем при болных солдатах, оставленных от полков, прошедших в Перекоп, с священником Ряскаго пехотного полку Петром, находящимся здесь для подаяния христианских треб вышепрописанным солдатам, без ведома и дозволения духовной консистории февраля 26 дня в самой Александровской крепости в жилом покои поставили церковь походную второго Московскаго пехотнаго полку, оставленную оным вторым Московским полком тамо, в Александровской крепости, а поставили оную церковь без общаго надобности по единственно для своего угождения и вместо домовою церкви; показанной священник Петр божественную литургию и все молитвы церковные с звоном колокольным отправляет, в которую де церковь все батальоны Александровской // крепости прихожане начали ходить на молитву, а от сего де и для исправления в приходской церкви состоящей в продаже свечей и збор кошелковых денег приостановился, от каковой продажи свеч и кружечнаго только збора Александровской крепости Покровская церковь всеми потребностями снабдевается не имея более никаких доходов, а потому оное Самарское духовное правление о снятии оной поставленной без дозволения Славенской духовной консистории священником Петром в жилом покои церкви представляя просило в резолюцию указа. И по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории определено: как состоявшимся в Святейшем Правительствующем Синоде 733 года генваря 15 дня указом повелено: епархиальным архиереям над находящимися при полках священниками кто в какой епархии из них с полком находится будет наблюдать о их состоянии, равно, чтоб они кроме своей parroхии, при которой обретаются, нигде инде не токмо священнослужения, но и никаких церковных и мирских треб исправления чинить не дерзал, дабы от того приходским священникам в надлежащих им доходах // не происходило недостатка; а означенной Ряскаго полку священник Петр, находясь в Александровской крепости при лазарете толко для подаяния болным солдатам треб, отважился без дозволения не своего полку походную церковь поставить и в ней священнослужение отправлять, чрез что находящимся при Александровской Покровской церкви священно и церковнослужителям и самой церкви зделал в доходах обид, того ради в Самарское духовное правление из консистории послать указ, коим велеть взять от помянутаго полковаго священника Петра ответ, для чего он без дозволения епархиального архиерея или духовнаго правления означенную походную церковь, да еще и не своего полку, поставил, и не обявля о сем по силе вышеозначеннаго 733 года указа священнослужение в ней отправляет, а сверх того и о состоянии ево разведав в консисторию репортовал немедленно, при котором репорте и взятой от онаго священника Петра ответ прислать, и Самарскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, 1777 года апреля 12 дня.

Феоктист, архимандрит Полтавского монастыря.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Иван Величковский.

№ 414.

IP НБУ, ф. II, спр. 24161, арк. 2 – 4.

№ 114 1777, травня 18. — Опис речей колишньої січової Покровської церкви, складений Слов'янським духовним правлінням

Копія.

Опись

Покровской церкви местечка Покровска., что было Запорожская Сечь, церковным вещам, которые значать ниже сего, сочиненная 1777 году маяа 18-го дня.

№	Евангелия	
1	2	3
1	Большое Евангелие, кованое серебром, во всю доску вызолоченное с выкладкою финифтовою, осыпаное разными камнями простыми на александрийской бумаги на болшом листе.	На нем серебра высокой работы пуд один.
2	Такое ж большое, серебром окованное, с вызолоткою во всю доску на некоторых местах камням выкладено.	На нем серебра по надписе один пуд два фунта.
3	Поменше прежних серебром оковано, вызолоченное во всю доску, а с обеих сторон финифтою обсыпано камням.	На нем серебра весу тридцать фунтов.
4	Такой же величины оковано во всю доску и вызолочено с чернию.	На нем весу серебра дватцать пять фунтов.
5 и 6	Два евангелия в оправе красного бархата.	В коих весу серебром по дватцать фунтов.
7	Такой же величины на красном бархате оковано серебром с вызолоткою по листам с надписью Филипа, Мири, Ирадиона.	
8	На зеленом бархате такой же величины окованное серебром с вызолоткою.	
9	На синем бархате такой же величины оковано серебром с вызолоткою.	
10	Такой же величины и на таком бархате.	
11	На зеленом бархате поменше на простом листе оковано серебром старое. //	
	Кресты	
1	На престоле болшой крест с вызолоткою серебряной.	В нем весу 24 фунта по надписе без шести лотов.
2	Поменше з деревом, в нем показано серебра девять фунтов, а на позолотку червонцов девять, в которого креста на подножии и надпись вырезана.	
3	Такой же точно серебряной с вызолоткою ему подобен.	В нем серебра 9 фунтов.
4	Такой же величины с ручкою и подножием серебряным а в середине дерево.	Серебра самага весу 2 фунта три четверти.
5	В весь серебряный на болшой стопе с позлоткою, на нем литое распятие с подножием длиною в две четверти.	В коем весу два фунта.
6, 7	Оба серебряные с позлоткою длиною по две четверти аршина.	В обоих весу 4 фунта две четверти.
8	Серебряной без вызолотки длиною в полторы четверти.	В нем весу 1 фунт две четверти.
9	Такой же длины серебряной на стопе по местам вызлочен.	В нем весу 2 фунта.
10, 11	Два креста серебряные вызолоченные, с коих на одном литое распятие в корпусном виде, а на другом чеканное распятие длиною по полторы четверти.	В коих весу 4 фунта.
12	Крест серебряной вызолоченной с подножием с резбою на кипарисе длиною в полторы четверти.	В коем весу фунт одна четверть.
13,	Три креста деревянных резной работы, оправлены серебром и	В коих весу 3 фунта.

1	2	3
14, 15	по местам вызолоченны.	
16 и 17	Два креста старинные серебряные с позолоткою ручные длиною по одной четверти с вершком.	В коих весу 1 фунт.
18	На дереве резаной работы, оправленный серебром без позолотки.	В коем весу 1 фунт и дванадцать золотников.
19, 20, 21	Три креста резной деревянной работы, оправленные серебром.	В коих весу 1 фунт 24 золотника.
22, 23, 24, 25	Ручные маленькие четыре деревянной работы, оправленные серебром.	В коих весу з деревом 83 золотника.
26, 27	Ручные два креста деревянные резной работы.	В них весу з деревом 54 золотников. //
28	Крест серебряной чеканной работы с подножием длиною в пол аршина.	В нем весу 1 фунт 36 золотников.
29	Крест серебряной ручной длиною в одну четверть и полтора вершка.	В нем весу 43 золотника.
30	Крест деревянный резной работы в оправе серебряной резной работы.	В нем весу 50 золотников з деревом.
31	Крестиков три маленьких деревянной резной работы, оправленных серебром.	В них весу 22 золотника.
32	В доски серебряной крест деревянной резной работы.	В нем весу 9 фунтов с половиною.
33	Крестиков маленьких разных 43.	
	Золота кусочок, в нем весу полтора червонца, таблица серебряная с вызолоткою, с одной стороны Покров Багоматере, а с другой Воскресение.	В ней весу 2 фунта и одна четверть.
	Серебра девять кусков в слитках.	В коих весу двадцать пять фунтов.
	Лому серебра.	Весу 12 фунтов.
	Лампад.	
1	Серебряных высящих семь гладкой работы в круг вызолоченные.	В коих весу 26 фунтов 20 лотов.
2	Серебряных высящих чеканной работы без позолотки восемнатцать.	В коих весу 38 фунтов с половиною.
3	Ангелов серебряных четыре с подсвечниками на цепочках, с коих три с позолотою.	В них весу 26 фунтов 20 лотов.
4	Панекадило большое серебряное, на нем в три ряда по двенадцати подсвечников вышиною в косовой сажень.	
5	Панекадил три в притворах, в каждом в два ряда подсвечников, все серебряные.	
	Потиров	
1	Большая серебряная с вызолоткою чеканной работы.	В ней весу 9 фунтов.
2	Меншая серебряная с позолотою болгарской работы.	В ней весу три фунта с половиною. //
3	Серебряная с позолотою.	В ней весу 4 фунта.
4	С финифтовыми шестью штучками серебряная с позолотою.	В ней весу 3 фунта.
5	Серебряная с позолотою.	В ней весу 3 фунта.
6, 7	Чаши две небольшие серебряные с позолотою чеканной работы.	В них 2 фунта с половиною.
8, 9, 10,	Чаш маленьких четыре серебряные с позолотою.	В них весу 3 фунта.

1	2	3
11		
12	Чаша в суто вызолочена сребренна невелика.	В ній вазу 1 фунт з половиною.
13	Чаша вызолочена в суто сребренна невелика	В ній вазу 2 фунта.
14	Копій двоє сребрених.	В них 30 золотників.
15	Ложик сребрених менших без позолотки шість.	В них вазу 35 золотників.
16	Ложик сребрених з позолоткою чотири.	В них вазу 40 золотників.
17	Дискових шість сребрених вызолочених з підножком.	В них вазу 5 фунтів.
18	Менших без підножків сребрених з позолоткою.	
19	Звезд вызолочених двоє, з них одна з фінифтом.	В них вазу 1 фунт.
20	Звезд сребрених без позолотки чотири.	В них вазу 44 золотника.
21	Гробниця велика сребренна з позолоткою.	В ній вазу 16 фунтів.
22	Гробниця мала сребренна вызолочена.	В ній вазу 3 фунта.
23	Гробничка походна з хрестом животної роботи дерева сребренна вызолочена з ложкою мала.	В ній вазу 70 золотників.
24	Вторая вызолочена подібна їй.	В ній вазу 80 золотників.
25	Блюдо всеночне сребрене без позолотки.	В ній вазу 5 фунтів.
26	Чашек, належних до цього блюду, сребрених п'ять з кришками.	В них вазу 1 фунт з четвертю.
27	Кубків малих і великих шість сребрених.	В них вазу 1 фунт 53 золотника.
28	Чарок сребрених малих семи, з них одна вызолочена.	В них вазу 54 золотника. //
29	Сіяльників двоє сребренні, перший в двоє свіч, другий в три свіч.	В них вазу 3 фунта.
30	Підсвічників на престолних сребрених двоє.	В них вазу 2 фунта з половиною.
31	Куманів сребрених двоє.	В них вазу 2 фунта з половиною.
32	Кришка на чашу для зимного часу сребренна.	В ній вазу 54 золотників.
33	Кадиллиць сребрених шість без позолотки.	В них вазу 8 фунтів.
34	Кружечка сребренна з позолоткою чеканної роботи з вделаними іноземними монетами.	В ній вазу 1 фунт з четвертю.
35	Звезд сребрених з ручками чотири, з них двоє по місцях вызолочені.	В них вазу 4 фунта 21 золотник.
36	Сребрених бляшек з зображеннями різних святих — 61.	В них вазу 7 фунт 29 лотів.
37	Двоє малих ікон Пресвятої Богородиці з сребреними чеканними шагами без позолотки, з них одна чотирикутна, а друга подовгата.	
38	Підсвічник сребренної гладкої роботи довжиною в півтора аршини.	В ній вазу 9 фунт 30 золотників.
39	Підсвічник сребренної чеканної роботи довжиною в один аршин і три чверті.	В ній вазу 15 фунтів 12 лотів.
40	Підсвічників на престолних сребрених чеканної роботи без позолотки довжиною в один аршин двоє.	В них вазу 11 фунт двоє лотів.
41	Челенег або турецьких султанчиків вызолочених, деякі з камушками, тридцять шість.	В них вазу 4 фунта 19 золотників.
42	Тарелка сребренна гладка.	В ній вазу 29 лотів і один золотник.
43	Корон великих і малих вызолочених і не вызолочених 69, які приделані до іконам. //	
	На місцевих і інших іконах сребреної і золотого убору	
1	Шата Спасителя Божого з короною вызолоченою, сребреною хорошої роботи, оздоблена каменями різними і різними дорогами.	

1	2	3
2	Шата в образе Богоматери з болшою короною вызолоченною, окрашена дорогими каменями.	
3	На Покрове Богоматере болшой шат.	
4	Шат болшой на образе Николая Чудотворца с вызолоченою короною.	
5	На середине иконостаса, называется Архиерей шат болшой.	
6	В притворе Спасителей болшой шат с короною.	
7	В притворе болшой шат на образе Богоматери с короною.	
8	Над царскими вратами Нерукотворенной образ в шат.	
9	Царские двери со всем слиты из серебра вызолочены по длине косового сажена.	
10	Средней руки шат восемь на разных образах.	
11	Мидалей золотых болших жалованных бывшим запорожским старшинам от государевого двора за заслуги четыре, по умертвии их оставшиеся.	
12	Одна маленькая золотая медаль с портретом государыни, а на другой стороне изображение коронаций.	
13	Червонцов на привесках болших десять, менших двойных и одинаких сто сорок два, итого всех 152.	
14	Медаль болшая сребранная в позолоченой оправе жалована при коронации одна. //	
15	Жемчугу мелкого на намесной Богоматери тринадцать низок, крупного 3, итого 16.	
16	На киоте меншой мелкого жемчугу пять надцать низок, крупного с королками шесть, итого 21.	
	Риз	
1	Перче золотой сребранной старых и новых тридцать восемь.	
2	Ординарной перчи и разных материй новых и старых тридцать пять.	
3	Бархатных разных старых и новых, вкладкиных пузументами и шитые золотом и шолком двенадцать.	
4	Отласных черных окладеных з сребренными сетками двое.	
	Стыхарей диаконых	
1	Перчи сутой и ординарной всех дватцать восемь, к оным орарей подобных толикое число.	
2	Матерьяльных разных дватцать три.	
3	Старых негодящих к служению матерьяльных четыре.	
4	Поддиаконых неболших сребренной перчи по фиалетовому полю двое.	
5	Разной материи таковых же четырнатцать.	
6	Подризников, шитых богатых серебром и золотом на разной материи дватцать двое.	
7	Подризников зеленого канавату з золотою сеткою двое.	
8	Полотняных новых, шитых золотом два.	
9	На полотне ж шитых ношених шестнадцать.	
10	Материяльных разнога цвету ношених четырнатцать.	
11	Поясов шалевых новых и ношених тридцать два.	
12	Поясов з сребренными бляхами три. //	
13	Нарукавиц старых и новых, шитых золотом и шолком матерьяльных и бархатных парч сто.	
14	Воздухов болших и малых, шитых на бархате золотом и шолком так же и разных матерьяльных пар 14.	
15	Платков шолковых разных цветов и рук шесть десять три.	
16	Налоец ореховой черепашиними и перловыми маматицами	

1	2	3
	оправленный один.	
17	Разных шматков позументу и сеток золотых и серебряных восемь.	В них весу 8 фунтов 72 золотника.
18	В бумаги завернуто разногo цвету шолку несколько.	
19	Напрестольных сорочок разной перчи и материи пять.	
20	Ценовых блюд числом девятнадцать	В коих весу 1 пуд 26 фунтов.
21	Тарелок ценовых числом тридцать	В коих весу 34 фунта и три четверти.
22	Лихтарей жолтой меди числом девятнадцать, болших три, свечных три.	А во всех весу 1 пуд 8 фунтов.
23	Медных болших казанов четыре.	
24	Средственных малых десять да една куперша болша.	
25	Коструля една.	
26	Лохань една.	
27	Коряков три.	
	А всего весу в оной меди	6 пуд 16 фунтов.
28	Платков бумажных девятнадцать.	
29	Белых, шитых шолком десять. //	
30	Рушников двадцать пять.	
31	Платков бумажных, шитых золотом и серебром восемь.	
	Книг разных	
1	Миней московской печати двенадцать.	
2	Миней печерской печати двомесячных два круги двенадцать.	
3	Прологов круг в четьрех книгах четыре.	
4	Псалтирей в лист шесть.	
5	Октойхов в лист пять.	
6	Общих миней полу четверткових четыре.	
7	Чиновник один.	
8	Тригодей цветных четыре.	
9	Пращица одна.	
10	Требников великих в лист московской печати два.	
11	Требников четверткових печерской печати шесть.	
12	Требников полу четвертних шесть.	
13	Чино последование одно.	
14	Патериков три.	
15	Службников полу четверткових четыре.	
16	Чверткових службников четыре.	
17	Акафистов чверткових три.	
18	Правилник чвертковый один.	
19	Акафистников Варваре чверткових два.	
20	Акафистников Николаю чверткових три.	
21	Апостолов в лист три.	
22	Библия в двох томах одна.	
23	Благовестников два. //	
24	Беседы на четьрнадцать посланий часть вторая одна.	
25	Общая минея одна.	
26	Чет миней семь.	
27	Службников четьре.	
28	Маргарит один.	
29	Постних триодей четьре.	
30	Беседы на бытия в двох томах две.	
31	Беседы на деяния часть третья одна.	
32	Проповедь Гедеанова часть первая в лист одна.	

1	2	3
33	Проповедь часть вторая в лист одна.	
34	Проповедь книг Менятиевых одна.	
35	Священная история одна.	
36	Проповеди книг Менятиевых том первой одна.	
37	Проповеди Гедеоновы том первой четверть одна.	
38	Библий две.	
39	Ярмолоев печатных пять.	
40	Триод праздничная в лист одна.	
41	Евангелий в лист в простой оправе двое.	
42	Евангелие под паргаментом в лист без окладу одно.	
43	Соборник в лист один.	
44	Венец в лист один.	
45	Устав в лист один.	
46	Трафолоев в лист два.	
47	Книга Ефрема Сирина в лист одна.	
48	Ключ в лист один. //	
49	Часословов четыре.	
50	Прологов в лист книг пять.	
51	Ермолоев нотных четыре.	
52	Псалтирей четвертковых три.	
53	Великой требник московской старинной печати один.	
54	Повечерник четвертковый один.	
55	Миней получчетковых цветных в лист четыре.	
56	Розыск получчетковый один.	
57	Евангелие без оправки поучительное одно.	
58	Часловец полу четвертковой один.	
59	Богословия четвертковая одна.	
60	Летопись четвертковой один.	
61	Господских праздников отправки пятнадцать.	
	По сей описе надлежащие до церкви означенной вещи отданы на руки зрителям оных Петру Остроуху, Якову Шраму да Кондрату Ковалю. А ми, ниже подписавшиеся, по описе нашей в том свидетельствуем.	

На подленной подписались
 Протопоп Славенский Феодор Фамич.
 Присудствующий иерей Кодрат Сверский.
 Подпоруччик Илья Иванов.
 Секретарь Василий Вербицкий.¹

РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 2 – 7.

№ 115 1777. — Опис золотих та срібних речей колишньої січової Покровської церкви

По описи Покровской в бывшей Сечи Запорожской церкви показано серебра в разных церковных вещах, так же в слитках, в ломе, позументах и сетках 13 пуд 16 фунтов 75 золотников.

Да сверх того серебра ж значится без весу:

Оправы на 4-х Евангелиях.

Паникадило большое, на нем в три ряда по 12-ти подсвешников.

Еще три паникадила, на нем в два ряда подсвешники.

Дискосов меньших с золотою, но сколько не показано.

¹ По аркушах документа наскрізний підпис: “Секретарь-Василий-Вербицкий. С подлинною-описью-читал-канцелярист-Михаило Попов”.

69 корон к образам приделанных.
 8 образов местных в окладах.
 8 образов средних в окладах же.
 2 меньших окладных же.
 Царские двери литые.
 Разных медалей золотых:
 четыре болших,
 одна малинка.
 Червонцов на привесках 152.
 Кусочик золота весом в полтора червонца.
 Одна болшая медаль серебряная.

РДИА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 9.

№ 116 1777, листопада 6. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду з проханням дозволу на взяття до архієрейської ризниці частини речей колишньої січової Покровської церкви

№ 1932. Получено 27 ноября 1777 года. Записав доложить.
 В Святейший Правительствующий Синод
 от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго
 Доношение.

Славенское духовное правление в силе посланного из консистории моей указа представило при репорте учиненную того правления присутствующими бывшей Запорожской Сечи города Покровска в церкви Покрова Пресвятыя Богородицы церковным вещам опись, по которой значится, что во оней Покровской церкви имеетя Дикирия и Трикирия и премного напрестольных крестов, тако же потиров, книг церковных, риз из разной парчи и других материи. В домовои же моей церкви по новости учреждения Славенской епархии состоит в церковных вещах всекрайнейшая нужда.

Того ради прилагая при сем упоминаемым Покровской Сечевой церкви вещам с описи копию, Святейшаго Правительствующаго Синода покорнейше прошу, не соблагоизволено ль будет приказать из оной Покровской церкви взять потребное число нужнейших церковных вещей к ризнице моеи, тем паче, что и за взятъем останется еще в той Покровской церкви довольно как священнослужительских облачении, так и прочих церковных вещей.

Вашего святейшества послушник
 смиренный Евгений архиепископ
 Славенский и Херсонский.

Ноября 6 дня
 1777 года.
 № 1295.

Слушано 1-го декабря 1777 года.

РДИА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 1.

№ 117 1777, грудня 8. — Копія указу Синоду про передачу Г. Потьомкіну вирішення питання стосовно майна колишньої січової Покровської церкви

№18. Копия.

1777-го года декабря 1-го дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод слушав доношение преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго с описью имеющимся в городе Покровском бывшей запорожской в Покровской церкви церковным вещам, и о отпуске из оных потребнаго числа нужнейших вещей к ризнице сего преосвященнаго за состоящим в домовои его церкви по новости учреждения Славенской епархии в тех церковных вещах недостатком, и что в помянутой Покровской церкви и за взятъем останется еще довольно как священнослужительских

облачений, так и протчих церковных вещей. *Приказали:* как оной город Покровск и состоящая в нем церковь находятся в ведомстве Новороссийскаго и Азовскаго господина генерала губернатора князь Григорья Александровича Потемкина, то об отдаче из помянутой Покровской церкви церковных и различных вещей преосвященному Славенскому оставить на рассмотрение его, господина генерал губернатора, чего для с доношения преосвященнаго Славенскаго и с приложенной при том описи отослать к нему, господину генерал губернатору, точные копии при указе. И о том преосвященному Славенскому за известие дать знать указом с тем, когда что по рассмотрению того господина генерал губернатора из церковных вещей из Покровской церкви ему, преосвященному, отдано быть имеет, то сколько и каких именно вещей им, преосвященным, принято будет, о том бы он, преосвященный, Святейшему Синоду обстоятельно отрепортовал. //

Подлинной протокол подписан 8 декабря 1777 года.

Гавриил архиепископ Новгородский.

Духовник протоиерей Благовещенский Иоанн.

Андрей протопоп гвардии Преображенский.

Обер секретарь Аполлон Наумов.

Секретарь Павел Стражев.

Протоколист Демьян Волков.

С подлинным читал канцелярист Иван Архипов.

РДИА, ф. 796, оп. 58, спр. 453, арк. 10 – 10 зв.

№ 118 1778, лютого 14. — Указ Слов'янської духовної консисторії Бахмутському духовному правлінню стосовно перенесення Михайлівської церкви

Получен февраля 26 дня 1778 года. Записав в указный срок отрепортовать с прописанием, что в подлежащее время исполнение по сему учиненно будет.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Бахмутское духовное правление. Присланным к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому господин Азовской губернии генерал поручик и кавалер Василий Алексеевич Чертков сего 778 года февраля 8 дня сообщением прописывал, по сообщению де его, господина губернатора, от его преосвященства таковым же от 29 числа декабря прошлаго 1777 года между прочим ему, господину губернатору, дано знать, что о перенесении из крепости Тройчатовской в поселяемую господином полковником Мартиновым слободу Приволье, состоящую в Торском уезде, церкви во имя Архангела Михаила и о причислении приходских тройчатовских пяти десяти дворов к слободе Верхньи Береки, от Тройчатовской крепости в семи верстах состоящей, по забрании подлежащих справок учинено будет особое определение. А как де та Тройчатовская Михайловская церковь построена прежде не теми живущими при крепости Тройчатовской жителями, а бывшими лантмилицкими полками и с казенной суммы до Азовской губернии, а особливо что те жители так поселились самовольно и уже от него, господина губернатора, их по неспособности в том месте к прожитию Азовской губернской канцелярии велено перевести в слободу Верхнюю Береку, то по сим обстоятельствам его преосвященства он, господин губернатор, просил сказаную Тройчатовскую церковь на основании прежнего его, господина губернатора, от 23 числа ноября прошлаго 1777 года к его преосвященству посланнаго сообщения дозволить в слободу господина полковника Мартинова перенести, а за оную следуемые в казенное ведомство денги с него, господина Мартинова, к причислению в губернскую сумму взысканы быть имеют, и что по сему определено не оставить его, господина губернатора, уведомлением, на котором сообщении его преосвященством // учинена резолюция такова: о дозволении перенести означенную церковь послать из консистории указ в духовное правление с таковым условиям, с каковым прежнии церкви перенести дозволено. А по справки в консистории, что указами Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода состоявшимися велено 1-е, 770 декабря 3 наблюдать при сооружении вновь церквей все те обстоятельства, которыя определением Святейшаго Правительствующаго Синода 722 октября 27 предписаны; 2-е, 777 года

апреля 25 числе, дабы выходящая иностранцы при первоначальном их поселении в получении христианских треб нужды не имели, в означенных по приложенной ведомости местах церкви построить, так и впредь где необходимо нужное усмотреться в их поселениях строение, оных его преосвященству не иначе как по сношениям с господами губернаторами дозволить, наблюдая однако ж при всем том, чтоб оное было производимо на основании законов с надлежащим тех церквей всем потребным, також к содержанию будущих при них священно и церковнослужителей удовольствием, и без крайней бы надобности умножаемо оных отнюдь не было, а когда где какия церкви состроены будут его преосвященству за известие репортовать Святейшему Синоду. И по указу Ея Императорскаго Величества и во исполнение оной его преосвященства резолюции в Бахмутское духовное правление сей указ и посылается с тем, чтоб состоящую в крепости Троичатовской Архангелскую церковь в поселяемую господином губернаторским товарищем Слободским полковником Мартиновым в Торском уезде слободу Приволье в протопопии Бахмутской перенести, которую Екатерининскому духовному правлению при описи и отдать со взятые в приеме оной подлежащей росписке от тех кому принять оную именно от подлежащей команды препоручено будет, и по перенесении кои в означенной господина губернского товарища Слободского полковника Мартинову слободу [...] ¹ // протопопу Бахмутскому Петру Расевскому по чиноположению церковному соборное заложить со наблюдением [...] ² в силу вышеозначенных указов ко всегдашнему оной церкви снабдению всем потребным и к довольному будущим при оной священно и церковнослужителей содержанию писмено где от кого подлежит утверждено было, которое утверждение Бахмутскому духовному правлению при репорте с обстоятельным всего вышеписанного изъяснением прислать; и Бахмутскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, 1778 года февраля 14 дня.

Протопоп Полтавский Иоанн Иановский.

Секретарь Василий Вербицкий.

Канцелярист Василий Гамалея.

ДАДО, ф. 104, он. 1, снр. 24, арк. 40 – 41.

№ 119 1778, лютого 14. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про перенесення Михайлівської церкви з Троїчатівської фортеці до слободи Привілля відомства Бахмутської протопопії

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Присланным преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому господин Азовский губернатор генерал порутчик и ковалер Василий Алексеевич Чертков сего 1778 года февраля 8 дня сообщением прописывал, по сообщению де его, господина губернатора, от его преосвященства таковым же от 29 числа декабря прошлаго 1777 года между прочим ему, господину губернатору, дано знать, что о перенесении из крепости Троичатовской в поселяемую господином полковником Мартиновым слободу Приволье, состоящую в Торском уезде, церкви во имя Архангела Михаила и о причислении приходских троичатовских пятидесяти двух дворов к слободе Верхней Береке, от Троичатовской крепости в семи верстах состоящей, по забрании подлежащих справок учинено будет особое определение; а как де та троичатовская Михайловская церковь построена прежде теми живущими при крепости Троичатовской жителями, а бывшими ландмилицкими полками и с казенной суммы до Азовской губернии, а особливо, что те жители там поселились самовольно, и уже от него, господина губернатора, по неспособности в том месте к прожитию Азовской губернской канцелярии велено перенести в слободу Верхнюю Береку, то по сим обстоятельствам его преосвященства он, господин губернатор, просит сказанную троичатовскую Михайловскую церковь на основании прежнего его, господина губернатора, 23 числа ноября прошлаго 1777 года к его преосвященству по-

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті слово не прочитане.

ланного сообщения дозволить в слободу господина полковника Мартинова перенести, а за оную следуемые в казенное ведомство денги с него, господина Мартинова, к причислению в губернскую сумму взысканы быть имеют, и что по сему предопределено не оставлять его, // господина губернатора, без уведомления; на котором сообщении его преосвященства учинена резолюция такова: о дозволении перенести означенную церковь послать из консистории указ в духовное правление с таковым условием, с каковым прежняя церкви перенести дозволено. И во исполнение оной его преосвященства резолюции в Екатерининское духовное правление сей указ и посылается с тем, чтоб состоящую в крепости Троицатовской Архангелскую церковь в поселяемую господином губернаторским товарищем Слободским полковником Мартиновым в Торском уезде слободе Приволье в протопопии Бахмутской перенести, которую оному Екатерининскому духовному правлению по описи и отдать, со взятъем в прием оной от тех, кому оную писменно от подлежащей команды поручено будет, росписку, которую при репорте и прислать в консисторию. А как по причислении к Верхней Береки приходских дворов состоять будет всех дворов пять сот двенадцать, священников же тамо толко два, то о [...] ¹ находящегося при оной троицатовской Михайловской церкви священника Иоанна Шамраева к оной в слободе Верхней Береки Николаевской церкви или в оную слободу Приволье учинить Екатерининскому духовному правлению надлежащее рассмотрение, и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорского Величества указу. А в Бахмутское духовное правление указ послан.

Протопоп Полтавский Иоаким Иановский.

Секретарь Василий Вербицкий.

Канцелярист Василий Гамалия.

Февраля 14 дня

1778 го да.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 31, арк. 1 а – 1 а зв.

№ 120 1778, квітня 27. — Указ Азовської губернської канцелярії Катерининському духовному правлінню про купівлю Михайлівської церкви Троицатівської фортеці полковником О. Мартиновим

№ 45. Мая 4 дня 1778 году.

Указ Ея Императорского Величества самодержицы всероссийской из Азовской губернской канцелярии в Екатерининское духовное правление; в силу присланного от его Высокопревосходительства господина генерал поручика Азовского губернатора и кавалера Василия Алексеевича Черткова предложения, а по сообщению к его Высокопревосходительству от его преосвященства Евгения архиепископа Славенского и Херсонского велено состоящую в слободе Троицатовской Михайловскую церковь отдать господину полковнику Мартинову для перенесения в новозаселяющуюся ево на реке Торце слободу, за которую церковь оной господин полковник Мартинов денги в Азовскую губернскую канцелярию представил; для того в Азовской губернской канцелярии определено во оное духовное правление послать указ и велеть означенную находящую в слободе Троицатовской Михайловскую церковь в силу повеления его преосвященства отдать присланному от вышереченного господина полковника Мартинова для перевозки в показанную слободу, и по отдаче в сию губернскую канцелярию рапортовать; и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорского Величества указу.

Апреля 27-го дня 1778 года.

Григорий Шахов.

В должности секретаря поручик Петр Осин

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 21.

¹ У тексті слово не прочитане.

№ 121 1778, квітня 28. — Лист Азовського губернатора В. Черткова протоієрею І. Сулимі про необхідність віддати для Катеринослава деякі речі Михайлівської церкви, купленої полковником О. Мартиновим

№ 41. Получено апреля 28 дня 1778 году.

Честнейший отец протоиерей, государь мой!

Как Троицатовскую Михайловскую церковь со всеми утварями его Высокопреосвященство Евгений архиепископ Славенский и Херсонский дозволил перенести в слободу господина полковника и Слободской Украинской губернии губернаторского товарища Мартинова Приволье, а и даной по договору с ним, господином полковником, положено для губернского города Екатеринослава взять кадило медное к употреблению годное одно, ризу голубую с золотою сеткою и к ней епатрахиль штофной голубой, обложен золотою сеткою, поручи голевие красные, колокол в полтора пуда, то и благоволите находящемуся при той Михайловской церкви священнику приказать все вышеписанное к доставлению ко мне посланному при сем Азовской губернской канцелярии подканцеляристу Хрипкову отдать, а за тем пребываю при всегдашнем почтении

вашего превелебиа вернослушным слугою

Василий Чертков.

Ч. 28-го апреля 1778 году.

К. Белевская.

№ 588.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 34, арк. 1.

№ 122 1778, квітня 29. — Копія вірчого листа, даного полковником О. Мартиновим А. Фролову на прийняття купленої церкви та укладення контракту на її влаштування в слободі Привілля

Копия.

Человеку моему Андрею Фролову.

Церковь Архангела Михаила, состоящая в крепости Троицатовской, куплена мною для переселения в новозаселяемую слободу мою Приволье. Об отдаче коей со всеми церковными утварями, исключая одного колокола, риз одних и кадила, в Водолажское духовное правление и указ из губернии послан. Почему ты как все церковные утваре по реестру, так книги и колокола, церковь с колоколнею и ограду приняв дай в том росписку, и сыскав мастера // как в разобрании, так и построении вновь зделай от имени своего контракт, в чем тебе верю и прекословить не буду. 1778 году апреля 29 дня.

Подлинное подписал
полковник Алексей Мартинов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 27 – 27 зв.

№ 123 1778, квітня 30. — Копія засвідчення Азовською губернською канцелярією автентичність вірчого листа, даного полковником О. Мартиновим А. Фролову на прийняття купленої церкви та укладення контракту на її влаштування в слободі Привілля

Копия.

1778 году апреля 30 дня сие верующее письмо в Азовской губернской канцелярии явлено и в книгу под № 23 записано, и что оно письмо от господина полковника Алексея Мартинова к человеку его Андрею Фролову и ево, Мартинова, рукою подписано в том Азовская губернская канцелярия с приложением печати и свидетельствует.

Подлинное подписали
Георгий Гирсванов.
Регистратор Федор Башковтов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 28.

№ 124 1778, травня 20. — Опис майна Михайлівської церкви, передано-го священиком І. Шамрасвим управителю І. Рудинському

Опись

состоящей при крепости Тройчатой Архангелской церкви.

Ограда около церкви с тину битого.

Пред намесними иконами лампад болших медных 6.

Вгоре лампа болшая медная с паникадиллом деревяним на 6 свечей. Крест выносной болшой, корогов 3. Киот маленький, на нем изображено Николая Чудотворца, пред киотом лампада болшая медная.

На левой стороне кивот меленкий, на нем изображение Богоматери, пред киотом лампада болшая медная.

Книги церковныя.

Устав, миней 12, триод постная, триод цветная, проповедей гедеоновых два тома, пролог, служебников 2, охтои маленькой четверковой, книжка акафист, псалтирь следованая, ирмолой нотной писаной, реестр панахидной, служба Дмитриева, книжица благодарственных молебней, книжица чин исповедания, чин поминовения о православных воинах, апостол, охтоихов два, общая минея, псалтирь четверкова, книжица молебное пение о нашествии супостатов, служба в день Архангела Михаила, ермолог ненотной.

В алтаре.

Одеяние напрестольное голевое голубое, покрива вибойчатое, дароносица серебряная вызолоченая, гробница оловяная, крест напрестольной деревянной, обложен серебром ветхой, крест новой серебряной, Евангелие аркушовое оклад серебряный, подсвешников медных три болших.

Чаша серебряная вызолочена, ложка серебряная визолоченая, дискос серебряной визолоченой, звезда сребраная, дискос оловяной, подсвешник маленькой на жертвенику, блюдо // для благословения хлебов с чашечками и с тремя подсвешниками оловяных, тарилок оловянных две, кадилниц медных, подсвешников 4, медной маленькой чайник для тепло ты, оловянных чашок две.

Ризница.

Ризи штофные жолтофие жолтые, оплечье штофное голубое, обложени сеткою золотою, рызы люстровые белие, оплечье люстровое красное, обложени мушуром жолтим, рызы еда машковие красные, оплечье штофное зеленое, обложени сеткою золотою, рызы триповые голубые, оплечье штофное зеленое с золотыми цветами, обложени мушурам жолтим, рызы голевие черные, обложени мушуром белим, рызы набойчатие красные ветхие, патрахилей 6.

Подризников.

Шолковой жолтой в полах, обложен мушуром белим, подризник атласовой, оплечье голубое, набойчатих 2, плащаница на кофейной материи.

Поясов.

Шолковой красной в краях золотой, шолковой красной ветхий, бумажной белой в краях шит шолком, тяжинной красной, в краях обложен золотом, шолковых зеленых набойчатих 3.

Поруче.

Штофные жолтые, люстравие жолтые, вибойчатие красные.

Воздухи.

Голевой полосатой, по краях обложен голью жолтою, штофной белой по нем цвет красной, шолковой красной на нем крест сребреной сетки. //

Маленкие.

Рецетовой зеленой, обложен сеткою серебряною, бархатной черной, обложен сеткою серебряною, голевых жолтих, матеряних жолтих 2, матеряних зеленых 2, отласовых красных 2, покривало зеленое люстровое, рушников полотняных утералных три.

Колокольня.

Звонов: 1 большой в 6 пуд 2 фунт.

Все вышеписанные вещи церковь с колокольней и оградю Троицатой крепости от священника Ивана Шамраева кроме кадила гедяного, 1-го тому служебника, 1-го октоиха четверкового, ермолога, и от онога писанного в новозаселяемую слободу Приволья господина полковника Мартинова, управитель прапорщик Иван Рудинский при нем и подписался своеручно.

Сего 1778 году мая 20 дня.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 32 а – 33.

№ 125 1778, травня 21. — Рапорт священника І. Шамраєва Катерининському духовному правлінню про передачу церкви управителю полковника О. Мартинова

Подан мая 22 1778 году.

В Екатерининское духовное правление крепости Ефремовской от священника Иоанна Шамраева

Покорный рапорт.

Сего 1778 года мая 16 дня в присланном ко мне с онога духовного правления предложении велено Слободской Харьковской губернии губернаторского товарища полковника Мартинова посланному от него управителю Ивану Рудинскому в прописанной крепости церковь Ахангельскую со всеми принадлежащими к ней утварми для перенесения в новонаселяемую предписанного полковника Мартинова слободу Приволье по описи отдать, кроме антимина, которой велено представить в духовное правление, а состоящие в оной церкви запасные дари отвезть в церковь слободы Верховие Береки. Что мною все вышеписанное и учиненно, церковь с принадлежащими к ней утварми отдана, а от него, Рудинского, реестр в приеме с распискою взят. И антиминс с хитоном в сие духовное правление при сем рапорту представляется.

Маия 21 дня 1778 года. Священник Иоанн Шамраев.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 25.

№ 126 1778, липня 19. — Копія рапорту Бахмутського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про закладку перенесеної Михайлівської церкви і взяття з парафіян письмового зобов'язання утримувати споруду та її причт

Копия.

В Славенскую духовную консисторию от Бахмутского духовного правления

Репорт о исполнении.

Во исполнение насланного Ея Императорского Величества из оной духовной консистории указа состоящая в крепости Троицатовской Архангельская церковь [по] перенесении оной в поселяемой господином губернаторским товарищем Слободским полковником Мартиновым слободу Приволье текущаго июля 8 числа в день Святаго Великомученика Прокопия по чиноположению церковному протопопом Петром Расевским заложена; а дабы в силу указов она церковь на всегдашнее время всем потребным снабдена была и будущие при той церкви священно и церковнослужители на довольном содержании имелись, то означенной слободы з жителей, что они будущим при той церкви священнику, диакону и причетным усадебной и пашенной земли, тож и сенных покосов указное число из общих дачь отведут, и по построении означенной церкви справа откажут и отказную книгу, когда о освящении той церкви у его преосвященства благословительной грамоты просить будут, в Славенскую духовную консисторию внесут, и к повседневному служению потребная, яко то воску на свечи, ладану, вина церковнаго на служение, муки пшеничной на просфоры давать безотговорочно будут, и в протчем подлежащее обязательство взято, которое по списании с него копии при сем Славенской духовной консистории представляется на рассмотрение.

Подлинной за подписом протопопа Петра Расевского и Андрея Башинского.

Июля 19 дня.

1778 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 43.

№ 127 1778, липень. — Копія зобов'язання парафіян Михайлівської церкви слободи Привілья виділити причту землю та щорічно давати віск, ладан, вино, борошно, олію та пшеницю на потреби богослужіння

Копия.

1778 года июля дня мы ниже подписавшиеся новонаселенной господином губернаторским товарищем Слободским полковником Мартиновым слободы Приволье жители дали сие обязательство Бахмутскому протопопу Петру Расевскому в том, что когда перенесенная по указу Славенской духовной консистории а по сообщению господина Азовскаго губернатора генерал порутчика и кавалера Василия Алексеевича Черткова из крепости Тройчатовской во имя Архангела Михаила церковь в означенной нашей слободе Приволье по чиноположению церковному заложена будет, то под оную церковь при построении на кладбище, а будущим при оной священнику и диакону причетником под селидбу по восьми десяти сажен длиннику и поперечнику, да пашенной земли и сенных покосов указное числи сто двадцать десятин [...] ¹ ближнем месте, а не в разных из общих дачь отведем и по построении сей церкви справа откажем в отказную книгу, когда освящения объявленной церкви у преосвященного Евгения архиепископа Славенского и Херсонского святого антимиинса и благословительной грамоты просить будем, в Славенскую духовную консисторию от нашей слободы вынесем и к повседневному священно служения потребная воску на свечи по пяти пуд, ладану по одному пуду, вина церковнаго на служение по два ведра, на просфоры и благословение хлебов муки пшеничной чистой по три четверти, масла деревенского пять фунтов, в кутью пшеницы по одному четверику фунт каждого года мы, приходские люди, и по нас наследники без всякаго препятствия и остановки давать будем без одговорно.

В чем под сим и подписуемся.

К подлинному подписались Приволья жители Павел Безпалченко, Роман Махайлов // Яким Иван Шестаков, Василий Яровенко, Иван Остапенко, Остап Гиражей, Захар Романов, Иван Понамаренко, Никифор Зенковский, а вместо их по их прошению неграмотных той же слободы я, правитель прапорщик Иван Рудинской, подписался.

К сему обязательству слободы жители Алексей Стефан Кириченко, Иван Дубник, Павел Тимченко, Василий Пояленко, Стефан Панасенко, Иван Земенко, Макар Тарасенко, Иван Лубенченко, Сидор Уманцов, Стефан Колотуренко, Григорий Романченко, Иван Костюченко Таковенко, Никифор Кобан, а вместо их неграмотных по их прошению и за себя Емелиан Кириченко руку приложил, той же слободы малоросиянин Иван Сморожский подписался.

К сему обязательству слободы Веселой господина Торского воеводского товарища майора Бантишева причисленные ко оному приходу слободы Приволья жители отаман Иван Гусаренко, Влас Рой, Иван Мороз, Лаврентей Колесник, Матвей Рыбалка со всеми оная слободы Веселой жителми, а вместо их по их прошению неграмотных слободы Приволья управитель прапорщик Иван Рудинский руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 44 – 44 зв.

№ 128 1778, березня 13. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відмежування підцерковної землі при річці Бешка

№ 55. Получен марта 15 дня 1778 года.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Новоросийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции. По указу Ея Императорскаго Величества Новоросийская губернская канцелярия по доношению отставнаго секунд

¹ У тексті слово не прочитане.

маиора и смотрителя Лисаневича, которым представляя, что округи Петриковской обществу желание имеют за рекою Бешкою построить другую новую церковь по причине умножения народа, и что в бытность веснянаго наводнения как священнику к по селянам в случае для исповеди болных и приобщения святых тайн, так и поселянам к священнику за какими либо законными нуждами весьма опасен чрез реку переезд, на что де от духовной команды и дозволение последовало, просит под построение оной церкви и для священно и церковнослужителей к хлебопашеству и сенокосу об отводе потребнаго количества земли рассмотрение учинить. *Приказали:* в межевую экспедицию послать указ и велеть просимое секунд маиором Лисаневичем под построение за рекою Бешкою новой церкви место равно и для священно и церковнослужителей к хлебопашеству и сенокосу из общественной в той Петриковской округи земли сто дватцать десятин отвесть, и в сию канцелярию репортовать, и здешней межевой экспедиции учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, марта 13-го 1778 году.

[Підпис]

Секретарь [Підпис]

№ 2092.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 10, арк. 2.

№ 129 1778, квітня 10. — Рапорт межовика Новоросійській межовій експедиції про відведення землі при урочищі балки Солонатової для священника та причетників Петриківського округу

В межевую экспедицию

Рапорт.

Ордером из оной экспедиции пущенным прошлаго месяца 15 дня под № 80 велено мне 1 округа Петриковскаго под вновь строющуюся церковь священнику Герасиму Стефанову с причетниками отвесть на четыре двора землю; во исполнение коего мною при урочище балки Солонатовой на четыре двора земля отмежевана и оному месту план со описанием при сем представляю.

Капитан Гаврила Рад [Підпис].

Ч. 10 апреля 1778 году.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 10, арк. 3.

№ 130 1778, квітня 28. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відведення підцерковної землі за клопотанням поселян слободи Галаганової

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Новоросийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции. По указу Ея Императорскаго Величества Новоросийская губернская канцелярия по доношению государственной слободы Галагановой общества, которым представляя, что имеют они всем обществом построить в оной слободе церковь, и по [...] ¹ которой уже из Славенской духовной консистории и дозволение дано, просят об отводе под ту церковь тож священнику и церкви причетникам подлежащая земли учинить рассмотрение; *приказали:* в здешнюю межевую экспедицию послать указ и велеть под строение помянутой Галагановской слободе церкви место, равно церковно и священно служителям положенную по штату ² землю в удобном месте отвесть, и на владение дать билет, а [...] ³ отводному месту учиня план с прописанием представить для подписи в сию канцелярию при репорте, и здешней межевой экспедиции учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, апреля 28 дня 1778 году.

[Підпис]

Секретарь Иван [Підпис]

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті слово не прочитане.

³ У тексті слово не прочитане.

Канцелярист [Підпис]

№ 3791.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 28, арк. 2.

№ 131 1778, липня 19. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції по скарзі мешканців слободи Волоської на угиски з боку протопопа Ф. Фомича

№. 268. Получен 20 июля.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Новороссийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции. По указу Ея Императорскаго Величества Новороссийская губернская канцелярия по предложению господина генерал-майора и здешней губернии губернатора Николая Даниловича Языкова, коим прописывавая, в объезде де ево губернии представляли ему жалобу слободы Волоской жители, что Коидацкой протопоп Фомич утеснил их землю, которою он владеет, предлагает сей канцелярии истребовать от онаго Фомича к рассмотрению на ту землю права, *приказали*: в Славенскую провинциальную канцелярию послать указ и велеть на владеемую Койдацким протопопом Фомичем землю истребовать документы прислать в сию канцелярию к рассмотрению при репорте в скорости, а в здешнюю межевую экспедицию послать указ и велеть выправясь, была ль в том месте какая земля оному протопопу в отводе, рапортовать в сию канцелярию, и здешней межевой экспедиции учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, июля 19-го дня 1778 году.

Григорий [Підпис]

Секретарь Иван [Підпис]

Канцелярист Федор Афонасьев

№ 6729.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 48, арк. 2.

№ 132 1778, серпень. — Донесення Слов'янського та Херсонського протопопа Ф. Фомича Новоросійській губернській канцелярії про стан його хуторів із проханням відвести землю при річці Мокрій Сурі

№ 1739. Получено 18 августа 1778 года. Записав доложить.

В Новороссийскую губернскую канцелярию

от Славянского протопопа Феодора Фомича

Доношение.

Имею я в Славянском провинциальном уезде при речке Мокрой Суре хутора, один доставшейся мне по купле от священника новокодацкаго Евтихия Иванова, а другой невдаль онаго куплен у козака старокодацкаго жителя Федора Лати, Запорожского Коша во владении сенокосами и байраками невдаль онаго состоящим дан откритой ордер (с коего при сем прилагаю копию), да и от господина бывшего губернатора Матвея Васильевича Муромцова о спокойном владении теми землями, коими владело новокодацкой церкви духовенство, Соксаганской воеводской канцелярии прошлого 776 года предложено, которим хутором и байраком, при оном находящемся, и ныне владею, и приведен произращением древ в порядочное состояние, на которой окапывая рвом и в зделании в оном занятием гребле для пруда издержал немало денег, и выстроено уже моим коштом хат, в коих люде жительствоуют, кроме вышеобъявленных дворов пять, а всех семь; для того Новороссийской губернской канцелярии покорно прошу в том Славянском уезде на двадцать четыре двора и на чин мой положенное число и той же земле в отмежевании учинить рассмотрение и определение.

Протопоп Славянский и Херсонский

Феодор Фомич.

1778 года августа дня.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 77, арк. 2.

№ 133 1779, січня 7. — Донесення Слов'янського та Херсонського протопопа Ф. Фомича Новоросійській межовій експедиції з проханням відмежувати йому додатково до вже відведених двохсот сорока ще ста двадцяти десятин землі

№ 54.

Новоросийской губернской канцелярии в межевую экспедицию
протопопа Славянского Феодора Фомича
Доношение.

Хотя прошлаго 778 года в августе месяце Новоросийской губернской канцелярии доношением просил я на двадцать четиры двора и хутору моему в Славянском провинциальном уезде на устье Сухой Суры в смежности з землею Воложской слободы состоящему об отмежевании земель, почему с повеления его превосходительства господина губернатора Николая Даниловича Язикова оной межевой экспедиции и прапорщику Иосифу Федоровичу Федорову о учинении скопировки на двадцать пять дворов ордером и предложено, точию оным Федоровым того числа по последовавшему другому повелению о отмежевании к Воложской слободе земле ж не учиненно, а назначенно точию двесте сорок десятин и учиненна им на то число скопировка, которая при репорте его в оную межевую экспедицию прошлаго 778 года в месяце сентябре и отправлена, и что я во оном футоре // имею шесть хат, а седмую землянку, и пруд, да еще против хутора моего на речке Мокрой Суре намерен строить мельницу и завести сад, где уже и начинание зделанно и окопано ровом; для того оной межевой экспедиции прошу к тому объявленным прапорщиком Иосифом Федоровым назначенному числу двом стам сороку десятинам под сад сто двадцать десятин прибавить, и на триста шестьдесят десятин земле выдать мне от оной экспедиции обикновенной на ту землю ко владению билет.

О сем просит про топоп Славянский Феодор Фомич.

1779 года генваря 7 дня.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 77, арк. 3 – 3 зв.

№ 134 1779, травня 14. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про складання документів на підцерковну землю слободи Волоської

№ 107. Получен 17 мая.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Новоросийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции. По указу Ея Императорскаго Величества Новоросийская губернская канцелярия по промемории Славянской духовной консистории, коею требует о выдаче слободы Волоской священнику Илье Климентьеву на отведенную тои слободы под вновь построенную церковь землю плана и выпиши. *Приказали:* здешней межевой экспедиции дать указ и велеть требуемой план и выпись сочиня чрез межевщика того уезду представить для подписки присутствующими в сию канцелярию при рапорте, мая 14 1779 году.

[Підпис]

Секретарь Иван [Підпис]

Регистратор Федор [Підпис]

№ 4375.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 48, арк. 3.

№ 135 1779, листопада 25. — Рапорт Слов'янської провінційної канцелярії Новоросійському губернатору М. Язикову стосовно поземельного конфлікту між протопопом Ф. Фомичем та мешканцями слободи Волоської

Через межевщика осмотреть, и буди подлинно найдется, что слободе утеснение, то оставит его сад и хутор отвесь под оной сто двадцать десятин с согласия громады.

Высокородному и превосходительному господину генерал майору, Новороссийской губернии губернатору, Днепровскаго пикинернаго полку шефу и ковалеру Николаю Даниловичу Языкову

из Славянской провинциальной канцелярии

Рапорт.

Славянская провинциальная канцелярия слушав доношения Славянскаго протопопа Феодора Фомича, коим прописывая, хотя де по билету данному Новороссийской губернии из межевой экспедиции и велено ему, Фомичу, в уездах Саксаганском ста дватцатью, да Славянском двумя стами сорока, а всего тремя стами шестьюдесятью десятинами под футор состоящий при речки Мокрой Суры по течению с правой и левой сторон и устья балки Сухой Суры землею владеть, и во владении претеснения никому не чинить, но государственной Волоской слободы обыватели немалые обыде и притеснения делают, как то и ныне насаженных им, Фомичем, при том футоре верб до шести десятины вырубил, греблю зделанную для пруда, где была и рыбная ловля, раскопали, буерак опустошили, и землю вокруг одного футора поорали, а дабы он от тех обывателей и далее чрез то не мог в обыде оставаться просит о не чинении впредь Волоской слободы обывателями ему таковых обыд кому следует подтвердить; а по справке с имеющеюся при Славянской провинциальной канцелярии о всех уездах картою оказалось: // прописанная в данном ему, протопопу Фомичу, из межевой экспедиции билете по обе стороны речки Мокрой Суры дача под самим селением с левой Старого Койдака а с правой стороны от Волоской слободы и не более расстоянием от жилья как две версты, по протяжению ж черти дачи в самой поперешнике слобожских округах, так что жители всегда принуждены переезжать чрез ево дачу, равно и хлебопашество иметь почти совместное, а потому и не без утеснения государственных поселян, да и чрез зближение паханаго поля всегда будут происходить (а особливо при отводимом ему месте есть лутчие в сенокосах по балкам выгоды, коих жители весма лишаются с обидою) ежедневные споры и в занятии один от другого скота разорении, а команде затруднении, о чем Вашему Превосходительству Славянская провинциальная канцелярия в рассмотрение сим представляя просит в резолюции представления.

Воеводской товарищ секунд майор [Ліднис]
Секретарь Иаков Живоглядов.
Канцелярист Василий [Ліднис]

№ 2188.
Ноября 25 дня
1779 года.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 77, арк. 4 – 4 зв.

№ 136 1781, травень. — Донесення протопопа Ф. Фомича Новоросійському губернатору М. Языкову з проханням не зволікати з відмежуванням землі

Высокородному и превосходительному господину генерал майору, Новороссийской губернии губернатору, Днепровскаго пикинернаго полку шефу и ковалеру Николаю Даниловичу Языкову

от Славянскаго протопопа Федора Фомича

Доношение.

Прошлаго 779 году генваря 14 дня дан мне на владение под футор при речке Мокрой Суры с правой и левой сторон в уездах в Славянском двумя стами сороку да в Саксаганском в сту дватцатью, а всего тремя стами шестьюдесятью десятинами из межевой экспедиции билет, точию та земля и поныне не отмежеванна. А как я с начала отводу поземельные деньги в казну за ту землю взношу, для того о вышеписанном Вашему Превосходительству сым донося покорно прошу ту отведенную мне под футор землю ко всегдашнему моему владению приказать кому следует отмежевать, законным порядком оную за мною утвердить и о том учинить милостивую резолюцию.

Протопоп Славянский Феодор Фомич.

Мая [1781] году.

ДАХО, ф. 14, оп. 5, спр. 77, арк. 5.

№ 137 1778, вересня 1. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду про обставини справи із новокодацькою іконою Божої Матері

№ 1606. Получено 24 сентября 1778 года, записав доложить.

Слушано 8 октября 1778 года.

В Святейший Правительствующий Синод от Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго

Доношение.

Прошло 1776 года марта 17 дня бывшее духовное наместнии Старокодацкой правление доношением в Киевскую духовную консисторию представило, что 770 года октября от 26 дня бывший атаман кошевый запорожский Петр Калнишевский посланным в духовное бывшее наместнии Старокодацкой правление ордером предписал, что того ж 26 числа октября священник новокодацкий Федор Фомич писменно в Кош представил, имеется де в церкви Свято николаевской новокодацкой Богоматерня на подобие ахтиской икона, а толко де отлична тем, что на ней страстные Христовы орудия изображены, и кем она в церковь новокодацкую принесена за давность лет знать не можно, при которой иконе привеси рук, ног, главных обручей, глаз, изображений человеческих и других з сребра зделанных, болше двадцати имеется, а стоит она в олтаре, а как де ему, священнику, о той иконе велено донестъ в Кош, то де и повелено оным ордером онаго правления присутствующим съехать в Кодак и осмотреть ту икону с привесами вместе с полковником кодацким, при чем священникам кодацким предложить вышеписанную икону с олтаря перенестъ и поставить в киоте новозделанном за левым клиросом не обирая имеющих при ней привесов; равно и впредь естли б могли от народа таковы привесы приносимы быть, принимать священникам невоспящать, на которой де выше-реченнаго атамана кошевого ордер от духовнаго Старокодацкаго правления чрез репорт того ж 770 года ноября 10 дня // отправленный ответствовано, что хотя де повеленое тем ордером и надлежало исполнить, но что де Духовный регламент и указы новоявленных икон, пока от вишней команды освидетельствованы не будут, за чудовные признавать и привесов приносимых принимать запрещает, для чего де оную икону свидетельствовать, а паче перенестъ в киот священникам новокодацким предложить невозможно; на которой репорт в резолюцию последовавшим и паки с запорожскаго ж Коша ноября от 18 того ж 770 года ордером предписано, что де для выизследования о привесной новокодацкой иконе войсковые старшины Андрей Носан и горужей Яков Качалов, к ним же и помянутаго духовнаго наместнии Старокодацкой правления присутствующие определены, для чего и предложено тем ордером съехать в Кодак в общем тех старшин и их присутствии с тем, кто именно привесы поделал, забрать обстоятельныя скаски, прислать оные при репорте в Кош. Почему наместник священник Григорий Порохня в то местечко Новой Кодак ездил и в присутствии выше-реченных старшин о привесах с тех людей, которыми оные взнесены к Богоматерней иконе, скаски взяты, и на рассмотрение при репорте от 27 того ж ноября отправлены в Кош под резолюцию. А в резолюцию де декабря от 11-го того ж 770 года ордер с Коша запорожскаго последовал в духовное правление следующего содержания: икону Богоматернюю, о которой по предпосланному ис Коша ордеру при производстве следствия с получивших людей исцеления скаски взяты, предлагается в новозделанной для оной киот за правым в новокодацкой церкви клиросом, перенесши с того места, где она теперь находится, поставить со всяким благоговением кому надлежит приказать, и за учинением исполнения репортовать в Кош, после де котораго ордера от 17 того ж декабря посланным из духовнаго тамошняго правления предложением // новокодацкому священнику Феодору Фомичу приказано выше-реченную Богоматернюю икону в новозделанный киот перенесши поставить, что де им, священником Фомичем, в присутствии и прочих новокодацких священников и диаконов 26 декабря 770 года исполнено, о чем прислан в то правление от онаго священника Фомича репорт, а потому де и в Кош от духовнаго Старокодацкаго правления отрепортовано, а в 771 году февраля от 24 дня хотя и просили выше-помянутой наместник священник Григорий Порохня и другой священник самарский троицкий Иаков Соколовский от Коша запорожскаго позволения о выше-помянутой Богоматерней иконе за силу указов в консисторию митрополии Киевския отрепортовать, но на то марта 2

дня того ж 771 года чрез ордер ис Коша последовала резолюция такова: о иконе Богоматерной в Святониколаевской новокодацкой церкви имеющейся, от народа за чудотворную почитаемой, в духовную Киевскую консисторию не представлять, потому что той иконы подлинно ль она чудо творная знать еще не можно, а сего де довольно везде есть яко от всякой иконы, аще толко кто с верою от православных помолится к ней, человеку в болезнях его исцеление подается, и так де за вышеизображенными ис Коша последовавшими предложениями об одной Богоматерней иконе от духовнаго тамошнего правления отрепортованием до того времени умолчено, как же де с высочайшей Ея Императорскаго Величества воли правление Коша Войска Запорожскаго уничтожено, и Старокодацкая крестовая наместния онаго ж запорожскаго Коша о нерепортовании в консисторию мимо ведома Коша и о малейшем каковом либо деле запрещение отреша, к пополнению указных определений имеет совершенную свободу, так и о имеющейся в вышеписанной новокодацкой Святониколаевской церкви Богоматерней иконе, от народа за чудотворную, консисторию представлено тем доношением с прошением резолюции, по которому доношению учиненным // в консистории моей определением, мною подтвержденным, и посланным из консистории к соколскому игумену Иринарху Рудановскому, кобеляцкому протопопу Василию Могилевскому и священнику соколскому Евстафию Сокологорскому указом между прочего велено: по изследовании об означенной иконе поставить оную на прежнем месте; в силе коего указа те следователи по изследовании все подлинное дело при репорте представили с тем, что оная икона поставлена на прежнем месте, и чтоб молебнов пред нею отправляемо не было обяваны священно и церковнослужители подпискою, по случаю ж бытности моей в июле месяце и в местечке Новых Кодаках, разведав, что оная икона прежде стояла в ризнице, а следователями поставлена в пономарне, где двери имеются, куда и народ приходя делает большее о чудотворении ея разглашение, особливо ж что оная икона написана по примечанию весьма давно, почему и изображение ея едва видеть можно, и как я по архиерейскому своему пред посвящением обещанию и по Духовному регламенту обязан таковыя народныя разглашения пересекать, для того оную икону взял для надлежащаго в своей домовой архиерейской церкви соблюдения. И потому мною *определено* об оном в Святейший Правительствующий Синод о трепортовать, а консистории моей учинить в надлежащих обстоятельствах о оштрафовании кого надлежит за непредставление о той иконе по своей команде заблаговременно, а следователей за непоставку ея по силе посланнаго из консистории указа на прежнем месте определению.

Вашего святейшества

послушник смиренный Евгений архиепископ Славенский и Херсонский
Сентября 1 дня 1778 года. № 770.

З: 24 сентября 1778 года.

РДИА, ф. 796, оп. 59, спр. 373, арк. 1 – 2 зв.

№ 138 1778, жовтня 8. — Виписка з журналу Синоду про новокодацьку ікону Божої Матері

В журнале Святейшаго Правительствующаго Синода 8-го октября 1778-го года под № 14-м записано:

Приказали доношение преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго, что имеющаяся в новокодацкой Николаевской церкви Богоматерняя икона для пресечения о чудотворениях от нея народнаго разглашения из той церкви взята и поставлена в соблюдение в домовой архиерейской церкви и о протчем, отдать в повытье.

С подлинным читал канцелярист Иван Архипов.

РДИА, ф. 796, оп. 59, спр. 373, арк. 3.

№ 139 1778, вересня 11. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відмежування підцерковної землі для слободи Пантазіївки

№ 314.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы Всероссийской из Новоросийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции. По указу Ея Императорскаго Величества Новоросийская губернская канцелярия по доношению секунд маиора Па-

тазия, которым представляет, что ведомства сей губернии Елисаветградского уезда в округи шанца Самбора имеет он населенную в сту дватцати осми дворах слободу называемую Пантазиевку, в которой и намерен выстроить своим коштом церковь во имя Архистратига Михаила, и как под церковь так и церковнослужителей определен против протчих надобное количество ис той ево дачи земли, а к тому де и другие имеющиеся в близости помещики секунд маиор Трандафилов, капитан Ранич и капитанша Зворхлина согласны просить о дозволении в той ево слободе выстроить церковь и об определении священника истребовать от коль следует дозволения. *Приказали:* в здешнюю межевую экспедицию послать указ и велеть как под построение в помянутой слободе маиора Пантазия церкви место так священно и церковно служителям подлежащее число сто дватцать десятин земли ис той ево, Пантазия, дачи отвесть и сочиня план представить к подписки в сию канцелярию и здешней межевой экспедиции учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу. Сентября 11 дня 1778 году.

Григорий [Підпис]
Сотник Михаил [Підпис]
Канцелярист [Підпис]

№ 7118.

ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 16, арк. 2.

№ 140 1779, травня 18. — Рапорт межовика С. Іванова Новоросійській межовій експедиції про відведення землі для духовенства слободи Пантазіївки

№ 109. Получен того ж числа.

Новороссийской губернии межевой экспедиции

от прапорщика и межовщика Иванова

Рапорт.

В силе даннаго мне ордера из оной экспедиции, в котором велено из дачи господина маиора Пантазия де оной покажет священнику с причтом землю отмежевать, во исполнение оного ордера мною отмежевана и отмежеванному месту белой план к подписке при сем представляю.

Прапорщик межовщик Степан Иванов

Маия 18 1779 году.

ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 16, арк. 3.

№ 141 1778, жовтня 3. — Довідка, складена в Слов'янській духовній консисторії, про перенесення Троїцької церкви зі слободи Маяк у слободу Троїцьку

По справке в Славенской духовной консистории с делом явилось, что по сообщению прошлаго 777 года ноября 6 дня преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от его превосходительства господина генерал порутчика Азовскаго губернатора и кавалера Василя Алексеевича Черткова перенесена Бахмутской протопопии с слободы Маяк Троицкая церковь с имеющимися в ней церковными утварми ведомства Павловскаго духовнаго правления в слободу Троицкую, которая как от онаго Павловскаго правления репортовано сего 778 года июля 29 дня и заложена, а при оном репорте приложена данная той слободы Троицкой от жителей подписка, что по выстройке своим коштом оную Троицкую церковь к повседневному священнослужению потребная давать они и по них наследники будут, земле длиннику и поперечнику отвели, пахатною же землею сенокосами, лесом и другими угодиями до размежевания оных имеют священно и церковнослужители обще с ними // пользоваться по домам или по дворам оных обывателей. 1778 года октября 3 дня. Канцелярист Василий Гамалея.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 16, арк. 7 – 7 зв.

№ 142 1779, квітня 11. — Витяг з рапорту Слов'янської провінційної канцелярії Новоросійському губернатору М. Язикову щодо використання як аргументу для переконання колишніх запорожців переходити із зимівників до слобод — зведення в останніх релігійних споруд

...А сверх того к наблюдению и исполнению тем правлениям предписано: поелику во всех новых слободах будут выстроены коштом казенным во имя святых церкви, то к собственной признательности внушать им, что сие переселение из диких зимовников доставит им самому жнейшее по христианскому закону получение исповеди и божественных таин приобщение, коего многие из них по отдаленности своих зимовников, быв болные и немогущие чрез ослабление доехать к месту, где жителствуют священники, лишаясь того напутствующаго по правости христианской веры освященнаго и божественнаго дара умирают и погребаемы одними сотоварищами без должных христианских обрядов, но весьма чрез долгое время и то с трудностию для запечатания гробов с болшою платою умершого получают священников или бродящих без позволения и нередко не имеющих настоящих священнических санов, а с одного корыстолюбия на то себя объявляющих монахов, кои обряд погребения хотя и содействуют, но не есть правым достизанием священнаго закона, и потому видитца быть как для той их же собственной пользы, так и ко открытию себя стремящих быть совершенными, надежными и верными в исполнении высочайшей Ея Императорскаго Величества воли гражданами, сверх того пред видимость оная доставит в тех новых общественных селениях им же самим и то спокойство и збережении имений...

Беднов В. Материалы для истории колонизации бывших Запорожских владений. — Екатеринослав: тип. Губернскаго Земства, 1914. — С. 40;

Републіковано: Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття). — Запоріжжя, 1999. — С. 202 – 203.

№ 143 1780, січня 29. — Витяг з рапорту Новоросійського губернатора М. Язикова Г. Потьомкіну з проханням допомогти отримати кошти на церковне будівництво

№ 37. 27 марта 1780.

Его светлости!

Высокопревосходительному господину... Григорию Александровичу Потемкину

Рапорт.

От 3-го числа апреля прошедшаго года ордером Ваша Светлость на рапорт мой повелеть изволили определенную на построение в крепости Святыя Елисаветы церкви сумму употребить на построение ж в Кременчуге соборной каменной церкви, но как той суммы весьма будет мало, а в бытность мою в Санкт-Петербурге обещать мне изволили исходатайствовать и доставить к тем еще дватцать тысячъ рублей, то повторяя мое первое прошение Вашей Светлости прошу в исходатайствовании // оной суммы употребить Ваше Предстательство, а я получа оную мог бы приступить к построению той церкви с будущей весны, которая по распространению города Кременчуга необходимо нужна, равно же и губернаторской дом полагаю я зачать построением с той же весны, ибо по крайней ветхости нынешнего далее уже жить в нем неможно.

Губернатор Николай Язиков.

№ 185.

Генваря 29 дня 1780 году.

Кременчуг.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 796, ч. 4, арк. 269 – 269 зв.

№ 144 1780, лютого 11. — Донесення мешканців слободи Михайлівки Азовському губернатору В. Черткову з проханням зробити подання про освячення похідного іконостасу і видачу антими́несу

№ 143. Подано 11 февраля.

Высокородному и Высокопревосходительному господину генерал порутчику Азовской губернии губернатору Луганского пикинерного полку шефу и ордена Святыя Анны кавалеру Василию Алексеевичу Черткову

вновь заселяемой воинской слободы Михайловки от жителей
Доношение.

Прошлого 778 году просили мы Вашего Высокопревосходительства об определении в вышеписанную слободу Михайловку и для преподавания жителям христианских треб священника, в разсуждение того, что во оной того ж года состояло мужеска и женска пола шесть сот восемьдесят две души, а ныне находится семсот девяносто пять душ, а при том же разстоянием оная от слобод, в коих состоят церкви, [...] ¹ в шестидесяти, а от Матвеевки восьмидесяти верстах отстоит. По которой прозбе из Славянской духовной консистории священник Тимофей Бибиков и прислан, то мы со общаго согласия построя во имя Преображения Господня по нужности нашей походной иконостас, и что во [...] ² и книгах надлежит приготовить, и в сходство посланнаго из Славянской духовной консистории указа отводи для церковно и священно служителей из числа отведенной нам указаго числа земли подпискою обязались, которая при сем прилагается, то сим Вашему Высокопревосходительству представляя покорно просим о посвящении того походнаго иконостаса и о даче божественного антими́неса для служения оному священику литургии, дабы мы в сию наступающую великую четыредсятницу старие и малолетные без говению и приобщения святых тайн остатся не могли, о представлении куда надлежит, так же и об отводе под священно и церковно служителей указаго числа земли учинить милостивое разсмотрение.

Воинской слободы Михайловки о сем донося просим жители
Иерей Тимофей Бибиков [...] ³.

11 февраля
1780 года.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 80, арк. 5.

№ 145 1781, січня 13. — Реєстр придбаних для релігійної споруди в слободі Михайлівці речей, складений Павлівським протопопом Ф. Тисаревським (Писаревським)

Реєстр учиненой при учинении выправки Павловским протопопом Феодором Тисаревским Павлоградскаго уезда в новонаселяемой воинской слободе Михайловке 1781 года генваря 13 дня, сколько чего именно оной слободы жители церковных вещей изготовили значить под сим

А именно	Сколько чего именно
Дом деревяной новой не жилой на подобие церкви построенной	1
В нем иконостас на холсте, написанной искусно во имя Преображения Господня	1
Сосуды серебрянные и вызолоченные	1
Копие стальное	1
Гробница оловяная чистая и вызолоченная	1
Крест напрестольной с подножием деревяной малеванной	1
Подсвечников медных небольших	2
Сосуды на благословение хлебов оловяные чистые	1

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті слово не прочитане.

³ У тексті слово не прочитане.

Хоругва на холсте писанная	1
Крест деревянной большой процесной писанной	1
Плосканица на холсте тонком искусно написанная	1
Одежда на престол красной тавта	1
Одежда на жертвенник затрапезной [...]¹	1
Риз шелковых кофейного штофу и зеленого грезету	2-е
Подризников полотняных, вышитых разными цветами, шолком и бумагою	2
Епатрофилей шелковых кофейного штофу и зеленого грезету	2
Нараквиц шелковых разной материи две пары	2
Пояс полушелковой	1
Платок шелковой	1
Рушников полотняных	2
Воздухов разной материи	3
Крест дароносной оловяной чистой	1
Кадило медное	1
Подсвечников больших деревянных	4
Блюдо оловяное	1
Тарелок оловяных	2 //
Книг	
Евангелие флисом красным и серебром з позолотою оправленное	1
Апостол	1
Служебник	1
Псалтырь следованна	1
Требник	1
Трафолой на целой год минеи	1
Тригодей постная и цветная	1
Октоихов, в них восем гласов	2
Минея общая	1
Книга поучительная	1
Икон на дереве написанных разных	15
Колоколов	2

Павловский протопоп Феодор Тисаревский.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 80, арк. 4 – 4 зв.

№ 146 1781, січня 15. — Витяг з донесення Павлівського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) щодо влаштування тимчасової релігійної споруди з похідним іконостасом у слободі Михайлівці

...3-е. В оной же слободе Михайловке на месте отведенном, и по плану показанном изделан дом деревянной новой [...]² для отправления в оном крещения младенцов, по причине дальняго разстояния от церквей, и для содержания других вещей, принадлежащих к отправлению христианских треб нужных. 4-е. Оной же дом разделен на три части: первая часть может быть для притвора, при том же заготовили они малоценной походной иконостас во имя Преображения Господня на первой случай, священническия одеяния, посуды церковныя, книги и все вещи к священнослужению принадлежащие. 5-е. План же на землю подцерковную для священно и церковнослужителей отмежеванную выданный из Азовской губернии, и обязательная подписка для содержания той ними намеренной и впредь имеющей быть на том же месте коштвовнейшей церкви во всяком благолепии и доволствии, при сообщении от господина генерал порутчика Азовскаго губернатора // и кавалера Василия Алексеевича Черткова при том приложили, и просили от Павлоградскаго духовнаго правления, пока по новости они изготовляются к со-

¹ У тексті слово не прочитане.

² У тексті слово не прочитане.

ружению на том же месте кошовнейшей церкви, об украшении того дома тем ними изготовленным походным иконостасом и всеми церковными утварями, и для выдачи на освящение онаго дома во имя Преображения Господня благословительной грамоты и святого антими́нса недвижимого к Вашему Высокопреосвященству представления; а по тому их доношению сего генваря 13 дня Павловским протопопом Феодором Тисаревским по учинении справки оказалось, что оная слобода Михайловка и состоящая от оной в семи верстах слобода Гавриловка от ближайшей церкви, состоящей в Петропавловке, в шестидесяти верстах состоит, в оних слободах ныне дворов сто девяносто шесть, в оних дворах мужеска шестьсот семдесят четыре, женска шесть сот пять, а обоего полу 1279 душ имеется, дом деревяной новой состроен на подобие церкви на показанном под имеющую быть кошовнейшую церковь месте, иконостас на холсте написанной искусно, сосуды сребренные и вызолоченные, книг до церковнаго круга принадлежащих довольно число имеется, чему всему при сем и реестр прилагается, земля же сто двадцать десяти под церковная для священно и церковно служителей // отведена и на плане означена, и подписка дана от тех жителей, которую они как ныне намеренную и на место оной имеющую быть на том же месте кошовнейшую церковь во всяком благолепии и доволствии содержать обовязались, на которую землю план выданный из Азовской губернии и данная от жителей михайловских обязательная подписка при сообщении от господина Азовскаго губернатора и кавалера Черткова при сем же прилагается, которое их прошение на милостивое Вашего [...] ¹ Высокопреосвященства благоразсмотрение Павловское духовное правление представляет.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 80, арк. 2 зв. – 3 зв.

№ 147 1780, березня 27. — Благословительна грамота, дана Слов'янським і Херсонським архієпископом Никифором (Феото́кі) на освячення Вознесенської церкви слободи Петрової

Божию милостию
смирный Никифор

архиепископ Славенский и Херсонский

По благодати, дару же и власти всесвятаяго и животворящаго Духа, данной нам от архиерея великаго, прошедшаго небеса, Христа Спасителя мира, чрез Святыя Апостолы и их наместники, пастыри и учителя церковные, друг друга приемно, а по доношению Славянскаго духовнаго правления, во оное же по поданном ведомства протопопии Славянской государственной слободы Петровой от священника Максима Краснопольского с приходскими людьми доношение, коим просили о посвящении вновь выстроенной в означенной слободе во имя Вознесения Господня церкви и о выдаче к тому освящению святого антими́нса, благословили мы означенную новопостроенную во имя Вознесения Господня церковь, буди оная по силе указов 734 сентября 13 и 772-го годов октября 9-го числ в Святейшем Правительствующем Синоде состоявшихся в готовности имеется, в приличное время по церковному чиноположению выданным новым святым антими́нсом из присутствующих Славянскаго духовнаго правления священников соборне освятити, и в ней священно служение совершать, и по освящении прислать и нам репорт, чего в знамение и сия благословительная грамота приходскому тоя церкви священнику с прихожаны за рукою нашею при печати кафедральной дана в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре марта 27 дня 1780 года.

Манжелей А. Летопись Вознесенской церкви села Петрова // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1861. — № 5. — С. 777 – 778.

¹ У тексті слово не прочитане.

Преосвященнѣйшему Никифору -
Архієпископу Славенскому и Хер-
сонскому.

Отъ Генерала поручика флота Петра
Цезаревича и Кавалера Ганнибала.

Наславаемъ намъ ренно въ шила мнѣшней
осоздани въ предѣлѣхъ сего города Божіей
Церквою въ соборнѣхъ оныхъ Преосвященства
лишь объявляемъ задана и въ поставленіи
воисли вѣсполнствовать, изгнать съ боку
пріятносъ для тѣхъ въ споръ и началомъ полу
гиле поволеніи именъ Ганнибала назначитъ для
оной равно и для Божественнаго мѣста, и при
нѣтъ планъ и Святости свѣршилъ въ суммѣ
отъ добротнѣйшей дѣлѣ. Агаси въ
въ Блаженствѣхъ Вашимъ Архієпископомъ
и въ Отдѣлѣхъ намъ не треснѣ оныхъ
пріступитъ наславъ для и на подлѣхъ,
предписаніе отъ Божіей дѣлѣ Ганнибала

Ганнибалъ

Повідомлення генерал-поручика І. Ганнібала архієпископу Никифору

№ 148 1780, червня 10. — Повідомлення генерал-поручика І. Ганнібала Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) із зобов'язанням сприяти зведенню херсонської на форштаді церкви

1780 года, июня 14 дня. По взятии от просителей в походной нашей конторе о безнужном содержании будущей церкви и священно и церковнослужителей надлежащей подписки церковь, когда о приготовлении // дано будет нам знать, имеем мы сами заложить во имянование Святыхъ Софии премудрости Божия и Святыхъ священномучеников в Херсоне епископствовавшихъ Василя, Ефрема, Капитона, Евгения, Еферия и протчих, для чего по прошению их на собиране доброхотнаго подаяния изготоя грамату представитъ нам к подписанию, а книгу дать из походной нашей канторы. Определенные же ктитория как о собранной с книгою, так и о входящей разными образы в церковь сумме и о расходе оной отдавали б ежегодно отчет прихожанам. Чего ради и должны оные ктитория для записки приходов и расходов особливую в церковь книгу за подписанием священника и лучших прихожан иметь, переменяя ежегодно. И о том для объявле-

ния прихожанам послать к иеромонаху Иоакиму из походной канторы указе. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

№ 68.

Преосвященнейшему Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому
от генерал поручика, флота генерала цеихмеистера и кавалера Ганнибала.
Похвальному намерению здешних жителей о созидании в предместии сего города Божией церкви в сообщении Вашего Преосвященства мне объявленному за долг себе поставляю во всем вспомоществовать, и чтоб сие богуприятное дело тем скорее начало свое получило повелении мои дам, назначить для оной равно и для богадельни места, и учинить планы и сметы соображаясь с суммою от доброхотных дателей. А за сим с благословением Вашим архипастырским и к действительному построению оных приступить на сих днях кому надлежит предписание от меня учинено будет.

Иван Ганнибал.

июня 10-го дня 178[0]-го года.

№ 197.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 62, арк. 4 – 4 зв.

№ 149 1780, вересня 21. — Указ Слов'янської духовної консисторії Херсонському протопопу І. Богдановичу про освячення херсонської на форштадті церкви

№ 923.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории находящемуся при херсонской городской церкви протопопу Иоанну Богдановичу; сего сентября 19 д[ня] иеромонах Иоаким поданным преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому доношением представляя, заложенная де его преосвященством минуваго июня 16 д[ня] в Херсоне на форштате греческая церковь во имянование Святых Священномучеников в Херсоне епископствовавших и Святых Софии премудрости Божия ныне строением пришла в окончание, и внутренно она как то иконостасом и протчею церковною утварью (о чем приложил тоя церкви от ктитореи к его преосвященству доношение) сколько возможно на первой случай убрана, просил выдачи в оную святого антиминос и о освящении благословения резолюции; и по Ея Императорскаго Величества указу резолюциею его преосвященства предписано дать святой антиминос, которой запечатав консисторской печатью послать при указе из консистории к вам, протопопу, с тем, чтоб вы не распечатывая того антиминоса перее учинили всей церковной утвари и протчему свидетелство и опись, и буди церковь строением совершенно окончена и все для церкви потребное есть, так что никакого препятствия ко освящению не усмотрится, то тогда оной святой антиминос // распечатав помянутую церковь по чиноположению церковному в приличное время вам соборне освятить, и по освящении к его преосвященству репортовать, при коем приложить всем церковным вещам опись, во исполнение которой его преосвященства резолюции к вам, протопопу Иоанну Богдановичу, сей и посылается, а святой антиминос иеромонаху Иоакиму за печатью дан 1780 года сентября 21 д[ня].

Наместник Полтавскаго монастыря иеромонах Созонт

Секретарь Василий Вербицкий

Канцелярист Василий.

IP НБУ, ф. V, спр. 466, арк. 10 – 10 зв.

№ 150 1781, лютого 4. — Рапорт Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Синоду про заснування херсонської на форштадті церкви і призначення до неї іеромонаха Іоакима

В Святейший Правительствующий Синод

от Никифора архиепископа
Славенскаго и Херсонскаго

Репорт.

По поданному мне минувшаго 780 года июня 10 д[ня] от находящихся в городе Херсоне греков по именам тридцати пяти человек доношению о сооружении на форштаге для отправления на их языке Божией службы церкви, и по сообщениям о том же господина генерал-цейхмейстера генерал-поручика и кавалера Ивана Аврамовича Ганнибалы и Новороссийскаго господина губернатора генерал-майора и кавалера Языкова, по взятой от просителей о безнужном содержании будущей церкви и священно и церковнослужителей надлежащей подписки, церковь тамо мною самим по случаю посещения епархий того ж 780 года июня 16 дня во имянование Святой Софии премудрости Божия и Святых священномученик в Херсоне епископствовавших Василия, Ефрема, Капитона, Евгения, Еферия и прочих заложена, а ноября 10 дня нововыданным святым антимином находящимся при херсонской церкви протопопом Иоанном Богдановичем и освящена, для священнослужения ж и исправления на греческом языке христианских треб определен к оной церкви греческой // иеромонах Иоаким, о коем Святейшему Синоду августа от 10 дня репортовано. О чем Святейшему Правительствующему Синоду по силе указа Святейшаго Синода 777 года марта 27 дня благопочтенно репорту

вашего святейшества послушник по длинной подписал смиренный Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

1781 го да февраля 4 дня.

№ 122.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 62, арк. 19 – 19 зв.

№ 151 1780, червня 20. — Донесення парафіян містечка Новопетровська Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволити відновити функціонування церкви, влаштованої без відома єпархіального керівництва, і дати благословення на закладку нового храму

Подано 20 июня 1780 года. Записав доложить.
№ 79.

Великому господину ясне в Богу преосвященнейшему [...] ¹ Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

Нововербованного казачьего полку от всех поселян

Покорнейшее доношение.

По выводе нас в Россию на жилище отведена под заселение нам земля по реке Бугу в пустых и столь отдаленных от жили местях, что ближе как сто двадцаты верст церквей не имеетца, и не известно было под каким духовным правлением состоят здешние дикие степи, и от кого о выстроении церкви требовать благословения, как еще и Полтавской епархии установления не было, тогда бывший Новороссийской губернии губернатор господин генерал поручик и ковалер Матвей Васильевич Муромцов велел соорудить на перво случай селения нашего в местечке Новопетровском церковь, которая сколько возможности нашей иконамы так и другими украшениямы украшена, в силе повеления реченного господина генерал поручика и ковалера Муромцова, определенный главною командою к полку нашему священник Мыскевич, кой чрез всю турецкую компанию с нами находился, и имел все подлежащие к литургисанию материалы и церковно служению книги и другие // к тому принадлежности, во оной церкви с прошлого 776-го генваря от 6-го числа, даже до 779 годов сентября месяца литургисал, и не толко здешняго селения, но и окрестныя народы со оной церкви пользовались всемы христианскими требами, а ныне по запрещению во оной литургисования мы хотя и не предвидим по себя никакой погрешности, а толко как долг велит христианскаго закона приходили в крайнее смятение, что по подобию отлученных от церкви состоим и лишаемся должных по закону треб.

Вашего Высокопреосвященства покорнейше просим принять в мылостивое уважение здешняго селения новость и дать нам святейшее свое благословение о заложении в

¹ У тексті кілька слів не прочитані.

здешнем местечке во имя Святителя Христова Николая новой церкви, как мы обязуемся до выстроения оной церкви сколько нашей возможности спомоществовать, а до выстроения же новой снабдить святым антиминсом и дозволить литургисать в той же церкви.

И о том учинить архипастырское святейшее определение.

К сему доношению полку вербованого прапорщики Матвей Сущенко, Федор Журинский, Иван Колесниченко, Роман Романович, Василий Важницкий, Константин Марков, Иван Правый, Степан Халепа, атаманы Иван Ситник, Григорий Холодевский, Матвей Попович, казаки и поселяне Степан Щербина, Петро Лобода, Кирило Попесков, Моисей Дробот, Михайло Кандиба, а вместо неграмотных за их, все общество и за себя онаго ж полку прапорщик Яков Компанский руку приложил. Прапорщик Моисей Барвенский. Прапорщик [Підпис].

Ч. 20-го июня 1780 году.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 1 – 1 зв.

№ 152 1780, липня 9. — Копія ухвали Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) з викладенням умов, за яких дозволяється освятити Миколаївську церкву містечка Новопетровська

По указу Ея Императорскаго Величества преосвященный Никифор архиепископ Славенский и Херсонский слушав доношения, новоберванного козацкого полку от всех поселян его преосвященству поданного, коим представляют, что по выходе их в Россию на жилище отведена им под поселение земля по реке Бугу в пустых степях состоящих от ближайшей церкви в сту дватцати верстах, и куда те степы ведомством принадлежали не известно тогда было, почему бывший господин генерал прутчик Новороссийский губернаот и кавалер Матвей Василиевич Муромцов велел соорудить на первой случай селения их в местечке Новопетровском церковь, которую по возможности их в безлесных местах и выстроили, и как святыми иконами, так и другими украшениями снабдили, в коей исправлял священнослужение бывший чрез всю турецкую войну при том полку священник Андрей Мискевич с 776 года по минувши 1779-й год, к чему все подлежащее имел собственное, а того года по запрещении в оной церкви священнослужения, хотя они и не предвидят по себе никакой погрешности, а толко как долг велит христианскаго закона, приходят в крайнее смятение, что по подобии отлученных от церкви состоят, и лишаются должных по закону треб, для того просят о заложении в оном местечке Новопетровске вновь во имя Святителя Христова Николая церкви благословения, а до выстроения оной новой церкви снабдения святым антиминсом и литургисовать в зделанной ими церкви; а по справке с делом оказалось, что по учиненному сего года генваря 29 дня в консистории определению, его преосвященством // апробованному, в помянутой новопетровской церкви священнослужение иметь навсегда, и зданию церкви именоватись запрещено, потому что показанная именуемая Святителя Христова Николая церковь, как по следствию Славянскаго духовнаго правления с показания священника Андрея Мискевича открылось, без благословения архиерейскаго и без учинения подлежащаго в силу указов о строении церковей состоявшихся следствия, самим оным священником Мискевичем без надлежащих молитв поставлена, и в ней он, Мискевич, без освящения священнослужение начал совершать, и устроена она не по подобию других церковей, но с оплоту, и как иконостаса, врат нет, престол и жертвенник прибиты к столбам, для чего имеющиеся два антиминса, вывезенный оным Мискевичем с Фокшан и взятой из Елецкаго пехотнаго полку, велено представить к его преосвященству, которые минушаго мая дня из Елисаветградскаго духовнаго правления при репорте и присланы, будучи ж его преосвященство сам в минушем мае месяце в оном местечке Новопетровске, изволил видеть, что предписанная именуемая церковь хотя и с оплоту построена, однако не так гнусна как представлено, и церковь ей в разсуждении тамошних безлесных мест быть можно, толко крышку и внутри оное строение надлежит в некоторых местах починкою исправить, иконостас в ней средственной, по новости заведеннаго тамо места есть поставленной, так же книг, священнических облачений довольно число, равно и сосуды серебряные имеются, кроме что врат царских нет, да престол и жертвенник прибиты на столбах, а как во всех тамошних арноутских селе-

ниях и заселяющихся слободах церквей нигде нет, самые ж ближайшия церкви толко в Елисавете, кои состоят более ста верст, по каковым // обстоятельствам весьма нужно быть в упомяненном местечке Новопетровске церкви, дабы жители не лишались церковнаго славословия, для того в разсуждении таковой необходимости *приказал*: помянутое состоящее в местечке Новопетровску здание на церковь по чиноположению церковному во имянование Святителя Христова Николая заложить, а по заложении буде на оной кришка и внутри починкою исправлена, и царские врата построены, а престол по силе указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1734 году сентября 13 дня состоявшася в вышину аршина шести вершков содскою, в длину аршина четырех вершков, так и жертвенник в пропорцию престола и алтаря зделаны будут, то тогда означенную Николаевскую церковь освятить, на освящение коей и святыи антиминс священнику Андрею Мискевичу за печатью из походной канторы дать, и по освящении оной церкви его преосвященству репортовать, о чем в Елисаветградское духовное правление послать из походной канторы указ, а к господину Новороссийскому губернатору и ковалеру Николаю Даниловичу Языкову от его преосвященства о том сообщить с требованием, чтоб он, господин губернатор, благоволил в строении тамо новой церкви дать жителям тамошним вспомошествование, и приказал бы отвести землю для священной и церковно-служителей, на которую и крепость прислать. Июля 9 дня 1780 года.

Чистое подпisał Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

С подлинным считал канцелярист Василий [Підпис].

С прописанием сего определения в Елисаветградское д[уховное] правление сего 780 года июля 10 дня под № [...] ¹ за подписом Нефорощанского [Підпис]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 3 – 4.

№ 153 1780, серпня 31. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про закладку та освячення Миколаївської церкви містечка Новопетровська

Получен 6 сентября 1780 года.

Сообщить к делу.

В Славенскую духовную консисторию от Елисаветградскаго духовнаго правления

Репорт.

Последовавшим Ея Императорскаго Величества из походной преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго канторы в сие духовное правление указом велено: в местечку Новопетровску вновь церковь во имянование Святителя Христова Николая заложить и посвятить, которая за съездом туда присутствующим сего правления иереем Иоанном Волчанецким по чиноположению церковному соборне сего августа 16 дня во имянование Святителя Христова Николая заложена, а 18 числа посвященна. О чем Славенской духовной консистории Елисаветградское духовное правление сим почтенно репортует.

Присутствующий иерей Димитрий Смолодович.

Присутствующий иерей Иоанн Волчанецкой. Диакон Григорий Саражинович.

1780 года августа 31 дня

№ 483.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 64, арк. 7.

№ 154 1780, жовтня 6. — Лист поміщика М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням розпорядитись про освячення церкви в його слободі Тягінці

Преосвященнейший владыко Милостивый архипастырь.

Мне довольно известны лежащие к духовенству ваши рачительства заставили изъяснить нижеследующую прозбу; в проезд мой в дачи принадлежащие мне, кои состоят близ Херсона в слободе Тегинке, нашол построенную по соизволению Вашего Высоко-

¹ У тексті номер не прочитаний.

преосвященства часовню, но как мне неотменная надобность, чтоб была там церковь, куда уже я все до оной принадлежащее, как книги, иконостас и протчие к литургисаванию потребности отправил чрез священника от Вашего Высокопреосвященства определеннаго Иоанна Хоптаревского; я ето делаю для того, что по неимению там поблизости церквей и околичных слобод жители могут прибегать для положеннаго по законам христиан исполнения, то как сия надобность не иная как требует долгу сохранить исполнение закона христианскаго и вы онаго сущие наставники, то и прошу дать ваше повеление ту церковь посвятить и вышесказаннаго священника, которой вам сие вручает, снабдить антимином, что я узнав сочту за особливою долг называтца навсегда

Вашего Высокопреосвященства милостивого архипастыря покорным слугою,
Николай Высоцкий.

6 октября 1780 году
г. Харков.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 2.

№ 155 1781, листопада 7. — Витяг з донесення бригадира М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з повторним проханням розпорядитись про освячення церкви в його слободі Тягінці

Епархии Вашего Высокопреосвященства Славянской протопопии в селе моем Тегинке церковь во имя Святителя и Чудотворца Христова Николая построена и все принадлежащее церковные утвари и протчье есть, о чем Вашему Высокопреосвященству чрез сделанное по повелению Вашего ж Высокопреосвященства следствие известно. Но оной церкви антиминос и о посвящении ее повелительнаго указа не дано за недачею от меня к той церкви на землю крепости, но как земли подлежащее под церковь число сто двадцать десятин уже отмежевано и от меня отдано, но крепости дать до будущаго генеральнаго межевания не следует, а когда по генеральному межеванию к дачи моей вся подлежащая земля отмежевана, то в тогдашнее время и крепость выдана будет, и что действительно я на ту землю при генеральном межевании крепость отправить имею в духовное правление, в том обязываю себя подпискою, которую при сем прилагаю, покорнейше прошу Вашего Высокопреосвященства дабы села моего люде и протчие поблизости оного живущие, которых имеет быть до тысячи душ, не могли в церковных требах претерпевать нужды, приказать выдать антеминс и о посвящении церкви благословительный указ.

Бригадир Николай Высоцкий.

Ноября 7 дня 1781 году г. Харков.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 18.

№ 156 1781, листопада 7. — Лист бригадира М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням перевести парафію слободи Тягінки з відомства Слов'янського духовного правління під юрисдикцію Херсонської протопопії

Ваше Высокопреосвященство Милостивый государь.

Сверх отправленного от меня к Вашему Высокопреосвященству доношения, нижежайше прошу приказать выдать антеминс и о посвящении в селе моем церкви наслать благословительный указ Херсонскому протопопе Ивану Богдановичу, поелику оной состоит от села моего в сороку верстах, а Славянское духовное правление, в ведомство которого священник села моего определен, расстояние имеет триста верст, то по способности к ближнему Херсонской протопопии пребыванию приказать и священнику состоять всегда в ведомстве Херсонскаго духовнаго правления, а по посылаемым от оногo повелениям скорейшее чрез недалекое расстояние исполнение доставлять может, за что должен Вашему Высокопреосвященству принесть мою благодарность, и препоруча себя в Ваше архипастырское благоволение з должным моим почтением имею честь пребыть

Вашего Высокопреосвященства милостиваго государя покорный слуга
Николай Высоцкий.

Ноября 7 дня 1781 году г. Харьков.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 20.

№ 157 1781, листопада 20. — Витяг з думки Слов'янської духовної консисторії стосовно доручення Херсонському протопопу І. Богдановичу сприяти відмежуванню землі для причту слободи Тягинки, а після відведення ділянки без попередніх зносин із спархіальним керівництвом освятити Миколаївську церкву

...положили мнение: 1-е. Вышепрописанную господина бригадира и кавалера Высоцкого слободу Тягинку в разсуждение далекаго ее от Славенскаго духовнаго правления разстояния приписать к Елисаветградскому духовному правлению и находящемуся в ней священнику Хоптаревскому принадлежать по способности к Херсонскому закащику протопопу Иоанну Богдановичу, и о том с Славенское и Елисаветградское духовные правления послать из консистории указы. 2-е. Оному ж протопопу Богдановичу съехать в слободу Тягинку построенной там дом, которой господин бригадир и кавалер Высоцкий желает обратить на церковь, освидетельствовать, и буде по свидетельству окажется к обращению на церковь способным, то по чиноположению церковному во именованіе Святителя Николая и заложить, и по заложении к его преосвященству репортовать. 3-е. Поелику ж оная слобода Тягинка от Полтавы в немалом разстоянии // находится, и дабы священник в переездах не понес трудности, то святой антиминос и грамоту от его преосвященства выдал и запечатав в пакете консисторскою печатью отправит оное к оному протопопу Богдановичу при указе, предписав ему, чтоб он об отмежевании в той слободе Тягинке для священнослужителей ста двадцати десятин земли и о представлении на оную крепости и плана, тож и о платеже за оную поземельных денег от помещика по дписки всевозможное старание употребил, и по заложении земле отмежевана будет, и крепость и план, так же и подписку он, протопоп, получит, то ему, протопопу, показанный старый антиминос и грамоту распечатав, означенную Святителя Христова Николая церковь по чиноположению церковному и освятить, и по освящении с приложением крепости, плана и подписки к его преосвященству репортовать. 4-е. Об отмежевании ж в означенной слободе Тягинке для священно и церковнослужителей земли и о дачи на оную крепости и плана сообщить от его преосвященства к Новороссийскому господину губернатору, генерал майору и кавалеру Николаю Даниловичу Языкову, а соблаговолено ли будет по сему учинить доложить его преосвященству.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 96, арк. 22 зв. – 23.

№ 158 1781, лютого 3. — Копія благословительної грамоти Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) на закладення Покровської церкви в слободі Дмитрівці

Копия.

Божию милостию смиренный Никифор
архиепископ Славенский и Херсонский

По благодати, дару же и власти всесвятаго Животворящаго Духа данной нам от архиерея великаго прошедшаго небеса Христа спасителя мира чрез его наместники, пастыри и учителя церковныя друг другоприемно, а по сообщению господина генерал поручика Азовскаго губернатора и кавалера Василия Алексеевича Черткова, а к нему, господину губернатору, по поданному от отставнаго поручика Дмитрия Иевлева доношению о построении в слободе его состоящей Азовской губернии Екатеринбургской провинции Дмитровке вновь во имя Покрова Пресвятыя Богородицы деревянной церкви, благословили мы в показанной слободе Дмитровке вновь во именованіе Покрова Пресвятыя Богородицы церковь на пристойном месте по подобию протчих святых церквей по чиноположению церковному протопопу Екатерининскому Иоанну Сулиме соборне заложить, и по заложении оной нам отрепортовать, а когда оная церковь построена

и в ней престол по силе указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1734 сентября 13 в вышину аршина шести вершков со деком, в длину аршина осми вершков, в ширину аршина четырех вершков, так и жертвенник в пропорцию престола и алтаря зделаны будут и к освящению все приличное по силе ж указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1749 года октября 9 числа состоявшихся изготовлено быть имеет, тогда оное все от духовнаго Екатерининскаго правления освидетельствовав и описав ту опись прислать к нам при доношении на рассмотрение с прошением о освящении оной церкви нашего пастырскаго благословения, для чего и сия благословительная грамота за рукою нашею при печати кафедральной в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре дана 1781 года февраля 3 дня.

М.П.

В по длинном подписано Секретарь Василий Вербицкий.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 47, арк. 3 – 3 зв.

№ 159 1781, червня 7. — Донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про бажання духовенства та парафіян Нових Водолаг влаштувати Троїцьку церкву на цвинтарі

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

из Екатерининскаго духовнаго правления

Покорное доношение.

Сего 1781 году июня 1 дня приписной к украинским шолковым заводам слободы Новых Водолаг соборной Воскресенской и Преображенской церковей священники и приходские люди предъявили в сем правлении написанное на имя Вашего Высокопреосвященства прошение о заложении на учрежденном для погребения означенных двух церковей умирающих прихожан кладбище церкви во имя Пресвятыя Живоначальныя Троицы, по которому надлежашее от духовнаго правления изследование учинено, и по оному оказалось: во означенной слободе Новых Водолагах состоят ныне 1-я, соборная Воскресенская, при ней протопоп один, священников два, диакон один; 2-я, Преображенская, при ней священник один; 3-я, Николаевская, при ней священников два, диакон один; оныя все церкви находятся во всяком благосостоянии, и при них потребные церковнослужители имеются. В прошлом 1772 году в силе Ея Императорскаго Величества указов за жильем на выгонной земле для погребения умирающих предьявленных двух, Воскресенской и Преображенской, церковей прихожан учреждено кладбище, на котором в 1773 году устроена на первой случай небольшая часовня, на место которой ныне как // начальствующие той слободы, так и все прихожане предприяли соорудить вновь деревянным зданием на каменном основании церковь во имя Живоначальныя Троицы, о чем и прошение с общаго их согласия писано и руки на прошении приложены подлинно а не подложно. Да и духовное правление за нужное находит быть там новой церкви. Яко оное кладбище разстоянием от приходских церковей в версте, к перенесению ж туда готовой церкви в оной слободе излишней не имеется, ибо предьявленные три церкви в разсуждении обширности селения там потребны. По освидетельствованию ж духовнаго правления явилось, что к построению оной церкви все потребные материалы, как то на фундамент камень и кирпича десять тысяч, извести сто четвертей, на подвалины брусев дубовых дватцать, распиленного дерева более тысячи пластин, шалевка, гонта приуготовлены, и на место, где быть церкви [...] ¹ маистра как для фундамента, так и для деревяннаго строения приговорены; место под церковь отведено удобное; наличных денег на постройку оной церкви семь сот рублей имеется, священнослужение в той церкви совершать имеют означенных двух церковей священно и церковнослужители.

Того ради духовное правление означенное приходских людей прошение Вашему Высокопреосвященству представляя о заложении на оном кладбище церкви нижайше просит учинить архипастырское благоразсмотрение.

¹ У тексті слово не прочитане.

Подлинное подписали:

Протопоп Иоанн Сулима. Священник Иоанн Курдинский. Священник Иоанн Александров.
Канцелярист Гаврило Сулима.

Июня 7 дня 1781 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 48, арк. 4 – 4 зв.

№ 160 1781, серпня 2. — Лист І. Ганнібала Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з повідомленням про від'їзд двох ієромонахів до Царгорода, заборону тримати в Херсоні безмісних духовних осіб і з проханням благословення на зведення в Херсоні соборної Катерининської церкви

[1781] года августа 7 дня. На заложеніе в городе Херсоне каменной соборной церкви во именованіе Святыя Великомученицы Екатерины граммату изготова представить нам к подписанію. // И оную граммату отправитъ к господину генералу Ганибалу при сообщении от нас, с требованіем уведомленія, что как оная имеет строитса казеннымъ костом, то откуда по сооруженіи [...] ¹ // всегдашнему священнослуженію потребнія получать будет, так же и священно и церковнослужители какое и откуда ж имеютъ получать содержаніе, ибо сии обстоятельства к делу потребны по силе Святейшаго Синада указов, о чем для ведома и в Елисаветградское духовное правленіе послать из консисторіи указ. Н[икифор] а[рхиєпископ] С[лавенскій] и Х[ерсонскій].

№ 907.

Ваше высокопреосвященство!
Милостивый государь!

На полученное мною ваше писмо іюля от 11-го дня донести честь имею, что ієромонах Герасим, ієромонах Нафаниил быв здесь самое короткое время водою отправились в Царь Град; от меня кому надлежитъ строжайше приказано праздно шатающихся духовныхъ здесь недержать, но будутъ отсылаемы к Вашему Высокопреосвященству.

Я в скором времени намерен в крепости зачать каменную соборную церковь во имя Великомученицы Екатерины в честь славнаго имени Великия нашей Екатерины, знаменитой сооружительницы города Херсона, // предвариво сем Вашего Высокопреосвященства покорнейше прошу архипастирскаго на сие Вашего благословенія, а затемъ пребыть честь имею с глубочайшимъ моимъ почитаніемъ

Вашего Высокопреосвященства
милостиваго государя всепокорнейшей слуга Иван Ганнибал.

Ч. 2 августа 1781 года Херсон.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 100, арк. 2 – 2 зв., 10.

№ 161 1781, вересня 3. — Витяг з копії указу Синоду з відмовою задовольнити прохання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про заборону будівництва в Катеринославі церкви, яка знаходиться в підпорядкуванні Готфійському та Кафійському митрополиту Ігнатію

№ 2. Копія.

1781-го года августа 27-го дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующій Синод слушав доношенія преосвященнаго Никифора архієпископа Славенскаго с прописаніемъ сообщения к нему от Азовскаго господина губернатора генерала порутчика и кавалера Черткова, коимъ уведомляетъ его, преосвященнаго, что по сообщенію ж к нему, господину губернатору, от преосвященнаго Ігнатія митрополита Готфейскаго и Кефайскаго, а ему, преосвященному, по принесенной прозбе от вышедших из Крыма и в пастве его состоящих, оставшихся на поселеніи в городе Катеринославе греков, о построеніи к производству на ихъ языке священнослуженія тамо церкви, Азовской губернской канцелярії о т него, господина губернатора, предложено, почему де оная церковь как ему, преосвященному Славенскому, известно и строитса, а как де в

¹ У тексті кілька слів не прочитано.

привилегии данной от Ея Императорскаго Величества вышедшим из Крыма грекам и в указе из Святейшаго Синода 779-го года марта от 22-го дня состоявшемся дозволения не явствует, чтоб в город Екатеринославе оному преосвященному митрополиту церковь иметь для вышедших из Крыма греков, да и необходимой // к тому надобности не предвидится, и в таком случае ежели она церковь будет зависеть от преосвященнаго Игнатия, то в одном городе два архиерея и две православныя церкви равнозависящия состоять имеют, что де кажется не в согласие изображенных в Кормчей книге правил Антиохийского Наместнаго собора 13-го и 22-го, да 6-го вселенскаго 20-го, о чем он, преосвященный Славенский, на рассмотрение Святейшему Синоду представляя просит в резолюцию указа. Приказали оному преосвященному Славенскому дать знать указом... // ...помянутый преосвященный митрополит Игнатий к построению для вышедших с ним // и в его пастве состоящих греков церкви в Екатеринославе, яко в том самом городе, где из их общества купечеству и мастеровым обитать высочайшею привилегиею назначено, неоспоримое имеет право, и сие к епархии Славенской относится не должно потому, что обыватели, для которых она церковь строится, не ко оной епархии принадлежат, но состоят, как выше изъяснено, в собственной того преосвященнаго Игнатия пастве, а потому от построения той церкви прописываемаго им, преосвященным Славенским, якобы несогласия с правилами Святых Отец Святейший Синод не находит.

Подлинной подписали сентября 3-го дня 1781-го года.

Гавриил архиепископ Новгородский

Иннокентий архиепископ Псковский

Сергиевской пустыни архимандрит Иоасаф

духовник протоиерей Благовещенский Иоанн

обер секретарь Аполлос Наумов. Секретарь Григорий Рудановский

С подлинным читал канцелярист Николай Четвериков.

РДА, ф. 796, оп. 60, спр. 98, арк. 176 – 177 зв.

№ 162 1781, жовтня 11. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відведення підцерковної землі в слободі поміщиці Радойчиної

Получен октября 19 дня 1781 года.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Новоросийской губернской канцелярии здешней межевой экспедиции; по указу Ея Императорскаго Величества Новоросийская губернская канцелярия по доношению вдовствующей капитанши Радойчиной, коим просит об отводе с отведенной ей Крюковскаго уезда в округе Цыбулевской привершине речки Сухого Тясмина слободской дачи под церковь, для священно и церковнослужителей подлежащего количества десятин земли учинить рассмотрение. Приказали: в здешнюю межевую экспедицию послать указ и велеть из вышеписанной капитанши Радойчиной слободской дачи под церковь и для священно и церковнослужителей подлежащее число десятин отмежевать, и при отмежевании сочиня той земле план представить для подписки присутствующими в сию канцелярию прирапорте, октября 11 д[ня] 1781 году.

[Підпис].

[Підпис].

Канцелярист Семен [Підпис].

№ 1269.

ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 93, арк. 2.

Опубліковано: Мільчев.В. Матеріали до історії болгарського населення України XVIII століття. — Запоріжжя: — РА “Тандем-У”, 1999. — С. 123.

**№ 163 1781, грудень. — Витяг з рапорту Азовського губернатора
В. Черткова Г. Потьомкіну стосовно влаштування релігійних
споруд**

Его светлости

Высокопревосходительному господину генерал аншефу командующему легкою конницею, всеми нерегулярными войсками, сенатору, государственной Военной коллегии вице президенту, Астраханской, Новороссийской и Азовской губернии генерал губернатору, войск тамо поселенных и Днепровской линии главному командиру, Ея Императорскаго Величества генерал адъютанту, действительному камергеру, лейб гвардии Преображенскаго полку подполковнику, кирасирскаго Новотроицкаго полку шефу, кавалергардскаго корпуса порутчику, войск Ея Императорскаго Величества генерал инспектору, всех российских и разных ординов кавалеру, князю Григорию Александровичу Потемкину

от генерала порутчика Азовскаго губернатора и кавалера
Рапорт.

В прошлом 779 году по бытности моей в Санктпетербурге поднесенною Вашей Светлости сметою между прочаго просил на построение греческаго и армянскаго монастырей, и их тож грузинам, волохам и католикам церквей, трем пасторам дома, и двух сельских гофшпиталей об ассигновании сорока осми тысячъ трех сот рублей, но как оной в получении не состоит, армянской же архиепископ Иосиф согласясь на ордер Вашей Светлости от 29 числа ноября того же 779 года ко мне присланной, коим между прочего повелеть соизволили, когда назначенны будет грекам места их жилищу построить церкви и особенной дом его преосвященству Игнатию митрополиту Готфейскому и Кефайскому, которым планы и подлежащую на строение сумму доставить обещали, ровно из тех пунктов, кои подносил Вашей Светлости на пятой пункт, из котораго, и такаго ж от 17 апреля 1780 года ко мне присланным предписанием, естли нет в оных никаких // препятствий и установленному порядку нарушения, сделать возможное удовлетворение, просит о построении церквей и для армянскаго закона людей...

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 1, арк. 89 – 89 зв.

РОЗДІЛ 3

ПРИЗНАЧЕННЯ, ПЕРЕМІЩЕННЯ
ТА УТРИМАННЯ ДУХОВНИХ ОСІБ**№ 164 1775, липня 15. — Рапорт Старокодацького духовного правління Київській духовній консисторії стосовно втечі Н. Гаврилова, який був висвячений у священника до бабайківської Миколаївської церкви**

В духовную митрополию Киевския консисторию репорт. По силе Ея Императорскаго Величества указа из Киевской духовной консистории Старокодацкой наместнии в духовном правлении сего июля первых числ полученного о рукоположенном минувшаго 774 года октября 19 дня здешней наместнии села Бабайковки к Николаевской церкви священнике Нестору Гаврилову (который, как с вишереченного указа значит, безведома и без дозволения его преосвященства из Киева безпорядочно отлучился) справка чинена, и явилось: он, Нестор Гаврилов, бежавши из Киева, не являлся и до сих дней в духовное правление, а волочился он скритим образом по козачим запорожским зимовникам, к жене же своей, в Старом Кодаке жителствующей, несколько раз приходил тайно же, а напоследок о Петровом дни будущему ему в Старом Кодаке в церкви старокодацкие священники Стефан Ерофеев и Василий Илеч как сказали, чтоб он явился в духовное правление, то де он во ответ тем священникам ничего не сказавши, пошел из церкви в дом к жене и сказал ей, что де я болше уже ту волочиться не буду, а намереваю, оставивши тебя, искать монашеского чина, якие реченного Гаврилова рече сама его вышеозначенная жена нарочно посланному от духовнаго правления за сиском его, Гаврилова, новокодацкому священнику Феодору Фомичу при вышеозначенних старокодацких священниках Стефане Ерофееве и Василию Илечу добровольно объявляла, и как де тогда на Петров день ис Кодаку безвестно пошел, то уже и у жени ниодиножди не бивал и где он тепер волочиться ни от кого прослышет неможно, о чем в духовную митрополию Киевския консисторию покорнейше репортуем. Старокодацкий наместник иерей Григорий Порожня, Свято-троецкий самарчицкий иерей Иаков Соколовский. 775 года июля 15 дня, № 64.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 127–128.

№ 165 1775, липня 21. — Копія донесення О. Марченка Київському та Галицькому митрополиту Гавриїлу з проханням завершити перервану через ліквідацію Запорозьких Вольностей процедуру зайняття ним дияконського місця при кам'янській Преображенській церкві

Святейшаго Правительствующаго Синода члену высокопреосвященнейшему Гавриилу архиепископу митрополиту Киевскому и Галицкому нижайшее доношение.

По презентам Старокодацкаго правления духовнаго мне сего 1775 году к Вашему Высокопреосвященству виданным имел я нижайший в село Каменку к церкви Преображенской камянской во диакона промоцию, при коей промоции за силу последовавшей Вашего Высокопреосвященства резолюции я все принадлежащее к получению диаконскаго чина должности проходил и как в присяге, так и в исповеди был, яко и в чтении апробован, почему хотя и следовало было мне быть уже рукоположенному во диакона, но по причине последовавшего ныне в Запорозьких местах мятежа в силу состоявшояся Вашего Высокопреосвященства резолюции получить мне диаконскаго чина неможно, а дабы-ж и вдаль я от тамошняго Старокодацкаго правления не был в получении диако-

нского чина отдален, для того Вашему Высокопреосвященству о вышеписанном представляя всенижайше прошу духовному Старокодацкому правлению указом притвердить впредь к той Преображенской камянской церкви во диакона, на место мое никого другого не презентовав, и о том учинить высокомиловитую иерхипастырскую резолюцию. Вашего Высокопреосвященства всенижайший раб аколит Емелиан Марченко. 1775 года июля 21 дня.

Собственноручная его преосвященства на подлинном доношении резолюция состоялась такова: “1775 года июля 21 дня, по сему прошению чинить исполнение духовному Старокодацкому правлению, Гавриил митрополит Киевский”.

Подленное доношение для отдачи в духовное Старокодацкое правление принял и росписался Емельян Марченко.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 112 – 113.

№ 166 1775, серпня 16. — Донесення Старокодацького духовного правління Київському та Галицькому митрополиту Гавріїлу щодо повторного сповідання і приведення до присяги через ліквідацію Запорозьких Вольностей О. Марченка, бажуючого отримати дияконський сан

1775 года сентября 21 дня, по вторичной исповеди представить к посвящению в диакона.

Святейшего Правительствующего Синода члену преосвященнейшему господину Гавриилу архиепископу митрополиту Киевскому и Галицкому нижайшее доношение.

Податель сего акколит Емелиан Марченко при доношении от духовного Старокодацкого правления истекшаго мая от 26 числа к рукоположению во степень диаконский села Камянки к Преображенской церкви в милостивейший Вашего Преосвященства ресpekt отправлен будучи, хотя уже и надлежащие к достижению сего степени должности по резолюции Вашего Преосвященства проходил, но что с высочайшею монаршею волею Войску Запорожскому последовала отмена, потому и он, Марченко, без достоинства в тот диаконский чин для осведомления о последовавшей перемене с дозволения Вашего Преосвященства в дом свой прибил и, явившись в духовном здешнем правлении, требует вторичного к Вашему Преосвященству о рукоположении его взнесения; и понеже сия последовавшая Войску Запорожскому отмена селениям и жителям никакой перемены не учинила, остаются все на прежних своих вигодах и поселениях, да и диакон в выше писанное село Камянку к двум находящимся там священникам надобным быть признается, для того ми реченного акколита Марченка в ресpekt Вашего Преосвященства к рукоположению паки представляю милостивейшему архипастырскому Вашего Преосвященства повергаем себе призрению. Вашего Преосвященства премилосердаго архипастыря и отца нижайшие богомолцы Старокодацкий наместник иерей Григорий Порохня, Свято-троицкой самарчицкой церкви иерей Иаков Соколовский. 1775 году, августа 16, № 71.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 113 – 114.

№ 167 1775, вересня 4. — Лист архімандрита В. Сокальського Новоросійському губернатору М. Муромцеву з проханням видати платню за третину року

Ваше превосходительство, милостивейший патрон. Уповаю по высокому Вашего Превосходительства обнадеживанию, что може быть соблагоизволите иметь въ получении резолюцию о надлежащих мне за минувшую майскую треть ступ рублей денгах, прошу всепокорнейше Вашего Превосходительства в непродолжительной оных мне выдаче сделать милостивое неоставление; соблагоизвольте поверить, Ваше Превосходительство, что по крайнему никакой прыбели неимению, доходит до такой скудости, что ни за

что приготовить ни дров, ни харчей к подходящей зыме. В протчем есм с истинным имени Вашего Превосходительства высокопочитанием и преданностию, мылостивейший патрон, Вашего Превосходительства покорнейший слуга, архимандрит Владимир. Сентября 4 дня 1774 году.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 5.

№ 168 1775, вересня 11. — Чернетка ордера Новоросійського губернатора М. Муромцева підполковнику П. Норову стосовно видачі архімандриту В. Сокальському ста карбованців

Получа на представление от его сиятельства, господина генерал-аншефа, Новоросийскаго генерал-губернатора и разных ординов кавалера, графа Григорья Александровича Потемкина повеление, сим Вашему Высокоблагородию рекомендую находящимся в бывшей Сечи Запорожской архимандриту Владимиру, отставному сербского гусарского полку порутчику Харевскому и бывшего Коша писарям двенадцати человекам жалование производить из вступающих в бывшей Кош Запорожской доходов: архимандриту против того оклада, какое прежде он получал, то есть в треть по сту рублев, а Харевскому порутчище, кроме рационов, писарям же каждому в год по тридцати рублей, как и я об них вам уже писал, и как ония теперь полагаются на оклад, следовательно в службу и привести их к присяге.¹ Ч. 11-го сентября 1775 году. Кременчуг. № 168.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 6.

№ 169 1775, грудня 30. — Указ Новоросійської губернської канцелярії коменданту колишньої Січі підполковнику П. Норову стосовно запиту про повернення архімандриту В. Сокальському та іншим духовним особам коней

№ 9. Получен генваря 10 дня 1776.
№ 532.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из канцелярии Новоросийской губернии бывшей Сечи за коменданта господину подполковнику Норову; по указу Ея Императорскаго Величества канцелярии Новоросийской губернии по рапорту Вашему, коим представляя, что бывшей Сечи архимандрит Владимир Сокальский предявил насланой к нему прошлого ноября 28 числа из Киевской духовной консистории указ о явке ему, Владимиру, туда немедленно для отправления его настоятелем епархии Киевской в Николаевской Батуринский монастырь, просит вшедшие в опись при зимовнике бывшего запорожского суди Головатого, на речке Солоной состоящем, собственные ево десять, да иеромонаха Варахаила две, и иеродиякона Палладия одну, а всех тринадцать, лошадей при теперешнем их оттоль выезде отдать, но без повеления к отдаче им оных лошадей, хотя они во удостоверение собственности тех и свидетелей представляют, приступить Вы не смея просите на то резолюции, приказали об оном представить на рассмотрение к его превосходительству господину генерал-майору Новоросийскому губернатору и кавалеру Матвею Васильевичу Муромцову, и Вам за известие предложить (и предлагается), декабря 30 дня 1775 году.

Василей [Підпис]
Ротмистр Иван [Підпис]
Вахмистр Яким [Костентинов]

ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 365, арк. 14.

¹ У тексті позначка: (подписи нет).

№ 170 1775, грудня 30. — Рапорт Новоросійської губернської канцелярії Новоросійському губернатору М. Муромцеву про запит підполковника П. Норова стосовно видачі коней архімандриту В. Сокальському та двом іншим духовним особам

Получ. 1776 году марта 11.

Новороссийскому губернатору и Днепровскаго пикинернаго полка шефу М.В. Муромцову из канцелярии Новороссийской губернии репорт.

Господин подполковник Норов репортом сей канцелярии представляя, что бывшей Сечи архимандрит Владимир Сокальский, предявив насланной к нему прошлого ноября 28 числа из Киевской духовной консистории указ о явке ему, Владимиру, туда немедленно для отправления его настоятелем епархии Киевской в Николаевской Батуриной монастырь, просит вшедшие в опись при зимовнике бывшего запорожского суди Головатого, на речке Солоной состоящим, собственные ево десять, да иеромонаха Варахаила две, и иеродиякона Палладия одну, а всех тринадцать, лошадей при теперешнем их оттоль выезде им отдать, но без повеления к отдаче им оных лошадей, хотя де они во удостоверение собственности тех и свидетелей представляют, приступит он, господин подполковник, не смея, просит на то резолюции. Об оном на рассмотрение Вашему Превосходительству канцелярия Новороссийской губернии представляет. Подполковник Владимир Золотницкий. Пограничной комисар Василий Касинов. Ротмистр Иван¹. Вахмистр Яким Костентинов. Ч. 30 декабря 1775 году, № 531.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 7.

№ 171 1776, квітня 30. — Указ Новоросійської губернської канцелярії підполковнику П. Норову стосовно повернення коней духовним особам

1776 году апреля 30 д[ня] по указу Ея Императорскаго Величества Новороссийская губернская канцелярия слушав предложение его превосходительства, господина генерал-майора, Новороссийскаго губернатора и кавалера Матвея Васильевича Муромцова, коим на репорт сей канцелярии от 30-го декабря прошлого 775 году последовавшей, что бывшей Сечи архимандрит Владимир Сакальский ищет возвращения его собственных десяти, иеромонаха Варахаила двух и иеродиякона Палладия одной лошадей, вшедших в опись при зимовнике бывшего запорожского суди Головатого, предлагает учинить выправку, и буди по оной окажетца по всякому истинному свидетельству, что точно сие число лошадей их собственные, то и возвратит им оные с росписками, приказали: для надлежащего по вышеписанному его превосходительства предписанию исполнения к господину подполковнику Норову указом предложить и велеть, чем сие окончано будет, отрепортовать в сию канцелярию. Егор Арапов. Василей Касинов. Ротмистр Иван².

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 8.

№ 172 1775, вересня 19. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про підтвердження Синодом Переяславському, Київському, Чернігівському, Білгородському та Воронежському єпархіальним архієреям заборони безпідставно збільшувати чисельність священно- та церковнослужителів при парафіях

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из духовной епископии Переяславской консистории протопопу Баришовскому Парфению Пясецькому с присутствующими в духовном правлении. Указом Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода преосвященному господину Юву епископу Переяславскому и Боришполскому архипастиреве нашему сего года августа 10 дня Свя-

¹ У тексті позначка: (фамилия неразобрана).

² У тексті позначка: (фамилия неразборчиво написана).

тейшаго Правительствующаго Синода определение между прочим о числе священно и церковнослужителей положено, чтоб в таком приходе, где один священник, число 100 дворов или 150, а где два, тамо 200 или 250, а три там, де трех сот дворов; которое синодалное определение и [...] ¹ генваря 19 1723 года имений блаженной и вечной славы достойния памяти государя императора Петра Великаго высочайшим указом подтверждено, а как де ныне по открившимся из производимых в Святейшем Синоде дел обстоятельств оказалось, что в Малороссийских епархиях к приходским церквам священнослужители производятся сверх указного числа излишне, для того Святейшим Правительствующим Синодом велено как его преосвященству, так Киевскому, Черниговскому, Белогородскому и Воронежскому преосвященным епархиальным архиереям подтвердить, и подтверждено, указами, чтоб от них в малороссийских селениях нигде ни под каким видом священно и церковнослужителей сверх указного числа производимо и определяемо не было, а поступано б било на основании вишепрописанных указов без всякаго упущения. Того ради по указу Ея Императорскаго Величества за докладом его преосвященству в духовной консистории приказали: предложить о том всем здешней епархии духовным властям Ея Императорскаго Величества указами, и предлагается, протопопу Баришовскому Парфению Пяецкому с присутствующими в духовном правлении ведать и чинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, 1775 года сентября 19 дня.

Консисторист Успенский настоятель Иоан.
В должности писаря Степан Симонович.
Подканцелярист Василь Бершадский.

№ 312.

ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 26.

№ 173 1776, лютого 17. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про кошги, необхідні на утримання митрополитів

№ 101. Марта 10-го дня 1776 года.

Резолюция 16 марта под № 677-м.

Его высокографскому сиятельству, высокопревосходительному господину генерал аншефу, государственной Военной коллегии вице президенту, Ея Императорскаго Величества генерал адъютанту, действительному камергеру, лейб гвардии Преображенского полку подполковнику, Азовской, Новороссийской и Астраханской губернии генерал губернатору, воиск тамо поселенных главному командиру, генералу от легкой конницы, кирасирского Новотроицкого полку шефу и ординав российских Святыя Андрея Первозванного, Александра Невского, великомученика и победоносца Георгия, полских Белого Орла, Святаго Станислава, и голстинскаго Святая Анны кавалеру графу Григорию Александровичу Потемкину

от генерал майора Азовской губернии губернатора и кавалера Черткова

Рапорт.

Из бывших в Керчи и Еникале четырех архиереев, которым Ваше Высокографское Сиятельство на рапорт мой от 6-го числа ноября прошлого 775 году повелеть соизволили производить каждому на день по шестидесяти копеек, два митрополита прибыло в крепость Петровскую, и по прошению их один уже из оной крепости явился у меня в крепости Белевской, а другой так же в скорости пребудет сюда, и как при том оние митрополиты объявляют писменное свое намерение ехать в Санкт-Петербург, и по причине претерпевшаго ими на море чрез разбитие корабля нещастие имея крайнюю бедность не могут на собственных своих прогонах туда доехать, а равно что и находящимся при нем своиственникам и служителям никакого поможения из казны в производство денег нет, просили об оном учинить рассмотрение; в таком случае, а особливо ведая о их претерпевшем на море чрез разбитие корабля нещастие и уважив их иностранство приказать выдать им от крепости Петровской до Белевской прогонные денги на счет получаемых ими по положенному окладу денег, и к прибытию из них последнему до крепости Белевской в разсуждении нынешней // зимы великой стужи купить кибитку не щет казенной;

¹ У документі слово не прочитане.

о чем Вашему Высокографскому Сиятельству доношу, и не повелено ли будет за прописанными резон употребленными на прогон и на покупку кибитки денег сколько оных и издержано будет поставить на счет казенной, а равно и о отпуске их в Санкт-Петербург з дачею из казны прогон, тож и о произведении их свойственным и служителям, и по сколько именно на день, испрашиваю повелительной резолюции.

Генерал маиор Василий Чертков

№ 218.
Ч. 17 февраля
1776 года
К. Белевская.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 110 – 110 зв.

№ 174 1776, травня 6. — Витяг із рапорту Азовської губернської канцелярії Г. Потьомкіну про направлення до нього трьох албанських митрополитів із видачею їм прогонних грошей

В силе повеления Вашей Светлости прибывшие в крепость Белевскую албанские митрополиты Эрсеки, Антимо и Венедикт по снабдении на прогоны и на содержание их з казенной суммы денгами // при сем к Вашей Светлости с вахмистром Леневым отправлены, а сколько на их при отправлении на прогоны и на прочее из албанской суммы выдано денег Азовская губернская канцелярия поносит регистр.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 351 – 351 зв.

№ 175 1776, травня 6. — Регістр витрат на албанських митрополитів, складений в Азовській губернській канцелярії

Регистр, коликое число на албанских митрополитов из казенной суммы употреблено денег и на что именно значить ниже

	Рубли	Копейки
За купленную при отправлении из Петровской крепости в Белевскую одну кибитку	7	
На починку той кибитки при следовании в пути издержано	3	88
На прогоны от Петровской крепости до Белевской	65	28
Порцовых по бытии их в Белевской февраля с 1-го июня по 1-е числа каждому в день по шестидесяти копеек. Итого	144	
Находящимся при них людям порцовых и за провиант июня по 1-е число	30	29½
На покупку для топления печей и дров	21	20
На одевание оным митрополитам	118	55
На покупку двух колясок и одной кибитки	125	35
На прогоны от крепости Белевской до Санкт-Петербурга в один путь на двенадцать лошадей	206	52
На путевое содержание колясок и кибиток	20	
Командированным для препровождения оных митрополитов вахмистру Леню на две лошади в оба пути	68	84
Итого	810	85½

Губернатор генерал маиор Василий Чертков
В должности секретаря аудитор Иван Нечаев
Вахмистр Дмитрий [Підпис]

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 352.

№ 176 1776, травня 9. — Копія указу Катерини II Колегії економії про призначення жалування чотирьом митрополитам, які прибули до Керчі та Єникале

Копія.

Указ нашей Коллегии экономии.

Между албанцов прибывших в Керчь и Еникаль находятся четыре митрополита, предавшиеся покровительству нашему, коим все милостивейше определяем производить ежегодно из доходов сей коллегии по пяти сот рублей каждому, да на одяние выдать таперь на каждого ж по двести рублей.

Подлинной подписан собственною Ея Императорскаго Величества рукою тако:
Екатерина.

Маия 9-го дня 1776-го года.

В Царском селе.

ДИМ КП – 74066 / Арх – 14401.

№ 177 1776, липня 26. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову стосовно жалування таких, які перебувають у Єнікале архієпископів, єпископів, архімандрита й ієромонахів

№ 1130. Получен 1 сентября 1776 года.

Ордер.

Господину генерал маиору Азовскому губернатору и кавалеру Черткову.

На рапорт Вашего Превосходительства от 16-го июня под № 1424-м в резолюцию сим предлагаю: как уже высочайше Ея Императорским Величеством повелено найдшимся в Керче и Еникале четырем митрополитам ежегодно производить жалованья каждому по 500 рублей, то и пребывающим в Еникале двум архиепископам Никодиму и Неофитосу, трем епископам Кирилосу, Калиникосу и Иеремии, архимандриту Николаю и иеромонахам Григорию и Максиму по сколку и из какой суммы им жалованье производит поднесен от меня Ея Величеству всеподданнейший доклад, о чем и не оставте, Ваше Превосходительство, помянутым архиепископам, епископу, архимандриту и иеромонахам объявить.

Князь Потемкин.

Ч. 26 июля 1776 года.

ДИМ КП – 74254 / Арх – 14547.

№ 178 1776, липня 26. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову про наведення довідок і виплату жалування архімандриту Григорію та ієромонаху Максиму

№ 1127. Получен 1 сентября 1776 года.

Ордер.

Господину генерал маиору Азовскому губернатору и кавалеру Черткову.

На рапорт Вашего Превосходительства от 16-го июня по № 1425 сим в резолюцию предлагаю: о прибывшем из Яникаля в крепость Белевскую албанском архимандрите Григорье, как он в атестате данном ему об окончании жалованья написан иеромонахом, извольте, Ваше Превосходительство, обстоятельнее выправиться, подлинно ли он в сем сане, и для чего в помянутом атестате означен он иеромонахом? А жалованье ему производить на шет ассигнуемой к содержанию албанских митрополитов и прочих духовных чинов суммы; иеромонаху же Максиму по учинении справки естли он имеет атестат за прописанное им время жалованье из той же суммы выдать.

Князь Потемкин.

Ч. 26 июля 1776 года.

№ 1943.

ДИМ КП – 74257 / Арх – 14550.

№ 179 1776, серпня 23. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову про порядок отримання та видачі грошей чотирьом митрополитам, які прибули до Керчі та Єникале

№ 874. Получен 30 мая 1776 году

Ордер.

Господину генерал маиору Азовскому губернатору и кавалеру Черткову.
По приложенной при сем копии с Высочайшаго Ея Императорскаго Величества указа имеите, Ваше Превосходительство, из ближних к Азовской губернии экономических доходов получать в губернскую канцелярию для четырех митрополитов прибывших с албанцами на жалованье им ежегодно каждому по пяти сот рублей, да ныне на одяние их единовременно получить по двести рублей на каждого ж, которыя деньги принимая выдать сим преосвященным из губернской канцелярии.

Князь Потемкин.

Маия 11-го дня 1776-го году.
№ 1189.

ДИМ КП – 74067 / Арх – 14402.

№ 180 1776, лютого 22. — Донесення священника нововодолазької Преображенської церкви Ф. Михайловського Катерининському духовному правлінню з проханням перерозподілити парафії між трьома церквами Нових Водолаг

Подано февраля 25 1776 года.

Екатерининской провинции в духовное правление
ведомства онаго правления слободы Новой Водолаги церкви Преображения Господня от священника Федора Михайловского

Доношение.

Оному духовному правлению неизвестно есть, что помянутая церковь состоит об одном приходе, в котором ныне считается приходских дворов толко до восьмидесяти, и те выделенны не по способности к церкви, а в разных местах болшою частию из самобеднейших семейств, к коим не точию чтоб к дополнению узаконеннаго в приходе сто двороваго числа отколь прибавили, но еще и ис последних некоторые лутшие семейства начинают в другие приходы самовластно присовокупляться, и что за таковым малочисленным и скудным приходом церковные причетники, як то дьячок и понамарь, из одного следующего от прихожан дохода содержать себя не могут, и на одном том быть некто не согласуется, то в дополнение онаго состоящим ныне причетникам производится договоренная с ними заплата церковной сумми, получаемой единственно от доброхотных дателей и кошелкового збору, которой сумми в зборе так малое число бывает, что временем и на по[купку] к церковному служению вина, свечей и прочаго бывает недостаточно, да и я именованный за прописанным не состоянием к приходской моей церкви против указного положения полного числа дворов, так как и за бедностию состоящих ныне прихожан не имея более к своему пропитанию ни откуда дохода, в содержании и в пропитании себя с домом от недостаточества претерпеваю немалую нужду, а как в сей слободе при других, Воскресенской и Николаевской, церквах состоит по три прихода и каждой против моего несравненно числом дворов превосходит, того ради Катерининской провинции духовнаго правления прошу для вищяго вышепоказанной Преображенской церкви в содержании причетников, то ж и в сооружении утварей и на покупку к служению необходимых надобностей поправлению к считающемся ныне при той церкви приходу выделить по способности из других состоящих при здешних церквах приходов, имеющих излишнее против надлежащаго числа дворов, дабы оной уравнен и я против прочих священников без нужды свой жребий получать мог учинить милостивое рассмотрение. Февраля 22 дня 1776 году.

К сему доношению священник Федор Михайловский руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 23, арк. 2 – 2 зв.

№ 181 1776, березня 18. — Витяг з указу Білгородської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про задоволення прохання щодо перерозподілу парафій між церквами Нових Водолаг

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из духовной преосвященнаго Аггея епископа Белоградскаго и Обоинскаго консистории Екатеринбургской провинции духовному правлению... //

...а в состоявшемся в Святейшем Правительствующем Синоде прошлаго 1722 года августа 10 дня указе между прочим напечатано: где за великостию прихода двум священникам исправитца невозможно, там и трем человекам быть, токмо с таким определением, дабы больше трех сот дворов и в великом приходе не было, но счислялося в таком приходе, где один священник, сто дворов или сто пятьдесят, а где два, тамо двесте или двесте пятьдесят, а при трех счислялося до трехсот дворов, и при толиких попах больше двух диаконов не было, а причетникам быть по пропорции попов, то есть при каждом попе один дячек и один пономарь. Того ради по Ея Императорскаго Величества указу во исполнение вышеписанной его преосвященства резолюции в консистории определено: упомянутому просителю священнику Феодору Михайловскому из прописанных приходов, при коих свыше указной пропорции дворов находится, доволное число Змиевскому протопопу Иоанну Коваленскому состоящия по способности к приходской его церкви объявленных церковей отчислив от каждого священника по равному числу достави до ста дворов в приход к Преображенской церкви, и колико ему причислено и от котораго священника по колико числу каких, то есть прожиточных, средних и маломочных дворов, будет о том нужно, и предреченного просителя дворам учиня имянную подворную опись прислать в консисторию за рукою оногo протопопа Иоанна и прописанных в сей церкви протопопа, священников, и дав вперед в причисленные оному священнику дворе прежде бывшее протопоп и священник не входят и мирских треб собою не отправляли под опасением за неисполнение оногo неупущаемаго по законам штрафа обязава подпискою, которую обще со оным прислать в консисторию...

Марта 18 дня
1776 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 23, арк. 5, 6.

№ 182 1776, березня 26. — Указ Переяславської духовної консисторії духовній владі Єлизаветградської провінції стосовно священика І. Левітського, який отримав дозвіл на пошук вакантного місця при парафії

Записан в книгу под № 218, копия снята.
Получен 1776 года апреля 1 дня. Записав, снять копию к делам,
а подленный отдать подателю сего.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из духовной епископии Переяславской консистории всем здешняя епархия Елисаветградской провинции духовным властям и кому о том ведать надлежит; сего 1776 года марта 10 д[ня] присланный при репорте в духовную консисторию из духовнаго Елисаветградской протопопии правления под рассмотрение священник Иоанн Левитский в силу его преосвященства господина Иова епископа Переяславского и Бориспольского архипастыра нашего о пределения допросом между прочим показал, рукоположен он в священнический чин 1766 года мая 9 волоским православным преосвященным митрополитом Ренским Волоской области в село Успеи, к церкви Архистратига Михаила, и оставленною на волоском языке от помянутого митрополита грамотою снабден был; но в 769-м годе во время бывшей от России с Портою Оттоманскою войны, за последованием тамошним местам разорения, дом его с именем ночью сожжен и грамота ставленная згорела, о чем де в сем данное ему, Левитскому, от тамошних же волоских, ныне в России, в Елисаветградской провинции проживающих шести священников, при означенном духовнаго правления репорте приложенное свидетелство явствует, по выходе же з того времени

в Россию в вечное подданство доселе проживает в Елисаветградской протопопии Молдавского гусарского полку в первой Новопавловской роте без священнослужения, почему и просил к священнослужению благословения, а для преискания в той же протопопии вакансового священнического приходского места выдачи откровенного указа. А понеже с помянутого данного ему Левитскому от волоских священников свидетельства о священстве его и сожжении грамоты священнической никакова // сумнительства не предусмотрено, и к священнодействию препятствующих за ним причин по засвидетельствованию духовника не явилось, для того по приведении сего ж марта 17 д[ня] на верность Ея Императорскому Величеству и Его Императорскому Высочеству к указной присяге определением его преосвященства священнодействовать ему, священнику Иоанну Левитскому, благословлено, и для проискания в Елисаветградской провинции праздного места, с дозволением где случится священнослужения откровенный указ выдать велено, которой за подписом присутствующих и печатью консистории и выдан с тем, чтоб за сисканием такового места, взяв от кого надлежит и по ведомству от духовного правления обыкновенные презента, явился с оными у его преосвященства к рассмотрению, и сей указ обратно к делу представить.

1776-го года марта 26 дня.

[Підпис]. Ризничей иеромонах Климент.

Крестовий иеромонах Дий. В должности писаря Степан Симонович.

Канцелярист Григорий [Підпис].

М.П.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 44, арк. 9 – 9 зв.

№ 183 1776, травня 10. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну з питання призначення на передбачену штатом протопопську вакансію священника О. Хандалєєва (Ханделєєва)

№ 195. Июня 10 дня 1776 года.

Его светлости Высокопревосходительному господину генерал аншефу, командующему легкою конницею, всеми иррегулярными войсками и Санктпетербургскою дивизиею, сенатору, государственной Военной коллегии вице президенту, Новороссийской, Азовской и Астраханской губерней государеву наместнику, войск тамо поселенных и Днепровской линии главному командиру, Ея Императорского Величества генерал адъютанту, действительному камергеру, лейб гвардии Преображенского полку подполковнику, кирасирского Новотроицкого полку шефу, мастерской и оружейной палаты верховному начальнику, разных иноверцев обитающих в России и по Коммисии новосочиняемого уложения опекуну, ординов российских Святого Апостола Андрея, Святого Александра Невского и великомученика Георгия болшаго креста, Белого Орла, Святого Станислава и Святая Анны ковалеру князю Григорию Александровичу Потемкину

от генерал майора Азовскаго губернатора и кавалера Черткова

Рапорт.

По штату Азовской губернии положен протопоп, на которую ваканцию за способнаго признаю находящагось здесь при церкви Рождества Пресвятыя Богородицы священника Алексея Ханделеева как священника ученаго, в сказывании проповеди рачительнаго и во всем касателном по тому чину исправнаго, и если о помещении онаго Ханделеева на ту протопопскую ваканцию Ваша Светлость за благо принять соизволите, то ко испрошению об определении ево по духовной команде от Белгородской епархии, коей подсутственны все по Старой и Новой линии духовные чины, в протчем же по местечкам Царичанке, Китайгороду, Нефороще и по бывшим запорожским селениям от Киевской, и по Бахмутской от Воронежской епархий, имею ожидать // Вашей Светлости повеления, а к производству ему, Ханделееву, положеннаго жалованья из собираемой в Азовской губернии суммы достаточно будет.

Губернатор генерал майор Василий Чертков.

Мая 10 дня 1776 году. Крепость Белевская.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 391 – 391 зв.

№ 184 1776, липня 22. — Витяг з наставлення губернаторського товариша Л. Алексєєва Слов'янській провінційній канцелярії щодо доцільності влаштування карнавок на користь церковнослужителів колишньої січової церкви, школи при ній та шпиталю

...Для приобретения находящимся при здешней церкви Покрова Пресвятыя Богородицы церковнослужителям и школе содержания, которое оне имели от зимовников и мелниц, учинить по разсмотрению господина воеводы новое, с изъятием того, положение, и кажетца, полезно б было сделать крушки для збору церковнослужителям, на школу и шпиталь... и касателно до школы, то всячески домогаться удержать ея заведение на лучшем основании, требуя в прочем пособия или и содержания на то от губернской же канцелярии...

Беднов В. Материалы для истории колонизации бывших Запорожских владений. — Екатеринослав: тип. Губернского Земства, 1914. — С. 32 – 33;

Републіковано: Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття). — Запоріжжя, 1999. — С. 198.

№ 185 1776, грудня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про залишення священика І. Діонісієва до указу при парафії в Барвінковостінківському повіті

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славянской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Сего декабря 14 дня взятым по определению оной же консистории с священника, находящагося у преподаяния треб христианских Азовской губернии местечке Барвенкиной Стенки, обывателям допросам показал, что де 1766 года августа 10 дня рукоположен он Белоградским преосвященным епископом Парфирием Володажскаго ведомства ко храму Рождества Пресвятыя Богородицы в полк пехотной Орловской, о чем де и грамоту имеет, и того 766 года от одного полку по прошению его уволен, о котором увольнении и аттестат о беспорочной и добропорядочной его службе имеет же, а 769 года преосвященным Белоградским епископом Самуилом по ево прошению определен он, Дионисъев, Екатерининской провинции к Троецкой церкви на место отца его, той церкви престарелого, и находился при той же церкви до 776 года, а сего 776 года по указу Азовской губернской канцелярии а по предложению Екатерининского духовнаго правления определен он в Барвенкиностенский уезд, и по указу Ея Императорскаго Величества в Славянской духовной консистории *определено*: ему, священнику Иоанну Дионисъеву, быть в означенном Барвенкиностенском уезде и тамошним жителям христианские требы исправ // лять безостановочно, впредь до указу, буди в вышеприсланной крепости Михайловской церкви Троецкой приходе остановки чрез то не воспоследует, о чем и указ из Славянской духовной консистории в Екатерининское духовное правление послать, и посылается сей к Екатерининскому духовному правлению о том ведать, 1776 года декабря 15.

Протопоп Полтавский Иоаким Яновский.

У доклада дел канцелярист Григорий Богуновский. Подканцелярист Василий Гамалея.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 22, арк. 2 – 2 зб.

№ 186 1777, січня 10. — Донесення священика та парафіян старосамарської Покровської церкви протопопу Самарського духовного правління О. Хандалєєву (Ханделєєву) по справі про посвяту диякона Ф. Ластовицького в священики

Самарського духовного правління в бозе превелебнейшему господину отцу протопопе Алексею Ханделєєву богородической церкви от священника Гамалеи и прихожан покорнейшее доношение. Как уже нам довольно известно о находящемся при церкви Свято Покровской Богородической умершаго настоятеля священника Стефана Ластовицкого

сыне его родном диаконе Феодоре, которой посвящен в сей чин прошлого 1772 году и по днесь видит себя в хорошем поведении и трезвости и к церкви божией по чину своему всегда усерден бывает и должность отправляет по долгу своему добрым порядком, о котором несумненно надемся и впредь своего благосостояния потерять не может, и по таковому ево диакона Феодора Ластовицкого хорошему поведению и к церкви божией прилежности и достигшему совершенных тридцати лет мы, нижеподписавшиеся, помянутой Святопокровской Богородичанской церкви иерей Иоан Гамалея и порофияне желаем оному диакону Ластовицкому быть при сей же божией церкви на место отца своего умершаго иерея Стефана священником. Того ради предписанному Самарскому духовному правлению о том представя просим Вашего Превелебия о посвящении сказанного диакона Феодора Ластовицкого к церкви Свято Покровской Богородичанской во иереи, на половинную часть доходу учинить милостивое рассмотрение и куда надлежит об оном представить, а для получения сего священства реченой диакон при сем посылается; к сему доношению старосамарской Покровской церкви иерей Иоан Гамалея подписался. К сему ж доношению старосамарской церкви прихожане Свято Покровской Богородичанской подписались, атаман Алексей Глушко, ктитор Савка Бублик, ключник Стефан Рудик, Афанасий Николаевич, Сидор Домонтович, Антон Сачава, Марко Курочка, Яков Рыбалка, Алексей Нелин, Гарасим Курочка, Никифор Дверник, Микола Дергай, Кирило Крайней, Петро Крайней, Михайло Бугрим, Марко Буян, Юхим Грицай, Федор Кобилка, Сидор Сендецкий, Яким Молодецкий, Григорий Куроченко, Прокоп Михайличенко, Григорий Олейник, Василь Животовский, Иван Сачавенко, Сидор Олейниченко, Григорий Рябуха, Карпо Сиса, Дмитро Балчевский, Михайло Герниченко, Нестор Латиш, Иван Яненко, Степан Белой, Корней Сова, Терентий Баштаник, Гарасим Безрукавий. А вместо их неграмотных по их прошению старосамарской Святопокровской церкви Данило Дячок полписался; Ч. 10 генваря 1777 года.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 67 – 68.

№ 1777, січня 10. — Донесення священника та парафіян старосамарської Покровської церкви протопопу Самарського духовного правління О. Хандалєєву (Ханделєєву) по справі про посвяту А. Ластовицького в дякони

Старосамарського духовного правління в бозе превелебнейшему господину отцу протопопу Алексею Хандалєєву; Богородичанской церкви священника Гамалеи и прихожан покорное доношение.

Представленным от нас доношением просыли о произведении умершаго священника Стефана Ластовицкого сыне его диаконе Феодоре Ластовицком во иереи, сим же доношением всенижайше просым Вашего Превелебия на место предписанного диакона Феодора Ластовицкого о произвождении ж на дякони, по наступающему степеню и пристигшем правильным 27 летам, брата ево родного Андрея Ластовицкого. А как он честен и добропорядочен, на которого мы Андрея Ластовицкого надемся, что он и в предбудущие времена своего благосостояния потерять не может. Того ради предписанному Самарскому духовному правлению о том представя просым Вашего Превелебия о посвящении сказанного Андрея Ластовицкого к церкви Святопокровской Богородичанской во дякона на пятую часть доходу учинить милостивое рассмотрение, и куда надлежит об оном представить, а для получения сего дяконства реченой Андрей Ластовицкой при сем препровождается. К сему доношению старосамарской Святопокровской церкви иерей Иоан Гамалея подписался. К сему доношению старосамарской Святопокровской церкви прихожане подписались: атаман Богородичанский Алексей Глушко;¹ Семен Сябринский, Трофим Пискун, Конон Лобас, Корней Тафай, Иван Качур, Федор Мовчан, Иосиф Глиняний. А вместо их неграмотных по их прошению Святопокровской старосамарской церкви дячок Данило Козюра подписался; старосамарской камендант секунд маиор Андрей Карпов. Ч. 10 генваря 1777 году.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 68 – 69.

¹ У тексті позначка: далее все те, которые подписались под первым "доношением" и сверх того, новые прихожане:

№ 188 1777, січня 23. — Пропозиція Самарського духовного правління священику І. Ковалевському щодо зібрання відомостей про стан старосамарської церкви та про А. Ластовицького

Предположение из Самарского духовнаго правления слободы Новоселицы Троецкой церкви священнику Иоану Ковалевскому. Сего 1777 года генваря 12 д[ня] явился в Самарском духовном правлении крепости Старосамарской Свято-троицкой церкви диякон Феодор Ластовицкий з братом своим Андреем Ластовицким же с прошением о представлении его на производство в сан священнический на половинную часть прихода с тамо находящемся священником Иоаном Гамалиевим, а на место ево к той же церкви в дьяконы брата его Андрея Ластовицкого, но как Самарское духовное правление о состоянии брата дьяконского Андрея, не был ли оной Андрей в военной и штатной службе, в чтении и пении искусен ли, и где был у присяги в верности подданической службы Ея Императорскому Величеству, да и какое число в старосамарском приходе дворов, тож мужеска и женска пола число душ, неизвестно, какого состояния церковь, не ветхая ль, и имеет ли во всем к священослужению доволное содержание, как то сосуди, рызы, книги, а буди ветха, то могут ли прихожане ее привести в доброй порядок, вследствие из сего предложения съехать вам в вышеписанную Старосамарскую крепость, по прибытии туда изследовать самоверно и по сану священства, по изследовании репортовать в сие духовное правление для представления оных кандидатов преосвященнейшему Евгению Славенскому и Херсонскому. А приход ваш вручить товарищу вашему до возвращения вашего и что с прихода вашего получено будет, все вы без утайки бы его получить должны, генваря 23 дня 1777 года.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 69 – 70.

№ 189 1777, січень [?]. — Довідка старосамарського коменданта А. Карпова про склад парафії Покровської церкви

К сей же парафії принадлежат старосамарская артиллерийская гарнизонная команда да состоящей при оном ретранжаменте госпиталь и в священнике обстоит надобность. Старосамарской камендант секунд маиор Андрей Карпов

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 72.

№ 190 1777, січня 29. — Опис речей старосамарської Покровської церкви

Описание старосамарской Святопокровской церкви аппаратам и разным вещам, учиненое 1777 году генваря 29 дня.

На престоле евангелей под серебром вызлочеваных пестро 2, с них одно новое, третое евангелие без оправы простое 1, гробница серебряная вызлоченая 1, крестов кепарисных под оправою среброю с подложнями золоченых больших 2, крест ценовой московской работы 1, подсвещник мосяжевий триесвечный 1, чаш серебряных золоченых 2, дискос серебряной золоченой 1, звезда сребрана золочена, ложиц серебряных 2, копие с сребреною рукою 1, лихтарей серебряных 2, лихтарей мосяжовых 3, воздух болшой и покровцов канаватовых гаптованых 3, воздух парчевой болшой блакитной 1, воздух в притертых материалных разной материи 4, воздух малых парчевих и разной материи 8, риз нових одинарной парчи 2, риз штофових с камнями парчевими одинарной парчи нових 2, мало притертых риз 4, ветхих материалних риз 2, подризник грезетовой жолтый новой 1, второй грезетовой красной 1, третьей грезетовой зеленой 1, четвертой тафтяной менюной 1, епатрахилей парчевих одинарной парчи нових 3, епатрахиль мало притертой парчевой 1, епатрахилей разной материи не весьма приношенных 7, епатрахилей разной материи ветхих 5, пояс шалевої красной 1, поясов полушалевоих красных 2, наркиц парчевых и разной материи ветхих и нових пар 21, подрызников полотняных шитых шелком и запалочью 6, дьяконских стыхарей грезетной жолтой 1, второй грезето-

вой зеленой 1, третьей голевой жолтой из зеленою камьею грезетною, орары парчевой 1, второй штофной 1, третьей кранеторовой 1, четвертой китаевой 1, да еще стыхар дияконской выбойчаной и с орарем 1.

Книги. Трафолой, октоих, часослов, апостол, общая минея, псалтырь толкованая, малых четвериковых псалтирей 2, ермолой, ермолой нотный, аркушевой, прологов 2, треодей цветных 2, постовая 1, служебников 3, хусток шелковых 13, между коими ителианские есть, утыралников штытых 16, плащаница новая 1, вторая ветхая 1, над вратами ангел серебряной золоченой 1, килимов 10, на местных иконах серебряных корон 5, кадилница серебряная 1, вторая медная 1, перед наместными иконами лямп медных 5, между коими одна стеклянная, олтарная завеса катапетазма красная полутабанковая 1, жертвенник подстеганный матерьялний 1, колоколов больших и малых 5. Святотроицкий новоселицкий священник Иоан Ковалевский.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 72 – 74.

№ 191 1777, січня 30. — Зобов'язання священника І. Гамалєї та парафіян відремонтувати старосамарську Покровську церкву

1777 года генваря 30 дня ми, нижеподписавшиеся, на письменное требование священника Иоана Ковалевского, в Самарское духовное правление даем сие обязательство в том, что по усмотрению его Ковалевского хотя наша старосамарская Свято Покровская церковь за древностию понесколко обветшала, однак в нас в церковной сумме и на то всякое приуготовление, дерево и прочое есть, и майстер совсем норяжен и зачал делать, толко за зимним временем зделка осталась, а по весне в самой скорости работою окончится. Во верности чего ми на сем обовязательстве и подписуемся. Иерей Иоан Гамалея, тоей же церкви ктитор Сава Бублик, ключник Стефан Руденко, Антон Сачава, Марко Курочка, Марко Буян, Яков Рибалка, Алексей Нелин, Герасим Курочка, а вместо их неграмотных по их прошению старосамарской церкви дячок Данило Козюра подписался.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 74.

№ 192 1777, січень. — Свідощтво священника І. Гамалєї та парафіян старосамарської Покровської церкви про особу А. Ластовицького

1777 году генваря дня. Ми, нижеподписавшиеся, священнику Святотроецкому новоселицкому Иоану Ковалевскому на письменное его требование даем сие свидетелство в том, что промующий на место диякона Федора Ластовицкого к церкви Святопокровской старосамарской в дияконский сан брат его диякона Ластовицкого Андрей Степанович Ластовицкий состояния доброго, в службе военной и штатской не был, к присяге на верность Ея Императорскому Величеству в году 1762 в прописанной Святопокровской церкви священником Иоаном Гамалеєю приведен, да и что он, Ластовицкий, к производству в дияконский сан никаких препятственных случаев не имеет, ми в том свидетелствуем и во уверение на сем подписуемось. Иерей Иоан Гамалея, тоей же церкви диякон Феодор Ластовицкий, тоей же церкви ктитор Сава Бублик, ключник Стефан Руденко, прихожане Антон Сачава, Яков Рибалка, Ничипор Дверник, Марко Буян, а вместо их неграмотных по их прошению старосамарской церкви дячок Данило Козюра подписался.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 74 – 75.

№ 193 1777, лютого 3. — Рапорт священника І. Ковалевського Самарському духовному правлінню про стан старосамарської церкви та про А. Ластовицького

В духовное Самарской протопии правление покорнейший репорт. В полученном мною изшедшаго генваря 26 дня с онаго правления предложении написано, что старосамарской Святопокровской церкви диякон Феодор Ластовицкой з братом своим Андреем в оном духовном правлении явился и просил о представлении его на производство в сан священни-

ческой на половинную часть прихода с тамошним священником Иоанном Гамалеєю, а на место ево к той же церкви в диякона брата своего Андрея Ластовицкого представил. Но как де в оном правлении о состоянии брата его Андрея, не бил ли оной в военной и штатной службе, в чтении и пении искусен ли и где был у присяги в верности подданической службы Ея Императорскому Величеству, да и какое число в старосамарском приходе дворов, тож мужеска и женска пола душ неизвестно; и какаго состояния церковь, не ветха ли, и имеет ли во всем к священнослужению доволное содержание, как то сосуды, ризы, книги, а буде ветха, то могут ли прихожане оную в доброй порядок привести, и самовернеше обо всем виизследовав, духовному правлению велено зарепортовать; и во исполнение вишеупомянутого предложения, я в Старосамарскую крепость ездил и по прибитии туда обо всем виизследование учинил, и явилось по нижеследующему. Прошующийся на место брата своего Феодора Ластовицкого в дияконский сан Андрей Ластовицкий, по писменному священника Гамалеи с прихожанамы засведителстваванию, нашелся состояния доброго, в военной и штатной службе не бил, в чтении и пении, по примечанию моему, явился средственным, к присяги на верность Ея Императорскому Величеству в тамошней Святопокровской церкви священником Иоанном Гамалеєю в 1762 году приведен, да и некаких к производству его в тот дияконский сан препятственных случаев (как и засведителствовано об нем) не имеет; оного Святопокровского прихода в самом городе Богородичном и по за городом дворов 38, а о бездворних хатах и о других, принадлежащих к тому приходу, селениях хотя в прописанном предложении и не упомянуто, однак я для лучшаго в духовное правление изыяснения в совершеное виизследование вступить коснулся, и явилось бездворних хат в Богородичном 32, душ в вишеписанных составленных самою справедливостию, в присутствии священника Гамалеи и диякона Ластовицкого, дворах и бездворних хатах мужеска пола 310 да женска пола 246; в селении, прозваемом Лошаковкою, состоящем при усть Килчени на самом асигнованом на Азавскую¹ губернию месте и мало повише речкою Килченю, дворов 14, бездворних хат 17, душ мужеска 128, женска пола 111, да еще во оной Лошаковке очень близко имеется на той же речке Килчени небольшие селения во место футоров, и оние жители нигде не имеют других у себе домов, кроме то² в них и дома, где оны живут, и совершенно к старосамарскому приходу еще теперь надлежат, и тих по описанию моему явилось дворових и бездворних хат 28, душ в них мужеска пола 114, женска 105. Итого всех во всем старосамарском приходе дворов и бездворних хат 129, душ в них мужеска пола 552, женска 462, да еще состоящей тамо в Старосамарской крепосты секунд-майор Андрей Карпов на прошение диякона Ластовицкого согласился дать мне и о его подвласных артиллерийской команды людях список (которые безперемено почты иние в государевих казармах, а инние и в своих собственных домах живут), в котором означенно, что в его команде собственних жилих дворов 28, мужеска пола 84, женска 49 душ; церковь тамошняя Покровская в стенах имеет порч, однак еще не весма дряхла, и кошт для приведения оную в совершенную исправность доволен есть, и тамошний священник Гамалея с прихожанамы в духовное Самарское правление письменно в том обовязались; к священнослужению ж оная церковь во всем достаточна, имеющиеся в ней сосуды, ризи, книги и протчие аппараты доволны есть, а однак я для лучшаго уверения все что не есть в ней в опись увел, и самую оную опись, також писменное о состоянии промующего в дияконскую должность Ластовицкого, засведителствование да и взятое з священника Гамалеи с прихожанамы о приведении рачителном поврежденных церковних стен в доброй порядок писменное обовязателство и даной от майора Карпова от его команде именной список при сем в духовное Самарское правление прилагаю и обо всем вишеписанном в покорности моей репортую. Новоселовской Святотроицкой церкви священник Иоанн Ковалевский 1777 го да февраля 3 д[ня].

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 70 – 72.

¹ У тексті позначка: (sic).

² У тексті позначка: (того?).

№ 194 1777, травня 16. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про Ф. Ластовицького, призначеного священником старосамарської Покровської церкви

Указ Ея Императорского Величества самодержицы всероссийская из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. По указу Ея Императорского Величества в Славенской духовной консистории определено: новопроизведенного Старосамарской крепости к церкви Покровской во священника половинно-приходского настоятеля Феодора Ластовицкого с ставленною грамотою от преосвященного Евгения архиепископа Славенского и Херсонского данною отослать во оное Самарское духовное правление при указе, которой и послан при сем 1777 года маиа 16 дня.

Наместник полтавской иерей Иоанн Станиславский.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Иван Величковский.

№ 538.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 76.

№ 195 1777, травня 20. — Рапорт Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу стосовно Ф. Ластовицького, призначеного священником старосамарської Покровської церкви

В Славенскую духовную консисторию из Самарского духовного правления репорт. Ея Императорского Величества указ, пущенной из Славенской духовной консистории сего месяца мая 16, под № 538, в сем духовном правлении получен 20 дня о новопроизведенном Старосамарской крепости к церкви Покровской в священники половинного приходского настоятеля Феодора Ластовицкого, которой священник Ластовицкий с ставленною грамотою от преосвященнейшого Евгения архиепископа Славенского и Херсонского данною в сем правлении явился, о получении сего указа в Славенскую духовную консисторию Самарское духовное правление благопочтенно репортует маия 20 дня 1777 году.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 76.

№ 196 1777, червня 26. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про відмову в посвяті А. Ластовицького в диякони

Указ Ея Императорского Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. При доношении преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому из оногo Самарскаго духовного правления сего июня 7 дня представлен крепости Старосамарской Покровской церкви умершаго священника Стефана Ластовицкого сын Андрей Ластовицкий к произведению его к той церкви во диакона на место рукоположенного тоя церкви диакона брата его Ластовицкого родного Федора Ластовицкого во священника, а как из оногo доношения значится, что в означенном старосамарском приходе приходских дворов с бездворными сто пятьдесят один, а священников Иоан Гамалея да Федор Ластовицкий, почему уже диакон, в разсуждении малого числа приходских дворов при показанной Покровской церкви, быть не у чего, а сверх того и Духовным регламентом родственникам при одной церкви быть запрещается, того ради по указу Ея Императорского Величества в Славенской духовной консистории определено и его преосвященством подтверждено: оному Андрею Ластовецкому от производства его к

показанной Покровской церкви во диакона отказать, и отказано, о чем и в Самарское духовное правление послать указ, и посылается, и духовному Самарскому правлению о том ведать и учинить по сему Ея Императорского Величества указу. 1777 года июня 26 дня.

Феокист, архимандрит Полтавского монастыря,
секретарь Василий Вербицкий, подканцелярист Иван Величковский.

№ 870.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 75.

№ 197 1777, березня 22. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про направлення священника до полку, розташованого у фортеці Святої Єлизавети

Указ Ея Императорского Величества самодержицы всероссийския из духовной епископии Переяславской консистории протопопу Баришовскому Парфению Пясецькому с присутствующими в духовном правлении. Сего марта 18 присланим в духовную консисторию от третьего гранидерского пехотно полку стоящаго ныне в городе крепости Святыя Елисавети доношением прошено на место уволенного того за болезнью полку полкового священника Алексея Петрова определить от здешней епархии другаго и прислать в тот гранидерский полк, а указами из Святейшаго Правительствующаго Синода 1758 апреля 6 и 1759 годов апреля ж числ состоявшимися повелено, 1-м, преосвященным епархиальным архиереям либо духовным консисториям по требованиям полковых военных командиров об определении в полки священников немедленное исполнение чинить; 2-м, в [...] ¹ полки требуемых священников престарелых и неспособных отнюдь не посылать, дабы в том напрасного затруднения и убитков не происходило. Того ради по указу Ея Императорского Величества из духовной консистории определено и его преосвященством господином Иларионом епископом Переяславским и Борисполским архипастирем нашим подтверждено: как ныне на лицо из свободных священников таковых не является, предложить в духовном правлении указами с тем, дабы с оных обавлено всем ведомства того священникам, не пожелает ли кто в том полке самоохотно, и буди кто объявит о том свое желание прислан и самага в консисторию при репорте для усмотрения его способности не далее как // сего ж марта к последнему числу, с тем однак прибавлением, чтоб представлены были с истинным ободрением, о чем сим в духовное ваше правление и предлагается, и протопопу Баришовскому Парфению Пясецькому с присутствующими в духовном правлении ведать и чинить по сему Ея Императорского Величества указу, а в прочие подлежащие места о том же указы посланы, 1777 года марта 22 дня.

Красногорской Золотонос. монастыря игумен [Ліднис]
Консисторист протопоп Иоан. Канцелярист Иоан Гошкевич.

№ 110.

ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 57 – 57 зв.

№ 198 1777, березня 31. — Копія ставленої грамоти, даної Слов'янським та Херсонським архієпископом Євгенієм (Булгарісом) протоієрею Покровської церкви Олександрівської фортеці Р. Кошевському

С по длинной копия. № 397.

Божиею милостию смиренный Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.
По благодати дару и власти всесвятая животворящаго всеосвящающаго духа данней нам от самага великаго архиерея Господа Бога и спаса нашего Иисуса Христа чрез святых и священных его Апостолы и их наместники и преемники, а по поданному нам сего 777 года марта 16 дня Александровской крепости Покровской церкви от иерея Ро-

¹ У документі слово не прочитане.

мана Кошевского доношению, коим он, Кошевской, просил нас о произведении его по прописанному в том доношении резонам к означенной Покровской церкви протоиереем, в представленной же от одного иерея Кошевского усиновительной грамоте ему, иерею Кошевскому, прошедшего 774 года декабря 24 дня от преосвященного Аггея епископа Белоградскаго и Обоянскаго данной и от командовавших над Днепровскою линиею разных господ двенадцати атестатах написано, что он, Кошевской, состояния хорошего и налагаемые ему при воинских командах по священнической должности в исправлении треб христианских сносил с усердием во всякой исправности, при том сего 777 ж года марта 17 дня присланным к нам господин генерал майор Азовской губернатор и кавалер Василий Алексеевич Чертков сообщением между прочего прописывая понесенные реченным священником Кошевским бытностью своею как при крепостях Александровской и Никитинской и при находящемся в оной Александровской крепости карантине и лазаретах полевом бывшей второй армии батальонном артиллерийской и инженерных командах труды, и что де он, Кошевской, предусмотрен к службе Божией весьма прилежным, жития честнаго, трезваго и добропорядочнаго и в касаемых по долгу священства и христианству не взывая ни на что во всякое время, а особливо для болных, оказывает все удобовозможные и рачительные труды равно де содержанию и устройству церкви Божией со всеми принадлежностями и збору церковных доходов всегда прилежит неуспинно, жалоб же // на него ни от светских команд ни от тамошнего наместника Тисаревского ни в чем ни от кого не бывает, за что сверх похвал господин губернатор Чертков просил оному священнику Кошевскому в чем можно по его прошению возмездием по прописанному его трудом и честным поступкам показать нашу архипастирскую милость; в духовной же нашей консистории по учиненным во оной справкам и нам представленным о нем, иерею Романа Кошевском, никаких препятствующих причин к произведению его в протоиерея не оказалось; судили мы его, иерея Романа Кошевского, произвести в протоиерея к вышеозначенной Покровской церкви, который по приведении его к указной присяге сего 777 года марта 25 дня в большой Крестовоздвиженского монастыря церкви и произведен с возложением на него и набедренника для употребления онаго при совершении божественной литургии и повелели ему, протоиерею Роману Кошевскому, быть в ведомстве духовнаго Самарского правления по прежнему и без дозволения того духовнаго правления, а в крайности без согласия тамо в крепости Александровской находящагося наместника Феодора Тисаревского никогда и на малое время от той приходской церкви не отлучаться, равно как и наместник Феодор Тисаревский так же соответствовать должен, чтоб в священнослужении и преподавании в той Александровской крепости христианских треб остановки или замедления не воспоследовало; в чем в консистории нашей и подпискою его, протоиерея Романа Кошевского, обязать, а от наместника Феодора Тисаревского чрез духовное Самарское правление оной востребовать. В прочем поступать ему, протоиерею Роману Кошевскому, во всем по сыле Святых Отец правил, Духовнаго регламента, высочайших указов и ставыльной священнической грамоте, известнаго же ради свидетелства яко нами он, иерей Роман Кошевской, на степень протоиерейства к означенной церкви произведен дана сия ему грамота за рукою нашею при печати кафедральной в богоспасаемом граде Полтаве в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре 1777 года марта 31 дня.

Место печати.

ІР НБУ, ф. II, спр. 24163, арк. 1 – 1 зв.

№ 199 1777, серпня 28. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню стосовно повернення священника П. Малиновського до шпиталю в Олександрівській фортеці

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление; в присланном сего 1777 года августа 23 дня во оную духовную консисторию от александровского гофшпитала доношения написано: находящейся де при том гофшпитале Рязского пехотного полку священник Петр Павлов сын Малиновский по прошению ево господином генерал майором и обер комендантом Николаем Яковлевичем Лановым для крайних нужд уволен в Малороссию в местечко Харол с сроком мая с 20-го впредь на дватцать дней, но одна-

ко он и по днесь обратно не прибыл, а как де во оном священнике состоит крайняя надобность по должности, то оной гофшпиталь просит приказать ево, Малиновскаго, сыскав выслать, а ежели он там не находится, о сыске ево публиковать. А как малороссийское местечко Хорол состоит под ведомством Киевской, а не Славенской, епархии, того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено* и преосвященным Евгением архиепископом Славенским и Херсонским подтверждено: в Самарское духовное правление послать указ и велеть тому правлению чрез заместника крепости Александровской иерея Феодора Тисаревского оному александровскому гофшпиталю от себя дать знать, что оное местечко Хорол состоит под ведомством Киевской епархии, почему тому гофшпиталю и требовать о высылке упоминаемаго священника Петра Малиновскаго прямо от Киевской консистории; ежели же в том гофшпитале нужно потребен священник, и им без священника обойтись невозможно, то оному Самарскому духовному правлению определить в том гофшпитале до прибытия упоминаемаго священника Петра Малиновскаго от прихода, при коем два священника имеются, и Самарскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, августа 28 дня 1777 года.

Феоктист, архимандрит Полтавского монастыря.
Секретарь Василий Вербицкий. Канцелярист Михаил Попов.

IP НБУ, ф. II, спр. 24162, арк. 3.

№ 200 1777, листопада 4. — Донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про результати вивчення можливості призначити О. Антонова паламарем до Воскресенської церкви Нових Водолаг

Великому господину преосвященному Евгению архиепископу Словенскому и Херсонскому из Екатерининского духовного правления

Покорное доношение.

Сего 1777 году ноября 3 дня ведомства сего слободы Новой Водолаги соборной Воскресенской церкви умершого священника Иоанна Антонова сын его Александр представил в сем правлении данное ему означенной церкви от приходских людей заручное прошение о произведении его ко оной Воскресенской церкви в действительного пономаря; по которому прошению надлежащее исследование от духовного правления учинено, и по оному оказалось: означенная Воскресенская церковь состоит деревянная во всяком благосостоянии и твердости, построена коштом приходских людей на отведенной под оную церковь земле, к священнослужению препятствующих причин нет, книгами до церковного круга принадлежащими и священнослужителскими облачениями, також де и церковною утварию довольно снабденна и недостатка не имеет. Приходских дворов состоит 438. В них мужска 1481, женска 1447, обоюго пола 2928 душ. Оные дворы поселены в близком от церкви расстоянии, при оной церкви имеется протопоп Иоанн Сулима, священники Иоанн Александров да Григорий Антонов, диакон Иоанн Александров, действительные дячки Карп Кулбанин да Федор Дривалев, а рукоположенного понамаря ни одного не имеется. Земли подцерковной для священно и церковнослужителей, как оная церковь прежде сего по тогдашнему черкасскому обыкновению без отводу оной строилась, не имеется, а доволствуются священно и церковнослужители обыкновенными от приходских людей доходами. Означенный // кандидат Александр Антонов жития и состояния честного, священнической сын, в подушном окладе нигде не состоит, о чем и свидетельство имеет. Холост. В чтении и пении по свидетельству оказался исправен. Писать умеет. В членах телесных повреждений не имеет, просимое им пономарское место состоит точно праздное, и все тоя церкви прихожане быть ему на оном пономарском месте желают. И заручное прошение со общаго согласия оних прихожан писано, и руки приложены подлинно а не подложно. По справке до его никаких дел как ныне происходящих так и прежде бывалых не оказалось и штрафован нигде ни за что не был. Чего ради означенное прихожан заручное прошение, то же и свидетельство со означенным кандидатом Александром Антоновым за печатью духовнаго правления к Вашему Архипастырству при сем покорном доношении посылается. Ноября 4 дня 1777 го ду.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 27, арк. 3 – 3 зв.

№ 201 1778, січня 18. — Доне сення виконуючого обов'язки головного командира Азовської флотилії й Таганрозького порту П. Каслівцева Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про направлення чотирьох духовних осіб на флот для задоволення релігійних потреб військових

Высокопресвященнейшему господину Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от управляющего за отсутствием главного Азовской флотилии и Таганрогского порта командира должность бригадира и капитана над Таганрогским портом Каслишцова

Доношение

В Азовской флотилии для компани в мореплавани положено иметь священников в восемь, им каждому жалованья производить смотря по их поведению и услугам от шестидесяти до ста двадцати рублей в год, да сверх того производится им за все время бытия их в море каждому ж парцьюонов не менее четырех рублей пятидесяти копеек, а иногда и свыше, на месяц.

И хотя в место умерших и другими случаями выбылых прежде, когда Таганрогской порт состоял в епархии Воронежской, и присылаемы были к наполнению копмлета из еромонахов и белых священников от Воронежскаго архиерея, а как ныне сей порт от той эпархии исключен, священников же состоит толко четыре, то посему ежели прежде не можно, то хотя апреля к первому числу в положенное недостающее число четырех священников в контору Таганрогскаго порта прислать.

Петр Каслишцов. Отдано в консисторию генваря 30 числа 1778 года. Генваря 18 дня 1778 года в Таганрогском порте. № 135.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 1.

№ 202 1778, березня 2. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії Бахмутському духовному правлінню про направлення духовних осіб на флот

Указ Ея Императорскаго Величества самодерживцы всероссийския из Славенской духовной консистории в Бахмутское духовное правление. По указу Ея Императорскаго Величества по присланному к его преосвященству Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от управляющего за отсутствием главного Азовской флотилии и Таганрогского порта командира должность бригадира и капитана над Таганрогским портом Петра Каслишцова доношению о присылке в положенное недостающее число четырех священников в контору Таганрогского порта Славенскую духовную консисторию *определено* и его преосвященством подтверждено. 1-е, саможелающих Полтавского Крестовоздвиженского монастыря иеромонахов Исидора и Сахафиила отправить по определению в Азовскую флотилию с пашпортами, и отправлены. 2-е, оному Бахмутскому духовному правлению отправить в самоскорейшем времени в Таганрог в морскую флотилию назначенного оным правлением в полки священника Василия Башинского, а другого священника, выбрав состояния хорошего, от таких церквей, где два или три священника имеются, потому ж немедленно отправить в Таганрогскую портовую контору с пашпортом, в котором предписать, чтоб оне с тем пашпортом прибыв в Таганрог явились к командующему Таганрогским портом, в чем обоим их обязать во оном правлении подпискою, а кто из священников выбран другой и когда они отправлены будут в Таганрог в консисторию немедленно репортовать, и о том в оное правление послать указ, о чем сей и посылается, и Бахмутскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу; марта 2 дня 1778 года, № 184.

На подлинном подписались
Протопоп Полтавский Иоаким Яновский.
Секретарь Василий Вербицкий. Канцелярист Алексей Логинов.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 10 зв.

№ 203 1778, квітень. — Донесення священника бахмутської Покровської церкви В. Башинського Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) із проханням скасувати рішення про направлення його на флот і зі скаргою на священника А. Башинського

Отдано в консисторию 26 апреля 1778 года, записав доложить. Великому господину преосвященному архиепископу Евгению Славенскому и Херсонскому

бывшего при бахмутской Покровской церкви священника Василия Башинского
Покорное доношение

По присланному Ея Императорскаго Величества ис кансистерии Вашего Преосвященства в Бахмутское духовное правление указу велено по представлению и выбору оного правления отправить меня в Таганрогский порт на флотилию, по которому я минувшего марта 19-го дня в духовное правление призван был и вышепрописанной Ея Императорскаго Величества указ мне объявлен, и в назначенное место отправлен, для проезде ж до предписанного места прогонных денег ниоткель мне не выдано, почему я подражал яко главной команды повеления принужденным себя нашел продать все свое последнее бедное имение и нанять за оное подводы в то место отправился (по отбитии же моем жена моя ис малолетними детми осталась без всякого пропитания, и не имея ниоткель надежды принуждена будит себя и малолетных детей пропитать разве толко одним подаянием от доброхотных подателей), а как при бахмутской Покровской церкви находятца кроме меня еще два священника, ис которых священник Андрей Башинский человек достаточной и ученой, и по науке своей дошел до богословия, а в силе состо явшагося 1723 году генваря 21-го дня высокославной блаженной памяти государя императора Петра Великаго указа за подписанием Святейшаго Правительствующего Сенода повелено // в армейские полки для церковного священнослужения и надлежащих священному чину потреб определять и отправлять из ученых в школах и искусных людей, а которые школьного учения не произошли таковых в полки не посылать; то Бахмутское духовное правление выбор на меня и представление в консисторию Вашего Преосвященства учинила единственно по злобе тамо присутствующего родного брата моего вышеписанного священника Башинского, которой не знаю ис чего досадуя сыльных мне и напред сего претеснения, даже до того доходило, что он неоднократно отваживался не толко сам, но и жена ево, сыльными бить меня побоями, от чего приключилась у меня в голове престокая боль (но я поелику ближайшого сродства все ево зделанные мне чувствительные обиды сносил терпеливо бес производства нигде в присутственном месте жалобы, а толко впредь к осторожности падана от меня в Бахмутскую провинциальную канцелярию на высочайшее Ея Императорскаго Величества имя явочная челобитная), которое ево, Башинского, на меня безвинное гонителство ни от чего иного проиходило как толко одной ненависти, той что я, будучи с ним при одной бахмутской Покровской церкви старшим священником, брал от него в церковном служении первенство.

Того ради Вашего Преосвященства сим представляя всепокорнейше прошу за случившимися по часту мне болезненными припадками о непосылании меня в вышепредписанное место учинить милостивейшее рассмотрение, и милостиво повелеть определить на место меня младшего ученого священника Башинского, буде же паче чаяния Ваше Преосвященство меня освободить от того не соизволите, то для пропитания жене моей и малолетным детям из доходов от церкви повелеть часть мою получать // которую я прежде сего получал, дабы они не могли за неимением к пропитанию своему достатка голодную смертью помереть (и что на сие от Вашего Преосвященства последует меня милостивою резолюциею не оставить), апреля дня 1778 году.

К сему доношению Покровской церкви священник Василий Башинский руку приложил.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 19 – 20.

№ 204 1779, жовтня 16. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії стосовно направлення до парафії священника П. Алексєєва, звільненого зі складу флотського духовенства

Копія.

На подлинном определении собственноручная его преосвященства резолюция учинена такова:

1779 го года дня 16-го октября учинить по сему.

Никифор архиепископ Славенской и Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория, слушав присланной в консисторию минушаго сентября 29-го дня из канторы Таганрогскаго порта промемории, кою уведомляет, что находившийся де в Азовской флотилии при Керченской морской госпитале в прошлом 1778-м году от Бахмутскаго духовнаго правления присланной слободы Сухаревой священник Павел Алексеев по нежеланию его более быть там никогда по удовлетворении заслуженным жалованьем з данным до города Полтавы пашпортом отправлен в сию консисторию, на место ж оного священника при Керче оставлен иеромонах Сакафиил, которой священник поданным сего октября 11-го дня преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому доношением // представляет, что он до отправки его в Азовскую флотилию находился в слободе Сухаревой при церкви Николая Чудотворца, а по отправе его во флотилию был при Керченской морской эскадре, откуда сего года августа 10 дня при сообщенной в консисторию из канторы Таганрогскаго порта промемории из данным пашпортом отправлен, а как де упомянутой слободе Сухаревой при вышеписанной Николаевской церкви имеется кроме его другой священник Стефан Попов, а приходских дворов находится токмо для одного священника, почему и быть ему в оной слободе не у чего, епархии же его преосвященства Екатерининской протопопии в слободе Барвенковой Стенки имеется приходских более двух сот дворов, в которой находится один священник, почему он в той слободе другим священником быть желает и просит о определении его в показанную слободу во втораго священника его преосвященства разсмотрения; что же он в определенных ему местах находился добропорядочно, о том приложил при том прошении четыре атестата, данные ему от трех господ // флота капитанов и от главного командующаго Азовскою флотилиею и Таганрогским портом контр адмирала и кавалера Федора Клокачева, коими атестатами засвидетельствовано, что он, священник Алексеев, в бытность его в компании по сану своего священства должность исправлял добропорядочно, как надлежит искусному священнику, и находился всегда в трезвости, то ж и в посещении в морской госпитали болящих служителей был неленостным исправным и усердным. А по справке в Славенской духовной консистории, что оной священник Алексеев из Бахмутскаго духовнаго правления отправлен был в Азовскую флотилию по посланному из консистории в оное правление прошлаго 778-го года марта 2 дня указу; по поданным же на нынешний 1779-й год исповедным именным росписям в вышеписанных слободах показаны: в Сухаревой при Николаевской священник Стефан, дьячек Даниил Поповы, приходских сто сорок семь дворов, в них мужеска четыреста три души, в Барвенковой Стенки при новостроющейся Георгиевской священник Иоанн Александров, в должностях дьячковской и пономарской два человека, приходских дворов // две сесте трицать восемь, в них душ мужеска восемь сот пятьдесят четыре, женска пола семь сот семдесят одна душа. А как в означенной слободе Барвенкиной Стенке церковь еще строится и священник Иоанн Александров имеется, при новопостроенной же господином подполковником Афанасием Колпаковым в слободе его Колпаковке Духовской церкви священника нет, о определении коего сам он, господин подполковник, поданным сего года апреля 12-го дня преосвященному Евгению архиепископу бывшему Славенскому доношением просил, *того ради положили мнение*: онаго священника Павла Алексеева во оную слободу Колпакову к Духовской церкви определить с тем, что будетоя слобода владельец господин подполковник Колпаков с прочими прихожаны принять его пожелает, то получив от них заручное прошение явится ему в Екатеринославское духовное правление, а тому правлению представить его для дачи ему грамоты к его преосвященству на основании разосланных форм, и о том в Екатеринославское духо-

ное правление послать Ея Императорскаго Величества указ. А соблаговолено ль будет учинить по сему доложить преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

1779 года октября 16 дня.

Подлинное подписали
Протоиерей Иоаким Яновский.
Наместник иерей Иоанн Станиславский.
Секретарь Василий Вербицкий.

Подлинное в протокол принял подканцелярист Павел [*Підпис*].

№ 15.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 22, арк. 33 – 34 зв.

№ 205 1778, липня 30. — “Заручне прохання” парафіян єлисаветградської подільської Успенської церкви на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) про призначення до їхнього храму дияконом підканцеляриста Слов'янської духовної консисторії А. Кедровського

Великому господину ясне в Богу високопреосвященнейшему Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому

высокомилостивому архипастыреве.

Просят епархии Вашего Высокопреосвященства Елисаветградской провинции крепости Святыя Елисаветы подолской Успения Пресвятыя Богоматери церкви нижеподписавшиеся приходские люди о нижеследующем.

1-е.

Вышеписанная церковь есть деревянная, находится во всяком благосостоянии и к отправлению в ней священнослужения препятствия никакого нет; строится вновь на место обветшалой собственным нашим коштом на отведенной под оную церковь вечной земли, при той церкви настоятель священник Димитрий Смолодович, дьячки Даниил Федоров, Василий Иванов, Григорий Миронов, Никифор Феодоров, пономаре Федор Василюев, Иоанн Еремеев, староста церковный Антон Федоров, и хотя при той церкви священник имеется, но по числу дворов в третьем пункте значащихся еще и другой священник надобен.

2-е.

Мы все обще показанной церкви приходские люди не исключая никого из нас к произведению избранного нами во диакона, находившагося при духовной Вашего Высокопреосвященства консистории подканцеляриста Антона Кедровскаго, женившагося на умершаго показанной Успенской церкви настоятеля иерея Лукиана // Осипова дочери Параскевии, до преспеяния ему правылных лет во священника третиннонастоятельного к оному приходу свидетельствуем, что он уроженец города Киева, сын месчанской, лет ему от роду дватцать шесть, в указной присяге был, состояния добраго, не пьяница, не быйца, в домостроительстве своем исправен и рачителен, не клеветник, не сварлив и в никаких худых делах и приводах не обличен и ни к какому худому делу також и расколу неподозрителен.ю в военную службу и ни в какое светское звание, також де в подушный или рублевый оклады нигде не записан, о чем и от светской надлежащей команды свидетельство имеет.

3-е.

При вышеписанной церкви имеется приходских дворов двесте пять десят восемь, в них мужеска восемь сот девять десят шесть, женска восемь сот восемь десят шесть, а обоего пола душ тысяча семь сот восемь десят две, земля для священно и церковнослужителей неотведена, а довольствуются обыкновенными городскими от прихода доходами безнужно, и оной намы избираемый таковым подаянием доволен, и от оной церкви по смерть свою к другой просится не будет, в чем и сам он на сем же подписался

Кандидат Антон Кедровский.

4-е.

При той церкви церковнослужителей ближайших и достойнейших к тому чину кроме онаго нами избраннаго кандидата // по наследству сушаго в третиннаго к оному приходу настоятеля не имеется; и об нем спору никакова нет и не будет; *того ради* Вашего Высокопреосвященства милостиваго архипастыря нашего всепокорнейше просим вышепомянутаго Кедровскаго к показанной приходской нашей Успения Пресвятыя Богоматеры церкви произвести во диакона до преспеяния ему правылных лет во священника и на тот ево диаконский чин снабдить грамотою.

Елисаветоподолской Святоуспенской церкви
настоятель священник Димитрий Смолодович.

Пример маиор Григорий Бутович.

Капитан Василий Вивненский.

Землемер капитан [*Підпис*].

Ротмистр [*Підпис*].

Бургомистр Яков Петров.

[...] ¹ Григорий [*Підпис*].

Аудитор Ефим Саженков.

Елисаветградский купец Михайло Павлов.

Елисаветградский купец Трофим Осипов.

Елисаветградский купец Никита Маслеников.

Елисаветградский купец Терентий Черный.

Канцелярист Аким Силяревич.

Елисаветградский купец Прокофий [*Підпис*].

Елисаветградский купец Алехен Рогачев.

Елисаветградский купец Назар [*Підпис*].

Елисаветградский купец Димитрей Буланов.

30 июля 1778 года.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 3 – 4.

№ 206 1778, серпня 10. — Донесення Єлисаветградського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням висвятити А. Кедровського у дякона нн елисаветградської подільської Успенської церкви

№ 842. Отдано в консисторию 24 октября 1778 года, записав, доложить.

Великому господину ясне в Богу высокопреосвященнейшему Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому

Нижайшее доношение

Духовной Вашего Высокопреосвященства консистории подканцелярист Антон Кедровский истекшаго месяца июля 30 числа в сие правление данное ему ведомства сего правления крепости Святыя Елисаветы от прихожан Успенской подолской церкви на имя Вашего Высокопреосвященства заручное прошение о произведении ево к тамошней подолской Успения Пресвятыя Богородицы церкви во диакона представил, и по оному прошению за изследованием от сего правления оказалось, в том елисаветградском Успенском приходе церковь состоит деревянная во всяком благолепии и твердости, и к отправлению в ней священнослужения препятствия никакого нет, построена собственным коштом тамошних прихожан на отведенной под оную церковь вечной земли, кн игами до церковнаго круга принадлежащими и священнослужителскими облачениями, так же и церковною утварью довольно снабденна и недостатка не имеет; приходских дворов к оной церкви принадлежит двести пятьдесят восемь; в них мужеска восемьсот девятьдесят шесть, женска восемьсот восемьдесят шесть, а обеих полов душ тысяча семьсот восемьдесят две; земля для священно и церковнослужителей // усадебная па-

¹ У документі слово не прочитане.

шенная не отведена, а довольствуются обыкновенными городскими от прихода доходами, и оными все церковнослужители довольствоваться имеют без нужно, равно и объявленной кандидат Антон Кедровский жития и состояния, как с приложенного при сем заручного от прихожан прошения видно, честного, к светской команде он подлежательным ни по чему не состоит, в штрафах же по суду и без суда не бывал, и за ним здесь и нигде надобности никакой не залежит, женился на дочери девице умершаго означенного подолскаго прихода настоятеля иерея Лукиана Осипова первым безпрепятственным к получению диаконскаго достоинства браком, в супружестве живет добропорядочно, в чтении и пении исправен, устав церковной знает, в членах теляных повреждения не имеет, и просимое им место состоит без препятственным яко наследственное, и оное заручное прошение о бытии ему, кандидату Кедровскому, при той их Успенской церкви под доспеяние ему во священника третиннонастоятелнаго к оному приходу диаконом с общаго их согласия писанно, и руки приложены подленно, а не подложно; лет ему // от роду дватцать шесть; сего ради оное заручное елисаветградских прихожан прошение с означенным кандидатом Антоном Кедровским за печатью сего правления к Вашему Архипастырству Елисаветградское духовное правление представляя покорно просит его, кандидата Кедровскаго, к вышепомянутой крепости Святыя Елисаветы подолскаго Успения Пресвятыя Богородицы церкви до преспяния ему правильных лет рукоположить во диакона, и на тот ево чин снабдить грамматою не оставить.

Протопоп Павел Базилевич.
Соборный иерей Федор Цилтилович.
Соборный иерей Иоанн Волчанецкой.

10 августа 1778 года.
№ 330-й.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 1 – 2.

№ 207 1778, вересня 25. — Допит А. Кедровського по справі про призначення його дяконом

1778-го года сентября 25-го дня в Славенской духовной консистории представленной из Елисаветградскаго духовнаго правления Славенской духовной консистории подканцелярист Антон Кедровский к производству ево крепости Святыя Елисаветы к церкви Успения Пресвятыя Богородицы во диакона допросом показал.

Лет ему, Кедровскому, от роду дватцать шесть, родился он в городе Киеве от родителей тамошнего мещанина Герасима Кедровскаго, кой уже умре, а матере Уляны, в живых находящейся, и будучи при оных родителях обучился российской грамоте, и по изобучении оной обучался в Киевской академии начатков латинскаго языка, арифметики, истории и географии, а уволившись оттуду заехал Киевомихайловскаго монастыря с отцем архимандритом Феоктистом (кой ныне епархии Славенской администратор Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря отец архимандрит) Ростовской епархии в Ростовской Яковлевской монастырь; но за учреждением Славенской епархии прошлаго 776 года сентября 2-го числа определен он в походную преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго и Херсонскаго кантору к писменным делам, откуда прибывши в здешний город Полтаву определен в Славенскую консисторию, где и находился прошлаго 776 года с октября месяца сего 778-го года месяца апреля по 20-е число, и по определению оной Славенской духовной консистории отправлен он, Кедровский, в Елисаветградское духовное правление при указе к писменным делам с тем, что буди обстоятельства дозволят тамошней елисаветградской Успенской церкви умершаго настоятеля Лукьяна с дочерью // ево Парасковиею ему, Кедровскому, вступить в законный брак, то о посвящении его во диакона к показанному приходу до преспяния ему правильных до священника лет от онаго духовнаго правления представлено было на основании разосланных форм, с коею девицею он, Кедровский, сего 778 года июля 3-го дня первым браком сочитался. И до вступления с нею в брак родства никакова не имел, и по бракосочетании в силе онаго Славенской консистории указа представлен он, Кедровский, от того Елисаветградскаго правления при доношении и при заручном приходских людей прошении о произведении его к означенной Святоуспенской церкви во диакона

до приспєяння правилних лет во священника третиннонастоятельнаго, у указной присяге был, в военной службе и ни в каком светском звании незаписан, о том от светской команды свидетельство имеет, так же и подозрительных дел за всю свою жизнь не чинил, и в приводах ни по каковым делам нигде не бывал; в сочлении телесном и в прочих чувствах повреждения и увечья не имеет, и святой грекороссийской церкви и преданиям церковным как сам, так и домашние ево яко сущия православныя христиане во всем согласует, при означенной же церкви записных и потаенных раскольников не имеется. А ежели впредь паче чаяния явятся и по делу доведется, что он о чом знал, то хотя о искоринении их и других суеверий всевозможное старание употреблять он должен и будет, однак за то, что заблаговременно недонесет, подвергает себя указному суждению, при которой // церкви приходских дворов в заручном прихожанском прошении и Елисаветградскаго духовнаго правления доношении показано двесте пятьдесят восемь, в них мужеска восемьсот девятьдесят шесть, женска 886, а обо его пода душ тысяча семьсот восемьдесят две, церковной усадебной пашенной и сенокосной земли той церкви священно и церковнослужители не имеют, а довольствуются обыкновенными городскими от прихода доходами безнужно, оное ж диаконское место ни у кого им не куплено и не торговано, и никаких о том договоров ни с кем чинено не было, також препятствий к произведению ево в диаконской чин не было и не будет, по произведении ж ево во диакона доволен он будет от доброхотнаго приходских людей подаяния; и в сем допросе он, Антон, сказал сущую правду, повергая себя как за ложное показание так и за неисполнение всего вышеписаннаго найстрожайшему в силу церковных и гражданских законов в суждению.

К сему чистому допросу кандидат руку приложил Антон Кедровский.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 7 – 8.

№ 208 1778, вересня 27. — Довідка про відсутність у наказному столі та повиттях Слов'янської духовної консисторії інформації про наявність перешкод для посвяти А. Кедровського в дякони

Славенской духовной консистории повытчикам, всякому по своему повитью между делами достоверно справится, нет ли оной консистории за подканцеляристом Антоном Кедровским каковых подозрительных и препятствующих к рукоположению ево к елисаветоподолской Успенской церкви во диакона причин, а в приказном столе о том и столюко ему, Кедровскому, по посланным в Святейший Правительствующий Синод из консистории о приказных служителях ведомостях показано от роду лет, и колико е число при той елисаветградской Успенской церкви приходских дворов и в них обо его пола душ и священно и церковнослужителей, и за учинением оной справки под сим подписав прислать в Елисаветградское повытье, по Елисаветском же повытти до означеннаго Кедровскаго не имеется никаких препятственных дел.

Сентября 27 дня 1778 года.

Канцелярист [Підпис]. //

По справке в Полтавском повытти к произведению означенного подканцеляриста Антона Кедровского к елисаветоподолской Успенской церкви во диакона подозрительных дел и препятствующих причин не явилось. 1778 года сентября 27 дня.

Подканцелярист Григорий Саражинович.

За предписаннаго подканцеляриста Антона Кедровскаго по Азовскому повыте к произведению ево во диакона препятственных дел не имеется. 1778 года сентября 27 дня.

Канцелярист Василий Гамалея.

По Славянскому повытти по протоколным делам до вышеписаннаго подканцеляриста Антона Кедровского никаких препятствующих дел и подозрительных причин к произведению его во диакона не имеется.

Канцелярист Алексей Логинов. //

За означеннаго подканцеляриста Антона Кедровского промующагося к елисаветградской Успенской церкви во диакона подозрительных дел и препятствующих причин к рукоположению его во диакона в приказном столе не явилось, лет ему Кедровскому

прошлого 777 года в ведомости посланной в Святейший Синод написано 25. При означенной Успенской церкви приходских дворов 258. В них мужеска 896, женска 886, обоего пола 1782. Священник Димитрий Смолодович, диакон Аким Федоров (кой сего года умре), церковнослужителей рукоположенных не имеетя. Сентября 27 дня 1778 года.

Справлялся канцелярист Петр [Підпис].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 9 – 10.

№ 209 1778, жовтня. — Витяг із доповіді Слов'янської духовної консисторії Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) по справі про посвяту А. Кедровського в диякони

1778 года октября 5 дня. Проходит должности.

Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.

Великому господину преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от духовной Вашего Преосвященства консистории

Доклад

Сего 778-го года сентября 24 дня при доношении к Вашему Преосвященству из Елисаветградскаго духовнаго правления и при заручном крепости Святыя Елисаветы Успенской церкви от священника Дмитрия Смолодовича и приходских людей прошении представлен Славенской консистории подканцелярист Антон Кедровский к производству его к помянутой Успенской церкви во диакона...

Того ради Вашему Преосвященству духовная консистория выше писанное ставленническое дело и объявленнаго ставленника Антона Кедровскаго при сем на рассмотрение представляет с мнением, дабы ему, Кедровскому, касающийся до диаконства должности проходить, и ежели он к прописанной Успенской церкви произведен будет во диакона, то взыскав с него указные на стол клиру деньги выдать ему диаконскую грамоту, с которою в Елисаветградское духовное правление при указе из консистории отправить, взяв с него скаску, не делано ль от кого во время его производства каких обид или притеснений, // не брано ль взятков и обязать его подпискою, дабы он Духовный регламент или пренадлежащие к диаконской должности выписанные из онаго правила имел, и по оным неприменное исполнение чинил, более ж о вышеписанном Вашему Преосвященству консистория предает в архипастырское благоразсмотрение.

Вашего преосвященства послушники

Администратор архимандрит Феоктист. Протоиерей Иоаким Иановский.

Ключарь протопоп Иоанн Светайло. Наместник иерей Иоанн Станиславский.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 11 – 12 зв.

№ 210 1778, жовтня 5 – жовтня 23. — Позначки на справі А. Кедровського про проходження ним етапів процедури висвячення в диякони

Ставленник сей производящийся во диакона в чтении пении и писме исправен свидетелствую. 1778 года октября 5 дня. Арх. Феоктист.

Ставленник сей производящийся во диакона Антон Кедровский обучен православнаго исповедания закону. Свидетельствую 1778 октября. Ключарь протопоп Иоанн Светайло.

1778 года октября 6 дня. К исповеди. Евгений архиепископ Славенский и Херсонский. //

Ставленник Антон Кедровский мною исповедан по надлежащему и по открытой совести его оказался диаконства достоин свидетелствую, 1778 года октября 13 дня. Духовник Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря иеромонах Парфений.

Привести к присяге и представить к посвящению во диакона. Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.

Ставленник Антон Кедровский производящийся во диакона к указаной диаконской присяги в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре в домовою Вашего Преосвященства Воскресенской церкви мною приведен, 1778 года октября 13 дня.

Духовник Полтавського Крестовоздвиженського монастиря ієромонах Парфеній. К прописанній присяге означеним духовником приводим, ставленник Антон Кедровський.

Означений ставленник представлений до посвящення до діакона і посвящений мною в Полтавському Крестовоздвиженському монастирі в соборній церкві 1778 року жовтня 14 дня. Євгеній архієпископ Славенський і Херсонський.

Обучити діаконському священнослужінню. Євгеній архієпископ Славенський і Херсонський.

Дати грамоту. Євгеній архієпископ Славенський і Херсонський. //

Видана грамота Антону Кедровському, посвященному до діакона до храму Успенія Богородици в крестність Святыя Єлисаветы в Полтавському Крестовоздвиженському монастирі 1778 року жовтня 23 дня. Прописанну грамоту прийняв і підписався єлисаветградської Успенської церкви діакон Антон Кедровський.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 12 зв. – 13 зв.

№ 211 1778, жовтня 23. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії Єлисаветградському духовному правлінню про висвячення А. Кедровського в діакони

Указ Ея Им[ператорського Величест]ва само[держизи] в[сероссийс]кїя из Славенської ду[ховної] кон[систо]рії в Єлисаветградське ду[ховне] правління; по указу Ея Им[ператорського] В[еличест]ва в Славенській ду[ховній] кон[систо]рії определено: новопроизведенного в крепости Святыя Єлисаветы к Успенській подольській церкві на третью часть доходів діакона Антонія Кедровського с ставленною грамотою пр[еосвященно]го Євгенія Архи[єпископа] Сла[венського] і Херсонського данною для объявлення тоя церкви священно і церковнослужителям с приходскими людьми отправить в оное Єлисаветградське ду[ховне] правління і [...]¹ по сему Ея Им[ператорського] В[еличест]ва указу; жовтня 23 1778 року.

Чистою підписали
Администратор архимандрит Феоктист.
Секретарь Василий Вербицкий.
Канцелярист [Підпис].

Подлинный указ принял и расписался ієродіакон Антоній Кедровський.

№ 980.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 14.

№ 212 1778, жовтня 23. — Свідчення та підписка висвяченого А. Кедровського

1778 року жовтня 23 дня в Славенській духовній консисторії крепости Святыя Єлисаветы церкви Успенія Пресвятыя Богородици произведений діакон Антоній Кедровський показав, що во время производства его в то звание нигде обыд и притеснений також и взятков с него брано никим не было.

1778 року жовтня 23 дня в Славенській духовній консисторії крепости Святыя Єлисаветы церкви Успенія Пресвятыя Богородицы новопроизведений діакон Антон Кедровський обязан підпискою в том, что он Духовный регламент или принадлежащие к діаконской должности вышеписанныя из онаго правила должен иметь и по оным неременное исполнение чинить.

К сему показанию и к надлежащему исполнению ієродіакон Антоній Кедровський.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 14 зв.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 213 1778, жовтня 31. — Рапорт Єлисаветградського духовного правління в Слов'янську духовну консисторію про отримання та виконання указу стосовно А. Кедровського

Получен 11 ноября 1778 года, сообщать к делу.
В Славенскую духовную консисторию
из Елисаветградскаго духовнаго правления
о получении указа и о действительном исполнении

Репорт

Ея Императорскаго Величества из Славенской духовной консистории под № 980-м в сем правлении указ о рукоположении Антона Кедровского к елисаветподолской Успенской церкви во диакона на третью часть всех доходов получен сего октября 30 дня, о получении которого и о действительном исполнении сим в Славенскую духовную консисторию Елисаветградское духовное правление в покорности своей репортует.

Протопоп Павел Базилевич.
Соборный иерей Федор Цинтилович.
Соборный иерей Иоанн Волчанецкий.

Ч. 31 октября 1778 года.
№ 573.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 14, арк. 15.

№ 214 1778, жовтня 2. — Повідомлення Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) з проханням допомоги ченцю Ліверію

№ 940. Получено 24 октября 1778 года, записать и доложить.

Ваше Высокопреосвященство,
милостивый государь мой!

Явившегося у меня з данною в прошлом 1775 году июля в 23-й день от его сиятельства господина генерал порутчика и кавалера князя Александра Александровича Прозоровскаго, бывшего пред тем у турков в плену, Киевской епархии Онуфриева монастыря монаха Ливерия, препровождая при сем к Вашему Высокопреосвященству, прошу в прозбе ево, которую он имеет будет сделать удовлетворение, чем не толко окажете ему милость, но и чувствительно обяжете благодарностию того, которой пребывает навсегда с истинным почитанием и преданностию

Вашего Высокопреосвященства милостиваго государя моего
послушнейшим слугою Василий Чертков.

Его Высокопреосвя[щенству] Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому
Ч. 2 октября 1778 го года. Екатеринослав.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 17, арк. 1.

№ 215 1778, листопада 2. — Копія ухвали Слов'янської духовної консистрії по справі ченця Ліверія

На подлинном определении собственноручная его преосвященства резолюция учинена тако-
ва: 1778-го года ноября 2 дня учинить по сему,
Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав сообщения к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от господина генерал порутчика Азовскаго губернатора и кавлера Василия Алексеевича Черткова присланнаго, при котором представил явившагося у него, господина губернатора, з данным в прошлом 775-м году июля в 23-й день от его сиятельства господина генерал порутчика и кавалера князя Александр Александровича Прозоровскаго пашпортом, бывшего пред тем у турков в плену Киевской епархии Онуфриева монастыря монаха Ливерия и просил в прозбе его, которую он имеет будет, сделать удовлетворению.

А допросом он, монах Ливерий, в консистории показал, лет себе от роду шестьдесят, мирским его звали Леонтий, родился он в малороссийском городе Нежине с отца посполитого Михайла Бондаря а матери Марии, и по изобучении российской грамоте обучался в Киевской академии початкам латинского языка, а по приключившейся ему головной болезни от оных школ отлучился, и 756 года будучи от рождения холостым, ни по каким другим причинам, но по вышеписанной болезни, зашедши в Полскую область, пострижен Киевской // епархии в заграничном православном Онуфриевском Жаботинском монастыре иеромонахом Антонием Середою по дозволению бывшего тамо игумена Ефрема Быковского в россофор с наречением имени, как выше значить, Ливерий, и по пострижении в монаха жил в том монастыре неисходно до 768 года претерпевая разные от тамошних полских властей за содержание православия веры бой и утеснения, а в том году будучи послан от того монастыря с монахами Иоримом, Илиею, Иияковом к испрошению в бывшую Запорожскую Сечь милостыни, заехал и на реку Лиман, неподалеку от города турецкого Очакова состоящую, где того ж 768 года взят был турками в плен, и содержался там по разным городам, яко то Мисеврии и Цариграде чрез 4 года, и 773-го года выкуплен из оногo плeну цариградским патриархом Феодосием и послан с греческими купцами в Афонскую гору. А из Афонской горы отъехал в Российской флот на острове Паросе, о чем и данной ему, Ливерию, по приказанию господина генерал майора Ганнибала за подписом адъютанта Егора Чистякова писменной выд при том допросе приложил, и по заключении мира 775 года выехал он с прочими пленниками в крепость Таганрогскую, и будучи тамо в выдержании шести неделнаго карантинa по представлению прислан // ему, монаху Ливерию, с Полтавы от князя Прозоровского пашпорт для свободного в тот Онуфриевский монастырь проходу, которой при том же допросе приложен, с которым пашпортом он, монах Ливерий, прийшовши в Полскую границу послыхал, что от полских властей на православных происходят многие гонительства, почему он опасаясь прямо в тот монастырь итить, проживал по разным местам до 777 года, а в оном году, будучи в шанце Новомиргородском, по прозбе его, з данным ему от полковника князя Баратова билетом, который при том приложил, пошел в Кадак для поклонения и жил по разным Азовской губернии местам до сего времени, а мину вшаго сентября 4 дня сего года, будучи он в зимовнику у козака Афанасия Горба, приехавши из Соколского монастыря иеромонах Ювеналий и монах Христофор взяли у него, Ливерия, собственную его лошадь без всякой его вынности, и не за отдачу той лошади представил он о том его превосходительству господину генерал порутчику Черткову, по которому его представлению и прислан он к его преосвященству при сообщении, и по оному просит об отдаче той лошади и об определении его на неисходное пребывание епархии Славенской в Нефорощанский монастырь его преосвященства разсмотрения, *определили*: Соколского монастыря игумену Иринарху с братиею послать указ, // коим велеть, буде подлинно того монастыря иеромонах Ювеналий и монах Христофор у него, Ливерия, лошадь взяли, то оную ему отдать и в консисторию репортовать, а ему, Ливерию, поелику он сам показывает да и в пашпорте данном ему от господина генерал порутчика и кавалера Прозоровского значится Киевской епархии, дав из консистории пашпорт отпустить в Соколской монастырь по надобности о вышеписанной лошаде, а отудова следовать ему с тем пашпортом в Киеве прямо никуда не заезжая, и более ночлега нигде ему не проживать, и никому его не держать, в чем и подпискою его в консистории обязать и Киевскую консисторию с приложением пашпорта и атестатов сообщить промеморию, а особлаговолено ль будет по сему учинить доложить его преосвященству; 1778 года ноября 2 дня.

На подлинном тако
Администратор архимандрит Феоктист
Иеромонах Никифор Феотокий
Протоиерей Иоаким Яновский
Секретарь Василий Вербицкий

С подлинным читал канцелярист Роман [Ліднис]
Подлинное в протоколе принял канцелярист Алексей [Ліднис]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 17, арк. 8 – 9 зв.

№ 216 1778, грудня 14. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії про призначення священника В. Левецького в слободу В'язівку із повідомленням Переяславському архієрею, аби не направляв до Слов'янської та Херсонської єпархії священнослужителів без вимоги її єпархіального архієрея

№ 16. На подлинном определении собственноручная его преосвященства резолюция такова, 1778 года декабря 14 дня учинить по сему, Евгений архиепископ Славенский и Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав поданного преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому епархии Переяславской от священника Василия Левецкого прошения, при коем приложена данная ему от преосвященного Илариона епископа Переяславскаго увольнительную грамоту для приискания в Славенской епархии празднаго священническаго места, Азовской губернии слободы Вязовок обывателей подписку о желании быть ему в оной слободе для исправления христианских треб, просит по желанию Азовского господина губернатора и слободы Вязовок прихожан определить его в оную слободу к преподаванию оным христианских треб до устройства тамо церкви, а за устройением и настоящее утвердить. А в означенной данной ему от преосвященного Переяславскаго сего 778 года октября 4 дня грамоте между прочим написано, что он, Левецкий, рукоположен во священника 1772 года мая 5 дня волоским православным митрополитом Даниилом Ренским, и прошлаго 777 года марта 8 по представлении им от означеннаго митрополита Даниила о рукоположении своем грамоты усыновлен был по желанию прихожан в полское село Исаики грамотою, а в апреле месяце униатами та церковь отнята на унию, дел же и претензий за ним, священником Левецким, никаких // по той епархии нет, почему он яко безместный по прошению его уволен из Переяславской епархии в Славенскую с тою грамотою; *по справке ж* в Славенской консистории, что присланным к его преосвященству господин Азовской губернатор Чертков сообщением между прочим просил по желанию прихожан определить одного священника Левецкого в слободу Вязовок к исполнению христианских треб пока там состроится храм, и по учиненному в консистории определению, его преосвященством подтвержденному, по прочем предписано, когда сам он, священник Левецкий, явится в консисторию, то о определении его в слободу Вязовок для исправления христианских треб рассмотрение учинено будет, и о том к господину губернатору от его преосвященства сообщено, *определили*: означеннаго священника Василия Левецкого по требованию господина Азовского губернатора и по желанию прихожан в слободу Вязовок к исправлению христианских треб определить, и до устройства тамо церкви священнослужение исправлять ему в ближайшей к той слободе церкви, и о том в Екатеринославское духовное правление послать указ, а к господину Азовскому губернатору сообщить, поелику ж преосвященный Переяславский онаго священника Левецкого без требования // от его преосвященства в Славенскую епархию отпустил, а посланными в 732-м году мая 5 дня из Святейшаго Правительствующаго Синода во все епархии указами предписано, священников и диаконов без требования архиерейского ни которому архиерею в другую епархию для приискания мест отнюдь не отпускать, того ради о неотпуске впредь в Славенскую епархию без требования священнослужителей сообщить от его преосвященства и к преосвященному Переяславскому, а благоволено ль будет учинить по сему доложить его преосвященству, декабря 14 дня 1778 года.

Подлинное подписали

Администратор архимандрит Феоктист.

Иеромонах Никифор Феотокий.

Протоиерей Иоаким Яновский.

Наместник иерей Иоанн Станиславский.

Секретарь Василий Вербицкий.

С подлинным читал канцелярист Роман Травен [Ліднус].

Подлинное в протокол принял копеист Антон [Ліднус].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 6 – 7.

№ 217 1781, листопада 8. — Донесення священника В. Левецького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) із скаргою на Катеринославського закажчика А. Іванова, який намагався помістити свого племінника на місце при церкві слободи В'язівок

Великому господину преосвященному Никифору Славенському и Херсонському архієпископу от священника Василя Левецького

Покорное доношение

Миновавшего 1778-го года июня 27-го числа будучи я, низжайший, в слободе Вязовку, где обитатели з бывшим смотрителем Василием Мураевим принявши мене во священника приходского дали мне дописку, по которой я и уволен с Переяславской в Славянскую епархию отпускною грамотою в надежде получения праздного священнического места, и того ж года декабря 13-го числа Вашего Высокопреосвященства антецессором архиепископом Евгением по желанию прихожан для преподавания оним христианских треб до устроения тамо церкви а за устроением и настояще утвердить указом Екатеринославского духовного правления и определен в слободу Вязовок. Но как еще с начала в заведении церкви оказывалось мне, что Екатеринославский закажчик Андрей Иванов имел прихоты по окончании строения к той церкви племянника своего воместить, почему сего году месяца октября к 13-му числу призвав мене с умислом в город Екатеринослав и приказав до пребития его, закажчика, от екатеринославской церкви не отлучатся, сам же уехав у више помянутую слободу Вязовок протопиии Екатеринбургской с племянником своим, проживающим в Хведоровской крепосты, священником Андреем Ивановым, сносясь с смотрителем тамошним порутчиком Глобою и пристрастив прихожан // поднося оним довольно горячего вина, на место мое в Святого Архангела Михаила церкви во священника пригласил подписатся. А поелику я с фундамента той церкви считая за нужное новопоселенных жителей как в харчах, равно и лесових материалах трудивсь, в чем и своих собственных денег двесте рублей в строение церковное употребив к тому ж числу, и в протчих тамошних жителей в споможение церковной сумме к подаянию возбуждая всячески старался, даби окончив церковь в моем инностранном переходе больше волокит и убитков невозимел. Для того Вашего Высокопреосвященства покорно прошу неблаговоленно би било о причиняемых мне напрасно от прописанного закажчика обидях вследствие произвесть, и о том милостивое рассмотрение учинить. К сему доношению го сударственной слободы Вязовка священник Василий Левецкий подписался.

1781 году

ноября 8 дня.

Сие доношение от секретаря велено [...] ¹ сообщить к прежнему священническому делу.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 18, арк. 15 – 15 зв.

№ 218 1779, січня 26. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про направлення священника П. Терлецького до Катеринославського пікінерського полку

№ 12. Феврала 1 дня 1779 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатеринбургское духовное правление; присланным в консисторию от Екатеринославского пикинерного полку репортом о определении во оной полк в штатное положение священника, коего и поныне тот полк не имеет, требовано разсмотрения; а по справке с учиненною из присланных из духовных правлений о назначенных в полки священниках ведомостью явствует, что оным Екатеринбургским духовным правлением назначен в полк слободы Малой Водолаги Крестовоздвиженской церкви священник Павел Терлецкий, и засвидетельствовано, что он в пороках не был и учителен. Того ради по Ея Императорскаго Величества указу в Славенской духовной консистории определено и преосвященным Евгением архиепископом Славенским и Херсонским под-

¹ У документі слово не прочитане.

тверждено, одного священника Павла Терлецкого означенному Екатерининскому духовному правлению отправить в помянутой Екатеринославский пикинерный полк, а каким образом ему, Терлецкому, в полку поступать [...] ¹ инструкцию и на проезд до одного [...] ² паспорт, для отдачи ему, Терлецкому, [...] ³ послать, о чем оного Екатери[нославскаго] пикинерного полку к полковым // делам послать указ же, и Екатерининскому духовному правлению о вышеписанном ведать и учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, а означенные инструкция и на произд ево во священника до предписанного полку паспорт приобщаются при сем, объявленного ж пикинерного полку к полковым делам указ из консистории послан, генваря 26 дня 1779 года.

Администратор архимандрит Феокист.
Секретарь Василий Вербицкий.

№ 98.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 1 – 1 зв.

№ 219 1779, лютого 9. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню із відмовою священнику П. Терлецькому в проханні звільнити його від направлення до Катеринославського пікінерського полку

№ 19. Февраля 18 дня 1779 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; поданным преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому священник Екатерининской провинции малоодолажской Крестовоздвиженской церкви Павел Терлецкий прошением представляя, что по учиненному в консистории определению в означенное Екатерининское духовное правление указом велено его, Терлецкого, в Екатеринославский пикинерный полк отправить, но как он по указу Белогородской консистории в 764-м году определен в Рязской пехотной полк, и по слабости его здоровья по указу ж Белогородской консистории и уволен, просил в разсуждении ево слабости от присылки его в Екатеринославской пикинерной полк уволить, и оставить по прежнему при малоодолажском Крестовоздвиженском приходе, буде же сего учинить не можно то за отправлением его в полк определить для пропитания жены ево половинную часть доходов с малоодолажскаго Крестовоздвиженскаго прихода, на котором прошении учиненною его преосвященством резолюциею велено: ему, священнику Терлецкому, следовать немедленно в назначенной ему полк, а жене его для пропитания из доходов давать четвертую часть, а буди в том приходе в преподавании христианских треб один священник исправится не может то оному Екатерининскому духовному правлению определить до возвращения его, Терлецкаго, из полку от других церквей священника по способности, и о том во оное правление послать из консистории указ // (о чем и посылается), Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, 1779 года февраля 9 дня.

Иеромонах Никифор Феотокий.
Секретарь Василий Вербицкий.
Канцелярист Алексей Логинов.

№ 167.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 7 – 7 зв.

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі слово не прочитане.

³ У документі слово не прочитане.

№ 220 1779, лютого 19. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику П. Терлецькому про негайне направлення його до полку

Ордер

Малой Воделаги священнику Павлу Терлецькому.

Сего февраля 18 дня из Славенской д[уховной] консистории в сем правлении получен Е[я] И[мператорского] В[еличества] указ, коим велено выслать вас немедленно в Екатеринославский пикинерный полк, а жене вашей для пропитания из доходов давать четвертую часть, в силе котораго указа сим вам предлагается, с получения сего следовать вам в самой скорости в назначенный вам полк, приход же ваш поручен товарищу вашему священнику Василию Яковенку, и дабы он з доходов прихода вашего жене вашей отдавал четвертую часть о том к нему ордер послан, о чем вам, священнику Павлу Терлецькому, ведать и учинить по сем, и котораго числа отправитесь в полк в духовное правление репорт прислать, февраля 19 дня 1779 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 8.

№ 221 1779, лютого 19. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику В. Яковенкову про передачу під його нагляд парафії священика П. Терлецького із видачею дружині останнього четвертої частини прибутків

Ордер

Малой Воделаги священнику Василию Яковенку.

Е[я] И[мператорского] В[еличества] указом сего февраля 18 дня из Славенской духовной консистории в сие правление последовавшим велено товарища вашего священника Павла Терлецького немедленно выслать в Екатеринославский пикинерный полк, а жене его для пропитания из доходов давать четвертую часть, в силе котораго указа посланным из сего правления ордером ему, священнику Терлецькому, велено в самой скорости следовать в назначенный ему полк, а как приход его остается без священника, того ради сим вам предлагается с получения сего иметь вам как свой, так и священника Терлецького до возвращения его ис полку приход в своем смотреии, и исправлять священнослужение и всякие требы без упущения, // и з доходов же бывающих с приходу Терлецького жене его давать четвертую часть неужержно; буди же вы в том приходе в преподаянии христианских треб один исправитесь не можете, то репортовать, почему определен будет в помощь вам в силе предпоянутого указа священник; о чем вам, Яковенку, ведать и учинить по сему и о получении и исполнении репортовать, февраля 19 дня 1779 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 8 зв. – 9.

№ 222 1779, лютого 19. — Рапорт священника П. Терлецького Катерининському духовному правлінню про звільнення у відпустку з Катеринославського пікінерського полку

Февраля 20 дня
1779 году.

Екатеринославской провинции в духовное правление

Репорт.

Сего 1779 году генваря 18 дня от духовного правления получен мною ордер, в котором определено меня выслать немедленно в Екатеринославский полк, а приход мой поручить товарищу священнику Василию, с котораго давать ему жене мое четвертую часть; в котором полку сего ж февраля 6 дня я являлся, и по надобности моей и 13 дня сего ж месяца был в полку, и ради истребования действительнаго [...] ¹ доложил в

¹ У документі слово не прочитане.

полк, с котораго полку мене господин полковник [...] ¹ // до месяца марта 15 дня уволил, о чем в Екатерининское духовное правление репортую.

Священник Павел Терлецкий.

1779 году февраля 19 дня.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 40, арк. 2 – 2 зв.

№ 223 1779, березня 16. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про видачу дружині священника П. Терлецького третини прибутків від його парафії і про дозвіл задовольняти духовні потреби військових Катеринославського пікінерського полку в церквах тих населених пунктів, де полк буде розквартирований

№ 41. Марта 22 дня 1779 года.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; присланными в консисторию Катеринославской пикинерной полк двумя репортами представил: 1-м, о увольнении определенного в тот полк священника Павла Терлецкого в разсуждении болезненных в нем припадков из полку, или дабы дом ево без пропитания не оставался о определении для содержания одного и жены ево, Терлецкого, половинной доводящейся из настоящей приходской его церкви части. 2-м, что в пикинерном полку церкви не положено, просил о дозволении ему, священнику Терлецкому, где прилучится в Славенской епархии быть с полком во всякой церкви, а так же во время иногда ево от полку в дом отпуска, которой в разсуждении, что полк будучи на поселении не бывает в одном, но по разным селениям расположен, где военослужащие и ползуются тамошними священниками, нередко быть может месяцев на пять и более, и в настоящей приходской ево церкви ж производить священнослужения, а там же и мирские требы, а по справке в консистории сего 779 году февраля 5 дня по поданному // преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому от упомянутого священника Павла Терлецкого прошению, учиненною его преосвященства резолюциею велено жене ево, священника, давать на пропитание из доходов четвертую часть, о чем того ж февраля 9-го дня в Екатерининское духовное правление указ послан. Того ради по Ея Императорскаго Величества указу в Славенской духовной консистории *определено* и его преосвященством подтверждено: 1-е, означенного священника Терлецкого жене для пропитания с приходу давать с доходов третью часть. 2-е, как в оном пикинерном полку церкви не имеется, для того священнослужение для военослужащих оному священнику Терлецкому в тех церквах, где оной полк находится с дозволения тамошних священников иметь дозволить, о чем в Екатерининское духовное правление и одного Катеринославского полку к полковым делам послать из консистории указы, и Екатерининскому духовному правлению о том ведать и учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, а означенного Катеринославского полку к полковым делам для ведома указ послан, 1779 года марта 16 дня.

Наместник иерей Иоанн Станиславский.

Секретарь Василий Вербицкий. Канцелярист Алексей Логинов.

№ 284.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 41, арк. 11 – 11 зв.

№ 224 1779, жовтня 18. — Допит священника П. Терлецького про службу в Катеринославському пікінерському полку

1779 году октября 18 дня Катеринославского пикинерного полку священник Павел Терлецкий об отлучке своей от полку в Екатерининском духовном правлении показал: сего 1779 года в феврале месяце командирован я был в предписанном полку, и по моему прошению уволен был марта до 15 числа, с которого числа в полку находился до апре-

¹ У документі слово не прочитане.

ля месяца, а апреля месяца по увольнении ж господина полковника и май месяц прожил в доме до июля месяца. Июль же месяц был по насланному от господина полковника ордеру находился при полку. А [...] ¹ с первого господин полковник паки уволил меня в дом впредь до востребования, по которому увольнению и нине в доме нахожусь и при приходской церкви исправляю священнослужение и мирские требы. В чем и подписуюсь. Священник Павел Терлецкий.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 40, арк. 3.

№ 225 1779, лютого 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про призначення диякона К. Павловського на священницьке місце

№ 29. Получен марта 5 дня.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; сего 779 года февраля 19 дня поданным преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому слободы Верховя Береки Николаевской церкви диякон Константин Павловский доношением представляя, в прошлом де 774 году избран был он Екатерининской провинции слободы Верхней Береки Святониколаевской церкви приходскими людьми на место умершаго отца его тоя ж церкви священника Василия во священника, о чем даны ему были из Екатерининского духовного правления доношение, и от приходских людей выбор, но как он в то время не был рукоположенным, то во первых преосвященным Аггеем епископом Белоградским в том же году посвящен в дьякона, а потом поданным он его преосвященству доношением, дабы по сиротству своему не лишился отцовского места, а паче с братьями своим двумя глухими и немыми дневнаго пропитания, просил до совершенных его в священству лет на приход означенного отца его о производстве во дьякона, по каковым обстоятельствам упомянутым преосвященным Аггеем епископом Белоградским в дьякона и рукоположен, и с данною от его преосвященства дьяконскою грамотою отпущен к показанной приходской Святониколаевской церкви, при которой и поныне находится, а в прошлом 778-м году в месяце декабре представлен он к его преосвященству из Екатеринославского духовного правления при доношении // и при заручном ведомстве оногo правления новонаселенной слободы Терновки приходских людей прошения к рукоположению в оную слободу во священника, в коей еще и церкви не имеется, а состоит толко одна часовня, почему, також и по сообщению господина Азовского губернатора генерал поручика и кавалера Василия Алексеевича Черткова о производстве его во оную слободу за непостроением в той слободе церкви в силе его преосвященства резолюции от производства во священника ему отказано, просил его преосвященства консистории об нем выбор, дабы он с домашними не мог во всем нужно по требном претерпевать крайней нужды, и не лишился б и дневного препитания, а отцовской дом не оставался б в пустоте, и что ему уже правильные к получению священства лета приспели, о рукоположении его в вышеписанную слободу Верховя Береки к церкви Святителя Христова Николая на упоминаемое умершаго отца его место во священника. На котором доношении его преосвященства резолюциею предписано: “по учиненной в консистории справке явилось, что в слободе Верхней Береки дворов триста восемьдесят, почему можно быть там и трем священникам, но как проситель сего от Екатерининскаго духовнаго правления, в ведомстве коего и означенная слобода // состоит, не представил заручных прошений по силе разосланных форм, того ради когда показанный диякон представит заручныя прошения, то о посвящении его к тому приходу рассмотрение учинено будет, о чем из консистории послать указ”, каков и посылается. 1779 года февраля 20 дня.

Иеромонах Никифор Феотокий.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Григорий Саражинович.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 60 – 61.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 226 1779, березня 8. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику Олексіївської фортеці П. Пересипкіну стосовно доручення йому простежити за дотриманням правил складання парафіянами та священиками вибору К. Павловського

Ордер

крепости Алексеевской священнику Поликарпу Пересыпкину.

Каков из Славенской духовной консистории в сем правлении получен Ея Императорского Величества указ о верхоберецком дьяконе Константине Павловском с оного при сем прилагается вам точна копия, по получении которой следовать вам в слободу Верховую Береку и при собрании громады прочитав оной указ, спросить тамошних священников и обывателей желают ли они означенному диакону Константину при приходской их Николаевской церкви быть третим священником, и буди желают, то велеть им изготовить о рукоположении его по указной форме выбор, причем вам смотреть, чтоб в выборе никто заочно писан не был и рукоприкладчик за прихожан по прошению их за них подписался б; буди же прихожане или священники не пожелают ему, дьякону, быть на третьей части священником по резону тому, что издревле там два священника и что оные священники сами в приходе управятся могут, то взяв вам о том от них репорт следовать с предписанным дьяконом Павловским в слободу Верховой Бышкин и как там находитесь ныне праздное священническое место, то тамошним прихожанам рекомендовать его, дьякона, чтоб они дали ему выбор быть при их приходской // церкви ему священником, и буди согласятся, то так же смотреть по вышеписанному, чтоб никто заочно написан не был; и что вами учинено будет обстоятельно в сие правление в самой скорости репортовать, дабы реченному дьякону Константину не могло последовать излишних волокит и медлительств.

Марта 8 дня 1779 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 30, арк. 16 – 16 зв.

№ 227 1779, лютого 21. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії з приводу отриманого з Синоду указу по справі священика Д. Топольського

Копия. № 13.

На подлинном определении собственноручная его преосвященства резолюция такова: 1779 года февраля 21 дня учинить по сему. Евгений архиепископ Славенский и Херсонский. По указу Ея Императорского Величества Славенская духовная консистория, слушав Новомиргородского духовного правления репорта, при коем прислан в силе посланного в то правление из консистории указа вышедшей из Молдавии священник Димитрий Топольский. А по справке в консистории, что указом Ея Императорского Величества из Святейшого Правительствующаго Синода прошлаго 778 года ноября от 28 дня к преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому, на доношение его преосвященства состоявшемся велено: его, священника Димитрия Топольского, по прописанному в том доношении мнению на вакантное священническое место определить; того ради определили: означенного священника Топольского отослать из консистории при записке дому его преосвященства к духовнику для испытания совести, приведения к указной ставленнической присяге и освидетельствования в священнослужении и преподавании христианских треб, и буди он окажется в совести и священнослужении исправным, то ему, Топольскому, для приискания // в епархии его преосвященства вакансого двуприходского священнического места дать из консистории открытый указ на полгода, с тем, что когда он в каком приходе место проищет, то, получа от прихожан заручное прошение, явился б в духовное правление, в ведомстве коего тот приход состоять будет, а тому правлению представить его на основании форм к его преосвященству, а соблаговолено ль будет по сему учинить, доложить его преосвященству. 1779 года февраля 21 дня.

Подписали:

Администратор архимандрит Феоктист

Иеромонах Никифор Феотокий
 Протоиерей Иоаким Яновский
 Секретарь Василий Вербицкий
 С подлинным считал
 подканцелярист Михаил Тригубов
 Подлинное определение в протокол принял
 капеист Антон Дьяков

ДАОО, ф. 37, оп. 1 а, спр. 6, арк. 11 – 11 зв.

№ 228 1779, лютого 25. — Указ Синоду про умови призначення на місця священно- та церковнослужителів при парафіях Слов'янської та Херсонської єпархії вихідців із козаків та посполитих

1779-го года января 16 дня по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав доношения преосвященнаго Евгения архиепископа Словенскаго о дозволении по прошениям прихожан и по требованьям господ губернаторов, а притом и по состоящему в Словенской епархии в священниках и в достойных из священно и церковнослужительских детей к производству в священнослужительские чины недостатку, посвящать в оные выходцов в Россию из Польши и Волощины греко-российскаго исповедания, также казачьяго и посполитскаго малороссийскаго звания, от светских команд увольняемых людей, а по справке в канцелярии Святейшаго Синода, с полученною при доношении онаго преосвященнаго от 20 апреля прошлаго 1778-го года, о состоящих в Словенской епархии священно и церковнослужителях и о их детях за 1777-й год ведомостью значится, что по указанному в той епархии и с архиерейским домом положению потопопов и попов быть должно четыреста пять, а налицо оных пятьсот тридцать восемь, и так их в излишестве состоит сто тридцать три, да дьяконов, дьячков и пономарей излишних же пятьдесят три, а всего сто восемьдесят шесть человек; сверх же того неопределенных священно и церковнослужительских детей одних обученных грамоте действительных и недействительных ниже пятнадцати лет двести восемьдесят девять, от пятнадцати до двадцати лет сто сорок три, да от двадцати лет и выше сто сорок четыре человека. *Приказали:* как из помянутой ведомости значится, что в Славенской епархии при приходских церквах священников и диаконов не только никакого недостатка нет, но против указаго положения до двух сот человек и излишних находится, сверх же того и священно и церковнослужительских детей в церковный причет неопределенных, выключая малолетних, а считая от пятнадцати лет и выше, обученных грамоте, показано двести девяносто один человек, то потому и должно праздныя священно и церковнослужительския места наполнять теми излишними, разве для новопоселяемых иностранцов благочестиваго христианскаго закона, по незнанию ими российскаго языка, потребны будут к производству их единоземцы, в таком случае из выходящих иностранцов, по вернейшем опознании их закона, по сношению с главными светскими командами таких, кои приняты будут в Россию в вечное подданство и за которыми к посвящению их в священные чины никакого препятствия и сумнительства не окажется, посвящать и определять по своему рассмотрению; буде же и затем, по каковом либо ныне неизвестным обстоятельствам, при российских церквах священнослужителей будет недостаточно и излишних определять будет вовсе некого, в таком только случае и из вышеписанных выходящих из Польши, также и малороссийских казачьяго и посольскаго звания людей, свободных и достойных в священно и церковнослужительския чины производить позволить и то с такою предосторожностью, чтобы они от главных, а не от частных своих команд письменныя и в присудственных местах записанныя уволения предъявляли, а притом никакими государственными подалями и платежами были не обязаны и о коих, по сношению с главными же светскими правительствами, к производству их в те чины никакого препятствия не окажется; неимеющих же таких отпусков, на основании прежде состоявшихся указов, отнюдь не производить, буде же являться будут желающие в священно и церковнослужительския чины и отпущенные от помещиков на волю вечно с указными отпусковыми, с такими в производстве их в те чины поступить на основании имянного Ея Импера-

торского Величества 775-го года марта 17-го дня указа, но при всем том иметь рассмотрение, чтоб священнослужителей, сверх настоящей потребы излишних, ни под каким видом умножаемо не было и о том к преосвященному Словенскому послать указ.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 219 – 220.

№ 229 1779, червня 5. — Указ Синоду про прийняття до Слов'янської та Херсонської єпархії духовних осіб, які залишили свої парафії через переслідування з боку католиків та уніатів

1779-го года мая 13 дня, по указу Ея Императорского Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав преосвященнаго Иллариона епископа Переяславскаго доношения, которым представляет, что указом из Святейшаго Синода 776-го года мая 31-го дня велено заграничных Переяславской епархии священников благочестивых, от униатов и римлян разоренных и безместно скитающихся, учиня о их посвящении справки, в Киевской, Черниговской и Переяславской епархиях к праздным поместить церквам, почему многие из таковых страждущих священников в епархии его, преосвященнаго, помещены, и ныне, сколько возможно, помещаются; некоторые же и в Киевскую епархию отпущены, а в Черниговскую отлучаться находят для себя чрез далекое разстояние трудность и неспособность, многие ж просят отпуску и в Славенскую епархию, представляя, что те места с их краем смежны и многие из них имеют тамо свойственников своих, да и принятием от преосвященнаго Славенскаго обнадуживаются; в случае же де не помещения к приходам, могут иметь по крайней мере у свойственников к прожитию пристанище, чего ради некоторые в оную Славенскую епархию и отпущены, а к преосвященному Славенскому писано, как впредь поступать с таковыми просителями и могут ли они быть приняты во уважение, но на сие в ответ еще ничего не получено, а между тем прислано от онаго преосвященнаго Славенскаго письменное требование с упоминанием 732-года мая 5-го дня указа, чтоб впредь таковых священников в его епархию без требования не отпускать; сего же года апреля 13-го дня Каневской и Богословской протопопии два наместника с четырнадцатью священниками доношением о таковой же их отправе в Славенскую епархию его, преосвященнаго, просили, представляя, что де не имеют способа ни к прожитию, ни к пропитанию по умножившимся и умножающимся от римлян и униатов на них гонительствам, чрез что, будучи лишены приходских своих мест и домов, странствуют с 775-го году, не имея не только дневного пропитания, ниже где либо по чужим домам пристанища и что способнейшия для их места есть в Славенской епархии; а как де и самому ему, преосвященному, известно, что она епархия, хотя не количеством церквей, однако достаточно местоположением и в разсуждении заводимых селений может послужить и им к некоторому упокоению, паче же если от преосвященнаго Славенскаго дозволится, где возможно и милостыня с приходов подана им будет, а притом известно, что и в священстве, по новости мест и слобод скудно еще тамо и для того оный преосвященный, приложат тех просителей доношение, просит о помещении их и подобных им в Славенской епархии от Святейшаго Синода указа. А по справке в канцелярии Святейшаго Синода значится: прошло 778-го года декабря 30-го дня преосвященный Евгений архиепископ Славенский присланным в Святейший Правительствующий Синод доношением требовал дозволения, по причине умножения в епархии его новаго населения, о произведении в священнослужительские чины, за недостатком священно и церковнослужительских детей, достойных выходцев в Россию из Польши и Волоцины грекороссийскаго исповедания, также от казачьяго и посполитскаго малороссийскаго звания от светских команд увольняемых, почему в Святейшем Синоде, февраля 25-го дня сего года определено и посланным ко онму преосвященному Славенскому указом велено, буде, за распределением излишних в оной епархии имеющих священно и церковнослужителей и их детей к церквам, по каковым либо обстоятельствам при церквах священнослужителей будет недостаточно и излишних определять будет вовсе не кого, в таком только случае из вышеписанных выходцев и других светских людей достойных и уволенных от команд в священно и церковнослужительския чины производить позволить, но при всем том иметь рассмотрение, чтобы

священнослужителей, сверх настоящей потребности излишних, ни под каким видом умножаемо не было. *Приказали:* означенным изгнанным из приходов и домов своих священникам, объявляющим желание свое определиться к месту в Славенской епархии, давать преосвященному Переяславскому из консистории своей для употребления о том у будущего преосвященного Славенского просьбы письменные билеты, с назначением во оных пристойного срока, а ему, преосвященному, рассматривая те просьбы, в разсуждении к таковым странствующим от гонения униатского должного призрения, а притом, чтоб чрез помещение вновь священников напрасно священнослужителей умножаемо не было, о определении их к местам чинить сколько можно снисходительное рассмотрение и определение и о том к преосвященному Переяславскому, также и в Славенскую консисторию, для представления о том будущему преосвященному, послать указы.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 231 – 232.

№ 230 1779, жовтня 18. — Доповідь Слов'янської духовної консисторії Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про призначення Ф. Глобачева священником лелеківської Трійської церкви

1779 года октября 18 дня. Про ходить должность.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому от духовной Вашего Преосвященства консистории

Доклад.

Прошлаго 778 года марта 29 дня при доношении к преосвященному Евгению архиепископу бывшему Славенскому из Елисаветградскаго духовнаго правления представлен уволенной от службы Елисаветградской провинциальной канцелярии пищик Федор Глобачев с данным ему округи Ингулской Троицкой церкви от приходских людей выбором о произведении его, Глобачева, к той церкви в помощного священника, о котором как Елисаветградское духовное правление, так и приходские люди свидетельствуют, что он жития и состояния добраго. А допросом он показал, что природою он Полской области города Вилни от отца полскаго шляхтича тамошнего жителя Корнея Глобачева православнаго исповедания, крещен и миром святым помазан православным священником Андреем Даниловым, и пришедши в совершенный // возраст вышли с отцем своим в Россию в город Елисавет на поселение под владение пример майора Бутовича, где по избучении российской грамоте бил в Лелековской роте дьячком чрез три года, на что и свидетельство из ротнаго правления ему данное при деле приложено; потом находился при Елисаветградской провинциальной канцелярии у писменных дел пол года, где и к указной присяге приведен был, о чем и что от той должности уволен атестаты приложил. А по увольнении из той канцелярии был при Знаменской предградской елисаветской церкви дьячком чрез три года, и о том свидетельство имеет, тако ж что он из подданства означеннаго пример майора Бутовича и от всех податей исключен свидетельства при деле имеются, между чем прошлаго 778 года февраля 4 числа женился первым безпрепятственным к получению священства браком на дочери жителя слободы Лелековки Якова Черевашки девице Агрипине в живых ныне находящейся, с коєю до вступления в брак родства никакова не имел и подозрительных дел во всю его жизнь не чинил, и в приводах ни по каковым делам не бывал, и в сочлении телесном и в прочих чувствах повреждение не имеет, почему в силе учиненнаго // в духовной Вашего Преосвященства консистории определения, подтвержденнаго преосвященным Евгением архиепископом бывшим Славенским, поелику при вышепомянутой ингулской церкви приходских дворов указаго числа не имеется, и что он как и в допросе его значить выходец из Полши, от производства во священника отказано, потом поданными того года апреля 26, сентября 24 числа его преосвященству упоминаемой полской выходец Федор Глобачев и округи Ингулской приходской священник (что ныне протопоп) Поликарп Лебедь доношениями просили, первой, Глобачев, о рукоположении его к той же ингул-

ской церкви во диакона или выдачи для проискания ему другого прихода открытаго указа, а священник (что ныне протопоп) Лебедь, как он по старости его и часто приключаящимся ему припадкам в том, что ево, протопопа, приходе по причине далекаго разстояния принадлежащих к той слободе Лелековке слобод (которым реестр при том доношении приложен) крайне сам управитися не может, просил о рукоположении означеннаго Фодора Глобачева в помощнаго священника; на конец сего 779 года июня 3-го числа оной Глобачев представил исходотайствованную им в силе указа из Святейшаго Правительствующаго Синода от Новороссийской губернской канцелярии в здешнюю консисторию промеморию, коею оная губернская канцелярия уведомляет, что часто поминаемый полский выходец Федор Глобачев к указной на вечное в России подданство присяге приведен, а о исключении его от всех мирских повинностей к получению священства указом // из той канцелярии Елисаветградской провинциальной канцелярии предложено, Елисаветградское ж духовное правление доношением представляет, что кроме онаго Глобачева из священно и церковнослужительских детей достойнейшаго во священника по всему того правления ведомству не сыскивается. А по справке в духовной Вашего Преосвященства консистории к произведению его, Глобачева, во священника никаких препятствующих дел не оказалось, в исповедной за прошлой 778 год в присланной в консисторию из Елисаветградского духовнаго правления росписе помянутому Глобачеву 29 лет показано, при вышепомянутой лелековской церкви приходских дворов сто девяносто девять, в них мужеска шесть сот, женска пять сот семь, а обоего пола душ тысяча сто семь, священник один (что ныне протопоп) Поликарп Лебедь, указом же из Святейшаго Правительствующаго Синода прошлого 778 года октября от 8 дня состоявшимся между прочим 4-м пунктом повелено: по два священника быть при таких приходах где от двух сот пятидесяти до трех сот дворов. Того ради Вашему Преосвященству духовная консистория вышеписанное ставленническое дело и объявленнаго ставленника Федора Глобачева при сем на благоразсмотрение представляют с мнением, дабы ему, Глобачеву, касающиеся до священства должности проходить, и ежели он к предписанной Троицкой церкви произведен будет во священника, то взыскав с него указные // на стол клиру деньги выдать ему священническую грамоту, с которою в Елисаветградское духовное правление при указе из консистории отправить, взяв с него скаску не делано ль от кого во время его производства каких обид, не брано ль взятков, и обязать ево подпискою дабы он Духовный регламент или принадлежащие к священнической должности выписанные из оного правила имел, и по оным не применное и исполнение чинил. Более ж о вышеписанном Вашему Преосвященству консистория представляет в архипастырское благоразсмотрение.

Вашего преосвященства послушники
протоиерей Иоаким Иановский
наместник иерей Иоанн Станиславский
Василий Вербицкий

1779 года
октября 18 дня.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 2, арк. 18 – 20.

№ 231 1779, жовтня 19 – грудня 7. — Позначки на справі Ф. Глобачева про проходження ним етапів процедури висвячення в ієреї

1779 года октября 19 дня кандидат Феодор в чтении, пении, письме и в знании устава исправен.

Обучить катихизиса. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Кандидат Феодор обучен катихизису свидетельствую. 1779 окт[ября] 25. Протопоп Иоанн Светайло.

1779 года октября 19 дня. Привесть к исповеди и присяги, и представить к посвящению во диакона. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Кандидат Феодор производящийся во священника мною исповедан по надлежащему и по открытой совести его оказался священства достоин. К указной с священнической присяги в Пушкарковском девичем монастыре в соборной Вознесенской церкви 1779 года

октября 27 дня мною приведен. Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря духовник иеромонах Парфений.

Означенный кандидат Феодор представлен к посвящению во диакона и посвящен мною в Пушкаревском девичьем монастыре в Вознесенской церкви. 1779 года октября 27 дня. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

1779 года октября 31 дня, представить к посвящению во иерея. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

1779 года ноября 21 дня. Означенный диакон Феодор посвящен мною во иерея в Полтавском монастыре в Троицкой церкви. Обучить иерейскому служению. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский. //

1779 года декабря 7 дня. Дать грамоту и отпустить из консистории к его церкви по надлежащему. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Дана грамота Феодору Глобачеву посвященному во иерея Елисаветградской протопопии в округу Ингулскую к церкви Троицкой под № 4-м в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре 1779 года декабря 7-го дня.

Прописанную грамоту принял и подписался иерей Феодор Глобачев.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 2, арк. 20 зв., 22.

№ 232 1779, листопада 29. — Білет, виданий Переяславською духовною консисторією священнику А. Каленовському для направлення до Слов'янської та Херсонської єпархії

Билет

Из духовной Переяславской консистории заграничному православному епархии Переяславской священнику Алексию Каленовскому в том, [что] он, священник Алексей, поданным сего года ноября 27 дня преосвященному господину Илариону епископу Переяславскому и Борисполскому доношением представляя; что де полские и униатские власти гонителствуя по прежнему на православных в тамошних местах обретающихся греческих исповедников, и его, священника Алексея, не только к приходской его в местечке Мошнах православной Преображенской церкви, но и к поселению тамо для себя жиллого дому тамошние владельцы вовсе не допустили; чрез что скитаясь он по разным местам, и домам пришел в крайнюю бедность и нищету, так что с женою и детьми пропитать себе не в состоянии, просил выдачи ему билета для проискания внутри России, в Славенской епархии, к прожитию себе до утишения оных смятений какова приходского места; указом же Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода сего 1779 года июля 20 состоявшимся предписано, заграничным православным от униатов в гонимым священникам объявляющим желанія определения к месту в Славенской епархии давать из консистории для употребления о том у будущаго преосвященнаго Славенского просьбы писменные билеты; для того с определения его преосвященства дан сей ему, священнику Алексию, на основании прописанного указа билет, с которым и должен он прямо явиться в Славенской духовной консистории и просить о себе разсмотрения. 1779 года ноября 29 дня.

Красногорскаго Золотоноскаго монастыря игумен [*Підпис*].

Протоиерей Иоанн [*Підпис*]. Канцелярист Петр [*Підпис*].

М.П.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 26, арк. 3.

№ 233 1780, травня 26. — Донесення закордонного священника А. Каленовського Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням надати дозвіл на пошук місця при церкві

1780 года мая 28 дня, явится к иеромонаху Антонию для испытанія совести и апробации в священнослужении. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

Нижайшее доношение.

Я нижайший епархии Переяславской рукоположенец изгнан от церкви и от дому своего унеятскими властями, но как ныне не имея где прожить и пропитания откуда иметь просил епархиального своего преосвященного о выдаче мне билета в епархию Вашего Преосвященства, которой мне и дан; того ради Вашего Преосвященства нижайше прошу призыв на мое бедное и разоренное житие велеть выдать мне открытой указ для проискания такого при церкви места, где б я до утишения в Полши в епархии Вашего Преосвященства прожить мог для пропитания себя и жены, означенной же билет у сего прилагается; и о том учинить высокомиловитую архипастырскую резолюцию.

К сему доношению заграничной священник Алексей Каленовский приложил руку.
26 мая 1780 году.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 26, арк. 1.

№ 234 1780, травня 29. — Донесення ієромонаха Ієремії Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) стосовно призначення священника А. Каленовського до грецької Володимирської церкви

1780 года мая 29 дня на основании сем священника Каленовскаго к греческой Владимирской церкви на время определить и о том в Елисаветградское духовное правление и к иеромонаху Иеремию из походной нашей канторы послать указы.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому находящегося при елисаветогреческой Владимирской церкви иеромонаха Иеремию

Покорное доношение

Как принадлежане к означенной церкви приходом жители находятся в разстоянии, почему я оным жителям в преподавании христианских треб управится один не могу, для того Вашего Преосвященства нижайше прошу о определении в помощь мне пожелавшаго вышедшаго из Польши священника Алексея к оной церкви при священнослужении и исправлении христианских треб на третью часть бываемых доходов на время учинить архипастырскую резолюцию; к сему прошению иеромонах Иеремиа Грамматикопуло руку приложил.

На основании вышеписаном я желаю бить при той церкви, священник Алексей Каленовский.

1780 года мая 29 дня.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 26, арк. 4.

№ 235 1779, грудня 29. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про призначення М. Татарінова стихарним дячком до шебелинської Михайлівської церкви

Генваря 15 1780

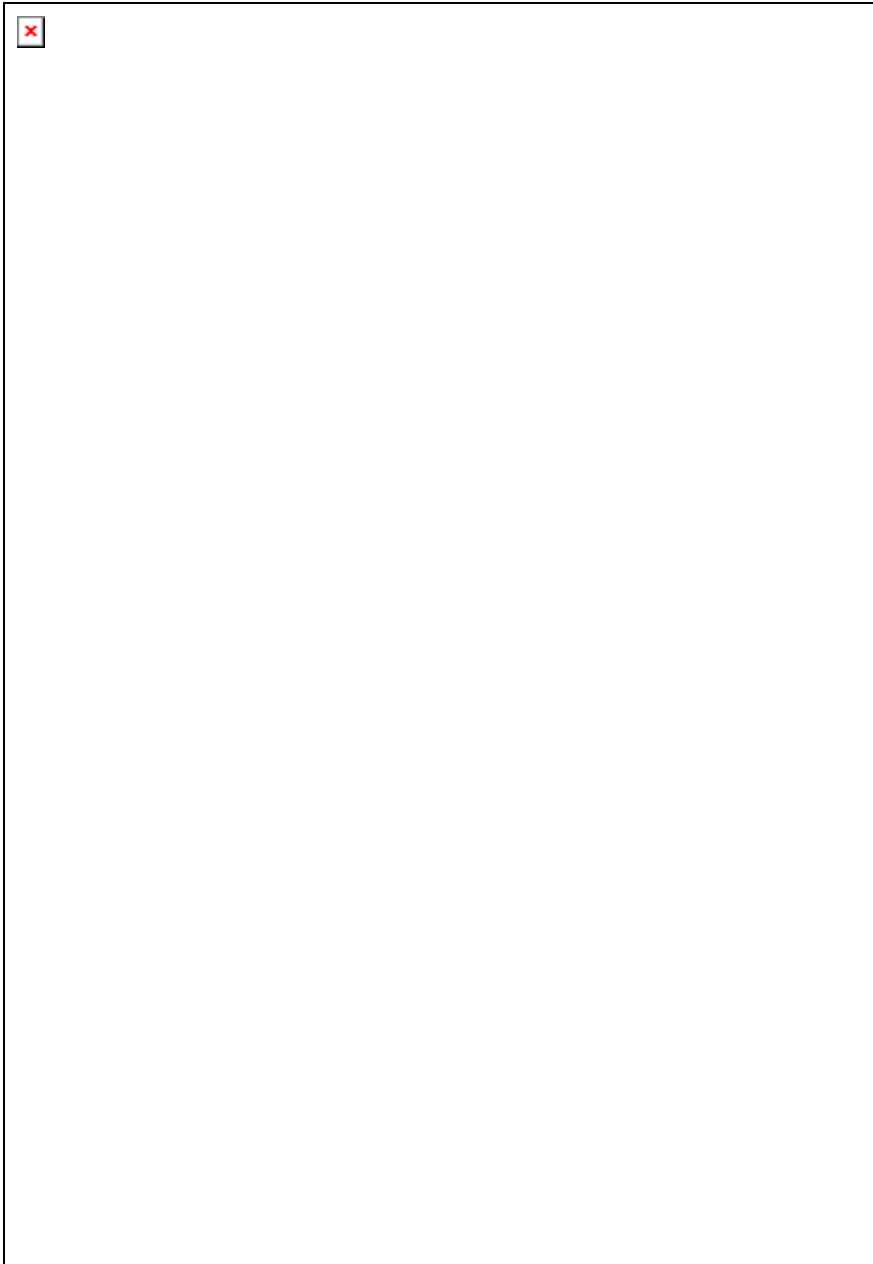
Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. По указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено*: новопроизведеннаго слободы Шебелинки к церкви Архангеломихайловской в стихарнаго дьячка Михаила Татарінова с ставленною грамотою от преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго данною, для объявления тоя церкви священно и церковнослужителям с приходскими людьми отослать в оное Екатерининское духовное правление при указе (которой при сем и посылается), 1779-го года декабря 29 дня.

Протоиерей Иоаким Иановский.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Андрей Савицкий.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 62.

*Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню
про призначення М. Татаринова стихарним дячком*

**№ 236 1780, січня 17. — Указ Синоду з умовами, на яких Слов'янському
та Херсонському архієпископу дозволяється приймати у свою
єпархію духовних осіб, які виходять із-за кордону**

1780-го года января 8-го дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав доношения преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго, которым на посланной из Святейшаго Синода указ о определении Афонской горы Царскаго монастыря иеромонаха Иеремию Грамотикополя, когда он в

светской команде, где надлежит, в подданство Российской империи принять и к надлежащей на то присяге приведен будет, в епархию Славенскую в число монашествующих Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря и о непринимании впредь выходящих из заграницы монахов без указа Святейшаго Синода, представляет, что означенной иеромонах Иеремия в числе монашествующих Полтавскаго Крестовоздвиженскаго монастыря быть желания не имел и по объявлении ему указа, просит, в разсуждении нынешняго неудобнаго к возвращению пути, здесь чрез зиму прожить, а притом размыслить, возвратиться в отечество или здесь остаться, на прописанном в оном указе основании, чтож принадлежит до учиненнаго запрещения принимать выходящих из заграницы монашествующих без указа Святейшаго Синода, то такая надобность в греческих священниках для поселившихся в Словенской епархии иностранцев и что оные претерпевают без священства, знающаго их язык, о том в письме его, преосвященнаго, в оном указе прописанном, изображено и притом приложил с сообщения господина бригадира Якова Репнинскаго копию, в коей значится, что по причине высылки в консисторию тамо бывшего иеромонаха, для забратия о его иеромонашестве справок, тамошние поселенцы по разным местам разойдутся, из чего де явствует, что положение выходцев, по неимению священников их, может придти в нарушение, почему с самага начала вступления его, преосвященнаго, в епаршеские дела о том первоначальное иметь попечение, чтоб как здешние жители, так и выходящие иностранцы в получении христианских треб нужды не имели и слушая на их собственном языке церковную службу, могли охотнее из заграницы выходить и здесь безпрепятственно населяться, вследствие чего, когда известно учинилось ему, преосвященному, прежде получения оного указа, что некоторый греческий иеромонах Анатолий, для свидания с свойственником своим, приехал из заграницы в Дмитриевскую крепость, а в ротах Таганрогских греческие поселенцы состоящие, числом около полуторы тысячи душ, не имеют священника, знающаго их язык и как таковые бывшие священники никогда, а иеромонашествующие весьма редко выходят, то от него, преосвященнаго, в согласие состоявшагося 777 года марта 27 числа из Святейшаго Правительствующаго Синода к преосвященному архиепископу Евгению указа, приказано консистории в Новоростовское духовное правление послать указ и велеть оного иеромонаха выслать в консисторию с тем намерением, чтоб его, по забратии подлежащих о его иеромонашестве и доброжителстве справок, в означенные работы, буде пожелает, определить и в Святейший Синод отрепортовать, но за получением сего указа, хотя оный иеромонах и выслан будет и по справкам не окажется сумнительства по определению его в показанные роты, однако как иностранцы, большею частию не имущественные и досматривающие их священники кроме положеннаго им небольшого жалованья, и то ежечасто долговременно не даемаго, никаких других доходов не имеют, пока о том от Святейшаго Синода во споследует резолюция, может быть прописанной иеромонах ожидать не пожелает, буде ж и пожелает, но до получения оной резолюции вышеозначенные поселенцы без священника следовательно оставаться должны без исправления им треб христианских, в каком случае младенцы без крещения и больные без исповеди и причащения святых тайн могут умирать, а равных сему обстоятельствам и другие иностранцы, в Колпаковке, в крепости Святаго Димитрия, в городе Елисавете и в других разных Славенской епархии местах поселившиеся, подвержены, чего ради просить, во уважение изображенных обстоятельств, дозволить, как вышеозначенным указом преосвященному архиепископу Евгению дозволено, выехавших духовных, по учинении достоверных о их священстве и доброжителстве справок, по приведе их, где надлежит, к надлежащей в верном подданстве присяге, к новоселенцам, для исправления им на их языке церковной службы, определять и кто когда куда определен будет, Святейшему Правительствующему Синоду репортовать. А по справке в канцелярии Святейшаго Синода значится: прошлаго 1777 года по представлению преосвященнаго Евгения архиепископа Славенскаго учиненным в Святейшем Синоде определением и посланным к тому преосвященному указом между прочаго велено: выходящих из заграницы духовных по усматриваемой нужде единственно к исправлению населяемым иностранцам треб и для исправления на их языке церковной службы с прописанными в том доношении его, преосвященнаго, свидетельствами принимать дозволить, по сношению с тамошними господами губернаторами и на таком же основании, как и светские иностранцы в подданство принимаются, но в монастыри без указа никого не принимать. *Приказали:* оному преосвященному Славенскому предпри-

сать указом, что в разсуждении представляемой ныне им, преосвященным, обстоящей для новопоселенных иностранцев в священниках, знающих их язык, необходимости, за неимением таковых из белого священства, дабы не могли оные новопоселенцы лишаться церковной службы и исправления христианских треб, хотя Святейший Синод принять ему, преосвященному, в епархию свою выходящих в Россию из заграницы знающих греческий и другие языки иеромонахов и дозволяет, но с тем 1, чтоб оные приняты были в Россию единственно к тем новопоселенцам в таковой только необходимости, когда где из белого священства знающих греческий и другие языки сыскать будет не можно. 2, принимать оных не иначе, как по сношению с светскою командою, по учинению прописанных в доношении его, преосвященного, о священстве и состоянии их справок и буде по оным и по освидетельствовании искусства их в исправлении священнослужения и треб, никакого препятствия и сумнительства не окажется и не более как по числу селения, в коих построены или от господ губернаторов назначены к построению церкви, к коим их определять по надлежащему, кто же именно когда из таковых в Россию выдет, принят в какое точно селение, к коликим дворам и числу душ и по какой необходимости определен будет, о том тогда же с прописанием учиненных о том определенном справок обстоятельно в Святейший Синод репортовать. 3, наблюдать накрепко, чтобы оных, выходящих из заграницы иеромонахов, свыше потребности принято не было и для того б оных и с определенными уже до сего священниками числа назначенных у новопоселенцев церковей отнюдь не превосходило. 4, до определения ж оных иеромонахов к вышедшим крымским христианам греческого закона, кои состоят в ведомстве преосвященного Игнатия митрополита Готфейскаго и Кефайскаго, ему, преосвященному Славенскому, не вступать. 5, между тем ему, преосвященному, всемерно стараться сыскивать способных и приуготовлять ко вступлению в священнический чин из тех же новопоселенцев и буде из них или и из российских, знающих греческой язык, окажутся того желающие, таковых достойных на основании Святых Отец правил, Духовнаго регламента и указов по означенным новопоселенцев приходам во священники и производить, дабы со временем во всех тех селениях церкви неотменно белым священством укомплектованы были. А как именным Ея Императорскаго Величества состоявшимся в 764-м году о духовных штатах указом впредь выезжать в Россию имеющим духовным персонам никому без особливаго именного Ея Императорскаго Величества высочайшаго указа жалованья давать не велено, то за силою сего узаконения, выходящих в Россию из заграницы монашествующих в монастыри без дозволения Святейшаго Синода отнюдь не принимать и не определять.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православнаго исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 259 – 261.

№ 237 1780, лютого 22. — Копія свідоцтва, виданого Переяславською духовною консисторією І. Хоцинському про звільнення його з Переяславської до Слов'янської та Херсонської епархії, де він одружився в надії отримати священницьке місце

Копия.

По указу Ея Императорскаго Величества из духовной Переяславской консистории священническому сыну Иоанну Хоценскому в том, он, Иоанн Хоценский, поданным сего года февраля 20 дня преосвященному господину Илариону епископу Переяславскому и Бориспольскому доношением представил, уроженец де он Полской области епархии Переяславской протопопии Чигринской села Адамовки церкви Покровской умершаго священника Симеона сын, по избучении русской грамоты обучался в здешней Переяславской семинарии латинскому языку от начатков по риторике, а 774 года июня 15 дня по выбору в певческую должность в Харьков к государственным классам уволен з семинарии при аттестате, где и находился по сие время, ныне же по изволению Слободской губернии господина губернатора его превосходительства генерал-майора и кавалера Дмитрия Норова Азовской губернии в деревне его превосходительства Александровке желая получить священническое место, женился тамо, за тем и присил о увольнении его из здешней епархии разсмотрения; а по справке с делами явилось, что помянутого

села Адамовки приход точно состоит в епархии Переяславской, и проситель Иван Хоцинский обучался в семинарии Переяславской, с которой и в певческую должность при аттестате уволен, а что ныне в надежду получения в означенной деревне Александровке священства // женился о том от его превосходительства к его преосвященству особо писано; для того с определения ею ж преосвященства дано сие ему, Иоанну Хоцинскому, за подписом присутствующих и печатью консистории свидетельство со увольнением с епархии, февраля 22 дня 1780 года.

На подлинном подписано:
Катедральный наместник игумен Иринарх.
Протоирей Иоанн Стеблинский.
М.П.
В должности писаря Степан Симонович.
Канцелярист Петр Жежелевский.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 8 – 8 зв.

№ 238 1780, травня 4. — Копія свідоцтва, виданого правителем Харківського намісництва Д. Норовим І. Хоцинському, який одружився і мешкав у його селі Олександрівці Азовської губернії в надії стати там священиком, але через не зведення там церкви просив дозволу шукати інше місце

Объявитель сего епархии Переяславской села Адамовки студент, обучавшийся в Переяславской семинарии, и после при вокальной музыки в Харкове бывший священнический сын Иван Хоцинский Азовской губернии в деревне моей Александровке женился проживал с 1779 году для получения священства, находился честно и добропорядочно, и ни в чем не подозрителен. А ныне за непостройкою в означенной слободе еще церкви просил меня дозволения для проискания во иное место, и по желанию его уволен; в чем сие и свидетельство от меня для проискания места ему, Ивану Хоцинскому, дано в Харкове за подписанием и приложением герба моего печати.

Маия 4 дня 1780 года.

На подлинном подписано:
Ея Императорскаго Величества
всемиловитейшей государыни моей генерал маиор Харьковскаго наместничества правитель и ординов военного Святаго Победоносца Георгия и Святыя Анны кавалер Дмитрий Норов.
М. П.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 9.

№ 239 1781. — Заручне прохання парафіян і священика слободи Барвінкової Стінки на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) щодо призначення на місце священика Георгіївської церкви І. Хоцинського

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

Нижайшее прошение.

Просят епархии Вашего Высокопреосвященства Екатерининской протопопии Торского уезда слободы Барвенкиной Стенки церкви Святаго Великомученика Георгия нижеподписавшиеся приходские люди о нижеследующем.

1-е.

Вышеописанная церковь есть деревянная, находится во всяком благосостоянии и к отправлению в ней священнослужения препятствия никакого нет. Построина собственным коштом нашим на отведенной под оную церковь земли, при той церкви священник Иоанн Александров, староста церковный Федор Головка, а другой священник Иоанн Динисевич прошлого 1778 году сентября 20 дня волею Божию умре, по числу же дворов, в третьем пункте значащихся, по требен священник другой.

2-е.

Чего ради мы все обще показанной церкви приходские люди не исключая никого из нас к произведению в друга священника избрали студента Ивана Хоценского, о котором свидетельствуем, что он родом малороссиянин, епархии Переяславской Чигринской протопопии села Адамовки Покровской церкви умершаго священника Симеона сын, лет ему от роду тридцать один, у // указной присяги был и свидетельство имеет, состояния доброго, не пьяница, не бийца, в домостроительстве своем исправен и рачителен, не клеветник, не сварлив, и ни в каких худых делах и приводах не обличен, и ни к какому худому делу також и расколу не подозрителен, в военную службу и ни в какое светское звание, також де и в оклад нигде не записан, о всем чем по свидетельствам у него имеющимся явствует.

3-е.

При вышеписанной приходской церкви имеется приходских дворов двесте семьдесят семь, в них мужеска тысяча двадцать одна, женска девятьсот пятьдесят семь, обоого пола тысяча девятьсот семдесят восемь душ. Земля для священно и церковнослужителей усадебная, пашенная и сенокосная имеется, и оной нами избираемый землею и добровольным подаянием доволен, и от оной церкви по смерть свою к другой просится не будет. В чем и сам он на сем же подписался.

4-е.

При той церкви церковнослужителей ближайших и достойнейших к тому чину кроме оно-го нами избранного не имеется, и об нем спору никакого нет и не будет.

Того ради Вашего Высокопреосвященства милостиваго архипастыря нашего всепокорнейше просим вышепомянутого студента Ивана Хоценского к // показанной приходской нашей Георгиевской церкви произвести в священника и снабдить грамотою. 1781 года дня.

Сие прошение писал слободы Барвенкиной Стенки казенный поселянин Влас Черкас.

К сему прошению слободы Барвенкиной Стенки Георгиевской церкви священник Иоанн Александров руку приложил.

К сему прошению той же церкви прихожанин Яков Вобошко руку приложил.

К сему прошению той же церкви прихожане атаман Яким Пашенко, жители Иван Осадчий, Григорий Тагамлиций, Павел Головка, Иван Калченко, Павел Храпач, Герасим Лобей, Петр Кулик, Григорий Лазаренко, Иван Гирик, Герасим Рябошапка, Остап Кулик, Никифор Горпинченко, Степан Ступак, Иван Полща, Федор Деденко, Костянтин Авраменко, Корней Тимченко, Игнат Обыйхвост, Кондрат Цимбал с согласием всех вышеписанной церкви прихожан, а вместо их неграмотных по их прошению той же церкви прихожанин Иван Подольский за их и за себе руку приложил.

Означенное заручное слободы Барвенкиной Стенки церкви Святаго Великомученика Георгия приходских людей о произведении к оной церкви студента Иоанна Хоцинского во священника прошение мною в должности заказчика священником Даниилом Варвинским свидетельство//вано, которое оказалось подлинное а не подложное, и писано с общаго всех той церкви прихожан согласия, и оной кандидат студент Иоанн Хоцинский точно состоит жития как уверяют прихожане честнаго, и мною, заказчикам, ни в каких худых поступках никогда не усмотрен; о чем свидетельствую по священству и присяжной должности. В должности заказчика слободы Протопоповки Екатериновской церкви священник Даниил Варвинский.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 3 – 4 зв.

№ 240 1781, червня 30. — Донесення заказчика священника Д. Варвинського Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) щодо справи І. Хоцинського

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому

епархии Вашего Высокопреосвященства Екатериновской протопопии от состоящаго в должности заказчика слободы Протопоповки церкви Святыя Великомученицы Екатерины священника Даниила Варвинского

Покорнейшее доношение.

Сего 1781 года июня 22 дня студент епархии Переяславской протопопии Чигринской села Адамовки церкви Покровской умершаго священника Симеона Хоцинского сын

Иоанн предъявил мне нижайшему данное ему на имя Вашего Высокопреосвященства заказу моего слободы Барвенкиной Стенки Георгиевской церкви от приходских людей заручное прошение о произведении его к оной церкви на место умершаго священника Иоанна Динисовича во священника; по которому прошению надлежащее изследование мною учинено, и по оному оказалось: означенная Святаго Великомученика Георгия церковь состоит деревянная во всяком благосостоянии и твердости, построена коштом приходских людей на отведенной под оную церковь земли, к священнослужению // препятствующих причин нет, книгами до церковного круга принадлежащими и священнослужительскими облачениями, тако ж де и церковною утварью довольно снабдена, и недостатка не имеет; при оной церкви находится священник Иоанн Александров, а другой священник Иоанн Динисевич прошлаго 1778 года сентября 20 дня волею Божию умре; приходских дворов состоит двесте семдесят сем, в оных дворах мужеска пола тысяча двадцать одна, женска девять сот пятьдесят сем, обоего пола тысяча девять сот семдесят осем душ; оные дворы все поселены в близком от церкви разстоянии; подцерковная для священнослужителей усадебная земля, тож пашенной и сенокосной сто двадцать десятин имеется, и в неотъемлемом тоя церкви у священнослужителей состоит владении, сверх оной руги ни от кого не производится; означенный кандидат жития и состояния честнаго, лет от роду имеет, как по свидетельству данному ему из Харьковского духовного правления значится, тридцать один, женат на дочери слободы Барвенкиной Стенки поселянина Василия Грыня девице Марии первым безпрепятственным к получению священническаго достоинства браком; в супружестве живет добропорядочно, в чтении, пении и письме по свидетельству моему оказался исправен, устав церковных знает в точности, в членах телесных повреждения не имеет, просимое им священническое место // состоит точно праздно, и все тоя церкви прихожане быть ему на оном священническом месте желают, и заручное прошение с общаго согласия оных прихожан писано и руки приложены подлинно а не подложно. Чего ради оного студента Иоанна Хоцинского с данным ему от приходских людей заручным прошением и с принадлежащими об нем свидетельствами для представления его к Вашему Архипастырству отправил я при сем моем покорнейшем доношении в Екатерининское духовное правление. Июня 30 дня 1781 году.

К сему доношению в должности заказчика слободы Протопоповки священник Даниил Варвинский руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 5 – 6.

№ 241 1781, липня 29. — Донесення заказчика священника Д. Варвинського Катерининському духовному правлінню про направлення туди студента І. Хоцинського для розгляду справи стосовно його призначення на священницьке місце

В Екатерининское духовное правление
слободы Протопоповки от священника Даниила Варвинского
Доношение.

Ведомства Екатерининской протопопии слободы Барвенкиной Стенки житель Переяславской семинарии студент Иоанн Хоцинский, обранный означенной слободы Барвенкиной Стенки Георгиевской церкви приходскими людьми на место умершаго там священника Иоанна Динисевича к показанной церкви во священника, по учиненному мною подлежащем изследовании с данным ему на имя его высокопреосвященства от прихожан выбором и от мене представлением, // то же и с принадлежащими об нем свидетельствами при сем моем доношении на особливое предписанного духовного правления благорассмотрение отправляется.

Июля 29 дня 1781 года. В должности заказчика священник Даниил Варвинский.

№ 10. //

Учинить в духовном правлении справку о числе дворов и душ в слободе Барвенкиной Стенки и отправить к преосвященному при доношении. Августа 2 дня. Протопоп Иоанн Сулима.
Священник Иоанн Курдиманов. Священник Иоанн Александров.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 1 – 2.

№ 242 1781, жовтня 6. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню стосовно І. Хоцинського, призначеного на священницьке місце при Георгіївській церкві слободи Барвінкової Стінки

№ 47. Октября 8 дня 1781 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; по указу Ея Императорскаго Величества, а по резолюции преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго, новопроизведенный в ведомства онаго духовнаго правления слободы Барвенковой Стенки к Георгиевской церкви священник Иоанн Хоцинский с ставленною его грамотою от его преосвященства данною для объявления тоя церкви священно и церковнослужителям с приходскими людми в оное Екатерининское духовное правление при сем посылается.

Наместник Полтавского монастыря иеромонах Созонт.
Канцелярист Василий [*Підпис*].
Секретарь Василий Вербицкий.

1781 года октября 6 дня.
№ 1205.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 14.

№ 243 1781, жовтня 9. — Ордер Катерининського духовного правління закащику Д. Варвинському про представлення новопризначеного священника І. Хоцинського духовенству та парафіянам Георгіївської церкви слободи Барвінкової Стінки

Ордер

закащику Варвинскому.

Сего 1781 году октября 8 дня при указе Ея Императорскаго Величества из Славенской духовной консистории в сие правление прислан новопроизведенный слободы Барвенковой Стенки к Георгиевской церкви священник Иоанн Хоцинский с ставленною иерейскою грамотою от его преосвященства данною, в силе которого указа в Екатерининском духовном правлении определено означенную грамоту записав в книгу отдать ему с распискою, и отдана, и для исправления священнической должности отпустить его к приходской церкви, и отпущен, для объявления ж его той церкви священно и церковнослужителям с приходскими людми с прочетом грамоты его в церкви к вам предложить, и предлагается, и вам, священнику Варвинскому, о том ведать и учинить по сему, и что учинено будет в духовное правление репортовать.

Октября 9 дня 1781 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 15.

№ 244 1781, жовтня 16. — Рапорт закащика Д. Варвинського Катерининському духовному правлінню про представлення ним новопризначеного священника причту та парафіянам

Декабря 20 дня 1781 году. Сообщить к делу.

В Екатерининское духовное правление
от состоящаго в должности закащика слободы Протопоповки священника Даниила Варвинского

Репорт о получении и исполнении по присланному ордеру.

Пущенной с означенного духовного правления сего 1781 года октября от 9 дня под № 203 ордер о объявлении слободы Барвенкиной Стенки Георгиевской церкви священно и церковнослужителям с приходскими людми о новопроизведенном к той церкви священнике Иоанне Хоцинском с прочетом грамоты его в церкви мною нижайшим сего

течения 13 дня получен, в силе которого ордера исполнение по надлежащему мною учинено, о чем Екатерининскому духовному правлению нижайше репортую.

В должности заика священник Даниил Варвинский.

Октября 16 дня 1781 года.

№ 20.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 45, арк. 7.

№ 245 1780, березня 4. — Указ Слов'янської духовної консисторії священнику Г. Любчику про дозвіл шукати протягом трьох місяців вакантне місце на території Слов'янської та Херсонської єпархії

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории священнику Григорию Любчику. Сего 1780 года февраля 29 дня поданным ты, священник Любчик, преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому представлял, что рукоположен ты прошлого 774 года августа 17 дня православным пресвященным Григорием митрополитом Унговлахийским города Букурешты, к соборной Положения Риз Пресвятыя Богородицы церкви во диакона; а 775 года умершим преосвященным Иовом епископом Переяславским Ширванского пехотнаго полку к походной Пресвятыя Живоначалныя Троицы полковым священником; но как между тем в тот полк Переславским преосвященным Палладием определен другой священник, Василий Леонтовский, которой и понине в оной находится, то за прибытием твоим в оной полк остался ты безместным, и по причине происходящих в Полце от римлян и униатов на православных гонительств не могучи тамо жить, проживал с женою и детми до сего времени Новороссийской губернии ведомства протопопии Новомиргородской в слободе Новой Виске. А сего года февраля 22 дня явьясь у епархиального своего преосвященного Илариона епископа Переяславского, по доношению твоему, а по резолюции его преосвященства выдан тебе из духовной Переяславской консистории билет, которой приложя // просил уважением твоего с самага во священство рукоположения без приходскаго места странствования, чрез что и пришел ты в крайнее разорение, выдать тебе из Славенской духовной консистории для проискания в епархии Славенской приходского священническаго места открытый указ. И по ученной его преосвященством резолюции дан тебе сей указ на проскание в епархии Славенской прадного и безспорнаго места на три месяца с тем, что буди ты чрез оное время места себе не проищешь, то явился б паки в консисторию для получения билета из Переяславской консистории даннаго, и для возвращения в свою епархию по прежнему, дабы праздно в епархии Славенской не волочился, а буди тебе таковое место сыщешь, и прихожане при приходской своей церкви имеют тебе пожелают, то получа от них заручное прошение, явился б в духовное правление, в ведомстве коего тот приход состоять будет, а тому правлению представить тебя по силе разосланных форм для определения тебе к тому месту; священнослужения и исправления треб христианских тебе нигде не иметь, кроме той церкви, где проищешь себе место; дан в Полтаве из Славенской духовной консистории 1780 года марта 4 дня.

Нефорошанский игумен Лукиан. Секретарь Василий Вербицкий.

Канцелярист Василий [*Підпис*]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 45, арк. 2 – 2 зв.

№ 246 1780, березня 21. — Донесення поміщиці А. де Брецинової Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволу на будівництво церкви і призначення до слободи Водяної священника Я. Крижановського

Подано 7 апреля 1780 года, записав доложить.

№ 437. 1780 года апреля 15 дня. По сему прошению определить священника Иакова Крыжановскаго в слободу Водяную для пре//подавания христианских треб на время, священнослужение ж ему иметь в ближайшей к оной слободе церкви. Касательно ж до построения в оной слободе церкви, то об оном рассмотрение имеет быть учинено, когда от Новороссийс-

каго господина губернатора сообщение к нам // о том будет. О чем просительнице от духовного правления объявить, и о том в Елисаветградское духовное правление послать из консистории указ. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Ясне в Богу преосвященному архиепископу нашему Никифору Херсонскому и Славенскому вдовствующей маиорши Анны Де Брециновой

Нижайшее доношение.

Имея я в епархии Вашего Высокопреосвященства в Елисаветградском уезде расстоянием от крепости Святия Елисаветы в 15-ти верстах отведенную мне и детям моим под слободу в вечное владение землю на сто дворов, на которой уже и населено мною около семидесяти семей, ныне ж по прозбе общества поселенного мною народа и з дозволения Елисаветградскаго духовнаго правления вывезен ими на собственном их коште из Полской области неимеющей прихода благочестивый священник Ияков Крижановский, которой для спрощения о дозволении исправлять треби христианские к находящемуся в крепости Святия Елисаветы отцу протопопу Базилевичу и ездил, но он без позволения Вашего Високопреосвященства отказывает; а как старанием здешняго народа все принадлежащее к церкви, как и книги весь круг церковной так и протчие припасы уже все приготовлены, то ж и денег для строения церкви около двух сот рублей имеется, того ради Вашего Высокопреосвященства нижайше прошу о дозволении в поселенной мною слабоде постройки церкви архипастерскаго благославления и определения во оной ко исправлению треб христианских вывезеннаго из Полщи на собственном поселян моих коште вышеписанного, которой при сем к Вашему Высокопреосвященству следует; данная ж от общества слободы моей о рачении к церкви и желании ево, Крижановскаго, иметь у себя священником подписка с нарочно посланным у сего прилагается, по которой равно и по сему доношению Вашего Высокопреосвященства нижайше прошу учить милостивое рассмотрение и о пределеение.

Маиорша Anna De Brecinowa.

Ч. 21 марта 1780 году. с. Водяна

ДАОО, ф. 37, оп. 1 а, спр. 11, арк. 1 – 2.

№ 247 1780, травня 12. — Прохання ротмістра П. Скаржинського до Слов'янської духовної консисторії про призначення до його слободи Трикрати священника В. Наливайка і дозвіл на влаштування каплиці

1780 года, мая 30 дня. По сему прошению священника Василия Наливайка, по его желанию в слободу Трикраты для преподаания христианских треб определить, и о том в Елисаветградское духовное правление из походной конторы нашей послать указ.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Славенской и Херсонской епархии в консисторию

Прошение.

Обытая и имея слободку мою во отдаленности со всех сторон от церкви, толь для народа по долгу христианскаго закона всегонужнейшой, то оным и побужден я был вызвать из Молдавии священника самочинно сие представляющего отца Василия Наливайка, приглася онаго быть в вышеназначенной моей слоботки уверением в истинном моем желании, естли толко совершить оное воле всевышняго угодно будет, чтоб со временем в сей моей слободки соорудить церковь; о чем и о самой крайнейшей нонешней в бытии здесь священника необходимости оной консистории, как месту пекущемусь о пастве стада отец духовный, представя прошу, да будет сей священник оставлен впредь навсегда в моей слободки Трикраты прозываемой, коея жители все и околичные соседы единодушно желают, чтоб он, отец Василий, преподавал им христианские требы. Ради чего и к общему богослужению устроить мне во оной слободки и часовню благословения прошу.

Ротмистр Петр Скаржинский.

Ч. 12 мая 1780 году.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 23, арк. 1.

№ 248 1780, травня 25. — Указ Слов'янської духовної консисторії священнику Переяславської єпархії І. Злажинському про дозвіл шукати протягом трьох місяців вакантне місце в Слов'янській і Херсонській єпархії

№ 552.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории епархии Переяславской священнику Иоанну Злажинскому; сего 1780 года мая 4 дня поданным ты, священник Злажинский, преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому прошением представлял, что ты за содержание в Полской области православия римлянами и униатами от приходской твоей церкви отдален и из жилого дому выгнан с разграблением всего имения, почему и испросил ты от епархиального своего преосвященного Илариона епископа Переяславского из Переяславской консистории в сходство Святейшаго Синода указа для проискания в епархии Славенской к прожитию себе до утишения в Полше происходящих на православных людей гонительств какого приходского места билет, которой приложа просил для проискания в епархии Славенской праздно священнического места выдать тебе из консистории указ; а по справке в консистории, что последовавшим из Святейшаго Правительствующаго Синода от 21-го июня 779 года // по доношению преосвященного Илариона епископа Переяславского в Славенскую духовную консисторию указом между прочим велено заграничным епархии Переяславской благочестивым священникам, от униатов и римлян разоренным, и без местно скитающимся, объявляющим желание определиться к месту в Славенской епархии, давать преосвященному Переяславскому из консистории своей для употребления о том у преосвященного Славенского прозбы письменные билеты з назначением во оных пристойного срока, а его преосвященству рассматривая те прозбы в рассуждении к таковым странствующим от гонения униатского должного призора о определении их к местам чинить сколько можно снисходительное рассмотрение и определение; того ради по силе оног Святейшаго Правительствующаго Синода указа и учиненной его преосвященства резолюции дан тебе сей указ для проискания в епархии Славенской празднаго и безпрепятственнаго места на три месяцы с тем, что буди ты чрез оное время места себе не проищеш, то явился б паки в консисторию для получения // билета из Переяславской консистории данного, и для возвращения в свою епархию по прежнему, дабы праздно в епархии Славенской не волочился, а буде тебе таковое место сыщеш и прихожан при приходской своей церкви иметь тебя пожелают, то получа от них заручное прошение, явился б в духовное правление в ведомстве коего тот приход определения тебя к тому месту, священнослужения и исправления треб христианских тебе нигде инде не иметь, кроме той церкви, где проищеш себе место; дан в Полтаве из Славенской духовной консистории мая 25 дня 1780 года.

Наместник иеромонах Созонт.

За отлучкою секретаря у доклада дел канцелярист Алексей Логвинов.

Канцелярист Василий [Підпис].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 44, арк. 3 – 4.

№ 249 1780, червня 17. — Допит грецького іеромонаха Ананія

1780 года июня 17 дня [...] ¹ приехавших из Ениколя в Колпаковку христиан сего иеромонаха Ананія по приведении к указной на верность присяге, для преподавания оным христианских треб // [...] ² священнослужение ему иметь в имеющейся в Колпаковке церкви, и о том дать ему из походной конторы [...]. ³

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі слово не прочитане.

³ У документі слово не прочитане.

1780 года июня 17 дня в походной преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго канторе греческий иеромонах Анания в силу учиненной его преосвященства резолюции допрашиван и показал.

Уроженец он Турецкой области деревни Калапода, сын жителя тамошнего греческаго исповедания Ивана. По умертвии родителей обучась он греческой грамоте, на 20-м от рождения своего году, не будучи женатым 1760 года преосвященным Никифором епископом Таландийским посвящен во иеродиакона и во иеромонаха в деревни Богданове в Каркарской Ильинской маностырь, на что ему от онаго преосвященнаго Никифора и грамота дана, в коем монастыре он был десять лет, а когда начали турки тот монастырь и другие места разорять, то он, Анания, оставя в том монастыре все свое имение, в тот числе и вышеписанную грамоту, бежал на российской флот, стоявший в архипелаге, на котором флоте командующим господином генерал аншефом Алексеем Григорьевичем Орловым определен к албанцам для преподавания христианских треб, где находился до заключения мира с турками, а прошлаго // 775 года приехал с прочими христианами на судне Святыя Екатерины в крепость Ениколскую, и там определен к албанцам же для преподавания христианских треб, при коих и ныне он находится; по выходе ж в Россию на верность к указной присяге приводим нигде не был, а священнослужение исправлял с позволения игумена иеромонаха Иоанна Быковского, что ж он, Анания, точно иеромонах, о том приложил данные ему на греческом языке от преосвященнаго Анфима митрополита Монемавемскаго и от албанцов свидетелства; к сему чистому допросу руку приложил [Підпис].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 2 – 2 зв.

№ 250 1781, жовтня 30. — Копія указу Синоду на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) по справі грецького ієромонаха Ананія з наказом перевірити, чи не знаходяться ковпаківські греки в підпорядкуванні Готфійському та Кафійському митрополиту Ігнатію

Копія.
№ 2302.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Святейшаго Правительствующаго Синода преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому; по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод по репорту Вашего Преосвященства о определенном вами к выехавшим из Еникуля, а ныне находящимся в Колпаковке грекам для преподавания им христианских треб греческом иеромонахе Анании *приказали*: Вашему Преосвященству предписать указом, чтоб об оных поселившихся в Колпаковке греках учинена была вероятная справка, что они не из числа ль вышедших из Крыма в Россию с преосвященным Игнатием митрополитом Готфеиским и Кефайским, которые в силу всемилоостивейше пожалованной от Ея Императорскаго Величества оному преосвященному митрополиту и всему обществу крымских христиан греческаго закона привилегий состоят в его, преосвященнаго Игнатия, пастве, и ежели они почитаются в числе тех выходцов, то и определение к ним иеромонаха или священника оставить рассмотрению того митрополита; а естли они к пастве его ни по чему // не принадлежат, в таком случаи оному учиненному Вашим Преосвященством определению остаетя в своей силе, октября 30 дня 1781 года.

На подлинном тако :

Обер секретарь Аполлон Наумов

Секретарь Павел Стражев

Канцелярист Григорий Ришов

С подлинным указом и чернью репорта читал канцелярист Василий [Підпис]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 83, арк. 18 – 18 зв.

№ 251 1780, липня 3. — Донесення священника Т. Мизюкевича Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням про надання дозволу на богослужіння

[...] ¹ генерал порутчика и кавалера Петра Аврамовича Текелия священника Тимофея Мизюкевича // [...] ² для преподавания жителям христианских треб определить, коему молитвы и прочие требы отправлять в особливо отведенном в оной слободе доме // [...] ³ исправлять ему в ближайшей к оной слободе церкви. И о том в Новомиргородское духовное правление послать из походной нашей конторы указ с предписанием, какие именно ему присыласть в свое правление ведомости и репорты, о том дать ему // наставление.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский
№ 100.

Великому господину преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому милостивому архипастиреве

Нижайшее доношение

Прошлого 775 года по замирении России с турком взят я с женою и детьми с турецкого села Холти (где был и приходским священником) Молдавского гусарского полку полковником Зверовим в Россию со всеми того села жителми, которые по разних того полку шанцам поселены, я ж оным полковником оставлен был в Добрянки, с которой по приключившей мне болезни взят прописанным полковником Зверовим на его пропитание в его слободу Хмелеву, которая и проданна господину генерал порутчику и разных орденов кавалеру Петру Аврамовичу Текелии, где и нине проживая бедственно без священнослужения, лишаясь и дневнаго пропитания; того ради Вашего Преосвященства покорнейше прошу о дозволении священнослужения учинить милостивое разсмотрение, ставленную ж мою грамоту, данную от преосвященного Даниила митрополита Ренского [...] ⁴ на волском языке с переводом при сем представляю;

Вашего преосвященства
нижайший раб
волоский рукоположенец священник
Тимофей Мизюкевич

1780 года июля 3 д[ня].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 46, арк. 1 – 2 зв.

№ 252 1780, вересня 7. — Указ Синоду щодо необхідності Слов'янському та Херсонському архієпископу зноситись із губернаторами з питання призначення до парафій духовних осіб, які виходять із-за кордону

1780-го года, сентября 2-го дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав репорта преосвященнаго Никифора архиепископа Славенскаго, с прописанием поданнаго ему от жительствоющих в городе Херсоне греков прошения об определении к ним, по причине большого их количества, знающаго греческий язык для священнослужения и преподавания треб священника, а как и самим им, преосвященным, по бытности его в Херсоне, усмотрено поселившихся греков до двадцати дворов и приезжающих к порту немалое число, то по приведении к указной на верность присяге и по освидетельствовании в священнослужении и исправлении христианских треб, и определен на время к тем грекам также и к обитающим в крепости Колпаковской албанцам, до переходу их в Таганрог, вышедший из заграницы греческой иеромонах Иоаким, который, как о себе допросом, между прочим, показал, будучи в 1762-м году в Турецкой области, преосвященным Игнатием архиепископом Гревенским посвящен епархии Афиньянской в став-

¹ Край аркуша пошкоджений.

² Край аркуша пошкоджений.

³ Край аркуша пошкоджений.

⁴ У документі слово не прочитане.

ропигийский Успенский монастырь иеродиаконом и иеромонахом, имеет и данную от того преосвященнаго грамоту, но оную, убегая из того монастыря от разорения турками тамошних мест, на пути потерял, а в 1772-м году, прибыв на российской флот в архипелаг, определен командующим господином генералом аншефом и кавалером графом Алексеем Григорьевич Орловым Чесменским в Албанской красной баталион, для священнослужения и преподавания христианских треб, о чем и аттестат, данный ему онаго баталиона от штаб и обер офицеров, приложил, по окончании же с турками войны, прибыв он с прочими христианами в крепость Еникольскую, определен в 1779-м году в крепость Колпаковскую бывшим онаы крепости обер-комендантом Репнинским, но по выходе в Россию, на верность к присяге приводим нигде не был, а что точно о посвящении его помянутым преосвященным Игнатием в предписанный монастырь во иеродиакона и иеромонаха, грамоту потерял, о том приложил данное ему от греческих преосвященных Анфима митрополита Моневассийскаго, Неофита архиепископа Зорнадскаго, Кирилла епископа Амилийскаго и Уеремии епископа Неражскаго свидетельство. *Приказали*: как во оном репорте не значится того, чтобы об означенном иеромонахе Иоакиме, при определении его в показанной город Херсон для священнослужения и исправления треб, учинено было сношение с светскою командою, да и где он на верность подданничества к присяге приводим был, неупомянуто ж; а по присланном Святейшему Синоду от господина генерала аншефа Астраханскаго, Новороссийскаго и Азовскаго генерала губернатора и кавалера князя Григория Александровича Потемкина и от него, преосвященнаго Славенскаго, доношениям, посланным от Святейшаго Синода к нему, преосвященному, марта от 27-го дня 777-го года указом, выходящим из заграницы духовным по усматриваемой нужде единственно к исправлению поселяемым иностранцам треб и для исправления на языке церковной службы, с прописанными в том онаго преосвященнаго Славенскаго доношения свидетельствами, принимать, хотя и дозволено, но при том точно предписано, чтобы оный прием был по сношению с тамошними господами губернаторами, и на таком основании, как известные иностранцы в подданство приемлются, чего ради и помянутому господину генералу аншефу и кавалеру князю Григорию Александровичу Потемкину указом же из Святейшаго Синода рекомендовано, чтобы и от него о приеме тех выходящих в Россию из заграницы духовных, с привождением их к надлежащей в верном подданстве присяге, кому надлежит, подтверждено было, для того ему, преосвященному, и подтвердить еще указом, дабы означенной иеромонах Иоаким, для размождения о приеме его в число подданных Российской империи и при вводе к надлежащей в верном подданстве присяге, как оное собственно до светской команды принадлежит, отослан был к господину губернатору, к которому следует немедленно да и впредь ему, преосвященному, всех таковых, выходящих в Россию духовных людей, без сношения с господами губернаторами и без привождения их в светской команде к надлежащей присяге, собою к местам отнюдь не определять, а поступать в том на основании означеннаго преждепосланнаго из Святейшаго Синода к нему, преосвященному, указа.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православнаго исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 283 – 284.

№ 253 1780, жовтня 30. — Указ Азовської губернської канцелярії грецькому суду про виплату ченцю Гофангелову жалування за навчання грецьких дітей

Получен ноября 17 дня 1780 году.

№ 8188.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Азовской губернской канцелярии в греческий суд. По указу Ея Императорскаго Величества Азовская губернская канцелярия по доношению греческаго учителя монаха Гофангелова коим прописывая, хотя определено ему для обучения греческих детей читать и писать получать из сей губернской канцелярии ежегодно по шестидесят рублев денежное жалованье, но как ему для получения оного по должности отлучатца не можно, то и просит о выдаче по способности из Таганрогской камендантской по земским делам канцелярии

как за прошедшие сего года генварскую и майскую трети, так и впредь, повелеть выдавать, учинить рассмотрение, а по справке в Азовской губернской канцелярии оказалось, что оному монаху Гофангелову учиненным сего года марта в 30-й день определением заключено действительно производить денежное жалованье в год по шестидесят рублей, того для приказали: в Таганрогскую каменданскую по земским делам канцелярию послать указ и велеть вышеписанному монаху Гофангелову не полученное им за прошедшие сего года генварскую и майскую трети денежное жалованье, всего сорок рублей, из имеющейся в ведомстве оной таможенной и на счет выведенных из Крыма христиан суммы з запискою в расход и с распискою оного монаха выдать, и по выдаче в сию губернскую канцелярию рапортовать, // а так же и впредь по прошествии каждой трети из вышеписанного годового шестидесят рублевого положения из той же самой таможенной суммы выдавать, и о всякой выдаче в сию губернскую канцелярию присылать рапорты, по получении которых для пополнения таможенной об отчислении из христианской суммы имеют быть деланы особья определения, дабы ж оной монах Гофангелов был о сем сведом и определяемое денежное жалованье из Таганрогской комендантской по земским делам канцелярии получал в оной греческой суд послать сей указ и велеть, объявив оному монаху Гофангелову в сию губернскую канцелярию рапортовать, октября 30-го дня 1780 году.

[Підписи]

ЦДІАК України, ф. 1576, оп. 1, спр. 3, арк. 14 – 14 зв.

Опубликовано: Гедьо А.В. Джерела з історії греків Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.). — К., 2001. — С.198 – 199.

№ 254 1780, грудня 13. — Рапорт Новомиргородського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть новомиргородського священика Ф. Лаленка, якому було заборонено богослужіння та виконання треб

№ 20. Получен [...] ¹. Записав отдать в повытье.

В Славенскую духовную консисторию Новомиргородского духовного правления

Репорт.

Определенный до рассмотрения от оной Славенской духовной консистории от 20 марта 1779 года для исправления при новомиргородской Святомихайловской церкви священнослужения и мирских треб, а сего 780 года сентября 25 д[ня] в непреподавании мирских треб и священнослужения, кроме ради спасения своей души, а дабы же без препинания не оставался, со всех парохияльных доходов на пятой части указами оставленный священник Фома Лаленко сего декабря 12 дня волею Божию умре, и по церковному чиноположению того ж декабря 13 погребен. По коему жена его, Стефанида, в 61, детей Стефан в 19, Пелагия в 16, Елена в 13 летах остаются на своем пропитании, о чем Славенской духовной консистории Новомиргородское духовное правление почтено репортует.

Протоперей Петр [Підпис]

1780 года декабря 13 д[ня].

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 70, арк. 2.

№ 255 1780, грудня 14. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть бешківського священика С. Мовчана

В Славенскую духовную консисторию от Елизаветградскаго духовного правления

Репорт.

Сего 780 года ноября 26 дня бешковской священник Иоан Подгорский репортом представил, что де того же ноября 26 дня бешковской священник Симеон Мовчан волею Божию умре, по умертвии коего жена его, священника, осталась, а детей ни мужеска

¹ У документі дата не прочитана.

ни женска пола никого нет, о том Славенской духовной консистории Елисаветградское духовное правление сим почтенно репортуя усыновытелную онаго умершаго священника Мовчана грамоту при сем в подлиннике прилагает.

Протопоп Павел Базилевич
Присудствующий иерей Димитрий Смолодович
Присудствующий иерей Иоанн Волчаницкий
Диакон Григорий Саражинович

1780 года декабря 14 дня
№ 641.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 70, арк. 1.

№ 256 1780, грудня 18. — Пропозиція Катерининського духовного правління священнику нововодолазької Миколаївської церкви М. Кордовському про перерозподіл парафіяльних дворів між священиками малоодолазької Хрестовоздвиженської церкви

Предложение

Из Екатерининского духовного правления нововодолазкой Николаевской церкви священнику онаго духовного правления присутствующему Матфею Кордовскому.

Ведомства сего слободы Малых Водолаг Хрестовоздвиженской церкви священник Василий Яковенков поданным в духовное правление доношением объявил, с прошлого де 1754 году, находясь он в слободе Молой Водолаги священником, имел в той же слободе приходских дворов часть, да слободу называемую Караванскую, которая от его церкви разстоянием в десяти верстах, ныне же в одной слободе Караванской сооружена вновь церковь Божия, при коей имеетя священник Леонтий Чернов, и так де тая слобода Караванская с приходу его вышла, по чему осталось в его приходских дворов в Малой Водолаге пятьдесят восемь, да в хуторах, принадлежащих к Малой Водолаги, в разных местах до пяти десяти дворов, в товарища же его священника Павла Терлецкого внутри слободу Малой Водолаги сто восемьдесят, да в хуторах более десяти дворов; и как он, Яковенков, с товарищем своим Павлом во всех церковных службах равные несет труды, то в разсуждении его великоприходства остается обиженным, того ради сего духовного правления просил о уравнении его с товарищем священником Павлом Терлецким приходскими дворами в силе указов учинить разсмотрение; по справке же в духовном правлении оказалось: прошлого 1774 года мая 20 дня последовавшим из Белогородской духовной // консистории в сие правление Ея Императорского Величества указом по прошению слободы Малой Водолаги священника Павла Терлецкого, а по резолюции преосвященнаго Аггея епископа Белогородскаго и Обоянскаго велено священнику Павлу Терлецкому, которой по прошению государственной слободы Малой Водолаги Хрестовоздвиженской церкви приходских людей той же церкви на приход умершаго священника Ивана Терлецкого, родного его брата, определен указом, быть действительным священником, и объявленному просителю священнику Павлу Терлецкому да Василию Яковенкову, також и обучающемуся в славенолатинских школах предпомянутаго умершаго священника Ивана сыну его Федору Терлецкому Екатерининской провинции от духовного правления разделить прожиточных, средних и маломочных по сущей справедливости по равным частям без малейшей обиды, дабы впредь от оных священников и ученика об оном прозбы его преосвященству не было, и часть прихода упомянаго ученика оставить на его произволении или означенному священнику Павлу Терлецкому поручить для исправления церковных и мирских треб на вышеписанном основании, и ли другого ко онаму приходу священника до возрасту его лет приискать пожелает; в силе котораго указа приходским дворам в слободе Малой Водолаги и в хуторах ее перепись самоежнейшая тогда ж учинена, и по онай оказалось в слободе Малой Водолаги и в принадлежащих к той слободе хуторах триста четыре двора, в них жилых изб триста семдесят одна, да // к тому ж приходу причитались государственная слобода Караванская, в которой по переписи явилось сто два двора, всего в обоих слободах с хуторами четыреста шесть дворов, и хотя тое число дворов и изб по силе указа надлежало тогда на трое разделить, но понеже Караванской слободы обыватели желание свое тогда объ-

явили в оной слободе вновь устроить церковь Божию и в духовном правлении делались надлежащие о том выправки, того ради та слобода Караван от разделу и оставлена, а состоящие в Малой Водолаги и в принадлежащих к ней хуторах триста четыре двора духовное правление определило для трех в Малой Водолаги священнических мест по равной части разделить, но как священник Павел Терлецкий тем разделом без причисления слободы Каравана объявил свое неудовольствие, то духовное правление до получения резолюции от духовной консистории тот раздел и оставило, а в духовную консисторию представило на рассмотрение; прошлого 1777 году по прошению слободы Караванской обывателей а по благословиению преосвященного Евгения архиепископа Славенского и Херсонского в оной слободе Караванской церковь во имя Рождества Пресвятыя Богородицы октября 20 дня по чиноположению церковному заложена, а по сестроении и по приуготовлении всех утварей в 1779 году декабря 27 дня по благословиению преосвященного Никифора архиепископа Славенского и Херсонского освящена, при которой и священник Леонтий Чернов имеется; предпомянутой же священнической сын обучавшийся в школах // прошлого 1776 году января 18 дня от училищ отстал, проживал в доме, и сего 1780 году ноября 22 дня волею Божию умре; имеется ж брат его Иосиф 23 лет с училищ прошлого 1771 году за тупостию отставлен, читает средство, писать и петь мало умеет; по учиненной же ныне вами, священником Матфеем Кордовским, означенному маловодолазкой Крестовоздвиженской церкви приходу переписи оказалось в приходе священника Павла Терлецкого внутри слободы сто восемьдесят шесть да в хуторах дватцать сем дворов, итого двести тринадцать; в приходе священника Василия Яковенкова внутри слободы шездесят дворов да в хуторах семдесят сем, итого сто тридцать семь; и как с предписанного явствует, что приход Терлецкого больше прихода Яковенкова семдесят шестью дворами, то хотя по определению преосвященного Аггея епископа Белоградского и Обоянского и велено было приход разделить на трое и одну часть оставить ученику, обучавшемуся в Харьковском коллегииуме, Федору Терлецкому, но как он, Федор, уже умре, оные ж священники Павел и Василий в священнослужении несут труда равные, а брат Федоров Иосиф состоит в дячковской должности и оттуду пропитание имеет, по правилному ж обряду при всех церквах священники равными владеют приходами, того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Екатерининском духовном правлении определено: // означенной приход маловодолазкой Крестовоздвиженской церкви священникам Павлу Терлецкому и Василию Яковенкову дабы они впредь между собою спору не имели и команды не трудили разделить на две равные части прожиточных, средних и маломочных, и для разделу отправить вас, священника Матфея Кордовского, предписав вам оной раздел учинить по самой сущей справедливости в присутствии обоих священников, и одну часть поручить священнику Павлу Терлецкому, а другую просителю священнику Василию Яковенкову, с тем письменным их обязательством, дабы они в разделенные дворы друг ко другу самовольно не входили и церковных и мирских треб ни под каким видом (кроме того разве кто кого из них по какой случившейся необходимой нужде попросит или куда позван кто из них будет, в то время до возвращения священническаго к приходу от духовнаго правления определен быть имеет) не отправляли, и ту учиненную ведомость с показанием колико кому какия именно дворы порученны купно с письменным взятым от них, священников, обязательством за рукою вашею вам, священнику Кордовскому, представить в духовное правление при репорте, о чем к вам приложить, и предлагается, опись же приходу, вами учиненная, при сем прилагается, декабря 18 дня 1780 году.

Протопоп Иоанн Сулима.
Священник Иоанн Александров.
Канцелярист Гаврило Сулима.

№ 330.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 42, арк. 2 – 4.

№ 257 1781, листопада 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про рівний розподіл парафіяльних дворів між священиками П. Терлецьким і В. Яковенковим

№ 58. Декабря 2 дня 1781 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; минувшаго сентября 21 дня присланным в консисторию оное Екатерининское духовное правление доношением представя, ведомства де онаго правления слободы Малой Водолаги Крестовоздвиженской церкви священник Василий Яковенков поданным в тое правление доношением объявил, с прошлого де 1754 года находясь он в слободе Малой Водолаги священником имел в той же слободе приходских дворов часть, да слободу называемую Караванскую, которая от его церкви разстоянием в десяти верстах, ныне ж де в оной слободе Караванской сооружена вновь церковь, при коей имеется священник Леонтий Чернов, и так де тая слобода Караванская с приходом его вышла, по чему осталось в его приходских дворов в Малой Водолаги пятьдесят восемь, да в хуторах, принадлежащих к Малой Водолаги, в разных местах до пятидесяти дворов, у товарища ж его священника Павла Терлецкого внутри слободу Малой Водолаги сто восемьдесят, да в хуторах более десяти дворов; и как он, Яковенков, с товарищем своим Павлом во всех церковных службах равные несет труды, то в разсуждении его великоприходства остается обиженным, просил онаго Екатерининскаго духовнаго правления о уравнении его с товарищем священником Павлом Терлецом приходскими дворами в силе указов учинить разсмотрение; по учиненной же де священником // нововодолазкой Николаевской церкви Матфеем Кордовским означенному маловодолазкой Крестовоздвиженской церкви приходу переписи оказалось в приходе священника Павла Терлецкого внутри слободы сто восемьдесят шесть да в хуторах двадцать семь, итого двесте тринадцать; в приходе священника Василия Яковенкова внутри слободы шестдесят да в хуторах семьдесят семь, итого сто тридцать семь дворов, с чего явствует, что приход Терлецкаго болше прихода Яковенкова семьюдесят шестью дворами, почему означенное Екатерининское духовное правление и полагаю мнение, означенной приход маловодолазкой Крестовоздвиженской церкви священникам Павлу Терлецкому и Василию Яковенкову дабы они впредь между собою спору не имели и команды не трудили разделить на две равные части прожиточных, средних и маломощных, и для разделу отправить нарочного священника, предписав ему оной раздел учинить по самой сущей справедливости в присутствии обоих священников, и одну часть поручить священнику Павлу Терлецкому, а другую просителю священнику Василию Яковенкову, с тем письменным их обязательством, дабы они в разделенные дворы друг ко другу самовольно не входили и церковных и мирских треб ни под каким видом, кроме того разве кто кого из них по какой случающейся необходимой нужде попросит или куда позван кто из них будет, в то время до возвращения священническаго // к приходу от духовнаго правления определен быть имеет, не отправляли, и кому имянно какие дворы поручены будут, ведомость бы с письменным от них, священников, обязательством представил в духовное правление, о чем показанное Екатерининское духовное правление духовной консистории предав на разсмотрение, просило в резолюцию указа; и по Ея Императорскаго Величества указу в Славенской духовной консистории определено: о учинении принадлежащаго к маловодолазкой Крестовоздвиженской церкви прихода по равной части священникам Терлецкому и Яковенкову раздела быть по мнению Екатерининскаго духовнаго правления с тем, чтоб они, священники, в нужде смертного случая из какой бы части прихода кто из них позван бы не был, христианские требы исправляли, и о том в Екатерининское духовное правление послать из консистории указ, на котором определении преосвященным Никифором архиепископом Славенским и Херсонским резолюциею предписано быть по тому, но как дворов в маловодолажском приходе состоит триста пятьдесят, то буде находящи хся ныне тамо двух священников недовольно будет, представить духовному правлению к посвящению в третьего священника кандидата, и Екатерининскому духовному правлению о том ведать и учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу, 1781 года ноября 20 дня.

Наместник иеромонах Созонт. Секретарь Василий Вербицкий. Канцелярист Василий [Підпис].

ДАДО, ф. 104, он. 1, снр. 42, арк. 13 – 14.

№ 258 1781, грудня 13. — Підписка священників П. Терлецького та В. Яковенкова із зобов'язанням не порушувати умови розподілу між ними парафіяльних дворів

1781 году декабря 13 дня мы, нижеподписавшиеся слободы Малой Водолаги Крестовоздвиженской церкви священники Павел Терлецкий и Василий Яковенков, в Екатерининское духовное правление дали сию подписку в том, что в разделенные дворы друг ко другу мы входим самовольно не будем и церковных и мирских треб ни под каким видом, кроме того разве, кто кого из нас по какой случающейся необходимой нужде попросит или куда позван из нас будет, в то время до возвращения священнического к приходу от духовного правления определен быть имеет, отправлять не будем, в нужде ж смертного случая из какой бы части прихода кто из нас позван бы ни был христианские требы исправлять должны, в том и подписуемся.

Священник Павел Терлецкий.
Священник Василий Яковенков.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 42, арк. 17.

№ 259 1781, січня 18. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть петриківського настоятеля духовника А. Сеперовича

№ 124. Получен генваря 25 дня 1781 года. Записав отдать в повьтье. В Славенскую духовную консисторию от Елисаветградскаго духовнаго правления
Репорт.

Присланным прошлаго 1780 года декабря 23 дня петрековские священники Лука Карлецкий и Герасим Стефанов репортом представили, что де 22 декабря прихода петриковского Святониколаевской церкви настоятель духовник Антоний Сеперович волею Божию умре, причем его, духовника, две грамоты, духовничую и усыновительную, приложили, кои у сего в подлиннике Славенской духовной консистории Елисаветградское духовное правление представляет; на как же за умертвием онаго духовника Антония Сеперовича остается священство без духовника, для того Славенской духовной консистории сие духовное правление о том на благоразсмотрение представляя просит, не повелено ль будет на место онаго умершаго духовника Антония Сеперовича избрать по согласию священства другаго в духовничую должность и по порядку для получения грамоты представить; детей же в его, // духовника, малолетных никого не осталось, кроме в замужестве состоящих и женатых, кои по разным местам жительство имеют.

Протопоп Павел Базилевич
Присудствующий иерей Димитрий Смолодович
Диакон Григорий Саражинович

1781 года генваря 18 дня

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 70, арк. 3 – 3 зв.

№ 260 1781, січня 31. — Донесення священника К. Віхневича, який перейшов до Російської імперії після пограбування колишніми запорозькими козаками, Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням видати відкритий указ для пошуку вакантного місця

Великому господину преосвященному Никифору архієпископу Славенському и Херсонському священника Константина Вихневича

Доношение.

Уроженец я нижайший Полской области Шаргородской губернии жителя села Анполя Василия Выхненка син, и по изучении в 761 году российской грамоты находился в показанном селе Анполе при церкви святого Архангела Михаила по 763 год в дячко-вской должности, а потом по желанию своему вышел в Россию в шанец Семлецкой, где

при церкви святого Архангела Гавриила был в дячковской же должности, и между тем 766 года женился на дочери тамошнего жителя Игната Дубосара девицы Ефросинии, в которой должности и находился по 770 год, а таго ж года и паки в Полшу в свой дом возвратился, и по умертвии отца моего упражнялся несколько времени в домашней эконмии, и потом видя, что в тех местах зделалось от поляков немалое на православие гонителство, пошел з женой своею в Молдавию в село Тарасовку, и по желанию своему православным митрополитам Иоакимом в священнический чин Турецкой области в город Смайлове в церкви Успения Богоматере 776 году произведен, по рукоположении ж определен я епархии его // преосвященства в село Пирлито к церкви Святителя Христова Николая приходским священником, при которой церкви и находился я тамо чрез один год, а потом от ушедших с Российской империи в Турецкую область бивших запорожских козаков со всем имуществом ночью временем ограблен, от которых мятежников мало и сам смертию не пострадал, почему принужденным себе нашел принять иной способ от шатающихся тех мятежников и чиняимаго ими такового разорения оставить в оном селе собственной свой дом воротился [...] ¹ в Полскую область, напоследок же получа себе от вышеписанного митрополита Иоакима увольнительную грамоту, в прошлом 780 году вышел обратно в Россию Молдавского гусарскаго полку в шанец Новопаоловский, где и ныне проживаю, претерпевая з женою и детьми своими немалую нужду, а сверх того лишаясь и дневного препитания. Для того Вашему Преосвященству данную мне от упоминаемого митрополита Иоакима увольнительную грамоту подленную при сем на благоразсмотрение представляя покорно прошу, в разсуждении вышеписанных резонов принять во уважение, дабы я з женою и детьми своими без пропитания в последнее разорение притить не мог, о выдаче мне на проискание где случится в епархии Вашего Преосвященства ваканцоваго места открытого указа учинить милостивое разсмотрение и определение.

К сему доношению священник Константин Вихневич руку приложил.
1781 года генваря 31 дня

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 71, арк. 1 – 1 зв.

№ 261 1781, червня 21. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії про призначення священника К. Віхневича до Лисогорського шанцю

Копия.

На подлинном определении собственноручная его преосвященством резолюция учинена
такова: 1781 года июня 21 дня учинить по сему. Никифор архиепископ Славенский и
Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав доношения, преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому от священника Константина Вихневича поданного, коим объявя, что он 776 года православным митрополитом Иоакимом на приход в село Перлиты к церкви Николаевской во священника рукоположен, при которой находился чрез один год, а потом по причине ным ему разорениям не могучи тамо прожить, получа себе от вышеписанного митрополита Иоакима увольненную из ево епархий грамоту, в прошлом 780-м году вышел в Россию, и приложя при том доношении отпускную из епархий онаго преосвященнаго Иоакима на греческом, а ставленную на волоском языках грамоты, просит о выдаче ему для проискания в епархии Славенской священническаго места открытаго указа разсмотрения; допросом же он, священник, в консистории между прочим показал, что он по выходе из Волощины в Россию к указной присяге приворим не был, по волоски говорить и по книгам читать может, а как указом из Святейшаго Правительствующаго Синода прошлаго 777 года марта от 27 к преосвященному Евгению архиепископу бывшему Славенскому последовавшим между прочим повелено, выходящих из заграницы духовных по усматриваемой нужде единственно ко исправлению населяемым иностранцам треб для исправления на их языке церковной службы, принимать по сношению с

¹ У документі слово не прочитане.

господам и губернаторами на таком основании как и светские иностранцы в подданство приемлется, потому оной священник от его преосвященства к Новороссийскому господину губернатору Языкову при сообщении минувшаго мая 29 отправлен был, а сего июня 4 дня // оной священник Вихневич при доношении своем к его преосвященству поданном приложил данное ему из Новороссийской губернской канцелярии о приводе ево на верность российского подданства к указной присяге свидетельство; по свидетельству же в священнослужении и преподавании треб он, Вихневич, явился исправен, а как в шанце Лисогорском жительствоуют волохи, о чем явствует из дела о строении тамо церкви, где в священнике, знающем волоской язык, имеется надобность, для того определили: означеннаго священника Константина Вихневича в шанец Лисогорской для преподавания тамошних жителям христианских треб до разсмотрения определив, священнослужение ж ему иметь в ближайшей к тому шанцу церкви, а притом он, священник, должен все указные ведомости и репорты присылать в Новомиргородское духовное правление в положенное время неотменно, а какие имянно ведомости и репорты, о том Новомиргородское духовное правление имеет дать наставление, и о том в оное правление из консистории послать указ, а ему, Вихневичу, дать для проезде билет, в Святейший же Правительствующий Синод от его преосвященства репорт послать. А благоволено ль будет по сему учинить, доложить его преосвященству 1781 года июня 21 дня.

Подлинное подписали
 Семинарии ректор протопоп Иоаким Яновский
 Наместник иеромонах Созонт
 Наместник иерей Иоанн Станиславский
 Секретарь Василий Вербицкий
 С подлинным читал канцелярист Василий [Підпис]
 Подлинное в протокол принял подканцелярист [Підпис]
 ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 71, арк. 11 – 11 зв.

№ 262 1781, лютого 26. — Свідoctво, видане Новоросійською губернською канцелярією вахмістру І. Карлицькому про відсутність перешкод для отримання ним священницького сану

Свидетельство

По указу Ея Императорскаго Величества из Новороссийской губернской, находившемуся в штате сей канцелярии, уволенному от службы вахмистру Ивану Карлицькому, в том, что по поданному от него к его превосходительству господину генерал-майору здешнему губернатору и ковалеру Николаю Даниловичу Языкову доношению, с объявлением, что Елисаветградской провинции шанца Петриковского церкви Святоиколаевской отец ево священник Лука Карлицький состоя полвинным настоятелем, в разсуждении ево престарелых лет и что в приходе многолюдном отправлять ему долг свои не без трудности, ко облегчению своему уступает ему, Ивану Карлицькому, яко сыну своему половинную часть того прихода, к тому же и общество помянутой округи принять его согласно, и с прозбой, как он, Карлицькой, будучи от службы воинской уволенным, находится только при штатских делах, то выключить его из штата сей губернии, дать ему с засвидетельствованием о его состоянии писменной вид; и по последовавшему от оного господина генерал-майора и ковалера в сию канцелярию предложению, с предписанием оного Карлицького по желанию ево на сан священнического звания, исключая из штата, дать надлежащее засвидетельствование, по учиненному в сей губернской канцелярии определению, ныне из штата сей губернии исключен, о чем и что он по нахождению ево в штате вел себя добропорядочно, в штрафах и подозрениях не бывал, и ни в каких по здешней губернии казенных податях не состоит, к тому же и к получению священническаго чина препятствующих причин нет, за подписанием и с приложением печати ему, Карлицькому, дано в Кременчуге февраля 26 дня 1781 года.

[Підпис]

М.П.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 72, арк. 2.

№ 263 1781, жовтня 27. — Рапорт Новомиргородського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть вакансового священника слободи Белведер М. Стефанова

№ 1352. Получен ноября 22 дня 1781 года. Записав отдать в повытье. В Славенскую духовную консисторию Новомиргородского духовнаго правления
Репорт.

Сего течения 26 д[ня] ведомства сего правления шанца Архангелска протонастоятель иерей Феодор Садоцкий и шанца Семлецка иерей Симеон Зеленский репортом представили, что на округи Семлецкой в слободе Белведере проживающий на вакансии волоской рукоположенец священник Никита Стефанов истекшаго сентября 28 д[ня] волею Божию умре, коего по чиноположению церковному земли тело предано, а жена его Марфа осталась в вдовстве и двое детей мужеска полу, едно Савва десяти, а другое Иван пяти лет, о чем Славенской духовной консистории почтенно Новомиргородское духовное правление репортует.

Протоиерей Петр [Підпис]
Присудствующий священник Иоанн [Підпис]

1781 года
октября 27 д[ня]
№ 68.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 70, арк. 7.

РОЗДІЛ 4

ФУНКЦІЇ ДУХОВЕНСТВА. ДУХОВНИЙ СУД

- № 264 1775, червня 8. — Копія виписки з журналу Переяславської духовної консисторії по зупиненій провадженнєм через ліквідацію Запорозьких Вольностей скарзі на писаря О. Фрідріха, який примушував священника згадувати під час богослужінь імена запорозької старшини**

Выписка из журнала 1775 года июня 8 дня, в понедельник. По репорту духовного Елисаветградской протопопии правления с приобщением доношения Елисаветградскаго пикинернаго полку 15 роты Зеленой священника Даниила Михайлова с представлением, что де командующий оною ротою запорожской писарь Афанасий Фридрих насланным к тамошнему зеленскому атаману Шульженку приказом велел вислатъ к нему помянутого священника, а как атаман Шульженко того приказа не послушал, то де оной Фридрих прямо писал к священнику (з коих писмо подлинное, а приказа копию при том приложено), чтоб на литургии запорожских старшин поминал, чего священник не отваживаясь без ведома своей команды делать ездил сам к оному писару Фридриху и объявлял о том, а тот де Фридрих за то осердясь, первые, ругателно бранил, по том палкою и по щекам до удовольствия своего был священника, которой и просил от таковых обыд защищения; приказали: писать от консистории в Сечевой Кош и требовать, чтоб с показанным писарем за причинение священнику брани, бои и ненадлежащее повеление поминать в церкви на ектениях тамошних старшин учинено надлежащее по законам рассмотрение и обидимому удовольствие и о том уведомлено б консисторию, а в Новороссийскую губернскую канцелярию сообщить промеморию с требованием защищения от таковых обыд тамошних священников и доставления прописанному зеленковскому священника з писаря сечевого удовольствия, о чем всем и в духовное правление предложить указом и его преосвященству доложить. Подлинной подписали: консисториста иерей Иоан, консисториста иерей Стефан, ризничей иеромонах Климент, крестовий иерей Димитрий. С подлинным читал Иван Гошкевич.

Сие дело за уничтожении Сечи Запорожской без действия осталось. Записал с повеления правящего. За писаря к¹ Иван Гошкевич.

Беднов В.А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1908. — Вып. IV. — С. 117 – 118.

- № 265 1775, липня 20. — Указ Київської духовної консисторії Пирятинському духовному правлінню про розшук на всій території єпархії втікачів-духовних осіб**

№ 29.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Киевской духовной консистории в Пирятинское духовное правление. По присланным во оную Ея Императорскаго Величества указу из Санктпетербургской Святейшаго Правительствующаго Синода канторы и промемории из Переяславской духовной консистории, за репортом Киевской епархии из Козелецкого духовного правления и игуменов Полтавского Крестовоздвиженского Амфилохия, Максаковского Преображенского Иакинфа и Нефорощанского Успенского Игнатия о побеге духовного чина людей определено: о сыску оных, и естли где сысканы будут, об отсылке их в те места, откуда оне бежали,

¹ У тексті дописано: (опеист).

за караулом, во все Киевской епархии духовные правления и монастыри послать указы, и посланы, и Пирятинскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, а об оных бежавших прилагается при сем реестр.

Протоиерей Иаков [Ліднус]

У доклада дел [Ліднус]

Подканцелярист [Ліднус]

Июля 20 дня. 1775 года.

З сего указа копии ко всем протопопии священникам отправленни.
Получен 1775 года августа 9 дня.

ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 395, арк. 65.

№ 266 1775, липня 20. — Реєстр втікачів-духовних осіб, складений у Київській духовній консисторії

Реєстр бежавших из нижезначеных мест духовнаго чина людей.

А именно

Киевской епархии

Находившийся в Нефорощанском монастыре Полтавской протопопии села Росошинец церкви Воведенской священник Михаил Ильин, росту средняго, глаза серые, волосы на голове и бороде седые недолгия, от роду около семидесяти лет.

Преображенского Максаковского монастыря монах Фома, лицом сухощав, глаз карых, волосов на голове черных неболших, читать и петь мало умеет, ходит скоро, лет от роду как бы сорок.

Великобудиского девичья монастыря монахиня Елисавета, росту неболшого, лица продолговатаго смаглаватаго и малорябоватаго, говорит природно по волоски, по малороссийскому ж не умеет, глаз серых, дивится вниз потупясь, от роду двадцати пяти лет.

Козелецкого девичья монастыря монахиня Устина, росту малого, волос на голове и бровях черных, очей карых здоровых, лицом смугловата, говорит толсто скоро, ходит скоро, лет от роду тридцати девяти. //

Тверской епархии

[...] ¹ уезду села Яконова вдовый поп Петр Гурьев, росту немалаго, в лице сухощав, смугл, глаза карие, волосы на голове темнорусые недолгие кудрявые, борода мало с проседью неболшая окладиста, от роду сорок четыре года.

Переяславской епархии

Красногорского Золотоношского монастыря монах Софроний, росту малаго, лицом сухощав, волосов на голове русых с проседью, неболшого носа продолговатаго кривога, глазами кос, говорит и спевает пискляво, на лбе шрам.

ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 395, арк. 65 зв. – 66.

№ 267 1775, вересня 23. — Атестат, виданий генерал-майором Г. Дебальменом та генеральним писарем В. Тіняковим новокодацькому священнику Ф. Фомичу в підтвердження його лояльності до дій влади

Атестат.

Новокодацкой церкви священнику Феодору Фомичу в том, что в бытность мою в сем месте вел себя так, как долг его чину и честнаго человека требует, и никаких развратных поступков против нынешняго положения сего края за ним не усмотрено, а напротив того старался всячески непокорных и развратных к познанию своего долгу приводить, в чем свидетельствую. Дан при Новом Кодаке в 23 день сентября 1775 года. На подленном подписался: генерал-майор граф Дебалмен и генеральной писарь Василей Тияков.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 17.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 268 1776, вересня 24. — Атестат, виданий полковником Я. Лібголтгом новокодацькому священику Ф. Фомичу про його сприяння заспокоєнню населення після ліквідації Нової Січі

Атестат дан сей слободы Новый Койдак церкви во имя Николая Чудотворца священнику Феодору Фомичу в том, что во время квартирования здесь Днепровскаго пехотнаго полку с прошлаго 1775-го года по сие число, видя от него усердное и прилежное попечение изданнаго прошлаго 1775-го года августа 3-го числа от Ея Императорскаго Величества высочайшаго манифеста старался всех тамошних жителей по духовенству приводить к сущему повинению и послушанию, также и сам он во всем по церковному положению вел себя добропорядочно и никаких от него не порядков не происходило, в том по справедливости сим и свидетельствую. Койдаки, сентября 24 дня 1776 года. На подлинном подпись: полковник Яков Либголт.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 17 – 18.

№ 269 1776, вересня 28. — Атестат, виданий полковником Одосвським новокодацькому священику Ф. Фомичу із засвідченням його добропорядної поведінки

Атестат Саксаганскаго воеводства новокайдацкой церкви священнику Феодору Фомичу в том, что в бытность мою в сем месте вел себя так, как долг его чину и званию чеснаго человека требует, и никаких поступков против нынешного положения сего края за ним не премечено, а напротив того, старался всячески исполнять со усердием, внушая каждому ево долг, в чем свидетельствую. Дан в Новых Койдаках в 28 день сентября 1776 года. Ея Императорскаго Величества, всемилостивейшей государыни моей от армии полковник и разположенно в линии Новаго Кайдака деташамента командир Адоевский.

Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 18.

№ 270 1775, грудня 28. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління з повідомленням про зміни кордонів Новоросійської та Азовської губерній

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из духовной епископии Переяславской консистории протопопу Баришовскому Парфению Пясецкому с присутствующими в духовном правлении. Указом Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода преосвященному господину Иову епископу Переяславскому и Боришполскому архипастиреве нашему сего 1775 года декабря 7 дня предложено, // Святейшему Правительствующему Синоду ведением из Правительствующаго Сената от 29 дня минушаго октября объявлено, что именним Ея Императорскаго Величества указом, состоявшимся на поднесенном от Сената 20 того ж октября докладе, веленно: оставшую за припискою к Новороссийской губернии [Полтавскаго полку часть присоединить к той же губернии,]¹ а местечко Новие и Старие Водолаги, так же и город Тор с уездом к Азовской; того ради по указу Ея Императорскаго Величества и резолюции его преосвященства в духовной консистории приказалы: для ведома о том предложить всем здешней епархии духовным правлениям Ея Императорскаго Величества указами, и предложено, 1775 года декабря 28 дня.

Консисториста иерей Иоан.
Канцелярист Димитрий Яковлевич.
ДАПО, ф. 706, оп. 1, спр. 1, арк. 41 – 41 зв.

¹ Відтворено за ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 493, арк. 43.

№ 271 1776, лютого 23. — Витяг із рапорту Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про кількість колишніх запорозьких козаків, які одружились

Из присланных в Азовскую губернскую канцелярию от определенных в уезды бывших запорожских между Старою и Новою линиею земель смотрителей рапортов оказалось, что со вступления в Азовскую губернию из жительствующих в тех уездах казаков поженилось двести тридцать восемь человек, в том числе старшина один.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 6, арк. 184.

№ 272 1776, березня 6. — Допит Р. Ребрикова щодо чуток про втечу митрополита Царгородського від переслідування турків і проїзд його через містечко Самару

И сего ж марта 6 дня присланной при репорте от находящагося в Барвенкиностенском уезде секунд майора Крамина Самарскаго уезда писарь Роман Ребриков секретно допрашиван, а в допросе показал.

Жительство он, Ребриков, ныне имеет в слободе Петриковке из найму у полкового старшины Ивана Сабецкаго, и минушаго февраля 25 числа сего 1776 году приехал он, Ребриков, в местечко Самару к матери своей Марье Мелентьевой дочери, и на утро пошел он, Ребриков, на базар и слышал от стоящих на базаре многочисленными толпами людей, а как их зовут и чьи они и отколь того он, Ребриков, не знает и признать не может, которые между собою говорили, что в Отоманской Порте турки перерезали греков до шестидесяти тысяч, и митрополит Цареградский от своего престола бежал и в том местечке Самаре ныне начевал, и в тож время мимо базару ехал в каляске и их благословлял, он, Ребриков, видел, об коем те стоящие на базаре люде говорили, что етот Цареградский митрополит, а куда поехал того он не знает, да и не от кого не слышал, а по длинноту того проезжающий Цареградский митрополит того он не знает, и при том же те сторонние люди говорили, что и запорожцов и прочих бродяг за Днепром а не за рекою Прутом собралось до немалого числа, и в каком месте, того не говорил, и об том как майору Крамину так и писарю Кохановскому сказывал, а что якобы выше показанной митрополит поехал к высочайшему двору с прозбою защиты, и за рекою Прутом запорожцов и других бродяг собралось до немалого числа, того он, Ребриков, майору Крамину и писарю Кохановскому не сказывал, а с чего оно на него написано, того он не знает, а где ныне бывшей Запорожскаго Коша писарь Иван Неживой находится, того он не знает, и в сем допросе показал он самую истину. К сему допросу подписарий Роман Ребриков руку приложил.

ДІМ КП – 165060 / АФД – 90.

№ 273 1776, червня 10. — Указ Синоду Г. Потьомкіну про заслання П. Калнишевського, П. Головатаго та І. Глоби до монастирів

Указ Ея Императорскаго величества самодержицы всероссийский из Святейшаго Правительствующаго Синода господину генерал аншефу, Военной коллегии вице-президенту, Астраханской, Азовской и Новороссийской губерний генерал губернатору и кавалеру князь Григорью Александровичу Потемкину. Святейшему Правительствующему Синоду ведением из Правительствующаго Сената от 8-го сего июня по репорту от вас, господина генерала аншефа, и по приложенной копии с высочайше подтвержденного Ея Императорским Величеством всеподданнейшаго вашего доклада, сообщено об отправлении бывших Сечи Запорожской кошеваго Петра Кальнишевскаго в Соловецкой, а его сообщников судью Павла Головатаго и писаря Ивана Глобу в состоящих в Сибири монастыри, и требовано, дабы Святейший Синод благоволил учинить предписание властям показанных монастырей с тем, что как из подтвержденного Ея Императорским Величеством 14-го минушаго мая доклада видно, что вышепомянутые узники подлежали за их великия преступления смертной казни, но из высочайшаго Ея Императорскаго Величества матернаго милосердия от того избавлены, а вместо того осуждены на вечное содержание в монастырях, то тем уважительнее и содержание их тамо произхо-

дило бы сходственно с представлением вашим, а между тем и определенные к пропитанию каждого денги, кои Новороссийская губернская канцелярия доставлять будет, начальники монастырей принимая раздавали б // тем узникам. И по указу Ея Императорского Величества Святейший Правительствующий Синод *приказали*: вышеозначенных узников в Калнишевскаго в Соловецкой монастырь принять, а для содержания Головатаго и Глобы монастыри в Сибири назначить преосвященному Варлааму епископу Тобольскому по сношению с тамошним господином губернатором, и в содержании оных узников безвыпускно из монастырей, и о удалении их не только от переписок, но и от всякаго с посторонними людьми обращения, и о имении в том настоятелям прилежнаго надсмотрения, и о доставлении им к пропитанию получаемого из Новороссийской губернии жалованья, и о поступании с ними во всем так, как в ведении Правительствующаго Сената предписано, к Соловецкому архимандриту Досифею и к преосвященному Варлааму епископу Тобольскому с приобщением с конфирмованнаго доклада копиев послать указы с тем, чтоб оный преосвященный о всем том в те монастыри, куда сии узники будут отосланы, к настоятелям подтвердил из тамошней консистории указами. А как по Правительствующаго Сената требованию и от вас, господина генерал губернатора и кавалера, оных узников в уважении их преступления должно содержать за надлежащим караулом, // котораго кроме Соловецкаго монастыря нигде в монастырях не имеется, того ради о определении в те сибирские монастыри для надлежащаго за оными узниками смотрения, откуда способнее, военного караула, сообщено Правительствующему Сенату ведение, а в Соловецком монастыре посылаемого туда узника содержать за неослабным караулом обретающихся в том монастыре солдат.

Подлинной указ десятаго июня за скрепою обер секретаря господина Наумова, секретаря Павла Стражева, за скрепою регистратора Василья Савицкаго и к преосвященному Тобольскому и к архимандриту Соловецкому.

Крепленные ж 10 июня посланы при указе ко оному господину генерал аншефу князю Григорью Александровичу Потемкину в Сарское Село чрез сержанта Кирилла Королева 11 июня ж в 7 часу пополудни.

РДИА, ф. 796, оп. 57, спр. 234 а, арк. 8 – 9.

№ 274 1776, грудня 24. — Повідомлення Сенату Синоду про порядок виділення коштів на утримання колишніх запорожців, засланих до монастирів

№ 207. Подано 27-го декабря 1776 года, записав доложить. Правительствующаго Сената Святейшему Правительствующему Синоду
Ведение.

По указу Ея Императорского Величества Правительствующий Сенат по ведению Святейшаго Синода касательно до того, что сосланные для содержания в монастыри состоящие в Тобольске узники не имеют для топления келии, где содержатся оныя узники, дров, и что они на сей год определеннаго им к пропитанию жалованья не получили, *приказали*: Святейшему Правительствующему Синоду сообщить, чтобы оный приказал Тобольскому епископу на покупку дров для тех келий, где содержатся помянутыя узники, употреблять из определенных им поденных денег; а как из того ведения видно, что и определенных на их содержание на сей год денег ни откуда прислано не было, то в разсуждении, что господин генерал аншеф, Новороссийской, Азовской и Астраханской губернии генерал губернатор и кавалер князь Потемкин обещал определенное к пропитанию их жалованье доставлять погодно из Новороссийской губернии, дать знать ему, господину генерал губернатору, что онаго // на сей год не доставлено, и предписать, дабы приказал назначенное им на пропитание количество отправлять в начале каждого года. О чем к нему, господину генерал губернатору и кавалеру, и указ из Сената послан, декабря 24 дня 1776 го да.

Обер-секретарь Аркадий О[*Підпис*].
Секретарь Михайло Баталзин. Регистратор Аврам [*Підпис*].

РДИА, ф. 796, оп. 57, спр. 234 а, арк. 23 – 23 зв.

**№ 275 1776, липня 23. — Рапорт Новоросійського губернатора
М. Муромцева Г. Потьомкіну про покарання осіб, обвинувачених
у крадіжках церковного майна**

№ 37. Получен 25 августа 1776 года.

Его светлости Высокопревосходителному господину генерал аншефу, командующему всею легкою конницею, нерегулярными войсками и Санкт-Петербургскою дивизиею, сенатору, государственной Военной коллегии вице президенту, Новороссийской, Азовской и Астраханской губерний государеву наместнику, войск во оных поселенных и Днепровской линии главному командиру, Ея Императорскаго Величества генерал адъютанту, действительному камергеру, лейб гвардии Преображенского полку подполковнику, кавалергардскаго корпуса порутчику, кирасирского Новотроицкого полку шефу и разных ординов кавалеру графу Григорью Александровичу Потемкину

от генерал маиора Азовской губернии губернатора и кавалера Черткова
Рапорт.

От Новороссийской губернской канцелярии представлен мне экстракт и мнения о содержащихся в здешнем остроге колодниках Григорье Завадку и Степану Перенку, ис коих явствует, что Завадко приличился в краже плуговаго железа, овчинной новой шубы, шерсти семи рун и косы, потом же намеревал церковь обокрасть. Но сего в действие не произвел, а толко винул у пристроенной к той церкви понамарни окно, вошел во оную и не сыскав более ничего взял одну книжку, а Перенко также приличился к краже из церкви восковых свечей, да у шинкаря вошин, почему и присуждено по мнению канцелярии на основании законов вместо следующей тем колодникам вечной ссылки в разсуждении, что они учинили то преступление не имея с малолетства своего никакого о законах понятия и сколь тяжкая по оным казнь и за малейшее свято татство положена, да вся кража каждого с них не составляет и десяти рублей, однако ж для удержания их от подобных преступлений и в страх другим наказать публично плетми нещадно, и отослать на поселение на Днепровскую линию, а я присудил, что принадлежит до публичнаго наказания, то оно // и исполнить в торговой день, что ж до отсылки их на Днепровскую линию, то поелику они оба еще в первой раз в приводе, а до того ни в каких пороках не бывали, то не отсылая их на линию оставить здесь и употреблять с другими колодниками в здешнюю городовую работу чрез год, а по прошествии сего времени отпустить их свободно на их жилище, обязав подпискою, что они впредь жить будут постоянно, о чем Вашей Светлости сим донести честь приемлю.

Генерал маиор Муромцев

№ 572.

23 июля 1776 году.

Кременчуг.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 797, ч. 7, арк. 131 – 131 зв.

**№ 276 1777, лютого 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії
Самарському духовному правлінню щодо проведення слідства по
справі про незаконне вінчання священником Ф. Логіновським
Д. Бойка та Є. Кривоносенко**

Указ Ея Им-го Вел-ва самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории въ Самарское духовное правление. Сего февраля 5 дня присланною в здешнюю духовную консисторию из Киевской духовной консистории промемориею между прочаго требовано о поступлении с венчавшим беззаконно бывших запорожских поселений слободы Чаплинки священником Федором Логиновским жителя Дмитрия Бойка съ женою, имеющею в живых своего перваго мужа, Гадяцкого малароссийскаго полку козака Грунскої сотни Ивана Кривоносенка, Евдокиєю Кривоносенковою, також и с оным Бойком беззаконно венчавшимся и с прочими естели кто здешней епархии по следствию къ оному беззаконному браку виновен окажется по законам; при чем сообщены с присланных к синодальному члену преосвященному Гавриилу митрополиту Киевскому из гродскаго Гадяцкого суда об этом беззаконном браке доношения и экстракта копии.

А как по справке в консистории оказалось, что оная слобода Чаплинка состоит ныне в ведомстве духовнаго Самарского правления, того ради по указу Ея Им-го Вел-ва в славенской духовной консистории определено: с означенного экстракта послать в оное Самарское правление копию при указе, которым предписать, чтоб оного священника Логиновского призвав в то правление допросить, когда, по каким свидетелствам и под присягою ль или без присяги взятым он Логиновский вышеумянутых¹ чаплинского жителя Дмитра Бойка съ оною Евдокиею Кривоносенковою венчал? И пред венчанием чинил ли он указной обыск? И ежели чинил то какой именно и каким порядком и при ком? И по учинении во всем оном обстоятелного допроса произвестъ надлежащим порядком как над оным Бойком, так и над теми, кои к выше показанному беззаконному браку окажутся виновными, следствие, допрашивая свидетелей под присягою по свидетелской роте, и за окончанием следствия положи на основании законов мнение, прислать оно со всем подленным делом в духовную консисторию, и Самарскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Им-го Вел-ва указу. А с означенного экстракта копия при сем указе приложена. 1777 года февраля 20 дня. Протопоп Полтавский Иоаким Ивановский. Секретарь Василий Вербицкий, подканцелярист Иван Величковский. № 210.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 80 – 81.

№ 277 1776. — Экстракт зі справи про другий незаконний шлюб Є. Кривоносенко

Экстракт з дела преступницы Евдокии Кривоносенковой, посягнувшей при живом муже за второго. При репорте сотеннаго Грунского правления сего году июля 27 дня присланна в суд гродский оная Кривоносенкова за выше мольвенную вину, где по взятом у ея допросе показала следующее. Лет ей от роду 22, воспитана ж при отце ея козаку сего полку, сотни третьей Зенковской, перковскому жителю Василию Уманцу (которой прошлого 725 году в марте месяце безвестно с жителства своего бежал), а матери Евдокии и ими въ 770 годе на пятнадцатом жизни ее лете в замужье с воле ея выдана за козака сотни Грунской, жителя шингереевского Ивана Кривоносенка, с которым и жила до 771. В днеш же сего года, а не вспомнит именно когда, о приключаемом мужем ей побои за то, что ей не искупил отец мониста за четыре рубле, она обжаловалась отцу своему, а сей потребовал у отца мужняго должных ему денег, то притом муж ее и с ним поссорился и побил отца, после чего отец ея тайно отправил в местечко Китайгород и дал де совет тамо жить и в замужье выйтить, где жила более года, имянуя себя вдовою; чем уверивши народ владения бывшей Сечи в слободе Чаплинке посягнула за второго мужа чаплинского жителя Дмитра Бойка, а венчана тамошным иереем Феодором Логиновским и с сим мужем жила чрез четыре года и восемь месяцев, и родила трое детей, с коих одна дочь Настасия и ныне в живых в владении маиора Ганжи в Кобеляке остается. Сего же года в великой пост ушла от онаго мужа к первому и с ним жила по взятъе ее под стражу.

По разсуждению в суде гродском обстоятелств определением заключено, в силу Высочайшаго именного 722 года апреля 12 дня состоявшагося указа о беззаконии сей преступницы поднести экстракт под благоразсмотрение его преосвященству, Святейшаго Синода члену господину архиепископу и митрополиту Киевскому, Галицкому и Маляя России, а до воспоследования резолюции ее отдать на поруки сторонним людям. Полковный судья Степан Сливецкий, полковный писарь Николай Савич.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 81 – 82.

¹ В тексті позначка: (sic).

№ 278 1777, березня 8. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про відсутність у причті церкви слободи Чаплинки (Петриківки) священника Ф. Логіновського

В Славенскую духовную консисторию из Самарского духовного правления репорт. Сего течения марта 2 дня получен в сем Самарском духовном правлении пущенный из Слав. дух. консистории указ под № 210 и при нем экстракт, в коем велено незаконно перевенчавшаго слободы Чаплинки священника Феодора Логиновскаго, чаплинского жителя Дмитрия Бойка на жене, имеющей живаго перваго мужа, Гадяцкого малороссийского полку козака Грунскої сотне Ивана Кривоносенкова Евдокии Кривоносенковой призвать в сие д. правление, а по справки в упомянутом ду. правлении в слободе Чаплинки, она и Петровка, оказалось, что в оной слободе при церкви Георгиевской священника Феодора Логиновского не имеется, а находится при оной священники Логин Петров, Федор Чепелевской, Фома Верхогляд, чего для Самарское духовное правление репортуя ожидает с покорностию о прописанном священнике Феодоре Логиновском решительнаго уведомления. Марта 8 д[ня] 1777 года.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 82 – 83.

№ 279 1777, грудня 5. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню щодо проведення слідства по справі про незаконне вінчання священником Ф. Логіновським Д. Бойка та Є. Кривоносенко

Указ Ея Императорского Величества и самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. По указу Ея Им-го Вел-ва Славенская духовная консистория слушав репорта, из оногo Самарского духовного правления присланного, коим на посланной в оное из консистории минувшого февраля от 20 числа указ, о допросе слободы Чапльнки священника Федора Логиновского, когда по каким свидетелствам и под присягою ль или без присяги чаплинского жителя Дмитра Бойка на жене, имеющей живого первого мужа, Гадяцкого малороссийского полку козака Грунскої сотни Ивана Кривоносенкова Евдокии Кривоносенковой обвенчал и о прочем, представляет, что в слободе Чаплинки, она ж и Петриковка, при церкви Георгиевской священника Федора Логиновского не имеется, а находится при оной священники Логин Петров, Федор Чепелевский и Фома Верхогляд.

А как выше помянутим посланным из Славенской духовной консистории февраля от 20 числа в оное Самарское правление указом предписано по учинении священнику Федору Логиновскому обстоятельного допроса произвести надлежащим порядком как над жителем чаплинским Бойком, так и над теми, кои к выше писанному без законному браку окажутся виновными, следствие. Того ради определили: Самарскому духовному правлению о вышеписанном следствии начать самим чапльнским жителем Бойком, коего первее всех призвав в правление допросить, и потом учинить следствие по прежде посланному указу непременно, и о том в Самарское духовное правление по слать указ, и посылається, и Самарскому духовному учинить по сему Ея Им-го Вел-ва указу. Декабря 5 дня 1777 года. Протопоп Полтавский Иоаким Иановский. Секретарь Василий Вербицкий, канцелярист Иван Величковский.

№ 1388.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 83 – 84.

№ 280 1777, грудня. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу щодо проведення слідства по справі про незаконне вінчання священиком Ф. Логіновським Д. Бойка та Є. Кривоносенко

В Славенскую духовную консисторию из Самарскаго духовнаго правления репорт о получении указа. Ея Им-го Вел-ва указа из Славенской духовной консистории декабря 5 д[ня] под № 1388 состоявшийся, коим повелено начать следственное дело чаплинского жителя Дмитра Бойка, обвенчавшагося на жене, имеющей живаго перваго мужа, Гадяцкого полку козака Ивана Кривоносенка Евдокии Кривоносенковой, сего декабря 8 числа в здешнем правлении получен, о получении котораго и что по оному исполнение имеет быть, о том Славянскую духовную консисторию Самарское духовное правление благопочтенно репортует 1777 года декабря дня.

№ 317.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 84.

№ 281 1777, грудня 18. — Повідомлення Протовчанського окружного правління Самарському духовному правлінню про відсутність у слободі Петриківці Д. Бойка

Из Протовчанского окружнаго правления в Самарское духовное правление. На полученное вчерашнего дня в сем окружном правлении от онаго духовнаго правления сообщение сим соответствуетца. Требуемаго в присылку туда для следственного дела чаплинского жителя Димитрия Бойка, что он обвенчался на жене имеющей живаго перваго мужа Гадяцкого полку козака Ивана Кривоносенка Евдокии Кривоносенковой; хотя оной в слободе Петриковке жителство с женою и имел, точию ево ныне по учиненной между жителями справке не сыскано; куда ж свой побег вместе с женою зделал в прошедшем 1775 годе в осенное время неизвестно; о чем Самарское духовное правление благоволили быть сведомо. Артиллерии капитан Семион Сальков 18 декабря 1777 года, слобода Петриковка.

№ 1600.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 84 – 85.

№ 282 1777, грудня 23. — Чернетка повідомлення Самарського духовного правління Протовчанському окружному правлінню стосовно розшуку Д. Бойка

В Протовчанское уездное правление. На посланное от сего правления в Протовчанское уездное правление декабря от 9 дня сообщение в ответ полученным сего ж декабря 23 дня сообщением объявлено, что хотя де в слободе Петриковке Дмитрий Бойко с женою имел жителство, точию ныне по учиненной между жителями справки не сыскаго и куда же свой побег вместе с женою зделал в прошедшем 775 году в осенное время, неизвестно. А как ис того сообщения не значится о избеги его с женою, по светской команде было ль распубликовано или небыло, для того окружное правление благоволит здешнее правление о том уведомить, и буды о побеге онаго Бойка распубликования не было, то оное чинить ныне по ведомству своему, а буди где явится, то прислать онаго с его женою в здешнее правление. И с имеющагося в здешнем правлении дела значится, что онаго Бойка жена побег толко учинила к первому ее мужу, он Бойко оставался на его жителстве, да и избега его, Бойка, с онаго сообщения не значится. Декабря 23 дня 1777 года.

№ 313.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 85.

№ 283 1777, грудня 29. — Повідомлення Протовчанського окружного правління Самарському духовному правлінню про обставини розшуку Д. Бойка

Ис Протовчанского окружного правления в Самарское духовное правление. Оное духовное правление присланим паки на посланное из сего Правления сообщение между протчаго объявляет, била ль учиненна по гражданской команде публикация за избегшаго из слободы Петриковки Дмитрия Бойка: но как в прошедшем 1775 годе в октябре месяце по двадцать пятое число до открытия сего Протовчанского окружного правления командовал именовавшеюся тогда полковою Протовчанскою паланкою начальник старшина полковой Васелей Ерж, яко присланной ис комендантской бившей Сечи канцелярии, представляли в оную за сказанного беглеца, по имеющемуся того времени тичений писменим делам по справки нечего не оказалось; касательно ж до учиненния таперь по здешнему ведомству об нем публикации, не сищется-ль где он, Бойко, однак сие правление уповает, что между здешними жителми обитания онаго Бойка нет; а донесенно мещанином петриковским Гордеем Косенком, что в прошлом 776 году, когда зять его Яков Таран ездил в местечко Кобеляк во время бития там, в праздник сошествия Святаго Духа, ярмонка, и видел самоперсонально сказанного Бойка, в которого и требовал отдачи остающиеся и понине на нем в долгу пять рублей, и он повиняся отдать, вел до какой то своей изби и не доведя до оной, скрился по ярмонку; и более тот Таран с ним, Бойком, не виделся, и имеется ль он Бойко и нынешнего времени в местечку Кобелякы жителством, неизвестно. Артилерии капитан Семион Сальков. 29 декабря 1777 го да.

№ 1621.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 85 – 86.

№ 284 1778, січень. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про безрезультатність розшуку Д. Бойка

Славенскую духовную консисторию Самарского духовнаго правления репорт. Императорскаго Величества указом из Славенской духовной консистории прошлого 1777 го да декабря от 5 числа под № 1388 в здешнее правление состоявшимся велено начать дело чаплинскаго жителя Дмитрия Бойка, обвинчавшагося на жене, имеющей живаго перваго мужа Гадяцкого полку козака Ивана Кривоносенка Евдокии Кривоносенковой, в силу котораго Ея Им-го Вел-ва указа посланным из сего правления в Протовчанское окружное правление того ж го да декабря 9 числа сообщением по требовано онаго Бойка в здешнее правление для снятия с него допроса выслать, на что от онаго окружнаго Протовчанского правления декабря 23 сообщением объявлено, что тот Бойко в слободе Петриковке жителство имел, точию по учиненной между жителями справки не сыскано, куда же свой побег вместе с женою сделал в прошлом 775 го ду в осеннее время, неизвестно, о чем Славенской духовной к[онсистории] Самарское ду-хо[вное] прав[ление] сим благопочтенно репортует. 1778 го да генваря дня.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 86.

№ 285 1778, березня 13. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про наведення довідок, хто з петриківських священників вінчав Д. Бойка та Є. Кривоносенко

Указ Ея Им-го Вел-ва самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Самарское духовное правление. Присланным прошлого февраля 3 дня из онаго правления репортом на посланный из консистории в оное правление прошлого 777 го да декабря 5 дня указ о начатии самим чаплинским жителем Дмитром Бойком, обвинчавшимся с женою, имеющею живаго перваго мужа Гадяцкого полку козака Ивана Криво-

носенка Евдокиєю Кривоносенковою, следствия представлено, что посланным из онаго правления в Протовчанское окружное правление того ж года декабря 9 дня сообщением требовано онаго Бойка в то правление для взятия с него допроса выслать, на что от онаго окружного Протовчанского правления декабря 23 дня сообщением объявлено, что оной Бойко в слободе Петриковки жителство имел, точию по учиненной между жителями справки не сыскано; куда ж свой побег вместе с женою сделал в прошлом 775 году в осеннее время, неизвестно. И по указу Ея Им-го Вел-ва Славенскою духовною консисториею определено: как Самарское духовное правление на посланной прошлаго 777 года февраля от 20 дня из консистории указ репортовало, что венчившаго онаго Бойка с женою Кривоносенковою, по показанию Кривоносенковой, священника Федора Логвинского в слободе Чаплинки, она ж и Петриковка, не имеется, не учиня справки с имеющеюся в петриковской церкви метричною за 771 и 772 годы книгою, показан ли оной брак в тех годах и тамошними ли священно и церковно служителями, кто из находящихся в слободе Петриковке при церкви священников венчал. Того ради оному духовному правлению учинить с метрикою и с священно и церковно служителями той петриковской церкви достоверную справку, кто имянно из тамошних священников означенных Бойка и женку Кривоносенкову венчал, и кто из них приличен явится, учинить по прежде посланному указу непременно, и о том в оное Самарское правление послать указ, и посылается, и Самарскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Им-го Вел-ва указу 1778 года, марта 13 дня. Полтавский наместник Иоанн Станиславский. Секретарь Василий Вербицкий, канцелярист Иван Величковский.

№ 221.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 92 – 93.

№ 286 1778, березня 30. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу стосовно пошуку в метричних книгах запису про шлюб

В Славенскую духовную консисторию из Самарского духовного правления репортъ. Ея Им-го Вел-ва указ из Славенской духовной консистории сего марта 13 под № 221 состоявшийся о учинении справки в петриковской церкви с метричными 771 и 773 годов книгами, показан ли брак чаплинского жителя Дмитрия Бойка с женою Евдокиєю Кривоносенковою, в сем духовном правлении сего же марта 20 числ получен, по которому надлежащее исполнение имеет бити учинено, о том Славенской духовной консистории Самарское духовное правление благопочтено репортует 1778 года марта 30 дня.

№ 89.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 93.

№ 287 1778, квітня 17. — Чернетка пропозиції Самарського духовного правління петриківським священникам щодо з'ясування обставин вінчання Д. Бойка та Є. Кривоносенко

Предложение из Самарскаго духовного правления слободы Петриковки священникам. Ея Им-го Вел-ва указом марта 30 числа из Славенской духовной консистории в здешнее правление присланным прописывая, что здешнее правление на посланной прошлаго 771 года февраля 20 дня из консистории указ репортовало, что венчавшаго чаплинского жителя Дмитрия Бойка с женою Кривоносенковою, по показанию Кривоносенковой, священника Федора Логвиновского в слободе Чаплинке, она ж и Петриковка, не имеется, не учиня справки с имеющеюся в петриковской церкви метричною за 771 и 772 года книгою показан ли оной брак в тех годах и тамошними священно и церковно служителями кто из находящихся в слободе Петриковки при церкви священников венчал, велено учинить в духовное правление с метрикою и с священно и церковно служителями той петриковской церкви достоверную справку, кто имянно из вас означенного Бойка венчал. Во исполнение котораго Ея Им-го Вел-ва Славенской духовной консистории указа чрез сие вам предложение, имеющиеся в петриковской церкви метричные за 771 и

772 года книги прислать в духовное правление, показан ли брак в тех годах оного Бойка и с вас священников кем венчан он Бойко с Кривоносенковою, и увещательно сим предписываем в прекращение следующего Слав[енской] дух[овной] ко[нсистории] з¹ правление затруднения² учинить с вас³ Феодор Логвиновский⁴ одному признанию, кто оного Бойка с Кривоносенковою обвенчал, ибо оное действительно может дойти до истины чрез всех вас в консисторию требование при даче вам очных ставок, ибо сего изяснения, что священника Феодора Логвиновского в Петриковки не имеется, духовная консистория не принимает, а доходит точных к решению дела обстоятельств. 1778 г. апреля 17 дня.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 93 – 94.

№ 288 1778, травня 25. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про невиявлення в метричних книгах запису про шлюб

В Славянскую духовную консисторию из Самарскаго духовнаго правления репорт. Ея Им-го Вел-ва из Славенской консистории в здешнее правление марта 30 числа присланным велено учинить справку петриковской церкви с метричными за 771 и 772 года книгами, показан ли брак чаплинского жителя Дмитрия Бойка с женою Евдокиею Кривоносенковою, во исполнение консисторского указа в сем духовном правлении с имеющимися метричными книгами от петриковских священников в 771 и 772 годах поданными в Старокодацкое правление и с онаго в здешнее правление с прочими делами присланными справка чинена, но онаго брака чаплинского жителя Дмитрия Бойка с женою Кривоносенковою не показано, о чем Славенскую духовную консисторию Самарское духовное правление сим благопочтенно репортует. 1778 году мая 25 дня.

№ 125.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 94 – 95.

№ 289 1777, липня 1. — Копія сказки, даної однодворцями слободи Вєрхові Береки про відсутність перешкод для вінчання В. Беленкова та М. Богрової

Копия.

1777 году июля 1 дня слободы Березких Вершин однодворцы: Матвей Булгаков, Козма Семендяев, Никита Макаров, Павел Зеленин, Тихон Юдин, Епифан Авсяников, Игнат Беленков дали сию сказку слободы Шебелинки священнику Ивану Татарину в том, что женится слободы Березких Вершин отрок аднадворческой сын Владимир Иванов сын Беленков, понимает оной же слободы аднадворческую девицу Марфу Алексееву дочь Богрову ни в каком родстве, ни в кумовстве, ни в крестном братстве и совершенных лет. А ежели мы в сей своей данной сказки сказали что ложно, за то б с нами поступить по указам, а сверх того оного священника очищать харчами, убитки не доставить, в чем и подписуемся.

К сей сказки вместо вышеписанных аднадворцов// Матвея Булгакова, Козмы Семендяева, Никиты Макарова, Павла Зеленина с товарищи по их прошению оной слободы аднадворец Василий Кобелев подписался. А при оной данной сказки были свидетели: выборной Григорий Гаршков, староста Семен Блудов, обыватели Иван Черкашенин, Киприан Томанов, Мелентей Катенов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 13 – 13 зв.

¹ У тексті позначка: ...

² У тексті позначка: ...

³ У тексті позначка: ...

⁴ У тексті позначка: ...

№ 290 1777, липень. — Рапорт священника М. Кіпріянова Катерининському духовному правлінню про незаконне вінчання його малолітнього парафіянина священником іншої церкви

№ 90. Подан августа 16 дня 1777.

Катерининской провинции в духовное правление слободы Верховая Береки от священника Михаила Киприянова

Рапорт.

Сего 1777 года июля 1 дня прихода моего однодворца Ивана Беленкова сын Владимир со девицей Марфою Алексеевою дочерью Богровою обвенчан неправельных лет слободы Шебелинки священником Иоанном Татариновым, о чем в духовное правление и репортую.

Священник Михаил Киприянов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 3.

№ 291 1777, жовтня 10. — Допит однодворця І. Беленкова в Катерининському духовному правлінні про обставини вінчання його малолітнього сина

1777 году октября 10 дня слободы Верховой Береки аднадворец Иван Беленков в Катерининском духовном правлении допрашиван и показал: сего 1777 году в июне месяца сосватал я за сына своего Владимира той же слободы Береки в аднадворца Алексея Богрова дочь Марфа, и когда приходской священник Михаил Киприянов за малолетством одного сына моего венчать не стал, то я послал его с поежжанами в слободу Шебелинку к священнику Ивану Татарину, которой взял денег семь рублей перевенчал; женил же я сына моего малолетного по причине моего одиночества, // и в сем допросе сказал я истинную правду, в том и подписуюсь.

К сему допросу вместо вышешписанного аднадворца Ивана Беленького по его прошению неграмотного слободы Берестяньки священник Георгий Тарасевич подписался.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 11 – 11 зв.

№ 292 1777. — Допит шебелинського священника І. Татарінова про вінчання ним дев'ятирічного В. Беленкова

Слободы Шебелинки священник Иван Татарин по репорту слободы Береки священника Михаила Киприянова о перевенчании его прихожанина Владимира Беленкова допрашиван и показал.

Я слободы Береки однодворца Владимира Беленкова венчал с однодворческою девою Марфою Богровых утвердась на сказке, данной мне от поежжан, в которой они показали, что он подлинно правильных лет, которую при сем представляю. Хотя он не моего приходу, однак я его венчал по усильно их прозбе, и потому что поежжане меня уверили, якобы приходской их священник в отлучке. И в сем допросе сказал я истинную правду. В том и подписуюсь, священник Иван Татарин.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 12.

№ 293 1777, жовтня 10. — Ухвала Катерининського духовного правління по справі про незаконне вінчання

По указу Ея Императорскаго Величества Катерининское духовное правление по учиненному освидетельствованию и по справке с метрическими книгами слободы Верховой Береки о женившемся неправильных лет аднадворческом сыне Владимире Беленкове на рослой девке Марфе Богровой, по которому явилось, что оному Владимиру Беленкову от роду десять лет, а жене Его Марфе семнадцать, в силе правил Святых Отец и Ея Императорскаго Величества указав определило: брак тот расторгнуть и означенную женку Марфу отдать отцу ее Алексею Богрову под присмотр матери ее впредь до указу, // и дабы она вхождения в дом аднадворца Ивана Беленкова никогда не имела, а приходскому священнику о наблюдательстве того предложить (обязать ее подпискою), а на

священника ж Ивана Татаринова представить в духовную консисторию со испрошением резолюции об оних неправильно обвенчанных. 1777 году октября 10 дня.

Протопоп Иоанн Сулима.
Священник Иоанн Курдиманов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 29, арк. 14 – 14 зв.

№ 294 1778, січня 11. — Витяг із чернетки донесення Катерининського духовного правління Слов'янській духовній консисторії з пропозиціями щодо покарання всіх причетних до справи про незаконне вінчання

В консисторию.

Доношение.

Прошлого 1777 году августа 16 дня слободы Верхови Береки священник Михаил Киприянов поданным в сие правление репортом объявил: прихода его аднадворца Ивана Беленкова сын Владимир со девицею Марфою Алексеевою дочерью Богровою обвенчан неправых лет ведомства сего слободы Шебелинки священником Иван Татариновым 1777 году в июле месяце... Сосватал он за сына своего Владимира слободы Береки в аднадворца Алексея Богрова дочь Марфу, и когда приходской священник Михайло Киприянов за малолетством сына его венчать не стал, то он послал его, Владимира, с поержжанами в слободу Шебелинку... //

По ставке ж духовном правлении оказалось: в метрической книге поданной слободы Верховой Береки от священника Петра Киприянова за 1767-й год написано в первой части о родившихся под №19 месяца июля 15 дня у Ивана Потапова сына Беленкова сын Владимир. С чего видно, что 1777 году июля от 15 дня пошел оному Владимиру одиннадцатый год, а жена его Марфа Багрова в котором году, месяце и числе родилась в метриках не сыскано, а по возрасту видно, что более восемнадцати лет.

В Номоканоне ж в правиле 51-м написано: священник еще в ведении благославит возбраненный брак от сродства или неимуща возраста, сиречь еще не есть муж 15 лет, а жена 13 лет, да извержется, и брак да будет нетвердый. В книге Кормчей о тайне супружества написано: пастырь свойственный есть им же венчаны и благословены быти имут новобрачный священник в его же приходе женых есть, но и той священник в его же // приходе живет невеста венчати может. В Регламенте духовном на листу 77-м написано: хотя бы и не сумнительный брак сий мнился быть, обаче не подобает венчаться в ином приходе, в котором ни жених ни невеста живет. В состоявшихся в Святейшем Правительствующем Синоде в 1) указом 765 году июля 30 написано: желающих брачитися приходским священникам по церковному чиноположению без всякой остановки венчать с нижеследующею дабы без законных браков не было предосторожностию, а именно: всем брачитися желающим прежде времени объявить о том своем намерении за неделю приходским своим священникам, которым по тому объявлению чинить о тех посягавших на прежнем основании обыск, и буде по таковому обыску между вступающих в брак возбраненного правилами родства или другога какова законнаго препятствия не окажется, то тем приходским священником и венчать их с одною обыкновенною // в метричныя книги запискою. В 2) 775 году генваря 7 дня написано ж: Святейшим Правительствующим Синодом приказано к синодальным членам и ко всем епархиальным архиереям подтвердить указами, коими велеть всем находящимся в епархиях их священно и церковнослужителям о невенчании в противность святых правил малолетних с возрастными девками учинить найстрожайшее подтверждение с подписками под неупустительным лишением их чинов, а если и за таковыми подписками кто в таковом же преступлении окажется, тех по изследовании лишать священства, а бывших при том церковников их звания не списываясь в Святейший Синод, браки же таковыя расторгать и законными не почитать, и по исполнении за известие Святейшему Синоду репортовать, а как по делам в Святейшем Синоде оказывается, что некоторые священники // к венчанию таковых и других незаконных браков от самых помещиков и от их прикащиков с великими устраиваниями принуждаются, то сообщить в Правительствующий Сенат ведение и требовать, дабы соблаговолено было к совершенному истреблению такового злоупотребления и светским правительством о наблюдательстве, чтоб от све-

ских людей священникам к венчанию таких и других незаконных браков ни малейшего принуждения и за то притеснения не было подтвердить указами, а кто в таком преступлении окажется, или к тому в противность именного 714 года декабря 24 дня указа кого подкупать будет, то и на оных яко сообщников и помогающих к беззаконию предписать сходственное с законами штрафование. В силе которого указа ведомства сего все священники, в том числе и священник Иван Татаринов, о невенчании малолетних подпискою обязались. //

И как по изследованию явилось, что анадворческой сын Владимир Беленков десяти лет обвенчан на рослой девице Марфе, того ради Екатерининское духовное правление мнение полагает таковое: брак тот расторгнуть и означенную женку Марфу отдать отцу ее Алексею Богрову под присмотр матери ее с тем, чтоб, буди желает, дожидалась возрастных лет мужа своего Владимира Беленкова, а когда 15 ему совершится, то в то время отдать ее, Марфу, тому Беленкову, // буди же возрасту его дожидать не желает, то дозволить ей выйтить за иного мужа правильных лет. // Священника Ивана Татаринова, понеже он при венчании анадворца Беленкова поступил противу законов, яко оной Беленков и девка Марфа не его прихожане, и жених несовершеннолет, при том же он, священник, не чиня указного обыску утвердился на неосновательной сказке, и хотя по возрасту видел, что жених малолетен, точю полстясь на денги венчал, в силе Святых Отец правил и [...] ¹ указав лишить священства. //

Предписанной же Иван Беленков, недоросля Владимира отец, кои еже поступил противу законов и женил малолетнаго сына своего на рослой девице по непотребному обычаю, от чего могло б последовать непременно кровосмешение, при том же презрев приходского священника, которой отказался венчать, шебелинского попа Татаринова денгами подкупил, подпал неизбежному штрафу. //

Поежжане слободы Береки анадворцы, давшие от себе священнику Татаринову сказку о несумнительстве брака, Матвей Булгаков, Козма Семендяев, Никита Макаров, Павел Зеленин, Тихон Юдин, Елифан Авсяников, Игнат Беленков, тоже и рукоприкладчик их сочинитель той сказки яко сообщники и помогающие к беззаконию, свидетествовали в неправде, так же подвергли себе неминуемому штрафу. Чего ради и писать в Екатерининскую провинциальную канцелярию о учинении всем им жесточайшаго телесного наказания и о подтверждении под неизбежным штрафом всех анадворческих слобод жителям, дабы малолетних сыновей на рослых девках не женили, и мимо своих приходских священников к другим // попам для венчания не ездили...

Что все в полное рассмотрение и решение духовное правление предает Славенской духовной консистории; упомянутого ж священника Ивана Татаринова хотя и следовало при сем доношении отправить в духовную консисторию для поступления с ним по законам, но понеже товарищ его священник Макарий Булгаков с прихожанами поданным доношением представил о других разных его, священника Татаринова, непорядках, чего ради по тому доношению ныне над ним, Татариновым, производится следствие, по окончании которого при доношении с приобщением всего дела в духовную консисторию прислано быть имеет. Предписанная ж женка Марфа из дому Беленкова по определению духовнаго правления, дабы // кровосмешения последовать не могло, взята и отдана в дом отца ее Алексея Богрова под присмотр матери ее впред до получения резолюции. Представленная ж от священника Татаринова сказка, данная ему при венчании онаго Беленкова от поежжан, при сем прилагается.

Генваря 11 дня 1778 году.

ДАДО, ф. 104, он. 1, снр. 29, арк. 22 – 28.

№ 295 1778, вересня 27. — Копія допиту священника І. Татаринова стосовно того, чи насильно видана заміж М. Богрова і чи проводився ним шлюбний обшук

Копия.

1778 году сентября 27 дня слободы Шебелинки Архангелской церкви священник Иван Татаринов в силе присланного из Славенской духовной консистории Ея Императорскаго Величества указа противу показанія анадворческой женки Марфы Богровой, насильно ль она отцом своим выдана в замужество за недоросля Владимира Беленкова и с каким указным обыском он, священник, их венчал, допрашиван и показал.

¹ У документі слово не прочитане.

Прошлого 777 году июля 1 дня приехал ко мне слободы Верховой Береки аднадворец Иван Беленков с сыном своим Владимиром и привез с собою той же слободы аднадворцов Козму Семендяева, Никиту Макарова, Павла Зеленина, Тихона Юдина, Елифана Авсяникова да аднадворческую девку Марфу Богрову, и просил, чтоб я сына ево Владимира первенчал з девкою Марфою, и я в силе указов чинил обиск, а именно у предписанных поежжан спрашивал, не имеется ли между хотящими брачитися како го родства и правилных ли оне лет, которые дали мне от себе сказку, что жених и невеста ни в каком родстве и совершенных лет, которую сказку в подлиннике при прежнем моем допросе представил я в духовное правление, причем принародно жениха и невесту спрашивал, своим ли произволением добрим в брак вступают или с принуждения чиего, которие в церкви при вышписанных поежжанах да при случившихся там же шибелинских жителях Матвее Слядневе да Осипе Емелянове объявили, что они по доброй воле в брак вступают, и я в силе указа родителей их требовал к присяге. //

Почему со стороне жениховой родной его отец Иван Беленков присягал в церкви по указной форме, что сына своего Владимира женит он не неволею а по его желанию, а невестиных плотских родителей при поезде в Шибелянке не было, а на вопрос мой зачем они не приехали дочь их в ответ мне объявила, что отец ее Алексей Богров заболел, а мать за домашними недосугами не поехала, а вместо себе для присяги отправили родного ее, Марфу, дядю матернего брата Козму Семендяева, которой тогда ж пред венчаньем в церкви присягу чинил, что племянница его Марфа Богрова з доброй воли свой, а не с принуждения, замуж выходит за Владимира Беленкова, и оба: как Беленков, так и Семендяев, на присяжном листе подписались, почему я, выдя брачующихся согласное намерение, обвенчал; и в сем допросе сказал я истинную правду, в чем и подписался к сему допросу священник Иван Татаринов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 30, арк. 12. – 12 зв.

№ 296 1778, жовтня 8. — Копія допиту О. Богрова по справі про вінчання його доньки

1778 году октября 8 дня жительствующий в слободе Терновки аднадворец Алексей Богров в силе присланного из Славенской духовной консистории Ея Императорскаго Величества указа противу показания дочери своей, насильно ль она им, отцом своим, выдана в замужество за недоросля Владимира Беленкова, допрашиван и показал. //

Я дочь свою Марфу за аднадворческого сына Владимира Беленкова в прошлом 777 году выдал насылно по резону тому, что когда я с отцом его Иваном в кабаке пил вино, то меж разговором стал он мне говорить: отдай дочь за моего сына, а когда я казал ему: я бы за его отдал, но священник, как твой сын еще малолетен, венчать не станет; но он тот час ударил со мною об заклад с тем, что ежели священник и откажется венчать, то он мне тогда две лошади даст, причем сказал мне: смотри толко, чтоб твоя дочь пошла за моего сына, на что я ему сказал, что дочь моя со мною спорить не будет и по моему повелению поидет, если же не пожелает поитить, то я лошадь ему свою ставлю, в разсуждение чего пошли ко мне и дочери своей я стал говорить, чтоб она согласилась вступить в брак с сыном аднадворца Беленкова Владимиром, но когда она не соглашалась и стала плакать, то оной Иван Беленков тот час по силе закладу взял у меня насильно з двора лошадь, и я в разсуждении, что приходские священники венчать сына его за малолетством не станут, насылно ее к венчанью послать, а когда приходские священники венчать отказались, то сват мой Иван Беленков согласился ехать с женихом и невестою в слободу Шибелинку к священнику Ивану Татаринову, и я в надежде, что и тот священник венчать не станет, оную дочь мою Марфу против // ее желания послал в Шибелинку, а сам туда не ездил и Козмы Семендяева, которой со мною не состоит ни в каком родстве, не посылал, а по прошению оного Беленкова ездил брат мой Андрей, где дочь моя и перевенчана; и в сем допросе сказал я самую истинную правду, в том и подписуюся. К сему допросу вместо означеннаго аднадворца Алексея Богрова неграмотного нововодолажской Воскресенской церкви дячек Кулбанин по его прошению подписался.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 30, арк. 12 зв. – 13 зв.

№ 297 1777, вересня 27. — Указ Азовської губернської канцелярії Катерининському духовному правлінню про присудження Ф. Толпекіної за вбивство сина до об'яви нею в церкві протягом року свого гріха замість пропонованого Катерининською провінційною канцелярією довічного заслання до Сибіру

№ 101. Получен сентября 29 дня 1777 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Азовской губернской канцелярии Екатерининской провинции в духовное правление. По указу Ея Императорскаго Величества Азовская губернская канцелярия рассматривая присланной в сих канцелярию от 6-го сего сентября с мнением экстракт, по которому значит, что живущая в крепости Алексеевской у священника Пересипкина во услужении слободы Берестовенки однодворческая женка, оставшаяся года с три за побегом неведома куда от мужа Фекла Толпекина, незаконно прижитого ею мужеска полу сына по выкращении чрез шесть дней, когда оной лежав на лавки кричал, а она, Фекла, имела на руках того попа сына, и затем недосугом, а к тому же что оной и до того тем криком наскучал, схватя пошла на двор, и как оттоль возвратилась, то уже застала его мертвого, за что в силу Уложения 22 главы 26 статьи, коею повелевается: которая жена учнет жить блудно и скверно, и в блуде приживет с кем детей, и тех детей сама или иной кто по ее велению загубит, а сыщется [...] ¹ и таких беззаконных жен, и что по ее велению погубит казнить смертью, она провинциальная канцелярия мнением своим присуждая ко употреблению в казенные работы в Сибирь вечно, а в сей канцелярии по справке оказалось, что той же 22 главы в 3 статье напечатано: а будет отец или мать сына или дочь убьет до смерти, их за то посадить в тюрьму на год, а отсидев в тюрьме год, приходит им к церкви Божией и у церкви Божией объявлять тот свой грех всем людям вслух, а смертью отца и матери за сына и за дочь не казнить; противу чего сия канцелярия и признает по оному провинциальной канцелярии мнению по уложенной 22 главы 26 статьи ту женку к тому наказанию и ссылки не принадлежащею, тем самым, что естли бы она женка того младенца по рождении ни кому не объявля в намерении стыд свой закрыть умертвила, то б по силе 26 статьи и подлежала к полагаемому наказанию, но как сие происходство от неї, Феклы, имело, // видно, не с тем, чтоб тот свой стыд прикрыть, когда уже и по христианскому закону оной ее сын окрещен был, а признается болше что она, Фекла, со одного затруднения и ссуете своих от двух имеющихся у неї в смотреии младенцов то учинила, по силе ж воинского артикула о процессах главы 5 статьи 9 повелевается: лучше десять винных освободить нежели одного невинного к смерти приговорить, для того *приказали*: послать в Екатерининскую провинциальную канцелярию указ и велеть оную женку Феклу Толпекину от присуждаемого тою канцеляриею истязания оставить, а вместо того в силу оной уложенной 22 главы 3 статьи посадить в тюрьму хотя и надлежало, но и то в разсуждении названия ее земледельческого дабы домашних и полевых работ отстать не могла, а к тому ж как она еще молодых лет, коих имеет толко з дватцать, и зачитая з самого взятия ее содержанием под караулом со употреблением при Белевской крепости с казенныя работы претерпиваемыя нужды, а паче для многолетно-го Ея Императорскаго Величества великой государыни императрицы Екатерины Алексеевны и Их Императорских Высочеств здравии от того содержания свободить со объязательной подпискою, дабы впредь так не чинила. И во исполнение оной уложенной статьи один год ходя к церкви Божией о том своем грехе людям вслух объявляла, во оное ж духовное правление послать указ с тем, чтоб оное исполняемо было, самим делом учинить слободы Берестовенки священнику подтверждение, а в Екатерининскую провинциальную канцелярию указ послан. Сентября 27 дня 1777 году.

Григорий Шахов.

Секретарь Семен [Підпис].

Канцелярист Максим Распопов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 1 – 1 зв.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 298 1777, жовтня 6. — Донесення У. Гончаренко Катерининському духовному правлінню з проханням розглянути питання про дозвіл їй взяти другий шлюб

№ 102. Подано октябрю 6 дня 1777 году.

Екатерининской провинции в духовное правление слободы Малой Водолаги от женки Устиньи Гончаренковой

Доношение.

Прошлого 1767 году выданная отцом моим Малой Водолаги жителем Андреем Запорожченком за маловодолажского жителя Семена Гончаренка в замужестве в девках, которой, пожив со мною три года с половиною, с одного пянства меня бросил и неведомо куда пошел, и где нине находится не известно, и дабы мне по молодым моим летам в грех не впасть, духовнаго правления покорно прошу о дозволении мне в замужество выйтить за иного мужа учинить мило стивое рассмотрение. Октябрю 6 дня 1777 году.

Сие доношение писал и вместо по // казанной женки Устинии неграмотной по ее прошению руку приложил Преображенской церкви дячок Осип Немчинов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 26, арк. 1 а.

№ 299 1778, березня 9. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню з відмовою задовольнити прохання У. Гончаренко про видачу дозволу на другий шлюб через безвісну відсутність її першого чоловіка

№ 31. Марта 16 1778 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Минувшаго февраля 23 дня из онаго Екатерининского духовнаго правления доношением по поданному в то правление прошлаго 777 года октябрю 6 дня ведомства онаго правления слободы Малой Водолаги от женки Иустиньи Гончаренковой доношению о дозволении ей за безизвестною мужа ее Семена Гончаренка отлучкою выйти за иного мужа представлено, что по следствию нашлось, оной Семен Гончаренко бросил ее по причине своего пьянства и воровства, и что уже тому седмой год как он, Гончаренко, находится в бегах, и потому оное Екатерининское духовное правление полагало мнение, чтоб предписанной женке Устиньи Гончаренковой за безвестным побегом мужа ее Семена, дабы по молодых летах в грех не впадала, за иного свободного мужа по силе напечатанной в Кормчей книге закона градскаго 11 грани выттить ей дозволить. А в Кормчей книге напечатано на листу 361-м новых заповедей Иустиниана царя 30 грани в главе 3-й: Аще воин, или купец, или простый человек, или и не оружник в воинских станех пребывает, елико аще лет пребудет да ожидает его жена его, аще ни грамоты, ни вести не придет от него. //

На листе 429 и 430 закона градскаго грани 11 числа 17: Аще ли воины будут или купцы, или простии человецы или инии неции по других ким либо в воинство оружное вочтени, повелеваем елико убоколиждо лет в воинстве на бранях пребывает ожидать женам их; аще ни грамоты или вести некия от своих муж не примут. На листе 203-м на обороте Шестаго Вселенскаго собора правило 94: Мужевы безвести бывшу и неуведвши о нем жена его идет за инаго прелюбы сотворить. Василия Великаго правило 31-е на листу 236-м: Жена аще отидет муж ея и без вести будет, и не испытавши, ни уведевши добре, яко умре за ин муж удет прелюбы творить. И по указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено* и преосвященным Евгением архиепископом Славенским и Херсонским подтверждено: как в означенном Екатеринбургского духовнаго правления представлении не значится того, чтоб женка Устинья Гончаренкова имела старание о сыску своего мужа, и подлежащаго свидетельства о том, что он умре, не представила, того ради Екатерининскому духовному правлению ей, Устиньи, объявить, что за силу вышеизображенных правил дозволени // ей к вступлению в брак за инаго дать не можно, а имела б о сыску онаго своего мужа Семена старая

ние, и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу. Марта 9 дня 1778 года.

Протопоп Полтавский Иоаким Иановский.
Секретарь Василий Вербицкий.
Канцелярист Иван Величковский.

№ 202.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 26, арк. 10 – 11.

№ 300 1777, грудня 8. — Допит священника С. Дарагана про його переміщення по службі та причини неподання ним до духовного правління указних відомостей та сповідних розписів

1777 года, декабря 8 дня. Явившийся в духовном Самарском правлении священник Симеон Дараган, находящийся в ведомстве онаго правления в слободе Больших Бучках в исправлении прихожанам христианских треб, допрашиван, показал, что рукоположен он во священника в прошлом 1751 году, а которого месяца, за давностию упомянул, епархии Белогородской преосвященным епископом Иоасафом Горленком ведомства Екатерининского духовного правления в слободу Верховая Берека к церкви Николаевской на место священника на время запрещеннаго Петра Киприянова, при которой находился по 1753 год, а того года переведен преосвященным Белогородским Лукою Конишевичем ведомства боремлянскаго въ слободу Тростянец к церкви Благовещенской на место постриженнаго в монастыре Ахтирском в монахи священника Макария, где и находился по 760 год, в том же году по прошению его выдан из консистории Белогородской указ для проискания способнейшаго места, которое проискал в Новых Водолагах, и определен указом же к церкви соборной Воскресенской к тамошнему протопопу, уже умершему, Симеону Сулиме во викарного, а 763 года за силу насланнаго из консистории в духовное правление указа определен от онаго в крепост Тамбовскую к церкви Рождества Богородицы по неимению тамо священника, и находился по 768 год, а того году по прозбе жителей слободы Дубовых Гряд от духовного правления приопределен во оную слободу Дубовые Гряды к часовне для преподавания прихожанам треб предложением (к нему Дарагану насланным), а в 1771 году по несогласию тамошних жителей переведен он по прозбе Павла Васильевича господина Кочубея в духовном правлении в слободу его Большие Бучки по словесному духовнаго Екатеринскаго правления приказанию, въ которой и поныне в исправлении в часовне, по неимению церкви, церковного отправления и в преподавании тамошным жителям христианских треб находится, получаая святое миро от протопопа онаго Сулими, указанных же ведомостей и исповедных росписей, как находился в слободе Дубовых Грядах и ныне в Бучках, не подавал в духовное правление и никуда, потому что хотя он в духовном Водолажском правлении словесно просил о даче наставления, каким порядком оныя писать, но оное правление ему на то ничего не объяснило и форми не дало, а ныне, когда отошла оная слобода в ведомство Самарского духовнаго правления, он Дараган о том не ведал и никакого веления ни писменного, ни словесного не получал, и потому в Самарское духовное правление никаких указных ведомостей и исповедных росписей не подавал; сколько же имено в слободе Бучках с определения ево там родилось, браком сочеталось и умерло, имеет записи, которые, ежели повелено будет, имеет представить. Что праведно показал, в том и подписался, к сему черному допросу руку слободы Болших Бучек священник Симеон приложил.

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 90 – 92.

№ 301 1778, травня 11. — Указ Синоду про умови збирання в Слов'янській та Херсонській єпархії гаманцевих грошей на користь закордонних церков і монастирів

1778-го года, апреля 30 дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав доношения преосвященнаго Евгения архиепископа Словенскаго, в котором объявлено, что Переяславская консистория промеморию требовала о

взыскании с состоящих в Елисаветградской провинции и в Крюковском уезде церковей от 770 сентября по 15 число 776 года кошелевого сбора недоимочных денег и о присылке их в ту консисторию, а на посланной по оной промемории указ Елисаветградское духовное правление репортом, с приложением о собранных в тех годах кошелековых деньгах тридцати рублям тридцати две копейки ведомости представило, что по бывшему в помянутых годах от запорожцев и татар нападению состоящие в Елисаветградской провинции приходы так разорены, что не только кошелевый бы сбор был, но и самонужнейшего для церкви искупить прихожане не в состоянии и затем кроме означенных денег собрать недоимочных не можно, почему посланным из Славенской духовной консистории указом и велено те тридцать рублей тридцать две копейки от священников отобрав, отослать в Переяславскую консисторию, да июня 19 дня 777 года от Полтавского духовного правления доношением представлено же, что и ведомства онаго правления в церквах таковой же кошелековой сбор чинен был, и в 776 году в некоторых церквах собрано и представлено в то правление четырнадцать рублей, а от других церковей не представлено и просило оное правление, чтоб по убожеству ведомства ея церковей, уволя от такого сбора, повелеть и собранные обратно священникам возвратить для причисления их в церковную сумму, почему оный преосвященный Славенский представляет о том на благоразсмотрение Святейшаго Синода и повелено ль будет в Славенской епархии по церквам означенной кошелековой сбор чинить или, за помянутыми обстоятельствами, вовсе оной оставить, просит указа. *Приказали:* как оному кошелековому по церквам сбору должно быть добровольному, а не принужденному, то оный отныне впредь и собирать в церквах от доброго подаяния, а рублевого с каждой церкви окладу, також и доимочных не взыскивать и сколько когда такового добровольного доходу будет, оной отсылать собранной в церквах, принадлежащих прежде Киевской епархии, к преосвященному Киевскому, а Переяславской к преосвященному Переяславскому, для раздачи на заграничные монастыри и церкви на основании прежних о том Святейшаго Синода определений, и о том к преосвященному Славенскому, а для ведома и к преосвященным Киевскому и Переяславскому, послать указы.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 203 – 204.

№ 302 1778, вересня 29. — Думка Крюківського духовного правління по справі про відсутність протоієрея Ф. Фомича у високоурочистий день на молебні та неправильне написання священником С. Малішевичем височайшого титулу

По указу Ея Императорскаго Величества из Славенской духовной консистории сего 778 года февраля 17 дня в Крюковское духовное правление последовавшему с предписанием оному правлению произвести следствие за неисправно написанной высочайший титул новокодацким священником Стефаном Малишевичем в поданном своем в консисторию прошлаго 777 года декабря 30 на протопопа Славенскаго Феодора Фомича доношении якобы за причиненной оным ему побой и за небитие ным протопопом в высоко торжественный день на всенощной и на молебни, и с мнением все дело в духовную консисторию к рассмотрению прислать, означенное следствие произведено, в котором явствует. Священник Стефан Малишевич показал, что он в поданном своем в Славенскую духовную консисторию изшедшаго 777 года декабря 30 доношении написал высочайший титул неисправно не с какого другаго худаго умысла, а точно в разуме имени Его Императорскаго Высочества благовернаго государя цесаревича и Великаго князя Павла Петровича; он же, священник Малишевич, в поданном марта 15 доношении представил, что Славенский протопоп Феодор Фомич, будучи в хуторе своем прошлаго 777 года, октября 14 дня в день рождения Ея Императорскаго Высочества благовернаго государыни Великия княгини Марии Феодоровны на всенощной и на молебни не был, в чем он, Малишевич, на его, протопопа Фомича, совет сослался; в вышеписанном же поданном в консисторию от его, Малишевича, доношении высочайший титул, как выше значить, написал ошибкою. Потому протопоп Феодор Фомич в ответ сказкою показал, точно он в предписанной высоко торжественный день в церковном служении и на молебни небыл не через забвение или свою отлучку в хутор, но по притчине приключившей-

ся в оном ему протопопу геморойдической или почечуйной болезни, в которой он тогда находился дней четыре, и несостоятельных к входу церковному чрез находящей ток крове себе признавал, которую его, протопопа, болезнь что знает тамошние новокодацкие священники доноситель Малишевич, Кодрат Северский и пономарь Николай Смичадло, и во свидетелство он на их сослался; с коих священник Малишевич показал, в 1777 году августе месяце когда он в дворе протопопа Фомича в одном месте увидевши кровь и спрашивал, от кого она изшла, то протопоп говорил ему, Малишевичу, // что от ево; а по присяге показали священник Северский, того ж 777 года в феврале месяце, когда он, Северский, приходил в дом к нему, протопопу Фомичу, которой тогда будучи в вышеписанной болезни жаловался об оной и ему, Северскому, и находился он, протопоп, болезненным никуда из своего дому невыходя дней с пять, и пономарь Смичадло, годов с четыре будет тому, как он приходил в дом его, Фомича, с объявлением следуем аго ему седмицаго служения, к которому он, протопоп, ему, Смичадлу, объявлял себя несостоятельным чрез приключившуюся прописанную болезнь, и во уверение показывал обгагренную кровью рубашку. А как по приписанному делу значится, что священник Малишевич не по должности своей о небытии протопопа Фомича в высокаторжественный день на всенощной и на молебни прошлаго 777 года декабря 30 дня в два с половиною месяца представление в Славенскую духовную консисторию учинил, но в то время, когда якобы ему протопоп обыду побоем причинил, да кроме того и сам он, Малишевич, в своем иску изобличается, что не только неисправно в том представлении Ея Императорскаго Высочества титул написал, но и не самую существенностию, как она открылась и выше значить; протопоп же Фомич сам хоча и последовавшею ему прописанною болезнию оправдывает небытие свое в церковном служении в помянутой высокаторжественный день, но свидетели кроме того, что испрежде на нем видели тую болезнь, а против вышеписанного высокаторжественнаго дня была ли ничего не показали, однак и сам он, Малишевич, не доказал и свидетелей не представил, почему именно протопоп Фомич тое указное повеление не исполнил, а только на одну ево, протопопа Фомича, сослался совесть, на которую по ево священству и чину утвердится несомнительно. И для того Крюковское духовное правление разсудило: священника Малишевича сколько он времени промеддел в вышеписанном на протопопа Фомича представлении на толикое число в ежедневное служение в приходскую новокодацкую церковь определить, и дабы он, Малишевич, действительно исполнял, того наблюдать тамошнему священнику Кодрату Северскому, которому // з доводящихся на ево, Малишевича, доходит за несправно ис небрежения как выше значить ным, Малишевичем, написанной Ея Императорскаго Высочества титул в штраф взискать десять рублей; чтоб же он, Малишевич, впредь в таковых и подобных случаях по самой точности законов поступал обовязать его строжайшею подпискою; а толикое ж число денег из протопопа Фомича взискать за одно только то, что он о приключившейся ему тогда своей болезни никому не дал извета, впредь же естли случится ему, протопопу, таковая болезнь, то только чтоб об оной из священников известен кто был, за нужное духовное правление почитает быть ему, протопопу, свободным от хождения в церковь и в высокаторжественные дни, куда ж те штрафные денги употребить, равно и о всем вышеписанном Славенской духовной консистории Крюковское духовное правление под благоразсмотрение почтенно представляет; 1778 года сентября 29 дня.

Протопоп Василий [Підпис].
Присутствующий иерей Иоан Пахолович.
ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 15, арк. 27 – 28.

№ 303 1778, жовтня 1 [?]. — Чернетка указу Слов'янської духовної консисторії Єлизаветградському духовному правлінню про розшук збіглого ченця Мануїла

Оставлен за черн.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Елизаветградское духовное правление; сего 778 года февраля 8 дня явсь в консистории Молдавской земли повету Оргиевскаго митрополии Ясской монастыря Николаевскаго Хертопа монах Мануил с данным ему того монастыря от

начальника Елиссея билетом показал, что он пострижен в том Хертопском монастыре означенным начальником Елиссеем, в коем монастыре жил 766 по декабрь месяц 776 года неисходно, а того числа отпущен в город Киев для свидания с свойственными своими при билете, и по приходе тогда проживал в Киевопечерском монастыре в гостинном доме, почему учиненном в консистории определением Преосвященным Евгением архиепископом Славенским и Херсонским подтвержденным велено было его отправить в Киевскую губернскую канцелярию для рассмотрения, но он, Мануил, того же февраля 15 дня бежал, а минувшаго августа 28 дня представлен был он монах в Славенскую духовную консисторию из Великобудиского девичьяго монастыря при репорте, которой паки того ж августа против // 29 числа из консистории с под караула ночью бежал, при метами ж оный монах Мануил, росту средняго, сухошав, волосы на голове темно русые, бороду и усы обрил, и толко что начали отростать, глаза серые, ходит [...] ¹ потупившись нескоро, говорит тонкляво, лет ему от роду по показанию его самого двадцать пять. И по Ея Императорскаго Величества указу в Славенской духовной консистории определено и его преосвященством подтверждено: о сыску поимке и о присылке одного монаха Мануила в Славенскую духовную консисторию под караулом послать во все Славенской епархии монастыри и духовные правления указы, и Елисаветградскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, а в монастыри и духовные правления о том же указы из консистории посланы; сентября 31 дня 1778 года.

В монастыри

1. В Полтавский монастырь 903
2. В Нефорощанский – 904
3. В Соколский – 905

В духовные правления

- В Екатерининское – 906
- В Екатеринославское – 907 //
- В Бахмутское – 908
- В Павловское – 909
- В Кобеляцкое – 910
- В Елисаветградское – 911
- В Новомиргородское – 912
- В Крюковское – 913
- В Славянское – 914
- В Кременчугское – 915
- В Новоростовское – 916

Сии указы отнесены на почту дневалными октября 5 дня писцами Ефимом Степановским и Максимом Волчанецким.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 1, арк. 12 – 13.

№ 304 1778, листопада 9. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню за проханням М. Пікуленка повернути до нього дружину, яка мешкає з іншим

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление; сего 778 года октября 31 дня поданным преосвященному Евгению архиепископу Славенскому и Херсонскому старосенжаровской житель Марко Пикуленко доношением представлял, что по умертвии первый его жены Марии в прошлом 769-м году октября 25 дня женился он вторым браком на дочери старосенжаровской жительки вдовы Анны Гайдарки девке Стефаниде, с коюю по перевенчании жил 770 года до Великого поста добропорядочно, а того поста пред Воскресением Христовым неведомо с чего по отлучки его в Днепровской пикинерный полк, забрав свои и его собственные пожитки без остатку, неведомо куда бежала,

¹ У документі слово не прочитане.

и хотя он, Пикуленко, оную свою жену Стефаниду по разным местам много кратно сикивал, то ж и у означенной тещи его Гаидарки спрашивал, не имеется ль помянутой жены его Стефаниды у нее, токмо сыскать нигде не мог, а означенная теща его Анна Гаидарка объявила, что оной жены его, а ее дочери, у ней не имелось, и где находится она не знает. Минувшаго ж де сентября сего года пред Воздвижением уведомившись чрез присланное от втораго оной жены его мужа нововодолажскаго жителя Никиты Котлярева к показанной тещи его Анне Гаидарке письмо, кое при том, а равно и о обвенчании его с означенною Стефанидою данное от старосенжаровскаго Николаевской церкви священника Никифора Шепетковскаго свидетельство, приложил, от онаго Котлярева объявленную жену свою взял к себе в сожителство по прежнему, которая пожив с ним одну неделю паки бежала ко второму ея мужу помянутому Котляреву, у котораго и ныне находится жительством в слободе Новой Водолаги. Просил его преосвященства объявленную жену его Стефаниду отреша ее от втораго мужа вышеписаннаго Никиты Котлярева в сожитие по прежнему ему, Пикуленку, повелеть отдать, и о всем вышеписанном учинить как правила святые и законы повелевают. //

И по Указу Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории определено и его преосвященством подтверждено: означенное доношение и приложенные при нем свидетельство и письмо, оставя с них копии, подлинные отослать в Екатерининское духовное правление при указе (которые при сем и посылаются) коим велеть о побеге означеннаго старосенжаровскаго жителя Пикуленка жены Стефаниды и о выходе ее от него за нововодолажскаго жителя Котлярева замуж, так же кто из священников ее, Стефаниду, с означенным Котляревым, когда и по каким свидетельствам венчал, и пред венчанием чинил ли он указной обыск? И ежели чинил, то какой именно и каким порядком, и как над оным священником, так и над теми, кои к вышеописанному беззаконному браку окажутся виновными, следствие, допрашивая свидетелей под присягою, и по окончании следствия, полага на основании законом мнение, прислать оное со всем подлинным делом в духовную консисторию, и Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу. Ноября 9 дня 1778 года.

Администратор ахимандрит Феоктист.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Григорий Саражинович.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 7 – 7 зв.

№ 305 1778, вересень. — Копія листа М. Котлярева своїй тещі, представленого Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) як доказ незаконного другого шлюбу С. Гаїдарки

Милостивая моя матушка. Имею честь поздравить вас с праздником Воздвижением Честнаго Животворящаго Креста из вашими любезными двома дочерми, желаю вам оной в целом здравии и благополучии препроводить, а которой вашей дочери при вас нема, Стефаниды Андреевны, то она находится в городе Новой Водолаге, всенижайше просит вас, матушка, чтоб вы прибули до нее, весьма больна, а хотя вы не можете, то пришлите зятя Григория Радченка, а моего свояка, до вскорости, а то и живой не застанете, дай Бог чтоб жива была; посылаем сим подателем поклону десять копеек.

Зять ваш Никита Котлярев.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 10.

№ 306 1778, листопада 27. — Копія допиту С. Гаїдарки про обставини її втечі від чоловіка та взяття другого шлюбу

Копия.

1778 года ноября 27 дня слободы Новых Водолаг жителя Никиты Котлярева жена его Стефанида о побеге от первого мужа ее старосанжаровскаго жителя Марка Пикуленка и о выходе за показаннаго Котлярева в зумежество допрашивана и показала.

Зовут меня Стефанидою, родом я с Старых Санжар, тамошней вдовы Анны Гаидарки дочь, в прошлом 769 году в октябре месяце, а котораго числа не упомню, будучи я четырнатцати лет выдана показанною матерью моею в зумежество за тамошняго жителя

вдовца Марка Пикуленка насильно противу моего желанія, венчал нас старосанжарской Николаевской церкви священник Никифор Шепитковский; которой Марко по вступлении со мною в супружество начал меня безвинно мучить каждого дни, напившись пьяной, от которых побоев два місяца лежала я больна, наконец тиранских его побоев не стерпя в Великой пост от него бежала и при побеге своем кроме двух рубаш да свиты ничего не взяла, и зашла Полтавского полку Решетилловской сотни в село Балаклею, где пожив год в наймах в тамошнего жителя Дмитра Гегеля с людьми заехала Севской епархии Рыльского уезду в слободу князя Трубецкого называемую Юрьевку, и там проживала в прикащика Петра Омелянова в наймах пять лет, потом за тамошнего жителя Никиту Котлярева вышла в замужество, венчал же нас оною слободы Юрьевки Николаевской церкви священник Гавриил, прозвания ж его не знаю, а свидетелств имею ли я мужа в живых или нет ни от кого он не брал, и с оным мужем моим // зашла на жителство с Юрьевки в Новые Водолаги, где с ним живем уже третий год, а детей с ним не имею. А сего года в сентябре місяце первой муж мой предпомянутый Марко в Новые Водолаги приехавши взял меня к себе по прежнему в сожителство в Санжаров, и понеже по своему развратному обычаю паки стал меня тирански мучить, то я видя, что мне уже доброго житья с ним не будет, пожив с ним с неделю, опять от него бежала в Новые Водолаги, где и ныне живу. И в сем допросе сказала я истинную правду, в том и подписуюсь. К сему допросу вместо вышеписанной женки Стефаниды Гайдаревны неграмотной по ее прошению нововодолазкой Воскресенской церкви священнической сын Василий Копейчик руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 10 зв. – 11.

№ 307 1778, листопада 27. — Копія допиту М. Котлярева стосовно його незаконного шлюбу

Копія.

1778 года ноября 27 дня нововодолазкой житель Никита Колярев о женидбе своей на женке Стефаниде от жива мужа допрашиван и показал.

Зовут меня Никитою, родился я в городе Кролевце и с отцом своим Герасимом на житье сошли Рыльского уезду в слободу князя Трубецкого Юрьевку, прошлого 1774 года в июне місяце женился я первым браком в оной слободе Юрьевке на женке Стефаниде, проживавшей тогда в прикащика Петра Омелянова сына Носова, которая называла себя вдовою, // венчал нас оной слободы Юрьевки Николаевской церкви священник Гавриил Зыменко, а подлинно ли она вдова или имеет у себя мужа свидетелств священнику никто не давал. С которого женою я с оной слободы Юрьевки зашел на жителство в Новые Водолаги, где живу уже два года. А сего года в сентябре місяце с Старого Санжарова приехавши первой ее муж Марко Пикуленко по повелению здешней светской команды взял от меня к себе в Санжаров, которая опять пред Михайловым днем в Новые Водолаги пришла и просила меня о принятии к себе в сожителство, но я без дозволения команды не принял, и ныне она проживает в хуторе нововодолазкого жителя Василия Илляшенка. Детей же с нею я не имею, и в сем допросе сказал я истинную правду, в том и подписуюсь.

В подлинном подписал к сему допросу нововодолазкой житель Никита Котлярев руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 11 – 11 зв.

№ 308 1778, листопада 27. — Підписка М. Котлярева із зобов'язанням не мати подружніх стосунків із С. Гайдаркою

1778 года ноября 27 дня я, нижеподписавшийся Новой Водолаги житель Никита Котлярев, в Екатерининское духовное правление дал сию подписку в том, что отныне впред с женою своею Стефанидою, в которой имеется первой законной муж Марко Пикуленко, не должен жить супружески и ни явных ни тайних сходбищ с нею иметь не буду, а когда в том окажусь виновным, за то подвергаю себя указному штрафу, в том и подписуюсь.

К сей подписки нововодолазкой житель Никита Котлярев руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 18.

№ 309 1778, листопада 27. — Підписка С. Гайдарки із зобов'язанням не мати подружніх стосунків із М. Котляревим

1778 года ноября 27 дня я, нижеподписавшаяся старосанжаровская уроженница Стефанида Гайдарка в Екатерининское духовное правление дала сию подписку в том, что как имеется в мене первой законной муж Марко Пикуленко, то с другим, за которого я вышла в замужество мужем водолазким жителем Никитою Котляревым не должна жить вместе супружески и как явных, так и тайных сходбищ с ним иметь не буду, буди же в том окажусь виновною, в таком случаи подвергаю себе по законам штрафу, в том и подписуюсь.

К сей подписке вышеписанной Стефаниды Гайдарковой неграмотной по ее прошению нововодолазский Воскресенской церкви священнической сын Василий Копейчик подписался.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 19.

№ 310 1779, травня 4. — Чернетка донесення Катерининського духовного правління Слов'янській духовній консисторії по справі дячка І. Рокитянського, який побоюючись покарання за перелюб з П. Рокитянською втік з парафії та записався до Катеринославського пікінерського полку

В Славенскую духовную консисторию

из Екатерининского духовного правления

Доношение

Сего 1779 года апреля 13 дня ведомства сего нововодолазкой Николаевской церкви священник Иоанн Курдиманов поданным в сие правление репортом объявил: сего де апреля 7 числа означенной церкви рукоположенный дячок Иван Рокитянский бежал было неведомо куда, и сего ж течения 13 числа возвратясь пришел в предписанную церковь во время отправления литургии в платье пикинерном, называя себя жалованным пикинерным солдатом; а как де он о рукоположении своем имеет архиерейскую грамоту, по безчинным же его и незаконным проступкам подлежит к суду, то он, священник, репортуя просил о том рассмотрения. По которому репорту предпомянутый дячок Иван Рокитянский в духовное правление будучи сыскан о побеге своем от церкви, тож и о надетии пикинерного платья допрашиван и показал: сего де 1779 года апреля 7 дня учинил он побег от церкви по причине той, что дячок Артем Цибульников его настрашал, // якобы протопоп Иоанн Сулима определение положил его публично сечь и оковав с женою нововодолазкой Николаевской церкви дьякона Ивана Рокитянского Пелагиею в Полтаву отсылать; и как он чувствовал за собою вину ту, что с означенною дьяконицею жил блудно в прошлом 1778-и и в нынешнем 1779-м годах, о чем он того ж апреля 3 числа пре приходским его священником духовного правления присутствующим Иоанном Курдимановым в доме его винулся и штрафован, то по тем причинам убоясь объявленных дячком Артемом настрашок с Новых Водолаг без ведома священнического отлучился и прибыв в крепость Козловскую апреля 8 числа явился там к находящемуся Катеринославского пикинерного полку полковнику Лалашу с прошением, чтоб он его причислил в пикинерную службу, которой, приняв от него письменное доношение, в полк причислил и дал повеление своему атьютанту выдать ему пикинерное платье, которое ему и выдано, подкажанник, штаны голубого сукна, пояс и галстук, и определен он в полковую канцелярию к письменным делам, а к присяге его не приводили; где побыв он два дни просил полковника об отпуске его в Новые Водолаги, которым он и отпущен с сроком на пятнадцать дней, на что и билет ему дан, которой при допросе он представил. Священник Иван Курдиманов по требованию духовного правления о признании дячка Ивана Рокитянского в житии // блудном с дьяконицею и штрафовании его репортом объявил: вышеписанного апреля 3 числа поутру нововодолазкой Николаевской церкви дячок Артем Цибульников привел к нему, священнику, пойманную ночью при мужу ее дьякону Рокитянскому жену его Пелагею с предписанным дячком Иваном Рокитянским якобы в прелюбодеянии, в которое время случились быть у него, свяще-

ника, три человека, нововодолазкие жители Данило Гордеенко, Тихон Неежсало и Василий Пятница, при коих оные приведенные без всякого его и словесного допроса обе персоны с которого времени в прелюбодеянии кровосмешением сквернились безпристрастно винулись. И хотя он, священник, в разсуждении важности оных гнуснейшаго беззакония для изследования, определения и решения оного намеревал да и послал было в духовное правление, но первее за отсутствием оного правления правителя протопопа Иоанна Сулимы, при том по усиленной прозбе преступников и случившихся у него прописанных прихожан, чтобы в далнее сведение и публику дела не попустить и опасаясь, чтобы до приезде правителя протопопа содержащимся им под караулом и в отчаяние от стыда впадшим каким либо умыслом наваждением дьявольским не лишится самими собою // с сожаления в доме ж его, священника, таскал за волосы и телесно наказывал, до чего хотя он, священник, с случившимись и не допускал, но ничего успеть не мог. Противу которого репорта дьячок Иван Рокитянский в дополнение своего допроса показал: того де апреля 2 числа когда он шол мимо двора дьякона Рокитянского, то жена его усмотря в окошко позвала его, дьячка, в дом свой, куда он пришедши пил горелку с случившимись там гостми, причем пришел муж ее дьякон, и он, дьячок, при том почуствовал, что напился до пяна, на потолок избы взлез и заснул, между тем не знает каким образом дьячок Артем сонного его там сыскав стаскал оттудова за волосы и бил по щекам, потом повел к священнику Демяну Сердечному, где спрашивали его не для того ли он зашел к дьякону Рокитянскому, чтоб с дьяконицею учинить блуд, на что он пред ними добровольно сознался. Что быди он пян взлез туда спать и блуда с нею того числа не имел, а прежде с показанною дьяконицею жил блудно. После чего отпущен он, дьячок, в свой дом, где спал до утра, на другой же день взял его дьячок Артем повел к священнику Ивану Курдиманову, где и сознал он свою вину в том что жил блудно показанного дьякона с женою его, причем и она дьяконица, будучи призвана, в том самовольно и безпристрастно винулась, после чего хотя оной священник и приказал было обоим их отвезть в духовное правление, но чтобы дела не распространять просил он, дьячок, чтоб его сам оштрафовал, почему он и наказан там розгами и отпущен; причем и дьяконица в присутствии // мужа своего отцом ее Исаем Котлярем так же телесно наказана. Дьячок Артем Цибульников показал: апреля 2 числа послыхавши он, что дьякон Иван Рокитянский в доме своем жену свою бил и она крычала, пошол туда и начал от того бою унимать, спрашивая, за что он ее мучит, на что он ему сказал, что застал в доме блядунов, а как она закрычала на домашних, чтоб свечи не светили, то он, дьячок, разсуждая, нет ли кого в самой вещи, в сенях начал с лучиною обыскивать и на потолок избы сыскал дьячка Ивана Рокитянского, и как ним, Артемом, примечено, что он, Рокитянский, весьма часто, а особливо в небытность дьякона, ходил, то подозревая, не живет ли он с нею блудно, повел его к приходским священникам, пред которыми он и винулся, он же, Артем, его, Рокитянского, что будут его публично сечь и ковать не страшал, а он сам, чувствуя себя виновным, от церкви бежал. Жена дьякона Ивана Рокитянского Пелагия против показания дьячка Ивана Рокитянского допрашивана и показала, что она с показанным дьячком Иваном жила прелюбодейно прошлого 778 года с июня месяца, то ж и в нынешнем году, о чем муж ее дьякон Иван был не сведом, и сей свой грех апреля 3 дня священнику Ивану Курдиманову, будучи призвана в дом его, сознавала она безпристрастно; кроме же его, дьячка, более ни с кем она прелюбодейства не чинила. Дьякон Иван Рокитянский показал: вышеписанного апреля 2 дня в вечеру, когда уже он лег спать и жена его Пелагия с ним не ложась пошла с избы в сени, то он за то осердясь начал ее в сенях бить, в которое // время дьячок Артем пришедши спрашивал о причине боя, на что он, дьякон, ему сказал, нет ему до того дела, причем он, Артем, отняв с рук жену его полез на потолок избы и сыскав там дьячка Ивана Рокитянского стаскал оттуда и повел з двора, а зачем он на потолок взлез он, дьякон, спросить его не успел, а жена его жила ль прелюбодейно с оным дьячком Рокитянским или нет он о том не ведом. По справке в духовном правлении оказалось, что оной дьячок прошлого 1777 года марта 23 дня пресвященным Евгением архиепископом С[лавенским] и Херсонским рукоположен

к предпоянутой Николаевской церкви в стихарного дячка, и грамота ставленная за рукою высокопреосвященства ему дана; лет ныне ему от роду двадцать два, холост, часто поминаемому дьякону Рокитянскому двоюродный по отцу брат.¹ //

Как он винился сам в блудодействе с предпоянутой дьяконицею хотя и следовало на рассмотрение представить его в д[уховную] к[онсисторию], но при производстве дела взят он был из под караула на поруки отчимом своим нововодолазким жителем Василием Кобеяцким, которой минувшего апреля 24 числа в д[уховном] п[равлении] явьясь объявил, что он, Рокитянский, 20 числа сего течения без ведома его из дому отлучился, известно ж ему, Кобеяцкому, учинилось, что он, Рокитянский, пошел в крепость Козловскую в Екатеринославской полк. Почему того ж // апреля 24 дня промемория в показанной полк из сего правления нарочным дьячком Федором Дривалевым послана с требованием о исключении из полку показанного дячка Рокитянского и о присылке его сюда за караулом. Которой Дривалев возвратясь [...] ² объявил, что промеморию за отлучкою полковника Лалаша в полковую канцелярию подал, о чем ему и расписка дана, которую и представил; о дячке ж Рокитянском донес, что он находится в крепости Козловской в полку, и сего апреля 28 числа козловским священником Иосифом Юхновским приведен и к присяге; и как по сие время означенной дячок с полку не прислан, да и на промеморию в ответ ничего не получено, то дух[овное] правление о том консистории нижайше репортуя при сем доношении предпоянутого дьякона Ивана с женою его Пелагиею на благоразсмотрение представляет, подлинныя ж допросы оных виновных в блудодействе при сем прилагаются.

Мая 4 дня 1779 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 38, арк. 20 – 23 зв.

№ 311 1779, листопада 1. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про обвинувачення дячка І. Рокитянського в перелюбі з дружиною дьякона

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. Поданными преосвященному Евгению архиепископу бывшему Славенскому нововодолазской Николаевской церкви диакона Иоанна Рокитянского жена Пелагия Рокитянская и он, дьячок Рокитянский, сего 779-го года мая 15-го и 16-го числе доношениями представляли: 1-м. Показанная Пелагия, при доношении де из Екатерининскаго духовнаго правления прислана

¹ У тексті викреслено: В правиле ж Святых Апостол 25-м напечатанно: прызвитер, или дьякон, или причетник ят и обличен быв в блуде подлежит извержению. Святаго поместного собора иже в Новой Кесарии правило 8: причетник аще ведая жену свою в прелюбодеяние впадшую ее не отпустит да извержется. Правило втораго собора 67: кровосмешницы яко убийцы на двадесят лет запрещаются или на дванадесят смотря по различию лиц, а как с вышеписанного оказалось, что дячок Иван Рокитянский впал в кровосмешение с вышепоянутою дьяконицею Пелагиею, притом самовольно оставил причетничество, то духовное правление на основании вышеписанных правил полагает мнение: 1) лишить его, дячка Ивана Рокитянского, вовся причта духовнаго и отобрав грамоту ото слать в светскую команду для определения // куда способен окажется; а за кровосмешение как его, так и дьяконицу предать церковному покаянию на сколько лет будет благорассмотрение. 2) дьякону Ивану Рокитянскому, коего жена явилась в прелюбодеянии и кровосмешении, подлежит или оставить жену, или дьяконский чин. 3) чтоб впредь командующим полками поводу не было самим собою без свидетелств и без справок духовного причта людей принимать в военную службу, о том писать куда заблагоразсуждено будет. Что все духовное правление предает в полное Вашего Высокопреосвященства архипастырское благорассмотрение. Предпоянутый же дячок Иван Рокитянский с данным ему Екатеринославского пикинерного полку от полковника Лалаша билетом, тож и дьякон с женою своею Пелагиею при сем посылаются; тож и подлинныя допросы оных преступников при сем прилагаются. Апреля 20 дня 1779 года.

Протопоп Иоанн Сулима.

² У документі слово не прочитане.

она в консисторию, якобы в чинении ею оной нововодолажской Николаевской церкви с дьячком а ее, Пелагии, мужа двоюродным братом Иваном Рокитянским прелюбодеяния, при коем как оног Рокитянского, так и ей, Пелагии, допросы приложены, и хотя де в том допросе она и показала, что якобы она с показанным дьячком жила прелюбодейно (что никогда не бывало), но оное последовало таковым образом: на прошедших светлыя седмицы святых в среду позванна она была тоя ж церкви дьячком Артемом Цыбулниковым к священнику Курдиманову в дом, а для чего он, Цыбулников, не объявлял, куда по приходе оной священник спрашивал ее о чинимом якобы с помянутым дьячком прелюбодеянии, но как она, Пелагия, тому греху непричастна будучи изъявила, что она с означенным дьячком прелюбодеяния не чинила, то он, священник, а особливо показанный дьячек Цыбулников при нем, священнике Курдиманове страшая ее побоями, для чего и принесенные розги показывая ей принуждали показать о чиненном якобы ею с прописанным дьячком прелюбодеянии. Почему она опасаясь побоев напрасно по повелению реченнаго священника Курдиманова и дьячка Цыбулникова оное якобы чинимое ею прелюбодеяние на себя и показала, что утвердила и допросом в Екатерининском духовном правлении страшась побоев по своей робости, и что в то время как отца ее так // и ужа в домех не было, кои в таком случае могли ей дать к оправданию наставление, когда ж она, Пелагия, помянутому священнику с принуждения о показанном прелюбодеянии объявила, в то время по повелению онаго священника Курдиманова розгами оным дьячком Цыбулниковым и другим дьячком же, котораго она будучи в то время в болшом страхе ни имени ни прозвания знать не может, сечена без пощадения, о чем сослалась на свидетельство бывших в то время володажских жителей Василия Гуртенка, Данила Гордеенка и Василя Пятниченка, и просила разсмотрения. А показанной диакон Иоанн Рокитянский по протчем представляя, что нововодолажской Николаевской церкви рукоположенной дьячек Артем Цыбулников прошедшей светлой седмицы в вторник будучи тоя церкви у прихожанина Павла Мороза его, диакона, и не бывшего при нем пономаря Ивана Аксененкова бранил, кой пономарь за то на означеннаго Цыбулникова к приходскому священнику Иоанну Курдиманову жалобу заносил, и как он, священник, ему, Цыбулникову, делал выговор, то он, Цыбулников, похваляясь выговорил, что он диаконом более не будет, после чего оный Цыбулников ночным временем вшевши в избу, ухватя жену его, диакона, выгнал с сеной, а сам побежал в дом свой, принес заженную свечу, начал везде лазить по хатам и коморам с огнем и сыскал дьячка Ивана Рокитянского, которой, будучи подпил, наверх избы спал, повел к зятю его, диакона, Дамиану Сердечному, где принуждали его, чиня побой, говорить какое ни есть на его, диакона, и на жену его подозрение с тем, чтоб его, диакона, не допустить до отцовскаго места, кой священник Сердечный рукоположен во священника токмо до возраста его, диакона; он же, диакон, чрез шесть лет живучи с оною женою своею никакова за нею и малейшаго не приметил порока, просил не верить показанию на жену его // в чинении прелюбодеяния, а о разсмотрении онаго дела и непрепятственном ему диаконском служении учинить разсмотрение. А в присланном из Екатерининскаго духовнаго правления доношении значится: 1-е. Сего де 779-го года апреля 13 числа присутствующий в Екатерининском духовном правлении нововодолажской Николаевской церкви священник Иоанн Курдиманов поданным в оное Екатерининское духовное правление репортом объявляя, что означенной церкви рукоположенный дьячок Иван Рокитянский того апреля 7 бежал, и того ж апреля 13-го числа возвратился одет в платья пикинерном, называя себя пикинером, а как де он по безчинным его поступкам подлежит к суду, просил разсмотрения. 2-е, дьячок Иван Рокитянский в оном Екатерининском духовном правлении допросом показал, что де апреля 7-го числа он, Рокитянский, избежал от церкви по причине той, что дьячок Артем Цыбулников его настрашал, якобы протопоп Сулима определение учинил публично его сечь, и оковав с женою нововодолажской Николаевской церкви диакона Иоанна Рокитянского Пелагиею в Полтаву отсылать, и как де он, дьячок, чувствовал за собою виновность в чинимом с означенною диакона Иоанна женою Пелагиею прелюбодеяния, о чем пред приходским священником Иоанном Курдимановым в доме его винулся и штрафован, то убоаясь побоев и отсылки в Полтаву с Новых Водолаж без ведома священническаго отлучился и прибыв в крепость Козловскую явился к господину полковнику Екатеринославскаго пикинернаго полку Лалошу и по подаданному от него доношению принят в пикинерную службу, где побыв чрез два дни по про-

шению отпущен с сроком в дом. // 3-е, по требованию ж онаго духовнаго правления священник Иоанн Курдиманский репортом объявил, прошлого де апреля 3 числа по утру нововодолажской Николаевской церкви дьячек Артем Цыбульников привел к нему, священнику, пойманную ночью при мужу ее диакону Рокитянскому жену его Пелагию с предписанным дьячком Иваном Рокитянским якобы в прелюбодеянии; в которое время были у него, священника, нововодолажские жители Данило Гордеенко, Тихон Неижсало и Василь Пятница, при коих оные приведенные без всякого его спроса с котораго времени они жили в прелюбодеянии винулись, и хотя он, священник, в разсуждении важности дела для изследования намеревавсь да и посылал в духовное правление, но за отсутствием протопопа Иоанна Сулимы, при том по усиленной прозбе преступников и прописанных жителей, чтоб в дальнее следствие и публику дела не пустить, опасаясь, чтоб до приезде протопопа Сулимы содержащимся им под караулом и в отчаяние от стыда впадшим не пришлось лишиться себе жизни, онаго дьячка Рокитянского келейно с ошадкою наказал розгою, диаконицу ж Пелагию пришедший в то время отец ея Исай Котляр с мужем ея диаконом Иоанном в доме его, священника, таскал за волосы и телесно наказывал, хотя он, священник, с бывшими тамо к тому не допускал. 4-е, дьячок Иван Рокитянский в дополнение своего допроса показал, прошлаго де 2-го числа шел он мимо двора диакона Рокитянского, и жена его, диакона, Пелагия усмотря позвала в дом, где он, дьячек, пил горелку с бывшими там гостями, и будучи пьян взлез на потолок и збы и заснул, не знает же каким образом дьячек Артем сонного его стаскал оттуда за волосы и бил по щекам, потом повел к священнику Демяну // Сердечному, где спрашивали его, не пришел ли он туда для учинения с дьяконицею прелюбодеяния, на что он отвечал, что с показанною дьяконицею тогда не чинил прелюбодеяния, а прежде жил он с нею блудно, после чего отпущенно его, на другой же день показанный Артем повел его к священнику Иоанну Курдиманову, где и сознал он свою виновность в чинимом ним с оною дьяконицею прелюбодеяния, причем и оная дьяконица призвана будучи в том винулась, после чего хотя оной священник и приказал было обоим их отвесть в духовное правление, но по прошению его, диакона, чтоб дела не распространять от него, священника, наказан там розгами и отпущен; причем и дьяконица при бытности мужа ей отцом ее Исаем Котлярем телесно наказана. 5-е, дьячок Артем Цыбульников в показал, послыхавши де он, Цыбульников, 2 числа апреля, что диакон Иван Рокитянский в дому своем жену свою бил, пошел туда и начал от того бою унимать, спрашивая, за что он ее бьет, на что он ему отвечал, что застал в доме блядунов, а как она, Пелагия, на домашних закричала, чтоб свечи не светили, то он, Артем, разсуждая, нет ли кого в сенях, начал с лучиною обыскивать и на потолке избы сыскал дьячка Ивана Рокитянского, и как им, Артемом, примечено, что он, Рокитянский, весьма часто, особливо в небытность диакона, ходил к дьяконице, то подозревая, не живет ли он с нею блудно, повел его к приходским священникам, пред которыми он и винулся, он же, Артем, не страшил его, Рокитянского, что будут его сечь и ковать. 6-е, диакона Иоанна Рокитянского жена Пелагия показала, что начала жить прелюбодейно прошлого 778-го года с июня месяца, о чем муж ее диакон не сведом, и о сем беззаконии апреля 3-го числа священнику Курдиманову, будучи призвана, сознавала. 7-е, диакон Иоанн Рокитянский вышеписанного апреля 2-го числа в вечеру, когда он, // диакон, лег спать и жена его Пелагия с ним не ложась пошла с избы в сени, то он за то осердясь начал ее в сенях бить, в которое время дьячок Артем пришедши спрашивал о причине бою, на что он, диакон, ему сказал, нет ему до того дела, причем он, Артем, полез на потолок избы и сыскав там дьячка Ивана Рокитянского стаскал оттуда и повел с двора, а зачем он, Артем, на потолок лазил он, диакон, его не спрашивал, а жена его жила ль прелюбодейно с дьячком Рокитянским он, диакон, несведом. 8-е, в справке Екатерининскаго духовнаго правления показано, означенный Иван Рокитянский прошлаго 777 года марта 23-го числа пресвященным Евгением архиепископом бывшим Славенским и Херсонским рукоположен в постыхарнаго дьячка, лет ему от роду 22, холост, упоминаемому диакону Рокитянскому двоюродный брат, записался в пикинерскую службу и к присяги сего года апреля 28-го числа приведен. И разсуждая 1-е, что вышеписанный нововодолажской Николаевской церкви дьячок Артем Цыбульников не видел сам показанных дьячка Ивана Рокитянского и жену диакона Иоанна Рокитянского ж Пелагию в самом деянии прелюбодействующих и не слышав о том ни от кого, но подозревая токмо о прелюбодеянии их, дьячка и Пелагии с

того, что он, дьячек, в доме его, диакона, а особливо без бытности его, диакона, часто ходил, а при том как он, диакон, представлял, имея по прописанным в доношении диакона резонам на его, диакона, неудовольствие, и учинив прежде похвалки, представил священнику Иоанну Курдиманову о чинимом якобы ими прелюбодеянии, показанный же священник Курдиманов, будучи в доме своем, в разбор онаго допроса вступил, и почитая за основательное прелюбодеяние доказательство приватное оных дьячка и Пелагии признание с устрашения, по показанию оной Пелагии, // учиненно без надлежащаго по законам произвождения, наказал онаго дьячка, и как она, Пелагия, представляет, и ее, Пелагию, розками. 2-е, а что означенный священник Курдиманов во извинение свое представляет отсутствие протопопа Сулимы, прозбу оных дьячка Рокитянского и Пелагии, и опасность, чтоб они, дьячек и Пелагия, от стыда и отчаяния сами себе, будучи под караулом, не причинили смерти, то сие ему, Курдиманскому, незаконнаго его проступка оправданием быть не может, ибо и в отсутствии протопопа течению имеющихся по правлению дел в указные дни быть надлежит, и ни для какой судящихся прозбы, хотя б от них и подлинно была, так же и для чаяния какой либо судимым опасности из предписаннаго законами порядка выступать, кольми паче означеннаго немаловажнаго дела в дому своем ему единому без произвождения и определения решить и наказывать не надлежало. 3-е, равно и Екатерининское духовное правление принял от показаннаго священника Курдиманова репорт, коим он, Курдиманов, упоминаемаго дьячка Ивана Рокитянского, непорядочным образом от его, священника, уже наказаннаго, подлежательным к суду прописывает, востребовало от онаго священника репорта в отменность судебного порядка, и на оном основывая донос и производство, а на признании прописанных дьячка Рокитянского и Пелагии доказательство, которые будучи уже побоями устрашены по робости своей, как она, Пелагия, представляет, тож что и пред священником Курдимановым показали, и не учиня по оному никакова разсмотрения и мнения представило к излишнему его преосвященства и консистории затруднению за рукою одного протопопа Иоанна Сулимы в нарушение указов 777 года марта 21 числа во все епархии Славенской духовные // правлении, в том числе и в Екатерининское духовное правление посланных. В правиле ж 8-м Поместнаго собора иже в Новой Кесарии изображено, и в Пандектах в оригинале греческом напечатано: аще мирскаго чело века жена прелюбы сотворит яве, не может прийти к служению, аще по рукоположении прелюбы сотворит жена, должен ю отпустити, аще же купно живет, не может данное себе служение совершати. Валсамона в толковании правила: воспросить некто чего ради отцы о прелюбодеянии жены рекоша не доволне имеях, аще не придаю[...] ¹ прелюбодеяния яве избобличенну быти; многия законы повелевают жену яко прелюбодейцу не инако осуждати токмо по явным избобличениям, сиречь, пятью свидетели присяжными яко видеша в самом деянии прелюбодеяние быти; краткаго изображения процессов части 2-й главы 2-й в пункте 2-м, чтоб признание волное было, в 3, и в суде пред судьей учинено, ибо вне суда учиненное признание не имеет за действительное признано быти, в 4, чтоб при том доказать такая обстоятельства, которыя б могли быть достоверны и о правде не сомневатся. Указом в Святейшем Правительствующем Синоде 775-го года декабря 10 дня по ведению Правительствующаго Сената состоявшимся и во все епархии опубликованным дозволено остатся в купечестве церковнослужительским детям, в том указе поименованными, по желанию их записавшимся в купечество, но дабы впредь подобныи им из священно и церковнослужительских детей без увольнения от Святейшаго Синода в купечество записываемы не были, о том Правительствующий Сенат кому по длежало // предписал указом. И по Ея Императорскаго Величества указу в Славенской духовной консистории *положили мнение*: 1-е. Донос дьячка Артема Цыбулникова о чинимом якобы женою диакона Иоанна Рокитянского Пелагии прелюбодеянии, яко ей в том ни чем не доказано и она первое признание учинила вне суда и не пред суддею, а второе без достоверных и о правде несомнительных обстоятелств, и по показанию ея опасаясь побоев, в силу предписаннаго Поместнаго собора, иже в Новой Кесарии, в толковании изображеннаго правила и судебных процессов 2-й главы пунктов 3-го и 4-го оставить за недоказательный. 2-е. Священника нововодолажской Николаевской церкви Иоанна Курдиманова за непорядочный противозаконный в наказывании показаннаго дьячка Ивана

¹ У документі слово не прочитане.

Рокитянського розгами в дому своем без надлежащаго изследования за чинимое якобы им с женою диакона Иоанна Рокитянскаго Пелагиею прелюбодеяние поступок о трешить яко неспособнаго к правлению дел от присутствия в Екатерининском духовном правлении, а на место его протопопу Сулиме избрав двух священников в Водолаге находящихся достойных и способных представить к его преосвященству доношением. 3-е. Протопопа Иоанна Сулиму за непорядочное произвождение дела и за подписание онаго им самим оштрафовать взысканием с него десяти рублей на Славенскую в Полтаве семинарию, которые деньги прислать ему, протопопу Сулиме, в конси сторию для отдачи их кому надлежит. 4-е. Что ж принадлежит до представления жены диакона Иоанна Рокитянскаго Пелагии о учиненном якобы ей побои розками по приказанию онаго ж священника Курдиманова, но как она того не доказала, а священник Курдиманов в том потаился, в репорте представляя, что она, Пелагия, отцом ее Исаем Котлярем, а не ним наказывана была, для того // ей, Пелагии, пожелает подать в Екатер ининское духовное правление особое о том доношение, коему и учинить в согласие законов надлежащее рассмотрение и решение. 5-е. Бывшаго ж дьячка Ивана Рокитянскаго, как он сам оставил должность свою дьячковскую, а пожелал в службу воинскую, где он Екатеринославскаго полку господином полковником Лалашом и к присяге приведен, в согласие состоявшаго о записавшихся церковнослужителских детях в купечество в Святейшем Правительствующем Синоде указа, оставатся ему в воинской службе, почему оному Екатерининскому духовному правлению отобрав у него, Рокитянскаго, ставленную грамоту и взяв подписку, чтоб он в стихарь ни под каким видом не облачался и дьячком себя не называл под штрафом истязания и наказания, оные грамоту и подписку прислать в консисторию, а дабы без дозволения духовнаго правительства светские команды церковников не принимали и в службу не записывали, о том сообщить от его преосвященства Азовскому господину губернатору Василию Алексеевичу Черткову, а о вышеписанном послать из консистории в Екатерининское духовное правление указом. На котором определении преосвященным Никифором архиепископом Славенским и Херсонским резолюциею предписано: “Протопоп Сулима хотя и виновен, но в разсуждении трудов его о учреждении в Водолаге училища прилагаемым от приговореннаго штрафа его увольняем, а в прочем учинить по вышеписанному”. И Екатерининскому духовному правлению учинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, ноября 1 дня 1779-го года.

Вербицкий.

Подканцелярист Андрей Савицкий.

№ 1143.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 38, арк. 24 – 28 зв.

№ 312 1779, травня 31. — Указ Слов’янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі священника Ф. Стахевича, обвинуваченого в пияцтві, пропуску всенощної та літургії і незаконному вінчанні дванадцяти пар

Июня 11 дня 1779 году.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Екатерининское духовное правление. По разсмотрении в духовной консистории о неотправлении в высокаторжественный прошлого 777 года апреля 21 числа день священникам протопопии Екатерининской села Ленивки церкви Николаевской Федором Стахевичем всеношнаго бдения и литургии чрез пянство, о перевенчании им, Стахевичем, незаконных браков и о прочих непорядочных онаго Стахевича поступках дел явилось, что по означенным на попа Федора Стахевича доносам в Екатерининском духовном правлении учинены следствия непорядочно и с попусциением подлежащих к делу обстоятельств, а именно не допрашиваны: 1-е, женка Евфросиния Аврамова, вышедшая в замужество за требрачнаго Степана Хаустова будучи и сама требрачная. 2-е, аднадворец Иван Филчаков, женившийся малолетен, и вышедшая за него в супружество женка Матрона. 3-е, женка Варвара Новосилцова, вышедшая в замужество за Михайла Неронова, имеющаго в живых первую жену Акилину, с коею ныне сожите-

лство супружеское имеет, и свидетели Иван Арехов и Иван Худенков. 4-е, солдат Кирило Брежнев и женка Матрона, оставшаяся после взятого в полон аднадворца Ивана Полярина в обвенчании, в коем обвенчании поп Стахевич учинил заперательство. 5-е, аднадворец Лаврентий Юшков и обвенчанная с ним женка Феодосия, и первая онаго Юшкова жена Агафия с бегов возвратившаяся и ныне у отца проживающая. 6-е, аднадворец Косма Середин и вступившая в супружество с ним жена взятого в полон аднадворца Крамского Аксиния, равно и свидетели давшие скаску означенному попу Стахевичу о умертвии в полону // показаннаго Крамского. 7-е, поселянин Антон Коноваленко и вышедшая за него в супружество Катерина, равно и первый муж ее, Катерины, Данило Чубенко, также свидетели, засвидетельствовавшие помянутому попу Стахевичу о том, что показаный Чубенко оную жену свою Катерину оставил. 8-е, аднадворец Тимофей Кельин, вступивший в супружество малолетен, и женка Евдокия Кулешева, и свидетели, засвидетельствовавшие оному попу Стахевичу о правильных к супружеству летах показанных Кельина и Кулешевой. 9-е, не доправлены ответчик поп Стахевич, так и обвенчанные им Иван Погожей и Лукерия Трофимова, жена выкомандированного в поход солдата, коего и имени в деле не значится. 10-е Павло Баштовый, обвенчанный малолетним, и женка Матрона Даценкова, також свидетели, засвидетельствовавшие означенному попу Стахевичу за прописанных Баштоваго и Даценкову. 11-е, житель нововодолажский Дмитро Кравец и вышедшая за него в замужество жена Анастасия Кумовна, равно и первый ее муж Степан Решетиленко, к тому ж свидетели реченному попу Стахевичу за помянутою Анастасию свидетелствовавшие, и допрошены непоказанные в деле свидетели о том, что и ныне прописанный Степан Решетиленко жив, в чем допрашиван же Андрей Помазан, свидетелствовавший с прочими, что между показанными лицами препятствий к браковенчанию не имеется. 12-е вступившая в супружество от живаго мужа жена Евдокия, первый ее муж Корней Борозна и другая онаго жена, естли подлинно он на другой же женился, при том писма даннаго якобы онай Евдокии от перваго ее мужа Борозны, коим он позволил якобы ей выйтить в замужество за другаго, равным образом и данной попу Стахевичу скаски не прилажено. А как без дополнения означенных дел надлежащаго по оным решения учинить не можно, того ради по указу // Ея Императорскаго Величества в Славенской духовной консистории *определено* и преосвященным Евгением архиепископом Славенским и Херсонском подтвержденно учинить нижеследующее: 1-е, отослать из консистории в Екатерининское духовное правление дела к дополнению по вышеписанному принадлежащая с тем, чтоб допрашивая кого подлежит по призыве оных в духовное правление или посылая в судебныя места запросы обратно без замедления в консисторию представило. 2-е, кои ныне в незаконном супружестве сожителствуют венчаные попом Стахевичем и проживают в здешней епархии, тех оному правлению по призыве или, естли случатся в отдаленности, чрез судебныя места обязать подпискою, чтоб они до окончания дела супружескаго сожития не имели, в чем наблюдать их приходским священникам. 3-е, как из вышеписанного явствует, что он, поп Стахевич, пянствовал и перевенчал браки чужих прихожан сумнительные и незаконные, то за то и к пресечению могущих от него и впредь произойти таковых же продерзостей и не порядков отослать его до окончания дела в Успенский Нефорощанский монастырь в труды монастырские без священнослужения с тем, чтоб онаго монастыря от игумена Лукиана по третям года о его состоянии в консисторию репортовано было, и о том из консистории к игумену Лукиану и в Екатерининское духовное правление послать указы, и Екатерининскому духовному правлению о том ведать и учинить по сему Ея Императорскаго Величества указу; означенные же дела при сем посылаются, а к игумену Лукиану указ о том послан. Маия 31 дня 1779 году.

Иеромонах Никифор Феотокий.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Григорий Саражинович.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 50 – 51.

№ 314 1779, жовтня 13. — Свідоцтво писаря Ф. Беланова про прийняття священника Ф. Стахевича на час слідства по його справі до Успенського Нефорошанського монастиря

Сообщить к делу.
1779 года октября 13 присланный из Екатерининского духовного правления при промемории в силе указа духовной Славенской консистории слободы Ленивки священник Феодор Стахевич, состоящий по разным его не порядкам под судом, к пресечению могущих от него впредь произойти пре дерзостей в Святоуспенском Нефорошанском монастыре до окончания его дела принят. Свидетельствую.

Писарь Федор Беланов.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 52.

№ 315 1779, листопада 16. — Список осіб, які мають бути допитані по справах про незаконні вінчання, складений у Катерининському духовному правлінні

Список

Каких слобод аднадворцы и кто имянно потребны к допросам по делу слободы Ленивки попа Федора Стахевича и Шебелинки Ивана Татарина.

Слободы Алексеевской

Аднадворец Иван Филчаков.

Аднадворецкая женка Матрона, отданная в замужество за онаго Филчакова.

Андрей Конев и обвенчанная с ним женка Марья Уляникова.

Никифор Клесов, Харлам Конев, Матвей Уляников.

Слободы Верховья Бышкиня

Женка Варвара Новосилцова, бывшая в замужестве за аднадворцом Михайлом Нероновым.

Аднадворцы Иван Орехов и Иван Худенков.

Слободы Староверовки аднадворцы

Лаврентий Юшков.

Обвенчанная с ним женка Феодосия Сабелникова.

Антип Батищев.

Роман Трунов.

Степан Шаблин.

Василь Карпов.

Ахрем Васильев.

Лаврентия Юшкова первая жена Агафия.

Тимофей Келин.

Аднадворческая женка Евдокия Кулешева.

Отставной Фатей Варавай.

Василей Шумаков.

Тихон Воротников. //

Слободы Охочей аднадворцы

Козма Середин.

Женка Аксиния Крамская.

Ларион Кухтин и сын его Кондрат.

Слободы Ленивки аднадворцы

Андрей Щекин.

Федот Дурнев.

Крепости Праскевиевской поселяне

Антон Коноваленко.

Петр Могин.

Андрей Продайдуша.

Означенного Антона отец Назар Коноваленко.

Слободы Шебелинки

Аднадворец Василий Голодников.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 55 – 55 зв.

№ 316 1779, листопада 27. — Промеморія Катерининської провінційної канцелярії Катерининському духовному правлінню стосовно проведення допитів по справах про незаконні вінчання

Декабря 7 дня 1779 году. Сообщить к делу.

Промемория

из Катерининской провинциальной канцелярии

в Екатерининское духовное правление.

По промемории оногo духовногo правления от 16-го, а в сей канцелярии полученной 22 числе сего ноября под № 307-м посланным из Катерининской провинциальной канцелярии в однадворческие слободы Алексеевскую, Верхней Бишкин, Староверовку, Староохочю, Ленивку к выборным и старостам, а в Прасковейское селение к атаману с приложением приложенного при той промемории имянного списка приказом велено: кто из оногo духовнагo правления прислан будет, то подлежащих о неправильно венчаных попами Стахевичем и Татариновым браках людей к дапросам представлять тому нарочно присланному неотменно, о чем оное духовное правление благоволит быть известно, ноября 27 дня 1779 году.

[Підпис].

Порутчик Иван Фатеев.

Подканцелярист Илья Фатеев.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 24, арк. 53.

№ 317 1779, вересня 27. — Указ Синоду про влаштування в чотирьох епархіях, включаючи Слов'янську та Херсонську, семінарій

1779-го года сентября 23-го дня, по указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав предложенныя от синодальнаго господина обер-прокурора Сергея Васильевича Акчурина копии с последовавшего по докладу Святейшаго Синода именного Ея Императорскаго Величества указа, данного Коллегии экономии сего сентября 22-го дня, за собственноручным Ея Императорскаго Величества подписанием, в котором написано: на заведение и содержание семинарий в епархиях Славенской, Иркутской, Тамбовской и Олонеккой повелеваем отпускать по две тысячи рублей ежегодно в каждую из помянутых епархий. *Приказали:* о надлежащим по оному имянному Ея Императорскаго Величества высочайшему указу исполнению к преосвященным Славенскому, Иркутскому, Тамбовскому и Олонецкому, для ведома же и в Московскую Святейшаго Синода контору, послать указы, а Правительствующему Сенату сообщить ведение и оным преосвященным предписать следующее: 1-е, чтоб они для заведения тех семинарий в епархиях своих избрали пристойныя места по своему усмотрению и те семинарии немедленно завести преосвященным Славенскому и Иркутскому самим, а Олонецкому под главным распоряжением и наблюдательством местнаго архиерея синодальнаго члена, преосвященнаго Гавриила архиепископа Новгородскаго, а что принадлежит до Тамбовской епархии, то как во оной из настоятелей монастырских и из других званиев духовных к заведению училища способных людей не имеется, а Владимирской епархии Царя Константинова монастыря архимандрит Иоанникий, по довольному его в науках обращению, признается быть к тому надежным, для чего архимандрита Иоанникия перевести Тамбовской епархии в Нижеломовский Казанский Богородицкий монастырь с тою степенью, какою он в Царяконстантиновском монастыре имел, во оной же Царяконстантиновской тою Нижеломовскаго монастыря архимандрита Тихона, из них архимандриту Иоанникию быть Тамбовской семинарии ректором, которому и заведение и строение сея семинарии в точное распоряжение поручить с тем, чтобы он все то производил с доклада преосвященному епархиальному

архиерею с возможным поспешением и как сия должность требует особливых трудов и почти всегдашней из монастыря отлучки, то ему, архимандриту Иоанникию, из положенной на семинарию суммы производить жалованье посту пятидесяти рублей в год, а дабы удобнее он мог оное все исполнять, то ему, архимандриту, и в консистории Тамбовской иметь присутствие. 2-е, из тех новозаводимых семинарий, три, Иркутскую, Тамбовскую и Олонецкую, за неимением во оных же ученых людей, снабдить на первый случай учителями, в науках достаточными и состояния честного, первую преосвященному Тобольскому, в случае же недостатка оных в Тобольской епархии, синодальному члену преосвященному Казанскому, Тамбовскую, преосвященному Новгородскому, Славенскую же оставить попечение епархиального архиерея; для обучения же во всех тех четырех семинариях учеников набрать преосвященным архиереям в каждой епархии из священно и церковнослужительских детей потребное число. 3-е, о содержании семинарии, учителей и учеников, неимущих из пожалованной от Ея Императорскаго Величества суммы, а богатших отцов детей, в силу Духовнаго регламента, на собственном отцовском коште, также о таких учениках, которые по довольном усмотрении, окажутся непонятными, поступать во всем по Духовному регламенту и указам. 4-е, как на все сии четыре семинарии положенная сумма имеет быть ежегодно производима с состояния о том имянного высочайшаго Ея Императорскаго Величества указа, а в первых годах учителей и учеников будет еще немного, следовательно и сумма, подлежащая на них, имеет оставаться, то в сие время оным преосвященным епархиальным архиереям и архимандриту Иоанникию стараться первее на ту сумму для семинарии потребное число покоев построить, дабы во оных могли свободно помещаться учителя, ученики и библиотека и прочее, к содержанию их нужное, не оставляя притом и покупки самонужнейших книг. 5-е, год, в которой епархии для семинарии место назначено будет и когда оные учредятся и кто откуда именно учителя определятся о том в Святейший Синод отрепортовать. 6-е, впредь же о состоянии школ, о количестве учеников и учителей и о прочем, по силе преждепосланных из Святейшаго Синода ко всем епархиальным преосвященным архиереям в разных годах, а особливо в 1774-м, указов, присылать в Святейший Синод ежегодныя ведомости, чего ради к синодальным членам преосвященным: Гавриилу архиепископу Новгородскому, Вениамину митрополиту Казанскому, также и к преосвященным Рязанскому и Тобольскому, коим очевидно следует, послать указы.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православнаго исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 242 – 243.

№ 318 1779, грудня 23. — Копія ордера Слов'янського духовного правління священникам Старокодацького заказу про служіння вдячно-го молебню за виділення імператрицею грошей на семінарію Слов'янської єпархії і про направлення дітей священно- та церковнослужителів до цього навчального закладу

Ордер

Из Славенского духовного правления священникам старокодацкому Стефану Ерофееву, волоским Павлу Порохову и Или и Димитрию, никитинскому Петру Якимову и покровским протопопу Григорию Кремянскому, Петру Терпилову и Андрею Григорьеву.

В указе Ея Императорскаго Величества из Славянской духовной консистории последовавшим между прочим прописывая, что благочестивейшая самодержавнейшая императрица для учреждения в Славянской епархии семинарии по своему усердному милосердию определить благоизволила в год по две тысячи рублей, которое училище в городе Полтаве уже и открыто, а потому его преосвященством и велено священнических детей в оную семинарию без замедления выслать за толикое всемилостивейшей государыне благодеяние по получении онаго в следующий воскресный день по совершении святой литургии всем приходским священникам отправить молебствие. Для того *определено*: сняв с онаго указа справочные копии к вам при ордере отправить, и отправлена, и велеть за получением сего во всяком приходе в следующий воскресный день отправа по вышеписанному молебствие о том, когда и где сие учинено будет сему правлению репортовать, да и детей своих всякому в вас, у кого достигше к обучению латынского языка имеются, также и церковнослужительских приходов

ваших в правление для отсылки в семинарию немедленно, а не далее как следующего генваря на 10 число, представить, з сего ж ордера и приложенного при нем указа во всяком приходе, сняв копии, учиня на нем получение и отпуск от места до места в своих конвертах и за печатки с нарочными отправлять, а с последнего места прислать обратно в правление с нарочным же непременно предлагается, декабря 23 1779 году.

На подленном подписано тако:

Протопоп Славянской Феодор Фомич.

Присудствующий иерей Василий Иллич. Писарь Михаила Волчанецкий.

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

№ 319 1779. — Витяг з копії указу Слов'янської духовної консисторії Слов'янському духовному правлінню про влаштування семінарії в Полтаві і необхідність направлення дітей священно- та церковнослужителів до цього навчального закладу

Указ Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийской из Славянской духовной консистории в Славянское духовное правление. По указу Ея Императорскаго Величества преосвященный Никифор архиепископ Славянский и Херсонский разсуждая, что должность священническая состоит не точию в священнослужении и исправлении треб христианских, но чтоб учить народ священным православныя веры догматам, изъяснаты заповеди Евангелские, наставляты христианским добродетелям, священнику должно кающихся исповедываты, совесты то есть человеческой быть судиею, исправителем и путеводителем, священнику надлежит по своему учению суеверии яко чада невежества истреблять и упорства еретиков крамолников доводты священнаго писания, препобуждаты души всех словом Божиим, пасты и питати, а из сего кто не выдыть колико искусному должно быть священнику в христианской богословии, в истолковании Ветхаго и Новаго Завета, в науке нравоучения православнаго в законоположении соборов Вселенских и Поместных, в истории священной и мирской, в правилах Святых Отцов и в других различных знаниях, кто не ведает что когда священник недугом невидения болезнует, тогда никакого блага церкове чаяты, но паче всех зол бояться должно, ащебо слепец слепцу вождем бывает, то чего другого ожидать, как токмо чтоб оба в яму впади. Благочестивейшая самодержавнейшая императрица деляя все народы державы своея блаженными и ведая як премудрая колики важности есть иметь священников ученых, умножает в государстве училища, ученых людей чествует и награждает, а по-се му и для учреждения в Славянской епархии семинарии по своему природному милосердию определить благоизволила в год по две тысячи рублей, которое училище в городе Полтаве уже и открыто. *Приказали:* послать из консыстории во все духовные правления указы с тем, чтоб все священники детей своих в означенную семинарию представляли без замедления и всем объявить матернее благоволение Ея Императорскаго Величества к юношам сея епархии, яко ж не точию для священнических, но и для всех всякаго звания к учению способных детей показанная семинария учреждена, а как из вышеписанного явствует, коль нужно быть священникам ученым и в обучении детей никакой //...¹

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

№ 320 1781, жовтня 21. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії Павлівському духовному правлінню про направлення дітей священно- та церковнослужителів до семінарії

1781 года. Ноября 12 дня получен.

Указ Ея Императорскаго Величества самодержцы всероссийской из Славенской духовной консистории в Павловское духовное правление.

Сего 1781 года сентября 24 дня поданным преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому семинарии ректор протопоп Иоаким Юновский доношени-

¹ Наступний аркуш у документі відсутній.

ем представил: “В епархии де его преосвященства священно и церковно-служительския дети находятся в домах своих праздно и проживают лета свои без приуготовления в подлежащих науках к чину священническому, а как по высочайшему Ея Императорскаго Величества благоволению учреждена Славенская семинария, в которой по силе указа Святейшаго Синода особливо священно и церковно служительския дети должны обучаться, почему я просил не соблаговолено-ль будет повелеть из духовной консистории во все духовныя правления о высылке в духовную семинарию священно и церковно-служительских детей послать указы”, и по Ея Императорскаго Величества указу учиненно на оном дополнении его преосвященством резолюциею велено: “Послать указ консистории о том во все духовныя правления указы”, каков в Павловское духовное правление и посылается, а в прочия духовныя правления таковые указы из консистории посланы. Октября 21 дня 1781 года.

Наместник иеромонах Созонт.

Секретарь Василий Вербицкий.

Подканцелярист Федор Карлицкий.

С подлинным свидетельствовал протопоп Федор Тисаревский.

Новицкий Я. Из церковной летописи // Екатеринославския губернскаго ведомости. — 1888. — № 21. — С. 3.

№ 321 1780, лютого 16. — Лист Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Єлисаветградському протоієрею Д. Смолодовичу стосовно навернення старообрядців на єдиновір'я

Димитрию Смолодовичу Єлисаветградской церкви священнику нашему во Христе любезнейшему сыну здравия желаем и пастырское благословение посылаем.

Недавно мы наше к раскольникам письмо вместе с наставлениями нашими, в коих, показав способ как их в веру приводить, к тебе послали, поручая тебе масличныя дерева для насаждения истинной маслины. Но вот тебе Бог призвал к немногим маслинам, к коим великое старание, прилежание и рачение должны ты прилагать.

Милосердный Бог своею всеильною благодатию по нашим горячим желаниям целую раскольников слободу, в коей больше нежели сто фамилий находится, к своей святой церкви обратил. Почему мы тебе и учителем их, и проповедником, и священником, и отцем поставляем: тебе эте молодья деревца, души новопросвещенные, сынов благодатию Божиею в святой церкви недавно отродившихся смотреть поручаем.

Церковь Иисуса Христа, стараясь о пользе душ свои имеет экономии и снисхождение, какового дела первым примером был Святыи Апостол Павел, будучи не только иудеем, яко иудей и всем всио, да всячески некоторых приобрящет, но и Тимофея обреза иудей ради сущих на местех оных.

С новокрещенными сими и мы несколько ласково обходились. Арсения не с должною жестокостию наставляли, да некогда восторгающе плевелы, восторгнем купно с ними и пшеницу.

Желаем так же чтобы таким же образом и ты поступал, пока они по благодати Божией укрепляются. Теперь как младенцы млека требуют, я посла с помощью Божиею и твердейшие пищи есть возмогут.

Ежели в этом недавно насажденном виноградном садочке прилежно упряжняясь, отеческою любовию и христианскою милостию и благосклонностию его наблюдая чрез твои неусыпные труды размножиш, то какую от Бога милость, от людей похвалу, от меня любовь иметь будеш, сам разсудить можешь.

Всевышний тебе, и дел рук твоих да благословит.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Февраля 16 дня 1780 года. Полтавской монастырь.

Беднов В. Два письма Архиепископа Никифора Феотоки к Єлисаветградскому протоієрею Димитрию Смолодовичу // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. — Екатеринослав, 1909. — Вып. V. — С. 130 – 131.

№ 322 1780, липня 16. — Витяг з послання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) до старообрядців

Всем именующим себя староверами в Славянской и Херсонской епархии обитающим благодати небесныя и просвещения к познанию истины от Господа и Спаса нашего желаем.

Разсмотря овцы мне милосердием Божиим ввереннаго стада и по должности моей о спасении их разсуждая, вижу, что и иные овцы имама, яже не суть от двора сего, и яко и тыя ми подобает привести и глас мой услышат, и будет по словеси Христовому: едино стадо и един пастырь.

А что вы, именующие себя староверами, те овцы есте, которыя от сего двора отлучились, известно есть и нет никакого сомнения.

Но каким образом вас привести, как паки в стадо обратитъ, как склонитъ возмогу к тому, дабы вы мой глас услышали и более многих стад не составляли, но было бы едино истинное стадо, пасущееся на божественной и православной пажити, пресыщающееся небесной пищею, и пьющее чистое питье благочестия.

Я вижу то в вас, что Апостол Павел о евреях сказал: свидетельствую бо им яко ревность Божию имут, но не по разуму, евреи по ревности отвергали веру в Господа нашего Иисуса Христа; да и сам Апостол Павел по ревности гонил верующих во Христа, вы по ревности удалаетесь православной Христовой церкви и православных христиан чуждаетесь. Они мняще веру в Христа противну быть закону Моисееву соблазнялися; вы, думая, что церковь российская переменяла апостольския и отеческия предания смущены и расточены стали. Но как ревность у евреев была не по разуму, так и ваша ревность истиннаго знания не причастна.

Я рода греческаго, в Греции рожден, воспитан и священства удостоен; святейших патриархов, как то Константинопольскаго и Ерусалимскаго и разных из первейших греческих архиереев видел, и чрез многое время имел с ними обращение, с преосвященными Иверскими, с христианами аравлянами, далматами и булгарами многими о их церковном чине речь имел, с начальными горы Афонской и горы Синайской иноками, кои с великим тщанием и самые малые обряды наблюдают, многожды разговаривал, в Валахии и Молдавии прибывая многия книги древние читал, и сего ради свидетельствую вам пред Богом и Господом нашим Иисусом Христом, что ни в догматах, ни в таинствах, ни в священных обрядах, ни в божественном служении, ни в церковных канонах, ни в отеческих преданиях, ни в книгах церковных, ниже в учении нравственном есть какое либо церковное различие между всеми вышеупомянутыми и россиянами, но совершенное и исправное согласие, даже до иоты и точки, а все суть едино духовное тело. Един Господь, едина вера, едино крещение, все между ними согласное и сходственное без всякой разности. Так что даже удивлялся я многожды величеству промысла Божия, разсуждая, что хотя толика разность языков, толика отменность племен и народов православных, толь великое между ними разстояние, однако все православные согласно и единодушно тем же образом Богу поклоняются и слово веры проповедуют. Вы токмо одни от всех православных разнитесь в заповедях церковных, так что даже и сами между собою имеете зело важныя церковныя отмены.

Я с немалым прилежанием изследывая, кто был первый сеятель сего раздора, кто первый отлучил вас и отторгнул от святейшия нашей общей и апостольской православной церкви, сыскал в соборе Киевском, что он был некто Мартын образом монах, а родом и ересью армянин, который прошел многия места, в том числе и Рим, где, повидимому, вкусил нечистоты; наконец около лета Господня 1150 и в Россию пришел, но объявил себя греком православным и притом Константинопольскому патриарху сродником. Он не только по разным местам свои еретическия посеял догматы, но и книгу, которая наименована Истина.

После сего льстецы были еще в Сибири 1660 года ваши главныя три учителя раскольниковския, их же имена: Иосиф Астомен, армянин же, Иаков Летихин, также монах Авраам, венгерский родом жидовин, из коих первый да последний между прочими неслепыми противу естества и разума, учили страстный и Богу прегнустный грех делать, т. е. Ужасному и богоненавистному самаго себя сожиганию. Из чего следует, что вы будучи таких учителей учениками, не можете быть единодушны и согласны в вашем бла-

гочестии и обрядах, но противны и разногласны, подобно как строители столпа Вавилонского...

К сему прибавить можно и то: вы ни церкви не имеете, разве какой неизвестной и потаенной, ни священника, кроме какого вероломного отступника, который или по законечной своей злости или отлученный за злодеяния бежавший от православной церкви у вас прибежища сыскал, ниже святого мира, разве часточку украденного, по большей части сомнительного и за великия деньги вами купленного, ниже архиерейскаго благословения, ни проповедания слова Божия; но всех сих духовных даров и благодати остаетесь лишены и вы имете глад ни в хлебе, но в слове Божиим, по словам пророка Аммоса. Православные же христиане не токмо безчисленные преукрашенные и великолепныя церкви имеют, но и все степени священства и весь монашеский чин, всех таинств священнослужения, всякия благодати и божественных даров преизобильное подавание, словом, Божие без прерывно у них чтется, слышется, проповедуется...

Глаголю бо вам словами Божественнаго Павла: им же паки болезную дондеже вообразится Христос в вас, приидите, отеческим и пастырским гласом призываю, приидите, обратитесь ко мне, глаголет Господь сил, и обращусь к вам, приступите к нему и просветитесь и лица ваши не постыдятся. Се отверзаю вам врата церковныя, уготовляю святилище, предлагаю тайны, обещаю духовныя благодати и пастырское благословение, приидите, я имею отверстыя объятия, да обыму вас с отеческим сердцем и в веселии духа; ожидаю вас, не отлагайте времени обращения под различными видами, ниже начальникам вашим (буде они вам попрепятствуют) повинуйтесь, ибо они собственных прибытков, пользе и тщетной славе стараясь не хотят попустить, чтобы вы к свету православия приступили; обратитесь без отлагательства к святой матери нашей церкви; я же не иначе после вашего обращения как сынов возлюбленных восприиму, прочим православным братьям присоединю, священников вам определю, церкви иметь вам позволю, а что еще более священные будут вам скоры, чтобы совершать священная, и все церкви вам отверсты. А наконец будете от всех православных христиан любимы и почитаемы, и от меня всегда защищаемы и ободряемы, от Бога милосердно возлюблены и божественною его благодатию обогащены. Приидите убо, приступите.

Сей глас смиреннаго вашего пастыря и архиерея вы должны разуметь не так как глас человеческого, как некогда с небес Павла, первее гонителя церкви, а потом Апостола призвал. Сей глас мною произнесенный мою исполняет должность, а вами услышанный дарует вечное спасение, но как я, если бы такового гласа не произнес, должен был бы Богу судии в страшный оный день, в который все будем судимы, ответ дать, так вы должны будете за оный отвечать, когда явитесь пред страшный его престол.

Почему вы сие моего пастырскаго отеческое призвание услышать должны, а не презирать, ибо естли вы услышите, Бога услышите, по слову едиnorodного его сына, “слушай вас, меня слушает, а отменяет вас, меня отменяется, отменяя же мене, отменяет пославшаго мене”.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Скальковский А.А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1731 – 1823. — Одесса, Городская типография, 1836. — Ч. I. — С. 275 – 279;

Републіковано: Е.К. Церковно-исторический очерк основания в Херсоне викариата и его жизнедеятельности (по поводу его пятидесятилетия). 1853 – 1903. — Одесса: “Славянская” типография Е. Хрисогелос, 1905. — С. 179 – 183.

№ 323 1780, липень. — Витяг з копії листа старообрядця про дії Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі)

7288 (1780) году 16 июля месяца.

Писал ко мне племянник за известие тако: здесь к нам в Елисавет приехал архиепископ Славенский и Херсонский Никифор и был у нас в часовне, уговаривал много людей часовенных под свое благословение, и дабы им быть под его паствою, обнадеживал их, что он дозволит // из той часовни церковь освятить и кого пожелают из своих поставит им священника, по старопечатным книгам и служить дозволит, и всякия христианския потребности отправлять тому священнику по старообрядчеству.

И такая речи от имени его пр[еосвященства] говорил елисаветский священник Дмитрий троекратно, точно все молчали, а на третьем возглашении из среды подали голос, что они не желают...

И сего ж [...] июля месяца оный архиепископ Никифор приехав в слободу Знаменку и похитил тамошних многих жителей, ибо они от него приняли священника, и освятил им церковь...

АСПБІІ РАН, ф. 200, оп. 3, спр. 345, арк. 4 – 4 зв.

Опубликовано: Е.К. Церковно-исторический очерк основания в Херсоне викариата и его жизнедеятельности (по поводу его пятидесятилетия). 1853 – 1903. — Одесса: “Славянская” типография Е. Хрисогелос, 1905. — С. 183.

№ 324 1781, лютого 3. — Копія писання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про обставини переходу знам'янських старообрядців до єдиновір'я

Копия. № 111.

Божию милостию смиренный Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

Всем сие чтущим и слышащим паствы нашае православным христианам известно творим, прошло 1780 года февраля 14 дня поданным нам Елисаветградской провинции слободы Знамянки жители поселян сто шестнадцать человек доношением представили, по выходе их из Молдавии в Россию на жительство Елисаветградской провинции в слободу Знаменку, в коей приходских дворов имеется сто десять, но за неимением в той слободе церкви в тамошней часовне христианские требы преподает им вышедшие с ними из Молдавии, и другия приходящая с ним священники, отправления ж божественной литургии они вовсе не слышат, они ж всех раскольнических толков отрицаются от всего их сердца и души и признает, что церковь грекороссийская есть истинная, // Вселенская, соборная, апостольская, и все в ней догматы, таинства и чиноположения согласны божию слову, и преданиям Святых Апостол, и седми Вселенских соборов, а вне грекороссийской церкви находящаяся состоят в заблуждении, и признают же пред всемогущим Богом клятвою, что истинно и нелицемерно желают к православной грекороссийской церкви присоединится, но как оне из братиею их привыкли к служению по старопечатным книгам и старинному по оным пению, то по новопечатным книгам службы отправляемой слушать не могут, просили, чтоб они не лишались служения божественной литургии и по чиноположению церковному преподавания христианских треб, благословить им построить в означенной их слободе во имя Знамени Пресвятыя Богородицы церковь, и по построению оной дать святаго мира; так же кого изберут они по чиноположению восточной церкви рукоположить во иерея к той церкви с тем архипастырским снисхождением, чтоб // ему дозволено было отправлять церковную службу по старопечатным книгам и старинному Святаго Дамаскина пению, и чтоб ему по всем делам принадлежать единственно к нам и духовной нашей консистории; и понеже Бог милости щедрот вседействующую своею благодатию по нашим усерднейшим желаниям благоволил оных просителей купно с их фамилиями к святой кафолической и апостольской грекороссийской церкви обратит, и мы веруем, что сие отрицание от раскола и клятвенное веры признание их истинное и нелицемерное, того ради благодаря всемогущему Богу объятими пастырскими объемлем их и отеческим лобзанием целуем яко истинных во христе чад наших почитая. А при том *определили*: Елисаветградской Успенской церкви священнику Димитрию Смолодовичу в состоящей у них часовне прочетши положения приобщения раскольников в молитвы именно объяснить, что они все присоединены к кафолической и апостольской // грекороссийской церкви, истинныя и правоверныя чада ея и братия православных христиан. 2-е, дабы впредь никто из православных христиан не дерзал их ни именовать ни почитать расколниками, но всех бы их христианами правоверными, яко же и мы почитаем и именуем. 3-е, дозволили им по прошению их тому же священнику Димитрию Смолодовичу церковь во именованіе Знамени Пресвятыя Богородицы в показанном их слободе Знаменке на том месте где часовня состоя-

¹ У документі слово не прочитане.

ла заложить, которая как с присланного к нам от онаго иерея Смолодовича доношение значит, того 780 года маяя 3 дня заложена, а во время посещения нашей епархии июня 16 дня она церковь по совершении и украшении ея по обычаю грекороссийская церкви нами на выданном от нас святом антиминсе и освящена. 4-е, онную церковь непосредственно в ведомстве нашем и консистории нашей мы оставили, так же служение и исправление треб // христианских иметь на старопечатных книгах, толко бы оные в России были печатанные. Тако ж и пение по их обыкновению отправлять позволяем, равным образом избранного ими кандидата во иерея ежели достоин явится рукоположить обещаем, до избрания ж ими кандидата достойнаго определен к той новопостроенной Знаменской церкви для священнослужения и исправления христианских треб епархии нашей слободы Сухаревой священник Стефан Попов. О сем от нас и в Святейший Правительствующий Синод августа 3-го репорт послан. А сего февраля 1-го дня вышеписанной слободы Знаменки староста Мартьян Иванов от общества поданным нам доношением прописывая, что видя вышепрописанную в их селение по дозволению нашему устроенную и освященную церковь как той слободы жители так и околичных присоединились к православной церкви, и ныне многие желают присоединиться, желая только знать, на каком основании она // церковь построена, просили о том дать им за подписанием нашим писанию; почему оны видя сих благочестивых просителей Богу приятное и похвальное не толко о спасении своем, но и других попечение, судили с изъяснением вышепрописанных оснований дать им, просителям, во уважение что оне суть истинные христовой церкви чада, за собственноручным нашим подписанием сие наше писание, которое и дано при печати нашей кафедральной в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре лета от рождества Христова 1781 года февраля 3 дня.

Вышеименованный Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

IP НБУ, ф. V, спр. 468, арк. 14 – 16 зв.

№ 325 1780. — Переклад реестру майна керченської церкви Іоанна Преподобного, прийнятого священником Д. Триполитом у 1778 році, отриманого пізніше, а також переданого сникальській церкві

Перевод с греческого.

1778 года месяца апреля 1 дня реестр, которой дает Сателар поп отец Димитрий, когда пристал к церкви Святаго Иоанна, которая есть в Керче,
о вещах, находящихся в той церкви

1. Покрывало святой трапезы атласное.
2. Антиминсы.
 1. Покрывало другое святой трапезы зеленое.
 1. Крест серебряной большой.
 2. Рипиды серебряные.
 2. Плащаницы новых.
 1. Другая плащаница старая.
 1. Крест новый большой.
 1. Икона с обеих сторон намалеваная, с одной стороны изображение Пресвятыя Богородицы, с другой Святаго Николая.
 1. Покровец, который на жертвеннике, атласовый.
 1. Евангелие под бархатом зеленым, оправлено все серебром.
 1. Паникадило медное, которое висит посреди церкви.
 1. Дискос серебряный весом золотников 200.
 1. Сосуд серебряной, в котором держут розовую воду, весом золотников 77.
 1. Завеса дверей белая старая. //
 1. Чаша серебряная с дискосом, с ложечкою, с копьем железным и с звездою, и два покрывца, и воздух.
 1. Сосуд великой оловяной для освящения воды.

1. Дискос оловяной на благословение хлебов с протчими сосудами к тому принадлежащими.
15. Лампад серебряных старых.
3. Лампады серебряные маленькие.
12. Корон серебряных малых и великих.
2. Поясы серебряные маленькие.
5. Риз разных старых.
4. Стихари разные старые.
5. Епатрахилей разных старых.
3. Пары нараивиц.
1. Аналогец по крытый материею украшенною перлами.
2. Лампады медные из России вывезенные.
2. Завесы новые.
1. Подсвешник большой материею перловою украшенный.
1. Триод постная российская.
- 2 ока денег кани керим керем. Еще принял священник Димитрий серебряных денег турецких числом 300. Так же и других денег российских медных числом 164.
1. Дом близ церкви каменный.
4. Колоколы.
1. Пояс серебряный большой.
1. Крест серебряный малый с камнями и перлами в ящичке положенный.
1. Кадилница серебряная большая.

Следующии вещи зделанны, когда прибыл Димитрий.

1. Ризы белые штофовые.
 1. Епатрахиль такой же. //
 2. Стихари подарованные Поликронием Доисавом.
 1. Пара нараивиц.
 1. Завеса новая зеленая по дарованная.
 1. Покровец парчевой.
 1. Чаша большая серебряная позолоченая по дарованная священником Леонтием.
 2. Покровца, которыми чашу покрывають, атласовые.
 1. Воздух атласовый.
 1. Гробница серебряная для сохранения святых даров весом золотников 103.
 1. Сосудец серебряный, подарованный капитаном Георгием Нитою весом золотников 75.
 1. Епатрахиль порчевой новой.
 1. Воздух атласовый с крестом золотым.
 1. Платок большой атласовый российский.
 2. Аршины сендала темноцветного.
 1. Аршин парчи черной.
 2. Поясы серебряных.
 1. Пояс серебряной малой.
 1. Завеса малая порчевая.
 3. Короны серебряные весом золотников 45.
- Еще привески старые на образе святого разные весом золотников 200.
1. Украшения женские с перлами и двое очей золотых, сие всего составляет золотников 6.
 5. Платков малых.
 1. Аршин сендала.
 8. Покровцов, коими покрывается чаша и дискос.
 2. Ложечки серебряные.

1. Ножички железные.
1. Кадилница медная.
1. Часы великие церковные.
1. Малый дискос серебряный. //

Еще то, что дано в церковь Еникольскую.

1. Чаша, дискос, звезда, ложечка, все серебряное и позолоченое.
2. Дискосы малых серебряных.
2. Лампады оловянные российские.
3. Кисти шелковые.
2. Прута железные, на которых висят лампы.
1. Паникадило оловяное.
1. Евангелие российское большое под серебром.
1. Евангелие российское простое без украшения.
1. Евангелие малое.
1. Апостол российский.
1. Псалтирь российская.
12. Миней российских.
1. Общая минея российская.
1. Книга праздничная российская.
1. Триод российская.
1. Еще триод российская.
2. Пробника, один большой а другой малой.
1. Ирмологий российский.
1. Книга, по которой молебень править.
2. Октоиха.
1. Устав российский.
1. Служебник российский.
1. Служебник архиерейский.
1. Книга для принятия еретиков в церковь.
1. Книга как посвящать церковь.
1. Книга, по которой отправлять государственный молебен.
1. Книга канон.
3. Лампады серебряные.
1. Колокол.

ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 31 – 32 зв.

№ 326 1780, лютого 25. — Реєстр грошових сум, отриманих та відданих священником Д. Триполитом (Сателаром)

Реєстр, который дает священник отец Димитрий, как в следующем явствует.

Принял		Дал	
От священника Леонтия денег турецких и российских		Ради надобностей церковных по его регистру	
Всех руб.	344	Руб.	78 к. 63
От его ж руб.	30	По повелению дал архимандриту Диордиянскому	
Сумма рублей	374	Руб.	30
Еще два ока серебра в деньгах керим керем		Сумма руб.	108 к. 63
От того же времени, в которое священник Димитрий прибыл в церковь, аж до времени, в которое дал Ливерию, собрал денег по его реєстру		Дал господину Георгию Трандафилову	
		Руб.	300
		Еще тому ж Трандафилову	

Рублей	434 к. 52	Руб.	50
Сумма всего руб.	808 к. 52	Еще тому ж Трандафилову	
		Руб.	32
		Должен же Стерий, сын священника Николаевского	
		Руб.	319
		Сумма всего руб.	809 к. 63
		Дал же и деньги серебряные керим керем два ока.	
		Еще дал священник Димитрий господину Ливерию свечей надпаленых и других	
		Ок	417
		Еще дал ладану	
		Ок	8 //

1780 года месяца февраля 25 дня.

Керчь.

Сие вышеписанное дал парахияльной Святаго Иоанна священник Димитрий Сателарий в Керче как выше показывает сей реестр, что всю принял и свидетельствую.

Ламбрис Камаренус.

ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 33 – 33 зв.

№ 327 1780, травня 28. — Рапорт Павлівського духовного правління в похідну кантору Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про тимчасове призначення для задоволення християнських треб мешканців Керчі ієромонаха Максима із заборонаю йому служити літургію через відсутність пальця

Получен в консистории июня 22 дня 1780 года. Сообщить к делу.

В походную преосвященного Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго кантору

от Павловскаго духовнаго правления

Репорт.

Ея Императорскаго Величества указ из походной преосвященного Никифора архиепископа Славенскаго и Херсонскаго канторы маия от 15 дня под № 21 о высылки к его преосвященству находящагося в Керче священника Димитрия для рассмотрения о его священстве, то пока он, Димитрий, возвратится, определить на место его к состоящей тамо церкви для исправления в Керче живущим христіанам нужных по долгу христіанскому треб иєромонаха Максима, кроме литургии, которой ему, Максиму, за неимением у руки палца служить неможно, а отправлять оную состоящему в Керче ж полковому священнику, о чем тому священнику от духовнаго правления и предписать, в Павловском духовном правлении маия 25 дня получен. И по Ея Императорскаго Величества указу Павловским духовным правлением определено: оной указ в копии при предложении к игумену крепости Еникулской иєромонаху Иоанну Быковскому послать с тем, чтоб он, игумен Быковский, // до возврата прописаннаго в том указе священника Димитрия означенному в том же указе иєромонаху Максиму исправлять в Керче живущим христіанам христіанские требы, кроме литургии, которой ему, Максиму, за неимением у руки палца служить неможно, а для отправления оной состоящему в Керче ж полковому священнику за способность препоручил, и послан, о чем Павловское духовное правление благопочтенно репортует.

Протопоп Федор Тисаревский
Диакон Федор Кошевский.

№ 94. В ж[урнале] за[писан]

1780 года

маия 28 дня.

ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 6 – 6 зв.

№ 328 1781, березня 4. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії стосовно справи про незаконну дачу в позику церковних грошей керченським священником Д. Триполитом із запровадженням системи заходів для збереження майна керченської церкви Іоанна Предтечі

На подлинном определении собственноручная его преосвященством резолюция учинена такова: 1781 года марта 5 дня, быть по сему. А до возвращения из Геникуле и Керчи присутствовать в Павловском духовном правлении и священнослужение иметь в Александровской церкви слободы Петропавловской священнику Иакову Соколовскому, и о том из консистории в Павловское духовное правление послать указ; Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав учиненных в консистории присланному к преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому от господина генерал маиора и кавалера Барзова при сообщении находящемуся при керченской Предтеческой церкви греческому священнику Димитрию Триполиту допросов, коими показал. 1-м. Лет себе от роду 46-ть, родился он Турецкой области в городе Синапе от отца тамошнего жителя грека Гоергия, а матере Кириаки греческаго исповедания, крещен и миром святым помазан, воспитан и обучен греческой грамоте при отце своем, женился на дочери в городе Бендерах тамошнего грека Христофора девице Анне греческаго ж исповедания, посвящен 759-го года в чтеца, поддиакона, диакона, священника преосвященным Даниилом митрополитом Ренским того ж города Бендер к церкви Успенской, при которой был до 769 года, о чем и грамоту с переводом на русииской язык приложил, а в 770-м годе явьясь к новопосвященному во архiereя Готфейского и Кефаиского митрополиту Игнатию (котори ныне в России) определен епархии его на приход в село Карасую к церкви Успенской, точию оная грамота в Керче в доме его оставлена; и оным же преосвященным произведен 771-го года наместником, при котором допросе данную ему от помянутаго преосвященного на тот наместнический чин // грамоту приложил, а потом тем же преосвященным Игнатием 1773-го года определен в Керчь к тамошней Предтечевской церкви, на что и грамота от него дана, которая в доме имеется, при коем поныне находясь тамошнему греческаго исповедания народу преподавал христианские требы по незнанию ими греческаго на турецком языке, а литургию, заутреню и вечерню отправлял на греческом языке до высылке его к его преосвященству от господина генерал маиора и коменданта Барзова, к присяги на вечное Ея Императорскому Величеству в России подданство 1776-го года в той Предтечевской церкви с протчими вышедшими греками приводим был. 2-м. О розданных им, Димитрием, разным людям церковных денгах, показанных в представленном его преосвященству о церковных вещах реэстр, осми стах осми рублях пятидесяти двух копейках, что де он, священник Димитрий, от находившагося при керченской церкви умершаго священника Леонтия 1778 года принял триста семьдесят четыре рубли, да им, Димитрием, собрано четыре ста тридцать четыре рубли и пятьдесят две копейки, а всего было восемь сот восемь рублей и пятьдесят две копейки, из числа коих 779 года в декабре месяце купцу греку Стерию Николаевичу триста девятнадцать рублей он, священник Димитрий, сам собою без повеления чьего либо заимообразно дал с роспискою на два года, а когда господин генерал маиор и ковалер Барзов об отдаче тех денег уведомился, то приказал взять от онаго грека Стерия росписку тоя церкви ктиторама Лемберу Камарину и Анастасию Свечу на год, которая росписка у них имеется, помянутая ж взятая им, Димитрием, росписка изодрана, да сего года в мае месяце с повеления словесного онаго господина генерал маиора и ковалера Барзова купцу ж греку Юрию Трандафилову четыреста двенадцать рублей заимообразно ж без росписки дано, кои заимодавцы греки ныне жительствуют Стерии в Керче // а Трандафилов в Ениколе, да на церковные надобности, яко то на свечи, ладан и протчее семьдесят восемь рублей издержано, что же выше превосходит прописанной суммы сорок восемь копеек, то он, Димитрий, свои собственные на церковные надобности употребил. *Положили мнение:* 1-е, как обитающие в Керче жители не разумеют более кроме турецкого языка, оной же священник знает греческой и турецкой, то в разсуждении сеи нужды его, свя-

щенника, к керченской церкви для священнослужения и преподавания жителям христианских треб определить на время, и будучи ему тамо принадлежать ведомством к Павловскому духовному правлению, почему и должен он, Димитрий, все указанные ведомости и репорты доставлять в оное правление на положенные сроки неотменно, какие ж именно ведомости и репорты, о том дать ему из консистории наставление; 2-е, поелику он, священник Димитрий, из церковных денег 731 рубля заимообразно роздал грекам Трандафилу 412 р. и Стерию 319 р., для того велеть ему, Димитрию, чтоб он по приезде в Керчь чрез месяц неотменно вышеписанные деньги собрав возвратил в церковь и отдал бы оные ктитора, ежели же оных денег чрез вышеписанный термин не соберет, то должен собственные свои деньги толикое ж число в церковь взнестъ, и отдать ктитора с роспискою, в чем и обязать его в консистории подпискою, с которой подписки для вручения ктитора послать копию; 3-е, как по представленному оным священником Димитрием реестру показано в керченской Святаго Иоанна Предтечи церкви церковных золотых и серебрянных вещей довольно число, наблюдения ж надлежащаго не имеетя, для того Павловского протопопу Феодору Тисаревскому с определенным в Еникуль иеромонахом Салафиилом съехав в Керчь учинить следующее: 1-е, объявить тоя церкви прихожанам, чтоб оне ктитореи выбрали двух честных и веры достойных людей, коих // утвержда поручить им книги, одну для вписывания церковных вещей, а другую приходу и расходу церковной суммы, кои зделать на шет тоя церкви в консистории и запечатав так же закрепив секретарю отослать оные к Павловскому протопопу; 2-е, в присутствии тех ктитореи и прихожан учинить против представленнаго священником Димитрием реестра, с коего к нему, протопопу, послать копию, всеи означенной Предтечевской церкви церковной утвари и имуществу освидетельствование, и потом оные и что еще сверх того реестра окажется внести в оную шнурозапечатанную книгу с показанием каждой серебрянной и золотой вещи цены и весу, не минуя притом и взятые из оной Предтечевской вещи и книг в еникольскую церковь, показав оные особо в книге со отметкою, что те вещи состоят в еникольской церкви, и ту книгу вручить нововыбранным ктитора с роспискою и с подтверждением, чтоб оне ту книгу, а ровно и церковные вещи за своим записом и печатями хранили, ежели же и впредь в церковь какие вещи будут прибавляться, то и оные вписывать со всякою верностию и с показанием что, когда, и от кого, и в какую цену и вес, и ежели что из серебра или золота будет в оную церковь дано. По учинении ж описи прислать с оной в консисторию за подписанием протопопа, священника Димитрия и ктитореи в консисторию копию; 3-е, ему ж, протопопу, возможное приложить старание не съезжая из Керчи, чтоб священник Димитрий розданные церковные 731 рубль непременно собрал и отдал ктитора, кои по получении должны те деньги, равно ежели и еще есть на лицо церковной суммы, оную всю записав в приход в порученную им шнурозапечатанную книгу, да и впредь в оную ж книгу вступающие в церковь денежные доходы имеют оне, ктитора, равно из оных расход со всякою справедливостию записывать, и каждого года ту книгу для шету представлять // прихожанам, и сколько будет в приходе и расходе, о том священник в правление, а правление в консисторию тогда ж репортовать; 4-е, значащиеся по реестру серебрянные рипиды, как они для одного только архиереискаго служения потребны, прислать к его преосвященству, отметя против оных в книге, что отосланы по указу к преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому; 5-е, показанные по реестру 417 он надпаленные свечи, оставя оных потребное число для церкви, остальные продать, и вырученные за оные деньги имеют ктитора записать в приход; 6-е, на проезд протопопу Павлову и путевое содержание до Керчи и обратно от туда в разсуждении далекаго переезда имеют керченской Предтечевской церкви ктитора по записке в книгу в расход дать из церковной суммы тридцать рублей, и о том в Павловское духовное правление послать указ с предписанием, чтоб протопоп по исполнении всего вышеписаннаго к его преосвященству в обстоятельстве репортовал. А ктитора с прихожаны, так же и священнику Димитрию дать с сего определения за скрепою секретарскою копией, к господину ж генерал маиору и кавалеру Барзову о чем надлежит сообщить. А благоволено ль будет по сему учинить доложить его преосвященству 1781 года марта 4 дня.

Подлинное подписали
Нефорошанский игумен Лукиан

Семинарии ректор протопоп Иоаким Яновский
 Наместник иеромонах Созонт
 Секретарь Василий Вербицкий
 Копеист Максим Волчанецкой

№ 9. Подлинное в протокол принял подканцелярист Антон Шаковецкий.

ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 18 – 20.

№ 329 1781, червня 12. — Лист генерал-майора Барзова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволити не відбирати від керченської церкви Іоанна Предтечі срібні рипиди та не стягувати зі священника Д. Триполита гроші, дані ним у позику купцям

Преосвященнейший владыко. Милостивый государь.

По всепочтеннейшему ко мне Вашего Преосвященства писанию от 9-го прошедшаго марта пушенному прибывшему сюда Павловскому протопопу Феодору Писаревскому для учинения порядка в здешних церквах, поданным ему ис консистории Вашего Преосвященства указом к должнейшему всего выполнению вспомошествование со стороны моей учинено, и он описание утвари [...] ¹ оконча представит, касателно ж до забраня из керченской церкви во имя Святаго Иоанна Предтечи репидиев, то как они находятся там издревле, и обыватели тамошня почитая их церкви украшением или самою свято стию просили меня неотступно об оставлении их попрежнему в тои церкви у Вашего Преосвященства предстательствовать; я, уважая их неотступную и убедительную прозбу, и чтобы последующим взятием, как народ состоит все из греков, не причинить роптания или между ими замешательства, то Ваше Преосвященство покорнейше прошу повелеть оныя попрежнему оставить, которыя до благоволительного о том Вашего Преосвященства разсмотрения и невзяты; за сим принадлежательно еще до розданных в долги купцам ис церковной суммы протопопом Димитрием денег, то как они состояли ханскою монетою, с убытком здесь хождение имеющею, и он сие зделал с уговором, чтобы подлежащее число в положенной термин им уплатить российской монетою, в чем явное приращение есть, но теперь по ненаступлению времени заимодавцами к отдаче, что без сомненно полагаю уплачено будет, с вышеписаннаго протопопа Димитрия в разсуждении ево // неимущества и болшаго семейства, а притом и добраго поведения как мною, так и от стороны всех живущих при обеих крепостях жителей ко уважению представляетца, Ваше Преосвященство покорнейше прошу безвинно не приказать взыскивать, впрочем с совершеннейшим почитанием под благословением Вашего Преосвященства пребыть честь имею,

Вашего преосвященства
 милостиваго государя покорнейший слуга
 [...] ² Барзов

Ч. 12-го июня 1781-го году
 Яникуль.

ДААРК, ф. 118, оп. 1, спр. 5038, арк. 24 – 24 зв.

№ 330 1780. — Лист Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Г. Потьомкіну з проханням бути поблажливим до керченських та єникальських греків

Светлейший князь, милостивый государь.

Письмо с приложенными при оном свидетельствами чрез двух иеромонахов Максима и Макария ко мне от греков в Еникуле и Керче живущих присланное, к Вашей Светлости тот час отправит за долг себе почитаю. Но я, будучи на пути для посещения епархии, да и кажется мне, что должно о сем знать и его высокопревосходительству госпо-

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі слово не прочитане.

дину губернатору Азовскому, для того я к нему оное с приложением при нем ответа к упомянутым грекам и отправил с прошением оное к Вашей Светлости без замедления доставить. А при том Вашей Светлости с проливанием слез прошу великодушием своим покрыть их невежество, и своим благоразумием и милосердием онои народ наставить, который во свое время Российской империи немало пользы принести может. Может быть желаемые ими привилегии к исполнению повеленного им побудить могут. В прочем поручив себя Вашей Светлости покровительству с совершенною преданностию пребываю

светлейший князь, милостивый государь
Вашей светлости усерднейший богомолец и
покорнейший слуга
Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 18.

№ 331 1780, травня 14. — Переклад листа Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) керченським та сникальським грекам з переконанням погодитись на переїзд до Таганрога, вступати до грецького полку та відмовитись від планів переїзду до Туреччини

Перевод с греческого языка.

Благословенные христиане, пребывающие в Еникале и Керче, чада от Господа любезнейшая смиренности наша, мир и благодать Господа наше го Иисуса Христа, наше же благословение да будет над вами.

Чрезмерно опечалился, прочетши писма, вами посланные ко мне с преподобными иеромонахами Максимом и Макарием; все, что вы не предложили, не может быть соответствием вашего удовлетворения, вам не должно разбирать волю государскую, для чего то, а не ето, для чего прежде определено то, а после ето, но должно иметь во всем совершенное послушание и неразбираемое покорство, ибо государи, когда повелевают, имеют концы, намерения и слова, которые мы ни знать, ни же уразуметь можем; вы, как неведающие обстоятельства вещей, предпочитаете Еникуля и Керчи Таганрогу, думая за способными, а государство ведающее и предвыдвещающее все то, что вы вообразить не можете, предпочитает онем Таганрог, как для его интереса, так и вашему спокойствию, да и подлинно предпочтенной в разсуждении обширности места и неопасности.

Здесь увидите, что повторяемое вами “обманули нас” не имеет ни порядка, ниже есть прямое предложение, что ж вы думаете, якобы хотят вас учинить невольниками, то что совсем несправедливо. Для чего вместилося такое разсуждение в душах ваших? Как могут россияне, которые искали и желают освободить греческой род, неволить оной? Как они хотят привести в неволю тот род, которому дают почтение ежедневными награждениями? Людям сего роду дано великия чины и награждения, вот кавалеры, полковники, майоры, капитаны, архиепископы, пенсион и безпрерывное жалованье. Разве прежде награждать, а потом неволить? //

Как разум ваш разсуждает так глупо? Где ваш греческой разум и греческое прямое и благородное разсуждение? Естли скажем, что после оных милостей, после тех награждений хочет учинить нас не невольниками, то не токмо оказываем великую неблагодарность, но и болшую глупость; греческой полк, который вы разумеете за неволю, он есть, как предписал я вам и прежде, свобода и честь великая, також де и полезность всему нашему роду, как в настоящем так и в будущем. В настоящем потому, что неприятели вери услышав, что держите оружие в руках ваших, престанут мучить находящихся под их владением наших одноплеменников, в будущем же, как придет благопрременное обстоятельство, можете вы учинить им действительно великую помощь.

Что ж вы хотите выехать из державнейшаго покровительства всемилостивейшей монархини нашей и из благочестивейшей, тихой и безопасной ея империи и приехать паки в Турецию, где тиранство и понуждение, и где жени, дети ваши и имения ваши нахадятся будут в безпременной опасности, сие есть грех и вредное отчаяние, так же и опасность чести, жизни, души и безчестие всегдашнее и великое всему нашему роду;

ибо сие есть род бунта, вы, как я вижу, хотите учинить над собою то, что и самой смертельной неприятель ваш не может вам того сделать. Кто вас гонит, что хотите бежать; повелено вам было переехать в Таганрог, а вы не захотели; кто ж вас понуждает? Кто принуждено вас посылает или приневольивает? Никто. Или думаете, что естли захотели б послать вас принуждено, не могли б потребовать тотчас сылу и могущество; терпят однако ж вашему непослушанию // и непокорству, и оказывают вам снисхождение прощением в неповиновении вашем, что зависит от безпределного монархини нашей человеколюбия.

Для чего вы не разсуждаете оказываемое вам великое милосердие? Дано повеление ехать вам в Таганрог, однако с тем, чтоб не претерпевали никакого убытку, определено, кто не может продать дом свой, оценить и по оценке выдать ему все то, что от издержал, из казны, повелено формировать греческой полк, но положено так, кто хочет да определяется добровольно, и потому, кто имеет силу и разум, пускай определяется, ково ж к тому принудили или опоневольили? Никого.

Всемиловитейше пожалованния вышедшим из Крыма грекам привилегии суть напечатани, старайтесь сыскать один экземпляр и сравните с посланными ко мне от вас пунктами, где увидите, что между ими весма малая находится разность, и так когда сии вам дадутся, то кажется мне доволны вы будите, если ж возмущаетесь, что государство пожаловало вышедшим ис Крыма грекам такие ж как и вам, то конечно скажет “друг, я тебя не обижаю, хочу и сему тож дать как и тебе. Или невозможно мне делать все что хочю над своими вещами?”

Между прочими назначили мне и то “естли б не поспело письмо мое от 14 апреля, то в самой день светлаго Христова Воскресения намерени бежать все”. Слова Господу Богу, что посредством моего писма не покусились, и чрез сие приемлю смелость паки советовать вам чистым сердцем и любовию как единоплеменной ваш и любитель рода нашего, уведомляю ж вас, что я никогда не престал // да и не престану пещись о ползе и благоденствии вашем, и об оном просить где надлежит, то есть его светлости как действителнаго покровителя, ибо кроме оного не видал более греческаго рода твердаго защитника, которого защита и покровительство не токмо настояще вижу, но и в будущия времена предвижу и советую вам следующее:

1-е, оставте думать о побеге, как диаволом внушенном вам намерении, который старается вас истребить, потому, что бежавши, как тело ваше подвергается опасности, так и самую душу, а и род наш обезчестится и искоренится всякая его надежда, покровительство и волность, и будите причиною великаго волнования и отчаяния беднейших наших единоплеменцев, в Турции находящихся, следовательно и всегдашнее поношение иметь будете;

2-е, откиньте всякое сомнение, боязнь, худой совет, развратныя мысли и упорство и переходите без отложения времени в Таганрог, уверясь, что светлейший князь Григорий Александрович Потемкин есть действителной защитник и доброжелатель рода нашего, ибо он более других народов любит род греческой; разсуждайте, что Божие повеление и государское никогда не должно оставить без действия и без исполнения, а когда туда приедите, тогда пришлются вам и вожеленныя вами привилегии, тут вы получите всякое вспоможение, награждение и всякое спокойствие и благоденствие, ибо исполняющия повеления Божия и государственныя делаются почтенными и счастливыми; что ж вы послали челобития остана в нынешних местах непременными, то это не препятствует ныне переехать вам в Таганрог, и это есть достохвалное, потому казаться будет, что вы разсудив напоследок то, что прежде разсуждать // не могли, и наконец оказались послушными к государственным повелениям, как же Бог награждает тех, кои будут иметь терпение до конца, так и государи наблюдателей их повеление до концу, тогда говорю я послушаты с толиким усердием, а естли ныне не послушаешь, толикою дерзости последнее непослушание покроет прежнюю твою ослушность, и потеряешь награждение толиких твоих услуг и трудов, и до окончания жизни ревности твоей;

3-е, естли когда примите намерение переехать в Таганрог или не получит кто издержания им для постройки собственнаго дома из государевой казны иждивения, либо не захочет определится в новоформирующейся полк противу государственных повелений, уведомите о сем меня, а я отпишу к твердому нашему защитнику и покровителю его светлости князю Григорию Александровичу Потемкину, ни мало не сомневаясь, чтоб

каждой из вас не получил совершенного удовольствия, и что ко определению никто принуждаем не будет;

4-е, естли (не дай Боже!) от многих греков наших не захотите послушать искреннейших и отеческих моих советов, то не бежите, но останьтесь на месте, всемилосерднейша бо есть императрица наша; и припадши к ея милосердию надеюсь, что не последует никакого принуждения. Однако ж сие говорю вам, чему послушайте и поверте, когда останетесь тут, тогда будите на смерть несчастливы, и истребите явние прежние свои услуги и труди, и будете всем людям в презрении; // Господь Бог да даждь вам по усердным моим молитвам дух разсуждения, просвещения и разума, дабы не слушали советам развратных и лукавых людей и ни в чем не упорствовали б видя ползу рода нашего, ко которой есть совершенное послушание к государственным повелениям.

Никифор архиепископ Славенский и Херсонский
с того языка переводил Луганскаго пикинернаго
полку попорутчик Афанасей Петров.

[17]80 году маяя 14 дня.

[...]¹

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 19 – 21 зв.

№ 332 1780, листопада 14. — Копія листа Г. Потьомкіна Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з роз'ясненням переваг, які дасть переселення керченських та сникальських греків до Таганрога і влаштування грецької військової колонії Спарти

Преосвященнейший владыко,
милостивый мой архипастырь!

Почтеннейшее Вашего Преосвященства письмо я получил, не сержусь я на греков за их ответ, а принимаю с возможным снисхождением; часто люди не могущие предвидеть или разуметь истинной своей пользы и добро называют несчастием. В сем случае сколько собственное их невежество, столько и происки людей злых и больше любящих собственную пользу нежели общее благо причиною; Бог мне свидетель, хочу ли я чегонибудь разве их выгоды, щастия, славы и вернаго убежища не только им, но и впереди приходящим. Высочайшая воля всесвятией монархини есть такая, чтоб промышлять о пользе единовѣрных, а я оной исполнитель таков ли, чтоб обращать во вред ее милосердие. Ваше Преосвященство верной за меня порука, люблю ли я греков. Пусть они наведаются от тех, коими я командовал в прошедшую войну. Приходили ко мне волонтеры из всех мест самовольно, служили без жалования, для чего ж они предпочитали быть у меня в команде? Для того, что делал больше выгоду. Большая часть сих людей вышли в Россию, поселились на Буге. Пусть же посмотрят принуждаю ли я их к регулярству, или зделаны ли оной невольниками, я больше их уверен и лучше их знаю, что не полезно б было их зделать невольными или регулярными, и для того на сие не поступлю, а не по их вранью; // полюбілся им Ениколь лучше Таганрога для того, что они ево прежде узнали, но так ли он удобен как Таганрог, сие мне лучше известно, им бы я не должен вычитать видов, для каких я последнее место назначил, а Вашему Преосвященству открою:

1-е, что Таганрог есть место безопаснейшее по своему положению, и по той причине полезнее и прочнее всякое заведение тут делать можно.

2-е, тут удобнее может быть вольная пристань для живущих.

3-е, земля плодородная и достаточная для приходящих впредь.

4-е, Ея Императорское Величество отменно сей город жалуует.

Я не знаю для чего им [...] ² показалося им греческаго полку, оно пристойнее нежели то, какое им прежде давали.

Я Вашему Преосвященству спешу сим ответом просить, чтоб вы взяли труд их успокоить на сей случай, и Бог привилегии не замедлит доставить. Так же и основание

¹ У документі слово не прочитане.

² У документі 2 слова не прочитані.

полку, из котораго сами они дознают, что не делают их невольниками, ниже регулярным полком. Сотни названы будут именами славных в древности народов, полк сей будет не регулярной, но храброй.

Жалованье будет достаточное, экзерциция так и образ войны которой они имеют.

Платье совсем греческое, только чтоб цвету зеленого.

В мирное время часть будет на службе, а прочие воины будут упражняться в промислах домашних, и сие по очереди. //

Престарелым и раненым будет призрение, для детей школа, на войну ходить всем. Храбрые будут отличаемы, трусы же терпимы не будут.

Офицеры, которые теперь находятся сверх положеннаго в полку числа, по смерти получать будут жалованье.

Одним словом, Таганрог будет колония греческая военная и назовется Спарта.

Вот, преосвященнейший владыко, содержание того штата, котораго они страшатся.

В полку сем будет священник, приищите разумнаго и честнаго.

Вашего преосвященства
милостиваго государя моего
покорнейший слуга
на подлинном князь Потемкин

Оригинал отправлен 14-го ноября того ж года греческаго пехотнаго полку с поручиком Григорием Вашковым.

РДАДА, ф. 16, оп. 1, спр. 689, ч. 2, арк. 29 – 30.

№ 333 1780. — Витяг зі сповідного розпису катеринославської Святодухівської церкви

Роспись епархии Славенской Екатеринославскаго духовнаго ведомства города Екатеринослава церкви Сошествия Святаго Духа протоирея Алексия Дамианова сына Хандалева, наместников Андрея Петрова сына Иванова, Иоанна Иванова сына Горленского, обретающихся при оной церкви в приходе ниже явленных чинов людей со изъявлением против коегождо имени о битии их во святую четьредесятницу у исповеди и святаго причастия, кто исповедивался токмо, а не причастился, кто ж не исповедался, ниже сего явствует. 1780 года.

Екатеринославский протопоп Алексей Демьянов сын Ханделеев 33, жена ево Елена Моисеева дочь 24, дети их Марфа 6, Маргалина 4, Павел 2, жены его мать Мария Матвеева дочь Зубова 56, двоюродный его брат умершаго священника Захария Миргорода сын Николай 29. Работники их¹.

Екатеринославский наместник иерей Андрей Петров сын Иванов 54, жена его Татьяна Матвеева дочь 42. Племянники его: умершаго священника Тарасия Быстрицкаго сын Стефан 32, умершаго священника Николая Миргорода сын Алексей 16. Работники их². Наместник иерей Иоанн Иванов сын Горленский 40, жена ево Улияна Демьянова дочь 37, дети их кадет Иван 18, ротной квартирмистр Григорий 15, капрал Хрисант 9, Александра 10, Елисавета 5. Работники их, два. Диякон Алексей Иванов сын Александров 29, жена ево Келена Артемьева дочь 24. Пономарь Иван Михайлов сын Левендовский 24...

При Екатеринославском приходе раскольников: Варфоломей Степанов сын Каменев 35, брат его Яков 27 лет.

Показанные действия. Всего в тридцати двух дворах обретаются: протопов и попов 3, дияконов 1, церковников 4, жен их 5, детей их мужеска пола 3, женска 1, генерал 1, штаб и обер офицеров 28, ундер офицеров и рядовых 2, жен их 18, детей мужеска пола 12, женска 4, секретарей 3, протоколистов 1, архивариусов 1, регистраторов 5, канцеляристов 5, подканцеляристов 4, копейистов 8, жен их 5, детей их мужеска нет, женска 1, купцов 2, мещан 4, жен их 4, детей их: мужеска 1, женска нет, служителей 96, жен их

¹ У тексті позначка: (двое работников и трое работниц).

² У тексті документу позначка: (один работник трое работниц).

82, детей ихъ: мужеска 5, женска 3. Всего мужчин 188, женщин 122, неисповедавшихся от 7 лет мужеска 18 и женска 24, а всего мужеска 206, женска 146.

Сверх вишеписанного в том нашем Святодуховском приходе приписних и утаенных ни чиих дворов не имеется и в означенных дворах кроме вишеявленных людей никакого здешних жителей и пришлых никакого чина и возраста людей под укривательством не обретаются и противящихся своей церкви раскольников нет, и которые в сей же росписи показанни исповедавшиеся и причастившиеся, те все подлинно исповедивались и святых тайн причастились, и те показаны неисповедавшиеся, те подлинно за малолетством не исповедались, неисповедавшихся за нерачением не било, буди ж из онаго показания по какому доносу явится хотя мало что ложное или какая утайка и прикрытие и за то повинни мы не точно извержения чина, но и жестокому в гражданском суде и истязанию, в том и подписуемся...

Яворницький Д.І. До історії Степової України. — Дніпропетровське: друкарня пам'яті "Перекопу", 1929. — С. 96 – 100.

№ 334 1780, вересня 25. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії за скаргою дружини священника Ф. Григорієва на священника І. Карпова

На подлинном определении собственноручная его преосвященства резолюция учинена такова: 1780 года сентября 25 дня учинить по сему. Никифор архиепископ Славенский и Херсонский.

По указу Ея Императорскаго Величества Славенская духовная консистория слушав поданного преосвященному Никифору архиепископу Славенскому и Херсонскому слободы Вершинокамянки священника Феодора Григориева от жены Евфимии доношения, коим представляет, что де муж ее священник Феодор находится уже другой год под следствием по доносу на его вершинокамянских мальчиков Пономаренка и Гардашева о чинении якобы с оными мужеложества, сотоварищ же его того прихода другой священник Иоанн Карпов никакой с того времени с бываемых в приходе доходов части не дает, о чем по занесенной от мужа ее в оное Елисаветградское духовное правление жалобе, двома ордерами ему Карпову и велено давать с того прихода доходы, точию он и по тому и малейшей части не дает, она ж без мужа с ее с малолетними детьми оставаясь, за неполучением никакой части доходов чем их препитать и снабдеть не в состоянии, для того просит, дабы она не могла с мужем и детьми прийти в крайнее разорение, о давнии ей впредь с того прихода подлежащих доходов резолюции; *а по справке* в консистории, что священник Феодор Григориев в консистории находится минувшаго августа с 8 дня по делу о чинении якобы им слободы Вершинокаменки с мальчиками Афанасием Гардашевым, Иваном Пономаренком и с жившим у него выкрещенным из еврей Федором Крыжановским мужеложества, но оное дело за невысылкою Елисаветградским духовным правлением по посланному в оное минувшаго августа от 11 числа указу мальчиков Афанасия // Гардашева и Ивана Пономаренка еще не решено, присланным же оное Елисаветградское правление в консисторию доношением по поданному в оное правление от священника Феодора доношению о недавании его сотоварищем священником Иоанном Карповым с того прихода для препитания жене его с детьми доходов представляло на рассмотрение, что от онаго правления троекратно помянутому священнику Карпову ордерами предлагало было, дабы он Карпов жене священника Григориева с хлебных доходов подлежащую часть с верною запискою собирая, ежемесячно оному правлению репортовал, но он священник Карпов пренебрег онаго правления повеления, с хлебных доходов жене священника Григориева чрез шесть месяцев не давал, и денежных зборов из части его Григориева ничего не показывает; *определили*: как помянутой священник Карпов по троекратным к нему из правления посланным повелениям, в даче священника Григориева жене доходов явился преслушным, для того призвав его в правление за ослушность оштрафовать поклонами чрез три дни в церкви во время служения литургии, полагая оных в каждый день по сту, потом взискав с него за прошедшее время все [как хлебные так] и денежные доходы, отдать священника Григориева жене с роспискою, да и впредь до решения о священнике Федоре Григориеве дела, давал бы он Карпов жене его Григориева без задержания со всех доходов, в разсуждении, что он

Карпов один при приходе находится, третью часть, и о том в Елисаветградское // духовное правление послать из консистории указ с предписанием, чтоб по преждепосланному во оное правление из консистории указу малчики Афанасий Гардашев и Иван Пономаренко немедленно в консисторию высланы были, а соблаговолено ль будет по сему учинить доложить его преосвященству 1780 года сентября 25 дня.

Подлинное подписали
 Семинарии ректор протопоп Иоаким Яновский
 Наместник иеромонах Созонт
 Секретарь Василий Вербицкий
 Сводил канцелярист Василий [Підпис]

Подлинное в протокол принял канцелярист Алексей [Підпис]

№ 34.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 3 – 4.

№ 335 1780, листопада 23. — Ухвала повітчикам Слов'янської духовної консисторії стосовно наведення довідок про документи, на яких відсутній підпис присутнього Єлисаветградського духовного правління І. Волчанецького; довідки, складені на виконання цієї ухвали

Славенській духовній консисторії повітчикам кожному по своєму повіттю достовірно виправитися, на яких із Єлисаветградського духовного правління в консисторию сего 780 года с генваря місяця присылаемых делах и репортах присуствующий онаго правління иерей Иоанн Волчанецкий после посланнаго в оное правление по репорту того ж правління от 10 февраля сего году из консистории указа, о бытии первым присутствующим в том правлении по протопопе Павле Базилевиче иерею Димитрию Смолдовичу, не подписывался, и под сым подписал прислать немедленно в Елисаветградское повіттьє; в оном же Єлисаветградском повіттьи на каких помянутой иерей Валчанецкий в консисторию присланных делах и репортах не подписался по сым значить 1780 года ноябрю 23 д[ня].

За 1-е на репорте марта 2 полученном, о рукоположении слободы Грузской к Покровской церкви Стефана Левицкого во священника;

За 2-е на репорте того ж числа полученном, о учинении следствия о построении в местечке Новогригорьевском вновь церкви;

В 3-е на репорте мая 11 дня полученном, о определении заграничного священника Иакова Крижановского в слободу Водяную;

В 4-е на репорте мая 15 дня полученном, о вопросе священника Димитрия Смолдовича, точно ли Алексей Заблуда с его веления священником Игнатием венчан.

В 5-е на доношении мая 20 дня о высылке заграничного священника Казченка из города Елисавета;

В 6-е на репорте 4 июня полученном, о представлении диакона Антония Кедровского к рукоположению его во священника, буди лета имеет правилные;

В 7-е на репорте того ж 4 июня об отказе об определении другого священника к греческой Владимирской церкви по малости дворов;

В 8-е о определении в шанец Суботицкий священника Симеона Неяковского;

В 9-е на репорте 4 июня полученном, об определении священника в помощь иеромонаху Иеремии Алексея Каленовского;

В 10-е на рапорте июня 22 дня полученном, о присылки известия, почему оное правление дозволило священнику Стефану Кустовскому искать приходского места;

В 11-е на репорте 10 июля полученном, о определении священника Иоанна Леонтовича в слободу Рубовку;

В 12-е на репорте того ж 10 июля полученном, о определении священника Василия Наливайка в слободу Трыкраты; //

За 13-е на репорте 10 июля полученном, о определении священника Григория Казченкова в слободу Высокие Буераки;

За 14-е на доношении июля 13 с присылкою в консисторию сержантши Татианы Феодотовой;

В 15-е на репорте 28 августа полученном, о определении священника Иоакима Ильенского в слободу Осыковату;

В 16-е на репорте 28 ж августа полученном, о произведенном священником Василием Белогорским;

В 17-е на репорте 6 сентября полученном, о исправлении находящихся в гошпитале Елисаветском болным христианских треб;

В 18-е на репорте 31 октября полученном, о дозволении иконописцу Борзаковскому писать иконы;

В 19-е на доношении того ж 31 октября о неотправлении священником Лукою Карleckим в [...] субботу вселенской панихиды;

За 20-е на репорте 9 ноября полученном, о оштрафовании Вершинокамянского священника Карпова поклонами и о прочем;

За 21-е на репорте 22 ноября полученном об отсылки доношения для отдачи греческой церкви ктитора не в силу указов написанного;

За 22-е на репорте 22 ж ноября полученном, о вопросе иерея Димитрия Смолодовича, от кого уведомился он о свойстве купца Ивана Рожкова;

За 23-е на репорте 22 ноября полученном, о бытии иерею Иоанну Сороке с священником Орловским на половинной части доходов;

За 24-е на доношении 23 ноября полученном, с присылкою данной священнику Григорию просительной книги;

Справлялся канцелярист [Подпис]

В приказном столе справка с делами чинена и на каких репортах в консисторию из Елисаветградского духовного правления сего 780 года присланных не подписался в оном правлении присутствующий священник Иоанн Волчанецкий и каких оные месяцев и числе присланы о том под сим значит.

За 1. Марта 2 с присылкою трех певчих, двух теноров и одного баса.

В 2. О том, что в Елисаветградском духовном правлении в первой трети в содержании колодников не было. //

В 3. Июня 16. С присылкою за май месяц о указном исполнении ведомости.

В 4. Июня 17. С присылкою исповедных росписей.

В 5. Июля 6. С присылкою священника херсонского Василия Прохорова исповедной росписи.

В 6. Августа 20. С присылкою отосланных из консистории исповедных же росписей.

Справлялся подканцелярист Михаил Трегубов.

В Полтавском повытьи по справке оказалось. На полученных июня 4 числа в походной канторе о получении и о действительном исполнении репорта о введении в православную веру католицкаго закона жены Францишки.

Канцелярист Андрей Савицкий.

В Азовском повытьи таковых репортов и доношений, на коих бы полмянутой священник Иоанн Волчанецкий не подписался, по справке не явилось.

Канцелярист Андрей Савицкий.

В Славянском повытьи по справке оказалось:

1-е на репорте мая 11 дня полученном, о дозволении полковому священнику Льву Федорову в приходской церкви иметь священнослужение где энскадроны квартиры имеют.

2-е на репорте апреля 17 дня полученном, о определении в Тенгинской пехотной полк настоящего священника.

Канцелярист Роман Порохневский.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 10 – 11.

¹ У документі слово не прочитане.

№ 336 1781, січень. — Допит присутнього Єлизаветградського духовного правління І. Волчанецького про причини не підписання ним документів, які направлялись до Слов'янської духовної консисторії

1781 года генваря дня в Славенской духовной консистории присутствующий Елисаветградскаго духовнаго правления иерей Иоанн Волчанецкий в силу учиненнаго в консистории по репорту онаго Елисаветградскаго духовнаго правления определения, противу учиненной в консистории выписки неподписанных тритцати четырех из того правления в консисторию отправленных делам, також на учиненном в том правлении о взыскании с вершинокамьянского священника Иоанна Карпова денежных доходов и об отдаче того ж прихода священника Феодора Григориева жене, почему не подписался и в правление в присутствие не приходил, допрашиван и показал.

Что он иерей Волчанецкий на семнадцати делах в консисторию из того правления в мае и июне месяцах отправленных не подписался, потому что в тое время был он с его преосвященством в отлучке, а на десяти делах по причине приключившейся ему Волчанецкому в дороги и в дому болезни, да на седьмых не подписался и в присутствие не приходил для того, что был он в то время по очереди своей седмичным, и в ежедневном служении, да кроме того от провинциальной канцелярии, военного суда от комиссии и других правительств внутри самой крепости имеющихся, из их седмичных тоя церкви настоятелей для увещевания колодников и для других бываемых надобностей требуют седмичного, то и он иерей Иоанн Волчанецкий, бываючи на своей очереди седмичным, и прописанными должностями, равно как и в исправлении в лазаретах, главном гошпитале больным и по баталионам христианских треб занят, затем по прописанным обстоятельствам тогда и в присутствие ему приходит времени // недоставало. На учиненном же в духовном правлении о взыскании с вершинокамьянского священника Карпова денежных доходов и об отдаче того прихода священника Феодора Григориева жене определении он Волчанецкий не подписался по нижеследующим причинам. Будучи де он иерей Волчанецкий так же седмичным по отправлении литургии, когда другою по вышеписанному должностию занят не был, то пришед он в правление почти при выходе с онаго присутствующих, застал разбираемое тогда священника Карпова дело, и протопоп Павел Базилович зараз спросил его Волчанецкого согласен ли он будет, чтоб священник Карпов жене священника Григориева уплатил по указу, и по поданному от оной попаде в правление без его Волчанецкого реестру 40 рублей денег, но как он Волчанецкий усмотрел, что поданной от попаде реестр никем не подписанной и сколько ей следовало б по оному уплатить не прописано, а все бываемые в приходе некоторые доходы в том реестре оною попадею, или кем другим написаны под упованием того, якобы де в том Вершинокамьянском приходе уповательно было толикое число акафистов, то же и о прочих доходах без доказательно прописано, и поелику он Карпов еще по указу не оштрафован поклонами, равно как и тот реестр в показании денег по прописанному оказался по рассмотрению его Волчанецкого сумнительным, объявил, ежели де тот реестр о доходах подписанной справедливой, а не под упованием от попаде подан будет, и учинено на то по порядку з общего всех судей мнения определение, по подписании онога согласен; на другой же день пришедши он Волчанецкий // в присутствие увидел написанное самим иереем Смолодовичем определение о уплате священником Карповым той попаде не 40 рублей но 65 рублей, и как оное определение зделано без его Волчанецкого согласия, и прибавлено еще больше к уплате ему Карпову денег как выше значит 65 рублей, затем он иерей Волчанецкий увидя противу преже бывшаго мнения несогласие, спросил их о причине зделавшейся в правлении по тому реестру денег перемене, на что протопоп Базилович сказал, когда де оная попадя дает о доходах реестр и на тысячу рублей денег, то неотменно велит без всякаго изследования оные ему Карпову уплатить, после чего он иерей Волчанецкий объявил, что когда оная попадя и подлинно подала б и на большую сумму реестр, то во взыскании оных денег не что иное, как только духовному правлению, так больше и духовной консистории лишние переписки и затруднения будут. По каким зашедшим

несогласным обстоятельствам он иерей Волчанецкий на прописанном священника Карпова определении о уплате частупоминаемой по паде 65 рублей, дав в силе законов вышепрописанный голос не подписался, и в сем допросе он иерей Волчанецкий показал самую правду, в чем и подписался. К сему допросу иерей Иоанн Волчанецкий руку приложил.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 20 – 21.

№ 337 1781, травня 6. — Реєстр грошових прибутків священника І. Карпова

Регистр

скільки денежных доходов священником Иоаном Карповим с прихода да полученно, когда священник Феодор Григориев под делом находился, ниже сего явствует.

О родившихся за молитву и крещение	рубли	копейки
У Иакова Мазкового	—	5
У Иосифа Осадчого	—	5
У Илии Очеретяного	—	5
У Тимоша Гладира	—	5
У Василя Якуби	—	5
У Григория Вахмистра	—	5
У Петренка Мешуревского зятя	—	5
У Харитона Ткача	—	5
У Клятченка	—	5
У Якима Кудина	—	5
У Омеляна Колодистенка	—	5
У Ивана Ковтуненка	—	5
У Григория Горобца	—	5
У Игната Ткача	—	5
У Кособлика	—	5
У Павла Дядченка	—	5
У Мануила Меренця	—	5
У Василя Тетянченка	—	5
У Ивана Ткача	—	5
У Мешуревского сина	—	5
У Григория Вдовяченка	—	5
У Худка	—	5
У Коцаря	—	5
У Клятченка	—	5
У Максима Крача	—	5 //
У Лукьяна Вдовиченка	—	5
У Игната Губи	—	5
У Ивана Овнянки	—	5
У Тимка Василиненка	—	5
У Леонтия Гладира	—	5
У Кузми Дорошенка	—	5
У поручика Лисаневича	—	5
У Кузминого зятя	—	5
У Михаила Горпиненка	—	5
У Якова Моргуенка	—	5
У Микити Хоруженка	—	5
У Ивана Циондиного зятя	—	5
У Василя Якубы	—	5
В слободе поручика Мюшковича пятеро	—	25
Итого	2	15

Умерших старых лет		
Петро Драб за погребение не плачено	—	—
Василия Золотаревския за погребение и суботник плачено	1	—
Никифор Щербина за погребение плачено	—	10
Федор Песковой погребен еще до бития священника Феодора Григориева под судом	—	—
Кайдашка вдова. За погребение плачено	—	8
Четвертиха погребена еще до бытия священника Григориева под судом	—	—
Бондарка Грициха. За погребение не плачено	—	—
Пономаров работник погребен до бытия священника Григориева под судом	—	—
Павленков работник погребен еще до бытия священника Григориева под судом	—	—
Солдатов два погребено еще до битности священника Григориева под судом	—	—
Чабанова сестра. За погребение плачено	—	15 //
О умерших младенцах		
Зарецкого син. За погребение не плачено	—	—
Иякова Белоуса за погребение не плачено	—	—
У Никити Чередника погребено отцем Николаем Куцовским	—	—
У Цебря погребено без заплати	—	—
У Горпинченка двое погребено безденежно	—	—
У Кирика погребено безденежно	—	—
У Клятченка Василя котораго жителством здесь не находится, ни жени его и справки забрать о том не можно было	—	—
У Мешуревского зятя двое. Плачено	—	6
От Кудима Якима в доказателство верное никого не явилось	—	—
В Григория Бондаря трое. Плачено	—	10
В Плечка за погребение не плачено	—	—
У Ковтуненка: доказателя не сискалося, а он сам не припомнит что дал	—	—
У Вищихи еще до битности священника Григориева под судом погребено	—	—
У порутчика Павла погребения не было	—	—
У Павла Василенка за погребение не плачено	—	—
У Григория Вдовиченка за погребение плачено	—	25
У Остапа Нипаздерного за погребение не плачено	—	—
	1	74
А всех того	3	89

От жертвенника: по объявлению священника Иоана Карпова доходных денег не явилось, а священник Григориев свидетелей не поставил.

За водосвящение, за акафисти, за молебни: по требованию начет священника Карпова и дьячка и паномара доходных денег не явили. //

Пред Рождеством с молитвою, на Рождество с крестом, всенощных мырових, на Богоявление с кропилом, пред Воскресением с молитвою, на Воскресение за освящение пасок, и за хождение с крестом, покривал, рушников венчалных, хлеба з всего прихода, венчанних денег, сорокоустних денег, по суботам за обыди, за великий пост, за кухлики, за свечи и просфоры, за пашню, за мясо, за яйца, за молитву пред Рождеством и пред Воскресением сколко именно денежнаго и хлебнаго дохода священником Иоаном Карповим получено вернаго доказателства ни от кого не явилось.

Сверх записей 780 года все означаются доходи, пока попадя возвратилася с Полтавы в дом свой.

Мануила Крачка похорон, Григория Шпоти похорон, в Мюшковой слободе похорон, в слободе Мюшковой крестил одно, слободы Лозоватки крестил одно, вдови Снежихи на обед, в Василенка Павла за молебен и водосвятие, и при церкви за молебни и акафисти, в Левка Лазара за венчаня, в Кардашки за венчаня, в Данила Якоби за венчаня, в

слободы Куцовки за сорокоустия что данно за сии вишеписанные доходи, по требованию священника Иоанна Карпова, и по забратой справки от прихожан точнаго доказательства не явилося.

Священник Иоанн Сорока

Священник Василий Лисянов чечелеецкий

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 37 – 38 зв.

№ 338 1781, червня 23. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про прибутки священника І. Карпова

№ 759. Получен июля 2 дня 1781 года. Записав сообщить к делу.

В Славенскую духовную консисторию из Елисаветградскаго духовнаго правления о действительном исполнении

Репорт.

Ея Императорскаго Величества, последовавшим из Славенской духовной консистории в сие духовное правление от 27 февраля под № 207-м указом велено: буде подлинно представленной женою священника Феодора Григорьева о доходах реестр никем не подписанной, и доходы в нем написанны под упованием, то не делая по подписанному в сем духовном правлении о взыскании с священника Карпова шестидесяти пяти рублей определению исполнения, учинить чрез нарочных священников прежде вероятную справку, сколько тогда в Вершинокамьянском приходе было, и от кого имянно денежных доходов, и по тому велеть священнику Карпову оную попадью удовлетворять; во исполнение онаго указа сим духовным правлением два священника, редварский Иоанн Сорока и чечелеевский Василий Лисяков, были определены для учинения вышеписанной о доходах справки, которые священники за съездом в Вершинокамьянку прошлаго мая 6 дня противу представленнаго женою священника // Григорьева реестра справку с жителми вершинокамьянскими учинили, по которой оказалось, за все прошедшее время, сколько священник Григорьев под делом находился, за крещение младенцов два рубле пятнадцать копеек, за погребения умерших рубль семьдесят четыре копейки, и того всех три рубле восемьдесят девять копеек, а за исправление протчих прихожан треб, никто никаких доходов не показал, о коих доходах показанными священниками Иоанном Сорокою и Василием Лисяковым учиненной реестр оригиналом при сем на благоразсмотрение прилагается, а в силу онаго указаго веления, сколько по онному реестру доходов оказалось, жену священника Григорьева от сего духовнаго правления священнику Карпову велено удовлетворять; а что оной священник Карпов в духовном правлении соержан был в цеpe, то не по писменному духовнаго правления определению, а по словесному протопопа Павла Базилевича приказанию. Елисаветградское духовное правление сим почтенно репортует.

Присудствующий иерей Димитрий Смолодович

Присудствующий иерей Иоанн Волчанецкой

Диакон Григорий Саражинович

1781 года июня 23 дня

№ 263.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 69, арк. 36 – 36 зв.

№ 339 1781, лютого 5. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священникам про порядок підготовки та проведення складання сповідних розписів

Ордер

Из Славянскаго духовнаго правления священникам: старокодацкому Стефану Ерофееву, волоским Павлу Порохову, Илии Климентидиеву и Димитрию Кириякову, никопопским протоиерею Григорю Кремьянскому, иерею Петру Якимову, покровским Петру Терпилову и Андрею Григорьеву, терновскому Дамиану Додлевскому, омеловскому Алексею Дедушнскому, бургомскому Симеону Артасевичу и тягинскому Ивану Хотаревскому. К

сочинению исповедных росписей о битии в следующую четиредсятици людам у исповеди и святых тайн причастия срок уже сближается, для того во оном Славянском духовном правлении *определенно*: предложить и вам ордером и велеть за получением сего зараз своих церковников в сие правление для получения на оние росписе одномерной бумаги, которая может быть годящая в переплет, вислать и по получении оной притвердить им, церковникам, сочиня на той бумаге по одной росписе да на особливой по одной же чистим писмом без ималейших ошибок с экстрактами и заключениями, с приложением при том по составляйся прошлого 780 году генваря 17 числа указу о небивших за нерачением у исповеди и причастия особих имянных с показанием лет ведомостей, представить ония следующего апреля на 10 число в сие правление, буди же кто из дячков таковых росписей по порядку не исправит не может, то б оние не дожидая положенаго срока заблаговременно для исправления оних в правлении явились, ибо в случаи чией неприсилке исправлений росписей на положеной срок и по той в сочинении генеральнаго экстракта и отправки тех росписей на повеленной указом срок консисторию зделается остановка, с таковыми имеет быть поступлено по всей строгости законов, с сего ж ордера во всяком приходе сняв копии и учиня на сем получение и отпуск с нарочними без замедления по тракту от места до места в свои конвертах и за печатями отправлять, а с последнаго места прислать обратно в правление непременно, и о исполнению чего и предлагается, февраля 5 дня 1781 году.

Протопоп Славянский Федор Фомич. Присудствующий иерей Василий Илич.
Писарь Михаил Волочанецкой.

НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 340 1781, лютого 5. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священникам про обов'язкове вивчення духовними особами катехізису із подальшим випробуванням їх знань

Ордер

Из Славянскаго духовнаго правления священникам: старокодацкому Стефану Ерофееву, волоским Павлу Порохову, Илии Климентедиеву и Димитрею Кириякову, никополским протоиерею Григорееву Кремьянскому, иерею Петру Якимову, покровским Петру Терпилову и Андрею Григорееву, терновскому Дамиану Додлевскому, омеловскому Алексею Дедушинскому и бургомскому Семену Артасевичу. Ея Императорскаго Величества указом из Славянской духовной консистории по представлению к его преосвященству Никифору архиепископу Славянскому и Херсонскому, вознесенному о нерадивих священниках к изучению катахизиса, в сие правление последовавшим, между протчим веленно еще единойже увещавать священников и дяконов, которее не стараются о учении катахизиса, ежели же и за тем увещанием чрез четыре месячной срок окажутся нерадивими, то об оних поименно представлять к его преосвященству, для того определено: послать к вам сей и велеть с получения онаго во всяком приходе чрез четыре месяци катахизис изучав наизусть для вислушания онаго по прошествии того четиремесячного срока явится в правлении з дяконами, где есть, и рукоположением и дячками и понамарями непременно, на сем же ордере во всяком приходе учиня получение и отпуск по снятии копии отправлять оной по тракту с нарочними без замедления, с последнаго места прислать обратно в правление. Февраля 5 дня 1781 года.

Протопоп Славенской Федор Фомич.
Писарь Михаил Волочанецкой.

НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 341 1781, лютого 25. — Донесення Єлисаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про справу відставного капрала Т. Некрилова, обвинуваченого в двосженстві

№ 300. Получено марта 7 дня 1781 года, записав доложить.

В Славенскую духовную консисторию от Елисаветградскаго духовнаго правления
Доношение.

Прошлаго 1780 года марта 16 дня Елисаветградская провинциальная канцелярия присланным в сие духовное правление известием представила, в оную де Елисаветград-

скую провинциальную канцелярию при промемории от полковой Нежинской канцелярии прислана выпущенного из Старосколского пехотного полку в отставку солдата Тимофея Некрилова жена Ксения Некрилова для отдачи ему; за сыском же чрез земскаго комисара капитана Быкова в оную канцелярию означенного Некрылова скаскою показал, яко прописанная женка действительно ево, но за побегом де ее от него назад тому четвертой год, он в прошедший 1780 году на дочери шанца Бешковского жителя Матвея Шевца девке Парасковее женился, которая и ныне в том шанце Бешки жителствует, то оная провинциальная канцелярия прописанного Некрылова с женкою ево Ксениею для учинения об них по духовенству разбирательства в сие Елисаветградское духовное // правление прислала с требованием, что по тому учинено будет уведомления; в Елисаветградское ж земское комисариатство посланным из оной провинциальной канцелярии ukazом велено: жителствую в шанце Бешковском показанного Некрылова другую жену Параскевию Матвееву дочь сыскав отправить прямо от себя при писменном выде в сие духовное правление с нарочным, и по исполнении в провинцию отрепортовать, которая и прислана; по рассмотрении же в сем духовном правлении онаго дела означенный Тимофей Некрылов того ж года мая 20 дня допрашиван и показал:

1-е. Лет ему, Тимофею Некрылову, от роду сорок два, родился он Воронежской губернии уезда Олшанского в городе Олшане от отца Никиты Некрылова однодворца, а матери Матроны, взят он, Некрылов, в службу по умертвии своего отца, а при жизни матери в 1764-м году в Старосколской пехотной полк, в котором, находясь рядовым, женился в 1774-м году, будучи в Малороссийском городе Нежине с помянутым полком на неперемных квартирах, на женщине, находившейся в услужении при офицеру того ж Старосколского полку прапорщику Басовичу Ксении Павловой дочери малороссианке в земнее время, а котораго месяца // и числа он, Некрылов, не припомнит, и того ж году по женитбе его, Некрылова, на весне от главной команды повелено полку в поход итти, которой пришедши в Елисаветградскую провинцию стоял по разным местам без малаго год, где и жена его, Некрылова, Ксения с ним крупно Некрыловым была, между тем опять повелено было от главной команды полку в скорости выступить в поход в Крым, не забывая с собою женского полу, а оставатся им на месте в слободе Шамовке, коих всех в команду онаго полку помянутому прапорщику Басовичу определено, где и жена его, Некрылова, Ксения осталась с протчими женщинами на тех квартирах, ис коих по их желанию многие по разным местам поразошились, между чем и жена его, Некрылова, Ксения, не уведомляя его, Некрылова, где будет находится, без всякаго свидения безвестно пошла, о которой он, Некрылов, и слуху не имел чрез четыре года; поворотясь же означенной полк с Крыму, то он, Некрылов, получил в 1779 году чистую отставку и женился шанца Мошоринскаго на дочери тамошняго жителя Матвея Шевца девице Параскевии, не объявляя ей, Параскевии, что в его, Некрылова, в живых жена есть, поелику и не уповал уже оной // своей жены в живых быть; порук же по нем, Некрылове, никаких небыло, а сам он, Некрылов, священника Симеона Мовчана о перевенчании его, Некрылова, с означенною девицею Параскевиею просил словесно, а писмено ничего ему, священнику, не давал, на последок с повеления его, священника Симеона Мовчана, священником, ему, Некрылову, неизвестным 1780 года посля Рождества в мясницы с помянутою Параскевиею перевенчан, с коею и жил недель с пять, между тем оная первая его, Некрылова, жена Ксения в Елисаветградскую провинциальную канцелярию при промемории от полковой Нежинской канцелярии того ж 1780 года, а котораго месяца и числа он, Некрылов, не припомнит, прислана, почему он, Некрылов, Елисаветградскую провинциальную канцелярию взят и в сие духовное Елисаветградское правление с нею, Ксениею, при известии прислан, при том же он, Некрылов, объявил, что он с первою своею женою Ксениею жить вовся ныне не желает, поелику она живши с ним, Некрыловым, вместе, жила непостоянно и блудно с солдатами и пьянствовала, доказательство же ее непостоянства то, что он, Некрылов, Ксению от афицера прапорщика Басовича не девкою, но женкою // не имевшею в себя никогда мужа брал.

2-е. Того ж 1780 года мая 30 дня поселенца слободы Бешки Матвея Шевца дочь Парасковеею допросом показала, что прошлаго 1780 года месяца генваря, а какого числа по простоте своей не знает, выдана она помянутым отцом своим Матвеем с согласия ее, Парасковее, за отставного солдата Тимофея Некрылова полку Старосколского в замужество, и жила она с ним, Некрыловым, пять недель, между тем пришла к нему, Некры-

лову, первая его жена Ксения не знает откуда, о которой жене он, Некрылов, ей, Парасковей, как пред венчанием, так и по обвенчании никогда не говорил, пока она, Ксения, сама к нему, Некрылову, не пришла; венчана ж она, Парасковья, в слободе Бешка в Крестовоздвиженской церкви священником ей неизвестным; по нем же, Некрылове, порук никаких ни письменных, ни словесных не было.

3-е. Священник слободы Бешки Симеон Мовчан того ж 780 года августа 4 дня допросом показал, что прошло 1780 года месяца генваря с его, священника Мовчана, позволения заграничный священник Игнатий Шумакевич Старосколского пехотного полку отставного капрала Тимофея Некрылова с девкою Параскою, жителкою бешковскою дочерью Матвея // Шевца, обвенчал, поруки же по нем, Некрылове, были жители бешковские Семен Волошин да Андрей Коваль, которые его, священника Мовчана, словесно уверяли, что у его, Некрылова, жены в живых нет, да и он сам, Некрылов, дал от себя ему, священнику, при оных поручителях подписку, которую при сем приложил, в том, что нет в его, Некрылова, жены, а буди явится, то он, Некрылов, выключая его, священника, от всякого суда, сам он в духовном и в гражданском суде в силе уложенных прав ответствовать будет.

4-е. Бешковские жители Семен Волошин и Андрей Коваль того ж 780 года декабря 1 дня допросом показали, что прошлого 780 года за отставного капрала Старосколского пехотного полку Тимофея Некрылова Волошин и Коваль старостами в его женибе не были, и в парухах по нем не состоят, и никакова ни письменного, ни словесного от их уверения о немении в его, Некрылова, в живых жены умершему бешковскому священнику Симеону Мовчану не было, а точию по случаю позвавши их он, священник, в свой дом и объявлял им, что якобы имеет он, священник, от духовного правления о перевенчании онаго Некрылова письмо, на котором письме во свидетелство того Волошин и Коваль по прозбе онаго умершаго священника Мовчана подписались, // а от правления ли оное письмо, или от его, священника, самого было написано, и в какой силе они, Волошин и Коваль, по незнанию грамоти знать не могут.

А в книге Кормчей напечатано: в правилах Василия Великого 77-м на листе 245-м на обороте: иже свою жену оставя и другую поим, прелюбодей сей семь лет запрещение да примет, лето едино да плачется, два лета послушая божественных писаний, три лета припадая, и седмое стоя с верными без общения, и по том да причастится святых даров.

В гране 39-и в главе 49-и на листе 491-м на обороте: иже две жене имети покуситесь не законом но нрава изволением, добре подимет прелюбодейния казнь, последже сочетавшаяся ему жена аще неведяще его яко имат законную жену помилована будет.

Василия Великого в правиле 46-м на листе 239-м: иде некая в неведении за муж, его же остави жена, и потом первая возвратися, сия же пушена бысть, блудница вменяется по неведению, и аще хошет да посягнет, добре ж есть, аще не посягнет; *того ради* Елисаветградское духовное правление // *положило мнение*: 1-е, брак означеннаго Тимофея Некрылова с женкою Парасковию яко незаконный уничтожить, и по правилу Великого Василия 77-му его, Некрылова, семилетней церковной епитимии за вступление от живой первой своей жены с другою в брак предать. 2-е, женку же Параскевию по невидению вступившую за его, Некрылова, в замужество по правилу того ж Василия Великого 46-му оставить свободну и без епитимии. 3-е, как же женка первая помянутаго Некрылова Ксения неизвестно где прошла 780 года мая 30 дня из города Елисавета, не дождав конечного о себе решения девалась, которой предявленной Некрылов немалое время во всей окружности Елисаветградской провинции искал, однак и до сих пор нигде не может и слуху об ней, Ксении, иметь; по правилам же книги Кормчей он, Некрылов, с первою своею женкою в супружестве жить должен, для того дать ему, Некрылову, повеление, и дано, дабы он до решения дела первую свою жену Ксению старался сыскать. 4-е. А дабы с женкою Параскевию вместе // он, Некрылов, не жил и телеснаго совокупления с нею не имел, отдать ее, Параскевию, отцу ее Матвею под наблюдение, в чем обязать его подпискою, и обязан, что все, равно как и подлинное дело, Славенской духовной консистории Елисаветградское духовное правление в полное рассмотрение предаст.

Присудствующий иерей Димитрий Смолодович.
Присудствующий иерей Иоанн Волчанецкой

1781 года февраля 25 дня

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 98, арк. 1 – 5.

**№ 342 1781, серпня 21. — Допит михайлівського священника
І. Шумакевича про обставини незаконного вінчання відставного
капрала Т. Некрилова**

1781 года августа 21 числа в силе указа Славенской духовной консистории в Крыловском духовном правлении находящийся в слободе подполковника Золотницкого Михайловки священник Игнатий Шумакевич о нижеследующем допросом показал.

Он, священник Шумакевич, с дозволения Елисаветградского духовного правления будучи в шанце Мошоринском, он же и Бешка, в исправлении тамошним прихожанам христианских треб, прошлого 780 году в генваре месяце последних числе по дозволению умершого тамошняго настоятеля священника Симеона Мовчана в приходской бешковской Воздвиженской церкви отставного капрала Тимофея Некрылова с дочерью бешковского жителя Матвея Шевца девицею Параскевию по обоимному // их желанию обвенчал. Прежде же венчания онога капрала деланы ли помянутым священником Мовчаном в церкви надлежащие оклики, и имел ли оной Некрылов первую в себя жену, и в неимении кто за него свидетелями были, и в каковых с оных свидетелей обстоятельствах священник Мовчан обязательство взял неизвестен, а толко пред обвенчанием он, Мовчан, ему, священнику Шумакевичу, объявил, что в него от свидетелей обязательство есть, и в сем допросе показал по совести иерейской сущую правду. К сему допросу священник Игнатий Шумакевич руку приложил.

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 98, арк. 36 – 36 зв.

**№ 343 1781, травня 19. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії
Слов'янському духовному правлінню щодо розшуку зниклого
келійника А. Андрєєва**

Указ Ея Императорскаго Величества самодержици всероссийския из Славенской духовной консистории в Славенское духовное правление. Сего мая 14-го дня Московская губернская канцелярия присланою в консисторию промемориею объявила к следующему де в оной канцелярии о безвестном пропавшем секретаре Степанове делу, сискивается бившей в Данилове монастыре в келейниках Черниговской Стародубского полку села Гремячева попов сын Андрей Андреев, которой приметали роста двух аршин с неболшими, волоси на голове темнорусие, лицом смугловат и круглват, с малими рябинами, нос продолговат и остр, и от испоречения по болезни ног машиною ходит не борзо, а на обе стороны кочковато, якобы прихрамивает, уса и бороды нет, лет осьмнадцать, и требовала не прожить ли оной где в ведомстве духовном о сиске его и о присылке в оную губернскую канцелярию кому следует предписать. И по Ея Императорскаго Величества указу Славенскую духовную консисторию определено: о сиску и об отсылки в Московскую губернскую канцелярию означеннаго Андрея Андреева во все духовние правления и монастыре послать из консистории указы, каков в Славенское духовное правление, правления и монастыре таковых указы из консистории послани. 1781 года мая 19 дня.

Не подленом тако:

Намесник иеромонах Созонт.

Секретарь Василий Вербицкий.

Капеист Иван Грудницкий.

Славенскаго духовнаго правления капиист Стефан Крамарев.

№ 587.

НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 344 1781, червня 3. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священикам про розшук зниклого келійника А. Андрєєва

Ордер

Из Славянскаго духовнаго правления священникам: старокодацкому Стефану Ерофееву, волоским Павлу Порохову, Илии Климентидиеву и Димитрию Кириякову, никополюским протоиерею Григорию Кремянскому и Петру Якимову, покровским Петру Терпилову и Андрею Григорию, терновскому Дамиану Додлевскому, омиловскому Алексею Дедушинскому, бургомскому Симеону Артасевичу и тягинскому Иоану Хатаревскому.

Какови Ея Императорскаго Величества указ из Славянской духовной консистории в сем правлении получен о сиску и поимки бежавшаго села Гремячева поповского сына Андрея Андреева, кой к делу Московской губернской канцелярии надобен, и об отсылки его за сиском в Московскую губернскую канцелярию, в Славянском духовном правлении и определено: со оного указа справочную копию для исполнения к вам при сем ордер отправить и велеть за получением онаго во всяком приходе сняв таковую ж копию и надписав на сем получение и отпуск с места до места с нарочитими в своих конвертах и за печатми отправлять, а с последнего места прислать обратно в правление непременно, июня 3 1781 году.

Протопоп Славянский Федор Фомич.
Присутствующий иерей Василий Удовицкий.
Писарь Михаила Волчанецкий.
НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 345 1781, травня 19. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії Слов'янському духовному правлінню щодо проведення молебнів про знищення сарани

Копия.

Получен июня 17 дня 1781 году.

По указу Ея Императорскаго Величества самодержицы всероссийския из Славенской духовной консистории в Славенское духовное правление. Полученой в консистории справки значится, что прошлого 780 года июля 17 дня в силе учиненнаго в консистории определения преосвященным Никифором архиепископом Славенским и Херсонским апробованного посланими во все духовные правления и монастыри от 31 того ж июля указами велено о истреблении зловреднейшей саранчи ко отвращении от нас сего губителнешаго зла при служении божественной литургии моление приносить Господу Богу читая положенную в требники в царствующем граде Москве напечатаном на листу 199-м на обороте молитву с коленопреклонением не именуя других животных, кроме пругов, как и в том требнике означенно. И по Ея Императорскаго Величества указу Славенскую духовную консисторию определено и его преосвященством апробовано: послать во все духовные правления и монастыри из консистории указы и велеть буде где откроется оная зловреднейшая саранча, то б священники на те места выходя приносили Господу Богу моление с водоосвящением и окроплением оних мест читая при том и вишеписаную молитву с коленопреклонением, и Славенскому духовному правлению чинить о том по сему Ея Императорскаго Величества указу, а в прочие духовные правления такови ж указы из консистории послани. 1781 года мая 19 дня.

На подленом тако:
Нефорощанский игумен Лукьян.
Секретарь Василий Вербицкий.
Капеист Иван Грудницкий.
Капеист Стефан Крамарев.

№ 571.

НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 346 1781, липня 31. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священикам стосовно проведення молебню про знищення сарани

Ордер

Из Славянскаго духовнаго правления священникам: старокодацкому Стефану Ерофееву, волоским Павлу Порохову, Илии Климентидиеву и Димитрию Кириякову, никополским протопопу Григорию Кремьянскому и Петру Якимову, покровским Петру Терпилову и Андрею Григориеву, тереновському Дамиану Додлевскому, омеловскому Алексею Дедушинскому, бургомскому Симеону Артасевичу и тягинскому Иоану Хатаревскому.

Каков Ея Императорскаго Величества указ из Славянской духовной консистории в сем правлении получен о приношении во всех церквах о истреблении зловредней саранчи молитв получен в Славянском духовном правлении и определено: с оного указа справочную копию к учинению молитвы к вам при сем ордере отправить и велеть за получением онаго во всяком приходе сняв с того указа копию и подписав на сем получение и отпуск от места до места в своих конвертах и за печатами с нарочными отправлять, а с последняго места прислать обратно в правление, предписанно ж за опубликованием указа народам неотложно исполнять непременно, июля 31 дня 1781 года.

Протопоп Славянский Феодор Фомич.
Присутствующий иерей Василий Удовицкий.
Писарь Михайла Волчанецкий.

№ 237.

НКМ КП – 25092 / Арх – 8302.

№ 347 1781, травня 31. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглому духовенству про пошук у церквах копій указу Синоду 1767 року стосовно заборони священико- та церковнослужителям брати участь у складанні селянами скарг на поміщиків

Копия.

Ордер

Из Славянскаго духовнаго правления священникам: старокодацкому Стефану Ерофееву, волохским Павлу Порохову, Илии Клементиеву и Димитрию Кириакову, никополским протопопу Григорию Кремьянскому и Петру Якимову, покровским Петру Терпилову и Андрею Григорьеву, терновскому Дамиану Додлевскому, амеловскому Алексею Дедушинскому, бургомскому Семиону Артасевичу и тягинскому Иоану Хаптаревскому.

Каков Ея Императорскаго Величества указ из Славенской духовной консистории в сем правлении о немедленном отискании и освидетельствовании при всех церквах чрез закашиков прежде посланных из Святейшаго Синода в 1767 году о неподавании священно и церковнослужителям повода к подаче помещичим людям и крестьянам на своих владельцов челобитев и о неподписании ими некаких дел вместо их неграмотных, так же и обовязании всех священно и церковнослужителей подписаны получен в Славянском духовном правлении и определено: с оного справочную копию для исполнения к вам при сем ордере отправить и велеть за получением онаго во всяком приходе сняв с того указа копию от места до места отправлять с нарочными в своих конвертах и за печатами, а с последняго места сей прислать обратно в правление непременно, мая 31 1781 года.

На подленном тако:
Протопоп Славянский Феодор Фомич.
Присутствующий иерей Василий Удовицкий.
Писарь Михайло Волчанецкий.

№ 240.

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

№ 348 1781, вересня 13. — Копія ордеру Старокодацького зажажчика В. Ілліча під леглому духовенству про підтвердження заборони священно- та церковнослужителям втручатись у світські справи

Копія.

Ордер

Заказа Старокодацького честным иереям старокодацкому Стефану Ерофееву, волохским Илии Клементидиеву, Димитрию Кириакову, никополюским Григорию Кремянскому, Петру Якимову и Петру Терпилю, покровскому Андрею Дроботу.

Сего сентября 4 дня з Славянскаго духовнаго правления ордер с приложением Ея Императорскаго Величества копии указа от 14 мая сего 1781 году з Славянскою духовною консисторией в оное правление последовавшего о обявзании всех священно и церковно служителей подписками о невступании ими в светские дела мною получены, коими повелевается опубликований состоявшегося в Святейшем Синоде в 767-м годе августа 22 дня указ сыскав чрез зажажчиков свыдетелствовать, предлагается вам за получением сего ордеру всяк в своем приходе с имевшихся при ваших церквах указов тот в 767-м годе августа 22 дня состоявшейся указ сыскав хранить при тех указах // до будущаго по оному исполнению, сеи же ордер, дабы в каком приходе по замедлеватся не мог, по дписывая на нем получение и отпуск чрез верния окказыи либо чрез нарочных от места до места отправлять, с последняго же места прислать обратно в заказ; Старый Кодак, 1781 году сентября 13 дня.

На подленном тако:

Зажажчик священник старокодацкий Василий Иллеч.

№ 5.

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

№ 349 1781, липня 7. — Указ Синоду стосовно повідомлення Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про звернення розкольників до митрополита Євсевія з проханням посвятити їхнього ченця в єпископа

1781-го года июля 2-го дня. По указу Ея Императорскаго Величества Святейший Правительствующий Синод, слушав ведения Правительствующаго Сената, которым на ведение ж Святейшаго Синода, касательно до пребывающаго в польском местечке Могилеве, называющагося митрополитом Презренским Евсевия, по причине вступления им в противность правил святых в управление тамошним православным духовенством, принадлежащим до Переяславской епархии, и обещания раскольникам посвятить раскольническаго же чернеца Иосифа во епископа, о удержании тех раскольников от таковых их во вред православныя церкви предприятий и о прочем, уведомляет, что из Правительствующаго Сената, с прописанием онаго Святейшаго Синода ведения, сообщено на примечание о том господам генерал губернаторам графу Петру Александровичу Румянцову Задунайскому и князю Григорию Александровичу Потемкину, а Коллегии иностранных дел рекомендовано, чтоб она требование Святейшаго Синода исполнила с своей стороны в сем случае, сколько позволит ей та возможность, о чем де и указы посланы, она же коллегия доношением Святейшему Синоду на посланные указы представляет, что о разных обидах, учиненных в Польше униатами греческим исповедникам и о дерзновенных поступках, оказанных в местечке Немирове означенным Евсевием, отправленными из той коллегии к обретающемуся в Варшаве послу графу Стакальбергу рескриптами Ея Императорскаго Величества писано было, чтоб он Его Величеству королю и неперемному совету учинить пристойное представление и домогательство, дабы единовременныя до учреждения с обоих сторон комиссии оставлены были в спокойном их владении, как церквами, так и прочими к оным принадлежностями, и чтоб митрополит Евсевий оттуда был выслан, а отнятыя униатским официалом греческим церкви возвращены были без замедления, оставляя их на прежнем основании в ведении по духовным распоряжениям Переяславскаго епископа, а в какой силе получены от него, посла графа Стакальберга, реляции от 3-го и 31-го марта, с оных для известия Святейшему Синоду

приложены переводы, с упоминаемым в последней приложении касательно высылки оттуда означенного митрополита по королевскому указу. *Приказали:* как по справке в канцелярии Святейшего Синода оказалось, что в Святейший Синод представления последовали о чинимых униатами находящемся в Польше православному духовенству превращением православных церквей на унию и собственно им притеснениями, гонениями, разграблением у того духовенства домов их и отягощением несносными подачами обидах и о поступках Евсеиных от преосвященного Илариона епископа Переяславского, а о предприятии раскольническом в представлении ими оному Евсевию для посвящения по его обнадеживанию раскольнического чернеца во епископа представлено от преосвященного Никифора архиепископа Славенского, для того о вышеписанном к ним, преосвященным Славенскому и Переяславскому, с приложением и со означенных реляций копий, послать указы.

Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству Православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины II. — Петроград: Синодальная типография, 1915. — Т. II: 1773 – 1784 гг. — С. 323 – 324.

№ 350 1781, липня 31. — Донесення В. Сінолиціної Катерининському духовному правлінню з проханням розгляду питання про її розлучення з чоловіком, який має першу законну дружину

№ 37. Многожен. Августа 6 дня 1781 году. Записав в книгу доложить. В Екатерининское духовное правление приписной к украинским шолковым заводам слободы Новых Водолаг от женки Вассы Синолицыной

Покорное доношение.

Назад тому шестой год выдана я в девках отцом моим Прасковейскаго селения жителем Гаврилом Синолицыным здешнего жителя Прокопа Максименка за сына его Ивана в замужество; венчал же нас того ж селения священник Петр Хитровский; и по венчании жила я у свекра с оным моим мужем чрез год спокойно, а на другой год начал оной свекор мой Прокоп принуждать меня к учинению с ним прелюбодейства, и как я на то никак не соглашалась, то он каждого дни немилосердно меня бивал; которых побоев и насилств я не стерпя приносила о том в здешнем Нововодолазком правлении жалобу, и после того с дозволения означенного правления пошла от него в Прасковейское селение к отцу своему, куда и муж мой Иван перешел было, и пожив со мною с полгода пошел на заработки, ныне ж приежая ко мне усиливается паки взять в дом отца своего на жительство. А как у одного мужа моего первая жена Ефросиния и ныне в живых находится и проживает Харьковской губернии в селе Хорошеве, о чем как оной муж мой так и свекор известны. Того ради Екатерининскому духовному правлению о чем донося покорно прошу о учинении с оным мужем моим // Иваном развода и о дозволении за иного мужа выйтить учинить милостивое рассмотрение. Июля 31 дня 1781 году. К сему доношению вместо вышеписанной женки Вассы Синолицыной неграмотной по ее прошению нововодолажской соборной Воскресенской церкви дьячок Василий Копечин руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 2 – 2 зв.

№ 351 1781, вересня 29. — Повідомлення Ново- та Маловодолазького правління Катерининському духовному правлінню про направлення П. Пересечанського з сином для допиту

Сентября 30 дня 1781 году. Взять с представленных людей допросы. Из Ново и Маловодолажского правления в Екатерининское духовное правление Сообщение.

По сообщению одного духовного правления нововодолажской житель Прочкоп Перечанской с сыном Иваном для учинения по доношению невестки его и одного Ивана жены Вассы допроса при сем в Екатерининское духовное правление посылается.

Порутчик Иван Чернов. Коллежский регистратор Яков [Підпис].
Сентября 29 дня 1781 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 5.

№ 352 1781, вересня 29. — Допит П. Пересечанського з питаннями по обвинуваченню його невісткою у схильнні до перелюбу і про наявність у його сина іншої дружини

1781 году сентября 29 дня нововодолазкой житель Проккоп Пересечанской по доношению невестки своей Вассы Синолицыной по нижеписанным пунктам допрашиван и показал

Вопросы	Ответы
1	1
Принуждал ли ты невестку свою сына своего Ивана жену Вассу Синолицыну к учинению с тобою прелюбодейства, и как она на то не соглашалась, то бивал ли ты ее каждого дня немилосердно.	Я к учинению со мною прелюбодейства невестки своей Вассы никогда не принуждал и каждого дни ее не бивал, а однажды только усмотря нерадение ее в економии плетью наказывал.
2	2
Приносила ль она на тебя в Нововодолазком правлении о том жалобу.	За те побои она на меня озлобься в Нововодолазком правлении приносила жалобу на меня, якобы я ее принуждал к прелюбодейству, но доказать в том не могла ничего, и я избегая такой клеветы одного сына своего Ивана от себя отделил, чтоб он с реченною женою своею жил особо на своей економии.
3	3
Сына твоего Ивана первая жена Ефросиния в живых ли находится и где живет.	Первая жена сына моего Ивана в живых ли находится ныне или умре я не знаю, ибо она назад тому лет с пятнадцать из дому моего бежав не являлась; а хотя я с сыном своим спустя после ее побегу год сыскал было я ее Хорошевского девичьяго монастыря в священника, а имени его не знаю, однак служители того священника от нас ее отняли, и она // вырвався побежала в попов садок, а более ее не видели и к оному попу требовать ее не ходили, а после уведомился я от тамошних людей, что и с Хорошева уже пошла неведомо куда.
4	4
И в сих допросах сказал ли ты истинную правду.	И в сих допросах сказал я истинную правду, в том и подписался к сим ответам вместо вышеписанного Проккопа Пересечанского неграмотного по его прошению слободы Новой Водолаги житель Афанасий Павленков руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 7 – 7 зв.

№ 353 1781, вересня 29. — Допит І. Пересечанського стосовно його двоєженства

1781 году сентября 29 дня нововодолазкой житель Иван Пересечанский по доношению жены своей Вассы Синолицыной допрашиван и показал.

Назад тому пятнадцать лет женился я нововодолазкого жителя Андрея Кириченка на приемуже его девке Ефросинии, которая спустя после того год бежала от меня безвестно. Почему я в прошлом 776 году в Екатерининском духовном правлении просил дозволения за безвестным побегом одной моей жены жениться на другой, в котором и дело производилось, а как по оному решению я не получил и как мне без жены прожить было нельзя, то я по совету отца моего сыскав себе невесту в Прасковейском селении тамошнего жителя Гаврила Синолицына дочь девку Вассу на ней женился, венчал же нас того ж селения священник Петр Хитровский, и живучи я с нею, Вассою, никогда не приметил, чтоб отец мой ее принуждал к прелюбодейству, что же касается до помянутой первой жены моей Ефросинии, о которой вторая жена мой Васса доносит, якобы живет ныне в Хорошове, то я о том неизвестен, а сыскав было ее я другого году после ее побе-

гу Хорошевського девичього монастиря у священника, а имени его не знаю, откуда хотел было взять, однак служители оногo священника в меня ее отняли, и она с рук вырвавшись побежала в попов садок, и более я ее не видел, и к оному попу требовать ее не ходил, после того слух прошел, якобы в Харкове живет в какогo то шинкаря, куда я с отцом своим // ездил, однак не наишел, более ж никуда я искать не ездил, и где она обретається, в живых ли или умре ни от кого неслыхал, и в сем допросе сказал я истинную правду, в том и подписался. К сему допросу вместо вышеписанного Ивана Пересечанского неграмотного по его прошению нововодолажский житель Афанасий Павленков руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 8 – 8 зв.

№ 354 1781, вересня 30. — Ухвала Катерининського духовного правління про зобов'язання І. Пересечанського докласти зусиль для пошуку першої дружини, доставляння в правління священника П. Хитровського і взяття з І. Пересечанського та В. Сінолиціної підписок про утримання від подружніх стосунків

По указу Ея Императорскаго Величества Екатеринбургское духовное правление слушав взятые по доношению просительницы женки Вассы Синолицыной с мужа ее Ивана и свекра Прокофия Пересечанских допросы, по коим явствует, что Иван Пересечанский бежавшую от него первую жену Ефросинию хотя было сыскал в Хорошеве у тамошняго священника, и служители того попа у него отняли ее, но он к тому попу ее требовать не ходил и нигде более об ней разведывать и искать не ездил, а в духовном правлении хотя прозбу и занес в прошлом 776 году с дозволения женится на другой жене, точию по своему делу резолюции недождався и не изведен достоверно о смерти первой своей жены женился на другой, коего просковейской священник без дозволения духовной команды обвенчал, и где ныне оная жена Ефросиния находится неизвестно. Того ради определили: 1-е. Оному Ивану Пересечанскому велеть о сыску первой его жены Ефросинии приложить старание, и буди где ее сыщет, то бы взял ее к сожителству о том духовному правлению дал знать, буди же нигде не сыщет, то бы представил писменные свидетельства от командующих тех мест в каких будет ее искать, о чем дать ему из духовнаго // правления писменный вид. 2-е. Священника Петра Хитровского в духовное правление сыскав доставить, с каким указным обыском он предписанной сумнительный брак обвенчал. 3-е. Дабы он, Иван Пересечанский, со второю женою Вассою в пред до указу супружескаго совокупления не имел, в том их обязать подпискою. Сентября 30 дня 1781 году.

Протопоп Иоанн Сулима.

Священник Иоанн Александров.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 13 – 13 зв.

№ 355 1781, вересня 30. — Письмовий вид, виданий Катерининським духовним правлінням І. Пересечанському для розшуку його першої дружини

Объявителю сего нововодолазкому жителю Ивану Пересечанскому по определению Екатеринбургскаго духовнаго правления велено бежавшей первой жены его Ефросинии искать и буди где он ее сыщет то взять ему оную к сожителству, и о том в показанное духовное правление дать знать, буди же не сыщет то тех мест от командующих где будет ее искать брать письменные свидетельства, с коими и явится в духовное правление, в чем ему, Ивану Пересечанскому, из Екатеринбургскаго духовнаго правления сей письменный вид дан, сентября 30 дня 1781 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 14.

№ 356 1781, вересня 30. — Підписка І. Пересечанського про дотримання заборони на подружні стосунки з його другою дружиною Вассою і про розшук першої дружини Єфросинії

1781 году сентября 30 дня я, нижеподписавшийся нововодолазкой житель Иван Пересечанский, в Екатерининское духовное правление дал сию подписку в том, что впредь до указа с второю женою моею Вассою супружеского совокупления иметь не должен, а должен старание приложить о сыску бежавшей первой своей жени Ефросинии, в чем подписуюсь. К сей подписки вместо вышеписанного Ивана Пересечанского неграмотного по его прошению нововодолазкой житель Афанасий Павленков руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 15.

№ 357 1781, жовтня 12. — Наказ Катерининського духовного правління дячку І. Даєву доставити священника П. Хитровського в правління для допиту

Приказ.

живущему в слободе Староверовки дячку Ивану Даєву.

По производящемуся в сем правлении следствию о женидбе нововодолазкого жителя Ивана Пересечанского от бежавшей жены на девке Прасковейского селения Вассе Синолицыной того ж селения священник Петр Хитровский потребен к допросу, венчал ли он предписанной сумнительной брак и с каким указным обыском. Того ради по указу Ея Императорскаго Величества в Екатерининском духовном правлении определено послать тебе приказ, и посылается, // и велеть отправься тебе в оное селение показанного священника Петра Хитровского взяв представить в духовное правление, при том велеть ему, чтоб и дячка тамошнего взял с собою для освидетельствования, откуда он и с чиим дозволением вступил там в ту должность, за отбытием же оногo священника приход его препоручен слободы Ленивки священнику Иякову Левицкому, о чем ему и предложено; будучи ж тебе в сей посылке сверх повеления ничего не чинить. Октября 12 дня 1781 года.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 9 – 9 зв.

№ 358 1781, жовтня 12. — Ордер Катерининського духовного правління священнику слободи Ленівки Я. Левицькому про задоволення ним релігійних потреб прасковейських парафіян під час знаходження священника П. Хитровського в правлінні

Ордер

слободы Ленивки священнику Иякову Левицкому.

За отбытием Прасковейского селения священника Петра Хитровского в духовное правление по касательному до него делу наблюдать вам его приход, дабы в мирских трудах никакова упущения не воспоследовало, с надлежащею запискою, которую по возвращении его в дом ему препоручить. Октября 12 дни 1781 году.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 10.

№ 359 1781, жовтня 20. — Допит священника П. Хитровського про здійснене ним незаконне вінчання

1781 году октября 20 дня Прасковейского селения Богородицкой церкви священник Петр Хитровский о перевенчании нововодолазкого жителя Ивана Пересечанского от бежавшей его жены с девкою Вассою Синолицыною допрашиван и показал.

В прошлом 1776 году, а которого месяца и числа не припомню, предписанного водолазкого жителя Ивана Пересечанского я венчал в приходской моей церкви, что ж касается до указного обыску, то пред венчанием дней за три, когда оногo жениха отец нововодолазкой житель Прокоп Пересечанский и невестнин же отец прасковейской житель Гаврило Синолицой пришли ко мне просить о перевенчании детей своих, то я

допрашивал их, жених не от живой ли жены, и не имеется ли между ними какого препятствующаго к браку родства, которые по совести христианской свидетельствовали, что жених Иван Пересечанский женится первым браком и между ними родства не имеется, что и присягою в церкви утвердили, на присяжном же листу не подписывались и я обыску никакова более не делал, и что у жениха первая жена в бегах того мне не объявляли, и в сем допросе сказал я истинную правду, в том и подписался.

К сему допросу Прасковейского селения Богородицкой церкви священник Петр Хитровский руку приложил.

ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 44, арк. 12.

№ 360 1781, листопада 26. — Копія ордера Слов'янського духовного правління священникам Старокодацького заводу про необхідність передавати без затримки зі зняттям копій всіх ордерів, що надсилаються із заводу

Копия. Получен 30 декабря 1781 году.

Ордер

Из Славенского духовного правления священникам: старокодацкому Стефану, волоховскому Дмитрию, слободы Папчинского Иоакиму, бутувичевскому Петру Авадоскому, никопольским Григорию, Петру и Петру Якимову, покровским Андрею, терновскому Дамиану, перетовскому Стефану, омеловскому Алексею, бургомскому Симеону и трегинскому Иоанну Хапчаревскому.

По репорту закащика Старокодацкого священника Василья Ильича, в котором объявля, что де от правления им с его заказа ордера в приходы по некоторым приходам, а особливо в Волоском, священники пересылкою оных умедливают, чрез что в присылке метричных ведомостей и прочих нужных дел в заказ может следовать остановка, просил, дабы и впред то чинимо не было // священству его заказа о том притвердить. *Определено:* послать к вам сей и велеть ежели впред из Старокодацкого заказа отправленные ордера будут в приходах ваших получаемы, то оных нимало не медля зараз за получением оных сняв копии и учиня на оных надпись за своими печатями с нарочными в подлежащий тракт отправлять, а ежели же и за сим где задерживаны будут дела, и о том будет донесено, с таковым имеет быть поступлено по всей строгости законов. Ноября 26 дня 1781 году.

Подлинной подписали:

Протопоп Федор Фомич. Романковской священник Евфимий Сербинов.

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

№ 361 1781, грудня 14. — Допит гречанки Василиси, вінчаної з греком Рантом, який виявився вже одруженим, а пізніше прийняв іслам і одружився на татарці

1781 года декабря 14 грекия Василисса Дымина дочь в дополнение своего доношения в Херсонском заказе допрашиванна и показала:

1-е

Имя ей Василисса, лет от роду ей девятнадцать, родилась она Крымскаго полуострова в местечке Карасубазаре от родителей с деда и прапрадеда веры и родом греков отца Феодора Иванова а матери Елисаветы. Крещенна тамо в Карасубазаре священником тамошним Георгием, восприемниками были при крещении Спиридон Грек, имя ей от крещения дано Василисса, жила при тех своих родителях до выходу в замужье лет пятнадцать;

2-е

По пятнадцати же от рождения ее лет прошлого 1778 года в май месяце пришел к ее родителям карасубазарский священник именем Георгий, не тот, что ее крестил, но другой того имени, и сватал ее в ее родителей за грека тогда бывшего волентиром в российском корпусе именем Ранта, кой священник и свидетельствовал ее родителям о его честном состоянии и что он нигде не женат, а женится на ей, Василиссе, впервые намеревает;

3-е

По котором уверении ее родителей сговорились ее родители выдать ее в замужие за онаго Ранта, в пятнадцатой же день после сговорин оной Рант, взяв с полку Елецкого пехотнаго, кой тогда лагерем стоял у Карасубазара, полковаго священника, имени коего она незнает, привел в дом ее родителей, где в доме ночью оной священник без всяких об нем свидетельств ее, Василиссу, и обвенчал, венца ему и ей держал один арнаут Михаила, прозвания не знает, кой нине жителствует в Таганроге, после которого обвенчания жила она с ним в Карасубазаре в доме своих родителей два месяца; //

4-е

По двоих месяцах пришла она с тем своим мужем Рантом в Колпаковку на жительство, где жила с ним полтретья года прошлого 1780 года до августа месяца, где жительствова, когда пришла его первая жена именем Стефанида в Колпаковку, то он, Рант, ее, Василиссу, уверял, что то не законная ево жена была, а блядь, чем она уверенна будучи жила с ним как долг велит с мужем;

5-е

А потом стал он пянствовать и все что ни было ево и ее имущество пропивши, ее, Василиссу, прошлого 1780 года в августе месяце оставил, а сам неведомо куда девался;

6-е

Сего ж 1781 года узнала она от капитана в Колпаковке командующаго албанцами Кирка Семтелия, от поруччика Христа Иванова, капрала Феодосия Франциска и рядоваго Михаила Ерьева, что муж ее, оной Рант, в Карасубазаре потурчился и на татарке женился;

7-е

Почему она, будучи отовсюду безпомощна и крайне обедневшая, будучи еще в молодости своих лет, просила доношением его преосвященства господина Никифора архиепископа Славенского и Херсонского, приобща карасубазарскими жителми христианами подписанное, что потурчился ее муж, оной Рант, свидетельство, дозволения за другаго выйти в замужье.

[Підпис грецькою]

ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 103, арк. 8 – 8 зв.

№ 362 1781, грудня 25. — Копія ордера Старокодацького зажажчика В. Ілліча підлеглим священникам щодо порядку відсилки гаманцевих грошей, зібраних протягом року на користь закордонних монастирів і церков

Копия. По[лучен] 30 декабря 1781 году.

Ордер

Заказа Старокодацкого честным священникам: старокодацкому, Волохской слободы, никополюскому, покровскому, терновскому, перетовскому, омеловскому, бургомскому, бутывчевскому и петровскому.

В полученном из Славянского духовного правления в заказе моем ордере в силу Ея Императорскаго Величества указа из Славянской духовной консистории по указу Святейшаго Правительствующаго Синода прошлого 778 году августа 23 дня во оное правление последовавшего, велено собираемые кошелевые на убогие заграничные монастыре денги во всех заказа моего подведомых приходах, колико где чрез год в определенной кошелек собранно, отобрав, к 30 сего декабря числу для отсылки в консисторию в правление представить, // для того честностям вашим повелевается собираемые те на заграничные убогие монастыре по церквам нашим кошелевые денги, колико где собрано, оные ко подлежащей куды надлежит отправке в заказ за получением сего чрез нарочных неумедительно прислать, опасаясь за неисполнение указаго штрафа. Сей же ордер всем в своем приходе перекопеевав и подписав на нем получение и отпуск отправлять в тракте скоропостижно, и с последнего же места обратно в заказ прислать непременно [...] ¹. 1781 году декабря 25 дня.

Подлинной по дписал за казжик священник Василий Иллич.

НКМ КП – 25116 / Арх – 8326.

¹ У документі слово не прочитане.

КОМЕНТАРІ

1

Десниця — права рука або просто рука.

Новоросійська губернія утворена в 1864 р. на північному кордоні Вольностей Війська Запорозького. До її складу увійшли Нова Сербія, Новослобідське козацьке поселення, Слов'яносербія, Українська лінія, 13 сотень Полтавського і 2 сотні Миргородського полків, Бахмутський повіт. Адміністративний центр — Кременчук. На кінець 1765 р. складалася з Єлизаветградської провінції, Катерининської провінції, Бахмутського повіту. У подальшому кордони губернії зазнали низки змін, найсуттєвішою з яких стало виділення у 1775 р. Азовської губернії. До останньої, згідно з указом від 14 лютого 1775 р., увійшли Азов, фортеця Святого Димитрія, Таганрог, Черкаськ із населеними пунктами Донського війська, Нова Дніпровська лінія, Керч і Єникале, Кінбурн із межиріччям Дніпра та Бугу, Бахмут із його провінцією та територія Слов'яносербії.

...ознаменяя чрез то в том краю приобретения, счастливою войною и славным миром сделанныя... — маються на увазі російсько-турецька війна 1768–1774 рр. і Кючук-Кайнарджийський мирний договір, який передбачав перенесення кордонів Російської імперії на Південний Буг, до Азовського узбережжя від гирла Берди до гирла Єї, отримання на Кримському півострові Керчі та Єникале.

...Херсон был источник христианства для России... — йдеться про Херсонес на території сучасного Севастополя.

...где по восприятии князем Владимиром крещения... — мається на увазі Володимир Святославович (рік народження невідомий – помер 1015 р.). Київський князь. Провів релігійну реформу. Спочатку намагався використати народні язичницькі вірування як державну релігію. Близько 988 р. розпочав широкомасштабне запровадження на Русі християнства, яке він перейняв від Візантії після захоплення грецької колонії Херсонес і одруження на сестрі візантійського імператора Анні.

Єпархія — церковно-адміністративна одиниця, підпорядкована єпархіальному архієрею.

...возвышаем в степень первую под Тверскою... — Тверська єпархія за кількістю церков значно перевищувала єпархію Слов'янську та Херсонську. Станом на 1782 р. в ній нараховано 861 церкву.

Мантія — верхній одяг ченців без рукавів. Згідно з роз'ясненням Сімеона Солунського, знаменує всепокриваючу силу Божу, а також смирення чернечого життя. Чернеча мантія — чорного кольору, мантія архієрейська — кольорова, з прикрасами на грудях, що знаменують Старий і Новий Завіти.

Архієпископ — представник вищої ступені церковної ієрархії, один з титулів єпископа.

...мы объявляем Синоду нашему монаршую волю на посвящение в архиепископа в ту епархию иеромонаха Евгения... — Євгеній Булгаріс — грек із болгарськими коріннями, народився на острові Корфу в 1716 р. Ім'я Євгеній прийняв при висвяченні в сан. Основними місцями перебування ченця до призначення на архієрейську посаду в Російській імперії стали Корфу, Венеція, Янін, Афон, Константинополь, Лейпциг. Присвятивши своє життя Богові та науці, Євгеній шукав найбільш прийнятний ґрунт для самореалізації. Маючи у вдачі чималу частку авантюризму, чернець залишав насиджене місце, якщо відчував, що його ідеї не сприймаються оточуючими. Саме тому були свого часу залишені посади ректора в Афоні і в Константинопольській патріаршій гімназії. На час перебування в Лейпцигу Булгаріс був вже досить відомим у наукових колах. Тоді ж від свого посла в Берліні та від Фрідріха II про Євгенія дізналась російська імператриця Катерина. Вона, захоплена ідеєю реформ у галузі законодавства, доручила вченому ченцю перекласти з французької на новогрецьку "Наказ Комісії зі складання нового уложення". Євгеній сумлінно виконав це, присвятивши переклад Катерині II, після чого заявив про своє бажання стати її підданим. У 1771 р. прибув до Росії. Тут чернець був осипаний ласками імператриці, працював головним бібліотекарем при Катерині і продовжував займатись наукою. 9 вересня 1775 р. йому доручено керівництво Слов'янською та Херсонською єпархією.

Ієромонах — чернець, який має сан священника.

Синод — колегіальний орган центральної влади в Російській імперії, через який діяли монархи в церковному управлінні. Відкритий 14 лютого 1721 р. Принципи діяльності визначені Духовним регламентом.

...в разсуждение пребывания его еще в Москве, а не в епархии... — Булгаріс залишався в Москві до 5 жовтня 1776 р., хоча синодальний указ про від'їзд до Полтави підписано 28 липня.

Ризниця — місце при вівтарі, де зберігаються ризи. Переважно для неї не відводиться спеціального відділення і вона розміщується в кількох зачинених шафах.

2

...Екатерина Алексиевна... — російська імператриця Катерина II (28 червня 1762 – 6 листопада 1796).

Обер-секретар — старший секретар Синоду.

...а на греческом пересказан того ж синодальным же переводчиком... — Євгеній (Булгаріс) не володів російською мовою.

3

...благодарю и приемлю, и нимало вопреки глаголю... — раніше Євгеній кілька разів відмовлявся від пропонуваної посади єпархіального архієрея.

4

Хіротонія — висвячення особи в ту чи іншу ступінь духовного служіння. У церковнослужителі висвячення здійснюється через руковозложеніє, в ступінь священства — через рукоположення (висвячення). Перше не відноситься до таїнства священства, а є лише обрядом, який дає право на займання певної посади при церкві. Друге — акт таїнства священства, який має надати особливі благодатні дари.

Повиття — підрозділ установи, де зберігались і розподілялись списки справ, протоколи тощо. Зокрема у складі Слов'янської духовної консисторії діяли Єлизаветградське, Слов'янське, Азовське та Полтавське повиття.

Вербицький Василь — українець, син священника, навчався в Переяславській семінарії, у 1764 р. за власним проханням призначений копійстом до канцелярії Синоду, у 1771 р. зайняв посаду підканцеляриста, в грудні 1775 р. — канцеляриста. Наступного року за власним бажанням призначений секретарем Слов'янської духовної консисторії. Продовжував перебувати на цій посаді і за архієпископа Никифора (Феотокі).

5

Колегія економії — орган центральної влади Російської імперії, який з'явився в результаті реорганізації в 1726 р. одного з департаментів синодального управління. Під контроль Колегії економії були поставлені земельні володіння духовних осіб та установ. У 1744 р. Колегія економії була закрита. Відновила діяльність у 1763 р. з правами, подібними до прав інших колегій. У 1764 р. при ній влаштована Рахункова експедиція. З 1767 р. при Колегії діяло спеціальне присутствіє для розгляду скарг і проведення слідства стосовно казначеїв. 1770 р. кількість казначеїв збільшена до 93, влаштовані 4 економічні правління в регіонах. У такому вигляді Колегія існувала до 1786 р., коли завідування церковним майном, що відійшло до казни, було передане казенним палатам.

Економ — диякон, помічник єпархіального архієрея, який відав церковним майном.

Протодиякон — перший або головний диякон при єпархії, який зазвичай займає місце при кафедральному соборі єпархіального міста.

Келійник — слуга при особі чернецого звання. До чернецтва, як правило, не зараховувався, хоча і носив послушницький одяг.

Протоієрей — перший серед священників при церкві. Зазвичай — настоятель храму. Проте звання протоієрея може даватись не у зв'язку з настоятельством, а як почесна особиста відзнака.

Протопоп — представник церковної ієрархії, настоятель. Очолював протопопію, духовне правління.

6

Кременчук — нині районний центр Полтавської області, розташований за 119 км. від Полтави, на березі Дніпра. У 1765 р. був оголошений губернським містом Новоросійської губернії.

Після утворення Катеринославського намісництва увійшов до нього як повітове місто, хоча губернські установи в ньому залишались до середини 1789 р. У 1787 р. тут нараховувалось 2535 чоловіків і 2032 жінки.

Парафія — нижча церковно-адміністративна організація, що об'єднує віруючих, яких обслуговує причт одного храму або одна духовна особа.

Азов — тепер місто в Ростовській області (Російська Федерація), порт на р. Дон, за 7 км. від її впадіння в Таганрозьку затоку Азовського моря. У X–XI ст. входив до складу Тмутараканського князівства Київської Русі. Близько 1067 р. захоплений половцями, які назвали його Азак. З XIII ст. Азак — місто Золотої Орди. У 1471 р. захоплений турками і перетворений на фортецю. У 1637–1642 рр. Азовом володіли донські козаки. У 1696 р. його взято військами Петра I, але 1711 р. повернено Туреччині. Остаточо перейшов до Росії за Кючук-Кайнарджийським миром. Включений до складу Азовської губернії. У Великій Радянській Енциклопедії помилково повідомляється, що в 1775–1782 рр. Азов — центр Азовської губернії.

Фортеця Святого Дмитрія — нині місто, обласний центр Ростов-на-Дону (Російська Федерація). Фортеця в 1761 р. названа в ім'я Дмитрія Ростовського (Туптало Данила Савича) (1651–1709 рр.) — церковного і культурного діяча, митрополита Ростовського (з 1702 р.). Туптало народився у Макарові (тепер Київська область) у козацькій родині. Навчався в Києво-Могилянській академії. До призначення митрополитом був ігуменом у монастирях Батурина, Глухова, Києва, Чернігова, Новгород-Сіверського. У 1757 р. його канонізовано.

Таганрог — тепер місто обласного підпорядкування Ростовської області (Російська Федерація), порт на північно-східному узбережжі Таганрозької затоки Азовського моря. У 1698 р. Петром I тут було засновано фортецю і базу флоту. У лютому 1712 р. її зруйновано згідно з умовами Прутського договору 1711 р. Остаточо зайнятий російськими військами в 1769 р. і увійшов до складу Росії за Кючук-Кайнарджийським мирним договором.

Нова Дніпровська лінія — система прикордонних укріплень, улаштована за розпорядженням російського уряду для захисту від турецько-татарських нападів і з метою посилення контролю над запорозькими землями. Будівництво розпочалося влітку 1770 р. Лінія простягнулась на 180 км. від Дніпра до Азовського моря і складалася з 7 фортець: Олександрівської при Дніпрі, Микитинської і Григоріївської на правому березі р. Кінської, Кирилівської на вододілі Кінської та Берди, Олексіївської, Захарівської та Петровської на лівому березі р. Берди.

Черкаськ — зараз Старочеркаська Ростовської області (Російська Федерація), розташована на правому березі Дона, вище за течією від Аксаю.

Заказ (духовний заказ) — церковно-адміністративна одиниця; очолювався закажчиком, який виконував посередницькі функції між єпархіальним керівництвом і парафіяльним духовенством. Підпорядковувався протопопу (духовному правлінню). Згодом заклади трансформовані в благочиння, а на зміну закажчиком прийшли благочинні.

Військо Донське — іррегулярне військо Російської держави, яке розташовувалось по середній і нижній течії р. Дону та її притоках. Оформилось в кінці XVI – на початку XVII ст. внаслідок організаційного об'єднання низових і верхових донських козаків.

Керч — зараз місто Автономної Республіки Крим, розташоване на березі Керченської протоки, за 210 км. від Сімферополя. Територія, на якій знаходиться місто, була заселена ще в III тис. до н. е. Фортеці Керч і Єникале були зайняті російськими військами в ході бойових дій влітку 1771 р. За умовами Кючук-Кайнарджийського договору вони стали єдиними укріпленими пунктами Російської імперії в Криму. З утворенням Азовської губернії фортеці увійшли до її складу. 28 березня 1775 р. з'явився іменний указ про дозвіл грекам оселитись у Керчі та Єникале. Влада намагалась зробити фортеці взірцем військових поселень, мешканці яких у разі необхідності були готові організовано виступити зі зброєю в руках, а в мирний час займались би господарською діяльністю.

Єникале — фортеця на березі Керченської протоки, розташована на схід від Керчі. Згідно із щоденником фельдмаршала Мініха, фортеця збудована турками в 1706 р.

Кінбурнський замок — турецька фортеця з XV ст., що знаходилась на Кінбурнській косі (тепер Херсонська область). У 1736 р., під час російсько-турецької війни 1735–1739 рр. її захопили і зруйнували російські війська. Згодом територія знову відійшла до Туреччини, яка відбудовувала тут фортецю. У складі Росії — за Кючук-Кайнарджийським миром 1774 р.

Бахмут (з 1924 р. — Артемівськ) — нині районний центр Донецької області, розташований на р. Бахмутці, за 89 км. на північний схід від Донецька. Є версія, що слово : “Бахмут” походить від татарського або турецького імені Махмуд (Махмет), тобто Магомет. Дані, що містяться у складеній в синодальній канцелярії відомості про кількість церков у Бахмуті з повітом, так саме як і стосовно кількості релігійних споруд в інших частинах Новоросійської та Азовської губерній, є далекими від повних. У 1787 р. в Бахмуті налічувалось: чоловіків — 1761, жінок — 1594.

Слов'яносербія — військова та адміністративно-територіальна одиниця, яка була створена в 1753 р. й існувала паралельно з Новою Сербією. Влаштована на північно-східному кордоні Волиностей Війська Запорозького і зайняла територію між ріками Бахмутом, Сіверським Дінцем і Луганню. Сюди переселились вихідці із-за кордону Російської імперії, переважно серби та волохи. У 1764 р. Слов'яносербія включена до складу Новоросійської губернії.

7

Баришівка — нині районний центр Київської області, розташований за 65 км. від Києва. Наприкінці XVII ст. у Баришівці зведена Троїцька церква; у 1722 р. — Благовіщенська. З 60-х рр. XVIII ст. тут діяли 4 парафіяльні школи. У 1761 р. в Баришівці народився А. Братановський-Романенко — відомий церковний проповідник і перекладач.

Духовне правління — орган церковної влади. Виступаючи в ролі одного з ланцюгів у вертикалі взаємин архієрея і консисторії із парафіяльним духовенством, духовні правління спочатку діяли при протопопах. Указом від 25 січня 1777 р. Синод наказав Слов'янському та Херсонському архієпископу “як у Полтаві, так і в інших містах духовні правління до протопопів так, ніби вони обов'язково до їх правління належали, не прив'язувати, а призначати в ті правління присутніми де є з монастирських настоятелів чи ієромонахів, або ж і з білого духовенства, хто гідним ним, преосвященним, визнаний буде, яких по розгляду і потребі перемянати залишити в його волі”. Крім присутніх, до духовних правлінь входили приказні служителі — канцеляристи, підканцеляристи, писці. При вирішенні більшості питань духовні правління не мали самостійного значення і виконували головним чином посередницькі функції.

Переяславська єпархія — тоді як у 1775 р., до передачі частини релігійних споруд Слов'янській та Херсонській єпархії, в Переяславській єпархії налічувалось 286 церков, станом на 1782 р. Переяславська та Бориспільська єпархія мала 340 церков, не враховуючи закордонні.

Іов (Базилевич), єпископ Переяславський і Бориспільський — висвячений у Москві 31 жовтня 1770 р. з архимандрита Курського Знамянського монастиря і ректора Харківського колегіуму. У 1774 р. відкрив у Переяславській семінарії клас філософії. Помер 2 травня 1776 р.

Літургія — головне з християнських богослужінь, під час якого виконуються обряди, пов'язані з таїнством причастя.

Панахида — заупокійна служба, відправа по померлих.

8

до будучаго рассмотрения и определения ему кафедры пребывание имеет в Полтавском Хрестовоздвиженском монастыре... — Полтавський Хрестовоздвиженський монастир заснований у 1650 р. ігуменом Мгарського Лубенського монастиря Калістратом. Назву отримав від Хрестовоздвиженської соборної монастирської церкви. Був розташований на відстані 1,5 версти від Полтави і 1 версти від р. Ворскли, на високому пагорбі, що відділявся від міста глибоким яром. Монастир неодноразово розграбовувався і спалювався під час ведення бойових дій. У монастирі стояв квартирою Карл XII, а з недобудованої тоді кам'яної церкви шведи вели вогонь по Полтаві. Перші два роки після влаштування монастиря ним керував намісник, пізніше — ігумени. У 1776 р. монастир перейшов з підпорядкування Київського митрополита до складу Слов'янської та Херсонської єпархії. Незважаючи на те, що монастир розглядався як тимчасове місцеперебування, єпархіальний архієрей перебрався з нього до Новомиргорода лише у зв'язку з переведенням Полтави у 1797 р. до складу Малоросійської губернії. У 1797 р. в монастирі відновлене архимандритське настоятельство.

Архимандрит — почесний титул, яким називались ігумени найважливіших монастирів єпархії.

Феоктист (Мочульський) протримався на посадах адміністратора і архимандрита Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря до звільнення Євгенія (Булгаріса). Новопризначений Слов'янський та Херсонський єпархіальний архієрей Никифор (Феотокі) звільнив Феоктиста, призначивши додатково до отримуваних раніше 300 крб. на рік ще 200, які він одержував очікуючи вакансії при якому-небудь першокласному монастирі. У 1781 р. Феоктист став настоятелем Тверського Колязіна монастиря, через 3 роки — єпископом Севським, а ще через 3 — Курським архієреєм.

Гавриіл (Кременецький Григорій Федорович) — з 1738 р. ректор Олександрівської семінарії, з 1748 р. — Санкт-Петербурзький архієпископ. З 1770 р. посідав посаду Київського митрополита. Проводив політику русифікації церкви на Україні. Помер у 1783 р.

Ігумен — настоятель або помічник настоятеля монастиря.

9

Генерал-майор — за Табелем про ранги військовий чин IV класу.

Чертков Василь Олексійович (1726 – 1793) — з 1771 р. — головний командир Нової Дніпровської лінії (одночасно — правитель Новоросійської губернської канцелярії), з 1775 р. — Азовський губернатор, з 1782 р. — Воронежський і Харківський генерал-губернатор. Автор комедій “Кофейний дім” і “Обряду при височайшому шествії імператриці Катерини II через Харківське намісництво”. Мав великі земельні володіння на півдні України. Справляв значний вплив на керівництво церковною системою регіону.

Потьомкін Григорій Олександрович (1739 – 1791) — російський державний і військовий діяч. Іменним указом Сенатові від 31 травня 1774 р. віце-президента Військової колегії Потьомкіна було призначено генерал-губернатором Новоросійської губернії. Після утворення Азовської губернії обіймав посаду Новоросійського, Азовського та Астраханського генерал-губернатора. За пропозицією Потьомкіна Катерина II у 1775 р. видала наказ про знищення Запорозької Січі. Діяльність Потьомкіна суттєво вплинула на розвиток православної церкви на півдні України в початковий період функціонування Слов'янської та Херсонської єпархії. Ця особа ще до отримання в управління запорозьких земель була досить близько знайома із специфікою взаємин світської та духовної влади. Мова йде не тільки про навчання в Смоленській семінарії, а потім — у Московському університеті, де молодий Потьомкін неодноразово висловлював товаришам своє бажання стати або архієреєм, або міністром. Невдовзі після входження на трон Катерина II мала намір призначити Потьомкіна до Синоду. Григорій Олександрович отримав “місце за обер-прокурорським столом” із перспективою “дійсного по цьому місцю вправління”. Отримавши під свою юрисдикцію південноукраїнський регіон, Потьомкін домогся значного обмеження ролі Синоду в питаннях прийняття і призначення до церков Слов'янської та Херсонської єпархії закордонних духовних осіб, зведення тут релігійних споруд. Ці напрямки діяльності відтепер більше залежали від місцевої світської влади та єпархіальних архієреїв. За підтримки Потьомкіна Никифор (Феотокі) отримав посаду єпархіального архієрея, а пізніше через зміну ставлення Григорія Олександровича втратив її. Злет та падіння архієпископа Амвросія (Серебреннікова) також були прямо пов'язані з Потьомкіним.

Причетник — член причту церкви; спільна назва всіх кліриків за виключенням священників та дияконів.

10

Павел Базилевич призначений протопопом Єлизаветградської провінції 1 січня 1773 р. Вже в травні того ж року Базилевич звернувся до Переяславського єпископа Юва стосовно залишення в Єлизаветградській провінції лише одного протопопського правління. Єпархіальний архієрей з цього приводу 29 травня того ж року виніс резолюцію, якою інші, крім Єлизаветградського, протопопські правління мали бути ліквідовані, а замість них сформовані намісні правління, прямо підпорядковані правлінню Єлизаветградському. У результаті П. Базилевич отримав під свою юрисдикцію призначеного 7 травня 1775 р. для Жовтого гусарського полку намісника В. Скібінського, який став порядкувати справами колишнього Криловського правління, призначеного 30 червня (липня ?) того ж року для Молдавського гусарського полку намісника А. Зеньковського, а також намісника В. Россінського, якому 1 вересня 1775 р. було доручено вести духовні справи Чорного гусарського полку, раніше залежного від Новомиргородської протопопії.

11

Город Елисавет... — нині місто Кіровоград, обласний центр на відстані 392 км. від Києва. У жалуваній грамоті І. Хорватові від 11 січня 1752 р. зазначено необхідність “для захисту на всяк випадок від нападу ворожого... зробити... земляну фортецю, яку іменувати фортецею Святої Єлизавети”. Початок будівництва фортеці між гирлами Грузької та Сугоклеї припадає на 1754 р. У тому ж році навколо споруджуваного укріплення виник населений пункт. З 1764 р. слобода біля фортеці стала центром Єлизаветинської провінції, а з 1775 р. дістала назву міста Єлизаветград. У 1787 р. тут налічувалось 2526 чоловіків і 2220 жінок.

Дячок — член причту, який не входить до церковної ієрархії, але поставлений на церковне служіння.

Священик Димитрій Смолодович відіграв найактивнішу роль у справі навернення старообрядців і за Євгенія (Булгаріса), і за Никифора (Феотокі).

Паламар — один із нижчих церковнослужителів у православній церкві, головним обов'язком якого є дзвонити у дзвони, брати участь у криласному співі і прислужувати при богослужінні.

Ктитор (титар, церковний староста) — світська особа, повірений парафіян, який мав піклуватись про церковне майно і виконувати низку інших функцій при церкві. 28 лютого 1721 року іменним указом у Російській державі було проголошено створення цього інституту. Наслідком такого нововведення стала не тільки допомога світських осіб священно- та церковнослужителям, але і посилення контролю за господарською діяльністю причту. Причому, якщо, згідно із згаданим указом, функція церковних старост полягала лише у продажу свічок (“при церквах для продажу свічок запровадити церковних старост, довіри гідних”), то указами Синоду від 1723 і 1747 років вона була доповнена збиранням пожертв під час богослужіння, купівлею речей, необхідних церкві, веденням обліку надходжень і витрат, зберіганням церковних грошей. Запровадження церковних старост не було для населення України чимось абсолютно надуманим і неприродним. Уже та обставина, що старости не призначались, а обирались самими парафіянами, відповідала українській традиції (в тому числі і в релігійній сфері — згадаймо процедуру обрання парафіяльних священників). Крім того, традиційно парафіяни брали активну участь як у будівництві, так і в утриманні релігійних споруд. Інша справа, що відтепер світські особи, обрані на посади церковних старост, повинні були підпорядковуватись і звітувати духовному керівництву. Поступово діяльність титарів усе більше регламентувалась. У 1791 р. іменним указом був уточнений порядок їхнього обрання. Етапними стали затвердження 17 квітня 1808 р. імператором Олександром I доповіді Синоду “Про збереження і прирощення церковної суми, та про переваги церковним старостам”, а також складання “Інструкції церковним старостам”, підписаної Синодом 11 червня того ж року.

Форштадт — передмістя.

Причт — склад осіб, які служать при одній релігійній споруді. Може включати як священно-, так і церковнослужителів.

Слизаветградський пікінерський полк — сформований за наказом Катерини II від 22 березня 1764 р. із Новослобідського козацького полку при утворенні Новоросійської губернії. Мав статус поселенського, який передбачав наділення всіх членів землею і наявність приписних селян.

Мурзинка — 1-а рота Слизаветградського пікінерського полку. Наявність тут дерев'яної однопредстольної в ім'я Миколи церкви зафіксована у відомості про церкви Слизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Бешка — нині село Голоківка Олександрійського району Кіровоградської області. Розташоване на р. Бешка за 20 км. на південь від Олександрії. Заснована в середині XVIII ст.

Овнянка (Аврамівка) — слобода, розташовувалась на лівому березі р. Інгулець, неподалік від впадіння в неї р. Верблужки. Наявність в 3-й роті Слизаветградського пікінерського полку дерев'яної однопредстольної в ім'я Троїці церкви зафіксована у відомості про церкви Слизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Куколівка — нині село Олександрійського району Кіровоградської області, розташоване в 13 км. від Олександрії. Засноване в середині XVIII ст.

Красокам'янка — 5-а рота Слизаветградського пікінерського полку. Згідно з відомістю про церкви Слизаветградської протопопії у вересні 1774 р. Різдвогородицька дерев'яна церква в Краснокам'янці лише будувалась. Станом на 1787 р. у казенному селі Краснокам'янці нараховувалось 292 чоловіки і 250 жінок.

Попільнаста — нині село Попільнасте Олександрійського району Кіровоградської області, розташоване у верхів'ї р. Омельника за 60 км. на схід від Олександрії. У письмових джерелах згадується з 1765 р. Церква в ім'я Іоанна Богослова перевезена сюди зі слободи Боянської (Буянської, Оболенської) і закладена 1 липня 1772 р., а освячена 16 грудня 1773 р. У 1787 р. в Попільнастому нараховувалось 440 чоловіків і 397 жінок.

Деріївка — нині село Онуфрійського району Кіровоградської області, розташоване за 30 км. на північний схід від Онуфрійки. Засноване в кінці XVII ст. У 1740 р. тут уже була слобода з Вознесенською церквою. 23 серпня 1780 р. закладена, а 14 грудня 1784 р. освячена Хрестовоздвиженська церква. У 1787 р. населення казенних сіл Деріївки і Куцеволівки становило 1153 чоловіки і 1039 жінок.

Шанець — невелике укріплення. У Новій Сербії так називали кожне як новоутворене, так і перейменоване поселення.

Мишуриноозький шанець (Мишурич Ріг) — нині село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, розташоване на правому березі Дніпродзержинського водосховища, за 38 км. від Верхньодніпровська. Історія Мишуриноого Рогу тісно пов'язана з історією Переволочної, розташованої на протилежному березі Дніпра (нині затоплена водами Дніпродзержинського

водосховища). У 1739 р. в Мишуриному Розі вже діяла Сімеонівська церква. У 1761 р. вона згоріла. На її місце в 1763 р. зведена нова релігійна споруда в ім'я Сімеона Богоприємця та Анни Пророчиці.

Дніпровокам'янка — тепер село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, на правому березі Дніпродзержинського водосховища. У 1755 р. на р. Кам'янці, при її впадінні в Дніпро, вже існувала слобода Дніпрова Кам'янка з Миколаївською церквою. Пізніше стала військовою державною слободою. У 1782 р. в ній було нараховано 492 мешканці чоловічої і 450 — жіночої статі.

Слобода Калужина — тепер село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, на правому березі Дніпродзержинського водосховища, вище Бородаївки та нижче Мишуриного Рогу.

Бородаївка — тепер село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, розташоване за 15 км. на північний захід від Верхньодніпровська. Одне зі старовинних запорозьких поселень. У 1707 р. серед заселених місцевостей запорозьких козаків згадується балка козака Прокопа Бородая. Близько 1745 р. тут виникла слобода Бородаївка. У 1756 р. заснована дерев'яна Покровська церква. У 1781 р. парафія цієї церкви нараховувала 220 дворів, у них 1112 чоловіків та 1017 жінок.

Домотканська (Домоткань) — нині село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, на правому березі Дніпродзержинського водосховища, нижче Бородаївки. У 1696 р. урочище Домотканське вже було серед населених маєтностей запорожців. У 1756 р. тут влаштована Михайлівська церква. У 1779 р. при ній знаходилось 156 дворів. При перепису 1782 р. в Домоткані внесено в списки 702 чоловіки та 705 жінок.

Пушкарівка — тепер село Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, на узбережжі Дніпродзержинського водосховища, за 3 км. на північний захід від районного центру. Згадується ще в історичних джерелах XVII ст., коли вона належала Полтавському полковнику Мартину Пушкарю.

Омельницька слобода — нині селище міського типу Лихівка П'ятихатського району Дніпропетровської області. Розташоване за 20 км. на південний схід від Мишуриного Рогу. Близько 1740 р. запорожці мали тут зимівники і хутори. У 1754 р. закладена і освячена церква. У 1782 р. тут уже нараховувалось 1057 чоловіків і 1011 жінок.

Зелена — нині село Петрівського району Кіровоградської області. Місцевість при р. Зелений була серед старовинних запорозьких маєтностей. Петропавлівська церква тут побудована в першій половині 50-х рр. XVIII ст. У 1772 р. при ній нараховувалось 73 парафіяльні двори.

Верблужка — нині село Новгородківського району Кіровоградської області. Розташоване за 25 км. від Новгородки. З часів Нової Січі на берегах р. Верблужки знаходились зимівники козаків Бугогардівської паланки. На їхньому місці в середині XVIII ст. виник населений пункт.

Спасова — нині село Спасове Новгородківського району Кіровоградської області. Розташоване на р. Сухій за 38 км. на схід від Новгородки. Засноване в 1771 р. У 1787 р. тут налічувалось чоловіків — 231, жінок — 216.

Вершино-Кам'янка — тепер село Новгородківського району Кіровоградської області, розташоване на р. Кам'янці за 10 км. на північ від Новгородки. Вперше згадується в 1754 р. як слобода Новослобідського козацького полку, підпорядкована фортеці Святої Єлизавети.

Аджамка — нині село Кіровоградського району Кіровоградської області. Розташоване на р. Аджамці за 21 км. від Кіровограда. На початку XVIII ст. тут були розташовані козацькі зимівники. У першій половині 50-х рр. того ж століття засноване одне з Новослобідських поселень. У 60-х рр. згадується як слобода Новослобідського полку, на чолі якої стояв сотник К. Вовк. У січні 1769 р. Аджамку захопили татари під проводом хана Керим-Гірея. Татари пограбували і спалили село. У 1787 р. тут нараховувалось 947 чоловіків і 888 жінок. Про влаштування в Аджамці двохпрестольної церкви див. документи №№ 63 – 71.

Престол — головна частина вівтаря християнського храму. В православній церкві це чотирикутний стіл, який стоїть посередині вівтаря і служить місцем проведення євхаристії. В останній чверті XVIII ст. продовжував діяти указ Синоду від 13 вересня 1734 р., який був запроваджений з метою запобігання спорудження непропорційних, занадто високих, престолів, оскільки це могло бути небезпечним для священнослужителів. Указ визначав, якої вишини, ширини та довжини мають влаштуватись престולי у всіх церквах імперії.

Куцеволівка (Вороновка) — тепер село Онуфріївського району Кіровоградської області, за 33 км. на схід від Онуфріївки. У першій половині XVIII ст. ця місцевість уже була серед населених маєтностей запорозького козацтва. У 1756 р. тут закладено церкву. Сюди перенесено стару церкву з містечка Келеберда. У 1775 р. парафіяльний священник розпочав справу з отримання дозволу на ремонт спорухнявілої релігійної споруди.

Жовтий гусарський полк (1764 – 1776) — утворений під час улаштування Новоросійської губернії шляхом реформування Пандурського піхотного полку Новосербського корпусу. Розформовано під час військової реформи 1776 р.

Крюківський шанець — знаходився на правому березі Дніпра, на території, нині затопленій водами Кременчуцького водосховища.

Табуринський шанець — знаходився на території, нині затопленій водами Кременчуцького водосховища, вище Крюківського шанця. Відоме з другої половини XVII ст. У середині XVIII ст. входив до Власівської сотні Миргородського полку. У 1787 р. тут нараховувалось 360 чоловіків і 355 жінок.

Крилов — заснований наприкінці XII ст. на правому березі Дніпра при впадінні в нього Тясмину (тепер ця територія вкрита водами Кременчуцького водосховища). 1732 р. підпорядкований Миргородському полку. 1744 р. став сотенним містечком цього полку під назвою Криловський шанець. У середині XVIII ст. на берегах Тясмину існувало два військових укріплення: старий лівобережний Крилов, що відносився до Правобережної України, і Криловський шанець, який належав до Російської імперії. 1752 р. в районі Криловського шанця почали оселятись серби з полку І. Хорвата. Штаб одного з полків — Пандурського (піхотного) — розмістився тут. За свідченням академіка Гільденштедта, 1774 р. правобережний Крилов мав 1 тис. дворів, 2 церкви і був одним із найважливіших торговельних центрів провінції. Станом на 1787 р. у містечку Крилові налічувалось 1912 чоловіків і 1473 жінки. Докладніше про церкви Крилова (Новогеорґівська) див.: Шахов В. К описанию православных приходов заштатного города Новогеорґиевска, Александрійского уезда // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. — 1893 – 1894.

Каменський шанець (пізніше — казенне село). У 1787 р. тут нараховувалось 318 осіб чоловічої і 290 — жіночої статі.

Земун — нині село Успенка Онуфрїївського району Кіровоградської області. Розташоване на правому березі Дніпра при впадінні в нього р. Омельничка, за 16 км. від Онуфрїївки. Засноване козаками Полтавського полку в 20-х рр. XVIII ст., і тоді відоме під назвою Плахтїївка. У 1752 р. включене до складу гусарського полку І. Хорвата, змінивши назву на Земун. 1764 р. стало шанцем, у якому розміщувалась рота Жовтого гусарського полку. На початку 80-х рр. XVIII ст. у селі що знову називалось Плахтїївкою, мешкало 717 державних селян, з них 372 чоловіки і 345 жінок. У 1787 р. тут налічувалось 378 чоловіків і 360 жінок.

Павлиш — тепер селище міського типу Онуфрїївського району Кіровоградської області, розташоване в долині р. Омельничка, за 7 км. на захід від районного центру. Засноване на початку XVII ст. під назвою Бутівка. 1752 р. з утворенням Нової Сербії в Бутівці розмістилась 5-а рота Пандурського піхотного полку. У 1782 р. село нараховувало 338 чоловіків та 292 жінки. Того року утворено Павлівський поселенський округ Крюківського повіту Новоросійської губернії.

Андрусівський шанець — тепер село Велика Андрусівка Світловодського району Кіровоградської області. Розташоване на правому березі Кременчуцького водосховища, за 26 км. від Світловодська. У середині XVII ст. тут був зимівник запорожця Андруся. З утворенням Нової Сербії в Андрусівці побудували форпост Чонград, в якому після реорганізації Нової Сербії розмістили одну з рот Жовтого гусарського полку. У 1787 р. в Чонграді мешкало 395 чоловіків і 354 жінки.

Вершац — розташовувався на північному кордоні Нової Сербії, на захід від Крилова. Як і останній, свого часу входив до складу Жовтого гусарського полку. У 1787 р. казенне село Вершац нараховувало 567 чоловіків і 573 жінки.

Глинський шанець — зараз Глинськ Світловодського району Кіровоградської області. Входив до складу Миргородського полку, згодом тут розташувалась рота Жовтого гусарського полку. У 1787 р. казенне село, в яке був перетворений шанець, налічувало 338 осіб чоловічої і 346 осіб жіночої статі.

Самбор — нині село Диківка Знам'янського району Кіровоградської області, розташоване на березі р. Інгульця, за 25 км. від Знам'янки. До 1784 р. — Дика, Самбор. Вперше згадується у 1742 р. Тут розташовувався хутір сотника Миргородського козачого полку Дика. У 1787 р. в казенному селі Самборі було нараховано 697 осіб чоловічої і 724 — жіночої статі.

Священник половинопарахиалный Филофей Владевич первонастоятель... — Ф. Владевич брав участь ще в організації в 50-х рр. переселення сербів до Російської імперії, за що півроку провів у турецькій в'язниці, служив при чорногорських ескадронах, у 1760 р. був призначений до Македонського гусарського полку, при переформуванні якого вважався вже священником Жовтого гусарського полку. Разом з ним брав участь у походах російсько-турецької війни, у подіях, пов'язаних із “знищенням колишньої Січі”, інших походах, поки полк не був розформований на Македонський і Далмацький. З цього часу Владевич уже знаходився у складі саме Дал-

мацького гусарського полку. Невтомний полковий священик і на початку 90-х рр. брав участь у бойових походах: за участь у штурмі Ізмаїла він був нагороджений хрестом і тисячею крб.

Дмитрівський шанець — нині село Дмитрівка Знаменського району Кіровоградської області, розташоване в долині р. Інгульця, за 10 км. на північний схід від Знаменки. Заснований в 30-х рр. XVIII ст. у 1736 р. зруйнований татарами. 1752 р. тут розташувалась 17-а рота гусарського полку. Після ліквідації Нової Сербії жителі переведені на становище державних селян. У 1787 р. в містечку Дмитрівці нараховувалось 1112 чоловіків та 1166 жінок.

Бечий шанець (Бечея, Беча, Бечка) — тепер територія міста Олександрія Кіровоградської області. Із заснуванням Нової Сербії тут розмістили солдатів Пандурського полку. Пізніше тут розміщувалась 12-а рота Жовтого гусарського полку. 1784 р. поселення перетворене на повітове місто і назване Олександрійськом, а згодом — Олександрією.

Вараждин — тепер село Протопопівка Олександрійського району Кіровоградської області, розташоване на лівому березі р. Інгульця за 10 км. від Олександрії. У 40-х рр. XVIII ст. запорозький козак Протопоп мав тут зимівник. З утворенням Нової Сербії тут розмістилась 13-а рота Пандурського полку, і Протопопівку перейменовано на Вараждин (Вараджин). З 1764 р. він — шанець Жовтого гусарського полку. У 1787 р. тут нараховано чоловіків — 251, жінок — 242.

Шанець Глоговац — розташовувався між Самбором і Павлишем. Як і більшість інших шанців, пізніше був перетворений на казенне село. У 1787 р. тут нараховувалось 402 чоловіки і 331 жінка.

Янів — з 1945 р. — село Іванівка Світловодського району Кіровоградської області; розташоване за 61 км. на південний захід від районного центру. Засноване у 1750 р. переселенцями з півночі України. Наявність дерев'яної однопрестольної церкви на честь Різдва Іоанна Предтечі у 15-й роті шанці Яновському зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. У 1787 р. в колишньому шанці, а пізніше казенному селі Янівці було нараховано 376 чоловіків і 342 жінки.

Шолмош — шанець Жовтого гусарського полку, розташований на півночі колишньої Нової Сербії. Наявність дерев'яної однопрестольної Миколаївської церкви в 16-й роті шанці Шолмоші зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Калантаївка — розташовувалась на правому березі Дніпра, нижче Крилова і вище Табуринського шанця. У 1787 р. тут нараховувалось 455 чоловіків і 423 жінки.

Польська область (Польська Україна) — назва в документах Правобережної України, що в 1667 – 1793 рр. входила до складу Речі Посполитої.

Онофрїївка (Онуфрїївка) — тепер районний центр Кіровоградської області, розташований на р. Сухому Омельничку, за 119 км. від Кіровограда. Поселення засноване на початку XVII ст. запорозьцями; тут розташовувався зимівник козака Онуфрїєнка. 1752 р. увійшла до складу Нової Сербії. Пізніше стала власністю Хорвата. У 70-х рр. XVIII ст. її придбав землевласник М. Камбурлей.

В подворье имевшего быть монастыря при слободе Уховке... — під час облаштування Нової Сербії І. Хорватом було зроблене подання про влаштування монастиря, після чого листування з приводу цього проекту тривало аж до 1766 р., поки Комісія з церковного майна не прийняла рішення, що “монастирю в Новій Сербії бути потреби не передбачається”. Реально влаштоване було тільки монастирське подвір'я.

Богоявленська — нині село Олександрівка Олександрійського району Кіровоградської області. Засноване в середині XVIII ст.

Василівка — наявність у слободі Василівці дерев'яної однопрестольної церкви в ім'я Василя, єпископа Паризького, зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Веселий Кут — розташовувався біля верхів'я р. Інгулець, на схід від шанцю Федвар. У 1787 р. в казенному селі Веселий Кут налічувалось 286 чоловіків і 255 жінок.

Іванецька — слобода. У 1772 р. Покровська церква нововлаштованої слободи Іванецької належала до відомства Новомиргородського духовного правління. При ній тоді знаходився священик Самуїл Костенський, який отримав ставлену грамоту в 1768 р. У 1787 р. в казенному селі Іванецькому нараховувалось 863 чоловіки і 876 жінок.

Чорний гусарський полк (1764 – 1776) — колишній Хорватів гусарський. Існував паралельно та однакових засадах з Жовтим гусарським полком.

Новомиргород — тепер районний центр Кіровоградської області, розташований на берегах р. Великої Висі і на лівому березі її притоки Гептурки, за 80 км. на північний захід від Кіровограда. Виникнення датується 1740 р. Після утворення Нової Сербії тут розмістився штаб гусарського полку І. Хорвата. 1753 р. для захисту від татарських набігів був збудований земляний

шанець. У 1773 р. Новомиргороду надано статус міста. 1784 р. Новомиргород перетворено на посади. У 1787 р. тут нараховувалось 1512 чоловіків і 1482 жінки.

Печка — нині село Коробчине Новомиргородського району Кіровоградської області, розташоване на лівому березі Великої Висі, за 18 км. на захід від Новомиргорода. Засноване в першій половині XVIII ст. запорожцями. Назву Печка (Печкине) мало до 1820 р.

Петроострів — тепер село Новомиргородського району Кіровоградської області, розташоване на лівому березі Великої Висі, за 45 км. на захід від Новомиргорода. Засноване 1742 р. як поселенська слобода Давидівка осадчим, козаком Миргородського полку Д. Звенигородським. У 1787 р. тут нараховувалось 382 чоловіки і 411 жінок.

Надлак — нині село Новоархангельського району Кіровоградської області, розташоване на лівому березі р. Великої Висі при впадінні в неї р. Кильтєня, за 35 км. на північний схід від Новоархангельська. На початку XVIII ст. місцевість почала заселятися козаками Миргородського полку. З 1734 р. ці поселення входили до складу Бугогардівської паланки. На початку 50-х рр. XVIII ст. тут влаштовано шанець, де розміщувалась 4-а рота гусарського полку І. Хорвата. Після ліквідації Нової Сербії поселення, яке дістало назву Надлак (від сербських слів “над” і “лага”, що в перекладі означає “наддолина” чи “придолина”), ввійшло до складу Чорного гусарського полку. З 1784 р. Надлак входив до Новомиргородського, а згодом до Ольвіопольського і Єлизаветградського повітів. У 1787 р. тут мешкало 346 чоловіків і 376 жінок.

Кальніболотський шанець — нині село Кальніболота Новоархангельського району Кіровоградської області, розташоване на лівому березі р. Великої Висі, за 20 км. на північний схід від Новоархангельська. Засноване на початку 50-х рр. XVIII ст. У 1787 р. тут налічувалось 313 чоловіків і 326 жінок.

Семлик — розташовувався на західному кордоні земель Чорного гусарського полку. Найвність в 6-й роті шанці Семлику дерев'яної однопрестольної церкви на честь Архангела Гавриїла зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Архангельський шанець (Архангельський городок) — тепер районний центр Новоархангельськ Кіровоградської області, розташований на лівому березі р. Синюхи, за 150 км. від Кіровограда. Поселення засноване в 1742 р. осадчим, козаком Миргородського полку Д. Звенигородським. Одночасно козаки Миргородського полку під керівництвом полковника Капніста за проектом інженера де Боскета збудували тут укріплення. На початку 50-х рр. XVIII ст. Архангелгород ввійшов до складу поселень Нової Сербії. Тут розмістився штаб 7-ї роти гусарського полку І. Хорвата. У березні 1764 р. в поселенні розміщено штаб 7-ї роти новоствореного Чорного гусарського полку. Академік Гільденштедт у 1774 р. відмітив населений пункт як значний торговельний центр, де налічувалось 300 дворів купців і ремісників. З 1784 р. населений пункт увійшов до Новомиргородського повіту.

Мартоноша — тепер село Новомиргородського району Кіровоградської області, розташоване на р. Великій Висі, за 13 км. на схід від Новомиргорода. Засноване в середині XVIII ст. переселенцями з Балкан. У 1787 р. в казенному селі Мартоноші мешкало 682 чоловіки і 636 жінок.

Панчев — нині село Панчеве Новомиргородського району Кіровоградської області, розташоване на р. Великій Висі, за 20 км. на схід від Новомиргорода. Засноване на початку 50-х рр. XVIII ст. переселенцями з Балкан. У 1787 р. тут налічувалось 877 чоловіків і 860 жінок.

Каніж — тепер село Новомиргородського району Кіровоградської області, розташоване на Великій Висі, за 25 км. на схід від Новомиргорода. Засноване в середині XVIII під назвою Три Байраки. Перша згадка про Каніж належить до 1751 р. У 60-х рр. XVIII ст. тут розмістилась 10-а рота Чорного гусарського полку. Серед населення переважали серби, чорногорці, болгары, угорці. Вони й назвали шанець Каніжем від міста Надьканіж, розташованого в південній частині Угорщини. Після ліквідації Нової Сербії Каніж став казенним селом. У 1787 р. тут нараховувалось 707 чоловіків і 642 жінки.

Сентовський шанець — нині село Родниківка Олександрівського району Кіровоградської області. Розташоване у верхів'ї р. Інгулу за 35 км. на південний захід від Олександрівки. Засноване в 1754 р. як військове поселення. У 1787 р. тут нараховувалось 464 чоловіки і 397 жінок.

Буковарський шанець (Буковар) — нині село Буковарка Олександрівського району Кіровоградської області, розташоване у верхів'ї Тясмину, за 4 км. на південний схід від Олександрівки. Поселення засноване в середині XVIII ст. У 1787 р. тут налічувалось 622 чоловіки і 576 жінок.

Федвар — тепер село Підлісне Олександрівського району Кіровоградської області, розташоване за 21 км. на південь від Олександрівки. Перша згадка належить до 1705 р. У 1787 р. тут налічувалось 454 чоловіки і 443 жінки. У 1945 р. Федвар перейменований на Підлісне.

Суботицький шанець (Суботиця) — тепер Суботці Знамянського району Кіровоградської області. Найвність у 14-й роті Суботицькому шанці дерев'яної однопрестольної Стрітенської

церкви зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. У 1787 р. в населеному пункті налічувалось 703 чоловіки і 651 жінка.

Цибулевський шанець (Цибулів) — тепер село Цибулеве Знам'янського району Кіровоградської області, розташоване в долині р. Інгульця, за 25 км. на північний захід від Знам'янки. Засноване в 30-х рр. XVIII ст. козаком Миргородського полку. У 40 – 50-х рр. XVIII ст. було одним із центрів формувань гайдамацьких загонів.

Мошорин — нині село Мошорине Знам'янського району Кіровоградської області, розташоване в долині р. Бешки, за 12 км. на південь від Знам'янки. Виникло на місці невеликого військового поселення Некрасового у 1751 – 1752 рр. У 1787 р. тут нараховувалось 592 чоловіки і 478 жінок.

Полковник — за Табелем про ранги військовий чин VI класу.

Красне Поле — наявність на території Чорного гусарського полку в слободі полковника князя Баратова дерев'яної однопрестольної церкви в ім'я Сімеона Богоприїмця зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Михайлівка — наявність на території Чорного гусарського полку в слободі Михайлівці дерев'яної однопрестольної церкви в ім'я Архангела Михаїла зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Оситняжка — у 1787 р. тут налічувалось 225 чоловіків і 173 жінки.

Нова Кам'янка — у 1787 р. в населеному пункті, який належав “недолітку Доні”, налічувалось 362 чоловіка і 289 жінок.

Хорватівська — наявність в державній слободі Хорватовій Висці дерев'яної однопрестольної церкви в ім'я Різдва Іоанна Предтечі зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Секунд-майор — молодший штаб-офіцерський чин у російських військах.

Поручик — за Табелем про ранги військовий чин X класу.

Лозоватка — село на р. Лозоватці, сучасна територія Кіровоградщини. У 1787 р. в Лозоватці, що належала Радойчину, налічувалось 329 чоловіків і 237 жінок.

В слободі секунд-майора Черникова... — У 1787 р. в селі Казарми дружини і сина майора Черникова було записано 422 чоловіки і 354 жінки.

Молдавський (“поселений”) гусарський полк — створений під час війни 1768 – 1774 рр. Під його поселення виділено частину території Єлизаветградського пікінерського полку та захоплених земель Війська Запорозького. Під час реформи 1776 р. територію полку зменшено на користь новосформованого Болгарського гусарського полку (1776 – 1783).

Павлівський шанець — нині місто, районний центр Новоукраїнка Кіровоградської області, розташоване на берегах р. Чорного Ташлику та її приток Грузької і Помічної, за 71 км. на південний захід від Кіровограда. У XVIII ст. тут були запорозькі зимівники. У 1754 р. засновано фортецю Павлівськ, навколо якої виник населений пункт. Через 10 років перейменовано в Новопавлівськ. У ньому розміщувався штаб 1-ї роти Молдавського гусарського полку. У січні 1769 р. Новопавлівськ зруйнований татарами. Після відбудови в 1773 р. він почав іменуватись Павлівськом. У 1787 р. в казенному селі Павлівському і Чорному Ташлику мешкало 965 чоловіків і 919 жінок.

Виска — нині село Велика Виска Мало-Виськівського району Кіровоградської області. Виникло в середині XVIII ст. під час заснування Нової Сербії. У 1753 – 1761 рр. поселення відоме як сотенна слобода Вись Новослобідського козачого полку. У 1766 р. входило до Єлизаветградського пікінерського полку, пізніше до Молдавського гусарського полку. У 1787 р. тут нараховувалось 659 чоловіків і 547 жінок.

Піщаний Брід — нині село Добровеличківського району Кіровоградської області, розташоване на берегах р. Чорного Ташлику, за 16 км. від Добровеличківки. Ця територія з часу влаштування Нової Січі входила до Бугогардівської паланки. У 1753 р. включена до складу шойно утвореного Новослобідського козачого полку. Саме на кордоні цього полку в 50-х рр. XVIII ст. вихідці з Московської, Калузької та Чернігівської губерній заснували слободу. 1764 р. Піщаний Брід увійшов до складу Єлизаветинської провінції новоутвореної Новоросійської губернії. Населення шанця включене до Єлизаветградського пікінерського полку. У 1783 р. Піщаний Брід підпорядковано Ольвіопольському, через рік — Новомиргородському повітові. У 1787 р. в казенному селі Піщаний Брід нараховувалось 317 чоловіків і 286 жінок.

Тернівка — тепер село Новоархангельського району Кіровоградської області, розташоване на березі р. Синюхи, за 19 км. на південь від Новоархангельська. Виникло в 1753 р. У 1787 р. в казенному селі Тернівці налічувалось 198 чоловіків і 205 жінок.

Інгульська рота — наявність у 6-й роті шанця Інгульського дерев'яної однопрестольної Троїцької церкви зафіксована у відомості про церкви Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р.

Добрянка — тепер село Вільшанського району Кіровоградської області, розташоване при впадінні Сухого Ташлика в Синюху за 15 км. на північ від районного центру. Засноване в першій половині XVIII ст. запорозькими козаками. Дерев'яна однопрестольна церква в Добрянці згадується з 1760 р. У 1787 р. в казенному селі Добрянці мешкало 293 чоловіки і 268 жінок. В ДАОО збереглася метрична книга Добрянки за 1776 – 1794 рр.

Синюхін Брід — 8 рота шанцо Синюхобродського розташовувалась на лівому березі р. Синюхи. Тепер — село Первомайського району Миколаївської області, розташоване на лівому березі р. Синюхи, за 15 км. на північ від районного центру. Засноване в середині XVIII ст. Згідно з відомістю Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. церкви тут не було, а існувала лише каплиця. У 1787 р. в казенному селі Синюхінному Броді мешкало 163 чоловіки і 175 жінок.

Липняжка — нині село Добровеличківського району Кіровоградської області, розташоване на р. Сухому Ташлику, за 9 км. на північний захід від Добровеличківки. Засноване в 50-х рр. XVIII ст. У 1787 р. тут нараховувалось 305 чоловіків і 304 жінки.

Плетений Ташлик — тепер село Маловисківського району Кіровоградської області, розташоване за 20 км. на південь від Малої Виски. Засноване в 50-х рр. XVIII ст. У 1787 р. тут нараховувалось 350 чоловіків і 392 жінки.

Лиса Гора — тепер село Первомайського району Миколаївської області, розташоване за 25 км. на північ від Первомайська. У кінці XVII – XVIII ст. на місці теперішнього села знаходився запорозький зимівник, який називався Лисою Горою (за назвою найближчого урочища). У 1751 р. тут влаштований форштадт. Згідно з відомістю Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. церкви тут не було, а існувала лише каплиця. У 1787 р. в казенному селі Лиса Гора мешкало 314 чоловіків і 318 жінок.

Сухий Ташлик — розташовувався на річці з однойменною назвою, на схід від Липняжки. Згідно з відомістю Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. церкви тут не було, а існувала лише каплиця. У 1787 р. в казенному селі Сухому Ташлику нараховувалось 260 чоловіків і 218 жінок.

Тишківка — нині село Добровеличківського району Кіровоградської області, розташоване за 25 км. від Добровеличківки. Виникнення відноситься до середини XVIII ст. За переказами, біля річки Березівки першим оселився солдат Тишко. У 50-х рр. це було поселення Новослобідського козачого полку, в якому проживали 9 виборних козаків, 50 підпомічників, 15 підсуєдків. З 1764 р. мешканців слободи приписано до Молдавського гусарського полку. У 1787 р. тут нараховувалось 252 чоловіки і 253 жінки.

Грузька — наявність у 14-й роті шанці Грузькому дерев'яної однопрестольної Покровської церкви зафіксовано відомістю Єлизаветградської протопопії за вересень 1774 р. У 1787 р. в казенному селі Грузьке мешкало 528 чоловіків і 433 жінки.

Маслова (Ольшанка, Ольшанський шанець) — тепер — районний центр Кіровоградської області. У 1787 р. тут налічувалось 404 чоловіки і 437 жінок.

Катерининський шанець (Орлик) — пізніше місто, районний центр Первомайськ Миколаївської області, розташований при впадінні р. Синюхи в Південний Буг, за 180 км. на північний захід від Миколаєва. У 1676 р. запорожці влаштували тут укріплення Орлик (назва — від урочища Орелі). Про перенесення до Катерининського шанцю гардівської похідної Покровської церкви, взятої після ліквідації Запорозьких Вольностей, див. документи №№ 58 – 62.

Ризничий — завідуючий ризницею в монастирі. Мав у розпорядженні ключі від ризничих шаф і визначав, в які саме ризи вбиратися духовним особам у ті чи інші дні. У кафедральних соборах особа, яка розпоряджається ризницею, називається соборним ключарем.

12

Полтава — нині обласний центр на р. Ворсклі. З 1648 до 1775 р. — центр Полтавського полку, з 1775 р. — повітовий центр Новоросійської губернії, з 1784 по 1796 р. — Катеринославського намісництва. В. Зуєв у 1782 р. записав, що Полтава — невелике містечко з 1000 дерев'яними і лише 2 – 3 кам'яними будинками. Станом на 1784 р. у місті нараховано 1226 купців, міщан і цехових. У 1787 р. в Полтаві налічувалось 4544 чоловіки і 4313 жінок.

Диканька — тепер районний центр Полтавської області, розташований на правому березі Ворскли за 29 км. на північ від Полтави. Відомий з середини XVII ст. Під час Рум'янцевського перепису 1767 – 1769 рр. у Диканці проживало 328 сімей, що включали 1509 осіб. У 1787 р. тут нараховано чоловіків — 2551, жінок — 2413.

Брусей — тепер село Михайлівка Диканського району Полтавської області. У 1787 р. тут мешкало 240 чоловіків і 231 жінка.

Стасовці — вірогідно, тепер село Стасі Диканського району Полтавської області, розташоване за 15 км. від Диканьки. Виникло в першій половині XVII ст. За даними Рум'янцевського перепису входило до складу першої сотні Полтавського полку. За даними 1787 р. тут нараховувалось 936 чоловіків і 874 жінки.

Кам'янка — нині село Диканського району Полтавської області. На 1787 р. в Кам'янці мешкало 250 чоловіків і 230 жінок.

Гавронці — тепер село Диканського району Полтавської області. У 1787 р. тут налічувалось 940 чоловіків і 890 жінок.

Петрівка — у 1787 р. в казенному селі Петрівці нараховувалось 853 чоловіки і 832 жінки.

Сем'янівка — тепер село Кротенки Полтавського району Полтавської області. Розташоване за 16 км. від Полтави. У 1787 р. тут налічувалось 263 чоловіки та стільки ж жінок.

Тахтаулове — нині село Полтавського району Полтавської області, за 10 км. від Полтави. Виникло в першій половині XVIII ст. Назва — татарського походження. У 1787 р. тут мешкало 929 чоловіків і 908 жінок.

Осмачки — село неподалік від Полтави. У 1787 р. в Осмачці налічувалось 312 чоловіків і 252 жінки.

Жуки — село на території сучасного Полтавського району Полтавської області. У 1787 р. тут мешкало 1162 чоловіки і 1127 жінок.

Надежда — тепер на території Диканського району Полтавської області. У 1787 р. в поміщицькому селі Надежда нараховувалось 343 чоловіки і 233 жінки.

Іванченці — село на території сучасного Полтавського району Полтавської області. У 1787 р. тут мешкало 313 чоловіків і 346 жінок.

Малі Будища — у 1787 р. в казенному селі Малі Будища нараховувалось 183 чоловіки і 154 жінки.

Павленки — село, яке тепер увійшло до території Полтави. У 1787 р. тут налічувалось чоловіків — 501, жінок — 496.

Яковці — село, землі якого тепер увійшли до складу Полтави. Станом на 1787 р. в казенному селі Яковці мешкало 215 чоловіків і 185 жінок.

Крутий Берег — нині село Полтавського району Полтавської області. У таборі біля цього села 16–17 червня 1709 р. відбувалась рада керівництва російських військ перед Полтавською битвою. У 1787 р. в поміщицькому селі Крутий Берег мешкало 617 чоловіків і 580 жінок.

Ковалівка — вірогідно, нині село Полтавського району Полтавської області, розташоване за 9 км. на південний схід від Полтави. Згідно з Рум'янцевським описом Ковалівка входила до складу другої сотні Полтавського полку. Згодом село було пожалуване графу К. Розумовському. Як його слобода воно згадується за ревізією 1782 р.

Триби — село розташовувалось неподалік від Полтави, на схід від неї. У 1787 р. в поміщицькому селі Триби, що належало Кочубею, нараховувалось 108 чоловіків і 106 жінок.

Іскрівка — у 1787 р. в поміщицькому селі Іскрівці Триблянській, що належало Кочубею, налічувалось 160 чоловіків і 122 жінки.

Нижні Млини — нині село Полтавського району Полтавської області. Згідно зі складеними в 1722 р. відомостями тут, як і в деяких інших приміських селах, козаками вирощувався пюпон. У 1787 р. в казенному селі Нижні Млини нараховувалось 1707 чоловіків і 1002 жінки.

Лукощина — вірогідно, тепер село Лукощина Полтавського району Полтавської області.

Тагамлик — нині село Машівського району Полтавської області, розташоване на р. Тагамлик.

Головач — нині село Полтавського району Полтавської області.

Писарівка — нині село Новосанжарського району Полтавської області.

Федірки — збереглась легенда, що ніби в селі, названому пізніше Мачухи, жила зла й жорстока вдова-мачуха з пасинками. Незабаром мачуха прогнала пасинків, які оселились кожен окремо. Від їх імен ніби-то й пішли назви кількох поселень, зокрема Федірки.

Мачухи — нині село Полтавського району Полтавської області. Виникло в першій половині XVII ст. Розташоване за 12 км. на південний захід від Полтави. Заснували вихідці з Правобережної України. За даними Рум'янцевського опису входило до другої сотні Полтавського полку, тут проживав 1051 козак. Жили тут і магістратські селяни. У 1782 р. їх налічувалось 572.

Куклинці — нині село Полтавського району Полтавської області. У 1787 р. в поміщицькому селі Куклинцях, що належало генерал-фельдмаршалу Розумовському, нараховувалось 113 чоловіків і 98 жінок.

Млинці (Мильці) — тепер село Полтавського району Полтавської області, розташоване на південний захід від Полтави. У 1787 р. в казенному селі Мильці налічувалось 858 чоловіків і 784 жінки.

Горбанівка — у XVIII ст. село на околиці Полтави. На 1787 р. в казенному селі Горбанівці мешкало 171 чоловік і 153 жінки.

Пушкарівка — тепер село Полтавського району Полтавської області, розташоване поблизу Супрунівки. На 1787 р. тут мешкало 329 чоловіків і 327 жінок.

Гриби (Рибці) — тепер село Рибці Полтавського району Полтавської області, неподалік від села Кротенки. У 1787 р. в казенному селі Рибці налічувався 991 чоловік і 885 жінок.

Дужулі (Гужулі) — тепер село Гужулі Полтавського району Полтавської області, розташоване за 3 км. від Полтави. В архівних джерелах вперше згадується в XVII ст. У 1787 р. в казенному селі Гужулі налічувалось 798 чоловіків і 751 жінка.

Шостаки — нині село Полтавського району Полтавської області, поблизу Супрунівки. На 1787 р. тут мешкало 145 чоловіків і 142 жінки.

Супрунівка — нині село Полтавського району Полтавської області, розташоване за 7 км. від Полтави, в степовій частині правобережжя р. Ворскли. Виникла в першій половині XVII ст. як невеликий козацький хутір. На 1787 р. в казенному селі Супрунівці нараховувалось 593 чоловіки і 582 жінки.

Івашки — тепер село Полтавського району Полтавської області, поблизу Супрунівки. У 1787 р. в казенному селі Івашках налічувався 841 чоловік і 786 жінок.

Великі Будища — нині село Диканського району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Ворскли, за 36 км. на північ від Полтави і за 6 км. від Диканьки. У березні – квітні 1709 р. тут розташовувалась штаб-квартира Карла XII. Згідно з Рум'янцевським описом до Великобудиданської сотні належали села Великі Будища, Диканька, Нові Млини, Старі Млини, Чернечий Яр, ряд хуторів та слобод. Частина мешканців села склали монастирські селяни Великобудиданського Преображенського монастиря, заснованого в Чернечому Яру в 1689 р. власником Диканьки генеральним суддею В. Кочубеєм (у 1887 р. монастир перенесено в с. Писарівщину). У 1775 р. Великобудиданську сотню приєднано до Новоросійської губернії, а з 22 січня 1784 р. Великі Будища входили до складу Полтавського повіту Катеринославського намісництва. На 1787 р. тут мешкало 2913 чоловіків і 2920 жінок.

Старі Млини — згідно з даними Рум'янцевського опису належали до Великобудиданської сотні. У 1787 р. в казенному селі Старі Млини налічувалось 735 чоловіків і 723 жінки.

Нові Млини — за Рум'янцевським описом належали до Великобудиданської сотні. Розташовувались на території сучасного Диканського району Полтавської області. На 1787 р. в казенному селі Нові Млини нараховувалось 232 чоловіки і 276 жінок.

Старі Санжари — тепер село Решетники Новосанжарського району Полтавської області, розташоване за 15 км. від Нових Санжар. “Санжари” з татарської — “брід”. У цьому місці через р. Ворсклу був брід, тут проходив чумацький шлях.

Нові Санжари — нині районний центр Полтавської області, розташований на середній течії р. Ворскли на відстані 36 км. від Полтави. У 1737 р. Нові Санжари зазнали спустошливого нападу татар, які пограбували і зруйнували церкви. У 1760 р. Нові Санжари, Кобеляки й Білики одержав у вічне й спадкове володіння граф Р. Воронцов. З 1765 р. Новосанжарська сотня входила до складу Новоросійської губернії. З 1784 р. Нові Санжари входили до Катеринославського намісництва як поселення Алексопольського повіту.

Лелехівка — село розташовувалось на правобережжі Ворскли, нижче Нових Санжарів. У 1787 р. в казенному селі Лелехівці налічувалось 923 чоловіки і 912 жінок.

Білики — нині селище міського типу Кобеляцького району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Ворскли, за 15 км. від Кобеляк. Засноване в першій половині XVII ст. У 1760 р. разом із Кобеляками та Новими Санжарами Білики віддані у володіння графу Р. Воронцову. На 1787 р. тут нараховувалось 4053 чоловіки і 3923 жінки.

Комарівка — нині село Кобеляцького району Полтавської області.

Нехворооща (Нефорооща) — нині село Нехворооща Новосанжарського району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Орелі, за 43 км. на південний схід від Нових Санжарів. Засноване в 1673 р. переселенцями з Правобережної України. За населеним пунктом закріпилася назва р. Нехвороощі, поблизу якої він виник. У 1765 р. Нехворооща в складі Царичанського повіту увійшла до Новоросійської губернії. Через 20 років Нехвороощу перейменували на Алексополь, вона стала повітовим містом. До складу Алексопольського повіту увійшли Нові Санжари, Кийтайгород, Маячка, Царичанка, Кишеньки. У 1800 р. населений пункт знов став називатись Нехвороощею. У 1787 р. тут нараховувалось 1390 чоловіків і 1285 жінок.

Маячка — нині село Новосанжарського району Полтавської області, розташоване за 40 км. від Нових Санжарів. Засноване в 1677 р. задніпрянськими поселенцями, що втікали від турків. Назва походить від маяків, які запалювали козаки, подаючи сигнали один одному.

Андріївка — вірогідно, нині село Новосанжарського району Полтавської області.

Царичанка — нині районний центр Дніпропетровської області, розташований на правому березі р. Орелі за 78 км. від Дніпропетровська. У 1765 р. Царичанка відійшла до Новоросійської губернії, з 1775 по 1784 р. була центром повіту з воєводською канцелярією в складі Азовської губернії. Докладніше про Царичанку див.: Мицик Ю. Царичанка козацька: До 400-ліття заснування Царичанки. — К.: Генеза, 2004. — 88 с.

Китайгород — нині село Царичанського району Дніпропетровської області, розташоване на берегах р. Орелі, за 7 км. на південний захід від Царичанки. Перша згадка відноситься до 1667 р. У жовтні 1769 р. у Китайгороді відбулось повстання пікінерів. На території села збереглися замок і земляний вал, а також 2 церкви, збудовані в 1754 – 1756 рр. На 1787 р. тут нараховувалось 1391 чоловік і 1439 жінок.

Орел (Орлик) — тепер село Кобеляцького району Полтавської області. У 1787 р. в містечку військових поселення Орлику налічувалось 1182 чоловіки і 1100 жінок.

Карлівка — тепер місто, районний центр Полтавської області, розташований на берегах р. Орчик, за 47 км. від Полтави. Карлівка заснована на початку XVIII ст. переселенцями з Правобережної України. У 40-х рр. землі Карлівки пожалувані імператрицею фельдмаршалу Карлу Мініху. У 1743 р. маєток перейшов до рук графа Розумовського. При утворенні Катеринославського намісництва Карлівка відійшла до складу Константиноградського повіту. У 1787 р. в містечку Карлівці налічувалось 1907 чоловіків і 1620 жінок.

Федорівка — нині село Карлівського району Полтавської області, розташоване на р. Орчику, за 8 км. від Карлівки. Засноване в середині XVII ст. Пізніше Федорівка перейшла у власність графа Розумовського. При утворенні Катеринославського намісництва відійшла до складу Константиноградського повіту. На 1787 р. тут нараховувалось 598 чоловіків і 534 жінки.

Варварівка — тепер — на території Карлівського району Полтавської області. Село належало графу Розумовському. При утворенні Катеринославського намісництва Варварівка відійшла до складу Константиноградського повіту. У 1787 р. у Варварівці налічувалось 368 чоловіків і 343 жінки.

Скелька — тепер село Скельки Валківського району Харківської області, розташоване неподалік від села Мельниково і від кордону Полтавської області.

Черняківка — нині село Чутівського району Полтавської області. Засноване близько 1680 р. Полтавським полковником Черняком.

Іскрівка — нині село Чутівського району Полтавської області, розташоване за 12 км. від районного центру. Засноване в другій половині XVII ст. Полтавським полковником І. Іскрою. Пізніше село належало поміщику Кочубею. При утворенні Катеринославського намісництва Іскрівка відійшла до складу Константиноградського повіту.

Орчик — тепер село Зачепилівського району Харківської області, розташоване на р. Орчику — притоці р. Орелі.

Чутівка (Чутове) — нині районний центр Полтавської області, розташований у місцевості при впадінні р. Чутівки у р. Коломак, за 50 км. від Полтави, на межі Полтавської і Харківської областей. Село належало поміщику Кочубею. При утворенні Катеринославського намісництва Чутівка відійшла до складу Константиноградського повіту. На 1787 р. тут нараховувалось 677 чоловіків і 687 жінок.

Сторожове — нині село Чутівського району Полтавської області.

Кобеляки — тепер місто, районний центр Полтавської області. Розташоване на правому березі р. Ворскли, при впадінні в неї р. Кобелячки, за 75 км. від Полтави. Поселення Кобеляки відмічене вже на картах І. Данкерта 1620 – 1636 рр., складеними за даними 1609 – 1613 рр. З 1763 р. у Кобеляках перебував штаб Дніпровського пікінерського полку та Кобеляцька рота. Після скасування полкового устрою Кобеляки в 1765 р. увійшли до Катерининської провінції Новоросійської губернії, з 1784 р. — до Катеринославського намісництва. У 1787 р. в казенному містечку Кобеляки мешкало 4978 чоловіків і 4842 жінки.

Горешні Млини — при влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Кобеляцької була переведена Вознесенська церква села Горешніх Млинів із 11 дворами. У 1787 р. в казенному селі Горешні Млини налічувалось 83 чоловіки і 84 жінки.

Соколка — нині на території Кобеляцького району Полтавської області. У 1787 р. в казенному містечку Соколиці мешкало 3131 чоловік і 2847 жінок.

Лучки — тепер село Кобеляцького району Полтавської області. При влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Кобеляцької була переведена Воздвиженська церква села Лучки з 19 дворами і 4 бездворними хатами.

Кишеньки — нині село Кобеляцького району Полтавської області, неподалік Дніпродзержинського водосховища.

Переволочна — місце, де знаходилось містечко, нині затоплене водами Дніпродзержинського водосховища. Раніше — фортеця на лівому березі Дніпра, поблизу гирла р. Ворскли. У 1660, 1663 – 1764 рр. — центр сотні Полтавського полку. Тут була зручна переправа через Дніпро. Навесні 1709 р., йдучи на розорення Січі, Переволочну знищило російське військо. В кінці червня 1709 р. після розгрому під Полтавою сюди прибули рештки шведсько-українського війська. Частина його зуміла переправитись через Дніпро до приходу російської армії, решта — капітулювала. Частина полонених тут запорожців страчено, решту відправлено до Сибіру.

Ханделеївка — нині село Вільховатка Кобеляцького району Полтавської області, розташоване на лівому березі р. Ворскли, за 31 км. від Кобеляк. Засноване наприкінці XVII ст. Перейменоване на Вільховатку в 1946 р.

Келеберда — нині село Кременчуцького району Полтавської області. У 1787 р. в казенному містечку Келеберді мешкало 2372 чоловіки і 2286 жінок.

Пришиб — нині село Кременчуцького району Полтавської області, розташоване за 32 км. від Кременчука. Село було позначене на шведських оперативних картах періоду Північної війни 1700 – 1721 рр. При влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Кобеляцької була переведена Вознесенська церква села Пришиб із 50 дворами і 14 бездворними хатами. У 1787 р. в казенному селі Пришибі нараховувався 1131 чоловік і 1077 жінок.

Григорівка — село розташовувалося на території теперішнього Глобинського району Полтавської області, на захід від Манжелії.

Решетилівка — нині районний центр Полтавської області, розташований на р. Говтві, при злитті річок Вільхової і Грузької Говтви, за 40 км. від Полтави. Письмові згадки відносяться до першої половини XVII ст. У 1709 р. тут Петром I підписано “Решетилівські статті” щодо управління Лівобережною Україною, які були спрямовані на ліквідацію залишків політичної автономії України. У 1773 р. у Решетилівській сотні було 1118 виборних козаків, 1608 підпомічників, 2654 посполитих, 773 особи різного звання. У 1786 р. Решетилівка стала власністю В. Попова. У 1787 р. тут мешкало 6253 чоловіки і 5734 жінки.

Демидівка — тепер село Решетилівського району Полтавської області, розташоване за 9 км. від Решетилівки. У 1787 р. в поміщицькому селі Демидівці мешкало 270 чоловіків і 235 жінок.

Кременчук — див. коментар до документа № 6.

Власівка — нині на території Кременчуцького району Полтавської області. При влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Сорочинської була переведена Преображенська церква містечка Власівки із 30 дворами і Різдвобогородицька церква того ж містечка з 32 дворами. У 1787 р. в казенному містечку Власівці налічувалося 468 чоловіків і 463 жінки.

Недогарки — нині село Кременчуцького району Полтавської області, розташоване за 23 км. від Кременчука. При влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Сорочинської переведена Троїцька церква села Недогарки із 46 дворами. У 1787 р. тут налічувалося 843 чоловіки і 782 жінки.

Рублівка — розташовувалась на території теперішнього Глобинського району Полтавської області, на захід від Омельника. У 1787 р. в казенному селі Рублівці налічувалося 636 чоловіків і 585 жінок.

Богомолівка — тепер село Червона Знамянка Кременчуцького району Полтавської області, розташоване за 9 км. від Кременчука. Згадується з 1730 р. Налезало до Кременчуцької сотні Миргородського полку. При влаштуванні в Кременчуці протопопії до неї, між іншими, зі складу протопопії Сорочинської була переведена Троїцька церква села Богомолівки з 43 дворами. У 1787 р. тут налічувалося 382 чоловіки і 384 жінки.

Омельник — нині село Кременчуцького району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Псла, в долині р. Омельника, за 23 км. від Кременчука. У 1650 р. Омельник був сотенним містечком Чигиринського, в 1669 р. — Полтавського, а пізніше — Миргородського полку. Згідно з генеральним описом Лівобережної України Омельник був сотенним містечком Омельницької сотні, до якої входило близько 20 населених пунктів. З 1765 р. відійшов до Новоросійської губернії. У 1787 р. в казенному містечку Омельнику налічувалося 1648 чоловіків і 1576 жінок.

Манжелія — нині село Глобинського району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Псла при впадінні в неї притоки Манжелійки, за 45 км. від Глобиного. Назва села — від

річки, найменування якої, вірогідно, має тюркський корінь. Манжелія виникла наприкінці XVI – на початку XVII ст. У 1787 р. в казенному містечку Манжелії нараховувалось 1118 чоловіків і 1111 жінок.

Піски — засновані разом із селами Ламане, Миколаївка, Василівка, Пузикове і Бригадирівка Миргородським полковником В. Капністом. У 1787 р. в казенному селі Піски налічувалось 673 чоловіки і стільки ж жінок.

Демидівка — нині село Решетилівського району Полтавської області, розташоване за 9 км. від Решетилівки. У 1787 р. в поміщицькому селі Демидівці налічувалось 180 чоловіків і 150 жінок.

Миколаївка — у 1787 р. в поміщицькому селі лейб-гвардії прапорщика Капніста налічувалось 346 чоловіків і 298 жінок.

Потоки — нині село Кременчуцького району Полтавської області.

Дмитрівка — у 1787 р. в казенному селі Дмитрівці нараховувалось 570 чоловіків і 581 жінка.

Новоселиця (Самарчик) — давнє козацьке місто, розташоване за 29 км. на північний схід від сучасного Дніпропетровська, на березі р. Самари неподалік її гирла. Центр Самарської паланки. На початку 60-х рр. XVIII ст. тут влаштовано Старокодацьке духовне намісне правління. Після ліквідації Нової Січі Новоселиця відійшла спочатку до складу Азовської губернії. У 1794 р. стала повітовим центром Новомосковськом. Ще за часів Нової Січі в Самарчику закладено найвеличущу релігійну споруду південноукраїнського регіону — трьохпрестольний собор. Перший престол — в ім'я Святої Трійці — був освячений архієпископом Євгенієм у 1778 р., бокові — Петропавлівський та Трехсвятительський — кількома роками пізніше протопопом Г. Порохнею (колишнім Старокодацьким намісником). Храм був зведений без використання цвяхів і мав 9 бань. У 1787 р. в Новоселиці нараховувалось 3698 чоловіків і 3098 жінок.

Стара Самара — розташовувалась на правому березі р. Самари, нижче Самарського монастиря, в 6 верстах від місця впадіння Самари в Дніпро. Нині — місто Новомосковськ Дніпропетровської області.

Старий Кодак — село Старі Кодаки нині знаходиться на території Дніпропетровського району Дніпропетровської області; в ньому збереглися рештки Кодацької фортеці. Фортеця заснована у 1635 р. на правому березі Дніпра біля першого Дніпрового порога. У 1780 р. Михайлівська церква Старого Кодака вже була споронхнявілою, і 28 вересня 1781 р. Никифор (Феотокі) видав грамоту на зведення нового храму. У 1785 р. протопоп Ф. Фомич відкрив нововлаштовану церкву.

Новий Кодак — нині район Дніпропетровська Нові Кодаки, частково — житловий масив Червоний Камінь. Запорозьке місто, що виникло на правому березі Дніпра, вище від Старого Кодака. Існувало вже в середині XVII ст. За Нової Січі — центр Кодацької паланки. В середині XVIII ст. при соборній Миколаївській церкві Нового Кодака знаходилось 2 священики, у 1768 р. — 4, у 1770 — 5.

Карнаухівка — нині село, підпорядковане Баглійській райраді міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області. У 1737 р. на місці майбутнього села існував багатий зимівник козака Семена Карнауха. Варваринська церква в Карнаухівці закладена 18 серпня 1773 р., відкрита 29 березня 1775 р.

Кам'янське — нині місто Дніпродзержинськ Дніпропетровської області. У 1750 р. тут уже будувалась церква. У 1772 р. Кам'янська парафія нараховувала 52 двори. У 1787 р. в Кам'янському налічувалось 1182 чоловіки і 1066 жінок.

Романкове — нині підпорядковане Дніпродзержинській міськраді Дніпропетровської області. У 1774 р. за розпорядженням Новоросійської губернської канцелярії Романкове оголошене державною військовою слободою. За переписом 1782 р. у ній нараховано 1344 особи чоловічої і 1087 — жіночої статі.

Кам'янка — нині селище в межах Дніпропетровська. Відомості про козаків-лоцманів Кам'янського перевозу через Дніпро відносяться до кінця XVI ст. У 1750 р. тут уже діяла Преображенська церква. 1768 р. вона згоріла. У липні 1773 р. закладена, а 1 грудня 1777 р. освячена нова релігійна споруда. Таким чином, на час складання цієї відомості церква ще будувалась.

Петрівка (Чаплинка, Петрівка) — нині Петрівка, районний центр Дніпропетровської області. Георгіївська церква тут закладена 23 квітня 1773 р., а 22 березня 1775 р. освячена. Будувалась коштом кошового отамана П. Калнишевського. Наведені Феодосієм (Макаревським) дані про існування при Георгіївській церкві в 1775 р. 203 парафіяльних дворів і 110 бездвірних хат точно співпадають з даними цієї відомості, складеної Київською консисторією.

Могильово — нині село Царичанського району Дніпропетровської області. У 1720 р. тут уже існувала каплиця, при якій відправляли служби ченці Самарського монастиря. 12 травня 1773 р.

закладена, а 26 липня 1775 р. освячена Воскресінська церква. У 1787 р. у Могильові нараховувалось 1215 чоловіків і 1310 жінок.

Бабайківка — нині село Царичанського району Дніпропетровської області. Миколаївська церква тут закладена 20 липня 1773 р., а освячена 19 березня 1777 р. Таким чином, на час складання цієї відомості церква ще споруджувалась. У січні 1777 р. в Бабайківці було нараховано 804 чоловіки та 712 жінок. У 1787 р. тут налічувалось 804 чоловіки і 799 жінок.

Гупалівка — нині село Магдалинівського району Дніпропетровської області. Розташовувалось на землях Орільської паланки навпроти Нефорощанського монастиря. Після виключення в 1771 р. з-під відома монастиря мешканці Гупалівки розпочали процедуру влаштування в себе релігійної споруди. 14 травня 1773 р. церква була закладена, а 22 серпня 1776 р. освячена. У 1787 р. тут нараховувалось 648 чоловіків і 603 жінки.

Котівка — тепер село Магдалинівського району Дніпропетровської області. Преображенська церква тут закладена 5 жовтня 1774 р.

Личкове — нині село Магдалинівського району Дніпропетровської області. Село Личкове при р. Орелі з церквою існувало вже в 1706 р. У 1737 р. церква спалена татарами. Близько 1740 р. на цьому місці влаштована каплиця, при якій постійно жив ієромонах Самарського монастиря. Покровська церква закладена 8 липня 1772 р., а освячена 10 січня 1773 р. У 1787 р. в Личковому налічувалось 539 чоловіків і 519 жінок.

Шульгівка — тепер село Царичанського району Дніпропетровської області. Успенська церква тут закладена 26 травня 1776 р., а освячена 18 березня 1777 р. Таким чином, на час складання цієї відомості церква ще споруджувалась.

Нефорощанський Успенський монастир — знаходився неподалік від Нефорощі на р. Орелі, де досі збереглися рештки монастирських земляних валів. У XVII ст. на місці монастиря стояла каплиця. 1709 р. І. Скоропадський надав ігумену монастиря Феодосію привілей на володіння млинами, озерами, луками і лісами на Орелі. Запорозькі козаки тісно спілкувались із братією Нефорощанського Успенського монастиря, який знаходився у підпорядкуванні Київському єпархіальному архієрею. Спілкувались як з духовних, так і з господарських питань.

Пустинь — усамітнений монастир або келія.

Великобудиський Преображенський монастир — влаштований генеральним суддею В. Кочубеєм у 1689 р. на місці скиту поблизу Великих Будищ над р. Ворсклою. При монастирі влаштована дерев'яна Преображенська церква. З 1672 р. монастирем керували ігумені.

Пушкарівський Вознесенський монастир за благословенням архієпископа Чернігівського і Новгород-Сіверського Лазаря збудований в Полтаві в урочищі Мазуровці в останній чверті XVII ст. Тоді за монастирською Покровською трапезною церквою названий Покровським Полтавським жіночим монастирем. Знаходився в Полтаві до 1721 р. У тому році Полтавський полковник І. Черняк своїм коштом переніс монастир на власну землю в село Пушкарівку, на відстань в 3 версти від Полтави. Відтоді і до 1762 р. монастир називався Покровським Пушкарівським. У 1762 р. закладена кам'яна соборна Вознесенська церква, і з того часу обитель стала йменуватись Вознесенським Пушкарівським дівочим монастирем.

13

Полтавський протопоп и тамошней соборной Успенской церкви настоятель Иоаким Яновский... — І. Яновський відіграв важливу роль у становленні Слов'янської та Херсонської єпархії. При реорганізації мережі духовних правлінь він намагався протистояти зменшенню кількості церков, підпорядкованих Полтавській протопопії, у чому Синод розгледів старання не про громадську, а про власну користь. Це не завадило Яновському стати присутнім Слов'янської духовної консисторії. Коли єпархію очолив Никифор (Феотокі), своє місце у керівництві семінарією він передав І. Яновському. Пізніше Яновський зайняв архимандритську посаду в першокласному Новгород-Сіверському монастирі.

Старокодацьке духовне намісне правління — церковна установа, створена на початку 60-х рр. XVIII ст. з метою посередництва між Київським митрополитом і Кошем. Розташовувалась у Самарчику. До компетенції правління входило: участь у процедурі заснування церков, у призначенні священнослужителів; контроль за виконанням запорозьким духовенством розпоряджень митрополита і Синоду; інформування єпархіальної влади про стан церкви і духовенства на Запорозжжі; участь у розв'язанні спорів між парафіянами та духовенством. На практиці правління більше залежало від запорожців, ніж від Київського митрополита. Це зумовлювалось матеріальною залежністю правління від подаянь козаків; виконанням Кошем функції нагляду за покійністю підлеглих Старокодацькому наміснику. Крім того, головним священником правління, “хресто-

вим намісником” був Григорій Іванович Порохня — колишній запорозький старшина. Старокодацьке духовне намісне правління ліквідоване в січні 1777 р.

14

Еклезіарх — посадова особа Східної церкви, яка доглядає за порядком у храмі.

Сокольський Преображенський монастир — влаштований за благословенням Київського митрополита Іоасафа. Місце для монастиря виділене в 1714 р. мешканцем містечка Соколки Н. Федоровичем Полтавському Хрестовоздвиженському монастирю, до якого спочатку Сокольська обитель і належала. У 1737 р. розорений татарами. Пізніше йменувався скитом і був приписаний до Нефорошанського монастиря. У 1763 р. грамотою Київського єпархіального архієрея наказано скит йменувати монастирем, а ієромонаху Ісаї, який і до того керував обителью, наказано бути його будівничим і зноситись безпосередньо з архієреєм. У 1776 р. ухвалою Київського митрополита монастир переданий в управління ігумену. Обитель була влаштована на відстані в 3 версти від містечка Соколки, при р. Ворсклі, у північній Духовій горі. У 1777 р. з благословення Євгенія (Булгаріса) монастир перенесено на верх тїєї ж гори.

Білець — особа, яка перебувала в монастирі на послушенстві, очікуючи постригу.

15

Бахмут — див. коментар до документа № 6.

Троїцька церква перевезена до Бахмута у 1711 р. з Таганрозької фортеці. У 1745 р. замість цієї дерев'яної на іншому місці влаштована кам'яна Троїцька соборна церква. Покровська церква в Бахмуті освячена 30 вересня 1732 р. У 1781 р. вона була вже спорохнявілою, а в 1787 р. згоріла. У 1794 р. був даний дозвіл на її місце закласти нову церкву. У тому ж році з Бахмута перевезена до слободи Покровської Миколаївська церква. Згадка про Різдвобогородицьку церкву відноситься до 1762 р.

Часослов — богослужбна книга, яка, на відміну від служебника, призначена для читців та співців. Містить порядок усіх щоденних служб, крім літургії.

Псалтир (книга псалмів) — одна з біблійних книг Старого Завіту; складається з 151 пісні (псалма).

Сухарева слобода — у 1779 р. за сповідними розписами при сухарівській Миколаївській церкві показаний священник Стефан Попов, дячок Даниїл Попов, 147 парафіяльних дворів, у них 403 особи чоловічої статі. У 1787 р. в населеному пункті налічувалось 210 чоловіків і 207 жінок.

Кремінна — нині районний центр Луганської області. Розташована на обох берегах р. Красної, при впадінні її в Сіверський Донець, на відстані 150 км. від Луганська. Близько 1680 р. донські козаки заснували при впадінні р. Бахмутової у Сіверський Донець Сухарів Городок, який став центром козацьких поселень. У 1680 р. поряд із козацьким містечком виросла на берегах р. Кремінної, притоки р. Красної, селянська слобода Кремінна, де в 1688 р. розмістилась одна із сотень Ізюмського слобідського полку. У 1787 р. тут нараховувалось 763 чоловіки і 739 жінок.

Краснянка — село неподалік від Кремінної Кремінського району Луганської області. У 1787 р. в однодворчицькому селі Краснянці налічувалось 1134 чоловіки і 1051 жінка.

Боровеньки — нині село Кремінського району Луганської області, розташоване на р. Боровій, за 35 км. від Кремінної. Засноване в 1711 р. У 1787 р. в Боровеньках та Єпіфанівці разом нараховувалось 1955 чоловіків і 1875 жінок.

Містки — тепер село Сватівського району Луганської області, розташоване на берегах р. Борової, за 130 км. від Луганська. Містки виникли у першій половині XVIII ст. Незабаром село було приписане до Святогорського монастиря. Після проведення секуляризації монастирських земель містківчани передані у відання Колегії економії.

Шульгінка — тепер село Старобільського району Луганської області, розташоване на лівому березі р. Айдару, за 15 км. від Старобільська. Через село із сходу на захід протікає невелика річка Шульга. Вважається, що назва села походить від прізвиська отамана Шульгейка, який оселився тут на початку XVII ст. Державна слобода Шульгінка була привласнена обер-прокурором Сенату Глебовим, але в 1765 р. знову оголошена державною. На той час у слободі нараховувалось 2 тис. мешканців.

Штурмова — нині село Штурмове Новоайдарського району Луганської області, розташоване на лівому березі р. Айдару за 20 км. на північ від Новоайдара. Засноване в 1756 р.

Новоайдар — тепер районний центр Луганської області, розташований на р. Айдарі, за 58 км. на північний захід від Луганська. Заснований донськими козаками в другій половині XVII ст. Для захисту від нападів степових кочівників на правому березі р. Айдару було збудоване війсь-

кове козацьке містечко. Згодом, після утворення Української, а потім Нової Дніпровської ліній, оборонне значення Новоайдара занепало.

Дмитрівка — нині село Новоайдарського району Луганської області, розташоване на р. Євсузі, за 15 км. на південний схід від Новоайдара. Виникло у XVIII ст.

Петрівка — нині село Станично-Луганського району Луганської області, розташоване біля злиття річок Євсугу і Ковсугу, приток Сіверського Дінця. Засноване в другій половині XVII ст. донськими козаками. Спершу це був хутір Караяшник. Згідно з “Історією міст і сіл Української РСР” у 1771 р. хутір перейменували в Петропавлівку у зв’язку з побудовою тут 1767 р. храму Петра та Павла.

Старий Айдар — нині село Станично-Луганського району Луганської області.

Трехибінська — слобода, розташовувалась у Бахмутському повіті, на схід від Бахмута.

Муратове — нині село Новоайдарського району Луганської області.

Борівське — тепер селище міського типу Лисичанського району Луганської області, розташоване на лівому березі р. Сіверського Дінця, за 13 км. на схід від Лисичанська. Перші згадки про Борівське припадають на 40-і рр. XVII ст.

Воєводівка — тепер село Кремінського району Луганської області.

Безгинове — нині село Новоайдарського району Луганської області.

Райгородка — нині село Сватівського району Луганської області, розташоване на р. Жеребці, за 20 км. на захід від Сватового. Виникло в середині XVIII ст.

Єпіфанівка — нині село Кремінського району Луганської області, розташоване на р. Боровій, за 39 км. від Кремінної. Засноване в 1755 р.

Фортеця Святого Дмитрія Ростовського — див. коментар до документа № 6.

У фортеці Дмитрія Ростовського станом на 1781 р. Покровська соборна церква була вже спорохнявілою. Тому 2 квітня 1783 р. замість неї була закладена нова в те саме ім’я. 29 вересня 1784 р. ця споруда була освячена. Миколаївська церква в другому прикордонному батальйоні 17 травня 1773 р. згоріла, і замість неї в 1775 р. влаштована нова. Оскільки Успенська церква третього прикордонного батальйону була дуже спорохнявілою, у 1777 р. генерал-майор С. Гур’єв звернувся до Євгенія (Булгаріса) з проханням дозволити розібрати її, а церковне майно передати Казанській церкві. Такий дозвіл був даний. Андріївська церква четвертого прикордонного батальйону згоріла 20 липня 1780 р. На її місці 2 травня 1781 р. закладена, а 6 березня 1782 р. освячена нова релігійна споруда. Дмитрівська церква інженерної команди Темерницької портової митниці, перенесена у фортецю ще на початку 60-х рр., через спорохнявіння була закрита в 1796 р. Церква в ім’я Архангела Михаїла до 1778 р. розташовувалась у слободі Долманівці, форштадті кінного козацького полку. Коли ж полк був переведений до Рогоського стану Війська Донського, він перевіз церкву туди. Нова Різдвогородицька церква в купецькому кварталі фортеці Святого Дмитрія була освячена 4 листопада 1778 р. Тоді стара церква в те саме ім’я була перевезена до Таганрозького повіту і перейменована на честь Святого Миколи.

Азов — див. коментар до документа № 6.

Андріївська церква в Азові зведена в 1769 р., але мала іконостас і антимінс, виготовлені ще в 1747 р. Успенська церква на форштадті була влаштована 1771 р.

Таганрог — див. коментар до документа № 6.

Згідно з повідомленням Феодосія (Макаревського) в Таганрозі діяла Михайлівська церква, яка у 1782 р. була вже спорохнявілою. А 7 лютого 1778 р. почала діяти Миколаївська церква.

Что ж касается до крепостных и пограничных церквей, оные находились в ведомстве Черкаскаго духовнаго правления, которое правление по указу Святейшаго Синода осталось в Воронежской епархии... — до 20 листопада 1775 р. Таганрог і Азов залежали у церковно-адміністративному відношенні від духовного правління, що діяло у фортеці Святого Дмитрія. У той же день Воронежська консисторія своїм указом ліквідувала установу, передавши її повноваження Черкаському духовному правлінню. При формуванні Слов’янської та Херсонської єпархії це правління залишилось у складі єпархії Воронежської. Тому лютовим 1777 р. указом Слов’янської консисторії духовенству Дмитрівського, Азовського, Таганрозького повітів наказувалось обміркувати питання про місце розташування духовного правління, якому вони будуть підпорядковуватись. Тоді духовенство висловило пропозицію, з якою консисторія погодилась своєю ухвалою від 3 травня 1777 р.: відновити діяльність духовного правління у фортеці Святого Дмитрія. Йому ж мали бути передані з Черкаського правління всі документи, які стосувались церков Слов’янської та Херсонської єпархії. Так була вирішена доля Новоростовського духовного правління.

16

Білівська (Белевська) фортеця — заснована у 1731 р. Назву отримала, вірогідно, від міста Белева, звідки прийшов на будівництво полк. З 1735 по 1764 р. тут знаходилось управління ландміліцейського корпусу. У 1775 р. тут розмістилось керівництво Азовської губернії. У 1778 р. стала повітовим центром. Указом від 1784 р. перейменована на Константиноград. У 1922 р. місто стало називатись Красноград. Зараз — районний центр Харківської області, розташований на р. Берестовій, за 105 км. від Харкова. У відомості консисторії позначено, що при Різдобогородицькій церкві Білівської фортеці серед священнослужителів є протопоп А. Локошкін, священники О. Ханделєєв (Хандалєєв), І. Горленський та дякон Г. Роговенко. Відомість складалась за сповідними розписами, на момент написання яких О. Ханделєєв (Хандалєєв) дійсно був священником. Але за зверненням В. Черткова цей священник був посвячений Білгородським єпископом Аггеєм у Самарського протопопа. Феодосій (Макаревський) писав, що так у межах Катеринославської єпархії (маються на увазі межі, у яких єпархія перебувала за часів самого Феодосія) був закладений початок першої протопопії, першого Самарського духовного правління, підпорядкованого Слов'янській консисторії. У 1787 р. тут налічувалось 314 чоловіків і 309 жінок.

Білівська, як і ряд інших, позначених у відомості консисторії, фортець, входили до Української лінії — системи укріплень, побудованих у 1731 – 1733 рр. для охорони південних кордонів Російської імперії від турецько-татарських набігів. Лінія тягнулася вздовж р. Орелі, її притоки Берестової та притоки Сіверського Дінця — Береки. Загальна довжина лінії становила 285 км. Лінія складалась із суцільного земляного валу та широкого і глибокого рову з боку степу. Лінію складали фортеці Борисоглібська, Лівенська, Васильківська, Рясківська, Святого Федора, Козловська, Білівська, Святого Іоанна, Орловська, Святої Парасковії, Єфремівська, Святого Олексія, Святого Михайла, Слобідська, Тамбовська, Святого Петра (щодо деяких з цих фортець використувались й інші назви). До комплексу Української лінії входили і слободи, які згодом переросли у великі населені пункти. У зв'язку з підписанням мирного договору 1739 р. і будівництвом Нової Дніпровської лінії Українська лінія втратила своє військово-стратегічне значення. Тому в 70-х рр. ряд цих укріплень був залишений більшістю мешканців. Отже, відпадала потреба у залишенні у фортецях церков. До того ж, якщо споруди були зведені за казенний кошт для ландміліцейських полків, мались підстави повернути гроші до казни. У 1777 – 1778 рр. розглядалась справа про перенесення Михайлівської церкви з Троїчатівської (Єфремівської) фортеці до слободи Привілля, що належала полковнику Мартинову. Архієпископ Євгеній дав необхідний дозвіл. Поміщик вніс до Азовської губернської канцелярії потрібну суму, після чого церква була по опису отримана його управляючим. Для розібрання та збирання споруди був укладений контракт із майстром, і за посередництвом духовних правліль перенесення та оформлення відповідних зобов'язань нових парафіян відбулося. Як у цьому випадку, так і при перенесенні ряду інших релігійних споруд практикувалась купівля не всього церковного майна. Так, Мартиновим не були придбані антиміне, який слід було віддати в духовне правління, дзвін, одні ризи, кадило та запасні дари. Були перенесені й церкви деяких інших фортець. Зокрема церкву з Васильківської фортеці спочатку планувалось перенести до Катеринослава, влаштувавши її у наметі. Втім, невдовзі рішення було змінене і церква передана в слободу Михайлівку, яка заселялася прем'єрмайором М. Алимовим, на чий кошт і було здійснене перенесення. Оскільки залишилась без парафіян і священно- та церковнослужителів церква в Тамбовській фортеці, вона була передана мешканцям слободи Григоріївки, яка була перейменована на Рождественську, на честь цієї релігійної споруди. Крім того, В. Чертков звернувся до Євгенія (Булгаріса) стосовно перенесення релігійних споруд із Маяцької фортеці до слободи Троїцької. Сам цей населений пункт був влаштований з волі Черткова, який таким чином налагоджував краще сполучення між Бахмутом і Білівською фортецею, де він перебував. Підстави для перенесення були серйозні: до нововлаштованої слободи переселились пікнери, які раніше збудували цю церкву власними зусиллями.

Васильківська фортеця — одна з фортець Української лінії. В ДАДО збереглися сповідні розписи Васильківської фортеці за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7).

Петровська фортеця — неподалік від сучасного села Петровське Балаклеїського району Харківської області. В ДАДО збереглася метрична книга Петровської фортеці, слободи Камішувахи, Барвінкової стінки за 1781 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 15).

Промеморія — різновид документів, якими обмінювались інстанції одного рівня (рівні за положенням установи, не підпорядковані одна одній).

Рясківська фортеця — тепер село Ряске Машівського району Полтавської області, розташоване на правому березі р. Орелі, за 37 км. від Машівки. Засноване як укріплення Української лінії.

Прасковіївська фортеця — у 1787 р. в поселенні військових поселенців Прасковіївському налічувалось 658 чоловіків і 585 жінок.

Козловська фортеця — розташовувалась на північному сході від Федорівської і південному заході від Білівської фортеці Української лінії.

Берецька Вершина (Береки) — село на р. Береки, на території сучасного Первомайського району Харківської області. Розташовувалось в 7 верстах від Єфремівської фортеці. У 1787 р. в Береках нараховувалось 2012 чоловіків і 2082 жінки.

Олексіївська фортеця — нині село Олексіївка Первомайського району Харківської області, розташоване на р. Береки. Вперше згадується в 1731 р. У 1787 р. тут нараховувалось 884 чоловіки і 902 жінки.

Новий Бишкін (Нижній Бишкін) — тепер село Зміївського району Харківської області, розташоване на правому березі р. Сіверського Дінця, за 22 км. від Зміїва. Село відоме з середини XVII ст.

Михайлівська фортеця — інша відома назва — Кисилівська, за місцем розташування при р. Кисіль. Тепер — на території Первомайського району Харківської області. До 1776 р. священником при Троїцькій церкві цієї фортеці був І. Діонісій, який зайняв це місце в 1769 р., заступивши на ньому свого батька. У 1787 р. тут налічувалось 426 чоловіків і 377 жінок.

Мілова — тепер, вірогідно, село Балаклейського району Харківської області. Перша відома згадка про Мілове відноситься до 1686 р. У 1787 р. тут нараховувалось 865 чоловіків і 821 жінка.

Вір'ювкіна — у 1787 р. в казенному селі Вір'ювкіному налічувалось 434 чоловіки і 364 жінки. У ДАДО збереглася частина метричної книги слободи Вер'ювкіної за 1781 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 16).

Старовірівка — нині село Нововодолазького району Харківської області, розташоване в долині р. Берестової, за 30 км. від Нової Водолаги. Виникло в першій половині XVIII ст. Засновниками були переселенці-старообрядці з Курської та Орловської губерній. У 1787 р. в казенному селі Старовірівці нараховувалось 1521 чоловік і 1540 жінок.

Єфремівська — нині село Єфремівка Первомайського району Харківської області, розташоване у верхів'ї р. Орелі, за 7 км. від залізничної станції Трійчаті. Перша згадка про Єфремівку відноситься до 1730 р. Після перенесення в 1778 р. єфремівської Михайлівської церкви в слободу Привілля мешканці фортеці були приписані до берецької церкви. Про перенесення релігійної споруди див. документи №№ 118 – 127. В ДАДО збереглися сповідні розписи Єфремівської фортеці за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7). У 1787 р. в населеному пункті налічувалось 201 чоловік і 189 жінок.

Борова — тепер село Зміївського району Харківської області, розташоване в 12 км. від Зміїва.

Бишкін (Бишкінські Вершини) — село Верхній Бишкін тепер відноситься до Первомайського району Харківської області.

Шебелинка — тепер село Балаклейського району Харківської області, розташоване на правому березі Сіверського Дінця, за 35 км. від Балакліє. Перша згадка відноситься до 1681 р. У 1787 р. тут нараховувалось 789 чоловіків і 790 жінок.

Лозовенька — нині село Балаклейського району Харківської області, розташоване за 35 км. від Балакліє. Засноване в 30-х рр. XVIII ст. як поселення будівничих Української лінії. У 1789 р. в населеному пункті нараховувалось 118 чоловіків і 157 жінок.

Протопопівка — тепер село Балаклейського району Харківської області, за 36 км. від Балакліє. Засноване в першій третині XVIII ст. переселенцями із центральних регіонів Росії. У 1787 р. в Протопопівці нараховувалось 1037 чоловіків і 1034 жінки. В ДАДО збереглися метричні книги слободи Протопопівки за 1780, 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 12, 14).

Петрівська — тепер село Петрівське Балаклейського району Харківської області, розташоване на Сіверському Дінці, за 45 км. від районного центру. Засноване в першій половині XVII ст. переселенцями з Правобережної України. У 1731 р. в трьох верстах від нинішнього Петровського споруджена Петровська фортеця.

Охоче — нині село Нововодолазького району Харківської області, розташоване по обох берегах р. Берестової, за 28 км. від Нової Водолаги. Засноване в 1686 р. як сторожовий пункт Сумського полку. У 1787 р. тут налічувалось 1312 чоловіків і 1361 жінка.

Берестовеньки — тепер на території Красноградського району Харківської області. До 1933 р. — Берестовеньки, з 1933 р. по 1957 р. — Ворошилово. Розташоване по течії р. Берестовеньки, за 14 км. від Краснограда. У 1787 р. тут нараховувалось 615 чоловіків і 589 жінок.

Ленивка — нині село Мелихівка Нововодолазького району Харківської області, на р. Берестовій, за 30 км. від Нової Водолаги. Засноване в 1732 р. У 1787 р. тут нараховувалось 579 чоловіків і 540 жінок. Перейменована на Мелихівку в 1920 р.

Олександрівська фортеця — одна з фортець Нової Дніпровської лінії (див. коментар до документа № 6). Тепер — територія міста Запоріжжя. Для задоволення релігійних потреб війська тут знаходилась похідна Георгіївська церква, а в 1773 р. зведений Покровський храм. У ДАЗО збереглися метричні книги Покровської церкви Олександрівської фортеці починаючи з 1774 р.

Кирилівська фортеця — одна з фортець Нової Дніпровської лінії, тепер — за 1 км. від центру села Семенівка Пологівського району Запорізької області.

Петровська фортеця — одна з фортець Нової Дніпровської лінії, тепер село Новопетрівка Бердянського району Запорізької області.

Тор — тепер місто Слов'янськ, районний центр Донецької області, розташований у північній частині області, в межиріччі Сіверського Дінця й Казенного Торця. У 1645 р. для захисту від нападів татар побудована фортеця Тор. З 1685 до 1764 р. Тор — сотенне містечко Ізюмського полку. Згідно з указом від 22 січня 1784 р. Тор, перейменований на Славенськ (Слов'янськ), став повітовим містом Катеринославського намісництва. У 1787 р. тут налічувалось 1609 чоловіків і 1530 жінок. Про населені пункти Донеччини див. також: Пірко В.О. Заселення Донеччини у XVI – XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел). — Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. — 180 с.

Маяки — тепер село Слов'янського району Донецької області, розташоване на правому березі р. Сіверського Дінця, за 15 км. на північний схід від Слов'янська. Виникли в 1645 р. як сторожовий пункт, що входив до Білгородської Укріпленої лінії. Тут були влаштовані сторожові вишки-маяки.

Райгородок — тепер селище міського типу Слов'янського району Донецької області, розташоване на березі Сіверського Дінця, за 15 км. на північний схід від Слов'янська. Село спочатку називалось Городком, згодом перейменоване на Райгородок. У 1787 р. тут нараховувалось 1037 чоловіків і 929 жінок.

Нова Водолага (Нові Водолаги) — тепер районний центр Нова Водолага Харківської області, розташований в долині р. Ольховатки, за 53 км. від Харкова. Нова Водолага заснована на Муравському шляху близько 1675 р. козаками Харківського полку і селянами. Назва походить від р. Водолаги. Після ліквідації полкового устрою Слобожанщини Нова Водолага віднесена до Катерининської провінції Новоросійської губернії, в 1773 р. приєднана до Слобідсько-Української губернії, а в 1775 р. — до Азовської губернії. З 1780 р. входила до складу Харківського намісництва, після його ліквідації — до Слобідсько-Української губернії. В ДАДО збереглися метричні книги слободи Нова Водолага за 1776 – 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 9 – 14) і сповідні розписи Нової Водолаги за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7).

Мала Водолага — в ДАДО збереглися метричні книги за 1776 – 1777, 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 9, 10, 14) і сповідні розписи Малої Водолаги за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7).

Камишуваха — в ДАДО збереглися метричні книги слободи Камишуваха за 1780, 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 12, 15).

Серебрянський шанець — розташовувався на північ від Бахмута, за 30 верст від Камишувахи (теперішнього села Слов'янського району Донецької області).

Асесорське (П'ята Рота, Привільне) — тепер місто Привілля, підпорядковане Лисичанській міській раді (Луганська область). Розташоване на правому березі Сіверського Дінця, за 15 км. від Лисичанська. Засноване в 1695 р. служилими людьми та селянами втікачами.

Кримська Яма — нині село Кримське Слов'яносербського району Луганської області, при р. Донці. У 1750 р. тут уже були оселі. З приходом сюди переселенців із-за кордону влаштовано Кримський військовий шанець. У 1779 р. при Михайлівській церкві налічувалось 120 дворів, а священиком показаний П. Курилов.

Підгорне (Підгородній) — нині місто Слов'яносербськ, райцентр Луганської області. Уже у 1740 р. запорожці, які жили тут зимівниками, мали похідну Покровську церкву і при ній ієромонаха Самарського монастиря. У 1754 р. тут оселились словаки та серби, а також вихідці з інших регіонів України. У 1780 р. влаштована ними церква в ім'я Стефана була вже спорохнявілою. Згідно з довідкою консисторії, у 1779 р. в Підгорному нараховувалось 158 парафіяльних дворів, у них 973 особи.

Суходіл — пізніше місто Краснодонського району Луганської області. Уже в 1650 р. при Сіверському Дінці і Луганчику стояли запорозькі пікети і розташовувались зимівники. У середині XVIII ст. сюди прийшли іноземці під проводом командира сербської роти Ванія. Вони розмістилися в Суходолі похідну церкву, в якій служив сербський священик. У 1768 р. тут влаштована

стаціонарна дерев'яна церква. У 1782 р. перепис зафіксував наявність у Суходолі 298 чоловіків і 261 жінки.

Кам'яний Брід — нині територія, яку займав шанець, входить у межі Луганська. У 1740 – 1750-х рр. тут були зимівники запорозьких козаків. 1755 р. до них приєдналися вихідці із-за кордону. У відомості консисторії 1777 р. відмічено, що парафія Петропавлівської церкви Кам'яного Броду нараховувала 274 двори. Феодосій (Макаревський) повідомляє, що в 1779 р. тут нараховувався лише 171 двір. У 1782 р. перепис зафіксував наявність у Кам'яному Броді 280 чоловіків і 283 жінки.

Черкаський Брід — тепер селище міського типу Черкаське Слов'янського району Донецької області, розташоване за 15 км. на захід від Слов'янська. Засноване в 1698 р.

Хороший Яр — тепер село Хороше Слов'янського району Луганської області, розташоване при р. Лугані. Стародавнє запорозьке займище в 1756 р. було віддане волюським переселенцям. У 1774 р. мешканці Хорошого Яру звернулись до Білгородського єпископа Аггея з проханням дозволити влаштувати церкву. Дозвіл був отриманий, 1775 р. церква закладена, але завершена будівництвом і освячена лише в 1784 р. Таким чином, до складеної консисторією відомості внесена споруда, яка ще не була освячена.

Вергунський шанець — зараз на території Луганська. Маєтність Веселенька на р. Лугані, біля Донця, вже в 1707 р. була серед населених запорозькими козаками місцевостей. Із переселенням до регіону іноземців під проводом Шевича і Депрерадовича тут влаштований Вергунський шанець. Зведена в ньому Георгіївська церква в 1773 р. згоріла. 27 вересня 1778 р. освячена нова церква.

А принадлежащих к Славенской епархии монастырей, градских духовных правлений и оных присутствующих, то же и приказных служителей никого не имеется... — із складу Білгородської єпархії під зверхність Євгенія (Булгаріса) було-таки передане одне духовне правління — Катерининське, розташоване в Нових Водолагах. Про те, що воно реально функціонувало в 1775 – 1776 рр., залежачи від Білгородського єпископа, свідчать документи фонду самого правління, що зберігаються в Державному архіві Дніпропетровської області. У тому ж фонді знаходяться адресовані правлінню укази вже Слов'янської духовної консисторії, датовані 15 грудня 1776 р. Але в поданій Синоду з Білгородської консисторії відомості наявність Катерининського правління не зазначена, хоча там записані церкви, які були йому підпорядковані, так само як записані і Нові Водолаги.

Борисоглібська фортеця — розташовувалась неподалік Царичанки, теперішнього районного центру Дніпропетровської області. В ДАДО збереглися сповідні розписи Борисоглібської фортеці за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7).

Лівенська (Шоста) фортеця — розташовувалась на р. Орелі при гирлі р. Очі, нижче Нефороці. Назва фортеці походить від Лівенського полку, а той, у свою чергу, — від міста Лівни Орловської губернії.

Федорівська фортеця — розташовувалась на р. Орелі; друга назва фортеці — Крутояцька. Введенська церква тут збудована в 1759 р. Слободи Калантаївка та Бузівка, які знаходились у парафії цієї церкви, за розпорядженням кошового отамана П. Калнишевського були приписані до личківської церкви. Після ліквідації Вольностей Війська Запорозького населені пункти повернені до парафії Введенського храму. У 1782 р. церкву перенесено в слободу Залінійну. В ДАДО збереглися сповідні розписи Федорівської фортеці за 1776 р. (ф. 104, оп. 1, спр. 7).

Березівка — у 1787 р. в поміщицькому селі Березівці налічувалось 255 чоловіків і 203 жінки.

Микитинська фортеця — тепер за 4 км. на схід від селища міського типу Комишуваха Орхівського району Запорізької області.

Миколаївський Білгородський Миропольський монастир — заснований у 1671 р. іноканами Дивногірського монастиря, що укрилися тут від татарського набігу. У XIX ст. монастир, що знаходився на території Суджанського повіту Курської губернії, мав статус заштатного.

17

Співвідношення соборних та парафіяльних церков, наведене в цій довідці канцелярії Синоду, не відповідає даним відомостей, надісланих із консисторії.

Ружна церква — храм, причт якого знаходився на жалуванні. У 70 – 80-х рр. XVIII ст. державна руга застосовувалась далеко не до кожного церковного причту. Сільське духовенство в цьому плані було обійдене. Влада диференційовано підходила до питання призначення руги кожній церкві, а то й кожному члену причту, не поспішаючи виділяти кошти. Фактично, отримання руги парафіяльною церквою було екстраординарним випадком. Отож, духовенство більшості міських церков не отримувало жалування, але разом з тим воно не мало і земельних діля-

нок, якими користувалось духовенство сільське. Основна ставка робилась на пожертви парафіян, серед яких у нечисленних містах регіону, що служили і адміністративними центрами, зазвичай було більше заможних осіб, ніж серед мешканців інших населених пунктів.

Домова церква — влаштування домових церков допускалось як виключення для осіб, які мали особливі заслуги, і таких, що не могли відвідувати парафіяльну церкву через хворобливий стан або старість.

В том числе в Польше состоящих три... — деклароване царською владою невтручання у церковні справи Польщі з одночасним проведенням антиуніатських заходів на включених до складу імперії білоруських землях підштовхнули шляху та католицьке духовенство до нового наступу на православних, покатоличення та спольщення населення Правобережжя, у першу чергу Київщини та Брацлавщини. Тільки в 1776 р. на Правобережжі було обернуто на унію більше 800 православних парафій. Не останню роль у цьому відіграла ліквідація запорозького козацтва, яке до того служило стримуючим фактором, знаходячись на сусідніх з Правобережною Україною землях. Одним із наслідків політичної гри Петербурга стало те, що з 1772 р. у Речі Посполитій були відсутні православні єпископи, а православна церква на її території знаходилась під духовною владою єпископа Переяславського.

На Малороссийской земле и правах состоящих... — маються на увазі монастирі, на які ще не була поширена дія “Духовного штату” від 26 лютого 1764 р.

Заштатний монастир — обитель, на яку не виділялося грошей з казни. На відміну від заштатних, штатні монастирі отримували утримання і мали у своєму складі визначене число представників чорного духовенства. Згідно з “Духовним штатом” монастирі, за деякими виключеннями, були розподілені на три класи, для кожного з яких встановлена норма штатних ченців чи черниць. У залежності від класної належності ці штатні монастирі і отримували утримання.

18

...справки из присланных от преосвященных Киевскаго, Переяславскаго, Воронежскаго и Белогородскаго воеводств о отшедших из их епархий в Славенскую монастырях и церквах, по которой значится... — далі наведені зведені дані, що містяться в попередньому документі.

Генерал-губернатор — вищий урядовий чиновник російської адміністрації на місцях, у руках якого зосереджувалася цивільна і військава влада. Підпорядковувався безпосередньо монарху.

19

Пізніше вплив секретарів консисторії на дії південноукраїнських єпархіальних архієреїв зріс. Підрунтя для цього почало формуватись ще задовго до складання “Статуту духовних консисторій” 1841р., у міру того, як у єпархіях поширювався вплив влади синодальних обер-прокурорів. Хоча на початку XIX ст. через протидію вищих ієрархів і не пройшла пропозиція обер-прокурора Яковлєва про пряме підпорядкування йому консисторій, обер-прокурори мали вплив на консисторських секретарів, які згідно з указом Катерини II повинні були призначатись із світських осіб (самі обер-прокурори теж були особами світськими). Той же Яковлєв домігся, аби секретарі консисторій не перейшли в повну залежність від єпархіальних архієреїв. Він звернувся із відповідною доповіддю до імператора, який і наказав не поширювати на консисторських секретарів дію іменного указу від 4 лютого 1803 р., згідно з яким усі присутні місця мали право призначати собі секретарів самостійно. Діяла практика прямих зносин обер-прокурорів і секретарів консисторій. У результаті голцінських реформ консисторські секретарі вже значно більше залежали від обер-прокурорів, і тим самим єпархіальне управління перебувало в прямій залежності від останніх. Додамо сюди і той важливий фактор, що дуже поширеною була практика направлення на місця консисторських секретарів чиновників синодальних канцелярій, які, таким чином, ще до призначення не тільки знаходились у залежності від обер-прокурора, але і були з ним особисто знайомі. За таких умов архієреї, якщо хотіли спокійно керувати своїми єпархіями, мали шукати порозуміння з секретарями, у руках яких знаходились нитки бюрократичного управління. Одним із шляхів такого порозуміння було, що називається, входження в долю або ж закривання очей на зловживання секретарів. Саме так були побудовані стосунки між Гавриїлом (Розановим) і секретарем Катеринославської духовної консисторії Неводчиковим. Якщо ж консенсусу не знаходилось, архієрея могли чекати неприємності. Коли колишньому чиновнику синодальної канцелярії, а пізніше — секретарю Катеринославської духовної консисторії не сподобалось, що єпископ Інокентій поводить ся з ним як з підлеглим, до Петербурга пішов потік неофіційних і офіційних доносів. Як наслідок, архієрею була винесена суворя догана.

Синодальний реєстратор — за Табелем про ранги чиновник XIII класу.

...природою из малороссиян... — найменування себе малоросіянами зустрічалось серед українців вкрай рідко.

Паспорт (письмовий вид) — письмовий дозвіл на виїзд, постій тощо.

20

Во исполнение Ея Императорскаго Величества из Святейшаго Правительствующаго Синода от 28 июля сего 1776 года... — цей указ з'явився внаслідок іменного указу від 12 липня 1776 р., який передбачав відправлення Євгенія (Булгаріса) до Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря.

21

о посылке к Вашему Преосвященству по новости той епархии со всех синодалных определений, служащих к повседшнему исполнению... — до 1841 р., поки не був прийнятий “Статут духовних консисторій”, не існувало зведеного документа, який би докладно і чітко визначав статус єпархіального керівництва і окреслював коло його повноважень.

22

губернскому протопопу Евфимию Савурскому... — Є. Савурський у 1772 р. через нестачу священників був переведений із Кременчука до Олександрівської фортеці і висвячений із диякона в ієреї для виконання обов'язків намісника, начальника духовенства всієї Нової Дніпровської лінії. Через кілька років Савурський повернувся до Кременчука, де став служити протопопом при соборній церкві.

Нова Січ (Підпільненська Січ, Покровська Січ) була розташована на р. Підпільній, в районі нинішнього села Покровського Нікопольського району Дніпропетровської області. Плани щодо зведення тут міста Слов'янська реалізовані не були.

Києво-Межигірський Спасо-Преображенський монастир (біля Вишгорода під Києвом) за переказами засновано 988 р. 1240 р. зруйнований монголо-татарами, згодом відбудований. Згадується в документах XVI ст. Отримав статус ставропігійного в 1609 р. З тих часів став козацьким. У 1717 і 1764 рр. постраждав від великих пожеж. У 1774 р. коштом кошового отамана П. Калнишевського в ньому зведено кам'яну Петропавлівську церкву. Як продовження секуляризаційної політики Катерини II 10 квітня 1786 р. “згідно видам і розрахункам князя Потьомкіна” з'явився іменний указ, яким, між іншим, ставропігійний Києво-Межигірський монастир передбачалось перенести в Таврійську область. У результаті пожежі 1787 р. перестав існувати.

Самарський Пустинно-Миколаївський монастир — духовний центр запорозького козацтва. Перші згадки про його існування відносяться до 1576 р. Монастир знаходився під опікою запорожців, які вже в XVI ст. збудували тут дерев'яну Миколаївську церкву. При церкві діяв шпиталь, а згодом і школа. Протягом своєї історії монастир внаслідок пожеж, ведення бойових дій, пограбувань неодноразово занепадав, але завдяки зусиллям козаків щоразу відбудовувався. Найбільший розквіт обителі припадає на період Нової Січі, коли з ласки військової вона здобула великі земельні маєтності. Монастирю належали слобода Чернеча, хутори. Самарський полковник Кирило Красовський передав обителі Монастирський острів. Щороку Самарський монастир отримував пожертви від козаків, частину доходів запорожців, платню за надання населенню Вольностей християнських треб. Монастир вважався приписаним до Києво-Межигірського ставропігійного монастиря, братія якого користувалась частиною його доходів. Після зруйнування Січі монастир зберіг підпорядкування Межигір'ю, отож, залишався незалежним від керівництва Слов'янської та Херсонської єпархії.

...о переведении означенных монашествующих из онаго Покровскаго города... покорнейше проишу. — вірогідно, причиною такого звернення було небажання Євгенія (Булгаріса) мати при церквах Слов'янської та Херсонської єпархії осіб, які не знаходились під його юрисдикцією.

23

У доклада дел канцелярист Григорий Богуновской — невдовзі цей канцелярист став викладачи у нововлаштованому єпархіальному училищі, що згодом було трансформовано в семінарію. Залишивши канцеляристську посаду, Богуновський посів місце священника.

24

...и о бытии в Славенской и Херсонской провинциях протопопу, намяновав его Славенским ... — губернатор М. Муромцев пропонував запровадити посаду протопопа Слов'янського з метою посилення нагляду з духовної сторони за колишніми запорожцями, які продовжували жити на території Слов'янської та Херсонської провінцій. У своєму донесенні Синоду Булгаріс, між іншим, писав, що доручив тимчасово керувати церквами цих провінцій наміснику Старокодацького духовного правління Г. Порохні. Тобто релігійні споруди зберігали таке ж безпосереднє підпорядкування, яке мали за часів Вольностей Війська Запорозького. Так мало тривати доти, доки не буде обраний гідний кандидат на місце протопопа Слов'янського. Кандидатура була запропонована самим духовенством, парафії якого знаходились на правій стороні Дніпра, а тому були обмежені в можливостях зносин з правлінням, розташованим по інший бік ріки, на території іншої (Азовської) губернії. Духовенством був запропонований священник Ф. Фомич. До консисторії звернувся і Г. Порохня, повідомляючи, що не може тримати під управлінням віддалених від нього місцевості. Після цього архієпископ 28 січня 1777 р. затвердив ухвалу консисторії про висвячення Ф. Фомича в протоієреї, а 30 січня духовна особа вже отримала новий сан.

25

Самарське духовне правління в 1778 р. було перейменоване в Катеринославське. Святогорський Успенський монастир — існує точка зору, що монастир існував вже в XIV ст. При влаштуванні Слов'янської та Херсонської єпархії діяв неподалік від кордону останньої в складі єпархії Білгородської, знаходячись на території Ізюмського повіту Слобідсько-Української губернії. Пізніше перетворений на парафіяльну церкву. У 1844 р. відновлений, але тепер у статусі пустині. На кінець XIX ст. залишався заштатною пустинню Ізюмського повіту Харківської губернії. На сьогодні відбувається реконструкція будівель монастиря.

26

Барвінкова Стінка — тепер місто, районний центр Барвінкове Харківської області, розташований у долині р. Сухий Торець, за 180 км. на південь від Харкова. У ДАДО збереглися метричні книги слободи Барвінкової Стінки за 1780, 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 12, 15).

Геєвка — тепер село Зміївського району Харківської області, розташоване неподалік від Нижнього Бишкіна.

28

Зміїв — тепер місто, районний центр Харківської області, розташований при впадінні р. Мож в Сіверський Донець, в 42 км. від Харкова.

...Боровая однодворческая... — тобто державна. Однодворці — державні селяни.

Слобідсько-Українська губернія — створена 1765 р., адміністративний центр — Харків. Складалася з Ізюмської, Охирської, Острозької, Сумської й Харківської провінцій. Ліквідована 1780 р. Відновлена 1796 р.

...а как и в Славенской духовной консистории по справке с присланною из Белогородской духовной консистории о отшедших из Белогородской в Славенскую епархию местах ведомостью явилось... — складені в Київській, Переяславській, Білгородській та Воронежській консисторіях відомості служили офіційними документами для визначення належності церков до Слов'янської та Херсонської єпархії.

29

...слобода причислена в ведомство Мерефянского комисарства... — Мерефа — тепер місто Харківського району Харківської області, розташоване на р. Мож, за 25 км. на південний захід від Харкова. До 1765 р. — сотенне місто Харківського полку. Після ліквідації полкового устрою в 1765 р. Мерефа стала центром однойменного комісарства Харківської провінції Слобідсько-Української губернії. З 1780 р. Мерефа — слобода Харківського повіту Харківського намісництва.

30

Церковники — церковнослужителі.

31

Опись делам архивным решенным... — самі справи, на жаль, не збереглися.

Градизьк — тепер селище міського типу Глобинського району Полтавської області, розташоване на північно-східному узбережжі Кременчуцького водосховища на схилі гори Пивихи. Попередня назва Градизька — Городище. Після скасування полкового устрою Градизьк перейшов до Київського намісництва як повітове місто. З 30 квітня 1789 р. Градизьк віднесено до Катеринославського намісництва.

Чернігівська єпархія — одна з перших шести єпископій, заснованих невдовзі після “хрещення Русі”. У першій половині XVIII ст. в Чернігівській єпархії було 16 чоловічих і 4 жіночих монастирів. З 1775 по 1797 р. окремо від Чернігівської діяла Новгород-Сіверська єпархія. У 1803 р. Чернігівська єпархія була введена в кордони Чернігівської губернії.

Шнурозапечатна книга — для упередження зловживань при збиранні пожертв аркуші книг, у які записувались внески, прошнуровувались і на шнурі ставилась печатка.

Афонська гора (Афон, Свята гора) — розташована на одному з трьох виступів Халкідонського півострова в Егейське море (Греція), висота — понад 2 тис. метрів над рівнем моря. Цю територію виключно займав союз монастирів.

Рибченки — ймовірно, тепер село Хорольського району Полтавської області.

Хори — галерея в церкві, влаштована зверху іноді лише над західними дверима, або ж на всій відстані від південних до північних дверей, огорожена перилами; в ній можуть стояти і молитися присутні на богослужінні.

Жертовник — стіл у вівтарі православного храму, на якому здійснюється проскомідія. Жертовник, як і престол, чотирикутної форми. Розміщується у вівтарі завжди з лівого боку. На ньому зберігаються священні посудини до їх використання на літургії.

Розсошинці — нині село Полтавського району Полтавської області.

Рязький піхотний полк — отримав назву від міста Рязьк на р. Хупті, відомого вже з XVI ст.

Іконостас — у церкві художньо оздоблена стіна — перегородка зі вставленими в неї іконами, що відділяє вівтар від центральної частини.

Значковий товариш — звання привілейованої верхівки заможного козацтва в полках Лівобережної України XVIII ст. Значкові товариші були непідвладні місцевій сотенній адміністрації, перебували під юрисдикцією виключно полковників або полкових канцелярій.

Дело о обвенчании... малолетной девки... — мінімальний шлюбний вік для хлопців визначався 15 років, для дівчат — 13 років.

32

Опись архивным решенным делам... — самі справи, на жаль, не збереглися.

Колодник — арештант, якому надягали дерев'яні колодки.

...о повелении от вышеозначенных священно и церковнослужителей на постройку духовного правления и на содержание приказных служителей денег... — утримання духовних правлінь було перекладене на плечі парафіяльного духовенства, а через нього — парафіян.

Козельський радник — за Табелем про ранги чиновник VI класу.

...господина коллежского советника и дворянского предводителя Павла Кочубея... — станом на 1787 р. статському раднику П. Кочубею належали села Макухівка, Седаківка, Мала Статська, Ровенське, Іскрівка, Чутове, Кочубеївка, Пасковщина, Глобовщина, Гузулі, Новопавлівка, Калантаївка.

Кочубеївка — нині село Новосанжарського району Полтавської області.

Підпоручик — за Табелем про ранги військовий чин XII класу.

Капітан — за Табелем про ранги військовий чин VIII класу.

Псков — тепер обласний центр у Російській Федерації, розташований на р. Великій. Відомий з 903 р.

Язиков Микола Данилович (1740 – 1803 [?]) — учасник Семирічної та російсько-турецької (1768 – 1774 рр.) війн. У кампанії 1773 р. у складі корпусу Г. Потьомкіна брав участь у боях під Сілістрією. У 1777 р. отримав чин генерал-майора та призначення на посаду Новоросійського генерал-губернатора. Приступив до виконання повноважень лише наступного року.

Дело о возвращении жены Стефаниды первому ея мужу старосенжаровскому жителю Марку Пикуленку от второго по прежнему в сожительство — документи, які стосуються цієї справи, збереглися у фонді 104 ДАДО і опубліковані в цьому виданні (див. №№ 304 – 309).

Ротмістр — за Табелем про ранги військовий чин VIII класу. Капітан у кінноті, командир ескадрону.

Прапорщик — за Табелем про ранги військовий чин XIII класу.

33

В епархии моей два токмо, кроме Полтавскаго Крестовоздвиженскаго, монашеские монастыри... — тут архієпископ Євгеній не згадує про підпорядковані йому жіночі обителі.

34

Киевомежигорский монастырь по уничтожении Сечи Запорожской, с которой получал нужное к содержанию, вовсе уже оного лишается, и лишился довольствуясь из одних только угодий при монастыре Самарском оставшихся... — у 1774 р. монастир володів селами Вишгород, Нові Петровичі, Старі Петровичі, Лютеж і Борки в Київській сотні; селами Чернин, Євминки, слободами Красулька і Яськова Гребля у Остерській сотні Київського полку, а також селом Дем'янці в Переяславському полку. У них налічувалось 333 двори і 43 бездвірні хати, а якщо врахувати слободи — 470 дворів, де мешкало більш ніж 3200 селян. На користь монастиря селянами виконувались роботи по два дні на тиждень. Крім того, монастир мав 7 млинів, 39 рибних озер, з яких 12 здавались в оренду з оплатою 10 крб. на рік. Обитель користувалась великими фруктовими садами, городами, а також близько 350 десятинами пашні. Їй належали дві лісові пуші, сінокоси, що мали загальну площу 1320 десятин. Три сінокоси ченці віддавали на відкуп і отримували за них по 40 крб. на рік. Межигірська обитель володіла гутою на р. Ірпін, де вироблялося просте скло. У зв'язку з відсутністю прибутку від неї ця гута в 1774 р. була віддана на відкуп за 40 крб. на рік. У всіх селах і слободах, що належали монастирю, а також при самій обителі діяли шинки, у яких продавали вино, мед, пиво. До того ж, монастир володів двома винокурними заводами в Євминках і Лютежі. Чистий прибуток Межигірської обителі від маєтків у 1771 р. становив 3378 крб. 29 коп., у 1772 р. — 2722 крб. Разом із тим межигірські ченці в 1772 р. зібрали на Запорожжі 2447 крб. і 34 червонці, до того ж 72 вози в'яленої риби, 60 діжок оселедця, 910 рун. У 1773 р. прибуток від маєтків становив 2593 крб., а ченці привезли із Запорозьких Вольностей 2062 крб., 800 рун, 1020 пудів солі та 30 ок осетрової ікри.

...населил при том монастыре по дозволенію Войска Запорожского слободу в 50 дворах... — мається на увазі Чернече.

Генерал-аншеф — один із вищих військових чинів. Згідно з Військовим статутом Петра I — головнокомандувач або генерал-фельдмаршал. Пізніше чин генерал-аншефа означав повного генерала. При Павлі I замінений назвами: генерал від артилерії, генерал від інфантерії, генерал від кавалерії, генерал-інженер.

Військова колегія — центральна державна установа в Російській імперії. Заснована Петром I у 1719 р. Її призначення полягало в керівництві військово-сухопутними силами. Відала рекрутськими наборами, підготовкою офіцерів, фінансуванням армії, її озброєнням, постачанням, будівництвом військових споруд. Проіснувала до 1812 р.

Межування — сукупність технічних та юридичних дій, які мають метою визначення і затвердження (спеціальними знаками та актами) кордонів поземельних володінь.

Десятина — поземельна міра. Межовою інструкцією обумовлювалось, що 1 десятина дорівнювала 2400 кв. сажень, тобто 1,09 гектара.

36

Ізюм — нині місто, районний центр Харківської області, розташований за 127 км. від Харкова, на обох берегах Сіверського Дінця. У 1684 р. в Ізюмі збудований Преображенський собор, який є однією з кращих пам'яток кам'яної архітектури XVII ст. Після ліквідації полкового устрою на Слобожанщині тут була влаштована Ізюмська провінція, що входила до Слобідсько-Української губернії. Провінція поділялась на 5 ком'ісарств. Замість Ізюмського козачого полку створений гусарський. З утворенням Харківського намісництва в 1780 р. Ізюм став повітовим центром.

Білгород — тепер обласний центр Російської Федерації, розташований на р. Сіверський Донець. Відомий з 1237 р.

Верста — давня міра довжини. Величина версти не була сталою. У різні часи мала від 500 до 1000 сажнів. Наприкінці XVIII ст. дорівнювала 500 сажнів (1066,8 метра).

...означеннаго Святогорскаго монастыря... во оную Славенскую епархию определить невозможно... — у 1783 р. Никифор (Феотокі) звернувся до Синоду з проханням причислити до його

епархії Святогорський монастир, оскільки тепер втратили силу аргументи, наведені у 1778 р. Білгородським єпископом Аггеєм: Слов'янський і Херсонський архієпископ отримав від правителя новозапровадженого Катеринославського намісництва Тутолміна повідомлення, що Святогорський Успенський монастир внаслідок зміни кордонів опинився за межами Харківського намісництва і увійшов до складу Торського повіту Азовської губернії. Проте Синод не поспішав змінити підпорядкування монастиря, очікуючи, коли дійсно відкриється Катеринославське намісництво.

37

Бахчисарай — тепер районний центр Автономної Республіки Крим, розташований у долині р. Чурук-Су, за 32 км. від Сімферополя. З середини XV ст. — столиця Кримського ханства. У передмісті Бахчисарая свого часу розміщувалась резиденція митрополита Ігнатія (Газадінова).

... нарочно нагали з. резиденту... — мова йде про Андрія Дмитровича Константинова, який у 1777 – 1780 рр. був російським резидентом при дворі Кримського хана і зіграв одну з провідних ролей у справі переселення християн з півострова до меж Російської імперії. Константинов народився в 1740 р. в родині кафійського грека, який за царювання Анни Іоаннівни переселився до Російської імперії. Почав службу в 1757 р. військовим перекладачем у Війську Запорозькому. З 1764 р. служив під началом Київського генерал-губернатора. З початком російсько-турецької війни 1768 – 1774 рр. був перекладачем при Другій армії, брав участь у переговорах із татарами та ногайцями. У 1775 р. як перекладач направлений на Кубань. Хоча указ про призначення Константинова на посаду резидента в Криму підписано 28 серпня 1777 р., лише в 1779 р. були врегульовані всі формальності стосовно визнання його в такому статусі ханською стороною. Указом 1780 р. резидент відкликаний з поста. Докладніше про біографію А. Константинова див.: Макидонов А.В. К светской и церковной истории Новороссии (XVIII – XIX вв.). — Запорожье: “Промісвіта”, 2004. — С. 30 – 36.

38

Козлов — тепер місто Євпаторія в Автономній Республіці Крим, розташоване на березі Каламітської затоки, за 78 км. від Сімферополя. В останній третині XV ст. на місці давньої Керкінітиди турки заснували місто-фортецю Гезлев (у російських документах — Козлов). У 1771 р. місто зруйноване російськими військами. У 1784 р. перейменоване на Євпаторію, а Гезлевське каймаканство перетворене на Євпаторійський повіт.

Греческий архієрей — митрополит Ігнатій.

Архієрей — представник вищої церковної ієрархії.

Прозоровський Олександр Олександрович (1734 – 1809) — генерал-фельдмаршал; виховувався в сухопутному кадетському корпусі; під час Семирічної війни був кілька разів поранений; брав участь у російсько-турецькій війні 1768 – 1774 рр. Приборкав повстання проти поставленого Росією хана Шагін-Гірея. З 1780 р. керував Орловсько-Курським намісництвом. У 1790 р. призначений головнокомандувачем у Москві і сенатором. У 1797 р. звільнений у відставку. 1808 р. призначений головнокомандувачем російської армії, що діяла проти турок. Помер у таборі поблизу Мачіна. Мав землеволодіння в Новомосковському та Павлоградському повітах Катеринославської губернії.

Генерал-фельдмаршал — за Табелем про ранги військовий чин I класу.

Райяти — у мусульманських країнах Близького та Середнього Сходу спочатку — всі підлеглі, пізніше — безпосередньо податна верства. У Османській імперії XVIII ст. турки стали називати райятами (райя) тільки немусульманське населення незалежно від соціального стану.

... поселить на места Запорожской Сечи... — мається на увазі частина земель колишніх Волюностей Війська Запорозького.

39

Рум'янцев Задунайський Петро Олександрович (1725 – 1796) — російський полководець, генерал-фельдмаршал, учасник Семирічної війни 1756 – 1763 рр., російсько-турецької війни 1768 – 1774 рр. Після ліквідації гетьманства в Україні 1764 р. — президент другої Малоросійської колегії, Малоросійський генерал-губернатор.

Суворов Олександр Васильович (1730 – 1800) — російський полководець, граф Римникський (1789), князь Італійський (1799), генералісимус (1799). Почав службу капралом у 1748 р. Учасник Семирічної війни 1756 – 1763 рр., російсько-турецьких війн. Замінив князя Прозоров-

ського на посаді командуючого російськими військами в Криму. Став однією з головних діючих осіб в організації переселення християн півострова до Російської імперії.

...ушедших запорожцев охотно приемлют... — Порта створювала умови, аби козацтво не відчувало дискомфорту на землях Османської імперії. У тому числі — дискомфорту релігійного. Ісламський уряд не став на заваді збереженню переселенцями своєї віри. До самої присяги на вірність султану 30 серпня 1778 р. у Очакові козаки були приведені православним волооським священиком. Як і за часів Запорозьких Вольностей релігійні потреби частини задунайських козаків задовольняли ченці (але тепер уже з молдавських монастирів). Крім того, козаки мали можливість відвідувати церкви. Одна з них діяла в Очакові вже на час згаданої присяги. Є відомості про те, що у тому ж 1778 р. з дозволу паші козаки збудували в урочищі Кагалее над Дністровським лиманом церкву на честь Покрови. Ця споруда через півтора року була перевезена козаками за Дунай. Згодом її повернули на старе місце

40

Генерал-поручик — військовий чин; пізніше замінений чином дивізійного генерала.

41

Ігнатій (Газадінов) — (1714 [?] – 1786) – митрополит Готфійський і Кафійський. У дитинстві Яків Газадінов (Гозадіні) відданий на виховання в Афон. Там при висвяченні в сан отримав ім'я Ігнатій. У 1771 р. Константинопольським патріархом призначений єпархіальним архієреєм до Криму. Відіграв провідну роль у переселенні кримських християн до Російської імперії. У 1779 р. отримав в управління Готфійську та Кафійську єпархію, яка тепер відтворена під зверхністю Синоду. Зі смертю Ігнатія єпархія була ліквідована. У 1997 р. Ігнатій канонізований Святішим Синодом Української православної церкви.

Духовний регламент (“Регламент або статут духовної колегії, по якому вона знати обов’язки свої і всіх духовних чинів, також і мирських осіб, оскільки вони управлінню духовному підлягають, і при тому і при здійсненні справ своїх вчиняти має”) — законодавчий акт, прийнятий у 1721 р., який визначав основні принципи церковного управління.

...именоваться ему по смерти его митрополитом Готфейским и Кефайским.. — У той час як у проєкті Жалуваної грамоти, складеному в серпні 1778 р., читаємо “Готфейський і Кафайський”, у самій Жалуваній грамоті, підписаній Катериною II 21 травня 1779 р., вже пишеться “Готфійський і Кафійський”. У синодальних документах 1779 – 1781 рр. неодноразово зустрічаємо ще один варіант: “Готфейський і Кефайський”. Варіант, який використовувався і в деяких документах, підписаних самим митрополитом Ігнатієм.

...есть-ли в пастве его, где церкви необходимо надобны, оныя строить дозволят не инако, как по сношению с светскою командою... — Митрополит Ігнатій отримав те ж право давати дозвіл на освячення церков без попередніх зносин із Синодом, яке було надане архієпископу Слов’янському і Херсонському синодальним указом від 27 березня 1777 р.

Високоурочисті дні — дні сходження на престол та коронації монарха, народження та тезоіменитства імператора, імператриці, наслідника та його дружини. Разом із урочистими днями — днями народження та тезоіменитства інших осіб царствующого роду — високоурочисті дні називались царськими.

42

В имянном Ея Императорскаго Величества высочайшем указе... написано... — далі викладено зміст указу від 14 березня 1779 р. (див. документ № 41).

Скрепа — затвердження підписом; підпис.

43

Екстракт — короткий виклад справи з наведенням витягів із документів.

...с Василием Алексеевичем выделся... — мається на увазі Азовський губернатор В. Чертков.

Кибитка — критий візок у кочових народів.

...а иных в монастырских двух деревнях по две и по три семьи в одной избе... — сам митрополит Ігнатій тимчасово розташувався в Самарському Пустинно-Миколаївському монастирі.

...также и Александра Васильевича... — йдеться про О. Суворова.

44

Вернолюбезному нам преосвященному Игнатию митрополиту Готфійському и Кафійському и всему обществу крымских христиан греческого закона всякого звания... — це адресування було правомірним, на відміну від адресування проекту Жалуваної грамоти. Адже в проєкті йшлося про Ігнатія як про керівника всього духовенства, що вийшло разом із ним з Криму. Втім, православний митрополит міг очолювати переселення кримських католиків, але не їхню церковну організацію. Це і було враховано в остаточному тексті.

Солона — ріка на території Дніпропетровської області; належить до басейну Дніпра, впадає в р. Базавлук біля теперішнього села Шолохове Нікопольського району.

Катеринослав — мається на увазі Катеринослав I, залишки якого ще й сьогодні можна побачити в селищі Шевченкове, що входить в межі Дніпропетровська. Заснований у 1777 р. на лівому березі Дніпра, при впадінні р. Кільчені в Самару, в трьох верстах від Старо-Самарського ретраншементу. Наступного року сюди перебрався Азовський губернатор із губернською канцелярією. 10 травня 1778 р. Євгеній (Булгаріс) заклав тут Святодухівську церкву. У 1781 р. місто мало вже 4 церкви. Одна з них знаходилась в залежності від митрополита Ігнатія (див. документ № 161).

Маріуполь — нині місто, районний центр Донецької області, розташований на північному узбережжі Азовського моря, на р. Кальміусі. Заснований греками на місці Кальміуської паланки. У 1787 р. тут налічувалось 2545 чоловіків і 1422 жінки.

Преосвященному митрополиту Игнатию по смерть его всемилостивейше препоручаем паству всех сих с ним вышедших и впредь выходящих из Крыма поселян... — формулювання проєкту грамоти було дещо іншим — там Ігнатію доручалися в паству ті православні, які вийшли з ним із Криму. Проєкт був складений на етапі активного виведення православних, навесні ж 1779 р. стало зрозумілим, що значний відсоток греків залишився на півострові. Але можливість їхнього переселення залишалась.

45

Генерал-ад'ютант — почесне звання наближених до монарха осіб; обирався з генералів за особистим велінням імператриці (імператора), мав право на слова оголошувати височайшу волю.

... митрополиту дать шапку из оставших после бывших до состояния штатов в третьекласных Новгородской епархии монастырях архимандритов... — подібна процедура кількома роками раніше мала місце при влаштуванні Слов'янської та Херсонської єпархії. 1 вересня 1776 р. Синод наказав вислати для архієпископа Євгенія по одній архимандритській шапці з Переяславської та Воронежської єпархій, взявши їх із тих монастирів, у яких раніше керували архимандрити, а після запровадження штатів залишились ігумени.

46

Трифілій Карацоглу — служив ще при митрополиті Готфійському та Кафійському Гедеоні, попередникові Ігнатія на митрополичій кафедрі в Криму. Був правою рукою Ігнатія у веденні справ і під час перебування на території півострова, і після переселення до меж Російської імперії. Певний час посідав посаду економа. Після смерті митрополита Ігнатія Маріупольському благочинному Карацоглу було тимчасово доручені в управління церкви (за виключенням катеринославської), які раніше знаходились під юрисдикцією керівника Готфійської та Кафійської єпархії.

47

Герсеванов (Гарсеванов) Георгій — народився в 1744 р. Перебуваючи на російській службі, отримав від грузинського царя Іраклія II грамоту про дворянство. Зробив вдалу кар'єру цивільного урядовця. Орденом Потьомкіна від 31 серпня 1775 року призначений на посаду губернського товариша Азовської губернської канцелярії. З 1787 по 1794 рік – голова Цивільної палати Катеринославського намісництва. В 1784 році був обраний предводителем дворянства Полтавського повіту. Пішов у відставку в чині колезького радника. У Новомосковському повіті Герсевановим належали села Багате і Сокольське.

Кальміус — ріка в Донецькій області; бере початок на південному схилі Донецького кряжу, впадає в Азовське море. Довжина — 209 км., площа басейну — 5070 кв. км.

48

Сартана — тепер — на території Новоазовського району Донецької області, на р. Кальміус вище Маріуполя. Невеличка кам'яна Георгіївська церква тут влаштована в 1780 р. Через 5 років парафіяни збудували на її місце нову, яка діяла до 1824 р. У 1787 р. в Сартані мешкало 354 чоловіки і 328 жінок.

Старий Крим — заснований неподалік від Маріуполя, нині — на території Донецької області. У 1780 р. парафіяни влаштували тут Успенську церкву з лози та очерету. У 1786 р. на її місце збудована кам'яна релігійна споруда. У 1787 р. в Старому Криму налічувалось 217 чоловіків і 181 жінка.

Слобода Чердаклі (тепер Кременівка) — була влаштована північніше Старого Криму і вже в 1780 р. мала невелику кам'яну церкву. У 1785 р. вона згоріла, і в 1787 р. на її місці влаштована нова, більша. У тому році в Чердаклі налічувалось 270 чоловіків і 228 жінок.

Чермалик (у 1946 р. перейменований в Заможне) — нині село Тельманівського району Донецької області, за 33 км. на південний захід від Тельманове. У 1780 р. з місцевого каменю тут побудована невелика Георгіївська церква. У 1795 на її місці зведена нова, більша. Станом на 1787 р. населення Чермалику складало 225 чоловіків і 183 жінки.

Карань (пізніше — Стара Карань, Гранітне) — тепер село Тельманівського району Донецької області, розташоване на р. Кальміусі, за 12 км. від Тельманове. У Карані спочатку була влаштована невеличка церква з місцевого дикого каменю, а в 1795 р. на її місці зведена більша релігійна споруда. У 1787 р. тут налічувалось 326 чоловіків і 298 жінок.

Ласпа — тепер село Староласпа Тельманівського району Донецької області, розташоване за 36 км. на північ від Тельманове. У 1780 р. в Ласпі влаштована плетена Георгіївська церква, на місці якої в 1794 р. була зведена кам'яна. У 1787 р. в населеному пункті нараховувалось 189 чоловіків і 120 жінок.

Велика Каракуба (пізніше — Роздольне) — тепер село Старобешівського району Донецької області, розташоване за 18 км. на південь від районного центру. У 1780 р. тут влаштована невелика Дмитрівська церква. На її місце в 1786 р. збудована більша. У 1787 р. серед населення було 685 чоловіків і 632 жінки.

Бешеве — тепер Старобешеве, районний центр Донецької області, розташований на правому березі Кальміусу, за 35 км. на південний схід від Донецька. У 1780 р. в землянці влаштовано Георгіївську церкву. Через 2 роки на її місце зведена інша. У 1787 р. тут налічувався 291 чоловік і 267 жінок.

Стила — тепер село Старобешівського району Донецької області, розташоване на берегах р. Мокрої Волновахи, за 18 км. на південний захід від районного центру. У 1780 р. тут влаштовано з дикого каменя церкву в ім'я Кіріаки. Станом на 1787 р. серед населення налічувався 241 чоловік і 243 жінки.

Комар — нині село Великоновосілківського району Донецької області, розташоване на правому березі р. Мокрих Ялів, за 18 км. на північний захід від районного центру. Влаштована тут невелика кам'яна церква в 1796 р. згоріла і через 2 роки на її місці освячена нова. У 1787 р. в Комарі налічувалось 237 чоловіків і 231 жінка.

Богатир — нині село Великоновосілківського району Донецької області, розташоване на лівому березі р. Вовчої, за 18 км. на північ від районного центру. У 1780 р. тут влаштована плетена Преображенська церква. У 1796 р. освячена нова дерев'яна релігійна споруда. Станом на 1787 р. серед населення налічувалось 297 чоловіків і 261 жінка.

Константинополь — тепер село Великоновосілківського району Донецької області, розташоване при злитті рік Сухих Ялів і Вовчої, за 25 км. від районного центру. У 1780 р. тут влаштована церква з дошок на стовпах. У 1795 р. замість неї збудована дерев'яна церква на кам'яному фундаменті. У 1787 р. тут нараховувалось 283 чоловіки і 240 жінок.

Чембрик (Сембрек) — грецьке поселення, влаштоване переселенцями з Дюрмена або Жемреку.

Великий Янисоль — тепер Велика Новосілка, районний центр Донецької області, розташований за 90 км. на захід від Донецька. У 1780 р. тут влаштовано церкву в землянці, а наступного року, замість неї, церкву з лози та очерету. У 1787 р. населений пункт нараховував 326 чоловіків і 297 жінок.

Керменчик (пізніше — Старий Керменчик, Старомлинівка) — нині село Великоновосілківського району Донецької області, розташоване в заплаві р. Мокрих Ялів, за 18 км. від районного центру. У 1780 р. тут влаштована плетена церква. У 1797 р. вона замінена новою. Станом на 1787 р. в Керменчиці нараховувалось 373 чоловіки і 313 жінок.

Малоянисоль (пізніше — Куйбишеве) — тепер село Володарського району Донецької області, розташоване в долині р. Кальчика, за 22 км. на північ від Володарського. Церква тут влаштована спочатку в землянці, а в 1795 р. замість неї збудована нова релігійна споруда. У 1787 р. тут нараховувалось 496 чоловіків і 421 жінка.

Мангуш — тепер районний центр Донецької області, розташований біля річок Мокрої та Сухої Білосарайок, за 18 км. на захід від Маріуполя. У 1780 р. тут збудована невелика кам'яна церква. В 1784 р. замість неї зведена більша. У 1787 р. в Мангуші мешкало 399 чоловіків і 385 жінок.

Ялта — зараз селище міського типу Мангушського району Донецької області, розташоване за 12 км. на південь від Мангушу. Спочатку парафіяни влаштували невелику кам'яну церкву Іоанна Златоустого, а в 1785 р. була освячена більша кам'яна в те ж ім'я.

Урзуф — зараз село Мангушського району Донецької області, розташоване на березі Азовського моря, за 25 км. на південний захід від Мангушу. Грецькі переселенці тут зайняли землі зимівника запорожця Коваля. У каплиці козака вони влаштували Михайлівську церкву. У 1787 р. в Урзуфі нараховувалось 97 чоловіків і 85 жінок.

49

...да проживаюция в здеинем городе Екатеринославе... — Жалуваною грамотою від 21 травня 1779 р. Катеринослав був призначений місцем оселення колишніх кримських купців і ремісників, які і влаштували тут церкву. Релігійна споруда знаходилась у підпорядкуванні Готфрійської та Кафійської єпархії до 1786 р., поки не була передана разом із іншими грецькими церквами до складу єпархії Слов'янської та Херсонської. Причому, на відміну від церков Маріупольського повіту, вона не поступила в розпорядження Маріупольського благочинного Трифілія Карацоглу.

50

Гнатівка — тепер село Старогнатівка Тельманівського району Донецької області, розташоване на р. Дубівці за 25 км. від районного центру. Тут оселились переважно грузини, які свого часу знаходились у татарському полоні і тепер вийшли з Криму під проводом митрополита Ігнатія, на честь якого поселення і отримало назву. У 1780 р. в Гнатівці зведена невелика Петропавлівська церква. Станом на 1787 р. тут нараховувалось 298 чоловіків і 227 жінок.

51

За кількістю церков новостворена Слов'янська та Херсонська єпархія не була серед перших. Згідно із відомістю, складеною в 1779 р. у канцелярії Синоду за наказом обер-прокурора Акчуріна, вона із 356 церквами посідала за цим показником 25 місце серед 33 єпархій імперії, залишивши позаду єпархії Переяславську, Устюжську, Псковську, Архангельську, Астраханську, Санкт-Петербурзьку, Могильовську та Іркутську.

52

Никифор (Феотокі) (1731 – 1800) — архієпископ Слов'янський та Херсонський (1779 – 1786 рр.). У миру — Микола. Народився на острові Корфу. Навчався в місцевій гімназії, пізніше — в Падуанському і Болонському університетах. У 1748 р. пострижений у ченці. З 1757 по 1765 рр. викладав у Корфській гімназії. Пізніше переїхав до Ясс, де зайняв місце ректора гімназії. У 1786 р. очолив Астраханську єпархію. У 1792 р. звільнений і отримав в управління Данилов монастир, де жив до смерті.

53

...в день Преображення... — 6 серпня.
...в соборской церкви того полку... — мається на увазі лейб-гвардії Преображенський полк, сформований Петром I у 1687 р. із потішних села Преображенського, від якого і отримав свою назву. У 1698 р. був приведений у склад 4 батальйонів, кожен із 4 рот. Крім того, до полку входили бомбардирська і гренадерська роти. З 1700 р. йменувався лейб-гвардії Преображенським полком.

57

Текелій Петро Аврамович (1720 – 1792) — генерал-аншеф. За національністю серб, родом із Арада. До 1747 р. був на службі в Угорському королівстві, а потім вступив на російську військову службу. Брав участь у низці кампаній в Пруссії, Польщі, в російсько-турецьких війнах. У 1774 р. нагороджений орденом Святого Георгія і призначений комендантом Новоросійського краю. Під його безпосереднім керівництвом відбулось “атакування” Січі.

58

Гард — споруда для лову риби чи полегшення переправи у вигляді штучної перепони, яка перегороджувала річку. Найбільший запорозький гард розміщувався в однойменному урочищі (поблизу сучасного села Богданівки Доманівського району Миколаївської області). Спочатку в цьому місці була переправа через Південний Буг і рибальський промисел. Пізніше перетворився на центр Бугогардівської паланки, з козацьким гарнізоном, укріпленнями, церквою.

Кадильниця (кадило) — посудина для куріння фіміамів, яка використовується при богослужінні.

Єпитрахиль — частина богослужбового вбрання священника, яка надівається на шию. Являє собою орар, середина якого обернута навколо шиї, а два довгі кінці з'єднані поруч. Єпитрахиль є символом благодаті священника; без неї священник не здійснює богослужіння і не промовляє проповіді.

Нарукавники (поручі, нараквиці) — одна з належностей священницького одягу, яка вживається для стягування рукавів підризника на кистях рук. Поручі мають алегоричне значення тих узів, якими був зв'язаний Ісус Христос.

Воздух — див. Покров.

Люстрин — шерстяна тканина.

Покров — під час літургії зазвичай використовують три покрови — для потиру, для дискоса і для обох разом. Останній називається воздухом. Воздух, коли він знаходиться зверху святих дарів, знаменує закриття гроба Христа.

Риза — одяг, в який священнослужителі та деякі церковнослужителі вбираються під час богослужіння. Крім того, — металеве вбрання ікон, яке залишає відкритим на образі лише лик святого та його руки.

Дискос — одна з головних священницьких посудин, яка використовується при літургії. Являє собою невелике блюдо на підставці, на якому освячуються проскури.

Звездиця (звезда) — належність дискосу, яка використовується при проведенні православної літургії. Являє собою дві дуги, направлені кінцями вниз, а зверху, в середині, з'єднані між собою так, що їх можна і складати, і розкласти хрестообразно. Розкладена і поставлена на дискос чотирма кінцями, над перебуваючими на дискосі приготованими для причастя частинками хліба, звездиця покликана не допускати покрови і воздух до безпосереднього контакту з цими частинками і не дає їм змішуватись між собою.

Всеношна — церковне богослужіння, яке проводиться в недільні дні та на великі свята; продовжується всю ніч.

Євангеліє — ранньохристиянські твори, в яких йдеться про земне життя Ісуса Христа. Канонічних чотири: від Марка, Матфея, Луки та Іоанна. Одне з головних джерел християнського вчення та культу.

Антимінс — чотирикутний, із льняної чи шовкової тканини плат, на якому зображується положення Христа в труні; по кутах розміщуються зображення чотирьох євангелістів, а на верхній стороні вшиваються частинки мощей. Освячується архієреєм, кладеться на престол під Євангелієм

Лжиця (ложиця) — ложка з хрестом на рукоятці, яка використовується при причасті, як вважається, з часів Іоанна Златоуста.

Мінея — назва кількох богослужбових книг православної церкви. Є мінея загальна, яка містить загальні молитви для всіх святих одного лику: апостола, мученику, преподобному тощо, а також загальні богослужіння цілих категорій свят: свята Господні, Богородиці, ангелів тощо. У бідних церквах і там, де служби відбуваються лише на свята, загальна мінея іноді заміняла інші богослужбові книги. Місячна мінея складається з 12 книг, кожна з яких містить молитви, які мають читатись у певний місяць. Четві мінеї — твори церковно-історичної та духовно-учительської літератури, в яких по днях і місяцях подаються розповіді про життя святих.

Апостол — богослужбовна книга, яка включає книги Нового Завіту: Діяння святих апостолів, соборні послання і послання апостола Павла (крім книги Апокаліпсис), призначена для читання

в церкві. У ній знаходиться покажчик апостольських читань, приурочених до днів церковного року.

Акафіст — особлива служба на честь Ісуса Христа, Божої Матері чи святого, яка здійснюється стоячи.

Тріод — дві богослужбні книги: Пісна тріод містить молитви для днів підготовки до посту і самого Великого посту; Квітна тріод включає молитви починаючи з Великодня. Квітна тріод, як вважають, отримала назву від слова “квіти”, оскільки її використання припадає на весну.

Ірмологій (ярмолой, ірмолой) — богослужбна книга, яка містить молитви, що призначені для співу, а не читання.

Правильник — богослужбна книга, призначена як для священників, так і для мирян, що містить правила підготовки до причастя, а також служби та молитви.

Октоїх — богослужбна книга, яка містить співи, розділені на вісім голосів або наспівів.

Требник — богослужбна книга, що містить священнодійства та молитвослов'я, які здійснюються в разі потреби одного чи кількох християн за особливих умов. Требники поділяються на дві частини, з яких перша містить виклад порядку здійснення таїнств, а друга включає молитвослов'я на кожен потребу.

Штоф — важка шовкова тканина, переважно з крупним тканим візерунком.

Панікадило — великий ставник з більш ніж 12 свічками, що стоїть перед іконою в храмі, або ж підвісна церковна люстра.

Каплиця — християнська культова споруда, призначена для релігійних відправ і молитов. Являє собою невеличку церкву без вітваря або простий стовп з іконою.

Коряк (корець) — ківш, переважно залізний.

Фунт — одиниця ваги (маси). Дорівнював 0,4095 кг.

Сажень навкисний — міра довжини, що визначалась відстанню від п'яти лівої ноги до кінчиків пальців піднятої правої руки. Навкисний сажень не визнавався офіційно.

Царські ворота (царські двері) — головні врата храму, обов'язково звернені на захід і розташовані навпроти вітваря. Крім того, це головний вхід із церкви до вітваря, головні двері іконостаса, які ведуть до тієї частини вітваря, де розташований престол.

Налосць (налой, аналогій) — попір, який використовується при богослужінні. Зазвичай вкривається такою ж матерією, з якої виготовляються ризи священнослужителів. На нього кладеться Євангеліє при його читанні, а також Євангеліє, хрест та ікони, коли вони пропонуються присутнім у храмі для поклоніння.

Каламайка — цупка густа льняна тканина.

Службник (літургіаріон) — богослужбна книга, що містить викладення літургій та інших служб.

Канонік — богослужбна книга, яка містить вибрані канони Богоматері, безплотним силам, ангелу охоронцю та іншим, а також деякі інші акафісти та молитви.

Навечірня — одна з повсякденних церковних служб православної церкви.

Проскомідія — перша частина літургії, в якій священнослужителі проводять підготовку до здійснення причастя.

Вітвар — частина храму, призначена для священнослужителів і відокремлена від середньої частини храму високим іконостасом. У вітварі знаходиться престол з антимінсом, хрестом, Євангелієм. У вітварі зазвичай знаходиться і жертвник. У храмі може бути декілька вітварів і престолів.

Сфимок — російська назва талеру — монети, що використовувалась у грошовому обігу Росії.

59

Ретраншемент — військове укріплення, яке розміщувалось позаду головної позиції того, хто оборонявся.

...Василей Зєров полковник... — вірогідно, мова йде про Лупула Волюха. На російську службу вступив на початку 40-х років XVIII ст. Служив у Молдавському гусарському (І-му) та Єлизаветградському пікінерському полках. Із заснуванням поселеного Молдавського полку призначений його командиром. Останній чин — генерал-майор. Володів великими маєтностями в Єлизаветградському повіті.

61

Бургмістр — посадова особа органів міського самоврядування. Очолював роботу магістрату та ратуші. Наявність бургмістра в Катерининському шанці не означала, що тут діяли такі органи самоврядування. У 70-х рр. XVIII ст. посадові особи обирались серед мешканців кількох

населених пунктів у зв'язку із недостатньою кількістю населення в межах міста чи містечка (докладніше див.: Циберт В.М. Становлення органів самоврядування міст Південної України останньої чверті XVIII – середини XIX століття // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. — Вип. XVI. — Запоріжжя: “Просвіта”, 2003. — С. 30 – 34).

64

Тафта — легка тканина полотняного переплетення.

Камя (камка) — шовкова китайська тканина з розводами.

Позумент — басон, виріб, який використовується для прикрашання одягу, меблі, драпірування тощо. Може включати різні шнури, тасьму, бахрому, кисті тощо. Головним матеріалом для виготовлення цих виробів служить пряжа кручена, обмотана більш тонкою і красивою ниткою. Так, золотою та срібною (щирими чи мішурними) нитками обмотується шовкова, льняна чи паперова пряжа, шовковою — льняна та бумажна, вовняною — бумажна.

Камлот — шерстяна тканина.

Гризет (грезет, резет) — однотонна вовняна чи низькосортна шовкова тканина з дрібним квітковим малюнком звичайно сірого кольору з сірим тканим візерунком.

Підризник — нижній одяг священиків та архієреїв; зазвичай виготовляється з тканини світлого кольору.

Вибійка — набивна тканина.

Шалевий пояс — пояс, вив'язаний мов шаль, із шерсті.

Катапетазма — занавіс у царських воріт.

65

...девятою на десят роты... — 19-ї роти.

Губа — окрайка чого небудь, у данному випадку — кромка антимінса.

67

Четверток — четвер.

68

Священні посудини — в широкому значенні — всі посудини та речі, які використовуються при богослужіннях. У вузькому значенні — посудини, які використовуються при здійсненні таїнства причастя, а також як посудина для зберігання святого мира.

72

Камергер — один із придворних чинів. За Катерини II головною особою при дворі офіційно вважався обер-камергер, якому були підпорядковані камергери та камер-юнкери.

...которые составляют Лычковской и Протовчанской уезды... — наприкінці 1775 р. в інструкції секунд-майору П. Горлинському було передбачено, що запорозькі селища по лівому березі Дніпра між Старою Українською лінією та річками Бердою і Конкою, які входили до Самарської, Протовчанської, Личківської, Барвінківської та Кальміуської паланок, відтепер повинні були належати до новостворених повітів. Але таке нововведення носило формальний характер. Адже обумовлювалось, що нові територіальні утворення слід називати Самарським, Протовчанським, Личківським, Барвінківським та Кальміуським повітами.

Орель — ріка, ліва притока Дніпра. Довжина 346 км., площа басейну 9800 кв. км.

Провінційні канцелярії — у Росії запроваджені 1719 р. з утворенням провінцій як складових частин губерній. На Слобідській Україні введені за царським указом від 28 липня 1765 р. замість полкових канцелярій.

Кіш — військово товариство, громада козаків Запорозької Січі; центральний орган управління Запорозьких Вольностей.

73

Петрівка (Чаплинка, Петриківка) — нині Петриківка, районний центр Дніпропетровської області.

Калнишевський Петро Іванович (бл. 1690 – 1803) — останній кошовий отаман Запорозької Січі. Вперше згадується в джерелах під 1750 р. Перебував на посаді кошового з 1765 по 1775 р.

Власним коштом збудував ряд православних храмів: Петропавлівський у Межигірському монастирі, Покровський у Ромнах, храми в Лохвиці, Петриківці. Під час його перебування на посаді Кіш фінансував будівництво деяких релігійних споруд у Присамар'ї та Пооріллі. Після ліквідації Січі перебував під арештом, а пізніше засланий до Соловецького монастиря (див. документ № 273). В ув'язненні провів близько 25 років. Звільнений згідно з волею Олександра І. Після звільнення залишився в Соловецькому монастирі, де і помер.

74

Самара — ріка, ліва притока Дніпра, бере початок у західних відрогам Донецького кряжу. Судноплавна від міста Новомосковська. Довжина 320 км., площа басейну 22600 кв. км.

76

Підполковник — за Табелем про ранги військовий чин VII класу.
Колезький реєстратор — за Табелем про ранги чиновник XIV класу.

77

Земські комісари — посадові особи, які згідно з указом 1765 р. мали діяти в губерніях і провінціях, підпорядковуючись губернаторам і воєводам. До кола обов'язків земських комісарів входило: перепис населення; збирання податків; вирішення спорів стосовно земельних меж; словесний суд; відведення квартир і пасовищ військовим командам; влаштування і утримання пошт, доріг і переправ; супровід перехожих команд, постачання гужовим транспортом тощо.

78

Орловщина — тепер село Новомосковського району Дніпропетровської області, розташоване на лівому березі р. Самари, за 7 км. на північний схід від районного центру. Урочище Орловий Кут ще з 1675 р. було відоме своїми пасікою, садом і служило притулком для мандрівників. Тут зупинялись богомольці, які йшли на прощу до Самарського монастиря. У 1735 р. в Орловщині постійно мешкало 40 родин. Кошем Самарському монастирю було дозволено осадити в Орловщині 100 дворів. Від мешканців вимагалось, аби вони, крім ведення господарства і заняття землеробством, ще й доглядали за хворими і пораненими козаками. Духовні потреби мешканців Орловщини задовольняли самарські ченці. У 1780 р. начальник монастиря вирішив за кошти обителі влаштувати в Орловщині Покровську церкву. 16 квітня 1781 р. храм був закладений, а 14 листопада 1782 р. освячений.

Піщанка — нині село Новомосковського району Дніпропетровської області, розташоване за 5 км. на південний схід від районного центру. Налезала Самарському монастирю. У 1782 р. тут мешкало 365 чоловіків і 317 жінок.

Чертков Микола Васильович — капітан, син Азовського губернатора. Володів землями в Катеринославському повіті, по р. Самарі.

Сажень — давня одиниця довжини. Прямий сажень дорівнював приблизно 152 і 176 см.

Астролябія — прилад для вимірювання кутів, що використовувався, зокрема, для астрономічних та геодезичних спостережень.

Зюйд — південь.

Вест — захід.

Матвіївка — тепер місто Павлоград, районний центр Дніпропетровської області, розташований у межиріччі річок Самари й Вовчої, за 76 км. від Дніпропетровська. Матвіївка влаштована на місці зимівника Матвія Хижняківського. Похідна церква тут освячена 10 березня 1778 р. 21 травня 1780 р. закладена, а 21 серпня 1782 р. освячена стаціонарна дерев'яна Покровська церква.

Норд — північ.

Ост — схід.

Чертков Дмитро Васильович — секунд-майор, старший син Азовського губернатора. Згідно із Описом до Катеринославського атласу 1793 р. надвірний радник Д. Чертков володів селами Василівське та Дмитрівське Новомосковського повіту.

... *прим'єр майор Алексей Писемской*... — прем'єр-майор Катеринославського пікінерського полку Олексій Іванович Писемський володів селом Хороше Павлоградського повіту на р. Самарі. Пізніше за полковником Писемським було записане село Богданівка Олександрівського повіту. У 1788 р. він — повітовий предводитель дворянства Маріупольського та Павлоградського повітів.

...*губернаторской товарищ Ларион Алексеев*... — Ларіон (Ларіон) Спиридонович Алексєєв (1744 – 1798) – дійсний статський радник, учасник Семирічної війни, пізніше — Псковський губернатор, кавалер орденів св. Анни I ст. (1798) та св. Володимира IV ст. (1784). Ларіон Спиридонович Алексєєв заснував на Катеринославщині родовий маєток Котівку, що здобула свою назву від імені запорозького козака, котрий походив з Полтавщини, Семена Кота, в якого Л.С. Алексєєв придбав цю землю.

...*секунд-майор казначей Влас Ходыревской*... — у 1787 р. секунд-майор Ходиревський володів селом Власівка Константиноградського повіту і пустошню Волосною Павлоградського повіту.

79

Надвірний радник — за Табелем про ранги чиновник VII класу.

...*надворного советника Алексея Карнилова сына Шалыгина*... — О. Шалигін народився в 1739 р., у 1780 р. – надвірний радник; володів маєтками Олексіївка Хороша, Корнилівка в Новомосковському повіті.

...*деревни Скотоватой прапорицка Степана Иванова сына Иванова*... — станом на 1793 р. С. Иванов володів селом Скотоватою Новомосковського повіту разом із ротмістром К.Синельниковим і капітаном І.Немчиновим.

Дійсний статський радник — за Табелем про ранги чиновник IV класу.

...*деревни Адынковки действительного статского советника Александра Дмитриева сына Симичева*... — О. Сімічев володів землями на території майбутніх Катеринославського і Новомосковського повітів з 1776 р. Мав тут у власності села Олександрівка та Одиноківка.

80

Хащівка — нині село Новомосковського району Дніпропетровської області. У 1780 р., коли планувалось звести церкву в селі Орловщині, В. Чертков повідомив Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору, що в Орловщині і селах Хащівці, Лозовій і Піщанці, які знаходяться неподалік і будуть належати до однієї парафії, налічувалось 150 дворів, в них 499 чоловіків і 474 жінки.

81

Муромцев Матвій Васильович (1734 – 1799) — у чині бригадира брав участь у кампаніях 1770 – 1773 рр. До 1778 р. Новоросійський губернатор. Переведений на посаду правителя до Тульської губернії. У 1780 р. вийшов у відставку в чині генерал-поручика.

...*межевцику подпорутчику Миронову*... — капітан Мирон Степанович Миронов станом на 1787 р. володів селом Миронівкою Новомиргородського повіту.

...*князь Григорий Александрович Потемкин 777 года декабря от 26 числа орденом предложить изволил*... — Г. Потьомкін і в подальшому великою мірою визначав долю Самарського монастиря. Як продовження секуляризаційної політики Катерини II 10 квітня 1786 р. “згідно видам і розрахункам князя Потьомкіна” з’явився іменний указ, яким, між іншим, ставропігійний Києво-Межигірський монастир передбачалось перенести в Таврійську область. Оскільки Самарський монастир був приписаний до Києво-Межигірського, то над ним нависла реальна загроза закриття. Настоятель обителі добре розумів, від кого залежить її доля — він звернувся до Потьомкіна, і той вислав згоду на існування монастиря і в подальшому. Паралельно з цим архієпископ Амвросій отримав від Синоду згоду на те, щоб Пустинно-Миколаївський монастир разом з усіма своїми угіддями залишився в складі Катеринославської єпархії. Втім, бюрократичний механізм уже був запущений, і Катеринославська казенна палата у серпні 1787 р. конфіскувала монастирські землі та угіддя все на тій же підставі залежності Самарського від Києво-Межигірського монастиря. І знов вирішальним виявилось слово Потьомкіна, який наказав казенній палаті залишити майно за монастирем.

...*Екатеринославскаго уезда земскому камисару майору Суханову*... — майор Суханов був серед числа землевласників, що володіли маєтностями на півдні України. Зокрема, володів землями по лівому березі р. Протовчі, пустошами Біла, Піщана.

...*в должности секретаря подпорутчик Иван Зеновьев*... — Зинов'єв Іван Тарасович народився у 1741 р., на 1780 р. — підпоручик, у 1787 — колезький асесор, володів селами Розділля Новомосковського повіту і Богданівка Бахмутського повіту.

83

Чолобитна — заява, скарга або прохання окремої особи чи групи осіб.

Київська губернія — адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії, утворена в грудні 1708 р. Ліквідована в 1781 р. у зв'язку з утворенням Київського намісництва. Губернія існувала і в 1797 – 1825 рр., але це вже була територія Правобережної України.

Київська губернська канцелярія — заснована згідно з указом Петра I від 18 грудня 1708 р. як вищий адміністративний і військовий орган російського управління на території Київської губернії. Мала бути ліквідована указом Сенату 1775 р. Фактично діяла до 1782 р.

84

Лелеківка — село розташовувалось на території сучасної Кіровоградської області, північніше Кіровограда.

Аршин — міра довжини, у XVIII ст. дорівнювала 71,12 см.

Атлас — шовкова тканина.

Стихар — прямий, довгий, з широкими рукавами, одяг священнослужителя.

86

Ландміліцейські полки — поселенське військо, створене у XVIII ст. для оборони південних кордонів Російської держави. У 1713 р. на Лівобережній Україні сформовано 5 таких полків; невдовзі їх було розформовано, а 1722 р. знову створено. У зв'язку з будівництвом Української лінії кількість полків збільшено до 20 (16 кінних і 4 піхотних). У 1736 р. всю ландміліцію зведено в Український корпус. З початком російсько-турецької війни 1735 – 1739 рр. всі полки стали кінними. На 1764 р. їх налічувалось 10 (з них 3 — на лінії). У 1769 р. їх перетворено на мушкетерські, наступного року — злито з регулярними військами.

...*государя императора Петра Великаго...* — Петро I Олексійович (1672 – 1725) — російський цар (з 1682 р.), імператор (1721 – 1725 рр.).

87

Сухий Торець — річка басейну Дона; протікає територією Донецької та Харківської областей.

Проскура — спеціальний хліб, який використовується для здійснення євхаристії.

89

Ізограф — іконописець.

Потир — чаша, з якої православні причащаються тіла та крові Христових.

Дарохранительниця — одна з головних священних посудин, яка знаходиться у вівтарі. У ній зберігаються святі дари (“запасні” і “попередньоосвячені”). Має бути виготовлена із золота чи срібла і лише в крайньому випадку з олова, тоді під святі дари має підстилатися чистий папір. Дарохранительниця повинна бути завжди покритою і обов'язково зберігатись у вівтарі на престолі. Крім священника і диякона, ніхто не повинен торкатися цієї священної посудини.

Киот — божниця, дерев'яна прикрашена шапка або стулчаста рама для ікон.

Дароносиця — переносна священна посудина, у якій зберігаються запасні священні дари. Дароносиця, в якій є священні дари, має зберігатись безпосередньо в церковному вівтарі на престолі. При винесенні її з храму для причастя хворого дароносиця вкладається в спеціальну суму, так що вона носить священником не в руках, а на грудях.

Опліччя — елемент священницького вбрання.

Крашеніна — груба фарбована тканина домашнього виробництва.

Голь — шовкова китайська тканина.

Полутабенек — різновид шовкової тканини.

Індітія — зовнішнє вбрання престолу у вівтарі. Повинне бути більш-менш блискучим і прикрашеним, оскільки символізує славу престолу Божого.

Набійка — тканина з візерунком.

Восьмигласник — див. Октоїх.

Осмогласіє — система, що використовується при музичному оформленні православного богослужіння. Сформувалась у Візантії після IV ст.

Плащаниця — велике, в повний зріст, зображення тіла Ісуса Христа, знятого з хреста і покладеного в гроб. У Велику П'ятницю з особливою урочистістю плащаницю виносять з вітваря на середину церкви для вклоніння і залишають там до Великодньої полуношниці, коли плащаниця знову повертається у вітвар.

Єлей — оливкове масло, яке використовується для горіння в лампадах перед іконами. Єлеєм здійснюється єлепомазання — обряд, що відбувається в церкві на всеношні. Священик хрестообразно помазує чоло тих, хто підходить до нього, промовляючи: "В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа". Єлей використовується і під час єлеосвячення — одного з семи таїнств.

Миро — речовина, яка використовується християнською церквою в таїнстві миропомазання. Дві основні складові — оливкове масло і біле виноградне вино. У 1726 р. в Росії миро мало 27 складових.

Мироносиця — священна посудина для зберігання мира.

Паперть — зовнішній притвор, невікрити площадка біля храму, на якій жебраки просять подання.

Пуд — одиниця ваги. 1 пуд = 40 фунтів = 16,3805 кг.

92

Саражинович Григорій — син священика, навчався латині і риторичі. У 1781 р. висвячений у священика до Єлизаветградської Володимирської церкви. Був благочинним і присутнім в Єлизаветградському духовному правлінні. У 1793 р. став протоієреєм, а наступного року призначений до Новомиргорода правлячим повітовим протопопом і настоятелем місцевої Миколаївської церкви. У 1798 р. у зв'язку з ліквідацією в Новомиргороді духовного правління переведений до Херсона настоятелем Успенської купецької церкви і першоприступним у духовному правлінні. У 1804 р. пожалуваний камилавкою, а в 1806 р. наперсним хрестом. Саражинович служив при Успенській церкві до 1818 р., коли був звільнений за штат. Сліпий старець був пожалуваний орденом Святої Анни II ст. Онук Саражиновича — професор Новоросійського університету, протоієрей Михайло Карпович Павловський (див.: Лиман І.І. Суміщення обов'язків духовними особами Південної України (на прикладі завідуючого кафедрою богослов'я Рішельєвського ліцею професора М.К. Павловського) // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Історико-філософська секція. — Вип. 2. — Мелітополь, 2003. — С. 92 – 99).

96

Бригадир — військовий чин, запроваджений Петром I; посідав положення між полковником і генерал-майором. У Військовому статуті Петра I зазначено, що бригадир має під командою бригаду з 2 – 3 полків, причому бригадир може бути піхотний або кінний. Чин бригадира скасований Павлом I.

...*господина брегадира Куроэдова...* — бригадир Олексій Матвійович Куроїдов у 1793 р. продовжував володіти селом Куроїдівкою Новомосковського повіту, маючи тут 1223 десятин землі.

Куроїдівка — нині село Дніпропетровського району Дніпропетровської області, розташоване на р. Кільчені, неподалік від села Підгірного. У 1787 р. в Куроїдівці, що належала бригадиру Куроїдову, нараховувалось 127 чоловіків і 99 жінок.

97

Кільчень — річка, права притока Самари (басейн Дніпра).

Драгуни — вид кавалерії, призначений вести бій у кінному і пішому строю; згодом у більшості армій драгуни стали відрізнятися від інших кавалерійських частин лише формою одягу.

98

Кондиція — умова, стан, становище.

101

Миколаївська церква в Бабаївці була зведена коштом запорозького козака Йосипа Швидкого. 19 жовтня 1774 р. за поданням Коша та доповіддю Старокодацького духовного правління до церкви, яка ще будувалась, у Києві був висвячений полковий старшина Нестор Гаврилов. Але під час проходження етапів процедури отримання сану, перебуваючи в Києві, Нестор зник. Замість нього в жовтні наступного року висвячений козак Кушівського куреня Юанікій Саламаха

ський. 18 лютого 1777 р. бабайківський диякон Костянтин Дубина висвячений у другого священника.

102

Трефолой — анфологійон, богослужбна книга, що містить служби свят Господніх, Богородичних та святих.

106

У заголовку документа Д. Яворницький вказав, що це — благословительна грамота архієпископа Євгенія на видачу антими́нсу і освячення церкви в селі *Бабайківці*, тоді як у самому документі йдеться про церкву *Шульгівки*.

107

Волохи — вихідці з Волощини, або Валахії, сучасної території Румунії.
...яко в силу указа в Святейшем Правительствующем Синоде 1770-го года декабря 10-го дня состоявшася... — згідно з цим документом, спрямованим на запобігання надмірному розширенню мережі церков в імперії (що, у свою чергу, обумовлювалось державною політикою щодо фінансування духовного відомства), підтверджувалась заборона влаштовувати релігійні споруди без повідомлення Синоду. У “чолобитних”, які надсилались з місць архієреям, мали бути надані докладні відомості про стан парафії і майбутньої церкви, а саме: на якому місці і на чийй землі планується будівництво, з якого матеріалу, в чие ім'я, з якої причини; які джерела утримання споруди та її причту, і які є підтвердження, що ці джерела дійсно будуть використовуватись; яка кількість дворів буде належати до церкви; в чийй парафіях ці двори перебували на момент подання “чолобитної”, на якій відстані від найближчих церков тощо. Отримавши такий документ, єпархіальний архієрей зобов'язувався проводити слідство по ньому, перевіряючи достовірність наведених даних. Результати такого слідства разом із самою “чолобитною” та донесенням архієрея мали направлятись до Синоду, після чого треба чекати синодального указу, без якого заборонялось давати дозвіл на початок будівництва. Виняток робився лише стосовно влаштування нових церков на місці згорілих та спорохнявілих. Але і вони не могли зводитись без попереднього узгодження з Синодом у випадках, якщо їхні парафії були меншими за 40 дворів у селах і 20 у містах.

109

В слободе Фрацовке — ймовірно, йдеться про слободу Фоцівку — тепер село Фащівка Перевальського району Луганської області. Слобода заснована в першій половині 70-х рр. XVIII ст.
О переносе церкви Луганского пикнерного полку из города Бахмута в заводимые для онаго полка вновь селени на реку Волчью — мова йде про слободу Петропавлівку при річках Самарі та Бику, тепер селище міського типу, районний центр Дніпропетровської області. Влаштована згідно з планами В. Черткова щодо створення поселень між Білівською фортецею і Бахмутом. Наприкінці 1775 – на початку 1776 р. перша рота Луганського пікінерського полку була переселена до Волководського повіту. В 1777 р. у Петропавлівці вже нараховувалось 133 парафіяльні двори, в них — 521 чоловік і 478 жінок. 9 лютого 1779 р. тут освячена нововлаштована церква.

110

...Астраханскаго, Новороссійскаго и Азовскаго государства наместника... — при публікації документа в “Повному зібранні постанов і розпоряджень по відомству православного віросповідання Російської імперії...” припущена помилка: слід читати “*...Астраханскаго, Новороссійскаго и Азовскаго государева наместника*”.

111

Славянская духовная консистория чинимими, хотя и указными, средствами наводит различныя препятствія... — зберігалась необхідність збирання духовними правліннями докладних відомостей, що вимагало чимало часу.

а от последних обязательных подписок, без исследования // — у документ вкладено аркуш із записом: “Главы третья 18 пункт. для церквей, которыя в селениях где не менее ста дворов, или хотя и в малочисленных, но составляющих вместе сто дворов, строить по одной церкве, а в го-

родах и крепостях по одной же церкви выстроить казенным коштом, в предместьях, если пожелают, то строить обывательским иждивением, исключая помещичьих слобод, где ежели бы у кого и ста дворов не было, а церковь построить пожелают, позволять же ему со взятъем писменного обязательства, что он собственным своим иждивением оную и церковнослужителей навсегда в надлежащем благочинии содержать имеет, отводить на содержание священников и церковнослужителей по сту по двадцати десятин земли, считая ее навсегда церковною без присвоения оной священником и церковнослужителям, платить же за нее в казну государственным селениям обществам, в помещичьих же помещикам, а в городах и крепостях довольствоваться им вообще выгонною землею.” (РДА, ф. 796, оп. 58, спр. 106, арк. 42).

112

...церкви строить позволять, уверяясь на тех губернаторских сообщениях, не чиня сверх того более от духовной стороны изследованиши... — духовні правління все ж і надалі продовжували проводити слідства.

...о чем к нему, господину губернатору, и в Славенскую консисторию послать указы... — Синод не волів проявляти ініціативи у поширенні дії цього указу на іншу частину Південної України. Тому, оскільки Новоросійський губернатор не звернувся до Петербурга, для його губернії порядок влаштування релігійних споруд залишався таким, як його визначали попередні синодальні укази. Лише при створенні Катеринославського намісництва його правитель, Тутолмін, з огляду на те, що територія обох губерній надходила під його контроль, попросив Синод поширити правила, запроваджені для Азовської, і на землі Новоросійської губернії. Указом Синоду від 11 вересня 1783 р. це прохання було задоволене.

113

Перекопський перешийок — смуга суші, що з'єднує Кримський півострів із материком. Розділяє Каркінітську затоку Чорного моря та Сиваш.

114

Фініфть — живописна емаль для покриття металевих виробів.

Золотник — одиниця ваги. 1 золотник = 1/3 лота = 1/96 фунта = 4,267 г.

Вершок — міра довжини. 1 вершок = 1/16 аршина.

Притвор — західна частина храму, яка зазвичай відділяється від середньої частини глухою стіною. У притворі відбуваються літії під час всеношних, навечірень. У притворі на 40-й день дається молитва породіллі.

Шати — див. Риза.

Лот — одиниця ваги. 1 лот = 3 золотники = 1/32 фунта = 12,801 г.

Червонець — російська золота монета 3-карбованцевого номіналу, випущена в 1701 р. Містила 3,4 г. золота. Інколи карбувались подвійні червонці.

Орар — частина одягу диякона, яка являє собою довгу стрічку.

Канават — шовкова кольорова тканина із візерунками.

Книг разных — подаючи витяг з опису церковного майна Покровської церкви, Гавриїл Розанов стосовно книг зазначив лише, що серед них “рідких не знаходилось”. Див. Гавриїл (Розанов). Отрывок повествования о Новороссийском крае... — С. 108.

Пролог — церковно-учительний збірник, до якого включені житія святих, повчання, церковно-учительні розповіді. Поширений з часів Київської Русі. Прототипом для нього послужили грецькі Мінології і Сінаксари — збірники коротких житій, розповідей про святих та церковні події.

Чинопослідування — викладення молитвословій у їх послідовності. Містить у собі вказівки, в які дні та години мають бути відправлені богослужіння, які співи та служби треба використовувати. У НЗХ збереглося видане 1757 р. у Москві Чинопослідування, на титульному аркуші якого записано: “Покровської церкви колишньої Січі” (КН 1434 П – 46). Палітурка книги цільношкіряна, має тиснення з позолотою. На чільній стороні в центрі, в овалі, вписаному у вертикальний чотирикутник, сцена Воскресіння Ісуса Христа. Над ним зображення сонця з зірками і двох янголів, під ним — рослинний орнамент. Композиція облямована ще одною, витягнутою по вертикалі подвійною рамкою, заповненою рослинним орнаментом. По кутах зображення двоголових орлів з сурами. Палітурка має дві застібки. Корінець палітурки має 9 виступів, утворених зшитими нитками, якими зшито книжковий блок, на ньому витіснено назву: “Чинопослідування”. Зворотна частина палітурки має такий же тиснений орнамент, за винятком центрального

зображення в овалі, в якому відтворено хрест Андрія Первозванного на тлі гербу Російської імперії, облямованого рослинним орнаментом.

Патерик — загальна назва збірників дидактичних новел про подвиги християнських ченців, а також їхніх повчальних висловів. За зразками перекладених складались патерики і в Україні та Росії.

Благовісник — тлумачне Євангеліє Фіофілакта, єпископа Болгарського.

Маргарит — збірник слів Іоанна Златоуста.

116

Дикірій — ставник із двома свічками, що використовується при архієрейському служінні.

Трикірій — ставник із трьома свічками, як і дикірієм, архієрей благословляє народ.

117

Про подальшу долю та теперішнє місцезнаходження деяких речей Січової Покровської церкви див.: Варивода Л. Старожитності Січової Покровської церкви в колекції Нікопольського краєзнавчого музею // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Том 6. — К., 2001. — С. 155 – 159; Сапожников І.В. Запорозька військова церква Покрова Пресвятої Богородиці // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 7. — Запоріжжя: РА“Тандем–У”, 2003. — С. 183 – 191; Нариси з історії Нікопольського району (від найдавніших часів до початку XX століття). — Київ — Нікополь — Запоріжжя: Тандем – У, 2002. — С. 188 – 189.

118

...господином полковником Мартиновым... — статський радник Олексій Михайлович Мартинів крім села Привілля станом на 1793 р. володів селом Олексіївкою Новомосковського повіту.

Привілля — тепер село Слов'янського району Донецької області.

...о причислении приходских троичатовских пятидесяти дворов к слободе Верхны Березки... — на місці Троїчатівської фортеці залишився священик І. Шамраєв і 52 двори, які після перевезення церкви в Привілля були приписані до берецької Миколаївської церкви. Через деякий час разом із мешканцями сусідньої слободи Семенівки колишні парафіяни троїчатівської церкви розпочали справу про влаштування нової релігійної споруди.

120

...Григорий Шахов... — надвірний радник Григорій Дійович Шахов, як впливає з формулярного списку, у серпні 1775 р. був у 61 річному віці. Почав службу в 1731 р. ротним писарем. Походив із дворян Переяславля-Рязанського. Служив в Азовській провінційній канцелярії.

124

...тарилок оловянных две, кадилниц медных... — тут кількість кадилниць не зазначена. У списку з опису майна Михайлівської церкви позначено, що мідних кадилниць було 3.

Трип — шерстяний меблевий пліощ, нижня основа якого льняна чи паперова, а верхня основа камвольна шерстяна.

125

Дари (святі дари) — хліб (проскура) та вино в таїнстві причастя.

126

Ладан — ароматична смола. Використовується для ароматичного куріння при релігійних обрядах.

127

Відро — дометрична міра об'єму рідини, яка дорівнювала 12,3 л.

Четверть — міра об'єму сипучих тіл (1 четверть = 209,91 л.) і рідини (1 четверть = 1/4 відра = 3,08 л.).

Кутя (коливо) — як правило, суміш вареного зерна з медом, яка вживається при здійсненні панахиди.

Четверик — одиниця хлібної міри, яка дорівнювала 1/8 чверті. Четверик відомий з XVI ст. Існував ще “малий” четверик, який дорівнював 1/24 чверті.

128

Бешка — річка, притока Інгульця; протікає територією Кіровоградської області.

130

Галаганівка — розташовувалась неподалік від Крилова, на захід від нього, за землях сучасної Кіровоградщини.

Фомич Феодор — народився в містечку Богодухові на Слобожанщині в сім'ї міщанина. Був козаком Левушківського куреня. У 1775 р. висвячений у священника до новокодацької церкви. Після ліквідації Нової Січі доклав зусиль до заспокоєння запорожців, переконуючи їх коритись новій владі. У 1777 р. став протопопом і очолив Слов'янське духовне правління. Помер близько 1790 р.

132

Мофра Сура — ріка на території Дніпропетровської області, права притока Дніпра.

137

...на подобию ахтирской икона... — ікона Охтирської Божої Матері знаходилась у збудованому в 1753 р. за проектом Растреллі соборі Охтирки; вважалась за чудодійну. Зараз Охтирка — місто, районний центр Сумської області.

Крилас — місце в православному храмі, де знаходиться під час богослужіння клір (причетники та священнослужителі), якщо останні не беруть участь у богослужінні згідно з їхнім саном, а лише допомагають у читанні та співі.

138

Матеріали справи про новокодацьку ікону Божої Матері були в розпорядженні Феодосія Макаревського, який досить докладно виклав їх у своїй статті (див. Феодосий (Макаревский). Краткия сведения о местно-чтимой иконе Божией Матери, находящейся в Самарском Пустынно-Николаевском монастыре Екатеринославской епархии // Екатеринославския епархиальныя ведомости. Часть неофициальная. — 1872. — С. 288 – 296, 303 – 311, 319 – 327).

139

...по доношению секунд майора Пантазия... — поручик Олексій Пантазій підписав Наказ до Комісії 1767 року від шляхетства Жовтого гусарського полку. У Гіндельштедта згадується, що О.І. Пантазій мешкав у Диківці Єлизаветградської провінції.

Пантазіївка — тепер село Знам'янського району Кіровоградської області, розташоване на південний схід від районного центру. У середині XVIII ст. тут виник хутір Скелеватий. У 70-х рр. XVIII ст. власник хутора секунд-майор Пантазій перейменував його на Пантазіївку. У 1787 р. в селі Пантазіївці майора Пантазія, розташованому на території Олександрійського повіту, налічувалось 289 чоловіків і 286 жінок.

141

Троїцька слобода — нині село Троїцьке Петропавлівського району Дніпропетровської області, розташоване на лівому березі р. Бик, за 9 км. від районного центру і за 170 км. від Дніпропетровська. Назву слобода отримала від перенесеної сюди Троїцької церкви. Релігійна споруда на новому місці освячена 9 травня 1780 р. У 1784 р. в населеному пункті було вже 150 дворів.

142

...сие переселение из диких зимовников доставит им самонужнейшее по христианскому закону получение исповеди и божественных таин приобщение... — російська адміністрація використовувала релігійні почуття колишніх запорозьких козаків для реалізації своїх планів.

145

Корогва (хоругва) — тут — належність релігійної ходи, закріплене на деревку полотнище із зображенням Ісуса Христа, святих.

146

...книг до церковного круга принадлежащих... — церковним колом називалось призначення хронологічного порядку, в якому протягом року здійснювались богослужіння на честь святих і великих церковних подій.

147

Петрове — тепер районний центр Кіровоградської області, розташований на р. Інгулець, за 119 км. від Кіровограда. Наприкінці XVII ст. тут оселився запорожець Петрик, від якого, гадають, і пішла назва населеного пункту. 22 квітня 1774 р. священник Спасового (за 18 км. від Петрового) доповідав, що з його парафії втекло до запорозьких слобод, у тому числі і до Петрового, кілька десятків родин. У 70-ті рр. XVIII ст. земля навколо слободи була власністю Калнишевського. Головним будівничим церкви був козак Глоба. Допомогав йому священник Максим Краснопольський, який служив у Петровому до 1804 р. У 1799 р. храм згорів, а вже наступного року була отримана грамота на влаштування нової церкви.

148

Херсон — тепер обласний центр, розташований на правому березі Дніпра. Указ про будівництво в гирлі Дніпра міста з фортецею й адміралтейською верф'ю виданий 18 червня 1778 р.

Цейхмейстр — з часів Петра I начальник морської артилерії. З 1831 р. це звання замінене на інспектора морської артилерії.

Ганнібал Іван Аврамович — генерал-поручик, генерал-цейхмейстер. Син Аврама Петровича Ганнібала, “арапа Петра Великого”. Брав Наварін, відзначився під Чесмою. 11 серпня 1778 р. Г. Потьомкін своїм ордером призначив Ганнібала “головним командиром над будівництвом фортеці і міста Херсона”. І. Ганнібал помер у 1801 р. у чині генерал-аншефа.

149

Богданович Іоанн — насправді прізвище Херсонського протопопа балканського походження було Баянович, але змінено на більш звичне російське. Відіграв важливу роль у становленні церкви на Херсонщині, стояв у витоків Херсонського духовного правління.

151

Бог (Південний Буг) — ріка в південно-західній частині України; бере початок на Подільській височині, перетинає Причорноморську низину і впадає в Дніпровський лиман Чорного моря. Довжина — 806 км., площа басейну — 63700 кв. км.

...как еще и Полтавской епархии установления не было... — Під Полтавською тут мається на увазі Слов'янська та Херсонська єпархія, оскільки її керівництво розміщувалось у Полтавському Хрестовоздвиженському монастирі.

Новопетровськ — тепер Новопетровське Новоодеського району Миколаївської області, розташоване на лівому березі Південного Бугу, за 12 км. від районного центру.

152

...через всю турецкую войну... — йдеться про російсько-турецьку війну 1768 – 1774 рр.

Фокшани (Фокшані) — тепер місто на сході Румунії, адміністративний центр жудеца Вранча. В районі Фокшан під час російсько-турецької війни 1787 – 1791 рр. російсько-австрійські війська під керівництвом О. Суворова нанесли поразку турецьким військам Осман-паші.

Слецький піхотний полк — сформований у 1763 р. під назвою “Українського корпусу Слецький полк”. У 1796 р. перейменованний на Слецький мушкетерський, в 1811 — знову на піхотний.

153

...сего августа 16 дня во имянование Святителя Христова Николая заложена, а 18 числа посвященна — тим самим був порушений порядок, визначений ухвалою єпархіального архієрея: слід було спочатку закласти релігійну споруду, потім провести її ремонт і вже тоді освячувати.

154

Тягінка — тепер село Бериславського району Херсонської області, розташоване на правому березі Дніпра, за 40 км. від районного центру.

М. Висоцький — у 1787 р. був уже генерал-майором, командиром Харківського, Охирського, Сумського легкокінних полків.

Харків — тепер обласний центр, розташований на місці злиття рік Харків, Лопань і Уди (басейн Сіверського Дінця).

159

Шалевка — дошка розміром 1/2 дюйма X 4 – 4 ½ вершки X 2 – 3 сажень.

160

...отправились в Царь Град... — Царгород — Константинополь, зараз Стамбул (Туреччина).

...церкви во именованіе Святых Великомученицы Екатерины... — Урочище закладення храму відбулось 30 серпня 1781 р., про що наступного дня І. Ганнібал доповів архієпископу Никифору. Але будівництво було призупинене і відкладено на рік. Проект церкви був змінений.

161

...в привилегии данной от Ея Императорскаго Величества вышедшим из Крыма грекам... — йдеться про Жалувану грамоту від 21 травня 1779 р.

Кормча книга (Номоканон) — перейнятий від візантійської церкви збірник церковних та державних законів. У Росії зазнав низки змін та доповнень.

Церковний собор — збори пастирів та вчителів церкви, що відбуваються для утвердження істин віри, для владнання церковних справ, для управління, підтримки і розвитку порядку та дисципліни. В історії християнської церкви розрізняються дві головні категорії соборів — Вселенські та Помісні. Помісні собори — збори єпископів та інших ієрархів однієї місцевості, самостійної (автокефальної) церкви або її окремої частини (країни, місцевості, провінції), які відбуваються для вирішення питань, що виникають в її межах стосовно віровчення, устрою, управління та дисципліни. Постанови деяких Помісних соборів давнини були прийняті православною церквою як частина загальноцерковного законодавства і визнавались як одне з джерел права. Це — правила Анкірського (314 – 315 рр.), Неокесарійського (315 р.) Гангрського (близько 340 р.), Антіохійського (341 р.), Лаодікійського (364 р.), Сардікійського (347 р.), Карфагенського (318 р.), Константинопольських (394, 864, 879 рр.) соборів. Православна церква визнала сім Вселенських соборів: Нікейський I (325 р.), Константинопольський I (381 р.), Єфеський (431 р.), Халкідонський (451 р.), Константинопольський II (553 р.), Константинопольський III (680 – 691 рр.), Нікейський II (783 – 787 рр.).

162

...по доношению вдовствующей капитанши Радойчиной... — у 1784 р. капітанша Радойчина володіла селом Лелеківкою Єлизаветградського повіту.

163

...воиск Ея Императорскаго Величества генерал инспектору... — укладачі Енциклопедичного словника видання Ф. Брокгауза та І. Єфрона помилились, повідомляючи, що запроваджена в 1731 р. посада генерал-інспектора, пізніше скасована, була поновлена лише в 1785 р., коли генерал-інспектором став Г. Потьомкін (див. Енциклопедический словарь. Репринтное воспроизведение издания Ф.А. Брокгауз — И.А. Ефрон, 1890. — М.:Терра, 1991. — Т. 15. — С. 315).

...построение греческого и армянского монастырей... — заклавши в шести верстах від Маріуполя фруктовий сад і побудувавши там кам'яну келію для молитов, митрополит Готфійський і Кафійський Ігнатій спорудив поруч кам'яний критий черепицею будинок у п'ять вікон. Митрополит планував влаштувати тут монастир на честь Георгія Побідоносця, якого так шанували греки (згадаймо, яка кількість церков була названа греками в ім'я цього святого). Втім, цим планам не судилося бути втіленими в життя.

...для армянского закона людей... — йдеться про послідовників вірменської (григоріанської) церкви.

164

Петров день — 29 червня.

166

Аколіт — кандидат на отримання сану.

167

Володимир Сокальський (? – 1790) — “начальник запорозьких церков”. У 1762 р. вже був ієромонахом, начальником Січової церкви. На цій посаді залишався до 1775 р. Сокальський своїм авторитетом підтримував дії кошового керівництва, беручи участь у походах під час війни 1768 – 1774 рр., у відвіданні представниками Коша населених пунктів Вольностей. У 1768 р. під час повстання на Січі саме отець Володимир заспокоїв запорожців і умовив їх знову прийняти Калнишевського на уряд. Отець Володимир робив спроби врегулювати конфлікти з приводу переселення на запорозькі землі старообрядців. На прохання Коша 21 червня 1774 р. Катерина II розпорядилась висвятити Сокальського в сан архімандрита. З цього приводу січове керівництво справило йому коштовні митру та наперсний хрест, а військова рада призначила щорічну платню в розмірі 300 крб. Під час “атакування” Січі військами Текелія у 1775 р. Сокальський умовив козаків не чинити збройного опору. Після ліквідації Запорозьких Вольностей отець Володимир призначений настоятелем Миколаївського Крупицького монастиря, в якому і помер у 1790 р. Див: Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков. — Екатеринослав, 1915. — С. 2 – 8; Біднов В. Січовий архімандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел // Записки НТШ. — Львів, 1927. — Т. CXLVII. — С. 81 – 102. Лиман І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775)... — С. 85 – 87, 131 – 135; Лиман І. Постаєть начальника запорозьких церков Володимира Сокальського в історіографії та джерелах // Південний архів. Збірник наукових праць. Історичні науки. — Вип. 7. — Херсон: Вид-во ХДПУ, 2002. — С. 71 – 75.

...за минуваюю майську треть... — жалування виплачувалось тричі на рік.

Сентября 4 дня 1774 году. — сам В. Біднов у примітці до цього документа відзначив: “Рік 1774-й тут поставлений, без сумніву, помилково, оскільки наявний у справі чорновий відпуск ордера, даного М.В. Муромцевим підполковнику Норову, датований 11 вересня 1775 року, а на обкладинці справи читаємо: “справа про видачу перебуваючому в колишній Січі архімандриту Володимирі жалування, 1775 вересня 8 д., на 3 аркушах”. Зміст листа показує, що він не міг бути написаний у 1774 році: при існуванні Січі, де товариство відрізнялось рідкою готовністю давати на церкви і духовенство, архімандриту Володимирі зовсім недоречно було посилатись на крайню скудість “через крайню ніякого прибутку відсутність”.

168

...отставному сербского гусарского полку порутчику Харевскому... — у 1778 р. Харевський просив про відмежування землі на 25 дворів в Інгульському повіті по р. Боковенці. Наступного року просив про відведення землі ще на 50 дворів. У 1781 р. уступив усю землю поміщику Шумейкову, оскільки не мав наміру мешкати в губернії.

169

...подполковнику Норову... — у серпні 1775 р. Новоросійський губернатор М. Муромцев рапортом повідомив Г. Потьомкіну, що він доручив управління колишньою Січчю підполковнику Інгерманландського піхотного полку П.О. Норову, якого призначив на посаду коменданта (див. РДВІА, ф. 52, оп. 1, ч. 1, спр. 79, арк. 178).

Батуринський Миколаївський Крупицький монастир відомий уже в 1636 р.

...вшедише в опись при зимовнике бывшаго запорозкого суди Головатого... — про майно, конфісковане у запорожців після ліквідації Січі, див.: Полонська-Василенко Н. Майно запорізької старшини як джерело для соціально-економічного дослідження історії Запоріжжя // Нариси з соціально-економічної історії України: Праці комісії соціально-економічної історії України. — К., 1932. — Т. 1. — С. 43 – 206.

Причастя (євхаристія) — одне з головних церковних таїнств. Його здійснення складає головне християнське богослужіння — літургію. Згідно зі вченням церкви, в євхаристії хліб та вино перетворюються в тіло та кров Христа.

170

Подполковник Владимир Золотницкий — 29 липня 1776 р. Г.Потьомкін в ордері В. Черткову повідомив, що буде конфірмоване призначення підполковника Золотницького губернським прокурором.

172

...чтоб от них в малороссийских селениях нигде ни под каким видом священно и церковнослужителей сверх указного числа производимо и определяемо... — визначенням штатів окремих церков і встановленням параметрів, яким мала відповідати парафія, центральна влада прагнула привести регулювання чисельності священно- та церковнослужителів у систему. У рішеннях єпархіальних органів влади Південної України містяться посилення на синодальний та іменний укази від 10 серпня 1722 і 4 червня 1768 р., які зберігали чинність до 1778 р. Згідно з першим, там, де через великі розміри парафії було недостатньо двох священників, міг бути призначений і третій, але за умови, щоб в одній парафії налічувалось не більше 300 дворів. Один священник мав діяти в парафії, що складалась зі 100 – 150 дворів, двоє, — де налічувалось 200 – 250, троє — 300 дворів. Зазначалось, що при трьох священниках могло перебувати не більше двох дяконів, а кількість причетників повинна бути пропорційною чисельності священників: при кожному священнику могло знаходитись по одному дячку та паламарю. Іменним указом від 4 червня 1768 р. було уточнено, що при трьох священниках мало знаходитись два дякони, при двох — один, так саме як і при однопарафіяльних церквах, за якими закріплено не менше 100 дворів. 8 жовтня 1778 р. з'явився синодальний указ, який став черговим етапом на шляху реалізації прагнення систематизувати і разом із тим скоротити структуру парафіяльного духовенства. Документом обумовлювалось: 1) При однопарафіяльних церквах, при яких знаходиться до 150 дворів, має бути один священник; 2) Один священник має залишатись і у випадку, якщо при церкві є до 200 дворів, але вони розташовані поблизу релігійної споруди і парафіяни не просять про посвяту другого священника; 3) Другий священник у церкву, при якій знаходиться 200 дворів, може призначатись лише в разі нагальної необхідності; 4) По два священники повинні знаходитись у парафіях, які налічують від 250 до 300 дворів; 5) По три священники мають знаходитись при церквах, причти яких і раніше налічували таку кількість священнослужителів і при яких є не менше 300 дворів. Кількість дяконів, як і раніше, мала визначатись згідно з указами від 10 серпня 1722 і 4 червня 1768 р.: при трьох священниках могло знаходитись 2 дякони, при двох — по одному, а при одному священнику дякон мав знаходитись лише в “знатних місцях”.

175

Аудитор — військовий чин, запроваджений в Росії за Петра I. Призначався зазвичай із старших або молодших прапорщиків. Поєднував обов'язки справочинника, секретаря і прокурора.

176

Царське село — тепер — місто Пушкін Ленінградської області (Російська Федерація). Землі подаровані в 1708 р. Петром I своїй дружині, майбутній імператриці Катерині I. У 2-й половині XVIII ст. Царське Село — заміська царська резиденція. У 1918 – 1937 рр. носило назву Дитяче Село.

183

По штату Азовской губернии положен протопоп... — наявність одного протопопа була передбачена ще штатами канцелярії Новоросійської губернії та підпорядкованих їй провінцій від 26 березня 1768 р. Жалування духовної особи мало складати 120 крб. У березні 1776 р. Г. Потьомкін ордером В. Черткову повідомляв, що він апробує “штати про створення по теперішньому стану Азовської губернії”, які мав намір передати імператриці на затвердження.

184

...содержания, которое оне имели от зимовников и мельниц... — духовні особи, що служили при запорозьких церквах, за часів Нової Січі отримували від козацтва щедрю платню. Крім пожертв, які надавалися запорожцями, духовенство мало ругу — частину прибутків військового товариства, розмір якої затверджувався на загальновійськовій раді. Крім того, духовенство отримувало частину тієї платні, яку козаки щороку привозили з Петербурга. Кіш дозволяв запорозькому духовенству брати з парафіян платню за треби, встановивши норми цієї платні. Духовні особи мали прибутки від продажу свічок, які вони самі виготовляли.

...и касателно до школы, то всячески домогаться удержатъ ея заведение на лутчем основани... — січова школа не могла запропонувати глибоких різнобічних знань із багатьох предметів. Але таке завдання і не ставилось. Система навчання тут нагадувала ту, що існувала в парафіяльних школах, які діяли поза межами Запорожжя. Серед предметів, які викладались, було церковне читання, грамота і письмо. При школі було особливе відділення для півчих, кероване духовенством. Учні, у міру вивчення необхідних предметів, самі починали викладати своїм молодшим товаришам під керівництвом головного дяка церкви. За це вони отримували певну платню. Крім того, ці особи, що називалися молодиками, отримували від запорожців продукти та подавання, за що, у свою чергу, брали разом з дяком участь в церковних службах, служили при криласі тощо. Навчання в січовій школі було добровільним: ніхто не примушувався йти туди, так само як ніхто і не утримувався тут без його на те волі. Втім, самі учні були зацікавлені в завершенні курсу навчання, бо це відкривало їм шлях для служби при церквах. Оскільки впродовж існування Нової Січі на території Вольностей було зведено чимало релігійних споруд, які потребували священно- і церковнослужителів, учні січової школи мали реальні перспективи потрапити до причту козацьких церков. Про це дбало січове керівництво, яке сприяло направленню цих осіб на місця. Не дивно, що серед священно- та церковнослужителів, які знаходились при храмах Божих Запорожжя, великий відсоток був з самих козаків. Справа в тому, що при січовій школі знаходились не лише діти, але і дорослі запорожці які вирішили присвятити себе служінню в церкві. Як приклад можна навести долю козака Кисляківського куреня Івана Андрійовича Висоти. Напередодні зруйнування Нової Січі він був висвячений на священика в село Котівку, і під час проходження процедури отримання дозволу на служіння навів про себе такі відомості: «Родом він полку Миргородського містечка Крилова, яке нині знаходиться під Новоросійською губернією; батько його був у тому містечку козаком, ім'я йому Андрій, а прізвище Таран. Знаходився він при тому батькові його до смерті його, при якому трохи навчений і російської грамоти; а по смерті його відлучився він у Січ Запорозьку, де прийнятий Кисляківського куреня козаком Іваном Головком, яким відданий він для вивчення російської грамоти і писати до січової школи, в якій знаходився з вісімнадцять років, при тому вправляючись при церкві тамтешній січовій Покровській в читанні та співі, а потім 1769 року призначений він від Коша до похідної військової Георгіївської церкви дячком, при якій знаходився до 1772 року, а від неї, після повернення з походу, того ж року від Коша ж призначений в містечко Самарчик до Троїцької церкви дячком же і при ній знаходився через 1773-й рік; 1774-го ж року одружився першим шлюбом на доньці вдови козачки Марії Богдановій, і в тому ж містечку... донині він помешкання має і перебуває в законі козацькому. Років йому від народження 32».

185

Орловський піхотний полк — отримав назву від міста Орел (тепер — обласний центр Російської Федерації, розташований на берегах р. Оки та її притоку Орлика). Місто засноване в 1566 р. як фортеця. У 1708 р. приписане до Київської губернії; з 1719 р. — центр Орловської провінції; з 1727 р. — приписане до Білгородської губернії.

...рукоположен он Белоградским преосвященным епископом Парфирием Водолажскаго ведомства ко храму Рождества Пресвятыя Богородицы в полк пехотной Орловской... — хоча виокремлення військового духовенства розпочалося ще на початку XVIII ст., до правління Павла I представники цієї групи лише у військовий час не знаходились у підпорядкуванні місцевим архієреям.

186

...достигшему совершенных тридцати лет... — 30-річний вік визначався як мінімально припустимий для отримання священицького сану.

196

...а сверх того и Духовным регламентом родственникам при одной церкви быть запрещается... — Феофан Прокопович не схвалював існування “родових церков”, що і знайшло відображення в Духовному регламенті. Але вже невдовзі після цього документа, який А. Карташов називав новою конституцією для російської церкви, Петро I підписав указ, який передбачав: “для того, щоб їм [синам священиків] бути при тих церквах в дяконах і паламарях, із них же вчити в школі і призначати на вільні місця в попи і в дякони”.

197

Ларіон (Кондратовський) — єпископ Переяславський і Бориспільський. Навчався в Київській академії. За наполяганням Рум'янцева, у 1769 р. призначений головним священиком до другої армії. Пізніше став архимандритом Києво-Межигірського монастиря. У 1775 р. переведений до Калязіна монастиря. З 1776 р. — єпископ Переяславський та Бориспільський, з 1785 р. — Новгород-Сіверський і Глухівський, з 1797 р. — Білоруський і Могильовський. У тому ж році звільнений до Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря, яким керував до смерті в 1799 р.

Красногорський Золотоноський монастир — розташовувався в 4 верстах від міста Золотоноші, на острові. Відомий з початку XVII ст. як пустинь. З 1670 р. діяв як чоловічий монастир. У 1787 р. ліквідований, а на його місце у 1790 р. з Києва перенесений жіночий Іоанно-Богословський монастир.

198

Кошевський Роман — у 1772 р. він, згідно з ухвалою духовного правління, був переведений з Борисоглібської до Олександрівської фортеці, де зайняв місце при Покровській церкві. Оскільки правління прийняло рішення без погодження з єпархіальним архієреєм, лише через два роки, згідно з бажанням генерал-майора В. Черткова, Кошевський формально отримав “благодійну перехожу грамоту” Білгородського єпископа на служіння на “новому” місці. Кошевський служив при фортецях Олександрівській та Микитинській, виконуючи, між іншим, треби в карантині та польовому шпиталі, для особового складу артилерійської та інженерних команд, за що в 1777 р. був висвячений Євгенієм (Булгарісом) у протоієрея. Продовжив службу у фортеці, ряд років працюючи разом із своїм сином Феодором.

Набедренник — чотирикутний плат із зображенням хреста, який давався як перша нагорода священикам і носився при стегні з правого боку. Символізував духовний меч, тобто слово Боже, яким постійно має бути озброєний пастир.

199

Хорол — тепер місто, районний центр Полтавської області. Розташований у 107 км. від Полтави.

204

Контр-адмірал — за Табелем про ранги морський чин IV класу.

Ковпак (Колпак) Опанас Федорович — син українського старшини, з 1745 р. — козак Шкуринського куреня, згодом обраний його курінним отаманом. Згадується у документах 1764 р. як осавул, був у складі депутації Січі до столиці. З 1767 р. полковник Протовчанської, а з 1768 — Орільської паланки. Уславився в російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. Після зруйнування Січі — полковник Полтавського пікінерського полку. Заснував слободи Ковпаківка та Афанасьєвка, де влаштував Духівську та Успенську церкви. У 1781 р. вийшов у відставку в чині армійського полковника. Пізніше обраний предводителем дворянства Олександрівського повіту Катеринославського намісництва.

Ковпаківка — тепер село Магдалинівського району Дніпропетровської області, при р. Орелі. На цьому місці ще близько 1740 р. жили запорожці. У 1770 р. тут існував зимівник О. Ковпака. За дорученням останнього С. Лот влаштував слободу Ковпаківку. 31 травня 1778 р. в ній закладена, а 6 травня 1779 р. освячена Святодухівська церква.

...при новопостроенной же господином подполковником Афанасием Колпаковым в слободе его Колпаковке Духовской церкви священника нет... — 6 листопада 1779 р. до Ковпаківки був призначений священик Василь Сташевський, який вийшов із Польщі.

205

...вибранного нами во диакона находившагося при духовной Вашего Высокопреосвященства консистории подканцеляриста Антона Кедровскаго ... — посади консисторських канцелярських служителів і на майбутнє багатьма розглядалися як попередня сходинка перед зайняттям місць у причтах.

...земля для священно и церковнослужителей неотведена... — відмежування підцерковної землі для причтів міських храмів не практикувалось.

214

Онуфрїївський Жаботинський монастир Київської єпархії відомий з XVII ст. У XIX ст. монастир належав до Черкаського повіту Київської губернії.

215

Ніжин — тепер місто обласного підпорядкування в Чернігівській області, розташоване за 83 км. на південний схід від Чернігова і 126 км. на північний схід від Києва, на р. Остер. Вперше згадується в 1147 р. У 1648 – 1782 рр. — полкове місто Ніжинського полку.

Рясофорний чернець — послушник, який отримав від настоятеля благословення на носіння ряс з клобуком.

...к испрошению в бывшую Запорожскую Сечь милостыни... — знаючи щедрість козаків, на Запорожжя щороку (крім років, коли кошове керівництво встановлювало обмеження щодо цього) приходила велика кількість ченців з монастирів України, Росії, з-поза меж Російської імперії. Документами зафіксовані дані про збирання милостини ченцями Домницького, Сумського, Гадяцького, Сорочинського, Скельського, Мовнинського, Медведівського, Онуфрїївського, Софійського, Литовського, Видубицького, Полтавського, Афонських та низки інших монастирів.

Очаків — тепер місто, районний центр Миколаївської області, розташований на березі Дніпровського лиману, за 58 км. на південь від Миколаєва. У 1492 р. кримський хан Менглі-Гірей збудував на місці зруйнованої польської фортеці Дашів фортецю Кара-Кермен, яка невдовзі перейшла до Туреччини і була названа Ачі-кале. У 1737 р. російські війська взяли Очаків, але за Білградським миром 1739 р. він залишився за Туреччиною.

Парос — острів в Егейському морі, у групі Кіклад. Належить Греції. Площа 196 кв. км., висота над рівнем моря до 771 м.

216

В'язівка — тепер село Павлоградського району Дніпропетровської області, розташоване на правому березі р. Самари, за 20 км. на північний захід від Павлограда. Казенна слобода закладена згідно з розпорядженням В. Черткова. Осадчим став вахмістр В. Мураєв. Грошову допомогу надав лейб-кампанії священник К. Тарловський. 12 травня 1780 р. закладена, а 11 липня 1782 р. освячена Михайлівська церква.

217

...на место мое в Святаго Архангела Михаила церкви во священника пригласил подписатся... — Левецькому все ж вдалося зберегти за собою місце: 26 квітня 1782 р. саме йому видані антимінс і благословительна грамота на освячення церкви в слободі В'язівка.

225

Тернівка — тепер місто, підпорядковане Павлоградській міськраді, розташоване понад р. Великою Тернівкою, за 30 км. на південний захід від Павлограда. Слобода заснована за наказом В. Черткова. У 1778 р. тут нараховувалось 116 дворів, в них — 451 чоловік і 470 жінок. У тому році мешканці Тернівки звернулись до духовного керівництва з проханням освятити влаштовану ними власним коштом каплицю. 30 травня 1781 р. була закладена, а 15 лютого 1782 р. освячена церква.

228

...по указанному в той епархии и с архиерейским домом положению протопопов и попов быть должно четьреста пять, а налицо оных пятьсот тридцать восемь... — такий надлишок

виник переважно внаслідок синодального указу від 8 жовтня 1778 р., яким були значно скорочені штати, запроваджені Петром I.

229

...слушав преосвященнаго Иллариона епископа Переяславскаго доношения... — з огляду на те, що Переяславська єпархія мала відносно невелику кількість церков і в той же час саме там знаходилась переважна більшість духовенства, яке рятувалось від утисків католиків і уніатів, Переяславський єпископ став шукати додаткові напрямки переміщення надлишкових кадрів.

Римляни — католики.

Канів — тепер районний центр Черкаської області, пристань на правому березі Дніпра. Відомий з XII ст. У місті зберігся до наших днів Юрійський храм (1144 р.)

230

Вільно (з 1939 р. Вільнюс) — тепер столиця Литви. Колишня столиця Великого князівства Литовського. У 1784 р. в місті налічувалось 935 будинків. У 1788 р. населення не перевищувало 20 тис. осіб. Увійшов до складу Росії в 1795 р. за третім поділом Польщі.

231

Катехізис — книга, затверджена вищою церковною владою як посібник для отримання християнами елементарних знань з питань віри. Переважно катехізис складався у формі запитань і відповідей. Наприкінці 1777 р. за указом Синоду до Слов'янської духовної консисторії з Московської синодальної типографії був надісланий катехізис. Консисторія наказала: всім виписати його і вчити протягом чотирьох місяців. По завершенні терміну, що відводився, всі священники, диякони та причетники мали скласти своєрідний іспит у протопопіях чи духовних правліннях. Як зазначив Феодосій (Макаревський), це спричинило “жахливішу тривогу”. Але призначення екзамену не дало бажаних результатів. На початку 1781 р. за іншого архієпископа, Никифора, духовні правління отримали черговий указ стосовно екзаменування. Зазначалось, що правління повинні “ще раз” роз'яснити недбалим підлеглим необхідність вчити катехізис. Якщо ті не вивчать протягом чотирьох місяців, інформація про них мала бути передана єпархіальному керівництву. Причому іспит у правліннях мали складати і священники з дияконами, і рукопокладені дячки та паламарі.

232

Мошни — в минулому — містечко Черкаського повіту Київської губернії. Існувало з XV ст. Відомий заснований у XVII ст. Мошногірський Вознесенський монастир, який з 1786 р. отримав статус заштатного.

236

...запрещения принимать выходящих из заграницы монашествующих без указа Святейшаго Синода... — допуск до меж держави представників іноземного чорного духовенства і до 1775 р. тримався під особливим контролем Петербурга. Крім релігійних факторів, тут велике значення мав і фактор політичний: регулюючи в'їзд до імперії православних ченців, російська влада не тільки реагувала на зміни внутрішніх потреб у ченцях, але і використовувала це в політиці по відношенню до земель з православним населенням, які були під владою не православних урядів. Розгляд справи кожного іноземного ченця, який мав намір перебраться до Російської імперії, мав і військове значення: використовуючи представників православного духовенства як розвідників за кордоном, російська влада прагнула запобігти таким же діям іноземних ченців на території імперії. В'їзд до держави іноземних ченців обмежувався і з міркувань економічних: метою багатьох візитерів було збирання пожертв на свої монастирі, і Петербург не міг допустити неконтрольованого вивозу грошей з країни. Тому і в законодавчих документах, що приймались в останній чверті XVIII ст., підтверджувалась чинність іменного указу 1718 р., синодських указів 1723, 1733, 1768 рр., якими визначались обмеження прав іноземних ченців щодо перебування в імперії. 7 грудня 1785 р., згідно з волею Катерини II, указом Синоду, надісланим до всіх єпархій, наказувалось: архієреям не допускати до просування вглиб імперії іноземних православних ченців, а затримувати їх, направляючи докладні відомості світській владі та Синоду, і очікувати вирішення справи кожного з них Петербургом. Виняток дозволялось робити лише для тих ченців, які приїжджали для збирання милостині, маючи на руках жалувані грамоти, свідоцтва, вида-

ні Константинопольським патріархом, і паспорти. 20 ж січня 1802 р. керівникам прикордонних єпархій, у тому числі й Новоросійської, було підтверджено заборону приймати до монастирів пострижених за кордоном ченців без попередніх зносин з Синодом. Лише ім'ям указом від 30 грудня 1825 р. було зроблене деяке послаблення: дозвіл на переміщення допущеного до імперії іноземного духовенства (у першу чергу народжених у Бессарабії та “Південному краї”) у межах прикордонних єпархій відтепер міг даватись місцевою владою без попереднього узгодження з Петербургом, але з подальшим обов'язковим доведенням цього до відома центру. Цей же указ передбачав, що іноземні архієреї могли допускатись до переселення в Російську імперію лише після узгодження цього з імператором. Інші ж іноземні духовні особи могли в'їжджати до країни та пересуватись тут за попереднім узгодженням із Синодом та доведенням рішень останнього до відома монарха. Ряд указів, якими підтверджувалась заборона іноземцям збирати в Російській імперії пожертви на користь закордонних монастирів без отримання від Синоду документів про дозвіл на це, побачив світ за царювання Миколи I.

237

Чигирин — тепер районний центр Черкаської області, розташований на р. Тясмин за 63 км. на південний схід від Черкас. Відомий з першої половини XVI ст. як укріплений козацький населений пункт. Був резиденцією Б. Хмельницького. Зруйнований турецько-татарськими військами під час Чигиринських походів. Пізніше відновлений.

245

Букурешти (Бухарест) — тепер столиця Румунії. Розташований в центральній частині Нижньодунайської низини і несудноплавної р. Димбовиця. З 1659 р. — столиця Валахії. У 1781 р. населення складало 80 тис. осіб.

Ширванський піхотний полк — сформований у 1724 р. з частин гренадерського Зикова і піхотних Азовського та Казанського полків.

246

Водяна — у 1787 р. в селі Водяна майорші де Брецинової з синами налічувалось 132 чоловіки і 118 жінок.

247

Трикрат — тепер село Трикрати Вознесенського району Миколаївської області, розташоване за 15 км. на північ від районного центру. У 1787 р. в селі Трикрат майора Скаржинського мешкало 235 чоловіків і 209 жінок.

249

Архіпелаг (Грецький архіпелаг) — сукупність великої кількості островів у північно-східній частині Середземномор'я.

Орлов Олексій Григорович (1737 – 1807) — російський військовий і державний діяч, генерал-аншеф (1769), граф (1762). Відіграв значну роль у перевороті 1762 р., який возвів Катерину II на російський престол. У 1768 – 1769 рр. розробив план експедиції проти турків на Середземному морі, де з 1769 р. командував ескадрою російського флоту. За перемоги у Наваріна і в Чесменській битві 1770 р. отримав право приєднувати до прізвища найменування Чесменського. З 1775 р. — у відставці.

251

Хмільова — тепер село Маловисківського району Кіровоградської області. Розташоване у верхів'ї р. Кильтєня (притоки Великої Висі), за 32 км. на південний захід від районного центру. Виникло в середині XVIII ст. У цій місцевості П. Текелій 1767 р. отримав 3160 десятин землі; після ліквідації Нової Січі йому додатково надано 2565 десятин.

252

...иеромонах Иоаким... отослан был к господину губернатору... — як випливає з указу Слов'янської духовної консисторії від 7 березня 1786 р., 8 червня 1780 р., тобто ще до розгляду справи Синодом, Папахрист був тимчасово призначений архієпископом Євгенієм до херсонської

Софіївської церкви. А вже у грудні наступного, 1781, року за донесенням титарів і парафіян про “непорядне життя та худі вчинки” ієромонаху було заборонено богослужіння і він усунений від парафії. Уже незаконно Іоаким продовжував відправляти служби в Таганрозі, за що був відсланий на три роки до Сокольського Преображенського монастиря. Будучи тимчасово відпущений на лікування, ієромонах не повернувся до обителі своєчасно, попросив відкласти повернення, а потім і зовсім зник невідомо куди на довгий час.

253

в оной греческой суд послать сей указ — після переведення греків до Російської імперії митрополит Ігнатій формально залишався лише керівником церковних справ, у той час як інші питання знаходились поза компетенцією духовної влади. З метою виконання адміністративних, поліцейських і судових функцій на території Маріупольського повіту був сформований грецький суд.

256

Караванська — тепер село Караван Нововодолазького району Харківської області. В ДАДО збереглися метричні книги слободи Караванської за 1778, 1781 рр. (ф. 104, оп. 1, спр. 11, 13).

260

Шаргород — після входження до складу Росії належав до Могильовського повіту Подільської губернії. Тут з 1717 р. діяв монастир, заснований уніатами. У 1795 р. Шаргородський Миколаївський Спаський монастир став православним.

Смайлів — вірогідно — Ізмаїл, тепер місто Одеської області, розташоване на лівому березі Кілійського рукава р. Дунай, за 80 км. від Чорного моря. У XII ст. на його місці була генуезька фортеця. З XVI ст. згадується як турецька фортеця. У російсько-турецьку війну в 1770 р. взятий корпусом генерала Репніна і з 1771 р. став базою російської Дунайської флотилії. За умовами Кючук-Кайнарджийського миру повернутий Туреччині.

264

Єктенія — ряд молитовних прохань, який складає важливу частину всіх церковних богослужінь. Проголошується зазвичай дияконом або священником (яка служба відбувається без диякона). Головні види ектеній: велика, просительна, сугуба, мала.

265

Пирятин — тепер місто, районний центр Полтавської області, розташований на р. Удай. Перші літописні свідчення відносяться до 1155 р. З 1781 р. — повітове місто.

Козелець — тепер районний центр Чернігівської області на р. Остер. Час заснування невідомий. На початку XVII ст. значиться як торговельний пункт. З середини XVII ст. — сотенне місто Козелецької сотні Переяславського полку. З 1708 р. — полкове місто Київського полку. З 1782 р. — центр Козелецького повіту Київського намісництва. У другій половині XVIII ст. у місті збудовано собор Різдва Богородиці (за проектом В. Растреллі) і дзвіниця.

266

Максаківський Преображенський монастир — заснований близько 1640 р. на лівому березі р. Десни біля села Максаків як чоловічий монастир, в останній чверті XVIII ст. закритий, у 1803 р. відновлений, тепер вже в статусі єдиновірського. У 1828 перетворений на жіночий єдиновірський монастир.

267

Граф Г.М. Дебальмен керував одним із загонів, які знаходились у розпорядженні П. Текелія при “атакуванні” Січі.

270

Полтавський полк — адміністративно-територіальна і військова одиниця Лівобережної України 1648–1775 рр. Полкове місто — Полтава. Першим серед полків Гетьманської України ліквідований Росією (решта — 1782 р.).

272

Отаманська Порта — назва, що вживалася по відношенню до уряду Османської імперії, а в деяких випадках — і до самої імперії.

Прут — ріка, ліва притока Дунаю. Довжина 989 км., площа басейну 27,5 тис. кв. км. Бере початок у Східних Карпатах.

273

Глоба Іван Якович — військовий писар, виділив 5 тисяч крб. на будівництво храму у селі Гупалівці. Після арешту Глоби Г. Потьомкін наказав за рахунок секвестрованого писарського маєтку погасити борги перед кредиторами та майстрами, що зводили храм. З Азовської губернської канцелярії священику та титарям для добудови церкви було видано 1621 крб. з сум Глоби.

Калнишевскаго в Соловецкой монастырь принять — після арешту 4 червня 1775 р. Калнишевського під конвоєм супроводили до Москви, де він утримувався в конторі Військової колегії. 14 травня 1776 р. Г. Потьомкін подав на затвердження Катерині II вирок про “державні злочини” кошового отамана з пропозицією ув’язнити його в Соловецькому монастирі. Після затвердження вироку імператрицею кошового в супроводі семи конвоїрів відряджено до Архангельська, куди він прибув 11 липня. Докладніше про соловецький період життя П. Калнишевського див.: Грибовський В. Кошовий отаман Петро Калнишевський. — Дніпропетровськ: “Пороги”, 2004. — 128 с.

...к Соловецкому архимандриту Досифею... посылать указы... — 30 липня 1776 р. Досіфей відвітував про прийняття “государева злочинця”.

...надлежащим караулом, котораго кроме Соловецкаго монастыря нигде в монастырях не имеется... — у XVIII ст. за Соловецьким монастирем уже закріпилася своєрідна спеціалізація в утриманні політичних в’язнів і релігійних дисидентів. Поблизу Архангельської башти влаштовано Головленківську тюрму.

Тобольськ — тепер місто обласного підпорядкування, районний центр Тюменської області (Російська Федерація), порт на р. Іртиш, поблизу від впадіння в нього р. Тоболу. Розташований за 254 км. на північний схід від Тюмені. Заснований в 1587 р. загоном козаків. З кінця XVI ст. до початку XVIII ст. головний військово-адміністративний центр Сибіру. З 1708 р. — центр Сибірської губернії, з 1782 р. — Тобольського намісництва.

275

Вощина — воскові листи, які служать основою для будівництва бджолиних стільників.

Святотатство — як майнове посягання, спрямоване на священні або освячені предмети, включає два аспекти: корисний намір і образу релігійних почуттів віруючих.

276

Гадяцький полк — адміністративно-територіальна і військова одиниця Гетьманщини, яка з перервами існувала з 1648 по 1782 р. Полк був створений на початку Визвольної війни, а полковим містом було визначено Гадяч. Центрами сотень були Бірки, Веприк, Гадяч, Грунь, Зіньків, Котельва, Куземин, Лютенька, Опішня. У 1649 р. Гадяцький полк об’єднаний з Полтавським полком. Відновлений у 1658 р., він проіснував до 1660 р., коли був приєднаний до Миргородського полку. У 1672 р. знову відновлений і проіснував без перерв до скасування в 1782 р., після чого його територія увійшла до Чернігівського намісництва.

Гродські суди — на Лівобережній Україні діяли згідно з судовою реформою 1763 р. Крім гродських, існували ще й земські та підкоморні суди; апеляційною інстанцією для них був Генеральний військовий суд. Розглядали кримінальні справи. Ліквідовані в 1782 р.

Указний обшук — попереднє з’ясування священно- та церковнослужителями через розпитування молодого та нареченої, їх родичів і поручителів, вивчення письмових документів на предмет перешкод для вінчання.

277

...которой прошлого 725 году в марте месяце безвестно с жителства своего бежал... — рік зазначений помилково. З контексту документа випливає, що ймовірно йдеться про 1775 р.

278

...при церкви Георгиевской священника Феодора Логиновского не имеется... — у документах 1772 р., які були в розпорядженні Феодосія (Макаревського), також відсутня інформація про священника з таким ім'ям. Натомість записано, що при Георгіївській церкві знаходились Феодор Челепівський, Логін Петров і Фома Верхогляд.

283

в праздник сошествия Святого Духа — йдеться про Духів День — другий день П'ятидесятниці. Недільний день було прийнято називати Троїциним, а понеділок — Духовим Днем.

285

Метрична книга — публічна книга для запису народжень, вінчань і смертей.

287

...на посланной прошлаго 771 года февраля 20 дня... — ця дата зазначена помилково. Йдеться про указ від 20 лютого 1777 р.

289

Кумівство — народна назва духовної спорідненості. Виникає внаслідок прийняття новонародженого чи дорослого від купелі при хрещенні.

297

...в силу Уложения 22 главы 26 статьи... — мається на увазі Соборне уложення царя Олексія Михайловича 1649 р., глави XXI і XXII якого стосувались кримінального права.

...по силе ж воинского артикула о процессах... — військові артикули прийнято в 1716 р.

299

Перелюб — трактувався як тілесне злиття особи, яка перебуває у шлюбі, з особою сторонньою. Обумовлювалось, що перелюб буває або одиничним, коли один із подружжя скоїть перелюб з особою безшлюбною, або подвійним, коли обидва, ті, хто перелюбодіє, перебувають у шлюбі. І законодавство, і тим більше практика його застосування не завжди чітко дотримувались наведеного відзначення. Під перелюбом розуміли і зв'язок осіб, які не мали подружжя: "Якщо неодружений чоловік з незамужньою і вона від нього народить, то він зобов'язаний по можливості і стану свого забезпечити утримання матері і немовля, крім того, підлягає ув'язненню і церковному покаянню; від цього покарання він звільняється лише у випадку, якщо на ній одружиться". Дії, коли у протизаконний зв'язок вступали родичі, в одних випадках називались перелюбом, а в інших — "кровозмішувальним блудом". Разом з тим, дії, які, згідно з сучасною юридичною термінологією, класифікуються як зґвалтування, як правило, не називались перелюбом. Для них застосовувались такі терміни, як "насилля", "блуд", "наруга" тощо.

Василій Великий (329 – 378) — один із вселенських святителів і вчителів. Представник Каппадокійської школи богослов'я. Зробив значний внесок у богословську літературу.

300

Великі Бучки — тепер село Сахновщинського району Харківської області.

Дубові Гряди — тепер село Сахновщинського району Харківської області, розташоване на березі р. Орелі, в 25 км. від районного центру. Засноване в другій половині XVIII ст.

302

Павло Петрович (1754 – 1801) — син Петра III і Катерини II, російський імператор (1796 – 1801 рр.).

Марія Федорівна (1759 – 1828) — до переходу в православ'я — Софія-Доротея-Августа-Луїза — російська імператриця, дружина імператора Павла I. У 1776 р. після смерті першої дружини Павла, Наталії Олексіївни, Марія Федорівна вийшла заміж на наслідника престолу.

...а толикое ж число денег из протопопа Фомича взыскать... — пізніше Євгеній (Булгаріс) за зверненням Феодора Фомича скасував накладений штраф.

Ізвет — донос, повідомлення.

303

Ясси — тепер місто на північному сході Румунії, адміністративний центр жудеца Ясси. Тут підписано мир, який завершив російсько-турецьку війну 1787 – 1791 рр. У місті до сьогодні зберігся ряд церков і монастирів XV – XVII ст.

Києво-Печерський монастир (лавра) — бере початок у XI ст. У 1688 р., підпорядкований Московському патріарху, а його архимандриту дана першість перед усіма російськими митрополитами. У 1786 р. лавра підпорядкована Київському митрополиту, якому даний титул її священно-архимандрита. При лаврі діяла велика гостиниця для богомольців.

...сентября 31 дня 1778 года... — в тексті помилка: документ, ймовірно, підписано 1 жовтня.

304

...пред Воздвижением... — церковне свято Здвиження Чесного Хреста припадало на 14 вересня.

306

Балаклея — тепер районний центр Харківської області, розташований на березі р. Балаклейки. Балаклея заснована в 1663 р. як опірний пункт проти татарських набігів.

Севська єпархія — станом на 1782 р. Севська та Брянська єпархія включала 560 церков Орловської, 226 Курської, 41 Харківської, 24 Смоленської, 17 Тульської, 13 Калузької губерній.

307

Михайлів день — 8 листопада.

311

Пандекти — одна зі складових частин законодавчої копіляції Юстиніана (*Corpus Juris Civilis*).

...оштрафовать взысканием с него десяти рублей на Славенскую в Полтаве семинарию... — штрафні гроші були визначені єпархіальним керівництвом як одне з джерел фінансування духовного навчального закладу в Полтаві.

312

...вышедшая в замужество за требрачнаго... — зберігало чинність положення, згідно з яким одна особа не могла брати шлюб більше ніж тричі.

317

Іркутська єпархія — станом на 1779 р. єпархія нараховувала 130 церков. У 1782 р. тут було вже 145 храмів, розташованих виключно на території Іркутської губернії.

Тамбовська єпархія — станом на 1782 р. Тамбовська і Пензенська єпархія включала 414 церков Пензенської, 327 Тамбовської, 159 Саратовської, 38 Рязанської, 3 Нижегородської, по одній Воронежської та Сибірської губерній.

Олонецька — у 1782 р. Олонецька і Каргопільська єпархія мала у своєму складі 225 церков Олонецької, 58 Тверської, 43 Новгородської, 35 Вологодської губерній.

Володимирська єпархія — станом на 1782 р. Володимирська і Муромська єпархія нараховувала 391 церкву Володимирської, 252 Нижегородської, 39 Рязанської, 23 Пензенської, 19 Тамбовської, 3 Симбірської, 1 церкву Саратовської губернії.

Нижній Ломів — тепер місто, районний центр Пензенської області (Російська Федерація), розташований на р. Ломівка (басейн Оки). Заснований у 1636 р. як укріплений пункт. Місто — з 1780 р.

318

...микитинському Петру Якимову... — мається на увазі священник містечка Микитино, що тепер — місто Нікополь, районний центр Дніпропетровської області, розташоване в південно-східній частині області, на правому березі Каховського водосховища, за 121 км. від Дніпропетровська. Справа про переведення священника Якімова з омельницької до микитинської церкви розглядалась Слов'янською духовною консисторією в 1777 р.

покровским протопопу Григорию Кремьянскому, Петру Терпилову и Андрею Григорьеву... — маються на увазі священнослужителі міста Покровська, влаштованого на місці Нової Січі.

320

...протопоп Иоаким Юновский... — І. Яновський.

...учреждена Славенская семинария, в которой по силе указа Святейшаго Синода особливо священно и церковно служительския дети должны обучаться... — це не означало, що світським особам доступ до семінарії був закритий. У 1788 р. з 259 учнів навчального закладу 59 мали походження не з духовного відомства, а в 1792 р. це співвідношення становило 327 і 81. Як і за попередніх часів, духовні заклади освіти готували кадри не лише безпосередньо для духовного відомства, але і для світської бюрократичної системи. Разом з тим, самі підлеглі духовного відомства не були такими вільними в обранні закладу, де б вони бажали отримати знання. У 1787 р. указом Катеринославської духовної консисторії священник І. Єлчинський був підданий штрафуванню за те, що віддав сина у навчання не до семінарії, а купцю, який обіцяв вивчити його ремесла годинникаря.

321

...Святой Апостол Павел, будучи не только иудеем, яко иудей и всем всию, да всячески некоторых приобрящет... — апостол проповідував християнство в I ст. серед поганців. Син заможних іудеїв, які належали до ревнителів закону Мойсея — фарисеїв. Попервах жорстоко переслідував християн.

Тимофій — один з сорока апостолів, учень і супутник апостола Павла. Родом із малоазійської провінції Лікаонії. Навернений на християнство, вірогідно, самим апостолом Павлом, коли той вперше проходив із проповіддю лікаонські міста.

322

Наводиться повний текст витягу, опублікованого у виданні: Е.К. Церковно-исторический очерк основания в Херсоне викариата и его жизнедеятельности (по поводу его пятидесятилетия). 1853 – 1903. — Одесса: “Славянская” типография Е. Хрисогелос, 1905.

...с преосвященными Иверскими... — йдеться про грузинських архієреїв.

Аммос (Амос) — пророк, сучасник пророків Ісаї та Осії, народжений в іудейському місті Текоа. Його пророцтва, що складаються з 9 глав, входять до 3-ї книги збірника 12 малих пророків.

323

Знам'янка — тепер Знам'янка Друга на території Знам'янського району Кіровоградської області.

елисаветский священник Дмитрий — йдеться про Дмитрія Смолодовича.

324

...старинному Святаго Дамаскина пеню... — Дамаскин (Іоанн) — один із найвідоміших богословів та отців Східної церкви. Народився близько 673 – 676 р. Був першим міністром дама-

ського халіфа. Відпустив своїх рабів на волю, пішов до монастиря. Славнозвісний поет-гімнолог. Написав до 64 канонів.

325

Ріпіда — належність для богослужіння в православній церкві. Її призначення — відганяти літаючих комах від святих дарів. Являє собою срібний або визолочений диск на довгій рукоятці. В середині — зображення лику шестикрилого серафима. Використовується при архієрейському служінні.

328

Синоп — місто на південному узбережжі Чорного моря, на схід від мису Карамбіса. У давнину — одна з грецьких колоній. Основне населення — греки та турки.

Бендери — тепер місто в Молдові, розташоване на правому березі Дністра. У XII ст. на місці давнього поселення генуезці збудували тут фортецю. На початку XVI ст. Бендери захоплені турками. Під час російсько-турецьких війн Бендери тричі (у 1770, 1789, 1806 рр.) займалися російськими військами.

331

Всемилоствейше пожаловання вышедшим из Крыма грекам привилегии суть напечатани... — йдеться про Жалувану грамоту від 21 травня 1779 р.

332

Пусть они наведаются от тех, коими я командовал в прошедшую войну... — Г. Потьомкін брав участь у російсько-турецькій війні 1768 – 1774 рр.

Сотни названы будут именами славных в древности народов... — проект створення грецького піхотного полку, затверджений Катериною II, в повному обсязі здійснений не був. У полку замість 12 було сформовано 8 рот, які називались Афіньська, Спартанська, Коринфська, Македонська та інші. Чисельність особового складу тоді не перевищувала 850 чоловік.

333

...so изъявлением против коегождо имени о битии их во святую четьредесятницу у исповеди и святого причастия... — з кінця XVII ст. держава поставила під свій контроль прийняття таїнств каяття (сповіді) та причастя. Слідом за Новгородським митрополитом Корнилієм Петро I видав перші укази про облік осіб, які не були на сповіді зі штрафуванням тих, хто недбало ставився до прийняття таїнства. Священики зобов'язувались щорічно складати повний список парафіян і представляти його копії архієрею та в присутні місця. До 1775 р. у порядок такого обліку були внесені деякі зміни. Сама регламентація таїнства центральною владою мала на меті не тільки примус до щорічної сповіді, але і контроль за рухом населення. Піклування про те, аби парафіяни періодично були присутні на сповіді, покладалось не лише на духовних осіб, але і на світську владу: в Петербурзі чудово розуміли, що священики самостійно не впораються з цим завданням, не маючи достатніх важелів впливу. Тому, зокрема, нагляд за проходженням сповіді нижніми військовими чинами покладался на військово-керівництво, а за сповідуванням та причащенням мешканців казенних поселень — на волосних голів і сільських виборних. Запроваджені Петром I штрафи за пропуск сповіді діяли до 1801 р., хоча в порядок та умови їхнього стягнення вносились певні зміни. Січевим 1801 р. синодським указом, який з'явився внаслідок затвердження Павлом I відповідної доповіді, практика накладення штрафів на осіб, які не були у сповіді та причастя, припинялась, і замість неї передбачалось осудження парафіяльними священиками та накладення церковної єпитимії.

...Работники их, два... — вірогідно, Д. Яворницький при публікації опустив дані про цих двох робітників, але їхню кількість подав не в дужках.

Архіваріус — особа, яка завідує архівом. Спеціальної освіти для виконання обов'язків архіваріуса не вимагалось. У 1766 р. Сенатом встановлено: “У архіваріуси обирати людей тверезого життя, не підозрілих, в пороках та інших пристрастях не помічених”.

335

Високі Буєраки — тепер село Високі Байраки Кіровоградського району Кіровоградської області, розташоване в долині р. Мамайки, за 12 км. від Кіровограда. Виникло на початку другої половини XVIII ст.

Осикувате — вірогідно, тепер село Кіровоградського району Кіровоградської області, розташоване неподалік від Олексіївки.

337

Богоявлення (Хрещення Господнє) — 6 січня.

Сорокоуст — сорокаденна заупокійна церковна служба.

Чечелівка — у 1787 в казенному селі Чечелівці налічувалось 425 чоловіків і 380 жінок.

341

Старий Оскол — тепер місто Білгородської області (Російська Федерація), розташоване на р. Оскол. Засноване в 1593 р. У 1708 р. приписане до Київської губернії, з 1779 р. входило до складу Курського намісництва.

Ольшанськ — заснований на рр. Ольшанці та Тихій Сосні в 1645 р. Тут була влаштована дерев'яна фортеця, окопана глибоким ровом. Місто з фортецею пізніше стало слободою Бирючинського повіту Воронежської губернії. Розташовувалось за 39 верст від повітового центру.

Слобода Шамівка — тепер село Знам'янського району Кіровоградської області.

Капрал — унтер-офіцерський чин.

Єпитимія — спокутування віруючим своєї провини під наглядом духівника.

343

Чоловічий Данилів монастир — заснований у Москві в 2-й половині XIII ст. князем Данилом, сином Олександра Невського.

Стародубський полк — адміністративно-територіальна та військова одиниця, що існувала в 1663 – 1782 рр. Основою для створення полку стала Стародубщина, яка в 1654 – 1663 рр. була автономною частиною Ніжинського полку. Полковим містом став Стародуб (тепер — Брянської області Російської Федерації). Сотенними містами були Баклан, Мглин, Нове Місто, Новгородок, Новгород-Сіверський, Поган, Почеп, Топаль, Шептаки. Після ліквідації російським урядом у 1782 р. залишків української автономії територія полку увійшла до Новгород-Сіверського намісництва.

349

... в польском местечке Могилеве... — мається на увазі Могильов-Подільський (-на-Дністрі).

Іноземна колегія, Колегія іноземних справ — утворена в 1718 р. у числі інших колегій — центральних галузевих органів державного управління Росії, замість Посольського приказу.

Фон Штакельберг Отто-Магнус (1736 – 1800) — граф, російський посол при іспанському та польському дворах. У 1772 р. разом із пруським послом подав варшавському уряду оголошення про розділ Польщі, потім керував переговорами щодо нього, домогся затвердження відповідного договору і допоміг королю в діях проти опозиції. У 1775 р. Йосиф II пожалував Штакельберга імперським графством. Розійшовшись у поглядах із Г. Потьомкіним, у 1790 р. Штакельберг був відкликаний із Польщі. Виконував низку дипломатичних доручень. При входженні на трон Павла I подав у відставку.

350

Хорошеве — селище міського типу Харківського району Харківської області, за 10 км. на південь від Харкова. Засноване в середині XVII ст.

Хорошев Вознесенський дівочий монастир — заснований між 1654 і 1660 рр. при селі Хорошеве. У 1744 р. вигорів, але пізніше відновлений.

361

Карасубазар — тепер місто Білогірськ, районний центр Автономної Республіки Крим, розташований в центральній частині Кримського півострова, в долині р. Карасівки та її приток. Карасубазар перейменований на Білогірськ у 1944 р.

Восприсмники — хрещені батько та матір.

...где в доме ночью оной священник без всяких об нем свидетельств ее, Василиссу, и обвенчал... — тим самим було порушено одразу кілька правил проведення вінчання: таїнство мало відбуватися в церкві, вдень, після проведення попереднього оголошення та обшуку.

СЛОВНИК ЗАСТАРЛИХ ТА РІДКОВЖИВАНИХ СЛІВ

- Акафіст** — особлива служба на честь Ісуса Христа, Божої Матері чи святого, яка здійснюється стоячи.
- Аколіт** — кандидат на отримання сану.
- Антимінс** — чотирикутний, із льняної чи шовкової тканини плат, на якому зображується положення Христа в труні; по кутах розміщуються зображення чотирьох євангелістів, а на верхній стороні вшиваються частинки мощей.
- Апостол** — богослужбна книга, яка включає книги Нового Завіту: Діяння святих апостолів, соборні послання і послання апостола Павла (крім книги Апокаліпсис), призначена для читання в церкві. У ній знаходиться покажчик апостольських читань, приурочених до днів церковного року.
- Апробувати** — схвалити.
- Артикули** — статті, статут.
- Архієпископ** — представник вищої ступені церковної ієрархії; один з титулів єпископа.
- Архірей** — представник вищої церковної ієрархії.
- Архімандрит** — почесний титул, яким називались ігумени найважливіших монастирів єпархії.
- Аршин** — міра довжини, у XVIII ст. дорівнювала 71,12 см.
- Астролябія** — прилад для вимірювання кутів, що використовувався, зокрема, для астрономічних та геодезичних спостережень.
- Атестат** — посвідчення, послужний список з біографічними даними.
- Аудитор** — військовий чин, запроваджений у Росії за Петра I. Поєднував обов'язки справочника, секретаря і прокурора.
- Білет** — свідоцтво.
- Білець** — особа, яка перебувала в монастирі на послушенстві, очікуючи постригу.
- Благовісник** — тлумачне Євангеліє Фіофілакта, єпископа Болгарського.
- Благочинний** — духовна посада середньої ланки. Безпосередньо контролював діяльність парафіяльного духовенства.
- Бригадир** — військовий чин, запроваджений Петром I; посідав положення між полковником і генерал-майором.
- Бургомістр** — посадова особа органів міського самоврядування. Очолював роботу магістрату та ратуші.
- Верста** — давня міра довжини. Наприкінці XVIII ст. дорівнювала 500 сажнів (1066,8 метра).
- Вершок** — міра довжини. 1 вершок = 1/16 аршина.
- Вибійка** — набивна тканина.
- Виверження** — позбавлення сану.
- Високоурочисті дні** — дні сходження на престол та коронації монарха, народження та тезоіменитства імператора, імператриці, наслідника та його дружини.
- Вівтар** — частина храму, призначена для священнослужителів і відокремлена від середньої частини храму високим іконостасом. У вівтарі знаходиться престол з антимінсом, хрестом, Євангелієм. У вівтарі зазвичай знаходиться і жертвник.
- Відро** — дOMETрична міра об'єму рідини, яка дорівнювала 12,3 л.
- Військова колегія** — центральна державна установа в Російській імперії. Відала рекрутськими наборами, підготовкою офіцерів, фінансуванням армії, її озброєнням, постачанням, будівництвом військових споруд.
- Вікарний священник** — особа, яка тимчасово виконувала обов'язки парафіяльного священника.
- Воздух** — див. Покров.
- Волохи** — вихідці з Волощини, або Валахії, сучасної території Румунії.
- Восприємники** — хрещені батько та матір.
- Восьмигласник** — див. Октоїх.
- Вящий** — більший, значніший.

- Гард** — споруда для лову риби чи полегшення переправи у вигляді штучної перепони, яка перекроє-городжувала річку.
- Генерал-ад'ютант** — почесне звання наближених до монарха осіб; обирався з генералів за особистим велінням імператриці (імператора), мав право на слова оголошувати височайшу волю.
- Генерал-аншеф** — один із вищих військових чинів. Згідно з Військовим статутом Петра I — головнокомандувач або генерал-фельдмаршал. Пізніше чин генерал-аншефа означав повного генерала.
- Генерал-губернатор** — вищий урядовий чиновник російської адміністрації на місцях, у руках якого зосереджувалася цивільна і військова влада. Підпорядковувався безпосередньо монарху.
- Генерал-майор** — за Табелем про ранги військовий чин IV класу.
- Генерал-поручик** — військовий чин; пізніше замінений чином дивізійного генерала.
- Генерал-фельдмаршал** — за Табелем про ранги військовий чин I класу.
- Голь** — шовкова китайська тканина.
- Гризет** (грезет, резет) — однотонна вовняна чи низькосортна шовкова тканина з дрібним квітковим малюнком звичайно сірого кольору з сірим тканим візерунком.
- Губернатор** — вищий урядовий чиновник адміністративно-територіальної одиниці — губернії.
- Дари** (святі дари) — хліб (проскура) та вино в таїнстві причастя.
- Дароносиця** — переносна священна посудина, в якій зберігаються запасні священні дари.
- Дарохранильніця** — одна з головних священних посудин, яка знаходиться у вівтарі. У ній зберігаються святі дари (“запасні” і “попередньоосвячені”).
- Десниця** — права рука або просто рука.
- Десятина** — поземельна міра. Дорівнювала 2400 кв. сажень, тобто 1,09 гектара.
- Дикірій** — ставник із двома свічками, що використовується при архієрейському служінні.
- Дискос** — одна з головних священницьких посудин, яка використовується при літургії. Являє собою невелике блюдо на підставці, на якому освячуються проскури.
- Дійсний статський радник** — за Табелем про ранги чиновник IV класу.
- Драгуни** — вид кавалерії, призначений вести бій у кінному і пішому строю; згодом у більшості армій драгуни стали відрізнятися від інших кавалерійських частин лише формою одягу.
- Духовне правління** — орган церковної влади, один із ланцюгів у вертикалі взаємин архієрея і консисторії із парафіяльним духовенством.
- Дячок** — член причту, який не входить до церковної ієрархії, але поставлений на церковне служіння.
- Еклезіарх** — посадова особа Східної церкви, яка доглядає за порядком у храмі.
- Економ** — дячок, помічник єпархіального архієрея, який видає церковним майном.
- Екстракт** — короткий виклад справи з наведенням витягів із документів.
- Євангеліє** — ранньохристиянські твори, в яких йдеться про земне життя Ісуса Христа. Канонічних чотири: від Марка, Матфея, Луки та Іоанна. Одне з головних джерел християнського вчення та культу.
- Єктенія** — ряд молитовних прохань, який складає важливу частину всіх церковних богослужінь.
- Єлей** — оливкове масло, яке використовується для горіння в лампадах перед іконами. Єлеєм здійснюється єлепомазання — обряд, що відбувається в церкві на всеношні. Єлей використовується і під час єлеосвячення — одного з семи таїнств.
- Єпархія** — церковно-адміністративна одиниця, підпорядкована єпархіальному архієрею.
- Єпитимія** — спокутування віруючим своєї провини під наглядом духовника.
- Єпитрахиль** — частина богослужбового вбрання священника, яка надівається на ший.
- Єфимок** — російська назва талеру — монети, що використовувалась у грошовому обігу Росії.
- Жертовник** — стіл у вівтарі православного храму, на якому здійснюється проскомідія. На ньому зберігаються священні посудини до їх використання на літургії.
- Заказ** (духовний заказ) — церковно-адміністративна одиниця; очолювався закажчиком, який виконував посередницькі функції між єпархіальним керівництвом і парафіяльним духовенством. Підпорядковувався протопопу (духовному правлінню).
- Заштатний монастир** — обитель, на яку не виділялося грошей з казни.

- Звездиця** (звезда) — належність дискосу, яка використовується при проведенні православної літургії. Покликана не допускати покрови і воздух до безпосереднього контакту з пригтованими для причастя частинками хліба і не дає їм змішуватись між собою.
- Земський комісар** — посадова особа, яка діяла в губернії чи провінції, підпорядковуючись губернатору чи воєводі. До кола обов'язків входило: перепис населення; збирання податків; вирішення спорів стосовно земельних меж; словесний суд; відведення квартир і пасовиськ військовим командам; влаштування і утримання пошт, доріг і переправ; супровід перехожих команд, постачання гужовим транспортом тощо.
- Зимівник** — господарський осередок і житло запорозьких козаків.
- Значковий товариш** — звання привілейованої верхівки заможного козацтва в полках Лівобережної України.
- Золотник** — одиниця ваги. 1 золотник = 1/3 лота = 1/96 фунта = 4,267 г.
- Зюйд** — південь.
- Іверці** — грузини.
- Ігумен** — настоятель або помічник настоятеля монастиря.
- Ієрей** — священик.
- Ієромонах** — чернець, який має сан священика.
- Ізвет** — донос, повідомлення.
- Ізограф** — іконописець.
- Ізустно** — особисто.
- Іконостас** — у церкві художньо оздоблена стіна — перегородка зі вставленими в неї іконами, що відділяє вівтар від центральної частини.
- Індітія** — зовнішнє вбрання престолу у вівтарі. Символізує славу престолу Божого.
- Інок** — чернець.
- Ірмологій** (ярмолой, ірмолой) — богослужбна книга, яка містить молитви, що призначені для співу, а не читання.
- Кадильниця** (кадило) — посудина для куріння фіміамів, яка використовується при богослужінні.
- Каламайка** — цупка густа льняна тканина.
- Камергер** — один із придворних чинів. За Катерини II головною особою при дворі офіційно вважався обер-камергер, якому були підпорядковані камергери та камер-юнкери.
- Камилавка** — головний убір ченця, що носить під клобуком; головний убір, що давався як відзнака представникам білого духовенства.
- Камлот** — вовняна або напіввовняна тканина.
- Камя** (камка) — шовкова китайська тканина з розводами.
- Канават** — шовкова кольорова тканина із візерунками.
- Канонік** — богослужбна книга, яка містить вибрані канони Богоматері, безплотним силам, ангелу охоронцю та іншим, а також деякі інші акафісти та молитви. Крім того — низенький столик, на якому стоїть зображення розп'яття і встановлена підставка для свічок. Перед каноніком служаться панахиди.
- Капітан** — за Табелем про ранги військовий чин VIII класу.
- Каплиця** — християнська культова споруда, призначена для релігійних відправ і молитов. Являє собою невеличку церкву без вівтаря або простий стовп з іконою.
- Капрал** — молодший унтер-офіцерський чин.
- Катапетазма** — занавіс у царських воріт.
- Катехізис** — книга, затверджена вищою церковною владою як посібник для отримання християнами елементарних знань з питань віри. Переважно складався у формі запитань і відповідей.
- Келійник** — слуга при особі чернечого звання.
- Кибитка** — критий візок у кочових народів.
- Китайка** — густа, переважно синя шовкова гладкофарбована тканина полотняного переплетення, яку завозили з Китаю.
- Кіот** — божниця, дерев'яна прикрашена шафка або стулчаста рама для ікон.
- Кіш** — військове товариство, громада козаків Запорозької Січі; центральний орган управління Запорозьких Вольностей.

- Клобук — чернецьке покривало, що одягалось зверху камилавки; іноді — сама камилавка.
- Колезький радник — за Табелем про ранги чиновник VI класу.
- Колезький реєстратор — за Табелем про ранги чиновник XIV класу.
- Колодник — арештант, якому надягали дерев'яні колодки.
- Комендант — начальник залоги у фортеці або укріпленого району.
- Кондиція — умова, стан, становище.
- Консисторія — адміністративно-судова установа при єпархіальному архієреї.
- Контр-адмірал — за Табелем про ранги морський чин IV класу.
- Конфірмація — утвердження, рішення, затвердження.
- Копіє — ніж, подібний до списа. Символізує той список, яким воїн проколов ребра Ісусу Христу.
- Копієст — служитель, основним обов'язком якого було переписування паперів.
- Кормча книга (Номоканон) — перейнятий від візантійської церкви збірник церковних та державних законів. У Росії зазнав низки змін та доповнень.
- Корогва (хоругва) — тут — належність релігійної ходи, закріплене на деревку полотнище із зображенням Ісуса Христа, святих.
- Коряк (корець) — ківш, переважно залізний.
- Кошовий отаман — найвища виборна керівна посада на Січі.
- Кошовий писар — виборна вища посада на Січі, третя за значимістю у Війську Запорозькому після кошового отамана та кошового судді.
- Кошовий суддя — виборна вища керівна посада на Січі, друга особа на Запорожжі після кошового отамана. Мав обов'язок судити злочинців, розглядати цивільні та кримінальні справи, виносити вирок, залишаючи, однак, кошовому остаточну їх ухвалу або скасування.
- Крашеніна — груба фарбована тканина домашнього виробництва.
- Крилас — місце в православному храмі, де знаходиться під час богослужіння клір (причетники та священнослужителі), якщо останні не беруть участь у богослужінні згідно з їхнім саном, а лише допомагають у читанні та співі.
- Ктитор (титар, церковний староста) — світська особа, повірений парафіян, який мав піклуватись про церковне майно і виконувати низку інших функцій при церкві.
- Кумівство — народна назва духовної спорідненості. Виникає внаслідок прийняття новонародженого чи дорослого від купелі при хрещенні.
- Кутя (коливо) — як правило, суміш вареного зерна з медом, яка вживається при здійсненні панахиди.
- Ладан** — ароматична смола. Використовується для ароматичного куріння при релігійних обрядах.
- Ландміллицейські полки — поселенське військо, створене у XVIII ст. для оборони південних кордонів Російської держави.
- Лжиця (ложиця) — ложка з хрестом на рукоятці, яка використовується при причасті.
- Літургія — головне з християнських богослужінь, під час якого виконуються обряди, пов'язані з таїнством причастя.
- Лот — одиниця ваги. 1 лот = 3 золотники = 1/32 фунта = 12,801 г.
- Люстрин — вовняна або напіввовняна тканина.
- Мантия** — верхній одяг ченців без рукавів.
- Маргарит — збірник слів Іоанна Златоуста.
- Межування — сукупність технічних та юридичних дій, які мають метою визначення і затвердження (спеціальними знаками та актами) кордонів поземельних володінь.
- Метрична книга — публічна книга для запису народжень, вінчань і смертей.
- Миро — речовина, яка використовується християнською церквою в таїнстві миропомазання. Дві основні складові — оливкове масло і біле виноградне вино.
- Мироносиця — священна посудина для зберігання мира.
- Миряни — люди, які не мають духовного звання і не належать до духовного сану.
- Мінея — назва кількох богослужбних книг православної церкви. Є мінея загальна, яка містить загальні молитви для всіх святих одного лику: апостола, мученику, преподобному тощо, а також загальні богослужіння цілих категорій свят: свята Господні, Богородиці, ангелів тощо. Місячна мінея складається з 12 книг, кожна з яких містить молитви, які мають читатись

у певний місяць. Четъї мінеї — твори церковно-історичної та духовно-учительської літератури, в яких по днях і місяцях подаються розповіді про життя святих.

Набедреник — чотирикутний плат із зображенням хреста, який давався як перша нагорода священникам і носився при стегні з правого боку.

Набійка — тканина з візерунком.

Навечірня — одна з повсякденних церковних служб православної церкви.

Надвірний радник — за Табелем про ранги чиновник VII класу.

Налоець (налой, аналогій) — попітр, який використовується при богослужінні. На нього кладеться Євангеліє при його читанні, а також Євангеліє, хрест та ікони, коли вони пропонуються присутнім у храмі для поклоніння.

Нарочний — особа, послана з терміновим завданням, донесенням, повідомленням; гонець, кур'єр.

Нарукавники (поручі, нараквиці) — одна з приналежностей священницького одягу, яка вживається для стягування рукавів підризника на кистях рук.

Обер-секретар — старший секретар Синоду.

Обитель — монастир.

Одюдворець — державний селянин.

Октоїх (восьмигласник) — богослужебна книга, яка містить співи, розділені на вісім голосів або наспівів.

Опліччя (наплічник) — елемент священницького вбрання.

Орар — частина одягу диякона, яка являє собою довгу стрічку.

Ордер — офіційний документ, що містив наказ, розпорядження.

Осмогласіє — система, що використовується при музичному оформленні православного богослужіння.

Ост — схід.

Паламар — один із нижчих церковнослужителів у православній церкві, головним обов'язком якого є дзвонити у дзвони, брати участь у криласному співі і прислужувати при богослужінні.

Паланка — адміністративно-територіальна одиниця Вольностей Війська Запорозького; укріплення, місце перебування полкової адміністрації.

Панахида — заупокійна служба, відправа по померлих.

Пандекти — одна зі складових частин законодавчої компіляції Юстиніана (*Corpus Juris Civilis*).

Панікадило — великий ставник з більш ніж 12 свічками, що стоїть перед іконою в храмі, або ж підвісна церковна люстра.

Паперть — зовнішній притвор, некрита площадка біля храму, на якій жебраки просять подаяння.

Парафія — нижча церковно-адміністративна організація, що об'єднує віруючих, яких обслуговує причт одного храму або одна духовна особа.

Паспорт (письмовий вид) — письмовий дозвіл на виїзд, постій тощо.

Патерик — загальна назва збірників дидактичних новел про подвиги християнських ченців, а також їхніх повчальних висловів.

Перелюб — тілесне злиття особи, яка перебуває у шлюбі, з особою сторонньою.

Підполковник — за Табелем про ранги військовий чин VII класу.

Підпоручик — за Табелем про ранги військовий чин XII класу.

Підризник — нижній одяг священників та архієреїв; зазвичай виготовляється з тканини світлого кольору.

Пікінери, пікінерські полки — військовопоселенські полки на Україні.

Плащаниця — велике, в повний зріст, зображення тіла Ісуса Христа, знятого з хреста і покладеного в гроб.

Повиття — підрозділ установи, де зберігались і розподілялись списки справ, протоколи тощо.

Подорожня — письмовий дозвіл на виїзд, документ з розпорядженням урядової адміністрації про надання підвід або видання подорожніх грошей певній особі.

Позумент — басон, виріб, який використовується для прикрашання одягу, меблі, драпірування тощо. Може включати різні шнури, тасьму, бахрому, кисті тощо.

- Покров — плати, що використовуються під час літургії. Зазвичай їх три — для потиру, для дискосу і для обох разом. Останній називається воздухом.
- Полковник — за Табелем про ранги військовий чин VI класу.
- Половинний (половинопарафіяльний) священник — священник релігійної споруди, у причті якої знаходились дві особи відповідного сану (не враховуючи заштатних та вікарних священників).
- Полутабенок — різновид шовкової тканини.
- Помісний собор — збори єпископів та інших ієрархів однієї місцевості, самостійної (автокефальної) церкви або її окремої частини (країни, місцевості, провінції), які відбуваються для вирішення питань, що виникають в її межах стосовно віровчення, устрою, управління та дисципліни.
- Поручик — за Табелем про ранги військовий чин X класу.
- Послушник — особа, яка готувалася стати ченцем і відбувала випробувальний термін.
- Потир — чаша, з якої православні причащаються тіла та крові Христових.
- Правильник — богослужбна книга, призначена як для священників, так і для мирян, що містить правила підготовки до причастя, а також служби та молитви.
- Прапорщик — за Табелем про ранги військовий чин XIII класу.
- Престол — головна частина вівтаря християнського храму.
- Притвор — західна частина храму, яка зазвичай відділяється від середньої частини глухою стіною.
- Причастя (євхаристія) — одне з головних церковних таїнств. Його здійснення складає головне християнське богослужіння — літургію. Згідно зі вченням церкви, в євхаристії хліб та вино перетворюються в тіло та кров Христа.
- Причетник — член причту церкви; спільна назва всіх кліриків за виключенням священників та дияконів.
- Причт — склад осіб, які служать при одній релігійній споруді. Може включати як священно-, так і церковнослужителів.
- Прогонні гроші — сума, що видавалась певній особі для покриття подорожніх витрат.
- Пролог — церковно-учительний збірник, до якого включені життя святих, повчання, церковно-учительні розповіді.
- Промеморія — різновид документів, якими обмінювались інстанції одного рівня (рівні за положенням установи, не підпорядковані одна одній).
- Проскомідія — перша частина літургії, в якій священнослужителі проводять підготовку до здійснення причастя.
- Проскура — спеціальний хліб, який використовується для здійснення євхаристії.
- Протодиякон — перший або головний диякон при єпархії, який зазвичай займає місце при кафедральному соборі єпархіального міста.
- Протоієрей — перший серед священників при церкві. Зазвичай — настоятель храму. Проте звання протоієрея може даватись не у зв'язку з настоятельством, а як почесна особиста відзнака.
- Протопоп — представник церковної ієрархії, настоятель.
- Псалтир (книга псалмів) — одна з біблійних книг Старого Завіту; складається з 151 пісні (псалма).
- Пуд — одиниця ваги. 1 пуд = 40 фунтів = 16,3805 кг.
- Пустинь — усамітнений монастир або келія.
- Райяти** — у мусульманських країнах Близького та Середнього Сходу спочатку — всі підлегли, пізніше — безпосередньо податна верства. В Османській імперії XVIII ст. турки стали називати райятами (райя) тільки немусульманське населення незалежно від соціального стану.
- Резидент — посол, уповноважений.
- Ретраншемент — військово укріплення, яке розміщувалось позаду головної позиції того, хто оборонявся.
- Риза — одяг, в який священнослужителі та деякі церковнослужителі вбираються під час богослужінь. Крім того, — металеве вбрання ікон, яке залишає відкритим на образі лише лик святого та його руки.
- Ризниця — місце при вівтарі, де зберігаються ризи.
- Ризничий — завідуючий ризницею в монастирі.
- Ріпіда — належність для богослужіння в православній церкві. Її призначення — відганяти літаючих комах від святих дарів. Являє собою срібний або визолочений диск на довгій рукоятці.
- Ротмістр — за Табелем про ранги військовий чин VIII класу. Капітан у кінноті, командир ескадрону.

- Ружна церква — храм, причт якого знаходився на жалуванні.
Рясофор — ношення в монастирі чернецької рясї з клобуком особою, яка не пройшла постриг.
Рясофорний чернець — послушник, який отримав від настоятеля благословення на носіння рясї з клобуком.
- Сажень** — давня одиниця довжини. Прямий сажень дорівнював приблизно 152 і 176 см.
Сажень навкісний — міра довжини, що визначалась відстанню від п'яти лівої ноги до кінчиків пальців піднятої правої руки.
Святотатство — як майнове посягання, спрямоване на священні або освячені предмети, включає два аспекти: корисний намір і образу релігійних почуттів віруючих.
Священні посудини — у широкому значенні — всі посудини та речі, які використовуються при богослужіннях. У вузькому значенні — посудини, які використовуються при здійсненні таїнства причастя, а також як посудина для зберігання святого мира.
Секунд-майор — молодший штаб-офіцерський чин у російських військах.
Синод — колегіальний орган центральної влади в Російській імперії, через який діяли монархи в церковному управлінні.
Синодальний реєстратор — за Табелем про ранги чиновник XIII класу.
Сказка — вид документа, свідчення.
Скрепа — затвердження підписом; підпис.
Службник (літургіаріон) — богослужбна книга для священника та диякона, що містить викладення літургій та інших служб.
Соборний ключар — особа, яка розпоряджається ризницею в кафедральному соборі.
Сорокоуст — сорокаденна заупокійна церковна служба.
Сотня — адміністративно-територіальна і військова одиниця на Лівобережній і Слобідській Україні в 2-й половині XVII – XVIII ст. Складова частина полку.
Список — списане з документа, копія.
Ставропігійний монастир — обитель, незалежна від місцевого єпархіального архієрея і підпорядкована безпосередньо Синоду (патріарху).
Стихар — прямий, довгий, з широкими рукавами, одяг священнослужителя.
- Тафта** — легка тканина полотняного переплетення.
Товща — густий ліс, нетрі.
Требник — богослужбна книга, що містить священнодійства та молитвослов'я, які здійснюються в разі потреби одного чи кількох християн за особливих умов. Требники поділяються на дві частини, з яких перша містить виклад порядку здійснення таїнств, а друга включає молитвослов'я на кожну потребу.
Трефолой — анфологійон, богослужбна книга, що містить служби свят Господніх, Богородичних та святих.
Трикірій — ставник із трьома свічками, яким, як і дикірієм, архієрей благословляє народ.
Трип — шерстяний меблевий плюш, нижня основа якого льняна чи паперова, а верхня основа камвольна шерстяна.
Тріод — дві богослужбні книги: Пісна тріод містить молитви для днів підготовки до посту і самого Великого посту; Квітна тріод включає молитви, починаючи з Великодня.
- Указний обшук** — попереднє з'ясування священно- та церковнослужителями через розпитування молодого та нареченої, їх родичів і поручителів, вивчення письмових документів на предмет перешкод для вінчання.
- Фініфть** — живописна емаль для покриття металевих виробів.
Форштадт — передмістя.
Фунт — одиниця ваги (маси). Дорівнював 0,4095 кг.
- Хіротонія** — висвячення особи в ту чи іншу ступінь духовного служіння.
Хори — галерея в церкві, в ній можуть стояти і молитися присутні на богослужінні.
Храмова ікона — зображення того свята чи того святого, на честь якого освячено храм.

- Царські ворота** (царські двері) — головні ворота храму, обов'язково звернені на захід і розташовані навпроти вівтаря. Крім того, це головний вхід із церкви до вівтаря, головні двері іконостаса, які ведуть до тієї частини вівтаря, де розташований престол.
- Царські дні** — високоурочисті дні і дні народження та тезоіменитства інших, крім імператора, імператриці, наслідника та його дружини, осіб царствующого роду.
- Церковне коло** — призначення хронологічного порядку, в якому протягом року здійснюються богослужіння на честь святих і великих церковних подій.
- Церковний собор** — збори пастирів та вчителів церкви, що відбуваються для утвердження істин віри, для владнання церковних справ, для управління, підтримки і розвитку порядку та дисципліни.
- Церковник** — церковнослужитель.
- Часослов** — богослужбна книга, яка, на відміну від службника, призначена для читців та співців. Містить порядок усіх щоденних служб, крім літургії.
- Червонець** — російська золота монета 3-карбованцевого номіналу, випущена в 1701 р. Містила 3,4 г. золота. Інколи карбувались подвійні червонці.
- Четверик** — одиниця хлібної міри, яка дорівнювала 1/8 чверті. Існував ще “малий” четверик, який дорівнював 1/24 чверті.
- Четверток** — четвер.
- Четверть** — міра об'єму сипучих тіл (1 четверть = 209,91 л.) і рідини (1 четверть = 1/4 відра = 3,08 л.).
- Чинопослідування** — викладення молитвословій у їх послідовності. Містить у собі вказівки, в які дні та години мають бути відправлені богослужіння, які співи та служби треба використовувати.
- Чолобитна** — заява, скарга або прохання окремої особи чи групи осіб.
- Шалевий пояс** — пояс, вив'язаний мов шаль, із шерсті.
- Шалевка** — дошка розміром 1/2 дюйма X 4 – 4 1/2 вершки X 2 – 3 сажень.
- Шанець** — невелике укріплення.
- Шати** — див. Риза.
- Шнурозапечатна книга** — книга для запису зібраних пожертв, аркуші якої прошнуровувались і на шнурі ставилась печатка.
- Шпіцрутен** — довга гнучка лозина, що застосовувалася для тілесних покарань у російському війську.
- Штоф** — важка шовкова тканина, переважно з крупним тканим візерунком.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Аарон**, ієродиякон — 239
Абрамова Сфросинія — 119, 391
Абросимова С. — 11
Авадоский Петр — 431
Авдеенко С. — 88
Авраам Артемович, син паламаря — 172
Авраамов Степан, дячок — 157
Аврам, реєстратор — 365
Авраменко Костянтин — 344
Авсеенко Тимофей, священник — 169
Авсяников Епифан — 372, 375, 376
Аггей, єпископ Білгородський та Обоянський — 38, 56, 80, 179, 193, 203, 241, 305, 314, 332, 354, 355, 453, 456, 462
Аксененков Иван, паламар — 388
Акчурін Сергій Васильович, обер-прокурор — 14, 57, 395, 466
Александр, ігумен, економ архієрейського дому — 182
Александров Алексей, дячок — 412
Александров Василий, титар — 161, 218
Александров Иван, дячок — 181, 315
Александров Иоанн, священник — 9, 181, 250, 251, 294, 315, 318, 343-345, 355, 429
Александров Никифор, протопоп — 38, 167, 178
Александров Олексій, земський комісар — 9, 83, 238, 241
Александров Симен, священник — 159
Александрова Елена, дружина дякона — 412
Алексеев Алексей, паламар — 175
Алексеев Иван, дячок — 174
Алексеев Иван, дячок — 173
Алексеев Федор, дячок — 157
Алексеев Дамиан, священник — 180
Алексей, дячок церкви шанця Семлек — 154
Алексей, канцелярист — 326, 414
Алексеев Ларион, губернський товариш — 9, 123, 232, 235, 307, 471
Алексеев П., священник — 109, 318
Алексиев Кирило, дячок — 150
Алимов М., прем'єр-майор — 66, 453
Алтипармак, майор — 157
Амман А. (Ammann A.) — 12
Амфилохий, ігумен — 142, 361
Ананій, ієромонах — 93, 349, 350
Анатолій, ієромонах — 92, 341
Андреев Алексей, син священника — 177
Андреев Андрей, син протопопа — 175
Андреев Василий, син священника — 177
Андреев Василий, протопоп — 175
Андреев Георгий, дячок — 171
Андреев Данило, дячок — 151
Андреев Евстафий, священник — 177
Андреев Иаков, син дякона — 171
Андреев Иван, син священника — 177
Андреев Иоанн, священник — 182
Андреев Косма, писар — 143
Андреев Стефан, син протопопа — 175
Андреев Федор, дячок — 159
Андреев Яков, паламар церкви слободи Куцеволівки — 148
Андреев Яков, титар церкви слободи Куцеволівки — 148
Андреевич Пантелеймон, дячок — 152
Андреевский Яков, дячок — 157
Андрей, паламар слободи майора Черникова — 158
Андрей, паламар слободи Ухівки — 152
Андрей, протопоп гвардії — 140, 187, 190, 203, 213, 260, 268
Андрей, титар тишківської церкви — 160
Андреев Андрей, келейник — 423, 424
Андреева Л. — 13
Андрусь, запорожець — 440
Анисим Иванович, онук священника — 174
Анисимов Матфей, син священника — 175
Анисимов Роман, священник — 175
Анна Іоаннівна, імператриця — 12
Анна, сестра візантійського імператора — 433
Антимо, митрополит — 302
Антон, копійст — 327
Антоний, ієромонах — 198
Антоний, намісник, ієромонах — 196, 338
Антонов Александр, син священника — 315
Антонов Григорий, священник — 181, 315
Антонов Иоанн, священник — 315
Антонов Павел, підпоручик — 198
Антоньев Прокоп, дячок — 145
Анфим, митрополит — 350, 352
Анцишкін І. — 11
Апанович О. — 54, 88, 89
Апошнянский Матфей, син священника — 168
Апошнянский Петр, син священника — 168
Апошнянский Тимофей, священник — 168
Араджиони М. — 27, 28
Арапов Егор — 300
Аркадий, ієромонах — 201
Аркадий, обер-секретар — 365
Аркас М. — 54
Арсеній (Арсений) — 79,
Артасевич Симеон — 419, 420, 424, 425, 431
Артем, паламар новоайдарської Архангельської церкви — 172
Архипов Антон, підканцелярист — 187
Архипов Иван, підканцелярист, канцелярист — 190, 203, 268, 281
Астомен Иосиф — 399
Атон П., викладач семінарії — 125
Афанасиев Андрей, титар — 146
Афанасиев Иван, дячок — 148
Афанасиев Иван, паламар — 155
Афанасиев Прокопий, священник — 156
Афанасий, священник — 170
Афанасьев Григорий, наглядач — 195

- Афонасьєв Андрей, син дячка — 170
 Афонасьєв Григорий, сторож — 178
 Афонасьєв Иван, син дячка Стефана — 170
 Афонасьєв Иван, син дячка Стефана — 170
 Афонасьєв Михаил, пристав — 178
 Афонасьєв Никита, син пристава — 178
 Афонасьєв Стефан, дячок — 170
 Афонасьєв Федор, канцелярист — 276
 Афонасьєв, підполковник — 227
- Бабаков** Иван, дячок — 144
 Бабанский Федор, монастирський підданий — 196
 Бабенко І. — 121
 Базилевич Іов, єпископ Переяславський і Бориспільський — 9, 31, 141, 217, 218, 221-223, 300, 305, 347, 363, 436, 437
 Базилевич Павел, протопоп — 9, 31, 37, 39, 46, 143, 144, 188, 216-218, 221-224, 321, 325, 348, 354, 357, 414, 416, 419, 437
 Балецкий Іоанн, священник — 155
 Балчевский Дмитро — 308
 Бантишев, воеводський товариш — 274
 Бантиш-Каменський Д. — 24
 Баранюк В. — 11
 Баратов, князь — 156, 326
 Барвенский Моисей, прапорщик — 289
 Барзов, генерал-майор — 9, 129, 406-408
 Барышполской Максим, дячок — 173
 Басов А., дячок — 98
 Басович, прапорщик — 118, 421
 Баталзин Михайло, секретар — 365
 Батищев Антип — 394
 Бачевский Данило, канцелярист — 143
 Башинский Василий, син священника — 168
 Башинский Иван — 168
 Башинский Николай, син священника — 168
 Башинский Семен, священник — 168
 Башинский Семен, син [?] священника — 168
 Башинский Стефан, священник — 181
 Башинський А. (Башинский Андрей), присутній духовного правління — 109, 168, 178, 274, 317
 Башинський В. (Башинский Василий), священник — 9, 109, 110, 168, 316, 317
 Башкотов Федор, реєстратор — 272
 Баштаник Терентий — 308
 Баштовий Павло — 119, 392
 Безлипецкий Корнилий, священник — 180
 Безпалченко Павел — 274
 Безрукавий Герасим — 308
 Безрукавий Ефим — 218
 Беланов Федор, писар — 9, 394
 Беленков Владимир Иванович — 372-376
 Беленков Ігнат — 372, 375
 Беленков Иван — 116, 373-376
 Белогорский Василий, священник — 415
 Белый Степан — 308
 Белоус Василь, титар — 155
 Белоус Іяков — 418
- Белошাপка Назар, паламар — 147
 Бельский А. — 35
 Березовский Іоанн, священник — 155
 Бершадский Василь, підканцелярист — 301
 Бершадський, колишній запорожець — 23
 Бесараб Матвій — 121
 Биглиасьевский Григорий, канцелярист — 195
 Биелявский Іаков, протоієрей — 165, 166, 167
 Биковський Іоанн, ієромонах — 93, 350, 405
 Бібіков Тимофій, священник — 9, 199, 283
 Біднов В. (Беднов В.) — 6, 10, 22, 36, 40, 65, 67, 72, 82, 86-88, 98, 100, 111, 122, 123, 216-218, 282, 297-300, 307, 361-363, 398, 480
 Білецький А. — 26, 28
 Білий С., колишній запорожець — 23, 62
 Білівненко С. — 11
 Благовидов Ф. — 14
 Блошиха Христина — 197
 Блудов Семен, староста — 372
 Бобох Данило, отаман — 245
 Богданова Марія, козачка — 482
 Богданович (Баянович) Іоанн, протопоп — 44, 47, 287, 288, 292, 478
 Богданович Иван, підканцелярист — 36, 190
 Богославский Симеон, священник — 155
 Богров Андрей — 376
 Богров Олексій — 116, 373-376
 Богрова Марфа Алексеевна — 372-376
 Богуміл О. (Богумил А.) — 10, 20, 226
 Богуновський Григорій, канцелярист, священник, викладач семінарії — 36, 124, 125, 189, 195, 197, 243, 307, 458
 Богуцький М. (Богуцкий, Бугуцкий Михаил), священник — 9, 180, 248
 Бодянский Григорий, копіст — 196
 Боев Стефан, дячок — 167
 Божевский Корнилий, дячок — 145
 Бойко А. — 11, 14, 20-22, 24, 25, 61
 Бойко Дмитро — 117, 366-372
 Бойко Настасія — 367
 Бондаренко Леонтий, титар — 150
 Бондарь Григорий — 418
 Бондарь Марія — 326
 Бондарь Михаил — 326
 Бонулеску-Бодоні Гавриїл, митрополит — 67, 126
 Борейко Димитрий Савич, дячок — 153
 Борзаковский, іконописець — 415
 Бородай Прокоп, козак — 439
 Борозна Євдокія — 119, 392
 Борозна Корней — 392
 Боханник Роман, священник — 145
 Братановський-Романенко А., проповідник, перекладач — 436
 Брежнев Кирило, солдат — 119, 392
 Брехуненко В. — 11
 Брокгауз Ф. — 479
 Бублик Савка (Сава), титар — 308, 310
 Бугрим Михайло — 308
 Буланов Димитрий, купець — 320
 Буланова Н. — 54, 55

- Булгаков Василий, священник — 180
 Булгаков Макарий, священник — 180, 375
 Булгаков Матвей — 372, 375
 Булгаріс Євгеній, архієпископ Слов'янський та Херсонський — 7, 9, 32-39, 41-47, 50, 51, 55, 58, 61, 64-68, 77, 79, 80, 84, 88, 90-92, 94, 95, 98, 100, 102-104, 106, 108, 110, 112, 117, 120-124, 129-131, 133, 134, 136, 138, 139, 141, 186-190, 200, 202, 203, 205, 212, 241, 243, 249, 253, 254-258, 267, 268, 270, 271, 274, 279-282, 309, 312, 313, 315-321, 323-325, 327-329, 331-336, 341, 350, 355, 358, 379, 382-383, 386, 387, 389, 392, 433, 434, 436, 437, 449, 451-453, 456, 458, 459, 461, 464, 474, 483, 486, 490
 Булич Петр, протопоп — 39, 153, 188
 Булюк Федор, титар — 144
 Буринский Александр, священник — 198
 Бутович Григорий, прем'єр-майор — 320, 336
 Бутовский Иван, дячок — 180
 Буян Марко — 308, 310
 Быков, земський комісар — 421
 Быковский Ефрем, ігумен — 326
 Быстрицкий Стефан, син священника — 412
 Быстрицкий Тарасий, священник — 412
Важницький Василий, прапорщик — 289
 Ваній, командир сербської роти — 455
 Варавай Фатей — 394
 Варахайл, ієромонах — 89, 299, 300
 Варвара, черниця — 194
 Варвинський Даниїл, закажчик — 9, 47, 344-347
 Варивода Л. — 476
 Варлаам, єпископ Тобольський — 365
 Василенко Павел — 418
 Василиев Антон, дячок — 160
 Василиев Василь, дячок — 155
 Василиев Демиан, священник — 155
 Василиев Иван, дячок — 147
 Василиев Иван, палмар — 144
 Василиев Иван, служитель протопопського правління — 165
 Василиев Иоанн, священник — 198
 Василиев Корнилий, священник — 157
 Василиев Михаил, священник — 197
 Василиев Михайло, дячок — 149
 Василиев Семен, дячок — 155
 Василиев Степан, титар — 153
 Василиев Федор, паламар — 144, 319
 Василиев Федор, священник — 148
 Василиев Яков, священник — 155
 Василий Трофимович, син священника — 169
 Василий, дячок слободи Вершинокам'янки — 148
 Василий, канцелярист духовної консисторії — 288, 290, 346, 347, 349, 350, 356, 359, 414
 Василий, канцелярист — 278
 Василий, паламар церкви шанця Вараждина — 151
 Василий, протопоп — 381
 Василий, синодальний реєстратор — 187
 Василенко Тимко — 417
 Васильев Ахрем — 394
 Васильев Василий, паламар — 173
 Васильев Дамиан, дячок — 199
 Васильев Иван, протопоп — 175
 Васильев Петр, син протопопа — 175
 Васильев Петр, священник — 199
 Васько Феодосий, титар — 148
 Вахмистр Григорий — 417
 Вашков Григорий, поручик — 412
 Вдовиченко Лукиян — 417
 Вдовяченко (Вдовиченко) Григорий — 417, 418
 Велга Иван, титар — 160
 Величковський Иван, підканцелярист, канцелярист, священник — 36, 192, 199, 251, 252, 261, 312, 313, 367, 368, 371, 379
 Венедикт, митрополит — 302
 Венецкий Стефан, священник — 154
 Вениамин, митрополит Казанський — 396
 Вербицький Василь, синодальний підканцелярист, секретар консисторії — 35, 36, 44, 139, 140, 186, 192, 193, 250-252, 261, 266, 269, 270, 288, 293, 312, 313, 315, 316, 319, 324, 326, 327, 329, 331, 332, 334, 337, 339, 340, 346, 347, 356, 359, 367, 368, 371, 379, 383, 391, 392, 398, 408, 414, 423, 424, 434
 Вероцкий Иоанн, дячок — 181
 Вероцкий Феодор, священник — 182
 Вертеловский Петр, протопоп — 177, 190
 Верхогляд Фома, священник — 225, 368, 489
 Верченковский Иван, дячок — 153
 Верченковский Петр, священник — 154
 Вивненский Василий, капітан — 320
 Виктор, ієродячок — 239
 Висота Иван Андрійович, козак — 482
 Висоцький Микола, поміщик — 9, 44, 291, 292, 479
 Вициха — 418
 Віхневич Костянтин, священник — 9, 357-359
 Владевич Филофей, священник — 108, 150, 440
 Власов Игнат, титар — 151
 Вобошко Яков — 344
 Вовк К., сотник — 439
 Воєйков Ф., головний командир Новоросійської губернії — 31
 Волков Демид (Демиан), синодальний протоколіст — 203, 268
 Волкова Г. — 11
 Володимир Святославович, князь — 138, 433
 Волох Лупул — 468
 Волошин Мойсей, титар — 150
 Волошин Семен, поручитель — 118, 422
 Волошин Федор, титар — 157
 Волховский Андрей, священник — 199
 Волчанецкий Михайло, писар — 397, 420, 424, 425
 Волчанецкий Феодор, священник — 150
 Волчанецкий Иоанн, присутній духовного правління — 45, 46, 143, 144, 290, 291, 321, 325, 354, 414-417, 419, 422

- Волчанецький Максим, писар — 44, 382, 408
 Волченкова Марья — 199
 Воронецької Григорій, священник — 181
 Вороновський Ефим, священник — 147
 Вороновський Ігнатій, священник — 147
 Воронцов Р., граф — 446
 Воротников Тихон — 394
 Воскобойников Андрей, син священника — 173
 Воскобойников Никита, титар — 156
 Воскобойников Стефан, священник — 173
 Выдев Савва, священник — 158
 Высочин Василій, священник — 181
 Выхненко Василій — 357
 Вышневецкої Андрей, син священника — 169
 Вышневецкої Іван, син священника — 169
 Вышневецкої Козма, священник — 169
 Вышняков Алексей, капітан — 156
- Гавриил** Іванович, онук священника — 174
 Гавриїл, архієпископ Новгородський і Петербурзький — 51, 130, 131, 140, 187, 190, 202, 203, 209, 213, 260, 268, 295, 395, 396
 Гавриїл, архімандрит Києво-Межигірський — 9, 80, 81, 200, 202, 226, 238, 239
 Гаврилов Мирон, дячок — 155
 Гаврилов Нестор, полковий старшина — 98, 297, 473
 Газадінов Ігнатій, митрополит Готфійський та Кафійський — 7, 9, 27, 28, 48-53, 65, 76, 77, 81, 112, 122, 127, 134-136, 205-211, 295, 296, 342, 350, 406, 462-464, 480, 487
 Гайдарка Анна — 382, 383
 Гайдарка Стефанида — 9, 117, 199, 382-385, 460
 Галенко О. — 28
 Гамалея Алексей, священник — 197
 Гамалея Василій, підканцелярист, канцелярист — 36, 44, 250, 269, 270, 282, 307, 322
 Гамалея Іоанн, священник — 9, 307, 308, 309, 310, 311, 312
 Гамалія І, священник — 122
 Ганжа, майор — 367
 Ганнібал Аврам Петрович — 478
 Ганнібал Іван Аврамович, генерал-цейхмейстер — 9, 286, 287, 288, 294, 326, 478, 479
 Гаплевської Захарій, священник — 181
 Гардашев Афанасій — 413, 414
 Гаршков Григорій, виборний — 372
 Гедеон, митрополит Готфійський та Кафійський — 48, 464
 Гедьо А. — 49, 52, 205, 207-209, 353
 Гекалович Іоанн, священник — 152
 Геллер М. — 14, 16
 Георгій, священник — 431
 Герасим (Белуш), ієромонах — 92
 Герасим, ієромонах — 294
 Гергель Дмитро — 384
 Германовський Стефан, священник — 144
 Герниченко Михайло — 308
- Герсеванов Георгій, губернський товариш — 9, 120, 209, 226, 227, 232, 235, 238, 272, 464
 Гиражей Остап — 274
 Гирик Іван — 344
 Гільденштедт, академік — 440, 442, 477
 Гладир Леонтий — 417
 Гладир Тимош — 417
 Глебов, обер-прокурор — 451
 Глива Іван, титар — 160
 Глижинський Михаїл, священник — 157
 Глиняний Іосиф — 308
 Глоба Іван Якович, військовий писар — 20, 40, 62, 127, 364, 365, 488
 Глоба, козак — 478
 Глоба, поручик — 105, 328
 Глобачев Корней — 336
 Глобачева Агрипина, дружина дячка — 336
 Глобачов Федор, дячок — 102, 336-338
 Глушко Алексей, отаман — 308
 Гнилов Афанасій, священник — 180
 Говоров Георгій, син священника — 172
 Говоров Григорій, священник — 172
 Говоров Іван, син священника — 172
 Говоров Николай, син священника — 174
 Говоров Петр Петрович, син священника — 172
 Говоров Петр, новоайдарський священник — 172
 Говоров Петр, священник — 174
 Говоров Федор, син священника — 172
 Говоров Филипп, син священника — 172
 Головатий Павло, кошовий суддя — 20, 40, 89, 127, 299, 300, 364, 365, 481
 Головко Андрей, священник — 158
 Головко Данило, отаман — 218
 Головко Іван, козак — 482
 Головко Павел — 344
 Головко Федор, титар — 343
 Голодников Василій — 395
 Голуб І., колишній козак — 86
 Голубов Павел, дячок — 144
 Гонтаревський Алексей, син священника — 169
 Гонтаревський Даниїл, священник — 169
 Гонтаревський Родіон, син священника — 169
 Гончаренко Семен — 378
 Гончаренко Устинья — 9, 378
 Горб Афанасій, козак — 326
 Горгута Михаїл, священник — 165
 Гордеев Семен, паламар — 159
 Гордеев Степан, дячок — 154
 Гордеєнко Данило — 386, 388, 389
 Гординський (Гординський) Андрей, священник — 197, 198
 Гординський (Гординський) Павел, священник — 197, 198
 Гординський Гавриїл, священник — 194
 Гординський Іаков, священник — 200
 Гординський Стефан, прапорщик — 200
 Гординський Тимофей, священник — 198
 Гординський, священник — 199
 Горенко Федор — 199
 Горенков Іван, священник — 180

- Горкуша Василь — 218
 Горкуша Корнилий, титар — 145
 Горленская Александра, донька намісника — 412
 Горленская Елизавета, донька намісника — 412
 Горленская Улияна, дружина намісника — 412
 Горленский Григорий, син намісника — 412
 Горленский Иван, син намісника — 412
 Горленский Иоанн Иванович, намісник — 412
 Горленский Хрисант, син намісника — 412
 Горленський І. (Горленский Иван), священник — 38, 179, 453
 Горлинський П., секунд-майор — 23, 469
 Горностаєв С. — 35
 Горобец Григорий — 417
 Горонович Прохор, священник — 149
 Горпиненко Михаил — 417
 Горпинченко — 418
 Горпинченко Никифор — 344
 Горун Данила, значковий товариш — 196
 Гофангелов, чернець — 126, 352, 353
 Гошкевич Иван, канцелярист — 241, 313, 361
 Грамматикопуло Іеремія, ієромонах — 9, 92, 339-341, 414
 Грек Спиридон — 431
 Греков В. — 130, 131
 Грибовский Иоанн, священник — 192
 Грибовський В. — 127, 488
 Григор'єв В, закажчик — 47
 Григор'єв Федір, священник — 45, 46, 148, 413, 416-419
 Григор'єва Єфимія, дружина священника — 46, 413
 Григорев Гавриил, священник — 181
 Григоревский Николай, священник — 181
 Григоренко Андрей, священник — 169
 Григориев Димитрий, дячок — 158
 Григориев Иеремий, дячок — 149
 Григориев Иоанн, священник — 146
 Григориев Марко, дячок — 156
 Григориев Павел, дячок — 147
 Григориев Софроний — 160
 Григориев Стефан, священник — 181
 Григориев Трохим, священник — 158
 Григориев Яков, священник — 150
 Григориев, священник — 415
 Григорий — 276, 281
 Григорий Львович, онук дячка — 170
 Григорий Трофимович, син священника — 169
 Григорий, канцелярист — 306
 Григорий, мешканець Єлизаветграда — 320
 Григорий, митрополит — 347
 Григорий, синодальний протоколіст — 139, 213, 214
 Григорій, ієромонах — 91, 303
 Григорій, протоієрей кронштадський — 120
 Григорович Андрей, священник — 181
 Григорович Н. — 81
 Григорьев Андрей, син священника — 178
 Григорьев Андрей, священник — 396, 419, 420, 424, 425, 431, 491
 Григорьев Данило, паламар — 151
 Григорьев Евдоким, син священника — 176
 Григорьев Иван, син священника — 178
 Григорьев Иван, паламар — 169
 Григорьев Леонтий, син священника — 176
 Григорьев Николай, священник — 199
 Григорьев Павел, священник — 178
 Григорьев Сергей, священник — 176
 Григорьев Федор, священник — 175
 Грицай Юхим — 308
 Грициха Бондарка — 418
 Грудницький Іван, копіст — 44, 423, 424
 Грушевой Василий, священник — 151
 Грушевський М.С. — 8
 Грынъ (Хочинська) Мария Васильевна — 345
 Грынъ Василий — 345
 Губа Игнат — 417
 Гудим Иван, дячок — 152
 Гудницький Назарій, дячок — 195
 Гулий Павел — 199
 Гуровский Георгий, священник — 154
 Гуртенко Василий — 388
 Гурьев Петр, священник — 362
 Гурьев С., генерал-майор — 452
 Гусаренко Иван, отаман — 275
- Давид**, титар Успенської церкви містечка Крилова — 149
 Давидович Михай, священник — 171
 Даев Алексей, священник — 180
 Даев Иван, дячок — 180, 430
 Дамиан, чернець — 196
 Даниил Степанович, син дячка — 170
 Даниил, митрополит Ренський — 327, 351, 406
 Данило, князь — 493
 Данилов Андрей, закордонний священник — 336
 Данилов Андрей, священник — 182
 Данилов Василий, священник — 160
 Данилов Сергей, дячок — 156
 Данилов Федор, дячок — 147
 Данилов Яков, паламар — 149
 Данкерт І. — 447
 Дараган Симеон, священник — 114, 379
 Даренко Павел, титар — 159
 Даценкова Матрона — 392
 Дверник Никифор (Ничипор) — 308, 310
 Де Боскет, інженер — 442
 Де Брецинова Анна (De Brecinowa Anna), поміщиця — 9, 347, 348, 486
 Дебальмен Г.М., генерал-майор — 9, 362, 487
 Девлет-Гірей — 49
 Деденко Федор — 344
 Дедушинский Алексей — 419, 420, 424, 425, 431
 Демианов Петр, дячок — 149
 Демиденков Петр, дячок — 145, — 146
 Демянов Дионисий, священник — 146
 Ден В. — 18, 23, 107, 118
 Денисевич Иоанн, священник — 241, 343, 345
 Деперадович — 456
 Дергай Микола — 308

- Джежеря Василь — 245
 Джуха И. — 28, 208
 Дий, ієромонах — 306
 Дик, сотник — 440
 Димитриев Іаков, священик — 145
 Димитриев Михаил, священик — 149
 Димитрий, титар слободи Пушкарівки — 147
 Димитрий, хрестовий ієрей — 361
 Димитрій Ростовський (Туптало Данило Савич) — 435
 Диміна Василіса — 118, 119, 431, 432, 494
 Динда Иван, паламар — 160
 Диченко Андрей, дячок — 159
 Діонісієв І. (Діонісієв Іоанн), священик — 307, 454
 Дмитриев Нестор, дячок — 160
 Дмитриев Петр, церковнослужитель — 175
 Дмитрий, вахмістр — 302
 Добрашевич Софроній, архімандрит — 79
 Догрык Андрей, титар — 159
 Додлевский Дамиан, священик — 419, 420, 424, 425, 431
 Доисав Поликроний — 403
 Домонтович Сидор — 308
 Доне Михаил, капітан — 157
 Доні — 443
 Дорошенко Кузьма — 417
 Досифей, архімандрит — 365, 488
 Драб Петро — 418
 Дривалев Федор, дячок — 315, 387
 Дробот Андрей, священик — 426
 Дробот Моисей — 289
 Дроботуненко Ілья — 199
 Дружиніна Є. (Дружинина Е.И.) — 16
 Дубина Костянтин, дякон — 9, 253, 474
 Дубник Иван — 274
 Дубосар (Віхневич) Ефросинія — 358
 Дубосар Ігнат — 358
 Дубровін М. (Дубровин Н.) — 10, 21, 23, 204, 205, 207, 215
 Дудников Федор, паламар — 171
 Дурнев Федот — 394
 Дьмин Федор Іванович — 431
 Дьміна Елизавета — 431
 Дядченко Павел — 417
 Дячевський Димитрій, дячок — 145
 Дячевський Михайло, дячок — 145
 Дьяков Антон, підканцелярист — 36, 334
Е.К. — 29, 55, 400, 401, 491
 Евдокимов Александр, син священика — 176
 Евдокимов Евдоким, священик — 176
 Евдокимов Иван, онук священика — 176
 Евдокимов Иван, дячок — 176
 Евдокимов Микита Александрович, онук священика — 176
 Евдокимов Микита Евдокимович, син священика — 176
 Евстратієвич Даниїл, священик — 159
 Евтих, титар шанця Сєнтовського — 155
 Егоров Иван, сторож — 178
 Елизавета, черниця — 362
 Елиссей, начальник монастиря — 382
 Емелиан, паламар слободи Ново-Кам'янки — 157
 Емелянов Осип — 376
 Еремеев Іоанн, паламар — 319
 Еремий, паламар висківської церкви — 159
 Ерж Василий, старшина — 370
 Ерофеев Стефан, священик — 297, 396, 419, 420, 424-426, 431
 Ерьев Михаил, рядовий — 432
 Ефим Авраамович, онук паламаря — 172
 Ефимович Іаков, священик — 149
 Ефодієв Евстратій, титар — 155
 Ешак Ефрем, титар — 155
Євсевій, митрополит — 426, 427
 Єлчинський І., священик — 491
 Єпифаній, ієромонах — 92
 Єфрон І. — 479
Жежелевський Петр, канцелярист — 343
 Жеребецький Іоанн, священик — 151
 Жибенський Василій, намісник, священик — 150
 Живанович, майор — 158
 Живоглядів Іаков, секретар — 278
 Животовський Василь — 308
 Житніський Роман, дякон — 197
 Жомин Алексей, священик — 174
 Жомин Федор, син священика — 174
 Журавко Лукиан, титар — 145
 Жури́нський Федор, прапорщик — 289
 Журман Евфимій, священик — 199
Заблуда Алексей — 414
 Завадка Григорій — 128, 366
 Заворотной Мойсей, титар — 151
 За́ревський М — 54
 Залужський Феодор, священик — 157
 Запороженко Андрей — 378
 Зарецький — 418
 Захаревич Ф., священик — 105
 Захаржевський Василій, священик — 179
 Званов Яков, дячок — 158
 Звенигородський Д., козак — 442
 Зверов (Зверев) Василій, полковник — 9, 216, 217, 351, 468
 Зворхлина, капітанша — 281
 Зеленин Павел — 372, 375, 376
 Зеленський Симеон, священик — 154, 360
 Земенко Иван — 274
 Зєнковський Никифор — 274
 Зєновєєв Ірадіон, священик — 160
 Зєньковський (Зєнковський) Андрій, намісник, за́кажчик — 31, 47, 158, 216-218, 240, 437
 Зинов'єв (Зєнов'єв) Іван Тарасович, підпоручик — 238, 471
 Злажинський Іоанн, священик — 349
 Златоржевська Феодосія, дружина протопопа — 198

- Златоржевский, протопоп — 198
 Знаменський І. — 13
 Знаменський П. — 35, 45, 95, 97, 125
 Золотаревский Василий — 418
 Золотницкий Владимир, підполковник — 300, 423, 481
 Зосимович Артемій, хрестовий намісник — 30, 47, 146
 Зосимович Мойсей, священник — 147
 Зубковский Иоанн, священник — 157
 Зубова Мария Матвеевна — 412
 Зубрецкий Петр, священник — 160
 Зуєв В. — 444
 Зыменко Гавриил, священник — 384
- Иакинф**, ігумен — 361
 Иаков, протоіерей — 362
 Иаков, чернець — 326
 Иван Афанасьевич, син священника — 170
 Иван Иванович, онук священника — 174
 Иван Игнатьевич, син священника — 174
 Иван Львович, онук дячка — 170
 Иван, батько ієромонаха Ананія — 350
 Иван, дячок церкви слободи Вершинокам'янки — 148
 Иван, паламар плетеноташлицької церкви — 160
 Иван, паламар церкви шанця Мартоноши — 155
 Иван, ротмістр — 299, 300
 Иван, священник Миколаївської церкви в Боровенках — 171
 Иван, секретар — 276, 278
 Иванецкий Иван, священник — 198
 Иваницкий Петр, дячок — 181
 Иванов Алексей, дячок — 146
 Иванов Алексей, паламар — 152
 Иванов Андрей, намісник — 105, 328, 412
 Иванов Андрей, паламар — 146
 Иванов Андрей, священник — 182, 190
 Иванов Андрей, титар — 160
 Иванов Василий, син диякона — 168
 Иванов Василий, паламар — 177
 Иванов Василий, син священника — 176
 Иванов Василь, дячок — 144, 319
 Иванов Григорий, диякон — 168
 Иванов Григорий, дячок — 152
 Иванов Григорий, паламар — 154
 Иванов Григорий, паламар — 154
 Иванов Даниил, син священника — 169
 Иванов Демьян, зять священника — 194
 Иванов Евтихей, священник — 276
 Иванов Иаков, самборський паламар — 150
 Иванов Иван, дячок — 177
 Иванов Иван, дячок — 158
 Иванов Иван, священник — 177
 Иванов Игнат, дячок — 153
 Иванов Илья, підпоручик — 266
 Иванов Лаврентий, дячок — 147
 Иванов Мартин, дячок — 161
 Иванов Мартьян, староста — 402
 Иванов Михаил, син священника — 175
- Иванов Никифор, паламар — 178
 Иванов Никифор, паламар — 155
 Иванов Петр, священник — 194
 Иванов Роман, священник — 169
 Иванов Степан, прапорщик — 233, 234, 471
 Иванов Стефан, священник — 176
 Иванов Федор, священник — 175
 Иванов Христо, поручик — 432
 Иванов Яков, земунський паламар — 149
 Иванова Татьяна, дружина намісника — 412
 Игнатий, ігумен — 361
 Игнатий, митрополит Гревенський — 351, 352
 Игнатий, священник — 174
 Игнатий, священник — 414
 Игнатов Алексей, син церковного сторожа — 167
 Игнатов Леон, син церковного сторожа — 167
 Игнатов Моисей, церковний сторож — 167
 Игнатов Федор, син церковного сторожа — 167
 Иевлев Дмитрий, поручик — 293
 Иеремия (Уеремия), єпископ Неражський — 352
 Илия, чернець — 326
 Илковский Максим, дячок — 180
 Иллеин Дометий, священник — 149
 Илляшенко Василий — 384
 Иляшев Илия, священник — 181
 Ильенский Иоаким, священник — 415
 Ильин Михаил, священник — 362
 Ильин Федор, священник — 147
 Ильинский Иоанн, протоіерей — 182
 Инаков Александр, копійст — 178
 Инаков Тимофей, паламар — 167
 Иоаким, ієромонах — 287, 288
 Иоаким, митрополит — 358
 Иоаким, титар слободи Хорватівської — 157
 Иоанн, духовник, протоіерей — 140, 187, 190, 203, 213, 260, 268, 295
 Иоанн, намісник — 245
 Иоанн, настоятель, ієрей — 222, 301, 313, 338, 361, 363
 Иоанникий, архіандрит — 395, 396
 Иоасаф, архіандрит — 295
 Иорим, чернець — 326
 Иосиф, архієпископ — 296
 Иосиф, старообрядницький чернець — 426
 Иосифов (Иосифовов) Семен, священник — 195, 197
 Иосифов Василий, дячок — 148
 Иосифов Григорий, титар — 149
 Иосифов Димитрий, священник — 148
 Ирадион — 261
 Исааков Иван, титар — 150
 Исаев Федор, дячок — 147
- Іаков**, патер — 50, 205
 Иванов П. (Иванов П.) — 19, 29
 Иванов Степан, межовик — 9, 281
 Иеремия, грецький єпископ — 91, 303
 Иссей, ієромонах — 89

- Ілліч Василь, закахчик — 9, 47, 297, 397, 420, 426, 431, 432
 Інгельстром, генерал-поручик — 53
 Інокентій, архієпископ Псковський — 33, 139, 140, 187, 190, 203, 213, 260, 295
 Інокентій, єпископ — 457
 Іоасаф, єпископ — 107, 379
 Іоасаф, митрополит Київський — 451
 Іосиф II — 493
 Іраклій II, цар — 464
 Ірина — 121
 Ісайя, ієромонах — 451
 Ісідор, ієромонах — 109, 316
 Іскра І., полковник — 447
- К[...]** Павел, капітан — 212
 Кабузан В. — 25, 29
 Кадабаш (Кадабас) Федор — 218
 Кадкул Павел, титар — 158
 Казмин Матвей, дячок — 167
 Казченко(Казченков) Григорій, священник — 414
 Кай Данило, титар — 145
 Кайдашка — 418
 Каленик, паламар шанця Суботицького — 156
 Каленовський А., священник — 9, 338, 339, 414
 Калининков Мартин, священник — 172
 Калінікос, єпископ — 91, 303
 Калістрат, ігумен — 436
 Калнишевський Петро, кошовий отаман — 20, 40, 62, 87, 88, 127, 225, 279, 364, 365, 449, 456, 458, 469, 478, 480, 488
 Калюеров С.А. — 49, 127
 Калченко Иван — 344
 Камаренус Ламбрис (Камарин Лембер), титар — 405
 Камбурлей М., землевласник — 441
 Каменев Варфоломей, старообрядець — 412
 Каменев Яков, старообрядець — 412
 Кандиба Михайло — 289
 Капіджи-баші Ахмет-ага, козловський начальник — 9, 204
 Капля Афанасий, паламар — 156
 Капля Осип — 245
 Капніст В., полковник — 442, 449
 Капніст, прапорщик — 449
 Караказов, секунд-майор — 216
 Карацоглу Трифілій, священник — 48, 49, 52, 53, 209, 464, 466
 Кардашка (Кардашко) — 418
 Карл XII, король — 436, 446
 Карлашевич Стефан, священник — 157
 Карлицький (Карлецкий) Лука, священник — 98, 145, 357, 359, 415
 Карлицький Иван, священник — 98, 359
 Карлицький Федір, підканцелярист — 44, 193, 398
 Карпов Андрій, комендант — 9, 308, 309, 311
 Карпов Василь — 394
 Карпов Іоанн, священник — 45, 46, 111, 413, 415-419
 Карташев А. — 12, 99, 483
- Касинов Василій, комісар — 299, 300
 Касіян, ризничий ієромонах — 222
 Касіан, архімандрит — 43, 213
 Каслівцев Петро, — 9, 108, 316
 Касьєманов Андрей Васильєвич, син священника — 173
 Касьєманов Василій, священник — 172
 Касьєманов Федосей Васильєвич, син священника — 173
 Катенов Мелентій — 372
 Катерина I, імператриця — 481
 Катерина II, імператриця — 12-17, 20, 22, 25-27, 29, 31-35, 43, 44, 47-49, 51, 60, 80, 88, 96, 98, 115, 120, 121, 127, 128, 130, 132, 137, 139, 142, 190, 206, 207, 213, 214, 227, 228, 232, 235, 238, 258, 294, 303, 335, 336, 342, 352, 377, 380, 396, 427, 433, 434, 437, 438, 457, 458, 463, 469, 471, 485, 488, 490, 492, 497
 Катунін Ю. (Катунин Ю.) — 27, 28, 29
 Качалов Яков, старшина — 279
 Качановський, ротмістр — 199
 Качур Иван — 308
 Кашенко А. — 88
 Каюк С. — 19, 20,
 Квасовський Стефан, священник — 181
 Квета Антон, паламар — 146
 Кветковский Иван — 171
 Кветчишин — 196
 Кедровская Уляна — 321
 Кедровський Герасим, міщанин — 321
 Кедровський Антон, підканцелярист, дякон, священник — 9, 36, 98, 319-325, 414, 484
 Кельїн (Кельин, Келин) Тимофій — 119, 392, 394
 Керим-Гірей, хан — 439
 Кива Алексей, титар — 149
 Киприянов Михаил, дячок — 180
 Киприянов Петр, священник — 180, 379
 Кирик — 418
 Кирил Филиппович — 168
 Кирилов Василій, дячок — 151
 Кирилов Стефан, паламар — 150
 Кирилов Тихон, священник — 178
 Кирилова А. — 121
 Киринос, єпископ — 91, 303
 Кириченко Алексей — 274
 Кириченко Андрей — 428
 Кириченко Емелиан — 274
 Кирияков Димитрій, священник — 396, 419, 420, 424-426, 431
 Кисленков Матвей, священник — 181
 Кисляченко Захарий, священник — 159
 Кияшкин Ефрем, дякон — 197
 Кіпріянов (Купріянов) Михайло, священник — 9, 116, 373, 374
 Климент, ризничий ієромонах — 161, 221, 241, 306, 361
 Климентидієв Ілля, священник — 396, 419, 420, 424-426
 Климентьев Ілья, священник — 277

- Климов В. — 42, 54
Климов Федор, паламар — 154
Клокачев Федор, контр-адмірал — 318
Клятченко — 417
Клятченко Василь — 418
Кобан Никифор — 274
Кобелев Василий — 372
Кобеляцкий Василий — 387
Кобилка Федор — 308
Ковалев Матвей, дячок — 181
Ковалевский Артем, дячок — 177
Ковалевский Иоаким (Аким Федоров), диякон — 144, 323
Ковалевский Матфей, диякон — 146
Ковалевский Стефан, священник — 147
Ковалевський Іоанн, священник — 9, 309-311
Коваленский Иоанн, протопоп — 305
Коваль Андрій, поручитель — 118, 422
Коваль Кондрат — 266
Коваль, запорожець — 466
Ковальські — 8
Ковпак Опанас (Колпак Афанасий), поміщик — 63, 318, 483
Ковтуненко — 418
Ковтуненко Иван — 417
Кодрат, паламар слободи Красне Поле — 156
Козирев В.К. — 23, 215, 282, 307
Козлитинов Петр, дячок — 180
Козловский Лукиан, священник — 153
Козмин Иван, дячок — 152
Козюра Данило, дячок — 308, 310
Колесник Лаврентий — 275
Колесниченко Иван, прапорщик — 289
Колесов Никифор — 394
Колодистенко Омелян — 417
Колодний А. — 42
Коломиец Иван, титар — 157
Колосовский Матфей, намісник — 165
Колотуренко Стефан — 274
Колядинский Иван, священник — 180
Комаревский Василий, священник — 170
Комаровский Василий, дячок — 151
Компанский Яков, прапорщик — 289
Кондратковский Іларіон, архієпископ Переяславський і Бориспільський — 103, 313, 327, 335, 338, 342, 347, 349, 427, 483, 485
Кондратов Василий, дячок — 152
Кондратов Матвей, диякон — 178
Кондратович Андрей, священник — 181
Конев Андрей — 394
Конев Харлам — 394
Конишевич Лука, Білгородський архієрей — 379
Коноваленко Антон — 119, 392, 394
Коноваленко Назар — 395
Константинов Андрій, резидент — 27, 204, 207, 462
Константинов Василий, священник — 153
Константинова В. — 11
Копейчик (Копеичин) Василий, син священника, дячок — 384, 385, 427
Кордовский Матвей, священник — 181, 354, 355, 356
Корж М. — 53, 54, 88
Корнилий, митрополит Новгородський — 114, 492
Коробчевской Василий, син священника — 174
Коробчевской Марк, священник — 174
Коробчевской Петр, син священника — 174
Коробчевской Стефан, паламар — 174
Коробчевской Яков, син священника — 174
Королев Иван — 196
Королев Кирилл, сержант — 365
Корольков К — 31, 55, 124
Корсунский (Корсунський) Хома — 218
Косенко Гордей — 370
Косенко Максим, титар — 152
Кособлик — 417
Костенский Василий, священник — 153
Костенський Самуїл (Костенский Самуил), священник — 153, 441
Костентинов Яким, вахмістр — 299, 300
Костич Алексей, намісник — 181
Костянтин, царевич — 16
Костянтинов Гавриил, священник — 181
Кот Семен, запорозький козак — 471
Коталевский Иаков, священник — 170
Коталевский Иван, паламар — 170
Котляр Исая — 386, 389, 391
Котлярев Герасим — 384
Котлярев Микита — 9, 117, 383, 384, 385
Котовка Евдокия — 200
Котовка Семен — 200
Коханов Емельян, син священника — 171
Коханов Иаков, священник — 171
Коханов Иван, син священника Іакова — 171
Кохановский Григорий, священник — 245
Кохановский, писар — 364
Коцарь — 417
Кочубей — 445, 447
Кочубей В., генеральний суддя — 446, 450
Кочубей Павел Васильевич, колезкий радник — 197, 379, 460
Кочуровский Иоанн, диякон — 144
Кошевський Роман, священник — 108, 181, 313, 314, 483
Кошевський Феодор, диякон, священник — 108, 405, 483
Кравець Дмитро — 119, 392
Крайней Кирило — 308
Крайней Петро — 308
Крамарев Стефан, копіст — 423, 424
Крамаренкова Евфимия — 199
Крамин, секунд-майор — 364
Крамской — 392
Крамська Аксинія — 119, 392, 394
Краснопольский Максим, священник — 286, 478
Красовский Дионисий, дячок — 148
Красовський Кирило, полковник — 458
Крач Максим — 417
Крачко Мануил — 418

- Кременецький Гавриїл, митрополит Київський — 31, 34, 35, 65, 88, 142, 186, 254, 255, 297, 298, 366, 436
- Кремянський Григорій, протопоп — 396, 419, 420, 424-426, 431, 491
- Кривоносенко Євдокія — 117, 366-372
- Кривоносенко Іван, козак — 117, 366-370
- Кривоносов Василій, священник — 180
- Крижанівський О. — 17, 81
- Крижановський Іаков, священник — 347, 348, 414
- Крижко В. — 11
- Крикун Ілля, паламар — 150
- Кровченков Федор, дячок — 168
- Кругляк Євстафій, титар — 151
- Крутинський Яков, дячок — 160
- Крыжановський Федор — 413
- Крыша Михайло, паламар — 159
- Ксенович Іоанн, священник — 160
- Кудашко Ф. — 121
- Куделенський Герасим, священник — 151
- Кудин (Кудим) Яким — 417, 418
- Кудин Іван, диякон — 170
- Кудин Михайл, брат диякона Івана — 170
- Кудрявцов Лука, дячок — 180
- Кузменко Іван Іванович, дячок — 171
- Кузменко Іван, священник — 171
- Кузменко Іосиф Іванович, паламар — 171
- Кузмин Петр, ресстратор — 206, 209
- Кузминський Павел, писар — 195
- Кукол (Кокол) Клим — 218
- Кулешева Євдокія — 392, 394
- Кулик Остап — 344
- Кулик Петр — 344
- Куликовський Феодор, священник — 154
- Кумовна Анастасія — 119, 392
- Курбакін (Кулбанін) Карп, дячок — 181, 315, 376
- Курдиманов Іоанн, священник — 181, 345, 374, 385, 386, 388-390
- Курдинський Іоанн, священник — 294
- Курилов П., священник — 455
- Курищенко Герасим — 198
- Курковський Іаков, священник — 153
- Куroid Федор, паламар — 148
- Куроїдов Олексій Матвійович, бригадир — 251-253, 473
- Куроченко Григорій — 308
- Курочка Герасим — 308, 310
- Курочка Марко — 308, 310
- Кустовський Стефан, священник — 414
- Кутало Наум, пікінер — 194
- Кухтин Кондрат — 394
- Кухтин Ларион — 394
- Куцовський Николай — 418
- Кушакевич Максим, диякон — 144
- Кушакевич Савва, священник — 156
- Кушакевич Симеон, священник — 144
- Кушнерев, поручик — 158
- Кушнеренко Андрей Іванович, писар — 198
- Кущев Федор, священник — 146
- Лабенський** Григорій, священник — 161, 216, 217
- Лаврентьев Федор, священник — 196
- Лазар Левко — 418
- Лазар, архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський — 450
- Лазарев Євстафій, дячок — 150
- Лазаренко Григорій — 344
- Лалаш, полковник — 385, 387, 388, 391
- Лаленков Іоанн, священник — 154
- Лаленков Стефан, син священника — 353
- Лаленков Фома, священник — 154, 353
- Лаленкова Елена, донька священника — 353
- Лаленкова Пелагея, донька священника — 353
- Лаленкова Стефанида, дружина священника — 353
- Ламиревський Іван, священник — 196
- Лановой Николай, генерал-майор — 314
- Ластовицький Андрій, син священника — 98, 102, 308-312
- Ластовицький Стефан, священник — 98, 307, 308, 312
- Ластовицький Феодор, диякон, священник — 98, 307-312
- Лата Федор — 276
- Латиш Нестор — 308
- Латишев В. — 51, 53
- Лахненко С. — 120
- Лашков Ф. — 28
- Лебединцев — 28
- Лебедь Поликарп, священник — 159, 240, 336, 337
- Лебов Василій, прем'єр-майор — 157
- Лев Степанович, син дячка — 170
- Леванідов А., полковник — 90
- Леварев Дем'ян, священник — 181
- Левендовський Іван, паламар — 412
- Леветський Андрей, священник — 151
- Леветський Іаков, священник — 157
- Леветський Іван, дячок — 160
- Леветський Іоанн, священник — 159
- Леветський Стефан, священник — 160
- Леветський Яков, дячок — 159
- Левецький Василій, священник — 9, 105, 327, 328, 484
- Левицкая Васса, сестра священника — 194
- Левицький Іаков, священник — 430
- Левицький Петр, диякон — 195
- Левицький Стефан, священник — 414
- Левітський І. (Левитський Іоанн), священник — 305, 306
- Левшин Платон, архієпископ Московський — 13, 33, 139, 140, 187, 203
- Ленев (Лень), вахмістр — 302
- Леонид, начальник монастиря — 226
- Леонтиев Алексей Кириллович, син паламаря — 169
- Леонтиев Кирилл, паламар — 169
- Леонтиев Степан, паламар — 178
- Леонтиев Трофим Кириллович, син паламаря — 169

- Леонтий, дячок трехибінської Покровської церкви — 174
- Леонтий, священник — 403, 404, 406
- Леонтий, титар слободи Ново-Кам'янки — 157
- Леонтович Іоанн, священник — 414
- Леонтовский Василий, священник — 347
- Леонтьев Тимофей, паламар — 168
- Леонтьев Федор, син паламаря — 168
- Леонтьев Филип, син паламаря — 168
- Лесницький Емельян, священник — 196
- Летихин Іаков — 399
- Ливерій — 404, 405
- Ливерій, ієродиякон — 194, 209
- Лиман І. — 25, 30, 54, 58, 63, 68, 78, 82, 90, 97, 101, 111, 120, 126, 137, 473, 480
- Лисаневич, поручик — 417
- Лисаневич, секунд-майор — 275
- Лисяков (Лисянов) Василий, священник — 9, 419
- Лисько, запорожець — 90
- Литвин Давид, паламар — 151
- Литовченко Кирилл, священник — 174
- Лиханский Іосиф, священник — 148, 221, 223
- Лишняк Никита, титар — 154
- Лібголт Яків, полковник — 9, 363
- Ліверій (Бондарь Леонтий), чернець — 93, 94, 325, 326
- Лобас Конон — 308
- Лобачевский Петр, священник — 153
- Лобачевский Петро, дячок — 157
- Лобей Герасим — 344
- Лобода Петро — 289
- Логвинов Роман, священник — 145
- Логинов Георгий, священник — 173
- Логинов Іван Георгиевич (Іван Большой), син священника — 173
- Логинов Іван (Іван Меншой), син священника — 173
- Логинов Іван, син священника — 173
- Логинов Карп, онук священника — 173
- Логинов Петр, син священника — 173
- Логиновский Федор, священник — 366-369, 371, 372, 489
- Логінов Олексій, канцелярист — 36, 316, 322, 329, 331, 349
- Локошкин Андрей, протопоп — 38, 179, 453
- Лопатин В.С. — 120
- Лот С. — 483
- Лотман Ю.М. — 120
- Лубенченко Іван — 274
- Лукашевский Іван, титар — 156
- Лукиан, паламар тернівської церкви — 159
- Лукиан, титар церкви слободи Вершинокам'янки — 148
- Лукианов Еремий, паламар — 151
- Лукианов Іван, дячок — 144
- Лукианов Михайло, дячок — 158
- Лукианов Стефан, дячок — 144
- Лукианов Тимофей, священник — 159
- Лукин Іоанн, священник — 180
- Лукин Степан, паламар — 174
- Лукиян, паламар церкви шанцю Мишурип Ріг — 146
- Лукіан, ігумен, присутній консисторії — 44, 166, 250, 347, 392, 393, 407, 424
- Лукіан, священник елизаветградської Успенської церкви — 98
- Лупун, титар — 154
- Лутенко Трохим, паламар — 149
- Любич Николай, священник — 196
- Любич Федор Николаевич, син священника — 196
- Любчик Григорий, священник — 347
- Лявровский Евдоким, священник — 180
- Ляликов Ф. — 126
- Ляскоронский Андрей — 199
- Ляцкой Василий, син священника — 172
- Ляцкой Гавриил, син церковнослужителя — 172
- Ляцкой Захарий, син священника — 172
- Ляцкой Ілья, син священника — 172
- Ляцкой Петр, священник — 172
- Ляцкой Стефан, син священника — 172
- Ляцкой Филип, син священника — 172
- Ляцкой Яков, церковнослужитель — 172
- Ляшевский Іван — 147
- Маиер** — 228
- Макаревський Феодосій, єпископ Катеринославський і Таганрозький — 5, 6, 10, 31, 32, 36, 38, 40-42, 46, 47, 51, 54, 55, 61-66, 70-77, 82, 83, 86, 87, 90, 92, 98, 100, 102, 105, 106, 108, 110, 122, 123, 138, 226, 228, 238, 449, 452, 453, 456, 477, 485, 489
- Макарий, ієромонах — 408, 409
- Макарий, священник, чернець — 379
- Макаров Никита — 372, 375, 376
- Макаровский Михаил, священник — 144
- Макидон (Македон) Іван — 218
- Макидонов А.В. — 462
- Макрицкий Андрей, священник — 180
- Максим Іванович, онук священника — 174
- Максим, ієромонах — 91, 93, 303, 405, 408, 409
- Максимов Михаил, священник — 145
- Максимов Петр, секунд-майор — 157
- Максимов Семен, дячок — 156
- Максимов Федор, дячок — 151
- Маленский Леонтий, священник — 165
- Малинова Г.Л. — 21, 23, 122
- Малиновський Петро Павлович, священник — 108, 314, 315
- Малинский Стефан, священник — 182
- Малішевич Стефан, священник — 122, 380, 381
- Мамованник, колодник — 197
- Манжелей А. — 10, 63, 286
- Мануил, чернець — 381, 382
- Маренкович Сава, священник — 153
- Марианна, черниця — 196
- Маринов Алексей, дячок — 171
- Маринов Антон Алексеевич, дячок — 171
- Маринов Стефан, син диякона — 171

- Марія — 261
 Марія Федорівна (Софія-Доротія-Августа-Луїза), Велика княгиня, імператриця — 380, 490
 Маркевич Іоанн, священник — 146
 Марко, титар шанця Суботицького — 156
 Марков Григорій, капітан — 216
 Марков Іван, полковник — 199
 Марков Іосиф, священник — 150
 Марков Константин, прапорщик — 289
 Марков Нестор, дячок — 153
 Маркович Алексей, дячок — 159
 Марнецький Григорій, священник — 153
 Мартасевич Петр, священник — 180
 Мартин, паламар Михайлівської церкви слободи Куколівки — 145
 Мартинов Іаков, син священника — 171
 Мартинов Олексій, полковник — 9, 66, 268-274, 453, 476
 Мартинов Тимофей, священник — 171
 Мартын, чернець — 399
 Марфа, ігуменя — 167, 199
 Марченко О. (Емельян), аколїт — 9, 297, 298
 Масленников Никита, купець — 320
 Масридия, черниця — 194
 Матвеев Андрей, дячок — 155
 Матвеев Афанасій, дячок — 169
 Матвеев Григорій, син дячка — 169
 Матвеев Ефим, син дячка — 169
 Матвеев Лаврентій, син дячка — 169
 Матвеев Леонтий, священник — 167
 Матвеевський Іоанн, священник — 151
 Матковський Яков, священник — 155
 Матфеев Андрей, священник — 149
 Матфей, паламар Успенської церкви містечка Крилова — 149
 Машталер Данило, титар — 147
 Машуков В. — 10, 70, 218, 220-224
 Медіновський Іван, паламар — 146
 Мезковський Іаков — 417
 Мелес Анатолій — 30, 87
 Менглі-Гірей, хан — 484
 Меренець Мануїл — 417
 Метелка — 20, 21
 Методовський Феодор, священник — 160
 Мешуревський — 417, 418
 Мизерный Іван, титар — 146
 Микола I, імператор — 63, 112, 486
 Микола, архімандрит — 91, 303
 Милорадивич Михайл, капітан — 198
 Мираполской Андрей Герасимович, син священника — 173
 Мираполской Герасим, священник — 173
 Мираполской Дмитрій, дячок — 173
 Мираполской Іван, син священника — 173
 Миргород Алексей, син священника — 412
 Миргород Захарій, священник — 412
 Миргород Николай, син священника — 412
 Миргород Николай, священник — 412
 Миронов Б. — 114
 Миронов Григорій, дячок — 319
 Миронов МIRON Степанович, межовик — 82, 236, 471
 Митусов Дмитрій, син священника — 177
 Митусов Іван, брат священника — 178
 Митусов Іван, син священника — 177
 Митусов Филипп, священник — 177
 Михайл Афанасьевич, син священника — 170
 Михайл, арнаут — 432
 Михайл, сотник — 281
 Михайленко Роман — 199
 Михайличенко Прокоп — 308
 Михайлов Василій, син дячка — 169
 Михайлов Василій, син священника — 171
 Михайлов Даниїл, священник — 122, 147, 361
 Михайлов Іван, паламар — 153
 Михайлов Кирилл, син священника — 171
 Михайлов Павел, паламар — 152
 Михайлов Роман — 274
 Михайлов Стефан, диякон — 167
 Михайлов Тимофей, дячок — 169
 Михайлов Федор, дячок — 161
 Михайлов Федор, священник — 171
 Михайлович Дмитрій, прем'єр-майор — 156
 Михайловський Федір (Михайловський Федор), священник — 9, 181, 304, 305
 Мицик Ю. — 11, 30, 68, 78, 79, 447
 Мищенков Артемій, священник — 180
 Мізюкевич Тимофій, священник — 9, 351
 Мілянєвський Ф. — 32
 Мильчев В. — 11, 296
 Мініх Карл, фельдмаршал — 435, 447
 Міскевич Андрій, священник — 64, 289, 290
 Мовчан Симеон, священник — 118, 156, 353, 354, 421-423
 Мовчан Федор — 308
 Могила Яков — 196
 Могилевський Іван, священник — 195
 Могилевський Филипп, дячок — 156
 Могилевський В. (Могилевський Василій), протопоп — 37, 39, 165, 188, 194, 280
 Могилєнкова Дарья — 196
 Могилієв Матфей, дячок — 160
 Могілянський Арсеній, митрополит Київський — 100
 Могін Петр — 394
 Могульова С. — 20
 Могущий Федор, дячок — 152
 Мойсеев Михайл, священник — 144
 Мойсеев Никифор, паламар — 175
 Мойсеев Григорій, священник — 145
 Мойсеев Стефан, син священника — 197
 Мойсенко Григорій, паламар — 158
 Мокренський Іоанн, священник — 182
 Молодецький Яким — 308
 Молохоновський Андрей, син священника — 198
 Момот Іван, титар — 154
 Монаховський Михайл, священник — 180
 Моргуєнко Яков — 417
 Мордвінцев В. — 81

- Мороз Иван — 275
 Мороз Павел — 388
 Мороз Яким, паламар — 155
 Мосьпан Н. — 68, 79
 Мочульський Феоктист, адміністратор, архі-
 мандрит — 34, 36, 43, 100, 133, 141, 142,
 166, 186, 195-197, 243, 261, 313, 315, 321,
 323, 324, 326, 327, 329, 333, 383, 436
 Мураєв (Мураєв) Василій — 328, 484
 Мурзакевич М. (Мурзакевич Н.) — 63, 108
 Муромцев Матвій, губернатор — 9, 22, 39, 64,
 108, 130, 236, 277, 289, 298-300, 366, 459,
 471, 480
 Мухин Герасим, паламар — 180
 Мухин Филипп, підканцелярист — 227, 235, 238
 Мюшкович, поручик — 417
Набоков Моисей, священник — 180
 Наваселов Ефим, реєстратор, канцелярист —
 227, 253
 Нагаєв Моисей, священник — 182, 197
 Надхін Г. (Надхін Г.) — 18, 64, 65, 79
 Назар, купець — 320
 Назаренко Николай, титар — 152
 Назарієв Гаврил, намісник — 165
 Назарієв Стефан, священник — 151
 Назарієв І. (Назарієв Іоанн), священник — 9,
 254, 255
 Наливайко Василій, священник — 348, 414
 Насулін Федор, дякон — 169
 Наталія Олексіївна, Велика княгиня — 490
 Наумов Аполлос, обер-секретар — 33, 139,
 140, 187, 190, 203, 206, 209, 213, 260, 268,
 295, 350, 365
 Нафаниил, ієромонах — 294
 Неводчиков М. (Неводчиков Н.) — 6, 32, 33,
 36, 38, 43-45, 47, 55, 61, 94, 98, 103, 122,
 124, 130
 Неводчиков, секретар консисторії — 457
 Неделский Василій — 158
 Неежсало Тихон — 386, 389
 Неживой Иван, писар — 364
 Некрилов Тимофій, капрал — 118, 420-423
 Некрилова Ксенія — 118, 421, 422
 Некрылов Никита — 421
 Некрылова (Шевец) Парасковія Матвеевна —
 421 – 423
 Некрылова Матрона — 421
 Нелин Алексей — 308, 310
 Немчинов І., капітан — 471
 Немчинов Осип, дячок — 378
 Неофітос, архієпископ — 91, 303
 Неронов Михайло — 119, 391, 394
 Неронова Акулина — 391
 Нестеров Алексей, син священника — 177
 Нестеров Гавриил, син священника — 177
 Нестеров Иван, священник — 177
 Нестеров Федор, син священника — 177
 Нестеровский Іоанн, священник — 156
 Несторов Павел, дячок — 153
 Нечаєв Иван, аудитор — 302
 Нещеренко Мойсей, паламар — 150
 Неяковский Симеон, священник — 155, 414
 Никита Михайлович, онук священника — 170
 Никитин Данило, титар — 149
 Никитин Максим, син дякона — 171
 Никитин Никифор, дякон — 171
 Никифор Іванович, онук священника — 174
 Никифор, дячок слободи Міклової — 158
 Никифор, єпископ Таландійський — 350
 Никифор, паламар Миколаївської церкви
 слободи Сухаревої — 169
 Никифоров В. — 55, 56
 Никодим, архієпископ — 91, 303
 Никодим, старообрядець — 131
 Николаєв Ефим (Ефрем [?]), титар — 154
 Николаєв Матфей, дячок — 154
 Николаєвич Афанасій — 308
 Николаєвич Стерий, син священника — 405-407
 Николай Іванович, син священника — 171
 Нипаздерный Остап — 418
 Нита Георгій, капітан — 403
 Новицкий Федор, священник — 180
 Новицький Яків — 8, 10, 42, 108, 126, 398
 Новоселицкой Михайло, дячок — 155
 Новосильцова Варвара — 119, 391, 394
 Новояжевский Василій, дякон — 156
 Новский Петр — 197
 Ножинский Іоанн, священник — 154
 Норов Дмитрій, генерал-майор — 9, 342, 343
 Норов П., головний командир Новосіченсько-
 го ретраншементу — 21, 299, 300, 480
 Носан Андрей, старшина — 279
 Носов Петр (Петр Омельянов), прикажчик —
 384
Обыйхвост Ігнат — 344
 Овнянко Иван — 417
 Овраменко Кость — 245
 Овсянников Е. — 132
 Одоєвський (Адоєвский), полковник — 9, 363
 Олейник Григорій — 308
 Олейниченко Сидор — 308
 Олександр І, імператор — 63, 438, 470
 Олександр Невський, князь — 493
 Олексій Михайлович, цар — 489
 Олійник О. — 78
 Олховский Андрей, дякон — 194
 Онисим, паламар церкви слободи Вершино-
 кам'янки — 148
 Онуфрієнко, козак — 441
 Оранний Василій, священник — 199, 200
 Оранський Максим, дякон — 200
 Оранський К. — 53, 54, 64, 65
 Орест, чернець — 195
 Орехов (Арехов) Иван — 392, 394
 Оришич Иван, титар — 154
 Орлов Андрей, секретар — 206, 209, 260
 Орлов Олексій Григорович, граф — 26, 91, 93,
 350, 352, 486

- Орловський Іаков, священник — 155, 415
 Орловський П. (Орловський П.) — 82
 Осадчий (Осадной) Іван — 344, 417
 Осадчий Іван — 245
 Осин Петро, поручик — 271
 Осипов Дмитрій, син дячка — 173
 Осипов Іван Іванович, син паламаря — 173
 Осипов Іван, паламар — 173
 Осипов Лукиан, ієрей — 319, 321
 Осипов Петро, поручик — 226, 227, 253
 Осипов Трофим, купець — 320
 Осипов Филипп, дячок — 173
 Осипова (Кедровська) Параскевія, донька ієрея — 319, 321
 Осман-паша — 478
 Оснецький Петро, дячок — 155
 Остапенко Василь, титар — 153
 Остапенко Іван — 274
 Остроух Петро — 266
 Очеретяний Ілія — 417
- Павел Федорович, онук дячка — 170**
 Павел, паламар добрянської церкви — 159
 Павел, підканцелярист — 319
 Павел, поручик — 418
 Павленко Іосиф, титар — 158
 Павленко Яков, титар — 149
 Павленков — 418
 Павленков Афанасій — 428, 429, 430
 Павло I, імператор — 13, 35, 42, 66, 107, 111, 120, 380, 461, 473, 482, 490, 492, 493
 Павлов Григорій, дячок — 159
 Павлов Диомид — 146
 Павлов Кондрат, священник — 157
 Павлов Матвей — 218
 Павлов Михаїл, канцелярист — 36, 213
 Павлов Михайло, купець — 320
 Павлов Петро, син священника — 173
 Павлов Петро, протопоп — 198
 Павлов Тимофей, священник — 173
 Павловський Васи́лій, священник — 332
 Павловський Константин, дякон — 180, 332, 333
 Павловський Нестор, священник — 152
 Павловський Симеон, священник — 182
 Павловський Михайло Карпович, протоієрей, професор — 473
 Палладій, Переяславський архієрей — 347
 Палладій, ієродиякон — 89, 299, 300
 Панар'їна (Панар'їна) Матрона — 119, 392
 Панар'їн Іван — 392
 Панасенко Стефан — 274
 Панкратов Николай, дякон — 199
 Пантазій Олексій, секунд-майор — 281, 477
 Пантелеймонов Даниїл, син священника — 172
 Пантелеймонов Іван, син священника — 172
 Пантелеймонов Константин, священник — 172
 Пантелеймонов Матфей, син священника — 172
 Папахрист Іоаким, ієромонах — 93, 351, 352, 486, 487
- Парфеній, духовник — 323, 324, 338
 Парфірій, єпископ Білгородський — 307, 482
 Паскаленко Симеон, священник — 153
 Паскевич П., бунчужний товариш — 124
 Пахолович Іоанн, священник — 150, 381
 Пашалак Зеновій, дячок — 150
 Пашенко Анна (Єфросинія) — 120
 Пашенко Яким — 344
 Перенко Степан — 128, 366
 Пересечанська Єфросинія — 427-430
 Пересечанський Прокоп — 427-430
 Пересечанський Іван — 9, 427-431
 Пересыпкин Поликарп, священник — 180, 333, 377
 Песковой Федор — 418
 Петро — 253
 Петро Леонт'євич, син дячка — 174
 Петро Никифорович, син паламаря — 169
 Петро, канцелярист Переяславської консисторії — 338
 Петро, канцелярист Слов'янської консисторії — 323
 Петро, новоаджамський титар — 148
 Петро, паламар церкви шанця Печки — 153
 Петро, полковий священник — 260
 Петро, протоієрей — 353, 360
 Петро, священник — 89
 Петро, синюхінобродський титар — 160
 Петрановський Андрей, священник — 197
 Петренко — 417
 Петрик, запорожець — 478
 Петро I, імператор — 12-14, 16, 35, 96, 99, 113, 114, 132, 242, 301, 317, 435, 448, 461, 466, 472, 473, 478, 481, 483, 485, 492, 495, 496
 Петро III, імператор — 12, 14, 87, 490
 Петров Алексей, полковий священник — 313
 Петров Афанасій, підпоручик — 411
 Петров Васи́лій, священник — 148
 Петров Григорій, священник — 199
 Петров Дмитрій, священник — 149
 Петров Дмитрій, дякон — 177
 Петров Іван Дмитрієвич, син дякона — 177
 Петров Іван, дячок — 145
 Петров Іван, священник — 174
 Петров Кирилл, дячок — 152
 Петров Леонтій, титар — 146
 Петров Логин, священник — 225, 368, 489
 Петров Михаїл, онук священника — 177
 Петров Николай, онук дякона — 177
 Петров Федор, намісник — 198
 Петров Федор, паламар — 157
 Петров Федор, священник — 151
 Петров Яков, бургомістр — 320
 Петровський Трофим, дякон — 197
 Петруновський Даниїл, дякон — 181
 Пикуленко Марія — 382
 Писаревський Іоанн, дякон — 147
 Писаревський Леонтій, дячок — 148
 Писаренко Іван, дячок — 158

- Писемський Олексій, прем'єр-майор — 232, 234, 236, 237, 470
 Пискун Трофим — 308
 Пікулєнко Марк — 117, 199, 382-385, 460
 Пірко В.О. — 455
 Плечко — 418
 Плохій С. — 17, 68, 79, 81
 Плуговський Симеон, священик — 156
 Побігайло, колишній запорожець — 23
 Пованицький Василій, священик — 181
 Погожий (Погожей) Іван — 119, 392
 Погорелой Василій, паламар — 181
 Погорелой Іосиф, диякон — 181
 Погребної Савва, священик — 180
 Подгорський Іоанн, священик — 353
 Поддубний Мартин, паламар — 150
 Подольський Іаков, священик — 155
 Подольський Іван — 344
 Подсинної Савва, канцелярист — 178
 Подтиканий Іван, паламар — 149
 Покровський І. — 30, 32, 38, 47, 48, 54, 56, 57, 95
 Полетіка, поміщик — 61
 Полонська-Василєнко Н. — 15, 20, 48 1
 Полца Іван — 245, 344
 Помазан Андрей — 392
 Понамарєв Іоанн, священик — 181
 Понамарєнко Іван, мешканець Привілля — 274
 Пономарєнко Іван, вершинокам'янський мешканець — 413, 414
 Пономаров — 418
 Попелнецький Антон, дячок — 156
 Попелнецький Василій, священик — 146
 Попелнецький Іаков, священик — 148
 Попєсков Кирило — 289
 Попов В. — 448
 Попов Василій Іванович, син церковнослужителя — 174
 Попов Даниїл, дячок — 318, 451
 Попов Іван, церковнослужитель — 174
 Попов Ігнат, сторож — 168
 Попов Кирилл Пантелеймонович, онук церковнослужителя — 173
 Попов Логин, церковник — 173
 Попов Михайло, канцелярист — 266, 315
 Попов Пантелеймон Логинович, син церковнослужителя — 173
 Попов Петр, онук церковнослужителя — 173
 Попов Петр, священик — 182
 Попов Степан Пантелеймонович, онук церковнослужителя — 173
 Попов Степан, пристав — 179
 Попов Стефан, священик — 131, 318, 402, 451
 Попов Терентій, паламар — 180
 Попов Федот, онук церковнослужителя — 173
 Попов Харитон, паламар — 180
 Попович Матвей, отаман — 289
 Попович Семен — 198
 Поповичева Агафья — 198
 Поповський Григорій, священик — 169
 Порохневський Роман, канцелярист — 44, 415
 Порохня Григорій, духовний намісник — 37, 40, 64, 165, 188, 280, 297, 298, 449, 451, 459
 Порохов Павел — священик — 396, 419, 420, 424, 425
 Порошенков Антоній — 181
 Посуцько О. — 30, 31
 Потапов Александр, священик — 146
 Потьомкін Григорій Олександрович, генерал-губернатор — 9, 10, 16, 17, 20-27, 29, 32, 37, 38, 43, 51, 58, 62, 65, 77, 80-82, 91, 119, 120, 130, 131, 133, 142, 143, 186, 201, 207, 209, 213, 215, 224-226, 236, 237, 243, 256-258, 268, 282, 296, 299, 301-304, 306, 352, 364-366, 408, 410, 411, 426, 437, 458, 460, 464, 471, 478-481, 488, 492, 493
 Потьомкін Іов, архієпископ Катеринославський, Херсонський і Таврійський — 126
 Пояленко Василій — 274
 Правий Іван, прапорщик — 289
 Пригара Василій, дячок — 150
 Прилуцький, межовик — 250
 Продайдуша Андрей — 395
 Прозоровський Олександр Олександрович, князь — 204, 325, 326, 462
 Прокопєєв Алексей, диякон — 150
 Прокопєєв Афанасій, дячок — 170
 Прокопович Феофан — 483
 Прокофій, купець — 320
 Протопоп, козак — 441
 Прохоров Василій, священик — 415
 Пряхін Ю. — 26
 Путимцов, підполковник — 260
 Пушкар Мартин, полковник — 439
 Пясецький Парфеній, протопоп — 240, 300, 301, 313, 363
 Пятниця (Пятниченко) Василій — 386, 388, 389
Рад[...] Гаврила, капітан — 275
 Радєнко Мина, титар — 146
 Радиноєв Петр, титар — 149
 Радойчин Василій Николаєвич, капітан — 158, 443
 Радойчина, капітанша — 295, 296, 479
 Радєнко Григорій — 383
 Раєнков Іаков, священик — 180
 Раїчевич, прапорщик — 227
 Ракол (Ракул) Григорій, бургомістр — 218
 Ранич, капітан — 281
 Рант, грек — 118, 431, 432
 Расєвський П. (Расєвський Петр), потопоп — 108, 269, 273, 274
 Расопов Максим, канцелярист — 377
 Растреллі В., архітектор — 477, 487
 Ребриков Роман, писар — 20, 364
 Ребрикова Марья Мелєтьєвна — 364
 Рєвущий Прокопій, священик — 197
 Резник Стефан, титар — 145
 Резников Іван, син священика — 169
 Резников Павел, священик — 169
 Резников Тимофєй, син священика — 169

- Резников Федор, син священника — 169
 Репнін, генерал — 487
 Репнінський Яків, бригадир — 92, 341, 352
 Репчинский Даниил, священник — 152
 Решетиленко Степан — 392
 Ришов Григорий, канцелярист — 350
 Рогачев Алехен, купець — 130, 320
 Роговенко Григорий, диякон — 38, 179, 453
 Роговенко Павел., священник — 182
 Рожков Иван, купець — 415
 Розанов Гавриїл, архієпископ Катеринославський і Гаврійський — 6, 30, 39, 42, 44, 54, 55, 57, 64, 65, 70-76, 82, 95, 110, 124, 125, 138, 457, 475
 Розумовський Кирило, колишній гетьман — 124, 125, 445, 447
 Рой Влас — 275
 Рокитянская Пелагея — 385-391
 Рокитянський Іван., дячок — 106, 385-391
 Рокитянський Іоанн, диякон — 121, 385-391
 Роман, канцелярист — 326
 Романов Григорий, священник — 145
 Романов Захар — 274
 Романов Федор, дячок — 157
 Романови, династія — 16
 Романович Роман, прапорщик — 289
 Романовський А. (Романовский Андрей), протопоп — 37, 165
 Романченко Григорий — 274
 Ромодан Іаков, священник — 150
 Ромаński Степан — 241
 Росенський І. (Росенский Іоанн), священник — 9, 156, 220
 Россінський В. (Росенский Василий), намісник — 31, 153, 437
 Рошка Василий — 218
 Рошкевич Іван, канцелярист — 222, 223
 Рудановський Григорий, секретар — 295
 Рудановський Іринарх, ігумен — 166, 194, 198, 280, 343
 Руденко Андрей, титар — 150
 Руденко Іван — 195
 Руденко С., чернець — 194
 Рудик (Руденко) Стефан, ключник — 308, 310
 Рудик Ілья, титар — 146
 Рудинський Іван, управитель — 272, 273, 274, 275
 Рудянко Ефим Никифорович, син дячка — 171
 Рудянко Никифор, дячок — 171
 Рудь Іван, титар — 156
 Рум'янцеv-Задунайський Петро Олександрович, граф — 9, 27, 204, 426, 462, 483
 Рускевич Георгий, священник — 152
 Рыбак Василь, титар — 159
 Рыбалка (Рибалка) Яков — 308, 310
 Рыбалка Матвей — 275
 Рыков Григорий, канцелярист — 260
 Рябінін-Склярєвський О. — 21, 23, 122
 Рябошапка Герасим — 344
 Рябуха Григорий — 308
 Рябченко Данило, паламар — 157
Саббин Леонтий, священник — 154
 Сабелникова (Юшкова) Феодосия — 392, 394
 Сабєцький Іван, старшина — 364
 Савва, дячок Чорного Ташлика — 159
 Савва, паламар шанця Мошорина — 156
 Савинов Іоанн — 181
 Савицький Василий, протоколіст, реєстратор — 213, 365
 Савицький Андрій, підканцелярист, канцелярист — 44, 339, 340, 391, 415
 Савич Алексей, намісник — 199
 Савич Николай, полковий писар — 367
 Савурський Єфимій, протопоп — 31, 39, 108, 188, 200, 458
 Савченко І. — 24
 Садоцький Федор, священник — 154, 360
 Сасенко Р. — 42
 Сажєнков Ефим, аудитор — 320
 Сакафїл, ієромонах — 109, 316, 318
 Саламацький І. (Саламажский, Саламацкий Іоанникий), козак, священник — 9, 98, 253, 254, 255, 473
 Салафилл, ієромонах — 407
 Салтыков (Салков), капітан — 225
 Сальков Симеон, капітан — 369, 370
 Самойлов Семен, паламар — 145
 Самоохотов Іван — 198
 Самуїл, єпископ Білгородський — 307
 Самуїл, єпископ Крутицький — 33, 139
 Сапаєва — 196
 Сапожников І.В. — 21, 23, 67, 122, 476
 Саражинович Григорій, підканцелярист, диякон — 36, 250, 291, 322, 332, 354, 357, 383, 392, 419, 473
 Сарра, ігуменя — 167,
 Сахаровський Яков, паламар — 150
 Сахневич Кирилл, священник — 150
 Сачава Антон — 308, 310
 Сачавенко Іван — 308
 Сачаєв Павел, намісник — 196
 Сверський Кондрат, ієрей — 266
 Светайло Яков, священник — 194
 Свєч Анастасий, титар — 406
 Свешников К. — 121
 Світайло Іоанн, протопоп, викладач семінарії — 36, 125, 323, 337
 Северський Кондрат, священник — 381
 Седейко Гаврило, паламар — 146
 Семенкин Іван, паламар — 180
 Семенкин Іоанн, священник — 180
 Семен, канцелярист — 296
 Семен, лисогірський паламар — 160
 Семен, паламар церкви шанця Надлак — 154
 Семен, секретар — 377
 Семендяєв Козма — 372, 375, 376
 Семенов Анисим, паламар — 168
 Семенов Іван, дячок — 154
 Семтелий Кирк, капітан — 432
 Сендецький Сидор — 308
 Сенявський Ілля, священник — 182

- Сеперович Антоний, священник — 145, 357
 Сеперович Иван, паламар — 145
 Серафимов С. — 48, 49, 51, 55
 Сержин Евфимий, священник — 431
 Сергей Филиппович — 168
 Сердечный Демьян, священник — 181, 386, 388, 389
 Серебренников Амвросій, архієпископ Катеринославський і Херсонеса-Таврійського — 41, 56, 437, 471
 Середа Антоний, ієромонах — 326
 Середа Василий, диякон — 195
 Середин Косма — 119, 392, 394
 Серенко Илия, титар — 159
 Серый Григорий, паламар — 146
 Сибирцов Иван — 197
 Силярович Аким, канцелярист, купець — 320
 Симичев Александр Дмитриевич, дійсний статський радник — 233, 234, 471
 Симонович Степан, писар — 301, 306, 343
 Симоновский Савва, священник — 158
 Синельников К., ротмістр — 471
 Синецкий Косма, священник — 151
 Синолицын Гаврил — 427, 430
 Снявский Аврам, дячок — 151
 Сиса Карпо — 308
 Ситник Иван, отаман — 289
 Сичкарев Лука, перекладач — 139, 213
 Сіноліцина Васса — 9, 117, 427-430
 Скалозуб Ю. — 38
 Скальковский А. — 6, 18, 54, 87, 88, 400
 Скаржинський Петро, поміщик — 9, 348, 486
 Скворцов В. — 43, 55
 Скибин Василий, син священника — 174
 Скибин Иван Иванович, син священника — 174
 Скибин Иван, священник — 174
 Скібінський В., намісник — 31, 437
 Скоропадський І., — 450
 Славак Гаврила, дячок — 169
 Славгородский Григорий, священник — 182
 Сливецкий Степан, полковий суддя — 367
 Слоновский Петр, священник — 214
 Слоновський (Слоновский Иоанн), закахчик — 47, 197, 198
 Слухаевский Григорий, диякон — 198
 Слюсарев Яков, дячок — 153
 Сляднев Матвей — 376
 Смичадло Николай, паламар — 381
 Смолич І. — 12, 24, 25, 34, 53, 95, 97, 98, 100, 106, 113, 116, 127, 128, 131
 Смолюдович Димитрій, священник — 9, 10, 129-131, 144, 291, 319, 320, 323, 354, 357, 398, 401, 402, 414-416, 419, 422, 437, 491
 Сморожский Иван — 274
 Снежиха — 418
 Соболев Гавриил, паламар — 167
 Соболев Петр, паламарський син — 167
 Сова Корней — 308
 Созонт, намісник — 44, 193, 288, 346, 349, 356, 359, 398, 408, 414, 423
 Сокальський Володимир, архімандрит — 9, 19, 87-90, 298-300, 480
 Соколовський (Соколовский Иаков), священник — 9, 166, 251, 252, 280, 297, 298, 406
 Сокологорский Евстафий, священник — 280
 Сокологорский Федор, священник — 199
 Солкул Григорий, титар — 160
 Сорока Іоанн, священник — 9, 415, 419
 Сорока О. — 11
 Сорокін Г. (Сорокин Г.) — 79
 Софія, віщунка — 127
 Софроний, чернець — 362
 Спиридонов, адмірал — 94
 Спінул О. — 13
 Ставицький М. (Ставецкий, Ставицкий Николай), диякон — 9, 144, 220
 Станіславський Іоанн, намісник — 36, 44, 190, 192, 252, 312, 319, 323, 327, 331, 337, 359, 371
 Станіславський П., вчитель семінарії — 124
 Стахевич Федор, священник — 119, 127, 180, 391, 392-395
 Стаценков Григорий, син диякона — 173
 Стаценков Иван, диякон — 173
 Шашевський Василь, священник — 483
 Стеблинский Іоанн, протоієрей — 343
 Степан, дячок краснянської Архангельської церкви — 170
 Степан, козак — 216
 Степанов Алексей, син священника — 170
 Степанов Андрей, дячок — 155
 Степанов Антон, син священника — 170
 Степанов Василий, син священника — 177
 Степанов Константин, титар — 154
 Степанов Павел, син священника — 170
 Степанов Павел, диякон — 197
 Степанов Петр, священник — 177
 Степанов Прокопий, священник — 170
 Степанов Степан, син священника — 170
 Степанов Степан, паламар — 160
 Степанов Федор, священник — 170
 Степанов, секретар — 423
 Степановский Ефим, писар — 382
 Стефан, настоятель, ієрей — 161, 222, 361
 Стефан, титар слободи Онуфрївки — 152
 Стефан, церковний сторож — 168
 Стефанида, дружина грека Ранта — 118
 Стефанов Аким — 181
 Стефанов Алексей, дячок — 161
 Стефанов Герасим, священник — 145, 275, 357
 Стефанов Иван, син священника — 360
 Стефанов Іоанн, священник — 195, 197
 Стефанов Мартин, паламар — 153
 Стефанов Никита, священник — 360
 Стефанов Савва, син священника — 360
 Стефанов Филипп, священник — 147
 Стефанова Марфа, дружина священника — 360
 Стояновский Климент, дячок — 150
 Стражев Павел, синодальний секретар — 140, 187, 190, 203, 268, 350, 365
 Стрелцев Григорий, титар — 158

- Стукалова О. — 11
 Ступак Степан — 344
 Суворов Олександр Васильович, генерал-поручик — 9, 27, 49, 120, 204, 205, 207, 462, 463, 478
 Суворова Варвара Іванівна — 120
 Сулима Гаврила, канцелярист — 294, 355
 Сулима Іоанн, священник — 181, 315
 Сулима Іоанн, протопоп — 42, 198, 245, 249, 251, 271, 293, 294, 345, 355, 374, 385-391, 429
 Сулима Симеон, протопоп — 31, 181, 379
 Сурева Н. — 11
 Суханов, земський комісар — 228, 237, 471
 Сущенко Матвей, прапорщик — 289
 Сябринский Семен — 308
- Тагамлицький** Григорій — 245, 344
 Таковенко Іван — 274
 Таран Андрій, козак — 482
 Таран Яков — 370
 Тарановський Іаков, дякон — 177
 Тарановський Іван, дячок — 197
 Тарасенко Макар — 274
 Тарасевич Григорій (Тарасевич Георгій), священник — 180, 373
 Тарловський Кирило, священник — 63, 83, 484
 Татаринов Даниил, дячок — 180
 Татаринов Іоанн, священник — 116, 180, 372-376, 394, 395
 Татаринов Михаїл, дячок — 339, 340
 Татьяна — 198
 Тафай Корней — 308
 Текелій Петро, генерал-поручик — 19, 20, 22, 65, 215-217, 351, 467, 480, 486, 487
 Теплов Влас, паламар — 145
 Теплов Даниил, дякон — 144
 Теплов Петр, дячок — 145
 Теплов Савва, титар — 145
 Терлецький Іван, священник — 354
 Терлецький Іосиф, син священника — 355
 Терлецький Федор, син священника — 354, 355
 Терлецький П. (Терлецький Павел), священник — 9, 109, 110, 181, 328-332, 354-357
 Терпило (Терпилов) Петро, дякон, священник — 102, 106, 396, 419, 420, 424-426, 431, 491
 Терпило Елисей, священник — 196
 Тесовський Герасим, дячок — 157
 Тетянченко Василь — 417
 Тиква Яким, паламар — 152
 Тимиревський Михайло, дячок — 146
 Тимофеев Даниил, азовський священник — 178
 Тимофеев Даниил, бахмутський священник — 167
 Тимофеев Емельян, межовик — 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237
 Тимофеев Іван, дячок — 159
 Тимофеев Федор, дячок — 149
 Тимофей, паламар Михайлівської церкви Новомиргорода — 153
 Тимофиев Ефим, дячок — 152
- Тимошевський Г. — 52
 Тимченко Корней — 344
 Тимченко Павел — 274
 Тисаревський Ігнатій, священник — 199
 Тисаревський (Писаревський) Феодор, протопоп — 9, 42, 108, 181, 260, 283, 285, 314, 315, 398, 405, 407, 408
 Тихон, єпископ Воронежський і Єлецький — 167
 Тихонов Алексей, дякон — 178
 Тишко, солдат — 444
 Тищенко Сем[ен], титар — 152
 Тіняков Василь, генеральний писар — 9, 362
 Ткач Данило, титар — 153
 Ткач Іван — 417
 Ткач Ігнат — 417
 Ткач Іосиф, титар — 147
 Ткач Харитон — 417
 Токаренко Герасим, паламар — 145
 Толенов Антоній, ієромонах — 94
 Толенов, генерал-поручик — 94
 Толпекіна Фекла — 128, 377
 Томанов Кипріян — 372
 Тонканогов Михаїл, священник — 180
 Топиков Стефан, паламар — 147
 Тополницький Григорій, полковий священник — 195
 Топольський Димитрій, священник — 333
 Травен[...] Роман, канцелярист — 327
 Трандафілов Георгій (Юрій) — 404-407
 Трандафілов, секунд-майор — 281
 Тригуб О. — 30, 31, 42, 55
 Тригубов Евстафій, священник — 181
 Тригубов Михаїл, підканцелярист — 36, 44, 334, 415
 Триполит (Сателар) Димитрій, священник — 9, 48, 129, 402-408
 Триполит Анна, дружина священника — 406
 Триполит Георгій — 406
 Триполит Кириакі — 406
 Трипольський Григорій, брат священника — 198
 Трипольський Петр, брат священника — 198
 Трипольський Стефан, священник — 199
 Трипольський, священник — 198
 Трофим, священник Миколаївської церкви слободи Сухаревої — 169
 Трофимов Яков, служитель протопопського правління — 165
 Трофимова Лукерія — 119, 392
 Трубецкой, князь — 384
 Трунов Роман — 394
 Трушенко Іван — 196
 Трушенко Савва, паламар — 148
 Трыгуб Федор, паламар — 151
 Туменов Евдоким, колезький реєстратор — 227, 232, 235, 238
 Турчановський Іоанн, намісник Березанський — 141
 Тутолмін, правитель намісництва — 60, 80, 462, 475

- Увалов**, полковник — 156
 Угорчич Андрей, священник — 159
 Угрынович Иоанн, священник — 152
 Удовицкий Василий, ієрей — 424, 425
 Ул[ь]яников Матвей — 394
 Улевич Иоанн, священник — 160
 Улевич Онуфрий, священник — 148, 221, 223
 Ульяникова Марья — 394
 Уманец Василий — 367
 Уманец Евдокия — 367
 Уманский Андрей, священник — 168
 Уманский Дмитрий, син священника — 168
 Уманский Ефим, священник — 168
 Уманский Иаков, син священника — 168
 Уманский Иван, паламар — 168
 Уманский Михаил, син священника — 168
 Уманский Стефан, син священника — 168
 Уманцов Сидор — 274
 Уролович Георгий, священник — 155
 Усенко П. — 16
 Усенко Пантелеймон, священник — 199
 Усенко, священник — 199
 Устина, черниця — 362
- Фатеев** Иван, поручик — 395
 Фатеев Илья, підканцелярист — 395
 Федор Никифорович, син паламаря — 169
 Федор, паламар шанця Сентовського — 155
 Федор, ресстратор — 278
 Федор, чембрецький священник — 127
 Федоров Александр, священник — 176
 Федоров Андрей, син священника — 176
 Федоров Антон, титар — 319
 Федоров Василий, дячок — 169
 Федоров Василий, син священника — 175
 Федоров Григорий, дячок — 153
 Федоров Григорий, священник — 154
 Федоров Данило, дячок — 149, 319
 Федоров Иоанн, протопоп — 182
 Федоров Иоанн, священник — 147
 Федоров Иосиф Федорович, прапорщик — 277
 Федоров Кондрат, священник — 152
 Федоров Константин, паламар — 161
 Федоров Лев, священник — 149, 415
 Федоров Лукиан, священник — 175
 Федоров Никифор, дячок — 319
 Федоров Никифор, паламар — 147
 Федоров Никифор, священник — 178
 Федоров Николай, син священника — 175
 Федоров Роман, паламар — 154
 Федоров Семен, син священника — 176
 Федоров Симеон, священник — 146
 Федоров Федор, дячок — 160
 Федоров Яков, титар — 148
 Федорова Евдокия — 195
 Федорович Н. — 451
 Федосеев Моисей, священник — 181
 Федотов Михаил, священник — 180
 Федотов Петр, паламар — 180
 Федотов Семен, канцелярист — 238
- Федотов Филипп, священник — 180
 Федотова Татьяна, дружина сержанта — 415
 Фелипович Феодосий, священник — 181
 Феодор Степанович, син дячка — 170
 Феодоракі, священник — 127
 Феодосій, ігумен Нефорощанського монастиря — 450
 Феодосій, ігумен Софроніївського монастиря — 81
 Феотокі Никифор, архієпископ Слов'янський та Херсонський — 7, 9, 10, 25, 26, 43, 44, 46, 51, 52, 56, 61, 63, 64, 66, 68, 80, 81, 92, 93, 105, 107, 112, 113, 119, 120, 122-126, 130, 131, 133, 136, 193, 211-214, 250, 285-295, 318, 319, 326-329, 332, 336-340, 343, 344, 346-351, 355-358, 391-393, 397-402, 405-409, 411, 413, 420, 424, 426, 427, 432, 434, 436, 437, 449, 450, 461, 466, 471, 479, 485
 Феофан, втікач із монастиря — 198
 Феофан, начальник Самарського монастиря — 83, 227, 231, 232, 234, 235, 238
 Фидровский Герасим — 197
 Фидровский Иаков, священник — 198
 Филип — 261
 Филипов Василий, син священника — 171
 Филипов Даниил, священник — 170
 Филипов Иоанн, священник — 180
 Филипп, син сторожа Стефана — 168
 Филиппов Василий, паламар — 177
 Филофей, ієромонах — 198
 Филчакова Матрона — 394
 Фиринька, сотенний отаман — 199
 Філіппов, священник — 106
 Філчаков Иван — 119, 391, 394
 Фіофілакт, єпископ Болгарський — 476, 495
 Фома, чернець — 362
 Фомич Феодор, протопоп — 9, 40, 121, 122, 266, 276-280, 362, 363, 380, 381, 397, 420, 424, 425, 431, 449, 459, 477, 490
 Фон Роткірх, викладач семінарії — 125
 Франциск Феодосий, капрал — 432
 Францишка — 415
 Фрідріх II, король — 32, 433
 Фрідріх Опанас (Фридрих Афанасий), писар — 20, 21, 122, 361
 Фріз Г. (Freeze Gregory L.) — 97, 99
 Фролов Андрей — 271, 272
 Фуркало Иван, титар — 155
- Халєпа** Степан, прапорщик — 289
 Ханделеев Павел, син протопопа — 412
 Ханделеева Елена, дружина священника — 412
 Ханделеева Маргалина, дочка протопопа — 412
 Ханделеева Марфа, дочка протопопа — 412
 Ханделєєв (Хандалєєв) Олексій, священник — 37, 38, 42, 46, 179, 306-308, 412, 453
 Хандогой Семен, дячок, дячок — 180, 200
 Харевский, поручик — 299, 480
 Харитонов Фома, дячок, — 144

- Харченко Данило, титар — 156
 Хаустов Степан — 119, 391
 Хижняківський Матвій — 470
 Хитровський П. (Хитровский Петр), священник — 117, 427-431
 Хмелнецкий Иоанн, священник — 155
 Хмельницький Богдан, гетьман — 486
 Ходиревський (Хольдревский) Влас, секунд-майор — 232, 235, 237, 471
 Ходкевич А. (Chodkiewicz A.) — 17
 Холодовский Григорий, отаман — 289
 Хорват І. — 18, 30, 79, 437, 440-442
 Хорунженко Микита — 417
 Хотаревский (Хоптаревский) Иван — 291, 419, 424, 425, 431
 Хоцинский Симеон, священник — 342, 344
 Хоцинський Іоанн, син священника — 105, 342 – 346
 Хоченко Никита, паламар — 157
 Храпач Павел — 344
 Хрещетинский Василий Григорьевич, син священника — 176
 Хрещетинский Григорий, священник — 176
 Хрещетинский Петр Григорьевич, син священника — 176
 Хрещетинский Степан Григорьевич, син священника — 176
 Хрипков, підканцелярист — 271
 Христофор, грек — 406
 Христофор, чернець — 326
 Худенков Иван — 392, 394
 Худко — 417
- Цебрей** — 418
 Циберт В. — 24, 469
 Цимбал Кондрат — 344
 Цинтилович, священник — 143, 144, 321, 325
 Циондинь Іван — 417
 Цувцура Яков, паламар — 159
 Цыбулников Артем, дячок — 181, 385, 386, 388, 389, 390
 Цыбулников Федор, дячок — 181
- Чабанова** — 418
 Чабар Стефан, титар — 159
 Чайковский Григорий, паламар — 158
 Чапала Иван, паламар — 157
 Часник Василь, титар — 146
 Часников Павел, священник — 147
 Чебаров Григорій, гусар — 121
 Чепелівський (Чепелевский) Феодор, священник — 368, 489
 Черевашка Яков — 336,
 Черевков Лукьян, дячок — 177
 Чередник Никита — 418
 Черкас Влас — 344
 Черкашенин Иван — 372
 Чернев Влас, писар — 245
 Черний Терентий, купець — 320
 Черников, секунд-майор — 158, 443
 Чернов Иван, поручик — 427
 Чернов Леонтий — 354, 355, 356
 Черновский Даниил, священник — 180
 Чернухін С. — 28
 Чернявский Максим, дячок — 182
 Чернявский Мойсей, дячок — 153
 Чернявский Федор, дячок — 150
 Чернявський, колишній запорожець — 23
 Черняк, полковник — 447, 450
 Чертков Василий Олексійович, губернатор — 9, 20, 22, 23, 37-42, 52, 58-63, 65, 66, 77, 82, 83, 91, 105, 108, 120, 142, 143, 190, 193, 207, 209, 211, 224-226, 228, 232, 235-238, 241-244, 252, 253, 256-259, 268-271, 274, 282, 283, 285, 293, 295, 296, 301-304, 306, 314, 325, 327, 332, 364, 391, 437, 453, 463, 471, 474, 481, 483, 484
 Чертков Гавриил, священник — 199
 Чертков Дмитрий, секунд-майор — 229, 231, 232, 234, 470
 Чертков Николай, капітан — 228, 229, 231-234, 470
 Четвериков Николай, канцелярист — 295
 Четвертиха — 418
 Чеховский Исая, священник — 158
 Чистяков Егор, ад'ютант — 326
 Чмелик Никифор, паламар — 153
 Чорный Федор, дячок — 147
 Чубенко Данило — 392
 Чубенко Катерина — 119, 392
 Чумаков Илия, дякон — 181
 Чухно Семен, титар — 156
- Шабарын** Захарий, титар — 150
 Шаблин Степан — 394
 Шагін-Гірей, хан — 9, 203, 462
 Шаковецький Антон, підканцелярист — 44, 408
 Шалигін О. (Шальгин Алексей Корнилович), надвірний радник — 232-234, 471
 Шаль, професор — 125
 Шамраєв І. (Шамраев Иоанн), священник — 9, 180, 270, 272, 273, 476
 Шапаревский Иосиф, дячок — 146
 Шарков Павел, дячок — 148
 Шахов В. — 111, 112, 129, 440
 Шахов Григорій Дійович — 271, 377, 476
 Швець Харитон, титар — 152
 Швидкий Йосип, запорозький козак — 473
 Швидько Г. — 11
 Швец Матвей — 421, 423
 Шевич — 456
 Шевченко Т. — 13, 86
 Шепетковский (Шепитковский) Никифор, священник — 383, 384
 Шеретюк В. — 16, 17
 Шерстюк Прокоп, титар — 151
 Шестаков Яким — 274
 Шибелный Иван, титар — 158
 Шинкаренко Семен, паламар — 149
 Ширин-Мурза — 49
 Шиян Р. — 16, 20, 21

- Школа Илия, паламар — 147
 Шпак Алексей, дячок — 158
 Шпаковский Стефан, священник — 147
 Шпотя Григорий — 418
 Шрам Яков — 266
 Штакельберг Отто-Магнус, граф — 426, 493
 Шульженко, отаман — 361
 Шульга, колишній запорожець — 23
 Шульгейко, отаман — 451
 Шульженко М. — 11
 Шумакевич Ігнатій, священник — 118, 422, 423
 Шумаков Василий — 394
 Шумейков, поміщик — 480
 Шумило Андрей, титар — 159
 Шаслицев Гавриил, священник — 147
 Шекин Андрей — 394
 Щербина Григорий — 218
 Щербина Никифор — 418
 Щербина Степан — 289
 Щербинский Никита, намісник — 197, 200
 Щитинский Евстафий Васильевич, служитель
 протопопського правління — 165
 Щитинский Тимофей, священник — 194
- Эрсеки**, митрополит — 302
- Ювеналий** (Иувинилий), ієромонах — 196, 326
 Юдин Тихон — 372, 375, 376
 Юрченко П. — 76
 Юстиніан — 490, 499
 Юхно Павел — 195
 Юхновский Иосиф, священник — 180, 387
 Юшков Лаврентій — 119, 392, 394
 Юшкова Агафия — 292, 394
- Яблуновский** Василий, священник — 149
 Яворницький Д. — 10, 18, 20, 38, 40, 46, 47,
 54, 62, 64, 65, 70-72, 74, 76, 79, 82, 83, 85,
 86, 88, 97-100, 106, 111, 112, 114, 115, 117,
 124, 125, 214, 251-255, 308-313, 367-372,
 379, 413, 474, 492
 Языков Микола Данилович, губернатор — 9,
 61, 199, 276-279, 282, 283, 288, 290, 292,
 358, 460
- Якимов Иван, син священника — 194
 Якимов Петр, кобеляцький священник — 194
 Якимов Петр, микитинський священник — 396,
 419, 420, 424-426, 431, 491
 Якимов, капитан — 158
 Якоба Данил — 418
 Яков, колезький реєстратор — 427
 Яков, паламар тишківської церкви — 160
 Яков, протопоп — 198
 Яковенков Василий, священник — 9, 181, 330,
 354-357
 Яковенков Иосиф, священник — 180
 Яковлев Александр, паламар — 177
 Яковлев Афанасий, священник — 155
 Яковлев Георгий, паламар — 172
 Яковлев Диомид, дячок — 154
 Яковлев Еремей, священник — 178
 Яковлев Максим, дячок — 156
 Яковлев Павел, священник — 178
 Яковлев Петр, дячок — 149
 Яковлев Семен, паламар — 152
 Яковлев Федор, титар — 156
 Яковлев Федор, священник — 151
 Яковлевич Димитрий, канцелярист — 363
 Яковлев, обер-прокурор — 457
 Якуба Василь — 417
 Якубович Феодосий, священник — 160
 Ялі І. (Яли И.А.) — 48
 Яненко Иван — 308
 Яновский Василий, священник — 195, 196
 Яновский Григорий Иванович, писар — 165
 Яновский Михаил, дякон — 199
 Яновський (Яновский) Іоаким, протопоп,
 ректор семінарії — 36, 37, 39, 44, 125, 126,
 165, 188, 189, 243, 245, 251, 252, 269, 270,
 307, 316, 319, 323, 326, 327, 334, 337, 339,
 340, 359, 367, 368, 379, 397, 408, 414, 450, 491
 Яровенко Василий — 274
 Яровенко Максим, паламар — 156
 Ястребов В. — 63, 72

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

- Австро-Угорщина** — 18
Автономна Республіка Крим — 435, 462, 494
Адамовка, село — 342, 343, 344
Аджамка, р. — 439
Аджамка, слобода, містечко — 10, 64, 70, 148, 218 – 224, 439
Азак, м. — 435
Азов, фортеця, м. — 7, 18, 23, 29, 47, 48, 140, 177, 433, 435, 452
Азовська, губернія — 18, 21 – 24, 27, 29, 30, 32, 37, 39, 40, 46, 48, 51, 55 – 57, 59 – 61, 67, 80, 94, 95, 106, 112, 119, 125, 126, 133, 138, 140 – 142, 179, 186, 190, 193, 195, 200, 201, 203 – 205, 207 – 209, 211, 224, 227, 228, 232, 235, 238, 245, 257, 258, 268, 270, 283, 285, 293, 296, 301, 304, 306, 307, 311, 326, 327, 342, 343, 363 – 366, 433, 435, 437, 447, 449, 453, 455, 459, 462, 475, 481
Азовське, море — 18, 23, 208, 209, 435, 464, 466
Азовське, узбережжя — 16, 433
Азовський, повіт, — 41, 190, 452
Айдар, р. — 451
Аксаї — 435
Албанія — 16
Алексеевка Хорошая, село — 228, 231, 232, 233, 234, 471
Алексополь (див. Нефороща) — 446
Алексопольський, повіт — 194, 196, 446, 483
Алтипармакова, слобода — 157
Андріївка (Андреевка), слобода, село Новоса-
нжарського району — 163, 447
Андріївка (при р. Волнянці) — 70, 90
Андрусівка (Андрусевский), шанець — 70, 150, 440
Антоль, село 357
Арад — 467
Артемівськ, м. — 435
Архангельськ, м. — 488
Архангельська, єпархія — 57, 466
Архангельський, шанець — 154, 360, 442
Архіпелаг (Грецький архіпелаг) — 26, 486
Асесорське (П'ята Рота, Привільне, Привілля, Асесоровский), шанець — 181, 455
Астраханська, губернія — 24, 224, 296, 301, 306, 364 – 366
Астраханська, єпархія — 57, 131, 466
Атарка, яр — 229
Афанасьєвка, слобода — 483
Афиньянская, єпархія — 351
Афон (Афонська гора) — 32, 92 – 94, 194, 326, 340, 399, 433, 460, 463
- Бабайківка** (Бабайковка), слобода — 62, 70, 98, 164, 192, 253, 254, 297, 450, 473, 474
Багате, село — 464
Базавлук, р. — 464
- Баклан, м. — 493
Балаклава — 48
Балаклейка, р. — 490
Балаклейський, район — 453, 454
Балаклея, село — 384, 454, 490
Балкани — 442
Бандурівка — 70
Барвінківська, паланка — 18, 23, 469
Барвінківський (Барвінковостінківський), повіт — 23, 307, 364, 469
Барвінкова Стінка — 58, 70, 127, 191, 241 – 246, 248 – 251, 257, 307, 318, 343 – 346, 453, 459
Барвінкове, районний центр — 459
Баришівка — 436
Батурин — 89, 435
Бахмут (Бахмутка), р. — 435, 436
Бахмут, м. — 23, 37, 38, 57, 66, 74, 110, 140, 167, 178, 179, 257, 433, 435, 451, 452, 455, 474
Бахмутський, повіт — 18, 433, 452, 471
Бахчисарай — 48, 203, 462
Безгинове (Безгиновка) — 175, 452
Безручок, урочище — 195
Белведер, слобода — 360
Белецьківка — 70
Белєв, м. — 453
Бендери, м. — 406, 492
Берда, р. — 16, 18, 23, 433, 435, 469
Березівка (Березовка), слобода — 182, 191, 456
Березівка, р. — 444
Берека, р. — 453, 454
Береснеговатий, яр — 233
Берестова, р. — 453 – 455
Берестовенька (Берестовенка, Ворошилово) — 180, 191, 373, 377, 454
Берестовенька, р. — 454
Берецька Вершина (Береки, Берецкая Вершина, Верхние Береки) — 180, 191, 268 – 270, 273, 332, 333, 372 – 376, 379, 454, 476
Бериславський, район — 479
Берлін, м. — 32, 433
Бессарабія — 16, 486
Бечий (Бечя, Беча, Бечка), шанець — 151, 441
Бешеве (Старобешеве) — 77, 210, 212, 465
Бешка, р. — 275, 438, 443, 477
Бешка, слобода — 145, 421 – 423, 438
Бик, р. — 474, 477
Бирючинський, повіт — 493
Бишкін (Бишкинские Вершины, Верхний Бишкин) — 180, 191, 394, 395, 454
Біла, пустош — 471
Білгород, м. — 80, 203, 461
Білгородська, губернія — 482
Білгородська, єпархія — 37, 38, 41, 56, 67, 68, 80, 84, 95, 134, 179, 180, 182, 185, 192, 193, 200, 203, 306, 456, 459

- Білгородська, область — 493
Білики (Белики), село — 162, 446
Білівська (Белевська), фортеця — 24, 37, 38, 41, 42, 66, 70, 80, 91, 179, 190, 191, 198, 200, 203, 225, 227, 233, 234, 271, 301 – 303, 306, 377, 453, 454, 474
Білогірськ, м. — 494
Білозерка — 70
Білорусь — 17
Бірки — 488
Близький Схід — 462, 500
Богатир — 77, 210, 211, 465
Богданівка, село Бахмутського повіту — 471
Богданівка, село Доманівського району — 467
Богданівка, село Олександрівського повіту — 470
Богданов, село — 350
Богодухів, містечко — 477
Богомолівка (Богомоловка), село — 164, 448
Богородицький, ретраншемент — 192, 311
Богоявленська (Богоявленская), слобода — 152, 441
Боковенка, р. — 480
Болгарія — 16
Борисоглібська фортеця (Заочепская, Очин, слобода) — 108, 182, 192, 453, 456, 483
Борівське (Боровская) — 174, 452
Борова, р. — 451, 452
Борова, слобода — 41, 67, 180, 191–193, 454, 459
Боровеньки (Боровенки), село — 170, 451
Бородаївка — 64, 70, 147, 439
Бортки, село — 461
Боянська (Буянська, Оболенська), слобода — 438
Брацлавщина — 17, 457
Бригадирівка, село — 449
Брусей, село — 161, 445
Брянська, область — 493
Бугогардівська, паланка — 18, 25, 439, 442, 443, 467
Бузівка — 70, 456
Букварка, село — 442
Букурешти (Букурешты, Бухарест), м. — 347, 486
Бутівка — 440,
В'язівок — 71, 105, 327, 328, 484
Валківський, район — 447
Вараждин (Вараджин), шанець — 151, 441
Варварівка (Варваровка), село — 163, 447
Варшава, м. — 426
Василювка — 197
Василівка (Васильевка), слобода Жовтого гусарського полку — 152, 441,
Василівка, село полковника В. Капніста — 449
Васильківка — 70
Васильківська (Васильевская), фортеця — 66, 73, 179, 191, 453
Ватажковое, урочище — 195
Велика Андрусівка, село — 440
Велика Виска, село — 443
Велика Вись, р. — 441, 442, 486
Велика Знам'янка — 70
Велика Каракуба (Роздольне) — 77, 210, 212, 465
Велика Михайлівка (Дібрівка) — 70
Велика Тернівка, р. — 484
Велика Янісоль (Велика Новосілка) — 77, 210, 211, 465
Велика, р. — 460
Велике князівство Литовське — 485
Великий Інгул — 18
Великий Луг — 22, 23
Великі Будища, містечко — 70, 162, 195, 196, 198, 446, 450
Великі Бучки (Большие Бучки) — 114, 379, 489
Великобудищанська, сотня — 446
Великоновосілівський, район — 465
Венеція — 32, 433
Веприк — 488
Верблужка, р. — 438, 439
Верблужка, слобода — 70, 148
Вергунка (Вергунский), шанець — 71, 181, 456
Верхньодніпровськ, м. — 438, 439
Верхньодніпровський, район — 438, 439
Вершацьке (Вершац), шанець — 71, 150, 440
Вершинокам'янка — 111, 148, 413, 415, 419, 439
Весела Гора (Веселогорськ) — 71
Веселая, слобода — 274, 275
Веселенька, маєтність — 456
Веселий Кут (Веселый Кут), слобода — 152, 441
Виска (Вись), 2-а рота Молдавського гусарського полку — 159, 443
Високі Буераки (Высокие Буераки), слобода — 414, 493
Вишгород — 458, 461
Візантія (Візантійська), держава — 16, 433, 472
Військо Донське (землі Війська Донського, землі донських козаків) — 18, 23, 41, 56, 184, 209, 433, 435, 452
Вільна — 71,
Вільно (Вильно), м. — 336, 485
Вільнюс, м. — 485
Вільховатка, село — 448
Вільшанський, район — 444
Вір'ювкіна (Веревкина) — 180, 191, 454
Власівка — 22,
Власівка (Власовка), село — 164, 448
Власівська, сотня — 440
Вовча, р. — 71, 465, 470, 474
Водяна (Водяная), слобода — 347, 348, 414, 486
Воєводівка (Воеводовка, Гендриковка) — 174, 452
Вознесенський, район — 486
Волководський, повіт — 42, 474
Волнянка, р. — 70
Вологодська, губернія — 490
Володарське — 466
Володарський, район — 466
Володимирська (Володимирська і Муромська), єпархія — 395, 491
Володимирська, губернія — 491

- Волосна, пустош — 471
 Волоська — 71, 276 – 278, 431, 432
 Волоська область — 305
 Волощина (Валахія) — 16, 334, 335, 358, 399, 474, 486, 495
 Волчя, р. — 257
 Вольності Війська Запорозького (Запорозькі Вольності, Вольності) — 5, 6, 8, 12, 16 – 21, 23, 25, 28 – 30, 32, 33, 40, 53, 54, 57, 58, 60, 63, 65, 67 – 69, 78, 79, 81, 82, 86 – 90, 97, 99, 107, 110, 122, 132, 133, 135, 137, 215, 297, 361, 433, 436, 443, 444, 456, 458, 459, 461 – 463, 469, 480, 482, 497, 499
 Воронежська, губернія — 421, 490, 493
 Воронежська, єпархія — 35, 37, 38, 41, 48, 56, 57, 68, 84, 95, 108, 134, 141, 167, 179, 182, 184, 185, 306, 316, 452, 464
 Ворскла, р. — 436, 444, 446 – 448, 450, 451, Вуковарський (Вуковарський, Буковар), шанець — 155, 442
 Вышняя Беленка, шанець — 181
Гавриловка, слобода — 285
 Гавронці (Гавронцы), село — 161, 445
 Гадяцький, полк — 366, 368 – 370, 488
 Гадяч, м. — 488
 Галаганівка, слобода — 71, 275, 276, 477
 Гараганівка — 71
 Гард — 65, 67, 72, 215 – 217, 467
 Гентурка, р. — 441
 Гетьманщина — 488
 Гєєвка (Бурлей), слобода, село — 41, 191, 192, 459
 Глинський (Глинский), шанець — 150, 440
 Глінськ — 44
 Глобине — 448
 Глобинський, район — 448, 460
 Глобовщина, село — 460
 Глоговац, шанець — 151, 441
 Глухів, м. — 435
 Гнатівка (Старогнатівка), село — 77, 212, 466
 Говтва, р. — 448
 Головач, село — 162, 445
 Головківка, село — 438
 Гончарская, слобода — 157
 Горбанівка (Горбановка), село — 162, 446
 Горешні Млини (Горешные Млины), село — 163, 447
 Готфійська та Кафійська, єпархія — 7, 9, 15, 25, 28, 47 – 52, 76, 77, 99, 112, 134, 135, 136, 463, 464, 466
 Градижский, повіт — 194, 196
 Градизьк (Городище), селище міського типу — 460
 Гремячее, село — 423, 424
 Греція — 16, 256, 257, 399, 460, 484
 Гриби (Рибці, Грибы), село — 162, 446
 Григорівка (Григоровка), село — 164, 448
 Григоріівка (маєтність Скавронської) — 71
 Григоріівка (на р. Вовчий) — 71
 Григоріівка (Рождественська) — 66, 75, 453
 Григоріівська, фортеця — 435
 Гришино, урочище — 227, 239
 Грузька (Грузкая), 14-а рота Молдавського гусарського полку — 160, 414, 444
 Грузька Говтва, р. — 448
 Грузька, р. — 437, 443
 Грунская сотня — 366, 367, 368
 Грунь — 488
 Гупалівка (Гупаловка) — 62, 71, 164, 192, 450, 488
Давидівка, слобода — 442
 Дакія — 16
 Дашів, фортеця — 484
 Дем'янці, село — 461
 Демидівка (Демидовка), село — 164, 165, 448
 Демидівка (Демидовка), село — 164, 449
 Деріівка — 63, 71, 146, 438
 Десна, р. — 487
 Диканський, район — 445, 446
 Диканька — 71, 161, 195, 444, 446
 Диківка (Диковка), слобода — 157, 440, 477
 Димбовиця, р. — 486
 Димитрівський, повіт — 41, 190, 452
 Дібрівка — див. Велика Михайлівка
 Дмитрівка — 71, 293
 Дмитрівка (Дмитриевская) — 172, 452
 Дмитрівка (Дмитровка), село — 164, 449
 Дмитрівка (при Самарі) — 71
 Дмитрівський (Дмитровский, Дмитрівка), шанець, село — 151, 441
 Днепро́вская, провінція — 215
 Дніпро, р. — 16, 18, 20, 22, 23, 38, 40, 41, 55, 78, 140, 188, 190, 191, 364, 433 – 435, 438 – 441, 448, 449, 459, 464, 469, 470, 473, 477 – 479, 485
 Дніпровокам'янка (Днепровокамьянская), слобода — 146, 439
 Дніпровський, лиман — 71, 478, 484
 Дніпродзержинськ, м. — 54, 449
 Дніпродзержинське, водосховище — 438, 439, 448
 Дніпропетровськ, м. — 447, 449, 464, 477, 491
 Дніпропетровська, область — 438, 439, 447, 449, 450, 456, 458, 464, 469, 470, 471, 473, 474, 477, 483, 484, 491
 Дніпропетровський, район — 449, 473
 Дністер, р. — 16, 55, 492
 Дністровський, лиман — 20, 463
 Добровеличківка — 443, 444
 Добровеличківський, район — 443, 444
 Добрянкa, 7-а рота Молдавського гусарського полку, село — 159, 217, 351, 444
 Долеєвка-Кам'янка (Ново-Кам'янка), слобода — 71, 157, 443
 Долманівка, слобода — 452
 Доманівський, район — 467
 Домотканська (Домотканская, Домоткань), слобода — 147, 439
 Дон, р. — 55, 435, 472

- Донбас — 49
 Донець, р. — 191, 455, 456
 Донецьк, м. — 465
 Донецька, область — 435, 455, 456, 464 – 466, 472, 476
 Донецький, кряж — 464, 470
 Донеччина — 455
 Дубівка, р. — 466
 Дубові Гряди (Дубовые Гряды), слобода — 379, 489
 Дужулі (Дужули, Гужулі), село — 162, 446, 460
 Дунай, р. — 19, 20, 463, 487, 488
 Духова, гора — 451
 Дюрмен — 465
- Егейське**, море — 460, 484
- Євмишки**, село — 461
 Євпаторійський, повіт — 462
 Євпаторія, м. — 462
 Європа — 16
 Євсуг, р. — 452
 Єлизаветград, м. — 30, 92, 129, 130, 143, 144, 336, 400, 414, 422, 437
 Єлизаветградка — 71
 Єлизаветградська, провінція — 22, 31, 118, 130, 140, 188, 193, 221 – 223, 305, 306, 359, 380, 401, 421, 422, 433, 437, 443, 477
 Єлизаветградський, повіт — 39, 188, 189, 281, 348, 442, 468, 479
 Єникале, фортеця — 16, 18, 23, 26, 27, 32, 42, 52, 56, 57, 71, 91, 93, 94, 122, 140, 204, 301, 303, 304, 349, 350, 352, 405 – 409, 411, 433, 435
 Єпіфанівка (Епифановка) — 175, 451, 452
 Єфремівка, село — 454
 Єфремівська (Троїчнати́вська) фортеця — 66, 75, 180, 191, 268 – 271, 273, 274, 453, 454, 476
 Єя, р. — 16, 433
- Жемрек** — 465
 Жеребець, р. — 452
 Жуки, село — 162, 445
- Задунайська Січ** — 19
 Залнійна, слобода — 456
 Запоріжжя — 481
 Запоріжжя, м. — 16, 20, 42, 455
 Запорізька, область — 455, 456
 Запорожжя — 10, 15, 18, 19, 30, 40, 53, 54, 64, 65, 67, 68, 78, 79, 87 – 90, 97, 98, 100, 110, 122, 132, 136, 216 – 218, 297, 298, 361, 461, 484, 498
 Запорозька Січ (Січ) — 5, 20 – 23, 29, 30, 40, 62, 65, 67, 69, 81, 82, 88 – 90, 93, 106, 108, 122, 123, 188, 201, 204, 215 – 217, 226, 236, 261, 267, 299, 300, 326, 361, 364, 367, 370, 437, 440, 448, 458, 461, 462, 467, 469, 475, 480, 481 – 484, 487, 497, 498
 Захарівська, фортеця — 435
 Західна Європа — 15, 16
- Зачепилівський, район — 447
 Збур'ївський, ретраншемент — 64, 71
 Зелена, слобода — 122, 147, 361, 439
 Земун (Плахтївка, Успенське) — 72, 149, 440
 Зенківська, сотня — 117, 367,
 Зіньків — 488
 Зміїв, м. — 454, 459
 Зміївський, район — 454, 459
 Знам'янка (Знам'янка Друга) — 72, 130, 131, 401, 402, 491
 Знам'янка, районний центр — 440, 441, 443
 Знам'янський, район — 440 – 443, 477, 491, 493
 Знаменская, село — 230
 Золота Орда — 435
 Золотоноша, м. — 483
- Ингульская**, 6-а рота Молдавського гусарського полку (див. Лелеківка) — 159, 336, 338, 444
 Исаики, село — 327
- Іванецька** (Иванецкая), слобода — 153, 441
 Іванівка, село — 64, 72
 Іванівка, село — 72
 Іванівка, село Світловодського району — 441
 Іванченці (Иванчивцы), село — 162, 445
 Івашки (Ивашки), село — 162, 199, 446
 Ізмаїл (Смайлів) — 108, 358, 441, 487
 Ізюм — 80, 203, 461
 Ізюмська, провінція — 23, 41, 192, 203, 459, 461
 Ізюмський, повіт — 80, 203, 459
 Ізюмський, полк — 451
 Інгул, р. — 442
 Інгулець, р. — 79, 438, 440, 441, 443, 477
 Інгульська (Перевізька), паланка — 18, 25
 Інгульський, повіт — 480
 Іркутська, губернія — 490
 Іркутська, єпархія — 57, 125, 395, 466, 490
 Ірпінь, р. — 461
 Іртиш, р. — 488
 Іскрівка (Искровка), село (Чутівський район) — 163, 447
 Іскрівка (Искровка Триблясна, Искровка), село — 162, 445, 460
 Італія — 94
- Кагалея**, урочище — 20, 463
 Казарми, село — 443
 Казенний Торець, р. — 455
 Калантаївка (Калантаева), слобода — 152, 441, 456, 460
 Калапода, село — 350
 Калинівське — 63
 Калужина (Калужин), слобода — 147, 439
 Калужька, губернія — 443, 490
 Кальміус, р. — 23, 42, 65, 72, 106, 209, 464, 465
 Кальміуська, паланка — 18, 23, 25, 464, 469
 Кальміуський, повіт — 23, 469
 Кальніболотський (Калніболотский, Кальніболота), шанець, село — 154, 442
 Кальчик, р. — 466

- Кам'яний Брід (Каменный Брод), шанець — 181, 456
 Кам'янка — 65, 72
 Кам'янка (Камянка), село — 164, 297, 298
 Кам'янка (Камянка), село (Диканський район) — 161, 445
 Кам'янка, р. — 18
 Кам'янка, р. — 439
 Кам'янське (Дніпродзержинськ) — 54, 164, 449
 Каменський (Камянский), шанець — 149, 440
 Камишуваха — 72, 181, 241, 244, 245, 453, 455
 Канів, м. — 485
 Каниж (Каниж), шанець, село — 155, 442
 Караванська (Караван), слобода, село — 72, 354 – 356, 487
 Кара-Кермен (Ачі-кале), фортеця — 484
 Каракуя — 48
 Карамбіс, мис — 492
 Карань (Стара Карань, Гранітне) — 77, 210, 212, 465
 Карасівка, р. — 494
 Карасубазар, м. — 118, 431, 432, 494
 Карасуя, село — 406
 Караяшник, хутір — 452
 Каркінітська, затока — 475
 Карлівка (Карловка), містечко, місто — 163, 196, 447
 Карлівський, район — 447
 Карнаухівка (Карнауховка), село — 164, 449
 Карпати — 488
 Катерининська, провінція — 41, 42, 179, 198, 224, 241, 248, 293, 307, 329, 330, 332, 378, 433, 447, 455
 Катерининський, повіт — 39, 107, 188, 189
 Катерининський, шанець (Орлик) — 65, 72, 161, 215 – 218, 444
 Катеринослав — 6, 24, 31, 42, 47, 52, 55, 62, 64, 66, 72, 77, 83, 120, 124, 125, 208 – 211, 233, 238, 253, 271, 295, 325, 328, 412, 453, 464, 466
 Катеринославська та Херсонська, єпархія — 30, 31, 55
 Катеринославська, губернія — 42, 53, 81, 462
 Катеринославська, єпархія — 5, 6, 10, 36, 38, 51, 54, 55, 82, 83, 86, 100, 126, 138, 226, 228, 238, 453, 471, 477
 Катеринославська, провінція — 238
 Катеринославське, намісництво — 30, 60, 80, 121, 130, 435, 444, 446, 455, 460, 462, 464, 475, 483
 Катеринославський, повіт — 228, 232, 235, 236, 237, 470, 471
 Катеринославщина — 54, 55, 471
 Кафа — 48
 Каховське, водосховище — 491
 Келеберда, містечко — 164, 439, 448
 Керменчик (Старий Керменчик, Старомлинівка) — 77, 211, 465
 Керч, фортеця — 16, 18, 23, 26, 27, 32, 42, 52, 56, 57, 72, 91, 122, 129, 140, 301, 303, 304, 318, 402, 405 – 409, 433, 435
 Керченська, протока — 435
 Керченський, півострів — 26
 Київ — 40, 54, 65, 87, 89, 98, 100, 106, 297, 319, 326, 382, 435, 437, 458, 473, 483, 484
 Київська, губернія — 472, 482, 484, 485, 493
 Київська, єпархія (митрополія) — 30, 35, 37, 39, 56, 68, 79, 84, 93, 95, 98, 103, 134, 142, 161, 165, 166, 182, 183, 185, 186, 188, 297, 299, 300, 306, 315, 325, 326, 335, 361, 362, 380, 484
 Київська, область — 435, 436
 Київська, сотня — 461
 Київське, намісництво — 460, 472, 487
 Київський, полк — 461
 Київщина — 17, 457
 Кильтень, р. — 442, 486
 Кирилівська (Кириловская), фортеця — 181, 192, 435, 455
 Кисіль, р. — 454
 Китай — 497
 Китайгород, містечко — 37, 47, 117, 163, 306, 367, 446, 447
 Кишенка (Кишенки), містечко — 163, 194, 199, 446, 448
 Кишинівська, єпархія — 55
 Кіклади, група островів — 484
 Кільчень, р. — 82, 251, 252, 253, 311, 464, 473
 Кільчень, слобода — 87
 Кінбурн — 18, 22, 56, 140, 433, 435
 Кінбурнська, коса — 435
 Кінські Води, р. — 18, 22, 23, 435, 469
 Кінсьководський, повіт — 42
 Кіровоград, м. — 437, 439, 441, 443, 472, 478, 493
 Кіровоградська, область — 438, 439, 440 – 444, 472, 477, 478, 486, 491, 493
 Кіровоградський, район — 439, 493
 Кіровоградщина — 477
 Кобеляки (Кобеляк), містечко — 31, 44, 163, 165, 194, 367, 370, 446 – 448
 Кобеляцький, район — 446 – 448
 Кобелячка, р. — 447
 Ковалівка (Ковалевка), село — 162, 445
 Ковпаківка — 72, 92, 93, 109, 118, 318, 341, 349 – 352, 432, 483
 Ковсуг, р. — 452
 Кодак — 88, 94, 279, 280, 326, 363
 Кодацька, паланка — 18, 449,
 Козелець — 487
 Козелецький, повіт — 487
 Козело Олшаное, село — 162
 Козирщина — 72
 Козлов (Гезлев) — 204, 462
 Козловська (Козловская), фортеця — 180, 191, 385, 387, 388, 453, 454
 Коломак, р. — 447
 Комар — 77, 210, 211, 465

- Комарівка (Комаровка), село — 163, 446
Комишуваха, селище міського типу
Оріхівського району — 456
Комісарівка — 72
Константиноград, м. — 453
Константиноградський, повіт — 194, 196, 447, 471
Константинополь (Царгород, Стамбул), м. —
16, 32, 47, 92, 94, 294, 326, 433, 479
Константинополь, село Маріупольського пові-
ту — 77, 210, 211, 465
Консьководівка — 72
Корнилівка — 471
Коробчине, село — 442
Коротяк — 72
Корфу, о. — 32, 43, 433, 466
Котельва — 488
Котівка (Котовка), село — 72, 164, 450, 482
Кочережки — 72
Кочубейка — 73, 197, 460
Красна, р. — 451
Красне Поле, слобода — 73, 156, 443
Красноград, м. — 453, 454
Красноградський, район — 454
Краснодонський, район — 455
Краснокам'янка, слобода — 145, 438
Краснопольє, село — 231
Краснянка (Краснянская) — 170, 451
Красулька, слобода — 461
Кременчук, м. — 24, 31, 56, 62, 108, 129, 140,
164, 283, 299, 359, 366, 433, 447, 448, 458
Кременчуцька, сотня — 448
Кременчуцьке, водосховище — 440, 460
Кременчуцький, повіт — 39, 188, 189, 193
Кременчуцький, район — 448, 449
Кремінна (Кременская), слобода — 170, 451, 452
Кремінна, р. — 451
Кремінський, район — 451, 452
Крилов (Крылов), містечко (Криловський
шанець) — 31, 129, 149, 440, 441, 477, 482
Крим (Кримський півострів) — 10, 16, 26 – 29,
47 – 53, 65, 76, 77, 91, 118, 122, 127, 133,
135, 140, 204, 205, 207 – 209, 211, 295, 350,
353, 410, 421, 431, 433, 435, 462 – 464, 466,
475, 479, 492, 494
Кримська Яма (Кримське, Кримський шанець)
— 73, 181, 455
Кримське, ханство — 27, 462
Кролевец, м. — 384
Кротенки, село — 445, 446
Крутий Берг (Крутой Берг), село — 162, 445
Крюків (Крюковский), шанець — 73, 149, 440
Крюківський, повіт — 39, 188, 189, 295, 380, 440
Кубань — 16, 462
Куземин — 488
Куклинці (Куклинцы), село — 162, 445
Куколівка (Куколовка), слобода — 145, 438
Кунпановой, яр — 233
Куруїдівка, село — 473
Курська, губернія — 454, 456, 490
Куцеволівка (Куцоволовка, Воронцовка),
слобода — 148, 438, 439
Кушнеревка, слобода — 158
Ламане, село — 449
Ласпа (Староласпа) — 77, 210, 212, 465
Лейпциг, м. — 32, 433
Лелеківка (Лелековка, Лелековская) — 240,
336, 337, 472, 479
Лелехівка (Лелеховка), село — 162, 446
Ленгоховка, село — 198
Ленивка — 180, 191, 391, 393 – 395, 430, 455
Ленінградська, область — 481
Лиман — 22
Лиман, р. — 326
Липняжка, 9-а рота Молдавського гусарсь-
кого полку, село — 160, 444
Лиса Гора (Лисогорская), 11-а рота Молдав-
ського гусарського полку, село — 160,
358, 359, 444
Лисичанськ, м. — 452, 455
Лисичанський район — 452
Литва — 485
Лихівка, селище міського типу — 439
Личківська, паланка — 18, 23, 469
Личківський, повіт — 23, 224, 225, 469
Личков (Личкове, Личковка), село — 164,
192, 225, 450
Лівенська (Ливенская, Шоста), фортеця —
182, 191, 197, 453, 456
Лівни, м. — 456
Лівобережна Україна (Лівобережжя) — 81,
85, 97, 448, 460, 472, 488, 497, 501
Лікаонія — 491
Лозова, р. — 82
Лозоватка, слобода — 157
Лозоватка, слобода капітана В. Радойчина —
158, 443
Лозоватой, яр — 233
Лозове (Лозовая) — 80, 82, 83, 229, 232 – 237, 471
Лозовенька — 180, 191, 454
Локощина (Лукощина), село — 162, 445
Ломівка, р. — 491
Лопань, р. — 479
Лохвиця — 470
Лошаковка, село — 311
Лубенська, сотня — 97
Лубенський, полк — 37
Луганськ, м. — 451, 456
Луганська, область — 451, 452, 455, 474
Луганчик, р. — 455
Лугань, р. — 18, 436, 456
Лучки, село — 163, 199, 448
Лютєж, село — 461
Лютенька — 488
Львів, м. — 58
Магдалинівський, район — 450, 483
Мазуровка, урочище — 450
Макаров — 435
Македонія — 16

- Максаків, село — 487
 Максимівка — 73
 Максимовка, слобода капітана О. Вишнякова — 156
 Максимовка, слобода секунд-майора П. Максимова — 157
 Макухівка, село — 460
 Мала Виска — 444
 Мала Статська, село — 460
 Мала Янісоль (Малоянісоль, Куйбишеве) — 77, 211, 466
 Малий Ігулець, р. — 18
 Малиши, село — 162
 Малі Будища (Мальє Будища), село — 162, 445
 Малі Водолаги (Малая Водолага) — 109, 181, 191, 328, 354 – 357, 378, 455
 Маловиськівський, район — 443, 444, 486
 Малоросійська, губернія — 35, 436
 Малоросія — 314
 Мамайка, р. — 493
 Мангуський, район — 466
 Мангуш — 77, 211, 466
 Манжелійка, р. — 448
 Манжеля (Манжелея), містечко — 164, 197, 199, 448, 449
 Маріуполь, м. — 27, 42, 51 – 53, 76, 77, 81, 127, 208 – 211, 464 – 466, 480
 Маріупольський, повіт — 51, 52, 99, 112, 211, 466, 470, 487
 Марківка (Марковка), слобода — 73, 199
 Мартоноша, шанець, село — 73, 154, 442
 Маслово (Ольшанка, Ольшанський, Масло-вая), 15-а рота Молдавського гусарського полку — 160, 444
 Матвівка (Павлоград) — 73, 228, 229, 231, 283, 470
 Мачін — 462
 Мачухи, село — 162, 445
 Машівка — 453
 Машівський, район — 445, 453
 Маяцька, фортеця (Маяки) — 66, 75, 181, 282, 453, 455
 Маячка, містечко — 163, 446, 447
 Мглин, м. — 493
 Межигір'я — 78, 81, 82, 86, 87, 89, 90, 458
 Мелихівка, село — 455
 Мельниково, село — 447
 Мерефа, м. — 459
 Мертві Води, р. — 18
 Микитино, містечко — 491
 Микитинська (Никитинская), фортеця — 108, 182, 314, 435, 456, 483
 Миклова, слобода — 158
 Миколаїв, м. — 444, 484
 Миколаївка (Монтуліна) — 73
 Миколаївка (Николаевка), село — 164, 449
 Миколаївка (при Таганрозі) — 73
 Миколаївська, область — 444, 467, 478, 484, 486
 Миргородський, полк — 18, 22, 37, 433, 440, 442, 443, 448, 482, 488
 Мировка, село — 197
 Миронівка — 73
 Мисеврія, м. — 326
 Михайлівка — 66, 453
 Михайлівка на Орелі — 73
 Михайлівка, військова слобода — 63, 283 – 285
 Михайлівка, Диканського району — 445
 Михайлівка, Катеринославського повіту — 53
 Михайлівка-Будянщина — 73,
 Михайловка, слобода — 199
 Михайловка, слобода полковника Золотницького — 423
 Михайловка, слобода Чорного гусарського полку — 156, 443
 Мишуриногорський (Мишурин Рог), шанець — 146, 438, 439
 Мілова (Миловая) — 180, 191, 454
 Містки (Мостки) — 171, 451
 Млинці (Мильці, Млинці), село — 162, 446
 Могилев (Могильов-Подільський) — 426, 493
 Могильово (Могилев) — 62, 73, 164, 192, 225, 449, 450
 Могильовська, єпархія — 57, 466
 Могильовський, повіт — 487
 Мож, р. — 459
 Мокра Білосарайка, р. — 466
 Мокра Волноваха, р. — 465
 Мокра Московка, р. — 18
 Мокра Сура, р. — 276 – 279, 477
 Мокрі Яли, р. — 465
 Молдавія (Молдавська земля) — 16, 130, 131, 333, 348, 358, 381, 399, 401
 Молдова — 492
 Монастирський, острів — 458
 Монжерова — 73
 Москва, м. — 33 – 35, 130, 139 – 141, 187, 424, 434, 436, 462, 475, 488, 493
 Московська, губернія — 443
 Мошни, містечко — 338, 485
 Мошоринський (Мошорин, Мошорине), шанець (див. Бешка) — 118, 156, 421, 423, 443
 Муравський, шлях — 455
 Муратове (Муратова) — 174, 452
 Мурзинка, слобода — 145, 438
 Мюшкова, слобода — 418
Наварін — 478, 486
 Надежда, село — 162, 445
 Надлак, шанець, село — 154, 442
 Надьканіж, м. — 442
 Нахичевань — 29
 Недогарки, село — 164, 448
 Некрасове, військове поселення — 443
 Немиров — 426
 Нефороща (Нехвороща), містечко — 37, 83, 163, 306, 446, 450, 456,
 Нижегородська, губернія — 490, 491

- Нижні Млини (Нижние Млины), село — 162, 195, 445
Нижній Ломів, м. — 491
Нижня Беленка, шанець — 181
Нижньодунайська, низина — 486
Никольська — 66, 73
Ніжин, м. — 93, 118, 326, 421, 484
Ніжинський, полк — 484, 493
Нікополь — 106, 491
Нікопольський, район — 123, 458, 464, 476
Нова Дніпровська лінія — 7, 18, 23, 24, 31, 37, 38, 42, 47, 48, 56, 108, 140, 180, 182, 192, 296, 306, 314, 364, 366, 433, 435, 437, 452, 453, 455, 458
Нова Прага — 73
Нова Сербія — 18, 30, 31, 69, 79, 138, 433, 436, 438, 440 – 443
Нова Січ — 5, 17 – 19, 25, 30, 33, 35, 53, 54, 57, 58, 62, 64, 65, 67 – 69, 78, 85 – 89, 98, 99, 111, 122, 132, 134, 137, 215, 363, 439, 443, 449, 458, 477, 482, 486, 491
Новая Виска, слобода — 347
Новгородка (Куповка) — 73, 419, 439
Новгородківський, район — 439
Новгородок, м. — 493
Новгород-Сіверська, єпархія — 460
Новгород-Сіверське, намісництво — 493
Новгород-Сіверський, м. — 435, 493
Новгородська, губернія — 490
Новгородська, єпархія — 51, 209
Нове Місто, м. — 493
Новий Бишкін (Новый Бишкін, Нижний Бишкін) — 180, 191, 454, 459
Новий Кодак — 18, 73, 164, 280, 362, 363, 449
Нові Водолаги (Новая Водолага) — 23, 31, 38, 44, 117, 191, 293, 304, 305, 315, 363, 379, 383 – 385, 388, 391, 428, 454 – 456
Нові Млини (Новые Млины), село — 162, 446
Нові Петровичі, село — 461
Нові Санжари (Новые Сенжары), містечко — 162, 197, 446, 447
Новоаджамка — 148, 221
Новоазовський, район — 465
Новоайдар (Новоайдарская) — 172, 451, 452
Новоайдарський, район — 451, 452
Новоархангельськ — 73, 442, 443
Новоархангельський, район — 442, 443
Нововодолазький, район — 454, 455, 487
Новогеоргіївка — 73
Новогеоргіївськ — 111, 112, 129, 440
Новогригорієвск, містечко — 414
Новомиргород, м. — 31, 74, 94, 153, 326, 436, 441, 442, 473
Новомиргородський, повіт — 442, 443, 471
Новомиргородський, район — 442
Новомосковськ, м. — 449, 470
Новомосковський, повіт — 462, 464, 470, 471, 473, 476
Новомосковський, район — 470, 471
Новоодеський, район — 478
Новопетровськ — 64, 74, 114, 288 – 290, 478
Новоросійська, губернія — 18, 21 – 24, 29 – 32, 37, 39, 48, 55, 56, 60, 61, 80, 81, 95, 106, 125, 126, 129, 133, 138, 140 – 143, 179, 184, 186 – 189, 193, 201, 203, 224, 226, 227, 258, 278, 279, 289, 296, 299 – 301, 306, 347, 363 – 366, 433 – 438, 440, 443 – 447, 455, 475, 481, 482
Новоросійська, єпархія — 486
Новоросійський край — 18, 29, 30, 39, 42, 44, 54, 57, 65, 79, 95, 100, 110, 124 – 126, 138, 400, 467, 475
Новоросія — 10, 25, 55, 98, 226, 462
Новоростовський, повіт — 107
Новосанжарська, сотня — 446
Новосанжарський, повіт — 39, 188, 189, 193
Новосанжарський, район — 445, 446, 447, 460
Новоселиця (див. Самарчик) — 27, 74, 164, 192, 207, 226, 228, 229, 230, 231, 234, 238, 251, 252, 309, 449
Новоселка — 74, 228, 229, 231 – 234
Новосіченський, ретраншемент — 18, 21
Новослобідське козацьке поселення — 18, 433, 439, 443, 444
Новоукраїнка, місто — 443
Овнянка (Аврамівка), слобода — 145, 438
Одеська, область — 487
Одинківка (Адьнковка), село — 233, 234, 471
Одобашівка — 74
Ока, р. — 482, 491
Олександрівка (Александровка), село — 105, 342, 343
Олександрівка, село Олександрійського району — 441, 442
Олександрівськ, м. — 42, 108
Олександрівська, фортеця — 23, 31, 42, 44, 108, 181, 192, 207, 233, 234, 260, 313 – 315, 435, 455, 458, 483
Олександрівський, повіт — 42, 470
Олександрівський, район — 442
Олександрійський, повіт — 111, 218, 220 – 224, 440, 477
Олександрійський, район — 438, 441
Олександрія, м. — 56, 438, 441
Олексіївка, село Новомосковського повіту — 476
Олексіївська (Алексеевская), фортеця — 180, 191, 241, 333, 377, 394, 395, 453, 454
Олексіївська, фортеця (Нова Дніпровська лінія) — 435
Олонецька (Олонецька і Каргопільська), єпархія — 125, 395, 490
Олонецька, губернія — 490
Олховатое, озеро — 230, 231
Олшанський, повіт — 421
Ольвіупольський, повіт — 442, 443
Ольховатка, р. — 455
Ольшанка, р. — 493
Ольшанськ (Олшан), м. — 421, 493

- Омельник, містечко — 22, 164, 448
 Омельник, р. — 438, 448
 Омельницкая, слобода — 147, 439
 Омельницька, сотня — 448
 Омельничек, р. — 440
 Онуфрїївка (Онофреєвка), слобода, районний центр — 152, 439 – 441
 Онуфрїївський, район — 438 – 440
 Опшїня — 488
 Оргієвський, повіт — 381
 Орел (Орлик), містечко — 163, 198, 447
 Орел, м. — 482
 Орель, р. — 38, 73, 78, 224, 446, 447, 450, 453, 454, 456, 469, 483, 489
 Орель, урочище — 444
 Орїльська, паланка — 18, 450, 483
 Орїхівський, район — 456
 Орлик, р. — 482
 Орлова Балка — 74
 Орловий Кут, урочище — 470
 Орлово, озеро — 229
 Орловська, губернія — 454, 456, 490
 Орловська, провінція — 482
 Орловська, фортеця — 453
 Орловсько-Курське, намісництво — 462, 493
 Орловщина — 74, 79, 82, 83, 228 – 232, 236, 237, 470, 471
 Орчик, р. — 447
 Орчик, село Зачепилівського району — 163, 447
 Орчиковская (Орчик), слобода — 106, 180, 191
 Осикувате (Осыковата), слобода — 415, 493
 Оситняжка, слобода — 157, 443
 Оскол, р. — 493
 Османська, імперія — 20, 26, 462, 463, 488, 500
 Осмачки, село — 162, 445
 Остер, р. — 484, 487
 Остерська, сотня — 461
 Острозька, провінція — 459
 Отоманська Порта (Порта) — 20, 33, 305, 364, 463, 488
 Охоче (Охочая) — 180, 191, 394, 395, 454
 Охтирка, м. — 477
 Охтирська, провінція — 459
 Оча, р. — 456
 Очаків, м. — 20, 93, 326, 463, 484
 Очеретувате — 74
- П'ятихатський** район — 439
 Павленки, село — 162, 445
 Павлівський, поселенський округ — 440
 Павлиш, шанець — 74, 150, 440, 441
 Павлівськ — 42, 65, 77
 Павлівська, провінція — 42
 Павлівське (Павловський, Новопавлівськ), шанець — 47, 158, 217, 240, 306, 358, 443
 Павлівський, повіт — 42
 Павлоград (Павлівка), м. — 74, 484
 Павлоградський, повіт — 284, 462, 470, 471
 Павлоградський, район — 484
 Пантазіївка — 74, 281, 477
- Панчев (Панчеве), шанець, село — 155, 442
 Паньківка (Пески) — 64, 74
 Парос, острів — 93, 326, 484
 Пасковщина, село — 460
 Пензенська, губернія — 490, 491
 Пензенська, область — 491
 Первомайськ — 444
 Первомайський, район (Миколаївська область) — 444
 Первомайський, район (Харківська область) — 454
 Перевальський, район — 474
 Переволочна, містечко — 163, 438, 448
 Перекоп (Перекопський перешийок) — 260, 475
 Перещепіно — 74
 Переяслав — 106
 Переяславль-Рязанський, м. — 476
 Переяславська та Бориспільська єпархія — 30, 35, 37, 39, 56, 57, 68, 79, 84, 95, 103, 105, 134, 143, 144, 182 – 186, 300, 327, 328, 335, 339, 342 – 344, 349, 362, 426, 436, 464, 466, 485
 Переяславський, полк — 461
 Пески — див. Паньківка
 Петербург (Санкт-Петербург) — 5, 6, 7, 16 – 20, 22, 24 – 29, 32, 33, 35, 44, 45, 48, 49, 50 – 51, 53, 57 – 60, 65, 68, 85 – 87, 90, 91, 94, 103, 116, 120 – 122, 125, 129 – 132, 137, 209, 259, 283, 296, 301, 302, 457, 475, 482, 485, 486, 492
 Петлаєвка, село — 194
 Петрикївка (Петриковка, Петровка) — 62, 74, 164, 192, 225, 364, 368 – 372, 449, 469, 470
 Петрикївський, округ — 275
 Петрикївський, шанець (див. Мурзинка) — 98, 359
 Петрівка (Петровка), село — 161, 199, 200, 445
 Петрівка (Петровская), село Станично-Луганського району — 172, 452
 Петрівське, село Балаклєйського району — 454
 Петрівський район — 439
 Петрове, село, районний центр Кіровоградської області — 10, 63, 74, 285, 286, 478,
 Петровка — 181, 191
 Петровская (Петровка), село — 233
 Петровская, слобода — 173
 Петровская, слобода — 180, 191
 Петровська (Петровская), фортеця — 179, 191, 453, 454
 Петровська, слобода — 105
 Петровська, фортеця Нової Дніпровської лінії — 23, 42, 91, 181, 192, 301, 302, 435
 Петровське, село Балаклєйського району — 453
 Петроострів (Петроостровский), шанець, село — 154, 442
 Петропавлівка — 66, 74, 285, 474
 Петропавлівський, район — 477
 Печка (Печкине), шанець — 153, 442
 Пивиха, гора — 460
 Пирлїти, село — 358

- Пирятин, м. — 487
 Писарівка (Писаревка), село — 162, 445
 Південна Україна (південь України, Південь, південноукраїнський край) — 5 – 8, 12, 14 – 25, 27, 29, 32, 33, 45, 47, 53, 57 – 61, 63, 66, 67, 76, 78, 81, 82, 85, 87, 90, 91, 94 – 97, 99, 101, 107, 111, 113, 115 – 117, 119, 120, 127 – 129, 132 – 137, 215, 282, 307, 437, 469, 471, 473, 475, 476, 481
 Південний Буг (Бог, Буг), р. — 16, 18, 22, 64, 288, 289, 411, 433, 444, 467, 478
 Північне Призов'я (Призов'я) — 26 – 28, 49, 51, 53, 65, 76, 112, 127, 134, 136, 205, 207 – 209, 353
 Підгірне, село — 473
 Підгородній (Підгорне, Подгородний), шанець — 181, 455
 Підлісне, село — 442
 Підпільна, р. — 74, 82, 228, 229, 231
 Піски (Пески), село — 164, 449
 Піщана, пустош — 471
 Піщаний Брід (Пещанобродская), 3-а рота Молдавського гусарського полку — 74, 159, 443
 Піщанка — 79, 82, 83, 228 – 232, 236, 237, 470, 471
 Плетений Ташлик (Плетеноташлицкая), 10-а рота Молдавського гусарського полку, село — 160, 444
 Плоське — 74
 Подільська, височина — 478
 Подільська, губернія — 487
 Подполный, хутір — 229, 234
 Подполный, яр — 231
 Покровськ (Покровське), містечко — 29, 39, 90, 102, 106, 122, 187 – 190, 261, 267, 268, 458, 491
 Покровська (при Таганрозі) — 75
 Половиця — 75
 Пологівський, район — 455
 Полтава — 35, 39, 41, 43, 44, 53, 75, 80, 94, 120, 124, 125, 161, 165, 186, 187, 190, 193, 200, 203, 254, 292, 314, 318, 321, 326, 347, 349, 385, 388, 391, 396, 397, 418, 434, 436, 444 – 448, 450, 483, 488, 490
 Полтавська, губернія — 55
 Полтавська, єпархія — 288 – 289, 478
 Полтавська, область — 434, 444 – 449, 453, 459, 460, 483, 487
 Полтавська, провінція — 188
 Полтавський, повіт — 39, 188, 189, 194 – 196, 446, 464
 Полтавський, полк — 18, 23, 363, 384, 433, 440, 444, 445, 448, 488
 Полтавський, район — 445, 446, 460
 Полтавщина — 471
 Полуденка, урочище — 29
 Польська Україна (Польська область) — 23, 93, 151, 326, 336, 342, 348, 349, 357, 358, 441
 Помічна, р. — 443
 Поорілля — 470
 Попільнаста (Попелнастая), слобода — 146, 438
 Потоки (Поток), містечко, село — 22, 164, 198, 449
 Почан, м. — 493
 Почеп, м. — 493
 Правобережна Україна (Правобережжя) — 17, 25, 440, 441, 445 – 447, 454, 457, 472
 Прасковейське (Прасковійвська, Параскевиевская), фортеця — 117, 180, 191, 394, 395, 427, 428, 430, 431, 453, 454
 Преображенське, село — 466
 Привілля, слобода — 66, 75, 268 – 274, 453, 454, 476
 Придніпров'я — 126
 Прилуцький, полк — 37
 Присамар'я — 470
 Пристен, урочище — 227, 239
 Причорномор'я — 35
 Причорноморська, низина — 478
 Пришиб (Пришибы), село — 164, 448
 Прогноївська, паланка — 18
 Протовча, р. — 82, 471
 Протовчанська, паланка — 18, 23, 370, 469, 483
 Протовчанський, повіт — 23, 224, 225, 255, 469
 Протопопівка, село — 441
 Протопопівка, слобода, село Балаклейського району — 47, 180, 191, 344 – 346, 454
 Прусія — 467
 Прут, р. — 20, 364, 488
 Псел, р. — 448
 Псков, м. — 198, 460
 Псковська, єпархія — 57, 466
 Пузикове, село — 449
 Пушкарівка (Пушкаревка), слобода, село Верхньодніпровського району — 147, 439
 Пушкарівка (Пушкаровка), село (Полтавський район) — 162, 446, 450
Райгородка (Райгородская) — 175, 452
 Райгородок — 181, 455
 Решетилівка (Решетилровка), містечко — 164, 448, 449
 Решетилівська, сотня — 384, 448
 Решетилівський, район — 448, 449
 Решетники, село — 446
 Рибченки, село — 460
 Рим, м. — 399
 Річ Посполита (Польща) — 17, 22, 94, 130, 183, 258, 334 – 336, 339, 347 – 349, 358, 426, 427, 441, 457, 467, 483, 485, 493
 Ровенське, село — 460
 Рогосський, стан — 452
 Родіна, р. — 82, 230, 231
 Родниківка, село — 442
 Розділля, село — 471
 Розсошинці, село — 460
 Романкове (Романовка), село — 164, 449
 Ромни — 470
 Російська імперія (Російська держава, Росія) — 5, 8, 10, 12 – 14, 16 – 18, 21 – 23, 25 –

- 28, 30, 32 – 35, 45, 46, 48 – 52, 54, 60, 64, 69, 78, 81, 84, 85, 87, 90 – 93, 95, 97, 100, 102, 104, 106 – 108, 114, 118, 122, 125, 131, 132, 134 – 136, 138, 142, 190, 203 – 208, 212, 256, 258, 288, 289, 305, 306, 334 – 338, 341, 342, 350 – 352, 357, 358, 380, 396, 399, 401 – 403, 406, 409, 411, 427, 433 – 436, 438, 440, 453, 454, 461 – 464, 468, 469, 472 – 475, 479, 481, 484 – 488, 493, 495, 496, 498, 501
- Російська Федерація — 435, 460, 461, 481, 482, 488, 491, 493
- Росошинець, село — 362
- Ростов (на-Дону) — 73, 75, 435
- Ростовська, єпархія — 321
- Ростовська, область — 435
- Рублівка (Рублевка), село — 164, 448
- Рубовка, слобода — 414
- Румунія — 474, 478, 486, 490, 495
- Русь (Київська Русь) — 433, 435, 460, 475
- Рыльский, повіт — 384
- Рязьк, м. — 460
- Рязанська, губернія — 490, 491
- Ряське, село — 453
- Рясківська (Ряская), фортеця — 180, 191, 453
- Саксаганський, повіт** — 278, 279
- Самара — 20, 364
- Самара, р. — 18, 38, 68, 71, 79, 226, 227, 229 – 231, 235, 239, 449, 464, 470, 473, 474, 484
- Самарська, паланка — 18, 23, 449, 469
- Самарський, повіт — 23, 251, 364, 469
- Самарчик — 40, 64, 74, 449, 450, 482
- Самарчик, р. — 226, 229, 231
- Самбор (Дика), шанець — 150, 281, 440, 441
- Санкт-Петербурзька єпархія, — 57, 466
- Саратівська, губернія — 490, 491
- Сартана — 77, 210, 211, 465
- Сахновщинський, район — 489
- Сватівський, район — 451, 452
- Сватове — 452
- Світловодськ — 440
- Світловодський, район — 440, 441
- Святого Димитрія, фортеця, — 18, 23, 29, 41, 44, 92, 140, 175, 341, 433, 435, 452
- Святого Іоанна (Івановская, Іоаннівська), фортеця — 241, 453
- Святого Михайла (Михайловская, Кисилівська), фортеця — 180, 191, 307, 453, 454
- Святого Федора (Крутояцька, Федоровская), фортеця — 182, 191, 328, 453, 454, 456
- Святої Єлизавети, фортеця — 108, 282, 290, 313, 319 – 321, 323, 324, 341, 348, 437, 439
- Севастополь, м. — 433
- Северинка, слобода — 75, 156
- Северное Причерноморье — 16, 25
- Севська (Севська та Брянська), єпархія — 384, 490
- Седаківка, село — 460
- Сем'янівка (Семяновка), село — 161, 196, 197, 445
- Семенівка, село — 476
- Семенівка, село Пологівського району — 455
- Семеновка, слобода — 153
- Семлик (Семлек), шанець — 154, 357, 360, 442
- Сентовський (Сентовской), шанець — 155, 442
- Серебрянський (Сребрянский) шанець — 109, 181, 455
- Середземномор'я — 486
- Середній Схід — 462, 500
- Сибір — 128, 365, 377, 448, 488
- Сибірська, губернія — 488
- Сиваш — 475
- Симбірська, губернія — 490, 491
- Синоп, м. — 406, 492
- Синюха, р. — 18, 22, 442 – 444
- Синюхін Брід (Синюхобродская), 8-а рота Молдавського гусарського полку — 159, 444
- Сіверський Донець, р. — 18, 436, 451 – 455, 459, 461, 479
- Сілістрія — 460
- Сімферополь, м. — 435, 462
- Скелеватий, хутір — 477
- Скелька (Скелка, Скельки), село — 163, 195, 447
- Скотовата (Скотоватая), село — 233, 234, 471
- Скотоватой, яр — 233
- Слобідська, фортеця — 244, 245, 453
- Слобідсько-Українська, губернія — 23, 41, 80, 192, 203, 271, 273, 342, 455, 459, 461
- Слобожанщина (Слобідська Україна) — 455, 461, 469, 477, 501
- Слов'яносербія — 18, 30, 31, 56, 69, 140, 433, 436
- Слов'яносербськ — 455
- Слов'яносербський, район — 455
- Слов'янськ, м. — 35, 43, 188, 189, 458
- Слов'янськ, районний центр Донецької області — 455, 456
- Слов'янська та Херсонська, єпархія — 6, 7, 9, 13, 15, 17, 22, 24, 25, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 41, 45, 52 – 57, 59, 63, 65, 67 – 69, 71, 72, 76, 77, 79 – 81, 84, 85, 90 – 92, 94 – 96, 99, 100, 102 – 104, 106 – 108, 110, 112, 116, 121 – 126, 129, 131, 133 – 136, 138, 141 – 144, 161, 165 – 167, 179, 182 – 186, 189, 192, 193, 195, 201 – 203, 212, 295, 315, 321, 327, 328, 331, 334, 336, 338, 341, 347 – 349, 379, 380, 395 – 397, 399, 433, 436, 437, 450, 452, 456 – 459, 461, 464, 466, 478
- Слов'янська, провінція — 39, 188, 189, 193, 459
- Слов'янський, повіт — 188, 277 – 279
- Слов'янський, район — 455, 456, 476
- Смоленська, губернія — 490,
- Соколка, містечко — 163, 198, 447, 451
- Сокольське, село — 464
- Солоня, р. — 208, 299, 300, 464

- Солоне, озеро — 82
Солоненка, р. — 229, 231, 237
Солоновата, балка — 275
Спарта — 26, 411, 412
Спасова (Спасовая), слобода — 148, 439, 478
Старий Айдар (Староайдарская) — 173, 452
Старий Кодак (Старый Кодак) — 164, 165, 278, 297, 426, 449
Старий Крим — 77, 210, 211, 465
Старий Оскол, м. — 493
Старі Водолаги, слобода — 23, 363
Старі Кодаки, село — 449
Старі Млини (Старые Млины), село — 162, 446
Старі Петровичі, село — 461,
Старі Санжари (Старые Сенжары), містечко — 117, 162, 195, 383, 384, 446
Старобешівський, район — 465
Старобільськ — 451
Старобільський, район — 451
Старовірівка (Староверовка) — 180, 191, 394, 395, 430, 454
Стародуб, м. — 493
Стародубський, полк — 423, 493
Стародубщина — 493
Старосамарская, фортеця (Стара Самара, містечко) — 164, 309, 311, 312, 449, 464
Стасовці (Стасовцы), село — 161, 199, 445
Степова Україна — 10, 38, 40, 46, 47, 62, 70–72, 76, 97–100, 106, 111, 112, 114, 115, 117, 214, 251–255, 308–313, 367–372, 379, 413
Стила — 77, 210, 212, 465
Сторожева, село — 64, 75, 163, 194, 447
Суботницьке (Суботицький, Суботиця) шанець — 75, 156, 414, 442
Суботці, село — 442
Сугоклея, р. — 437
Суджанський, повіт — 456
Сумська, область — 477
Сумська, провінція — 459
Сумський, полк — 454
Супрунівка (Супруновка), село — 162, 446
Суша Білосарайка, р. — 466
Суша Сура, балка — 277, 278
Суша, р. — 439
Сухарева, слобода — 109, 131, 169, 318, 402, 451
Сухарів Городок — 451
Сухий Омельничек, р. — 441
Сухий Ташлик (Сухоташлицкая), 12-а рота Молдавського гусарського полку — 160, 444
Сухий Ташлик, р. — 444
Сухий Торець, р. — 244, 459, 472
Сухий Тясмин, р. — 295
Сухі Яли, р. — 465
Суходіл (Суходол), слобода — 181, 455, 456
Східна Європа — 25
Табуринський (Табуринский), шанець — 149, 440, 441
Таврида — 55
Таврійська область — 80, 458, 471
Таврійська, губернія — 81
Таврійська, єпархія — 28
Тагамлик, р. — 445
Тагамлик, село — 162, 194, 445
Таганрог — 7, 8, 18, 23, 26, 27, 47, 48, 52, 63, 73, 75, 92–94, 108, 109, 122, 140, 178, 316–318, 326, 341, 351, 409–412, 432, 433, 435, 451, 452, 487
Таганрозька, затока — 16, 435
Таганрозький, повіт — 41, 107, 190, 257, 452
Талалаївка — 98
Тамбовська (Тамбовська і Пензенська), єпархія — 125, 395, 490
Тамбовська, губернія — 490, 491
Тамбовська, фортеця — 66, 75, 379, 453
Тарасовка, село — 358
Тахтаулове (Тахтаулов), село — 161, 197, 445
Ташлик, р. — 18
Тверська, губернія — 490
Тверська, єпархія — 32, 362, 433
Текоа, м. — 491
Тельманівський, район — 465, 466
Тельманове — 465
Тернівка, 5-а рота Молдавського гусарського полку — 159, 443
Тернівка, слобода на р. Великій Терновці — 75, 332, 484
Терсянський, хутір — 234
Тиха Сосна, р. — 493
Тишківка (Тишковка), 13-а рота Молдавського гусарського полку, село — 160, 444
Тмутараканське, князівство — 435
Тобол, р. — 488
Тобольськ, м. — 365, 488
Тобольська, єпархія — 396
Тобольське, намісництво — 488
Топаль, м. — 493
Тор, м. — 23, 66, 73, 181, 241, 363, 455
Торець, р. — 244, 270
Торська Олексіївка (Райська) — 75
Торський, повіт — 80, 245, 268, 269, 270, 343, 462
Тракія — 16
Трехибінська (Трехизбенская), слобода — 173, 452
Три Байраки, село — 442
Триби (Трибы), село — 162, 199, 445
Трикрат (Трикрати) — 75, 348, 414, 486
Трипілля — 78
Трійчате, станція — 454
Троїцька (при Таганрозі) — 75
Троїцька (Троїцьке), слобода, село — 66, 75, 282, 477
Троїчатівська, фортеця — див. Єфремівська фортеця
Тростянець, слобода — 379
Тулська, губернія — 471, 490
Турецкая область — 350, 351, 358, 406
Туреччина — 20, 26, 87, 88, 93, 115, 409, 410, 435, 479, 484, 487
Тюменська, область — 488

- Тягінка — 44, 75, 291, 292, 479
Тясмин, р. — 22, 440, 442, 486
- Угорське**, королівство — 467
Угорщина — 442
Удай, р. — 487
Удалая, село — 229, 230, 231, 232
Україна — 5, 8, 11, 17, 24, 42, 48, 52, 54, 68, 69, 81, 87, 122, 126, 128, 296, 436, 438, 441, 448, 455, 478, 481, 484, 499
Українська лінія (Стара лінія) — 18, 23, 32, 37, 65, 241, 306, 364, 433, 452 – 454, 469, 472
Українська РСР — 452
Улаклі, село — 77
Урзуф, село — 77, 211, 466
Успеи, село — 305
Успенка, село — 440
Успенське — 75
Устюжська, єпархія — 57, 466
Ухівка (Уховка), слобода — 79, 152, 441
- Федвар** (Федварский), шанець — 155, 441, 442
Федірки (Федорки), село — 162, 445
Федорівка (Федоровка), село — 163, 196, 447
Фокшани (Фокшані) — 290, 478
Фошівка (Фрашовка, Фащівка), слобода, село — 257, 474
- Ханделеївка** (Ханделевка), село — 164, 448
Харків, м. — 106, 291, 292, 342, 343, 429, 453, 455, 459, 461, 479
Харків, р. — 479
Харківська, губернія — 427, 459, 490
Харківська, область — 447, 453 – 455, 459, 461, 472, 487, 489, 490, 493
Харківська, провінція — 459
Харківське, намісництво — 67, 80, 193, 343, 437, 455, 461, 462
Харківський, повіт — 459
Харківський, полк — 455
Харківський, район — 459, 493
Хащівка (Хащовка) — 80, 82, 83, 235– 237, 471
Хащовка, р. — 231
Хащовое, урочище — 227, 239
Херсон (Херсонес) — 138, 433
Херсон, м. — 10, 29, 35, 43, 55, 76, 93, 287, 288, 291, 294, 351, 352, 400, 401, 473, 478, 491
Херсонська і Таврійська, єпархія — 70
Херсонська, губернія — 56, 81, 218, 220 – 224
Херсонська, єпархія — 32, 42, 218, 220 – 224
Херсонська, область — 435, 479
Херсонська, провінція — 39, 188, 189, 459
Херсонський, повіт — 188
Херсонщина — 478
Хмільова (Хмелева), слобода — 351, 486
Холга, село — 351
Хорватівська (Хорватова Виска, Хорватовска), слобода — 157, 443
Хорол, містечко, м. — 314, 315, 483
Хорольський, район — 460
Хороше (Хороший Яр) — 76, 182, 456
Хороше, село Павлоградського повіту — 470
Хорошеве (Хорошево), село Харківського району — 427, 428, 429, 493
Хупта, р. — 460
- Царичанка**, містечко — 37, 78, 163, 195, 198, 214, 306, 446, 447, 456
Царичанський, район — 447, 449, 450
Царське село (Дитяче село, Пушкін) — 303, 365, 481
Центральна Росія — 81
Цибулевський (Цибулів, Цибулевский), шанець — 156, 443
Цибульове — 76
- Чаплинка** (див. Петриковка) — 366, 367, 368, 371, 449
Чембрик (Сембрек) — 77, 210, 211, 465
Червона Знам'янка, село — 448
Чердаклі (Кременівка) — 77, 210, 211, 465
Черкаси, м. — 486
Черкаськ, м. — 18, 56, 140, 433, 435
Черкаська, область — 485, 486
Черкаське, селище міського типу — 455
Черкаський Брід (Черкаський Брод), шанець — 182, 456
Черкаський, повіт — 484, 485
Чермалик (Заможне) — 77, 210, 211, 465
Чернече, село — 81 – 83, 226, 236, 458, 461
Чернечий Яр, село — 446
Черниківка — 76
Чернин, село — 461
Чернігів, м. — 106, 435, 484
Чернігівська, губернія — 443, 460
Чернігівська, єпархія — 103, 194, 196, 335, 460
Чернігівська, область — 484, 487
Чернігівське, намісництво — 488
Чернігівський, полк — 97
Черняківка (Черняковка), село — 163, 447
Чесма — 478
Чечелівка, село — 493
Чигирин, м. — 486
Чигиринський, полк — 448
Чонград, форпост — 440
Чорне море — 19, 25, 475, 478, 487, 492
Чорний Ташлик (Черноташлицкая), 4-а рота Молдавського гусарського полку — 76, 159, 443
Чорний Ташлик, р. — 443
Чорномор'я — 55
Чурук-Су, р. — 462
Чутівка (Чутовка, Чутове), село — 163, 197, 447, 460
Чутівка, р. — 447
Чутівський, район — 447
- Шамівка** (Шамовка), слобода — 421, 493
Шаргород — 357, 487
Шебелинка, слобода — 180, 191, 339, 340, 372 – 376, 394, 395, 454
Шевченкове, селище — 464

- Шептаки, м. — 493
Шолмош, шанець — 151, 441
Шолохове, село — 464
Шостаки, село — 162, 446
Штурмове (Штурмова) — 171, 451
Шульга, р. — 451
Шульгівка (Шульговка) — 57, 76, 164, 192,
254, 255, 450, 474
Шульгінка (Шулгінка) — 171, 451
- Юрїївка** — 76
Юрєвка, слобода — 384
- Якимівка** — 76
Яковці (Яковцы), село — 162, 445
Яконово, село — 362
Ялта — 77, 211, 466
Янів (Янов), шанець — 151, 441
Янін — 32, 433
Ясси, м. — 466, 490
Ясская, митрополія — 381,
Яски — 76
Яськова Гребля, слобода — 461

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

Назва документу	Сторінка
1775, червня 8. — Копія виписки з журналу Переяславської духовної консисторії по зупиненій провадженню через ліквідацію Запорозьких Вольностей скарзі на писаря О. Фрідріха, який примушував священика згадувати під час богослужінь імена запорозької старшини	361
1775, червня 18. — Витяг з ордера Г. Потьомкіна генералу П. Тежелію із включенням перепису церковного майна до заходів, які слід вжити після зруйнування Нової Січі	215
1775, липня 6. — Копія реєстру речам гардівської похідної Покровської церкви, взятим після ліквідації Запорозьких Вольностей до Катерининського шанцю	215
1775, липня 15. — Рапорт Старокодацького духовного правління Київській духовній консисторії стосовно втечі Н. Гаврилова, який був висвячений у священика до бабайківської Миколаївської церкви	297
1775, липня 20. — Указ Київської духовної консисторії Пирятинському духовному правлінню про розшук на всій території єпархії втікачів-духовних осіб	361
1775, липня 20. — Реєстр втікачів-духовних осіб, складений у Київській духовній консисторії	362
1775, липня 21. — Копія донесення О. Марченка Київському та Галицькому митрополиту Гавриїлу з проханням завершити перервану через ліквідацію Запорозьких Вольностей процедуру зайняття ним дияконського місця при кам'янській Преображенській церкві	297
1775, липня 28. — Лист полковника В. Зверева протопопу П. Базилевичу про обставини взяття з Гарду до Катерининського шанцю похідної Покровської церкви	216
1775, серпня 16. — Донесення Старокодацького духовного правління Київському та Галицькому митрополиту Гавриїлу щодо повторного сповідання і приведення до присяги через ліквідацію Запорозьких Вольностей О. Марченка, бажаного отримати дияконський сан	298
1775, серпня 30. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії стосовно прохання поставити в Катерининському шанці вивезену з Гарду похідну Покровську церкву	217
1775, вересня 4. — Лист архімандрита В. Сокальського Новоросійському губернатору М. Муромцеву з проханням видати платню за третину року	298
1775, вересня 9. — Іменний указ про влаштування в Новоросійській і Азовській губерніях Слов'янської та Херсонської єпархії	138
1775, вересня 11. — Чернетка ордера Новоросійського губернатора М. Муромцева підполковнику П. Норову стосовно видачі архімандриту В. Сокальському ста карбованців	299
1775, вересня 19. — Відомість про речі двохпрестольної аджамської церкви, складена священиком І. Росенським і дияконом М. Ставицьким	219
1775, вересня 19. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про підтвердження Синодом Переяславському, Київському, Чернігівському, Білгородському та Воронежському єпархіальним архієреям заборони безпідставно збільшувати чисельність священно- та церковнослужителів при парафіях	300
1775, вересня 23. — Атестат, виданий генерал-майором Г. Дебальменом та генеральним писарем В. Тіняковим новокодацькому священику Ф. Фомичу в підтвердження його лояльності до дій влади	362
1775, вересня 28. — Оголошення Євгенію (Булгарісу) волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським	138
1775, вересня 28. — Відповідь Євгенія (Булгаріса) на оголошення волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським	139
1775, вересня 30. — Донесення протопопа П. Базилевича Переяславському та Бориспільському єпископу Іову з проханням видати два антиминоси	221
1775, вересня 30. — Донесення протопопа П. Базилевича Переяславському та Бориспільському єпископу Іову з проханням дати дозвіл на освячення аджамської церкви	221

1775, жовтня 2. — Виписка з журналу Синоду про хіротонію Євгенія (Булгаріса)	139
1775, жовтня 29. — Виписка з журналу Переяславської духовної консисторії про дозвіл освятити церкву в Аджамці	222
1775, жовтня 31. — Копія виданої Переяславським та Бориспільським єпископом Іовом благословительної грамоти на освячення церкви в Аджамці	222
1775, листопада 3. — Донесення мешканців Катерининського шанцю наміснику А. Зенківському з проханням дозволити до зведення постійної церкви користуватись вивезеною з Гарду похідною Покровською церквою	217
1775, листопада 5. — Підписка мешканців Катерининського шанцю із зобов'язанням збудувати протягом шести років постійну церкву	218
1775, листопада 12. — Копія указу Переяславської духовної консисторії протопопу П. Базилевичу із присутніми Єлизаветградського духовного правління про видачу антимінсів для освячення церкви в Аджамці	223
1775, грудня 3. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії про виконання указу стосовно освячення церкви в Аджамці	223
1775, грудня 3. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Переяславській духовній консисторії про отримання указу стосовно освячення церкви в Аджамці	224
1775, грудня 28. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління з повідомленням про зміни кордонів Новоросійської та Азовської губерній	363
1775, грудня 30. — Указ Новоросійської губернської канцелярії коменданту колишньої Січі підполковнику П. Норову стосовно запиту про повернення архімандриту В. Сокальському та іншим духовним особам коней	299
1775, грудня 30. — Рапорт Новоросійської губернської канцелярії Новоросійському губернатору М. Муромцеву про запит підполковника П. Норова стосовно видачі коней архімандриту В. Сокальському та двом іншим духовним особам	300
1775. — Опис справи про освячення аджамської церкви	218
1776, лютого 17. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про кошти, необхідні на утримання митрополитів	301
1776, лютого 19. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про недоцільність повертати колишнім власникам землі, які були відібрані запорозькими козаками і на яких облаштовані слободи з церквами	224
1776, лютого 22. — Донесення священика нововодолазької Преображенської церкви Ф. Михайловського Катерининському духовному правлінню з проханням перерозподілити парафії між трьома церквами Нових Водолаг	304
1776, лютого 23. — Витяг із рапорту Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну про кількість колишніх запорозьких козаків, які одружились	364
1776, березня 6. — Допит Р. Ребрикова щодо чуток про втечу митрополита Царгородського від переслідування турків і проїзд його через містечко Самару	364
1776, березня 8. — Указ Синоду Колегії економії про розмір витрат на утримання Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса), штатних служителів, на церковні потреби та утримання ризниці	139
1776, березня 18. — Витяг з указу Білгородської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про задоволення прохання щодо перерозподілу парафій між церквами Нових Водолаг	305
1776, березня 26. — Указ Переяславської духовної консисторії духовній владі Єлизаветградської провінції стосовно священика І. Левітського, який отримав дозвіл на пошук вакантного місця при парафії	305
1776, квітня 24. — Витяг з рапорту Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну стосовно добудови Георгіївської церкви у містечку Петрівці, розпочатої коштом кошового отамана П. Калнишевського	225
1776, квітня 30. — Указ Новоросійської губернської канцелярії підполковнику П. Норову стосовно повернення коней духовним особам	301
1776, травня 6. — Витяг із рапорту Азовської губернської канцелярії Г. Потьомкіну про направлення до нього трьох албанських митрополитів із видачею їм прогонних грошей	302
1776, травня 6. — Регістр витрат на албанських митрополитів, складений в Азовській губернській канцелярії	302

1776, травня 9. — Копія указу Катерини II Колегії економії про призначення жалування чотирьом митрополитам, які прибули до Керчі та Єникале	303
1776, травня 10. — Рапорт Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну з питання призначення на передбачену штатом протопопську вакансію священика О. Хандалєєва (Ханделєєва)	306
1776, травня 12. — Копія указу Переяславської консисторії Баришівському духовному правлінню з приводу смерті Переяславського єпископа Юва	141
1776, червня 2. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову стосовно земель Самарського Пустинно-Миколаївського та Києво-Межигірського монастирів	226
1776, червня 10. — Указ Синоду Г. Потьомкіну про заслання П. Калнишевського, П. Головатого та І. Глоби до монастирів	364
1776, липня 18. — Указ Синоду про призначення адміністратора в допомогу Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) та секретаря Слов'янської духовної консисторії	141
1776, липня 22. — Витяг з наставлення губернаторського товариша Л. Алексєєва Слов'янській провінційній канцелярії щодо доцільності влаштування карнавок на користь церковнослужителів колишньої січової церкви, школи при ній та шпиталю	307
1776, липня 23. — Рапорт Новоросійського губернатора М. Муромцева Г. Потьомкіну про покарання осіб, обвинувачених у крадіжках церковного майна	366
1776, липня 26. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову стосовно жалування таких, які перебувають у Єникале архієпископів, єпископів, архімандрита й ієромонахів	303
1776, липня 26. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову про наведення довідок і виплату жалування архімандриту Григорію та ієромонаху Максиму	303
1776, серпня 23. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову щодо розпорядження подати дані про кількість в Азовській губернії церков, священно- та церковнослужителів	142
1776, серпня 23. — Ордер Г. Потьомкіна Азовському губернатору В. Черткову про порядок отримання та видачі грошей чотирьом митрополитам, які прибули до Керчі та Єникале	304
1776, серпень. — Копія реєстрів речей, вкрадених із лелеківської та плетеноташлицької церков	239
1776, вересня 12. — Витяг з відомості, складеної в Переяславській духовній консисторії про духовні правління, їхніх присутніх та приказних служителів, які мають бути переведені до складу Слов'янської та Херсонської єпархії	143
1776, вересня 12. — Відомість про церкви та парафіяльне духовенство, які мають бути переведені зі складу Переяславської єпархії до єпархії Слов'янської та Херсонської, складена в Переяславській духовній консисторії	144
1776, вересня 18. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про розшук речей, вкрадених із лелеківської та плетеноташлицької церков	240
1776, вересня 24. — Аттестат, виданий полковником Я. Лібголтом новокодацькому священику Ф. Фомичу про його сприяння заспокоєнню населення після ліквідації Нової Січі	363
1776, вересня 28. — Аттестат, виданий полковником Одоєвським новокодацькому священику Ф. Фомичу із засвідченням його добропорядної поведінки	363
1776, жовтня 10. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковнослужителів, парафії, що передані зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії	161
1776, жовтня 10. — Відомість про духовні правління, їхніх присутніх та приказних служителів, що переведені зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії	165
1776, жовтня 10. — Відомість про монастирі, що передані зі складу Київської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в Київській духовній консисторії	166
1776, жовтня 19. — Копія указу Синоду про призначення синодального канцеляриста В. Вербицького секретарем Слов'янської духовної консисторії	186
1776, жовтня 24. — Рапорт Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія	187

(Булгаріса) Синоду про прибуття з Москви до Полтави	
1776, жовтня 28. — Копія указу Синоду Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про направлення йому копій із синодальних документів, якими слід керуватись при веденні єпархіальних справ	187
1776, листопада 29. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду стосовно розподілу церков між протопопіями і переведення ієромонахів Києво-Межигірського монастиря з Покровська	187
1776, листопада 29. — Розпис змін у розподілі церков між протопопіями, складений згідно з проєктом керівництва Новоросійської губернії	189
1776, грудня 6. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковно-служителів, парафії, духовні правління, їхніх присутніх та приказних служителів, що переведені зі складу Воронежської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена у Воронежській духовній консисторії	167
1776, грудня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню щодо справи про зведення барвінковостинківської Георгіївської церкви із викладенням змісту законодавчих документів стосовно регламентації порядку та умов отримання дозволу на влаштування церков	241
1776, грудня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про залишення священника І. Діонісієва до указу при парафії в Барвінковостинківському повіті	307
1776, грудня 24. — Повідомлення Сенату Синоду про порядок виділення коштів на утримання колишніх запорожців, засланих до монастирів	365
1776. — Відомість складена в канцелярії Синоду про кількість міст і церков у Новоросійській та Азовській губерніях	140
1776. — Екстракт зі справи про другий незаконний шлюб Є. Кривоносенко	367
1777, січня 10. — Донесення священника та парафіян старосамарської Покровської церкви протопопу Самарського духовного правління О. Хандалєєву (Ханделєєву) по справі про посвяту диякона Ф. Ластовицького в священники	307
1777, січня 10. — Донесення священника та парафіян старосамарської Покровської церкви протопопу Самарського духовного правління О. Хандалєєву (Ханделєєву) по справі про посвяту А. Ластовицького в диякони	308
1777, січня 11. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про порядок дій щодо прохання бригадира Куроїдова	251
1777, січня 23. — Пропозиція Самарського духовного правління священнику І. Ковалевському щодо зібрання відомостей про стан старосамарської церкви та про А. Ластовицького	309
1777, січня 24. — Донесення причту Самарському духовному правлінню про готовність збудованої бабайківської Миколаївської церкви до освячення	253
1777, січня 24. — Реєстр майна бабайківської Миколаївської церкви	254
1777, січня 25. — Копія указу Синоду про порядок влаштування духовних правлень у Новоросійській губернії і про переведення межигірських ієромонахів із Покровська до Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря	189
1777, січня 29. — Донесення ієрея І. Назарієва Самарському духовному правлінню про готовність збудованої шульгівської Успенської церкви до освячення	254
1777, січня 29. — Опис речей старосамарської Покровської церкви	309
1777, січня 30. — Зобов'язання священника І. Гамалєї та парафіян відремонтувати старосамарську Покровську церкву	310
1777, січень. — Реєстр майна шульгівської Успенської церкви	254
1777, січень. — Чернетка донесення Самарського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про завершення влаштування церков у Шульгівці та Бабайківці	254
1777, січень [?]. — Довідка старосамарського коменданта А. Карпова про склад парафії Покровської церкви	309
1777, січень. — Свідцтво священника І. Гамалєї та парафіян старосамарської Покровської церкви про особу А. Ластовицького	310
1777, лютого 3. — Рапорт священника І. Ковалевського Самарському духовному правлінню про стан старосамарської церкви та про А. Ластовицького	310
1777, лютого 4. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія	255

(Булгаріса) Синоду з проханням дати дозвіл на зведення церков без попередніх зносин із Петербургом і на призначення до парафій представників закордонного духовенства	
1777, лютого 7. — Донесення Г. Потьомкіна Синоду з проханням спростити процедуру отримання дозволу на влаштування церков	256
1777, лютого 13. — Благословительна грамота, дана Слов'янським і Херсонським архієпископом Євгенієм (Булгарісом) на видачу антимінсу та освяту шульгівської Успенської церкви	255
1777, лютого 17. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про перерозподіл церков Азовської губернії між духовними правліннями	190
1777, лютого 17. — Відомість про церкви, що належать до Катерининського духовного правління, складена в Слов'янській духовній консисторії	191
1777, лютого 17. — Відомість про церкви, що належать до Самарського духовного правління, складена в Слов'янській духовній консисторії	191
1777, лютого 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню щодо проведення слідства по справі про незаконне вінчання священником Ф. Логіновським Д. Бойка та Є. Кривоносенко	366
1777, березня 8. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про відсутність у причті церкви слободи Чаплинки (Петриківки) священника Ф. Логіновського	368
1777, березня 22. — Копія указу Переяславської консисторії протопопу П. Пясецькому з присутніми духовного правління про направлення священника до полку, розташованого у фортеці Святої Єлизавети	313
1777, березня 27. — Указ Синоду Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про будівництво в епархії церков без попереднього узгодження з Синодом і про порядок призначення до церков духовних осіб, які прибувають із-за кордону	257
1777, березня 31. — Копія ставленої грамоти, даної Слов'янським та Херсонським архієпископом Євгенієм (Булгарісом) протоіерею Покровської церкви Олександрівської фортеці Р. Кошевському	313
1777, квітня 10. — Витяг із копії указу Синоду про доведення до відома Г. Потьомкіна кількості монастирів, церков, білого та чорного духовенства в Слов'янській та Херсонській епархії	186
1777, квітня 12. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню по справі про незаконне влаштування полковим священником похідної церкви в Олександрівській фортеці, чим спричинені збитки парафіяльній Покровській церкві	260
1777, травня 11. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про влаштування церкви в слободі Барвінковій Стінці	243
1777, травня 16. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про Ф. Ластовицького, призначеного священником старосамарської Покровської церкви	312
1777, травня 18. — Опис речей колишньої січової Покровської церкви, складений Слов'янським духовним правлінням	261
1777, травня 20. — Рапорт Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу стосовно Ф. Ластовицького, призначеного священником старосамарської Покровської церкви	312
1777, червня 15. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про проведення слідства стосовно влаштування церкви в слободі бригадира Куроїдова	251
1777, червня 26. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про відмову в посвяті А. Ластовицького в диякони	312
1777, липня 1. — Копія сказки, даної однодворцями слободи Верхові Береки про відсутність перешкод для вінчання В. Беленкова та М. Богрової	372
1777, липня 10. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню стосовно визначення, до яких епархій належать слободи Геївка та Борова	192
1777, липня 12. — Указ Азовської губернської канцелярії Самарському окружному правлінню щодо непоширення юрисдикції останнього на монастирських селян Чернечого	226

1777, липень. — Рапорт священника М. Кіпріянова Катерининському духовному правлінню про незаконне вінчання його малолітнього парафіянина священником іншої церкви	373
1777, серпня 26. — Витяг з відомості про кількість населення Новоросійської губернії із зазначенням чисельності священно- та церковнослужителів, складеної в Новоросійській губернській канцелярії	193
1777, серпня 28. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню стосовно неповернення священника П. Малиновського до шпиталю в Олександрівській фортеці	314
1777, вересня 27. — Указ Азовської губернської канцелярії Катерининському духовному правлінню про присудження Ф. Толпекіної за вбивство сина до об'яви нею в церкві протягом року свого гріха замість пропонованого Катерининською провінційною канцелярією довічного заслання до Сибіру	377
1777, жовтня 5. — Рапорт новоселівського священника Я. Соколовського Самарському духовному правлінню про небажання бути призначеним до парафії слободи бригадира Куроїдова	252
1777, жовтня 6. — Донесення У. Гончаренко Катерининському духовному правлінню з проханням розглянути питання про дозвіл їй взяти другий шлюб	378
1777, жовтня 10. — Допит однодворця І. Беленкова в Катерининському духовному правлінні про обставини вінчання його малолітнього сина	373
1777, жовтня 10. — Ухвала Катерининського духовного правління по справі про незаконне вінчання	373
1777, жовтня 13. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про визнання Азовським губернатором В. Чертковим за недоцільне влаштувати церкву в слободі бригадира Куроїдова і про небажання священника Я. Соколовського бути призначеним до парафії цієї слободи	252
1777, жовтня 18. — Указ Азовської губернської канцелярії Самарському духовному правлінню про неможливість задовольнити прохання бригадира Куроїдова	253
1777, листопада 4. — Донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про результати вивчення можливості призначити О. Антонова паламарем до Воскресенської церкви Нових Водолаг	315
1777, листопада 6. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду з проханням дозволу на взяття до архієрейської ризниці частини речей колишньої січової Покровської церкви	267
1777, грудня 5. — Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню щодо проведення слідства по справі про незаконне вінчання священником Ф. Логіновським Д. Бойка та Є. Кривоносенко	368
1777, грудня 8. — Копія указу Синоду про передачу Г. Потьомкіну вирішення питання стосовно майна колишньої січової Покровської церкви	268
1777, грудня 8. — Допит священника С. Дарагана про його переміщення по службі та причини неподання ним до духовного правління указних відомостей та сповідних розписів	379
1777, грудня 18. — Повідомлення Протовчанського окружного правління Самарському духовному правлінню про відсутність у слободі Петриківці Д. Бойка	369
1777, грудня 23. — Чернетка повідомлення Самарського духовного правління Протовчанському окружному правлінню стосовно розшуку Д. Бойка	369
1777, грудня 29. — Повідомлення Протовчанського окружного правління Самарському духовному правлінню про обставини розшуку Д. Бойка	370
1777, грудня. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу щодо проведення слідства по справі про незаконне вінчання священником Ф. Логіновським Д. Бойка та Є. Кривоносенко	369
1777. — Відомість про населені пункти, церкви, священно- та церковнослужителів, парафії, що переведені зі складу Білгородської до Слов'янської та Херсонської єпархії, складена у Білгородській духовній консисторії	179
1777. — Довідка про зміни в Київській, Переяславській, Воронежській і Білгородській єпархіях кількості монастирів, церков, білого та чорного духовенства, парафій, духовних правлінь, їхніх присутніх та приказних служителів, що ві-	182

	дбулися після влаштування Слов'янської та Херсонської єпархії, складена в канцелярії Синоду	
1777.	— Відомість, надіслана Азовським губернатором В. Чертковим Г. Потьомкіну, про населені пункти, у яких є потреба побудувати церкви	257
1777.	— Опис золотих та срібних речей колишньої січової Покровської церкви	267
1777.	— Допит шебелинського священика І. Татарінова про вінчання ним дев'ятирічного В. Беленкова	373
1778, січня 10.	— Копія відкритого указу, виданого Азовською губернською канцелярією Самарському Пустинно-Миколаївському монастирю на володіння млинами, пасіками та садами з їхньою землею	227
1778, січня 11.	— Витяг із чернетки донесення Катерининського духовного правління Слов'янської духовної консисторії з пропозиціями щодо покарання всіх причетних до справи про незаконне вінчання	374
1778, січня 18.	— Донесення виконуючого обов'язки головного командира Азовської флотилії й Таганрозького порту П. Каслівцева Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про направлення чотирьох духовних осіб на флот для задоволення релігійних потреб військових	316
1778, січень.	— Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янської духовної консисторії про безрезультатність розшуку Д. Бойка	370
1778, лютого 14.	— Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду з проханням збільшити кількість приписаних до його єпархії монастирів	200
1778, лютого 14.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Бахмутському духовному правлінню стосовно перенесення Михайлівської церкви	268
1778, лютого 14.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про перенесення Михайлівської церкви з Троїчатівської фортеці до слободи Привілля відомства Бахмутської протопопії	269
1778, березня 1.	— Пропозиція Азовського губернатора В. Черткова Самарському наглядовому правлінню стосовно селян та служителів Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря	228
1778, березня 2.	— Копія указу Слов'янської духовної консисторії Бахмутському духовному правлінню про направлення духовних осіб на флот	316
1778, березня 9.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню з відмовою задовольнити прохання У. Гончаренко про видачу дозволу на другий шлюб через безвісну відсутність її першого чоловіка	378
1778, березня 13.	— Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відмежування підцерковної землі при річці Бешка	275
1778, березня 13.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Самарському духовному правлінню про наведення довідок, хто з петриківських священиків вінчав Д. Бойка та Є. Кривоносенку	370
1778, березня 30.	— Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу стосовно пошуку в метричних книгах запису про шлюб	371
1778, квітня 10.	— Рапорт межовика Новоросійській межовій експедиції про відведення землі при урочищі балки Солоноватої для священика та причетників Петриківського округу	275
1778, квітня 17.	— Чернетка пропозиції Самарського духовного правління петриківським священикам щодо з'ясування обставин вінчання Д. Бойка та Є. Кривоносенку	371
1778, квітня 27.	— Указ Азовської губернської канцелярії Катерининському духовному правлінню про купівлю Михайлівської церкви Троїчатівської фортеці полковником О. Мартиновим	270
1778, квітня 28.	— Лист Азовського губернатора В. Черткова протоієрею І. Сулімі про необхідність віддати для Катеринослава деякі речі Михайлівської церкви, купленої полковником О. Мартиновим	271
1778, квітня 28.	— Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відведення підцерковної землі за клопотанням поселенця слободи Галаганової	275
1778, квітня 29.	— Копія вірчого листа, даного полковником О. Мартиновим А. Фролову на прийняття купленої церкви та укладення контракту на її	271

влаштування в слободі Привілля	
1778, квітня 30. — Копія засвідчення Азовської губернською канцелярією автентичності вірчого листа, даного полковником О. Мартиновим А. Фролову на прийняття купленої церкви та укладення контракту на її влаштування в слободі Привілля	272
1778, квітень. — Донесення священника бахмутської Покровської церкви В. Башинського Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) із проханням скасувати рішення про направлення його на флот і зі скаргою на священника А. Башинського	317
1778, травня 11. — Указ Синоду про умови збирання в Слов'янській та Херсонській єпархії гаманцевих грошей на користь закордонних церков і монастирів	379
1778, травня 20. — Опис майна Михайлівської церкви, переданого священником І. Шамраєвим управителю І. Рудинському	272
1778, травня 21. — Рапорт священника І. Шамраєва Катерининському духовному правлінню про передачу церкви управителю полковника О. Мартинова	273
1778, травня 25. — Чернетка рапорту Самарського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про невиявлення в метричних книгах запису про шлюб	372
1778, червня 15. — Донесення архімандрита Києво-Межигірського монастиря Гавриїла з братією Синоду з обґрунтуванням недоцільності передачі Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря та його начальника під юрисдикцію Слов'янського та Херсонського єпархіального керівництва	200
1778, липня 18. — Указ хана Шагін-Гірея грецьким та вірменським священникам, старшинам та іншим особам, які перебувають у Бахчисараї щодо упередження їхнього переходу до Російської імперії	203
1778, липня 19. — Копія рапорту Бахмутського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про закладку перенесеної Михайлівської церкви і взяття з парафіян письмового зобов'язання утримувати споруду та її причт	273
1778, липня 19. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межевій експедиції по скарзі мешканців слободи Волоської на утиски з боку протопопа Ф. Фомича	276
1778, липня 25. — Витяг з копії указу Синоду про незалучення начальника Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря до участі в діяльності установ Слов'янської та Херсонської єпархії	202
1778, липня 30. — “Заручне прохання” парафіян єлизаветградської подільської Успенської церкви на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) про призначення до їхнього храму дияконом підканцеляриста Слов'янської духовної консисторії А. Кедровського	319
1778, липень. — Донесення козловського начальника Капіджи-баші Ахмет-агі кримському хану щодо ситуації з виведенням християн із Криму	204
1778, липень. — Копія зобов'язання парафіян Михайлівської церкви слободи Привілля виділити причту землю та щорічно давати віск, ладан, вино, борошно, олію та пшеницю на потреби богослужіння	274
1778, серпня 5. — Ордер графа П. Рум'янцева-Задунайського генерал-поручику О. Суворову із повідомленням кримському духовенству про необхідність бути обережними при переселенні до Російської імперії	204
1778, серпня 10. — Донесення Єлизаветградського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням висвятити А. Кедровського у диякони єлизаветградської подільської Успенської церкви	320
1778, серпня 20. — Копія указу Синоду про незадоволення прохання Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) щодо переведення Святогорського Успенського монастиря до складу його єпархії	203
1778, серпень. — Копія межової книги Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря і сіл Орлющини та Піщанки володіння Києво-Межигірського монастиря	228
1778, серпень. — Копія межової книги села Лозового володіння Києво-Межигірського монастиря	232
1778, серпень. — Донесення Слов'янського та Херсонського протопопа Ф. Фомича Новоросійській губернській канцелярії про стан його хуторів із проханням відвести землю при річці Мокрій Сурі	276

1778, вересня 1. — Донесення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) Синоду про обставини справи із новокодацькою іконою Божої Матері	279
1778, вересня 11. — Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відмежування підцерковної землі для слободи Пантазіївки	281
1778, вересня 18. — Рапорт генерал-поручика О.Суворова графу П.Рум'янцеву-Задунайському про завершення переселення кримських християн	204
1778, вересня 25. — Допит А. Кедровського по справі про призначення його дяконом	321
1778, вересня 27. — Довідка про відсутність у наказному столі та повіттях Слов'янської духовної консисторії інформації про наявність перешкод для посвяти А. Кедровського в дякони	322
1778, вересня 27. — Копія допиту священника І. Татарінова стосовно того, чи насильно видана заміж М. Богрова і чи проводився ним шлюбний обшук	375
1778, вересня 29. — Думка Крюківського духовного правління по справі про відсутність протоієрея Ф. Фомича у високоурочистий день на молебні та неправильне написання священником С. Малішевичем височайшого титулу	380
1778, вересень. — Витяг із копії межової книги села Хащовки володіння Києво-Межигірського монастиря	235
1778, вересень. — Копія листа М. Котлярева своїй тещі, представленого Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) як доказ незаконного другого шлюбу С. Гайдарки	383
1778, жовтня 1 [?]. — Чернетка указу Слов'янської духовної консисторії Єлизаветградському духовному правлінню про розшук збіглого ченця Мануїла	381
1778, жовтня 2. — Повідомлення Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) з проханням допомоги ченцю Ліверію	325
1778, жовтня 3. — Довідка, складена в Слов'янській духовній консисторії, про перенесення Троїцької церкви зі слободи Маяк у слободу Троїцьку	282
1778, жовтня 5 – жовтня 23. — Позначки на справі А. Кедровського про проходження ним етапів процедури висвячення в дякони	323
1778, жовтня 8. — Виписка з журналу Синоду про новокодацьку ікону Божої Матері	281
1778, жовтня 8. — Копія допиту О. Богрова по справі про вінчання його доньки	376
1778, жовтня 23. — Копія указу Слов'янської духовної консисторії Єлизаветградському духовному правлінню про висвячення А. Кедровського в дякони	324
1778, жовтня 23. — Свідчення та підписка висвяченого А. Кедровського	324
1778, жовтня 31. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління в Слов'янську духовну консисторію про отримання та виконання указу стосовно А. Кедровського	325
1778, жовтня. — Витяг із доповіді Слов'янської духовної консисторії Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) по справі про посвяту А. Кедровського в дякони	323
1778, листопада 2. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії по справі ченця Ліверія	325
1778, листопада 9. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню за проханням М. Пікуленка повернути до нього дружину, яка мешкає з іншим	382
1778, листопада 27. — Копія допиту С. Гайдарки про обставини її втечі від чоловіка та взяття другого шлюбу	383
1778, листопада 27. — Копія допиту М. Котлярева стосовно його незаконного шлюбу	384
1778, листопада 27. — Підписка М. Котлярева із зобов'язанням не мати подружніх стосунків із С. Гайдаркою	384
1778, листопада 27. — Підписка С. Гайдарки із зобов'язанням не мати подружніх стосунків із М. Котляревим	385
1778, грудня 14. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії про призначення священника В. Леveckого в слободу В'язівок із повідомленням Переяславському архієрею, аби не направляв до Слов'янської та Херсонської єпархії священнослужителів без вимоги її єпархіального архієрея	327
1779, січня 7. — Донесення Слов'янського та Херсонського протопопа Ф. Фомича Новоросійській межовій експедиції з проханням відмежувати йому додатко-	277

во до вже відведених двохсот сорока ще ста двадцяти десятин землі	
1779, січня 26. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про направлення священика П. Терлецького до Катеринославського пікінерського полку	328
1779, лютого 9. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню із відмовою священику П. Терлецькому в проханні звільнити його від направлення до Катеринославського пікінерського полку	329
1779, лютого 19. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику П. Терлецькому про негайне направлення його до полку	330
1779, лютого 19. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику В. Яковенкову про передачу під його нагляд парафії священика П. Терлецького із видачею дружині останнього четвертої частини прибутків	330
1779, лютого 19. — Рапорт священика П. Терлецького Катерининському духовному правлінню про звільнення у відпустку з Катеринославського пікінерського полку	330
1779, лютого 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про призначення диякона К. Павловського на священницьке місце	332
1779, лютого 21. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії з приводу отриманого з Синоду указу по справі священика Д. Топольського	333
1779, лютого 25. — Указ Синоду про умови призначення на місця священно- та церковнослужителів при парафіях Слов'янської та Херсонської єпархії вихідців із козаків та посполитих	334
1779, березня 8. — Чернетка ордера Катерининського духовного правління священику Олексіївської фортеці П. Пересипкіну стосовно доручення йому простежити за дотриманням правил складання парафіянами та священиками вибору К. Павловського	333
1779, березня 13. — Підписка мешканців слободи Барвінкової Стінки про вільний дозвіл священно- та церковнослужителям користуватись їхніми земельними угіддями до відмежування підцерковної землі	245
1779, березня 13. — Опис майна Георгіївської церкви слободи Барвінкової Стінки	246
1779, березня 16. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про видачу дружині священика П. Терлецького третини прибутків від його парафії і про дозвіл задовольняти духовні потреби військових Катеринославського пікінерського полку в церквах тих населених пунктів, де полк буде розквартирований	331
1779, березня 18. — Указ Синоду про прийняття в російське підданство Готфрійського та Кафійського митрополита Ігнатія	205
1779, березня 22. — Витяг з указу Синоду Готфрійському та Кафійському митрополиту Ігнатію з роз'ясненням його юрисдикції та переліком документів, якими слід керуватись в архірейській діяльності	206
1779, березня 31. — Рапорт священика М. Богуцького Водолазькому (Катерининському) духовному правлінню про результати огляду стану підготовки до влаштування церкви в слободі Барвінковій Стінці	248
1779, квітня 11. — Витяг з рапорту Слов'янської провінційної канцелярії Новоросійському губернатору М. Язикову щодо використання як аргументу для переконання колишніх запорожців переходити із зимівників до слобод — зведення в останніх релігійних споруд	282
1779, квітня 13. — Чернетка донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Євгенію (Булгарісу) про готовність зведеної в слободі Барвінковій Стінці церкви до освячення	249
1779, квітня 19. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про неможливість освятити церкву через невідмежування до неї землі	249
1779, квітня 28. — Чернетка промеморії Азовської губернської канцелярії Слов'янській духовній консисторії про наказ межовику відвести підцерковну землю	250
1779, травня 2. — Лист О. Суворова Г. Потьомкіну із наведенням екстракту з листа митрополита Ігнатія резиденту А. Константинову щодо поневірянь, яких зазнали християни під час переселення з Криму	207
1779, травня 4. — Чернетка донесення Катерининського духовного правління Слов'янській духовній консисторії по справі дячка І. Рокитянського, який	385

	побоюючись покарання за перелюб з П. Рокитянською втік з парафії та записався до Катеринославського пікінерського полку	
1779, травня 10.	— Копія указу Синоду з приводу звільнення Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) і заміщення вакантної посади єпархіального архієрея	212
1779, травня 14.	— Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про складання документів на підцерковну землю слободи Волоської	277
1779, травня 18.	— Рапорт межовика С. Іванова Новоросійській межовій експедиції про відведення землі для духовенства слободи Пантазіївки	281
1779, травня 21.	— Жалувана грамота християнам грецького закону, які вийшли з Криму до Азовської губернії на поселення	207
1779, травня 31.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі священника Ф. Стахевича, обвинуваченого в пияцтві, пропуску всеношної та літургії і незаконному вінчанні дванадцяти парохії духовних осіб, які залишили свої парафії через переслідування з боку католиків та уніатів	391
1779, червня 5.	— Указ Синоду про прийняття до Слов'янської та Херсонської єпархії духовних осіб, які залишили свої парафії через переслідування з боку католиків та уніатів	335
1779, червня 12.	— Чернетка рапорту Катерининського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про отримання указу стосовно надання додаткових довідок по справі про священника Ф. Стахевича і про направлення останнього на час слідства до Нефорощанського монастиря	393
1779, липня 7.	— Донесення Азовського губернатора В. Черткова Синоду з пропозиціями щодо спрощення процедури та умов надання дозволу на зведення церков	258
1779, липня 12.	— Витяг із копії указу Синоду про спрощення процедури та умов надання дозволу на зведення церков	259
1779, липня 17.	— Копія повідомлення Г. Потьомкіна Новгородському архієпископу Гавриїлу про місце посвячення Никифора (Феотокі) у Слов'янського та Херсонського єпархіального архієрея	213
1779, липня 26.	— Оголошення Никифору (Феотокі) волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським	213
1779, липня 26.	— Відповідь Никифора (Феотокі) на оголошення волі імператриці та благословення Синоду щодо призначення його архієпископом Слов'янським та Херсонським	214
1779, вересня 27.	— Указ Синоду про влаштування в чотирьох єпархіях, включаючи Слов'янську та Херсонську, семінарій	395
1779, жовтня 2.	— Указ Синоду Новгородському й Санкт-Петербурзькому архієпископу Гавриїлу про дозвіл передати Готфійському та Кафійському митрополиту Ігнатію ризничі речі	209
1779, жовтня 13.	— Свідоцтво писаря Ф. Беланова про прийняття священника Ф. Стахевича на час слідства по його справі до Успенського Нефорощанського монастиря	394
1779, жовтня 16.	— Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії стосовно направлення до парафії священника П. Алексеєва, звільненого зі складу флотського духовенства	318
1779, жовтня 18.	— Допит священника П. Терлецького про службу в Катеринославському пікінерському полку	331
1779, жовтня 18.	— Доповідь Слов'янської духовної консисторії Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про призначення Ф. Глобачева священником лелеківської Троїцької церкви	336
1779, жовтня 19 – грудня 7.	— Позначки на справі Ф. Глобачева про проходження ним етапів процедури висвячення в іереї	337
1779, жовтня 29.	— Білет, виданий Готфійським та Кафійським митрополитом Ігнатієм грецькому протопопу Трифілію та особам, які його супроводжували, на проїзд до Катеринослава	209
1779, листопада 1.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню по справі про обвинувачення дячка І. Рокитянського в перелюбі з дружиною дякона	387
1779, листопада 16.	— Список осіб, які мають бути допитані по справах про незакон-	394

ні вінчання, складений у Катерининському духовному правлінні	
1779, листопада 25. — Рапорт Слов'янської провінційної канцелярії Новоросійському губернатору М. Язикову стосовно поземельного конфлікту між протопопом Ф. Фомичем та мешканцями слободи Волоської	278
1779, листопада 27. — Промеморія Катерининської провінційної канцелярії Катерининському духовному правлінню стосовно проведення допитів по справах про незаконні вінчання	395
1779, листопада 29. — Білет, виданий Переяславською духовною консисторією священнику А. Каленовському для направлення до Слов'янської та Херсонської єпархії	338
1779, грудня 23. — Копія ордера Слов'янського духовного правління священником Старокодацького заказу про служіння вдячного молебню за виділення імператрицею грошей на семінарію Слов'янської єпархії і про направлення дітей священно- та церковнослужителів до цього навчального закладу	396
1779, грудня 29. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про призначення М. Татарінова стихарним дячком до шебелинської Михайлівської церкви	339
1779. — Витяг зі складеної синодальною канцелярією відомості про кількість церков у єпархіях Російської імперії	212
1779. — Витяг з копії указу Слов'янської духовної консисторії Слов'янському духовному правлінню про влаштування семінарії в Полтаві і необхідність направлення дітей священно- та церковнослужителів до цього навчального закладу	397
1780, січня 17. — Указ Синоду з умовами, на яких Слов'янському та Херсонському архієпископу дозволяється приймати у свою єпархію духовних осіб, які виходять із-за кордону	340
1780, січня 23. — Указ Слов'янській духовній консисторії Катерининському духовному правлінню про дозвіл освятити Георгіївську церкву	250
1780, січня 23. — Копія благословительної грамоти, виданої Слов'янським та Херсонським архієпископом Никифором (Феотокі) на освячення Георгіївської церкви в слободі Барвінковій Стінці	250
1780, січня 29. — Витяг з рапорту Новоросійського губернатора М. Язикова Г. Потьомкіну з проханням допомогти отримати кошти на церковне будівництво	282
1780, лютого 11. — Донесення мешканців слободи Михайлівки Азовському губернатору В. Черткову з проханням зробити подання про освячення похідного іконостасу і видачу антимишу	283
1780, лютого 16. — Лист Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Єлизаветградському протоієрею Д. Смолодовичу стосовно навернення старообрядців на єдиновір'я	398
1780, лютого 22. — Копія свідоцтва, виданого Переяславською духовною консисторією І. Хоцинському про звільнення його з Переяславської до Слов'янської та Херсонської єпархії, де він одружився в надії отримати священницьке місце	342
1780, лютого 25. — Реєстр грошових сум, отриманих та відданих священником Д. Триполитом (Сателаром)	404
1780, березня 4. — Указ Слов'янської духовної консисторії священнику Г. Любчику про дозвіл шукати протягом трьох місяців вакантне місце на території Слов'янської та Херсонської єпархії	347
1780, березня 21. — Донесення поміщиці А. де Брецинової Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволу на будівництво церкви і призначення до слободи Водяної священника Я. Крижановського	347
1780, березня 27. — Благословительна грамота, дана Слов'янським і Херсонським архієпископом Никифором (Феотокі) на освячення Вознесенської церкви слободи Петрової	285
1780, квітень – червень, жовтень. — Витяг з прибуткової книги Катеринославського духовного правління	214
1780, травня 4. — Копія свідоцтва, виданого правителем Харківського намісництва Д. Норовим І. Хоцинському, який одружився і мешкав у його селі Олександрівці Азовської губернії в надії стати там священником, але через не зведення там церкви просив дозволу шукати інше місце	343

1780, травня 8. — Указ Азовської губернської канцелярії Кієво-Межигірському та Самарському Пустинно-Миколаївському монастирям про відмежування землі	236
1780, травня 12. — Прохання ротмістра П. Скаржинського до Слов'янської духовної консисторії про призначення до його слободи Трикрати священника В. Наливайка і дозвіл на влаштування каплиці	348
1780, травня 14. — Переклад листа Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) керченським та єникальським грекам з переконанням погодитись на переїзд до Таганрога, вступати до грецького полку та відмовитись від планів переїзду до Туреччини	409
1780, травня 25. — Указ Слов'янської духовної консисторії священнику Переяславської єпархії І. Злажинському про дозвіл шукати протягом трьох місяців вакантне місце в Слов'янській і Херсонській єпархії	349
1780, травня 26. — Донесення закордонного священника А. Каленовського Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням надати дозвіл на пошук місця при церкві	338
1780, травня 28. — Рапорт Павлівського духовного правління в похідну контору Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про тимчасове призначення для задоволення християнських потреб мешканців Керчі ієромонаха Максима із заборонаю йому служити літургію через відсутність пальця	405
1780, травня 29. — Донесення ієромонаха Ієремії Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) стосовно призначення священника А. Каленовського до грецької Володимирської церкви	339
1780, червня 10. — Повідомлення генерал-поручика І. Ганнібала Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) із зобов'язанням сприяти зведенню херсонської на форштадті церкви	287
1780, червня 17. — Допит грецького ієромонаха Ананія	349
1780, червня 20. — Донесення парафіян містечка Новопетровська Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволити відновити функціонування церкви, влаштованої без відома єпархіального керівництва, і дати благословення на закладку нового храму	288
1780, липня 3. — Донесення священника Т. Мізюкевича Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням про надання дозволу на богослужіння	351
1780, липня 9. — Копія ухвали Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) з викладенням умов, за яких дозволяється освятити Миколаївську церкву містечка Новопетровська	289
1780, липня 16. — Витяг з послання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) до старообрядців	399
1780, липень. — Витяг з копії листа старообрядця про дії Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі)	400
1780, серпня 19. — Витяг з рапорту губернського товариша Герсеванова Азовському губернатору В.Черткову з повідомленням про проведення в Маріуполі митрополитом Ігнатієм вдячного молебня	209
1780, серпня 31. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про закладку та освячення Миколаївської церкви містечка Новопетровська	290
1780, вересня 7. — Указ Синоду щодо необхідності Слов'янському та Херсонському архієпископу зноситись із губернаторами з питання призначення до парафій духовних осіб, які виходять із-за кордону	351
1780, вересня 21. — Указ Слов'янської духовної консисторії Херсонському протопопу І. Богдановичу про освячення херсонської на форштадті церкви	287
1780, вересня 25. — Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії за скаргою дружини священника Ф. Григорієва на священника І. Карпова	413
1780, жовтня 2. — Лист земського комісара О. Александрова начальнику Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря ієромонаху Феофану стосовно участі монастирських підлеглих у будівництві шляху з Катеринослава до Новоселиці	238

1780, жовтня 6. — Лист поміщика М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням розпорядитись про освячення церкви в його слободі Тягінці	291
1780, жовтня 30. — Указ Азовської губернської канцелярії грецькому суду про виплату ченцю Гофангелову жалування за навчання грецьких дітей	352
1780, листопада 14. — Копія листа Г. Потьомкіна Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з роз'ясненням переваг, які дасть переселення керченських та єникальських греків до Таганрога і влаштування грецької військової колонії Спарти	411
1780, листопада 23. — Ухвала повітчикам Слов'янської духовної консисторії стосовно наведення довідок про документи, на яких відсутній підпис присутнього Єлизаветградського духовного правління І. Волчанецького; довідки, складені на виконання цієї ухвали	414
1780, грудня 13. — Рапорт Новомиргородського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть новомиргородського священика Ф. Лаленка, якому було заборонено богослужіння та виконання треб	353
1780, грудня 14. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть бешківського священика С. Мовчана	353
1780, грудня 18. — Пропозиція Катерининського духовного правління священику новоодолазької Миколаївської церкви М. Кордовському про перерозподіл парафіяльних дворів між священиками малоодолазької Хрестовоздвиженської церкви	354
1780. — Переклад реєстру майна керченської церкви Іоанна Предтечі, прийнятого священиком Д. Триполитом у 1778 році, отриманого пізніше, а також переданого єникальській церкві	402
1780. — Витяг зі сповідного розпису катеринославської Святодухівської церкви	412
1780. — Лист Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Г. Потьомкіну з проханням бути поблажливим до керченських та єникальських греків	408
1781, січня 13. — Реєстр придбаних для релігійної споруди в слободі Михайлівці речей, складений Павлівським протопопом Ф. Тисаревським (Писаревським)	284
1781, січня 15. — Витяг з донесення Павлівського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) щодо влаштування тимчасової релігійної споруди з похідним іконостасом у слободі Михайлівці	285
1781, січня 18. — Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть петриківського настоятеля духовника А. Сеперовича	357
1781, січня 31. — Донесення священика К. Віхневича, який переїхав до Російської імперії після пограбування колишніми запорозькими козаками, Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням видати відкритий указ для пошуку вакантного місця	357
1781, січень. — Допит присутнього Єлизаветградського духовного правління І. Волчанецького про причини непідписання ним документів, які направлялись до Слов'янської духовної консисторії	416
1781, лютого 3. — Копія благословительної грамоти Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) на закладення Покровської церкви в слободі Дмитрівці	293
1781, лютого 3. — Копія писання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про обставини переходу знам'янських старообрядців до єдиновір'я	401
1781, лютого 4. — Рапорт Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) Синоду про заснування херсонської на форштадті церкви і призначення до неї ієромонаха Іоакима	288
1781, лютого 5. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священикам про порядок підготовки та проведення складання сповідних розписів	419
1781, лютого 5. — Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священикам про обов'язкове вивчення духовними особами катехісису із подальшим випробуванням їх знань	420
1781, лютого 21. — Чолобитна ставропігійного Києво-Межигірського монастиря	238

	архімандрита Гавриїла з братією на ім'я імператриці про зняття копій з указів і межових книг	
1781, лютого 25.	— Донесення Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про справу відставного капрала Т. Некрилова, обвинуваченого в двоєженстві	420
1781, лютого 26.	— Свідоцтво, видане Новоросійською губернською канцелярією вахмістру І. Карлицькому про відсутність перешкод для отримання ним священницького сану	359
1781, березня 4.	— Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії стосовно справи про незаконну дачу в позику церковних грошей керченським священником Д. Триполитом із запровадженням системи заходів для збереження майна керченської церкви Іоанна Предтечі	406
1781, квітня 30.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про виключення слободи Борової з церквою Різдва Богородиці зі складу Слов'янської та Херсонської до Білгородської єпархії	193
1781, травня 6.	— Реєстр грошових прибутків священника І. Карпова	417
1781, травня 19.	— Копія указу Слов'янської духовної консисторії Слов'янському духовному правлінню щодо розшуку зниклого келійника А. Андрєєва	423
1781, травня 19.	— Копія указу Слов'янської духовної консисторії Слов'янському духовному правлінню щодо проведення молебнів про знищення сарани	424
1781, травня 31.	— Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглому духовенству про пошук у церквах копій указу Синоду 1767 року стосовно заборони священно- та церковнослужителям брати участь у складанні селянами скарг на поміщиків	425
1781, травень.	— Донесення протопопа Ф. Фомича Новоросійському губернатору М. Язикову з проханням не зволікати з відмежуванням землі	279
1781, червня 3.	— Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священникам про розшук зниклого келійника А. Андрєєва	424
1781, червня 7.	— Донесення Катерининського духовного правління Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про бажання духовенства та парафіян Нових Водолаг влаштувати Троїцьку церкву на цвинтарі	293
1781, червня 12.	— Рапорт Готфрійського та Кафійського митрополита Ігнатія Синоду із реєстром церков і кількості священників його єпархії	210
1781, червня 12.	— Лист генерал-майора Барзова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням дозволити не відбирати від керченської церкви Іоанна Предтечі срібні ріпиди та не стягувати зі священника Д. Триполита гроші, дані ним у позику купцям	408
1781, червня 21.	— Копія ухвали Слов'янської духовної консисторії про призначення священника К. Віхневича до Лисогорського шанцю	358
1781, червня 23.	— Рапорт Єлизаветградського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про прибутки священника І. Карпова	419
1781, червня 30.	— Донесення закажчика священника Д. Варвинського Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) щодо справи І. Хоцинського	344
1781, липня 7.	— Указ Синоду стосовно повідомлення Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про звернення розкольників до митрополита Євсевія з проханням посвятити їхнього ченця в єпископа	426
1781, липня 29.	— Донесення закажчика священника Д. Варвинського Катерининському духовному правлінню про направлення туди студента І. Хоцинського для розгляду справи стосовно його призначення на священницьке місце	345
1781, липня 31.	— Копія ордера Слов'янського духовного правління підлеглим священникам стосовно проведення молебню про знищення сарани	425
1781, липня 31.	— Донесення В. Сіноліциної Катерининському духовному правлінню з проханням розгляду питання про її розлучення з чоловіком, який має першу законну дружину	427
1781, серпня 2.	— Лист І. Ганнібала Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з повідомленням про від'їзд двох ієромонахів до Царгорода, заборону тримати в Херсоні безмісних духовних осіб і з проханням благословення на зведення в Херсоні соборної Катерининської церкви	294
1781, серпня 21.	— Допит михайлівського священника І. Шумакевича про обставини	423

	незаконного вінчання відставного капрала Т. Некрилова	
1781, вересня 3.	— Витяг з копії указу Синоду з відмовою задовольнити прохання Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) про заборону будівництва в Катеринославі церкви, яка знаходиться в підпорядкуванні Готфрійському та Кафійському митрополиту Ігнатію	295
1781, вересня 13.	— Копія ордеру Старокодацького закахчика В. Ілліча підлеглому духовенству про підтвердження заборони священно- та церковнослужителям втручатись у світські справи	426
1781, вересня 29.	— Повідомлення Ново- та Маловодолазького правління Катерининському духовному правлінню про направлення П. Пересечанського з сином для допиту	427
1781, вересня 29.	— Допит П. Пересечанського з питаннями по обвинуваченню його невісткою у схиланні до перелобу і про наявність у його сина іншої дружини	428
1781, вересня 29.	— Допит І. Пересечанського стосовно його двоєженства	428
1781, вересня 30.	— Ухвала Катерининського духовного правління про зобов'язання І. Пересечанського докласти зусиль для пошуку першої дружини, доставляння в правління священника П. Хитровського і взяття з І. Пересечанського та В. Сіноліциної підписок про утримання від подружніх стосунків	429
1781, вересня 30.	— Письмовий вид, виданий Катерининським духовним правлінням І. Пересечанському для розшуку його першої дружини	429
1781, вересня 30.	— Підписка І. Пересечанського про дотримання заборони на подружні стосунки з його другою дружиною Вассою і про розшук першої дружини Єфросинії	430
1781, жовтня 6.	— Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню стосовно І. Хоцинського, призначеного на священницьке місце при Георгіївській церкві слободи Барвінкової Стінки	346
1781, жовтня 9.	— Ордер Катерининського духовного правління закахчику Д. Варвинському про представлення новопризначеного священника І. Хоцинського духовенству та парафіянам Георгіївської церкви слободи Барвінкової Стінки	346
1781, жовтня 11.	— Указ Новоросійської губернської канцелярії Новоросійській межовій експедиції про відведення підцерковної землі в слободі поміщиці Радойчиної	295
1781, жовтня 12.	— Наказ Катерининського духовного правління дячку І. Даєву доставити священника П. Хитровського в правління для допиту	430
1781, жовтня 12.	— Ордер Катерининського духовного правління священнику слободи Ленівки Я. Левицькому про задоволення ним релігійних потреб прасковейських парафіан під час знаходження священника П. Хитровського в правлінні	430
1781, жовтня 16.	— Рапорт закахчика Д. Варвинського Катерининському духовному правлінню про представлення ним новопризначеного священника причту та парафіянам	346
1781, жовтня 20.	— Допит священника П. Хитровського про здійснене ним незаконне вінчання	430
1781, жовтня 21.	— Копія указу Слов'янської духовної консисторії Павлівському духовному правлінню про направлення дітей священно- та церковнослужителів до семінарії	397
1781, жовтня 27.	— Рапорт Новомиргородського духовного правління Слов'янській духовній консисторії про смерть вакансового священника слободи Белведер М. Стефанова	361
1781, жовтня 30.	— Копія указу Синоду на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгенія (Булгаріса) по справі грецького ієромонаха Ананія з наказом перевірити, чи не знаходяться ковпаківські греки в підпорядкуванні Готфрійському та Кафійському митрополиту Ігнатію	350
1781, листопада 7.	— Витяг з донесення бригадира М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з повторним проханням розпорядитись про освячення церкви в його слободі Тягінці	291

1781, листопада 7. — Лист бригадира М. Висоцького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) з проханням перевести парафію слободи Тягинки з відомства Слов'янського духовного правління під юрисдикцію Херсонської протопопії	292
1781, листопада 8. — Донесення священника В. Леveckького Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) із скаргою на Катеринославського закахчика А. Іванова, який намагався помістити свого племінника на місце при церкві слободи В'язівок	328
1781, листопада 20. — Витяг з думки Слов'янської духовної консисторії стосовно доручення Херсонському протопопу І. Богдановичу сприяти відмежуванню землі для причту слободи Тягинки, а після відведення ділянки без попередніх зносин із єпархіальним керівництвом освятити Миколаївську церкву	292
1781, листопада 20. — Указ Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню про рівний розподіл парафіяльних дворів між священниками П. Терлецьким і В. Яковенковим	356
1781, листопада 26. — Копія ордеру Слов'янського духовного правління священникам Старокодацького заказу про необхідність передавати без затримки зі зняттям копій всіх ордерів, що надсилаються із заказу	431
1781, грудня 13. — Підписка священників П. Терлецького та В. Яковенкова із зобов'язанням не порушувати умов розподілу між ними парафіяльних дворів	357
1781, грудня 14. — Допит гречанки Василіси, вінчаної з греком Рантом, який виявився вже одруженим, а пізніше прийняв іслам і одружився на татарці	431
1781, грудня 22. — Повідомлення Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі) про склад пастви Готфійського та Кафійського митрополита Ігнатія	211
1781, грудня 22. — Список грецьких населених пунктів Маріупольського повіту, надісланий при повідомленні Азовського губернатора В. Черткова Слов'янському та Херсонському архієпископу Никифору (Феотокі)	211
1781, грудня 25. — Копія ордеру Старокодацького закахчика В. Ілліча підлеглим священникам щодо порядку відсилки гаманцевих грошей, зібраних протягом року на користь закордонних монастирів і церков	432
1781, грудень. — Витяг з рапорту Азовського губернатора В. Черткова Г. Потьомкіну стосовно влаштування релігійних споруд	296
1781. — Заручне прохання парафіян і священника слободи Барвінкової Стінки на ім'я Слов'янського та Херсонського архієпископа Никифора (Феотокі) щодо призначення на місце священника Георгіївської церкви І. Хоцинського	343
Без дати. — Опис вирішених справ Слов'янської та Херсонської духовної консисторії по деяких повітах за 1777 рік	194
Без дати. — Опис вирішених справ Слов'янської та Херсонської духовної консисторії по деяких повітах за 1778 рік	196

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- AGAD — Archiwum Główne Akt Dawnych
(Варшава)
арк. — аркуш
- АСПБІ РАН — Архів Санкт-Петербурзького інституту історії Російської Академії Наук
- БДПУ — Бердянський державний педагогічний університет
- БМК — Бердянський краєзнавчий музей
Вип. — випуск
- ВР РНБ — Відділ рукописів Російської Національної Бібліотеки
- ВРІЦВ ХОУНБ — Відділ рідкісних і цінних видань Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гончара
- ДААРК — Державний архів Автономної Республіки Крим
- ДАДО — Державний архів Дніпропетровської області
- ДАДонО — Державний архів Донецької області
- ДАЗО — Державний архів Запорізької області
- ДАМО — Державний архів Миколаївської області
- ДАмС — Державний архів міста Севастополя
- ДАОО — Державний архів Одеської області
- ДАПО — Державний архів Полтавської області
- ДАХО — Державний архів Херсонської області
- Див. — дивись
- ДІМ — Дніпропетровський історичний музей ім. Д.І. Яворницького
- ДКМ — Донецький краєзнавчий музей
зв. — зворот
- ЗДУ — Запорізький державний університет
- ЗКМ — Запорізький краєзнавчий музей
- ЗООИД — Записки Одесского общества истории и древностей
- ІР НБУ — Інститут Рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського
коп. — копійки
крб. — карбованці
- ЛЕУАК — Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии
м. — місто
- МелКМ — Мелітопольський краєзнавчий музей
- МКМ — Маріупольський краєзнавчий музей
- НЗХ — Національний заповідник „Хортиця”
- НКМ — Нікопольський краєзнавчий музей
оп. — опис
Отд. — отделение
- ПСЗРИ — Полное Собрание законов Российской империи
- РВ ІРЛІ РАН — Рукописний відділ Інституту російської літератури (Пушкінський дім)
- РДА ВМФ — Російський державний архів Військово-морського флоту
- РДАДА — Російський державний архів давніх актів
- РДВІА — Російський державний військово-історичний архів
- РДІА — Російський державний історичний архів
- С. — сторінка
- Собр. — собрание
- СПб. — Санкт-Петербург
- спр. — справа
- ст. — століття
- Т. — том
- ф. — фонд
- ХКМ — Херсонський краєзнавчий музей
- ЦДІАК України — Центральний державний історичний архів у м. Києві
- Ч. — часть

ЗМІСТ**ВІД УПОРЯДНИКА****5****ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ
ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО****12****РОЗДІЛ 1****СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТА ЦЕРКОВНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ****138****РОЗДІЛ 2****ЦЕРКОВНА ТА МОНАСТІРСЬКА ВЛАСНІСТЬ.
ЗВЕДЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ СПОРУД****215****РОЗДІЛ 3****ПРИЗНАЧЕННЯ, ПЕРЕМІЩЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ДУХОВНИХ ОСІБ****297****РОЗДІЛ 4****ФУНКЦІЇ ДУХОВЕНСТВА. ДУХОВНИЙ СУД****361****КОМЕНТАРІ****433****СЛОВНИК ЗАСТАРЛИХ ТА РІДКОВЖИВАНИХ СЛІВ****495****ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК****503****ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК****524****ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ****538****СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ****555**

ВИЙШЛИ З ДРУКУ В 1995 – 2003 рр.

1. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 1996. — Випуск 1. — 194 с.
2. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 1996. — Випуск 2. — 196 с.
3. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 1998. — Випуск 3. — 216 с.
4. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 1999. — Випуск 4 (5). — 304 с.
5. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 2000. — Випуск 5. — 304 с.
6. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 2001. — Випуск 6. — 334 с.
7. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХVІІІ – ХІХ ст. — Запоріжжя, 2003. — Випуск 7. — 344 с.
8. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ: Південна Україна ХХ ст. — Запоріжжя, 1998. — Випуск 1(4). — 276 с.
9. Абросимова С.В. Дмитро Яворницький // Запорозька спадщина. Випуск 5. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 60 с.
10. Бойко А.В. Джерела з історії Південної України останньої чверті ХVІІІ століття в архівосховищах Москви та Петербурга: покажчик справ // Запорозька спадщина. Випуск 1. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 60 с.
11. Бойко А.В. Південна Україна останньої чверті ХVІІІ століття. Частина 1. Аграрні відносини. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 204 с.
12. Бойко А.В. Південна Україна останньої чверті ХVІІІ століття: аналіз джерел. — К. — Запоріжжя, 2000. — 308 с.
13. Бойко А.В. Джерела з історії ярмарок Південної України останньої чверті ХVІІІ — першої половини ХІХ століття. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2000. — 138 с.
14. Бойко А.В. Запорізький зимівник останньої чверті ХVІІІ століття. — Запоріжжя, 1995. — 52 с.
15. Бойко А.В., Маленко Л.М. Матеріали до історії Азовського козачого війська. — Запоріжжя, 1995. — 215 с.
16. Бровко О., Бровко Б. Яків Новицький та його імениті предки // Запорозька спадщина. Випуск 3. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 60 с.
17. Гваньїні О. Хроніка про татарську землю // Старожитності Південної України. Випуск 5. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2000. — 70 с.
18. Гваньїні О. Хроніка Європейської Сарматії (молдавська і турецька частини) // Старожитності Південної України. Випуск 10. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2003. — 104 с.
19. Джерела з історії Південної України. Т.1. Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина ХVІІІ — перша половина ХІХ століття). — Запоріжжя, 1999. — 528 с.
20. Джерела з історії Південної України. Т.2. Козирев В.К. Південна Україна у внутрішній політиці Російської імперії та СРСР (ХVІІІ – ХХ століття). — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2002. — 374 с.
21. Джерела з історії Південної України. Т.3. Епістолярна спадщина родини Нечаєвих (кінець ХVІІІ — перша половина ХХ століття) — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2003. — 488 с.
22. Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 2 – 4 жовтня 1997 р.). — Секція І. ІІ. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 276 с.
23. Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 2 – 4 жовтня 1997 р.). — Секція ІІІ, ІV, V. — Запоріжжя: "Тандем-У", 1997. — 280 с.
24. Ковальський Н.П. Некоторые проблемы теории и методики исторического источниковедения. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — 36 с.
25. Комов В. Нариси з історії села Мала Білозерка // Запорозька спадщина. Випуск 14. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2003. — 52 с.
26. Лепявко С. Великий Кордон Європи як фактор становлення українського козацтва (ХVІ ст.) // Запорозька спадщина. Випуск 12. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2001. — 64 с.
27. Лиман І. Церква в духовному світі запорозького козацтва // Запорозька спадщина. Випуск 2. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 61 с.
28. Лиман І. Церковний устрій Запорозьких Вольностей (1734 – 1775). — Запоріжжя, 1998. — 180 с.
29. Листування Б. Грінченко — Ф. Вовк / вступ та коментарі В. Наулка, Н. Карповець та Н. Зіневич // Старожитності Південної України. Випуск 7. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2001. — 52 с.

30. Листування М.Ф. Біляшівський — Ф.К. Вовк / вступ та коментарі В. Наулка // Старожитності Південної України. Випуск 8. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2002. — 76 с.
31. Маленко Л. Азовське козацьке військо. 1828 – 1866 рр. — Запоріжжя: "Мотор-Січ", 2000. — 514 с.
32. Мільчев В. Матеріали до історії болгарського населення України XVIII століття. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — 236 с.
33. Мільчев В. Болгарські переселенці на півдні України 1724 – 1800 рр. — К.- Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2001. — 198 с.
34. Міжконфесійні взаємини на півдні України XVIII – XX століття. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — 252 с.
35. Мицик Ю. Отаман Іван Сірко // Запорозька спадщина. Випуск 11. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2000. — 44 с.
36. Мицик Ю.А., Брехуненко В.А. Джерела з історії Жовтоводської битви 1648 р. // Старожитності Південної України. Випуск 4. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — 52 с.
37. Німчук В. Походження та історія назви "Січ" // Запорозька спадщина. Випуск 10. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1999. — 84 с.
38. Новицький Я. Острів Хортиця на Дніпрі, його природа, історія, старожитності. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 88 с.
39. Олійник О.Л. Запорозький зимівник // Запорозька спадщина. Випуск 4. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 64 с.
40. Павленко І. Історичні пісні Запорожжя: регіональні особливості та шляхи розвитку. — Запоріжжя: "Тандем-У", 2003. — 208 с.
41. Пишу тебе, мой ангельський друг (из епистолярного наследия начала XIX века). — Запорожье: РА "Тандем-У", 1997. — 146 с.
42. Посушко О.М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії // Запорозька спадщина. Випуск 8. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1998. — 80 с.
43. Рубель В. Історія... // Старожитності Південної України. Випуск 9. — Запоріжжя: Тандем-У, 2003. — 132 с.
44. Рябінін-Скляревський О.О. Херсонський гурток Русова. 1885 – 1889. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2003. — 82 с.
45. Студії з історії Степової України. Випуск 1. — Запоріжжя, 2003. — 120 с.
46. Український степовий кордон в середині XVI століття (спогади Барського старости Бернарда Претвича) // Старожитності Південної України. Випуск 2. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. — 84 с.
47. Чоп В. Нестор Іванович Махно. — Запорожье: РА "Тандем-У", 1998. — 84 с.
48. Чоп В.Н. Маруся Никифорова. — Запорожье: РА "Тандем-У", 1998. — 68 с.
49. Шиян Р. Козацтво Південної України останньої чверті XVIII століття // Запорозька спадщина. Випуск 7. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1998. — 98 с.
50. Шпитальов Г.Г. Запорозьке козацтво у російсько-турецькій війні 1735 – 1739 років. — Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2002. — 72 с.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ДРУКУ У 2004 РОЦІ

1. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ. Південна Україна XVIII – XIX століття. — Вип. 8.
2. Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ. Південна Україна XX століття. — Вип. 2.
3. Джерела з історії Південної України. Т.4. Православна церква на півдні України (1775 – 1781)
4. Джерела з історії Південної України. Т.5. Селянські мемуари та щоденники.
5. Джерела з історії Південної України. Т.6. Канцелярія Новосербського корпусу.
6. Джерела з історії Південної України. Т.7. Накази до законодавчої комісії 1767 – 1768 рр.
7. Студії з історії Степової України. Випуск 2.
8. Бойко А.В. Історія Південної України останньої чверті XVIII — початку XIX століття. Т.1.
9. Векслер М. Мої спомини.
10. Князьков Ю.П. Словник топонімів Запорізького краю.
11. Матеріали археографічно-етнографічної експедиції Запорізького наукового товариства ім.Я.Новицького. Вип. 1.
12. Матеріали археографічно-етнографічної експедиції Запорізького наукового товариства ім.Я.Новицького. Вип. 2.
13. Савченко І.В. Адміністративно-територіальний устрій півдня України останньої чверті XVIII — першої половини XIX століття.
14. Сурева Н.В. Дворянство Південної України. 1775 – 1825 рр.
15. Український хронограф.

**ДЖЕРЕЛА
З ІСТОРІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ**

ТОМ 4

**ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (1775 – 1781)**

Комп'ютерний набір: *Ігор Лиман*
Художнє оформлення: *Юлія Головка*
Комп'ютерна верстка та макетування:
Анатолій Бойко
Коректор: *Любов Ващенко*

Здано до набору 17.09.2003. Підп. до друку 4.06.2004.
Формат 84x108/16. Гарн. Таймс. Різографія.
Умов. друк. арк. 54,15. Обл.-вид. арк. 52,67.
Наклад 300 прим.

Адреса редколегії:
м.Запоріжжя-63, пр. Леніна, 74, ауд.305.
Запорізьке відділення Інституту української археографії
та джерелознавства ім.М.С. Грушевського НАН України
тел.: (0612) 64-45-81
e-mail: lyman@ukr.net
arh@zsu.zp.ua

Поліграфічна дільниця ЗНТН
м. Запоріжжя, вул.Тюленіна, 23.

Євгеній (Булгаріс), архієпископ
Слов'янський і Херсонський

Никифор (Феотокі), архієпископ
Слов'янський і Херсонський

Ігнатій (Газадінов), митрополит
Готфійський і Кафійський

Г.О. Потьомкін,
Новоросійський і Азовський
генерал-губернатор

Січова Покровська церква

Новомосковський Троїцький собор

Плащаниця із Покровської
Січової церкви

Хрест Січової церкви